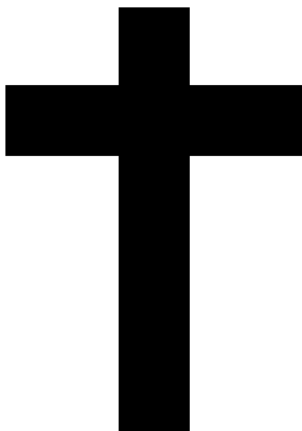

Yeshuât Den Pat
Âlepŋe

The New Testament in the Selepet Language of Papua New
Guinea

Yeshuât Den Pat Âlepŋe
The New Testament in the Selepet Language of Papua New
Guinea
Nupela Testamen long tokples Selepet long Niugini

copyright © 1986 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Selepet

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-10-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023
995083d2-705e-5a60-af47-1e36806cccbc

Contents

Mataio	1
Mareko	77
Luka	123
Yoane	198
Aposolo	250
Roma	315
1 Korinti	350
2 Korinti	385
Galatia	408
Epeso	421
Pilipi	433
Kolosai	442
1 Tesalonike	450
2 Tesalonike	457
1 Timoteo	461
2 Timoteo	471
Tito	478
Pilemon	483
Hewuraio	486
Yakowo	514
1 Petoro	523
2 Petoro	534
1 Yoane	540
2 Yoane	549
3 Yoane	551
Yut	553
Hâmbâi	557

Mataio Yesuhât Den Pat Âlep̄je Mataioŋe kulemguop.

*Yesuhât tâmbâlip̄je yengât kutyeŋe
(Luka 3:23-28)*

¹ Yura lohimi nengât tâmbânenje, yamâ kutje Awaraham sâm, yâkât senâmbâ gâtje Dawiti. Otmu yâk yetgât sen âlâ yâkâlembâ Yesu teteop yamâ Anitâŋe hângângumu giop. Otmu Awarahamgât senâmbâ tetem gawi ya yengât kutyeŋe yuwu.

² Topje katmâ Awarahamgât nanje, kutje Isaka sâm ya teteop. Isakahât nanje Yakop sâm ya teteop. Yakopgât nanje Yura sâm, ya teteop. Otmu imilip̄je dondâ meyehop. ³ Yuraŋe imbi âlâ, kutje Tama sâm, ya miop. Yaŋeâmâ naom yâhâp meyelehop, yâk yetgât kutyeŋe, Peresi yet Sera. Otmu Peresihât nanje Hesoron teteop. Hesorongât nanje Lam teteop. ⁴ Lamgât nanje Aminarap teteop. Aminarapgât nanje Nason teteop. Nasongât nanje Salamon teteop. ⁵ Salamonje imbi miop yamâ kutje Lahap, yaŋeâmâ nanyetje Boasi miop. Boasiŋe imbi, kutje Lut sâm, ya memu yâkŋe nanyetje Owet sâm ya miop. Owetgât nanje Yese teteop. ⁶ Yesehât nanje Dawiti teteop.

Dawitiŋeâmâ lok kutdâ otmâ manmâ bukuje, kutje Uria sâm, yâkât imbi hârem mewanjiop. Imbi yaŋe nanyetje Solomon ya miop. ⁷ Solomongât nanje Lehowoam teteop. Lehowoamgât nanje Awia teteop. Awiahât nanje Asa teteop. ⁸ Asahât nanje Yosapata teteop. Yosapatahât nanje Yoram teteop. Yoramgât nanje Usia teteop. ⁹ Usiahât nanje Yotam teteop. Yotamgât nanje Ahasi teteop. Ahasihât nanje Hisikia teteop. ¹⁰ Hisikiahât nanje Manase teteop. Manasehât nanje Amon teteop. Amongât nanje Yosia teteop. ¹¹ Yosiahât nanje Yekonia teteop. Otmu imilip̄je nombotje meyehop.

Otmu sâp yanâmâ kapi pato âlâ, kutje Bawilonia sâm, yan tâmbâlip̄nenje yengât kasalipyeŋe taka yongom kiom tuhuyiŋgiwi. Kiom tuhuyiŋgim meyekmâ ari Bawilonia yan katyekŋetâ yâk yengât hoŋ bawa otmâ manbi. ¹² Bawilonia kapi manbi yakât kakŋan Yekoniahât nanje, kutje Salatje sâm ya teteop. Salatje hât nanje Seruwawe teteop. ¹³ Seruwawe hât nanje Awiuru teteop. Awiuruhât nanje Eliakim teteop. Eliakimgât nanje Asoro teteop. ¹⁴ Asorohât nanje Sarok teteop. Sarokgât nanje Akim teteop. Akimgât nanje Eliut teteop. ¹⁵ Eliutgât nanje Eliasa teteop. Eliasa hât nanje Matan teteop. Matangât nanje Yakop teteop. ¹⁶ Yakopgât nanje Yosep teteop. Yosepgât imbi sâŋetâ manop yamâ Maria. Yâhâ Mariaŋeâmâ Yesu miop yamâ Anitâŋe hângângumu yâkâlen gemu miop ya nâŋgâmain.

¹⁷ Otmu Awarahamgât senâmbâ tetem gaŋetâ gaŋetâ tânâmyeŋambâ Dawiti ya teteop. Yâhâ Awaraham yâkâlembâ lok komotje komotje tetem gaŋetâ ya yengât sen yaŋe menduhuakmâ 14 olop. Otmu Dawitihât sen yapâ tetem gaŋetâ gaŋetâ Bawilonia hânân ari manbi sen yaŋe menduhuakmâ yawuâk 14 olop. Otmu Bawilonia hânân manbi yaŋak manmâ gaŋetâ gaŋetâ Anitâŋe

nanŋe tihitnenŋe olâk sâm hângângumu yuân giop sen yaŋe menduhuakmâ yawuâk 14 olop. Otmu Yesuŋe giop sâp yanâmâ sen ya pesuk sâop.

*Yesu teteop
(Luka 2:1-7)*

¹⁸ Anitâŋe Yesu hângângumu gemu Mariane miop yakât topŋe yuwu tap. Mâmâŋe Maria yamâ Yosepgât pat kuwaŋgiwi. Yâhâmâ sihan ikŋjâk ikŋjâk manmâ gamutâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Maria mâmâŋe otbaŋgimu, lokŋe orop, konohân ki manowot yan, imbiâk ya tepŋe olop. ¹⁹ Sâp yan Yosepŋe Anitâhât den tâŋ tâŋâk lâum manop. Yakât otmâmâ biwiŋaŋe yuwu nâŋgâop. “Âo, yuâmâ nâhât pat kunihiwi. Yamâ benne lok nombotŋe orop mon manmai. Yawu gârâmâ nâŋe lok sen senân watmune aŋulakmap,” yawu sâm biwiŋanâk nâŋgâm manop. ²⁰ Yawu nâŋgâm manmâ yâhâm yâhâm yan awun ehop. Awun ekmu Anitâhât aŋelo âlâŋe yuwu sâm ekuop. “Yosep gâ Dawitihât sen, yakât yuwu sâm ekghomune nâŋgâ. Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Maria mâmâŋe otbaŋgimu tepŋe oap. Yawu gârâmâ gâŋe ki nâŋgârâ bâlewuap. ²¹ Yâkŋe nanŋe membuap. Nanŋe memu kutŋe Yesu kunbuat. Yâhâ kutŋe yakât topŋe yuwu. Yen yâkât komot manmâ otmâ hilipgum gai yen kerehâk meyekbuap. Meyekmu Anitâŋe yekmu ârândân otbuap.” Aŋeloŋe yawu sâm Yosep ekum ariop.

²²⁻²⁵ Yawu sâm Yosep ekuop ya nâŋgâmu ârândân otmu imbiŋe memu orowâk manowot. Yawu manmâ yâhâm naom ya miop. Otmu Yosepŋe naom ya kutŋe Yesu sâm kunop. Yakât topŋe teteâkgât Anitâŋe emet inânŋan yuwu sâmu poropete âlâŋe kulemguop.

“Imbi sihan âlâŋe naom membuap. Yâhâ kutŋe âlâmâ Imanue sâm kunbuap.”

Yawu sâm u kulemguop. Kut kunop yakât topŋeâmâ yuwu tap. Anitâŋe nen orop sâp ârândânâk tatmap. Yawu.

2

Pitu ekmâ takawiŋe Yesu mepaewi.

¹ Yuraia hânân lok kutdâ pato âlâ, kutŋe Herot sâm, ya manop. Sâp yanâmâ Maria yet Yosep yâhâmâ Yuraia hânân kapi âlâ Betelem sâm yan manowot. Kapi yan Mariane Yesu miop. Memu yakât kakŋan lok nombotŋe nâŋgân nâŋgânyenŋe papato yaŋe pitu âlâ tetemu ekmâ yakât topŋe nâŋgâne sâm emetsenŋe ga takamawângembâ takawi. Taka Yerusalem kapiân yâhâm kapi ambolipŋe yuwu sâm âiyongowi. ² “Yuân naom âlâ teteop yaŋeâmâ hâmbâi yengât lok kutdâ otmâ manbuap yakât towat pitu tetemu ekbin. Naom ya mepaene sâm kapi kâlepŋehembâ takain.” Yâhâmâ wosapâ tap?” Yawu sâm âiyongowi.

³ Yakât den pat ya nâŋgâm lok kutdâ Herotŋe nâŋgâm yâkŋe pato otmâ watnekmâ kawenan kinmap nâŋgâm gorâwaŋgiop. Otmu bukuliŋaŋe gurâ yawuâk nâŋgâm gorâyŋgiop. ⁴ Herotŋe den pat ya nâŋgâm hotom uminiwi ya yengât kunliŋyenŋe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi ya kerek menduhuyekmâ yuwu sâm âiyongop. “Anitâŋe hâmbâi hângângumu gewuap sâm u yamâ kapi wosan tetewuap yakât topŋe eknohoŋetâ nâŋgâwe.” Yawu sâop.

⁵⁻⁶ Sâm u sâwi. “Anitâŋe poropete âlâ den ekumu kulemguop ya yawu tap.

“Lok kutdá âlá tetem galem otbuap yâkât topnje yuwu. Yâhâmâ Betelem kapi Yuraia hânân yan tetewuap. Yan tetem manmâ Isirae yengât kunyeje otmâ galem yongowuap. Yakât otmâmâ kapi yakât nângâjetâ yahatbuap.” Yawu kulemguop tap.” Yawu sâwi.

⁷ Yawu sâjetâ Herotje naom ya tetemu sâp kâlep me tâlâwâk oap, yakât topnje nângâwe sâm pitu watmâ takawi ya yohâk mem dâiyekmâ yuwu sâm âiyongop. “Pitu ekmâ takawi ya sâp girawuân tetemu ekbi?” Sâmu yakât topnje ekuwi. ⁸ Ya sâjetâ yuwu sâm ekyongop. “Bâinj, âlepje yen Betelem kapiân arijet. Ari naom ya ekmâ taka eknohojetâ nâku yawuâk ari ekmâ herone otbângim mepaewom.” Yawu sâm kâiyongop.

⁹ Yawu sâm kâiyongomu ba ariwi. Mâtâwân ari endakembâ pitu yanje kulet sâm dâiyekmu ari emet mâpujan lanjinje hâumu siliñ siliñ sâmu ekbi. Yanje yâhâpne torokatmâ yawu hâumu siliñ siliñ sâmu ari naom tipinje emelan talowân yâhâwi. ¹⁰ Emet kâlehen yâhâ naom ya Mariahât tambojan tatmu yelekmâ herone nângâm mepaewi. ¹¹ Otmu goli, iri sikum, to kukje suksuk âlepje nanje âlá memâk takawi ya aksihâk gotyetjan kutakum hâwuruwi. Hâwurum âwurem ariwi. ¹² Yawu otmâ im yan awun yuwu ekbi. Herotgâlen purik sâm ari den pat yu ki ekumai sâm Anitâje ekyongop. Yawu ekmâ yok pilâm mâtâp âlâengembâ ba kapiyenehen ariwi.

Yosepje Yesu mâmâjeit meyelekmu Aihita hânân ariwi.

¹³ Purik sâm âwurem arijetâ Yosepje aman im, awun ehop. Awun ekmu Anitâhât anjelo âlâje yuwu sâm ekuop. “Sâmune nângâ. Herotje Maria nannâhât hâkâñ otmâ hilipguwom sâm nângâm mansap. Yawu gârâmâ gê yahatmâ imbihe naomge meyelekdâ Aihita hânân ari mannomai. Yan ari manjetâ nâje den girawu sâwom yakât mambotmâ mannomai.” Yawu sâop. ¹⁴⁻¹⁵ Otmu emet inânjan Anitâje poropete âlá den ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Nannaje Aihita hânân manbuap ya kunmune âwurem takawuap.” Yawu tap.

Anjeloje Yosep ekuop yanâk imbinje naomje meyelekmu Aihita hânân ariwi. Yakât otmâ den, ya bonje teteop.

Herotgât tembe lâulipjanje Betelem yengât nanlipyene yongowi.

¹⁶ Otmu pitu ekmâ takawi yanje Herot kâimbojmâ ariwi yakât nângâmu bâleop. Nângâmu bâlemu yanjak Yesu ki manâkgât nângâop. Yawu gârâmâ mâmânanje memu manmu yambu yâhâp pesuk sâop. Yambu yâhâp yakât kâlehen naom titipâ nombotje tetewi. Yakât otmâ Herotje tembe lâulipje hângânyongomu Betelem kapi otmu kapi tipi tapi ya hâlânmâ tai yan nim-naom titipâ tetenjetâ yambu yâhâp ki olop ya gurâ kerehâk yongonjetâ muwi. ¹⁷ Otmu emet inânjan umatje ya tetewuap ya ekmâ poropete âlá, kutje Yeremia sâm, yâkje yuwu sâm kulemguop yakât bonje teteop.

¹⁸ “Imbi âlá, kutje Lahe sâm, yâkât komot yamâ Lama kapiân tetem mannomai ya yengât nanlipyene yongonjetâ munomai yakât isem tet bâle otnomai. Otmu sâp yanâmâ lohimi nombotjanje ya ekmâ biwi nângân nângânyene ki sânduk sâwuap, yawu.”

Yâhâ Herotje sâmu nanlipyene kerehâk yongonjetâ muwi yan bonje teteop.

Yosepje Yesu mâmâjeit meyelekmu Aihita hânân pilâm âwurem ariwi.

¹⁹ Otmu Herotje mumu yanâmâ Yosepje Aihita hânân manmâ awun ehop. Ekmu yan Anitâhât anjelo âlâje yuwu sâm ekuop. ²⁰ “Mariahât

nanŋe hilipguwe sâŋ kasa otminiop ya emelâk muop. Yakât otmâ imbihe naomge meyelekdâ âwurem Yuraia hânân arinjet,” Yawu sâŋ ekuop. ²¹ Yawu sâŋ ekumu hân ya pilâm Yosepŋe imbiŋe naomŋe dâiyelekmâ Yuraia hânân âwurewi. Yakât otmâ Anitâŋe poropete âlâ ekumu kulemguop ya bonŋe teteop.

²² Yâhâ Yosepŋe âwurem ari den pat yuwu nâŋgâop. “Herotŋe mumu yaŋak nanŋe kutŋe Akelao sâŋ, yâkŋe âwâŋahât welâmŋan kinmâ Yuraia yeŋgât lok kutdâ mansap.” Yawu sâŋjetâ nâŋgâop. Den ya nâŋgâm nanne hilipgumap sâŋ gorâwaŋgimu Yuraia hân pilâm ariwe sâŋ biwi yâhâp olop. Yawu otmâ im awun ekmu Anitâŋe yuwu sâŋ ekuop. “Gâ Yuraia hân pilâm âlâengen meyelekdâ arinomai.” Yawu sâop. ²³ Yawu sâmu yapâ pilâm Galilaia hânân ari, kapi âlâ, kutŋe Nasaret sâŋ, yan manbi. Otmu emelâk emet inânŋan poropete âlâŋe den yuwu kulemguop ya bonŋe yan teteop.

“Yâhâmâ Nasaret kapi ambonŋe.”

Yawu kulemguop. Yosepŋe imbiŋe naomŋe meyelekmu Nasaret kapiân ari manbi yakât den ya bonŋe teteop. Otmu yan manŋetâ naom ya lok olop.

3

Yoaneŋe âi topŋe kalop.

(Mareko 1:2-8 Luka 3:1-18 Yoane 1:19-28)

¹ Yesu lok otmu yanâmâ bukuŋe Yoane Baptis yâkŋe âi topŋe katbe sâŋ Yuraia hân lok ki manmaiângen ari manop. Ari manmu lohimbi dondâŋe ari ekne sâŋ arinjetâ yuwu sâŋ ekyongop. ² “Anitâŋe tihityeŋe otbe sâŋ oap yakât orotmemeyeŋe kiŋgoŋ ya kerek betbangim yâkâlen torokatmâ manŋet.” Yawu sâŋ ekyongop. ³ Otmu den ya ekyongom gaop yakât emet inânŋan poropete âlâ, kutŋe Yesaia sâŋ, yâkŋe Yoanehât nâŋgâm lohimbi biwiyeŋe pâroŋ sâŋ kuwihaknomai yakât kulemguop. Den yakât bulâŋe ya yâkâlen teteop. Den ya yuwu.

“Lok ki manmaiângen, lok âlâ yan ari manbuap. Lohimbi yâkâlen arinomai ya yuwu sâŋ ekyongowuap. “Lok kutdâŋe tohowuap yakât kaweŋe mem pitim mâtâp mewaŋŋinjet. Otmu pumŋe lauŋe uk sâŋ huruŋ sâŋ, otbuap yamâ kum kilikmâ mem ârândâŋ merândâŋ tuhuŋetâ talâk.”

Yawu sâŋ ekyongop. Den yawu kulemguop yakât bulâŋe ya Yoane yâkâlen teteop.

⁴ Otmu Yoaneŋe poropete âi ya topŋe katmâ tuhuwe sâŋ lok ki manmaiângen ari manop. Otmu senŋe âlâlâ, hâk katipŋe, me petŋe, yamâ soŋgo âlâ, kutŋe kamele sâŋ, yakât somotŋaŋe mendenmâ mem kepeiakmâ manminiop. Otmu pet âlâ topŋe yaŋe mem sâhâm kuratguakminiop. Yâhâ sot yamâ nenŋopdâ, goŋgaran, otmu dopon yawuya neminiop. ⁵ Otmu lok ki manmaiângen ari manmu nenŋat kapi kunŋe Yerusalem ya ambolipŋe otmu kapi tipi tapi Yerusalem hâlâŋmâ manbi, otmu Yoran to nombot nombot manbi ya ambolipŋe nombotŋaŋe yâkâlen ariwi. ⁶ Yâkâlen ari orotmemeyeŋe bâleŋe otmâ gawî ya kerehâk sâŋ teteakŋetâ Yoran toen mem katyehop.

⁷⁻⁸ Yawu otŋetâ Parisaio otmu Sarukaio lok nombotŋaŋe yâkŋe toen mem katnenehâk sâŋ yâkâlen ariwi. Arinjetâ yekmâ yuwu sâŋ ekyongop. “Yenâmâ lok perâkŋe. Otŋetâ bâlem gamap yakât matŋe Anitâŋe meŋet sâmu yakât yeŋeâmâ kiŋgityeŋahât otmâ bâleŋe ya pilai mâne âleŋe otbâp. Yawu gârâmâ den yan yu nâŋgâŋetâ ki ârândâŋ oap. ⁹ Yawu otmâmâ yuwu mon nâŋgânomai, “Nenâmâ Awarahamgât komot bulâŋe mansain. Yakât otmâ Anitâŋe nenŋat

ki nângâm bâleningimap.” Yawu ki nângânomai. Yakât yuwu sâmunen nângânet. Anitâne sâmu kât yuŋe Awarahangât komot tetenomaihât dop tap. Yawu gârâmâ yenâmâ ya imbiâk sâmai. Yakât matŋe hâmbâi menomai. ¹⁰Yakât den âlâen hâum sâmunen nângânet. Emelâk unam sâtŋe katmu tap. Yâhâ nak âlâhât bonŋe ki kinbuap yamâ kârâm panmu ge mum hâlâlâŋ sâmu kâlâpŋe sewuap. Yenâmâ nak yakât dop otmâ mansai.

¹¹Yakât otmâ yeŋe orotmemeŋe bâleŋe ya sâm tetem Anitâhâlen biwienŋe kepeinetâ toen mem katyebom. Lok âlâ irak betnehembâ âi topŋe katbuap yâhâmâ wâtŋe pato tatbaŋgiap. Yakât otmâ nâŋe yâkât itâkat ya gurâ mem kâpekâmâ golewangiwoŋgât dop ki tap. Otmu tânguwomgât dop gurâ ki tap. Nâŋeâmâ yâkât amutgen manmâ yâhâwom. Yâkŋeâmâ Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge mem ketetyekbuap. Nombotŋe manman âilongâan mem katyekbuap. Yâhâ nombotŋeâmâ hâhiwin kakŋan katyekmu mannomai. ¹²Otmu den âlâen hâum sâwe. Yeŋeâmâ sot ekmâ mem kiwilim komot ikŋiâk ikŋiâk katmai. Nenenahât pat otmâp ya konohân mem hâwurujetâ tatmap. Yâhâ ki nenenahât pat otmâp yamâ mem pilâmai. Yakât dopŋeâk yâkŋe taka biwinenjahât topŋe ekmâ mem kâsipngowuap yakât topŋe yuwu. Yâkât tem lâum manmâ yâhânom yamâ ikŋan mem torokatnenekbup. Yâhâ nombotŋeŋe yâkât hâkâŋ otmâ betbaŋgim manmai yamâ watyekmu kâlâwân kionmâ hâhiwin nângâmbisâi.” Yawu sâop.

*Yoaneŋe Yesu mem toen kalop.
(Mareko 1:9-11 Luka 3:21-22)*

¹³Sâp yanâmâ Yesuŋe Galilaia hân pilâm Yoaneŋe toen mem katnehâk sâm yâkâlen ariop. ¹⁴Arimu Yoaneŋe ekmu umatŋe otmu yuwu sâm ekuop. “Gâŋe nâ toen mem katnekdâ ârândâŋ otbâp. Yamâ gâŋe nâhâlen takarâ nângâmune umatŋe oap.” Yawu sâop.

¹⁵Sâmu sâop. “Anitâne sâm kalop ya otmuŋe nângâmu ârândâŋ otbuap. Yakât gâ biwi yâhâp ki ot.” Yawu sâop. Yawu sâmu Yoaneŋe nângâmu ârândâŋ olop. ¹⁶Nângâmu ârândâŋ otmu toen mem katmu ginŋan yâhâ kinmutâ yanâk himbim pâronŋ sâmu Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe kembâ hâtgum ge Yesu mâmâŋe otbaŋgiop. ¹⁷Gemu yanâk himbimâmbâ Anitâne yuwu sâm ekyongop. “Ya ekŋet. Yamâ nine nanne ombe bisine. Nâ biwinanŋe yâkâlâk nângâman.” Yawu sâop.

4

*Satanŋe Yesuhât biwiŋahât topŋe ekbe sâm olop.
(Mareko 1:12-13 Luka 4:1-13)*

¹Otmu weke bâleŋe ya yeŋgât kunyeŋe, kutŋe Satan sâm, yâkŋe Yesuhât wâtŋe tatbaŋgiap me bia ya ekmâ biwiŋahât topŋe nângâwe sâm olop. Yakât otmâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Yesu dâim lok ki manmaiângen ariop. ²⁻³Yan ari manmâ gamu, hilâm 40 pesuk sâop. Sotgât po wangimu wâtŋe houŋ sâop. Yawu otmu yanâk lohotŋe olâk sâm Satanŋe yâkâlen ari yuwu sâm ekuop. “Gâ bonŋanâk Anitâhât nanŋe mansat otmuâmâ kât yu sârâ sot otmu nendâ gekbe. Yawu otdâ yanâmâ gâ bonŋanâk Anitâhât nanŋe bulâŋe mansat sâwom.” Yawu sâm ekuop.

⁴Ekumu sâop. “Âleŋe yarâke yamâ benŋe Anitâhât den âlâ yuwu tap.

“Anitâŋe haonmâ ârândân tihitnenŋe otnap. Yawu gârâmâ sotŋak konok wâtnenŋe mianŋim manmâ yâhânongât dop ki tap. Yamâ wongât? Anitâŋe den sâm ningimap ya gurâ lâum yâhânôm. Yawu otmunŋe ârândân otbuap yakâ.”

Den yawu tap yakât otmâ gâŋe den eknohoat ya ki nâŋgâwom.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâmu yanâk Satanŋe dâimu Yerusalem kapi pato yakât opon kâmbukŋahât gimbâŋan yâhâowot. ⁶ Yâhâm Satanŋe yuwu sâm ekuop. “Anitâŋe sâmu den âlâ kulemguiwi ya yuwu tap.

“Kâlân kâihan teŋ sâmapgât Anitâŋeâmâ anelolipŋe hâŋgânyongomu ge tihitge otŋetâ ki hiliwahowuat.”

Den yawu tap. Yawu gârâmâ gâmâ bulâŋanâk Anitâhât nanŋe mansat otmuâmâ yupâ soŋ pilâm kionŋ. Kiondâ ki gohowuap. Yâhâ gekmâ yuwu nâŋgâwom. “O, bulâŋanâk lok yuâmâ Anitâhât nanŋe mansap.” Yawu sâwom.

⁷ Sâmu sâop. “Bâiŋ, den âlâ yuwu tap.

“Anitâŋe tihitnenŋe otnap. Yakât otmâ “Ihilâk otbe,” ki sânom.”

Den yawu tap yakât otmâ gâŋe den eknohoat ya nâŋgâmune tâŋât oap.” Yawu sâop.

⁸ Yawu sâmu pumŋe gip gipŋan dâim yâhâop. Yâhâm yanâmâ hânŋe hânŋe lok kutyeŋe pato ya yengât senŋe âlâlâ dondâ tatyinŋiop ya tiripgum yuwu sâop. ⁹ “Senŋe âlâlâ tadmâ arap enda eksat? Nâŋe yukât kunyeŋe manman. Gâŋe mepaenekbuat yanâmâ senŋe âlâlâ yu gâhâlâk hârok otbuap.” Yawu sâop.

¹⁰ Sâmu sâop. “Main, Anitâŋe den âlâ sâop ya yuwu tap.

“Anitâ pato konohâk tap. Yâk konok mepaenom. Otmu yâkât den konohâk tem lâum hoŋ bawanŋim mannom.”

Den yawu tap. Yakât otmâ gâŋe den eknohoat ya lâuwomgât dop âlâ ki tap. Gâ pilânekmâ ari.” Yawu sâop.

¹¹ Yawu sâmu pilâm ariop. Pilâm arimu yanâk himbimâmbâ anelo nombotŋe ge tihitŋe otmâ tânguiwi.

Yesuŋe topŋe katmâ den kâsikum yinŋiop.

(Mareko 1:14-15 Luka 4:14-15)

¹² Ya pesuk sâmu yakât kakŋan lok kutdâ âlâ, kutŋe Herot Antipa sâm, yâkŋe Galilaia yengât galem manop. Yâkŋe sâmu Yoane mem pâi emetŋan katŋetâ talop. Pat ya nâŋgâm Yesuŋe yahatmâ Galilaia hânân ariop. ¹³ Yan ari Nasaret kapi ya wangim kapi âlâ, kutŋe Kapanaum sâm, kapi yan hân âlâ kutŋe, Sewulun yet Naptali sâm, yan ari manop. Otmu Kapanaum kapi yamâ dengân âlâ, kutŋe Galilaia sâm, yakât ginŋan tap. ¹⁴ Yesuŋe kapi yan ariop yakât emet inânŋan Anitâŋe poropete âlâ, kutŋe Yesaia sâm, den ekumu kulemguop yakât bonŋe teteop. Den yamâ yuwu tap.

¹⁵ “Sewulun otmu Naptali ambolipŋe yamâ Galilaia dengân otmu Yoran to nombotgen tai. ¹⁶ Yan taiŋe biwiyenŋe mangrakmâ kopa olop. Otmu omoŋ bâleŋan manmâ mumuhât pat otmâ manmâ gawi. Yawuhât otmâ lanŋinŋe siliŋ siliŋ sâm biwiyenŋan hâumu haŋ sâm keterakyinŋiwuap. Yawu otmu topŋe ekmâ nâŋgâŋetâ biwiyenŋan hâuwuap.”

¹⁷ Den yawu tap. Yesuŋe kapi yan ari manop yan den yakât bulâŋe teteop. Otmu yan ari manmâ yuwu sâm ekyongop. “Anitâŋe tihityenŋe otbe sâm oap. Yakât otmâ otŋetâ bâlemap ya kerek pilâm biwiyenŋe yâkâlen katŋetâ kinbuap.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuḡe hoḡ bawalipḡe imbât meyeḡop.
(Mareko 1:16-20 Luka 5:1-11)

¹⁸ Sâp yan lok yâhâp imi ata manowot kutyetḡe Simon yet Anderea. Atañahât kutḡeâmâ Simon otmu yâkâlâk kutḡe âlâ Petoro sâmai. Yâhâ imiḡeâmâ kutḡe Anderea sâm, yâhâmâ deḡḡân tânâmḡan ba iḡan itâḡe toen pilâm kinowot. ¹⁹ Yawu otmuâ Yesuḡe yelekmâ yuwu sâm ekyotḡop. “Yerâmâ nâhâlen torokatmutâ orowâk manmâ yâhânôm. Sâp yiwereḡe yuâmâ iḡan dâim mansawot. Yâhâ nâḡe meyeleksan yanâmâ nâhât wâtḡan kinmâ lok meyekmutâ nâhât komolân torokatnômâi.” Yawu sâop. ²⁰ Yawu sâmu yanâk iḡangât senḡe âlâlâ mem manowot ya aksihâk pilâm Yesu walowot. Watmutâ orowâk manbi.

²¹ Yapâ arain mâne imi ata âlâ mem teteyelekbi, kutyetḡe Yakowo yet Yoane sâm, Yeweri nanyâhâtḡe. Yâhâmâ âwâyetḡe orowâk iḡan itâḡe ḡârem kinbi. ²² Yawu otmuâ Yesuḡe yotḡonmu in yawu âwâyetḡe pilâm yâkâlen torokatmutâ ariwi.

Yesuḡe lohimbi dondâ mem heḡḡemyongop.
(Luka 6:17-19)

²³ Yesuḡe Galilaia hânân miti emetḡe tatmâ arap yan yâhâm gem Anitâḡe tihitḡenne oap yakât den pat âlepḡe ekyongop. Otmu lohimbi mesek otmâ umatḡe topḡe topḡe yaḡe mem bâleyekmu manbi ya heḡḡemyongop. ²⁴ Yawu otmâ manop yakât den pat ya hân âlâ, kutḡe Siria sâm, yan pen pen sâm ariop. Pen pen sâm arimu nâḡḡeḡetâ yaḡak kapi ambolipḡaḡe yawuâk kundat mesek topḡe topḡe otbi ya meyekmâ yâkâlen takawi. Weke bâleḡaḡe mângâeyehop. Me kopa otbi. Me sen birik yongom manop. Lok yawuya ya ḡerehâk meyekmâ yâkâlen tohoḡetâ heḡḡemyongop. ²⁵ Heḡḡemyongop yakât den pat sâm haḡ tuhḡetâ Galilaia ambolipḡe, otmu ya hâlâḡmâ kapi bâlâk ḡerek tatmâ arap, ya yeḡḡât kutyetḡe pato âlâmâ Dekopoli sâm, ya ambolipḡaḡe yâkâlen tohowi. Otmu âlâmâ Yuraia, ya ambolipḡe. Otmu kapi pato Yerusalem ya ambolipḡe. Otmu kapi tipi tapi Yoran to nombot nombot tatbi ya ambolipḡaḡe menduhuakmâ Yesuhâlen ariwi.

5

Yesuḡe hoḡ bawalipḡe den ekyongop.

¹ Otmu lohimbi dondâḡe menduhuakmâ tatḡetâ Yesu ikḡiâk pumḡan yâhâop. Yâhâ tatmu hoḡ bawalipḡe yâhâḡetâ yuwu sâm ekyongop. ² “Den bonḡe sâmune nâḡḡeḡet.

Tepḡenne heronḡe otmu mannom.
(Luka 6:20-23)

³ Biwi nâḡḡân nâḡḡanyeḡaḡe yeḡahât nâḡḡeḡetâ gemap. Yeḡeâmâ yuwu nâḡḡânômâi. “Nenâmâ emelâk Anitâḡe himbimḡât pat kuningiop. Yakât otmâ yâk orowâk mannom.” Yawu nâḡḡâm we âlep nâḡḡeḡet. ⁴ Yâhâ we bâle nâḡḡâm isem manmai yenâmâ hâmbâi Anitâḡe mem biwi sânduhân katyekbuap. Yakât otmâ tepyeḡe heronḡe otmu mannomâi.

⁵ Meḡetâ huruḡ huruḡ otmap ya yen hâmbâi Anitâḡe meyekmu yâk orop manmâ yâhâmbisâi yakât we âlep nâḡḡâm manḡet.

⁶ Otmu Anitâhât den ya girawu otmâ lâune sâm yakât nâḡḡâm manmai. Yâhâmâ hâmbâi Anitâḡe mâmâḡe otyiḡimu manmâ yâhânômâi. Yakât otmâ biwiyenḡe heronḡe olâk.

⁷ Buku nombotjane kasa otyinginetâ umam sâyingimai ya gurâ hâmbâi yawuâk Anitâje meyekmâ umam sâyingiwuapgât biwiyenje herone olâk.

⁸ Otmu Anitâhâlen biwi nângân nângânyenaje kepeim denje tinâk lâum manmâ gamai yamâ hâmbâi Anitâje meyekmu orowâk mannomai yakât biwiyenje herone olâk.

⁹ Otmu bukulipyenje orop biwi nângân nângânyenaje kepeiakmâ konohâk otmu manmai. Yawu manjetâ buku nombotjane hionjakmâ ahone sâam otjetâ yan mem lohotje tuhuyekmai yamâ hâmbâi Anitâje meyekmâ “Nine nanne baratne bulâje,” yawu sâwuap. Yakât biwiyenje herone olâk.

¹⁰ Otmu Anitâhât den lâum manjetâ torehenlipyenaje nângâm bâleyingim mem ge katyekne sâam mem âlâlâ tuhuyekmai. Yawu otyinginetâ ki lohotje otmai. Yamâ Anitâje himbimgât pat kuyingiop. Yakât biwiyenje herone olâk.

¹¹ Otmu nâhâlen biwiyenaje kepeim manjetâ lohimbi nombotjane hakyenjan sâam mem bâleyeknomai yanâmâ yuwu nângânomai. ¹² “Âo, bonjanâk. Anjoân emelâk Anitâhât poropete yawuâk otyinginetâ bâleop. Yawuâk sâp yiwerenje gurâ otingimai. Yawu gârâmâ yakât hâmerje hâmbâi himbimân manman kârikje menom.” Yawu nângânomai. Yakât otmâmâ biwiyenaje herone olâk.

*Kâtembe otmu lambe yakât dop
(Mareko 9:50 Luka 14:34-35)*

¹³ Yengât topyenje teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângâjet. Kâtembe ihim solân honmunje yanâmâ sot ya nemunje launenjan memap. Dop yawuâk yenâmâ lohimbi hohetyenjan manjetâ yan yekmâ Anitâ herone nângâwanjinomai. Yâhâ kâtembe helejân ki hikum ikainom yanâmâ pâlâmje otbuap. Yawu otmu girawu tuhummunjeâmâ âlâkuâk ukenje otbuap? Yamâ ki orotje. Pâlâmje oap yaje âlâ yu me ya tuhummunje ukenje âlâ tetewuapgât dop bia. Yawu otmâ pâlâmje oap sâam pilâmunje arimap.

¹⁴ Otmu yakât topje tetem henjenjuâkgât den âlâen hâum sâmune nângâjet. Lohimbi hânjan kulemjan mansai ya yengât lanjinje otmâ mannomai. Otmu kapi pato âlâ punje sok sohân tatbuap. Yâhâ ambolipenaje kasa yengât senyenjan âlâ ari misinguraknomaihât dop ki tap. Yawu. ¹⁵ Otmu âlâen hâum sâwe. Lambe âlâ saum emet kâlehen katmunje kâtâpjan tatbuapgât dop ya gurâ ki orotje. Lambe saum helejân gâitmunje kinnâ sem lanjinje yanâmâ ekmâ gem yâhâmain. ¹⁶ Yakât otmuâmâ lambe ya lanjinje pilâmap, me kapi pato tetekjan tatmap yakât dopjeâk yene Anitâhât den lâum manjetâ manmânyenje ekjetâ ârândâj otmu awonnenje himbimân tatmap ya mepaenomai. Yawu.

Anitâje girem den Mose ekumu kulemguop yakât topje

¹⁷ Otmu âlâ sâmune nângâjet. Yengeâmâ nâhât yuwu mon nângâm mansai. “Anitâje girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop. Otmu poropetelipje den ekyongomu kulemguwi yamâ mem ge katbe sâam oap.” Nâhât yawu mon nângâm mansai. Nâ ya otbehât bia. Nâje ya mem ge katbomgât dop ki tap. Nâje sâwi ya lâum manmune bonje teteâkgât otman. ¹⁸ Yakât yuwu sâwe. Hân himbim tatmâ yâhâwuap. Yâhâ girem den yamâ yawuâk tat tat kârikje tatmâ yâhâwuap. Tatmâ yâhâwuap yakât bulâje tetewuap yanâmâ, hân himbim otmu senje âlâlâ kerek biatmâ metewuap. ¹⁹ Yakât otmâ lok âlâ me âlâje girem den konohâk lonjâenomai yakât bulâje ki menomai. Otmâmâ buku nombotjane yawuâk otmâ manjet sâam meme sâsâ

tuhuyekmâ mannomai yaŋe hâmbâi yakât matŋe himbimân yâhâ lok geheŋe otnomai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe girem den ya biwiyenjaŋe tiŋâk lâum manŋetgât tânyongom mannomai yaŋe himbimân yâhâ lok yâhâ yâhâŋe otnomai. ²⁰ Yakât topŋe yuwu sâmunne nâŋgâm heŋeŋguŋet. Yeŋe Anitâhât den lâune sâm Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaioŋe otmai yan ki torokatnomai. Yâkŋe den perâkŋe sâmai. Yenâmâ Anitâhât den bulâŋe ya lâum manmâ yaŋak himbim manman yakât bulâŋe menomai. Yawu.

Buku oranjim mannom.

(Luka 12:57-59)

²¹ Otmu Moseŋe girem den kulemguop yakât topŋe ekyongomune nâŋgâŋet. Girem den âlâ kulemguop ya yuwu tap. “Lohimbi âlâ me âlâŋe buku âlâ kuŋetâ mumbuap. Yamâ papatolipyenjaŋe meyekmâ den âiân katyekŋetâ tosa pato menomai. Yawu.” ²² Yawu gârâmâ yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe buku âlâhât nâŋgâm bâlenomai yamâ Anitâŋe yawuâk nâŋgâm bâleyiŋgiwuap. Otmu lok âlâ me âlâŋe buku âlâhât nâŋgâŋetâ gemu mem ge katmai yamâ papatolipyenjaŋe mem den âiân katyekmâ den yinŋinomai. Otmu lok âlâ me âlâŋe buku âlâhât kuk otmâ mem ge katnomai yamâ kâlâpŋat pat otnomai. ²³⁻²⁴ Yakât topŋe yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe Anitâ hoŋ bawanŋine sâm otnomai yan buku âlâŋe lok âlâhât nâŋgâm bâlem manbuap ya nâŋgâmu tetemu aŋgoân buku ya orop biwi konohâk otmâ yakât kakŋan hoŋ bawanŋinomai. Yawu.

²⁵ Yakât âlâ yuwu sâwe. Yeŋgât buku âlâ me âlâŋe kuk otyiŋim den âiân katyekne sâm kiapgâlen arinomai. Yamâ in yawu ari mâtâwân yekmâ sâm tetenjetâ kaok nanŋanŋinomai. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ kiapgâlen den sâm tetemu mem pâi emetŋan katyekbuap. ²⁶ Pâi emetŋan tatmâ yeŋe ombeân kiâk kârik kârikŋe genomai. Kiapŋe pâi emetŋan tatnomai sâm sâp katyiŋgiwuap ya pesuk sâmu yanâmâ genomai.

Eknâle eknâle yakât topŋe

²⁷ Otmu den âlâ sâwe. Moseŋe girem den âlâ kulemguwân yuwu tap. “Lok âlâ me âlâŋe bukulipyenjaŋe yeŋgât imbilipyenjaŋe ki yekmâ otnomai.” Yawu tap. ²⁸ Yakât otmâ nâŋe yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe biwiyenjaŋe imbi âlâhât nanŋai yamâ emelâk biwiyenjaŋe otmâ tâpikguai lok yaŋe tosa miai. ²⁹ Yakât otmâ nâŋe den mâmâŋe âlâ yuwu sâwe. Bulâŋe hâum gusuhutmâ pilânomai ki sâwe. Lok âlâ me âlâŋe hemgât pat otmaihât senŋe nombolâk bâlewuap. Yakât otmâ senŋe bâlewuap yaok hâum gusuhutmâ pilânomai. Wongât? Matŋe umatŋe memaihât. Yawu otmâmâ senŋe âlâ âlepŋe oap yanjahâk mâtâp tâŋ tâŋâk watmâ manman kârikŋan arinomai. ³⁰ Otmu hiliwahom hemgât pat otmaihât yawuâk bâtŋe nombot yaŋe otmâ bâlewuap yamâ hârem pilânomai. Wongât? Bâlenjan yan kioŋmaihât. Yawu otmâmâ bâtyeŋe nombotŋe âlepŋeâk tatbuap yaŋe âi tâŋ tâŋâk tuhumm manman âilonŋoân arinomai. Yawu.” Yesurje den yan hâum sâop.

Lokŋe imbiŋe ki pilaknomai.

(Mataio 19:9 Mareko 10:11-12 Luka 16:18)

³¹ Otmu den yuwu torokalop. “Nombotŋenjaŋe yuwu sâmai. “Lok âlâŋe imbiŋait manmâ yâhâromawot yamâ nâŋgâmu umatŋe otmu imbiŋe ya imbiâk pilâwuap. Pilâwuap yakât topŋe kulemgum bâtŋan katmu ariwuap.” Yeŋeâmâ yawu sâmai. ³² Yakât otmâ nâŋe yuwu ekyongomune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâhât imbiŋenjaŋe âlepŋe nanŋe manmap. Ki otmâ tâpikgumap ya imbiâk

watmu arimu lok âlâŋe imbi ya hârem membuap yamâ lohimbi ya orowâk tosa mendomawot.” Yawu sâop.

Sâm kârikŋe ki tuhunomai.

³³ Otmu den âlâ torokatmâ yuwu sâop. “Emelâk tâmbâlipnenŋe yuwu sâm alahuminiwi. “Nen Anitâhât senŋan wuân me wuân otne sâm, sâm kârikŋe tuhunom yakât otmâ yawuâhâk otnom.” Yawu sâminiwi. ³⁴ Yakât nâŋgâmune bâleap. Yawu gârâmâ yiwerenŋe yeŋe Anitâhât senŋan wuân me wuân otne sâm, den sâm kârikŋe tuhunomai yan wahap âlâ me âlâhâlen ki gâitmâ sâm kârikŋe tuhunomai. Yâhâ yakât topŋe yuwu tap. Himbimân Anitâhât manman tap. Yawu gârâmâ yeŋe yan ki gâitmâ sâm kârikŋe tuhunomai. ³⁵ Otmu Anitâŋe hânân tatmap. Yakât otmâ hânân ki gâitmâ sâm kârikŋe tuhunomai. Yerusalem kapi ya gurâ Anitâŋe tatmawâk. Yakât otmâ Yerusalem kapi pato ewan gurâ ki gâitmâ sâm kârikŋe tuhunomai. ³⁶ Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yenâmâ Anitâ bia, yenâmâ lok. Yakât otmâ somotyenŋe iwit kaok ya sâŋetâ helenŋ gâwu gâwu otbuapgât dop ki tap. Me somotyenŋe helenŋ gâwu gâwu ya sâŋetâ iwit kaok tetewuapgât dop gurâ ki tap. ³⁷ Yawu gârâmâ yeŋe wonân me wonân gâitmâ sâm kârikŋe tuhunomaihât dop ki tap. Anitâ konok manmanŋeŋahât ambone tatmap. Yawu gârâmâ denyenŋe bonŋanâk sânomai. Yawu sâŋetâ nâŋgâŋetâ ârândâŋ otmu pesuk sâwuap. Yawu.

Mem âlâlâ tuhunenekŋetâ yakât matŋe ki kâpekyiŋinom.
(Luka 6:29-30)

³⁸ Otmu den âlâ kulemguiwi ya yuwu tap. “Lok âlâ me âlâhât kasanŋe senŋe nombot ya hâum gusuhutmâ pilâmu yâku yawuâk matŋe senŋe nombolâk hâum gusuhutbanŋiwuap. Me lok âlâŋe buku âlâhât sâtŋe ya kum parandanŋ pilâmu yâku yawuâk matŋe kum parandanŋ pilâwuap.” ³⁹ Yawu tap. Yakârâmâ nâŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe buku âlâ mem yawu nâŋgâŋetâ yakât matŋe ki kâpekuap. ⁴⁰ Otmu âlâ sâwe. Lok âlâ me âlâŋe ambonŋahât bâleŋe hân meyiŋim yanak kiapgâlen meyekmâ arinomai. Meyekmâ arinŋetâ mâtâwânâk yeŋe hân âlâkuâk yiŋinŋetâ pesuk sâwuap. ⁴¹ Otmu den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe yeŋe itâ pare miakmâ umat karat otnomai yan yuwu mon sânomai. “Tânnongom itâ pare mem ari ninginŋet.” Yawu sâm ekyongonŋetâ ihilâk denyenŋe nâŋgâm hewewenâk mem ari katyeknomai. ⁴² Otmu lok âlâ me âlâŋe yu me ya ninginŋet sâm ulityongonomai yamâ in yawu yiŋinomai. Me lok âlâ me âlâŋe senŋe âlâlâ ekmâ kandi mene sâm âiyongonomai yamâ ihilâk yiŋinomai. Yawu otmâ manŋetâ ârândâŋ otbuap.

Kasalipnenŋe yengât nâŋgâm buku otyiŋinom.
(Luka 6:27-28,32-36)

⁴³ Otmu den âlâ yuwu sâŋetâ nâŋgâmain. “Lok âlâ me âlâŋe buku otyiŋinomai yamâ yengu tep heronŋe nâŋgâm buku otyiŋinomai. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe kasa otyiŋinŋetâ yengu yawuâk kasa otyiŋinomai.” Yawu sâm. ⁴⁴⁻⁴⁵ Yakât nâŋgâmune ki ârândâŋ oap. Yakât otmâ yuwu sâwe. Anitâŋe lohimbi âleŋe otmâ manmai ya tânyongomap. Otmu lohimbi bâleŋe ya gurâ yawuâk tânyongomap. Yakât otmâmâ yeŋe kasalipenŋe ihilâk buku otyiŋinomai. Otmu lok âlâ me âlâŋe Anitâŋe mem bâleyehâkgât sait kakyenŋan pilânomai yamâ Anitâŋe lukuleyehâkgât ulitgunomai. Otmu lok âlâ me âlâŋe Anitâŋe mem bâleyehâkgât sait lohimbi kakyenŋan Anitâŋe pilânomai yamâ

lukuleyehâkgât ulitgunomai. Otmu lok âlâ me âlârje mem âlâlâ tuhuye-knomai yamâ yeje ya yengât umam sâyinginomai. Umam sâyingim hibim awonnenje ulitgunjetâ heronje nângâyingim nine nanne baratne bulârje mansai sâam meyekbuap. ⁴⁶ Otmu yakât âlâ sâwe. Takesi meme lok nombotjarje perâk sâam lohimbî kâityongom tewetsenje kombo meyingimai ya yekjetâ lok bâleje otmai. Yâkne bukulipyenje tânyongom mansai. Otmu lok nombotjarje yen orop buku konok manne sâam tânyongonjetâ yengu yakât matje yâk konok tânyongomai. Yawu otmai yakât nângâmune ki ârândâr otmap. Otmu torokatmâ sâwe. Lok nombotjarje nângâm bâleyingimai yamâ yeje buku ki otyingimai. Yawu otmai yakât nângâmune yawuâk ki ârândâr otmap. ⁴⁷ Otmu torokatmâ sâwe. Yeje lok nombotje orop buku ki orangimai. Yawu otmai yan bukulipyenje ya orowâk buku orangimai yamâ nângâmune ki ârândâr oap. Lok nombotje Anitâhât ki nângâmai yanje gurâ yawuâk otmai. ⁴⁸ Yawuhât yuwu sâamune nângâjet. Hibim awonnenjarje manman uwawapje bia otmap. Yengu manman yan torokatmâ manjetâ ârândâr otbuap.” Yawu sâam ekyongop.

6

Nembe kalem yakât topje

¹ Yesuje den âlâ yuwu sâam ekyongop. “Bukulipyenjarje yengât nângâyinginjetâ yahalâkgât yâk yengât senyenjanâk kinmâ lohimbî umburuk manmai ya tânyongonomai. Lohimbîje yehâhât nângâjetâ yahatmu yawu otmâ manmai yamâ Hibim Âwâyenjarje yekmu dondâ bâlemap. ² Yawu gârâmâ lok nombotjarje senje âlâlâhât pâin guin otmâ manmai. Yawu manmai yamâ lohimbîje nenekjetâ yahalâk sâam lohimbî nombotje biwiyenje kurihiakmai je lok senyenjan kinmâ nembe kalem otyingimai. Yakât otmâ Anitâje yakât hâmenje ki yingimu menomai. Yuwu sâawuap. “Emelâk yekjetâ yahalopgât pesuk yap. Âlâmâ ki tap.” Yawu sâawuap. ³ Yakât otmâ yeje lok nombotje senje âlâlâhât pâinmai ya nembe kalem otyingine sâam tihângen kinmâ tânyongonjetâ yan bukulipyenjarje yakât topje ki yekmâ nângânomai. ⁴ Yawu otjetâ Anitâje tihângen ekmapje yekmâ yakât matje âlepje yingiwuap.” Yesuje yawu sâop.

Anitâ orop den otnom yakât topje yuwu tap. (Luka 11:2-4)

⁵ Den âlâ yuwu sâop. “Yeje yok pilâm kinmâ Anitâ ulitgunomai. Yâhâ lok nombotjarje yeje topyeje kurihim lok senyenjan kinmâ bukulipnennjarje nengât nângâjetâ yahalâk sâam sâtnjak Anitâ ulitgumai. Yeje yawu otnomai otmuâmâ Anitâje hâmbâi yuwu sâam ekyongowuap. “Emelâk lohimbî senyenjan otjetâ yan yekjetâ yahalop. Yakât otmâ pesuk yap. Âlâmâ ki tap.” Yawu sâawuap. ⁶ Anitâ ki ekmain yâkneâmâ biwinenje ekmap. Yakât otmâ yeje yâk orop den huhune sâam yan yok pilâm tatmâ ekujetâ nângâyingiwuap.

⁷ Yakât nâje yuwu sâamune nângâjet. Yeje ulitgune sâam biwi yâhâp otmâ ki ulitgunomai. Lohimbî Anitâhât topje ki nângâm enjat yâhâp manmaine yuwu nângâmai. “Nenne den pâne konok gurâ sâamunje Anitâje ki nângâningimap.” Yawu nângâm den dâiak dâiahâk otmai. ⁸ Yeje yâkne otmai yawu ki otnomai. Yeje âwâyenje ki ulitgunjetâek biwiyenahât topje emelâk nangap. ⁹ Yakât yeje yuwu mon sâam ulitgum mannomai.

“Himbim awonnenne, topge âlâ kândâkdâek tap. Yakât nângâm mepaehekma mannom. ¹⁰ Gike sâtgât otmâ anjelolipgaje haonmâ ârândâj hon bahihimai yawuâk nenne gurâ tem lâuhihim mannom. ¹¹ Otmu gâje hilâm ârândâj tihitnenne otmâ dopnenjanâk ningimat. ¹² Otmu lohimbim nombotjaje mem bâlenenekmâ tai ya yengât nângâm umam sâyingim tosayenje pilâyingimain yakât dopjeâk gâje umam sâningim tosanenne pilâningiwuat. ¹³ Otmu Satanje kendâningimu otmunne bâlemap sâm ulitgohoaingât mâtâp meningi.”

Yeje yawu sâm Anitâ ulitgum mannomai.” Yawu sâop.

¹⁴ Otmu torokatmâ yuwu sâop. “Lohimbim nombotjaje sâm bâleyingim mem ge katyeknomai ya yengât yeje tosayenje pilânetâ yakât otmâ himbim âwâyejaje yen gurâ tosayenje yawuâk pilâwuap. ¹⁵ Yawu gârâmâ lohimbim nombotjaje mem âlâlâ tuhuyeknomai yakât nângâm yeje matje yingine sâm otmâ mannomai yamâ himbim âwâyejaje yen gurâ otrjetâ bâlewuap yakât matje kâpekyingiwuap.

Bukulipnenjaje nângâninginetâ yahalâkgât ki nângânom.

¹⁶ Den âlâ yuwu sâop. Lok nombotjaje yehâlâk nângânetâ yahatmu topyeje kurihiakmâ yuwu nângâmai. “Nenne Anitâ ulitgunom yanâmâ lohimbine nenekmâ nângâninginetâ yahalâkgât sot barahâk tatmâ ulitgunom.” Yawu nângâmai. Yamâ Anitâje nângâmu ki ârândâj otmu yuwu sâwuap. “Emelâk bukulipyenaje yekmâ nângâyinginetâ yahalop yanjak pesuk yap. Âlâ ki tap. Yakât otmâ matje ki yingiwom.” Yawu sâwuap. ¹⁷ Yawu gârâmâ yen yawu ki otnomai. Yenâmâ sot barahâk tatmâ Anitâ ulitgum yan toje kun kundenyeje piriakmâ somotyene hâluhuakmâ âilonjo tatmâ ulitgunomai. ¹⁸ Yawu otmâ mannomai yanâmâ yeje sot barahâk tatnomai yakât topje bukulipyenaje ki yekmâ nângânomai. Yawu otnomai yamâ awonnenne Anitâ biwinnenjahât topje nângâmapje yakât matje yingiwuap.” Yawu sâop.

Senje âlâlâ tatningiap ya ki alitnom.

(Luka 12:33-34)

¹⁹ Yesunje den âlâ yuwu sâm ekyongop. “Hângât senje âlâlâ iri sikum me hop sambe tatingiap yaje biwi nângân nângânyeje mem dâimu yanâk arimu manmai. Yamâ talaje kumap, me selonje hâremap, me bumbumgumap me kombo otmai. Yakât otmâ yeje tatningiâk sâm ki aliranginomai. Otmu biwiyenje yan ki ariwuapgât nanjan. ²⁰⁻²¹ Yeje biwi konohâk otmâ nembe kalem oranginomai. Orotmeme ya otrjetâ Anitâje yekmu ârândâj otbuap. Otmu himbingât pat kuyingiop ya bonne menomai. Yawuhât Anitâhâlen biwi nângân nângânyeje kepeim manjetâ ârândâj otbuap. Yawu.” Yawu sâop.

Sennenne yamâ lambehât lanjinje yakât dop oap.

(Luka 11:34-36)

²² Den âlâen yuwu hâum sâop. “Senyeje yamâ lambe lanjinje yakât dop oap. Senyeje ya âlepje tatmu yan bam gamai. ²³ Yâhâ senyeje gara garaje pik sâwuap me senyeje bok sâwuap, yanâmâ mâtâp tâpikgum hewukjan kionomai. Yakât yuwu sâmune nângânet. Biwiyenan Anitâhât lanjinje panmap ya bok sâmapgât biwi nângân nângânyeje galemahom manman âlepjeâk torokatmâ manmâ yâhânomai. Biwi nângân nângânyejeje pâlâmje otmâ omoje kurihiwuap yamâ manman bâlejan yâhâ hiliwahonomai. Yakât yeje ya otmaiât biwi golâek mannomai. Yawu.”

Anitâŋe tihitnenŋe otmâp. Yakât otmâ ki gorâningimu mannom.
(Luka 16:13 Luka 12:22-31)

²⁴ Den âlâen yuwu hâum sâop. “Lok konokŋe lok kutdâ yâhâp yetgât âi menduhum ki tuhuyitgiwuap. Âlâhât biwiŋaŋe kepeim heronŋe kakŋan tuhuwaŋgiwuap. Yâhâ âlâhârâmâ hâkâŋ kakŋan nep ya ki tuhûm henŋenŋuwuap. Yakât topŋe yuwu sâwe. Hângât manman me iri sikum yan biwiyeŋe arimu manmaine girawu otmâ Anitâ tem lâuwangim mannomai? Yamâ ki orotŋe.” Yawu sâop.

²⁵ Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋgât manman yamâ Anitâŋe emelâk senŋe âlâlâ lâtâkuyiŋgimu manmai. Yakât otmâ yuwu ki nâŋgânomai. “Nenŋe sot wosapâ ba mem tetenom? Me iri sikum me âlâlâ ya girawu mem tetem manmâ yâhânôm.” Yawu ki sâm biwi yâhâp otmâ gorâ kakŋan mannomai. ²⁶ Yawu gârâmâ den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Kembâ yekmain. Yâhâmâ âi kalam ki tuhûm hâhiwin nâŋgâmai. Yamâ hibim ambonaŋe haonmâ ârândâŋ sot yiŋgimâp. Yenâmâ nâihât dop ki mansai. Yenâmâ lok. Otmu yen gurâ yawuâk Anitâŋe haonmâ ârândâŋ tânyongom gamap. ²⁷ Yawu gârâmâ yenahât girawu mannom sâm yakât ki nâŋgâm kiwilij otnomai.

²⁸ Yeŋe iri sikum me sâŋgum lawa lawa yan biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe hikuŋetâ dondâ bâlewuap. Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. ²⁹ Hahop ekmâin. Hahop yamâ titi pan pan pilâmu ekmunŋe âilonggo lonŋo otmâp. Yâhâ emelâk lok kutdâ âlâ, kutŋe Solomon sâm, yâkŋe hâk katipŋe kulem melem mânunjakmâ manop. Yaŋe hahop suriŋe sekŋe âlepŋe tetemap yakât dopŋe gurâ ki miop. ³⁰ Yâhâ hahop suriŋe ekmunŋe âilonggo otmâp. Yawu gârâmâ ikŋahâk ki yahatmâ titi pan pan otmâ kuririŋ sâm kinmap. Anitâŋe nâŋgâopgât yawu kinmap. Yiwerenŋeâmâ tetem âilonggo kinbuap. Yâhâ pek sâwuap yanâmâ hânân ge tâtuk sâwuap. Yenâmâ hahopgât dop ki mansai. Yenâmâ lok. Yakât otmâ biwiyeŋaŋe yuwu ki nâŋgânomai. “Anitâŋe pâlâmŋe otmâ ki tihitnenŋe otmâp.” Yawu ki nâŋgâm mannomai. ³¹ Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Bulâŋanâk Anitâŋe haonmâ ârândâŋ tihitnenŋe otmâ yâhâwuap. Yakât biwi yâhâp ki otnomai. ³² Yawu gârâmâ lok nombotŋe Anitâhât topŋe ki nâŋgâmâiŋe sâŋgum me iri sikum me senŋe âlâlâ yakât nâŋgâŋetâ yahatmap. Yawu otŋetâ ki ârândâŋ otmâp. Yakât otmâ otmaiân yeŋe ki torokatnomai. ³³ Yeŋe yuwu nâŋgânomai. “Bulâŋanâk Anitâŋe haonmâ ârândâŋ tihitnenŋe otmâp.” Yawu nâŋgânomai. Otmu lohimbi nombotŋaŋe Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeinŋe sâm yâkât den ekyongonŋetâ nâŋgânomai. Yawu otmâ manŋetâ hibim awonŋenŋe topyeŋe nâŋgâmapŋe dopyenŋan yiŋgimu ki umburuk mannomai. ³⁴ Yeŋe umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwuawân “Girawu otnom me wuân teteningiwe sâm oap?” Yawu nâŋgâm ki biwi yâhâp otmâ nâŋgâm kiwilinomai. Senŋe âlâlâ hândâhân tetewuap yamâ hândâhângât pat. Otmu âun teteap yuâmâ âungât pat. Yawu gârâmâ torokatmâ manmâ yâhânômân hâmenenŋe kinbuap me bia yamâ hibim awonŋenŋaŋe ikŋak nâŋgâmap. Yakât ki gorâningimu nenŋe biwi yâhâp otmâ nâŋgâm ketet manmâ yâhânôm.” Yesuŋe yawu sâop.

7

Bukulipnenŋe ki sâm hâreyiŋginom.
(Luka 6:37-38,41-42)

¹ Yesuŋe den âlâ torokatmâ yuwu sâŋ ekyongop. “Anitâŋe yeŋgât den sâŋ hâreyiŋgiuwap. Yakât otmâ yeŋe lohimbi yeŋgât den ki sâŋ hâreyiŋginomai. Yâhâ yeŋe buku nombotŋe sâŋ hâreyiŋginomai yamâ yeŋe otnomai yakât dopŋeâk Anitâŋe yen sâŋ hâreyiŋgimu matŋe menomai. ² Yâhâ yeŋe senŋe âlâlâ yu me ya otyiŋginomai. Dop ya tâŋ tâŋâk Anitâŋe yen gurâ mem purik katyiŋgiuwap. ³ Yakât topŋe nâŋgâŋetgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Gâŋe bukukahât senŋan wahap tipiŋe tap ya ekbuat. Otmu gike sengan gurâ wahap tipiŋe pato tap ya ki enjakmâ nanŋanŋimâk bukukahât yuwu mon sâuwat. ⁴ “Buku. Sengan wahap ya hâluhum pangihiwe.” Gâ yawu mon sâuwat otmuâmâ lok perâkŋe. ⁵ Gike sengan wahap pato tap ya hâluhum pilâwanŋgiuwat. Wongât? Yuwuhât. Gâŋe gike orotmemehe bâleŋe yakât nâŋgârâ tâŋât otmâp. Yawu gârâmâ bukukahâŋe otmu kiŋgoŋ otmâp ya ekdâ dondâ bâlemâp. Yawu otbuat yamâ ekmune ki ârândâŋ otbuap.” Yawu sâop.

⁶ Yâhâ den âlâen hâum yuwu sâŋ ekyongop. “Nenŋe sotnenŋe sâsâŋe ya um yan buku ondop yeŋgât soso ya wanŋmunŋe nembuapgât dop ki tap. Yamâ wongât? Nenŋe um wanŋmunŋe nembuap yanak purik pilâm nen ningiwuap. Yâhâ âlâen hâum sâwe. Bau hulin hâkŋe ki kilikmain. Hâkŋe ki kilikmaingât otmâ hâknenŋe kukŋe ki nâŋgâmap. Gârâmâ mem lohotŋe tuhune sâŋ sot um wanŋnom yamâ purik sâŋ ningiwuap. Yakât topŋeâmâ yuwu. Nenŋe Anitâhât pat kukuŋe ya lok ihilâk ki katyiŋginom.” Yesuŋe yawu sâop.

Tihit Amboŋe yamâ Anitâ (Luka 11:9-13)

⁷ Yesuŋe yuwu sâŋ ekyongop. “Yeŋe wuân me wuângât nâŋgâm Anitâhâlen biwiyenâŋe kepeim ulitguŋetâ âlepŋe nâŋgâyiŋgiuwap. ⁸ Otmu âlâen hâum sâwe. Yeŋe buku âlâhât emelan yâhâne sâŋ, “Wâe tat me?” sâŋetâ nâŋgâyiŋgimu emet kâlehen yâhânomai. Yakât dopŋeâk Anitâ ulitguŋetâ nâŋgâyiŋgiuwap. Anitâhâlen biwiyenâŋe kepeim ulitgumai yamâ âlepŋe nâŋgâyiŋgiuwap. Otmu pâin guin otmâ yamâ âlepŋe ikŋjak mâmâŋe otyiŋgimu biwiyenâŋe sânduk sâuwap. Otmu yâkâlen torokatne sâŋ otnomai ya gurâ âlepŋe meyekbuawâk. ⁹⁻¹⁰ Otmu den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâhât nanŋaŋe po wanŋgimu âwâŋe ulitgumu yan âwâŋaŋe ki nenenŋe ya wanŋbuapgât dop ki tap. ¹¹ Otmu yen nombotŋaŋe Anitâhât topŋe ki nâŋgâm heŋgenŋumainŋe nan baralipyenŋe yawu otyiŋgimai. Anitâ awonŋnenŋe himbimân tatmapŋe nen ikŋjâk ikŋjâk topnenŋe ekmâ nâŋgâmap. Yakât otmâ yeŋe otyiŋgimai ya wangim lok âlâ me âlâŋe yu me yakât ulitguŋetâ ya gurâ tâŋ tâŋâk yiŋgimâp. ¹² Den ekyongoano yukât emelâk Mose otmu poropete yaŋe Anitâhât den kâsikum yiŋgimaniwi. Yakât topŋe yuwu tap. Bukulipyenâŋe tânyongoŋetgât nâŋgâmai yeŋe gurâ nâŋgâmai dop yawuâk tânyongoŋomai.” Yesuŋe den yawu sâŋ ekyongop.

Mâtâp yâhâp (Luka 13:24)

¹³ Den âlâen hâum yuwu sâŋ ekyongop. Hiliwaho hiliwaho kapi yakât mâtâp yamâ pen penâk kinmap. Lok dondâŋe yan arimai. ¹⁴ Yâhâ manman kârikŋahât kapi yakât mâtâp yamâ gâwik gâwikŋe otmu bârâŋ bârâŋ, yanâmâ lok sambenŋe ki arimai. Lok konok konokŋe arimai. Yenâmâ manman kârikŋahât mâtâp ya ekmâ nâŋgâm watmâ arinomai.

*Nak topŋe topŋe
(Luka 6:43-44)*

¹⁵ Otmu âlâ sâmunne nâŋgâŋet. Poropete lok nombotŋaŋe eŋgatyenŋak otmâ den imbiâk sâm ekyongomai. Yaŋeâmâ lohimbŋe nenekmâ topnenŋe nâŋgâmai sâm moroakmâ orotmemeyeŋe bâleŋe kurihim mansai. Topyeŋe teteâkgât den âlâen hâum sâwe. Lok yamâ orotmeme yawuya otmâ lok hilipyongone sâm otmai. Yakât lok yawuya yeŋgât topyeŋe ekmâ nâŋgâm galemeyeŋe tiŋâk otmâ heŋgeŋgunomai. ¹⁶⁻¹⁸ Yâhâ yeŋe topyeŋe nâŋgâŋetgât den âlâen hâum sâmunne nâŋgâŋet. Nak esenŋe omoŋ omoŋ pilâmap yanâmâ bonŋe bâleŋe ki kinmap. Yâhâ nak esenŋe gimbaŋgumap yanâmâ bulâŋe âlepŋe âlâ ki kinmap. Bia yakâ. Yâhâ kiatŋe manam ki otmap. Otmu manamŋe kiat ki otmap. Otmu giŋ gârârâŋ yaŋe ham ki otmap. Otmu hamŋe giŋ gârârâŋ ki otmap. Yamâ topyeŋe iŋkiâk iŋkiâk. ¹⁹ Yawuhât nak âlâ bonŋe bâleŋe yamâ kârâm pilâmunŋe mum haraŋ haraŋ otmu kâlâwân umunŋe semap. ²⁰ Yeŋe den yu nâŋgâm heŋgeŋgum poropete lok perâkŋe eŋgatyenŋak otmâ imbiâk sâmai ya yekmâ topyeŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomai. Yawu.

*Lohimbi perâk
(Luka 13:25-27)*

²¹ Yakât torokatmâ sâwe. Lohimbi dondâŋe mepaenekmâ nohonmâ manmai ya kerekŋe himbingât pat ya ki otnomai. Himbim awoŋnahât tem lâum manmaineâmâ himbimân yâhânomai. ²² Yâhâ lok dondâŋe sâp pato tâlâhuwuawân yan yuwu mon sâm buiakmâ eknohonomai. “Kutdâ, gâ nâŋgâ. Nenŋe denŋe sâm haŋ pilâmunŋe ariop. Otmu gâhât âi tuhum weke bâleŋaŋe lok mângâeyehop ya watyŋgimunŋe gaiakmâ ariwi. Gâŋeâmâ mâmâŋe otningirâ kulem topŋe topŋe mewin.” Yawu sâm buiaknomai. ²³ Yawu sâŋetâ nâŋe matŋe yuwu sâm purik pilâyiŋgiwom. “Nâ yeŋe den yai ya nâŋgâmunne ki teteap, pâpguan. Yeŋe nâhâlen biwiyenŋe ki kepeim manbi gârâmâ nâhât komot bulâŋe ki otmâ mansai. Yeŋe orotmeme kiŋgoŋ maŋgoŋ manminiwi yakât keterakŋetgât nanŋan,” sâwom.

*Lok nâŋgân nâŋgânŋe orop otmu lok kopa
(Luka 6:47-49)*

²⁴ Yakât otmâ den âlâen hâum sâmunne nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe nâhâlen gaŋetâ den ekyongomune nâŋgâm heŋgeŋgum lâumainŋe dop yuwu mansai. Lok nâŋgân nâŋgânŋe orop yaŋeâmâ emet tuhune sâm hân kendâm saran kâkâlep yaŋe kânâŋgâm emet tuhuŋetâ tiŋ tiŋ kinbuap. ²⁵ Yawu gârâmâ to mososoŋ mem gâsuk gâsuk tuhumu emet ya ŋiwiŋ ŋiwiŋ sâm ki putuk sâwuap. Yenâmâ dop yawuya. ²⁶ Âlâmâ purik pilâm sâwe. Lok âlâ me âlâŋe nâhât den nâŋgâŋetâ nahat otmu betbaŋgim manmai, lok ya yeŋgât topyeŋeâmâ yuwu. Lok kopa nombotŋaŋe emetyeŋe tuhune sâm hân kendâm saran kakŋeâk kânâŋgânomai. ²⁷ Yawu tuhuŋetâ emet ya saranŋe kandi kinbuap. Yakât otmâ mososoŋ mem gâsuk gâsuk tuhumu emet ya putuk sâm ge imbuap. Yawu.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuŋe Anitâhât sâtgât sâop.

²⁸⁻²⁹ Yesuŋe Anitâhât sâtgât den ya topŋambâek sâm tetem ekyongop. Ekyongomu nâŋgâŋetâ sâtŋe otmu yuwu sâwi. “Anitâhât sâtgât topŋambâek yap yuŋe Mosehât girem kâsikum ningimai ya kerek yeŋgât dop ki oap. Yuâmâ âlâ kândâkdâ oap.” Yawu sâwi.

8

*Lok âlâ hâk bâle tetewangimu manop ya Yesuŋe henŋenŋuop.
(Mareko 1:40-44 Luka 5:12-14)*

¹ Yesuŋe den ya sâmu pesuk pilâm pumŋehembâ gemu lohimbî dondâŋe watmâ ariwi. ² Otmu sâp yan lok âlâ hâk bâle tetewangimu manopŋe Yesu ekmâ yan gotŋan bam yuwu sâmu ekuop. “Lok pato, gâŋe sârâ kundat topŋe topŋe biatningiwuapgât dop tap. Yawu sâŋetâ nanŋan. Yawuhât nâŋgânihirâ hâk bâle yuŋe pesuk sânihîagât nanŋan.” Yawu sâmu âikuop.

³ Yawu sâmu walipgum yuwu sâmu ekuop. “Nâŋgâhîhian. Âlepŋe, walipgohomune hâk bâle biatgihiâk.” Yawu sâmu walipgumu yanâk biatbangimu âlepŋe olop. ⁴ Yawu otmu Yesuŋe yuwu sâmu ekum hâŋgânguop. “Gâmâ otgîhian yukât den pat bukulipge nombotŋe ki sâmu tetem ekyongowuat. Hotom umai yengâlenâk arirâ hâkge eknomai. Yawu otmâ yan Moseŋe hotom u uhât girem den kulemguop ya lâum Anitâhât hotom umbuat. Hotom undâ ekmâ yuwu sânomai. “O, lok hâk bâle tetewangîop ya emelâk biatbangiap. Girawu otmâ yawu oap?” Yawu sâmmâmâ yakât topŋe nâŋgânomai.” Yawu sâmu hâŋgângumu ariop.

*Yesuŋe hoŋ bawa âlâ henŋenŋuop.
(Luka 7:1-10)*

⁵ Yesuŋe yapâ pilâyekmâ gem ari iŋŋe kapi tipŋe Kapanaum yan yâhâmu Roma tembe lâu yengât kunyeŋe âlâŋe yâkâlen ari yuwu sâmu ekuop. ⁶ “Lok pato, nâhât hoŋ bawa âlâ mesek sâtŋan kinsap.

⁷ Sâmu sâop. “Âlepŋe ari henŋenŋuwom.”

⁸ Sâmu sâop. “Lok pato, nâ lok âlepŋe bia. Yakât gâŋe nâhât emelan ariwu-atgât ki nanŋan. Yuânâk tatmâ denâk sârâ hoŋ bawane ya âlepŋe otbuapgât nanŋan. ⁹ Yâhâ nâ nineâmâ lok patonahât tem lâuwangim yâkât amutgen manman. Gârâmâ patonane nâ gurâ buku nombotŋe yengât kunyeŋe sâmu nihimu manman. Yakât otmâ nâŋe tembe lâulipne âlâ me âlâ yuken me yaken ariŋet sâmmune âlepŋe nâhât tem lâunihim arimai. Me âi wuân me wuân tuhuŋet sâmu âi yingiman ya gurâ âilonŋo tuhumai. Gâmâ lok pato. Yakât otmâ denâk sârâ âlepŋe otbuapgât nanŋan.” Yawu sâop.

¹⁰ Den yawu sâmu Yesuŋe nâŋgâmu ewe membe olop. Nâŋgâmu ewe membe otmu Isirae lohimbî betŋan sâwi ya yuwu sâmu ekyongop. “Wâtne pato tatnihiap yakât nâŋgâm Roma lok yuŋe biwi yâhâp ki oap. Yakât yuwu nanŋan. Isirae yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe lok yuŋe oap yuwu âlâ ki otŋetâ yekman. Lok yuŋe nâhâlen biwiŋane kepeim den yap yu ekmune âilonŋo oap. ¹¹ Yakât otmâ yuwu sâmmune nâŋgâŋet. Hâmbâi lok topŋe topŋe, emetsenŋe ga takamay yakembâ otmu purik sâmap yakembâ taka himbimân yâhâ tâmbâlipyeŋe Awaraham, Isaka otmu Yakop yâk orop hâk sânduhân tatmâ heron maron manŋetâ Anitâŋe tihityeŋe otbuap. ¹² Yawu gârâmâ emelâk Anitâŋe yengât sâmu pat kuyingîop ya lok ondop mem yingimu yeŋeâmâ hâmbâi belâŋen ari hem nâpumŋan kionŋmâ hâhiwin bâleŋe nâŋgâm hu halak tuhunomai.” Yawu sâmu ekyongop. ¹³ Benŋe tembe lâu ya yuwu sâmu ekuop. “Gâŋe biwihe nâhâlen katsat yakât bulâŋe emetgan ari tetemu ekbuat.” Yawu sâmu ba ariop. Sâp yanâk yâkât hoŋ bawa mesek kuop ya hâkŋe sânduk sâmu âlepŋe olop.

*Yesuŋe Petoro hewunŋe mem henŋenŋuop.
(Mareko 1:29-34 Luka 4:38-41)*

14 Ya pesuk sâmu yapâ ari Petoro hewunŋe mesek pato kumu hâkŋe kâlâp otmu talop. Yakât Yesu ekuŋetâ emelan yâhâop. 15 Yâhâ wâimu kundatŋe biatmu hâkŋe sânduk sâop. Yawu otmâ sot um yingimu newi. Um yingimu nem tatŋetâ yan emetsâpŋe olop.

16 Emetsâpŋe otmu sombangân yâhâ kinop. Kinmu kapi ambolipŋe weke bâleŋaŋe mângâeyehop ya lâuyekmâ yâkâlen ariwi. Yawu otŋetâ Yesuŋe sâmu weke bâleŋaŋe ya yengâlembâ gaiakmâ ariwi. Yâhâ kundat otbi ya gurâ yawuâk yâkâlen dâiyekmâ ariŋetâ hengemyongop. 17 Yawu olop yamâ emet inânŋan poropete âlâ, kutŋe Yesaia sâm, yâkŋe den kulemguop ya yan bonŋe Yesuhâlen teteop. Yamâ yuwu.

“Mesek otmu hâhiwin topŋe topŋe teteningiop yamâ yâkŋe mâmâŋe otningimu tisi mesek biatningiop.”

Den yakât bulâŋe teteâkgât Yesuŋe lohimbi kiŋitŋe orowâk mem hengemyongop.

Lok yâhâp Yesu watde sâm olowot.

(Luka 9:57-60)

18 Mem hengemyongomu lohimbi dondâŋe mem hawam mewam tuhuwi. Yawu otŋetâ kapi ya pilâm âlâengen arine sâm yakât hoŋ bawalipŋe ekyongomu waŋga mem dengân hâtikgum ariwi. 19 Yawu otŋetâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi âlâŋe yuwu sâm ekuop. “Gâ yuken yaken otbuat yamâ nâ orowâk.”

20 Sâmu sâop. “Nine topne hâum pâpguatgât yuwu sâmune nâŋgârâ keterahâk. Songoâmâ nak duwiŋan imai. Yâhâ nâiâmâ nak kakŋan kerem tatmai. Yâhâ nâmâ Anitâŋe hângânnohomu ge mansan yamâ emet âlâ ki tatnihiap. Yakât otmâ gâ orowâk arinom otmâmâ girawu otnom?” Yawu sâop. 21 Yawu sâmu yanâk lok âlâ yâkâlen ba yuwu sâm ekuop. “Lok pato, nâ awoŋne bâleap yakât gâ nâŋgânihirâ ari kurihiwe. Kurihim âwurem takamune orowâk arinom.” Yawu sâop.

22 Sâmu sâop. “Yawu ki tap. Lohimbi nombotŋe pâlâmŋe biwi manmâ Anitâhât den ki lâum manmai yaŋe kurihŋet. Yâhâ gâmâ yiwerenŋe nâ orowâk arirehât nanŋan.” Yawu sâop.

Yesuŋe siru kuwaŋgimu nâŋ nâŋ sâop.

(Mareko 4:36-41 Luka 8:22-25)

23 Den yawu sâm tiŋ pilâm yahatmâ hoŋ bawalipŋe meyekmu orowâk ariwi. 24 Arim tatŋetâ dengân tânâmŋan siru pato pilâm to dondâ bâleop. 25 Yawu otmu waŋga kâlehen to gemu guhulakbe sâm olop. Guhulakbe sâm olop yan Yesu waŋga hâmeŋan aman pâlâmŋe iop. Aman im tatmu hoŋ bawalipŋaŋe mândem yuwu sâm ekuwi. “Pato, toŋe harannongomap. Yakât yahatmâ tânnono,” sâm mândewi.

26 Mândeŋetâ sâop. “Wongât yen kiŋgityenahât oai? Anitâŋe haonmâ ârândâŋ tihitnenŋe otmap yakât topŋe yen ki nanŋai me? Wongât biwi yâhâp oai? Nâŋe yengât galem tatman yakât yu ya otŋetâ tânyongowomgât dop ki tap” yawu mon nanŋai?” Yawu sâm yahatmâ siru ya kuwaŋgimu to yaŋe nâŋ nâŋ sâop. 27 Nâŋ nâŋ sâmu ekŋetâ sâtŋe otmu yuwu sâwi. “Bâe, lok yukât topŋe girawu? Siru kuwaŋgimu denŋe lâum sânduk sâmu to yaŋe nâŋ nâŋ yap.” Yawu sâwi.

Yesuŋe weke bâleŋe watyekmu gaiakmâ bau yengâlen ariwi.

(Mareko 5:1-17 Luka 8:26-37)

²⁸ To nâŋ nâŋ sâmu dengân ya hâtikgum ba nombot endaken kapi âlâ, kutŋe Gerasene sâmu, yan ariwi. Yan ari wânŋaembâ lâum kionmâ arinjetâ lok yâhâp sumângembâ takamutâ enakbi. Yâhâ ya yetgât topyetŋeâmâ yuwu. Yâhâmâ weke bâleŋeŋe mângâeyelekmu sâp kâlep manmâ gaminiowot. Lohimbi dondâŋe mâtâp tete yelemâ kinŋityenahât otmâ ge tiok taok otmâ mâtâp âlâengembâ ba ariminiwi. Topyetŋe yawu. ²⁹ Yesu orop enakbiân weke bâleŋe mângâeyelekbiŋe yuwu sâmu ekuwi. “Gâ Anitâhât nanŋe mansat. Gârâmâ gâŋe hâhiwin umatŋe ningiwuat yakât sâp ki tâlâhuap. Yakât gâŋe girawu otrnigiwe sâmu takat?” Yawu sâwi.

³⁰ Yâhâ ya hâlânâmbâ bau kinŋitŋe orowâkŋe tomot tuhum kinbi. ³¹ Tomot tuhum kinjetâ yekmâ yuwu sâmu Yesu ekuwi. “Gâŋe watnenekbe sâmu oat otmâmâ âlepŋe watnenekdâ bau enda yengâlen ari karaknom.” Yawu sâwi.

³² Sâŋjetâ sâop. “Âlepŋe nanŋai yawuâk otrŋet.” Yawu sâmu yâk yetgâlembâ gaiakmâ bau ya yengâlen ge karakbi. Yawu otrŋetâ bau yanŋe sururuk sâmu ba hem patoembâ tâwoŋ sâmu dengânân kionjetâ haranyongop.

³³ Haranyongomu yan bau galempongom manbiŋe ekmâ sururuk sâmu ari kapi ya ambolipŋe ekyongowi. ³⁴ Ekyongonjetâ nâŋgâm kuk otmâ Yesuŋe pilâyekmâ âlâengen ariâkgât nâŋgâm kapiyenambâ toho yakât ekuwi. Yawu.

9

Yesuŋe lok pareŋe yâkât tosa pilâwanŋiop. (Mareko 2:1-12 Luka 5:17-26)

¹ Yawu nâŋgâm ekuŋjetâ Yesuŋe hon bawalipŋe meyekmu kapi ya pilâm wanŋaen yâhâm âwurem ikŋe kapi, kutŋe Kapanauŋ, yan ariwi. ² Ari kinjetâ yapâ lok pareŋe âlâ mem gerelân katmâ lâum yâkâlen ariwi. Lâum arinjetâ Yesuŋe biwihâhât topŋe ekmâ nâŋgâm lok pareŋe ya yuwu sâmu ekuop. “Anitâŋe tosahe yiwerenŋe pilâhihiap.” Yawu sâop.

³ Yawu sâmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi nombotŋaŋe den sâop ya nâŋgâŋjetâ bâlemu yuwu sâwi. “Anitâ ikŋak konok tosanenŋe âlepŋe pilâningimâp. Lok yuŋeâmâ Anitâ mem ge katmâ wangiwu sâmu oap. Yawu otmu ki ârândâŋ oap.” Yawu sâmu Yesuhât nâŋgâŋjetâ bâleop.

⁴ Nâŋgâŋjetâ bâlemu biwiyenahât topŋe ekmâ yan yuwu sâmu ekyongop. “Yenâ nâ nekŋetâ lok bâleŋe otmu yan biwiyenâŋe yawu nanŋai. Ya nâŋgâmunne ki ârândâŋ oap. Yakât yuwu sâmunne nâŋgâŋjet. ⁵ Wuân âi tuhumunne ekŋetâ dopŋan otbuap? Yuwu mon sâmu ekuwom. “Nâŋe tosahe pilâhihian.” Yawu sâwom me? Me “Gâ getek yahatmâ geretge lâuakmâ ari,” sâwom. ⁶ Yakât nine topŋe yuwu sâmunne nâŋgâŋjet. Nâ Anitâŋe hâŋgânnohomu gewangât tosayenŋe pilâyinŋim mansan. Anitâŋe âi sâmu nihiop yukât topŋe ekmâ nâŋgâŋjetgât oan.” Yawu sâmu ekyongop. Yawu sâmu ekyongom topŋe ekmâ keterakŋetgât lok pareŋe ya yuwu sâmu ekuop. “Gâ yahatmâ geretge lâuakmâ emetgan ari.” Yawu sâop.

⁷ Yawu sâmu senyenânâk yahatmâ geretŋe lâuakmâ ariop. ⁸ Arimu lohimbi nombotŋaŋe Yesuŋe Anitâhât wâtŋan kinmâ âi miop ya ekŋetâ âlâ kândâkdâ olop. Yawu otmuâmâ “Lok yu ki orotŋe oap.” Yawu sâwi. Yawu sâmu yan Anitâ mepaewi.

Yesuŋe lok tosayenŋe orop dâiyekbe sâmu giop. (Mareko 2:13-17 Luka 5:27-32)

9 Yesuŋe yapâ arimâmâ lohimbi yengâlen takesihât tewetsenŋe meyiŋgiminiwan nâhâlen tohop. Nâmâ Mataio. Yan tatmune yâkŋe nekmâ yuwu sâam eknohop. “Nâhâlen torokatdâ orowâk mandehât nanŋan.” Yawu sâam eknohomu nâŋe yanâk yahatmune orowâk ariwit.

10 Ari nâhât emelan yâhâ sot nende sâam otmâ sâamune kâlehen yâhâwit. Yawu otmutŋe hoŋ bawalipŋe kerehâkŋe net watnelekmâ ganetâ orowâk kâlehen yâhâwin. Tatmunŋe sâp yanâk bukulipne otmu lok nombotŋe ândâp kârik otmâ Mosehât girem den ki lâum manminiwi yâkŋe nengâlen ganetâ orowâk menduhuakmâ sot newin. 11 Nem tatmunŋe Parisaio lok nombotŋe nen aposolo nenekŋetâ ki ârândâŋ otmu âinongowi. “Wongât Yesuŋe lok bâleŋe yen orop menduhuakmâ lau konok niai?” Yawu sâam âinongowi.

12-13 Yawu sâam âinongonetâ Yesuŋe den ya nâŋgâm yuwu sâam matŋe ekyongop. “Anŋoân topŋe katmâ Anitâŋe sâamu lok âlâŋe kulempuop yamâ topŋe yuwu. “Yeŋe orotmemeyenŋe bâleŋe me tosayenahât otmâ hotom ya uŋetâ nâŋgâwan. Yamâ âlepŋe oap. Yaŋe yu ya âlâ ki oap. Otmu yamâ wahap tâŋât. Gârâmâ yeŋe biwiyenŋe konohâk otnomai yamâ ârândâŋ otbuap.” Yawu sâop. Den topŋe yawu tap. Yakât otmâ den âlâen hâum sâamune nâŋgâŋet. Lok mesekyenŋe bianŋe dokta yengâlen ki arimai. Lok kundatyenŋe orop me hâhiwin tetyeŋgimapeŋeâmâ dokta yengâlen arimai. Yakât topŋe yuwu sâamune nâŋgâŋetâ keterahâk. Yengâlen gâtŋe nombotŋe yuwu sâamai. “Nen lok âlepŋe, orotmeme âilonŋo lonŋo otmâ mansain.” Yawu sâamai. Yawu gârâmâ lok yawuya yengât sâam ki gewan. Gârâmâ nâmâ yeŋe lok bâleŋe sâam betyongonetâ manmai yawuyenŋe Anitâhâlen biwiyenŋe katŋetgât gewan.” Yawu sâop.

Yesuhât hoŋ bawalipŋe sâp sâsâŋan sot barak ki manminiwi. orotmeme âiŋe yanŋe dop konohâk ki oawot.

(Mareko 2:18-22 Luka 5:33-39)

14 Yawu sâamu Yoane Baptis orop manbiŋe ga yuwu sâam Yesu âikuwi. “Nen Anitâŋe nâŋgâningimu âlepŋe olâkgât sâp sâsâŋan sot barak manmain. Otmu Parisaio lok yawuâk otmai. Yâhâ gâhât hoŋ bawalipganŋeâmâ sot kutakamai?” Yawu sâawi.

15 Sâŋetâ sâop. “Yakât den âlâen hâum sâamune nâŋgâŋet. Lok patoŋe imbi miakbe sâam bukulipŋe meyekmu orowâk menduhuakmâ sot um nem heroŋe otnomai. Sot um nem heroŋe otnomaiân sot barak ki tatnomai. Yâhâ hâmbâi mâne kasalipyenŋe taka bukuyenŋe kuŋetâ mumbuap yanâmâ engat hako nâŋgâm sot barak mannomai. Yakât yuwu sâamune nâŋgâŋet. Yiwereŋeâmâ nâ orowâk mansain yakât otmâ tep âlep nâŋgâmai. Yâhâ hâmbâi mâne nâ nohoŋetâ mumbom. Sâp yan engat hako nâŋgânomai.” Yawu sâop.

16 Yawu sâam kinnmâ orotmeme embâŋân anŋoân otmâ manmâ gawi ya otmu ikŋe orotmeme âiŋe kâsikum yingiop yanŋe ki lâuahowot. Yakât yâhâp yâhâp ya menduhum lâunomaihat dop ki olop. Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâam ekyongop. “Nenŋe sot me salup me âlâlâ hâpu golâenâk mânunŋmâ titâkgum umunŋe sem heŋgenŋumap. Yâhâ nenŋe hâpu tekaŋan mânunŋmâ kâlâwân katmain yamâ hâpu tekaŋe ya sem huumu sot yamâ golâ kinmap.” Yawu sâop. 17 Otmu âlâen yuwu hâum sâop. “Otu imbi âlâŋe lepa dorokum tâk masipguwuap. Masipgum katmu sâp kâlêp tatmâ hâŋŋiŋe otbuap. Otmu yakât kakŋan tâk âiŋe orop menduhum lowaim iri osowuap. Iri osomâmâ senŋe âlâlâ mem mânunŋbuawân yan dâimu tiririk sâamu tok sâuwuap. Yakât otmuâmâ tâk âiŋaŋak menduhum lowaimain.

Lowaim iri osom sennje âlâlâ umatnje mânunjomân yamâ dâimu ñirik ñirik sâmi ki tok sâwuap. Yâhâ hângeje otmu ânje menduhunom yamâ dâimu titâk sâwuap. Yamâ ki orotje.” Yawu sâop.

Imbi âlâ mesek umatnje tetewanjiopje Yesuhât sângum walipgum âlepje olop.
(Mareko 5:22-43 Luka 8:41-56)

¹⁸ Yesunje den yawu sâmi ekyongom kinmu yanâk Yura nengât patonenje âlâje ga yuwu sâmi ekuop. “Baratne yiwerenjeâk pârâk sâni sâniâk bâleap. Yakât gâje mem yahatbuatgât nanjan.” Yawu sâop.

¹⁹ Yawu sâmi Yesunje yahatmâ nen honj bawalipje menenekmu ariwin. Arimunje imbi âlâ watnenedop yâkât topneâmâ yuwu. ²⁰ Imbilipnenje emetsenje ekmai dop yawu ki olop. Yâhâ imbi yuâmâ emetsenje ekma yâhâmu yambu kâiân yâhâp pesuk sâop. ²¹ Yâhâ imbi yanje Yesuhât betjan watmâ ari biwinanje yuwu nângâop. “O nâ Yesu tetekjan mem wâiwom yamâ ki orotje. Anjulakmangât ki wâiwom. In sângumjeâk walipgum âlepje otbe.” Yawu nângâop. ²² Yawu nângâm watmâ arimu Yesunje sângum bârârâhâk kâlep mânunjahop. Yan ari sângum potonjan in walipgumu engatje kakjambâ olelem ekma yuwu sâop. “Wa, touné, gâje yiwerenje biwihanje nâhâlen kepeiat. Yakât otmâ Anitâje nângâhîhimu hepge sanj yap.” Yawu sâmi ekuop. Yawu sâmi yanâk âlepje olop.

²³ Nenne yapâ gem ari lok galemjahât baratje bâleop yâkât emet ya hâumâk otmâ ariwin. Arimunje emet yâkât kâlehen lohîmbi dondâje kahân tatmâ isem we bâle pato nângâwi. ²⁴ Yawu otmâ isem tatjetâ yuwu sâmi ekyongop. “O, baratyetje yuâmâ ki bâleap. In aman pâlâmje iap. Yakât yen yahatmâ yaehen kionjet.” Yawu sâmi ekyongop. Yawu sâmi ekyongomu nângâjetâ nahat otmu girinbangiwi. ²⁵ Girinbangijetâ senjan genjetâ hângânyongomu yaehen gewi. Genjetâ mumunjabâ mem yahalop. ²⁶ Otmu kulem miop yâkât den pat ya sâmi haok tuhujetâ kapi gotje tete ya ambolipnaje den pat ya nângâwi.

Lok yâhâp senyetje suk sâmi ehowot.

²⁷ Yesunje kapi ya pilâm arimu lok yâhâp senyetje bok sâsâje yanje kulem miop yâkât den pat nângâm betjan ari yuwu sâmi ekuowot. “Wâe, Dawitihât sen. Netgât tepge nângâ. Gâje âlepje tânotgowuatgât dop tap me bia? “Yawu sâowot. ²⁸ Yawu sâmi âikum yanjak Yesuhât kâje munjeâk nângâm watmâ emelan gam yâhâowot. Yâhâmutâ yuwu sâop. “Nâje sâmune senyetje suk sâmi emet galemje ekde sâmi nangawot, me bia?” Sâmi sâowot. “Onj, yawu nanjait.”

²⁹ Yawu sâmutâ senyetjan wâim yuwu sâop. “Nâhâlen biwiyetnaje nângâm kepeiwot yâkât bulâje teteyitgiâk.” Yawu sâop. ³⁰ Yawu sâmi senyetje suk sâmi emet galemje ehowot. Ekmutâ yuwu sâmi ekyotgop. “Kulem yetgâlen tetemu eksawot yu ki sâmutâ pen pen sâmi nângânomai.” ³¹ Yawu sâmi ekyotgop yamâ iliwetmâ den pat ya sâmi tetemutâ pen pen sâmi arimu lohîmbi dondâje nângâwi.

Lok kopa âlâje den olop.

³² Yâhâ Yesu pilâm arimutâ yanâk lok âlâ Yesuhâlen mem takawi. Mem taka yuwu sâmi. “Lok yuâmâ weke bâlenaje mângâemu den pâpgum kopa otmâ manmap,” sâmi. ³³ Yawu sânetâ weke bâlenje watmu gaiakmâ arimu launje hâreakmu den huhuop. Den huhumu ekma kinbinje alahu gulahu otmâ yuwu sâmi. “Nen embânâmbâek kulem yuwuya âlâ ki tetemu ekma gamain.” Yawu sâmi. ³⁴ Yawu otmuâmâ Parisaio nombotnaje Yesunje kulem

miop ya ekmâ nângâjetâ bâlemu yuwu sâwi. “O, yuâmâ weke bâlenje ya yengât amboyenaje mâmânje otbanjiap. Yakât otmâmâ weke bâlenaje den tem lâuwanjim gaiakmâ arim kinsai.” Yawu sâwi.

Lok nombotje âlâje tânnongojetgât Anitâ ulitgumunje katyehâk.

³⁵ Yesuje kapi ya pilâm kapi tipi tapi tatmâ arap ya biwinan miti emetje tap dopnan yâhâm gem Anitâje tihityenje otbe sâm oap yakât den pat âlepje ekyongom manop. Yâhâ lohimbî nombotje mesek me hâhiwin topje topje teteyingjioy ya gurâ hengemyongop. ³⁶ Hengemyongom yekmâ biwinaje yuwu nângâop. Lama galemyenje bianje ihilâk mahilâk manmai yakât dopjeâk lohimbî gurâ amboyenje bia otmu ihilâk mahilâk manmâ gai. Yawu manjetâ yekmâ tepje nângâyingjioy. ³⁷ Tepje nângâyingjim nen hoj bawalipje den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Kalamân sot pato tap. Yâhâ bonje mem menduhunomaihât lok getek âlâ. ³⁸ Yakât otmâmâ yeje kalam amboje, Anitâ, ulitgunjetâ âlâkuâk lok katyekbuap. Katyekmu yen orowâk tânahom nep ya tuhunomai.” Yawu sâm eknongop.

10

Yesuje hoj bawalipje meyekmâ âi sâm yingjioy.
(Mareko 3:13-19 Luka 6:12-16)

¹ Yesuje nen hoj bawalipje kâiân yâhâp menenekmu bamunje yuwu sâm eknongop. “Weke bâlenaje lohimbî mem mângâeyekbuap yamâ yeje watyingjinomai. Me mesek me hâhiwin topje topje teteyingjim hengemyongonomai.” Yawu sâop. Yawu sâm ningim yan mâmânje otningjioy.

² Otmu nen aposolo menenehop nengât kutnenje yamâ yuwu. Simon yâkât kutje âlâ Petoro sâm, iminje Anderea, otmu Yeweri nanyâhâtje, kutyetje Yakowo yet Yoane. ³ Otmu âlâmâ Pilip, otmu Batolomaio, Toma, otmu âlâmâ nâ Mataio. Nâmâ angoân lok yengâlen takesihât tewetsenje meminiwan. Otmu âlâ Alipaio nanje Yakowo, âlâmâ Taraio. ⁴ Âlâmâ Simon, yâhâmâ komot âlâen gâtje topyeje yuwu. Roma lok ya yengât hâkânj otmâ watyekne sâm otmîniwi yan gâtje. Otmu hâinjeâmâ Yurasi yamâ Karioto kapiân gâtje. Yâkneâmâ Yesuhât betjehen kioyop ya.

Yesuje hoj bawalipje hângâyongomu ariwi.
(Mareko 6:7-13 Luka 9:1-5)

⁵ Otmu Yesuje nen hoj bawalipje den âlâen hâum yuwu sâm eknongom hângânnongop. “Lama ya yengât galem ki otjetâ yanâmâ hiliwahomai. Dop yawuâk Isirae lohimbî nombotje yu hiliwahone sâm oai yakât yâk yengâlen tâj tângâk ari tânyongonomai. ⁶ Tânyongom Anitâje tihityenje otbe sâm oap yakât den pat ekyongonomai. ⁷ Yawu gârâmâ yeje angoân Samaria otmu pâku lohimbî yengâlen ari nep ki tuhunomai. Isirae ambolipje nenjanâk yâhâm gem nep tuhunomai.” Yawu sâop. ⁸ Yawu sâm yan nep denje yuwu sâm ningjioy. “Lohimbî munomai yawuya sâjetâ mumunambâ yahatnomai. Me nombotje kundat otmâ mansai ya mem hengemyongonomai. Me hâk bâle otmâ mansai ya gurâ mem hengemyongonomai. Me weke bâlenaje mângâeyekmâ mansai. Yawuya watyingjinomai. Yawu otyingjinomai yakât hâmeje mene sâm ki nângânomai. Ninak mâmânje otyingjim yakât hâmeje ki meman yakât yengu yawuâk hâmeje ki menomai.

⁹⁻¹⁰ Yâhâ âi topje katne sâm bât barak arinomai. Howan ki mem tinangunomai. Me hâk katipje me pet ya hourâ hourâ gurâ ki miakmâ

arinomai. Me kâi katipņe katmâ yakât kakņan âlâ ki menomai. Hâkyeņan tatbuap yawuâhâk. Me itâkat ki golenomai. Me natik ki miakmâ arinomai me tewetsenņe hakyeņan ki tatbuap. Lok âlâ me âlâņe nep tuhunomai yakât hâmeņe sâam yingņetâ meņetâ ârândâņ otbuap. Yakât otmâ inâk arinomai.

¹¹ Otmu aņgoân hâņgânyongomune arinomai yan kapi ambolipņe yuwu mon sânomai. “Wongât takai yakât topņe sâņetâ nâņgâne.” Yawu sâam âiyongoņetâmâ yeņe âlepņe topņe ekyongonomai. Topņe ekyongoņetâ lok âlâ me âlâņe emelan dâim yâhâ katyekņetâ yanâk tatnomai. ¹² Dâim yâhâ katyekņetâ yanâmâ yuwu sânomai. “Anitâņe tihityeņe otmu yâkât wâtņan kinmâ yâhâm heroņe kakņan mannomai.” Yawu sânomai. ¹³ Otmâ yâkņe yekmâ heroņe nâņgâyingim denyeņe nâņgâne sânomai yamâ âlepņe yâk yeņgâlen bulâņe tetewuap. Yâhâ nombotņeâmâ denyeņe nâņgâņetâ gemu betyinginomai. Yawu otyingņetâ yengu yawuâk betyingim arinomai. ¹⁴ Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongoņetâ nâņgâņetâ gemu bet pilânomai. Nâņgâņetâ gemu bet pilânomai yamâ hâmbâi Anitâņe matņe umatņeâk yingiwuap. Yakât otmuâmâ yeņe kâiyenņan wahap me bokosok me yu ya horatbuap yamâ tâlim gik beretek meņetâ gewuap. Ya gemu betyingim pilâyekmâ arinomai. Ariņetâ towat ya ekmâ kâi katsap yawu nâņgânomai. ¹⁵ Yakât yuwu sâamune nâņgâņet. Sâp patoen Anitâņe Sotom otmu Gomora kapi ambolipņe orotmemeyeņe bâleņe otminiwi yakât matņe yingimu menomai. Gârâmâ yeņe kapi âlâen ariņetâ betyinginomai. Yamâ ya yeņgât tosa ya tatyingiwuap. Yakât matņe Anitâņe hâmbâi umatņe dondâ yingiwuap.” Yawu sâam eknongop.

Umatņe âlâlâ teteningimu yan ki lohotņe otmâ mannom.
(Mareko 13:9-13 Luka 21:12-17)

¹⁶ Otmu Yesuņe nen topnenņe nanņanņinehât den âlâen hâum yuwu sâam eknongop. “Lama yamâ pâlâmņe kinmai. Yâhâ sosoņeâmâ sâtņe bâleņe tatmai. Yawu gârâmâ lama yaņe dâiakmâ arinomai yamâ sosoņe yingim neyekbuap. Dop yawuâk nâņe hâņgânyongomune sâtņe metņe kâlehen arinomai. Arinomai yan kiņgityeņahât otmâ biwi yâhâp ki otnomai. Yakât âlâ torokatmâ sâwe. Songo âlâ kutņe hewam yamâ nâņgân nâņgânņe tapgât ekmâ nâņgâm galemahomap. Yakât dopņeâk yengu yawuâk biwiyenņe golâek manmâ sâtņe metņe ekmâ kewewetmâ galemahom mannomai. Yâhâ nâi kopa yamâ kopa kum den biaek tatmu ekmain. Yenâmâ yakât dop manmâ nep lohotņan tuhum mannomai. ¹⁷ Nep tuhum miti emetņe tap dopņan hawangum nep tuhum mannomai. Nep tuhum manņetâ kapi ambolipņe kasa otyingim den âiân katyekmâ yongonomai. Yawu otyingņetâmâ biwiyene ki orotok sâwuap. ¹⁸ Otmu yakât âlâ torokatmâ sâwe. Yeņe nâhât den yu lâum manņetâ yakât meyekmâ kiapgâlen ari den âiân katyekmâ mem âi pâi tuhuyeknomai. ¹⁹ Mem âi pâi tuhuyeknomai yan “Den mâtâpņe girawu watmâ sâam ekyongomunņe nâņgâņetâ keterakyingiwuap,” yawu nâņgâm ki gorâyingiwuap. ²⁰ Sâp yanâmâ Awoņnenņe ikņe Wâtgât mâmâņahât Heak hâņgângumu ge den âlâlâ nâņgân nâņgânyenņan katmu nâhât den pat âlepņe ekyongonomai.

²¹ Otmu sâp yan umatņe topņe topņe teteyingiwuap yakât yuwu sâamune nâņgâņet. Imi ata yeņahâk ahom hioņaknomai. Yakât otmâ dâiakmâ kiap yeņgâlen ari den âiân karaknomai. Otmu âwâ nan yeņahâk ahom hioņaknomai. Hioņakmâ lok kunņe yeņgâlen ari den âiân karaknomai. Den âiân karakņetâmâ nombotņe mem âlâlâ tuhuyekmâ yongoņetâ munomai.

²² Yakât torokatmâ âlâ sâwe. Yen orop biwinenjaŋe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Yakât otmâ nâ mem âlâlâ tuhunekjetâ hâhiwin nângâman yakât dopŋeâk yen gurâ hâhiwin yinjinomai. Hâhiwin yinjinjetâ yanâmâ hâkyeŋe ki ihiwe ihiwe otmu lohotŋe otmâ betnihinomai. Yeŋe kârihem kinnomai yanâmâ Anitâŋe meyekmâ manman kârikjan katyekmu mannomai. ²³⁻²⁵ Yâhâ mitihât kasaŋe yen meyekmâ den âiân katyekmâ yongom watyekjetâmâ kapi ya pilâm âlâen arinomai. Yâhâ mem âlâlâ tuhuyekjetâ hâhiwin kakjan mannomai. Hâhiwin kakjan mannomai yakât den âlâ yuwu sâmune nângâŋet. Kasalipyenjaŋe taka nimnaomlipyeŋe me âwâ mâmâlipyeŋe yamâ kapam dop konohâk yongonomai. Yakât nimnaomlipyeŋe kapam hewewen yongonomaihât dop ki tap. Yâhâ papatolipyenje me lok inŋe ya gurâ yawuâk dop konohâk tuhuyeknomai. Lok kunŋe me hoŋ bawalipyenje ya gurâ yawuâk. Otmu ninahât sâwe. Nâmâ kunyeŋe otmune yeŋe nâhât den tem lâum hoŋ banihim mansai. Gârâmâ lohimbî nombotjaŋe nâhât imbiâk yuwu nângâm hilipgumai. Nâhâtŋe weke bâleŋe yengât kunyeŋe kutŋe Satan, otmâ kutŋe âlâ Besewulu yaŋe mâmâŋe otbanjimu âi yu mem manmap yawu nângâmai yamâ imbiâk nângâmai. Yengât gurâ dop yawuâk nângâm kasa otyinŋim mem âlâlâ tuhuyekmâ mem ge katyeknomai. Yakât otmâ den âlâ yuwu sâmune nângâŋet. Yeŋeâmâ Isirae kapi ambolipŋe yengâlen âi ki tuhumm pesuk pilâŋetâek Awoŋnaŋe yâhâpŋe hângânnohomu gewom. Yâhâ nâhât komolân gâtŋe âlâ me âlâŋe ki lohotŋe otmâ pilânekâm âlâhâlen ariwuapŋe yakât matŋe âleŋe menomai.

Nimbilam yâhâp ki otnom.

(Luka 12:2-7)

²⁶ Yawuhât den yu torokatmâ sâwe. Tihângen wahap yu me ya otmâ gai. Ya ki tik tatbuap. Hâmbâi tetekjan tetemu eknom. Yâhâ yu me ya otmâ kurihiakmai. Ya gurâ tetekjan tetemu eknom. ²⁷ Yakârâmâ yuwu sâmune nângâŋet. Yenâmâ nâ orowâk manmain. Yawu gârâmâ den nombotŋe nenniâk tatmâ ekyongoman ya hâmbâi ekyongonetâ nângânomai. Yâhâ nâŋe den halowân sâm ekyongom mansan. Yamâ hâmbâi yeŋe lok senyenjan kinmâ ekyongonomai.

Anitâŋe tihitnenŋe otnap.

²⁸ Ekyongonomai yakât topŋe yuwu sâmune nângâŋet. Lok senyenjan kinmâ den ekyongonetâ nângâŋetâ nahat otmu yen nombotŋe yongonetâ munomai. Yongonomai yamâ umut biwiyenje ki hilipgunomai. Lok topnenŋe yawu tap. Yakât otmâ yeŋe ya yengât ki kinŋityenjahât otnomai. Yâhâ Anitâhât topŋeâmâ âlâ tap. Hâmbâi mâne yâkŋe konok umut biwiyenje hilipguwuapgât dop tap. Yakât otmâ yeŋe yâkât den konok lâum mannomai. ²⁹ Otmu yakât âlâ sâwe. Anitâhât den lâum manmain nen haonjâm ârândân Anitâŋe tihitnenŋe otnap yakât topŋe nângâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâŋet. Giroŋ giroŋ ekmain yamâ nâi tâŋât. Yamâ ki galemgumain. Yawu gârâmâ giroŋ giroŋ âlâ mumbuap yakât topŋe himbim ambonjaŋe emet inânjan nângâmu tap. ³⁰⁻³¹ Yawu gârâmâ nenâmâ nenâmâ giroŋ giroŋ yakât dop bia. Nenâmâ Anitâ ikŋe kundenne towat manmain. Yawu otmâ Anitâŋe topnenŋe kerehâk nanŋap. Somotnenŋe tipi tapi yakât topŋe gurâ nângâmu tawâk. Yâkŋe tihitnenŋe otnap. Yakât nângâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ yâhânom.

Topnenŋe ki kurihiakmâ Yesu betbanjinom.

(Luka 12:8-9)

³² Lohimbi âlâ me âlâne “Yesuhâlen biwinaŋe kepeim tem lâuwangim mansan,” yawu sâm lohimbim ekyongonomai yâhâmâ hâmbâi nâŋe himbim awoŋnahât senŋan kinmâ topyeŋe sâm tetemune Anitâŋe manman kârikŋan katyekbuap. ³³ Yâhâ lohimbim âlâ me âlâne topyeŋe kurihakmâ “Nâ Yesu ki nâŋgâwŋgian,” yawu sânomai otmuâmâ nâku himbim awoŋnahât senŋan kinmâ “Nâ ki nâŋgâyŋgian,” yawu sâwom. Lohimbim yawu otmai yaŋe matŋe umatŋe menomai. Yawu.

Yesuŋe giop yakât lohimbim hionakmâ mansai.
(Luka 12:51-53 14:26-27)

³⁴ Otmu âlâ yawu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋeâmâ nâhât yawu ki sânomai, “Nâhât yamâ buku konok otnehât himbimâmbâ giop.” Yawu ki sânomai. Yakât sâmune nâŋgâŋet. Nâŋe hânân gewan yakât yen hionaknomai. ³⁵ Nanlipyeŋe âwâlipyenŋe betyŋginomai. Me baralipyenŋe mâmâlipyenŋe betyŋginomai. Me imbilipyenŋe iranlipyeŋe betyŋginomai. ³⁶ Yawu otmâ hep torehenlipyeŋe hionakmâ kasa oraŋginomai. ³⁷ Otmu yakât topŋe yawu sâmune nâŋgâŋet. Lohimbim âlâ me âlâne biwi nâŋgân nâŋgânŋe âwâŋe mâmâŋe yeŋgâlenâk katmâ kepeiyekmâ nâhât âi yakât nâŋgâmu giap. Me nanŋe baratŋe yeŋgât biwiŋaŋe kepeiyekmâ nâhât âi yakât nâŋgâmu giap. Lok yawu otmai yeŋgât nâŋgâmmune ki ârândâŋ otmap. Yakât otmâmâ nâhât pat ki otŋetâ yanâmâ Anitâŋe umatŋe yŋgimime menomai. ³⁸ Otmu lok âlâ me âlâne nâhât den lâum âi tuhuŋetâ bukulipyenŋe nâŋgâm bâleyŋgim hilipyongone sâm otŋetâ yanâmâ, “Bukulipnâŋe hâhiwin nihimai” sâm hâkyeŋe alitmâ mannomai. Lok yawuya nâhât pat ki otŋetâ yanâmâ Anitâŋe umatŋe yŋgimime menomai. ³⁹ Otmu lok âlâ me âlâne ikŋe manmanŋe âlepŋe yawuâk mem mete tuhum manbuap lok yawuya hâmbâi hiliwahowuap. Otmu lok âlâ me âlâne nâhât nâŋgâmu bulâŋe otmu ikŋe manmanŋe ki alitmâ manbuap. Lok yawuya yamâ nâŋe manman kârikŋe waŋmmune manmâ yâhâwuap.

Buku oraŋgim mannom yakât hâmeŋe menom.
(Mareko 9:41)

⁴⁰ Otmu yakât âlâ torokatmâ sâwe. Lohimbim âlâ me âlâne nâ buku otnihimai. Lohimbim yaŋe nâ otnihiaiin sâm yan awoŋne hâŋgânnohomu gewan ya otbaŋgimai. Gârâmâ benŋe nâŋe yawuâk hâŋgâyŋgomune arŋetâ buku otyŋginomai. Lohimbim yaŋe yen gurâ otyŋgiam sâm yan nâ otnihinomai. ⁴¹ Otmu yakât âlâ sâwe. Lok âlâ me âlâne Anitâhât hoŋ bawa âlâ ekmâ buku otbaŋginomai. Yawu otnomai yakât matŋe hâmbâi Anitâŋe ikŋe hoŋ bawa hâmeŋe waŋbuap dop yawuâk lohimbim ya yŋgiwuap. ⁴² Yâhâ lohimbim biwi nâŋgân nâŋgânŋe nâ hikunekmâ nâhât den lâum manmai. Yâk yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâne senŋe âlâlâ pâinmâ manŋetâ lok nombotŋe towat yekmâ nâhât hoŋ banihim mansai sâm tânyongonomai, me to osom yŋginetâ nenomai yakât hâmeŋe gurâ hâmbâi menomai. Yawu.” Yesuŋe den yawu sâm hoŋ bawalipŋe nen eknongop.

11

Yesuŋe Yoanehât sâop.
(Luka 7:18-25)

¹ Yesuŋe nen hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp eknongom pesuk pilâm, yapâ yahatmâ kapi hâlâŋmâ tatmâ arap ya yeŋgâlen ari den kâsikum yŋgiop.

² Sâp yanâmâ Yoane pâi emetņan katņetâ talop. Katņetâ talowân Yesuņe kulem topņe topņe miop yakât pat ya nângâm biwi yâhâp otmâ yuwu nângâop. “Lok pato kulet sâwanņi sâm Anitâņe âi nihiop ya tuhum mansan. Lok pato yuâmâ Yesu me âlâhât mambotbom.” Biwiņane yawu nângâm hoņ bawalipņe nombotņe hângânyongomu, ari yuwu sâm Yesu âikuwi. ³ “Anitâņe lok âlâ hângângumu ge tihitnenņe otbuap sâmain ya gâ? Me âlâhât mambotnom?”

⁴ Yawu sâm âikuņetâ yuwu sâm ekyongop. “Yenâmâ ari kulem topņe topņe mian yukât Yoane ekunomai. ⁵ Nâņe senyeņe bok sâsâņe ya walipyongomune senyeņe suk sâmu eksai. Otmu lok pareņe manmai ya heņgemyongomune târârâhâk bam gai. Otmu hâk bâle manmai ya gurâ heņgemyongomune âlepņe otmâ mansai. Otmu ândâpyeņe bok sâsâņe ya gurâ heņgemyongomune ândâpyeņe pâroņ sâmu den nanņai. Otmu nombotņe bâlewi ya mumuņambâ mem yahatyekmune mansai. Otmu kewilâyekņetâ mansai ya nine den pat âlepņe ekyongomune nângâm biwiyeņe heroņe otmâ mansai.” Yawu sâm Yoane ekunomai. ⁶ Yakât âlâ sâwe. Yawu otyiņgim mansan yakât otmâ lok âlâ me âlâņe nâhât nângâm biwi yâhâp ki otmâi ya yeņgât nângâmune tepne heroņe oap.” Yawu sâm ekyongom hângânyongomu âwurewi.

⁷ Hângânyongomu âwurem ariņetâ Yesuņe Yoanehât topņe lohimbi kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Yoane lok ki manmaiāngen ari manop ya lohimbine ekne sâm yâkâlen ariwi. Otmu yakât den âlâen hâum sâwe. Siru pato pilâm âliwahap mem gâsuk gâsuk tuhumu ekmâ âlemai. ⁸ Yawu olop ya ekne sâm yakât ariwi me bia? Me lok âlâņe hâk katipņe sekņe âlepņe mânuņakmâ manop ya ekne sâm ariwi me? Lok hâk katipņe sekņe âlepņe mânuņakmaiņeâmâ lok kutdâ yeņgât emelanâk tatmai. Yâhâ lok ki manmaiāngen ki manmai. Yakât otmâ wuân bân ekne sâm yaken ariwi? ⁹ Yakât yuwu sâmune nângâņet. Yoaneņe Anitâhât den pat sâm tetem gaop ya nângâne sâm ariwi. Yâhâ emelâk Anitâhât poropetelipņane yâkât den tâmbâlipyeņe ekyongom manbi ya yeņgât kunyeņe pato oap. ¹⁰ Yâkât nângâm emelâk Anitâņe den sâop ya yuwu tap. “Gâņe nine topne sâm tetem ekyongorâ nângâņetgât nine hoņ bawane hângângumune kulet sâhihim mâtâp meņgihiwuap.” Den yawu tap. Kulet sâop yamâ Yoane.

¹¹⁻¹⁵ Yawu gârâmâ Yoanehât topņe nângâņetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângâņet. Poropete lok, Mose otmu lok nombotņane Anitâņe tihitnenņe otmap yakât den pat ekyongom gawi. Yâhâ den ekyongowi ya yawuâk Yoaneņe potonņe sâm teteop.

Yawu otmâ yeņe biwiyeņane yuwu mon nângâmai. “Emelâk poropete âlâ, kutņe Elia sâm yâkņe yâhâpņe hohetnennņan tetem manmâ kutdâhât mâtâp mewangiwuap.” Biwiyeņane yawu nângâmai yakât bonņe yamâ Yoanehâlen teteap. Yoanehât yawu nângâņetâ keterahâkgât biwiyeņan katmâ nângâm mannomai.

Otmu torokatmâ sâwe. Yoaneņe ya topņe katmâ mem gaop. Topņe katmâ, Anitâņe bulâņanâk tihitnenņe otmap ya ekyongomu nângâm biwiyeņe heroņe otmu yakât bonņe mene sâm manmâ gai. Otmu yakât den yuwu sâmune nângâņet. Anitâņe Yoane nep wanņmu miop yakât nângâmu yahatmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâņe Yoane wanginomaihât dop ki tap. Yoaneņe kulet sâhihim âi mem gaop yamâ nine topne ki nângâm heņgengum mansap. Yakât otmâmâ lok âlâ me âlâņe nâhât den pat âlepņe yu nângâm Anitâhâlen biwi nângân nângânyeņe katnomai yaņeâmâ Yoane wanginomai.

Yesuhât den hâkâj otmâ betbanjiwi.

¹⁶ Yen biwi yâhâp otmâ mansai yakât keterakyinjâkgât den girawu yaen hâum sâmunne nângâjêta keterakbuap. Yuwu mon? Nimnaom titipâje sombem patoen hârum konok otmâ tatnomai. Tatmâmâ komot âlâ tatnomaije komot âlâ yuwu mon ekyongonomai. ¹⁷⁻¹⁹ “Nenje yahatmâ kep tumah âlâlâ otbin. Gârâmâ yen orowâk tuhune sâmunne ki tânnongowi.” Yawu otnomai yakât topje teteâkgât yuwu sâmunne nângâjê. Yakât dopjeâk Yoaneje herone olâkgât nângâwi. Yamâ nângâwi yawu Yoaneje ki olop. Yakât otmâ yâkât hâkâj otmâ sâm ge katbi. Otmu âlâku torokatmâ hâum sâwe. Sâp âlâen nimnaom titipâ komot âlâ tatnomaije komot âlâ yuwu sâm ekyongonomai. “Âo, nen we bâle nângâm otmâ ombe hakoâk isewin. Yawu otbin yan yeje ki nenekbi. Yakât otmâ nângâmunje bâleap.” Yawu sânomai. Yakât dopjeâk yeje otmâ mansai. Gârâmâ yeje oai yan ki torokatmâ mansan. Yakât otmâ yen nâhât hâkâj oai. Yakât yuwu sâmunne nângâjê. Emelâk Yoaneje to kârikje me âlâlâ ya nembâpgât dop yamâ yâkje ki neminiop. Yakât yeje yuwu sâwi. “O, lok yuâmâ weke bâlejanje mâmâje otbanjimu yawu otmap.” Yawu sâwi. Yâhâ nâmâ Anitâje hângânnohomu ge sot kâle neman. Yakât otmâ yeje nâhât yuwu mon nângâmai. “O, lok yuâmâ sot pato kutakumap. Otmu takesi meme lok otmu lok komborâ yâk orop buku oranjim gamai.” Nâhât yawu sâmai. Yawu gârâmâ yakât sâwe. Anitâje den sâop ya tinjâk lâum manmai ya yengât orotmemeyeje ekmâ nângâjêta bonje otbuap. Yawu.” Yawu sâop.

Lohimbi biwi kârik otmâ manbi ya Yesuje sârekyongop.

(Luka 10:13-15)

²⁰ Emelâk Yesuje kapi hawamgum kerehâk manmâ kulem topje topje memu ekbi. Yakât otmâ orotmemeyeje bâleje me kinjon ya ki pilâm metem biwiyenaje Anitâhâlen kepeim manbi. Yakât nângâm hemgât pat otbi yakât sârekyongom yuwu sâm ekyongop. ²¹ “Main, Korasin otmu Besaita kapi ambolipje yen, Yengâlen kulem topje topje mem gamune ekjêta tânjât otmâ gamap. Yamâ Tiro Siron kapi ambolipjanje kulem yawu ya ekbi mâne orotmemeyeje bâleje betbanjim biwiyenje Anitâhâlen katbâi. ²² Yawu gârâmâ yeje manman bâleje mansai ya ki pilâm Anitâhâlen biwiyenje katsai. Yakât otmâ hâmbâi Tiro Siron kapi ambolipjanje umatje menomai ya wangim yeje umatje amokjan menomai. ²³ Otmu Kapanaum kapi ambolipje yengât sâwe. Yen gurâ yehâhât nângâjêta yahatmu hâk mepae otmâ yuwu sâmai. “Nenâmâ emelâk himbimgât pat otmâ mansain.” Yawu sâmai. Ya ki tap. Yengâlen kulem topje topje mem gamune ekjêta tânjât otmâ gamap. Yakât yuwu sâwe. Sotom kapi ambolipje kulem yawuya ekbi mâne orotmemeyeje bâleje ya pilâm biwiyenje Anitâhâlen katjêta matje kâlâpne ki seyebâp. ²⁴ Yawu gârâmâ yeje orotmemeyeje bâleje ya ki betbanjim Anitâhâlen biwiyenje katsai. Yakât topje yuwu sâmunne nângâjê. Sâp patoen Sotom kapi ambolipjanje orotmeme bâleje otmâ gawi yakât matje menomai. Otmu yen gurâ yawuâk orotmemeyeje bâleje torokatmâ mansai yakât yejeâmâ Sotom ambolipjanje menomai ya wangim umatje pato hâlilije menomai.” Yawu sâop.

Yesuje biwi sânduhân katnenekbuap.

(Luka 10:21-22)

²⁵ Yawu sâam Yesuŋe yuwu sâam âwâŋe ekuop. “Awoŋ, hân himbim kândikyotgon amboŋe, gâhât tep âlep pato nâŋgâhian. Otmu lok nombotŋaŋe gâhât topge nâŋgâne sâam nâŋgân nâŋgân emetŋan yâhâwi. Parisaio otmu Sarukaio lok yawuya. Yawu gârâmâ nâŋe gâhât den lâum manmâ gan yakât dopŋeak yâkŋe lâum manmâ gai mâne ârândâŋ otbâp. Yakât topŋe nâŋgâmai hât nâŋgân nâŋgânyeŋe ki mem hewewerŋ tuhuyiŋgimat. Yawu gârâmâ lok nombotŋe, kutyeŋe bia, belângen manmai yaŋeâmâ topne nâŋgâŋetgât gâŋe nâŋgân nâŋgânyeŋe mem hewewerŋ tuhuyiŋgimat. ²⁶ Âo, gâŋe nâŋgâmat, yawuâk tetemap. Yakât mepaeheksan.” Yawu sâam âwâŋe ekuop.

²⁷ Âwâŋe yawu sâam ekum yaŋak purik sâam yuwu eknongop. “Himbim amboŋe tatmap yâhâmâ awoŋne. Yâkŋe mâmâŋe otnihimu wuân me wuân otbomgât dop tap. Otmu nâŋe awoŋnahât topŋe nâŋgâwanŋim heŋgeŋguan. Yawu gârâmâ lohimbî nombotŋaŋe awoŋnahât topŋe nâŋgâŋetgât sâwom yamâ yâkŋak nâŋgâŋetâ keterakbuap.

²⁸ Otmu ninahât topne sâwe. Nâ lohotŋan manmâ biwi yâhâp ki otman. Yakât otmâ wuân me wuân otbehât nâŋgâman yamâ ki gorânihimap. Bia. ²⁹ Otmu nâŋe yen tihityeŋe otbe sâam oan. Yakât yen umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgimu hâhiwin me gorâ kakŋan manŋetâ biwiyenŋe orotok sâmapgât nâhâlen gaŋetâ biwi sânduk yinŋimune lohotŋan mannomai. ³⁰ Otmu nâhâlen biwiyenŋe kepeim mannomai yanâmâ mâmâŋe otyiŋgimune nâhât wâtnan kinmâ biwiyenŋe ki orotok sâwuap. Otmu umatŋe teteyiŋgimu yan ki pârâk pilânomai.” Yawu sâam eknongop.

12

Yesu hoŋ bawalipŋe orop tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp ya kuwi. kalamân ari sot mem newi.

(Mareko 2:23-28 Luka 6:1-5)

¹ Tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp âlâen Yesuŋe hoŋ bawalipŋe nen kerek menenekmu âi kalam biwiŋambâ gem ariwin. Gem ari mâtâp tânâmŋan po irik irik ningiop. Yawu otmâmâ buku nombotŋe yeŋgât kalamân sot talop ya mem newin. ² Mem nemunŋe Parisaioŋe nenekmâ Yesu yuwu sâam âikuwi. “Gâ wongât ândâp bok oat? Moseŋe girem den kulemguop ya lâum âun yu tatmâ nanŋain. Girawu otmâ hoŋ bawalipŋe orop ari buku nombotŋe yâk yeŋgât sot golâ mem niai? Ya otŋetâ yekmunŋe ki ârândâŋ oap.” Yawu sâam ekuwi.

³ Yawu sâŋetâ purik pilâyinŋim sâop. “Emelâk embânân Dawitiŋe olop yakât den pat sâlikum ki nâŋgâm heŋgeŋgumai. ⁴ Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâamune nâŋgâŋet. Sâp yan Anitâhât hotom um manbiŋe banga tuhum Anitâhât pat sâam katminiwi ya yâkŋe konok neminiwi. Lok inŋeâmâ bia. Hilâm âlâen Dawiti otmu ikŋe tembe lâulipŋe po ondop yinŋiop. Yawu otmâ yâkŋe Anitâhât miti selepŋan yâhâm ya ihilâk mem newi. ⁵ Yakât den yuwu sâamune nâŋgâŋet. Moseŋe sâamu kulemguwi ya topŋe sâlikum ki nâŋgâm heŋgeŋgumai. Tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp ârândâŋâk hotom um manbiŋe yapâ mem neminiwi. Neŋetâ ki bâleop. Yakât denŋe ki teteop. ⁶ Yakât topŋe yuwu sâamune nâŋgâŋet. Anitâŋe hâŋgânnohum gem tem lâuwangim manman. Yakât otmâ hotom uminiwi ya yeŋgât denyenŋe ya wangimune ârândâŋ oap. Yakât denŋe bia. ⁷ Yâhâ hotom uminiwi yakât topŋe teteâkgât Anitâŋe yuwu sâamu kulemguwi. “Nâŋe tosanenŋe bialâk sâam hotom umai

yakât nângâmune tânjât otmap. Yawu gârâmâ nâñe orotmeme âlepñeâk, buku konok oranjinjetgât ukenñe nângâman.” Den tap yakât topñe ekmâ nângâm henñenguai mâne lohimbine otñetâ bâlemap ya yekmâ ki mem ge katyekbâi. ⁸ Anitâñe hângânnohomu ge mansan yamâ tatmâ nângâ nângâ sâp yakât amboñe. Otmu yakât bonñeâmâ nâñe konok mem teteman.” Yawu sâm ekyongop. Yawu sâm ekyongomu yahatmâ ba ariwin.

Yesuñe lok âlâ henñenguo.

(Mareko 3:1-6 Luka 6:6-11)

⁹ Otmu Yesuñe yapâ arimâmâ miti emetñe âlâen yâhâop. Yâhâmu lok âlâ bâtñe mum pâlâmñe olop yañe yan tatmu ehop. ¹⁰ Ekmâ yan Parisaio nombotñe Yesu mem den âiân katne sâm gotyetñan ba yuwu sâm âikuwi. “Tatmâ nângâ nângâ sâpñan âi tuhumaingât Mosenñe sâm kuningiop. Yawu gârâmâ lok pareñe yu henñengunomgât dop me bia.” Yawu sâwi. ¹¹ Sâñetâ sâop. “Yakât topñe teteâkgât âlâen hâum sâwe. Yenjan gâtñe âlâ me âlâhât lamanje tatmâ nângâ nângâ sâpñan lâmân kionñu amboñeñe girawu otbuap? Âlepñe lâm kâlehembâ mem katbuap me bia? Amboñeñe âlepñe mem dâiwuapgât dop. ¹² Otmuâmâ lama yamâ wahap tânjât. Lok nenñeâmâ wahap bulâñe. Nenñe Anitâhât senñan lama ya kerek wangiyeksain. Yakât otmâ lohâmâ henñemyongonom me tânyongonomgât dop tap. Yakât otmuâmâ lok pareñe yu henñenguwom.” Yawu sâop. ¹³ Yawu sâm yahatmâ lok pareñe ya yuwu sâm ekuop. “Bâtge kuwihak.” Yawu sâmu bâtñe kuwihakop. ¹⁴ Kuwihakmu ekmâ Parisaioñe nângâm bâlewanñim pilâyekmâ ari menduhuakbi. Menduhuakmâ Yesu kuñetâ muâkgât alahu gulahu otmâ den hikuwi.

Yesu yamâ Anitâhât hoñ bawa bulâñe

¹⁵ Yawu otñetâ Yesuñe alahuwi yakât halop nângâm yapâ pilâyekmâ âlâengen ariop. Arimu lohimbi nombotñe watmâ ariwiñe yâkât den pat nângâm bukulipyeñe mesek otbi ya meyekmâ yâkâlen ariñetâ henñemyongop. ¹⁶ Yawu olop yakât den pat ya buku nombotñe ki ekyongonomai sâm kuyingiop. ¹⁷ Otmu yawu olop yakât emelâk Anitâñe sâmu poropete lok âlâ, kutñe Yesaia sâm, yâkñe kulemguo ya yuwu tap.

¹⁸ “Lok yuâmâ nine hoñ bawane bulâñe manmap. Nâñe emelâk âi sâm wanban. Yakât nine Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumune mâmâñe otbanñimu manman kârikñe yakât den pat ya lohimbi kerek sâm tetem ekyongowuap.

¹⁹ Yâhâ lohimbi den kâwâ kârik ki tuhuyekbuap. Yawu otmâ mem lohotñan katyekbuap.

²⁰ Otmu lohimbi biwiyeñe orotok sâmu mansai, me tep bâle nângâm mansai ya mem hewewenñe tuhuyekmu biwiyeñe sânduk sâwuap. Yawu otmâmâ torokatmâ mem dâiyekmâ manman âlepñan katyekbuap.

²¹ Otmu lohimbi yaehen mansaiñe biwiyeñeñe yâkâlen kepeim manno-mai.”

Den ya yawu tap. Otmuâmâ Yesuñe lohimbi nombotñe kundat me umatñe topñe topñe teteyingop yamâ mem henñemyongop. Yesaiañe den kulemguo ya yakât bulâñe henñemyongop yan teteop.

Yesuñe Anitâhât wâtñan kinmâ weke bâleñe walop.

(Mareko 3:20-30 Luka 11:14-23 Luka 12:10)

²² Otmu sâp yanâmâ lok senñe bok sâñe âlâ dâim yâkâlen ariwi. Lok yamâ weke bâleñeñe mângâemu kopa otmâ manop. Yesuñe lok ya ekmâ sâmu lauñe

hâreakmu den sâop. Otmu senje suk sâmu emet galem ehop. ²³ Yawu otmu yan lohimbî kinjtne orowâk kinbinje ekmâ pârâk pilâm engat yâhâp otmâ yuwu sâwi. “Yesu yuâmâ Dawitihât senân gâtje mon?” Yawu sâwi. ²⁴ Yawu sâjetâ Parisaioje ekjetâ bâlemu lauyenje butelim yuwu sâm alahu gulahu otbi. “Yâkât topjeâmâ yuwu. Yâhâmâ weke bâlejanje mâmânje otbanjap. Yakât otmâ ya yengât patoyenje, kutje Besewulu sâm, kutje âlâ Satan yâkât wâtjan kinmâ watyekmap.” Yawu sâwi. ²⁵ Yawu sâjetâ Yesuje biwiyenjahât topje ekmâ nângâm yuwu sâm ekyongop. “Yeje nângâm tâpikguai yakât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâjet. Lok komot konohâk mansainje yahatmâ ahom hionjakmâ tiok taok otnomai yamâ kutyeje biatbuap. Yâhâ kapi âlâ konohâk tatmainje, yejahâk yahatmâ ahom hionjaknomai yamâ kâwurumyeneâk kinbuap. Yakât torokatmâ sâwe. ²⁶ Satangât komotjak ahom hionjaknomai yamâ den yan yuwuâk otmâ hiliwahom kuriñ sânomai. Yâhâ nâje Satangât wâtjan kinmâ âi yu mian mâne bulâje ki tetembâp. ²⁷⁻²⁸ Nâmâ Anitâhât wâtjan kinmâ weke bâleje watyekmâ yan amboyenje Satan ya mem ge katsan. Yakât otmâ âlâku yu torokatmâ sâwe. Yeje imbiâk nâhâitje Satangât wâtjan kinmâ weke bâleje watyeksap yawu nângâmai. Yakât nâje yuwu sâm purik pilâmune nângâjet. Yeje âlâhât wâtjan kinmâ weke bâleje watyekpai? Yeje “Anitâhât wâtjan kinsain” yawu sâmai. Girawu otmuâmâ nâhât yawuâk ki nângâmai? Yeje nâhât nângâm tâpikgumai, yawu nanjan. Yawu gârâmâ Anitâje tihityenje otmâ wawaeyekmâ nâ hângânnohomu ge âi yu mem mansan.”

²⁹ “Nine topne teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâjet. Lok sâtje âlâje hâmbâje mem hanjalakmâ tembe talam lâuakmâ tengsân irik irihâk kinbuap. Kinmu yanâmâ kasanje taka kombo mewangiwe sâm otmu ahomawot. Ahom yan kasanje kum itit kiom bâleje tuhuwangiwuap. Yakât dopjeâk nâje Satan mem ge katbom. Yakât otmâ yâkât weke bâleje watyekmune gaiakmâ arai.

³⁰ Yakât torokatmâ yuwu sâmune nângâjet. Lohimbî nombotjanje nâhât nângâjetâ tâjtâ otmap yâkneâmâ nâhât kasa manmai, yawu nanjan. Yâhâ nombotje biwiyenje pâlâmje manmâ ki tânnohomaijeâmâ mâtâp manjunihimai dop yawu otmap. Yawu nanjan. ³¹⁻³² Yakât otmâ âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Lok âlâ me âlâje otjetâ bâlewuap. Me Anitâje âi sâm nihim hângânnohomu gewan nâhât nângâjetâ tâjtâ otbuap. Me nâhât nângâjetâ giâkgât lohimbî biwiyenan kionnomai. Orotmeme yawuya ki witgum mannomai ya yengât tosa yamâ Anitâje pilâyinjgiwuapgât dop tap. Otmu torokatmâ sâwe. Lok âlâ me âlâje Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakje yu me ya otbuap ya ekmâmâ yuwu mon sâwuap. “Bâe, âi yukât amboje yamâ Satan.” Yawu sâm yan âi ya ekmâ Satangâlen gâitbuap. Yawu otmâ yâhânomai ya yengât tosa Anitâje pilâwangiwuapgât dop âlâ ki tap. Lohimbî yawuyanje tosa pato menomai.” Yawu sâop.

Anitâje biwinyenjahât topje ekmâ nângâmap.

(Luka 6:43-45)

³³⁻³⁵ Otmu Yesuje ikje biwinyenjahât topje nângâjetâ teteâkgât den âlâen hâum Parisaio yuwu sâm ekyongop. “Nenâmâ be yakât topje nanjan. Be esenje ya ekmâmâ bonje yamâ ketje niap me galaj siap me bia, yakât ki nângâmain. Galaj semu yanâmâ be yu bâleje sâm hindâm kârâm tâtuk memain. Yâhâ bonje âlepje otmuâmâ hindâm mem ari um memain. Yawu. Otmu âlâ torokatmâ sâwe. Kâpi yakât topje nanjan. Esenje gimbanjum

kinmuâmâ bonŋe âleŋe ki kinbuap sâmain. Yâhâ esenŋe aiakmâ kinbuap otmuâmâ hâmbâi bonŋe âilonŋo kinbuap yawu sâmain. Yawu gârâmâ nenŋe kâpi esenŋeŋe towatŋe girawu tetemap ya ekmâ yanâmâ gâmâlâk kâpi bonŋe girawu kinbuap yakât be nâŋgâmain. Yawu gârâmâ lok nenŋe topnenŋe dop yawuâk ekmâ nâŋgâmain. Lok âlâ me âlâŋe otŋetâ âleŋe otpap ya yekmâ lok mulunŋe sâmain. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe otŋetâ bâlemu kiŋŋoŋ manmai ya yengât lok bâleŋe sâmain. Yakât otmâmâ nine topne sâmune nâŋgâŋetâ keterahâk. Nâŋe lok heŋgemyongom mansan ya yeŋe ekmâ imbiâk nâhâitŋe Satanŋe mâmâŋe otbaŋgimu heŋgemyongoap nâŋgâmai. Yakât nâŋgâmune bâleap. Yenâmâ lok perâkŋe, biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe bâleŋe. Yakât otmâmâ lauyenbâmbâ den perâk yawuâk ga takamap. Yawu yekmâ nanŋan. ³⁶⁻³⁷ Yawu gârâmâ sâp patoen yanâmâ yeŋe den perâkŋe, me den guruk, den yawuya sâmâi. Anitâŋe manmanyeŋe ekmâ yakât matŋe ikŋiâk ikŋiâk kâpekyiŋgiwuap.” Yawu sâop.

*Yesuŋe kulem âlâ tuhuâkgât Parisaioŋe ekuwi.
(Mareko 8:11-12 Luka 11:29-32)*

³⁸ Yesuŋe den ya sâm tetemu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Parisaio lok nombotŋeŋe yuwu sâm ekuwi. “Lok pato. Gâŋe kulem topŋe mem gat yakât âlâ mendâ ekmâ topŋe nâŋgânehât nanŋain.” Yawu sâwi. ³⁹ Yawu sâŋetâ yuwu sâm purik pilâyiŋgiop. “Lohimbi hârok yengât topyeŋe girawu tap yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Imbi kondarâŋe lok ihilâk orop manmai dop yawu. Yeŋe biwi yâhâp otmâ kulem witgumâk eknehât nâŋgâmai. Yâhâ nâmâ kulem konohâk memune eknomai. Yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anŋoân poropete âlâ, kutŋe Yona sâm, yâhâmâ inŋan patoŋe kereŋgetmu tepŋe kâlehen ge hilâm kalimbu talop. ⁴⁰ Yakât ninan hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nâmâ Anitâŋe hâŋgânnohomu gewan. Otmu hân kâlehen ge imbom. Tatmune hilâm kalimbu pesuk sâmu yapâ yahatbom. ⁴¹ Otmu torokatmâ sâwe. Yawu gârâmâ Yonaŋeâmâ kâpi âlâ, kutŋe Niniwe sâm, ya ambolipŋe ari girem den ekyongomu orotmemeyeŋe bâleŋe pilâm yâkât den nâŋgâwi. Yâhâ otbi yamâ yeŋe oai yakât dop bia. Yeŋeâmâ kunyeŋe kârikŋe otmâ nâhât den nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm orotmemeyeŋe kiŋŋoŋ torokatmâ mansai. Yakât otmâmâ sâp patoen Niniwe kâpi ambolipŋaŋeâmâ lok senyeŋan yahatmâ kinmâ yeŋe orotmemeyeŋe bâleŋe witgum oai yengât topyeŋe mem tetem anŋun yiŋŋiŋetâ ekbom. Nâ Yonahât kunŋe mansan. Yakât otmâmâ nâhât den kuŋetâ nâŋgâmune bâleap. ⁴² Yakât den âlâ sâwe. Anŋoânâmâ lok âlâ, kutŋe Solomon sâm, Dawiti nanŋe ya nâŋgân nâŋgânŋe pato tatbaŋgiop. Otmu yâkât kut patŋe ya emelâk sâm han tuhunetâ arimu imbi pato âlâ kâpi kâleŋeŋen manopŋe nâŋgâop. Nâŋgâm yanâmâ ekbe sâm tohop. Yakât sâmune nâŋgâŋet. Solomongât nâŋgân nâŋgân pato tatbaŋgiop. Yawu gârâmâ nâmâ Solomongât kunŋe mansan. Otmu nâŋe kâpi kâleŋeŋen ki mansan. Hohetyeŋan manmâ den kâsikum yiŋgim mansan. Yamâ yeŋeâmâ nâhât den nâŋgâŋetâ nahat otpap. Yakât otmâ mem ge katnekne sâm oai. Yakât otmâ hâmbâi sâp patoen imbi pato yaŋeâmâ lok senyeŋan yahatmâ kinmâ yeŋe nâhât den kum mansai yengât topyeŋe sâm tetemu anŋulaknomai. Yawu otŋetâ Anitâŋe yakât matŋe âlâku ikŋeâk ikŋeâk yiŋgiwuap.

Weke bâleŋeŋe weke bâleŋe nombotŋe dâiyekmu lok mângâŋeyekmai.

⁴³ Nâje yengât topyêje yu sâ m pitingum hejgenjgumune nângâret. Yeje yuwu nângâm tâpikgumai. “Nenjahâk kuwihakmâ manman âilonjo manmâ yâhânôm.” Yen yawu nângâm tâpikguai yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Weke bâlejanje lok âlâ mângâemap ya gaiakmâ emet sondañângen ariwuap. Otmu lok ondopgâlen karakmâ mem bâlewe sâ m yakât pâinmâ manbuap. ⁴⁴ Pâinmu biatmu yuwu nângâwuap. “O, emelâk lok âlâ mem mângâeminiwan. Gârâmâ lok yamâ ninahâk gaiakmâ tohowan. Yawu gârâmâ âlâkuâk âwurem ari lok yâkâlen karakbom.” Yawu sâ m âwurem ari ekmâ yuwu sâwuap. “Bâe, lok yuâmâ hejgemahom mansap. Nâhât wâtne tipije. Yakât otmâ weke bâleje nombotje wâtjeje pato tap ya ari meyekbom. Ari meyekmune taka orowâk menduhuakmâ lok yu mângâenom.” Yawu sâop. ⁴⁵ Yawu sâ m ari weke bâleje bāt nombotgen yâhâp ya meyekmu taka lok anjoan hâhiwin kakñan manop yamâ witgum mângâenjetâ umatje dondâ tetewangimu manbuap. Yakât otmâ yuwu sâ mune nângâret. Yeje yengahâk hejgemahom mannomaihât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

*Yesuhât hep torehenlipje
(Mareko 3:31-35 Luka 8:19-21)*

⁴⁶ Den yawu sâ m ekyongom tatmu yanâk ikje hepje torehenlipjanje taka tirek topñan kinmâ yuwu sâwi. “Atanenje gâ tat me?” Yawu sâwi. ⁴⁷ Yawu sânetâ lok âlâ yan talopje yahatmâ yuwu sâ m ekuop. “Wâe, emba nângâ. Torehenlipganje taka tirek topñan kinmâ gâhât yai.” ⁴⁸ Yawu sâmu Yesuje nenekmâ yuwu sâ m eknongop. “Hepne torehenlipne taka kinsai. ⁴⁹⁻⁵⁰ Yawu gârâmâ yuwu sâwe. Awoñne himbim ambonahât tem lâum manmainjeâmâ nâhât hepne torehenlipne bulâje oai.” Yawu sâop.

13

*Hote alikñan hâum sâop.
(Mareko 4:1-9 Luka 8:4-8)*

¹⁻³ Otmâ sâp yanâk Yesu emelambâ yapâ lâum kionmâ giop. Yawu otmâ gem yan dengân ginñan ari tatbin. Yan tatmunje lohimbî dondâje taka mem hawam mewam tuhunenekbi. Mem hawamnongonjetâ yapâ pilâyekmâ wanjaen yâhâop. Wanjaen yâhâmu lohimbî takawi yanje ginñan ge tatbi. Ge tatjetâmâ wanjaen kinmâ ikje den pat yakât topje den âlâen hâum yuwu sâ m eknongomu nângâwin.

“Lok âlâje hote alikje mem hâilonje sâ m newângen ariop. ⁴⁻⁸ Ari hote alikje ya nombot nombot hâilonjmu giop. Nombotje mem hâilonjmu mâtâwân ge talop. Yâhâ nombotjeâmâ mem hâilonjmu hân toje bien ge talop. Yâhâ nombotjeâmâ hele bâleje iowân giop. Yâhâ nombotjeâmâ tep tep kum hân mem âilonjo lonjo tuhuwi yan ge talop. Yawu gârâmâ hote mem hâilonjmu âlâen âlâen giop yakât topjeâmâ yuwu. Nombotje mâtâwân ge talop yamâ nâinje taka kârâm nem metewi. Yâhâ nombotjeâmâ hân toje bien giop yamâ gihitje kakjeâk pilâop. Yakât otmâ sikop kârikje kumu yan in yawu mum hâlâlâñ sâop. Yâhâ nombotjeâmâ hewukñan me hele pato biwiñan giop yamâ âleper pururuk sâ m teteop. Pururuk sâ m tetemu hewukñaje langumu derepgum gimbanjumu orok sâop. Yâhâ nombotje hân âilonjoân giop yanjeâmâ pururuk sâ m âilonjo yahalop. ⁹ Nâje den yan yu biwiyeñan katmâ nângâm hejgenjunomai.” Yawu sâop.

*Topŋe yuwuhât Yesuŋe den âlâ me âlâen hâum sâop.
(Mareko 4:10-12 Luka 8:9-10)*

¹⁰ Otmu lohimbî ya kerehâk arinjetâ nenŋiâk kinmâ Yesu yuwu sâm âikuwin. “Lohimbî yengât senyenjan kinmâ yan girawuhât gâŋe den âlâen hâum sâm teteat? Yawu sârâ yâkŋe nâŋgânetâ ki keteraksap. ¹¹ Yawu sâm âikumunŋe yuwu sâop. “Yenâmâ Anitâŋe tihityene otmâ gamap. Yakât topŋe ya yeŋe tipinje nanŋai. Ya nâŋgânetâ keterahâkgât topŋjambâek sâm tetem ekyongoman. Yâhâ lok nombotŋe Anitâ ki nâŋgâwanŋim pâlâmŋe otmâ mansai yaŋeâmâ Anitâŋe tihityene otbe sâm oap ya ki ekmâ nâŋgânetâ keteraksap. Yawuhât yâkŋeâmâ Anitâhât topŋe nâŋgânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâman. ¹² Yeŋe emelâk Anitâhât topŋe nâŋgâne sâm biwiyenŋe nâhâlen katbî. Yawuhât otmâ den âlâen hâum sâmune âlepŋe nâŋgânetâ topŋe tetemap. Yâhâ nombotŋe nâhât hâkân oai yaŋeâmâ Anitâhât topŋe nâŋgâm tâpikguai. Yakât otmâ den âlâen hâum ekyongomune topŋe ki nâŋgânetâ keterakmap. ¹³ Yawuhât poropete lok âlâ, kutŋe Yesaia sâm, yâkŋe emet inânŋan den yuwu kulemuop yakât bonŋe yu teteap. ¹⁴

“Lohimbî yu yengât topyenŋe yuwu. Yâkŋe biwî pâlâmŋe otmâ nâhât den pat âilonŋo ya nâŋgânetâ tâŋât oap.

¹⁵ Yâhâ nâhât hâkân otmâ nâŋgâm kâkâsuk otmâ kâhâeneksai. Yakât benŋe biwiyenŋe alitmâ nâhât topŋe ki nâŋgânetâ keterakyinŋiwuap. Yawu otmâ hiliwahonomai. Topyenŋe yawu.”

¹⁶⁻¹⁷ Yawuhât topŋe yuwu sâmune nâŋgânet. Emelâk embânân Anitâhât poropete lok otmu lohimbî nombotŋe yâkât tem lâum manbî yaŋe kulem nâŋe mem mansan yu ekne sâm yakât mambotmâ gam inâk muwî. Otmu yakât dopŋeâk yâkŋe hibbingât den pat nâŋe ekyongom mansan yu nâŋgâne sâm mambotmâ gam inâk muwî. Yakât otmâ den yuwu sâmune nâŋgânet. Yeŋeâmâ sâp yiwerenŋe yu nâ orowâk manmâ gam kulem topŋe topŋe ekmâ nâhât den nâŋgâm heronŋe kakŋan mansai.

*Hote mem hâilonŋmu giop yakât topŋe
(Mareko 4:13-20 Luka 8:11-15)*

¹⁸⁻¹⁹ Otmu hote mem hâilonŋmu giop yakât topŋe yuwu sâm ekyongomune nâŋgânet. Lok âlâŋe hote mem hâilonŋmu mâtâwân ge talop yakât topŋe yuwu. Yamâ lohimbî nombotŋaŋe nâhât den nâŋgânetâ ki keterakyinŋimu manmai. Yawu manŋetâ Satanŋe den ya kum mem gulip tuhumap.

²⁰⁻²¹ Otmu hote mem hâilonŋmu nombotŋe hân toŋe biaen giop yakât topŋe yuwu. Lok yawuya nâhât den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâm heronŋe otmâ manmai. Nâŋgânetâ kakŋeâk gem biwiyenjan gihitŋe kârikŋe ki memap. Yawu gârâmâ Anitâhât kasa takamai ya yekmâ kinŋityenjahât otmâ in yawu pilâmai. Me bukulipyenŋe nombotŋaŋe senyenjan geŋetâ yan lohotŋe otmâ pilâmai.

²² Otmu hote mem hâilonŋmu nombotŋe hele biwiŋan giop yakât topŋe yuwu. Lohimbî nombotŋe den ekyongomune nâŋgânetâ bonŋe otmap. Nâŋgânetâ bonŋe otmu sâp kâlep ki otmâek hângât iri sikum me senŋe âlâlâ ekmâ biwî nâŋgân nâŋgânyenjaŋe yan hikum nâŋgâm manmai. Yawu manmai yakât otmâ biwî yâhâp otmâ manŋetâ manman âlepŋe ki teteyinŋimap.

²³ Yâhâ hote mem hâilonŋmu nombotŋe hân toŋe orowân giop yakât topŋe yuwu. Lok yawuyaŋeâmâ den pat âlepŋe nâŋgâm henŋenŋumai. Nâŋgâm henŋenŋum tinâk lâum manŋetâ manman âilonŋo lonŋo teteyinŋimap. Yâk

yenġat topyene yawu. Nâġe hoteân hâum yan yamâ topnennjeâmâ yawu.” Yawu sâop.

Hote otmu kainde

²⁴ Otmu den âlâ torokatmâ sâop. Anitâġe kasalipġe in yawu ki yongom itit kiom tuhuyekbuap. Kasalipġe orowâk oset guset otmâ manmâ yâhânôm yakât topġe nâġġânêhât den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Lok âlâġe kalamânġen ari hote mem hâiloġmu ġiop. Hâiloġmu gemu emetsâpġe otmu âwurem kapiġan ariop. ²⁵ Âwurem kapiġan arimu omoġdâġe kasaġeġe yok pilâm taka sait mewânġiop. Sait mewânġimu yaġak kainde yaġe hote orop oset guset teteop. ²⁶ Yawu otmâ hote ya pururuk sâm tetemu kainde ya yawuâk pururuk sâowot. ²⁷ Yawu tetemutâ nep amboġe yakât âi lok manbiġe ekmâ yuwu sâm patoyeġe ekuwi. “Lok pato, hote hâiloġdâ pururuk sâop ya kainde yaġe osetġe tete pururuk sâmu ekmunġe ki ârândâġ oap.” ²⁸ Sâġetâ sâop. “Yakât topġe nanġan. Kasaġennġe toho âinennġe mem bâleningiop.” Sâmu sâwi. “Yakât girawu nanġat? Yakât yiwerenġe ari kainde harutmâ pilânôm me bia?” Yawu sâwi. ²⁹ Sâġetâ sâop. “Yawu otmâ kaindeâk sâm hote nombotġe harutmai hât pilâġetâ talâk. ³⁰ Hâmbâi hâġġânyongomune kainde otmu hote ya towatyetġe ekmâ yan hindâm kâsikunomai. Kainde yamâ kâsikum panġetâ hâlâlâġ sâmu uġetâ sewuap. Yâhâ hote yamâ hindâm komot ikġiâk katġetâ tatbuap.” Yawu sâop.

Bândup yakât topġe

(Mareko 4:30-32 Luka 13:18-21)

³¹ Yesuġe nen biwinnenġe Anitâhâlen katmunġe tihitnennġe oap yakât topġe teteâġġât den âlâen hâum yuwu sâop. ³² “Nak âlâ kutġe bândup yamâ lok âlâġe kehettġe tipġe âlâ mem ari kalamġan katbuap. Katmu yapâ kâmmġe ga taka yaġak yâhâm kâlep pato otmâ nak nombotġe wangiyekmap. Yawu otmâ nâi wosapâ wosapâ yaġe menduhuakmâ ya awatġe kun kunġan kerem tatmai.” Yawu sâop.

Matuk keluġe yakât topġe

³³ Otmu torokatmâ yuwu sâm eknongop. “Lok komotġe komotġe wosapâ wosapâ mansaiġe biwiyeġe nâhâlen katmâ tem lâunihietġât yeġe ari nâhât den pat âlepġe ekyongonomai. Yakât topġe teteâġġât den âlâen hâum sâmune nâġġâġet. “Imbi âlâġe dâmbia golanġuwuap. Golanġumâmâ matuk mendâremu keluġe gemu dâmbia orop menduhumu ukennġe bâleġe otbuap. Dop yawu.” Yawu sâop.

Yesuġe den âlâ me âlâen hâum sâop.

(Mareko 4:33-34)

³⁴ Yesuġe lohimbi yawu sâm den âlâen hâum ekyongom gaop yamâ anġoân embâġânâk poropete âlâġe den kulemuġop yakât bonġe yan teteop. ³⁵ Otmu den yuwu kulemuġop tap.

“Den topġe topġe Anitâġe anġoân ki sâm tetemu nâġġâm gawiġak manmâ gawi. Ya yiwerenġe yuâmâ nâġġâġetâ keterahâġġât den âlâen hâum yakât topġe ekyongowom.”

Yawu kulemuġop. Den sâop yan bonġe teteop.

Hote otmu kainde yakât topġe

³⁶ Yesuġe lohimbi tatbi ya pilâyekmâ emelan yâhâop. Yâhâmu watmâ yâhâ yuwu sâm âikuwin. “Hote otmu kainde oset guset teteowot yakât

topnje sârâ nângâne.” Yawu sâwin. ³⁷ Sâmunje sâop. “Lok âlâje hote mem hâilonjâmâ ariop yakât dop yamâ Anitâje nâ yu hângânnohomu gewan. ³⁸ Aiop, kalamgât sâop yamâ yen hânjan kulemjan mansai. Yâhâ hotehât sâop yamâ lohimbî Anitâhât amutgen manjetâ tihityenje otmaj ya. Yâhâ kaindehât sâop yamâ nâhât den lonjâem betnihim manmai ya. Lohimbî kaindehât dop manmainjeâmâ Satan orowâk bâlenomai. ³⁹ Aiop, kasanje taka sait mewangiop yamâ Satan. Yâhâ kalamân sot bonje tetewuapgât sâm ekyongoan yamâ hâmbâi mâne sâp pato tetewuawân yakât bonje tetewuap. Yâhâ âi loklipnaje kainde hindâm menduhum kâlâwân unomaihât sâm ekyongoan yamâ hâmbâi Anitâje anjelolipnje hângânyongomu ge lohimbî betnohomai ya aksihâk mem matje bâleje kâpekyinjimomai. ⁴⁰ Yâhâ kainde hindâm kâlâwân pilâjetâ sewuapgât yan, ya bonjanâk tetewuap. Hâmbâi mâne Anitâje yâhâpnje hângânnohomu gewom. ⁴¹ Gem anjelolipne hângânyongowom. Hângânyongomune ari lohimbî orotmemeyenje kinjon otmâ manmai me bukulipyeje otjetâ bâleâk sâm kendâyingimai komot yâhâp yâhâp ya mem matje bâleje kâpekyinjimomai. ⁴² Matje kâpekyinjim pilâyekjetâ hem nâpumân ge hâhiwin pato nângâmbisâi. ⁴³ Yâhâ lohimbî nombotnaje Anitâhât den tem lâum manmai yâhâmâ awojnaje dâiyekmâ ikje lanjnjan katyekmu manman kârikjan mannomai. Den yuâmâ biwiyenjanâk katmâ manmâ yâhânomai. Yawu.” Yawu sâop.

Lok âlâje tewetsenje hanguop yan hâum sâop.

⁴⁴ Otmu torokatmâ den âlâen hâum yuwu sâop. “Anitâje tihityenje otmâ manman kârikjan katyekmu bonje menomai yan hâum yuwu sâwe. Lok âlâje tewetsenje mem ari misinjulop. Misinjutmâmâ ikje muop. Gâmâlâk mâneâmâ lok âlâje taka tewetsenje ya mem teteop. Mem tetem imbiâk nâhâitje kombo miap sâm nângâmihât yuwu nângâop. “Yu kurihimune tatmu ari lok âlâhâlen senje âlâlâ tatnihiap ya kerek puluhum yakât hâmenjambâ membomjeâmâ âwurem taka hân yu puluhuwom. Puluhum yanâmâ hân otmu tewetsenje yâhâp yâhâp ambokuwom.” Yawu nângâop. Nângâop ya yawuâk olop. Hân otmu tewetsenje ya puluhum yâhâp yâhâp ambokuop. Yâhâ dop yawuâk yeje manman kârikje yakât bonje mene sâm senje âlâlâ tatyingiap yakât ki nângâjetâ yahatbuap. Yawu sâop.

Pânu hâkje yan hâum sâop.

⁴⁵ Otmu yakât topnje nângâmunje keterahâkgât torokatmâ âlâ yuwu sâop. “Anitâje tihityenje otmâ manman kârikje yingimu yakât bonje menomai yakât âlâen hâum sâwe. Bisinisi lok âlâje pânu hâkje âilonjo nandorone ya membe sâm pâinmâ ariwuap dop yawu ya. ⁴⁶ Lok yaje pânu hâkje eknâmâ miakbe sâm ari iri sikum senje âlâlâ tatbangiap ya mem ari puluhuwuap. Otmu yakât hâmenjambâ membuap yajeâmâ âwurem ari pânu hâkje ya puluhuwuap. Yawu.

Injan itâje pilâjetâ giop yan hâum sâop.

⁴⁷ Âlâku yawuâk torokatmâ sâwe. Anitâje tihitnenje otmâ menenekmâ manman kârikjan katnenekbuap yakât topnje âlâ yuwu sâwe. Otmu âi lok nombotnaje injan itâje pilâjetâ gemu injan topnje topnje yakât kâlehen ge kutakulakmai. ⁴⁸ Ge kutakulakjetâmâ mem dâinjetâ gamap. Mem dâinjetâ gamu yan âlepje yamâ mem ketetmâ wângaen katmai. Yâhâ injan ki neneje yamâ pilâjetâ arimap. Dop yawu. ⁴⁹⁻⁵⁰ Yawu gârâmâ hâmbâi sâp patoen yu

yan yukât bonje tetewuap. Anelolipne hângânyongomune ge lohimbi yengât biwiyenje ekmâ mem kiwiliyekmâ bâlenjahât pat mansai yamâ meyekmâ matnje umatnje yinginomai. Yingim kâlâp kâlehen panyeknetâ ge hâhiwin hilâm ârândây nângâm yâhâmbisâi. Yâhâ âlepne mansai yamâ hâmenje âilongo yinginomai.” Yesune den yawu sâm teteop.

Mosehât girem den otmu ikje den.

⁵¹ Den ya sâm tiņ pilâm yuwu sâm âinongop. “Yen den yan yukât topne nângânetâ keteraksap me bia? Sâmu yuwu sâwin, “Oņ. yat ya nanġain.” Yawu sâmunje sâop. ⁵² “Otmu yakât yuwu sâmune nângânet. Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yengâlen gâtne âlâ me âlâne nâhât den yu nângâmâmâ biwiyenje nâhâlen katmâ mannomai. Yakât topne nângânetgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Emet ambonaje senje âlâlâ emelâk gâtne otmu ânje yâhâp yâhâp mem mansap yapâ mem bukulipne tânyongomap dop yawu. Ya nângânetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângânet. Emelâk Moseje girem den ekyongop ya sâm tetemune topne nanġai. Otmâ den yiwerenje yan yukât topne nanġai. Yeņe den yâhâp yâhâp ya nângâm Anitâhât topne kâsikum yingim mansai yawu.

Yesu ikje kapi ambolipnaje betbanġiwi.

(Mareko 6:1-6 Luka 4:16-30)

⁵³ Yesune den âlâen hâum sâm tiņ pilâm menenekmu orowâk yahatmâ ariwin. ⁵⁴ Yahatmâ ikje kapiân ariwin. Yan ari miti emetņan yâhâ den kâsikum yingiop. Den kâsikum yingimu kapilipnaje den ya nângânetâ âlâ kândâkdâ otmu pârâk pilâm yahatmâ yuwu sâwi. “Bâe, lok yuâmâ nengâlen gâtne. Wosapâ ari kândiwahom nângân nângân topne topne yu mem taka kâsikum ningim kulem âlâlâ tuhummansap? Yu ekmunje sâtne oap. ⁵⁵ Ikje topne nanġain. Âwâņe Yosepneâmâ emet tuhummansap. Yâhâ mâmâņeâmâ nenņan gâtne, kutne Maria. Otmu imilipne ya gurâ nângâyingianâk, kutyenje. Yakowo, Yosep, Simon, Yurasi. ⁵⁶ Otmu garilipne yawuâk.” Yawu sâwi. Topne kerek nângâwi yakât otmâ den kâsikum yingim manop ya nângânetâ tâņât otmu betguwi. ⁵⁷ Yawuhât Yesune yuwu sâm ekyongop. “Anitâhât poropetelipnaje kapi hawamgum ari yakât den kâsikum yinginetâ nângânetâ bulâņe otmap. Yâhâ yâkne hep torehenlipyene den kâsikum yinginetâ nângânetâ tâņât otmap.” Yawu sâop. ⁵⁸ Yesune den kâsikum yingimu nângânetâ tâņât olop yakât otmâ ikje kapi ambolipnaje yâkâlen biwiyenje ki katbi. Yakât otmâmâ yâk yengât hohetyenjan kulem amon âlâek tuhuop.

14

Yoane kuņetâ muop.

(Mareko 6:14-29 Luka 3:19-20 Luka 9:7-9)

¹ Otmu sâp yanâmâ Galilâia yengât lok kunje âlâ manop, kutne Herot Antipa sâm, yâkneâmâ Yesune âi âlâlâ mem manop yakât den pat nângâop.

² Pat ya nângâmâmâ hoņ bawalipne yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâ, kutne Yoane sâm, yâkne embâņâmbâek topne katmâ lohimbi toen mem katyekmâ gaop. Yâhâmâ tembe lâulipne hângânyongomune ari kuņetâ muop. Muop yamâ yahatmâ kulem topne topne yu mem gap mon?” Yawu sâm ekyongop.

³ Yâhâ Herotne sâmu Yoane kuņetâ muop yakât topne yuwu. Herot yet Pilip yamâ imi ata. Anġoân Pilipneâmâ imbi, kutne Herotia sâm, ya miop. Memu manmâ manmâ imbi yaņe lokne hâkâņ otmâ pilâmuâmâ kahaņe Herot ya

orop miahowot. ⁴Yawu otmâ manmutâ Yoaneŋe yelekmu bâlemu yuwu sâop. “Nengât girem den kuawot ya ekmune dondâek bâleap.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâm kuyitgimu yanâmâ Herotŋe kumune muâkgât nângâop. Yawu gârâmâ lohimbi inŋaŋe “Yoane yamâ Anitâhât poropete,” sâm nângâwanŋinetâ yahalop. Yakât otmâ Herotŋe biwiŋaŋe yuwu nângâop. “Lok yu kumune muâkgât nanŋan. Yâhâ kumune mumbuaŋe yanâmâ lohimbi sesenŋâlâkŋe nâhât nângâŋetâ dondâ gemu sâm bâlenihinomai. Yakât otmâ ki kumbom.” Yawu nângâm tembe lâulipŋe hângânyongomu Yoane sâhâm mem ari pâi emetŋan katŋetâ sâp kâlep yan tatmâ gaop.

⁶ Otmu sâp âlâen Herotŋe teteop yakât herone otnê sâm bukulipŋe nombotŋe taka menduhuakmâ sot um newi. Sot nem herone otŋetâ yanâmâ baratyetŋaŋe yahatmâ kep ândeop. ⁷ Kep ândemu Herotŋe ekmâ biwiŋe herone otmâ yuwu sâm ekuop. “Anitâhât senŋan kinmâ sâmune nângâ. Gâŋe wuân me wuângât nângâm sârâ âlepŋe gihiwom.” Yawu sâop. Yawu sâmu sururuk sâm ari mâmâŋe yuwu sâm ekuop. “Awoŋnaŋe iri sikum ikŋambâ gâtŋe ya kâsikum nihiwomgât sâm nanŋap. Yakât otmâ wuân membomgât nanŋat?”

⁸ Sâmu sâop. “Yoane yamâ kuŋetâ muâkgât nanŋan. Yakât otmâ enŋatŋe hâreŋetâ kunŋe mem ga tiripnohorâ ekbom.” Yawu sâm baratŋe hângângumu âwurem ari âwâŋe yuwu sâm ekuop. “Gâŋe tembe lâulipge ekyongorâ Yoane enŋatŋe hârem kunŋe kondoân katmâ mem ga nihiŋet.” Yawu sâm ekuop.

⁹ Yawu sâmu Herotŋe den ya nângâm biwiŋaŋe ki ârândâŋ olop. Yamâ benŋe emelâk Anitâhât senŋan sâm kârikŋe tuhuop. Yakât otmâ bukulipŋaŋe nângâwanŋinetâ gemapgât den ya lauŋan miop. ¹⁰⁻¹¹ Yawu otmâ tembe lâu âlâ hângângumu pâi emetŋan yâhâ Yoane enŋatŋe hâreop. Enŋatŋe hârem kunŋe mem kondoân katmâ mem ge baratyetŋe wanŋop. Wanŋmu lâum mâmâŋahâlen ari tiripgumu ekmâ biwiŋe herone olop. ¹² Yakât den pat ya Yoane hoŋ bawalipŋaŋe nângâm lâum ari hanguwî. Lâum ari hangumâmâ den pat ya Yesu ari ekuwi.

Lok 5000 ya sot yinŋinetâ newi.

(Mareko 6:31-44 Luka 9:10-17 Yoane 6:1-13)

¹³ Yesuŋe den pat ya nângâm ikŋe kapi pilâm nen orowâk wanŋa mem denŋan ya hâtikgum lok biaengen ariwin. Arimunŋe lohimbi nombotŋaŋe kapi ya pilâm nen watnenekmâ denŋan ginŋe watmâ ariwi. ¹⁴ Watmâ ariŋetâ wanŋaembâ kionmunŋe yanâk peneningiwi. Otmu lohimbi dondâŋe bukulipyenŋe mesek topŋe topŋe otbi ya meyekmâ takanŋetâ Yesuŋe yekmâ wenŋe nângâm henŋemyongop.

¹⁵ Yawu otmâmâ emetsâpŋe otmu yan yuwu sâm ekuwin. “Emetsenŋe emelâk purik yap. Gârâmâ yu tain yu hâlâŋmâ kapi tipi tapi âlâ ki tap. Yakât po yinŋimapgât gâ âlepŋe hângânyongorâ yahatmâ kapiyenŋehen ari sot um nenomai.”

¹⁶ Sâmunŋe sâop. “O yawu ki tap. Yeŋe sot kâsikum yinŋinetâ nen orowâk tatmâ neŋetgât nanŋan. ¹⁷ Sâmu sâwin. “Bâe, nenâmâ sot pato ki tatningiap. Baŋa kândâkdâmâ mome otmu inŋan yâhâp âlâ kârikŋe yawuâk tap.” Yawu sâwin.

¹⁸ Sâmunŋe sâop. “Sot ya mem ga nihiŋet.” Yawu sâmu mem yâhâ wanŋin. ¹⁹ Wanŋmunŋe lohimbi ekyongomu ge tatbi. Ge tatŋetâ sot ya mem himbimân pak sâm ekmâ Anitâ mepaem ekuop. Anitâ ekum mem ningimu ârândâŋâk kâsikum yinŋim ariwin. ²⁰ Yinŋimunŋe neŋetâ dopyenŋan olop. Dopyenŋan otmu,

nombotnje talop ya hâwurum mânunmunje saka saka kâiân yâhâp pik sâop.
 21 Otmu lok sot newi ya sâlikyongomunje 5000 yakât dop olop. Yâhâ imbi naomlipyenje yamâ ki sâlikyongowin.

*Yesu to kakjambâ tâlim takaop.
 (Mareko 6:45-52 Yoane 6:15-21)*

22 Sot nem pesuk pilânetâ Yesunje hângânngom yuwu sâop. “Yenje wanja mem kulet sâm ba arijet. Nâneâmâ lohimbî yu hângânyongomune arijetâ yengât betyenjan watyekbom.” Yawu sâop. 23 Yawu sâm hângânngom arimunje lohimbî ya gurâ yawuâk hângânyongomu yahatmâ itonj galañ otmâ ariwi. Arijetâ ikñiâk tatmâ Anitâ ulitguwe sâm pumñan yâhâop. Pumñan yâhâ âwâñe orop den otmutâ emet nñj sâop. 24 Emet nñj sâmu nenâmâ wanja mem ari emelâk dengân tânâmgum tatbin. Tânâmgum tatmunje ariwinângembâ siru pato pilâm wanja mem kopa kopa tuhuop.

25 Yâhâ emet enjatnje nângâmu yan Yesunje to kakjambâ takaop. 26 Takamu ekmâ tepnenje hindakmu hu halak tuhum yuwu sâm alahuwin. “O, yuâmâ weke mon takap.” Yawu sâm kinjittenñahât otmâ kâi bâtnenje sân sân sâop.

27 Yawu otmunje yuwu sâm eknongop. “Yen wongât otmâ kinjityenjahât otmâ kâi bâtyenje sân sân yap? Nâ ninak takan yukâ.” Yawu sâop.

28 Yawu sâmu tepnenje welâmñan gemu Petoroñe yuwu sâm ekuop. “Gâ wuân lok mansat yakât topge nângâwe. Sârâ nâku kionmâ to kakjambâ gâhâlen gawe.” Yawu sâm âikuop.

29 Âikumâ sâop. “Âlepñe, kionmâ ga.” Sâmu kionmâ baop. 30 Bam to yanje dondâ bâlep ya ekmâ pârâk pilâm enjat yâhâp otmâ yanjak to kâlehen ge gulip otbe sâm olop. 31 Yawu otmâ yuwu sâop. “Getek bâtnan me.”

Sâmu bâtnan mem yuwu sâm ekuop. “Gâ wongât enjat yâhâp oat?” Yawu sâop. 32 Yawu sâm mem yahatmu yanâk siru ya sânduk sâm nâñ nâñ sâop. 33 Yawu otmu ekmâ biwinenñanje yuwu nângâwin. “Bulâñanâk lok yuâmâ Anitâhât nenje mansap.” Yawu sâwin. Yawu sâm yapâ orowâk ariwin.

*Yesuhât sângum wâim âlepñe otbi.
 (Mareko 6:53-56)*

34 Dengân ya hâtikgum hân âlâ, kutje Genesaret sâm, yan ari kionmâ wanga hikunmunje kinop. 35 Hikunmunje kinmu kapi ya ambolipñe Yesu ekmâ nângâwi. Ekmâ nângâm den katjetâ kapi tipi tapi hân ya hawamgum tatmâ arap ya ambolipñanje nângâwi. Nângâm kundat, me mesek, me umatje topñe topñe teteyingioy ya meyekmâ yâkâlen ariwi. 36 Meyekmâ ari Yesunje mem hengemyongoâkgât yuwu sâm ulitguwi. “Lok pato. Nengâlen gâtñe kundat me umatje topñe topñe teteyingimu tatmai yu meyekmâ tohoain. Yawu gârâmâ sombemân menduhum katyekmunje gotyenânâk arirâ gâhât sângum ya konok wâim yan âlepñe otñetgât nanñain.”

Sâñetâ sâop. “Den yai ya âlepñe otñet.” Yawu sâmu nombotñanje sângumñe wâim yanjak âlepñe otbi.

15

*Launenñanjak ki mepaem mannom.
 (Mareko 7:1-13)*

1 Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi hârokñe tâmbâlipnenje yengât den lâum kinmâ sot nene sâm bâtyenje piriakmâ sot mem neminiwi. Inâk ki newi. Lok yanje Yerusalem kapi pilâm Yesuhâlen ari

yuwu sâ m âikuwi. ²“Hoŋ bawalipganje tâmbâlipnenje yengât den kum bâtyeje ki pirim sot niai. Yawu otmâ sot inâk nenjetâ yekmunje dondâ bâleap.” Yawu sâwi.

³ Sânetâ purik pilâyîngim yuwu sâop. “Yenâmâ nimbilamyenje yâhâp. Anitâje den sâ m kalop ya kum yeje nângân nângânân tetemap ya mem mete tuhumai. Yawu otjetâ yekmune dondâ bâleap. ⁴ Yakât topje yuwu sâwe. Anitâje Mose ekumu kulemuop yan girem den âlâ yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyeje yengât nângâyîngim denyenje lâum manjet.” Otmu âlâmâ yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyeje den bâleje ki hâiyecknomai. Me ki sâ m bâleyînginomai. Yâhâ yengâlen gâtje âlâ me âlâje den yu kunomai yanâmâ mumuhât yongonomai.” Den yawu tap. ⁵ Yeje den ya kum mansai yakât sâwe. Yeje yuwu sâmai. “Lohimbi âlâ me âlâje âwâje mâmâje yuwu mon sâ m ekyotgonomai. ⁶ “Awoŋ, menj, sombo otdomawot yanâmâ sot me senje âlâlâ âlepje tânyotgowom.” Yawu sâ m ekyotgonomai. Yawu gârâmâ sombo otdomawolân yuwu mon sâ m ekyongonomai. “Senje âlâlâ yuâmâ Anitâhât pat kuwan yakât otmuâmâ mem miti emetjan ari katmunje tatbuap yakât yanje ki mem tânyotgowom. Inâk tatset.” Yawu sâ m betyotgojetâ umatje kakjan mandomawot. Nanlipyejanje tewetsenje mem miti emetjan katmai yakât nângâjetâ yahatmap. Gârâmâ Anitâjeâmâ yawu yakât nângâmu dondâ gemap. Yeje yawu otmâ yan Anitâhât den nângâjetâ nahat otmâp. ⁷ Yen lok perâkne. Anitâje yengât topyeje tap yakât nângâm poropete Yesaia ekumu kulemuop ya yuwu tap.

⁸ “Lohimbi yuje lauyenjanak nâ mepaenekmai. Yâhâ biwiyenjanjeâmâ ki hikunekmai. ⁹ Yâkne lok senyenjan kinmâ yeje engatyenjeâk otmâ den sâ m nâhâlen gâitmai. Yâhâ lauyenjanak perâk perâk sâ m orotmemeyenje yakâlâk nângâjetâ yahatmu nâhâlen gâitmai. Yawu.”

Den kulemuop yakât bulâje yengâlen teteap.” Yawu sâop.

Orotmeme yuje mem bâlenekbuap.

(Mareko 7:14-23)

¹⁰ Yesuje yawu sâmu lohimbije yâkât gotjan banjetâ yuwu sâ m ekyongop. “Yuwu sâ mune nângâm biwiyenjan katjet. ¹¹ Yu me ya lauyenjambâ nenjetâ tepyenjan gemap yanjeâmâ ki mem bâleyekmap. Yâhâ yu me ya nângân nângânyenjambâ tetemu sânetâ lauyenjambâ ga takamap. Yanjeâmâ dondâ mem bâleyekmap.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâmu yuwu sâ m ekuwin. “Den yat ya Parisaio lok yanje nângâjetâ biwiyenjan hâumu nângâm bâlehihiiai.” ¹³ Sâmunje sâop. “Awoŋne himbim ambonaje âi lok ki katyekmap yamâ hâmbâi watyekbuap. ¹⁴ Yawu awoŋnanje Parisaio âi ki sâ m yîngiop. Yawuhât yeje yâk yengât nângâm ki gorâyîngiâk. Parisaio yengât topyeje teteâkgât den âlâen hâum sâwe. Lok senyenje bok sâsânanjak dâiakmâ mâtâp tâpikgum ari hemân kionjomai. Kionmâ hiliwahonomai.” Yawu sâop.

¹⁵ Yawu sâmu Petoroŋe yuwu sâ m ekuop. “Kutdâ, den âlâen hâum yat yakât topje sârâ nângâne.” Yawu sâop. ¹⁶ Sâmu sâop. “Bâe, haonmâ ârândân topje topje sâman yamâ girawu otmâmâ kiâk nângâjetâ keterakmap? ¹⁷ Yeje sot lauyenjambâ nenjetâ tepyenjan gemap. Otmu yanjak tetmâ pilâjetâ wahap tânjât otmâp. ¹⁸ Yâhâ wahap bulâje yamâ biwi nângân nângânyenjan tatmap ya sânetâ lauyenjambâ ga takamap. ¹⁹ Orotmemeyenje yuwu yanje umut biwiyenje otmu nângân nângânyenje mem bâlemap. Nângâm bâleangimai. Me den hako

orangimai. Me den belângen sahangimai. Me kombo miangimai. Me buku âlâhât imbi ekmâ otmai. Me lohimbî sihan enakñâlemâi. Me manman ihilâk mahilâk otmai. Karasuña me sait bâlenje topñe topñe yawu otmai. Me den imbiâk biwiyenambâ tetemu den golâ gahaemâi. ²⁰ Yu sâmb aran yuñeâmâ biwiyenje mem bâlemap. Yâhâ bâtyenje pîrim me ki pîrim sot nemai yanjeâmâ tâñât oap.” Yawu sâop.

Kanan gâtñe, imbi âlâñe Yesuhâlen biwiñe kalop.

(Mareko 7:24-30)

²¹ Yesuñe menenekmu kapi ya pilâm kapi yâhâp, kutyetñe Tiro otmu Siron yan ariwin. ²² Yan arimunñe kapi âlâ, kutñe Kanan sâmb, yan gâtñe pâku imbi âlâ yanje Yesuhâlen taka yuwu sâmb ulitguop. “Gâ Dawitihât sen, yuwu sâmbune nâñgâ. Weke bâlenjanje baratne mem mânggâemu mansap. Yakât gâñe wadâ ariâkgât nanjan.” Yawu sâop. ²³ Yawu gârâmâ angoân Yesuñe Yura nengâlen gem tânnongoâkgât âi ya Anitâñe sâmb wanop. Yakât otmâmâ den ya nâñgâm ekmâ ki ekmâ yawu olop. Yawu otmu imbi yanje witgum âi pâi tuhum watnenekmu yanâmâ Yesu yuwu sâmb ekuwin. “Kutdâ, imbi yu âi pâiâk tuhunenekmâ gamu ekmâ hâkâñ oain. Yakât otmâ gâku tânnongom ekurâ yapâek ariâk.” Yawu sâwin.

²⁴ Yawu sâmunñe Yesuñe imbi ya yuwu sâmb ekuop. “Isirae lohimbî gulip malap mansai yanje Anitâhâlen biwiyenjanje kepeim manñetgât ikñak hângânnohomu gewan. Pâku lohimbî yengâlen nep tuhuwomgât ki hângânnohomu gewan.” Yawu sâmb ekuop.

²⁵ Yawu sâmu yâku ulitgum yuwu sâop. “Gâñe nâ yiwereñeâk tânnohohât nanjan.”

²⁶ Sâmu sâop. “Nengât orotmeme yuwu tap. Nan baralipnenñe sot nem tatñetâ yan sot lauyenambâ hindâm soso gotñan ki pilâmain.”

²⁷ Sâmu sâop. “Lok pato, den yu nâñgâmbune bulâñe oap. Gârâmâ nâñe yuwu sâwe. Nan baralipyenñe sot nenjetâ wahapñe lauyenambâ gemap yamâ sosoñe nemai.”

²⁸ Sâmu sâop. “Imbi, biwihanje yawu nâñgâm den yat ya nâñgâmbune ârândân oap. Gikak nangat ya yawuâk tetehihiâk.” Yawu sâmb ekuop. Yawu sâmb ekumu yanâk weke bâlenje gaiakbanjim ba ariop. Yâhâ imbi yanje emetñan âwurem ari baratñe ekmâ biwiñe heronje olop.

Kundat topñe topñe teteyiñgiop ya Yesuñe mem hengemyongop.

²⁹ Yesuñe menenekmu Galilaia dengân ya ginñan ge pâku lohimbî yengât hân horatñambâ ariwin. Ari pumñe âlâen yâhâ tatbin. ³⁰ Yâhâ tatmunñe kapi ambolipñenje bukulipyenñe umatñe teteyiñgiop ya dâiyekmâ nengâlen takawi yamâ yuwu. Nombotñe senyenje bok sâsâñe. Otmu ândâpyenñe bok sâsâñe. Otmu kâiyenñe gonj gonje. Me bâtyenñe parenje. Me kopa. Me kundat topñe topñe teteyiñgiop ya. ³¹ Dâiyekmâ takanjetâ Yesuñe kerehâk hengemyongomu ekñetâ âlâ kândâkdâ olop. Yawu otmâ Isirae nengât Anitâ mepaewi.

Lok 4000 ya sot yinginetâ newi.

(Mareko 8:1-10)

³² Anitâ mepaenjetâ yanâmâ Yesuñe sâmu yâkâlen bamunñe yuwu sâmb eknongop. “Lohimbî yu orowâk tatmâ gamunñe hilâm kalimbu pesuk yap. Yawu gârâmâ sot miakmâ takawi ya nem pesuk pilai. Yakât otmâ tepne nâñgâyinñian. Sot barahâk âwurem mâtâwân po yinñimu sen biri yinñimapgât inâk ki arinomai nanjan.” Yawu sâop.

³³ Sâmu sâwin. “Yuâmâ lok ki manmaiângen mansain. Yawuhât nen sot wosapâ mem yingimunje nejetâ dopyenjan otbuap?” Yawu sâwin.

³⁴ Sâmunje sâop. “Yengâlen wuân sot tap?”

Sâmu sâwin. “Banja kândâkdâmâ nombolân yâhâp, otmu injan getek âlâ.” Yawu sâwin.

³⁵ Yawu sâmunje Yesuje lohimbî ekyongomu ge tatbi.” ³⁶ Ekyongomu ge tatjetâ Anitâ mepaem banja otmu injan ya mem ningiop. Ningimu kâsikum yingimunje mem newi. ³⁷ Nejetâ dopyenjan otmu hângânyongomu ariwi. Sot nejetâ torehenje talop ya menduhum mânujmunje saka saka nombolân yâhâp pik sâop. ³⁸ Yâhâ lok papato sâlikyongomunje 4000 ya wangiop. Yâhâ imbi naom yamâ ki sâlikyongowin.

³⁹ Yesuje hângânyongomu ariwi. Arijetâ nenâmâ wanja âlâ mem kapi âlâ, kutje Maharân sâw, yaken ariwin.

16

*Yesuje kulem âlâ tuhuâkgât Parisaio otmu Sarukaioje ekuwi.
(Mareko 8:11-13 Luka 12:54-56)*

¹ Otmu sâp âlâen Parisaio otmu Sarukaio nombotjanje Yesuhâlen ari yuwu sâw âikuwi. “Anitâje hângângohomu ge mansat sâmai. Ya perâk me bulânanâk. Yakât otmâ gâje sârâ himbimâmbâ kulem âlâ tetemu ekmâ topge nângâne.” Yawu sâwi.

² Sâjetâ sâop. “Bâe, yen kulemgât yai. Yawu gârâmâ kulem âlâlâ otmune topje ekmâ hâum pâpguai. Yakât otmâmâ âlâ otmune yawuâk hâum pâpgunomai. Yakât âlâen hâum sâwe. Emetsâpne otmu yan himbim topje palalaj sâw kuriringumap. Yawu otmuâmâ yuwu sâmai. “O, yuâmâ emet henjenjuwe sâw oap. Me sikop otbe sâw oap.” Yawu sâmai. ³ Yâhâ himbim topje ya helengumap. Yanâmâ yeje yuwu nângâmai. “O, yuâmâ tongelâk otbe sâw oap.” Yawu sâmai. Yejeâmâ to yambu otmu sikop yakât topje ekmâ nângâm henjenjuai. Yâhâ nâje kulem âlâlâ memune eksai yakât topjeâmâ girawuhât ki ekmâ nângâm henjenjuai? ⁴ Yakât yâhâpne torokatmâ sâwe. Lohimbî yu yengât topyene teteâkgât yuwuyâen hâum sâwe. Imbi nombotjanje loklipyene betyenehen kionjmai yakât dopjeâk yejeâmâ Anitâhât betjehen kionjetâ dondâ bâlemap. Yawuhât kulem âlâ memune ekne sâw yakât âinohoi. Yakât yuwu sâwune nângânet. Embânân poropete âlâ, kutje Yona sâw, yâkâlen kulem âlâ tetemu Niniwe kapi ambolipjanje ekbi. Yakât dopjeâk nâhâlen kulem âlâ tetemu eknomai.” Yawu sâop. Yawu sâmu wanjaen yâhâm âlâengen ariwin.

Parisaio otmu Sarukaio yâk yengât matuk keluje

⁵ Wanja mem dengân nombot hâtikgum ariwin yan nelâmâk otmâ sot barak ariwin. ⁶ Sot barak arimunje yakât otmâ Yesuje yuwu sâw eknongop. “Parisaio otmu Sarukaio yengât matuk kelujanje mem bâleyekmapgât galem oranjinomai.” Yawu sâop.

⁷ Yawu sâmu nenje yakât topje nângâm pâp gum yuwu sâw alahuwin. “Sot ki mem takain. Yakât mon yap.”

⁸ Yawu sâw alahumunje biwinenjahât topje ekmâ yuwu sâw eknongop. Yen sotgâlâk biwiyeje katmâ den yan yukât topje ki nângânetâ keteraksap. Yakât otmâ nâhâlen biwiyejanje ki tinâk kepeiai. ⁹ Yakât nângâmune ki ârândânj oap. Yenâmâ sotgâlâk nanjai. Yakât sâwe. Sot momeâk mem

motokmâ lok 5000 ya yingimunje nejetâ dopyenjan olop. Nejetâ torehenje talop ya saka saka amon mem mânunjetâ pik sâop? ¹⁰ Otmu sâp âlâen lok 4000 ya gurâ banja nombolân yâhâp yanjahâk yingimunje newi. Nejetâ torehenje talop ya saka saka amon mem mânunjetâ pik sâop? ¹¹ Den ekyongoan yu nângâjetâ keterakyingimbâp. Yâhâ yeje imbiâk nâhâitje “sotgât yap” sâm nângânihiai. Yakât yâhâpje sâmune nângâm henjenjujet. Parisaio otmu Sarukaio yengât matuk keluje yanje mem bâleyekmapgât galem oranjinomai.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâm eknongomu nângâmunje keterakmu yuwu sâwin. “O, yâhâmâ sotgât ki yap. Yâhâmâ Parisaio otmu Sarukaio yengât den nângâm lohottje otmaingât yap.” Yawu sâwin.

Petoroje Yesuhât topje sâm teteop.
(Mareko 8:27-30 Luka 9:18-21)

¹³ Yapâ yahatmâ, kapi âlâ kutje Kaisaria sâm, kutje âlâmâ Pilip sâm, yan ariwin. Yan arimunje Yesuje yuwu sâm âinongop. “Nâmâ Anitâje hângânnohomu gewan. Yakât otmâmâ lohimbije nâhât âlâ sâmai?”

¹⁴ Sâmu sâwin. “Nombotjanje gâhât yuwu sâmai. “Yoane Baptis emelâk kujetâ muop ya mumunjambâ yahatmâ mansap,” yawu sâmai. Yâhâ nombotjanjeâmâ poropete âlâ, kutje Elea, emelâk himbimân yâhâop yanje purik sâm ge mansap,” yawu sâmai. Yâhâ nombotjanjeâmâ “Poropete âlâ, kutje Yeremia, me poropete âlâ mumunjambâ yahatmâ mansap,” sâmai.” Yawu sâm ekuwin.

¹⁵ Sâmunje sâop. “Yâhâ yejeâmâ nâhât âlâ sâmai?”

Yawu sâmu Petoro, kutje âlâmâ Simon sâm, yâkne yuwu sâop. ¹⁶ “Anitâje hângângohomu ge mansat ya nângâmunje bulâje otmap. Yakât otmâ gâmâ yâkât nanje tâj tâj ya nangain.”

¹⁷ Sâmu sâop. “Simon, Yoane nanje, bukulipganje ekgohonjetâ ki yat. Awojne himbimân tatmapne den yu biwihan katmu yat yakât Anitâje nângâhiihimu âlepne oap. Yakât biwihe heronje otbuap. ¹⁸ Yâhâ gike kutgeâmâ Petoro, kut yukât topjeâmâ “Kât” yawu tap. Gârâmâ nenje kât mem emet tuhumunje njiwin njiwin sâmap ya ki putuk sâm liwarakbuap. Yakât dopjeâk lohimbî nâhâlen ga torokatmai ya ki hiliwahonomai. ¹⁹ Yakât sâwe. Nâje mâmâje otgihimune lohimbî yengât kunyene manbuat. Yanâmâ yâkne otjetâ bâlemappât gâje sâm kuyingiwuat nâku yawuâk kuyingiwom. Yamâ yâkne âlepne otjetgât sâm yingiwuat nâku yawuâk nângâwom.” Yawu sâop.

²⁰ Otmu yuwu sâm kuningiop. “Nâ bulâjanâk Anitâje hângânnohomu gewan. Yakât otmâ lohimbî ihilâk ki ekyongonomai.” Yawu sâop.

Petoroje Yesuhât mâtâp manguwangjive sâm olop.
(Mareko 8:31-9:1 Luka 9:22-27)

²¹ Otmu sâp yan Yesu sâm bâlewangim mem âlâlâ tuhunomai yakât tetekjan eknongop. “Topje katmâ Yerusalem kapiân yâhâmune yan Isirae nengât kunlipnenje, otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya, otmu hotom umai yengât kunlipyenje kerekne sâm bâlenihim mem âlâlâ tuhum nohonjetâ mumbom. Mum yan hân kâlehen hilâm kalimbu tatbom. Yawu otmâ yanak mumunjambâ yahatbom.” Yawu sâm eknongop.

²² Yawu sâm eknongomu Petoroje dâimu peren pilâm ba yetjiâk kinmâ yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, umatne topje topje otnihinomai sâm tat ya ki tetewuappât nanjan. Bia kârikne.” Yawu sâop.

²³ Sâmu purik pilâm yuwu sâmu ekuop. “Gâŋe mâtâp ki maŋgunihi. Mâtâp maŋgunihirâmâ Satanŋe tepŋe heronŋe otbuap. Gâŋe den yat yu Anitâŋe sâmu nihiop ya ki lâuap. Yuâmâ lokgât nâŋgân nâŋgân yat. Ya nâŋgâmune ki ârândân oap.” Yawu sâop.

Manmannenŋe ki alitmâ manmâ yâhânom.

²⁴ Yawu sâmu ekum yaŋak purik pilâm yuwu sâmu eknongop. “Lohimbi âlâ me âlâŋe biwiyenŋe nâhâlen katmainŋe nâhâlen torokatne sâmu yan yeŋahât ki nâŋgâŋetâ yahatbuap. Me senŋe âlâlâ tatyŋgiap ya biatningimap sâmu yakât ki nâŋgâm ketet otmâ engat yâhâp otnomai. Nâhât den haonŋmâ ârândân nâŋgâm tem lâunihim mannomai. ²⁵ Yâhâ lok âlâ me âlâŋe manmanyenŋe alilaknomai yamâ hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe nâhâlâk katmâ mannomai. Yawu otmâ manŋetâ yongonŋetâ munomai yamâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatyekbuap. ²⁶ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe senŋe âlâlâ, iri sikum me manman topŋe topŋe yan torokatmâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe yan hikum munomai yanŋe mumuŋambâ yahatnomaihât dop ki tap. Yâhâ manman yawu yakât matŋe âlepŋe Anitâŋe yŋgiwuapgât dop âlâ ki tap. Yakât yuwu sâmunne nâŋgâŋet. ²⁷ Hâmbâi sâp patoen Himbim Awonŋanŋe yâhâpŋe hâŋgânnohomu anjelolipne meyekmune hânân genom. Gem yan manmanyenŋahât matŋe âlâku ikŋiâk ikŋiâk kâpekma yŋgiwom. ²⁸ Yen ki mum metenŋetâek nâ lok bulâŋe mansanŋe galemeyenŋe otmâ yâhâwom.” Yawu sâop.

17

*Yesu, Mose, Elea den sâmu alahuwi.
(Mareko 9:2-13 Luka 9:28-36)*

¹ Yâhâ yakât kakŋan hilâm nombolân konok pesuk sâmu Yesuŋe Petoro, Yakowo otmu imiŋe Yoane ya yeŋeâk meyekmu nen katnenekmâ pumŋe âlâen yâhâwi. ² Yan yâhâŋetâ Yesuhât kun kundennŋe âlâ otmu ekbi. Otmu senŋeâmâ dewutâ senŋe gam irik irik sâmap yawuya teteop. Yâhâ sâŋgumŋanŋeâmâ kaok bolan bolan otmâ kâlâp kokotŋe lan lan sâmap yawuya olop.

³ Sâp yanâmâ Mose yet Elea emelâk Anitâŋe meyelehop yanŋe yanâk pârâk sânsânâk tetemutâ orowâk den alahu gulahu otbi. ⁴ Den alahu gulahu otŋetâ Petoronŋe ekmâ Yesu yuwu sâmu ekuop. “Kutdâ, kulem anŋo teteap yukât yuwuya âlâ ki ekmain. Yu ekmunŋe âilonŋo oap. Yawu gârâmâ gâŋe sârâ nâŋe selep kalimbu kumbomgât nanŋan. Âlâmâ gâhât, âlâmâ Mosehât, âlâmâ Eleahât.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâmu yanâk kulewonŋonŋe ge lâum kurihiyehop. Lâum kurihiyekmu yakât biwiŋambâ Anitâŋe yuwu sâop. “Bulâŋanâk yuâmâ nine nanne ombi bisine. Nâŋe biwinaŋe yâhâk hikum tatman. Yakât otmâ den sâwuap ya yeŋe mem biwiyenŋan katmâ tem lâuwangim mannomai.” Yawu sâop. ⁶ Yawu sâmu hon bawalipŋanŋe nâŋgâm kiŋgityenŋahât otmâ kun kundenyenŋe mem kurihiakmâ hânân ge pare pare iwi. ⁷ Yawu otŋetâ Yesuŋe gotyenŋan ba yuwu sâmu ekyongop. “Ki kiŋgityenŋahât otŋet. Yahatŋetâ arine.” ⁸ Yawu sâmu yahatmâ lok yâhâp ya yelekŋetâ bialop. Yawu otmâ Yesu ikŋiâk kinmu ekbi.

⁹ Yaŋak pumŋambâ âwurem mâtâwânâk ge Yesuŋe yuwu sâmu ekyongop. “Ewan pumŋan Mose yet Elea tetemutâ den oain yakât in yawu ki ekyongonomai. Hâmbâi nohonŋetâ mum yahatbom yakât kakŋanâmâ yu eksai yukât sâmu tetem ekyongonŋetâ nâŋgânomai.” Yawu sâop.

¹⁰ Yawu sâmu hoj bawalipñaŋe Elea tetemu ekbi yakât nângâm yuwu sâmu âikuwi. “Mosehât girem den kâsikum ningimainjeâmâ yuwu sâmai. “Angoân Eleaŋe yâhâpŋe tetemuâmâ Anitâŋe hângângumu gewuap yakât mâtâp mewanjiwuap.” Yawu sâmai. Yamâ girawuhât sâmai?”

¹¹ Sâŋetâ sâop. “Yamâ bulâŋanâk yai. Elea yâhâpŋe tetem mâtâp yai ya henŋejuwuap. ¹² Yawu gârâmâ yai yakât nâŋe yuwu sâmune nângâŋet. Elea yamâ emelâk takaop. Takamu yengât kunlipyenjaŋe ekmâ yakât topŋe ki nângâm kuŋetâ muop. Yâhâ Anitâŋe nâ hângânnohomu gewan yawuâk nohoŋetâ mumbom.” Yawu sâop.

¹³ Yawu sâmu nângâŋetâ keterakmu yuwu sâwi. “O, yuâmâ Eleahâlen hâum kinmâ yap yamâ Yoaneŋe tetem toen mem katyehop yakât yap.” Yawu sâwi.

Yesuhât hoj bawalipñaŋe weke bâleŋe watne sâmu hâum pâpguwi.

(Mareko 9:14-29 Luka 9:37-42)

¹⁴ Mâtâwân gem tatŋetâ yan lohimbi dondâŋe lok âlâhât nanŋe ya nengâlen dâim takaŋetâ tângune sâmu hâum pâpgum pilâwin. Yawu otmâ yakât den alahum kin tatmunŋe bukulipnenŋe pumŋehembâ ge peneningiwi. Peneningiŋetâ yan naom yakât âwâŋaŋe Yesu ekmâ gotŋan ga yuwu sâmu ekuop.

¹⁵ “Lok pato, gâ ihilâk nannahât nângâwâŋi. Weke bâleŋaŋe nanne mem mângâemuâmâ toen kioŋmap. Otmu senŋe gâwâŋ gâwâŋ sâmu kâlâwân kioŋmu semap. ¹⁶ Yawuhât nâŋe dâim hoj bawalipñaŋe sâŋetâ weke bâleŋaŋe yakâlumbâ gaiakmâ ariâkgât sâmune hâum pâpgum pilai.” Yawu sâop.

¹⁷ Sâmu Yesuŋe nenekmâ yuwu sâmu eknongop. “Yen wongât nâhâitŋe ki tânnongowuap yawu nanŋai? Yakât nângâmune ki ârândâŋ oap. Nâ yen orop sâp kâlep manmâ yâhâwomgât dop ki tap. Yawuhât pilâyekmâ yâhâwom yan yeŋe girawu mannomai?” Yawu sâop. ¹⁸ Yawu sâmu lok sihan yakât sâop. “Yen nâhâlen mem gaŋet.” Yawu sâop. Mem yâhâŋetâ weke bâleŋaŋe mângâeop ya watmu gaiakmâ ba arimu yanâk âlepŋe olop.

¹⁹ Âlepŋe olop yakât topŋe nângâne sâmu Yesu sâmu âikuwin. “Yu topŋe girawuhât nenŋe weke bâleŋe ya watne sâmu hâum pâpguai?”

²⁰ Sâmunŋe sâop. “Yen nâhâlen biwi nângân nângânyenjaŋe kepeim manmai mâne âlepŋe yuwu mon sâmbâi. “O, pumŋe enda huhuakmâ orotok sâmu giâk.” Sâŋetâ âlepŋe huhuakmâ orotok sâmu gembâp. Otmu âi nombotŋe tap ya âlepŋe torokatmâ membâi. ²¹ Yamâ weke bâleŋe watmune ariap yaŋe kârike bâleŋe. Yakât otmâ yeŋeâmâ den in sâŋetâ ki gaiakmâ ariap. Yâhâ weke bâleŋe yawuya ekmâmâ topŋe katmâ sot barak manmâ Anitâhâlen biwiyenjaŋe kepeim ulitguŋetâ denyenŋe nângâm gaiakmâ ariuwuap.” Yawu sâop.

Yesuŋe ikŋak mumbuap yakât sâop.

(Mareko 9:30-32 Luka 9:43-45)

²² Yawu sâmu nen kerehâk yapâ pilâm yahatmâ Galilâia hânângen ariwin. Ari Yesuŋe yuwu sâmu eknongop. “Anitâŋe hângânnohomu gewan nâhât kasalipñaŋe nohoŋetâ mumbom. ²³ Nohoŋetâ mum yan hilâm kalimbu hân kâlâhen tatmâ mumuŋambâ yahatbom yakât sâp tâlâhuap.” Yawu sâmu eknongomu biwinenjaŋe nângâmune umatŋe bâleŋe olop.

Miti emetŋe yakât takesi kalowot.

²⁴ Mâtâp ari Kapanaum kapi mewin. Kapanaum kapi mem Petorohât emet hawiŋan ari kinmâ den alahuwin. Alahum kinmunŋe lok nombotŋe opon kâmbukŋahât takesi meminiwi yaŋe taka Petoro yuwu sâmu âikuwi. “Yengât

patoyenaje opon kâmbukñahât takesi katmap me ki katmap?” Yawu sâm âikuwi. ²⁵ Yawu sânetâ Petoroñe sâop. “On, yawu otmapgâ.”

Yawu sâmu emet kâlehen yâhâmunñe Yesunje Petoro yuwu sâm âikuop. “Petoro, den yai yakât nângârâ girawu oap? Yuwu sâm âihohowe. Lok komot girawuyaje tewetsenñe mem hângât lok kutdâ yingim mansai? Hângât lok kutdâ ya yengât bukulipyenaje me kasalipyenaje?” Yawu sâop.

²⁶ Sâmu sâop. “Bukulipyenje kapi ambolipñaje tewetsenñe ki katmai. Yâhâ kasalipyenje mem ge katyekñetâ yâk yengât amutyenjan mansai yâkñak tewetsenñe katmai.” Sâmu sâop. “Bonñanâk yat. ²⁷ Yawu gârâmâ nen Anitâhât komolân torokatmâ mansainñe opon kâmbukñan yâhâ takesi ki katnom yamâ âlepñe. Yakât denñe bia. Gârâmâ nângâñetâ bâlemagât gâñe netgât takesi yamâ yuwu tuhum katbuat. Gâñe injan itâñe mem ari dengânân pilârâ giâk. Gemu yan angoân injan kionbuap ya mem tepñe gâim duhatbuat. Tepñe gâim duhatmâ tewetsenñe yapâ mem tetewuat. Ya mem ari gike umut otmu nâhât umut katbuat.” Yawu sâop.

18

Huruñ huruñ manmâ yâhânom.

(Mareko 9:33-37 Luka 9:46-48)

¹ Yawu sâm ekumu Yesu yuwu sâm âikuwin. “Sâp patoen Anitâñe tihitnenñe otmuâmâ orowâk manmâ yâhânom yanâmâ nengâlen gâtñe âlâ me âlâhât nângârâ kunnenñe manbuap?” Yawu sâm âikuwin.

² Yawu sâmunñe naom tipinje âlâ gotnenñan kinop ya hâum tiripnongom yuwu sâm eknongop. ³ “Âinohoai yakât topñe yuwu sâmune nângâñet. Nimnaom titipâñe Anitâhât den nângâm in yawu biwiyenaje lâum yâkât komot otmai. Yakât dopñeâk otnomai yanâmâ Anitâñe âlepñe yen meyekbuap. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ Anitâhât komolân torokatnomaihât dop âlâ ki tap. ⁴ Yâhâ nimnaom titipâñe yenjahât nângâñetâ gemu huruñ huruñ manmai. Yakât dopñeâk yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe yenjahât nângâñetâ gemu huruñ huruñ mannomai. Lok yawuya yengât nângâmune yahatbuap. ⁵ Yâhâ lok âlâ me âlâñe naom tipinje yuwuya yakât nângâñetâ yahatmu buku otbanganomaiñe nâ hoñ banihimai yakât dop oap.

Otnjetâ bâleâk sâm ki kendâyinjinom.

(Mareko 9:42-48 Luka 17:1-2)

⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâñe nimnaom titipâ nâhât pat manmai ya yengât mâtâp manguyingimai. Yamâ hâmbâi matñe umatñe menomai. ⁷ Den yan yakât torokatmâ âlâen hâum yuwu sâwe. Satannje yen kerek mem ge katyekbe sâm otmu yakât lohotñe otne sâm oai. Yakât tepne nanjan. Lohimbi âlâ me âlâñe Satangât tem lâum yan, bukulipyenje otnjetâ bâleâkgât kendâyinjinomai yakât matñe Anitâñe umatñe yingiwuap. Yawu.

⁸ Yakât torokatmâ sâwe. Bulâñe hârenomaihât ki sâwom. Topñe nângâñetgât den âlâen hâum sâwe. Lok âlâ me âlâ bâtyenaje me kâiyenaje otmâ hilipgunomai. Yawu otmâ hilipgum bâtyenahât me kâiyenahât tosa yakât otmâ umut biwiyenje hem kâlâwân kionmapgât ya hârem pilânomai. Topñe yuwuhât yan. Lok âlâ me âlâñe dâiyekmu yu me ya otnjetâ bâlemu hemgât pat otmaiñe ya pilâm biwiyenje Anitâhâlen katnomai. Yawu otnjetâ manman kârikñe yingiwuap. ⁹ Otmu yawuâk lok âlâ me âlâñe senñe nombot me nombot yaje orotmeme bâleñe ekmâ biwiyenje yan ariwuap. Biwiyenje yan arimu yakât

otmâ tâpikgum senyenahât tosa yakât otmâ umut biwiyenê hem kâlâpgât pat otmap sâam yakât âlâ gusuhutmâ pilânomai. Gusuhutmâ pilâm biwiyenê Anitâhâlen katmâ yâkât tem lâum yâhânetâ manman kârikê yingiwuap. Yawu.

Lama âlâ gulip otbanjimu ki pilâwuap yan hâum sâop.

(Luka 15:3-7)

¹⁰ Yâhâ nimnaom ya yengât âlâku sâamune nângânet. Anitâne anjelolipne nombotne naom titipâ yu galemyongonet sâam âi yingiop yanêamâ yâkât senjan âilongo mansai. Yakât yene naom titipâ yu yengât nângânetâ ki gewuap. ¹¹ Yakât âlâ torokatmâ sâwe. Lohimbi yene hem nâpumân ge hiliwahomaihât Anitâne yengât sâam hângânnohomu gewan. Yakât nâne mem kuwikyekmune manman âilongoân mannomai.

¹²⁻¹³ Yakât den âlâen hâum yuwu sâamune nângânet. Lok âlâhât lama 100 yawu kinbangiai. Gârâmâ ya yengât hohetyenambâ konok âlâne misingurakbuap. Yawu otmu ambonane nombotne ya katyekmu kinjetâ konok misingurakbuap ya pânimâ yâhâm gewuap. Yawu otmâ nombotne katyekmu kinnomai ya yengât ki nângâm ketet otbuap. Yâhâ misingurakbuap ya mem tetem yanâmâ tepne welâmjan giâk sâam yakât otbuap. ¹⁴ Yakât dopneâk awonane nan baralipne âlâ me âlâne hiliwahomaihât haonmâ ârândân tihityene otmap.

Orotmeme bâlene otninginomai yan yuwu otnom.

¹⁵ Otmu den âlâ yuwu sâamune nângânet. Bukuhe âlâne topne âlâlâ mângâhehêkmu mem dâirâ yok pilâm yetjiâk alahumawot. Alahumutâ ârândân otmu buku konok mandowawot. ¹⁶ Yâhâ bukuhane gâhât den ki nângâwuap otmuâmâ emelâk Mosenê den yuwu kulemguo ya watbuat.

“Lok konokne ikjâk bukulipne âlâ me âlâhât topyene teteâkgât sâam hâreyingiwuapgât dop ki tap. Lok yâhâp me amon yane denyene sâanomai ya lâuakmâ konok otbuap yamâ nângânetâ bonne (otmap/otbuap).”

Den ya watmâ buku nombotne konok me yâhâp meyelekdâ gam yâkne hejengeguromawot. ¹⁷ Yâhâ bukuhane iliwetbuawâmâ Anitâhât komot yengât senyenan hejengegunomai. Yâhâ yâk yengât senyenan iliwetmâ denyene ki nângâwuawâmâ yuwu sâam ekonomai. “Gâmâ kunge kârikê otmâ iliwet tat yakât otmâ nen orop torokatdâ mannomgât dop bia.” Yawu sâam ekum watjetâ ari manbuap.

Den sâam hâreyingine sâam angoân Anitâ âikum eknom.

¹⁸ Yuwu sâamune nângânet. Bukulipenyane yu me ya âlepne otmai ya yene ekjetâ ârândân otmap yawuâk Anitâne ekmu ârândân otbuap. Yâhâ bukulipenyane otjetâ bâlemapgât yene kuyinginomai ya yawuâk Anitâne mâtâp manguyingiwuap. Yawu.

¹⁹ Otmu torokatmâ sâwe. Yene menduhuakmâ lok âlâhât den sâam hârewanjinomai yan biwiyene konok otmu Anitâ âikuwetâ topne mem tetekjan tuhumu nângânomai. ²⁰ Otmu nâne yengât hohetyenan kinmâ howeyekbom. Howeyekmune yakât topne nângâm hejengegum den sâam hârewanjinomai. Otmu Anitâne gurâ yawuâk hârewanjiwuap. Yawu.” Yawu sâop.

Nenne lohimbi otyingim mannom yakât dopneâk Anitâne otningiwuap.

²¹ Sâamu Petoronê yuwu sâam âikuop. “Kutdâ, bukune âlâne orotmeme kinjon mângâenekmu tosa pilâwanjimine amon otmu yan pesuk sâuwap? Nombolân

yâhâp otmu yan pesuk sâwuap me? Me ya wangim torokatmâ yâhâwuap?" Yawu sâmu topnje nângâwehât âikum nângâop.

²² Sâmu sâop. "Yawu bia. Ihilâk, gânje tosañe pilâwângim yâhâwuap. ²³ Yakât yuwu sâmune nângâ. Anitâñe tihityeñe otmâ den sâmu hâreyiñgiwuap. Yakât topnje teteâkgât lok kutdâ orotmemeyenjan hâum sâwe. Yâkñe ikñe âi loklipñe yengât tosa tatyñgiop ya mem âwureñet sâmu ekyongop. Ekyongomu tatyñgiop ya amboñan amboñan yâkâlen ba sâmu tetewi. ²⁴ Otmu angoân gaop yâkât tosa pato, yakât dowâmâ 13 milion kina yakât dop. ²⁵ Yâhâ lok yanje tewetsenñe ki tatbañgiopgât otmâ ya kâpekbâpgât dop bia. Yawu gârâmâ lok kutdâñe yuwu sâmu ekuop. "Gâ, imbihe naomge âi tuhum tewetsenñe mem dâinomai yamâ nâhâlâk sâp ârândâñ katmâ yâhânomai." Yawu sâop. ²⁶ Yawu sâmu lok yanje yuwu nângâop. "Nenñe âi yu girawu torokatmâ hâhiwin kakñan tuhum manmâ yâhânôm. Yawu gârâmâ kâpekbomgât dop âlâ ki tap, bia kârikñe." Yawu nângâm lok kutdâ ya yuwu sâmu ulitguop. "Yawu gârâmâ gâ nengât tepge nângâningi. Hâmbâi mâtâp teteningimu âlepñe kâpeknom. Yakât ki hâwât hâwâlâk kendâningiwuat." Yawu sâop. ²⁷ Yawu sâmu ulitgumu ekmâ tepñe nângâm tosañe ya pilâwângiop.

²⁸ Yawu gârâmâ âi lok yanje bukuñe âlâ mem teteop. Otmu bukuñahât tosa yamâ 10 kina yawuya tatbañgiop. Mem tetem tosañe kâpehâkgât ekuop. ²⁹ Eku mu yuwu sâmu ulitguop. "Gâ tepge nângânihim tipñe mambotdâ yan kâpekbom." Yawu sâop. ³⁰ Yawu sâop ya ki nângâm pâi emetñan mem katmu talop. Yan tatmu yuwu sâmu ekuop. "Gâ yuânâk tatdâ hep torehenlipganje tewetsenñe gihñetâ pâi emetñe puluhum gewuat." Yawu sâop.

³¹ Yawu otmu âi lok yakât bukuliññe nângâm bâlewângim patoyeñe ekuwi. ³² Ekuñetâ den ya nângâm olop amboñe ya kunmu gamu yuwu sâmu ekuop. "Gâ lok bâleñe. Anjoân tosahe ya kâpekbâtgât dop. Yamâ nâñe tosahe pilâhihiwan. ³³ Gâku yawuâk bukukahât tosa ki pilâwângiat yakât nângâmune umatñe oap." Yawu sâop. ³⁴ Otmu biwiñe nângâm umatñe otmu mem pâi emetñan katmâ hâhiwin pato ya torokatmâ wañetgât tembe lâulipñe ekyongop. "Lok yu wawi oap yakât hâhiwin wañetâ ârândâñ otbuap." Yawu sâmu ekyongop. ³⁵ Yakât topñe yuwu tap. Bukulipñeñe mem âlâlâ tuhuyekñetâ tosa ki pilâñginginomai. Yamâ Himbim Awoñnenñe yen gurâ yawuâk tosa ki pilâñgiwuap." Yawu sâop.

19

Lokñe imbiñe ki pilaknomai. (Mareko 10:1-12 Luka 16:18)

¹ Yesuñe den ya sâmu pesuk pilâm menenekmu yapâ yahatmâ Galilaia hân ya pilâm yanak Yoran to hâtikgum Yuraia hânângen ariwin. ² Arimunñe lohimbî dondâñe denñe nângâne sâmu betnennjan watnenekmâ ariwi. Yan watnenekmâ arñetâ yâkñe lohimbî dondâ henjemyongop.

³ Otmu Parisaio lok nombotñeñe taka "Den girawuyaen hâum sâmunñe yan matñe sâmu tâpikgumu den âiân katne," nângâm yuwu sâmu Yesu âikuwi. "Mâtâp girawu tap? Lok âlâ me âlâñe yeñe engatyeneâk otmâ imbilipñeñe pilâyeknomaihât mâtâp tap me bia?"

⁴ Sâñetâ sâop. "Yen Anitâhât den nângâmai me bia? Den yamâ yuwu tap. "Anitâñe topñe katmâ hân himbim kândikyotgom yan lohimbî yâhâp katyelehop. ⁵ Katyelekmâ yan den yuwu sâmu ekyotgom. "Lok âlâ me

âlânje âwânje mâmânje pilâyelekmâ imbinâit mandomawot.” Den yawu tap.

⁶ Yakât otmâ ki hionjakmâ iknjiâk iknjiâk otdomawot. Anitânje menduhyelekmu konohâk olowot. Yakât otmâ lok âlâ me âlânje ki hionjeleknomai.” Yawu sâop.

⁷ Sâmu sâwi. “Ya âlepne yat. Gârâmâ Moseje girem den âlâ yuwu kulemgup tap.

“Lok âlâ me âlânje imbinje pilâwe sâm âlepne pilakdomawot yakât topne kulemgum wanmu miakmu watmu ariwuap.”

Yawu tap. Otmu Moseje ya otnomgât âlepne sâop. Gânje den yat yunjeâmâ Mosehât den ya orop ki lâuaksawot. Yakât otmâ nângâmunje ki ârândân oap.” Yawu sâwi.

⁸ Yawu sânetâ Yesuje Moseje den sâop yakât yuwu sâm ekyongop. Moseje girem den yawu kulemgup yamâ kuyingiwêhât nângâm ki kulemgup. Yengât tâmbâlipyejanje biwiyenje kârikje otmu yenjahâlâk nângâm manminiwi yakât kulemgup. Yâhâ kândikum yawu ki otbi. ⁹ Yakât otmâmâ nânje yuwu sâmune nângânet. Lok âlâhât imbinjanje mâtâp ki tâpikgum manmu lokjanje imbiâk pilâm ba imbi ondop membuap. Yamâ lok yanje tosa umatnje membuap.” Yawu sâop.

¹⁰ Yesuje yawu sâmu nenje yuwu sâm ekuwin. “Nengât orotmeme yuwu tap. Lohimbi imbiâk hionjakmâ mansai. Yawu oranjimaihât nângâm lok yawuyanje imbi barak mannomai.” Yawu sâwin.

¹¹⁻¹² Sâmunje sâop. “Lok kerekne imbi barak mannomaihât dop ki tap. Nombotjanje mâmâlipyejanje yengât tepyenjambâ pâlâmne mannomaihât yawu tetemai. Nombotjanjeâmâ imbi memai sâm mâtâp manguyingimai. Yâhâ nombotjanjeâmâ Anitâhât nep yakâlâk nângâm tinj tinjâk mem mannom nângâm imbi barak manmai. Yakât Anitânje nângâmu ârândân otmap. Otmu lok nombotjanje den yu biwiyenjanje ekmâ topne nângâm yâhânetâ ârândân otbuap.” Yawu sâop.

*Yesuje nan baralipyenje lukuleyehop.
(Mareko 10:13-16 Luka 18:15-17)*

¹³ Otmu sâp yanâmâ lohimbî nombotjanje nan baralipyenje meyekmâ Yesuhâlen ariwi. Ari Yesuje kunyenjan mem Anitâ ulitgumu lukuleyehâkgât ekuwi. Yawu otjetâ nenje yekmunje ki ârândân otmu kuyingiwun.

¹⁴ Kuyingimunje Yesuje nenekmu ki ârândân otmu yuwu sâm eknongop. “Kâmbukje, ki kuyinginet. Anitânje nimnaom titipâ yu yengât tihityenje otmap. Yakât otmâ dâiyekmâ nâhâlen ganjet. Yene kuyinginetâ ekmune ki ârândân oap. ¹⁵ Yawu sâm Anitâ ulitgum kunyenjan memuyanjak kapi ya pilâm âlângen ariwin.

*Lok iri sikumyene pato tatyngiap yâk yengât topyene.
(Mareko 10:17-31 Luka 18:18-30)*

¹⁶ Sâp âlâen lok âlânje Yesuhâlen taka yuwu sâm âikuop. “Kutdâ, nânje âlâ girawu otmune ârândân otmu yanâmâ Anitânje manman kârikjahât pat kunihiwuap?”

¹⁷ Sâmu sâop. “Gâ wongât yakât âinohoat? Yakât amboje yamâ Anitâ konok. Gâ yu me ya âlepneâk otbehât nanjat otmuâmâ girem den hârohâk nângâm lâuwuat.

¹⁸ Sâmu sâop. “Girem den girawuya?” Sâmu sâop. “Mosehât girem den yukât yan.

“Gâ lok nombotŋe ki yongorâ munomai. Me buku âlâhât imbi ki ekmâ otbuat. Me kombo ki otbuat. Me hâkyenjan ki sâwuap. Me den perâk ki sâm kâityonguwat.

19 Gâ âwâhe mâmâhe yetgât lauyetŋe lâum amutyetŋan manbuat. Otmu nennjahât nanŋanŋimunŋe yahatmap yakât dopŋeâk buku nombotŋe yeŋgât nânŋâmunnŋe yahatbuap.” Yawu tap. nânŋâmat yawuâk buku nombotŋe tânyongowehât nânŋâuwat. Yawu.”

20 Sâmu sâop. “Girem den yu sâm arat yamâ otmanâk hârok. Orotmeme girawuya ki otman ya otbom yanâmâ Anitâŋe manman kârikjahât pat kunihiwuap?” Yawu sâop.

21 Sâmu sâop. “Senŋe âlâlâ pato tatgihiap yamâ mem buku nombotŋe umburuk mansai ya yingiwuat. Yawu otdâmâ Anitâŋe manman kârikjahât pat kuhihiwuap. Yawu otmâ nâhâlen torokatdâ orowâk arinom.” Yawu sâop.

22 Yawu sâmu iri sikum me senŋe âlâlâ pato tatbaŋgiop yakât nânŋâmu biwiŋe umatŋe otmu, Yesuŋe sâop ya ekmu hâi hâiŋe otmu pilâm âlâengen ba ariop.

23 Ba arimu Yesuŋe yuwu sâm eknongop. “Yuwu sâmune nânŋâŋet. Lok iri sikum pato tatyinŋiap yaŋeâmâ Anitâhâlen torokatne sâm otŋetâ hâi hâiŋe otmap. 24 Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nânŋâŋet. Pusiŋe seloŋ watmu pin pinŋan arimu yan watmâ bawe sâm hâum pâpŋumap. Yakât dopŋeâk lok iri sikumyeŋe pato tatyinŋiapŋe Anitâŋe tihityeŋe olâkgât mâtâp ya watmâ arine sâm otŋetâ hâi hâiŋe otbuap. Lok nombotŋe iri sikum pato tatyinŋiapŋe yeŋahâlâk nânŋâmai. Lok yawuyaŋe himbimân Anitâhât gotŋan ki yâhânomai.” Yawu sâop.

25 Yawu sâmu nânŋâmunnŋe sâtŋe otmu yuwu sâwin. “Âo, yu yat yuâmâ lok girawu yaŋeâmâ himbingât pat otbuap?”

26 Yawu sâmunŋe Yesuŋe sennennŋe topŋan dâŋâk nenekmâ yuwu sâop. “Anitâhât manman kapiân arine sâm loggât nânŋân nânŋânân arinomaihat dop ki tap. Yamâ Anitâ konokŋe nânŋâningimap. Yakât otmâ yeŋe yu me ya otne sâm Anitâhât nânŋân nânŋânân watmâ otnomaihat dop tap. Yâkŋe konok manman kârikŋe ya yingimu mem manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

27 Yawu sâmu Petoroŋe yuwu sâm âikuop. “Bâe, nenâmâ senŋe âlâlâ kerek betbaŋgim gâhâlen torokatmâ hâhiwin kakŋan manmain. Yakât nenŋe girawu menomgât nanŋat?” Yawu sâop.

28 Sâmu sâop. “Hâmbâi sâp pato tetewuawân Anitâŋe yâhâpŋe nâ hânŋânnohomu âwurem gewom. Yanâmâ âi sâm nihiop yakât bulâŋe tetenihiwuap. Yawu gârâmâ yeŋe nâhâlen torokatmâ manmai yamâ nâ orowâk tatnomai. Tatmâmâ Isirae lok komot kâiân yâhâp mansai yeŋgât topyeŋe ya sâm tetenom. Otmu yeŋeâmâ kunlipyenŋe otmâ galempongom mannomai. 29 Yakât otmâ yuwu sâmune nânŋâŋet. Lohimbi âlâ me âlâŋe âwâ mâmâlipyeŋe, me imi garilipyenŋe, me senŋe âlâlâ siminŋe tatyinŋimap ya aksihâk pilâyekmâ lohimbi kerekŋe nâhât den nânŋâŋetgât nâhât komolân torokatmâ tânyongonomai yâhâmâ nâ orowâk konohân tatnom. Tatmunŋe yakât matŋe âilongo yingimune menomai. 30 Yâhâ lohimbi nombotŋe yeŋahât nânŋâŋetâ yahatmap ya Anitâ orop ki tatnomai. Yâhâ nombotŋe yeŋahât nânŋâŋetâ gemu huruŋ huruŋ manmai ya Anitâŋe meyekmu ikŋan torokatnomai.” Yawu sâop.

20

Anitâhât hoŋ bawanŋimunŋe yakât hâmeŋe niŋgiwuap.

¹ Yesuŋe den âlâ yuwu sâŋ eknongop. “Anitâhât hoŋ bawanŋiŋetâ yakât hâmeŋe yinŋgiwuap yakât topŋe nânŋâŋetâ keterahâkât den âlâen hâŋu yuwu sâŋmune nânŋâŋet. Lok kutdâ âlâhât hân pato tatbanŋioŋe omoŋânâk nep tuhuŋet sâŋ kapiân yâhâ nep lok meyhohop. ² Lok meyekmâ, “Âi tuhunomai yakât hâmeŋe kina konok konok yinŋgiwom,” sâŋu nânŋâŋetâ âlepŋe otmu yahatmâ ari nep tuhuwi.

³ Yawu otmâ omoŋânâk 9 kilok otmu yan lok nombotŋe âlâ meyekbe sâŋ kapiân yâhâop. Yâhâ hilâm im tatbi ya yehop. ⁴ Yekmâ yuwu sâŋ ekyongop. “Yen ari nâhât nep kâmetŋetâmâ yakât hâmeŋe kina konok konok yinŋgiwom.” Yawu sâŋ ekyongomu ari nep tuhuwi. ⁵ Nep tuhum tatŋetâ 12 kilok olop yan nep lok nombotŋe âlâ meyekmu nep tuhuwi. Yâhâ 3 kilok otmu nep nombotŋe âlâ ya gurâ meyekmu nep tuhuwi.

⁶ Nep tuhum tatŋetâ emelâk emetsâpŋe olop. Emetsâpŋe otmu nep lok nombotŋe âlâ meyekbe sâŋ kapiân yâhâop. Yâhâ yekmâ yuwu sâŋ âiyongop. “Wongât otmâ konam im tai?”

⁷ Sâŋu sâwi. “Lok âlâŋe âi tuhuŋet sâŋ ki sâŋ niŋgiap. Yakât otmâ hilâm im tain.”

Sâŋetâ sâop. “Yen yahatmâ ari nâhât âi tuhuŋet,” sâop. Yawu sâŋu ari nep tuhuwanŋiwi.

⁸ Nep tipinŋe tuhuŋetâ emetsenŋe potok sâŋu nep amboŋaŋe yahatmâ nep loklipŋe yengât galem ya yuwu sâŋ ekuop. “Lok âi miai ya ekyongorâ ga hâmeŋe meŋet.” Yawu sâŋ ekuop.

Aiop, galem yaŋe nep loklipŋe ya ekyongomu gaŋetâ bâiŋe meyhohop yâk yengâlembâ topŋe katmâ tewetsenŋe yinŋioŋ. Yinŋim arim arim anŋoân meyhohop ya bâiŋe yinŋioŋ. ⁹ Yawu otmâ lok emetsâpŋe taka âi mewi ya kina konok konok yinŋioŋ. ¹⁰ Yawu otmu anŋoân takawi yaŋe yekŋetâ bâleŋu yuwu nânŋâwi. “Nenŋe sâŋ omoŋânâk taka âi topŋe katsain. Yakât otmâ tewetsenŋe pato membâŋgât dop.” Yawu nânŋâwi. Yawu nânŋâwi yamâ anŋoân takawi me betŋan takawi ya hârohâk dop konohâk yinŋioŋ. ¹¹ Dop konohâk yinŋimu yakât tepyenŋan tâlimu nep amboŋahât dondâ nânŋâm bâlewanŋim yuwu sâŋ ekuwi. ¹² “Lok nombotŋe emetsâpŋan meyekdâ takai. Yâhâ nenâmâ omoŋânâk menenekdâ nep tuhumunŋe sikopŋe irik irik sâŋ dondâ nongoap. Yakât otmâ bâleain. Yawuhât girawu otmâ gâŋe mem ge katnenekmâ emetsâpŋe takai ya orop dop konohâk niŋgiat? Yakât nânŋâmunŋe dondâ bâleap.” Yawu sâwi.

¹³ Yawu sâŋetâ nep amboŋaŋe lok hohetyenŋan kinmâ sâop ya yuwu sâŋ ekuop. “Buku, nâŋe ki otmâ tâpikguan. Meyeksan yan kina konok konok yinŋgiwom sâŋmune nânŋâŋetâ ârândân oap. ¹⁴ Yakât otmâ yinŋian yu miakmâ ariŋet. Nâŋe yen yinŋian otmu bâiŋe takai ya yinŋian yuâmâ nine enŋatneâk watmâ yinŋian. ¹⁵ Nâŋe tewetsenŋe yu kâsikum yinŋian yamâ nâhât wahap. Yeŋe ki galemnohoai. Yakât otmâ yeŋe nânŋâm bâlenihiai yakât nânŋâmunŋe ki ârândân oap.” Yawu sâop.

¹⁶ Yakât otmâ yuwu sâŋmune nânŋâŋet. Sâp yiwerenŋe nâhâlen biwiyenŋe kepeim hoŋ banihiai. Otmu sâp âlâen komot topŋe topŋe yaŋe nâhâlen biwiyenŋe kepeim hoŋ banihinomai. Yen me yâk hârohâk hâmeŋe dop

konohâk menomai. Gewe yâhâwe bia. Yen kerekne manman kâriknan arinomai. Yawu.” Yawu sâop.

*Yesuŋe mumbuap yakât sâŋ hoŋ bawalipne ekyongop.
(Mareko 10:32-34 Luka 18:31-33)*

¹⁷ Yesuŋe Yerusalem kapiân yâhâwe sâŋ nen hoŋ bawalipne menenekmu orowâk yâhâwin. Mâtâwân yâhâm tatmâ Yesuŋe yuwu sâŋ eknongop. ¹⁸ “Yuwu sâŋmune nâŋgânet. Yiwerene Yerusalem kapiân yâhânom. Yan yâhâmunne lok âlâne nâŋgâm bâlenihim hotom umai otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yengât bâtyeŋan katnekbuap. Bâtyeŋan katnekmu den âiân katnekmâ mumbongât den sâŋ hârenihinomai. ¹⁹ Den sâŋ hârenihim Roma lok yengâlen katnekjetâ yâkne yuwu otnihinomai. Sennan gem, tâpnohom, mem âlâlâ tuhunekjetâ hâhiwin pato nâŋgâwom. Otmu benne howanân nohoŋetâ mumbom. Mumune hannohoŋetâ hilâm kalimbu pesuk sâŋ yakât kakŋan mumunambâ yahatbom.” Yawu sâop.

*Bukulipnenne yâk yengât hoŋ bayinjom.
(Mareko 10:35-45)*

²⁰ Sâp yanâmâ Yewerihât imbiŋane nanyâhâtyetne dâiyelekmâ ba Yesu yuwu sâŋ ekuop. “Kutdâ, nanyâhâtnu yu nâŋgâyitgihât nanŋan.” Yawu sâop.

²¹ Sâmu sâop. “Gâ biwihane girawu nâŋgâm dâiyelekmâ takat?”

Sâmu sâop. “Sâp patoen gâne lohimbi kerek galemnenne manbuat yanâmâ nâhât nanyâhâtnu yu orowâk tatmâ tângohomotâ galem mannomai.” Yawu sâop.

²² Yawu sâmu Yakowo yet Yoane yuwu sâŋ âiyotgop. “Yakât topne ki nâŋgâm denâk sâŋ yawot. Umatne âlâlâ tetenihimu hâhiwin nâŋgâwom yawuâk nâŋgâromawot me?”

Sâmu sâowot. “Ya âlepne yat. Umatne nâŋgâwualân net gurâ yawuâk nâŋgâromgât nanŋait.” Yawu sâowot.

²³ Sâmutâ sâop. “Bonŋanâk yawot. Umatne âlâlâ tetenihimu hâhiwin nâŋgâwom ya yet gurâ yawuâk nâŋgâromawot. Yakât sâwe. Lok âlâ me âlâne tânnohoŋetâ kunlipyene mannom yakât Anitâ ikŋahâk nâŋgâmu tap.” Yawu sâop.

²⁴ Yawu sâŋ ekyotgomu yakât den pat nâŋgâmunne bâlemu Yakowo yet Yoane yetgât nâŋgâm bâleyitgiwin. ²⁵ Nâŋgâm bâleyitgimunne Yesuŋe nâŋgâmu bâlemu den âlâen hâum yuwu sâŋ eknongop. “Lok papatolipyene nâŋgâmai dopŋan lohimbi galemयोगoŋetâ yâk yengât amutyenŋan manmâ hâhiwin kakŋan manmai. ²⁶⁻²⁸ Yeneâmâ papatolipyene otyingimai yawu ki otnomai. Nâhât den lâum mansaiŋe nâhât hoŋ bam gam nâ tânnohoŋetgât ki gewan. Nâŋeâmâ lohimbi hoŋ bayinjom sârereyekmâ kinmune nohoŋetâ mumbom. Mum yan tosayene pilâyinjom. Yawu otbongât awoŋnane âi sâŋ nihim hâŋgânnohomu ge mansan. Yawu gârâmâ yengâlen gâtne âlâ me âlâne bukulipyene nâŋgâyinŋetâ yahalâkgât meŋetâ huruŋ huruŋ otmu yâk yengât amutyenŋan mannomai. Otmu yengâlen gâtne âlâ me âlâne Anitâne nenekmu ârândâŋ olâkgât nâŋgâm yawuâk bukulipyene yengât hoŋ bayinjomai. Yawu.” Yawu sâop.

*Lok senyetne bok sâsâŋe ya hengeyotgop.
(Mareko 10:46-52 Luka 18:35-43)*

²⁹ Yesuŋe menenekmu Yeriko kapi pilâm yâhâwin. Yâhâmunne lohimbi dondâŋe betnenŋan watnenekmâ ariwi. ³⁰ Arimunne lok yâhâp senyetne

bok sâsâŋe mâtâp ginŋan talowot. Tatmutâ lohimbi yaŋe “Yesu takap” sâŋetâ nâŋgâm yahatmâ halahum yuwu sâowot. “Lok pato, Dawitihât sen, gâ netgât wehe nâŋgânitgi.” Yawu sâowot.

³¹ Yawu sâmutâ lohimbi gotyetŋan kinbiŋe kuyitgim yuwu sâwi. “Bâe, girawu otmâ den kârikŋe sâm halahum tawot? Den nâŋgânâk tatset.” Yawu sâwi. Yawu sâŋetâ iliwetmâ witgumâk sâowot.

³² Sâmutâ yuwu sâm âiyotgop. “Girawu otyitgiwehât nanŋawot?”

³³ Sâmu sâowot. “Lok pato, sârâ sennetŋe hâreakmu ekdehât nanŋait.” Yawu sâowot.

³⁴ Yawu sâmutâ senyetŋan mem walipgumu hâreakmu ekmâ, Yesu betŋan sâmutâ orowâk ariwin.

21

Yesuŋe Yerusalem kapiân yâhâop.

(Mareko 11:1-11 Luka 19:28-40 Yoane 12:12-19)

¹ Yapâ ari Yerusalem kapi pato yakât gotŋan kapi âlâ, kutŋe Betepahe sâm, ya Ôliwa pumŋan tap yan yâhâwin. ² Yan yâhâ Yesuŋe hoŋ bawayâhâtŋe yâhâp yuwu sâm hâŋgânyotgop. “Kapi tipŋe ewapâ tap yan donŋi nanŋe otmu mâmâŋe hikum katyelekŋetâ kinsawot ya holaŋmâ meyelekmâ gero-mawot. ³ Holaŋyelekmutâ lok âlâ me âlâŋe yelekmâ âiyotgoŋetâmâ yuwu sâm ekyongoromawot. “Yiwereŋe âi teteap. Yakât otmâ kutdânetŋeŋe ya meyelekdehât hâŋgânotgomu takait. Meyelekmâ arimutŋeâmâ âi ya tuhum pesuk pilâmuâmâ mem âwurem takarom.” Yawu sâm ekyongoromawot.” Yawu sâop.

⁴⁻⁷ Yawu sâm hâŋgânyotgomu yâhâowot. Yâhâ donŋi ya holaŋmâ meyelekmâ takamutâ hâk katipŋe kâlep katbin ya holaŋmâ lotohom kakŋan katbin. Katmunŋe kakŋan yâhâ talop. Yâhâ tatmu Yerusalem kapiân yâhâwin. Otmu Yesu kapiân yâhâop yakât emet inânŋan poropete âlâŋe den kulemguop ya yuwu tap.

“Yen Yerusalem kapi ambolipŋe nâŋgâŋet. Papatolipyeŋe orotmeme yuwu otmâ mansai. Yaŋeâmâ bam gane sâm yan hâk meme otmâ beâsi kakŋanâk bam gamai. Otmâmâ yengât lok kutdâ yuŋeâmâ yeŋe otmai yawu ki oap. Yâhâmâ ikŋahât nâŋgâmu gemap. Yakât otmâ donŋi kakŋanâk lohotŋan ariop.”

Den yawu tap yakât bonŋe Yesuŋe donŋi kakŋan tatmâ Yerusalem kapiân yâhâop yan teteop.

⁸ Kapiân yâhâmu yan lohimbi kiŋitŋe orowâk hâruhuakbiŋe Yesuhât nâŋgâŋetâ yahatmu yeŋe sâŋgum kâkâlep ya holaŋmâ mâtâp tete liŋgatmâ ariwi. Yâhâ nombotŋeâmâ âliwahap esenŋe hârem yaŋe liŋgatmâ ariwi. Liŋgatŋetâ donŋi yaŋe yakât kakŋambâ ariop. ⁹ Yâhâ nombotŋe hâruhuakbi yaŋe yuwu sâm mepaewi. “Gâmâ tâmbânenŋe Dawitihât sen. Gike ombheâk ki takat. Anitâŋe âi sâm ghiop ya lâum kinmâ nengâlen mat takat. Yakât otmâ heronŋe otgihim mepaheksain.” Yawu sâm mepaewi.

¹⁰ Yesuŋe Yerusalem kapiân yâhâmu kapi ya ambolipŋe ekmâ pârâk pilâm yuwu sâwi. “Main. Lok yuâmâ wonân gâtŋe? Me âlâhât nanŋe?”

¹¹ Yawu sâŋetâ lohimbi betŋan sâwiŋe yuwu sâm ekyongowi. “Yuâmâ Anitâhât poropete âlâ, kutŋe Yesu, kapi tipŋe, kutŋe Nasaret sâm, Galilaia hânân tap yapâ gâtŋe.” Yawu sâwi.

*Yesuje opon kâmbukñan yâhâ lohimbi watyehop.
(Mareko 11:15-19 Luka 19:45-48 Yoane 2:13-22)*

¹²⁻¹³ Yawu sâñjetâ Yerusalem kapi patoen yâhâwin. Yâhâmunñe Yesuje dongi kakñambâ kionñmu yanak yapâ opon kâmbukñan yâhâwin. Yâhâ opon kâmbukñe kâlehen lohimbine senñe âlâlâ angi gunñi otmâ hâmeñe hâukum kinbi ya yekbin. Yekmâ Yesuje nânğâm bâleyiñgim yuwu sâm ekyongop. “Yu oai yukât emet inânñan Anitâñe poropete âlâ ekumu kulemgup ya yuwu tap.

“Lohimbi hânñan kulemñan manmâ araiñe nâhât opon yukât kâlehen yâhâ mepaeneknomai.”

Den sâop yakât yuwu sâmunne nânğâñjet. Yeñe yukât kâlehen tatmâ lohimbi kâityongom hâmeñe mem yahatmâ angi gunñi otmâ gai. Yawu otmâ gai yu ekmune anğim bero emetñe yawuya oap. Opon kâmbukñe yu kâlehen ki orotñe otñetâ ekmune bâleap.” Yawu sâm kakñan tat tat, tewo, kembâ mem emetñe tuhum ya kâlehen katñetâ talop, senñe âlâlâyeñe mem purik pilâyiñgim watyekmu yahatmâ tiok taok otmâ arim kinbi.

¹⁴ Gem tiok taok otmâ arim kinñetâ lok nombotñe senyeñe bok sâsâñe otmu lok pareñe ya yâkâlen arinjetâ henğemyongop. ¹⁵ Henğemyongomu naom titipâñe Yesu ekñetâ sâtñe otmu yuwu sâm mepaewi. “Dawitihât sen, kâwiâk watyekdâ kionñsai yakât heronñe oain.” Yawu sâñjetâ yan hotom uminiwi ya yeñğât lok kunñe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi yanñe nânğâm bâlewanğim yuwu sâwi.

¹⁶ “Naom titipâ kutyeñe bianñe mepaeheksai ya ekmunñe ki ârândânñ oap. Yakât kuyiñgirâ hutuk sâñjet,” yawu sâm Yesu ekuiwi.

Sâñjetâ sâop. “Mepaenekñetâ nânğâmune ârândânñ oap. Yu oai yukât emet inânñan Anitâñe poropete âlâ ekumu kulemgup ya yuwu tap.

“Anitâñe nimnaom titipâ yeñğât biwiyenñan kionñmu heronñe otbañğiai.”

Den yawu kulemguwî tap yakât bulâñe yu tetemu eksai.” ¹⁷ Yawu sâm ekyongom yapâ pilâyekmâ Betani kapiân ari omonñ sâmu iwin.

*Lakop sâwanğimu hâlâlânñ sâm kinop.
(Mareko 11:12-14,20-24)*

¹⁸ Yan imunñe emet hanñ sâmu yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem yâhâwin. Mâtâp arim tatmunñe Yesu po wanğiop. ¹⁹ Po wanğimu senñe pilâm lakop âlâ mâtâp ginñan kinop ya ehop. Ya ekmâ kehetñe mem nembom sâm gotñan ari ekmâ kehetñe âlâ ki kinop. Esenñanñak âi omonñ omonñ otmâ kinmu ekmâ yuwu sâop. “Âo, yu kehetñe ki kinsap. Esenñeâk tap. Yakât otmâ lakop yukât kehetñe âlâ ki menomai.” Yawu sâop. Sâmu yanak esenñe gimbanğup.

²⁰ Yawu otmu nenñe ekmunñe sâtñe otmu yuwu sâm âikuwin. “Bâe, yuâmâ topñe girawuhât esenñe in yawu gimbanğup.”

²¹ Sâmunñe sâop. “Sâmunne nânğâñjet. Biwiyenñe Anitâhâlen katmâ manmâ yâhânomai yamâ lakop yu sâm wanñan yawuâk otnomaihât dop tap. Yakât den âlâen hâum sâmunne nânğâñjet. Yeñe yuwu mon otnomai. Pumñe âlâ ekmâ “Huhuakmâ orotok sâm giâk” yawu sâm biwi yâhâp ki otmâek ulitgunñetâ âlepñe huhuakmâ orotok sâm gewuap. Yawu. ²² Yeñe yu me ya otne sâmâmâ anğoân biwi nânğân nânğanyenñe Anitâhâlen kepeim ulitgunñetâ nânğâyinğimu yanâmâ yakât bulâñe âlepñe tetemu eknomai.” Yawu sâop.

*Yesuje âlâhât sâtğât otmâ âi miop ya ki sâm tetem ekyongop.
(Mareko 11:27-33 Luka 20:1-8)*

²³ Yawu sâmb eknongomu Yerusalem kapiân yâhâwin. Yâhâ opon kâmbukñan tatmunje lohimbi nombotje yan tatbi ya den pat âlepñe ya ekyongop. Hoto uminiwi otmu Yura nengât papatolipnennjañe yuwu sâmb âikuwi. “Gâñe oran âlâhât sâtgât Anitâhât opon kâmbukñan yâhâ lohimbi watyehon?” Yawu sâmb âikuwi.

²⁴ Sâñetâ sâop. “Âinohoai gârâmâ nâku yawuâk âiyongomune yeñe den matje kâpeknihiñetâ yanâmâ nâñe âlâhât sâtgât âi yu mem gaman yakât topñe ekyongowom. ²⁵ Yakât yuwu sâmbune nâñgâñet. Yoaneñe toen mem katyehop yamâ âlâhât sâtgât otmâ âi ya miop? Anitâhât me ondop yengât sâtgât âi ya tuhuop yakât sâñetâ nâñgâwe.” Yawu sâmb âiyongop.

Yawu sâmbu matje kâpekbañgine sâmb pâpğum alahu otmâ yuwu sâwi. “Nenñe yuwu mon sânom. “Yoane yamâ Anitâñe âi sâmb wañmu tuhuop.” Yawu sânom yamâ matje yuwu mon sâwuap. “O, yenâmâ girawu otmâ Yoanehâlen biwiyeñe ki katbi?” Yawu sâmbu den matje girawu sâmb kâpekbañginom? Anjulaknom yakâ. ²⁶ Yâhâ âlâ yuwu mon sânom. “Yâhâmâ lok yengât sâtgât otmâ nep ya tuhuop.” Yawu sânom yamâ lohimbi dondâñe yuwu sânomai. “O Yoane yamâ poropete pato, wongât den yawu yai?” Yawu sâmb yan nengât nâñgâñetâ bâlewup. Nâñgâñetâ bâlemu nongomaihât ki eknom?” Yakât otmâ hâum pâpğum pilâwi. ²⁷ Yakât otmâ yuwu sâmb ekuwi. “Yoaneñe âlâhât sâtgât âi ya meminiop ya nen ki nanğain.” Sâñetâ sâop. “Nâku yawuâk. âlâhât sâtgât âi yu tuhumb gaman yakât ki ekyongowom.” Yawu sâop.

Lohimbi girawu yañe Anitâhât den lâuwu.

²⁸ Yesuñe den âlâen hâum yuwu sâmb ekyongop. “Lok âlâhât nanyâhâtñe yâhâp. Otmu âwâyetñe atañe yuwu sâmb ekuop. “Nan, gâ âinennñehen ari nep kâmet.” Yawu sâop. ²⁹ Sâmbu sâop, “O, awonñ, nâmâ hâkâñ oan.” Yawu sâop. Yâhâ tipñe tatmâ yañak ihilâk yahatmâ ari âi ya miop. ³⁰ Yawu otmu âwâyetñe imiñahâlen ari yawuâk sâmb ekuop. Yawu sâmbu imiñeñe yuwu sâop. “Awoñ, âlepñe ariwom,” sâop. Yamâ benñe pilâmb ki ariop. ³¹⁻³² Yawu olowot gârâmâ nanyâhâtñe âlâñe âwâyetñahât den ya tem lâuwot?”

Yawu sâmb âiyongomu yuwu sâwi. “O, yamâ atañe âwâyetñahât tem lâuwop,” yuwu sâwi.

Sâñetâ sâop. “Yawu gârâmâ yuwu sâmbune nâñgâñet. Yoaneñe manman âlepñe yakât mâtâp ekyongom gaop. Yamâ yeñe denñe nâñgâñetâ nahat otmu bet pilâwi. Otmu yeñe lok nombotñe yekñetâ bâlemu sâmb ge katyeksai. Yakât otmâ yuwu sâmbune nâñgâñet. Lok âlâ me âlâñe takesihât tewetsenñe meminiwi yapâ kombo mem manminiwi, me imbi nombotñe lok ihilâk orop manminiwi yañe orotmemeyenñe bâleñe ya sâmb tetem bet pilâñetâ yan Yoaneñe toen mem katyehop. Yeñeâmâ biwi yâhâp otmâ manmai. Biwiyeñe pâlâmbñe otmâ yâkât den nâñgâñetâ ki bulâñe otmâp. Yakât otmâ tewetsenñe kombo meminiwi, otmu imbi lok ihilâk orop manminiwi yawu yañe hewewenñe otmâ kulet sâyiñgim Anitâhât komolân torokatmâ mansai. Yeñeâmâ Yoanehât den nâñgâñetâ nahat otmu biwiyeñe alitmâ Anitâhât komot bulâñe yan ki torokatsai.

Wain kalam ambonahâlen hâum sâop.

(Mareko 12:1-12 Luka 20:9-19)

³³ Otmu yengât topyeñe teteâkgât den âlâen hâum sâmbune nâñgâñet. Lok pato âlâñe wain kâmetñet sâmb nep lok meyhob. Meyekmu ari dâmbân

sâhâm hawamgum wain kâmetbi. Otmu wain toņe ya mem mendârenjetâ gewuapgât wanġa hâwiwi. Otmu emetyeņe tuhuwi. Ya tuhumm tiņ pilânetâ galem katyekmâ âlâengen ari sâp kâlep manop. ³⁴ Sâp kâlep manmu wain kehetņe puru pato kinop ya amboņaņe hâruhunihiņet sâm hoņ bawalipņe yakembâek hâņġânyongomu takawi. ³⁵ Hâņġânyongomu takanjetâ nep galemņe katyehop yaņe nombotņe yongom watyekbi, yâhâ nombotņeamâ kâtņe yongonetâ muwi. ³⁶ Benņe sâp âlâen hâņġânyongomu takanjetâ nombotņe yongonetâ muwi. Yâhâ nombotņeamâ watyekņetâ purik sâm amboņahâlen ariwi. ³⁷ Ariņetâ amboņaņe den pat ya nâņġâm yuwu nâņġâop. “Bâe, yu oai. Gârâmâ nine nanne ombes bisine hâņġângumune arimu ekmâ yanâmâ ewe katnomai.” Yawu nâņġâop. ³⁸ Biwiņaņe yawu nâņġâm ikņe nanņe hâņġângumu takamu ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, yuâmâ patonenņe ikņe nanņaņe takap. Âwâņe mumu yan kalam yuâmâ yâkņe ambokumapgât kumunņe muâk. Kumunņe mumu yan kalam yuâmâ nengât otbuap.” ³⁹ Yawu sâm kum kekae topņehen pilânetâ iop. Yawu. Yakât âiyongomune matņe sâņetâ nâņġâwe.

⁴⁰ Yawu otņetâ âi amboņe ya girawu otbuap?” Yawu sâm âiyongop.

⁴¹ Âiyongomu sâwi. “Yawu otņetâmâ âi amboņe yaņe taka yongomu muņetâ nep lok ondop meyekmâ kaweyenān katyekbuap. Katyekmu yan tem lâuwanġim hoņ bawanġinomai.” Yawu sâwi.

⁴² Sâņetâ sâop. “Anitâņe hâņġânnohomu gewan. Yakât poropete âlâņe yuwu kulemguoop ya yeņe ki mon sâlikum nâņġâmai.

“Nep lokņe nak âlâ ekmâ bâleņe sâm mem ketetbi. Bâleņe sâm mem ketetbi ya Anitâņe lâum kânâņġâmu kuhupin kârikņe otmâ kinsap. Yâhâ emet tuhuwiņe ekmâ yuwu nâņġânomai. “Bâe, yuâmâ patoņe nâņġâmu teteap. Ekmunņe sâtņe oap.” Yawu nâņġânomai.” Yawu kulemguoop tap.

⁴³ Den sâop yakât bulâņe yiwerenņe nâhâlen tetemu eksai. Yakât otmâ yuwu sâmune nâņġâņet. Yeņe nâhât nâņġâņetâ gemu hâkâņ otmâ betnihim mansai. Yakât otmâ yen pilâyekmâ pâku lohimbî meyekmune nâhâlen biwi nâņġân nâņġânyenāņe kepeim manņetâ kunyeņe pato otmâ yâhâwom. Otmu den âlâen hâum sâwe. ⁴⁴ Lok âlâ me âlâņe kuhupin yu ekmâ betbanġinomai yamâ hâhiwin nâņġânomai. Yawu gârâmâ kuhupin yuņe putuk sâm kionmâ yongowuap yamâ dâk dâk hutuk yongomu munomai. Yawu.” Yawu sâop.

⁴⁵ Yawu sâmu yuwu sâm alahuwi. “Bâe, nenņe haonmâ ârândâņ Yesu betbanġimain. Yakât otmâ Anitâņe nen pilânenekbuapgât den yu yap.” Yawu sâm alahum nâņġâņetâ bâleop. ⁴⁶ Nâņġâņetâ bâlemu Yesu mem pâi emetjan katne sâm otbi yamâ yuwu nâņġâwi. “Lohimbî, sesenġâlâk Yesuhâlen torokatmâ mansaiņe yuwu nanġai. “Yesu yu poropete âlâ mansap,” Yawu nâņġâm mepaemai.” Yakât otmâ pâi emetjan katne sâm otbi ya gorâyiņgimu pilâwi.

22

*Lok kutdâ âlâhât nanņaņe imbi miop yan hâum sâop.
(Luka 14:16-24)*

¹ Yesuņe den âlâen hâum hotom uminiwi otmu Yura nengât kunlipnenņe ya yuwu sâm ekyongop. ² “Anitâņe tihitnenņe otmâ yâhâwuap. Yakât topņe yuwu tap. Lok kutdâ mansai yenġâlen hâum sâmune nâņġâņet. Lok kutdâ âlâhât nanņaņe imbi membe sâm soņgo bau otmu sot kâle topņe topņe um hâwurumu kinop. ³ Otmu nanņaņe imbi membe sâmu yan âwâņaņe hoņ bawalipņe nombotņe yuwu sâm hâņġânyongomu ariwi. “Yen yâhâm gem

bukulipnenne meyeknetâ takanet.” Yawu sâop. Yawu sâm hângânyongomu ari ekyongonetâ ki takawi.

⁴ Yawu otjetâ âlâkuâk honj bawalipne nombotne yuwu sâm hângânyongomu ariwi. “Anjoân bukulipne hângânyongomune ari ekyongonetâ ki takai ya yene âlâkuâk ari yuwu sâm ekyongonet. “Yen nângânet. Songo bau otmu sot kâle yamâ emelâk mem dinjan tuhmunne tap. Yakât takanetâ nanjane imbi membuap yakât herone otmâ nenom.” Yawu sâm ekyongonet,” sâm hângânyongomu ariwi.

⁵ Hângânyongomu honj bawalipnane yâhâm gem âlâkuâk ekyongowi. Den ya ekyongonetâ nângâm nângâm âlâku nângâop dopjan dopjan ariwi. Nombotne kalamângen nep tuhuakne sâm ariwi. Yâhâ nombotnaneâmâ bisinisi tuhuakne sâm ariwi. Nombotne ihilâk mahilâk arim kinbi. ⁶ Yâhâ nombotnaneâmâ lok kutdâne honj bawalipne hângânyongomu den mem ariwi ya yongonetâ muwi.

⁷ Yawu otjetâ lok kutdâ yane den pat nângâm kuk otmâ tembe lâulipne hângânyongomu ariwi. Ari kapiyenâk yongom itit kiom bâlene tuhuyingwi.

⁸ Otmu lok kutdâ yane honj bawalipne yuwu sâm ekyongop. “Bukulipnenne hâkârj otmâ ki takai. Yakât otmâ sot kâle emelâk um katjetâ tap ya bâlemapgât yuwu otnom. ⁹ Hângânyongomune mâtâp kunjan ari kinmâ lohimbi yuken yaken arine sâm oai ya ekyongonetâ taka sot yu nenet.” Yawu sâop. ¹⁰ Yawu sâm ekyongom hângânyongomu honj bawalipnane den sâop yawuâk mâtâp kunjan yâhâm gem lohimbi âlepne bâlene ya ekyongowi. Ekyongonetâ taka lok imbi miop ya âwânahât emelan yâhâ pik nâtâk nâtâk sâwi.

¹¹ Yâhâ lok kutdâ yane lohimbi takawi ya yekbe sâm emet kâlehen yâhâop. Yâhâ tatbi yapâ gâtne lok âlâne sângum tok sâsâne latmâ taka talop ya ekmâ nângâm bâlewangim yuwu sâm ekuop. ¹² “Bâe, gâmâ girawuhât nannane imbi membe sâm otmu sângum tok sâsâne latmâ taka tat? Ya ki ârândârj oap.” Yawu sâop. Yawu sâmu den matne sâwehât nângâmu umatne otmu anjulkmâ inâk talop. ¹³ Yan tatmu lok kutdâ yane honj bawalipne yuwu sâm ekyongop. “Yene lok yu kâine bâte ne nombot nombot sâhâm lâum yaehen pilânetâ giâk. Pilânetâ ge yaehen hâhiwin pato nângâmbisâp. Yawu.” Yawu sâm ekyongop. ¹⁴ Yawu gârâmâ den yuân hâum yakât topne yuwu sâmune nângânet. Anitâneâmâ lohimbi kerehâk dâiyekbe sâm oap. Yawu gârâmâ lohimbi getek âlâne yâkâlen biwiyenane kepeim manjetâ manman kârikjahât pat kuyingimu mannomai.” Yawu sâop.

Anitâhât pat sâm yu ya katmunne tatmap ya wanjom.

(Mareko 12:13-17 Luka 20:20-26)

¹⁵ Den ya sâm tij pilâmu Parisaio yeneâk perene pilâm ba kinmâ yuwu sâwi. “Den âlâen hâum yap yueneâmâ nengât topnenne miap. Yakât nângâmunne bâleap. Yakât benne girawu otmâ sâmunne Roma tembe lâune Yesu mem ari pâi emetjan katjet.” Yawu sâwi. ¹⁶ Yawu sâm honj bawalipne otmu Herotgât âi lok nombotnane Yesu âikujetâ sâm tâpikgumu topne mem tetenehât hângânyongowi. Hângânyongonetâ Yesuhâlen taka yuwu sâwi. “Bawapi, gâhât topge nanjain. Gâne den imbiâk ki sâmat. Den sâmat ya nângâmunne bonjeâk otnap. Otmu lohimbine nângâhihijetâ yahalâkgât nângâm âi ki tuhumat. Gâne lok âlâhât nângârâ yahatmu âlâhât nângârâ gemu yawu ki otmat. Gâne uwawapne bia otmâ manmâ garâ gekmain. Yakât wuân me wuân otnom yakât sârâ nângâne. ¹⁷ Roma lok âlâ kunnene mansap,

kutje sisa sâ, yâhâmâ haonmâ ârândân takesi wanmain. Yawu gârâmâ ya wanmâ yâhânôm me bia? Yakât sârâ nângâne.” Yawu sâwi.

¹⁸ Yawu sânetâ biwiyenje ekmâ yuwu sâ, ekyongop. “Yeje nâhâitje sâ, tâpikguwuap sâ, âinohoi me? Yenâmâ nimbilamyenje boho boho. ¹⁹ Yakât otmâ kât nanje mem nihijetâ ekbe.” Yawu sâop.

Yawu sâmu mem wanjetâ mem tiripyongom yuwu sâop. ²⁰ “Kât nanje yu ekjet. Yuân âlâhât towat? Me âlâhât kutje kinsap.” Yawu sâop.

²¹ Sâmu sâwi. “Roma lok patonenne, kutje Sisa sâ, yâkât umutje yakâ.”

Sânetâ sâop. “Sisahât pat sâ, katjetâ tap otmuâmâ yâk wanjomai. Yâhâ Anitâhât pat sâ, katjetâ tatmap yâk wanjomai.” ²² Yawu sâ, ekyongomu nângânetâ sâtje otmu pilâm yahatmâ ariwi.

*Anitâje mumunambâ mem yahatnenekbuap.
(Mareko 12:18-27 Luka 20:27-40)*

²³ Sarukaio lok yuwu nângâmai. “Anitâje mumunambâ mem yahatnenekbuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ mumunje pesuk sâmap.” Yawu nângâmai. Yâkje yakât topje nângânehât Yesuhâlen ari yuwu sâ, ekuwi. ²⁴ “Bawapi, angoân Moseje den kulemgup ya yuwu tap.

“Lok âlâje imbi âlâ mem naom ki mewangimu lok ya mumbuap. Mumu imiñaje yâkât kambut ya galemgum yâkât welâmân nimnaom mem ga katyekbuap.”

Moseje yawu kulemgup tap. Yakât topje sâ, eknongohât yuwu sâmunje nângâ. ²⁵⁻²⁷ Imi ata nombolân yâhâp manbi. Manmâ angoân atayenje kunñaje imbi âlâ mem imbiñaje naom ki mewangimu inâk manmâ muop. Mumu imiñaje atajahât kambut ya mem manmâ yâku in muop. Otmu imiyetñaje kambutyetje ya mem manmâ yâku yawuâk naom barahâk muop. Otmu imi ata ya hârokje kambutyenje yawuâk mem manmâ inâk muwi. Aiop, kambutyenje yâku yawuâk muop. ²⁸ Imi ata nombolân yâhâp ya kerekje imbi ya mewi. Gârâmâ sâp pato tetemu Anitâje mumunambâ mem yahatnenekbuap yanâmâ imbi yamâ âlâje membuap?” Yawu sâ, âikuwi.

²⁹ Sânetâ sâop. “Anitâje poropetelipje otmu lok nombotje den ekyongomu kulemgupi yakât topje yeje ki nanjai. Otmu Anitâ ikje wâtje pato tatbangiap yakât topje gurâ ki nanjai. Yawu gârâmâ yeje nângâm hilipgum den yuwu yai. ³⁰ Yakât otmâ yuwu sâ, mune nângânet. Anitâje lohimbi mumunambâ mem yahatyekbuap yanâmâ himbimân Anitâhât anjelolipñaje ki miakmai ya yengât dop otmâ ikñiâk ikñiâk mannomai. ³¹ Yâhâ Anitâje mumunambâ mem yahatyekbuap yakât topje yuwu sâ, mune nângânet. ³² Emelâk Anitâje yuwu sâ, Mose ekuop.

“Nâje Awaraham, otmu nanje Isaka, otmu sesenje Yakop yâk yengât kunyenje tatmâ gaman.” Yawu kulemgup.

Anitâje Mose den ekumu kulemgup yakât topjeâmâ yuwu. Emelâk nengât tâmbâlipnenje manmâ gawi. Otmu yapâ torokatmâ manmâ ganjetâ ganjetâ benje nen yu mansain yu. Otmu gâmâlâk nengât sâ, sen tetem mannomai. Nen kerek nengât kunnenne yamâ Anitâ. Topje yawu tap.” Yawu sâop.

³³ Yawu sâmu lohimbi yan kinbiñe den ya nângânetâ âlâ kândâkdâ olop.

*Mosehât girem den girawu yañe kun kunje oap?
(Mareko 12:28-31 Luka 10:25-28)*

³⁴ Otmu Sarukaioŋe Yesuhât den matŋe sâne sâŋ hâŋŋuŋ pâpŋgum pilâwi yakât den pat Parisaioŋe nâŋgâŋetâ bâlemu Yesuhâlen ariwi. ³⁵ Ari yâk yengâlen gâtŋe âlâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiopŋe yahalop. Yahatmâ Yesuŋe den sâŋ hilipgumu pâi emetŋan katŋetâ talâkgât yuwu sâŋ âikuop. ³⁶ “Bawapi, yuwu âihohomune nâŋgâ. Anitâŋe girem den Mose ekumu kulemguoŋ yapâ gâtŋe girawu ya yakât nâŋgârâ yahatsap?”

³⁷ Sâmu sâop. “Anitâŋe den âlâ Mose ekumu kulemguoŋ ya yuwu tap.

“Isirae ambolipŋe yen ekyongomune nâŋgâŋet. Nengât Kutdânenne yamâ Anitâ ikŋe konok tatmap. Nenne yâkâlen biwi nâŋgân nâŋgânnenneŋe kepeim yâk konok mepaenom. Otmu yâkât lau konok nâŋgâm lâum watmâ mannom.” Yawu tap.

³⁸ Den yan yuŋe kunŋe oap. ³⁹ Yâhâ den âlâmâ yuwu tap.

“Nenŋahât nâŋgâmunŋe yahatmap yawuâk buku nombotŋe yengât nâŋgâmunŋe yahatbuap.” Yawu tap.

⁴⁰ Anitâhât den yâhâp yan yuŋeâmâ kunŋe pato oap. Yâhâ Mose otmu Anitâhât poropete bulâŋe manbiŋe den yâhâp yukât nâŋgâm den topŋe topŋe kulemguwi.”

*Dawitihât senâmbâ gâtŋe yakât sâŋ Yesuŋe Parisaio âiyongop.
(Mareko 12:35-37 Luka 20:41-44)*

⁴¹ Yawu sâŋ benne purik pilâm yuwu sâŋ âiyongop. ⁴² “Anitâŋe hâŋgângumu gewuap. Yakât topŋe girawu nanŋai?”

Sâmu sâwi. “Gewuap yamâ Dawitihât sen.”

⁴³ Sâŋetâ sâop. “Yawu gârâmâ Anitâhât Wâtgât Mâmâŋahât Heakŋe Dawiti mâmâŋe otbaŋgimu den kulemguoŋ ya yuwu tap.

⁴⁴ “Anitâŋe nâhât patone yuwu sâŋ ekuop. “Gâŋe nâhât gotnan ga kinmâ nâhât haŋit mem kasalipge yongom mem ge katyekbuat.” Yawu sâop.”

⁴⁵ Dawitiŋe den yawu sâop yakât yuwu sâŋune nâŋgâŋet. Anitâŋe hâŋgângumu gewuap yakât Dawitiŋe yuwu sâop. “Yamâ patone,” sâop. Yawu gârâmâ yeŋeâmâ “Yâkŋe hâmbâi ge galemnongowuap,” sâmai. Den sâmai yamâ Dawitiŋe den sâop ya orop ki lâuaksawot.” Yawu sâop.

⁴⁶ Yawu sâŋ âiyongomu matŋe kâpekbaŋgine sâŋ hâŋŋuŋ pâpŋgum pilâm gem iton galaŋ otmâ âlâkuâk ki âikuwi.

23

*Parisaioŋe otminiwi yawu ki otmâ mannom.
(Mareko 12:38-39 Luka 11:43,46 Luka 20:45-46)*

¹ Yesuŋe lohimi nombotŋe otmu hoŋ bawalipŋe nen yuwu sâŋ eknongop. ²⁻³ “Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaio yengât den ya biwinenŋe kepeim lâum manmâ yâhânom. ⁴ Yamâ nenŋe yâk yengât amutgen manmunŋe yu ya otrjetgât den undipŋe topŋe topŋe sâŋ ningimai yamâ yeŋe gurâ denyenŋe ya ki lâum watmai. Yakât otmâmâ yâkŋe otmai memai yawu ki otnom. Yâkŋe den sâŋ ningimai yan umatŋe kakŋan manmain. Yawu manmunŋe biwinenŋe mem huruŋ pilânehât ki tânnongomai. ⁵ Nenne nâŋgâyinŋimunŋe yahalâkgât nengât sennenŋan kinmâ ortmeme topŋe topŋe yuwu otmai. Mitihât pepa ya mem lotohom kunyeran sâhâm manmai. Otmu mitihât hâk katipŋe kâkâlep, senŋe âlâlâ hâmeŋe pato, mânunjakŋetâ holuŋ holuŋ sâmu miti emetŋan yâhâm gemai.

⁶ Miti emetjan yâhâ lohimbi senyenjan ewanâk tatnehât nângâmai. ⁷ Otmu lohimbi hawamyongom tatmainje neneknetâ yahatmu mepaeneneknetgât nângâmai. Yawu otmâ mannetâ ya ekmune bâleap.

⁸ Otmu yakât torehenne yuwu sâmunne nângânet. Yenâmâ dop konohâk oai. Yakât otmâ yengâlen gâtne âlâ me âlâne bukulpnane neknetâ yahatmu mepaeneknetgât nângânomai otmuâmâ yakât nângâmune dondâ bâlewuap. Nâ konok Kutdâyerje mansan.

⁹⁻¹⁰ Otmuâmâ nâ konok kunyenje mansan. Yakât otmâ lok âlâ me âlâ ekmâ kunnenje mansap sânomaihât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ nengât kunnenje, me awojnenne Anitâ konok, himbimân tap. Yakât otmâmâ lok âlâ me âlâ ekmâmâ awojnenne ki sânomai. ¹¹ Yâhâ den yan yukât topjeâmâ yuwu tap. Yengâlen gâtne lok âlâ me âlâne yenhât nângânetâ gemu lohimbi hon bayingiwuap ya yengât Anitâne nângâmu yahatbuap. ¹² Yâhâ yengâlen gâtne âlâ me âlâne yenhât nângânetâ yahatbuap ya yengât Anitâne nângâmu gewuap." Yawu sâop.

Yesuje Parisaio sârekyongop.

(Mareko 12:40 Luka 11:39-42,44,52 Luka 20:47)

¹³ Yawu sâmâmâ benje Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Parisaio yuwu sâm ekyongop. "Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaio yejeâmâ topyenje kurihiakmâ Anitâhât amutgen mannehât ki nângâmai. Yejeâmâ lohimbi nombotjanje bulânanâk Anitâne tihitnenje olâkgât nângâm mansai yâk mem ge katyekmâ mâtâp manguyingimai. Yawu otmâ yakât nângâmune bâleapgât yengâlen umatne topje topje teteyingiwuap. ¹⁴ Otmu imbi kambut emetyenambâ watyekmâ senje âlâlâyerje kombo meyingimai. Yawu otmâ lohimbi senyenjan topyenje kurihiakmâ oain sâm oain sâm otmâ Anitâ mepaem den kâlep huhumai. Yenâmâ lok perâkne. Yakât otmâ hâmbâi Anitâne matne umatne kâpekyingiwuap.

¹⁵ Otmu yejeâmâ lohimbi âlâ me âlâ meyeknetâ yengâlen torokatmâ denyenje lâum manmai. Yâhâ yejeâmâ hemgât pat otmâ mansai. Yawu gârâmâ lohimbi yengât den lâum mansai yanje gurâ yawuâk hemgât pat mansai.

¹⁶ Otmu yuwu sâmai. "Lohimbi nombotjanjeâmâ opon kâmbukjahât gahatjan kinmâ den hikumai yamâ bonje bia yakât otmâ den ya ki lâunomai. Yâhâ kondo goliñak tuhuwi yakât gotjan kinmâ den hikumai yamâ bulânanâk. Yakât otmâ den ya lâunomaihât dop tap." Yawu sâmai. ¹⁷ Yawu sâmai yamâ topje nângâm tâpikgum sâmai yakât yuwu sâmunne nângânet. Girawuyakât nângânetâ yahatmap? Kondo me senje âlâlâ yakât me opon kâmbukne kâlehen kondo me senje âlâlâ katnetâ tatmap yakât? Yeje gurâ yakât topje ki nanjai.

¹⁸ Otmu torokatmâ sâwe. Yeje yuwu sâmai. "Lohimbi nombotjanje opon kâmbukjahât alata gotjan yâhâ kinmâ den hikunomai ya gurâ bonje bia, yakât otmâ ya ki lâunomai. Yakât denje bia. Yâhâ yâkne hotom une sâm alata gotjan yâhâ kinmâ lama kum yan den hikunomai yanjeâmâ bulâne otbuap yamâ lâunomaihât dop tap." Yawu sâmai. ¹⁹ Yawu sâm nângâm tâpikgumai. Yakât âiyongomune sânet. Girawu yakât nângânetâ yahatmap? Senje âlâlâ Anitâhât pat kumai ya me alata yakât? Yeje yakât topje nângâm hâum pâpguai yakât sâmunne nângânet. ²⁰ Lohimbi nombotjanje hotom une sâm alata gotjan yâhâ kinmâ lama kum yan den hikumai yanjeâmâ alata yakâlâk den ki hikumai. Alata otmu lama yâhâp yâhâp yakât den hikumai. Topje

yawu. ²¹ Yâhâ lohimbi opon kâmbukñan yâhâ yan den hikumai yanâmâ opon kâmbukñahât ki hikumai. Opon kâmbukñahât amboñe yamâ Anitâ. Yakât otmâ yâkât senñan kinmâ den hikumai. ²² Otmu himbimân Anitâ Kutdânenñe tap yakât otmâ himbimân ekmâ den hikumai yanâmâ himbim amboñe Anitâ yakât senñan kinmâ den hikumai.

²³ Yakât otmâ yen Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai yeñeâmâ topñe ya nângâm tâpikgumai. Yenâmâ lok perâk. Yeñeâmâ wahap tâñât, hote, gitâk, kimi, ya mem ketetmâ bâlâk ñerek osetyenñan konok ya mem Anitâhât pat kuwanñimai. Yâhâ Anitâhât den nombotñe umatñe pato ekyongomu kulemguwi yamâ lonğâemai. Lonğâem yan yuwu otmâ mansai. Lohimbi yengât den sâm hâreyingimai yan Anitâñe nângâmu ârândañ olâkgât ki nângâmai. Yawu otmâ den tâñ tâñâk ki sâm hâreyingimai. Otmu buku nombotñe yengât weyeñe ki nângâm tânyongomai. Otmu biwiyeñe Anitâhâlenâk ki katñetâ tatmap. Yakât otmâ hâmbâi Anitâñe matñe umatñe yingiwuap. ²⁴ Yu ya otmâ yakât den âlâen hâum sâwe. Lok nombotñe senyeñe bok sâsâñeñe ki ekmâ mâtâp tâpikgumai. Yakât dopñeâk yeñe Anitâhât den bulâñe ya betbañim den tâñât tâñât ya lâum mansai. Yakât otmâ hâmbâi yakât matñe umatñe menomai.”

²⁵ Otmu torokatmâ yuwu sâop. “Bâe, Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaio yenâmâ lok perâk, nimbilamyenñe yâhâp. Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Imbi âlâñe aman mem hâkñeâk pirimu biwiñan sot wahapñe yawuâk tatbuap. Yakât dopñeâk yeñe bukulipyeñeñe yekñetâ yahalâkgât hâkyeñeâk piriakmai. Yawu gârâmâ manman bâleñe, me nângâm bâle, me orotmemeñeñe kiñon ya biwiyeñeñe nângâmai. Yawu nângâñetâ yañe mem bâleñe tuhuyekmap. Yengât topyeñe yawu tap yamâ ki enâkmâ nanğañimai. ²⁶ Biwiyeñan yawu tap gârâmâ aņgoân yeñe biwi nângân nângânyeñe ya sâm pitiaknomai. Yawu otnomai yanâmâ hâkgât wahap wuân me wuângât nângâñetâ tâñât otbuap. Yâhâ ki otnomai yamâ yiwerenñe umatñe teteyingimap yu wangim umatñe pato witgumâk teteyingiwuap.

²⁷⁻²⁸ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningim mansai yengât topyeñe teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Lok kurihiyekmain ya yengât sum kakñanâmâ awu tawu kâmetmunñe bañbañ sâm sekñe âlepñe otmâ imap. Yâhâ lâm kâlehenâmâ tâtuk sâm nane gorewan yañe ololon sâm kinmap. Yengât biwi nângân nângânyeñe yamâ yakât dop. Yawu gârâmâ yeñeâmâ hâkyeñe piriakñetâ salek olâkgâlâk nângâmai. Yamâ biwiyeñanâmâ nane gorewan yawu yañe tap. Yakât otmâ yuwu sâwe. Yengât biwi nângân nângânyeñan Anitâhât den bulâñe ki tatmap. Yakât otmâ hâmbâi Anitâñe mem purik pilâyingimu matñe umatñe menomai.

Parisaioñe matñe umatñe menomai.

(Luka 11:47-51)

²⁹ Otmu yeñeâmâ yuwu sâmâi. “Poropete lok, otmu lohimbi nombotñeñe âilongo longo manmâ gam muwi ya yengât sumân awu tawu kâmetmunñe bañbañ sâm sekñe âlepñe otmâ imap.” ³⁰ Yawu sâm yañak âlâmâ yuwu sâmâi. “Bâe, aņgoânâk tâmbâlipnenñe manbiân yan nenñe manbin mâne poropete lok yu ki yongombâin.” Yawu sâmâi. ³¹ Yakât yuwu sâmune nângâñet. Emelâk tâmbâlipyeñeñe poropete yongonetâ muwi ya yengât yuwu sâmâi. “Nenñe tâmbâlipnenñe yengât sen mansain.” Yawu sâmâi. ³²⁻³³ Yakât otmâ tâmbâlipyeñeñe otminiwi yakât Anitâñe matñe umatñe yingiwuap. Yawu gârâmâ tâmbâlipyeñeñe orotmeme bâleñe otminiwi ya yeñe

yawuâk torokatmâ mansai yakât matnje umatnje dondâ yingiwuap. Yamâ yeje wangiyeqmâ sânduhân mannomaihât dop âlâ ki tap. Yamâ bulânjanâk teteyingiwuap.

³⁴Otmu topyeje teteâkgât âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Hoj bawalipne nombotnje âi sâm yingimune yengâlen taka Anitâhât topnje kâsikum yingim mannomai. Yamâ yeje nâhât den pat bialâkgât yongom mem ge katyeknomai. Nombotjeâmâ howanân yongom kânângâyeknomai. Nombotjeâmâ den âiân katyekmâ yongom mem âlâlâ tuhuyeknetâ tiok taok otmâ arim kinnomai.

³⁵Yakât yuwu sâwe. Emelâk Anitâje iknje hoj bawalipnje hângânyongomu denje lâum manmâ gawi ya gurâ yawuâk tâmbâlipyenaje nângâm bâleyingim yongom mem ge katyekbi. Yakât huhopnje ya yeje menomaiâk. Yakât topnje nângânetâ keterahâkgât yuwu sâwe. Embânân topnje katmâ tâmbâlipyenaje lok âlâ, kutnje Awe sâm, ya kuñetâ muop. Otmu miti lok âlâ, kutnje Sekaraia, yamâ opon kâmbukjan hotom um bam gam kinmu yanâk kuñetâ muop.

³⁶Yawu gârâmâ poropete lok kerek yongonetâ muwi yakât huhopnje yen gurâ umatnje menomaiâk.

*Yesuje Yerusalem kapi ambolipnje mem ikjan katyekbe sâm olop.
(Luka 13:34-35)*

³⁷Bâe, Yerusalem kapi ambolipnje yengât topyeje yuwu tap. Yengâlen âi menjetgât Anitâje iknje hoj bawalipnje hângânyongomu takanjetâ yongom mem ge katyekmai. Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Pâi mâmânaje kurâk sâm nanlipnje dâiyeqmâ kuratyongomu tatmai. Yakât dopjeâk menduhuyekmune nâhât hikinnan manñetgât sâman. Yamâ yeje nâhât hâkân otmâ mansai. ³⁸Yawuhât Anitâje betyongomu kasalipyenaje taka yongom watyeknetâ kapi yu kâwurumñajak kinbuap. ³⁹Yakât otmâ nâje pilâyekmâ ariwom. Benje sâp âlâen âwurem takamune nekmâ yuwu sâm eknohonomai. “Anitâ Kutdânenñaje tihitnenje otbe sâm mat hângângohomu taka. Yakât otmâ biwinenñaje herenje pato nanñain.” Yawu sâm eknohonomai.” Yesuje yawu sâop.

24

*Kasalipyenaje taka opon kâmbuknje huhum iton galañ menomai.
(Mareko 13:1-2 Luka 21:5-6)*

¹Yesuje menenekmu opon kâmbuknje pilâm ge kambenenje kakñambâ olelem ekmunje âlâ kândâkdâ olop. Yawu otmâ yuwu sâm âikuwin. “Pato, yu nângâ. Opon kâmbuknje pato nandorone yu ekmunje âilonjo oap. Yakât gâje ekdâ girawu oap? Ya sârâ nângâne.”

²Sâmunje yuwu sâm eknongop. “Opon kâmbuknje yu ekñetâ âilonjo lonjo oap yuâmâ hâmbâi kasalipyenaje taka huhum gahaem senje âlâlâ kâlehen tap yu mem iton galañ tuhunomai.” Yawu sâop.

*Umatnje topnje topnje teteyingiwuap yakât Yesuje sâop.
(Mareko 13:3-13 Luka 21:7-19)*

³Yawu sâm eknongomu nenje pumje âlâ, kutnje Oliwa sâm, yan yâhâwin. Yan yâhâ yok pilâm Yesu yuwu sâm âikuwin. “Gâ opon kâmbukñahât den eknongot yakât bulâje sâp girawuân tetewuap? Yâhâ sâp pato tâlâhumu gâje âwurem gewuat. Sâp yan wuân kulem tetemu ekmâ nângâmunje keterakningiwuap?” Yawu sâwin.

4-5 Sâmunje sâop. “Lok nombotņaje taka den perâkņe yuwu sâm kâityongonomai. “Nâmâ Anitâņe hângânnohomu ge mansan.” Yawu sâm kâityongonjetâ lohimbî dondâņe denyeņe nâņgâm lohotņe otmâ yâk yengâlen torokatnomai. Yawu otmâ yengât biwiyenjan kionjetâ denyeņe nâņgâm yâk yengâlen torokatmai hât galeyenje oranjim mannomai. 6-8 Otmu kuk kapam topņe topņe tetewuap yakât nâņgâm ki gorâyinģiwuap. Yawu otmâ yuwu nâņgânomai. “Bâe, emet inânņan Yesuņe eknongop yakât bulâņe teteap. Yamâ yu tetewuapgât Anitâņe embâņân sâm kalop.” Yawu nâņgâm imbiâk nâhâitņe “In yawu âwurem gewuap” yawu ki nâņgânomai. Anjoân lohimbî hânņan kulemņan hânņe mansai dondâhâlâkņe kasa oranjim ahonomai. Otmu sâp yan po pato tetewuap. Otmu mososonj membuap. Yawu otmu umatņe topņe topņe tetewuap yakât den âlâen hâum yuwu sâmune nâņgâņe. Imbilipyenjaņe naom mene sâm hâliliakmâ tatmâ memai. Hâliliakmâ tatmâ naom gemu yanâmâ hâkyeņe sânduk sâmap. Yakât dopņeâk umatņe topņe topņe teteyinģiwuap yakât kakņan âwurem gewom. Gemune yanâmâ pesuk sâwuap.

9 Yâhâ mitihât kasaņe nâhât den pat âlepņe nâņgâņetâ nahat otmâ hakyenjan sâm den âiân katyekmâ yongom mem âlâlâ tuhuyeknomai. Yanâmâ yen nombotņe yongonjetâ munomai. 10 Otmu hilipnongomai sâm yen nombotņe kingityejahât otmâ topyene kurihiakmâ nâhât komolâmbâ hionakmâ betyenjehen kionjâ kasa oranjimomai.

11 Otmu sâp yanâmâ lok perâkņe nombotņaje yahatmâ yejahâlâk nâņgâm yuwu sâm kâityongonomai. “Nenâmâ Anitâhât poropete bulâņe mansain.” Yawu sâm kâityongonjetâ lohimbî dondâņe yâk yengâlen torokatmâ hiliwahonomai. 12 Otmu lohimbî nombotņaje bukulipyenje otņetâ bâleâkgât bukulipyenje kendâyinģinjetâ yâk yengâlen torokatmâ sambe otnomai. Yawu otnomai yakât huhopņe yamâ Anitâhât komolân gâtņe nombotņe hionakmâ biwiyenje pâlâmņe otmu buku ki oranjim mannomai. 13 Yawu gârâmâ umatņe âlâlâ teteyinģiwuap yan lohimbî nombotņaje Anitâhâlen biwiyenjaņe kepeim sâtgum mannomai. Yamâ Anitâņe bulâņanâk mem manman âlepņan katyekbuap. 14 Yâhâ Anitâņe lohimbî kerek yengât tihityeņe otbuap yakât den pat âlepņe ya lohimbîņe nâņgâņetâ bulâņe otmu yâkâlen biwiyenjaņe kepeinjetgât yeņe hânņan kulemņan ari ekyongonomai. Ekyongonjetâ ârândâņ otmu Anitâņe hângânnohomu âwurem gewom”. Yawu sâop.

*Yerusalem kapi itit kiom tuhujetâ kâwurumņajak kinbuap.
(Mareko 13:14-23 Luka 21:20-24)*

15-16 Yesuņe kapam me âlâlâ umatņe tetewuap yakât yuwu sâm eknongop. “Poropete âlâ, kutņe Danie sâm, yâkņe umatņe topņe topņe tetewuap yakât emet inânņan yuwu kulemguop tap.

“Kasalipyenjaņe yeņe lok kutdâ yejahât umutņe lâum opon kâmbukņan yâhâ kânâņgâņetâ kinbuap.” Yawu kulemguop.

Daniene den kulemguop ya nâņgâm biwiyenjan katmâ mannomai. Otmu kasalipyenjaņe taka yawu otņetâ bâlewuap ya ekmâ yawuya otmâ yan hilipyongomai hât Yuraia hânân kapi tatmâ arap ya ambolipņaje kapi yeņe pilâm iton galaņ otmâ hewukņehen ari misiņguraknomai. 17 Otmu Yerusalem kapi ambolipņaje gurâ yawuâk sururuk sâm ari misiņguraknomai. Yawu otmâ emetyenjan yâhâ itâ pareņe miakne sâm yakât ki nâņgânomai. 18 Otmu lohimbî nep tuhuakmâ mannomaiņe gurâ âwurem taka emetyenjan iri sikumyene me

senje âlâlâyeje ya miaknehât ki nângânomai. Yawu otmâ in yawu sururuk sâw hewuknehen ari misinjguraknomai.

¹⁹⁻²¹ Sâp yanâmâ imbi tepdâek umat karat mannomai. Otmu njaña hewâk hewâhâk mem hikakmâ manjetâ wâtyeje ki tij tij sâwuap yañe hiliwahomaihât yeje Anitâ ulitgunomai. Otmu kasalipyeñe to yambu sâpñan me tatmâ nângâ nângâ sâpñan takamai sâm Anitâ yawuâk ulitgunomai. Kasalipyeñe takanomai yanâmâ umatje pato nandoroñe kakyenjan yâhâwuap. Kândikum Anitâ lohimbî katyelehop yapâek umatje yan yuwuya âlâ ki teteop. Yawu gârâmâ umatje kakyenjan yâhâwuap yukât kakñan yuwuya âlâ ki tetewuap. ²² Yakât otmâ Anitâñe ikñe lohimbilipñe kerek hiliwahom metemaihât sâp ya mem tâlâwâk tuhuwuapgât sâw kalop.”

²³ Otmu sâp yan lok nombotñe nâhât yuwu sâw yen kâityongonomai. “Anitâñe Yesu hângângumu âwurem ge tihitnenñe otbuap sâop yamâ emelâk hângângumu endaken ge mansap.” Yawu sâñetâ ki nângâyinjginomai. ²⁴ Sâp yanâmâ lok perâkñe nombotñe kurihiakmâ oain sâw oain sâw yuwu sâw ekyongonomai. “Nâ galemyeñe manbehât Anitâñe âi sâw nihim hângânnohomu ge mansan.” Yawu sâw nâhât lohimbî bulâñe yañe yâk yengâlen torokatjetgât kulem topñe topñe menomai. Yawu otñetâ yekmâ betyinjim mannomai. ²⁵ Yâhâ emet inânñan den ekyongoan yu biwiyenjan katmâ galem oranjinomai.

²⁶ Yâhâ sâp yan lok nombotñe den mem yuwu sâw ekyongonomai. “Anitâñe hângângumu âwurem ge lok ki manmaiângen mansap.” Yawu sâñetâ yâk ekne sâw yaken ki arinomai. Me lok nombotñe den mem yuwu sâw nomai. “Anitâñe hângângumu âwurem ge wosaken me wosaken ge mansap,” sâw ekyongonjetâ yâk yengât den ya ki nângânomai.

²⁷ Yakât torokatmâ sâwe. Nâ gewom yan yok pilâm ki gewom. Himbim belek sâwu lañinñe siliñ siliñ sâw nombotgembâ nombot otmâ hañ sâw map yakât dopñeâk Anitâñe nâ lok bulâñe hângânnohomu âwurem gewom. Âwurem gemune lohimbî hânñan kulemñan mansai kerekñe nâhât lañinñe ekmâ topñe nângânomai. ²⁸ Yâhâ umatje âlâlâ tetewuap yakât emet inânñan ekyongom gaman. Yukât bulâñe hâmbâi tetewuawân ekmâ topñe nângâm henjenjunomai.

Yesuñe âwurem gewe sâw otbuap yan kulem topñe topñe tetemu eknom.

(Mareko 13:24-27 Luka 21:25-28)

²⁹ Umatje topñe topñe tetewuap yanâmâ hilâmgât emetsenñe otmu omongât emetsenñe yamâ bok sâwu omoñ sahakbuap. Omoñ sahakmu pitu yañe himbimâmbâ pek sâw genomai. ³⁰ Sâp yanâmâ Anitâñe yâhâpñe nâ hângânnohomu âwurem gewom yan wâtne tetemu lohimbîñe ekmâ kâi bât sâw sâw otmâ hu halak tuhunomai. Sâp yanâmâ Anitâñe yâhâpñe hângânnohomu elem kulewonboñ kakñambâ gemune nekñetâ sâtñe otbuap. ³¹ Âwurem gewom yan anelone âlâñe lâmunñe kunmu anelolipne hângâyongomune emetsenñe gahanjeñe geñeñeñe hân ewun embun arinomai. Ari nâhât lohimbî manman kârikñahât pat Anitâñe kuyinjimu mannomai ya kerek menduhuyeknomai.

Bândup baiako yakât dop.

(Mareko 13:28-31 Luka 21:29-33)

³² Sâp yan âwurem gewom yakât nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Nenâmâ bândup baiako huhuakmu ekmâ yanâmâ “Emet kinbe

sâm oap,” sâmain. ³³ Yakât dopņeâk hâmbâi den yan yukât bulâņe tetemu ekmâ yuwu sânomai. “Âo, yu Yesuņe emet inânņan den eknongop yakât bulâņe tetemu eksain. Âwurem gewuapgât sâp tâlâhuap.” Yawu sânomai.

³⁴ Otmu den yan yuâmâ lohimbi âun yu mansai ki muņetâek bulâņe tetewuap. Yakât yuwu sâwe. Den yan yukât bulâņe bulâņanâk tetewuap. ³⁵ Yâhâ hân himbim pitu âlâlâ emelâk Anitâņe kalop ya biatmâ metewuap. Yawu gârâmâ nâhât den yamâ ki biatbuap. Yamâ tat tat kârikņe tatmâ yâhâmbisâp.

Yesuņe âwurem gewuap sâp ya ki nanņai.

(Mareko 13:32-37 Luka 17:26-30,34-36)

³⁶ Sâp pato tetewuap yakât yuwu sâmune nâņgâņet. Sâp gewom lohimbi kerekņe yakât ki nanņai. Otmu aņelo himbimân tatmai yâkņe gurâ yawuâk ki nanņai. Otmu ninak gurâ ki nanņan. Awoņne himbim amboņe ikņahâk nanņap. ³⁷⁻³⁹ Âwurem gewom yanâmâ pârâk sân sânak gewom. Yâhâ âwurem gewom yakât sâpņe tâlâhuwuap yanâmâ orotmeme girawuya otmâ mannomai yakât yuwu sâmune nâņgâņet. Emelâk embâņân Noaņe manmu towat teteop dop yawuâk ya tetewuap. Emelâk Noaņe manop yanâmâ lohimbi gulip malap manmâ yeņe âi yeņahâlâk nâņgâm manbi. Yawu manņetâ Noaņeâmâ waņga kâlehen yâhâop. Yawu otmâ nen âlepņe mansainâk sâm gulip malap manmâ gaņetâ yan Anitâņe nâņgâmu tonġelâk pato gemu to niņ niņ sâm lohimbi kerek haranyongomu mum metewi. Yakât dopņeâk lohimbi nombotņe âlepņe mansainâk sâm otņetâ yan Anitâņe yâhâpņe nâ hâņgânohomu âwurem gewom.

⁴⁰ Gewom yan lohimbi âi kalamyeņe tuhumm gulip malap mannomai yamâ Anitâņe nombotņe ya meyekbuap. Nombotņe yamâ pilâyekbuap. ⁴¹ Yâhâ mâtâp mannomai gurâ nombotņe meyekmâ nombotņe pilâyekbuap. ⁴² Yawu gârâmâ nâ Kutdâyeņe gewom yakât sâp yeņe ki nanņai. Yakât otmâ biwi golâ tatmâ sen galem otmâ mannomai. ⁴³ Yakât den âlâen hâum yuwu sâwe. Kapi âlâ me âlâhât kasalipyenâņe sâp girawuân taka yongom itit kiom tuhuyiņginomai yakât ki ekyongomai. Inâk pârâk sân sânak takamaihât kapi ambolipņe sen galem manmâ emet kapiyeņe galemgunomai. ⁴⁴ Yakât dopņeâk Anitâņe hâņgânohomu âwurem gewom yakât sâp yeņe ki nanņai. Yakât otmâ biwi golâ manmâ mambotnihim yâhânomai. Yawu otnomai otmuâmâ âwurem gemune nekmâ heroņe nâņgânomai.

Hoņ bawa âlepņe bâleņe yâk yetġât topyetņe

(Luka 12:42-46)

⁴⁵ Yakât yâhâpņe den âlâen hâum yuwu sâwe. Lok kutdâ âlâņe kapiņe pilâm kapi kâlepņehen ari kandi manmâ âwurem tohowuap. Yaken ariwe sâm yan hoņ bawaņe âlâ galem sâm katmâ yuwu sâm ekuwuap. “Arimuneâmâ ġâņe nep lok nombotņe galem yongowuat.” Yawu sâm ekum pilâyekmâ arimu galem yaņe âi ya biwiņe mem galem yongomu âilonġo mannomai. ⁴⁶ Yawu otmâ galem yongowuap otmuâmâ patoņe âwurem taka heroņe otbaņgiwuap. ⁴⁷ Yawu otbaņgim galem pato katmu ikņe senņe âlâlâņe yakât galem otbuap. ⁴⁸ Yâhâ purik pilâm sâmune nâņgâņet. Hoņ bawa yaņe biwiņe yuwu nâņgâm âi ya hilipguwuap. “O, lok kutdâne arap yuâmâ in yawu ki takawuap. Yamâ sâp kâlep manbuap yakâ. Yakât otmâ wongât nâņe âi yu membom?” ⁴⁹ Yawu sâm biwiņe pâlâmņe otmu ki galem yongom heņgeņguwuap. Yawu manmâ to kârikņe nem biwi hâlim otmu umatņe topņe

topnje teteyingiwuap. Yawu otmâ lok bâleŋe yengâlen torokatmâ ki orotnje otmâ manbuap. ⁵⁰⁻⁵¹ Yawu otmâ biwiŋaŋe pâlâmŋe otmu patoŋaŋe pârâk sâŋ sâŋâk taka kuk otmâ kum yaehen pilâmu ge hâhiwin nâŋgâm yâhâmbisâp.” Yawu sâŋ eknongop.

25

Imbi sihan bât nombot nombot hârok yan Yesuŋe hâum sâop.

¹ Yesuŋe sâp patoen âwurem gewuawân Anitâŋe menenekmâ ikŋan katnenekbuap yakât den âlâen hâum yuwu sâop. “Lok sihan âlâŋe imbi membuap yâkât pat kuwaŋgiwi. Otmu ya taka membom sâŋ den katmu takaop. Yamâ imbi membuap yakât bukulipŋe bâtnombot nombot hârok menduhuakmâ ari mâtâwân kinmâ mambotbaŋgiwi. ²⁻⁴ Otmu yâk yengâlen gâtŋe imbi mome yamâ biwiyenŋe golâek manmâ lambe otmu lambe toŋe yâhâp yâhâp miakmâ ariwi. Yâhâ imbi mome âlâmâ biwi pâlâmŋe manbi yakât otmâ lambeyenŋe ya toŋe saŋ sâop. Otmu lambe toŋe gurâ ki kâsikum miakmâ ariwi. ⁵ Yawu manŋetâ sâp kâlêwâk otmu amangât yekmu iwi.

⁶ Im tatŋetâ omoŋ derepŋan lok yaŋe takaop. Takamu kapi yakât mâtâpât galemŋe kinop yaŋe ekmâ ekyongop. “Wa, aman aman. Imbi pat kuwaŋgiwi lok ya takawo. Yakât otmâ yahatmâ ari penewaŋgiŋet.” ⁷ Yawu sâŋ mândiyekmu yahatmâ ariwi. Yawu otmâ lambeyenŋe toŋe orowâk mem manbiŋe tipŋe âlâ sem talop ya meŋetâ laŋinŋe pato olop. ⁸ Yawu otŋetâmâ bukulipyenŋe yuwu sâwi. “O, nenâmâ lambe toŋe bia. Yakât otmâ nombotŋe gâim ningiŋet.” sâŋ ulityongowi. ⁹ Sâŋetâ sâwi. “Bia, to yu dopnenŋanâk miain. Yawu gârâmâ yenjak aŋgim bero emetŋehen ari puluhum miakmâ takaŋet.” ¹⁰ Yawu sâŋetâ aŋgim bero emetŋehen ba ariwi. Ari yaken manŋetâ bukulipyenŋe ge lok ya penawaŋgiŋetâ orowâk emet kâlêhen yâhâ gahatŋe maŋgum sot newi.

¹¹ Nem tatŋetâ imbi nombotŋe ya belâŋen taka yuwu sâwi. “O, lok pato, gahatŋe meningirâ kâlêhen gane.” ¹² Sâŋetâ sâop. “Bia, ba ariŋet. Nâ ki nâŋgâyŋiŋian. Yen wonân gâtŋe?” Yawu sâŋ watyehop.

¹³ Yakât topŋe yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Nâ sâp girawuân takawom ya yen ki nanŋai. Yakât otmâ galemahom heŋgeŋgum nâhât sen dâi dâi otmâ mannomai.

Lok hilâm ihi, konam yakât topŋe (Luka 19:11-27)

¹⁴ Otmu den âlâen hâum sâŋmune nâŋgâŋet. Lok âlâŋe kapi kâlêpŋehen ariwe sâŋ âi loklipŋe yongonmu gaŋetâ yuwu sâŋ ekyongop. “Senŋe âlâlâ tatnihiap yu galemŋum mannomai.” Yawu sâop. ¹⁵ Yawu sâŋ âi loklipŋe tewetsenŋe mem dopyenŋan âlâku ikŋiâk ikŋiâk yŋgiop yamâ yuwu. Âlâmâ 5000 kina yakât dop waŋmu miop. Âlâmâ 2000 kina yakât dop waŋmu miop. Bâiŋeâmâ 1000 kina yakât dop waŋmu miop. Yawu yŋgim yaŋak pilâyekmâ ariop. ¹⁶ Yâhâ 5000 kina yakât dop miopŋeâmâ âi topŋe topŋe tuhum yan 5000 kina âlâkuâk tâtâem miop. Ya mem menduhumu 10,000 kina yakât dop olop. ¹⁷ Otmu 2000 kina yakât dop miopŋe âi topŋe topŋe tuhumu 2000 kina dop âlâ tetemu 4000 kina yakât dop olop. ¹⁸ Yâhâ 1000 kina yakât dop miopŋe âi ki tuhuop. Yâkŋeâmâ tewetsenŋe ya mem itâ hambuŋan mânunŋmâ tuŋgu topŋan katmu in tatmâ gaop.

¹⁹ Otmu patoyenjaŋe sâp kâlep manmâ âwurem takaop. Taka âi loklipŋe tewetsenŋe yingiop ya yongonmu gaŋetâ âlâku ikŋiâk ikŋiâk yuwu sâm âiyongop. “Tewetsenŋe yingiwon yaŋe mem âi tuhunjetâ amon teteap?” Yawu sâm âi yongop. ²⁰ Yâhâ lok 5000 kina miopŋeâmâ 5000 kina yâhâpŋe teteop ya mem ga yuwu sâm ekuop. “Lok pato, gâŋe 5000 kina nihion yaŋe mem âi tuhumune âlâku 5000 kina teteop.” Yawu sâm bâtnan kalop. ²¹ Bâtnan katmu patonjaŋe yuwu sâm ekuop. “Âi mendâ âilonjo oap. Yakât otmâ tepne heronje nângâm âi âlâ torokatmâ gihimune galemguwuat.” Yawu sâop.

²² Yawu sâmu arimu lok 2000 kina miopŋe ga ekuop. “Lok pato, gâŋe 2000 kina nihion yaŋe mem âi tuhumune âlâku 2000 kina teteop.” ²³ Yawu sâm waŋmu sâop. “Âi mendâ âilonjo oap. Yakât otmâ tepne heronje nângâm âi âlâ torokatmâ gihimune galemguwuat.” Yawu sâop.

²⁴ Yawu sâmu arimu lok 1000 miopŋe ga ekuop. “Lok pato, gâhât topge nângâm henŋenjan. Gâ lok sâtŋe. Lok âlâ me âlâŋe gâhât nep kâmetjetâ âlemap yamâ gikahâk nemat. Yawu otmâ yakât sânetâ nângâman. ²⁵ Yakât otmâmâ gâhât kiŋgitnahât otmâ tewetsenŋe nihion ya biatgihimap sâm itâ hambujan mânunjmâ katmune tatmâ gamap.” Yu mem yawu sâm waŋop.

²⁶⁻²⁷ Sâmu sâop. “Gâ lok konam. Nâhât topne emelâk naŋgat. Lok âlâ me âlâŋe nâhât nep kâmetjetâ âlemap yamâ ninahâk neman. Yakât otmâ gâŋe tewetsenŋe gihiwan yu mem kât emetŋan katdâ tatmu tewetsenŋe âlâkuâk teteop mâne gâŋe mem bâtnan katdâ ârândâŋ otbâp. ²⁸ Yawu ki olon yakât yuwu nanjan. Bukuhaŋe 5000 kina mem kinsapŋe nâhât tem lâum âi torokatmâ tuhun gap. Yakât otmâ gâhât bâtgambâ 1000 kina yu mem bukuhe waŋbom. ²⁹ Yakât yuwu sâmune nângâŋet. Anitâŋe lok âlâ me âlâ âi sâm yingimu biwiyenjaŋe kepeim tuhumi yâhâmâ tâtâem mâmâŋe otyingimu âilonjoâk tuhumi. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâ âi sâm yingimu ki tuhumi yâhâmâ betyongomap. ³⁰ Yakât otmâ lok konam imap yu watjetâ yaehen ge hemgât pat manmâ hâhiwin nângâm hu halak tuhumbisâp.” Yawu sâop.

Yesuŋe âwurem ge mem kâsip misip tuhunenekbuap.

³¹ Yesuŋe den âlâ torokatmâ yuwu sâop. “Âwurem ge mem kâsipyongomune komot yâhâp otjetâ matŋe yingiwom yakât sâwe. Anitâŋe yâhâpŋe hângânnohomu purik sâm gewom yanâmâ aŋelolipne kerek meyekmune yengât den sâm hâreyinginomgât genom. ³² Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Lama otmu noniŋ konohân kinŋetâ galemŋe hohetyenjan ba kinmâ mem ketetyekbuap. Ketetyekmu yan lama komot ikŋiâk otmu noniŋ komot ikŋiâk kinnomai. ³³ Nâŋe dop yawuâk lohimbî kerek mem ketetyekbom. Nombotŋe nine pat mannomai yamâ bonângen katyebom, otmu nombotŋe hemgât pat mannomai yamâ kanehen katyebom. ³⁴⁻³⁶ Otmu nine lohimbî Anitâŋe hân himbim ki kalowân yan manman kârikŋahât pat kuyingiop yâhâmâ yuwu sâm ekyongowom. “Nâ sotgât muwan yanâmâ um nihinetâ newan. Me tohât hâŋ hâŋâk nehob yanâmâ osom nihinetâ newan. Me yengâlen pup takawan yanâmâ buku otnihiwi. Me kundat tetenihiop yanâmâ tihitne otbi. Me senŋe âlâlâhât umburuk otban yanâmâ tânnohowi. Me papatolipnaŋe pâi emetŋan mem katnekjetâ tatban yan nâhât tepyene nângâm buku otnihiwi. Yawu otnihiminiwi yakât awonje tihit ambonjaŋe manman kârikŋan katyekmu manmâ yâhânomai.” Yawu sâm ekyongowom.

³⁷ Ekyongomune sânomai. “Lok pato, gâŋe den eknongoat yu nângâmunŋe ki keterakningiap. Sâp girawuân sotgât, me tohât, me âlâlâhât sârâ buku

otgihiwin? ³⁸ Me sâp girawuân nengâlen takarâ pupnje gekmâ yan buku otgihiwin? ³⁹ Me pâi emetjan talon yan, me kundat umatje topnje topnje tetehihowân nen yawu tângohowin? Nenâmâ yawu ki otgihiwin nangain.” Yawu sânomai.

⁴⁰ Sânetâ sâwom. “Yeje nâhât komolân gâtje âlâ me âlâ geheje manbi ya tânyongowi. Yawu otbi yamâ yâk otyingaiin sâm nâ otnihiwi.” Yawu sâwom.

⁴¹⁻⁴³ Yawu sâm ekyongom benje kanehen kinnomai ya yuwu sâm ekyongowom. “Nâje sotgât po nihimu manban yan ki um nihinetâ newan. Me tohât hân hânâk nehoy yan ki osom nihinetâ newan. Me yengâlen pup takawan yan dâinekmâ emetyejan yâhâ ki katnekbi. Me senje âlâlâhât umburuk otbanân ki tânohowi. Me kundat umatje tetenihiop, me pâi emetjan mem katnekjetâ tatban yan gurâ ki taka buku otnihiwi. Yawu otnihiminiwi yakât Anitâje emelâk kâlâpgât pat kuyingimu tap. Yeje pilânekmâ Satan otmu hoj bawalipje yengâlen torokatmâ orowâk tatjetâ kâlâpje seyekmu hâhiwin nângâm yâhâmbisâi.”

⁴⁴ Yawu sâm ekyongomune yâkje yuwu sâm buiaknomai. “Sâp girawuân gâje sotgât, me tohât, me senje âlâlâhât sârâ ki tângohowin? Me sâp girawuân nengâlen pup takarâ emelan ki dâihekâm yâhâ katgekbin. Me kundat tetehihowân, me pâi emetjan katgekjetâ talonân yan ki tângohowin? Yakât sârâ nângâneâyâ.”

⁴⁵ Yawu sâm buiakjetâmâ yuwu sâwom. “Yeje nâhât komolân gâtje âlâ me âlâ geheje manbi ya ki tânyongowi. Yawu otbi yamâ yâk otyingaiin sâm nâ otnihiwi.” Yawu sâwom. ⁴⁶ Yawu sâm hâpunmâ pilâyekmune kâlâp pato sem kilik kilik sâm kinmawân kiojnomai. Yâhâ lohimbî nombotje nâhât pat mansai yamâ meyekmune nine manmanân torokatmâ ya ambokum heroj maroj manmâ yâhâmbisâi.” Yawu sâop.

26

Yesu muâkgât den hikuwi.

(Mareko 14:1-2 Luka 22:1-2 Yoane 11:45-53)

¹ Yesuje den yawu sâm tin pilâm benje girawu tetewangiuwap yakât nen hoj bawalipje eknongop. ² “Halihu Tihit tihit homban tetemu yanâmâ Anitâje nanje bulâje nâ hângânnohomu gewan yakât topnje teteâkgât howanân nohom kânângâneknomai.” Yawu sâop.

³⁻⁴ Sâp yanâmâ hotom uminiwi yengât kunlipyeje otmu Yura nengât papatolipnenjaje Kaipasihât emelan yâhâ menduhuakmâ Yesu kumunje mumbuap sâm yakât den hikuwi. ⁵ Yawu gârâmâ Yesu mem kujetâ mumu lohimbîje ekjetâ kuk pato tetemapgât yok pilâm in yawu kumunje mumbuap yakât den hikuwi.

Imbi âlâje to kukje mem Yesuhât kunjan motelemu giop.

(Mareko 14:3-9 Yoane 12:1-8)

⁶ Sâp yanâmâ Yesuje menenekmu Betani kapiân yâhâwin. Yan yâhâ lok âlâ, kutje Simon sâm, hâk bâle tetewangimu manminiop ya henjenjuop yakât emelan yâhâ orowâk tatmâ sot newin. ⁷ Sot nem tatmunje imbi âlâje to kukje suk sukje âlâ, hâmeje yahat yahatje, ya mem emelan tatbinân gaop. Yâhâ to ya mem Yesuhât kunjan motelemu giop. ⁸ Motelemu gemu nen Yesuhât hoj bawalipjaje ekmunje ki ârândâj otmu yuwu sâwin. “Wongât to kukje suk sukje yu imbiâk mem motelemu kunjan giap. Ya

ekmunje ki ârândâŋ oap. ⁹ Nenne to yu âlepje mem arimunje lok nombotŋaje puluhunjetâ yakât hâmeje mem lok umburuk mansai yawu ya tânyongombâingât dop.” Yawu sâwin.

¹⁰ Yawu sâmunje Yesuje nângâmu ki ârândâŋ otmu yuwu sâop. “Imbi yujeâmâ kulem oap yukât wongât nângânetâ bâleap? Nâje nângâmune âilonjo oap. Yakât yuwu sâmune nângânet. ¹¹ Lok umburuk mansai yamâ sâp kâlep manjetâ tânyongonomaihât dop tap. Yâhâ nâmâ sâp kâlep ki otmuâk pilâyekbom. ¹² Nâmâ mumune hannohonomai yakât mâtâp menihim imbi yuje to kukje suk sukje ya motelemu kunnan giap. ¹³ Yakât yuwu sâmune nângânet. Nâhât den pat âlepje yu hânjan kulemjan ari ekyongonomai. Otmu imbi yuje kulem otnihap yukât den pat ya gurâ yawuâk ekyongonjetâ nângânomai.” Yawu sâop.

Yurasije Yesu betjeheh kionbuapgât sâop.

(Mareko 14:10-11 Luka 22:3-6)

¹⁴ Otmu sâp yan Yesuhât hoŋ bawalipje kâiân yâhâp manbin. Gârâmâ bukenenje âlâ, kutje Yurasi sâm, yâkje hotom uminiwi yengât kunlippenje yengâlen ariop. ¹⁵ Ari yuwu sâm âiyongop. “Yesu wosan tap yan dâiyekmâ arimune menomai yakât matje wuân nihinomai?”

Sâmu sâwi. “Yakât hâmejeâmâ nenje kât nanje 30 gihinom.” Yawu sâm kât nanje ya warŋbi. ¹⁶ Warjetâ miakmâ yakât kakjan girawu otmâ lohotjan menomaihât nângâm manop.

Yesuje hoŋ bawalipje orop sot newi.

(Mareko 14:12-21 Luka 22:7-14,21-23 Yoane 13:21-30)

¹⁷ Otmu Tihit tihit Homban ja kutje âlâmâ Natik Homban ja tâlâhumu nenje yuwu sâm Yesu âikuwin. “Natik Homban tâlâhuap yakât hândâhân lohimbî dondâje menduhuakmâ sot um nenomai. Yakât otmâ emet wosan ari sot umunje orowâk nenom?”

¹⁸ Sâmunje sâop. “Yerusalem kapiân yâhâ lok âlâ mem tetem yuwu sâm ekuonomai. “Nengât bawapinenŋaje yuwu yap. “Emelâk nâhât sâp tâlâhuap. Yakât otmâ nâje hoŋ bawalipne meyekmune gâhât emelan yâhâ menduhuakmâ sot um nenom.” Yawu yap.” Yawu sâm ekuonomai.” Yesuje den yawu sâm eknongop. ¹⁹ Otmu nenje Yesuje sâop yawuâk menduhuakmâ sot newin.

²⁰ Emet omoŋ otmu menduhuakmâ sot nem tatmunje yuwu sâm eknongop. ²¹ “Yuwu sâmune nângânet. Yengâlen gâtje lok âlâje betnehen kionmâ kasalipne yengât bâtyenjan mem katnekuap.” Yawu sâop.

²² Yawu sâmu nângâm biwinenŋaje umatje otmu yakât topje nângâne sâm nenje iknjiâk iknjiâk yuwu sâm âikuwin. “Kutdâ, gâ nâhât me âlâhât yat?”

²³⁻²⁴ Yawu sâm âikumunje yuwu sâm eknongop. “Anitâje sâmu kulenguwi yakât bonje nâhâlen tetemu nohoŋetâ mumbom yakât sâp tâlâhuap. Yakât otmuâmâ yengâlen gâtje âlâje oto konohân nâ orop sot nendomait yâkje betnehen kionmâ kasalipne meyekmâ takawuap. Yawu otnihiwuap yakât matje hâmbâi umatje dondâ membuap. Yakât otmâ mâmâŋaje ki mem ga katbâp yamâ mem ga kalop yawu nanjan.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu yanâk Yurasije âikuop. “Lok pato, den yat yu nâhât mon yat?” Sâmu sâop. “Nâ gâhât yan.”

Natik newi.

(Mareko 14:22-26 Luka 22:15-20 1 Korinti 11:23-25)

²⁶ Otmu sot nem tatbin yan Yesuŋe banġa mem Anitâ mepaem motokmâ ningim yuwu sâŋ eknongop. “Yu mem neŋet. Yuâmâ nâhât sunumne yawu oap.” Yawu sâop.

²⁷ Ningimu nemunŋe yanġak wain to mem Anitâ yâhâpŋe mepaem gâim ningim yuwu sâŋ eknongop. “Yen to yu mem neŋet. ²⁸ To yuâmâ nâhât hep yawu oap. Gârâmâ nohoŋetâ hepne gamu mumbom Anitâŋe nâhât nâŋgâm den sâŋ kalop yakât bulâŋe tâŋ tâŋâk tetewuap. Yawu otmu lohimbî kerek yeŋgât tosayeŋe Anitâŋe pilâŋiŋgiwuapġât mâtâp tetem heŋgeŋguwuap. ²⁹ Nâ sâp yiwereŋe wain to yu yen orowâk ki nem yâhâwom. Yawu gârâmâ yu nemunŋe ki pesuk yap. Hâmbâi Anitâŋe âlâkuâk hâŋgânnohomu âwurem gewom yanâmâ yen orowâk nem yâhânom.” ³⁰ Yawu sâŋ tiŋ pilâmu yapâ yahatmâ Anitâ mepaem kiki mewanġim ya pilâŋ Oliwa pumŋan yâhâwin.

Petoroŋe betbanġiŋgiwuap yakât Yesuŋe sâop.

(Mareko 14:27-31 Luka 22:31-34 Yoane 13:36-38)

³¹ Mâtâwân yâhâm tatmunŋe yuwu sâŋ eknongop. “Anitâŋe emet inânŋan poropete âlâ den ekumu kulemuop ya yuwu tap.

“Nâŋe sâŋmune lama yeŋgât amboyeŋe ya kuŋetâ mumbuap. Otmu yâk watmâ manmai ya hârok gem tiok taok otmâ arim kinnomai.” Yawu kulemuop tap.

Den yakât bonŋe yu tetewe sâŋ oap. Yakât otmâ kasalipnaŋe taka menekŋetâ yen kerekŋe kiŋgityeŋahât otmâ gem tiok taok otmâ arinomai. ³² Menekmâ ari nohoŋetâ mumbom yamâ benŋe mumunġambâ yahatbom. Mumunġambâ yahatmâ Galilaia hânân ari mambotyŋim tatmune yen ak-sihâk ariŋetâ menduhuaknom.” Yawu sâop.

³³ Yawu sâmu Petoroŋe yuwu sâŋ ekuop. “Gâhât kasa takanomai yan yâkŋeâmâ kiŋgityeŋahât otmâ arinomai. Yâhâ nâmâ bia, nâ ki pilâhekmâ ariwomġât nanġan.” Yawu sâop.

³⁴ Sâmu sâop. “Nanġat. Gâŋe omoŋ yukâlâk nâhât “Ki nâŋgâwanġian,” sâwuat. Yawu sârâ kalimbunŋe otbuap yanâmâ gokorok isewuap.” Yawu sâop.

³⁵ Sâmu sâop. Nâmâ gâ orowâk tatdom. Yawu tetehihimu nâŋe gâ ki pilâhekmâ ariwom. Me kiŋgitnahât gurâ ki otbom. Nâŋe gâhât topgahât âinohoŋetâ ki kurihiwom. Me gohone sâŋ otnomai yan gurâ nâ orowâk tatmutŋe notgonomai.” Yawu sâop. Yawu sâmu nenŋe gurâ yâkŋe sâop yawuâk sâwin.

Yesuŋe Oliwa pumŋan yâhâ Anitâ ulitguop.

(Mareko 14:32-42 Luka 22:39-46)

³⁶ Ari kapi âlâ, kutŋe Gesemane sâŋ, yan ariwin. Yan ari Yesuŋe yuwu sâŋ eknongop. “Yen yuân tatŋetâ nâŋe pereŋ pilâŋ ba awoŋ orop den tipŋe alahure.” Yawu sâmu yan ge tatbin. ³⁷ Yan ge tatmunŋe Petoro, otmu Yeweri nanyâhâtŋe meyekmu yeŋjiâk bawi. Ba kinmâ umatŋe tetewanġiwe sâŋ olop yakât nâŋgâmu biwiŋaŋe umatŋe otmu yuwu sâŋ ekyongop. ³⁸ “Yen yuân galem tatŋet. Hâkne biuk sâmu biwine umatŋe dondâ oap.”

³⁹ Yawu sâŋ ekyongom pereŋ pilâŋ ge pare im Anitâ ulitgum yuwu sâop. “O awoŋ, umatŋe tetenihiwe sâŋ oap yu nâŋgârâ ki teteâkġât nanġan. Yawu gârâmâ nâhât ombe watmâ ki otbuat. Gike ombeheâk watmâ otbuat.” Yawu sâop.

⁴⁰ Yawu sâŋ yahatmâ âwurem ba yekmu aman pâlâmŋe inċetâ mândiyekmâ Petoro yuwu sâŋ ekuop. “Yen wongât aman pâlâmŋe iai? Nâ yiwereŋe

pilâyekboman. Yakât pâlâmñe ki otñet. ⁴¹ Biwiyenjëâmâ hewewen oap. Yâhâ wâtyenjëâmâ houñ sâmu aman iai. Yen lohotñe otmâ pilânekmaihât golâek tatmâ Anitâ ulitgunjet.” Yawu sâop.

⁴² Yawu sâm yâhâpñe purik sâm ba Anitâ ulitgum sâop. “Awoñ, sâp yiwerenje umatñe yu tetenihiwomap. Yakât mâtâp âlâ menihiwuatgât dop ki otbuap otmuâmâ nanjat yawuâk teteâk. Gike ombeheâk watmâ otbuat.” Yawu sâop. ⁴³ Yawu sâm yahatmâ âwurem ba hoñ bawalipñe yeksan mâne aman pâlâmñe iwi.

⁴⁴ Yawu otñetâ kalimbuñe âwurem ba den sâop yawuâk sâm ulitguop. ⁴⁵ Âwâñe orop den otmutâ pesuk sâmu âwurem ba hoñ bawalipñe mândiyekmâ sâop. “Bâe, yen nanjai me? Wongât aman pâlâmñe im tai? Emelâk Anitâñe yu otbomgât hângânnohomu gewan. Yakât topñe teteâkgât kasalipnane menekmâ ari hilipnohomoi yakât sâp tâlâhuap. ⁴⁶ Bâiñ, yen yahatmâ enda yekñet. Nâhât den halop alahum mansai. Gârâmâ yengâlen gâtñe betnehen kionsapñe taka kinsap. Yakât yahatñetâ ba yekne.” Yawu sâop.

Yesu mewî.

(Mareko 14:43-50 Luka 22:47-53 Yoane 18:3-12)

⁴⁷ Yawu sâm eknongomu yanâk hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Yura nengât papatolipnenñe lok sesengâlâk hângânyongonjetâ bukunenñe Yurasinje dâiyekmu Yesu mene sâm takawi. Takanjetâ nen orop ahomaingâtbnân ngngâm kapamgât wahap miakmâek takawi. ⁴⁸ Lok takawi ya Yurasinje kulem girawu otmu menomai yakât yuwu sâm ekyongop. “Yesu ya parahumune ekmâ yanâk ga menomai.” Yawu sâm ekyongom dâiyekmu takawi.

⁴⁹ Gotnennjan takamâmâ kasa ya kinñetâ Yurasinje Yesu gotñan tâñ tâñâk ga parahum yuwu sâop. “O, patone, mandâ manman.” Yawu sâm parahuop.

⁵⁰ Yawu otmu Yesuñe yuwu sâm ekuop. “O bukune, girawu nângâm takat ya âlepñe ot.” Yawu sâmu kasalipñe in yawu ga mewî. ⁵¹ Menjetâ kinmu yanâk nengâlen gâtñe âlâñe yahatmâ tewetñe mem hotom uminiwi ya yengât kunyehâhât hoñ bawa ya ândâpñe nombot topñambâek kârâm hâreop. ⁵² Kârâm hâremu Yesuñe ekmu bâlemu yuwu sâm ekuop. “Ya otdâ bâleap. Yu oat yukât matñe hâmbâi tewet yunahâk purik sâhihimapgât ya pilâ.”

⁵³ Gâ nâhât topne ki nanjatgât yawu oat. Nâñe âlepñe awoñne ekumune anelolipñe kinñitñe orowâkñe tânohoñetgât hângânyongomu ge kasalipne yu yongom watyekñetâ arinomaihât dop tap. ⁵⁴ Yawu gârâmâ awoñ ekumune anelolipñe hângânyongomu yawu otbâiâke yamâ iknjak âi sâm nihiop yakât mâtâp mangunjetâ bonñe ki tetewuap. Yakât otmâ sâm nihiop ya ârândân olâkgât nanjan. Yawu sâop.

⁵⁵ Yawu sâm kasalipñe yuwu sâm ekyongop. “Yen unam tewet otmu kapamgât sâtñe metñe âlâlâ mem takai. Yen nâhât lok bâleñe sâm menekne sâm takai me? Me lok bâleñe âlâ kune sâm takai? Ya ekmune bâleap. Hilâm ârândân nâmâ Anitâhât opon kâmbukñan yâhâ den kâsikum yingim gaman. ⁵⁶ Yan bâñ menekbâi yamâ emet inânñan Anitâñe poropetelipñe den ekyongomu kulenguwi yakât bulâñe âun teteap.” Yawu sâmu ekmunñe hâknenñe biuk sâmu yahatmâ tiok taok otmâ arim kinbin.

Yesu muâkgât sâm den hakñan sâwi.

(Mareko 14:53-65 Luka 22:54-55,63-71 Yoane 18:13-14,19-24)

57-58 Nenâmâ kerehâk kinjtinenjahât otmâ gem tiok taok otmâ arim kinmunje Petoroŋe ikniâk betyenehen tihâk watyekmâ ariop. Otmu hotom uminiwi ya yengât kunyeŋe, kutŋe Kaipa sâŋ, yâkâlen Yesu mem ariwi. Mem ariwi sâp yanâmâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Yura nengât kunlipnenŋe menduhuakmâ kinbi. Menduhuakmâ kinjetâ Petoro yâhâmâ emet ginŋan tembe lâuŋe emet yakât galem kinbi ya yengât ho-hetyenŋan ari kinmâ den girawu hikunomai sâŋ yakât ândâp katmâ nâŋgâop.

59 Ândâp katmâ nâŋgâmu âi pâi tuhuwi. Otmu girawu tuhumunje muâkgât den golâ topŋe topŋe gahaem hakŋan sâwi. 60 Yawu otmâ lok dondâŋe den girawuân hâum sâŋetâ kunlipyenŋe nâŋgâŋetâ ârândâŋ otbuap yakât pâpguwi. 61 Yawu gârâmâ hohetyenŋan gâtŋe lok yâhâp yaŋe yahatmâ emelâk Yesuŋe den sâop ya nâŋgâm hilipgum den imbiâk hakŋan sâowot. “Lok yuŋeâmâ yuwu sâmu nâŋgâwit. “Anitâhât opon kâmbukŋe emelâk tuhuwi yuâmâ nâ niniâk liakum yâhâpŋe hilâm kalimbu kâlehen tuhum manguwom. Lok âlâ me âlâŋe ki tânnohonomai.” Yawu sâop.” Yawu hakŋan sâmutâ Yesuŋe olotoŋâk kinop.

62 Olotoŋâk kinop yakât Kaipaŋe yahatmâ kinmâ Yesu yuwu sâŋ ekuop. “Gâ wongât otmâ den âlâlâ âihohomunje yakât matŋe ki kâpeksat? Yawu otdâ ekmunje ki ârândâŋ oap.” Yawu sâop. 63 Yawu sâmu benŋe Yesuŋe yâhâpŋe olotoŋâk kinop. Olotoŋâk kinmu witgum sâop. “Bâiŋ witgumâk âihohowe. Anitâ manman ambonjahât senŋan âihohowoman yukât matŋe sârâ nâŋgâne. Gâ Anitâŋe ikŋe nanŋe bulâŋe ya hâŋgângohomu ge yu mansat me bia? Sârâ nâŋgâne.” Yawu sâop.

64 Sâmu sâop. “Yu yat yakâ. Nâmâ Anitâŋe hâŋgânnohomu gewan. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâŋe wâtŋe nihim âlâkuâk hâŋgânnohomu elem kulewŋonboŋ kakŋambâ âwurem ge yengât kunyeŋe tatmâ yâhâmbisâm. Sâp yan Anitâhât wâtŋe ya nâhâlen tetemu eknomai.” Yawu sâop.

65-66 Yawu sâmu Kaipaŋe nâŋgâmu bâlemu yahatmâ ikŋe sâŋgum mem duhatmâ bukulipŋe yuwu sâŋ ekyongop. “Bâe, ikŋahât nâŋgâmu yahatmu Anitâhât kawenŋan kinbe sâŋ oap. Yuâmâ den kâmbukŋe hâlilijne yap. Yakât girawu tuhunomgât nanŋai?” Yawu sâŋ âiyongop.

Sâmu sâwi. “Kunjetâ muâk,” yawu sâwi.

67 Yawu sâŋ kundennan tâpguwi. Tâpgum gâtŋeŋe sâŋgum âlâ mem senŋe sâhâm kâtâpŋunjetâ kinop. Senŋe sâhâm kâtâpŋum ândâpŋe huhuwi. Ândâpŋe huhum nombotŋeŋe yuwu sâŋ âikuwi. 68 “Bâiŋ, ândâpŋe âlâŋe huhuap? Anitâŋe hâŋgânnohomu gewan sâmat. Ya bulâŋe sâmat otmuâmâ yiwereŋe âlâŋe ândâpŋe huhumu eksat yakât sârâ nâŋgâne.” Yawu sâŋ kum senŋan gem mem âlâlâ mâŋgâewi.

Petoroŋe Yesu betbangiop.

(Mareko 14:66-72 Luka 22:56-62 Yoane 18:15-18,25-27)

69 Otmu Petoroŋe emet ya hawiŋanâk kinmu hotom uminiwi ya yengât lok kunyenjahât hoŋ bawa imbi âlâŋe ekmâ yuwu sâŋ âikuop. “Gâmâ Yesu Galilaia amboŋe orop manŋetâ yekman.” Yawu sâop.

70 Yawu sâmu lok dondâhâlâk kinbiŋe nekmâ nâŋgâmaihât Petoroŋe kurihiakmâ yuwu sâop. “Gâŋe den yat yakât ki nanŋan.” 71 Yawu sâŋ pilâyekmâ endunâken ba kinmu imbi âlâŋe ekmâ lok yan kinbi ya yuwu sâŋ ekyongop. “Lok emet, lok yuâmâ Nasaret kapiân gâtŋe yâk orowâk manŋetâ yekman.”

⁷² Yawu sâ m ekyongomu sârearekmâ yuwu sâop. “Anitâhât senñan kinmâ yuwu sâ mune nânğâñet. Nâ lok yakât ki nânğawañgiman.” Yawu sâop.

⁷³ Sâmu sâwi. “Yesuâmâ Galilaia hânân gâtñe nanğain. Yâhâ gâ gurâ yawuâk Galilaia yengât engat ya sârâ nanğain yukâ. Yakât otmâ gâmâ yakât komolân gâtñe geksein.” Yawu sâwi.

⁷⁴ Sâñetâ sârearekmâ sâop. “Bâiñ, âlepñe Anitâhât senñan den membom otbuawâmâ yâkñe matñe nihiwuap. Lok sâ m tai yuâmâ bulâñanâk ki nânğawañgian.” Yawu sâop. Yawu sâ m oan mâne yanâk gokorok isiop.

⁷⁵ Gokorok isian mâne Yesuñe emet inânñan den ekuop ya nânğâmu teteop. “Gâñe nâhât “ki nânğawañgian” sârâ kalimbunje otmu yan gokorok isewuap.” Den ya nânğâmu tetemu biwiñe ñasinâk pato otmu pilâyekmâ ikñiâk ba kinmâ hik ñâik ñâihâk isiop.

27

Yesu mem Pilatohâlen ariwi.

(Mareko 15:1 Luka 23:1-2 Yoane 18:28-32)

¹⁻² Otmu emet hañ sâmu yanâk hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Yura nengât kunlipnenñaje Yesu muâkgât sâ m den hikuwi. Yawu otmâ Yesu bâññan kum sâhâm dâim Roma yengât kiap âlâ, kutñe Pilato sâ m, yakât den sâsâ emetñan ariwi.

Yurasi hiwawahop.

(Aposolo 1:18-19)

³ Otmu bukunenñe Yurasine Yesu mumbuapgât den sâ m hâreawañgiwi yakât den pat nânğâmu bâleop. Nânğâmu bâlemu yâkñe kât nanñe 30 wañbi ya mem sururuk sâ m ari yuwu sâ m ekyongop. ⁴ “Otmune dondâ bâleap. Yesu yamâ tosañe bia yamâ nâñe otmâ tâpikguwan. Yawu otmâ tosa umatñe mian.” Sâmu sâwi. “Tosa amboñe. Gikak henğenğuwuat.”

⁵ Yawu sâñetâ nânğâmu bâlemu pilâyekmâ tewetsenñe wañbi ya mem ari opon kâmbukñan yâhâ sorokenâk pilâmu giop. Pilâ m gem sururuk sâ m ari hiwawahop.

⁶ Yâhâ hotom uminiwi yengât kunlipyenañe tewetsenñe pilâop ya mem yuwu sâwi. “Tewetsenñe yuâmâ Yurasine Yesu betñehen kionop yakât hâmenñe. Yawu gârâmâ yuñe opon kâmbukñahât pat sâ m katmunñe ki ârândân otbuap. Yawu gârâmâ yuwu mon otnom? ⁷ Yu mem lok âlâñe amanñe tuhumap yâkâlen hân puluhunom. Puluhum lok kâlepñehembâ taka manmai ya yan hanyongombisâi.” Yawu sâwi. ⁸ Yawu otmâ hân ya puluhuwu yakât kutñe yuwu, “Hepñak puluhuwu,” yawu kunbi. Sum yakât kutñe yawuâk tap.

⁹⁻¹⁰ Oñbi yakât bonñe teteop yamâ emet inânñan Anitâñe sâmu poropete âlâ, kutñe Yeremia sâ m, yâkñe kulemguop ya yuwu. “Isirae nengât kunlipnenñaje lok âlâ muâkgât sâ m hâreawañgim yakât kât nanñe 30 kasañe wañbi. Tewetsenñe wañbi ya mem ari lok âlâ amanñe tuhuminiop yâkâlen hân puluhunomai sâ m Anitâñe den eknohop.” Yawu sâ m kulemguop tap.

Yesuñe olop miop yakât Pilatoñe âikuop.

(Mareko 15:2-5 Luka 23:3-5 Yoane 18:33-38)

¹¹ Yâhâ hotom uminiwi otmu Yura nengât kunlipnenñaje Yesu mem Pilatoñe sâ m hâreâkgât yâkâlen ari den âiân katbi. Katñetâ tatmu Pilatoñe yuwu sâ m âikuop. “Yura yengât lok kutdâ sâmai ya gâ me?” Yawu sâop.

Sâmu sâop. “Oñ, den bulâñe yat.” Yawu sâop.

12 Otmu Yesu mem ariwi nombotņaje yâkât hakņan sâwi. Hakņan sâņetâ den matņe ki sâop. 13 Ki sâam olotoņâk kinmu Pilatoņe topoņe nâņgâwe sâam Yesu yuwu sâam âikuop. “Girawu otmâ den sâam tai yakât matņe ki kâpekyiņgiat?”

14 Yawu sâam âikumumu den biaek kinop. Yawu kinop yakât ekmu sâņe olop.

Yesuņe kuņetâ muâkgât Pilatoņe den sâam hârewaņgiop.

(Mareko 15:6-15 Luka 23:13-25 Yoane 18:39-19:16)

15-19 Otmu Pilatoņe yuwu nâņgâop. “Lohimbi dondâņe Yesuhât nâņgâņetâ yahatmap. Yakât otmâ hotom umai ya yeņgât kunlipyeņaje nâņgâņetâ bâlemu yaņak muâkgât sâam hârewaņgim nâhâlen mem takai.” Yawu nâņgâam eņgat yâhâp otmâ kinmu yanâk imbiņaje yuwu sâam den katmu takaop. “Nâ amanân awun eksan yakât topoņe yuwu. Yesu yamâ tosaņe bia. Gârâmâ gâņe ihlâk ki otbaņgiuwat.” Den yawu sâam katmu takaop.

Yâhâ Tihit tihit hombaņ ârândâņâk Pilatoņe yuwu otminiop. Lok tosa otņetâ pâi emetņan katyekeņetâ tatminiwi yapâ gâtņe âlâ me âlâhât lohimbiņe nâņgâņetâ dopņan otmu lok âlâ holaņbuat sâminiwi ya holaņyekmu geminiwi. Yakât otmâ Yesu me lok bâleņe, kutņe Yesu Barawa sâam, âlâ me âlâ holaņmu gewuapgât nâņgâam Pilatoņe lohimbi ya yuwu sâam âiyongop. “Âlâ holaņmune gewuap? Barawa me Yesu holaņmune yeņgâlen giâkgât naņgai?”

20 Yawu sâam âiyongomu hotom uminiwi ya yeņgât kunlipyeņe otmu Yura nengât kunlipnenņaje lohimbi biwiyeņan kioņmâ yuwu sâwi. “Barawa holaņdâ gemu Yesu kuņetâ muâk,” sâņet sâam eņgatyenjan gewi. 21 Yâhâ Pilatoņe yahatmâ kinmâ yuwu sâam âiyongop. “Yenâmâ âlâ holaņmune giâkgât naņgai.”

Sâmu sâwi. “Barawa holaņdâ giâkgât naņgain.” Sâņetâ sâop. 22 “Yesu yuâmâ Anitâņe hâņgâņgumu giop sâmai yâkât girawu otbaņgiowmgât naņgai?”

Sâmu ņerekeņe berendenâk sâwi. “Yâk howanân kum kânâņgâņetâ muâk.”

23 Sâņetâ âiyongop. “Bâe, yuâmâ ki orotņe. Wuân otmu bâleoņgât yawu yai?”

Yawu sâmu âlâkuâk yahatmâ sâwi. “Howanân kum kânâņgâņetâ muâkgât naņgain.” Yawu sâwi.

24 Yawu sâam kunyeņe kârikņe otņetâ kuk pato tetemâp sâam Pilatoņe yahatmâ kinmâ topoņe teteâkgât to osom katmâ senyeņanâk bâtņe piriakmâ ekyongop. “Yu otne sâam oai yamâ yeņgât tosa. Yuņe nâhât wahap ki oap. Yawu gârâmâ senyeņanâk kinmâ to yu piriakmune neksai.” 25 Sâmu sâwi. “Sâmunņe kuņetâ mumbuap yukât tosa yamâ nen otmu nengât sen tetem sambe otnomai ârândâņ menenekbuap.” Yawu sâam hârewi.

26 Yawu sâam hâreņetâ Pilatoņe sâmu Barawa ya holaņetâ giop. Yawu otmâmâ tembe lâulipņe ekyongomu Yesu mem kândâtņe lawitņetâ hepņak kiņ pisiliņ sâop. Yawu otņetâ Pilatoņe hâņgâņyongomu howanân kuņetâ muâkgât mem ariwi.

Tembe lâulipņaje Yesu mem âlâlâ tuhuwi.

(Mareko 15:16-20 Yoane 19:2-3)

27 Tembe lâulipņaje Yesu mem ya pilâm emet âlâen katņetâ talop. Yawu otmâ tembe lâu bukulipyeņe nombotņe meyekņetâ gawi. 28 Gam Yesuhât hâk katipņe tuhum pilâwaņgim hâk katipņe kâkâlep, kuriņ takop takop yamâ lok kutdâņe mânuņakmâ manminiwi yawuya ya mem mânuņbangiwi. 29 Yawu otmâ tâk âlâ sâtņe metņe, hatman yawuyaņe mem goņgoņgom lok papato yeņgât ņerenden yu dop kum kunņan kepeim âlihitbangiwi. Âlihitbangim kapam âlâ bâtņe bonâņgen waņetâ memu gotņan ba senņan gem giriņbangim yuwu sâam ekuwi. “Bâe, Yura yeņgât lok kutdâ pato. Yakât otmâ torokatmâ

mangât nanġain.” Yawu sâ m senġan gewi. ³⁰ Senġan gem kundennan tâpġuwi. Otmu kapam wanġi yanġak bâtnan hindâm kunġan lawitbi. ³¹ Yawu otmâmâ hâk katipġe kuriġ ya mem tuhum pilâm ikġe hâk katipġe mânunġanġim yanġak mem howanân kum kânġânġâne sâ m dâim ariwi.

Yesu howanân kuwi.

(Mareko 15:21-32 Luka 23:26-43 Yoane 19:17-27)

³² Ariwi yamâ ikġahâk howanġe lâuakmu ariwi yakât otmâ wâtġe houġ sâmu lok âlâ, kutġe Simon sâ m, yamâ Kirene gâtġe ya mem tetem sâwanġiġetâ Yesuhât howan ya tângum mem lâumu orowâk ariwi. ³³ Ari hân âlâengen, kutġe Golihata sâ m, yan ariwi. Kut yakât topġeâmâ “Lok Kunġe Hahitġe,” yawu. ³⁴ Yan ari Yesuġe hâhiwin dondâ nânġâmġât wain to otmu to nâsin bâleġe ya orowâk menduhum gâim wanġetâ nemu nâsinġanġimu ukum pilâop.

³⁵ Otmu hâk katipġe tuhum pilâmâmâ ikġe howanân kum kânġânġeġetâ kinmu hâk katipġe ya mem “Âlâġe miakbuap?” sâ m mem ketetmâ katbi. Mem ketetmâ katġetâ tatmu pepa duhatmâ tipi tapi tuhum kutyenġe ikġiâk ikġiâk kulemgum amanân mânunġetâ ġiop. Mânunġetâ gemu mem gulip malap tuhum yapâ pepa âlâ menġetâ kut teteop yanġe miahop. ³⁶ Yawu otmâ yakât kakġan in ġe tatmâ ekbi. ³⁷ Yawu otmâ howan yakât kunġan yuwu kulemgum katbi. “Lok yu kutġe Yesu. Yâhâmâ Yura yenġât lok kutdâ.” Yawu sâ m kulemguwi. ³⁸ Otmu sâp yanâk lok komborâ yâhâp yotgom lâum kânġânġeylekġetâ nombot nombot kinowot.

³⁹ Otmu lohimbî nombotġe mâtâp ya watmâ howan hâlâġmâ arim takawiġe Yesu ekmâ lauġenġe butelim yuwu sâwi. ⁴⁰ “ġânġe emelâk yuwu sârâ nânġâwin. “Opon kâmbukġe yamâ nânġe liakum hilâm kalimbu biwiġan tuhum manġuwom,” yawu sârâ nânġâwin. Yawu ġârâmâ howanâmbâ pek sâ m kâpehâkmâ ġe. ġerâ yanâmâ nenġe “O, Anitâhât nanġe bulâġe” sânom.” Yawu sâwi.

⁴¹ Yawu sâġetâ benġe hotom uminiwi ya yenġât kunlipyġe otmu Mosehât ġirem den kâsikum ningiminiwiġe senġan gem lohimbî kinbi ya yuwu sâ m ekyongowi. ⁴² “Lok yuâmâ Yura nengât lok kutdâ sâmai. Yuġe lok nombotġe tânyongomu ekmain. Yâhâ ġirawu otmuâmâ ikġeâmâ ki tânahom howanâmbâ kâpehâkmâ ġiap? Kâpehâkmâ gemu eknom otmuâmâ biwinenġe yâkâlen katmâ tem lâuwanginom. Yâhâ ki kâpehâkmâ gewuawâmâ yuwu sânom. “Âo, lok yuâmâ imbiâk otmâp.” Yawu sânom. ⁴³ Yawu otmâmâ ikġak yuwu sâop. “Nâmâ Anitâhât nanġe bulâġe. Biwine yâkâlenâk kinsap.” Ikġahât yawu sâop. ġârâmâ bâiġ Anitâġe tângumu howanâmbâ kâpehâkmâ gemu ekne.” Yawu sâwi.

⁴⁴ Yawu sâ m senġan gem kinġetâ yanâk lok bâleġe yotgom kânġânġeylekġetâ nombot nombot kinowot yâku yawuâk senġan ġiowot.

Yesu muop.

(Mareko 15:33-41 Luka 23:44-49 Yoane 19:28-30)

⁴⁵ Otmu hilâm kârikġan, 12 kilok olop yan Anitâġe nânġâmu emetsenġe bok sâmu omoġ sahapop. ⁴⁶ Omoġ sahakmâ yapâ ari emetsâpġe 3 kilok otmu emet lanġinġe âlâkuâk pilâop. Yawu otmu Yesuġe kândâtġe kuwihakmâ Yura nengât denân yuwu sâ m halahuop. “Eli, Eli lama saptaktani.” Yawu sâop. Sâop yamâ topġe yuwu. “O, Awonġ, wongât nânġâm kâkâsuk otmâ betnihiat?” Yawu sâop.

⁴⁷ Otmu lok nombotŋaŋe nāngām tâpikgum yuwu sâwi. “Eliahât mon sâm ahom kuakmâ tap.” ⁴⁸ Yawu sâŋetâ hohetyeŋan gâtŋe âlâŋe sururuk sâm ari sâŋgum âlâ mem nak bâtbâtŋe potonŋan pāŋ pāŋ kepeim wain to bâleŋe yan katmâ mem yâhâ Yesuŋe niâkgât lauŋan kalop. ⁴⁹ Yawu otmu bukuliŋaŋe yuwu sâm ekuwi. “Pilâ. Eliŋe himbimâmbâ ge tânguâkgât nāngâm kutŋe kunsap mon? Pilârâ in ekne.” Yawu sâwi. ⁵⁰ Yawu sâm kinŋetâ Yesuŋe kârikŋeâk halahum yanŋak bâiŋe kambiamŋe tok sâmu muop.

⁵¹ Otmu emelâk lohimbi inŋaŋe opon kâmbukŋe yakât biwiŋe ekmai sâm sâŋgum kâlep pato hikunŋetâ ya kâtâpŋuminiop. Sâŋgum yaŋe pāŋambâek tok sâm hâreakmâ nombot nombot otmu tetekŋan olop. Yawu otmu mososoŋ pato miop. ⁵² Mososoŋ pato memu yan hân orotok sâmu lohimbi nombotŋaŋe emelâk Anitâhât tem lâum manminiwi ya yengât sum aŋ sâm kinmu pindilakmâ yahatbi. ⁵³ Sumâmbâ pindilakmâ yahatmâ manbi yaŋe ari Yesuŋe mumuŋambâ yahalop yanâmâ Yerusalem kapiân yâhâŋetâ yan kapi ambolipŋe orowâk eŋakbi.

⁵⁴ Yesu muop sâp yanâmâ tembe lâu hâlâŋmâ kinbiŋe mososoŋ pato miowân kulem âlâlâ tetemu ekŋetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâwi. “Lok yuâmâ bulâŋanâk Anitâhât nanŋe.” Yawu sâwi.

⁵⁵ Otmu imbi nombotŋe yan kinbi yâhâmâ Galilaia ambolipŋe. Yâkŋeâmâ Yesuhât hoŋ baminiwi yamâ kutyeŋe yuwu. ⁵⁶ Âlâmâ Maria Matala kapiân gâtŋe, âlâmâ Mariahât nambene Yakowo yet Yose mâmâyetŋe, yâhâ âlâmâ Yoane yet Yakowo yâk yetgât mâmâyetŋe.

Yesu lâum ari hanguwî.

(Mareko 15:42-47 Luka 23:50-55 Yoane 19:38-42)

⁵⁷ Emet ŋiŋ sâmu yan lok âlâ, kutŋe Yosep sâm, yâhâmâ Arimata kapi amboŋe. Yâkât iri sikumŋe pato tatbāŋiop. Otmu yâkŋe Yesuhâlen biwiŋaŋe kepeim manop. ⁵⁸ Lok yaŋe Yesu lâum ari hanguwe sâm Pilatohâlen ari tetewāŋiop. Tetewāŋimu lauŋan mem tembe lâulipŋe hāngānyongomu ari howanâmbâ Yesu mem waŋbi. ⁵⁹⁻⁶⁰ Mem waŋetâ bukuliŋe orop Yesu lâum ari kât mâtâpŋe âlâ dikin yawuya emelâk Yosepŋe yan hannohonomai sâmu nanlipŋaŋe kât mâtâpŋe kusânmâ mem tiŋgâloŋetâ kinop ya lâum ariwi. Otmu sâŋgum kaok âiŋe yaŋe katipgum kâlehen lâum ba katŋetâ talop. Katŋetâ tatmu kât âlâ lâum hâpunŋetâ ba mâtâpŋe ya maŋuop. ⁶¹ Otmu imbi yâhâp, Maria Matala kapi amboŋe otmu nambene Yakowo yet Yose mâmâyetŋaŋe yan ge tatmâ we bâle nāngâm talowot.

Tembe lâu katyekŋetâ galem kinbi.

⁶² Otmu emet haŋ sâmu, tatmâ nāngâminiwin sâp yakât omoŋânâk hotom uminiwi yengât kunlipyeŋe otmu Parisaio yaŋe Pilatohâlen ariwi. ⁶³ Ari yuwu sâm ekuwi. “Patonenŋe, den tipŋe sâmunŋe nāngâ. Yesu lok perâk yaŋe emelâk den âlâ yuwu sâop ya naŋgat. “Nâ nohoŋetâ mum hilâm kalimbu hân kâlehen im yapâ mumuŋambâ yahatbom.” Yawu sâop. ⁶⁴ Ya ki yahatbuap yawu naŋgain. Yawu gârâmâ hoŋ bawalipŋaŋe lâum ari âlâengen misinŋutŋetâ tatmu den imbiâk yuwu sâm lohimbi kâityongonomai. “Yâhâmâ emelâk mu-muŋambâ yahatsap.” Yawu sâm kâityongom angoân yakât nāngâŋetâ yahalop ya witgum torokatŋetâ umatŋe topŋe topŋe teteningiwuap. Yâhâ yawu otmaiŋetâ gâŋe tembe lâu nombotŋe katyekdâ ari sum yakât galemŋe kinŋetâ hilâm kalimbu pesuk sâekgât naŋgain.” Yawu sâm ekuwi.

⁶⁵ Sâjetâ sâop. “Bâin nâhât tembe lâu meyekjetâ ari sum galem gum kinnomai.” Yawu sâop.

⁶⁶ Yawu sâmu tembe lâulipnje meyekmâ sumângen ariwi. Ari kât hâpunmu mâtâpnje manjuop ya ekmâ denjop kutakum mem ginjan katjetâ merakiop. Yawu otmâ Yesuhât bukulipnjañe tuhumm gik beretek pilâm kâlehen yâhâmaiñât Sisahât towat denjowân katbi. Denjowân katmâ tembe lâu galem katyekjetâ kinnjetâ âwurewi.

28

Yesunje mumunambâ yahalop.

(Mareko 16:1-10 Luka 24:1-10 Yoane 20:1-18)

¹ Emet hañ sâmu yanâk Maria, Matala kapiân gâtñe otmu nambenje orowâk sumângen ariowot. ² Arimutâ yanâk mososoj pato memu anjelo âlâ hâk katipñe kaok bolanj bolanj yañe himbimâmbâ pârâk sânsânâk giop. Ge kât pato âlâ Yosep bukulipnjañe lâum hâpunjetâ ba sum mâtâpñe manjuop ya yâkñe lâum hâpunmâ pilâm kakñan yâhâ talop. ³ Otmu anjelo yakât kundennjañe lanjinje dondâek pilâop. ⁴ Kât pat kakñan ge tatmu ekmâ tembe lâu yañe umutyenje arimu kâi bâtyenje sân sân sâm derepyongop. ⁵ Yawu otmâ anjeloñe imbi yâhâp yuwu sâm ekyotgop. “Yet kinjityetñahât ki otset. Yetñe Yesu howanân kuwi ya ekde sâm takawot ya nanjan. ⁶ Yâhâmâ yuân ki tap. Emelâk mumunambâ yahatbom sâop yawuâk otmâ yahatmâ arap. ⁷ Yakât otmâ kâlehen yâhâ Yesuhât welâm ekmâ nângâm in yawu âwurem ari hoñ bawalipnje yuwu sâm ekyongoromawot. “Kutdânenñane emelâk mumunambâ yahatmâ Galilaia hânângen ari tap. Yawu gârâmâ yen yawuâk ariñetâ penanjinomai.” Yawu sâm ekyongoromawot.”

⁸ Yawu sâmu nângâm koahowot yamâ biwiyetñe heronje pato nângâowot. Yawu otmâ ya pilâm sururuk sâm hoñ bawalipnje yengâlen ariowot.

⁹ Arimutâ Yesunje mâtâwân teteyitgim yuwu sâop. “Wa, imbi yâhâp.” Yawu sâmu koahowot yamâ ekmâ nângâm mepa sanjan otbângiowot. ¹⁰ Yawu otbângimutâ yuwu sâop. “Yet ki nângâm koakset. Yerâmâ sururuk sâm hoñ bawalipne ari ekyongomutâmâ Galilaia hânân ari mambotnihinomai.” Yawu sâop.

Tembe lâu yañe den golâ gahaem sâm haok tuhuwi.

¹¹ Yawu sâm ekyotgomu mâtâwân arim tatmutâ tembe lâu sum galemñe kinbinje sururuk sâm ari kapi patoen yâhâ hotom uminiwi yengât kunlipnyenje kulem teop yakât ekyongowi. ¹² Yakât ekyongonjetâ opon kâmbukñahât galemliptyenje orowâk menduhuakbi. Menduhuakmâ den hikum tembe lâu yañe Yesuhât sum galem kinbi ya tewetsenñe hâmenje pato yingim “den golâ yuwu sânomai,” sâm enjatyenjan gewi. ¹³ “Nen omoñ derep kâmbukñan aman pâlâmñe imunñe Yesu hoñ bawalipnjañe tihâk taka lâum âlâengen ari hanguai.” Yawu sânomai. ¹⁴ Yawu gârâmâ Pilatonje den yu nângâm hilipyongomapgât nenñe sârereyekmâ topñe yu kurihinom. Yakât ki nângâm ketet otnomai.” Yawu sâwi.

¹⁵ Yawu sâm hâmenje yinginetâ miakmâ sâwi yawu otbi. Yâhâ den golâ yamâ sâm haok tuhum alahum ariwi. Yakât otmâ sâp yiwerenje yu Yura kapi ambolipnjañe den yukât yawuâk alahum manmai.

Yesunje den bâinje sâm ekyongop.

(Mareko 16:14-18 Luka 24:36-49 Yoane 20:19-23)

¹⁶ Otmu yakât kakñan nen hoñ bawalipñe kâiân konok Galilaia hânân ariwin. Ari Yesuñe pumñe âlâ yan menduhuaknom sâop yan yâhâ menduhuakbin. ¹⁷ Menduhuakmâ kinmunñe Yesu teteningimu ekmâ biwi hero pato nângâm mepaewin. Yawu gârâmâ lohimbi nombotñañe ekmâ engat yâhâp otbi. ¹⁸ Yâhâ Yesuñe gotnenñan ga kinmâ yuwu sâm eknongop. “Anitâ Awoññane mâmânje otnihimu yakât wâtñan kinmâ himbimân gâtñe me hânân gâtñe, ehekñe ki ehekñe kerek yengât kunyeñe tatmâ yâhâmbisâm. ¹⁹ Yawu gârâmâ den kâsikum yingim gan yu mem hânñan kulemñan ari lohimbi kâsikum yinginetâ nâhâlen biwiyeñañe kepeim mannomai. Yawu gârâmâ Awoñne otmu nâ otmu Wâtgât mâmâñahât Heak nenâmâ konohâk oain. Yawu tatmain yakât yeñe nengât kulân lohimbi toen mem katyekñetâ nenñe tihityeñe otmâ yâhânom. ²⁰ Otmu nâñe yen orowâk manmâ den kâsikum yingim gan ya kerehâk kâsikum yinginetâ biwiyeñañe tinâk lâum mannomai. Otmu sâp ârândâñ mâmânje otyingimune nâ orop biwiyeñañe kepeiakmâ konohâk otmâ mannomai. Otmu sâp pesuk sâwuap yanâmâ âwurem gemune penañgiaknom.” Yawu sâm den bâiñe eknongop. Bâiñ, den pesuk yap.

Mareko Yesuhât Den Pat Âlepŋe Marekoŋe kulemguop.

Yoaneŋe âi topŋe kalop.

(Mataio 3:1-12 Luka 3:1-9,15-17 Yoane 1:19-28)

- ¹ Anitâhât nanŋe Yesu Kiristo yâkât den pat âlepŋe yakât topŋe ya yuwu.
- ² Poropete âlâ, kutŋe Yesaia sâŋ, Anitâŋe yuwu sâŋ ekumu kulemguop. “Anitâŋe nanŋe yuwu sâŋ ekuop. “Nine hoŋ bawa âlâ ekum hângângumune kulet sâŋ ari mâtâp menŋihiwuap.” Yawu sâŋ nanŋe ekuop.”
- ³ Yawu sâŋmâ torokatmâ mâtâp mewangiwuap yâkât yuwu sâop. “Lok ki manmaiângen, lok âlâ yan ari manbuap. Lohimbi yâkâlen takanomai ya yuwu sâŋ ekyongowuap. “Lok kutdâhât mâtâp ya mem pitijet. Otmu mâtâp mewanginet. Otmu uk sâŋ huruŋ sâŋ, pumŋe lauŋe yamâ kum kilikmâ mem ârândâŋ merândâŋ tuhuŋetâ ya talâk.”
- Yawu sâŋ ekyongop.” Yesaiaŋe den yawu kulemguop tap yakât bulâŋe yawu Yaonehâlen teteop.
- ⁴ Yoaneŋe lohimbi toen katyekbe sâŋ yakât topŋe katmâ yahatmâ lok ki manmaiângen ari manop. Yaken ari manmâ lohimbi dondâŋe yâk ekne sâŋ ariŋetâ yuwu sâŋ ekyongop. “Orotmemeŋe kiŋgoŋ âlâlâ otmâ mansai ya kerek betbanginetâmâ toen katyebom. Toen katyekmune Anitâŋe tosayeŋe pilâyinŋiwuap.” Yawu sâŋ ekyongop. ⁵ Yawu sâmu ya nângâm hân pato âlâ, kutŋe Yuraia sâŋ, ya ambolipŋe otmu kapi âlâ, kutŋe Yerusalem sâŋ, ya ambolipŋe kiŋgitŋe orowâkŋe yâkâlen ari orotmemeŋe bâleŋe ya kerehâk sâŋ teteŋetâ Yoran toen katyehop.
- ⁶ Yâhâ Yoaneŋe hâk katipŋe yamâ soŋgo âlâ, kutŋe kamele sâŋ, yakât somotŋaŋe mendenmâ ya kepeiakmâ manminiop. Otmu kamele hâkŋaŋe let yawu pâŋan sâhâm kuratguahop. Otmu dopon, neŋgodâ, me goŋgaraj yawuya nem manminiop.
- ⁷ Yawu manmâ lohimbi yuwu sâŋ ekyongop. “Lok âlâ nâhât betnehen taka mansap. Yâhâmâ lok kutdâ otmu wâtŋe pato tatbangiap. Nâmâ lok tâŋât, lok in yawuya. Yawu gârâmâ nâŋe yâkât itâkat kâpekâ golewangiwomgât dop ki tap. Otmu tânguwomgât dop gurâ ki tap. Nâŋeâmâ yâkât amutgen manmâ yâhâwom.
- ⁸ Otmu yeŋe orotmemeŋe bâleŋe betbanginetâmâ toen katyebom. Yâhâ biwiyeŋe yâkâlen katmâ mannomai yanâmâ Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge mâmâŋe otyinŋiwuap. Mâmâŋe otyinŋimu manman bulâŋe mannomai.” Yoaneŋe Kutdâhât nângâm yawu sâŋ ekyongop.

Yoaneŋe Yesu toen kalop.

(Mataio 3:13-4:11 Luka 3:21-22 Luka 4:1-13)

- ⁹ Otmu sâp yan Yesuŋe kapi âlâ, kutŋe Nasaret sâŋ, Galilaia hânân tap yan manop. Hilâm âlâen kapi ya pilâm Yoane ekbe sâŋ Yoran to ginŋehen ariop. Yan arimu Yoaneŋe mem toen kalop. ¹⁰ Toen mem kalop sâp yanâk himbim pâroŋ sâmu Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe kembâ hâtgum ge Yesu mâmâŋe otbangiop. ¹¹ Giop yanâk himbimâmbâ Anitâŋe yuwu sâop. “Gâ

nine nanne kambiamne. Nâ biwinaŋe gâhâlâk nângâm kepeihekman.” Yawu sâop.

¹² Otmu yakât kakŋan Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakŋe Yesu hângângumu hewukŋe kârikŋe lok ki manmaiângen ariop. ¹³ Yan ari manmu hilâm 40 pesuk sâop. Sâp yan weke bâleŋe yengât kunyeŋe, kutŋe Satan sâm, yâkŋe Yesuhât biwiŋahât topŋe ekmâ nângâwe sâm olop. Yawu otmu yakât kakŋan Anitâŋe anjelolipŋe hângânyongomu ge Yesuhât tihitŋe otmâ tânguwi.

Yesuŋe âi topŋe kalop.

(Mataio 4:12-17 Luka 4:14-15)

¹⁴ Yawu otmâ yakât kakŋan Yoane mem pâi emetŋan katŋetâ talop yakât den pat Yesuŋe nângâop. Ya nângâmâmâ nep topŋe katbe sâm âwurem Galilaia hânângen ariop. Ari Anitâŋe tihitnenŋe otmâp yakât den pat yuwu sâm ekyongop. ¹⁵ “Anitâŋe tihitnenŋe otbe sâm oap. Yakât otmâmâ yeŋe orotmemeyenŋe bâleŋe betbangim den pat âlepŋe ekyongoan yukâlâk nângâm mem mete tuhum manŋet.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuŋe hoŋ bawalipŋe imbât meyehop.

(Mataio 4:18-22 Luka 5:1-11)

¹⁶ Den pat ya ekyongom yâhâm gem Galilaia dengân pato yakât ginŋan ari imi ata yâhâp yelehop. Kutyetŋe Anderea yet Simon. Yâhâmâ inŋan mem dâire sâm dengân tânâmŋan ba inŋan itâŋe pilâm kinowot. Pilâm kinmutâ yelekâmâ yuwu sâm ekyotgop. ¹⁷ “Yerâmâ nâhâlen ga torokatset. Yiwerenŋe inŋan dâim mansawot. Gârâmâ nâŋe meyelekmune nâhât wâtŋan kinmâ lok dâiyekmutâ nine komolân torokatnoma.” Yawu sâm ekyotgop. ¹⁸ Yawu sâmu yanâk senŋe âlâlâ yetŋe pilâm yâkâlen torokatmutâ orowâk ariwi.

¹⁹ Yapâ ari lok âlâ, kutŋe Yeweraio sâm, yâkât nanyâhâtŋe, kutyetŋe Yakowo yet Yoane orowâk kinŋetâ yehop. Otmu Yeweraioŋe âi lok meyekmu orowâk waŋgaen tatmâ inŋan itâŋe hâreahop ya gârem tatbi. Gârem tatŋetâ yekmâ yan nanyâhâtŋe yotgonop. ²⁰ Yotgonmu nângâm âwâyetŋe otmu âi loklipŋe pilâyekmâ Yesuhâlen torokatmutâ orowâk ariwi.

Yesuŋe weke bâleŋe watmu gaiakmâ ariop.

(Luka 4:31-37)

²¹ Otmâ ya pilâm Kapanaum kapi yan ari manbi. Ari manŋetâ Yura nengât tatmâ nângâ nângâ sâp yan Yesuŋe miti emetŋan kapi ambolipŋe orowâk menduhuakŋetâ Anitâhât topŋe sâm ekyongop. ²² Ekyongomu nângâŋetâ bonŋe otmu biwiyenŋe heronŋe otmâ yuwu sâwi. “Mosehât girem den kâsikum ningimainŋe den sâmai ya nângâmunŋe porap otmâp. Yâhâ lok yuŋeâmâ den eknongoap yu nângâmunŋe âlâ kândâkdâ oap.” Yawu sâwi.

²³ Yawu sâm kinŋetâ lok âlâ weke bâleŋeŋe mem mângâemu manminiop yaŋe miti emetŋan yâhâop. Yâhâmu weke bâleŋeŋe biwi nângân nângânŋe mem purik pilâmu kârikŋan halahum yuwu sâop. ²⁴ “Bâe, Yesu Nasaret ambonŋe. Gâ wongât nâhâlen takat? Hilipnohowe sâm takat me? Gâhât topge nanŋan. Gâmâ, Anitâhât nanŋe bulâŋe mansat. Otmu Anitâŋe hângângohomu bukulipne orowâk hilipnongowe sâm gion.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu yuwu sâm sâwanŋiop. “Kâmbukŋe. Gâ gaiakmâ ba ari.”

²⁶ Sâmu weke bâleŋe yaŋe gaiakmâ ba arimu lok ya senŋe gâwâŋ gâwâŋ sâmu lauŋe barakŋanŋak pato otmâ ge iop. ²⁷ Yawu otmâ ge imu lohimi miti emetŋan tatbiŋe ekŋetâ sâtŋe otmu yuwu sâm alahuwi. “Bâe, girawu? Ki orotŋe oap. Wâtŋe pato tatbangiap yakât otmâ weke bâleŋe sâwanŋimu denŋe

lâum gaiakmâ ba arap.” Yawu sâwi. ²⁸ Yâkât den pat ya sâjetâ Galilaia hân nombot nombot huhum linjarakmâ ariop.

Yesuŋe sâmu Petoro hewunŋe âlepŋe olop.

(Mataio 8:14-17 Luka 4:38-41)

²⁹ Yesuŋe miti emetŋambâ gem Yakowo yet Yoane meyelekmu Simon yet Anderea yetgât emelan yâhâwi. Otmu Simon hewunŋe hâkŋe kâlâp otmu im talop. ³⁰ Yesuŋe kâlêhen yâhâmu emelan tatbiŋe mesek kuop yakât topŋe ekuwi. ³¹ Ekuŋetâ mândemu yahatmu yanâk hâkŋe sânduk sâop. Hâkŋe sânduk sâmu emetsenŋe purik sâowân sot um yinŋiop.

³²⁻³³ Sot um yinŋimu nem tatŋetâ omoŋ olop. Omoŋ otmu yan kapi ya ambolipŋaŋe lohimbi kundat yongop otmu weke bâleŋaŋe mângâeyekmu manminiwi ya meyekmâ ari emet yakât gotŋanâk menduhuakmâ kinbi. ³⁴ Menduhuakmâ kinŋetâ Yesuŋe kundat topŋe topŋe teteyinŋiop ya sâmu âlepŋe otbi. Otmu weke bâleŋaŋe mângâeyehop ya gurâ watyekmu gaiakmâ ariwi. Watyehop yanâmâ Yesuhât topŋe ekmâ nângâwi. Ya lohimbi sâm tetem ekyongonŋetâ nângâmai sâm kuyinŋiop. Otmu omoŋ sâmu kapi yan iwi.

Yesuŋe ikŋe den pat âlepŋe ekyongop.

(Luka 4:42-44)

³⁵ Otmu emet enŋatŋe nângâm Yesuŋe yahatmâ kapi ya pilâm lok biaengen ari Anitâ orop den alahuowot. ³⁶ Alahum tatmutâ Simon bukulipŋe orop yahatmâ pâinŋetâ biatmu yuwu sâwi. “Yu wosaken arap?” Yawu sâm pâinmâ kapi ya pilâm ari mem tetewi. ³⁷ Ari ekmâ yuwu sâm ekuwi. “Kapi ambolipŋaŋe taka pâingeksai. Yakât âwurem bane.”

³⁸ Yawu sâjetâ yuwu sâm ekyongop. “Yu hâlâŋmâ kapi tatmâ arai yâkŋe yawuâk Anitâhât topŋe nângâŋetâ keterahâkgât gewan. Yakât otmuâmâ pilâyekmâ kapi nombotŋe yengâlen arinehât nanŋan.” Yawu ekyongom meyekmu ariwi. ³⁹ Meyekmâ ari Galilaia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap yakât ambolipŋaŋe den pat âlepŋe nângâŋetgât miti emetŋe ârândânŋ yâhâm gem ekyongop. Otmu weke bâleŋaŋe lohimbi mângâeyekbi ya gurâ kerek watyehop.

Lok âlâ hâk bâle tetewanŋiop ya Yesuŋe mem henŋetŋuop.

(Mataio 8:1-4 Luka 5:12-16)

⁴⁰ Otmu sâp yan lok âlâ hâk bâle tetewanŋimu manopŋe Yesu ekmâ gotŋan ba yuwu sâm ekuop. “Gâŋe sârâ kundat topŋe topŋe biatningiwuapgât dop tap. Yawu sâjetâ nanŋan. Yakât otmâ âlepŋe otbomgât nângâwuat yamâ âlepŋe otbom.” Yawu sâop.

⁴¹ Yawu sâmu Yesuŋe weŋe nângâm ekuop. “Nângâhiihan. Âlepŋe walipgo-homune hâk bâle ya biatgihâk.” ⁴² Yawu sâm walipgumu biatbanŋimu âlepŋe olop. ⁴³ Yawu otmu yuwu sâm ekum hângânguop. ⁴⁴ “Gâ otgihian yukât den pat bukulipge ki ekyongowuat. Hotom umai yengâlen konok arirâ hâkge eknomai. Yawu otmâ yan Moseŋe hotom u uhât girem den kulemguop ya lâum Anitâhât hotom umbuat. Hotom umbuat ya ekmâmâ lohimbiniŋe hâk bâle biatgihian yukât topŋe nângânomai.” ⁴⁵ Yawu ekum hângângumu ari iliwetmâ den pat ya sâm haok tuhuop. Sâm haok tuhumu lohimbi dondânŋe nângâwi. Yakât otmuâmâ lohimbi kinŋitŋe orowâkŋe Yesuŋe tânyongoâkgât pawarak guwarak otmaiŋat yanak Yesuŋe kapi tete ki yâhâm giop. Otmu yanak kapi ya pilâm lok ki manmaiângen ari manop. Lok ki manmaiângen

manop yakât patje nângâm lohimbî dondâje ari mem tetewi. Ari mem tetenjetâmâ mem henjgemyongop.

2

Yesuje lok pareje yakât tosa pilâwanjiop.

(Mataio 9:1-8 Luka 5:17-26)

¹ Yesuje tipinje tatmâ âwurem Kapanaum kapiân ariop. Ari emetjan yâhâop. Emetjan yâhâop yakât den pat ya kapi ambolipnaje nângâm yâkât emelan ari titâkuwi. ² Ari titâkujetâmâ kawê biatmu nombotje emet umbiñan kinmâ ândâp katbi. Yawu otjetâ den pat âlepje ekyongop. ³ Ekyongom tatmu yanâk lok pareje âlâ talop yâkât bukulpinje imbât yanje Yesuje mem kuwihâk sâam mem gerelân katmâ yâkâlen lâum tohowi. ⁴ Lâum tohowi yamâ lohimbî dondâje emet umbiñan kinmâ mâtâp manguyinjiwi. Mâtâp manguyinjinjetâ yakât otmâ yâk yengâlen hâum pâpgum “Girawu tuhune tuhune?” otmâ mâtâpgât pâinbi. Mâtâpgât pâinmâ emet gimbâñan getek getek lâum yâhâwi. Yâhâ emet gimbâñe mem kusatmâ mem katjetâ Yesuhât gotjan giop. ⁵ Otmu Yesuhâlen biwiyenaje kepeiwi yakât topje ekmâ lok pareje ya yuwu sâam ekuop. Anitâje tosahe yiwerenje pilâhihiap.” Yawu sâam ekuop.

⁶ Yawu sâam ekumu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi yanje den sâop ya nângâjetâ bâlemu biwiyenaje yuwu nângâwi. ⁷ Anitâ ikñak otmapgât dop. Yâkñe konok tosanenje pilâningimap. Gârâmâ lok yunjeâmâ Anitâ mem ge katmâ wangiwe sâam oap. Yamâ ekmunje bâleap. Yawu sâam Yesuhât nângâjetâ bâleop.

⁸ Nângâjetâ bâlemu biwiyenje ekmâ yuwu sâam ekyongop. “Yenje nâ nekñetâ lok bâlene otmune biwiyenaje yawu nanjai. Yakât nângâmune ki ârândân oap. Yakât otmâ yuwu sâamune nângâjet. ⁹ Wuân âi tuhumune ekñetâ dopñan otbuap? Yuwu mon sâam ekuwom. “Nâje tosahe pilâhihian.” Yawu sâawom me? Me “Gâ getek yahatmâ geretge lâuakmâ ari,” sâawom? ¹⁰ Yakât nine topne yuwu sâamune nângâjet. Nâ Anitâje hângânohomu gewangât tosayenje haoñmâ pilâyinjim mansan. Anitâje nep sâam nihiop yakât topje ekmâ nângâm henjgunjetgât yu otbe.” ¹¹ Yawu sâam ekyongom yanak lok pareje ya yuwu sâam ekuop. “Gâ yahatmâ geretge lâuakmâ emetgan ari.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâamu senyenânâk yahatmâ geretje lâuakmâ emetñehen ariop. Arimu lohimbî hâlânñmâ kinbinje Yesuje Anitâhât wâtñan kinmâ nep miop ya ekñetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâwi. “Lok yuwuyaeâk âlâ ki ekmain. Yâhâ yiwerenje puwâk otmu eksain.” Yawu sâam Anitâ mepaewi.

Yesuje hoñ bawaje âlâ miop ya kutje Lewi

(Mataio 9:9-13 Luka 5:27-32)

¹³ Otmu hilâm âlâen Yesuje Kapanaum kapi ya pilâm Galilaia dengân ginñehen ariop. Arimu lohimbî dondâje denñe nângâne sâam kapiyenje pilâm watmâ ariwi. Watmâ ari penewanjinjetâ Anitâhât topje ekyongop.

¹⁴ Ekyongom pesuk pilâmu iton galon otjetâ kapiân âwurem ariop. Ari mâtâwânâk Alipaio nanje, kutje Lewi sâam, yâkñeâmâ takesi membe sâam tewetsenje emetjan tatmu ehop. Tatmu ekmâ yuwu sâam ekuop. “Nâhâlen torokatdâ orowâk mandehât nanjan.” Yawu sâop.

¹⁵ Yawu sâamu Lewinje tewetsenje meminiop nep ya pilâm yahatmâ Yesuhâlen torokatmu orowâk ariowot. Orowâk ari Lewihât emelan yâhâmutâ Yesu hoñ bawalipnaje peneyitginjetâ orowâk tatmâ den alahuwi.

Den alahum tatjetâ Lewihât bukulipje otmu lok nombotje Mosehât girem den ki lâum manminiwiye Yesuhât den nângâne sâm emelan yâhâjetâ orowâk tatmâ sot um newi. ¹⁶ Nem tatjetâ Parisaio nombotje Mosehât girem den sâm kâsikum ningiminiwiye belângembâ kinmâ yekjetâ ki ârândâj otmu hoj bawalipje yuwu sâm âiyongowi. “Wongât Yesuje lok bâleje yu orop menduuhakmâ lau konok nai?” Yawu sâm âiyongowi.

¹⁷ Yawu sâm âiyongojeta Yesuje den ya nângâm Parisaio yuwu sâm ekyongop. “Den âlâen hâum sâmunne nângâjet. Lok mesekyeje bianje dokta yengâlen ki arimai. Lok kundatyene orop me hâhiwin teteyingimap yanje konok dokta yengâlen arimai. Yakât topje yuwu sâmunne nângâjetâ keterahâk. Yengâlen gâtje nombotjanje yuwu sâmai. “Nen lok âlepje, nen orotmemenenne âilonggo dondâ otmâ mansain.” Yawu sâm pâlâmje manmai. Lok yawuya yengât sâm ki gewan. Yeje lok bâleje sâm kewilâyekjetâ belângen manmai yawuyanje orotmeyerje bâleje pilâm Anitâhâlen biwiyenje kepeim denje lâum bulâje mem tetenjetgât gewan.” Yawu sâop.

Yesuhât hoj bawalipje sâp sâsâjan sot barak ki manminiwi.

(Mataio 9:14-17 Luka 5:33-39)

¹⁸ Yoane bukulipje otmu Parisaio lok nombotjanje Anitâhât âi menehât nângâm yâkâlen biwiyenjanje hikum sâp sâsâjanâk sot barak manminiwi. Yawu manminiwi yakât otmuâmâ yâk yengâlen gâtje nombotjanje Yesuhâlen ari yuwu sâm ekuwi. “Nen Anitâje nângâningimu ârândâj olâkgât sot barak mansain. Sot barak manmâ sâp kâlep Anitâ mepaem ulitgum gamain. Yâhâ gâhât hoj bawalipjanjêâmâ otmâin yawu ki otmâi. Wongât hilâm ârândâj sot kutakamai?” Yawu sâwi.

¹⁹ Sâjetâ sâop. “Yakât den âlâen hâum sâmunne nângâjet. Lok patonje imbi miakbe sâm bukulipje meyekmu orowâk tatmâ sot um nem heronje otnomai. Heronje otnomaiân sot barak ki tatmai. Yâhâ hâmbâi mâne kasalipyenjanje taka bukyenje kunjetâ mumbuap yanâmâ engat hako nângâm sot barak mannomai. ²⁰ Yakât yuwu sâmunne nângâjet. Yiwerenjeâmâ nâ orowâk mansain yakât otmâ sot barak ki mansai. Hâmbâi mâne nâ nohonjetâ mumbom sâp yan engat hako nângânomai.” Yawu sâop.

²¹ Otmu orotmeme embâjan otminiwi ya otmu ikje orotmeme ânje kâsikum yingiop yanje ki lâuahop. Yakât otmâ yâhâp yâhâp menduhum lâunomaihât dop ya ki olop. Yakât topje nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Nen sot me salup me âlâlâ une sâm yan hâpu golâenâk mânujâmâ titâkum umain. Gârâmâ hâpu tekanjan mânujâmâ kâlâwân katmain yamâ hâpu tekanje ya sem huhumu sot yanje golâ kinmap.” Yawu sâop. ²² Otmu den âlâen yuwu hâum sâop. “Imbi âlâje lepa dorokum tâk masipguwuap. Masipgum katmu tatmâ hângiye otbuap. Yâhâ yakât kaknan tâk ânje orop menduhum lowaim iri osowuap. Iri osomâmâ senje âlâlâje mânujbuap yan dâimu tiririk sâmu tok sâwuap. Yakât otmuâmâ nenje tâk âjanjak menduhum lowaimain. Yawu otmâin yanâmâ senje âlâlâ umatje mânujnomân yamâ dâimu njirik njirik sâm ki tok sâwuap. Yâhâ hângiye otmu ânje menduhunom yamâ dâimu titâk sâwuap. Yamâ ki orotje.” Yawu sâop.

Yesu hoj bawalipje orop tatmâ nângâ nângâ sâp ya kuwi.

(Mataio 12:1-8 Luka 6:1-5)

²³ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuje hoj bawalipje nen kerek menenekmu âi kalam biwiñambâ ariwin. Ari mâtâp tânâmjan po ningiop.

Yawu otmuâmâ buku nombotnje yengât kalamân sot talop ya mem newin. Yawu otmunje Parisaioje nenekmâ Yesu yuwu sâmbâ âikuwi. ²⁴ “Gâ wongât ândâp bok oat? Mosenje girem den kulemguop ya lâumâun ya tatmâ nangain. Yakât girawu otmuâmâ hoj bawalipganje bukulipyeje yengât kalamâmbâ sot mem golâ niai? Ya otjetâ yekmunje bâleap. Yakât otmâ gâje kuyingirâ âlâku ki otnomaihât nangain.” Yawu sâwi.

²⁵⁻²⁶ Yawu sâjetâ purik pilâyngim sâop. “Emelâk embânân Dawitiye olop yakât den pat sâlikum ki nângâm hengenngumai. Yakât topnje nângâjetâ keterahâkgât yuwu sâmunne nângâjet. Dawitiye olop sâp yan hotom uwi ya yengât lok kunje âlâ manop, kutje Awiata sâmbâ. Sâp yan Anitâhât hotom um manbiye banja tuhumbâ Anitâhât pat sâmbâ katminiwi ya yâkne konok nemi-niwi. Lok injeâmâ bia. Hilâm âlâen Dawiti otmu ikne tembe lâulipne sotgât bâlejetâ yan ikjak Anitâhât miti selepnan yâhâop. Yâhâmâmâ Awiataje sot kâmbukne sâmbâ kalop ya ihilâk mem niop. Mem nem nombotnje talop ya mem tembe lâulipne ge kâsikum yingimu newi. ²⁷ Yawu otbi yakât otmâ tatmâ nângâ nângâ sâp yukât topnje sâmunne nângâjetâ keterahâk. Emelâk embânân Anitâje tatmâ nângâ nângâ sâp ya katningiop yamâ âlâlâ otmaingât ki sâmbâ kuningim kalop. Yamâ nenje Anitâ heronje nângâwanngim mepaem biwi sânduk mannehât sâmbâ kalop. ²⁸ Yâhâ Anitâje hângânnohomu ge mansan nâmâ tatmâ nângâ nângâ yakât ambonje. Otmu yakât bonjeâmâ nâne konok mem teteman.” Yawu sâmbâ ekyongop.

3

Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuje lok âlâ hengennguop. (Mataio 12:9-14 Luka 6:6-11)

¹ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuje miti emetnan yâhâop. Yâhâ lok âlâ bâteje mum palâmne olop yanâk tatmu ehop. ² Yawu gârâmâ “Tatmâ nângâ nângâ sâpnan Yesuje lok pareje ya mem hengennguwap me bia?” sâmbâ Parisaio nombotnje Yesu mem den âiân katne sâmbâ bamu bam watbiye gotyetnan ba kinbi. ³ Gotyetnan ba kinjetâ Yesuje lok pareje ya yuwu sâmbâ ekuop. “Yahatmâ kin.” ⁴ Sâmbâ yahatmâ kinmu benje Parisaio ya yuwu sâmbâ ekyongop. “Mosenje den kulemguop ya topnje girawu tap? Tatmâ nângâ nângâ sâpnan lok hengenngonome me hilipyonngonome?” Yawu sâop. Yawu sâmbâ âiyongomu biwiyeje umatje otmu olotonâk kinbi. ⁵ Olotonâk kinjetâ yekmu bâleop. Yekmu bâleumu kunyeje kârikje otmâ hiliwahonmai yakât nângâm tepne nângâyngiop. Tepne nângâyngim lok pareje ya yuwu sâmbâ ekuop. “Bâteje kuwihak.” Yawu sâmbâ bâteje pilâmu kuwihakop. ⁶ Panmu kuwihakmu Parisaioje ya ekmâ yakât nângâm bâlewanngim pilâyekmâ gem ariwi. Gem ari bukulipyeje nombotnje lok pato âlâ, kutje Herot Antipa sâmbâ, yâkâlen torokatmâ manbi ya yengâlen ari orowâk menduhuakbi. Menduhuakmâ Yesu kujetâ muâkgât alahu gulahu otmâ den hikuwi.

Yesuje ikne den pat âlepeje kâsikum yingiop.

⁷ Otmu Yesuje hoj bawalipne nen menenekmu miti emetnambâ gem Galilaia dengân ginnehen ariwin. Arimunje kapi gotne tete ya ambolipne dondâne Yesuje mem hengenngongâkgât nengâlen takanjetâ hengenngonome. Hengenngonome yakât den pat alahum sâmbâ haok tuhunjetâ lohimbâ kinngitje orowâkne kapi âlâembâ âlâembâ taka menduhuakbi yamâ yu ambolipne.

⁸ Nombotjeâmâ Yuraia hân yakât kapi kunje, kutje Yerusalem sâmbâ, ya

ambolipnje. Otmu kapi pato ya hawamgum kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipnje. Yâhâ nombotjeâmâ Irumaia ambolipnje. Yâhâ nombotjeâmâ kapi tipi tapi Yoran to nombotgen tap ya ambolipnje. Yâhâ nombotjeâmâ kapi kutyetje Tiro otmu Siron ya ambolipnje.⁹⁻¹⁰ Lohimbi yawuyanje hejgemnongoâk sâam taka hawamnongowi. Hawamnongonjetâ lohimbi dondâ hejgemyongop. Hejgemyongom tatmu mem hâmbin gumbin tuhunenekbi. Mem hâmbin gumbin tuhunenekbi yakât otmâ in yawu pilâyekmâ arinehât nângâm Yesuje eknongomu wanja âlâ denġân ginjan talop ya mem dâimunje gotnenjanâk gaop.

¹¹ Otmu lohimbi nombotje weke bâlejanje mângâeyehop ya Yesuje watyekmu gaiakmâ den kârikjan halahum yuwu sâwi. “Nenje topge nangain. Gâmâ Anitâhât nanje bulâje.” Yawu sâwi. ¹² Yawu nângâwi yakât otmâ lohimbi ekyongonjetâ nângâmâihât sâam kuyinġiop.

Yesuhât hoj bawalipnje yengât kutyenje

(Mataio 10:1-4 Luka 6:12-16)

¹³ Otmu yakât kakjan Yesuje hoj bawalipnje kâiân yâhâp nengât âi sâam ningiwe sâam otmâ nongonmu lohimbi ya pilâyekmâ ari ekbin. ¹⁴ Arim ekmâ orowâk pumjan yâhâmunje yuwu sâam eknongop. “Yen orowâk manmâ Anitâhât topje kâsikum yinġiwomgât meyeksan. Den kâsikum yingim hângânyongomune ari nâhât den pat âlepje sâam ekyongonomai. ¹⁵ Ekyongom yan weke bâlejanje lohimbi nombotje mângâeyekmap ya watyekjetâ gaiakmâ arinomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Nen menenehop yamâ kutnenje yuwu. Simon, yamâ kutje âlâmâ Petoro sâam kunop. ¹⁷ Âlâmâ imi ata Yakowo yet Yoane, Yeweri nanyâhâtje. Yâkne nep kârikje tuhuowot ya ekmâ yan Yesuje kutyetje âlâ yuwu sâam yotgonop. “Boanesi” sâam yotgonop. Yakât topjeâmâ yuwu. “Denyetje kou kâlâp.” ¹⁸ Âlâmâ Anderea yamâ Simon iminje. Otmu nombotjeâmâ Pilip, Batolomaio, Mataio, Toma, Alipaio nanje Yakowo, Taraio, Simon yâhâmâ komot âlâen gâtje ya yengât topyene yuwu. Kasalipnenje Roma lok ya yengât hâkân otmâ watyekne sâam otminiwi yan gâtje. ¹⁹ Otmu bâinjeâmâ Yurasi yamâ Karioto yan gâtje. Yâkneâmâ Yesuhât betjeheh kionop ya. Yesuje âi ningim yawu sâam eknongomu orowâk pumjambâ gewin.

Yesuje Satan mem ge katbuap yakât sâop.

(Mataio 12:24-32 Luka 11:14-23 12:10)

²⁰ Pumjambâ gem ari emet âlâen yâhâ tatbin. Yâhâ tatmâ po ningimu sot um nene sâam ot tatmunje lohimbi dondâje Yesuje mem hejgemnongoâk sâam nengâlen toho emet ya titâkuwi. Titâkum hawam mewam tuhunenekjetâ sot ki newin. Inâk tatmunje Yesuje sot ki niop yakât otmâ lohotje olop. Lohotje olop yamâ lohimbi dondâje gâjak bamat nâjak baman otmâ hâmbin gumbin tuhunjetâ hâpunakmâ hejgemyongop. Nep tuhumm tatmu wâtje houj sâop. Wâtje houj sâamu yan lok nombotjanje ekmâ nângâm tâpikgum yuwu sâwi. “Yesuje kunje itonġ galaġ otmu ki galemahom mansap.” ²¹ Yawu sânetâ ikje hepje torehenlipjanje den pat ya nângâm tângune sâam emetyenje pilâm tohowi.

²² Mâtâwân tohonjetâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi nombotje Yerusalem kapiângembâ toho tatbinje ekmâ yuwu sâwi. “Weke bâleje ya yengât amboyenje, kutjeâmâ Besewulu sâam, kutje âlâmâ Satan, yâkne Yesu mâmâne otbanġimu yâkât wâtjan kinmâ weke bâleje watyeksap.” Yawu sâwi.

²³ Yawu sâjêta nângâm yuwu sâm purik pilâyîngiop. “Satangât weke bâleŋaŋe ki ahom hionjakmai. ²⁴ Yakât topŋe teteâkgât den âlâen hâum sâwe. Lok komot konohâk menduhuakmâ mansaiŋe yahatmâ ahom hionjakmâ tiok taok otnomai yamâ kapiyeŋe kâwurumŋajak kinbuap. ²⁵ Yâhâ hep torehenŋe komot konohâk otmâ mansaiŋe yahatmâ ahom hionjakmâ ihilâk mahilâk otmâ ariai mâne kutyeŋe biatbâp. ²⁶ Yakât torokatmâ sâwe. Yiwerenŋe Satangât komotŋak ahom hionjakmâ mansai otmuâmâ den yan yuwuâk hiliwahom kuriŋ sânomai.”

²⁷ “Nine topne teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâŋet. Lok sâtŋe kârikŋe âlâ me âlâŋe ikŋe manmanŋe torokatmâ teteâkgât hâmbâŋe mem haŋgalakmâ tembe talam lâuakmâ tengâen irik irihâk kinbuap. Kinmu yanâmâ kasaŋaŋe taka kombo mewangŋiwe sâm otmu ahomawot. Ahom yan kasaŋaŋe kum itit kiom bâleŋe tuhuwangŋiwap. Dop yawuâk nâŋe Satan mem ge katbom. Yamâ aŋgoân yâkât weke bâleŋe watyekmune gaiakmâ arai.”

²⁸⁻³⁰ “Yakât otmâ âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Yeŋe imbiâk nâhâtŋe senduk banearâ bâleŋaŋe mâmâŋe otbaŋgimu âi memap nângâmâi. Yawu nângâm tâpikguai yakât topŋe nângâŋetâ keterahâkgât yuwu sâwe. Lok âlâ me âlâŋe otŋetâ bâleap. Me Anitâŋe âi sâm nihim hângânnohomu gewan nâhât nângâŋetâ tâŋât oap. Me lohimbŋe nâhât nângâŋetâ giâkgât sâm biwiyenŋan kionomai. Lok yawuŋe orotmemeyenŋe bâleŋe bet pilânomai ya yengât tosa yamâ Anitâŋe pilâyîngiwapgât dop tap. Torokatmâ sâwe. Lok âlâ me âlâŋe Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe âi tuhuap ya ekmâmâ yuwu sâwup. “Bâe, âi yukât amboŋe yamâ Satan.” Yawu sâm yan âi ya ekmâ Satangâlen gâitmâ yâhâmbisâp. Lok yawuŋe tosa pato dâiwap yamâ Anitâŋe tosa ya pilâwangŋiwapgât dop âlâ ki tap.”

Yesuhât hepŋe torehenlipŋe

(Mataio 12:46-50 Luka 8:19-21)

³¹ Yawu sâm ekyongom tatmu yanâk ikŋe hepŋe torehenlipŋe takawi. Taka tirek topŋan kinmâ yuwu sâwi. “Atanenŋe gâ ge.” ³² Yawu sâjêta lok âlâ yan talopŋe yahatmâ Yesu yuwu sâm ekuop. “Wae, emba nângâ. Torehenlipŋaŋe taka tirek topŋan kinmâ gâhât yai.” ³³⁻³⁴ Yawu sâmu Yesuŋe nenekmâ yuwu sâm eknongop. “Hepne torehenlipne taka kinsai. Yawu gârâmâ yuwu sâwe. ³⁵ Anitâhât tem lâum mansai yeŋeâmâ nâhât hepne torehenlipne bulâŋe oai.” Yawu sâm eknongop.

4

Hote alikŋan hâum sâop.

(Mataio 13:1-9 Luka 8:4-8)

¹ Hilâm âlâen Yesuŋe Galilaia dengân ginŋan ari talop. Yan tatmâ den pat âlepŋe ekyongop. Ekyongom tatmâ lohimbŋe dondâŋe taka mem hawam mewam tuhuwi. Mem hawam mewam tuhuŋetâ yapâ pilâyekmâ wangâen yâhâop. Wangâen yâhâmu lohimbŋe takawi ya dengân ginŋan ge tatŋetâ wangâe orotok sâm endâŋân baop. ² Endâŋân bam wangâen kinmâ ikŋe den pat yakât topŋe nângâŋetgât den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop.

³⁻⁸ “Den âlâen hâum sâmune nângâŋet. Lok âlâŋe hote alikŋe mem hâilonŋe sâm newângen ariop. Ari hote alikŋe ya nombot nombot mem hâilonŋmu giop. Nombotŋeâmâ mem hâilonŋmu mâtâwân ge talop. Yâhâ nombotŋeâmâ

mem hâilonjmu hân toje biae ge talop. Yâhâ nombotjeâmâ hele bâleje iowân giop. Yâhâ nombotjeâmâ tep tep kum hân âilonjo lonjo tuhuwi yan mem hâilonjmu ge talop. Yawu gârâmâ hote alikje mem hâilonjmu âlâen âlâen giop yakât topjeâmâ yuwu. Nombotje mâtâwân ge talop yamâ nâije in yawu taka kerek kârâm newi. Yâhâ nombotjeâmâ hân toje biae giop yamâ gihitje kakjeâk pilâop. Yakât otmâ sikop kârikje kumu yan in yawu mum hâlâlâj sâop. Yâhâ nombotjeâmâ hewukjan me hele pato biwiñan giop yamâ âilonjo tetem pururuk sâop. Pururuk sâmu hewukjanje langumu derepgum gimbanjumu orok sâop. Yâhâ nombotje hân âlepjan giop yanjeâmâ tetem pururuk sâm âilonjo yahalop. Yâhâ nombotjeâmâ tetem papato kewereop. Kândikum teteop ya wangiop. Yâhâ nombotjeâmâ hote pawut purik papato sâmain dop yawuya teteop.

⁹ Nâje den yan yu biwiyeñan katmâ nângâm henjenjunomai.” Yawu sâop.

Topje yuwuhât Yesuje den âlâ me âlâen hâum sâop.

(Mataio 13:10-17 Luka 8:9-10)

¹⁰ Otmu lohimbi kerekje yahatmâ itonj galañ otmâ gem ariwi. Ariñetâ nombotje yamâ konok konok âwurem gawi. Âwurem ganjetâ nen honj bawalipje kâiân yâhâp orowâk Yesuhâlen ari yuwu sâm âikuwin. “Den âlâen hâum kinmâ yat ya nângâmunje ki keteraksap. Yamâ topje sârâ nângâmunje keterahâk.” Yawu sâwin. Yawu sâm âikumunje yuwu sâop.

¹¹ Anitâje tihitnenje otmâ gamap yakât topje yeje tipije nanjai. Yâhâ lok nombotje nâhâlen ki torokatmâ mansaijeâmâ biwiyeñe pâlâmje otmâ mansai. Biwiyeñe pâlâmje otmâ manñetâ yakât den âlâen âlâen hâum ekyongoman. ¹² Yakât otmâ

“yâkje nâhât hâkâñ otmâ nekmâ kâkâsuk otmai. Yawu otmâ biwiyeñe alitmai. Yakât otmâ nâhât topne ki nângâñetâ keterakmap. Yâhâ biwiyeñe pâlâmje otmâ nâhât den pat yu nângâñetâ tâñât oapgât hili-wahonomai. Yamâ nângâm henjenjuai mâne biwiyeñe Anitâhâlen katmâ denje launjetâ tosayeñe emelâk pilâyinjimbâp.”

Hote mem hâilonjmu giop yakât topje

(Mataio 13:18-23 Luka 8:11-15)

¹³ Yawu sâm benje yuwu sâm eknongop. “Nâje den yan yu ki nângâm henjenjuai. Yakât otmuâmâ wuân denân hâum sâmune yeje nângâñetâ keterakbuap? Aiop yuwu sâmune nângâñet. ¹⁴ Lok hote alikje mem hâilonjmu giop yamâ nenje Anitâhât den lohimbi sâm ekyongomunje nângâmai yakât dop. ¹⁵ Yâhâ alikje nombotje mem hâilonjmu mâtâwân giop yakât topje yuwu. Yamâ lohimbi nombotjanje Anitâhât den nângâmai yanâmâ Satanje den ya kum mem gulip tuhumap.

¹⁶ Yâhâ hote mem hâilonjmu nombotje hân toje biae giop yakât topje yuwu. Lok yawuya nâhât den pat âlepje ekyongomune nângâm heronje otmâ manmai. Nângâñetâ den ya kakjeâk gem biwiyeñan gihitje kârikje ki memap. ¹⁷ Yawu gârâmâ Anitâhât kasalipje takanjetâ yekmâ kinjityenahât otmâ in yawu bet pilâmai. Me bukulipyenje nombotjanje senyeñan gemai yan lohotje otmâ pilâmai.

¹⁸ Yâhâ hote nombotje mem hâilonjmu hele biwiñan giop yakât topje yuwu. Lohimbi nombotje den ekyongomune nângâñetâ bonje otmap. ¹⁹ Nângâñetâ bonje otmu sâp kâlep ki otmuâk hângât iri sikum, me tewetsenje, me âlâlâ

ekmâ biwi nângân nângânyenjanje yan hikum nângâm manmai. Yawu manmai yakât otmâ biwi yâhâp otmâ manjetâ manman âlepje ki teteyingimap.

²⁰ Yâhâ hote mem hâilonjmu nombotje hân toje orowân giop yakât topje yuwu. Lok yawuyanêamâ den pat âlepje nângâm henjengumai. Nângâm henjengum tinjâk lâum manjetâ manman âilonjo lonjo teteyingimap. Yâk yengât topyene yawu. Nâje hoteân hâum yan yamâ topnenjêamâ yawu.” Yawu sâop.

Lok topnenje Lambeân hâum sâop.

(Luka 8:16-18)

²¹ Yesuje den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Nenje emet kâlehen tatmâ lambe saum tunjujan ki katmain. Gârâmâ helenjân gâitmunje kinmâ sem lanjinje pilâmu ekmâ gem yâhâmain. ²² Yakât topje yuwu. Lok âlâ me âlâje otjetâ bâlemu kurihimai yamâ hâmbâi mâne tetekjan otmu eknom. Yâhâ omoj kâtâpjan otjetâ ki ekmain yamâ hâmbâi mâne hanj sâamâ tetekjan eknom. ²³ Nâje den yan yu biwiyenjanâk katmâ topje nângâm henjengunomai.”

²⁴ Otmu den âlâ yuwu torokalop. “Den yan yukât topje teteâkgât sâmune nângâjet. Yen oap amboje iknjiâk iknjiâk mansai. Yakât otmuâmâ nâhât den nângâm lâunomai me kum pilânomai yakât matje Anitâje yingimu âlâku ambojan ambojan menomai. ²⁵ Lok âlâ me âlâje nâhât den nângâm biwiyenjan katmâ mannomainje ya nângâjetâ keterakbuap. Yâhâ lok âlâ me âlâje nâhât den nângâjetâ nahat otmu bet pilânomainje biwiyenje pâlâmje manmâ ki nângâjetâ keterakmâ henjenguwuap.” Yawu sâm eknongop.

Anitâje tihitnenje otmâ yakât topje

²⁶ Yawu sâm Anitâje tihitnenje otmâ menenekbuap yakât topje teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Lok âlâje newân ari yu me ya kehetje katmap. ²⁷ Katmu tatmâ mâne mâne pururuk sâam ga takamap. Pururuk sâam ga takamap yakât topje ki nângâmâin. ²⁸ Yamâ hân kâlehen tatmâ yapâ pururuk sâam ga takamap yanjak esenne huhumap. Esenne huhum yanjak pato otmâ yan bonje otmâ. Yamâ kehetje hânâmbâ pururuk sâamap yapâ gâtjanje bonje otmawân osetje ya tatmain yakât ki nângâm ketetmâ gulip malap otmain. ²⁹ Bonje otmâ nenehât dop otmuâmâ mem ari um nemain. Yakât topje yuwu sâmune nângâjet. Anitâhât den lok biwiyenjan katmunje tatmu yâk yengâlen bonje tetewuap yakât ki gorâningimap.” Yawu sâop.

Bândup yakât topje

(Mataio 13:31-32,34 Luka 13:18-19)

³⁰ Yawu sâam den âlâ yuwu torokatmâ eknongop. “Yenje biwiyenje Anitâhâlen kepeinetâ tihityenje oap yakât topje teteâkgât wuân denân hâum sâmune nângâjetâ keterakbuap? Yuân hâum sâmune nângâjet. ³¹ Nak âlâ kutje bândup yamâ lok âlâje kehetje tipije âlâ mem ari kalamjan kalop. ³² Katmu tatmu kâmje ga takamap yanjak yâhâm kâlep pato otmâ nak nombotje wangiyekmap. Yawu otmu nâi wosapâ wosapâ taka awatje kun kunjan kerem tatmai.” Yawu sâop.

³³ Yesuje ikje den pat âlepje ekyongom yanâmâ den âlâen âlâen hâum sâam ekyongominiop. ³⁴ Sâam ekyongomu nângâjetâ ârândâj otmu yanâmâ pilâyekmâ âlâengen ariminiop. Pilâyekmâ nenjêak tatbin yan topje nângâmunje keterahâkgât den kâsikum ningiminiop.

Yesuŋe sâmu to siru nâŋ nâŋ sâop.

(Mataio 8:23-27 Luka 8:22-25)

³⁵ Yesuŋe den yawu sâm tiŋ pilâm emetsâpŋe otmu yuwu sâm eknongop. “Wanŋaen yâhâ denŋân yu hâtikgum nombotŋen arine,” sâmu nenŋe lohimbî ya pilâyekmâ wanŋaen yâhâ hâtikgum nombotŋen ariwin. ³⁶ Arimunŋe nombotŋe gurâ betnenŋan watnenekmâ tohowi. ³⁷ Denŋân ya tânâmgumunŋe yanâk siru puŋ puŋ sâm pilâop. Siru puŋ puŋ sâm pilâmu toŋe wanŋa kâlehen gemu guhutbe sâm olop. ³⁸ Guhutbe sâm olop yan Yesuŋeâmâ kum ihi ya katmâ ya kakŋambâ aman pâlâmŋe iop. Aman im tatmu nen hoŋ bawalipŋaŋe yahatmâ wanŋa hâmenŋehen yâhâ mândem ekuwin. “Wa, wanŋa yu denŋân kâlehen guhulakbe sâm oap. Yakât otmâ gâ wongât aman pare pare ot tat?” Yawu sâwin.

³⁹ Yawu sâmunŋe yahatmâ siru ya kuwanŋiopi. Kuwanŋimu to yaŋe nâŋ nâŋ sâop. ⁴⁰ Nâŋ nâŋ sâmu yuwu sâm âinongop. “Yen wongât kiŋgityenŋahât oai? Anitâŋe haonŋmâ ârândânŋe tihitnenŋe otmap yakât topŋe ki nanŋai hâ? Wongât biwi yâhâp oai? Nâŋe tânyongowongât dop ki tap. Yawu mon sâm oai?” Yawu sâm eknongop.

⁴¹ Yawu sâm eknongomu yuwu sâm alahuwin. “Bâe, lok yukât topŋe girawu? Siru kuwanŋimu yanŋak to yaŋe nâŋ nâŋ yap.” Yawu sâwin.

5

Yesuŋe weke bâleŋe watyekmu gaiakmâ bau yenŋâlen ariwi.

(Mataio 8:28-34 Luka 8:26-39)

¹ To nâŋ nâŋ sâmu denŋân ya hâtikgum ba nombot endaken kapi âlâ, kutŋe Gerasene sâm, yan ariwin. ² Yan ari wanŋaembâ lâum kionŋmâ arimunŋe lok âlâ weke bâleŋaŋe mângâeminiop yamâ sumângembâ takamu ekbin. ³⁻⁵ Yâhâ yâkât topŋe yuwu. Lok yamâ sumân bam gam otmâ ihilâk mahilâk manminiop. Ihilâk mahilâk manmu yan weke bâleŋaŋe mângâemu omoŋe hilâmŋe sumângen ari im yahatmâ isem hu halak tuhumiŋiopi. Hu halak tuhumi kâlân, me nak duwiŋan, me hân teŋ sâŋan me âlâen âlâen yan ikŋe kun kândâtŋe ahom kuakminiop. Yawu otmâ sâtŋe kârikŋe otmu kapi ya ambolipŋaŋe ari kâiŋe bâteŋe mem sâhâm kuratguminiwi yamâ tâmbiriŋ sâmu hâreakminiop. Yâkât otmuâmâ tâk kârikŋe, kutŋe sein sâm, yaŋe kâiŋe bâteŋe mem menduhum sâhâminiwi. Yâhâ ya gurâ yawuâk tâmbiriŋ sâmu hâreakminiop. Yawu otmu ekŋetâ tepyeŋe hindâm pilâm kapiyenŋan ariwi. Lok yakât topŋe yawu.

⁶ Lok yaŋe ewâŋân kinmâ Yesu ekmâmâ mem bâlenekmap sâm yakât ulitguwe sâm in yawu yâkâlen giop. ⁷⁻⁸ Yâkâlen ge kinmu Yesuŋe weke bâleŋe ya watbe sâm otmâ yuwu sâm ekuop. “Lok yukâlembâ gaiakmâ ari.”

Yawu sâmu hu halak tuhumi yuwu sâm ulitguop. “Yesu, topŋe nanŋan. Gâ Anitâhât nanŋe. Yamâ wongât nâhâlen takat? Nâ hâhiwin ki nihi. Inâk âwurem arihât nanŋan.” Yawu sâm ulitguop.

⁹ Ulitgumu sâop. “Ahonakdâ nânŋâwe.”

Sâmu sâop. “Nâŋe weke bâleŋe nombotŋe meyekmune orowâk tatmâ lok yu mem mângâem mansain. Yakât nengât kutnenŋe “Komot Pato,” yawu. ¹⁰ Aiop, gâŋe nânŋâningirâ sumânâk manmâ yan kâlepŋehen ki arinehât nanŋain.” Yawu sâwi.

¹¹ Yâhâ talapŋan bau sesenŋâlâkŋe tomot tuhumi kinŋetâ yekbi. ¹² Yekmâ yuwu sâm Yesu ekuwi. “Gâŋe watnenekbuat otmuâmâ, âlepŋe watnenekdâ

bau enda yengâlen arinom.” Yawu sâwi. ¹³ Yawu sâñjetâ watyekmu yâkâlembâ gaiakmâ bau ya yengâlen ge mânunjakbi. Bau yengâlen ge mânunjakmâ mângâyekñetâ sururuk sâw ba hem patoembâ tâwon sâw dengânân kionjetâ haranyongop. Otmu bau yamâ amon kitâ kinbi? Bau yamâ kinjitne orowâk. Yakât dop yamâ 2000 ya wangiop.

¹⁴ Bau kinjitne orowâkne dengânân kionjetâ haranyongop. Yakât otmâ galempongom manbiñe ekmâ sururuk sâw kapi ambolipne ya ekyongowi. Ekyongonetâ yakât topne nângâne sâw Yesuhâlen takawi. ¹⁵ Otmu emelâk weke bâleñeñe lok mângâñetâ ihilâk mahilâk manminiop yamâ nângân nângânne keterakbangimu hâk katipne mânunjakmâ tatmu ekbi. Ekñetâ sâtne otmu lohimbî Yesu orop kinbi ya âiyongowi. ¹⁶ Âiyongonetâ Yesuñe weke bâleñe watyekmu gaiakmâ bau mem hilipyongowi yakât den pat ekyongowi. ¹⁷ Ekyongonetâ nângâm kuk otmâ Yesuñe pilâyekmâ âlâengen ariâkgât ekuwi.

¹⁸ Yakât otmâ Yesuñe menenekmu wanjaen yâhâmunne yan lok weke bâleñe watbangiop yañe yuwu sâop. “Nâ girawu otbom? Yen orop arinehât nanjan.”

¹⁹ Sâmu sâop. “Bia, gâ nen orop ki arinom. Yiwerene Anitâñe nângâhîhimu nângân nângânge keterakgihiap. Yakât otmâ kapihehen ari gike hepge torehenlipge yakât den pat ya ekyongowuat.” Yawu sâop.

²⁰ Yawu sâmu kapi bâlâk ñerek tatmâ arap ya yengâlen ari yakât den pat ekyongomu nângâñetâ sâtne olop.

*Imbi âlâ mesek umatne tetewanjiopne Yesuhât sâñgum walipgum âlepne olop.
(Mataio 9:18-26 Luka 8:40-56)*

²¹ Yawu otmâ Yesuñe menenekmu kapi ya pilâm wanja mem âwurem ariwin. Âwurem ari wanjaembâ ge dengân ginñan kinmunne lohimbî dondâñe Yesu ekne sâw taka hawamngom kinbi. ²² Yawu otmâ kinñetâ miti selepñahât galem ya yengât lok kunne, kutne Yairo sâw, yâkne gotñan ga mepaem ekuop. ²³ “Baratne, ombe bisine konohâk ya sihanâk katnenekbe sâw oap. Yawu gârâmâ gâñe ari wâirâ âlepne olâkgât nanjan.” Yawu sâop. ²⁴ Yâhâ nenñe takawin yakât den pat ya lohimbî dondâñe nângâm Yesu ekne sâw taka mem hawam mewam tuhunenekñetâ orowâk ariwin.

²⁵ Yâhâ imbi âlâ orowâk ariwin yâkât topneâmâ yuwu. Imbilipnenñe emetsenñe ekmai dop yawu ki olop. Yâhâ imbi yuâmâ emetsenñe ekmâ yâhâmu yambu kâiân yâhâp olop. ²⁶ Yambu kâiân yâhâp yu biwiñan dokta yengâlen arimu hep ya sañ sâekgât âi pato menjetâ tewetsenñe pato imbiâk pilâminiop. ²⁷ Yawu otmâñiop yakât otmâ Yesu takaop pat ya nângâm peneningimu orowâk ariwin. ²⁸ Orowâk arim yan biwiñeñe yuwu nângâop. “O, nâmâ Yesu wâiwomgât dop ki oap. Yawu gârâmâ sângum potonñan in walipguwom.” Biwiñeñe yawu nângâop.

²⁹ Yawu otmâ walipgumu yanâk hepne sañ sâmu hâkne nângâmu âilonjo olop. ³⁰ Yâhâ walipguop yanâk Yesuñe hâkne katmâ nângâop. Hâkne katmâ nângâm yanâk enjatne kakñambâ olelem yekmâ “Âlâñe walipnohoap?” sâw âiyongop.

³¹ Yawu sâw âiyongomu yan kurihiakñetâ nenñan gâtne âlâñe yuwu sâop. “Lohimbî dondâñe hawam mewam tuhunenekñetâ wâiakmâ kinsain. Yakât otmâ gâ girawu nângâm yat? Yan gâtñeñe mon walipgohoi.” ³² Yawu sâw ekumu senñe senñe olop. ³³ Senñe senñe otmu imbi yañe kâi bânne kârân

kârâj sâmu kinop. Yawu otmâ Yesuhât gotñan ba walipgum yan âlepñe olop yakât topñe kerek ekuop.

³⁴ Sâmu sâop. “Toune, biwihe nâhâlen katdâ yakât Anitâñe nângâhihimu hepge sarj yap. Lohotñan ba ari.” Yawu sâmu ekuop.

³⁵ Yawu sâmu ekum kinmu yanâk Yairohât hoñ bawalipñe nombotñe emelambâ taka yuwu sâmu ekuwi. “Baratge emelâk bâleap. Yakât otmâ lok pato yu imbiâk sârâ gamap.”

³⁶ Yawu sânetâ Yesuñe nângâm ki nângâm yawu otmâ Yairo yuwu sâmu ekuop. “Yakât ki gorâhihiâk. Biwihe nâhâlen katmâ engat yâhâp ki ot.” Yawu sâop. ³⁷ Yawu sâmu lohimbî nombotñe katyekmu kinñetâ Petoro, Yakowo otmu imiñe Yoane meyekmu ariwi. ³⁸ Ari Yairohât emet gotñan ba kinmâ gilâp nângâwi. Yâhâ emet kâlehen lohimbî dondâñe kahân tatmâ isem we bâle pato nângâwi. ³⁹ Yawu otmâ isem tatñetâ yuwu sâmu ekyongop. “Baratyetñe ki bâleap, in aman pâlâmñe iap. Yakât wongât otmâ olo gilâp bâleñe oai?”

⁴⁰ Yawu sâmu ekyongomu nângâñetâ ki bonñe otmu giringbangiwi. Giringbangiñetâ Yesuñe hângânyongomu yaihen kionñi. Yaihen kionñetâ âwâñe mâmâñe otmu hoñ bawalipñe kalimbu ya meyekmu imbi sihan talowân yâhâwi. ⁴¹ Yâhâñetâ Yesuñe imbi sihan ya bânñan mem denyenñan yuwu sâmu ekuop. “Talita, koum.” Yakât topñeâmâ yuwu. “Barat tipñe, yahatmâ kin.”

⁴² Sâmu yanâk yahatmâ bam gaop. Yawu otmu âwâñe mâmâñe ekmutâ âlâ kândâkdâ olop. ⁴³ Yawu otmuâmâ Yesuñe sâmu sot um wanjetâ niop. Yawu otmâ bukulipyetñe ki ekyongoromawot sâmu kuyitgiop.

6

Yesuhât kapilipñe betbangiwi. (Mataio 13:53-58 Luka 4:16-30)

¹ Yawu otmâ Yesuñe ikñe kapiân âwurem ariwe sâmu otmâ menenekmu orowâk yahatmâ ariwin. ² Ari manmunñe tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuñe miti emetñan yâhâ den kâsikumu yingñiop. Den kâsikumu yingñimu lohimbî dondâñe nângâñetâ âlâ kândâkdâ otmu âiahom yuwu sâwi. “Bâe, lok yuâmâ nengâlen gâtñe. Âlâñe nângân nângân topñe topñe yu ekumu taka kâsikumu ningñiap? Me wosapâ ari kândiwahom taka kulem âlâlâ miap? Yu ekmunñe sâtñe oap. ³ Yamâ hep torehenlipñe nângâyingñiain. Imilipñe, kutyenñe Yakop, Yose, Yurasi otmu Simon. Yâhâ garilipñe ya gurâ nângâyingñiain. Yâhâ mâmâyene Maria yâhâmâ nennan gâtñe. Yakât otmâ oap miap yukât girawu nângânôm?” Yawu sâwi. Yâhâ hep torehenlipñe nângâyingñiwi yakât otmâ den kâsikumu yingñim manop yamâ nângâñetâ nahat otmu betgawi.

⁴ Yawuhât Yesuñe biwiyeñahât topñe ekmâ yuwu sâmu ekyongop. “Anitâhât poropetelipñe kapi âlâen ari yâkât den kâsikumu yingñiñetâ nângâñetâ bulâñe otmap. Yâhâ yâkñe hep torehenlipñe den kâsikumu yingñiñetâ nângâñetâ nahat otmap.” Yawu sâop.

⁵⁻⁶ Yesuñe den kâsikumu yingñimu nângâñetâ nahat olop yakât otmâ lohimbî dondâñe biwiyeñe yâkâlen ki katbi. Lohimbî nombotñe biwiyeñe yâkâlen katñetâ heñgemyongop yamâ getek âlâ. Yawu otñetâ yekmâ nângâmu sâtñe otmu hohetyenñan kulem amon âlâek miop. Yawuhât ikñe kapi pilâm kapi âlâlâ yengâlen ari Anitâhât topñe nângâñetâ keterahâkgât den kâsikumu yingñiop.

Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmâ âi sâm yingŋiop.

(Mataio 10:5-15 Luka 9:1-6)

⁷ Otmu Yesuŋe hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp nen menduhunenekmâ yuwu sâm eknongop. “Sâmune nâŋgâŋet. Yen kapi âlâen âlâen ari Anitâhât topŋe sâm ekyongonomai yamâ nâŋe mâmâŋe otyingŋimune weke bâleŋe watyekŋetâ gaiakmâ arinomai. ⁸ Hâŋgânyongomune arinomai yanâmâ lok yâhâp yâhâwâk menduhuakmâ yuwu otmâ arinomai. Âi topŋe katne sâm sot me senje âlâlâ umatdâek ki miakmâ arinomai. Me natik ki miaknomai. Me itâkat ki golenomai. Me tewetsenŋe hakyenân ki tatbuap. ⁹ Me pet me hâk katipŋe ya hourâ hourâ ki miaknomai. Yâhâ kâiyeŋjahât katipŋe katmâ howan konok tinanŋunomai. ¹⁰ Otmu kapi âlâen arinomai yanâmâ emelan dâim yâhâ katyekŋetâ yanâk tatnomai. Kapi tatnomai ya ambolipŋaŋe orotmemeyenŋe bâleŋe betbaŋgim biwiyenŋe Anitâhâlen katŋet sâm nâhât den pat âlepŋe ekyongonomai. ¹¹ Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonŋetâ nâŋgâŋetâ gemu bet pilânomai yamâ hâmbâi Anitâŋe matŋe umatŋe yingŋiwuap. Yakât otmuâmâ yeŋe yuwu otmâ kâi katnomai. Kâiyeŋan wahap me bokosok me yu ya horatbuap yamâ tâlim gik beretek meŋetâ gemu betyingŋim pilâyekmâ ba âlâengen arinomai. Ariŋetâ towat ya ekmâ kâi katsap yawu nâŋgânomai.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâm eknongomu ariwin. Yâhâp yâhâwâk ari lohimbiŋe orotmemeyenŋe bâleŋe betbaŋgim biwiyenŋe Anitâhâlenâk katnomaihat Yesuhât den pat âlepŋe ekyongowin. ¹³ Den pat âlepŋe ekyongom yan weke bâleŋaŋe mâŋgâeyekbi ya gurâ watyekmunŋe gaiakmâ ariwi. Yâhâ lohimbi nombotŋe mesek otbi me kundat topŋe topŋe teteyingŋiop yamâ meyekmâ nak âlâ, kutŋe oliwa sâm, yakât kehetŋahât tonŋe mem kunyenân lâwâleyekmâ Anitâ ulitgumunŋe âlepŋe otbi.

Yoane kuŋetâ muop.

(Mataio 14:1-12 Luka 3:19-20 9:7-9)

¹⁴ Nenŋe yawu otyingŋiwin yakât den patŋe pererenŋ sâm arimu lohimbi dondâŋe nâŋgâwi. Nâŋgâmâmâ nombotŋaŋe Yesuhât yuwu sâwi. “Lok âlâ, kutŋe Yoane sâm, yâkŋe embâŋâmbâek topŋe katmâ toen katyekmâ gaop. Yamâ emelâk nengât lok kutdâ, kutŋe Herot sâm, yâkŋe tembe lâulipŋe hâŋgânyongomu ari kuŋetâ muop. Muop yamâ mumuŋambâ yahatmâ kulem topŋe topŋe yu mem gap.” Yawu sâwi.

¹⁵ Yâhâ nombotŋaŋeâmâ yuwu sâwi. “Poropete lok âlâ, kutŋe Elea sâm, emelâk himbimân yâhâop yaŋe mon purik sâm ge kulem âlâlâ yu me mansap.” Yawu sâwi.

Yâhâ nombotŋaŋeâmâ yuwu sâwi. “Emelâk embâŋân poropete lok nombotŋaŋe Anitâhât tem lâum kulem topŋe topŋe mem âiyeŋe tuhuwi. Yakât dopŋeâk lok yuŋe Anitâhât den eknongom kulem topŋe topŋe memap.” Yawu sâwi.

¹⁶ Yawu sâm alahuŋetâ Herotŋeâmâ denyenŋe nâŋgâm yuwu sâop. “Yoane yamâ sâmune engatŋe hârewi. Yâkŋe mumuŋambâ yahatmâ kulem topŋe topŋe yu miap.” Yawu sâop. ¹⁷⁻¹⁸ Otmu Herotŋe sâmu Yoane kuŋetâ muop yakât topŋe yuwu. Herot yet Pilip yamâ imi ata. Anŋoân Pilipŋeâmâ imbi, kutŋe Herotia sâm, ya miop. Memu manmâ manmâ imbi yaŋe lokŋe hâkâŋ otmâ pilâmuâmâ kahaŋe Herot ya orop miahowot. Yakât otmâ Yoaneŋe nâŋgâmu bâlemu yuwu sâop. “Nengât girem den kuawot ya ekmune dondâ bâleap.” Yawu sâop.

19-20 Yawu sâ m kuyitgimu imbi yaŋe Yoanehât dondâ nâŋgâm bâlewanŋiop. Nâŋgâm bâlewanŋim yan Yoane girawu otmâ kuŋetâ muâk nâŋgâm manminiop. Yâhâ Yoaneŋe Anitâhât lauŋe lâum uwawapŋe bia manmâ gaop yakât Herotŋe ekmâ nâŋgâmu âlâ kândâkdâ otmu gorâwanŋiop. Gorâwanŋimu yan imbinjahât mâtâp maŋuwe sâ m otmâ tembe lâulipŋe hâŋgânyongomu ari Yoane mem sâhâm pâi emetŋan katŋetâ tatminiop. Yan tatmâ Herotgât sâtgât otmâ yâkâlen ari Anitâhât den kâsikum waŋmu nâŋgâm herone otminiop. Yawu gârâmâ den sâop ya nâŋgâmu biwiŋan hâumu biwi yâhâp otminiop.

21 Yawu otminiop yamâ imbinjaŋeâmâ Yoane kuŋetâ muâkgât nâŋgâminiop. Mâne mâne mâne yakât bonŋe teteop yamâ yuwu. Sâp âlâen Herotŋe teteop yakât nâŋgâm herone otne sâ m bukulipŋe nombotŋe taka sot um nene sâ m menduhuakbi. Menduhuakbi yamâ Roma lok nombotŋe, otmu tembe lâulipŋe ya yengât kunlipyene, otmu kapi tipi tapi Galilâia hânân tatmâ arap ya yengât papatolipyene kerehâk menduhuakmâ sot nem herone nâŋgâwanŋiwi. 22-23 Sot nem herone otŋetâ yanâmâ baratyetŋaŋe yahatmâ kep ândeop. Kep ândemu ekmâ biwiyene âlepŋe otmu herone nâŋgâwi. Herone nâŋgâŋetâ Herotŋe yuwu sâ m ekuop. “Barat. Anitâhât senŋan kinmâ sâ mune nâŋgâ. Iri sikum senŋe âlâlâ tatnihiap yu me ya ekŋâlemat ya âlepŋe eknohorâ nombotŋe kâsikum gihiwom.”

24 Yawu sâ m ekumu imbi yaŋe ari mâmâŋe yuwu sâ m ekuop. “Awoŋnaŋe ikŋe iri sikumŋe me senŋe âlâlâ tatbaŋgiap ya “nombotŋe gihiwom,” yap. Yakât otmâ wuân membomgât naŋgat?” Sâmu sâop. “Yoane yamâ kuŋetâ muâkgât naŋgan. Yakât otmâmâ “Yoane enŋatŋe hârem kunŋe mem ga nihinet,” yawu sâ m ekuuwat.” Yawu sâop.

25 Yawu sâmu baratŋaŋe tepŋe yahatmu sururuk sâ m âwurem ari yuwu sâ m ekuop. “Gâŋe tembe lâulipŋe ekyongorâ in yawu ari Yoane enŋatŋe hârem kunŋe kondoân katmâ mem ga nihinetgât naŋgan.” Yawu sâop.

26 Yawu sâmu âwâŋaŋe Anitâhât senŋan sâ m kârikŋe tuhuop yakât nâŋgâm biwiŋaŋe umatŋe dondâ olop. Yawu otmu bukulipŋe yengât senyenŋan kinmâ den ya ekuop yakât anulakman sâ m den ya lauanŋ miop. 27 Yawu otmâ tembe lâu âlâ hâŋgângumu sururtuk sâ m pâi emetŋan yâhâ Yoane enŋatŋe hâreop. 28 Enŋatŋe hârem kunŋe mem kondoân katmâ mem ge waŋop. Waŋmu lâum mâmâŋahâlen ari tiripgumu ekmâ biwiŋe herone olop. 29 Yakât den pat ya Yoane hoŋ bawalipŋaŋe nâŋgâm lâum ari kât giopŋe âlâ, dikin yawuya yan katbi.

Lok 5000 ya sot mem yinŋiwi.

(Mataio 14:13-21 Luka 9:10-17 Yoane 6:1-13)

30 Yâhâ emelâk Yesuŋe nen hoŋ bawalipŋe hâŋgânngomu kapi âlâen âlâen ari yâkât den pat âlepŋe kâsikum yinŋiwin. Kâsikum yinŋim pesuk pilâm âwurem Yesuhâlen tohowin. Yâkâlen toho den kâsikum yinŋiwin me otbin mewin yakât ekuwin. 31 Orowâk den alahum tatmunŋe yan lohimbî dondâŋe bam gam hâmbinŋ gumbinŋ tuhunenekŋetâ sot ki um newin. Inâk tatbin yakât otmâ Yesuŋe yuwu sâ m eknongop. “Lohimbî dondâŋe nengâlen taka mem awawi guwawî tuhunenekŋetâ girawu otmâ sot nenom? Me girawu otmâ tatmâ nâŋgâm den alahunom? Yakât otmâ pilâyekmâ ari nenŋiâk tatmâ nâŋgâm hâknennje menom.” Yawu sâop. 32 Yawu sâmu kapi ya pilâm ge waŋga âlâ mem dengân ya hâtikgum lok ki manmaiângen ariwin.

³³ Kapi ya pilâmunje lohimbi nombotnje nenekmâ ya pilâm dengân ginjeâk watnenekmâ ariwi. Arijetâ kapi âlâlâ dengân ginjan tatmâ arap ya ambolipnje kapiyeje pilâm peneyingjetâ ari ari dengân ginjan kinmâ mambotningiwi. ³⁴ Yawu otmâ kinjetâ wanjaembâ gemunje Yesuje yekmâ yuwu nângâop. “Lama amboyeje bianje manmai yakât dopjeâk lohimbi yuje ihilâk mahilâk mansai.” Yekmâ weje nângâm Anitâhât den topnambâek kâsikum yingjop. ³⁵⁻³⁶ Kâsikum yingjimu emetsâpne otmu yan yuwu sâm ekuwin. “Emetsenje emelâk purik yap. Gârâmâ yu tain yu hâlânjâ kapi tipi tapi âlâ ki tap. Yakât po yingjimu wâtyeje houj sâmapgât gâje hângânyongorâ arijet. Hângânyongorâ ari yenjahâk sot puluhum um nenomai.”

³⁷ Yawu ekumunje yuwu sâm eknongop. “Âlepje yenjahâk sot kâsikum yingjinet.”

Sâmu sâwin. “Lohimbi dondâ taka tai. Yakât otmuâmâ nen girawu otmuâmâ lohimbi dondâ yuâmâ sot um yingimunje nejetâ dopyenjan otbuap? Nenne sot puluhum um yinginom yuâmâ lok âlâje emetsenje nombolân yâhâp yakât biwinan âi tuhum pesuk pilâm hâmeje memap yakât dop otbuap. Yawu gârâmâ girawu otmuâmâ yat yu watnom? Yu ki orotje.” Yawu sâwin.

³⁸ Sâmunje sâop. “Yengâlen sot amon tap? Ba ekmâmâ ga sâjetâ nângâwe.”

Sâmu ba sâlikum ekmâ ga yuwu sâm ekuwin. “Nengâlen banja kândâkdâ mome otmu injan yâhâp yawuâk tap.” Yawu sâwin.

³⁹ Sâmunje sâop. “Yeje lohimbi yu ekyongojetâ kâsiwahom komot tipi tapi tatmâ arijet.” Yawu sâop. ⁴⁰ Yawu sâmu komot tipi tapi tatjetâ komot 50 olop. ⁴¹ Ge tatjetâ sot ya mem himbimân pak sâm ekmâ Anitâ mepaeop. Anitâ mepaem banja ya motokmâ tipi tapi tuhum ningimu lohimbi ya kerehâk yingimunje newi. ⁴² Yâhâ injan gurâ yawuâk yingimunje nejetâ dopyenjan olop. ⁴³ Nejetâ dopyenjan otmu sot nombotje talop ya hâwurum mânunmunje saka saka kâiân yâhâp pik sâop. ⁴⁴ Otmu lok sot newi yamâ sâlipyongomunje 5000 yakât dop olop.

Yesuje to kakjambâ tâlim takaop.

(Mataio 14:22-33 Yoane 6:15-21)

⁴⁵ Sot nem pesuk pilâjetâ Yesuje hângânngom yuwu sâop. “Yeje wanga yu mem kulet sâm Besaita kapiân arijet Arijetâ nâmâ lohimbi yu hângânyongomune arijetâ yengât betyenjan watyekbom.” Yawu sâop. ⁴⁶ “Yawu sâm hângânngom arimunje lohimbi ya gurâ hângânyongomu yahatmâ iton galan otmâ ariwi. Arijetâ ikjiâk tatmâ Anitâ ekuwe sâm pumjan yâhâop. ⁴⁷ Pumjan yâhâ âwâje orop den otmutâ emet omoj olop. Âwâje orop den otmutâ pesuk sâmu gem dengân ginjeheh kinmâ nenehop. Nenâmâ ari dengân tânâmgum nip nip otbin. ⁴⁸ Yawu arim tatmunje ariwinângembâ siru pato awawi guwawi pilâop. Awawi guwawi pilâmu arine sâm ba hâum pâpgu tatmunje emet emelâk orotok sâop. Yawu otmu tânâmjân hâum pâpgu gupgu ot tatmunje Yesu ikjak to kakjambâ tâlim takamu ekbin. ⁴⁹⁻⁵⁰ To kakjambâ takamu ekmâ tepnenje hindakmâ hu halak tuhum yuwu sâwin. O, yuâmâ weke mon takap.” Yawu sâm kinjitenjahât otmâ kâi bânennenje sân sân sâop.

Yawu otmunje yuwu sâm eknongop. “Yen wongât otmâ kinjityenjahât otmâ kâi bâtyeje sân sân yap? Nâ ninak takan yukâ.” ⁵¹ Yawu sâm wanjaen mem pitik pilâmu siru ya sânduk sâm njiniñ njiniñ sâop. Sânduk sâm njiniñ

ñiniñ sâop ya ekmunje âlâ kândâkdâ olop. ⁵² Yawu gârâmâ emelâk banja mome motokmâ kâsikum yingimu lok 5000 yañe neñetâ dopyeñan olop ya ekmâ Yesuhât topñe nâñgâwin mâne saru kakñan takamu siru ñiniñ ñiniñ sâop ya ekmunje ki âlâ kândâkdâ otbâp. Yawu gârâmâ biwi nâñgân nâñgânnenñe pâlâmñe olopgât Yesuñe yu ya olop yakât topñe ki ekmâ nâñgâmunñe keterahop.

Yesuhât sângumñe wâim âlepñe otbi.

(Mataio 14:34-36)

⁵³ Dengân ya hâtikgum hân âlâ, kutñe Genesaret sâam, yan ari kionmâ wanga hikumunñe kinop. ⁵⁴ Hikumunñe kinmu kapi ya ambolipñe taka Yesu ekmâ nâñgâwi. ⁵⁵ Ekmâ nâñgâm kapi tipi tapi hân ya hawamgum tatmâ arap yan ari lohimbî kundat, me mesek, me umatñe topñe topñe teteyingioy ya meyekbi. Ya mem gerelân katyekmâ Yesuñe wosaken ariop yan lâuyekmâ ari henjemyongoâkgât yuwu sâam ulitguwi. ⁵⁶ “Lok pato, Nengâlen gâtñe kundat me umatñe topñe topñe teteyingimu tatmai yu meyekmâ tohoain. Yawu gârâmâ sobembân menduhum katyekmunñe gotyeñanâk arirâ gâhât sângum ya konok wâim yan âlepñe otñetgât nâñgain.” Sâñetâ sâop. “Den yai ya âlepñe otñet.” Yawu sâamu nombotñañe sângumñe wâim yanjak âlepñe otbi.

7

Launenñañak ki sâam mepaem mannom.

(Mataio 15:1-9)

¹⁻⁴ Parisaio kerekñe tâmbâlipnenñe yengât den lâum kinmâ sot mem nene sâam bâtyeñe piriakmâ sot mem neminiwi. Me wosapâ wosapâ ari sot puluhuminiwi ya yawuâk angoân pirim henjengumâmâ um neminiwi. Inâk ki newi. Yâhâ tâmbâlipnenñe yengât orotmeme otminiwi ya gurâ yawuâk mem manbi yamâ yuwu. Katmâ bero, kondo, hâhâp, osom bero, me âlâlâ ya tuhuwi ya gurâ yawuâk pirim salek salehâk tuhumm yan neminiwi. Otmu buku nombotñañe yawuâk otñet sâam kendâyinginetâ yanjak lok kingitñe orowâkñe denyeñe lâum yawuâk otminiwi. Parisaio ya yengât topyeñe yawu.

Yâhâ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi nombotñañe Yerusalem kapi pilâm Yesuhâlen taka âi pâi tuhuwi. Âi pâi tuhuñetâ yan nenñe tâmbâlipnenñe yengât den kum bânñenñe ki pirim newin.

⁵ Yawu otmunñe nenekmâ nâñgâñetâ bâlemu Yesu yuwu sâam âikuwi. “Hoñ bawalipgane tâmbâlipnenñe yengât den kum bâtyeñe ki pirim niai. Yawu otmâ sot inâk neñetâ nâñgâmunñe dondâ bâleap.” Yawu sâwi.

⁶ Sâñetâ purik pilâyingim yuwu sâam ekyongop. “Yenâmâ nimbilamyene yâhâp. Yakât otmuâmâ embânñan emet inânñan poropete lok âlâ, kutñe Yesaia sâam, yâkñe yengât topyeñe teteâkgât den kulemguop ya yuwu.

“Lohimbî yuñe lauyeñañak nâ mepaenekmai. Yâhâ biwiyenñeâmâ ki hikunekmai. ⁷ Yâkñe lok senyeñan kinmâ yeñe engâtyeñeâk otmâ den sâam nâhâlen gâitmai. Yâhâ lauyeñañak perâk perâk sâam orotmemeyeñe yakâlâk nâñgâñetâ yahatmu nâhâlen gâitmai. Yawu.”

⁸ Den kulemguop yakât bulâñe yengâlen teteap. Yeñe Anitâhât den bulâñe yamâ bethanñim tâmbâlipyeñe yengât nâñgân nâñgânyeñan teteop ya nâñgâñetâ yahatmu ya konok lâum manmai. ⁹ Yakât otmâ yuwu sâamune nâñgâñet. Yeñe Anitâhât den bulâñe ya katipgum yeñe nâñgân nâñgânyeñan tetemap ya sâam lohimbî biwiyenñan kionñetâ nâñgâñetâ bulâñe otmap. ¹⁰ Yakât

topnje yuwu sâwe. Anitânje Mose ekumu girem den âlâ kulempuop ya yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyeje yengât nângâyîngim denyenje lâum manjet.” Otmu âlâmâ yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyeje den bâleje ki hâiyeknomai. Yâhâ yengâlen gâtje âlâ me âlâje den yu kunomai yanâmâ mumuhât yongonomai.” Den yawu tap. ¹¹Yawu gârâmâ yeje girem den ya kum mansai yakât sâwe. Yeje yuwu sâmai. “Lohimbi âlâ me âlâje âwâje mâmâje yuwu mon sâm ekyotgonomai. “Awoj, mej, sombo otdomawot yanâmâ nâje sot me senje âlâlâ âlepje tânyotgowom.” Yawu sâm ekyotgonomai.” Yawu gârâmâ sombo otdomawolân Yura nengât denân yuwu mon sâm ekyotgonomai. “Koropan” Yawu ekyotgonomai yakât topnje yuwu, “Anitâhât pat kuwan.” Topnje yawu. Yâhâ torokatmâ yuwu mon sâm ekyotgonomai. “Senje âlâlâ yuâmâ Anitâhât pat kuwan yakât otmuâmâ mem miti emetjan ari katmune tatbuap yakât yanje ki mem tânyotgowom. Inâk tatsset.” ¹²Yawu sâm betyotgojetâ hâhiwin kakjan mandomawot. Yawu yâhâ sâp yiwerenje nanlipyejanje âwâ mâmâlipyeje betyîngim tewetsenje mem miti emetjanâk katjetgât yeje kendâyînginomai. ¹³Yamâ Anitâjeâmâ yakât nângâmu dondâ gemap. Yeje Anitâhât den nângâjetâ nahat otmu yawu otmai. Yâhâ yeje orotmemeyeje âlâlâ otmai yan Anitâhât den bulâje betbanjim yenhâlâk nângâjetâ yahatmap.”

*Orotmeme yu otmunjeâmâ yanje mem bâlenenekbuap.
(Mataio 15:10-20)*

¹⁴Yesuje Parisaio lok yawu sâm ekyongomu arinetâ lohimbi inje manbi ya yâhâpje sâmu yâkâlen ganjetâ yuwu sâm ekyongop. “Yuwu sâmune nângâm biwiyenjan katjet. ¹⁵Wuân me wuân nejetâ tepyejan gemap yanjeâmâ ki mem bâleyekmap. Yâhâ nângân nângânyenjan tetemap ya sâjetâ lauyenambâ ga takamap yanjeâmâ bulâjanâk mem bâleyekmap. ¹⁶Den yan yu biwiyenjan katnomai yanâmâ topnje nângâm henjenjunomai.” Yawu sâop.

¹⁷Yawu sâm ekyongomu pilâyekmâ emet kâlehen yâhâwin. Emet kâlehen yâhâ den ekyongop yakât topnje eknongomu nângâne sâm âikuwin. ¹⁸⁻¹⁹Âikumunje sâop. “Bâe, hilâm ârândâj den ekyongom gaman yamâ girawu otmuâmâ ki nângâjetâ keterakmap? Lohimbi inje nângâm pâpgumai yakât dopneâk yeje nângâm pâpgumai. Yakât âlâkuâk sâmune nângâjet. Sot nejetâ tepyejan gemap yanjeak tetmâ pilâmai. Yawu gârâmâ sot nemai yanje biwi nângân nângânyenje ki mem bâleyekmap.” Yawu sâm eknongop. Yakât yuwu nângâmain. Sot, me hân tete topnje topnje, me nâi sonjo topnje topnje kalop yamâ âlepjeâk hârok. Yanje ki mem bâlenenekmap. Yawu nângâmain.

²⁰Otmu Yesuje torokatmâ yuwu sâop. “Yu me ya nângân nângânyenambâ tetemap yamâ lauyenambâ ga takamap. Yanjeâmâ dondâ mem bâleyekmap. ²¹Orotmemeyeje yuwu otmai yanje umut biwiyenje otmu nângân nângânyenje mem bâlemap. Manman ihilâk mahilâk manmai. Me kombo miangimai. Me ahomai. ²²Me buku âlâhât imbi ekâmâ otmai. Me loklipyeje yengât betyenehen kionjai. Me tepyeje umatje otmap, me nem njatak, me wawi. Me kâirahomai, me nângâm bâleangimai, me den hako oraŋgimai, me den guruk sahanŋimai, me den belângen sahanŋimai, me den imbiâk sâmai, me den golâ sâmai. Me karasuŋa, me sait topnje topnje karangimai. Me kâut pilangimai. ²³Yu sâm aran yunjeâmâ lok nângân nângânyenambâ tetemap. Yakât otmâ yunje mem bâleyekmap.”

Imbi âlâje Yesuhâlen biwiŋje kalop.

(Mataio 15:21-28)

²⁴ Yawu sâm menenekmu kapi ya pilâm Tiro kapi pato ya hâlâŋmâ kapi tipi tapi tatmâ arap yan ariwin. Yan arimunŋe lohimbi dondâŋe taka mem hâmbinŋ gumbinŋ tuhunenekmaiât Yesuŋe sâmum emet âlâen yâhâwin. Yâhâmunŋe lohimbi nombotŋe Yesu ekmâ den katŋetâ arimu lohimbi dondâŋe nâŋgâwi. ²⁵⁻²⁶ Yâhâ imbi âlâ, Poinikia kapi Siria hânân tap yapâ gâtŋe âlâje Yesu taka talop yakât den pat ya nâŋgâm takaop. Yâhâ weke bâlenŋe baratŋe mângâeminiop ya Yesuŋe watmu gaiakmâ ariâkgât ulitguop.

²⁷ Ulitgumu yuwu sâm ekuop. “Gâmâ pâku imbi. Yawu gârâmâ Awarahamgât sen ya yengâlen sâm ge âi membomgât hângânnohomu gewan. Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nâŋgârâ keterahâk. Nan baralipnenŋe sot um yinŋimunŋe nemai. Nem tatŋetâ lauyenjambâ hindâm soso gotŋan ki pilâmain.”

²⁸ Sâmum sâop. “Lok pato, den yat yu nâŋgâmune bulâŋe oap. Gârâmâ gâku yuwu sâmune nâŋgâ. Nan baralipyenŋe sot nenŋetâ lauyenjambâ wahapŋe gemap ya gurâ sosonŋe ihilâk nemai.” Yawu sâop.

²⁹ Sâmum sâop. “Imbi, biwihanŋe yawu nâŋgâm den yat yu nâŋgâmune ârândân oap. Yakât otmâ weke bâlenŋe yiwerenŋeâk gaiakmâ arap. Yakât otmâ lohotŋan ari.” Yawu sâop.

³⁰ Yawu sâmum yanâk emetŋan âwurem ari baratŋe ya ehop. Emelâk weke bâlenŋe gaiakmâ arimu hâkŋe sânduk sâmum talop.

Yesuŋe lok kopa henŋenŋuop.

³¹ Yesuŋe Galilaia denŋân yan âwurem ariwe sâm otmâ menenekmu Tiro kapi pilâm ba Siron kapi wangim ari kapi bâlâk ŋerek tap, yapâ ari Galilaia denŋân ginŋan ga takawin. ³² Ga takamunŋe lok âlâ ândâpŋe bok sâsâŋe kopa kum den awawî guwawî sâmuniop ya bukulipŋanŋe mem Yesuhâlen takawî. Mem taka Yesuŋe wâimu ândâpŋe pâronŋ sâmum nimbilamŋe keterakmâ hewewenŋ olâk sâm ulitguwi. ³³ Ulitgunŋetâ lohimbi ya pilâyekmâ memba ba perenŋ pilâm baowot. Ba ikŋe bânŋan tâp tuhum lok yakât ândâpŋan wâim yanâk nimbilamŋan wâiop. ³⁴ Yawu otmâ himbimân pak sâm ekmâ “Epapata” sâop. Den sâop yakât topŋe yuwu. “Pâronŋ sâek.”

³⁵ Yawu sâmum ândâpŋe pâronŋ sâop. Yawu otmu launŋe hewewenŋ otmu den sâop. ³⁶ Yawu otmâ âwurem gamutâ Yesuŋe kulem miop yakât buku nombotŋe ki ekyongonomai sâm lohimbi ya kuyinŋiop. Kuyinŋiap yamâ denŋe ki nâŋgâwi. Yawu otmâ den ya sâm haok tuhunŋetâ lohimbi dondâŋe nâŋgâwi. Yakât otmâ kuyinŋim yâhâmu nâŋgâwi yamâ iliwetmâ sâm haok tuhuwi. ³⁷ Sâm haok tuhunŋetâ nâŋgâm yuwu sâwi. “Lok yunŋe lohimbi umatŋe topŋe topŋe teteyinŋimu mansai ya henŋemyongom mansap yakât nâŋgâmunŋe âilonŋo dondâ oap. Lohimbi ândâpŋenŋe bok sâmum mansai ya sâmum pâronŋ sâmum den nâŋgâmai. Otmu kopa otmâ mansai ya sâmum lauyenŋe hewewenŋ otmu den sâmai.” Yawu sâwi.

8

Lok 4000 ya sot kâsikum yinŋiwi.

(Mataio 15:32-39)

¹ Yesuŋe lok kopa ya mem henŋenŋuop yakât den pat ya lohimbi kinŋitŋe orowâkŋe nâŋgâm Yesuhât denŋe nâŋgâne sâm taka menduhuakbi. Menduhuakmâ tatŋetâ den kâsikum yinŋimu hilâm kalimbu pesuk sâmum sotyenŋe

nem tinj pilâwi. Yakât otmuâmâ Yesuŋe sâmu yâkâlen bamunŋe yuwu sâm eknongop. ²“Lohimbi yu orowâk tatmâ gamunŋe hilâm kalimbu oap. Yawu gârâmâ sot miakmâ takawi ya nem tinj pilai. Yakât tepne nângâyinŋian. ³Yâhâ nombotŋe tai yuâmâ kâlepŋehembâ tohowi. Sot barak âwurem ari mâtâwân sen biri yinŋimapgât inâk ki arinomai.”

⁴Yawu sâmu yuwu sâm ekuwin. “Yuâmâ lok ki manmaiângen mansain. Yawuhât nen sot wosapâ mem yinŋimunŋe nenjetâ dopyenŋan otbuap?” Yawu sâwin. ⁵Sâmunŋe sâop. “Yeŋgâlen wuân sot tap?”

Sâmu sâwin. “Banŋa kândâkdâmâ nombolân yâhâp.”

⁶Yawu sâmunŋe Yesuŋe lohimbi ekyongomu ge tatbi. Ekyongomu ge tatjetâ Anitâ mepaem banŋa ya mem motokmâ ningiop. Ningimu kâsikum yinŋimunŋe newi. ⁷Otmu inŋan titipâ amon âlâek nengâlen talop ya mem Anitâ mepaem hionmâ ningimu kâsikum yinŋimunŋe newi. ⁸Nejetâ dopyenŋan otmu hânŋanyongomu ariwi. Sot nenjetâ torehenŋe talop ya menduhum mânunŋemunŋe saka saka nombolân yâhâp pik sâop. ⁹Yâhâ lohimbi ya sâlipyongomunŋe 4000 yakât dop wangiop. ¹⁰Lohimbi yanŋe ariŋjetâmâ menenekmu wanŋaen yâhâ kapi âlâ, kutŋe Dalimanuta, yaken ariwin.

*Yesuŋe kulem âlâ tuhuâkgât Parisaionŋe ekuwi.
(Mataio 16:1-4 Luka 12:54-56)*

¹¹Dalimanuta kapi mem wanŋaembâ gemunŋe Parisaio nombotŋaŋe Yesu ekmâ yuwu sâwi. “Gâ Anitâŋe hânŋangohomu gion ya perâk me bulâŋanâk sâmai? Yakât sârâ Anitâŋe nânŋâhilihimu himbimâmbâ kulem âlâ tetemu ekmâ toŋe nânŋâne.” Yawu sâwi.

¹²Yawu sânetâ biwiyenŋe ekmâ nânŋâm biwiŋe umatŋe otmu yuwu sâm ekyongop. “Bâe, yeŋeâmâ wongât kulem tetemu ekne sâm nanŋai? Ya nânŋâmune ki ârândâŋ oap yakât ya ki otbom.” ¹³Yawu sâm pilâyekmu wanŋaen yâhâm denŋân nombot hâtikgum ariwin.

*Parisaio otmu Sarukaio yâk yengât matuk keluŋe
(Mataio 16:5-12)*

¹⁴Wanŋaen ariwin yamâ sot getek âlâ miakmâ ariwin. ¹⁵Yakât otmâ Yesuŋe yuwu sâm eknongop. “Parisaio otmu Herot yâk yengât matuk keluŋaŋe mem bâleyekmapgât galem oranŋinomai.” Yawu sâop.

¹⁶Yawu sâmu nenŋe yakât topŋe nânŋâm pâpgum yuwu sâm alahuwin. “Sot getek âlâ miain. Yakât mon yap.”

¹⁷⁻¹⁸Yawu sâm alahumunŋe biwinenŋahât topŋe ekmâ yuwu sâm eknongop. “Yen wongât sotgâlâk biwiyenŋe katmâ den yan yukât topŋe ki nânŋânetâ keteraksap? Me kulem topŋe topŋe mem gaman ya ekmâ topŋe ki nânŋâmai? Wongât in yawu nelâm yongomap? Yakât sâwe. ¹⁹Sot momeâk mem motokmâ lok 5000 ya yinŋimunŋe nenjetâ dopyenŋan olop. Sot nenjetâ torehenŋe talop ya saka saka amon mânunŋetâ pik sâop?”

Sâmu sâwin. “Kâiân yâhâp pik sâop,” sâwin.

²⁰Sâmunŋe sâop. “Sâp âlâen lohimbi 4000 ya gurâ banŋa nombolân yâhâp yanjahâk yinŋimunŋe newi. Nenjetâ torehenŋe talop ya saka saka amon mem mânunŋetâ pik sâop?” Sâmu sâwin. “Nombolân yâhâp pik sâop yakâ,” sâwin.

²¹Sâmunŋe sâop. “Yakât otmâ den yan yukât topŋe emelâk nânŋâmbâiâyâ.” Yawu sâm eknongop.

Yesuŋe lok senŋe bok sâsâŋe henŋenŋuop.

²² Yawu sâmu eknongomu ari Besaita kapi mewin. Wanğaembâ gemunje yan kapi ambolipnaje Yesu ekmâ nângâm lok âlâ senje bok sâsâje ya dâim toho Yesuje wâimu âlepje olâkgât ulitguwi. ²³ Ulitgunjetâ lok ya dâim ari kapi betjeheh kinmâ bâtnjan tâp tuhum senjan wâim yuwu sâmu âikuop. “Senge hâreakmu âlâlâ ekdâ keteraksap me bia?”

²⁴ Yawu âikumu senje tipije hâreakmu ekmâ sâop. “Âe, nâ lok yu yek-muneâmâ âwâlele otmâ nak yawuya uwawap guwawap otmâ tai.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu yâhâpje bâtnjan tâp tuhum senjan wâiop. Wâimu senje hâreakmu pak sâmu ekmu keterahop yakât otmâ yuwu sâmu ekuop. ²⁶ “Gâ kapiân ki yâhâwuat. Kapi betjehebâ hawamgum ari emetgan yâhâwuat.” Yawu sâmu ekum hânğangumu ariop.

Petoroje Yesuhât topje sâmu teteop.

(Mataio 16:13-20 Luka 9:18-21)

²⁷ Arimuâmâ nengu yapâ yahatmâ kapi pato âlâ, kutje Kaisaria sâmu, kutje âlâmâ Pilipo, yakât kapi tipi tapi hâlânğmâ tatmâ arap yan ariwin. Mâtâwân arim tatmunje yuwu sâmu âinongop. “Lohimbije nâhât girawu nânğâmâi?”

²⁸ Sâmu sâwin. “Nombotnaje gâhât yuwu sâmai. “Yoanene lohimi toen katyekminiop ya emelâk kunjetâ muop ya mumunğambâ yahatmâ mansap,” yawu sâmai. Yâhâ nombotnajeâmâ, “Poropete âlâ, kutje Elea sâmu, emelâk himbimân yâhâop yaje purik sâmu ge mansap,” sâmai. Yâhâ nombotnajeâmâ, “Poropete âlâ muop ya mumunğambâ yahatmâ mansap,” sâmai.” ²⁹ Sâmunje sâop. “Yawu gârâmâ yejeâmâ nâhât girawu nânğâmâi?”

Sâmu Petoroje yuwu sâop. “Anitâje hânğangohomu ge mansat ya nânğâmunje bulâje oap.” Yawu tetekjan sâop.

³⁰ Sâmu yuwu sâmu kuningiop. “Yeje nâhât topne ki sâmu tetem lohimi ekyongonomai.” Yawu sâop.

Petoroje Yesuhât mâtâp manğuwangiwe sâmu olop.

(Mataio 16:21-28 Luka 9:22-27)

³¹ Otmu sâp yapâek âlâlâ otbanğinomai yakât tetekjan eknongop. Yamâ yuwu sâmu eknongop. “Nâ lok bulâje mansan. Yawu gârâmâ hotom umai yengât kunlipyeje otmu Isirae nengât papatolipnennje otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya kerekje biwi konohâk otmâ yan nâhât sâmu bâlenihim mem âlâlâ tuhum nohojetâ mumbom. Mum yan hân kâlehen hilâm kalimbu tatmâ benje yapâ mumunğambâ yahatbom.” Yawu sâmu eknongop.

³² Yawu sâmu eknongomu Petoroje sâmu perez pilâm yetnjiâk ba kinmâ kuwangiwe sâmu olop. ³³ Kuwangiwe sâmu otmu yanâk Yesuje nengât orowâk nânğânet sâmu purik pilâm nenekmâ yuwu sâmu den matje kâpekbangiop. “Yawu yatgât Satanje tepje herone otbuap. Yâhâ Anitâje den sâmu nihiop ya den yat yuje ki miap. Gâmâ loggât nânğân nânğân yat. Ya nânğâmune ki ârandân oap. Yakât otmâ pilânekmâ ari.” Yawu sâop.

³⁴ Yawu sâmu ekumu peneningimutâ Yesuje lohimi dondâ mambotbanğim kinbi ya ekyongomu gotnennjan gañjetâ yuwu sâmu eknongop. “Lohimi âlâ me âlâje biwiyeje nâhâlen katmâ orowâk manne sâmu yehâhât ki nânğânetâ yahatbuap. Me iri sikum me âlâlâ tatyinğiap yakât ki nânğâm ketet otmâ enğat yâhâp otnomai. Nâhât den haonğmâ ârandân nânğâm tem lâunihim mannomai. ³⁵ Yawu gârâmâ benje lok âlâ me âlâje manmanyenje alilaknomai yamâ hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâje nâhâlen biwiyeñaje

kepeim manmâ nâhât den pat âlepne yu lohimbi ekyongonomai. Ekyongonomai yakât otmâ yongonjetâ munomai yamâ Anitâne mumuñambâ mem yahatyekbuap. ³⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâne iri sikum me manman topne topne yan biwi nângân nângânne hikum manmâ munomai yanje girawu otnomai. Yenjahâk mumuñambâ yahatnomaihât dop âlâ ki tap. ³⁷ Yawu gârâmâ manman yawuyakât matnje umatje Anitâne yingiwuapgât. ³⁸ Lohimbi yu yengât topne teteâkgât yuwuyaeen hâum sâwe. Imbi nombotne loklipne betyenehen kionmai yakât dopneâk yenjeâmâ Anitâhât betyenehen kionmâ orotmemeyene otnai ya ekmune dondâ bâleap. Yawu gârâmâ nâ lok bulâne den kâsikum yingim mansan. Yengâlen gâtne âlâ me âlâne nâhât den nângânetâ nahat otmu betnihinomai yamâ matnje yuwu kâpekyingiwom. Hâmbâi sâp patoen Hibim Awonane yâhâpne hângânnohomu anelolipne meyekmune hânân genom. Sâp yan yengâlen gâtne âlâ me âlâne nâhât den nângânetâ nahat otmu betnihimai yamâ nâku yawuâk betyongomune matnje umatje menomai.” Yawu sâop.

9

¹ Yesune yawu sâm eknongomu lohimbi yanje iton galañ otmâ ariwi. Ariñetâmâ yuwu sâm eknongop. “Yakât topne sâmune nângânet. Yen ki mum metenjetâek Anitâne tihityene othe sâm lok bulâne nâ hângânnohomu âwurem ge tihityene otbisâm.” Yawu sâop.

*Yesu, Mose, Elea den sâm alahuwi.
(Mataio 17:1-13 Luka 9:28-36)*

² Yâhâ hilâm nombolân konok pesuk sâmu yakât kakñan Yesune Petoro, Yakowo otmu imiñe Yoane meyekmu nen pilânenekmâ pumne âlâen yâhâwi. ³ Yâhâ kinjetâ Yesuhât kun kundenje âlâ otmu sângumñane lanñne pilâm kaok bolañ otmu sikopne elemân hâumu kaok siliñ siliñ otnap yakât dopne ki olop, ya wangiop. ⁴ Yawu otmu Elea otmu Mose emelâk Anitâne meyelehop yanje tetem kinmutâ yâk orop den alahu gulahu otbi. ⁵⁻⁶ Mose yet Elea tetemutâ hoñ bawalipñane yelekmâ umutyene ariop. Umutyene arimu hâmbiñ gumbiñ otbi. Yakât otmâ Petorohât hanje tâlâhumu yuwu sâm Yesu ekuop. “Lok pato, kulem teteap yuwuya âlâ ki ekmain. Yu ekmunje âlâ kândâkdâ oap. Yawu gârâmâ gâñe sârâ selep kalimbu tuhunehât nangan. Gâhât âlâ, Mosehât âlâ, Eleahât âlâ.” Yawu sâop.

⁷ Yawu sâmu yanâk elem patone ge pumne ya kâtâpgumu yakât biwiñambâ Anitâne den âlâ yuwu sâop. “Bulâñanâk yuâmâ nine nanne ombe bisine. Yakât otmuâmâ den sâwuap ya yenje mem biwiyeñan katmâ tem lâuwangim mannomai.” Yawu sâop. ⁸ Yawu sâmu elem ya hâreakmu Yesu ikñeâk kinmu ekbi.

⁹ Yanak pumñambâ âwurem ge mâtâwân tatñetâ Yesune yuwu sâm ekyongop. “Pumñan kulem âlâ tetemu eksai yakât lok ihilâk ki ekyongonomai. Hâmbâi nohoñetâ mum yahatbom yakât kakñanâmâ kulem eksai yukât topne ekyongonjetâ nângânomai.” Yawu sâop.

¹⁰ Yawu sâmu ki ekyongowi. Yâhâ ikñak “mum yahatbom” sâop yakât nângâm kiwilim yenjiâk alahuwi. ¹¹ Yawu gârâmâ Elea tetemu ekbi yakât nângâm Yesu yuwu sâm âikuwi. “Mosehât girem den kâsikum ningmaineâmâ yuwu sâmai. “Anitâne tihitnenje othe sâm hoñ bawa âlâ hângângumu gewuap yamâ Eleane yâhâpne tetewuap yan kulet sâm mâtâp mewanjiwuap.” Yawu sâmai. Yamâ girawuhât sâmai?”

12-13 Sâñjetâ sâop. “Yamâ bulâñjanâk yai. Elea yâhâpñe tetewuwân yai yakât mâtâp mewañgiuwap. Yawu gârâmâ yuwu sâmunne nâñgâñet. Emelâk Anitâñe poropete den ekyongomu kulemguiwi yakât topñe yuwu tap. Anitâñe tihitnenñe otbe sâm hoñ bawa âlâ hâñgângumu gewuap yamâ Yura ambolipñeñe mem âlâlâ tuhum betgunjetâ sâtgun mumbuap. Den yawu tap yakât topñe girawu tap? Yakât yuwu sâmunne nâñgâñet. Elea yamâ emelâk manop. Yâhâ Elea manop yakât dopñeâk lok âlâñe tetem manmu ekbi yamâ yengât papatolipñeñe nâñgâm hilipgun engatyeñeâk otmâ mem âlâlâ tuhuwi. Mem âlâlâ tuhuwi yan emelâk den kulemguiwi yakât bonñe teteop.” Yawu sâm ekyongop.

*Yesuhât hoñ bawalipñeñe weke bâleñe watne sâm hâum pâpñguwi.
(Mataio 17:14-21 Luka 9:37-43)*

14 Mâtâwân gem tatñetâ yan lohimbi dondâñe lok âlâhât nanñe nengâlen dâim takanjetâ tângune sâm hâum pâpñgun pilâwin. Hâum pâpñgun pilâmunñe yanâk Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi nombotñeñe sennennan genetâ sahanñe kinmunñe bukulpnenñe punñehembâ gem peneningiwi. 15 Peneningiñetâmâ lohimbi yanñe Yesu ekñetâ tepyeñe yahatmu yâkâlen ba heronñe otbañgiwi. 16 Heronñe otbañgiñetâ Yesuñe yuwu sâm âinongop. “Yeñe Mosehât girem den kâsikum ningimai ya orop girawuhât den sahanñe?”

17 Yawu sâm âinongomu yanâk naom yakât âwâñeñe yuwu sâop. “Lok pato, hoñ bawalipñeñe tânotgoñet sâm nanne yu dâim takan yakât topñe yuwu. 18 Weke bâleñeñe nanne mângâemu kopa manmâ gamap. Yâhâ mângâemap yan senñe gâwâñ gâwâñ sâm hânân ge imu nekamñe kâtiñ sâm launñe barak barak otmap. Yawuhât hoñ bawalipñeñe weke bâleñe yu watñet sâm dâim taka ekyongomune hâum pâpñgun pilai.” Yawu sâop.

19 Yawu sâmu Yesuñe ya nâñgâmu ki ârândâñ otmu olelem nenekmâ yuwu eknongop. “Yen orop sâp kâlep manmâ gam. Yamâ wongât biwi nâñgân nâñgânñeñeñe ki tânngowuap nanñe? Yawu nâñgâm biwiñeñeñe nâhâlen tiñâk ki kepeiwi yakât nâñgâm biwine giap. Yawu gârâmâ pilâyekmâ yâhâwom yan girawu mannomai?” Yawu sâm eknongom âwâñe ekumu nanñe dâim gaop.

20 Naom ya dâim gamu weke bâleñeñe Yesu ekmâ mângâemu senñe gâwâñ gâwâñ sâm hânân ge kârâñ kârâñ sâm launñe barak barak otmu iop.

21 Yawu otmu Yesuñe âwâñe yuwu sâm âikuop. “Umatñe yu amâti tete-wañgiop?”

Sâmu sâop. Lepatñambâek tetewañgimu yuwu otmâ gamap. 22 Weke bâleñeñe sâpñanâk mem mângâemu toen ge hanahomap. Me senñe gâwâñ gâwâñ sâm kâlâwân kionñmap. Yawu otmap yan bâsok hiliwahomap. Yawu gârâmâ tepge nâñgânitgim tânotgowuatgât dop tap me bia?” Yawu sâop.

23 Sâmu sâop. “Gâñe wongât biwi yâhâp otmâ den yu âinohoat? Yakât yuwu sâmunne nâñgâ. Lok âlâ me âlâñe nâhâlen biwi nâñgân nâñgânñeñeñe kepeimainñe yu me ya otnehât nâñgâmai yamâ tânyongomune ârândâñ otmap.” Yawu sâop.

24 Sâmu sâop. “Den yat yu nâñgâmunne bulâñe otmâ biwinañe gâhâlen kepeiwe sâm oan. Yamâ gikak nâñgâñihirâ den yat yukât bulâñe tetenihiâkgât nanñan.” Yawu sâop.

25 Yawu sâmu lohimbi dondâñe taka hawam mewam tuhuwihât Yesuñe weke bâleñe yuwu sâm ekuop. “Weke bâleñe, yuwu sâmunne nâñgâ. Gâñe

naom yu mângâerâ kopa manmâ gap yâkâlebâ gaiakmâ ba âlâengen ari man. Yâhâpñe ki âwurem taka mângâewuat." Yawu sâop.

²⁶ Yawu sâmu weke bâleñaje mângâem hu halak tuhun kârônbanjim yâkâlebâ gaiakmâ arimu derep kum iop. Derep kum imu lohimbî gotñan kinbiñe yuwu sâwi. "Bâe, yu hiliwahoap yukâ." ²⁷ Yawu sâñetâ Yesunje bâññan memu yahatmâ kinop.

²⁸ Yahatmâ kinmu lohimbî ya pilâyekmâ emelan yâhâ tatbin yan yuwu sâmu Yesu âikuwin. "Yu topñe girawuhât nenñe weke bâleñe watne sâmu hâum pâpñuain?"

²⁹ Sâmunñe sâop. "Yamâ weke bâleñe watmune ariap yuâmâ kârikñe bâleñe. Yâhâ yeñe watne sâmu hâum pâpñuai. Yawu gârâmâ weke bâleñe yuwuya âlâ ekmâmâ angoân biwiyenñe Anitâhâlen kepeim ulitgunomai yanâmâ watñetâ denyenñe nâñgâm gaiakmâ ariwuap." Yawu sâop.

Yesunje ikñak mumbuap yakât sâop.

(Mataio 17:22-23 Luka 9:43-45)

³⁰⁻³¹ Yesunje den kâsikum ningiwe sâmu otmâ menenekmu yok pilâm kapi ya pilâm Kapanaum kapiân arine sâmu Galilaia hân yapâ ariwin. Mâtâwân ari tatmunñe Yesu Anitâñe hâñgâñgumu giop kasalipñaje sâp ki kâlep otmuâk kuñetâ mum hilâm kalimbu hân kâlehen tatmâ mumuñambâ yahatbuap yakât eknongop. ³² Eknongomu nâñgâmunñe ki keterahop. Yakât otmâ yâhâpñe âikune sâmu otmunñe umatñe otmu pilâwin.

Huruñ huruñ manmâ yâhânom.

(Mataio 18:1-5 Luka 9:46-48)

³³⁻³⁴ Mâtâwân ari nengâlen gâtñe âlâ me âlâñe sâmu patoen kunnenñe pato otbuap yakât sâmu pawarak guwarak otbin. Yakât sahanñim ari Kapanaum kapi mewin.

Yâhâ Petorohât emelan yâhâ tatmunñe Yesunje yuwu sâmu âinongop. "Mâtâwân ya wongât sahanñiai?" Yawu sâmu in den nâñgânâk tatbin. ³⁵ Yawu tatmunñe yuwu sâmu eknongop. "Yeñambâ gâtñe âlâ me âlâñe kunyenñe pato otne sâmu otnomai yanje yeñahât nâñgâñetâ gemu huruñ huruñ manmâ hoñ bayinñinomai. Hoñ bayinñim manbuap lok yawuyakât nâñgâmunne ârândân oap." Yawu sâop.

³⁶ Yawu sâmu naom tipñe âlâ gotnenñan kinop ya mem yâkâlen hâum yuwu sâmu eknongop. ³⁷ "Lohimbî âlâ me âlâñe tem lâunihim naom tipñe yuwuya buku otbanñinomai. Lohimbî yanje otbanñiain sâmu yan nâ buku otnihinomai. Otmu nâ otnihiaian sâmu awoññe hâñgânohomu gewan yâk buku otbanñinomai." Yawu sâop.

Lohimbîñe nengât ki nâñgâñetâ gemap yanje buku otningimai.

(Luka 9:49-50)

³⁸ Yawu sâmu Yoanenñe yuwu sâmu ekuop. "Lok pato, lok ondowân gâtñe âlâñe kutgan gohonmâ weke bâleñe watyekmu gaiakmâ ariwi ya ekmâ nenñe nâñgâm bâlewanñim kuwanñiwin."

³⁹ Sâmu sâop. "Lok âlâ me âlâñe kutnan nohonmâ kulân kulem âlâ menomai yanje yakât kakñan ki sâmu bâlenihinomai? Yakât otmâ lok yawuya ki kuyinñinomai. ⁴⁰ Yakât yuwu sâmunne nâñgâñet. Lohimbî nombotñaje nengât ki nâñgâñetâ gemap yanje nengât buku manmai. Biwinañe yawu nanñan. ⁴¹ Yeñe biwi nâñgân nâñgânyenñe nâ hikunekmâ nâhât den lâum mannomai. Yanâmâ manñetâ lohimbî âlâ me âlâñe manmanyenñe ekmâ

nâhât hoŋ banihim mansai sâŋ, buku otyiŋgim tânyongonomai yakât hâmeŋe hâmbâi menomai. Yawu.”

Otyetâ bâleâk sâŋ ki kendâyiŋginom.

(Mataio 18:6-9 Luka 17:1-2)

⁴² “Yawu gârâmâ nimnaom titipâ yengâlen hâum sâŋmune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe nimnaom titipâ nâhât pat manmai yu yengât mâtâp maŋguyiŋginomai. Yamâ hâmbâi matŋe umatŋe menomai.

⁴³⁻⁴⁴ Yakât torokatmâ sâwe. Bulâŋe hârenomaihât ki sâwe. Topŋe nâŋgâŋetgât yakât den âlâen hâum sâwe. Lok âlâ me âlâ bâtyeŋaŋe otmâ hilipgunomai. Yawu otmâ hilipgunetâ bâtyeŋahât tosa yakât otmâ umut biwiyeŋe hem kâlâwân arimapgât ya hârem pilânomai. Hemgât kâlâp yaŋe ki bok sâwuap. Yâhâ lok mum tâtuk sâmu nane gorewaŋe nembuap yakât dopŋeâk hâhiwin pato nâŋgâm yâhâmbisâi. Topŋe yuwuhât yan. Wuân me wuânŋe lok âlâ me âlâ dâiyekmu otyetâ bâlemu hem kâlâpgât pat otmaihât ya pilâm biwiyeŋe Anitâhâlen katnomai. Yawu otmâ manman kârikŋe menomai.

⁴⁵⁻⁴⁶ Torokatmâ âlâen hâum sâwe. Lok âlâ me âlâŋe yu me ya ekŋâlem kâiyenŋe sururuk sâŋ ari otmâ tâpikgunomai. Otmâ tâpikgunomai yan kâiyenahât tosa yakât otmâ umut biwiyeŋe hem kâlâwân arimapgât ya hârem pilânomai. Hemgât kâlâp yaŋe ki bok sâwuap. Yâhâ lok mum tâtuk sâmu nane gorewaŋe nembuap yakât dopŋeâk hâhiwin pato nâŋgâm yâhâmbisâi.

⁴⁷ Otmu âlâen hâum sâwe. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe senyeŋe nombot me nombot yaŋe yu me ya ekŋâlem otmâ tâpikgunomai. Otmâ tâpikgunomai yan senyenahât tosa yakât otmâ umut biwiyeŋe hem kâlâpgât pat otmâp sâŋ yakât âlâ gusuhutmâ pilânomai. Gusuhutmâ pilâm biwiyeŋe Anitâhâlen katmâ tem lâuwangim mannomai yamâ manman kârikŋe yiŋgiwuap. ⁴⁸ Yawu gârâmâ hemgât kâlâp yaŋe ki bok sâwuap. Yâhâ lok âlâ mum tâtuk sâmu nane gorewaŋe nembuap yakât dopŋeâk hâhiwin pato nâŋgâm yâhâmbisâi. ⁴⁹ Yâhâ hâhiwin ya ki pesuk sâyiŋgiwuap.

⁵⁰ Yâhâ yengât topyeŋe teteâkgât den âlâen hâum sâŋmune nâŋgâŋet. Nenâmâ kâtembe mem solân hoŋmain yanâmâ sot ya nemunŋe launenŋan memap. Dop yawuâk yenâmâ lohimbî yengât hohetyeŋan mannomai yanâmâ manmanyen ekŋetâ herone otbuap. Kâtembe yamâ ukeneŋe. Yawu gârâmâ nenŋe helenŋan ki hikum ikaimunŋe yamâ pâlamŋe otmâp. Pâlamŋe otbuap yamâ girawu otmunŋe yâhâpŋe ukeneŋe otbuap. Yakât otmuâmâ yeŋe tem lâunihim buku oraŋgim mannomai yanâmâ Anitâŋe yekmu ârandâŋ otbuap.” Yawu sâop.

10

Lokŋe imbiŋe ki pilaknomai.

(Mataio 19:1-12 Luka 16:18)

¹ Yesuŋe yawu sâŋ eknongomu yapâ yahatmâ ari Yoran to hâtikgum Yuraia hânâŋgen ariwin. Arimunŋe lohimbî dondâŋe denŋe nâŋgâne sâŋ takanetâ emelâk den kâsikum yiŋgiminiop yawuâk kâsikum yiŋgiop. ² Den kâsikum yiŋgim tatmu Parisaio nombotŋaŋe taka “Den girawuyaen hâum sâŋmune yan matŋe sâŋ tâpikgumu yaŋak den âiân katnom,” yawu nâŋgâm yaŋak yuwu sâŋ âikuwi. “Mâtâp girawuya tap? Lok âlâ me âlâŋe imbilipyenŋe pilâyeknomaihât mâtâp âlâ tap me bia?” Yawu sâwi.

³ Sânetâ sâop. “Âinohoai yakât matŋe nâku âiyongomune sânet. Den yai yakât emelâk Mosenje girem den kulemguop ya sânetâ nângâwe.”

⁴ Sâmu sâwi. “Mosenje girem den âlâ yuwu kulemguop. “Lok âlâ me âlâŋe imbiŋe pilâwe sâm âlepŋe pilakdomawot yakât topŋe kulemgum waŋmu miakmu watmu ariwuap.” Mosenje ya otnomgât âlepŋe sâop.” Yawu sâwi.

⁵ Yawu sânetâ Mosenje den kulemguop yakât Yesuŋe yuwu ekyongop. “Tâmbâlipyenjaŋe biwiyenje kârikŋe otmu yenjahâlâk nângâm manminiwi. Yakât otmâmâ Mosenje kuyiŋgiwehât otmâ ki kulemguop. ⁶ Gârâmâ kândikum emelâk Anitâŋe hân himbim kândikyotgop yan lohimi yâhâp ya katyelehop. ⁷⁻⁸ Katyelekmâ den yuwu sâm ekyotgop. “Lok âlâ me âlâŋe âwâŋe mâmâŋe pilâyelekmâ imbiŋâit mandomawot.” Den yawu tap. Yawu gârâmâ orowâk manmâ biwi nângân nângânyetŋe konohâk otbuap. Yakât otmâ ki hionjakmâ ikŋjâk ikŋjâk otdomawot. ⁹ Anitâŋe menduhyelekmu konohâk olowot. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe ki hionyeleknomai.” Yawu sâop.

¹⁰ Yawu sâm ekyongomu ariŋetâ emelan yâhâ den sâop yakât sâm âikuwin.

¹¹ Âikumunŋe yuwu sâop. Lok âlâ me âlâŋe imbiŋe yakât hâkâŋ otmâ pilâm imbi ondop membuap. Yamâ lok yaŋe tosa umatŋe membuap. ¹² Otmu imbi âlâ me âlâŋe lokŋe pilâm lok ondop membuap ya gurâ yawuâk tosa umatŋe membuap.” Yawu sâop.

Yesuŋe nan baralipyenje lukuleyehop.

(Mataio 19:13-15 Luka 18:15-17)

¹³⁻¹⁴ Hilâm âlâen lohimi nombotŋe nan baralipyenje meyekmâ Yesuhâlen ariwi. Ari Yesuŋe kunyenjan mem Anitâ ulitgumu lukuleyehâkgât ekuwi. Yawu otŋetâ nenŋe yekmunŋe ki ârândâŋ otmu kuyiŋgiwin. Kuyiŋgimunŋe Yesuŋe nenekmu ki ârândâŋ otmu yuwu sâm eknongop. “Kâmbukŋe, ki kuyiŋgiŋet. Anitâŋe nimnaom titipâ me gin mandu yengât tihityenŋe otnap. Yakât otmâ dâiyekmâ nâhâlen gaŋet. ¹⁵ Yakât sâmune nângâŋet. Nimnaom titipâŋe Anitâhât den nângâm in yawu yâkâlen biwiyenjaŋe kepeimai. Yâhâ oai yakât dopŋeâk âwâ mâmâlipyenjaŋe otnomai yamâ Anitâŋe meyekbuap.” ¹⁶ Yawu eknongom nimnaom titipâ ya âlâku ikŋeâk ikŋeâk lâuyekmâ kunyenjan mem Anitâŋe lukuleyehâkgât ulitguop.

Lok iri sikumyenje pato tatyinŋiop yâk yengât topyenje.

(Mataio 19:16-30 Luka 18:18-30)

¹⁷ Otmu kâlâwahom arine sâm otmunŋe lok âlâ sururuk sâm taka yuwu sâm âikuop. “Bawapi, manman koko salek amboŋe mansat. Yakât otmâ sârâ nângâwe. Nâŋe girawu otmune ârândâŋ otmu Anitâŋe manman kârikjahât pat kunihiwuap?”

¹⁸ Sâmu sâop. “Wongât nâhât “Manman koko salek amboŋe” yat? Anitâ konohâk manman koko salek amboŋe tatmap. ¹⁹ Yakât otmâ gâŋe âinohoat yakât matŋe yuwu sâmune nângâ. Anitâŋe girem den Mose ekumu kulemguop ya sâlikum nângâmat me bia? Ya yuwu tap. Gâ lok nombotŋe ki yongorâ munomai. Otmu buku âlâhât imbi ki ekmâ otbuat. Kombo ki meyiŋgiwuat. Hakyenjan ki sâuwat. Den perâk ki sâm kâityongowuat. Âwâ mâmâhe yetgât lauyetŋe lâum amutyetŋan manbuat.”

²⁰ Sâmu sâop. “Bawapi. Girem den sâm arat yuâmâ ŋaŋanambâek lâum manmâ gaman.” Yawu sâop.

²¹ Sâmu sâop. “Yuwu otbuat. Senŋe âlâlâ pato tatgihiap ya kâsikum buku nombotŋe umburuk mansai ya yinŋiwuat. Yawu otmâ nâhâlen torokatdâmâ

Anitâŋe manman kârikjahât pat kuhihwuap.” Yawu sâop. ²² Yawu sâmu iri sikum me senŋe âlâlâ dondâ tatbanŋiop yakât nâŋgâmu biwiŋe umatŋe otmu hâmeŋe bâleop. Yawu otmâ yanŋak pilâm âlâengen ba ariop.

²³ Ba arimu nengu kapi ya pilâm mâtâwân ari tatmâ Yesuŋe enŋatŋe kakŋambâ olelem nenekmâ yuwu sâm eknongop. “Lok iri sikum pato tatyŋgiapŋeâmâ Anitâhâlen biwiyeŋe kepeim tem lâuwangine sâm otŋetâ hâi hâiŋe otmap.” Yawu sâop. ²⁴⁻²⁵ Yawu sâmu nâŋgâmunŋe ki keterakmu yakât den âlâen torokatmâ yuwu sâm eknongop. “Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Pusine selon watmu pin pinŋan arimu yan watmâ ba membe sâm hâum pâpŋumap. Yakât dopŋeâk lohimbi iri sikumyeŋe pato tatyŋgiapŋe Anitâŋe tihityeŋe olâkgât mâtâp ya watmâ arine sâm otŋetâ hâi hâiŋe otbuap. Lohimbi nombotŋe iri sikum pato tatyŋgimap yaŋe yeŋahâlâk nâŋgâmai. Lohimbi yawuyaŋe Anitâhâlen biwiyeŋe katnomaihât nâŋgâŋetâ umatŋe otmap.” Yawu sâop.

²⁶ Yawu sâmu nâŋgâmunŋe sâtŋe otmu yuwu sâm âikuwin. “Lohimbi girawu yaŋe otŋetâ ârândâŋ otmu Anitâŋe manman kârikjahât pat kuyŋgiwuap?”

²⁷ Yawu sâmunŋe Yesuŋe sennenne topŋanâk ekmâ yuwu sâop. “Anitâhât manman kapiân arine sâm loggât nâŋgân nâŋgân watmâ arinomaihât dop âlâ ki tap. Yamâ Anitâhât topŋe âlâ tap. Yakât otmâ yeŋe yu me ya otne sâm yakât nâŋgân nâŋgân watmâ otnomaihât dop tap. Yâkŋe konok manman kârikŋe ya yŋgimu mem manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâmu Petoroŋe yuwu sâop. “Bâe, nenâmâ senŋe âlâlâ kerek betbanŋim gâhâlen torokatmâ hâhiwin kakŋan manmâ gain.” Yawu sâop.

²⁹ Sâmu sâop. “Lohimbiŋe nâhâlen biwiyeŋe katŋetgât lok âlâ me âlâŋe nâhât den lohimbi ekyongomaiŋe âwâ mâmâlipyeŋe, me imi garilipyeŋe, me nan baralipyeŋe, me hep torehenlipyeŋe, me senŋe âlâlâ siminŋe tatyŋgiap ya kerek pilâm nâhât komolân torokatnomai. ³⁰ Yawu otmâ nâhât komolân torokatmâ mannomai yan lohimbi bâleŋeŋe yekŋetâ bâlemu mem âlâlâ tuhuyekŋetâ hâhiwin nâŋgânomai. Yawu otmâ nâhât lohimbi orop biwi konohâk hikuakmâ mannomai yanâmâ emelâk hep torehenlipyeŋe orop heronŋe otminiwi ya wangim heronŋe pato kakŋan mannomai. Otmu hâmbâi Anitâŋe meyekmâ manman kârikŋan katyekmu mannomai. ³¹ Otmu lohimbi nombotŋeŋe yeŋahâlâk nâŋgâŋetâ yahatmap yamâ Anitâŋe ki meyekbuap. Yâhâ nombotŋeŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ gemu huruŋ huruŋ manmai ya Anitâŋe meyekmâ ikŋan torokatyekbuap.” Yawu sâop.

Yesu ikŋak mumbuap yakât âlâkuâk ekyongop.

(Mataio 20:17-19 Luka 18:31-34)

³² Yesuŋe yawu sâm eknongomu yapâ yahatmâ Yerusalem kapiâŋen yâhâwin. Mâtâwân yâhâm tatmâ umatŋe âlâlâ yâkâlen tetewuap yakât topŋe yuwu sâm eknongop. ³³ “Yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yiwerenŋe Yerusalem kapiân yâhânom. Yan yâhâmunŋe lok âlâŋe nâŋgâm bâlenihim hotom umai otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yeŋgât bâtyeŋan katnekuap. Bâtyeŋan katnekmu den âiân katnekmâ mumbomgât den sâm hârenihinomai. ³⁴ Den sâm hârenihim Roma lok yeŋgâlen katnekeŋetâ yâkŋe yuwu otnihinonmai. Sennan gem tâpnohom, mem âlâlâ tuhunekŋetâ hâhiwin pato nâŋgâwom. Otmu benŋe howanân nohoŋetâ mumbom. Mumune hannohoŋetâ yan hilâm kalimbu pesuk sâmu yakât kakŋan mumuŋambâ yahatbom.” Yawu sâm

eknongop. Yawu sâmu eknongomu Yerusalem yâhânôm yakât nângâmunnje biwinennje umatnje otmu nângâm ketet otbin.

Bukulipnennje yâk yengât hon bayinginom.
(Mataio 20:20-28)

³⁵ Otmu sâp yan Yewerihât nanyâhâtne, Yakowo yet Yoanenne, Yesuhâlen ba yuwu sâmu âikuowot. “Bawapi, netnje yu me yakât nanngait ya sâmutnje âlepne otnitgiuwatgât dop me bia?”

³⁶ Ekumutâ sâop. “Yetnje biwiyetnane girawu nanngawot ya sâmutâ nângâwe.”

³⁷ Sâmu sâowot. “Sâp patoen gâne lohimbi kerek tihitnennje otdâ herone nângâhihim mepaeheknom. Yanâmâ nângânitgirâ orowâk tatmâ tângohomutnje lohimbi kunlipyenne mannomgât nanngait.”

³⁸ Sâmutâ sâop. “Yakât topne ki nângâm denâk sâmu yawot. Umatnje âlâlâ tetenihipu hâhiwin nângâwom yawuâk nângâromawot me? Otmu hâhiwin kaknan katneketâ sât gum mumbom yakât dopneâk sât gum mundomawot me?”

³⁹ Sâmu sâowot. “Ya âlepne yat. Umatnje nângâwualân net gurâ yawuâk nângâromgât nanngait.”

Sâmutâ sâop. “Bonnanâk yawot. Umatnje âlâlâ tetenihiwuawân hâhiwin nângâm sât gum mumbom ya yet gurâ yawuâk nângâm mundomawot.

⁴⁰ Yakât sâwe. Lok âlâ me âlâne tânnohonetâ kunlipyenne mannom yakât Anitâ iknjahâk nângâmu tap.” Yawu sâop.

⁴¹ Yawu sâmu ekyotgomu yakât den pat nângâmunnje bâlemu Yakowo yet Yoane yetgât nângâm bâleyitgiwin. ⁴² Nângâm bâleyitgiwin yakât Yesunje nângâmu bâlemu den âlâen hâmu yuwu sâmu eknongop. “Lok papatolipyenane nângâmai dopnan lohimbi galempongnetâ yâk yengât amutyenân manmâ hâhiwin kaknan manmai. ⁴³⁻⁴⁵ Yeneâmâ papatolipyenane otyingimai yawu ki otnomai. Nâhât den lâum mansainje nâhât hon bam gam nâ tânohonetgât ki gewan. Nâneâmâ lohimbi hon bayingim sârereyekmâ kinmune nohonetâ mumbom. Mum yan tosayenne pilâyingiwom. Yawu otbomgât awonnanje âi sâmu nihim hângânnohomu gewan. Yawu gârâmâ yengâlen gâtne âlâ me âlâne bukulipyenane nângâyinginetâ yahalâkgât menjetâ hurun hurun otmu yâk yengât amutyenân mannomai. Otmu yengâlen gâtne âlâ me âlâne Anitâne nenekmu ârandâh olâkgât nângâm yawuâk bukulipyenane yengât hon bayinginomai. Yawu.” Yawu sâop.

Yesunje lok senne bok sâsâne hengetguop.
(Mataio 20:29-34 Luka 18:35-43)

⁴⁶ Yawu sâmu eknongomu Yeriko kapi mewin. Otmu kapi ya pilâm yâhâmunne lohimbi dondâne betnennjan watnenekbi. Arimunnje lok âlâ senne bok sâsâne, kutnje Batimaio sâmu, yamâ Timαιο nanne, mâtâp ginjan talop. Tatmâ senne âlâlâhât umburuk otmâ yanak lohimbi mâtâwân bam ganetâ ulityongom tatminiop. ⁴⁷ Ulityongom tatmu lohimbi yanje “Yesu takap,” sânetâ nângâm yahatmâ halahuop. “Yesu, Dawitihât sen, gâne nâhât wehe nângânihi.” Yawu sâop.

⁴⁸ Yawu sâmu lohimbi gotnan kinbi yanje kuwanngiwi. Kuwannginetâ wit gum halahuop.

⁴⁹ Yesunje ya nângâm mâtâwân kinmâ “Ekuwetâ gaek,” sâmu lohimbi ya ekyongop. Ekyongomu senne bok sâsâne ya yuwu sâmu ekuwi. “Gâhât yap.

Yakât otmâ yahatmâ yâkâlen yâhâ.”⁵⁰ Yawu sânetâ nângâm in yawu yahatmu dâim yâkâlen bawi.

⁵¹ Dâim yâkâlen banjetâ yuwu sâm âikuop. “Girawu otgihiwêhât nanjat?”

Sâmu sâop. “Bawapi, sârâ senne hâreakmu ekbehât nanjan.”

⁵² Sâmu sâop. “Gâne nâhâlen biwihe hikuat. Yakât otmâ den yat ya bulâne tetehihiâk.” Yawu sâmu yan senne hâreakmu ekmâ Yesu betjan sâop.

11

Yesune Yerusalem kapiân yâhâop.

(Mataio 21:1-11 Luka 19:28-40 Yoane 12:12-19)

¹ Otmu yapâ ari Yerusalem kapi pato yakât gotjan kapi yâhâp kutyetne Betepahe otmu Betani sâm, ya Oliwa pumjan tap yan yâhâwin. Yan yâhâ Yesune hon bawayâhâtne yâhâp yuwu sâm hângânyotgop. ² “Kapi tipine ewapâ tap yan donji nanje âlâ hikum katjetâ kinsap ya lok ki kakjan tatmai ya holanmâ mem geromawot. ³ Holanmutâ lok âlâne yuwu mon sâm âiyotgowuap. “Yet wongât taka yu holanşawot?” Yawu sâmuâmâ yuwu sâm ekuromawot. “Yiwereje âi teteap. Yakât otmâ patonetneje yu mendehât hângânnotgomu takait. Mem arimutneâmâ âi ya tuhun pesuk pilâmuâmâ mem âwurem takarom.” Yawu sâm ekuromawot.”

⁴ Yesune yawu sâm hângânyotgomu yâhâ donji nanje ya emet âlâ hawijan hikum katbi ya holanowot. ⁵ Holanmâ kinmutâ lok yan kinbine yelemâ yuwu sâm âiyotgowi. “Bâe. Yet âlâne sâmu yu holanje sâm oawot?”

⁶ Yawu sâm âiyotgotjetâ yâku Yesune den ekyotgop yawuâk yawuâk sâm ekyongowot. ⁷ Ekyongomutâ nângâyitginjetâ holanmâ mem giowot. Mem gemutâ nenje hâk katipne kâlep katbin ya holanmâ lotohom kakjan katbin. Katmunje kakjan yâhâ talop. Yâhâ tatmu Yerusalem kapiân yâhâwin.

⁸ Yâhâmunje lohimbî dondâ hâruhuakbine Yesuhât nângânetâ yahatmu yeje sângum kâkâlep ya holanmâ mâtâp tete lingatmâ ariwi. Yâhâ nombotjanjeâmâ âliwahap esenne hârem yanje lingatmâ ariwi. Lingatmâ arijetâ donji yanje ya kakjan tâlim tâlim ariop. ⁹ Otmu lohimbî kinjitne orowâk hâruhuakbine yuwu sâm mepaewi. “Gâmâ tâmbânenne Dawiti sen. Gike ombeheâk ki takat.

¹⁰ Anitâne âi sâm gihiop ya lâum kinmâ nengâlen mat takat. Tâmbânenne Dawitine olop yakât dopneâk galemngowe sâm otmâ takat. Yakât nângâm herone otgihim mepaheksain.” Yawu sâwi.

¹¹ Yawu sânetâ yapâ Yerusalem kapiân yâhâwin. Yâhâmunje Yesune opon kâmbukjan yâhâop. Opon kâmbukjan yâhâ senne âlâlâ mem anji gunji otbi ya in yekmâ purik sâm giop. Otmu emetsenne potok sâwe sâm otmu yakât otmâ menenekmu ya pilâm Betani kapiân âwurem ge iwin.

Lakop sâwanjimu hâlâlân sâm kinop.

(Mataio 21:18-19)

¹² Yan im yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem yâhâwin. Mâtâp arim tatmunje Yesu po wanjiop. ¹³ Po wanjimu senne pilâm lakop âlâ mâtâp ginjan kinop ya ehop. Ya ekmâ kehetne mem nembom sâm gotjan ariop. Ari eksan mâne esen yambuņajak pato otmu kehetne ki kinop. ¹⁴ Yawu kinop yakât yuwu sâop. “Âo, yu kehetne ki kinsap. Yakât otmâ lakop yukât kehetne âlâ ki menomai.” Yawu sâop. Yawu sâmu nângâwin.

Yesune opon kâmbukjan yâhâm watyehop.

(Mataio 21:12-17 Luka 19:45-48 Yoane 2:13-22)

¹⁵ Yapâ ari Yerusalem kapiân yâhâwin. Yâhâmunje Yesuje donggi kakñambâ kionmu yanak opon kâmbukñan yâhâwin. Yâhâm yan opon kâmbukñe kâlehen lohimbî senje âlâlâ anji gunji otmâ hâmeñe hâukum kinbi ya yekbin. Yekmâ Yesuje nângâm bâleyiñgim watyehop. Watyekmâ kakñan tat tat, tewo, kembâ emetñe tuhumi ya kâlehen katñetâ talop, senje âlâlâyeñe mem purik pilâyîngimu tiok taok otmâ kinbi. ¹⁶ Watyekmu tiok taok otmâ kinñetâ yan lohimbîñe senje âlâlâyeñe ya lâuakmâ ba nombot ga nombot otmâ yaehen kionmai sâm mâtâp mañguyiñgiop. ¹⁷ Mâtâp mañguyiñgim kinmâ yuwu sâm ekyongop. “Yu oai yukât emet inânñan Anitâñe poropete âlâ ekumu kulenguop ya yuwu tap.

“Lohimbî hânñan kulemñan manmâ araiñe nâhât opon yukât kâlehen yâhâ mepaeneknomai.”

Den sâop yakât yuwu sâmune nângâñet. Yeñe yukât kâlehen tatmâ lohimbî kâityongom hâmeñe mem yahatmâ anji gunji otmâ gai. Yawu otmâ gai yu ekmune anjîm bero emetñe yawuya oap.” Yawu sâm ekyongop.

¹⁸ Yakât otmuâmâ hotom uminiwi yengât lok kunlipyene otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwiñe den sâop yakât nângâñetâ bâlemu Yesu mem pâi emetñan katne sâm otbî. Yamâ benje yuwu nângâwi. “Lohimbî sesengâlâkñe Yesuhâlen torokatmâ mansai. Otmu yâkñe den sâmap ya nângâñetâ âlâ kândâkdâ otmu nângâwanjîñetâ yahatmap.” Yawu nângâm mem pâi emetñan katne sâm nângâñetâ umatñe otmu pilâwi. ¹⁹ Yâhâ Yesuje yawu sâm ekyongomu nenje yahatmâ pilâyekmâ gem Betani kapiân ari iwin.

*Lakop âlâ kinop yakât Yesuje sâmu hâlâlâñj sâop yakât topñe
(Mataio 21:20-22)*

²⁰ Yan im yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem yâhâwin. Mâtâwân yâhâmunje Yesuje lakop yakât sâop yanje esenñe mum hâlâlâñj sâm kinop. ²¹ Yawu otmâ kinmu Petoroñe ekmâ Yesuje lakop yakât sâop ya nângâmu tetemu yuwu sâm ekuop. “Bawapi, enda ek. Gâñe oran lakop endakât sâon ya esenñe mum hâlâlâñj sâm kinsap.”

²²⁻²³ Yawu sâmu engatñe kakñambâ olelem nenekmâ yuwu sâm eknongop. “Yeñe yu me ya otne sâmâmâ anjoân biwi nângân nângâñenñe Anitâhâlen kepeim ulitgunjetâ nângâyîngimu yanâmâ yakât bulâñe tetemu eknomai. Yakât den âlâen hâum sâmune nângâñet. Yeñe pumñe yukât Anitâ yuwu mon sâm ulitgunomai. “Pumñe yuñe huhuakmâ orotok sâm giâk,” yawu sâm biwi yâhâp ki otmâek ulitgunomai otmuâmâ nângânomai yawuâk tetewuap. ²⁴ Yakât otmâ yuwu sâmune nângâñet. Yeñe yu me ya Anitâñe sâmu teteâkgât nângâm ulitgunomai. Yanâmâ biwiyeñe kepeim yuwu nângânomai. “Nenñe Anitâhâlen biwinenñe kepeim ulitgumunñe nângâningimap yakât dopñan teteningiwap. Yawu. ²⁵ Yakât torokatmâ sâmune nângâñet. Anitâ ulitgunomai yanâmâ lohimbî nombotñe yen mem bâleyekbi ya yengât tosayeñe pilâyînginomai. Yawu otnomai otmuâmâ Himbim Âwâyeñe yengât tosa ya gurâ yawuâk pilâyîngiwap. ²⁶ Yâhâ lohimbî nombotñe yen mem bâleyekbi yakât nângâm matñe kâpekyiñginomai. Yawu otnomai yanâmâ Himbim Âwâyeñe yen gurâ otñetâ bâlem gap yakât matñe kâpekyiñgiwap.” Yawu sâop.

*Yesuje âlâhât sâtgât âi miop yakât ki ekyongop.
(Mataio 21:23-27 Luka 20:1-8)*

²⁷ Yawu sâm yapâ ari Yerusalem kapiân yâhâ opon kâmbukņan yâhâwin. Yan yâhâmunņe hotom uminiwi ya yengât lok kunņe, otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi, otmu Yura nengât papatolipnennņe Yesuhâlen bam yuwu sâm âikuwi. ²⁸ “Gâņe oran âlâhât sâtgât otmâ Anitâhât opon kâmbukņan yâhâ lohimbî watyehon?”

²⁹ Sâņetâ sâop. “Yeņe âinohoi gârâmâ nâku âiyongowe. Âiyongomune den matņe kâpeknihiņetâmâ nâņe âlâhât sâtgât âi yu mem gaman yakât topņe ekyongowom. ³⁰ Yakât yuwu sâmune nâņgâņet. Yoaneņe âlâhât sâtgât otmâ lohimbî toen katyehop? Anitâhât me ondop yengât sâtgât otmâ âi ya tuhuop? Ya sâņetâ nâņgâwe.” Yawu sâop.

³¹ Yawu sâmu matņe kâpekbangine sâm pâpgum alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Nenņe yuwu mon sânom. “Yoaneņe âi miop yamâ Anitâņe âi sâm waņmu tuhuop.” Yawu sânom yamâ matņe yuwu mon sâwuap. “O, yenâmâ girawu otmâ Yoanehât den nâņgâņetâ ki bulâņe olop?” Yawu sâmu nenņe matņe girawu sâm kâpekbanginom? Anjulaknom yakâ. ³² Otmu âlâ yuwu mon sânom. “Yâhâmâ lok yengât sâtgât otmâ âi ya miop.” Yawu sânom yamâ lohimbî dondâņe “Yoaneņe Anitâhât poropete manmâ yâkât sâtgât âi mem manop,” yawu nâņgâmai yakâ. Yakât otmuâmâ nenņe yawu sânom yanâmâ lohimbî kinsai yuņe nâņgâm nongonomai yakâ.” Yawu nâņgâwi. ³³ Yawu nâņgâm yuwu sâm ekuwi. “Yoaneņe âlâhât sâtgât âi meminiop ya nen ki nanņain.”

Sâņetâ sâop. “Nâku yawuâk. Nâņe âlâhât sâtgât âi yu mem gaman yakât ki ekyongowom.” Yawu sâop.

12

Wain kalam amboņahâlen hâum sâop.

(Mataio 21:33-46 Luka 20:9-19)

¹ Yesuņe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok pato âlâņe wain kâmetņet sâm nep lok meyehop. Meyekmu ari dâmân sâhâm hawamgum wain kâmetbi. Otmu wain toņe ya mem mendâreņetâ gewuapgât waņga hâwiwi. Otmu emetyeņe tuhuwi. Âi ya tuhum tiņ pilâņetâ nep ya galemgunomai sâm katyekmâ ikņe âlâengen ari sâp kâlep manop. ² Arim sâp kâlep manmu wain kehetņe ya puru pato kinmâ hululuņ sâop. Yawu otmu amboņe ikņahât hâruhunihiņet sâm hoņ bawa âlâ yakembâek hâņgângumu takaop. ³ Takamu wain galemņe manbiņe kum watņetâ âwurem ariop. ⁴ Âwurem arimu yawuâk kalam amboņe hoņ bawa âlâ hâņgângumu takaop. Hâņgângumu takamu yâk gurâ yawuâk kum mem âlâlâ tuhuņetâ âwurem ariop. ⁵ Yakât otmâ yawuâk kalam amboņe hoņ bawaņe kalimbunņe hâņgângumu takamu kuņetâ muop. Kuņetâ mumu kalam amboņe hoņ bawalipņe dondâhâlâk hâņgânyongomu ariwi ya gurâ kerehâk yongonņetâ muwi. ⁶ Aiop, kalam amboņe biwiņe yuwu nâņgâop. “Nine nanne ombe bisine hâņgângumune arimu ekmâ yanâmâ ewe katnomai.” Biwiņe yawu nâņgâm ikņe nanņe hâņgângumu ariop. ⁷ Hâņgângumu arimu ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, yuâmâ patonenņe ikņe nanņe takap. Âwâņe mumu yan kalam yuâmâ yâkņe ambokuwuap. Yakât otmâ kumunņe muâk. Kumunņe mumu yanâmâ kalam yuâmâ nengât otbuap.” Yawu sâwi. ⁸ Yawu sâm kum kekae topņehen pilâņetâ iop. Yawu.

⁹ Yawu otjetâ kalam ambonjaŋe taka girawu otbuap? Yâkŋe taka yongomu munjetâ lok ondop meyekmâ kaweyenjan katyekmu kinnomai.

¹⁰ Yakât topŋe yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Anitâŋe hâŋgânnohomu gewan. Yakât poropete âlâŋe den yuwu kulemguoŋe ya yeŋe ki mon sâlikum nâŋgâmai? “Nep lokŋe emet tuhum nak âlâ ekjetâ bâlemu mem ketetbi. Mem ketetbi ya Anitâŋe lâum kânâŋgâmu kuhupin kârikŋe otmâ kinsap. ¹¹ Yâhâ emet tuhuwiŋe ekmâ yuwu nâŋgânomai. “Bâe, yuamâ patonŋe nâŋgâmu teteap. Ekmunŋe sâtŋe oap.” Yawu nâŋgânomai.” Yawu kulemguoŋe tap.

¹² Yesuŋe den âlâen hâum sâop yuŋe hotom uminiwi ya yengât lok kunŋe otmu bukulipyenŋe yengât topyene miop. Yakât nâŋgâŋetâ biwiyenjan tâlimu Yesu mem pâi emetjan katne sâm otbi. Yawu otbi yamâ lohimbî dondâ yan kinbiŋe Yesuhât nâŋgâŋetâ yahalop. Yakât otmâ yâk yengât nâŋgâm gorâyiŋgimu pilâm gem ariwi.

Anitâhât pat sâm yu ya katmunŋe tatmap ya waŋnom.
(Mataio 22:15-22 Luka 20:20-26)

¹³ Otmu sâp yanâmâ Parisaionŋe Yesuhât nâŋgâŋetâ gemu menduhuakmâ den yuwu sâm hikuwi. “Nenŋe den girawu yaen hâum Yesu âikumunŋe matŋe sâm tâpikguwuap? Matŋe sâm tâpikguwuap otmuâmâ Roma tembe lâu ekyongomunŋe mem pâi emetjan katjetâ tatbuap.” Yawu sâm den hikuwi. Yawu otmâ bukulipyenŋe nombotŋe otmu Herotgât âi lok nombotŋe Yesuhât topŋe ekjetgât hâŋgânyongowi. ¹⁴ Hâŋgânyongonŋetâ Yesuhâlen taka yuwu sâm âikuwi. “Bawapi, gâhât topge nanŋain. Gâŋe den imbiâk ki sâmat. Den sâmat yamâ nâŋgâmunŋe bonŋeâk otmap. Otmu lohimbîŋe girawu nâŋgâhihai yakât nâŋgâm ki gorâhihimap. Gâŋe lok âlâhât nâŋgârâ yahatmu âlâhât nâŋgârâ gemu yawu ki otmat. Otmu manman girawu manmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otbuap yakât den tâŋ tâŋâk eknongomat. Yakât otmâ wuân me wuân otnom yakât sârâ nâŋgâne. Roma lok âlâŋe kunneneŋe mansap, kutŋe Sisa sâm, yâhâmâ haonŋmâ ârândâŋ takesi waŋmain. Yawu gârâmâ yawuâk waŋmâ yâhânom me bia? Yakât gâŋe girawu nanŋat? Sârâ nâŋgâne.”

¹⁵ Yawu sâm âikuŋetâ biwiyenŋe ekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yeŋe nâhâtŋe sâm tâpikguwuap sâm âinohoai me? Yawu gârâmâ kât nanŋe âlâ mem nihiŋetâ ekbe.” Yawu sâop.

¹⁶ Yawu sâmu waŋetâ mem tiripyongom yuwu sâop. “Kât nanŋe yu ekjet. Âlâhât towat kât nanŋe yuân tap? Me âlâhât kutŋe tap?”

Sâmu sâwi. “Roma lok patonenŋe, kutŋe Sisa sâm, yakâ.”

¹⁷ Sâŋetâ sâop. “Sisahât pat sâm yu ya katjetâ tap otmuâmâ yâk waŋnomai. Yâhâ Anitâhât pat sâm katjetâ tadmâ yâk waŋnomai.” Yawu sâm ekyongomu nâŋgâŋetâ sâtŋe otmu yahatmâ ariwi.

Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap.
(Mataio 22:23-33 Luka 20:27-40)

¹⁸ Ariŋetâ bukulipyenŋe, kutyenŋe Sarukaio sâm, yaŋe tohowi. Yâkŋe yuwu nâŋgâmai. “Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ mumunŋe pesuk sâmap.” Yawu nâŋgâmai. Yâkŋe yakât topŋe nâŋgânehât Yesuhâlen ari yuwu sâm âikuwi. ¹⁹ “Bawapi, anŋoân Mosenŋe den kulemguoŋe ya yuwu tap.

“Lok âlâŋe imbi âlâ memu naom ki mewangimu lok ya mumbuap. Mumu imiŋaŋe yâkât kambut ya galemgum yâkât welâmân nimnaom mem ga katyekbuap.”

Moseŋe yawu kulemgup tap. Yakât topŋe sâŋ eknongohât yuwu sâmunŋe nâŋgâ. ²⁰ Imi ata nombolân yâhâp manbi. Manmâ aŋgoân atayeŋe kunŋaŋe imbi memu imbiŋaŋe naom ki mewangimu inâk manmâ muop. ²¹ Mumu imiŋaŋe atañahât kambut ya mem manmâ yâku in muop. Otmu imiyetŋaŋe kambutyetŋe ya mem manmâ yâku yawuâk naom barahâk muop. ²² Otmu imi ata ya hârokŋe kambutyetŋe yawuâk mem manmâ inâk muwi. Aiop, kambutyetŋe yâku yawuâk muop. ²³ Imi ata nombolân yâhâp ya kerekŋe imbi ya mewi. Gârâmâ sâp pato tetemu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap yanâmâ imbi yamâ âlâŋe membuap. Yawu sâwi.

²⁴ Sâŋetâ sâop. “Anitâŋe poropetelipŋe otmu lok nombotŋe den ekyongomu kulemgui yakât topŋe ki naŋgai. Otmu Anitâ ikŋe wâtŋe pato tatbaŋgiap yakât topŋe gurâ ki naŋgai. Yawu gârâmâ yeŋe nâŋgâm hilipgum den yawu yai. ²⁵ Anitâŋe lohimbi mem yahatyekbuap yanâmâ himbimân Anitâhât aŋelolipŋaŋe ki miakmai ya yeŋgât dop otmâ ikŋiâk ikŋiâk mannomai. ²⁶ Yâhâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatyekbuap yakât topŋe yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Nak topŋan kâlâp semu laŋ laŋ sâop ya Moseŋe ekbe sâŋ gotŋan baop. Gotŋan bamu Anitâŋe yuwu sâŋ ekuop.

“Nâŋe Awaraham, otmu nanŋe Isaka, otmu sesene Yakop yâk yeŋgât kunyeŋe tatmâ gaman.” Yawu sâŋ ekuu kulemgup.

²⁷ Anitâŋe Mose den ekumu kulemgup yakât topŋeâmâ yuwu. Emelâk nengât tâmbâlipnenŋe manmâ gawi. Otmu yapâ torokatmâ manmâ gaŋetâ gaŋetâ benŋe nen yu mansain yu. Otmu gâmâlâk nengât sen tetem mannomai. Nen kerek nengât kunnenŋe yamâ Anitâ. Topŋe yawu tap. Yamâ yeŋe den ya nâŋgâŋetâ keterakyiŋgimbâp.” Yawu sâop.

*Mosehât girem den ya girawu yaŋe kun kunŋe oap?
(Mataio 22:34-40 Luka 10:25-28)*

²⁸ Yesuŋe Sarukaio yeŋgât den yawu sâŋ purik pilâyŋgimu nâŋgâŋetâ sâtŋe dop. Otmu Mosehât girem den kâsikum ningiopŋe den ya nâŋgâmâmâ yahatmâ yuwu sâŋ âikuop. “Anitâŋe girem den Mose ekumu kulemgup yapâ gâtŋe girawu ya yakât nâŋgârâ yahatsap.”

²⁹ Sâmu sâop. “Anitâŋe girem den Mose ekumu kulemgup ya yuwu tap.

“Isirae yen ekyongomune nâŋgâŋet. Anitâ ambonenŋe pato yâk ikŋe konok tap. ³⁰ Yakât otmâ nenŋe yâkâlen biwi nâŋgân nâŋgânnenŋaŋe kepeim yâk konok mepaenom. Otmu yâkât lau konok lâum hoŋ bawaŋgim yâhânom.”

³¹ Otmu den âlâmâ yuwu tap.

“Nenŋahât naŋgaŋgimunŋe yahatmap yakât dopŋeâk bukulipnenŋe yeŋgât nâŋgâmunŋe yahatbuap.”

Den yâhâp yan yuŋeâmâ Anitâŋe den âlâlâ sâop ya hârohâk mem men-duhuap.” Yawu sâop.

³² Sâmu sâop. “Bawapi, den bulâŋe sârâ nâŋgâmunne ârândâŋ oap. Anitâ ikŋe konok kunnenŋe pato tatmap. Âlâ ki tap. ³³ Yakât otmâ nen biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe yâkâlen kepeim tem lâuwaŋgim manmâ yâhânom. Yâhâ nenŋahât naŋgaŋgimunŋe yahatmap yakât dopŋeâk buku nombotŋe yeŋgât

nângâmunnje yahatbuap. Yawu gârâmâ Anitânje nângâningiâkgât noninj bulimakao me âlâlâ ya gâim hotom umain. Yawu otmâ den yâhâp yat yu longâem hotom umunnje yakât Anitânje nângâmu dondâ bâlemap.” Yawu sâop.

³⁴ Yawu sâmu Yesunje nângâmu ârândânj otmu yuwu sâmu ekuop. “Gânje Anitâhât topnje tipinje nanjat. Yakât otmâ biwihanje yâkâlen kepeim manbuat otmuâmâ tihitge otmâ manman kârikjahât pat kuhihwuap.” Yawu sâop.

Yawu sâmu nângâjetâ âlâ kândâkdâ dop. Otmu sâp yapâek Parisaio, Sarukaio otmu bukulippenjanje Yesunje den sâmu tâpikuâkgât ki âikuwi.

Anitânje hângângumu gewuap yakât Yesu âikuwi.

(Mataio 22:41-46 Luka 20:41-44)

³⁵ Yesunje den matnje yawu purik pilâwangim yuwu sâmu Parisaio âiyongop. “Yengâlen gâtjanje Mosehât girem den kâsikum yingim yuwu sâmai. “Anitânje hângângumu ge tihitnenje otbuap yamâ Dawitihât senâmbâ tetewuap.” yawu sâmai. Den yawu tap yamâ nângâmmune bulânje oap. Yamâ yenje yakât topnje pâpgum mansai. Yakât otmâ yuwu sâmmune nângânet. ³⁶ Emelâk Wâtgât mâmâjahât Heaknje tâmbânenje Dawiti biwiñan kionmu yuwu sâop.

“Anitânje nâhât patone yuwu sâmu ekuop. “Gânje nâhât gotnan ga kinmâ nâhât hahit mem kasalipge yongom mem ge katyekbuat.” Yawu sâop.”

³⁷ Den yakât yuwu sâwe. Anitânje hângângumu gewuap yakât Dawitinje yuwu sâop. “Yamâ patone,” sâop. Yawu gârâmâ yenjeâmâ “Yâkñe hâmbâi ge galemnongowuap,” sâmai. Den sâmai yamâ Dawitinje den sâop ya orop ki lâuaksawot. Yakât nângâmmune keterahâkgât yenje eknohojetâ nângâwe.” Yawu sâop. Yawu sâmu âiyongomu matnje sâne sâmu hâmu pâpgum pilâwi.

Parisaioje orotmeme otbi yawu ki otnom.

(Mataio 23:1-36 Luka 11:37-54 Luka 20:45-47)

Hâmu pâpgum pilâm arinjetâ lohimi nombotjanje yâkât den nângâjetâ âilonjo olop. ³⁸ Yawu otmâ den kâsikum yingim yuwu sâop. “Lohimi nombotjanje nenekñetâ yahalâkgât Mosehât girem den kâsikum yingimainje sângumyenje kâkâlep mânunjakmai yanje holuj holuj sâmu yâhâm gemai. ³⁹ Otmu yenjahât nângâjetâ yahatmu miti emetjan me lohimi senyenjan ewanâk tatnehât nângâmai. ⁴⁰ Yawu otmâ imbi kambut emetyenambâ watyekmâ senje âlâlâyenje kombo meyingimai. Yawu otmâ topyenje kurihiakmâ lohimi senyenjan kinmâ oain sâmu oain sâmu Anitâ mepaem den kâlep huhumai. Yawu otmai yakât hâmbâi Anitânje matnje amokñan yingimu menomai. Yâk yengât topyenje yawu tap yakât otmâ yâkñe biwiyenjan kionmahât biwiyenje galemahom mannomai.”

Imbi kambut âlânje nanje kurin kurin yâhâp kalop.

(Luka 21:1-4)

⁴¹ Yawu sâmu ekyongomu nenje perenj pilâm ba tewetsenje kondoân katmai yakât gotñan kinbin. Kinmunje lok iri sikum pato tatyinjiop dondâhâlâkñe yâhâ tewetsenje mem kondoân katbi. ⁴² Yawu katjetâmâ imbi kambut âlâ senje âlâlâhât umburuk otmâ manopñe nanje kurin kurin yâhâp mem yâhâ kalop. ⁴³⁻⁴⁴ Yesunje ya yekmâ eknongomu nenje gotñan bamunje yuwu sâmu eknongop. “Lok iri sikumyenje pato tatyinjiapñe tewetsenje nombotñeâk katsai. Yâhâ imbi kambut yunjeâmâ nanje kurin kurin yâhâp kârikñe tatbangimap ya bâñe katsap. Yakât otmâ Anitânje imbi kambut yu ekmu âilonjo oap. Yâhâ lok iri sikumyenje oropñe tewetsenje nombotñeâk katsai ya yekmu ki dopñan oap. Yawu.” Yawu sâop.

13

Kasalipyenaje taka opon kâmbukje huhum iton galañ menomai yakât Yesuje sâop.

(Mataio 24:1-2 Luka 21:5-6)

¹ Yawu sâm tinj pilâmu opon kâmbukjambâ kionmâ yaeheh gewin. Yaeheh ge kambenenne kakjambâ olelem opon kâmbukje ekmunje âilonjo olop. Yawu otmu bukunenje âlâje yuwu sâm Yesu ekuop. “Pato, yu nângâ. Opon kâmbukje pato nandoroje yu ekmunje senje âlâlâ kârikjanak tuhuwi yanje âilonjo lonjo oap. Yakât gâje ekdâ girawu oap?” Yawu sâop.

² Sâmu sâop. “Opon kâmbukje yu ekjetâ âilonjo lonjo oap yuâmâ hâmbâi kasalipyenaje taka huhum iton galañ mem senje âlâlâ kâlehen tap yu mem ihilâk mahilâk tuhunomai.” Yawu sâop.

Umatje topje topje teteyingiwuap yakât Yesuje sâop.

(Mataio 24:3-14 Luka 21:7-19)

³ Yawu sâm eknongomu ya pilâm pumje âlâ, kutje Oliwa sâm, yan gem yâhâwin. Yan yâhâ tatmâ opon kâmbukje yamâ turembe nombotgen kinsap gârâmâ ya ekmâ yakât den alahuwin. ⁴ Den alahum pilâm Petoro, Yakowo, Yoane otmu Anderea yâkje Yesu orop perenj pilâm ba kinmâ yuwu sâm âikuwi. “Gâje opon kâmbukjahât den eknongoat yakât bonje sâp girawuân tetewuap? Otmu tetewe sâm otbuap yan wuân kulem tetemu ekmâ nângâmunje keterakningiwuap?” Yawu sâm âikuwi.

⁵⁻⁶ Sâjetâ sâop. “Lok nombotjanje taka den perâkje yuwu sâm kâityongonomai. “Nâmâ Anitâje hângânnohomu ge mansan.” Yawu sâjetâ lohimbî dondâje denyeje nângâjetâ bulâje otmu yâk yengâlen torokatnomai. Yakât otmâ enjatyenjan genetâ loholemaihât biwiyenje galemgum mannomai. ⁷ Otmu sâp yan kapam gotyenjan me kâlepjenen, me wosapâ wosapâ tetewuap yakât nângâm ki gorâyingiwuap. Yawu tetemu yanâmâ “Anitâje emelâk sâm kalop yakât bulâje teteap,” yawu nângânomai. Otmu kapam topje topje tetemu yan yeje nâhâitje “Getek âwurem gewomap,” yawu ki nângânomai. ⁸ Anjoân lohimbî hânjan kulemjan mansai dondâhâlâkje kasa oranjim ahonomai. Otmu mososoj hânjan kulemjan mososoj awawi guwawi membuap. Otmu po pato tetewuap. Yawu tetemu umatje topje topje teteyingiwuap yakât den âlâen hâum sâmune nângâjet. Imbilipyenaje naom mene sâm otmai yan naomje hâliliakmâ tatmu hâhiwin kakjan kinmai. Yawu otmâ naom ya kionmu yanâmâ hâkyenje sânduk sâmap. Yakât dopjeâk umatje topje topje teteyingiwuap yakât kakjanâmâ âwurem gewom.

⁹ Yeje galem tinj tinj oranjim mannomai. Mitihât kasanjanje nâhât den pat âlepje nângâjetâ gemu bet pilâm yen hakyenjan sâm den âiân katyeknomai. Otmu yeje miti emetjan yâhâ nâhât den pat sâm ekyongonetâ nângâjetâ ki bulâje otmu yongom mem âlâlâ tuhuyeknomai. Mem âlâlâ tuhuyekmâ yan meyekmâ lok kunlipyenaje den sâm hâreyinginetgât yâk yengât senyenjan katyekjetâ kinnomai. Yâk yengât senyenjan kinmâ nâhât den pat âlepje sâm tetem ekyongonomai. ¹⁰ Nâhât den pat yu lohimbî hânjan kulemjan manmainje nângâjetgât yeje mem sâliwahom ari ekyongonomai ya Anitâje sâm kalop. ¹¹ Otmu ekyongonetâ lok nombotjanje den ya nângâjetâ ki bulâje otmu yen meyekmâ den âiân katyekmâ âi pâi

tuhuyeknomai. Yawu otyinginetâ “Den mâtâpne girawu watmâ sârn ekyongomunne nângânetâ keterakyingiwuap,” yawu nângâm ki gorâyingiwuap. Sâp yanâmâ Awonnenjanje ikne Wâtgât mâmânhât Heak hângângumu ge den âlâlâ nângân nângânyenjan katmu nâhât den pat âlepne sârn kusânmâ ekyongonomai. ¹² Otmu sâp yan umatne topne topne teteyingiwuap yakât yuwu sârn nângânet. Imi ata yehâk ahom hionaknomai. Yawu otmâ dâiakmâ lok kunlipyene yengâlen ari den âiân karaknomai. Yawu oranjinetâ kunlipyenjanje mem âlâlâ tuhuyekmâ yongonetâ munomai. Otmu âwâ nan yâkne gurâ yawuâk oranjinetâ yongonetâ munomai. ¹³ Yakât torokatmâ yuwu sârn. Yeje nâ orop biwinenjanje kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Yakât otmâ nâ mem âlâlâ tuhuneknetâ hâhiwin nângâman yakât dopneâk yen gurâ hâhiwin yingimomai. Hâhiwin yinginetâ yanâmâ hâkyene ki biuk sârn. Yeje kârihem kinmâ ki betnohonomai yanâmâ Anitâne meyekmâ manman kârikjan katyekmu mannomai.” Yawu sârn.

*Yerusalem kapi itit kiom tuhujetâ kâwurumjanak kinbuap.
(Mataio 24:15-28 Luka 21:20-24)*

¹⁴ Otmu torokatmâ yuwu sârn. “Emelâk emet inânjan poropete âlâne den yuwu kulenguop.

“Kasalipyenjanje opon kâmbukjan yâhâm orotmeme bâlene topne topne otnomai. Yawu otjetâ yekmâ Yuraia hânân kapi tatmâ arap ya ambolipjanje pilâm iton galañ otmâ hewuknehen ari misinguraknomai.” Yawu kulenguop.

Den kulenguop yu biwiyenjan katmâ nângâm mannomai. Yawu mannomai gârâmâ kasalipyenjanje otjetâ bâlewuap ya ekmâ yawuya otmâ yan hilipyongomaihât yahatmâ iton galañ otmâ hewuknehen ari misinguraknomai. ¹⁵ Otmu Yerusalem kapi ambolipjanje gurâ yawuâk sururuk sârn ari misinguraknomai. Yawu otmâ emetyenjan âwurem ari itâ parenje miakne sârn yakât ki nângânomai. ¹⁶ Otmu lohimbî nep tuhuakmâ mannomaije âwurem taka emetyenjan iri sikumyene miaknehât ki nângânomai. Yekmâ yapâek hewuknehen ari misinguraknomai. ¹⁷ Sâp yanâmâ imbi tepdâ umat karat mannomai otmu njan hewâk hewâhâk mem hikakmâ manjetâ wâtyene ki tin tin sârn yanje hiliwahomaihât yeje Anitâ ulitgunomai. ¹⁸ Otmu kasalipyene to yambu sârnjan takamai sârn Anitâ yawuâk ulitgunomai.

¹⁹ Kasalipyenjanje takanomai yanâmâ umatne pato nandorone kakyenjan yâhâwuap. Kândikum Anitâne lohimbî katyelehop yapâek umatne yan yawuya âlâ ki teetop. Yawu gârâmâ umatne kakyenjan yâhâwuap yukât kakjan yuwuya âlâ ki tetewuap. ²⁰ Anitâne ikne lohimbilipne kerek hiliwahom metemaihât sâp ya mem tâlâwâk tuhuwuapgât sârn kalop. Yâhâ ki sârn kalop mâne lohimbî hârok munjetâ hâmeyeje ki kinbuapgât dop tetembâp.

²¹ Otmu lok nombotjanje nâhât yuwu sârn yen kâityongonomai. “Anitâne Yesu hângângumu âwurem ge tihitnenje otbuap sârn yamâ emelâk hângângumu endaken ge mansap, me wosaken me wosaken ge mansap,” sârn ekyongonetâ yâk yengât den ya ki nângânomai. ²² Sâp yanâmâ lok perâkne nombotjanje topyene kurihiakmâ oain sârn oain sârn otmâ yuwu sârn ekyongonomai. “Nâ galemeyene manbehât Anitâne âi sârn nihim hângânnohomu ge mansan.” Yawu sârn nâhât lohimbî bulâne yanje yâk yengâlen torokatnetgât kulem topne topne menomai. Yawu otjetâ yekmâ betyingim mannomai.

²³Yawu gârâmâ yâkñe engatyeñan geñetâ lohotñe otmaihât emet inânñan den ekyongoan yu biwiyeñan katmâ galem oranjinomai.

Yesuñe âwurem gewuap yanâmâ anjelolipñe meneneknomai.

(Mataio 24:29-31 Luka 21:25-28)

²⁴Umatñe topñe topñe tetewuap yanâmâ hilâmgât emetsenñe otmu omoñgât emetsenñe yamâ bok sâmu omoñ sahakbuap. ²⁵Omoñ sahakmu pitu yañe himbimâmbâ pek sâm genomai. ²⁶Yawu otmu yanâmâ Anitâñe yâhâpñe hângânnohomu elem kulewoñboñ kakñambâ gemune kulem âlâlâ tetewuap yan wâtne pato tetemu ekñetâ ae señ señ otbuap. ²⁷Sâp yanâmâ anjelolipne hângânnyongomune emetsenñe gahañehen geñehen hân ewun embun nâhât pat manmâ arai ya kerehâk mem menduhuyeknomai.

Bândup baiako yakât dop

(Mataio 24:32-35 Luka 21:29-33)

²⁸Sâp yan âwurem gewom yakât nâñgâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâwe. Nenâmâ bândup baiako ya huhuakmu ekmâ yanâmâ “Emet kinbe sâm oap,” sâmain. ²⁹Yakât dopñeâk hâmbâi den yan yukât bulâñe tetemu ekmâ yuwu sânomai. “Âo, yu Yesuñe emet inânñan den eknongop yakât bulâñe tetemu eksain.” Yawu sânomai. ³⁰Otmu den yan yuâmâ lohimbî âun yu mansai ki muñetâek bulâñe tetewuap. Yakât yuwu sâwe. Den yan yukât bulâñe bulâñanâk tetewuap. ³¹Yâhâ hân himbim pitu âlâlâ emelâk Anitâñe kalop ya biatmâ metewuap. Yawu gârâmâ nâhât den yamâ ki biatbuap. Yamâ tat tat kârikñe tatmâ yâhâmbisâp.

Yesuñe âwurem gewuap sâp ya ki nanñain.

(Mataio 24:36-44 Luka 17:26-30,34-36)

³²Sâp pato tetewuap yakât yuwu sâmune nâñgâñet. Sâp gewom lohimbî kerekñe yakât ki nanñai. Otmu anelo himbimân tatmai yâkñe gurâ yawuâk ki nanñai. Otmu ninak gurâ ki nanñan. Awoñne himbim amboñe ikñahâk nanñap. ³³Sâp girawuân me girawuân âwurem gewom yakât ki nanñai. Yakât otmâ biwi pâlâmñe manmaihât den âlâen hâum yuwu sâmune nâñgâñet. ³⁴Lok kutdâ âlâñe emetñe pilâm kapi kâlepñehen ari tipñe manmâ âwurem tohowuap. Yawu gârâmâ ariwe sâm otmâ âi loklipñe âi sâm yingim yuwu sâm ekyongowuap. “Âi sâm yingian yu tinâk mem menomai.” Yawu sâm lok âlâ mem “Hâñgi yukât galem kin,” sâm katmâ ariwuap. ³⁵⁻³⁶Katmâ arimu yâkñe galem kinbuap gârâmâ lok kutdâñe sâp girawuân âwurem takawuap ya ki nanñap. Omoñ derep kâmbukñan, me emet engatñe nâñgâmu yan, me emetsâpñe, me sâp girawuân me girawuân takawuap ya ki nanñap. Yakât otmâ yâkñe sen galemâk otmâ manbuap. Yâhâ yakât dopñeâk nâñe sâp girawuân taka yen meyekbom ya ki nanñai. Yakât otmâ biwi golâek manmâ âi sâm yingiwani ya tinâk mem mannomai. ³⁷Yâhâ den yan yuâmâ yengâlâk ki yan. Yen otmu hâmbâi lohimbî tetem mannomaiñe biwi nâñgân nâñgânñeñe nâhâlen kepeim mannomai kerek yengât yan.” Yawu sâop.

14

Yesu muâkgât den sâm hikuwi.

(Mataio 26:1-5 Luka 22:1-2 Yoane 11:45-53)

¹Otmu Tihit tihit homban ya tâlâhuop. Otmu homban yakât kutñe âlâmâ “Natik Homban” yawu sâmain. Homban ya tâlâhumu yanâmâ hotom uwi

ya yengât kunlipyeŋe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwiŋe menduhuakmâ Yesu kumunŋe mumbuap sâŋ yakât den hikuwi. ² Yawu otmâ benŋe yuwu sâŋ alahuwi. “Yuâmâ Tihit tihit Hombaŋ otbuap. Yakât otmâ halihu lohimbî dondâŋe taka menduhuaknomai. Yawu gârâmâ sâŋ yan nenŋe Yesu mem pâi emetŋan katmunŋe tatmu lohimbîŋe eknomai yanâmâ kuk pato tetewuap. Yawu otmunŋe kuk pato tetemapgât yok pilâm in yawu mem kumunŋe mumbuap. Yawu sâŋ den hikuwi.

*Yesuhât kunŋan imbi âlâŋe to kukŋe orop mem motelemu giop.
(Mataio 26:6-13 Yoane 12:1-8)*

³ Otmu Yesuŋe menenekmu Betani kapiân yan yâhâwin. Yan yâhâ lok âlâ, kutŋe Simon sâŋ, hâk bâle tetewaŋgimu manminiop ya hengenŋuop yâkât emelan yâhâ orowâk tatmâ sot newin. Sot nem tatmunŋe imbi âlâŋe to kukŋe suk sukŋe âlâ, hâmeŋe yahat yahatŋe ya mem emelan tatbinân gaop. Ga maŋŋeŋe mem hindâm Yesuhât kunŋan motelemu giop. ⁴ Motelemu gemu lok nombotŋaŋe ekjetâ bâlemu yuwu sâwi. “Wongât to kukŋe suk sukŋe yu imbiâk mem motelemu kunŋan giap. Ya ekmunŋe ki ârândâŋ oap. ⁵ Nenŋe to yu âlepŋe mem arimunŋe lok nombotŋaŋe 1000 kina yawuyaye puluhunjetâ yakât hâmeŋe mem ari lohimbî umburuk mansai yawu ya tânyongombâingât dop.” Yawu sâwi. Yawu sâŋ imbi ya ekmâ sâwi.

⁶ Ekmâ sâŋjetâ Yesuŋe nâŋgâmu ki ârândâŋ otmu yuwu sâŋ ekyongop. “Kâmbukŋe. Pilâŋet. Imbi yuŋeâmâ kulem oap yukât nâŋe nâŋgâmune âilonŋo oap. Yakât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. ⁷ Lok umburuk mansai yamâ sâŋ kâlep manŋetâ tânyongonomaihât dop tap. Yâhâ nâmâ sâŋ kâlep ki otmuâk pilâyekbom. ⁸ Nâmâ mumune lâmân hannohonomai yakât mâtâp menihim imbi yuŋe to kukŋe suk sukŋe ya motelemu kunnan giap. ⁹ Yakât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Nâhât den pat âlepŋe yu hânŋan kulemŋan ari ekyongonomai. Otmu imbi yuŋe kulem otnihiap yukât den pat ya gurâ yawuâk ekyongonjetâ nâŋgânomai.” Yawu sâop.

*Yurasinŋe Yesu betŋehen kionbuapgât sâop.
(Mataio 26:14-16 Luka 22:3-6)*

¹⁰ Otmu sâŋ yan Yesuhât hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp manbin. Gârâmâ bukunenŋe âlâ kutŋe Yurasi sâŋ, yâkŋe hotom uminiwi yengât kunlipyeŋe yengâlen ariop. Ari Yesu menomai yakât hâmeŋe membuap yakât ekyongop. ¹¹ Ekyongomu nâŋgâm heronŋe otmâ hâmeŋe waŋnomai yakât ekuwi. Otmu girawu tuhumi yok pilâm meŋetâ lohimbîŋe ki eknomai yakât nâŋgâm manop.

*Yesuŋe hoŋ bawalipŋe orop sot newi.
(Mataio 26:17-25 Luka 22:7-14,21-23 Yoane 13:21-30)*

¹² Otmu emet haŋ sâmu nenŋe yuwu sâŋ Yesu âikuwin. “Natik Hombaŋ tâlâhuap. Yakât otmâ hândâhân lama nanŋe âlâ gâim katmunŋe mem Anitâhât hotom unomai. Yawu gârâmâ emet wosan ari sot umunŋe orowâk nenom?” Yawu sâwin.

¹³ Yawu sâŋ âikumunŋe Yesuŋe bukuyâhâtnenŋe yâhâp yuwu sâŋ hâŋgânyotgop. “Yerusalem kapiân yâhâmutâ hoŋ bawa lok âlâ âsâŋŋe lâuakmu ekdomawot. ¹⁴ Lok ya ekmâ betŋan watmâ ari emet âlâen yâhâmu ekmâ yan yâhâromawot. Yâhâmâmâ emet yakât ambonŋe yuwu sâŋ ekuromawot. “Nengât bawapinenŋaŋe yuwu yap. “Nâŋe hoŋ bawalipne meyekmune emet yukât biwiŋe âlâen tatmâ sot um nenom yakât otmâ emet biwiŋe ya tiripnotgorâ ekde.” Yawu sâŋ ekuromawot. ¹⁵ Yawu sâŋ ekumutâ lok

yaŋe dâiyelekmâ emet biwiŋe âlâ mem heŋgeŋuŋetâ tap ya tiripyotgowuap. Tiripyotgomu yanâmâ senŋe âlâlâ mem dinŋan tuhuromawot.” Yawu sâm hângânŋotgomu yâhâowot. ¹⁶Yâhâ Yesuŋe den ekyotgop ya watmâ senŋe âlâlâ mem dinŋan tuhuowot.

¹⁷Mem dinŋan tuhumutâ emetsâpŋe otmu yan Yesuŋe menenekmu emelan yâhâ sot newin. ¹⁸Nem tatmunŋe Yesuŋe yuwu sâop. “Sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe nâ orop manmâ lau konok nem buku oranŋim manmain. Yamâ yeŋgâlembâ lok âlâŋe betnehen kionmâ kasalipne yeŋgât bâtyeŋan mem katnekuap.” Yawu sâop.

¹⁹Yawu sâmu nâŋgâmunŋe biwinenŋe umatŋe otmu yakât topŋe nâŋgâne sâm nenŋe ikŋiâk ikŋiâk yuwu sâm âikuwin. “Gâŋe nâhât yat me âlâhât yat?”

²⁰⁻²¹Yawu sâm âikumunŋe yuwu sâm eknongop. “Anitâŋe sâmu kulemuŋuwi yakât bonŋe nâhâlen tetemu nohoŋetâ mumbom yakât sâp tâlâhuap. Yakât otmuâmâ yeŋgâlen gâtŋe âlâŋe oto konohân nâ orop sot nendomait yâkŋe yawu otnihiwuap. Yawu otnihiwuap yakât matŋe hâmbâi umatŋe dondâ membuap. Yakât otmuâmâ mâmâŋaŋe ki mem ga katbâp yamâ mem ga kalop yawu nanŋan.” Yawu sâop.

Natik newi.

(Mataio 26:26-30 Luka 22:15-20 1 Korinti 11:23-25)

²²Otmu sot nem tatbin yan Yesuŋe banŋa mem Anitâ mepaem motokmâ ningim yuwu sâm eknongop. “Yu mem neŋet. Yuâmâ nâhât sunumne yawu oap.” Yawu sâm mem ningimu newin.

²³Ningimu nemunŋe yanŋak wain to mem Anitâ yâhâpŋe mepaem gâim ningimu newin. ²⁴Ya mem nemunŋe yuwu sâm eknongop. “Wain to yuâmâ nâhât hepne yawu oap. Gârâmâ nohoŋetâ hepne gemu mumbom Anitâŋe nâhât den sâm kalop yakât bulâŋe tâŋ tâŋâk tetewuap. Yawu otmu lohimbî kerek yeŋgât tosayeŋe Anitâŋe pilâyiŋgiwuapgât mâtâp tetem heŋgeŋguwuap. ²⁵Nâ sâp yiwerenŋe wain to yu yen orowâk ki nem yâhâwom. Yawu gârâmâ yu nemunŋe ki pesuk yap. Hâmbâi Anitâŋe âlâkuâk hângânnohomu âwurem gewom yanâmâ yen orowâk nem yâhânom.” ²⁶Yawu sâm tiŋ pilâmu yapâ yahatmâ Anitâ mepaem kiki mewanŋim ya pilâm Oliwa pumŋan yâhâwin.

Petoroŋe betbangiwuap yakât Yesuŋe sâop.

(Mataio 26:31-35 Luka 22:31-34 Yoane 13:36-38)

²⁷Mâtâwân yâhâm tatmunŋe yuwu sâm eknongop. “Anitâŋe emet inânŋan poropete âlâ den ekumu kulemuŋuop ya yuwu tap.

“Nâŋe sâmunne lama yeŋgât amboyeŋe ya kuŋetâ mumbuap. Otmu yâk watmâ manmai ya hârok gem tiok taok otmâ arim kinnomai.” Yawu kulemuŋuop tap.

Den yakât bonŋe yu tetewe sâm oap. Yakât otmâ kasalipnaŋe taka menekŋetâ yen kerekŋe kiŋgityeŋahât otmâ gem tiok taok otmâ arinomai. ²⁸Menekmâ ari nohoŋetâ mumbom yamâ benŋe mumuŋambâ yahatbom. Mumuŋambâ yahatmâ Galilaia hânân ari mambotyŋŋim tatmunne yen akisâk ariŋetâ menduhuaknom.” Yawu sâop.

²⁹Yawu sâmu Petoroŋe matŋe yuwu purik pilâwanŋiop. “Gâhât kasa takanomai yan yâkŋeâmâ kiŋgityeŋahât otmâ arinomai. Yâhâ nâmâ bia, nâ ki pilâhekmâ ariwomgât nanŋan.” Yawu sâop.

³⁰Sâmu sâop. “Nanŋat. Gâŋe omoŋ yukâlâk nâhât “Ki nâŋgâwanŋian,” sâwuat. Yawu sârâ kalimbuŋe otbuap yan gokorok yâhâpŋe isewuap.” Yawu sâop.

³¹ Yawu sâmu kârikņe otmâ yuwu sâop. “Nâmâ gâ orowâk tatdom. Yawu tetehihimu nâņe gâ ki pilâhekmâ ariwom. Me kiņgitnahât gurâ ki otbom. Nâņe gâhât topgahât âinohojetâ ki kurihiwom. Me gohone sâm otnomai yanâmâ nâ orowâk tatmutņe notgonomai.” Yawu sâop. Yawu sâmu nenņe gurâ yâkņe sâop yawuâk sâwin.

Yesuņe Oliwa pumņan yâhâ âwâņe ulitguop.

(Mataio 26:36-46 Luka 22:39-46)

³² Ari kapi âlâ, kutņe Gesemane sâm, yan ariwin. Yan ari Yesuņe yuwu sâm eknongop. “Yen yuân tatņetâ nâņe awonj orop ba den tipiņe alahure.” Yawu sâmu yan ge tatbin.

³³ Yan ge tatmunņe Petoro, Yakowo, Yoane meyekmu yenjiâk bawi. Ba kinmâ umatņe tetewañgiwe sâm olop yakât nâņgâmu biwiņaņe umatņe otmu yuwu sâm ekyongop. ³⁴ “Yen yuân galem tatņet. Hâkne biuk sâmu biwine umatņe dondâ oap.” Yawu sâm ekyongop.

³⁵ Yawu sâm katyekmâ pererj pilâm ge pare im Anitâņe nâņgâmu umatņe ya pesuk sâwañgiâkgât yuwu sâm ulitguop. ³⁶ “O Awonj, gâmâ yu me ya otbe sâm ki hâum pâpgumat. Umatņe yu tetenihiwe sâm oap ya nâņgârâ ki teteâkgât naņgan. Yawu gârâmâ nâhât ombe watmâ ki otbuat. Gike ombeheâk watmâ otbuat.” Yawu sâop.

³⁷ Yawu sâm yahatmâ âwurem ba yekmu aman pâlâmņe injetâ mândeyekmâ Petoro yuwu sâm ekuop. “Simon, aman pâlâmņe im tat yukâ. Nâ yiwererņe pilâyekboman. Yakât pâlâmņe ki ot.” ³⁸ Yawu sâm ekum benne yuwu sâop. “Biwiyerņeâmâ hewewerj oap. Yâhâ wâtyerņeâmâ houj sâmu aman iai. Yen lohotņe otmâ pilânekmaihât golâek tatmâ Anitâ ulitguņet.” Yawu sâop.

³⁹ Yawu sâm ekyongom benne pererj pilâm ba kinmâ aņgoân sâop yawuâk sâm Anitâ ulitguop. ⁴⁰ Ulitgum pesuk pilâm âwurem ba hoj bawalipņe yeksan mâne aman pâlâmņe iwi. Yawu injetâ mândeyehop. Mândeyekmu yahatmâ aņulakmâ den biaek otbi.

⁴¹ Yawu otņetâ benne kalimbuņe pererj pilâm ba Anitâ ulitguop. Ulitgum pesuk pilâm âwurem ba mândeyekmâ yawu sâm ekyongop. “Bâe, yen naņgai me? Wongât aman pâlâmņe im tai. Emelâk Anitâņe yu otbomgât hâņgânnohomu gewan. Yakât topņe teteâkgât kasalipnaņe menekmâ ari hilipnohonomai yakât sâp tâlâhuap. ⁴² Bâiņ, yen yahatmâ enda yekņet. Nâhât den halop alahum kinsai. Gârâmâ yerņgâlen gâtņe betnehen kioņsapņe taka kinsap. Yakât yahatņetâ ba yekne.” Yawu sâop.

Yesu mewî.

(Mataio 26:47-56 Luka 22:47-53 Yoane 18:3-12)

⁴³ Yawu sâm eknongomu yanâk hotom uminiwi ya yengât kunlipyerņe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Yura nengât papatolipnennâņe lok seserņgâlâk hâņgânyongerņetâ bukunenņe Yurasinje dâiyekmu Yesu mene sâm takawi. Takanjetâ nen orop ahomaingât nâņgâm kapamgât wahap miakmâek takawi. ⁴⁴ Lok takawi ya Yurasinje kulem girawu otmu menomai yakât yuwu sâm ekyongop. “Yesu parahumune ekmâ yanâk ga mem arinomai.” Yawu sâm ekyongom dâiyekmu takawi.

⁴⁵ Gotnennan takamâmâ kasa ya kinjetâ Yurasinje Yesu gotņan ga parahum yuwu sâop. “O, patone, mandâ manman.” ⁴⁶ Yawu sâm parahumu yanâk ga Yesu mewî. ⁴⁷ Menjetâ kinmu yanâk nengâlen gâtņe âlâņe yahatmâ tewetņe mem hotom uminiwi ya yengât kunyerņahât hoj bawane ya ândâpņe nombot

ya topɲambâek kârâm hâreop. ⁴⁸ Kârâm hâremu Yesuɲe yuwu sâɲm âiyongop. “Yen unam tewet otmu kapangât sâtɲe metɲe âlâlâ mem takai. Yeɲe nâhât lok bâleɲe sâɲm menekne sâɲm takai me? Me lok bâleɲe âlâ kune sâɲm takai? Ya ekmune bâleap. ⁴⁹ Hilâm ârândâɲ nâmâ Anitâhât opon kâmbukɲan yâhâ den kâsikum yɲɲim gaman. Yan bân menekbâi yamâ emet inânɲan Anitâɲe poropetelipɲe den ekyongomu kulemguwu yakât bulâɲe yu teteap.” Yawu sâop.

⁵⁰ Yawu sâmu ekmunɲe hâknenɲe biuk sâmu yahatmâ tiok taok otmâ arim kinbin.

⁵¹ Tiok taok otmâ arim kinmunɲe yanâmâ lok sihan âlâ sâɲɲum kaok latmâ kinopɲe betyeɲehen ariop. ⁵² Betyeɲehen arimu ekmâ mem hilipɲum sâɲɲumɲeâk mem kon pilâɲetâ hâk barak yahatmâ sururuk sâɲm ariop.

Yesu muâkgât den hakɲan sâwi.

(Mataio 26:57-68 Luka 22:54-55,63-71 Yoane 18:13-14,19-24)

⁵³⁻⁵⁴ Nenâmâ kerehâk kiɲɲitnennâhât otmâ gem tiok taok otmâ arim kinmunɲe Petoroɲe ikɲiâk betyeɲehen tihâk ariop. Otmu hotom uminiwi ya yengât kunyeɲe yâkât emelan Yesu mem ariwi. Mem ariwi sâp yan hotom uminiwi ya yengât lok kunlipyeɲe otmu Yura lok nengât kunlipnenɲe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi ya kerekɲe emet yan yâhâ menduhuakmâ kinbi. Yan yâhâ menduhuakɲetâ tembe lâu emet yakât galem kinbiɲe kâlâp uɲetâ semu nâɲgâm ikaiakmâ tatbi. Yawu otmâ tatɲetâ Petoroɲe yâk yengât hohetyeɲan ba kâlâp nâɲgâm ikaiakmâ talop.

⁵⁵⁻⁵⁶ Otmu emet yan yâhâ menduhuakbiɲe girawu tuhumunɲe muâkgât nâɲgâm den golâ topɲe topɲe gahaem hakɲan sâwi. Yawu otmâ lok dondâɲe den girawuɲen hâum sâɲetâ kunlipyeɲe nâɲgâɲetâ ârândâɲ otbuap yakât pâɲguwi. Den sâɲm ariwi yaɲe ki lâuahop.

⁵⁷ Yâhâ lok nombotɲeɲe yahatmâ yuwu sâɲm hakɲan sâwi. ⁵⁸ “Lok yuɲeâmâ den âlâ yuwu sâmu nâɲgâwin. “Opon kâmbukɲe emelâk tuhuwi yuâmâ nâ niniâk liakum yâhâɲe hilâm kalimbu kâlehen tuhum manguwom. Lok âlâ me âlâɲe ki tânnohowuap.” Yawu sâop.” Yawu nâɲgâm tâpikɲum hakɲan sâwi. ⁵⁹ Otmu den sâwi yaɲe gurâ ki lâuahop.

⁶⁰ Otmu hotom uminiwi ya yengât kunyeɲeɲe yahatmâ kinmâ Yesu yuwu sâɲm ekuop. “Gâ wongât otmâ den âlâlâ âihohomunɲe yakât matɲe ki kâpeksat? Yawu otdâ ekmunɲe ki ârândâɲ oap.” Yawu sâop.

⁶¹ Yawu sâmu benɲe Yesuɲe olotoɲâk kinop. Olotoɲâk kinmu witɲum âikuop. “Bâiɲ, witɲumâk âihohowe. Gâ Anitâɲe ikɲe nanɲe bulâɲe ya hâɲgângohomu ge yu mansat me bia? Sârâ nâɲgâne.” Yawu sâop.

⁶² Sâmu sâop. “Yu yat yakâ. Nâmâ Anitâɲe hâɲgânnohomu gewan. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâɲe wâtɲe nihim âlâkuâk hâɲgânnohomu elem kulewɲonɲon kakɲambâ âwurem ge yengât kunyeɲe tatmâ yâhâmbisâm. Sâp yan Anitâhât wâtɲe ya nâhâlen tetemu eknomai.” Yawu sâop.

⁶³ Yawu sâmu den ya nâɲgâmu bâlemu yahatmâ ikɲe sâɲɲum mem duhatmâ bukulipɲe yuwu sâɲm ekyongop. “Bâiɲ, den kâmbukɲe hâliɲiɲe sâmu nâɲgâmunɲe pesuk yap. ⁶⁴ Ikɲahât nâɲgâmu yahatmu Anitâhât kawerɲan kinbe sâɲm oap. Yakât otmâ girawu tuhonomgât naɲgai?” Yawu sâɲm âiyongop.

Âiyongomu den yakât alahu gulahu otɲetâ biwiyeɲe konohâk otmu yuwu sâwi. “Bâiɲ, yu otmu bâleapgât muâkgât naɲgain.” Yawu sâɲm hârewaɲɲiwi.

⁶⁵ Sâh hârewanġim nombotjaŋe yahatmâ tâpġuwi. Tâpġum ġâtjaŋe sânġum âlâ mem senje sâhâm kâtâpġuġetâ kinop. Senje sâhâm kâtâpġum ândâpġe huhuwi. Ândâpġe huhum nombotjaŋe yuwu sâh âikuwi. “Bâiŋ, ândâpġe âlâŋe huhuap? Yakât sârâ nânġâne.” Yawu otġetâ pesuk sâmu tembe lâu emet yakât galem kinbiŋe kum me âlâlâ tuhuwi.

Petoroŋe Yesu betbaŋġiop

(Mataio 26:69-75 Luka 22:56-62 Yoane 18:15-18,25-27)

⁶⁶ Yawu otbaŋġetâ Petoro yâhâmâ yawuâk kâlâp nânġam ikaiakmâ talop. ⁶⁷ Tatmâ yanâk hotom uminiwi ya yengât lok kunyeŋahât hoŋ bawa imbi âlâŋe towatġe ekmâ yuwu sâh ekuop. “Âe, ġâmâ Yesu Nasaret amboŋe orop manġetâ yekman.” Yawu sâh ekuop.

⁶⁸ Yawu sâmu nânġam kurihiakmâ yuwu sâop. “Âe, ġâne den yakât ki nanġan. ġâne den yat yakât topġe ki nânġam heŋgenġuan.” Yawu sâh yahatmâ pilâyekmâ endunâken ba kinmu yanâk gokorok isiop.

⁶⁹ Gokorok isemu imbi yaŋe yâhâpġe ekmâ lok yan kinbi ya yuwu sâh ekyongop. “Wâe, lok yuâmâ Yesu bukulipġe orop manġetâ yekman.” ⁷⁰ Yawu sâmu Petoroŋe yâhâpġe kurihiahop.

Kurihiakmu sâp kâlêp ki otmuâk yan kinbiŋe Petoro towatġe ekmâ yuwu sâwi. “Wongât kurihiaksat? ġâhât towatġe gekmâ nanġain. Bulâŋanâk ġâmâ Galilaia amboŋe.” Yawu sâh ekuwi.

⁷¹ Yawu sâh ekuġetâ kurihiakmâ yuwu sâop. “Bâiŋ, yuwu sâmune nânġâŋet. Nâ Anitâhât senġan kinmâ den membom otmuâmâ yâkġe matġe nihiwuap. Lok yai yakât nânġe bulâŋanâk ki nânġawangġian.” Yawu sâop.

⁷² Yawu yan mâne yanâk gokorok yâhâpġe isiop. Gokorok isian mâne Yesuŋe emet inânġan den ekuop ya nânġamu teteop. “ġâne nâhât “ki nânġawangġian” sârâ kalimbuŋe otbuap yan gokorok yâhâpġe isewuap.” Yawu sâop ya nânġamu tetemu isiop.

15

Yesu mem Pilatohâlen ariwi.

(Mataio 27:1-2,11-14 Luka 23:1-5 Yoane 18:28-38)

¹ Otmu emet haŋ sâmu yan hotom uminiwi ya yengât kunlipyeŋe, Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Yura nengât kunlipnenġe hârokġe in yawu menduhuakmâ Yesu muâk sâh den hikuwi. Yawu otmâ Yesu bâtġan sâhâm dâim Roma yengât kiap âlâ, kutġe Pilato sâh, yâkât den sâsâ emetġan ariwi. ² Dâim Pilatohâlen ariŋetâ yâkġe yuwu sâh âikuop. “Yura yengât lok kutdâ sâmai ya ġâ me?” Yawu sâop.

Sâmu sâop. “Oŋ, den bulâŋe yat.” Yawu sâop.

³ Yawu otmâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyeŋe den golâ topġe topġe sâh Yesu hakġan sâwi. ⁴ Yakât otmâ Pilatoŋe Yesu yuwu sâh âikuop. “Den topġe topġe ġâhâlen kârâm pilai. Yakât otmâ ġirawuhât otmâ matġe ki kâpekyiŋġiat?” ⁵ Yawu sâmu den biaek kinop. Yawu kinop yakât Pilatoŋe ekmu sâtġe olop.

Pilatoŋe Yesu muâkġât sâh hârewanġiop.

(Mataio 27:15-26 Luka 23:13-25 Yoane 18:39-19:16)

⁶ Otmu Tihit tihit hombaŋ ârândâġâk Pilatoŋe yuwu otminiop. Lok tosa otġetâ pâi emetġan katyeġġetâ tatminiwi yapâ ġâtġe âlâ me âlâhât lohimbġe nânġâŋetâ dopġan otmu lok âlâ holaŋġbuat sâminiwi ya holaŋġekmu geminiwi.

⁷ Yâhâ sâp yan lok bâlene âlâ, kutje Barawa sâm, yâkne kapam ahowiân lok âlâ kumu muop. Yakât otmâ pâi emetjan mem katjetâ tatmâ gaop. ⁸⁻¹⁰ Yawu gârâmâ Pilatoje yuwu nânngâop. “Lohimbi dondâne Yesuhât nânngânetâ yahatmap. Yakât otmâ hotom umai ya yengât kunlipyenanje nânngânetâ bâlemu yanak muâkgât sâm hârewanjim nâhâlen mem takai.” Yawu nânngâop. Yâhâ lohimbi kinjitje orowâkne yâkâlen ari menduhuakmâ pâi emetjan tatbi yapâ gâtje âlâ holanmu giâkgât ekuwi. Ekujetâ yuwu sâm âiyongop. “Nâne Yura yengât lok kutdâ yu holanmune giâkgât nanjai me bia?” Yawu sâm âiyongop.

¹¹ Yawu sâm âiyongomu hotom uminiwi ya yengât kunlipyenanje lohimbije Pilato ekujetâ Barawa holanmu giâkgât engatyan gewi. Yakât otmâ lohimbi yanje Barawa holanmu giâkgât ekuwi. ¹² Yawu ekujetâ Pilatoje yuwu sâm âiyongop. “Yawu gârâmâ yengât lok kutdâ yakât girawu otbanjiwomgât nanjai?” Yawu sâop.

¹³ Yawu sâmu yahatmâ den yuwu halahum sâwi. “Yâk howanân kum kânângânetâ muâk.”

¹⁴ Sâjetâ sâop. “Wuân otmu bâleopgât yawu yai?” Yawu sâmu âlâkuâk yahatmâ sâwi. “Howanân kum kânângânetâ muâkgât nanjai.” Yawu sâm sâm hârewi.

¹⁵ Otmu Pilatoje lohimbi yanje ikjahât nânngânetâ yahalâkgât lauyan mem tembe lâulipne ekyongomu Barawa holanjetâ gem ariop. Otmu Yesu mem kândâtje lawitjetâ hepnak kin pisilin sâop. Yawu otjetâ Pilatoje hânngânyongomu howanân kujetâ muâkgât mem ariwi.

Tembe lâulipnanje Yesu mem âlâlâ otbanjiwi.

(Mataio 27:27-31 Yoane 19:2-3)

¹⁶ Tembe lâulipnanje yahatmâ Yesu mem ya pilâm emet âlâen katjetâ talop. Yawu otmâ tembe lâu bukulipyanje meyeknetâ ga menduhuakbi. ¹⁷ Menduhuakmâ hâk katipne kâkâlep, kurin takop takop yamâ lok kutdâne mânunakmâ manminiwi yawuya mem mânunbanjiwi. Yawu otmâ tâk âlâ sâtje metje, hatman yawuyan mem gonjongum lok papato yengât njerenden ya dop kum kunjan kepeim âlihitanjiwi. ¹⁸ Yawu otbanjim gotjan ba senjan gem girinbanjim yuwu sâm ekuwi. “Bâe, Yura yengât lok kutdâ pato. Yakât otmâ torokatmâ mangât nanjai.” Yawu sâm senjan gewi. ¹⁹ Senjan gem kundennan tâpguwi. Tâpgum kapam âlâ mem kunjan lawitbi. ²⁰ Senjan genetâ dopnan otmu hâk katipne kurin ya mem tuhum pilâm ikne hâk katipne mem mânunbanjim yanak mem howanân kum kânângâne sâm dâim ariwi.

Yesu howanân kuwi.

(Mataio 27:32-44 Luka 23:26-43 Yoane 19:17-27)

²¹ Dâim mâtâwân arim tatjetâ lok âlâ takamu ekbi, yamâ kutje Simon sâm, Alesande yet Lupu yetgât âwâyetje. Yâhâmâ Kirene hânân gâtje. Mem tetem Yesu wâtne houj sâopgât sâwanjinjetâ Yesuhât howan ya tângum mem lâumu orowâk ariwi. ²² Ari hân âlâ, kutje Golihata sâm, yan ariwi. Kut yakât topeâmâ “Lok Kunje Hahitje,” yawu.

²³ Yan ari Yesu je hâhiwin dondâ nânngâmapgât wain to otmu to nasin bâlene, kutje Miri sâm, ya orop menduhum gâim wanjetâ nemu nasinbanjimu ukum pilâop. ²⁴ Ukum pilâmu yâkât hâk katipne tuhum pilâmâmâ ikne howanân kum kânângânetâ kinmu hâk katipne ya mem “Âlâne miakbuap?” sâm mem ketetmâ katbi. Mem ketetmâ katjetâ tatmu pepa duhatmâ tipi tapi tuhum

kutyenje iknjiák iknjiák yan kulemgum amanân mânunjetâ giop. Mânunjetâ gemu mem gulip malap tuhumm yapâ pepa âlâ menjetâ kut teteop yanje miahop. Yawu otbi. ²⁵ Yâhâ omojanâk 9 kilok otmu yan howanân kum lâum kânângâwi. ²⁶ Yawu otmâ howan yakât kunjan yuwu kulemgum katbi. “Lok yuâmâ Yura yengât lok kutdâ.” Yawu sâmm kulemguwi. ²⁷ Otmu sâp yanâk lok korbora yâhâp yotgom lâum kânângâyelekjetâ nombot nombot kinowot. ²⁸ Yawu otbi yan Anitâje emet inânjan den sâop yakât bonje teteop. Den yamâ yuwu. “Nâje nine hon bawa hânângumune gemu lohimbinje ekjetâ lok bâleje yawu olop.” Yakât bonjeâmâ lok bâleje yâhâp orop yongom lâum kânângâyelekjetâ kinbi.

²⁹ Otmu lohimbi nombotjanje mâtâp ya watmâ howan hâlânmâ arim takawije Yesu ekmâ lauyeje butelim yuwu sâwi. “Bâe, gâje emelâk yuwu sârâ nânâwin. “Opon kâmbukje yamâ nâje liakum hilâm kalimbu biwinjan tuhumm manjuwom,” yawu sârâ nânâwin. ³⁰ Yawu gârâmâ howanâmbâ kâpehâkmâ ge.” Yawu sâwi.

³¹⁻³² Yawu sânetâ benje hotom uminiwi ya yengât kunlipyeje otmu Mosehât girem den kâsikumm ningiminiwiye senjan gem yuwu sâmm alahuwi. “Lok yuâmâ Anitâje hânângumunje ge Yura nengât tihitnenje otmâ kutdânenje mansap sâmai. Lok yuje lohimbi nombotje tânyongmu ekmain. Yâhâ girawu otmâmâ ikjeâmâ ki tânahom howanâmbâ kâpehâkmâ giap? Kâpehâkmâ gemu eknom otmuâmâ biwinenje yâkâlen katmâ tem lâuwanginom. Yâhâ ki kâpehâkmâ gewuawâmâ yuwu sânom. “Âo, lok yuâmâ imbiâk otmap.” Yawu sânom.” Yawu sâmm senjan gewi. Senjan gejetâ lok bâleje yotgom kânângâyelekjetâ nombot nombot kinowot yâkje gurâ yawuâk senjan giowot.

Yesu muop.

(Mataio 27:45-56 Luka 23:44-49 Yoane 19:28-30)

³³ Otmu hilâm kârikjan, 12 kilok olop yan, Anitâje nânâgâmu emetsenje ya omoj sahaop. Omoj sahakmâ yapâ ari emetsâpne 3 kilok otmu emet lanjinje âlâkuâk pilâop. ³⁴ Yawu otmu Yesune kândâtne kuwihâkmâ Yura nengât denân yuwu sâmm halahuop. “Eli, Eli lama saptani,” yawu sâop. Sâop yamâ topne yuwu. “O, Awon, wongât nânâgâm kâkâsuk otmâ betnihiat?” Yawu sâop.

³⁵ Yawu sâmm lohimbi nombotjanje nânâgâm tâpikgum yuwu sâwi. “Elihât mon sâmm ahom kuakmâ tap.” ³⁶ Yawu sânetâ hohetyenjan gâtne âlâje sururuk sâmm ari sângum âlâ mem nak bâtbâtne potonjan pâj pâj kepeim yanje wain to bâleje yan katmâ mem yâhâ laujan kalop. Yawu otmâ bukulpne yuwu sâmm ekyongop. “Elijan himbimâmbâ ge tânguâkgât nânâgâm kutne kunsap mon?. In ekne.” Yawu sâop. ³⁷ Yawu sâmm Yesune den kârikje halahum yanjak muop.

³⁸ Otmu emelâk lohimbi injanje opon kâmbukje yakât biwinje ekmai sâmm sângum kâlep pato hikunjetâ ya kâtpguminiop. Sângum yanje pâjambâek tok sâmm hâreakmâ nombot nombot otmu tetekjan olop.

³⁹ Yesu muop sâp yan tembe lâu ya yengât kunyeje âlâ hâlânmâ kinopne ekmu âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâop. “Lok yuâmâ Anitâhât nanje bulâje.” Yawu sâop.

⁴⁰ Otmu imbi nombotje perer pilâm endânjan ba kinbi ya yengât hohetyenjan kinbi ya yengât kutyenje Salome, otmu âlâmâ Maria, Matala kapiân gâtne, otmu âlâmâ Mariahât kut nambenje otmu yâkât nanyâhâtnje yâhâp,

kutyetŋe Yose otmu imiŋe Yakowo yâhâmâ lok sihan. ⁴¹ Imbi yongonsan yamâ Yesu orop Galilaia hânân manmâ hoŋ bawaŋgim gawi. Yâhâ imbi nombotŋeâmâ Tihit tihit hombaŋ ya ekne sâmu Yerusalem kapiân Yesu orowâk yâhâwi yaŋe kinbi.

Yesu lâum ari hanguwî.

(Mataio 27:57-61 Luka 23:50-55 Yoane 19:38-42)

⁴²⁻⁴³ Otmu lok âlâ, kutŋe Yosep sâmu, yâkât topŋeâmâ yuwu. Lok yamâ Arimata kapi yapâ gâtŋe. Emelâk Parisaio, Sarukaio otmu Yura nengât papatolipnennŋe yâk orop menduhuakmâ den otminiwi. Yakât otmâ lohimbî sesenġâlâkŋe nâŋġawaŋġiŋetâ yahalop. Otmu Anitâŋe ikŋe hoŋ bawa hâŋġâŋgumu ge Yura nengât lok kutdâ otmâ tihitnennŋe otmâ yâhâwuap yakât biwiŋŋe mem mambotmâ manmâ gaop. Topŋe yawu. Yâhâ Yesuŋe muop yan lohimbî kerekŋe Tihit tihit Hombaŋ emet haŋ sâmu tetewuap yakât nâŋġâm sot kâle otmu senŋe âlâlâ mem dinnŋan tuhuwi. Yakât nâŋġâm Yosepŋe ikŋe hâkŋahât tihitŋe ki nâŋġâm Yesu lâum ari hanguwe sâmu Pilato-hâlen ari tetewaŋgiop. ⁴⁴ “Yesu muap,” sâmu ekumu nâŋġâm Pilatoŋe enġat yâhâp olop. Yakât otmâ tembe lâu âlâŋe ari ekmâ taka sâmu nâŋġawe sâmu hoŋ hâŋġâŋgumu ariop. ⁴⁵⁻⁴⁶ Ari ekmâ âwurem taka “Emelâk muap,” sâmu Pilato ekuop. Ekumu Pilatoŋe Yosep nâŋġawaŋgiop. Nâŋġawaŋgimu yâkŋe sâŋġum kaok âlâ puluhuop. Yawu otmâ bukuliŋŋe meyekmu ari howanâmbâ Yesu mem sâŋġum yaŋe katipguwi. Katipgum lâum ari kât mâtâpŋe âlâ, dikin yawuya, yamâ emelâk kusânâmâ mem tingâloŋetâ kinop yan lâum ari katbi. Lâum ari katmâ kât âlâ lâum hâpunnġetâ ba mâtâpŋe ya manguop. ⁴⁷ Mangumu ariŋġetâ Maria Matala kapiân gâtŋe otmu nambeŋe, Yose mâmâŋe, orop yan tatmâ ehowot.

16

Yesuŋe mumuŋambâ yahalop.

(Mataio 28:1-8 Luka 24:1-12 Yoane 20:1-10)

¹ Tatmâ nâŋġâ nâŋġâ sâp ya pesuk sâmu Maria Matala kapiân gâtŋe, nambeŋe ya Yakowo mâmâŋe, otmu Salome yâkŋe Yesu pirinom sâmu kendiŋân ari to kukŋe suk suk âlâ puluhuwi. ² Puluhum emet âlâen yâhâ iwi. Otmu haŋ sâmu yahatmâ sumâŋgen ariwi. Mâtâwân arim yenjâk alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. ³ “Yâhâlen kât pato nandoroŋe hâpunnġetâ mâtâpŋe ya manguop. Yakât otmâ âlâŋe tânnonġom kât ya hâpunnġetâ kâlehen banom?” Yawu sâwi. ⁴ Yawu sâmu alahum ariwi. Ari senyeŋe pilâm eksain mâne kât pato ya emelâk hâpunnġetâ mâtâpŋe ya tetekŋan kinmu ekbi. ⁵ Ekmâ kâlehen yâhâwi. Kâlehen yâhâm lok sihan âlâ hâk katipŋe kaok kâlep mânunġahop yaŋe tatmu ekbi. Ekmâ umutyenŋe ariop.

⁶ Lok yaŋe yuwu sâmu ekyongop. “Yen kiŋġityenġahât ki otŋet. Yesu Nasaret amboŋe howanân kuwi ya ekne sâmu takai ya nanġan. Yâhâmâ yuân ki tap. Emelâk mumuŋambâ yahatmâ arap. Ga gewâkŋeâk ekŋet. ⁷ Ekmâ arimâmâ Petoro otmu hoŋ bawalipŋe nombotŋe ya yuwu sâmu ekyongonomai. “Yâhâmâ emelâk mumuŋambâ yahatmâ Galilaia hânâŋgen ari tap. Yawu ġârâmâ yen yawuâk ari yâk penewaŋġinomai.” Yawu sâmu ekyongonomai.” Yawu sâop.

⁸ Yawu sâmu ekyongomu kiŋġityenġahât otmâ kâi bâtyenŋe sân sân sâmu yapâ pilâm sururuk sâmu ba ariwi. Ari lohimbî nombotŋe yakât ki ekyongowi.

Yesuhât den pat âlepŋe Marekoŋe kulemguoop yakât den potonŋe âlâ lok âlâŋe yuwu kulemguoop tap.

*Yesuŋe Maria Matala kapiân gâtŋe tetewangiop.
(Mataio 28:9-10 Yoane 20:11-18)*

⁹ Tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp ya pesuk sâop. Gârâmâ emet haŋ sâmu yanâmâ Yesuŋe mumuŋambâ yahalop. Otmu Maria Matala kapiân gâtŋe, iŋŋak emelâk weke bâleŋe nombolân yâhâp watyekmu yâkâlebâ gahaeakmâ ariwi. Anjoân yâkâlen tetewangiop. ¹⁰ Tetewangiimu yanâmâ yâkŋe ari Yesuhât hoŋ bawalipŋaŋe menduhuakmâ yâkât we bâle nâŋgâm tatbi ya yuwu sâm ekyongop. ¹¹ “Yesuŋe mumuŋambâ yahatmâ tetenihiap,” sâm ekyongomu nâŋgâŋetâ porap olop.

*Yesuŋe hoŋ bawayâhâtŋe yâhâp teteyitiop.
(Luka 24:13-35)*

¹² Otmu yakât kakŋan Yesuŋe hoŋ bawayâhâtŋe yâhâp mâtâwân teteyitiop. Teteyitigimu ekmutâ kun kundennaŋe âlâ olop. ¹³ Lok yaŋe ekmâ âwurem sururuk sâm ari bukulipyetŋe yakât ekyongomutâ nâŋgâŋetâ yawuâk porap olop.

*Yesuŋe hoŋ bawalipŋe den bâiŋe ekyongop.
(Mataio 28:16-20 Luka 24:36-49 Yoane 20:19-23)*

¹⁴ Otmu sâp âlâenâmâ Yesu hoŋ bawalipŋe kâiân konok hârohâk menduhuakmâ sot nem tatbin. Nem tatmunŋe Yesuŋe teteningiop. Otmu mumuŋambâ yahatmu ekmâ taka bukulipnennaŋe eknongonŋetâ nâŋgâmunŋe porap olop yakât Yesuŋe den sâningiop.

¹⁵ Otmu yuwu sâm eknongop. “Den kâsikum yinŋim gan yu mem hânŋan kulemŋan ari lohimbî kâsikum yinŋinomai. ¹⁶ Kâsikum yinŋinŋetâ nâŋgâŋetâ bonŋe otmu biwiyenŋe nâhâlen kepeiŋetâ toen katyeknomai. Lohimbî yamâ sâp pato tetemu âwurem ge meyekmune orowâk tatmâ yâhâmbisâin. Yawu gârâmâ lohimbî nombotŋaŋeâmâ nâhât den pat ya nâŋgâŋetâ ki bonŋe otmu biwiyenŋe alitmâ mannomai yamâ sâp patoen Anitâŋe matŋe umatŋe yinŋimu menomai.

¹⁷ Lohimbî nâhâlen biwiyenŋe kepeim mannomainŋeâmâ nâhât wâtŋan kinmâ kulem topŋe topŋe yuwu menomai. Nâhât wâtŋan kinmâ weke bâleŋe watyekŋetâ gahaeakmâ arinomai. Otmu nimbilamyenŋe purik sâmu den aŋgo sânomai. ¹⁸ Otmu sâtŋe metŋe topŋe topŋe otmu hambe gumbamŋe ki hilippongonŋetâ munomai. Otmu lohimbî kundat umatŋe teteyinŋiwuap ya gurâ tânyongonŋetâ âlepŋe otnomai.” Yawu sâm eknongop.

*Yesu himbimân yâhâop.
(Luka 24:50-53 Aposolo 1:9-11)*

¹⁹ Yawu sâm eknongomu pesuk sâmu Anitâhâlen âwurem yâhâop. Yâhâmu Anitâ âwâŋe orop dop konohâk tawot. ²⁰ Otmu yakât kakŋan kutdânenŋaŋe mâmâŋe otningimu kapi tipi tapi tatmâ arap ya hawamgum yâkât den pat âlepŋe lohimbî ekyongom manbin. Yawu otmâ kulem topŋe topŋe memunŋe ekmâ den pat ya nâŋgâŋetâ bonŋe olop.

Luka Yesuhât Den Pat Âlepŋe Lukaŋe kulemuop.

O bukune Teopilo,

¹ Yesuŋe hohtennŋan manmâ kulem topŋe topŋe memu lohimbi yâk orop manmâ ya ekbiŋe den pat âlepŋe ya kâsikum ningiwi. ² Den pat ya lok sesenġâlâkŋe kulemuwi. ³⁻⁴ Otmu nâŋe gurâ den pat ya topŋambâek nâŋġâm henġenġum kulemġum katġihian. Yakât otmâ pepa yu sâlikumâmâ anġoân Yesuhât den pat kâsikum ġihiwi ya nâŋġâm henġenġuwuat. Den pat ya yuwu tap.

Anġelo âlâŋe Sakaria yâkâlen teteop.

⁵ Emelâk lok kutdâ âlâ, kutŋe Herot sâŋ, yâkŋe Yuraia ambolipŋe yenġât kunyeŋe otmâ galemġongom manop. Sâp yan Anitâhât hotom uminiwi ya yenġâlen ġâtŋe lok âlâ, kutŋe Sakaria sâŋ. Yâhâmâ Awiahât senâmbâ ġâtŋe. Yâkŋe imbi âlâ, kutŋe Elisapet sâŋ, ya miop. Yâhâmâ Aron yâkât senâmbâ ġâtŋe. ⁶⁻⁷ Otmu lohimbi yuŋe inâk kâsi manmâ gam sombo olowot. Yawu manmâ tem lâuwangim gamutâ Anitâŋe yelekmu ârândâŋ olop.

⁸ Yâhâ Anitâhât hotom uminiwiŋe amboŋan amboŋan hotom um gaminiwi. ⁹ Otmu hotom u uhât sâp ya tâlâhumu Sakaria mem katġetâ opon kâmbukŋahât biwiŋe âlâen yâhâ hotom uop. ¹⁰ Hotom uop sâp yan lohimbi nombotŋaŋe opon kâmbukŋe yakât dâmân kâlehen yâhâ kinmâ Anitâ ulitġuwi. ¹¹ Ulitġum kinġetâ Anitâhât anġelo âlâ, kutŋe Gawirie sâŋ, hotom uminiwi yakât alata bonângen tetem kinop. ¹² Tetem kinmu Sakariaŋe ekâmâ pârâk pilâop.

¹³ Yawu otmu anġelo yaŋe yuwu sâŋ ekuop. “Sakaria, ki kinġitġahât ot. Imbihaŋe naom miâk nâŋġâm Anitâ ulitġum gamat. Yakât otmâ Anitâŋe nâŋġâhihimu imbihaŋe naom membuap. Naom yakât kutŋe Yoane sâŋ kunbuat. ¹⁴ Tetewuap yan lohimbi kinġitŋe orowâkŋe yet orop herone nâŋġawanginomial. ¹⁵ Nanyetŋe yaŋe tem lâuwangim manmu Anitâŋe nâŋġawangimu ârândâŋ otbuap. Târârâhâk manmâ to kârikŋe ki nembuap. ¹⁶ Yawu manmu Anitâhât Wâtġât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otbangimu Isirae lohimbi kuwikyekmu Kutdâ Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim mannomai. ¹⁷ Emelâk embâŋân Anitâhât poropete âlâ, kutŋe Elia sâŋ, yaŋe yâkât wâtŋan kinmâ yu ya otminiop ya Anitâŋe ekmu ârândâŋ otminiop. Yakât dopŋeâk nanyetŋaŋe manmâ Kutdâhât mâtâp mewangiwuap. Yâhâ âwâlipyenŋe nan baralipyenŋe kuk otyingimai ya biwiyeŋe mem huruġ tuhuyingimu kaok oranġinomial. Otmu lohimbi kunyeŋe kârikŋe otmâ Anitâhât den kumai ya ekyongomu orotmemeyeŋe bâleŋe pilâm tem lâuwangim mannomai. Nanyetŋaŋe yawu otmâ Kutdâhât mâtâp mewangiwuap. Yawu.”

¹⁸ Yawu sâmu, Sakariaŋe yuwu sâŋ âkuop. “Net emelâk sombo oait. Yakât otmâ ġâhât den ya nâŋġâm biwi yâhâp oan. Girawu otmâ yakât nâŋġâmune bulâŋe otbuap?” Yawu sâop.

¹⁹ Sâmu sâop. “Ahonakmune nâŋġâ. Nâ Gawirie, Anitâhât hoŋ bawaŋgiman. Yâkŋe hâŋġânnohomu ge den yu ekgohoan. ²⁰ Yawu ġârâmâ den ekgohomune nâŋġâm biwi yâhâp oat yakât matŋe den biaek manbuat. Yâhâ den ekgohoan

yukât bulâje tetewuawânâk lauhe hâreakmu den otbuat.” Yawu sâmu yanâk biatmu, lok sombo ya iknjiâk kinop.

²¹ Lok sombo ya opon kâmbuknjan yâhâ sâp kâlep talop. Yakât otmâ lohimbi yaehen kinbiñe “Girawu otmâ kâihumboj ot tap?” sâmu mambotbangiwi.

²² Yawu otñetâ yâk yengâlen ge den ekyongowe sâmu otmu enjatñe manguakmu kopa olop. Kopa otmâ kinmu ekmâ yuwu sâwi. “Opon kâmbuknjan yâhâmu Anitâñe biwiñe mem purik pilâwanjimu kulem âlâ tetemu eksap mon?” Yawu sâñetâ den sâwe sâmu bânñajak kai toka olop.

²³ Otmu nep sâpñe pesuk sâmu kapiân âwurem gem ariop. ²⁴⁻²⁵ Otmu yakât kaknjan imbiñe ya tepñe olop. Tepñe otmâ yuwu sâop. “Anitâ Kutdâñe nânghânihimu tepne oan yakât otmâ ki anjulkabom.” Yawu sâmu emetñanâk tatmu emetsenñe mome pesuk sâop.

Anjelone Maria yâkâlen teteop.

²⁶ Emetsenñe mome pesuk sâmu yan, Anitâñe anjelo, kutñe Gawirie, ya yâhâñe hânghângumu giop. Hânghângumu ge Nasaret kapi Galilaia hânân tap yan imbi sihan âlâ, kutñe Maria sâmu, ya tetewanjio. ²⁷ Yâhâ imbi sihan ya Dawitihât senâmbâ gâtñe yakât otmâ lok âlâ, kutñe Yosep sâmu, yâkât pat kuwanjinetâ manop. ²⁸ Anjelo yanñe tetewanjim yuwu sâop. “Anitâñe nânghânihim mâmâñe otgihiap yakât otmâ biwihañe herone otbuat.”

²⁹ Yawu sâmu ekumu nânghâm kiwilim biwiñañe yuwu nânghâop. “Den eknohoap yakât toñje girawu?”

³⁰ Biwiñañe yawu nânghâmu yuwu sâmu ekuop. “Anitâñe nânghâhihiap. Yakât otmâ biwihe sânduk sâek. ³¹ Gâñe tepge otmâ naom membuat yâkât kutñe Yesu sâmu kunbuat. ³² Lohimbiñe yâkât nânghâwanjinetâ yahatmu “Anitâ pato nandorone yâkât nanñe” sânomai. Otmu emelâk embânñan Kutdânenñe Anitâñe tâmbânenñe Dawiti lok kutdâ sâmu katmu bukulipñe galemiongom manop. Yakât dopñeâk Anitâñe nange âi sâmu wanñmu ³³ Yakop sen nengât kunnennje kinmâ tihitnennje otbisâp.” Yawu sâop.

³⁴ Sâmu sâop. “Nâ lok orop ki mansan. Yakât otmâ den yat yakât bulâje girawu tetewuap?” Yawu sâop. ³⁵ Sâmu sâop. “Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwihan gemu Anitâñe mâmâñe otgihimu tepge otmâ naom membuat. Yakât otmâ naom ya koko salehâk manbuap. Yawuhât lohimbiñe ekmâ kutñe “Anitâhât nanñe” sâmu kunomai. ³⁶⁻³⁷ Den âlâ torokatmâ sâmunne nânghâ. Anitâñe yu ya otbe sâmu yakât ki hâmu pâpgumap. Yawu otmâ bukuhe Elisapet kâsi manmâ gamap ya nânghâwanjimu tepñe otmâ manmâ gamu emetsenñe nombolân konok pesuk yap. Imbi kâsi sâmai ya yawu tetewanjio.” Yawu sâop.

³⁸ Sâmu sâop. “Nâ Kutdâhât honñe bawa imbi. Yakât otmâ den yat ya bulâje teteâkgât nanñan.” Yawu sâmu anjelone pilâm ariop.

Mariñe Elisapet arim ehop.

³⁹ Sâp kâlep ki otmuâk Mariñe Sakaria imbiñeit yetgâlen ariwe sâmu kapiñe pilâm kapi âlâ Yuraia hân yakât halângen tap yan ariop. ⁴⁰ Yan arim yâk yetgât emelan yâhâm Elisapet ekmâ herone otbangiop. ⁴¹ Herone otbangimu yanâk tepñe kâlehen naom talop yanñe kâlâwahomu nânghâop. Yawu otmu Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe Elisapet mâmâñe otbangimu bukunje yuwu sâmu ekuop. ⁴²⁻⁴³ “O bukune, Anitâñe gâ nânghâhihim mâmâñe otgihiap. Yakât otmâ imbi kerekñe gâhât nânghâhihiñetâ yahatbuap. Otmu naom membuat ya Anitâñe mâmâñe otbangimu tihitnennje otmu Kutdânenñe sâmu

tem lâuwangim mannom. Nâmâ imbi inje mansan. Yamâ gârje nâhâlen takarâ nângâmune âlâ kândâkdâ oap. ⁴⁴Taka nohondâ yanâk naom tepnan tap yuŋe kâlâwahomu nanġan. ⁴⁵Otmu den âlâ torokatmâ sâmune nângâ. Anitâŋe aŋelo âlâ hângângumu ge den ekgohop yakât bulâŋe tetewuap yakât nângâm biwi yâhâp ki oat. Yawu otmâ biwi heronje nanġat.” Yawu sâop.

Mariaŋe Anitâ mepaem heronje otbaŋgiop.

⁴⁶Yawu sâmu Mariaŋe yuwu sâm ekuop.

⁴⁷⁻⁴⁸“Nâ Anitâhât hoŋ bawa mansan. Yawu gârâmâ Kutdâne Anitâ tihitnenŋe otmapŋe nângânihim mâmâŋe otnihiap. Yakât otmâ lohimbî komotŋe komotŋe tetem mannomaŋe nâhât nângâŋetâ yahatmu “Anitâŋe nângâwaŋgiap,” sânomai. ⁴⁹Anitâ Manman koko salek Amboŋaŋe mâmâŋe otnihim kulem miap yukât nângâmune ewe membe otmu mepaem mansan. ⁵⁰Otmu lohimbî âlâ me âlâŋe Anitâhât nângâm tem lâuwangimai ya wawaeyekmap. ⁵¹Wâtŋe pato nandoronje tatbaŋgiap. Yakât otmâ yu yakât ki pâpgumap. ⁵²Lohimbî yeŋe enġatyenġeak watmâ manmâ hâkyenje mepaeakmai ya mem ge katyekmap. Otmu lok kutdâlipyenġe lohimbî mem bâleyekmai ya mem ge katyekmap. Mem ge katyekmâ lok geheŋe ya mem yâhâ katyekmap. ⁵³Otmu lok iri sikumyenje orowâk ya misihem manmai ya mem ge katyekmu umburuk otmâ manmai. Yâhâ lohimbî po manmai ya tihityenje otmâ sot kâlê yingimap. ⁵⁴Emelâk embâŋân tâmbâlîppenŋe yengât pat kuyiŋgiop ya mem mete tuhum Isirae lohimbî nengât tihitnenŋe otmâ gamap. ⁵⁵Yawu otmâ tâmbânenŋe Awaraham yâkât pat kuwaŋgiop. Pat yakât bulâŋe nen yâkât sen nengâlen teteap. Yawu.” Yawu sâop.

⁵⁶Mariaŋe yawu sâm Elisapet ekuop. Otmu yâk orop manmu emetsenŋe kalimbu pesuk sâmu kapiŋehen âwurem ariop.

Yoane teteop.

⁵⁷⁻⁵⁸Maria âwurem ariop yakât kakŋan Elisapetŋe nanŋe miop. Yâhâ Kutdâne nângâwaŋgimu nanŋe miop yakât nângâm hep torehenlipŋe otmu kapi ambolipŋaŋe heronje nângâwaŋgiwi.

⁵⁹Otmu hilâm nombolân kalimbu pesuk sâmu yan hep torehenlipŋaŋe menduhuakmâ naom yakât hâkŋahât undip tuhuwangine sâm, âwâŋe Sakaria, yâkât kutŋe membuaŋ sâwi. ⁶⁰Yawu sâŋetâ mâmâŋaŋe kuyiŋgim yuwu sâop. “Bia, kutŋe Yoane sâm kunom.” Yawu sâop.

⁶¹Yawu sâmu yuwu sâm ekuwi. “Âlepŋe yat yamâ bukulipge me hep torehenlipge yengât kut âlâ yawuya ki tap.” ⁶²Yawu sâm kuaŋgiwi. Otmu “Âwâŋaŋe girawu nanġap?” sâm bâtyenġaŋe kai toka otmâ tape kiripi mem waŋbi.

⁶³Tape kiripi mem waŋetâ yuwu kulemguop. “Kutŋe Yoane sâm kunom,” yawu kulemguop. Kulemgumu ekmâ nângâŋetâ âlâ kândâkdâ olop. ⁶⁴Yawu otmâ Sakariahât launje hâreakmu Anitâ mepaeop. ⁶⁵⁻⁶⁶Yawu otmâ Anitâŋe naom ya mâmâŋe otbaŋgim ikŋe den biwiŋan katmu lohimbî ekyongowuap yakât sâm mepaeop. Kulem yawu teteop yakât nângâŋetâ sâtŋe otmu kapi ambolipŋaŋe yakât den pat sâm haok tuhuŋetâ lohimbî Yuraia halângen manmâ ariwiŋe nângâm yuwu sâm alahuwi. “Naom yu lok otbuaŋan girawu otbuaŋ?” Yawu sâm nângâwi.

Sakariaŋe Yesuhât sâm ekyongop.

⁶⁷ Sakariaŋe Anitâ mepaeop yan Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiŋe mem hewewenġ tuhumu yuwu sâop.

⁶⁸⁻⁶⁹ “Ambonenŋe Anitâŋe nen lohimbilipŋe manman bâleŋambâ menenekmâ tihitnenŋe otbe sâŋ tâmbânenŋe Dawiti yâkât senâmbâ gâtŋe âlâ kânâŋgâwuap. Yawu otmâ mâmâŋe otbaŋgimu yâkŋe manman âleŋŋan katnenekbuap. Yakât otmâ mepaene. ⁷⁰⁻⁷¹ Yâhâ kasalipnenŋe nongom itit kiom tuhungimaihât sâreerenekmâ tihitnenŋe otmu mannom. ⁷² Yakât nâŋgâm emelâk embâŋân tâmbâlipnenŋe yengât pat kuyiŋgiop yakât ki nelâmguop. Ya mem mete tuhum poropetelipŋe ekyongomu kulemguwi. ⁷³⁻⁷⁴ Yâhâ yâkŋe kasalipnenŋe yengât bâtyeŋambâ menenekmu biwinenŋe sânduk sâŋ tem lâuwaŋgim manmâ yâhânomgât pat Awarahamgât kuwaŋgiop. ⁷⁵ Yakât otmâ nen Isirae lohimbŋe tem lâuwaŋgim ki kiŋgitnenŋahât otmâ manmâ yâhânom. Yawu otmâ uwawaŋŋe bia manmunŋe nenekmu ârândâŋ otbuap.” Yawu sâŋ mepaeop.

⁷⁶⁻⁷⁷ Otmu den âlâ torokatmâ nanŋahât yuwu sâŋ ekyongop.

“Nanne yuŋe Kutdânenŋe kulet sâwaŋgim ari mâtâp mewaŋgiuwap. Otmu nenŋe orotmemenenŋe bâleŋe bet pilâm Anitâhâlen biwinenŋe kepeimunŋe tosanenŋe pilâŋingiwuap yakât den eknongomu nâŋgânom. Yakât otmâ lohimbi biwihâlâkŋe yâkât nâŋgâŋetâ yahatmu “Anitâ yahat yahatŋe yâkât poropete” sânomai. ⁷⁸ Yakât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Nen omoŋ bâleŋan dop yawu manmain. Yâhâ emet haŋ sâwe sâŋ otmap yanâmâ pitu kâŋŋe papato yaŋe tetemu tatmâ yaŋak emet haŋ sâmap. Emet haŋ sâmu emetsenŋe ga takamap. ⁷⁹ Yakât dopŋeâk Anitâŋe kaok nâŋgâningim ikŋe hoŋ bawa himbimâmbâ hâŋgângumu ge ikŋe laŋinŋe biwinenŋan pilâmu haŋ sâningimu yâkât mâtâp watmâ yâhâmunŋe manman kârikŋan katnenekbuap. Yawu.”

Sakariaŋe yawu sâŋ ekyongop.

⁸⁰ Otmu naom ya kâiŋe hâwimu lok otmâ nâŋgân nâŋgânŋe keterakbaŋgiop. Yawu otmâ âwâŋe mâmâŋe pilâyelekmâ ari lok ki manmaiâŋgen manop. Yan ari manmâ Isirae lohimbi hohetyeŋan âwurem taka âi tuhuwuap yakât mambotmâ manop.

2

Yesu teteop.

(Mataio 1:18-25)

¹⁻² Yâhâ Elisapetŋe nanŋe Yoane miop sâp yan kiap pato âlâ, kutŋe Kurinio sâŋ, yâhâmâ Siria lohimbi yengât kuyenŋe pato manop. Otmu Roma lok yengât lok kutdâ âlâ manop, kutŋe Ahusto sâŋ. Yâkŋe puwâk lohimbi amon mansai ya yengât dop nâŋgâwe sâŋ olop. Yakât otmâ Roma yengât amutgen lohimbi hân âlâen âlâen tatmâ ariwi yengât kutyenŋe kulemgunomaihât den katyiŋgim ariop. ³ Yakât otmâ lok kerekŋe kutyenŋe katne sâŋ kapiyenŋe tâmbâŋan ariwi.

⁴⁻⁵ Otmu emelâk embâŋân Isirae yengât lok kutdâ âlâ manop, kutŋe Dawiti sâŋ, yâkŋe Yuraia hânân kapi âlâ, kutŋe Betelem, yan teteop. Yawu gârâmâ Ahustoŋe den katyiŋgop yan Dawitihât senâmbâ gâtŋe, lok âlâ, kutŋe Yosep sâŋ, yâku yawuâk kapiŋe tâmbâŋan ariop yamâ yuwu. Yosepgât imbi sâŋ pat kuwaŋgiwi, yamâ kutŋe Maria sâŋ, yâhâmâ tepdâek manop. Yawu gârâmâ orowâk kapiyetŋe, kutŋe Nasaret, Galilaila hânân tap, ya pilâm Betelem

hân tâmbâñan ariowot. ⁶ Arimutâ omoñ otmu kapi yan lombañe ari emet iminiwi ya kândikum ariwiñe gewâk meñetâ pik sâop. Yakât otmâ emetgât ekmutâ biatmu bulimakaohât emetñan yâhâ talowot. ⁷ Tatmutâ yanâk naom kâlâpgumu nanñe miop. Mem bulimakaonje sot kondoân neminiwi yan sâñgumân katipgum katmu iop.

Lama galemyongom tatbi yakât den pat

⁸ Otmu kapi ya gotñan lok nombotñane bau âlâ, kutñe lama sâam, ya galemyongom tatbi. ⁹ Tatñetâ yan Anitâhât anjelo âlânje yâk yengâlen tetemu, yâkât lanjinñane siliñ siliñ sâamu ekmâ umutyene ariop.

¹⁰ Umutyene arimu yuwu sâam ekyongop. “Kiñgityenahât ki otñet. Nâñe den âilongö ekyongowe sâam teteyinñan. Yakât yuwu sâamune nâñgâñet. ¹¹ Anitâñe ikñe hoñ bawa hâñgângumu ge sârereyekmâ tihityene otbuap sâamai ya yiwereñe Dawitihât kapiân teteap. Yâkât kutñe Kiristo. Yâkñe kutdâyene otmâ tihityene otbuap yakât nâñgâm lohimbî kiñgitñe orowâkñe herone otnomai.

¹² Otmu mâmânñane ñanja ya sâñgumân katipgum bulimakaonje sot kondoân nemai yan katmu iap ya ari mem tetenomai. Ya mem tetenomai yan den ekyongoan yukât nâñgâñetâ bulânje otbuap.” Yawu sâam ekyongop.

¹³ Yawu sâam ekyongomu yanâk anjelo kiñgitñe orowâkñe tetem bukuyene penewañgim yuwu sâam Anitâ kiki mewañgim mepaewi.

¹⁴ “Anitâñe lohimbî yekmu ârândân otmap yâhâmâ biwi sânduhân katyekmu buku oranñinomai. Yakât otmâ yene herone otmâ Anitâ Hibim Amboñe mepaenjet.”

¹⁵ Yawu sâam kiki mewañgim mepaem hibimân âwurem yâhâñetâ lama galemguwiñe yuwu sâawi. “Kutdânje anjelo hâñgângumu ge den eknongoap. Yakât otmâ kapiân yâhâm ekne.”

¹⁶ Yawu sâam lama ya katyekmâ kapiân sururuk sâam yâhâ Maria, Yosep, nanyetñe mem teteyekbi. Mem tetem yan Mariañe nanñe ya sâñgumân katipgum katmu iop ya ekbi. ¹⁷ Ekmâ yan anjeloñe teteyinñim ñanja yakât den pat ekyongomu nâñgâwi ya ekyotgowi. ¹⁸ Ekyotgoñetâ nâñgâmutâ âlâ kândâkdâ olop. ¹⁹ Yawu gârâmâ Mariañeâm den ya nâñgâm biwiñan katmâ manop. ²⁰ Yâhâ Anitâhât anjeloñe lama galemñe den ekyongop ya ekñetâ bulânje otmu yâkñe âwurem ari Anitâ mepaem herone otbañgiwi.

Simion yet Hana yâk yetgât den

²¹ Yesu teteop yakât kakñan hilâm nombolân kalimbu pesuk sâamu hâkñahât undip tuhuwañgim kutñe Yesu sâam kunbi. Yâhâ Mariañe tepñe ki olop sâp yan anjeloñe tetewañgim kutñe Yesu sâam kunbuat sâop ya watmâ kunbi.

Yesuñe Kutdâhât hoñ bawañgiwuapgât Yosep yet Mariañe pat kuwañgiowot.

²²⁻²⁴ Isirae imbiñe naom meñetâ hepyene sañ sâuwap yan salek otmâ mannomaihât Anitâñe Mose den âlâ ekumu kulemgum katyinjioip yamâ yuwu tap. “Âwânje mâmânñane kembâ me upu kutulup yâhâp mem hotom unihiromawot.” Yawu tap. Den ya lâum Maria yet Yosepñe Yesu lâum Yerusalem kapiân yâhâowot. Yâhâ emelâk Anitâñe Mose den âlâ ekumu kulemguop yamâ yuwu. “Nanlipyene kunñe tetenomai yamâ Kutdâhât hoñ bawañginomaihât pat kuwañginomai.” Den yâhâp ya lâum Yesu lâum opon kâmbukñan yâhâowot.

²⁵ Sâp yan Yerusalem kapiân lok âlâ manop, kutñe Simion. Yâhâmâ Anitâhât Wâtgât mâmânñahât Heakñe mâmânje otbañgimu Anitâhât tem lâuwañgim

uwawapņe bia manmâ gaop. Yawu manmâ Anitâņe ikņe hoņ bawa hângângumu ge Isirae lohimbi tihityeņe otmâ kasalipyeņe watyekmu arino-mai yakât mambotmâ manop. ²⁶ Yâhâ emelâk Wâtgât mâmâņahât Heakņe biwiņan kioņmu Anitâhât hoņ bawaņe tetem Isirae lohimbi yengât tihityeņe otbuap ya ekuap yakât nâņgâm biwi yâhâp ki olop. ²⁷ Aiop, Yosep yet Mariane Yesu lâum opon kâmbukņan yâhâowot sâp yan Wâtgât mâmâņahât Heakņe Simion mem heweweņ tuhumu yawuâk opon kâmbukņan yâhâop. Yâhâ kinmu Maria yet Yosepņe Anitâhât den lâum Yesu lâum yâhâowot. ²⁸ Yâhâmutâ ekyotgomu nanyetņe waņmutâ lâum yuwu sâm Anitâ mepaeop.

²⁹ “O Kutdâ pato, gâņe nâņgânihirâ yiwerenņe Isirae nengât tihitnenņe otbuap yâk eksangât biwine huruņ yap. Yakât otmâ inâk ki mumbom. ³⁰⁻³¹ Yâhâ naom yu pato otmu lohimbi âlâ me âlâņe yâkâlen biwinenņe kepeim mannom yan gâņe nengât tihitnenņe otmâ manman âlepņan mem katnenekdâ manmâ yâhânom. ³² Yâhâ pâku lohimbiņe manman âlepņahât mâtâp ekmâ watnomaihât gâhât laņingane biwiyeņan pilâmu haņ sâyiņgiwuap. Yawu otmâ yâkâlen biwiyeņe kepeim Isirae nengât heronņe nâņgâninginomai.” Yawu sâop.

³³ Yesu lâum yawu sâm Anitâ mepaemu, âwâņe mâmâņeņe nâņgâmutâ âlâ kândâkdâ olop. ³⁴ Yawu otmâ Anitâņe yâk yetgât nâņgâyitgiâkgât Simionņe ulitguop. Yawu otmâ mâmâņe yuwu sâm ekuop.

“Sâmune nâņgâ. Nen Isirae lohimbiņe nangahât nâņgâmâmâ hioņaknomgât Anitâņe sâm kalop. Nombotņe yâkâlen biwinenņe kepeim manmâ manman kârikņahât pat yakât bulâņe menom. Yâhâ nombotņeamâ yâk bethangim hiliwahonomaihât pat mannomai. ³⁵ Yawu manņetâ Anitâņe ikņe kai toka sâm senyeņan katmu kinbuap. Katmâ kinmu sâm ge katnomai ya yengât topyeņe mem tetewuap. Yawu gârâmâ kuņetâ mumbuap yan we bâle pato nâņgâwuap. Yawu.” Yawu sâm ekuop.

³⁶ Otmu Simionņe den yawu sâm ekuop sâp yanâk imbi sombo âlâ Anitâhât den sâm tetem lohimbi ekyongom manopņe mem teteyehop. Imbi sombo yakât topņe yuwu. Imbi yakât kutņe Ana sâm, yâhâmâ Panue baratņe, Asehât senâmbâ gâtņe. Yâkņe lokņeit miakmâ manmutâ yambu 7 pesuk sâmu lokņe muop. ³⁷ Lokņe mumu ikņe kambut manmâ gamu yambu 84 pesuk sâop. Yâhâ imbi sombo yaņe omoņe hilâmņe opon kâmbukņan tatmâ Anitâ mepaeminiop. Otmu sâp sâsâņan sot barak manmâ ulitguminiop. ³⁸ Otmu yâkņe naom ya mem tetem yâku yawuâk Anitâ mepaeop. Otmu Anitâņe ikņe hoņ bawa hângângumu ge Isirae tihityeņe otmâ kasalipyeņe watyekbuapgât nâņgâm biwiyeņe mem manbi ya Yesuhât ekyongop.

³⁹ Yâhâ Maria yet Yosepņe Anitâhât den tiņâk lâum hotom uwaņgimutâ pesuk sâmu opon kâmbukņambâ ge Nasaret kapi Galilaia hânân tawân âwurem ariowot. ⁴⁰ Yan ari manmutâ naom ya Anitâņe mâmâņe otbaņgimu kâiņe hâwimu nâņgân nâņgânņe keterahop.

Maria yet Yosepņe Yesu dâim Yerusalem kapiân yâhâowot.

⁴¹ Yura yengât Tihit tihit Hombaņ ya tâlâhumu Yosep yet Mariane nanyetņe orowâk Yerusalem kapiân yâhâwi. ⁴² Sâp yan Yesuâmâ yambuņe kâiân yâhâp otbaņgiop. ⁴³⁻⁴⁴ Hombaņ ya ekņetâ pesuk sâmu lohimbi itoņ galaņ kapiyeņehen arim kinbi. Sâp yan Maria yet Yosepņe nanyetņe ki ekmâ lohimbi nombotņe orop arap nâņgâowot. Yawu nâņgâm yetņiâk Yerusalem kapi pilâm âwurem ariowot. Mâtâwân arim tatņetâ niņ sâop. Emet niņ

sâmu bukulipyetje yengâlen ba pâinmutâ bialop. ⁴⁵ Emet harj sâmu ya-hatmâ Yerusalem kapiân âwurem ari iowot. ⁴⁶ Imutâ harj sâmu pâinmâ opon kâmbukñan yâhâowot. Yâhâ lok Mosehât girem den lohimbî kâsikum yingiminiwi ya yengât denyenje nângâm Yesunje topñahât âiyongom talop yan mem teteowot. ⁴⁷ Otmu Yesunje yâk orop den huhuwi ya lohimbî yan tatbiñe nângâñetâ âlâ kândâkdâ olop. ⁴⁸ Yâhâ âwâñe mâmâñaje mem tetem pârâk pilâowot. Yawu otmâ mâmâñaje yuwu sâm ekuop. “Net âwâheit pâingekmutje biatmu gorâ kakñan takait. Gâñe wongât otmâ mângâeneleksat?”

⁴⁹ Sâmu sâop. “Nâñe awonñahât nep tuhuan ya emelâk nângâmbâwât. Yamâ wongât pâinnekmâ takawot?”

⁵⁰ Yawu sâmu nângâmutâ ki keterakyitgiop. ⁵¹ Yamâ mâmâñajeâmâ nanñahât den ya biwiñan katmâ nângâm gaop.

Yawu otmâ âwâñe mâmâñe orop Nasaret kapiân âwurem ari manmâ tem lâuyitgim manmâ gam kundenje sânduk sâop. ⁵² Otmu Anitâñe mâmâñe otbanñimu nângân nângânñe keterakmâ henñenñuop. Yawu gamu lohimbñe ekñetâ âilongo olop.

3

Yoaneñe âi topñe kalop

(Mataio 3:1-12 Mareko 1:2-8 Yoane 1:19-28)

¹ Roma yengât lok kutdâ âlâ, kutje Tiwerio Sisa sâm, yâk kânângâñetâ lohimbî kerek nengât kunnenje pato otmâ galemyongomu yambu 15 pesuk sâop. Otmu sâp yan kiap âlâ, kutje Pontio Pilato sâm, yâhâmâ Yuraia ambolipñe galemyongom manop. Yâhâ lok kutdâ âlâ, kutje Herot, yâhâmâ Galilaia ambolipñe galemyongom manop. Yâhâ imiñe Pilip, yâhâmâ Ituria otmu Taroniti ambolipñe galemyongom manop. Yâhâ lok kutdâ âlâ, kutje Lisania sâm, yâkñeâmâ Awilene kapi ambolipñe galemyongom manop.

² Yâhâ Anitâhât opon kâmbukñan hotom uminiwi ya yengât kunyene lok yâhâp manowot, kutyetje Anasi yet Kaipa. Aiop, sâp yan Sakaria nanñe, kutje Yoane sâm, yâkñe lok ki manmaiângen ari manmâ âi topñe kalop. ³ Yan manmu Anitâñe ikñe den biwiñan katmu Yoran to nombot nombot bam gam lohimbî yuwu sâm ekyongop. “Orotmemeyenje bâleñe ya kerek betgunjetâmâ toen katyekbom. Toen katyekmune Anitâñe tosayenje pilâyingiwuap.” Yawu sâm ekyongop. ⁴ Yâhâ emelâk emet inânñan poropete âlâ, kutje Yesaia sâm, Anitâñe yuwu sâm ekumu kulemguop tap.

“Lok ki manmaiângen, lok âlâ yan ari manbuap. Lohimbî yâkâlen takanamai ya yuwu sâm ekyongowuap. “Lok kutdâhât mâtâp ya mem pitiñet. Otmu mâtâp mewangñet. ⁵ Otmu uk sâm huruj sâm, pumñe lauñe ya kum kilikmâ mem ârândâñ merândâñ tuhuñetâ ya talâk. Otmu mâtâp gonñon mañon ya henñenñunomai. Otmu mâtâp gâwikñe ya mem pererene tuhunomai. ⁶ Yawu otmâ Anitâñe lohimbî kerek yengât tihityene otbe sâm oap yakât topñe nângânomai.” Yawu sâm ekyongowuap.”

Yesaianje den yawu kulemguop tap yakât bulâñe yamâ Yoanehâlen teteop.

⁷⁻⁸ Yoaneñe den yawu ekyongop sâp yan lohimbî kiñitñe orowâkñe yâkñe toen mem katnenehâk sâm yâkâlen ariwi. Ariñetâ yekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yenâmâ lok perâkñe. Otñetâ bâlem gamap yakât matñe Anitâñe menjet sâmu yakât yeneâmâ kiñityenahât otmâ bâleñe ya pilai mâne âlepñe otbâp. Yawu gârâmâ den yan yu nângâñetâ ki ârândâñ oap.

Yawu otmâmâ yuwu mon nângânomai, “Nenâmâ Awarahamgât komot bulâŋe mansain. Yakât otmâ Anitâŋe nengât ki nângâm bâleningimap.” Yawu ki nângânomai. Yakât yuwu sâmunne nângâŋet. Anitâŋe sâmu kât yuŋe Awarahamgât komot tetenomaihât dop tap. Yawu gârâmâ yenâmâ ya imbiâk sâmai. Yakât matŋe hâmbâi menomai.

⁹ Yakât den âlâen hâum sâmunne nângâŋet. Emelâk unam sâtŋe katmu tap. Yâhâ nak âlâhât bonŋe ki kinbuap yamâ kârâm panmu ge mum hâlâlâŋ sâmu kâlâpŋe sewuap. Yenâmâ nak yakât dop otmâ mansai.”

¹⁰ Yawu sâm ekyongomu yuwu sâm âikuwi. “Nenŋe wuân otmunŋe ârândâŋ otbuap?”

¹¹ Sâŋetâ sâop. “Lok âlâ me âlâ hâk katipŋe yâhâp tatyinŋiwuapŋe bukulipyenŋe âlâ me âlâ umburuk mannomai ya yekmâmâ âlepŋe âlâ ya yinŋinomai. Otmu sotgât po manmai ya gurâ yawuâk nembe kalem otyinŋinomai.” ” Yawu sâop.

¹² Yawu sâm ekyongomu takesi meme lok nombotŋe yawuâk toen mem katnenehâk sâm yâkâlen taka yuwu sâm âikuwi. “Lok pato, nenŋe wuân otmunŋe ârândâŋ otbuap ya eknongorâ nângâne.”

¹³ Sâŋetâ sâop. Kunlipyenŋe “Takesihât dop yuwu meŋet” sânomai yawuâk menomai. Yeŋe andemŋe ya wangim âlâ torokatmâ ki menomai.”

¹⁴ Yawu sâm ekyongomu Roma yenŋât tembe lâu yawuâk yâkâlen taka yuwu sâm âikuwi. “Girawu nanŋat? Nenŋeâmâ wuân otmunŋe ârândâŋ otbuap?” Yawu sâwi.

Sâŋetâ sâop. “Yeŋe lok ki mem âlâlâ tuhuyekmâ kombo meyinŋinomai. Otmu tewetsenŋe yinŋinetgât ki hakyenŋan sânomai. Otmu âi memai yakât hâmenjahât kunlipyenŋe puluhuyeknomai yakât nângâŋetâ ârândâŋ otbuap. Yawu.” Yawu sâm ekyongop.

Yoanŋe lohimi ya Yesuhât ekyongop.

¹⁵ Yawu sâm ekyongomu nângâŋetâ âlâ kândâkdâ otmu nângâm yuwu sâwi. “Anitâŋe ikŋe hoŋ bawanŋe hângângumu ge tihitnenŋe otbuap ya Yoane mon?”

¹⁶ Yawu sâŋetâ nângâm yuwu sâm ekyongop. “Yeŋe orotmemeyenŋe bâlenŋe betbaŋŋetâmâ toen katyekbom. Lok âlâ irak betnehembâ âi topŋe katbuap yâhâmâ wâtŋe pato tatbaŋgiap. Yakât otmâ nâŋe yâkât itâkat ya mem kâpekâmâ golewangiwomgât dop ki tap. Otmu tânguwomgât dop gurâ ki tap. Nâŋeâmâ yâkât amutgen manmâ yâhâwom. Yâkŋeâmâ Wâtgât mâmânjahât Heak hângângumu ge mem ketetyekbuap. Nombotŋe manman âilonŋoân mem katyekbuap. Yâhâ nombotŋeâmâ hâhiwin kakŋan katyekmu mannomai. ¹⁷ Otmu den âlâen hâum sâwe. Yeŋeâmâ sot ekmâ mem kiwilim komot ikŋiâk ikŋiâk katmai. Nenejahât pat otmap ya konohân mem hâwurujetâ tatmap. Yâhâ ki nenejahât pat otmap yamâ mem pilâmai. Yakât dopŋeâk yâkŋe taka biwinenjahât topŋe ekmâ mem kâsipnongowuap yakât topŋe yuwu. Yâkât tem lâum manmâ yâhânom yamâ ikŋan mem torokatnenekbuaap. Yâhâ nombotŋe yâkât hâkâŋ otmâ betbaŋgim manmai yamâ watyekmu kâlâwân kionmâ hâhiwin nângâmbisâi.” Yawu sâop.

¹⁸ Yâhâ Anitâŋe tihityenŋe othe sâm oap yakât den pat âlepŋe ekyongop. Yawu otmâ orotmemeyenŋe bâlenŋe betbaŋŋet sâm den âlâlâ ekyongom enŋatyenŋan giop.

Herotŋe otmâ hilipguop.

¹⁹ Sâp yan lok kutdâ, kutŋe Herot sâŋ, yâkŋe iminjahât betŋehen kionŋmâ kahaŋe, kutŋe Herotia sâŋ, ya miop. Otmu orotmeme bâleŋe topŋe topŋe otmâ gaop. Yakât otmâ Yoaneŋe ekmu bâlemu yakât girem den ekuop.
²⁰ Girem den ekuop ya nâŋgâmu bâlemu imbiâk mem pâi emetŋan katmu talop. Yawu otmâ tosa âlâ miop.

Yoaneŋe Yesu mem toen kalop.

(Mataio 3:13-17 Mareko 1:9-11)

²¹ Yoaneŋe toen mem katnenehâk sâŋ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe yâkâlen ariwi. Yâkâlen ariŋetâ toen mem katye hop. Sâp yan Yesu gurâ yawuâk yâkâlen ariop. ²² Arimu toen mem katmu Anitâ mepaeop. Yawu otmu himbim pâroŋ sâmu Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakŋe kembâ hâtgum Yesu kakŋan ge mâmâŋe otbaŋgiop. Yawu otmu himbimâmbâ Anitâŋe yuwu sâop. "Gâ nine nanne kambiamne. Nâ biwinaŋe gâhâlâk nâŋgâm kepeihekman." Yawu sâop.

Yesuhât tâmbâlipŋahât kutyeŋe

(Mataio 1:1-17)

²³⁻³⁸ Topŋe katmâ Anitâŋe Atam Ewa katyelehop. Atamgât nanŋe, Set sâŋ, ya teteop. Setgât nanŋe, Enosi sâŋ, ya teteop. Enosihât nanŋe, Kenan sâŋ, ya teteop. Kenangât nanŋe, Mahalali sâŋ, ya teteop. Mahalalihât nanŋe, Yaret sâŋ, ya teteop. Yaretgât nanŋe, Enok sâŋ, ya teteop. Enokgât nanŋe, Metusela sâŋ, ya teteop. Metuselâhât nanŋe, Lamek sâŋ, ya teteop. Lamekgât nanŋe, Noa sâŋ, ya teteop. Noahât nanŋe, Sem sâŋ, ya teteop. Semgât nanŋe, Arapasat sâŋ, ya teteop. Arapasatgât nanŋe, Kenan sâŋ, ya teteop. Kenangât nanŋe, Sela sâŋ, ya teteop. Selâhât nanŋe, Ewe sâŋ, ya teteop. Ewehât nanŋe, Pelek sâŋ, ya teteop. Pelekgât nanŋe, Lahau sâŋ, ya teteop. Lahauhât nanŋe, Seruk sâŋ, ya teteop. Serukgât nanŋe, Neho sâŋ, ya teteop. Nehohât nanŋe, Tara sâŋ, ya teteop. Tarâhât nanŋe, Awaraham sâŋ, ya teteop. Awarahamgât nanŋe, Isaka sâŋ, ya teteop. Isakahât nanŋe, Yakop sâŋ, ya teteop. Yakopgât nanŋe, Yura sâŋ, ya teteop. Yurahât nanŋe, Peresi sâŋ, ya teteop. Peresihât nanŋe, Hesoron sâŋ, ya teteop. Hesorongât nanŋe, Arani sâŋ, ya teteop. Aranihât nanŋe, Aramin sâŋ, ya teteop. Aramingât nanŋe, Aminarap sâŋ, ya teteop. Aminarapgât nanŋe, Nason sâŋ, ya teteop. Nasongât nanŋe, Salamon sâŋ, ya teteop. Salamongât nanŋe, Boasi sâŋ, ya teteop. Boasihât nanŋe, Owet sâŋ, ya teteop. Owetgât nanŋe, Yese sâŋ, ya teteop. Yesehât nanŋe, Dawiti sâŋ, ya teteop. Dawitihât nanŋe, Natan sâŋ, ya teteop. Natangât nanŋe, Matat sâŋ, ya teteop. Matatgât nanŋe, Mena sâŋ, ya teteop. Menahât nanŋe, Melia sâŋ, ya teteop. Meliahât nanŋe, Eliakim sâŋ, ya teteop. Eliakimgât nanŋe, Yonam sâŋ, ya teteop. Yonamgât nanŋe, Yosep sâŋ, ya teteop. Yosepgât nanŋe, Yura sâŋ, ya teteop. Yurahât nanŋe, Simion sâŋ, ya teteop. Simiongât nanŋe, Lewi sâŋ, ya teteop. Lewihât nanŋe, Matat sâŋ ya teteop. Matatgât nanŋe, Yorim sâŋ, ya teteop. Yoringât nanŋe, Eliese sâŋ, ya teteop. Eliesehât nanŋe, Yosua sâŋ, ya teteop. Yosuahât nanŋe, Ere sâŋ, ya teteop. Erehât nanŋe, Elimatam sâŋ, ya teteop. Elimatamgât nanŋe, Ati sâŋ, ya teteop. Atihât nanŋe, Meliki sâŋ, ya teteop. Melikihât nanŋe, Neri sâŋ, ya teteop. Nerihât nanŋe, Salatie sâŋ, ya teteop. Salatiehât nanŋe, Seruwawe sâŋ, ya teteop. Seruwawehât nanŋe, Lesa sâŋ, ya teteop. Lesahât nanŋe, Yoanan sâŋ, ya teteop. Yoanangât nanŋe, Yota sâŋ, ya teteop. Yotahât nanŋe, Yosek sâŋ, ya teteop. Yosekgât nanŋe Semen sâŋ, ya teteop.

Semengât nanŋe, Matatia sâŋ, ya teteop. Matatihât nanŋe, Mata sâŋ, ya teteop. Matahât nanŋe, Nahai sâŋ, ya teteop. Nahaihât nanŋe, Esili sâŋ, ya teteop. Esilihât nanŋe, Nahum sâŋ, ya teteop. Nahumgât nanŋe, Amosi sâŋ, ya teteop. Amosihât nanŋe, Matatia sâŋ, ya teteop. Matatihât nanŋe, Yosep sâŋ, ya teteop. Yosepgât nanŋe, Yanai sâŋ, ya teteop. Yanaihât nanŋe, Meliki sâŋ, ya teteop. Melikihât nanŋe, Lewi sâŋ, ya teteop. Lewihât nanŋe, Matat sâŋ, ya teteop. Matatgât nanŋe, Eli sâŋ, ya teteop. Elihât nanŋe, Yosep sâŋ, ya teteop. Otmu Yosepgât yuwu nâŋgâm hilipguwi. “Yosepgât nanŋe, Yesu sâŋ, ya teteop.” Yawu gârâmâ Yesu ya Anitâŋe himbimâmbâ hâŋgâŋgumu ge manop. Otmu Yesuŋe manmu yambu 30 otbaŋgimu nep topŋe kalop.

4

Satanŋe Yesuhât biwiŋahât topŋe ekbe sâŋ olop. (Mataio 4:1-11 Mareko 1:12-13)

¹ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Yesu mâmâŋe otbaŋgimu Yoran to ya pilâm lok ki manmaiâŋgen ariop. ² Yan ari sot barak manmâ gamu hilâm 40 pesuk sâop. Sotgât po waŋgimu wâtŋe houŋ sâop.

³ Yawu otmu Satanŋe biwiŋahât topŋe nâŋgâwe sâŋ yuwu sâŋ ekuop. “Gâ bonŋanâk Anitâhât nanŋe mansat otmuâmâ kât yu sârâ sot otmu nendâ gekbe. Yawu otdâ yanâmâ gâ bonŋanâk Anitâhât nanŋe bulâŋe mansat sâwom.” Yawu sâŋ ekuop.

⁴ Sâmu sâop. “Âleŋe yarâke yamâ benŋe Anitâhât den âlâ yuwu tap.

“Anitâŋe haonmâ ârândâŋ tihitnenŋe otmap. Yawu gârâmâ sotŋak konok wâtnenŋe mianŋim manmâ yâhânomgât dop ki tap. Yamâ wongât? Anitâŋe den sâŋ ningimap ya gurâ lâum yâhânom. Yawu otmunŋe ârândâŋ otbuap yakâ.”

Den yawu tap yakât otmâ gâŋe den eknohoat ya ki nâŋgâwom.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâmu pumŋe gip gipŋan dâim yâhâop. Dâim yâhâm yanâmâ hânŋe hânŋe lok kutyeŋe pato ya yengât senŋe âlâlâ dondâ tatyinŋiop ya tiripgum yuwu sâŋ ekuop. ⁶ “Senŋe âlâlâ tatmâ arap enda eksat? Nâŋe yukât kunyeŋe manman. Otmu yu kerek nâhât pat oap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe galemyeŋe katnek sâŋ eknohonomai yamâ âleŋe galemyeŋe katbom. Yamâ nâhât wahap. ⁷ Yakât otmâ gâŋe nâ mepaenekbuat yanâmâ galemyeŋe katgekmune senŋe âlâlâ yu gâhâlâk hârok otbuap.” Yawu sâop.

⁸ Sâmu sâop. “Maiŋ, Anitâŋe den âlâ sâop ya yuwu tap.

“Anitâ pato konohâk tap. Yâk konok mepaenom. Otmu yâkât den konohâk tem lâum hoŋ bawaŋgim mannom.”

Den yawu tap. Yakât otmâ gâŋe den eknohoat ya lâuwomgât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

⁹⁻¹¹ Yawu sâmu yanâk Satanŋe dâimu Yerusalem kapi pato yakât opon kâmbukŋahât gimbâŋan yâhâowot. Yâhâm Satanŋe yuwu sâŋ ekuop. “Anitâŋe sâmu den âlâ kulemguwu ya yuwu tap.

“Kâlân kâihan teŋ sâmapgât Anitâŋeâmâ anjelolipŋe hâŋgânyongomu ge tihitge otŋetâ ki hiliwahowuat.”

Den yawu tap. Yawu gârâmâ gâmâ bulâŋanâk Anitâhât nanŋe mansat otmuâmâ yupâ soŋ pilâm kioŋ. Kioŋdâ ki gohowuap. Yâhâ gekmâ yuwu nâŋgâwom. “O, bulâŋanâk lok yuâmâ Anitâhât nanŋe mansap.” Yawu sâwom.”

¹² Sâmu purik pilâwaŋgim sâop. “Bâiŋ, den âlâ yuwu tap.

“Anitâŋe tihitnenŋe otmap. Yakât otmâ “Ihilâk otbe,” ki sânom.”

Den yawu tap yakât otmâ gâñe den eknohoat ya nângâmune tâñât oap.”
Yawu sâop.

¹³ Yawu sâmu Satanñe pilâm sâp girawuân topñe mem tetewom nângâm manop.

Yesuñe topñe katmâ den kâsikum yingiop.

(Mataio 4:12-17 Mareko 1:14-15)

¹⁴ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe Yesu mâmâñe otbanjimu lok ki manmaiângembâ Galilaia hânân âwurem ariop. Âwurem ariop yakât den pat kapi ambolipñane sâm haok tuhujetâ kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipñe kerekñe nângâwi. ¹⁵ Yawu otmâ miti emetñe ârândâñ ari den kâsikum yingimu herone otbanjiwi.

Nasaret kapi ambolipñane Yesuhât nângâñetâ giop.

(Mataio 13:53-58 Mareko 6:1-6)

¹⁶ Yawu otmâ ikñe kapi Nasaret yan ariop. Otmu tatmâ nângâ nângâ sâp ârândâñak miti emetñan yâhâ Anitâ mepaeminiop yawuâk olop. Emelâk Anitâñe poropetelipñe ekyongomu Miti pepaen kulemguwi ya sâlikuwe sâm yahatmâ kinop. ¹⁷ Yahatmâ kinmâ poropete Yesaiñe pepa kulemguop ya wañetâ miop. Mem gahaem ekmâ den yuwu kulemguop ya mem teteop.

¹⁸⁻¹⁹ “Kutdâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otnihim âi yuwu sâm nihiop. Lohimbi biwiyeñe orotok sâmu mansai ya yengâlen ari den pat âlepñe ekyongowom. Yâhâ lohimbi umatñe kakñan mansai yâk holanjekbom. Yâhâ lohimbi senyeñe bok sâsâñe ya heñgemyongomune senyeñe hâreakmu eknomai. Yâhâ lohimbi mem âlâlâ tuhuyekñetâ hâhiwin nângâmai ya mem hewewen tuhuyekmune biwi herone nângânomai. Yâhâ Kutdâñe lohimbi nângâyingim tihityeñe otmâ manman âlepñan katyekmu manmâ herone nângâwanjinomai yakât sâp tâlâhuap yakât den pat ekyongowom. Yawu.”

²⁰ Den ya sâlikum pepa ya mem gonjongum honj bawa âlâ wañmâ ge talop. Ge tatmu miti emetñan tatbi kerekñe denñe nângâne sâm ândâp katbi.

²¹ Ândâp katñetâ yuwu sâm ekyongop. “Den sâlikum ekyongomune nanjai yukât bulâñe yiwerenñe teteap.”

²² Yawu sâm ekyongomu yâkât nângâñetâ yahatmu den âilongu eknongoap sâm nângâñetâ âlâ kândâkdâ olop. Yawu olowâke yamâ nombotñane yâkât nângâñetâ gemu yuwu sâwi. “O yu Yosep nanñe yukâ.”

²³ Yawu sâñetâ yuwu sâm ekyongop. “Hâmbâi yeñe yuwu sâm eknohonomai. “Lohimbi heñgemyongomat gârâmâ gike tânahô.” Otmu den âlâmâ yuwu sâm eknohonomai. “Kapanaum kapiân kulem mem gat yakât den pat sâñetâ nângâmain. Yukât otmâ yuân yawuâk mendâ ekne.” Yawu sâm eknohonomai. ²⁴ Yakât otmâ yuwu sâmune nângâñet. Anitâhât poropetelipñane kapi âlâen ari yâkât den kâsikum yinginetâ nângâñetâ bulâñe otmap. Yâhâ yâk hep torehenlipyeñe den kâsikum yinginetâ nângâñetâ tâñât otmap.

²⁵ Yakât den âlâ torokatmâ sâmune nângâñet. Emelâk Anitâhât poropete, Isirae lok âlâ, kutñe Elia sâm, ya manop. Sâp yan emet pato kinmu yambu kâlumbu otmu emetsenñe nombolân konok ya pesuk sâop. Yawu otmâ sot biatmu lohimbi kerekñe poyenahât otmâ manbi. ²⁶ Otmu sâp yan Isirae lohimbi yengâlen imbi kambut sesengâlâk manbiâke yamâ Anitâñe Elia ekumu ikñe kapi pilâm Sarepat kapi Siron hânân tap yan imbi kambut âlâ

manop yâkâlen ariop. Yâkâlen arimu Anitâñe kambut ya tângumu yâkñe Elia sot um wañminiop.

²⁷ Den âlâ torokatmâ sâmunne nâñgâñet. Anitâhât poropete âlâ, kutñe Elisa sâmu, manop, sâp yan Isirae kapi ambolipñe sesengâlâkñe hâk bâle otbi. Otmu yâk yengâlen gâtñe ki âlepñe otbi. Yâhâ lok âlâ, kutñe Naman sâmu, yâhâmâ Siria hânân gâtñe, yâk konok âlepñe olop.” Yawu sâmu ekyongop.

²⁸ Yawu sâmu ekyongomu miti emetñan tatbiñe nâñgâñetâ bâlemu kuk bâleñe otbi. ²⁹ Yawu otmâ yahatmâ kapi betñehen hem bâleñe tap yapâ hâpunetâ giâkgât Yesu mem gewi. ³⁰ Mem gewi yamâ Anitâñe mâmâñe otbañgimu pilâyekmâ âlâengen ariop.

Yesuñe Kapanaum kapiân ari den kâsikum yingñiop.

(Mareko 1:21-28)

³¹ Yapâ pilâyekmâ kapi âlâ Galilaia hânân tap, kutñe Kapanaum sâmu, yan ariop. Otmu tatmâ nâñgâ nâñgâ sâp âlâen miti emetñan yâhâ den kâsikum yingñiop. ³² Den kâsikum yingñimu nâñgâñetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâwi. “Lok yuñe Anitâhât sâtñet otmâ den kâsikum ningñiap. Nâñgâmunñe yawu oap.” Yawu sâwi.

³³⁻³⁴ Yâhâ lok âlâ weke bâleñeñe mem mânggâemu manminiop yañe miti emetñan tatmâ Yesuhât denñe nâñgâop. Yawu otmâ weke bâleñeñe biwi nâñgân nâñgânñe mem purik pilâmu kârikñan halahum yuwu sâop. “Bâe, Yesu Nasaret ambonje. Gâ wongât nâhâlen takat? Hilipnohowe sâmu takat me? Gâhât topge nanñan. Gâmâ Anitâhât nanñe bulâñe mansat. Otmu Anitâñe hâñgâñgohomu nâ bukulpine orowâk hilipnongowe sâmu gion.” Yawu sâop.

³⁵ Yawu sâmu yuwu sâmu sâwanñiop. “Kâmbukñe. Gâ gaiakmâ ba ari.” Yawu sâmu weke bâleñe yañe gaiakmâ ba arimu lok ya senñe gâwâñ gâwâñ sâmu launje barakñanjak pato otmâ ge iop.

³⁶ Yawu otmâ ge imu ekñetâ sâtñe otmu yuwu sâmu alahuwi. “Bâe, wâtñe pato tatbañgiap yakât otmâ weke bâleñe sâwanñimu tem lâuwangim gaiakmâ ba arap.” Yawu sâwi. ³⁷ Yakât den pat ya sâmu haok tuhuñetâ kapi nombot nombot huhum liñgarakmâ arimu lohimbi kiñitñe orowâkñe nâñgâwi.

Yesuñe sâmu Simon hewunñe âlepñe olop.

(Mataio 8:14-17 Mareko 1:29-34)

³⁸ Yesuñe yahatmâ miti emetñambâ gem ariop. Ari lok âlâ, kutñe Simon Petoro, yâkât hewunñe mesek pato kumu hâkñe kâlâp otmu im talop. Yakât ekunjetâ emelan yâhâop. ³⁹ Emelan yâhâm ekmâ yan mesek ya sâwanñimu hâkñe sânduk sâop. Yawu otmu imbi yañe yahatmâ sot um yingñimu newi. ⁴⁰ Um yingñimu nem tatñetâ emetsenñe purik sâop yan sombemân yâhâ kinop. Kinmu kapi ambolipñe kundat âlâlâ otbi ya lâuyekmâ yâkâlen ariwi. Yawu otñetâ kunyñan mem heñgemyongop. ⁴¹ Otmu weke bâleñe watyekmu gaiakmâ ari kârikñan halahum yuwu sâwi. “Gâ Anitâhât nanñe.” Yawu sâwi yakât otmâ Yesuhât topñe sâmu tetem lohimbi ekyongomaiñet kuyingñiop.

Yesuñe den pat âlepñe ya Yuraia lohimbi ekyongop.

(Mareko 1:35-39)

⁴² Emet hañ sâmu emelambâ gem lok biaengen ariop. Arimu kapi ambolipñe pânñetâ biatmu kapi ya pilâm betñan watmâ ariwi. Ari mem tetem pilânenekmâ âlâengen arimap sâmu mem alitbi. ⁴³ Mem alitñetâ yuwu sâmu ekyongop. “Nâ kapi ârândâñ ari Anitâhât den kâsikum yingñimune lâum mannomai yakât hâñgâñnohomu gewan.” Yawu sâop.

44 Yawu sârn Yuraia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap yan ari miti emetņe ârândân yâhâm gem den kâsikum yingņiop.

5

Yesuņe hoņ bawalipņe nombotņe meyehop.

(Mataio 4:18-22 Mareko 1:16-20)

1 Hilâm âlâen Yesuņe Genesaret dengân ginņan ari kinop. Ari kinmu lohimbî dondâņe Anitâhât den nânġâne sârn yâkâlen ari mem hawam mewam tuhuwi. 2 Yawu otņetâ waņġa yâhâp talop yakât ambolipņane waņġaembâ gem inan itâņe pirim kinbi. 3 Pirim kinņetâ Yesuņe lok âlâ, kutņe Simon sârn, yakât waņġaen yâhâm yuwu sârn ekuop. "Ga puli kuņetâ endun bane." Yawu sârn puli kum endun banetâ lohimbî yanę dengân ginņan ge tatbi. Ge tatņetâ Yesuņe yahatmâ waņġa hâmeņan yâhâ kinmâ den kâsikum yingņiop. 4 Den kâsikum yingņimu pesuk sârn Simon yuwu sârn ekuop. "Dengân tânâmņan ba inan itâņe pilâņetâ gemu inan dondâņe yakât kâlehen kutakulakņetâmâ mem dâiņetâ gawuap."

5 Sârn sâop. "Lok pato, nenņe omoņe inan itâņe pilâmunņe giap yamâ inan âlâ ki miain. Yawu ġârâmâ ġâhât den ya lâum yâhâpņe ba inan itâņe ihilâk pilâmunņe gewuap." Yawu sâop. 6 Yawu sârn inan itâņe pilâņetâ gemu inan dondâhâlâk yakât kâlehen kutakulakņetâ mem dâiņetâ tiririk sârn tok sâwe sârn olop. 7 Tok sâwe sârn otmu yanak benņe bukulipyeņe waņġa âlâen kinbi ya sâņetâ ġa tânyongowi. Tânyongonęetâ inan itâņe ya mem dâiņetâ waņġa yâhâp pik sârn guhulakde sârn olowot.

8-10 Yawu otmu Petoro otmu bukuyâhâtņe, imi ata, kutyetņe Yakowo yet Yoane, Yeweri nanyâhâtņe, yakņe inan dondâ ya ekņetâ âlâ kândâkdâ olop. Ekņetâ âlâ kândâkdâ otmu yakât otmâ Simon Petoroņe Yesu mepaem yuwu sâop. "Main, Kutdâ, mat orâke. ġâmâ lok âlepņe. Yawu ġârâmâ nâmâ lok bâleņe. Yakât otmâ nâņe hâmehan kinbomġât dop bia."

Sârn sâop. "Biwi yâhâp ki ot. Yiwerenęe inan dâiat. Yâhâ hâmbâi lok meyekdâ nâhâlen biwiyeņane kepeim mannomai." 11 Yawu sârn ekumu puli kuņetâ waņġa ya dengân ginņan yâhâmu yan âiyeņe pilâm Yesuhâlen torokatņetâ orowâk manbi.

Lok âlâ hâk bâle tetewangimu manop ya Yesuņe henġenġuop.

(Mataio 8:1-4 Mareko 1:40-45)

12 Yesuņe kapi ya pilâm âlâen arimu lok âlâ hâk bâle kârikņe tetewangimu manopņe Yesu ekmâ yan gotņan bam yuwu sârn âikuop. "Lok pato, ġâņe sârâ kundat topņe topņe biatningiwuapġât dop tap. Yawu sâņetâ nanġan. Yakât otmâ nânġânihirâ hâk bâle yuņe pesuk sânihiâkġât nanġan." Yawu sârn âikuop.

13 Sârn sâop. "Nânġâhihian. Âlepņe, walipġohomune hâk bâle biatġihiâk." Yawu sârn walipġumu yanâk biatbangimu âlepņe olop. 14 Yawu otmu Yesuņe yuwu sârn ekuop. "ġâ otġihian yukât den pat bukulipġe ki ekyongowuat. Hotom umai yeņġâlen konok ari ekyongowuat. Ekyongom yan Moseņe hotom u uhât ġirem den kulemġuop ya watmâ kinmâ Anitâhât hotom umbuat. Hotom umbuat ya ekmâmâ lohimbîne hâk bâle biatġihiap yukât topņe nânġânomai." Yawu sârn ekumu ariop.

15 Yapâ ari iliwetmâ den pat ya sârn haok tuhuop. Sârn haok tuhumu den pat ya liņġarakmâ kapi ârândân arimu lohimbî kinġitņe orowâkņe Yesuhât den nânġâne sârn yâkâlen ariwi. Yâhâ lohimbî kundat otbi ġurâ Yesuņe

mem hengemnongoâk sâam yâkâlen ariwi. ¹⁶ Yâkâlen ari mem hawam mewan tuhunjetâ yakât pilâyekmâ lok biaengen ari Anitâ orop den olowot.

*Yesuje lok parenje yâkât tosanje pilâwanjiop.
(Mataia 9:1-8 Mareko 2:1-12)*

¹⁷ Hilâm âlâen Yesuje lohimbî den kâsikum yingjiop. Yawu otmu Parisaio lok otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi ya nombotje kapi âlâlâ Galilaia otmu Yuraia hânân tatmâ arap ya pilâm yâkâlen ariwi. Yâhâ nombotje âlâmâ Yerusalem kapi pato yapâ ariwi. Kapi âlâlâ ya pilâm lohimbî yâk yengâlen ari tatmâ yâk orop oset guset otmâ kinbi. Yawu otjetâ Anitâje Yesu mâmâje otbanjimu lohimbî hengemyongowuapgât dop teteop. ¹⁸ Sâp yan lok parenje âlâ mem gerelân katmâ lâum yâkâlen ariwi. Lâum arinetâ lohimbî dondâje emet umbinjan kinmâ mâtâp mangyuyingjiwi. ¹⁹ Mâtâp mangyuyingjetâ yakât otmâ yâk yengâlen hâum pâpguwi. Hâum pâpgum mâtâpgât pâinmâ emet gimbâjan getek getek lâum yâhâwi. Yâhâ emet gimbâje mem kusatmâ mem katjetâ lohimbî hohetyenjan Yesuhât gotjan giop. ²⁰ Otmu Yesuhâlen biwiyenjan kepeiwi yakât topje ekmâ lok parenje ya yuwu sâam ekuop. “Anitâje tosahe yiwerenje pilâhihiap.”

²¹ Yawu sâamu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi otmu Parisaio yâkje nângâjetâ bâlemu biwiyenje ekmâ yuwu sâam ekyongop. ²² “Yeje nâ nekjetâ lok bâlenje otmune biwiyenjanje yawu nanjai. Yakât nângâmune ki ârândâjan oap. ²³ Wuân âi tuhumune ekjetâ dopjan otbuar? Yuwu mon sâam ekuwom. “Nâje tosahe pilâhihian.” Yawu sâawom me? Me “Gâ getek yahatmâ geretge lâuakmâ ari,” sâawom. ²⁴ Yakât nine topne yuwu sâamune nângâjet. Nâ Anitâje hângânnohomu gewangât tosanje pilâyingim mansan. Anitâje âi sâam nihiop yukât topje ekmâ nângâjetgât oan.” Yawu sâam ekyongop.

Yawu sâam ekyongom topje ekmâ keterakjetgât lok parenje ya yuwu sâam ekuop. “Gâ yahatmâ geretge lâuakmâ emetgan ari.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâamu in yawu yahatmâ Anitâ mepaem geretje lâuakmâ emetjehen ariop. ²⁶ Arimu lohimbî hâlânmâ kinbinje Yesuje Anitâhât wâtjan kinmâ nep miop ya ekjetâ âlâ kândâkdâ otmu Anitâ mepaem yuwu sâawi. “Âun yukârâmâ wahap ki orotje tetemu eksain.” Yawu sâawi.

*Yesuje hoj bawaje âlâ miop ya kutje Lewi.
(Mataia 9:9-13 Mareko 2:13-17)*

²⁷ Otmu Yesuje emelambâ gem ariop. Ari takesi meme lok âlâ, kutje Lewi sâam, yâkje tewetsenje emetjan tatmu ehop. Tatmu ekmâ yuwu sâam ekuop. “Ga. Nâhâlen torokatdâ orowâk mandehât nanjan.” ²⁸ Yawu sâam ekumu Lewije tewetsenje meminiop ya pilâm yahatmâ Yesuhâlen torokatmu orowâk ariowot. ²⁹ Yawu otmâ Lewije Yesuhât herone nângawangim dâimu emetjan yâhâowot. Emetjan yâhâmutâ takesi meme lok otmu lok nombotje meyekmu ganjetâ sot pato uyingimu newi. ³⁰ Nem tatjetâ Parisaio lok otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwiye belângen kinmâ yekmâ nângâjetâ bâlemu hoj bawalipje yuwu sâam âiyongowi. “Wongât Yesuje takesi meme lok otmu lok bâlenje yu orop menduhuakmâ lau konok niai?”

³¹ Yawu sâam âiyongonjetâ Yesuje den ya nângâm Parisaio yuwu sâam ekyongop. “Den âlâen hâum sâamune nângâjet. Lok mesekyeje bianje dokta yengâlen ki arimai. ³² Yâhâ lok kundatyenje orop me hâhiwin teteyingimapanje konok dokta yengâlen arimai. Yakât topje yuwu sâamune nângâjetâ keterahâk. Yengâlen gâtje nombotjanje yuwu sâamai. “Nen lok âlepje, nen

orotmemenenje âilongo dondâ otmâ mansain.” Yawu sâmb pâlâmje manmai. Lok yawuya yengât sâmb ki gewan. Yenje lok bâleje sâmb kewilâyekjetâ belângen manmai yawuyaje orotmemeyenje bâleje pilâm Anitâhâlen bi-wiyenaje kepeim denje lâum bulâje mem teterjetgât gewan.” Yawu sâop.

Yesuhât hoj bawalipje sot barak ki manminiwi.

(Mataio 9:14-17 Mareko 2:18-22)

³³ Yesuje den yawu sâmb ekyongomu lok nombotjae yuwu sâmb ekuwi. “Yoane bukulipje otmu Parisaio lok nombotjae Anitâhât âi menehât nângâm yâkâlen biwiyenaje hikum sot barak manmâ Anitâ mepaem manmai. Yamâ gâhât hoj bawalipjaeâmâ sot kutakamai.”

³⁴ Sâjetâ sâop. “Yakât den âlâen hâum sâmbune nângâjet. Lok patoje imbi miakbe sâmb bukulipje meyekmu orowâk tatmâ sot um nem herenje otnomai. Herenje otnomaiân sot barak ki tatnomai. Yâhâ hâmbâi mâne kasalipyenaje taka bukuyenje kujetâ mumbuap yanâmâ engat hako nângâm sot barak mannomai. ³⁵ Yakât yuwu sâmbune nângâjet. Yiwerejeâmâ nâ orowâk mansain yakât otmâ sot barak ki mansai. Hâmbâi mâne nâ nohojetâ mumbom sâp yan engat hako nângânomai.” Yawu sâop.

³⁶ Otmu orotmeme embângân otminiwi ya otmu ikje orotmeme ânje kâsikum yingiop yaje ki lâuahop. Yakât otmâ yâhâp yâhâp menduhum lâunomaihât dop ki olop. Yakât topje nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmb ekyongop. “Nen sot me salup me âlâlâ une sâmb hâpu golâenâk mânunmâ titâkum umain. Gârâmâ hâpu tekanjan mânunmâ kâlâwân katmain yamâ hâpu tekanje ya sem huhumu sot ya golâ kinmap.” ³⁷ Otmu den âlâen hâum yuwu sâop. “Imbi âlâje lepa dorokum tâk masipguwuap. Masipgum katmu tatmâ hângije otbuap. Yâhâ yakât kakjan tâk ânje orop menduhum lowaim iri osowuap. Iri osom senje âlâlâ mânunbuap yan dâimu tiririk sâmb tok sâwuap. ³⁸ Yakât otmuâmâ nenje tâk ânjaajak menduhum lowaimain. Yawu otmain yanâmâ senje âlâlâ umatje mânunnomân yamâ dâimu njirik njirik sâmb ki tok sâwuap. Yâhâ hângije otmu ânje menduhunom yamâ dâimu titâk sâwuap. Yamâ ki orotje. ³⁹ Otmu yuwu sâmbune nângâjet. Imbilipnenenaje senje âlâlâ mem iri ânjaan mânunmâ hikâm arimai ya lândem iri hângije bâlenjan ki mânunmâ hikâm arimai. Iri ânjaahâlâk nângâmai. Yawu.” Yawu sâop.

6

Yesu hoj bawalipje orop tatmâ nângâ nângâ sâp ya kuwi.

(Mataio 12:1-8 Mareko 2:23-28)

¹ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesu otmu hoj bawalipje âi kalam bi-winjamb gem ariwi. Gem ari mâtâp tânâmnjan po irik irik yingiop. Yawu otmuâmâ buku nombotje yengât kalamân sot talop ya mem newi. ² Mem nenjetâ Parisaioje yekmâ Yesu yuwu sâmb âikuwi. “Mosenje girem den kulenguop ya lâum âun yu tatmâ nanngain. Yakât girawu otmuâmâ hoj bawalipjae bukulipyenje yengât kalamâmbâ sot mem niai? Ya otjetâ yekmunje bâleap. Yakât otmâ gâje kuyingirâ âlâku ki otnomaihât nanngain.” Yawu sâwi.

³⁻⁴ Yawu sâjetâ purik pilâyingim sâop. “Emelâk embângân Dawitije olop yakât den pat sâlikum ki nângâm henngumai. Yakât topje nângâjetâ keterahâkgât yuwu sâmbune nângâjet. Dawitije olop sâp yan hotom uwi ya

yengât lok kunje âlâ manop, kutje Awiata sâ. Sâp yan Anitâhât hotom um manbiye banja tuhum Anitâhât pat sâ katminiwi ya yâkne konok neminiwi. Lok inneâmâ bia. Hilâm âlâen Dawiti otmu ikne tembe lâulipje sotgât bâlejetâ yan ikrak Anitâhât miti emetjan yâhâop. Yâhâmâmâ Awiataje sot kâmbukje sâ kalop ya ihilâk mem niop. Mem nem nombotje talop ya mem tembe lâulipje ge kâsikum yingimu newi. ⁵ Yâhâ Anitâje hângânnohomu ge mansan nâmâ tatmâ nângâ nângâ yakât amboje. Otmu yakât bonjeâmâ nâje konok mem teteman.” Yawu sâ ekyongop.

*Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuje lok âlâ henjeŋguop.
(Mataio 12:9-14 Mareko 3:1-6)*

⁶ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuje miti emetjan yâhâm den kâsikum yingiop. Yâhâ lok âlâ bâteje bonângen mum pâlâmje olop yan tatmu ehop. ⁷ Yawu gârâmâ “Tatmâ nângâ nângâ sâpjan Yesuje lok pareje ya mem henjeŋguuap me bia?” sâ Parisaio lok otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi ya nombotjaŋe Yesu mem den âiân katne sâ bamu bam watbiye gotyetjan ba kinbi. ⁸ Gotyetjan ba kinjetâ Yesuje biwiyenjahât topje nângâm lok pareje ya yuwu sâ ekuop. “Yahatmâ kin.”

⁹ Sâmu yahatmâ kinmu benje Parisaio ya yuwu sâ ekyongop. “Sânetâ nângâwe. Moseje den kulemuŋop ya topje girawu tap? Tatmâ nângâ nângâ sâpjan lok henjemyongonom me hilipyongonom? Yakât sânetâ nângâwe.” ¹⁰ Yawu sâm âiyongomu biwiyenje umatje otmu olotoŋâk kinbi. Olotoŋâk kinjetâ yekmu bâleop. Yekmu bâlemu kunyeje kârikje otmâ hiliwahonomai yakât nângâm tepje nângâyingiop. Tepje nângâyingim lok pareje ya yuwu sâ ekuop. “Bâtge kuwihak.” Yawu sâmu bâteje pilâmu kuwihakop. ¹¹ Panmu kuwihakmu Parisaio lok otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwiye ya ekmâ biwiyenje kâlâp otmu gem ariwi. Gem ari Yesu girawu otbângine sâ den alahu gulahu otbi.

*Yesuje aposolipje meyeŋop.
(Mataio 10:1-4 Mareko 3:13-19)*

¹² Emet njan sâmu Anitâ orop den otbe sâ Yesuje pumjan yâhâop. Yâhâmu Anitâ orop den otmutâ emet haŋ sâop. ¹³ Emet haŋ sâmu yan lok orowâk manbi ya sâlipyongom yâk yengâlen gâtje lok kâiân yâhâp meyekmâ âi sâ yingiop. Yawu otmâ kutyeje pato Aposolo sâ yingiop. Lok yamâ kutyeje yuwu. ¹⁴ Simon yâkât kutje âlâ Petoro sâ imiŋe Anderea, imi ata Yakowo yet Yoane, lok âlâmâ Pilip, Batolomaio, ¹⁵ Mataio, Toma, Alipaio nanje Yakowo. Âlâmâ Simon yâhâmâ komot âlâen gâtje ya yengât topyeje yuwu. Kasalipyeje Roma lok ya yengât hâkâŋ otmâ watyekne sâ otminiwi yan gâtje. Âlâmâ Yakowo nanje Yurasi. ¹⁶ Otmu bâiŋeâmâ Yurasi yamâ Karioto kapiân gâtje. Yâkneâmâ Yesuhât betjeŋen kioŋop ya.

*Yesuje lohimbi mem henjemyongop.
(Mataio 4:23-25)*

¹⁷⁻¹⁸ Meyekmâ pumjehebâ gâlikjan gemu lok nombotje denje nângâm watbiye peneyingiwu. Peneyingjetâmâ lohimbi kinjetje orowâkne denje nângâne sâ yâkâlen ariwi. Lohimbi yâkâlen ariwi yamâ yuwu. Nombotje Yerusalem kapi pato otmu kapi tipi tapi Yuraia hânân tatmâ arap ya ambolipje. Yâhâ nombotje âlâmâ Tiro Siron kapi yâhâp saru ginjan tap ya ambolipje. Lohimbi yaŋe yâkâlen arinetâ den kâsikum yingiop. Yâhâ lohimbi nombotje weke bâleŋaŋe mângâeyehop ya ekyongomu gaiakmâ

arinjetâ âlepņe otbi. Otmu kundat otbi ya heņgemyongop. ¹⁹ Yâhâ wâtņe pato tatbaņgiop yakât otmâ lohimbi in wâiwiņe âlepņe otbi. Yakât otmâ lohimbi sambeņe wâim âlepņe otnehât mem hawam mewam tuhuwi.

Yesuņe lohimbi den ekyongop.

(Mataio 5:1-12)

²⁰ Yawu otņetâ Yesuņe yuwu sâm ekyongop. “Den bonņe sâmune nâņgâņet. Yen senņe âlâlâhât umburuk otmâ manmai yamâ Anitâhâlen biwiyenaje kepeinetâ tihityeņe otmâ yâhâwuap. Yakât otmâ tepyeņe herone otmu mannomai. ²¹ Yâhâ po manmai yen gurâ Anitâņe sot kâlê yingimu neņetâ ârândâņ otyingiwuap. Yakât otmâ tepyeņe herone otmu mannomai. Yâhâ we bâle nâņgâm manmai yenâmâ hâmbâi Anitâņe mem biwi sânduhân katyek-buap. Yakât otmâ tepyeņe herone otmu mannomai. ²²⁻²³ Otmu lok bulâņe nâhâlen biwiyenaje kepeim manņetâ lohimbi nombotņane hakyeņan sâm mem bâleyeknomai yanâmâ yuwu nâņgânomai. “Âo, bonņanâk. Anġoân emelâk tâmbâlipnenņane Anitâhât poropete yawuâk otyinginetâ bâleop. Otmu âun yu gurâ yawuâk otningimai. Yawu gârâmâ yakât hâmeņe hâmbâi himbimân manman kârikņe mem herone kakņan mannom.” Yawu nâņgâm tepyeņe herone otmu mannomai.

²⁴ Yawu sâm ekyongom lohimbi manman sânduhân manņetâ tepyeņe umatņe otmap ya yengât yuwu sâm ekyongop. “Lohimbi senņe âlâlâ tatyingiapņe hop sambe kakņan manmai. Yae, hâmbâi manman bâleņan ari olo gilâp otnomai. ²⁵ Yâhâ lohimbi sot pato kakņan kinmai yaņe hâmbâi sotgât umburuk otmâ olo gilâp otnomai. Yâhâ lohimbi herone kakņan manmai yamâ hâmbâi gilâp amokņan isem mannomai. ²⁶ Otmu den âlâ torokatmâ sâmune nâņgâņet. Emelâk embâņân poropete perâkņane Anitâhât den kelangatmâ papatolipyene kâityongominiwi. Kâityongoņetâ ki nâņgâmâk papatolipyenaje herone otyingiwu. Herone otyingiwîake yamâ den perâkņe sâwi yakât matņe Anitâņe yingimu mewî. Yawu gârâmâ lohimbiņe yengât nâņgâm herone otyinginomai yan biwi golâ mannomai. Yâhâ herone otyinginomai yan lohimbiņe herone otningiai yakât otmâ Anitâņe gurâ yawuâk nenekmu ârândâņ oap yawu ki nâņgânomai.”

Kasalipnenņe buku otyinginom.

(Mataio 5:38-48)

²⁷ Yâhâ den âlâ torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Sâmune nâņgâņet. Yeņe kasalipyene buku otyinginomai. Otmu lohimbiņe yengât hâkâņ otmai yâk gurâ yawuâk buku otyinginomai. ²⁸ Otmu lok âlâ me âlâņe Anitâņe mem bâleyehâkgât lohimbi sait kakyenjan pilânomai yamâ Anitâņe lukuleyehâkgât ulitgunomai. Otmu lok âlâ me âlâņe mem âlâlâ tuhuyeknomai yamâ yeņe ya yengât umam sâyinginomai. ²⁹ Lok âlâ me âlâņe mângâeyeknomai yan yakât matņe ki kâpekyinginomai. Lok âlâ me âlâņe ambonjahât bâleņe hân meyingim yaņak kiapgâlen yen meyekmâ arinomai. Meyekmâ arinetâ mâtâwânâk yeņe hân âlâkuâk yinginetâ pesuk sâwuap. ³⁰ Lok âlâ me âlâņe yu me ya ninginet sâm ulityongonomai yamâ in yawu yinginomai. Me lok âlâ me âlâņe senņe âlâlâ ekmâ kandi meyinginomai yakât purik sâm ninginet ki sânomai. ³¹ Bukulipyenaje tânyongoņetgât nâņgâmai yeņe gurâ nâņgâmai dop yawuâk tânyongonomai.

³² Yâhâ lok nombotŋaŋe yen buku otyinginetâ yengu yâk konok buku otyinginomai yakât Anitâŋe nângâmu ki ârândân otbuap. Yâhâ lok nombotŋaŋe ki buku otyinginetâ yengu yawuâk yâk ki buku otyinginomai yakât Anitâŋe yen ki lukuleyekbuap. ³³⁻³⁴ Yâhâ lok nombotŋaŋe yen orop buku konok manne sâŋm tânyongonetâ yengu yakât matŋe yâk konok tânyongomai. Yawu otmai yaŋe lok bâleŋe bukulipyenŋe orop tânahomai orotmeme ya ki wangiŋuap. Yakât otmâ Anitâŋe yen ki lukuleyekbuap.

³⁵ Yeŋe kasalipyenŋe buku otyinginomai. Otmu yu me yakât umburuk manmai ya bât belaiâk yingim yakât matŋe ninginetgât ki nângânomai. Yawu otyinginomai yanâmâ Anitâ yahat yahatŋaŋe meyekmâ nine nanne baratne sâŋm tihityenŋe otmu mannomai. ³⁶ Anitâŋe yen lok bâleŋe umam sâyingimu yakât matŋe ki miai. Yakât otmâ lohimbî nombotŋaŋe mem âlâlâ tuhuyekŋetâ yengu yakât matŋe ki kâpekyinginomai.

Lohimbî yengât den ki sâŋm hâreyinginom.

(Mataio 7:1-5)

³⁷ Otmu yeŋe lohimbî yengât den ki sâŋm hâreyinginomai otmuâmâ Anitâŋe gurâ yawuâk yengât ki sâŋm hâreyingiuap. Otmu yeŋe lohimbî yekmâ ki sâŋm ge katyeknomai otmuâmâ Anitâŋe gurâ yawuâk yen yekmâ ki sâŋm ge katyekbuap. Yâhâ yeŋe lohimbî yengât tosayeŋe pilâyinginomai otmuâmâ Anitâŋe gurâ yawuâk yengât tosayeŋe pilâyingiuap. ³⁸ Yeŋe lohimbî tânyongom senŋe âlâlâ yinginomai otmuâmâ Anitâŋe ya wangim hop sambe yingiuap. Iri mânurjâ tâtâkumunŋe pik pato otmap yakât dopŋeâk Anitâŋe yingiuap. Yakât otmâ Anitâŋe yingimap yakât dopŋeâk yengu yinginomai.”

Yesuŋe den âlâen hâum sâŋm ekyongop.

³⁹ Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâŋm ekyongop. “Lok senyeŋe bok sâsârŋaŋak dâiakmâ arinomai yamâ mâtâp tâpikgum ari hemân kionŋomai. Kionjâ hiliwahonomai. ⁴⁰ Otmu naom âlâ me âlâŋe bawapilipyenŋe ki wangiyeknomai. Naom âlâ me âlâŋe yu me yakât topŋe nângâm henŋenŋunomai yanâmâ bawapilipyenŋaŋe nângâmai yakât dopŋeâk nângânomai.” Yawu sâop.

⁴¹ Den âlâen hâum yuwu sâŋm ekyongop. “Gâŋe bukukahât senŋan wahap tipinŋe tap ya ekbuat. Otmu gike sengan gurâ wahap pato tap ya ki enâkmâ nanŋanŋimâk bukukahât yuwu mon sâuwat. ⁴² “Buku. Sengan wahap ya hâlulum pangihwe.” Gâ yawu sâuwat otmuâmâ lok perâkŋe. Gike sengan wahap pato tap ya hâlulum pilâkmâ yanâmâ bukukahât senŋan wahap tatbuap ya hâlulum pilâwanŋiuwat. Wongât? Yuwuhât. Gâŋe gike orotmemehe bâleŋe yakât nângârâ tâŋât otmap. Yawu gârâmâ bukuhane otmu kinŋon otmap ya dondâ dondâ bâlemap. Yawu otbuat yamâ ekmune ki ârândân otbuap.” Yawu sâop.”

Nak topŋe topŋe

(Mataio 7:17-20 Mataio 12:33-35)

⁴³⁻⁴⁴ Otmu Lohimbî yeŋe topyeŋe nanŋanŋinetgât Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâŋm ekyongop. Nak esenŋe omoŋ omoŋ pilâmap yanâmâ bonŋe bâleŋe ki kinmap. Yâhâ nak esenŋe gimbanŋumap yanâmâ bulâŋe âlepŋe âlâ ki kinmap. Bia yakâ. Yâhâ kiatŋe manam ki otmap. Otmu manamŋe kiat ki otmap. Otmu ginŋ gârârâŋ yaŋe ham ki otmap. Otmu hamŋe ginŋ gârârâŋ ki otmap. Yamâ topyeŋe ikŋiâk ikŋiâk. ⁴⁵ Lok âlâhât biwiŋan nângân nângân âlepŋe me bâleŋe tatmap ya yawuâk lauŋambâ ga takamap. Yakât otmâ lohimbî âlâ me âlâhât biwiyeŋan nângân nângân âlepŋeâk tatmapŋe

orotmemeyenê âlepne otmâ uwawapne bia manmai. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâhât biwiyenân nângân nângân bâlenêak tatmapne orotmemeyenê bâlenê otmâ bukulipyenê mângâeyekmai. Yawu.”

*Lok nângân nângânne orop otmu lok kopa
(Mataio 7:24-27)*

⁴⁶ Yesuñe lohimbi kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Yenê “Kutdânenne Kutdânenne,” sâm nohonmaiâke yamâ den ekyongoman yamâ ki lâumai. ⁴⁷ Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nângânet. Lok âlâ me âlâne nâhâlen ganetâ den ekyongomune nângâm henjenjum lâumai yanê dop yuwu manmai. ⁴⁸ Lok nângân nângânyenê orop yanêâmâ emet tuhune sâm hân kendâm saran kâkâlep yanê kânângâm emet tuhuñetâ tinj tinjâk kinbuap. Yawu gârâmâ mososoj mem gâsuk gâsuk tuhumu emet ya njiwinj njiwinj sâm ki putuk sâwuap. Yenâmâ dop yawuya.

⁴⁹ Âlâmâ purik pilâm sâwe. Lok âlâ me âlâne nâhât den nângânetâ nahat otmu betbanjim manmai, lok ya yengât topyeneâmâ yuwu. Lok kopa nombotnane emetyenê tuhune sâm hân kendâm saran kakneâk kânângânomai. Yawu tuhuñetâ emet ya saranjê kandi kinbuap. Yakât otmâ mososoj mem gâsuk gâsuk tuhumu emet ya putuk sâm ge imbuap. Yawu.” Yawu sâm ekyongop.

7

*Yesuñe hoñ bawa âlâ henjenjuop.
(Mataio 8:5-13)*

¹ Yesuñe den yawu ekyongom yapâ pilâyekmâ Kapanaum kapiân ariop. ² Kapanaum kapiân ariop sâp yan Roma tembe lâu yengât kunyenê âlâhât hoñ bawane mesek sâtñan kinop. Yâhâ tembe lâu yanê ikne nanñahât nângâwanjimâp yakât dopneâk hoñ bawane yakât nângâwanjiop. ³ Yakât otmâ “Yesu taka tap,” yawu sânetâ nângâm tembe lâu yanê Yesuñe ga hoñ bawane henjenjuâkgât Yura yengât papatolipyenê nombotne hângânyongomu yâkâlen ariwi. ⁴⁻⁵ Ari yuwu sâm ekuwi. “Roma tembe lâu yengât kunyenê âlâ nengâlen biwinjane kepeimu nen orop mansain. Lok yuñe ikne tewetsennane lok puluhyekmu nengât miti emetne ya tuhuningiwi. Yakât otmâ denne nângâm ari tânguwuatgât nanñain.” Yawu sâwi.

⁶ Yawu sâm ekuñetâ nângâyingimu orowâk ariwi. Ariñetâ emet ya tâlâhumuâk otmu bukulipne hângânyongomu Yesuhâlen ba yuwu sâm ekuwi. “O lok pato, bukunenñe yuwu yap. ⁷ “Nâ lok âlepne bia. Yakât gâñe nâhât emelan gawuatgât ki nanñan. mâtâwânâk kinmâ denâk sârâ hoñ bawane yu âlepne otbuapgât nanñan. ⁸ Yâhâ nâ nineâmâ lok patonahât tem lâuwangim yâkât amutgen manman. Gârâmâ patonane nâ gurâ buku nombotne yengât kunyenê sâm nihimu manman. Yakât otmâ nâñe tembe lâulipne âlâ me âlâ yuken me yaken ariñet sâmune âlepne nâhât tem lâunihim arimai. Me âi wuân me wuân tuhuñet sâm âi yingiman ya gurâ âlonjo tuhumi. Gâmâ lok pato. Yakât otmâ denâk sârâ âlepne otbuapgât nanñan.” Yawu sâm den kalop ya bukulipnane Yesu ekuwi.

⁹ Den yawu ekuñetâ Yesuñe nângâmu ewe membe olop. Nângâmu ewe membe otmu Isirae lohimbi betñan sâwi ya yuwu sâm ekyongop. “Wâtne pato tatnihiap yakât nângâm Roma lok yuñe biwi yâhâp ki oap. Yakât yuwu nanñan. Isirae yengâlen gâtne âlâ me âlâne lok yuñe oap yuwu âlâ ki otñetâ

yekman. Lok yuŋe nâhâlen biwiŋaŋe kepeim den katnihiap yu ekmune âilonŋo oap.” Yawu sâŋ ekyongop. ¹⁰ Yawu sâŋ ekyongomu tembe lâu bukuliŋaŋe purik sâŋ yapâ pilâyekmâ âwurem ari emelan yâhâm hoŋ bawa âlepŋe olop ya ekbi.

Yesuŋe lok âlâ mumuŋambâ mem yahalop.

¹¹ Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmâ kapi âlâ, kutŋe Nain sâŋ yan ariŋetâ lohimbî dondâhâlâkŋe betyeŋan sâŋetâ ariwi. ¹² Kapi ya hâumâk otŋetâ imbi kambut âlâhât nanŋe sihanâk muop ya hangune sâŋ bukuliŋaŋe gerelân katmâ lâum gewi. Yawu otmâ lohimbî tem pato betyeŋan sâŋetâ gewi. ¹³ Otmu Kutdâŋe kambut ya ekmâ tepŋe nâŋgâm “Ki ise,” sâŋ ekuop. ¹⁴ Yawu sâŋ ekum geret lâum gewi yan memu inâk kinbi. Inâk kinŋetâ lok sihan ya ekmâ yuwu sâŋ ekuop. “Yahatmâ kin.” ¹⁵ Yawu sâŋ ekumu mumuŋambâ yahatmâ dendât otmu ekŋetâ sâtŋe bâleŋe olop. Otmu imbi kambut ya nanŋeit yetgât Yesuŋe “lohotŋan manset” sâŋ ekyotgop.

¹⁶ Otmu lohimbî yan kinbiŋe ya ekŋetâ sâtŋe otmu Anitâ mepaem yuwu sâwi. “Anitâŋe ikŋe poropete âlâ hâŋgâŋumu taka hohetnenŋan mansap.” Yâhâ nombotŋaŋe yuwu sâwi. “Lok yuŋe tihitnenŋe otmâ manman âlepŋan katnenekmu mannongât Anitâŋe hâŋgâŋumu taka mansap.” Yawu sâwi.

¹⁷ Yesuŋe lok sihan ya mumuŋambâ mem yahalop yakât den pat ya lohimbîŋe sâŋ haok tuhuŋetâ kapi tipi tapi Yuraia hânân tatmâ arap ya ambolipŋe kerekŋe nâŋgâwi.

*Yesuŋe Yoanehât sâop.
(Mataio 11:2-19)*

¹⁸ Yoane pâi emetŋan katŋetâ talop yâkâlen ari hoŋ bawalipŋaŋe Yesuŋe lohimbî heŋgemyongop yakât den pat ekuwi. ¹⁹ Ekuŋetâ nâŋgâm hoŋ bawayâhâtŋe yâhâp den yuwu sâŋ ekyotgom Kutdâhâlen hâŋgânyotgomu ariowot. “Ari yuwu sâŋ âkuromawot. “Anitâŋe ikŋe hoŋ bawa hâŋgâŋumu ge tihitnenŋe otbuap sâmain ya gâ me? Me âlâhât mambotmâ mannom?”

²⁰ Yawu sâŋ ekyotgom hâŋgânyotgomu Yesuhâlen ari yuwu sâŋ ekuowot. “Yoaneŋe lohimbî toem mem katyekmapŋe yuwu sâŋ hâŋgânotgomu takait. “Anitâŋe ikŋe hoŋ bawa hâŋgâŋumu ge tihitnenŋe otbuap sâmain ya gâ me? Me âlâhât mambotmâ mannom?” yawu yap.” Yawu sâowot.

²¹ Otmu sâp yan Yesuŋe lohimbî kundat otbi ya dondâhâlâk heŋgemyongop. Otmu weke bâleŋaŋe lohimbî mâŋgâeyekbi ya watyekmu gaiakmâ ariwi. Otmu lohimbî senyeŋe bok sâsâŋe ya senyeŋan walipyongomu senyeŋe suk sâmu ekbi. ²² Yawuhât Yesuŋe Yoanehât hoŋ bawayâhâtŋe ya yuwu sâŋ ekyotgop. “Yerâmâ ari kulem topŋe topŋe memune eksai yukât Yoane ekuromawot. Nâŋe senyeŋe bok sâsâŋe ya walipyongomune senyeŋe suk sâmu eksai. Otmu lok pareŋe manmai ya heŋgemyongomune târârâhâk bam gai. Otmu hâk bâle manmai ya gurâ heŋgemyongomune âlepŋe otmâ mansai. Otmu ândâpyeŋe bok sâsâŋe ya gurâ heŋgemyongomune ândâpyeŋe pâronŋ sâmu den nanŋgai. Otmu nombotŋe bâlewi ya mumuŋambâ mem yahatyekmune mansai. Otmu kewilâyekŋetâ mansai ya nine den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâm biwiyeŋe herone otmâ mansai.” Yawu sâŋ Yoane ekuromawot. ²³ Yakât âlâ sâwe. Yawu otyiŋgim mansan yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe nâhât biwi nâŋgâm yâhâp ki otmai ya yengât nâŋgâmune tepne herone oap.” Yawu sâŋ ekyotgom hâŋgânyotgomu âwureowot.

²⁴ Hângânyotgomu âwurem arimutâ Yesuŋe Yoanehât topŋe lohimbi yan kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Yoane lok ki manmaiângen ari manop ya lohimbiŋe ekne sâm yâkâlen ariwi. Otmu yakât den âlâen hâum sâwe. Siru pato pilâm âliwahap mem gâsuk gâsuk tuhumu ekmâ âlemai. ²⁵ Yawu olop ya ekne sâm ariwi me bia? Me lok âlâŋe hâk katipŋe sekŋe âlepŋe mânunjakmâ manop ya ekne sâm ariwi me? Lok hâk katipŋe sekŋe âlepŋe mânunjakmaiŋeâmâ lok kutdâ yengât emelanâk tatmai. ²⁶ Yâhâ lok ki manmaiângen ki manmai. Yakât otmâ wuân bân ekne sâm yaken ariwi? Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yoaneŋe Anitâhât den pat sâm tetem gaop ya nâŋgâne sâm ariwi. Yâhâ emelâk Anitâhât poropetelipŋeŋe yâkât den tâmbâlipyeŋe ekyongom manbi ya yengât kunyeŋe pato oap. ²⁷ Yâkât nâŋgâm emelâk Anitâŋe den sâop ya yuwu tap. “Gâŋe nine topne sâm tetem ekyongorâ nâŋgâŋetgât nine hoŋ bawane hâŋgâŋgumune kulet sâhihim mâtâp meŋgihiwuap.” Den yawu tap. Kulet sâop yamâ Yoane. ²⁸ Otmu yakât den yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe Yoane nep waŋmu miop yakât nâŋgâmu yahatmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe Yoane wanginomaihât dop ki tap. Yoaneŋe kulet sânihim âi mem gaop yamâ nine topne ki nâŋgâm heŋgeŋgum mansap. Yakât otmâmâ lok âlâ me âlâŋe nâhât den pat âlepŋe yu nâŋgâm Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe katnomai yaŋeâmâ Yoane wanginomai.

²⁹ Yawu sâm ekyongomu lohimbi sesengâlâk, lohimbi inŋe, takesi meme lok, yawuyaye nâŋgâŋetâ bulâŋe olop. Yâhâmâ emelâk Yoaneŋe Anitâhât den ekyongomu nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu toen mem katyehop. ³⁰ Yamâ Parisaio lok otmu Mosehât girem den lohimbi kâsikum yingiminiwi yâkŋeâmâ Anitâhât mâtâp Yoaneŋe ekyongop yakât hâkâŋ otmâ denŋe nâŋgâŋetâ tâŋât olop. Yakât otmâ toen ki katyehop.

³¹ Otmu Yesuŋe den âlâ yuwu sâm ekyongop. Yen biwi yâhâp otmâ mansai yakât nâŋgâŋetâ keterakyiŋgiâkgât den girawu yaen hâum sâmune nâŋgâŋetâ keterakbuap. Yuwu mon? ³²⁻³⁴ Nimnaom titipâŋe sombem patoen hârum konok otmâ tatnomai. Tatmâmâ komot âlâ tatnomaiŋe komot âlâ yuwu mon ekyongonomai. “Nenŋe yahatmâ kep tuhum âlâlâ oain. Gârâmâ yen orowâk tuhune sâmunŋe ki tânnongoai. Yakât otmâ nâŋgâmunŋe bâleap.” Yawu otnomai yakât topŋe teteâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yakât dopŋeâk Yoaneŋe heronŋe olâkgât nâŋgâwi. Yamâ nâŋgâwi yawu Yoaneŋe ki olop. Yakât otmâ yâkât hâkâŋ otmâ sâm ge katbi. Otmu âlâku torokatmâ hâum sâwe. Sâp âlâen nimnaom titipâ komot âlâ tatnomaiŋe komot âlâ yuwu sâm ekyongonomai. “Âo, nen we bâle nâŋgâm ombe hakoâk isewin. Yawu otbin yan yeŋe ki nenekbi. Yakât otmâ nâŋgâmunŋe bâleap.” Yawu sânomai. Yakât dopŋeâk yeŋe otmâ mansai. Gârâmâ yeŋe oai yan ki torokatmâ mansan. Yakât otmâ yen nâhât hâkâŋ oai. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Emelâk Yoaneŋe to kârikŋe me âlâlâ ya nembâpgât dop yamâ yâkŋe ki neminiop. Yakât yeŋe yuwu sâwi. “O, lok yuâmâ yawu otmap.” Yawu sâwi. Yâhâ nâmâ Anitâŋe hâŋgânnohomu ge sot kâle neman. Yakât otmâ yeŋe nâhât yuwu mon nâŋgâmai. “O, lok yuâmâ sot pato kutakamap. Otmu takesi meme lok otmu lok komborâ yâk orop buku oraŋgim gamai.” Nâhât yawu sâmai. ³⁵ Yawu gârâmâ yakât sâwe. Anitâŋe den sâop ya tiŋâk lâum manmai ya yengât orotmemeyeŋe ekmâ nâŋgâŋetâ bonŋe otbuap. Yawu.” Yawu sâop.

³⁶ Parisaio lok âlâ, kutŋe Simon sâm, yâkŋe Yesu memu emetŋan yâhâ bukulpŋe orowâk menduhuakmâ sot newi. ³⁷ Yâhâ Yesu orowâk sot newi yakât den pat imbi kondarâ âlâŋe nâŋgâmâmâ to kukŋe suk sukŋe âlâ mem emet tatiân yan yâhâop. ³⁸ Mem yâhâ Yesu betŋehen kinmâ isemu gilâpŋe târâŋ sâm kâiŋan giop. Kâiŋan gemu somotŋe kâlep pato yaŋe mem gowasiŋmâ kereŋ mewâŋgiop. Yawu otmâ to kukŋe ya moselemu kâiŋan gemu pirim mepaeop. ³⁹ Yawu otmu Simonŋe ekmâ biwiŋaŋe yuwu nâŋgâop. “Imbi kondarâ yuŋe ki orotŋe oap. Yawuhât Yesu Anitâhât poropete mansap mâne imbi yukât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgum kuwaŋgimu ki otbâp.

⁴⁰ Yawu nâŋgâmu Yesuŋe biwiŋahât topŋe nâŋgâm yuwu sâm ekuop. “Simon, den sâmune nâŋgâ.” Sâmû sâop. “Lok pato, sârâ nâŋgâwe.”

⁴¹ Sâmû sâop. “Den âlâen hâum sâmune nâŋgâ. Lok âlâŋe bukuyâhâtŋe tewetsenŋe yitgiop, âlâmâ 50 kina, âlâmâ 5 kina. ⁴² Tewetsenŋe yitgimu mem ari yaŋe senŋe âlâlâ puluhahowot. Otmu yakât kakŋan “matŋe nihiromawot” sâm ekyotgop. Yawu gârâmâ tewetsenŋe ki tatyitgiop. Yakât otmâ yâkâlen ari yuwu sâm ekuowot. “Tewetsenŋe ki tatnitgiap. Yakât otmâ girawu otmâ tosa matŋe kâpekmutŋe pesuk sâwuap?” Yawu sâm ekumutâ yuwu sâop. “Bât belaiâk yitgiwan. Pesuk yap, âlepŋe ariyet.” Yawu sâop. Yakât otmâ yuwu âihohomune nâŋgâ. Bukuyetŋaŋe tosayetŋe pilâyitgimu pesuk sâop. Yakât otmâ bukuyâhâtŋe lok girawu yaŋe heronŋe pato nâŋgâwaŋgiop, 50 kina waŋop yaŋe me 5 kina waŋop yaŋe?

⁴³ Sâmû sâop. 50 kina waŋop yaŋe heronŋe pato nâŋgâwaŋgiop.”

Sâmû sâop. “Âlepŋe yat.” ⁴⁴ Yawu sâm imbi ya ekmâmâ Simon yuwu sâm ekuop. Nâŋe emetgan gamune to ki gâim katdâ piriaksan. Yamâ imbi yuŋeâmâ isemu gilâpŋaŋe kâinan gemu pirim somotŋaŋe gowasiŋmâ kereŋ menihiap. ⁴⁵ Gâŋe ki parahuneksat. Yamâ imbi yuŋeâmâ mepaenekmâ tap. ⁴⁶ Gâŋe nak toŋe ki katnihiat. Yamâ imbi yuŋeâmâ to kukŋe suk sukŋe, hâmeŋe yahat yahatŋe ya moselemu kâinan gemu piriŋeksap. ⁴⁷ Imbi yuŋeâmâ nâŋgânihiap. Yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋguwatgât yuwu sâmune nâŋgâ. Lok âlâŋe bukuyâhât tosa umatŋe pilâwaŋgimu yakât heronŋe pato nâŋgâwaŋgiuwap. Yâhâ lok âlâŋeâmâ bukuyâhât tosa hewewen pilâwaŋgimu yakât heronŋe kakŋeâk nâŋgâwaŋgiuwap. Yakât yuwu sâmune nâŋgâ. Anitâŋe imbi yukât tosa umatŋe emelâk pilâwaŋgiap. Yakât otmâ mepaenekmâ tap.

⁴⁸ Yawu sâm imbi ya yuwu sâm ekuop. “Tosahe pilâhilian.”

⁴⁹ Yawu sâmû, Parisaio orowâk tatmâ sot newiŋe den ya nâŋgâm biwiyenŋe yuwu nâŋgâwi. “Lok yukât topŋe girawu? Girawu otmâ “Tosahe pilâhilian” yawu yap.” Biwiyenŋe yawu nâŋgâwi.

⁵⁰ Yesuŋe imbi ya yuwu sâm ekuop. “Nâhâlen biwihanŋe kepeiat. Yakât otmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuhihiap. Yakât nâŋgâm lohotŋan ari.” Yawu sâop.

8

Imbi nombotŋe Yesu orowâk ariwi ya yengât topyene

¹ Sâp yakât kakŋan Yesuŋe honŋ bawalipŋe meyekmu kapi ya pilâm kapi tipî tapi tatmâ arap ya ârandân yâhâm gewi. Otmu lohimbîŋe Anitâhâlen biwiyenŋe kepeinetâ tihityenŋe otyiŋgiuwap yakât den pat âlepŋe Yesuŋe ekyongop. ² Otmu imbi nombotŋe orowâk ariwi ya yengât topyene yuwu. Imbi nombotŋe emelâk kundat otbi ya heŋgemyongop. Yâhâ nombotŋe âlâmâ

weke bâleŋaŋe mângâeyekbi ya watyekmu gaiakmâ ariwi. Yâhâ yâk yeŋgâlen gâtŋe âlâ, kutŋe Maria, Matala kapiân gâtŋe, ya weke bâleŋe nombolân yâhâpŋe mângâeŋetâ watbaŋgiop. ³ Yâhâ âlâmâ, kutŋe Yoana sâm. Yâhâmâ Herotgât hoŋ bawa âlâ, kutŋe Kusa sâm, yâkât imbiŋe. Yâhâ âlâmâ, kutŋe Susana sâm. Otmu imbi nombotŋe iri sikumyeŋe orop yâkŋe Yesu otmu hoŋ bawalipŋe tânyongowi. Imbi topyeŋe sâm aran yu orowâk ariwi.

Hote alikŋan hâum sâop.

(Mataio 13:1-9 Mareko 4:1-9)

⁴ Lohimbi dondâŋe kapiyeŋe pilâm Yesuhâlen ari menduhuakŋetâ den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. ⁵⁻⁸ “Lok âlâŋe hote alikŋe mem hâilonŋe sâm newângen ariop. Ari hote alikŋe ya nombot nombot mem hâilonŋmu giop. Nombotŋeâmâ mem hâilonŋmu mâtâwân ge talop. Yâhâ nombotŋeâmâ mem hâilonŋmu hân toŋe biaen ge talop. Yâhâ nombotŋeâmâ hele bâleŋe iowân giop. Yâhâ nombotŋeâmâ tep tep kum hân âilonŋo lonŋo tuhuwi yan ge talop. Yawu gârâmâ hote alikŋe mem hâilonŋmu âlâen âlâen giop yakât topŋeâmâ yuwu. Nombotŋe mâtâwân ge talop yamâ lohimbiŋe bam gam tâlim laŋ tuhuŋetâ nâiŋe kârâm newi. Yâhâ nombotŋeâmâ hân toŋe biaen giop yamâ gihitŋe kakŋeâk pilâop. Yakât otmâ in yawu mum hâlâlâŋ sâop. Yâhâ nombotŋeâmâ hewukŋan me hele pato biwiŋan giop yamâ âilonŋo tetem pururuk sâop. Pururuk sâmu hewukŋaŋe langumu derepŋum gimbaŋsum orok sâop. Yâhâ nombotŋe hân âlepŋan giop yaŋeâmâ tetem pururuk sâm âilonŋo yahalop. Nâŋe den yan yu biwiyeŋan katmâ nâŋgâm heŋgeŋgunomai.” Yawu sâm ekyongop.

Topŋe yuwuhât Yesuŋe den âlâ me âlâen hâum sâop.

(Mataio 13:10-17 Mareko 4:10-12)

⁹ Yawu sâm ekyongomu hoŋ bawalipŋaŋe den ya topŋahât nâŋgâne sâm âikuwi. Âikuŋetâ sâop. ¹⁰ “Anitâŋe tihitnenŋe otmâ gamap yakât topŋe yeŋe tipiŋe nanŋai. Yâhâ lok nombotŋe nâhâlen ki torokatmâ mansaiŋeâmâ biwiyeŋe pâlâmŋe otmâ mansai. Biwiyeŋe pâlâmŋe otmâ manŋetâ yakât den âlâen âlâen hâum ekyongoman. Yakât otmâ yâkŋe nâhât nâŋgâm hâkâŋ otmâ nekmâ kâkâsuk otmâi. Yawu otmâ biwiyeŋe alitmai. Yakât otmâ nâhât den pat yu nâŋgâŋetâ tâŋât oapgât hiliwahonomai. Yamâ nâŋgâm heŋgeŋguai mâne biwiyeŋe Anitâhâlen katmâ denŋe lâuŋetâ tosayeŋe emelâk pilâyiŋgimbâp.”

Hote mem hâilonŋmu giop yakât topŋe

(Mataio 13:18-23 Mareko 4:13-20)

¹¹ Hote alikŋan hâum ekyonguan yakât topŋe sâmunen nâŋgâŋet. Anitâhât den yamâ hote alikŋahât dop oap. ¹² Yâhâ lok hote alikŋe mem hâilonŋmu giop yamâ nenŋe Anitâhât den lohimbi ekyongomunŋe nâŋgâmai yakât dop. Hote alikŋe nombotŋe mem hâilonŋmu mâtâwân giop yakât topŋe yuwu. Yamâ lohimbi nombotŋaŋe Anitâhât den nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeimaihât Satanne den ya kum mem gulip tuhumap. ¹³ Yâhâ hote mem hâilonŋmu nombotŋe hân toŋe biaen giop yakât topŋe yuwu. Lok yawuya nâhât den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâm herone otmâ manmai. Nâŋgâŋetâ den ya kakŋeâk gem biwiyeŋan gihitŋe kârikŋe ki memap. Yawu gârâmâ umatŋe âlâ kakyenŋan yâhâmap yan lohotŋe otmâ pilâmai. ¹⁴ Yâhâ hote mem hâilonŋmu nombotŋe hele biwiŋan giop yakât topŋe yuwu. Lohimbi nombotŋe den ekyongomune nâŋgâŋetâ bonŋe otmâ. Nâŋgâŋetâ bonŋe

otmu sâp kâlep ki otmuâk hângât iri sikum, me tewetsenŋe, me âlâlâ ekmâ biwi nângân nângânyenŋe yan hikum nângâm manmai. Yawu manmai yakât otmâ biwi yâhâp otmâ manŋetâ manman âlepŋe ki teteyiŋgimap. ¹⁵ Yâhâ hote mem hâiloŋmu nombotŋe hân toŋe orowân giop yakât topŋe yuwu. Lok yawuyanŋeâm den pat âlepŋe nângâm heŋgenŋumai. Nângâm heŋgenŋum tiŋâk lâum manmâ yâhâŋetâ manman âilongo loŋgo teteyiŋgimap. Yâk yengât topŋe yawu. Nâŋe hoteân hâum yan yamâ topnenŋeâmâ yawu.” Yawu sâm ekyongop.

Lok topnenŋe lambeân hâum sâop.

(Mareko 4:21-25)

¹⁶ Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Nenŋe emet kâlehen tatmâ lambe saum tuŋŋan ki katmain. Gârâmâ helenŋân gâitmunŋe kinmâ sem lanŋiŋe pilâmu ekmâ gem yâhâmain. ¹⁷ Yakât topŋe yuwu. Lok âlâ me âlâŋe otŋetâ bâlemu kurihimai yamâ hâmbâi mâne tetekŋan otmu eknom. ¹⁸ Yakât otmâ den ekyongon yu biwiyenŋan katmâ nângâm heŋgenŋunomai. Lok âlâ me âlâŋe nâhât den nângâm biwiyenŋan katmâ mannomaiŋe ya nângâŋetâ keterakbuap. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe nâhât den nângâŋetâ nahat otmu bet pilânomaiŋe biwiyenŋe pâlâmŋe manmâ ki nângâŋetâ keterakmâ heŋgenŋuwuap.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuhât hepŋe torehenlipŋe

(Mataio 12:46-50 Mareko 3:31-35)

¹⁹ Yawu sâm ekyongom tatmu lohimi kiŋgitŋe orowâkŋe denŋe nângâne sâm mem hawam mewam tuhum kinbi. Yawu kinŋetâ ikŋe hepŋe torehenlipŋeŋe taka gotŋan bane sâm otŋetâ lohimiŋe mâtâp maŋguyiŋŋiŋetâ betyenŋehen kinbi. ²⁰ Betyenŋehen kinŋetâ lok âlâ Yesu gotŋan talopŋe yuwu sâm ekuop. “Torehenlipŋeŋe taka betnenŋehen kinmâ gâhât yai.”

²¹ Yawu sâmu Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Anitâhât tem lâum mansai yaŋeâmâ nâhât hepŋe torehenlipne bulâŋe oai.”

Yesuŋe sâmu to siru nâŋ nâŋ sâop.

(Mataio 8:23-27 Mareko 4:35-41)

²² Hilâm âlâen Galilaia dengân pato ya hâtikgum nombotgen arine sâm waŋgaen yâhâwi. Waŋgaen yâhâm hâtikgum nombotgen ariwi. ²³ Arim tatŋetâ Yesu amangât katmu aman pâlâmŋe iop. Aman im tatmu dengân ya tânâmguyetâ yanâk siru puŋ puŋ sâm pilâop. Siru puŋ puŋ sâm pilâmu toŋe waŋga kâlehen gemu guhulakbe sâm olop. ²⁴ Guhulakbe sâm olop yan ekŋetâ sâtŋe otmu hoŋ bawalipŋeŋe mândem yuwu sâwi. “Wâe, lok pato, waŋga yu dengân kâlehen guhulakbe sâm oap. Harannongomap.”

Yawu sâm ekuŋetâ yahatmâ siru kuwaŋgiop. Kuwaŋgimu to yaŋe nâŋ nâŋ sâop. Nâŋ nâŋ sâmu yuwu sâm ekyongop. ²⁵ “Wongât biwi yâhâp oai? “Nâŋe tihityeŋe otbomgât dop ki tap,” yawu mon naŋgai?” Yawu sâm ekyongop. Yawu sâm ekyongomu yuwu sâm alahuwi. “Bâe, lok yukât topŋe girawu? Siru kuwaŋgimu yaŋak to yaŋe nâŋ nâŋ yap.” Yawu sâwi.

Yesuŋe weke bâleŋe watyekmu gaiakmâ bau yengâlen ariwi.

(Mataio 8:28-34 Mareko 5:1-20)

²⁶ To nâŋ nâŋ sâmu dengân ya hâtikgum ba nombot endaken kapi âlâ, kutŋe Gerasene sâm, yan ariwi. ²⁷⁻²⁹ Yan ari waŋgaembâ lâum kionmâ ariŋetâ kapi amboŋe, lok âlâ weke bâleŋeŋe mângâeminiop, ya takamu ekbi. Yâhâ yâkât topŋe yuwu. Lok yamâ sumân bam gam otmu weke bâleŋeŋe mângâemu

hâk katipņe tuhum pilâm hâk barahâk manmâ gaop. Otmu ikņe kapi ambolipņe ari tâk kârikņe, kutņe sein sâam, yaņe kâiņe bâtņe mem menduhum sâhâminiwiâke yamâ tâmbiriņ sâamu hâreakminiop. Yawu otma weke bâleņeņe mânggæmu lok ki manmaiângen ari ihilâk mahilâk manminiop. Lok yakât topņe yawu. Lok yaņe ewan kinmâ Yesu ekmâ yâkât gotņan ge kinop. Gotņan ge kinmu Yesuņe weke bâleņe ya watbe sâam yuwu sâam ekuop. “Lok yukâlembâ gaiakmâ ari.”

Yawu sâamu hu halak tuhum yuwu sâam ulitguop. “Yesu, topge naņgan. Gâ Anitâhât nanņe. Yamâ wongât nâhâlen takat? Nâ hâhiwin ki nihi. Inâk âwurem arihât naņgan.” Yawu sâam ulitguop.

³⁰ Ulitgumu sâop. “Ahonakdâ nângâwe.”

Sâamu sâop. “Nâņe weke bâleņe nombotņe orowâk tatmâ lok yu mem mânggæm mansain. Yakât otmâ nengât kutnenņe “Komot Pato,” yawu. ³¹ Aiop, gâņe nângâingirâ sumânâk mannom. Hem topņan ki hângânnongorâ arinom.” Yawu sâawi.

³² Yâhâ talapņan bau sesengâlâkņe tomot tuhum kinņetâ yekbi. Yekmâ yuwu sâam Yesu ekuwi. “Gâņe watnenekbuat otmuâmâ, âlepņe watnenekdâ gaiakmâ bau enda yeņgâlen arinom.” Yawu sâawi. Yawu sâņetâ watyekmu gaiakmâ bau ya yeņgâlen ge mânunakbi. ³³ Bau yeņgâlen ge mânunakmâ mânggâyekņetâ sururuk sâam ba hem patoembâ tâwoņ sâam denġânân kionġetâ haranyongop.

³⁴ Denġânân kionġetâ haranyongomu galemyongom manbiņe ekmâ sururuk sâam kapi ambolipņe ya ekyongowi. ³⁵ Ekyongonġetâ yakât topņe nângâne sâam Yesuhâlen takawi. Otmu emelâk weke bâleņeņe lok mânggænġetâ ihilâk mahilâk manminiop yamâ nângân nângânņe keterakbaņgimu hâk katipņe mânunahop ya ekbi. Ekņetâ sâtņe otmu lohimbi Yesu orop kinbi ya âiyongowi. ³⁶ Âiyongonġetâ Yesuņe weke bâleņe watyekmu gaiakmâ arinġetâ nângân nângânņe keterakbaņgiop yakât den pat ekyongowi. ³⁷ Ekyongonġetâ nângânġetâ sâtņe otmu Yesuņe pilâyekmâ âlâengen ariâkgât ekuwi.

Yakât otmâ Yesuņe hoņ bawalipņe meyekmu waņgaen yâhâwi. ³⁸ Waņgaen yâhâņetâ yan lok weke bâleņe watbaņgiop yaņe yuwu sâop. “Nâ girawu otbom? Yen orop arinehât naņgan.”

³⁹ Sâamu sâop. “Bia, gâ nen orop ki arinom. Yakât otmâ kapihehen ari gike hep torehenlipge yakât den pat ya ekyongowuat.” Yawu sâop.

Yawu sâamu kapiân yâhâ Yesuņe heņgeņguop yakât den pat kapilipņe ekyongop.

Yesuņe Yairo baratņe mumunambâ mem yahalop.

(Mataio 9:18-26 Mareko 5:21-43)

⁴⁰ Yawu otmâ Yesuņe hoņ bawalipņe meyekmu kapi ya pilâm waņga mem âwurem ariwi. Âwurem ari waņgaembâ geņġetâ denġân ginņan lohimbi dondâņe Yesu ekne sâam taka kinbi.

⁴¹ Yawu otmâ kinņetâ miti emetņahât galemlipyeņe yeņgât lok kunņe, kutņe Yairo sâam, yâkņe gotņan ba mepaem yuwu sâam ekuop. ⁴² “Baratne, omba bisine konohâk ya sihanâk katnenekbe sâam oap. Yawu gârâmâ gâņe ari heņgeņguhât naņgan.” Yawu sâop.

Yawu sâam ekumu Yesuņe hoņ bawalipņe meyekmu ya pilâm Yairohât emelan ariwi. Mâtâwân arim tatņġetâ Yesu takaop yakât den pat ya lohimbi dondâņe nângâm ekne sâam yâkâlen arinġetâ orowâk ariwi.

⁴³ Yâhâ imbi âlâ orowâk ariwi yâkât topņeâmâ yuwu. Imbilipnennaje emetsenņe ekmai dop yawu ki olop. Yâhâ imbi yuâmâ emetsenņe ekma yâhâmu yambu kâiân yâhâp olop. Yambu kâiân yâhâp yu biwiņan dokta yengâlen arimu hep ya saņ sâekgât âi pato mewiâke yamâ yawuâk otmâ gaop.

⁴⁴ Yâhâ imbi yanņe Yesuhât betņan bam yâkât sângum potonņan in walipgumu yanâk hepņe saņ sâop. ⁴⁵ Yâhâ walipguop yanâk Yesuņe engatņe kakņambâ oalem yekmâ “Âlâņe walipnohoap?” sâm âiyongop.

Yawu sâm âiyongomu yan kurihiakņetâ Petoroņe yuwu sâop. “Lohimbi dondâņe mem hawam mewam tuhunenekņetâ pâņ sâm kinsain. Yakât otmâ gâ girawu nâņgâm yat? Yan gâtņane mon walipgohoai.”

⁴⁶ Sâmu sâop. “Walipnohoap yan hâkne katmâ naņgan.” ⁴⁷ Yawu sâmu imbi yanņe kâi bātņe kârâņ kârâņ sâmu kinop. Yawu otmâ Yesuhât sângum potonņan walipgumu hepņe sâņ sâop yakât topņe kerek ekuop. ⁴⁸ Sâmu sâop. “Toune, biwihe nâhâlen katsat. Yakât otmâ Anitâņe nâņgâhihimu hepge saņ yap. Lohotņan ba ari.” Yawu sâm ekuop.

⁴⁹ Yawu sâm ekum kinmu yanâk Yairohât hoņ bawalipņe nombotņane emelambâ taka yuwu sâm ekuwi. “Baratge emelâk bâleap. Yakât otmâ lok pato yu imbiâk sârâ gamap.”

⁵⁰ Yawu sâņetâ Yesuņe nâņgâm Yairo yuwu sâm ekuop. “Yakât ki gorâhihiâk. Nâhâlen biwihaņe kepeim engat yâhâp ki ot.” Yawu sâop.

⁵¹ Yawu sâm Yairohât emet gotņan ba kinmâ lohimbi nombotņe katyekmu yaehen kinbi. Yaehen kinņetâ Petoro, Yakowo, otmu imiņe Yoane, Yairo, imbiņeit meyekmu emet kâlehen yâhâwi. ⁵² Yâhâ lohimbi dondâņe kahân tatmâ isem we bâle pato nâņgâm tatbi. Yawu ot tatņetâ yuwu sâm ekyongop. “Baratyetņe ki bâleap, in aman pâlâmņe iap. Yakât otmâ ki isenjet.” ⁵³ Yawu sâm ekyongomu nâņgâņetâ nahat otmu giriņbangiwi. Emelâk katnenekmâ arap nâņgâwi. ⁵⁴ Yâhâ Yesuņe imbi sihan ya bātņan mem yuwu sâm ekuop. “Barat tipiņe, yahatmâ kin.” ⁵⁵ Yawu sâmu yanâk yahatmâ bam gaop. Yawu otmu Yesuņe sâmu sot um waņetâ niop. ⁵⁶ Otmu âwâņe mâmâņane ya ekmutâ âlâ kândâkdâ olop. Yawu otmâ bukulipyetņe ki ekyongoromawot sâm kuyitgiop.

9

Yesuņe hoņ bawalipņe meyekmâ âi sâm yingiop.

(Mataio 10:5-15 Mareko 6:7-13)

¹ Yesuņe hoņ bawalipņe kâiân yâhâp menduhuyekmâ âi sâm yingim yuwu sâm ekyongop. “Yen nâhât sâtgât otmâ ari weke bâleņane lohimbi mângâeyekņetâ mansai ya watyiņgiņetâ gaiakmâ arinomai. Otmu lohimbi kundat otmâ mansai ya heņgemyongonomai.” Yawu sâm ekyongop. ² Otmu lohimbiņe Anitâhâlen biwiyeņane kepeinjetâ tihityeņe otbuap yakât den pat ekyongom kapi âlâen âlâen ari kundat otbi ya heņgemyongonomaihât mâmâņe otyiņgiop. ³ Mâmâņe otyiņgim yuwu sâm ekyongom hâņgânyongop. “Âi topņe katne sâm sot me senņe âlâlâ umatdâek ki miakmâ arinomai. Natik ki miaknomai. Me itâkat ki goleaknomai. Me tewetsenņe hâkyeņan ki tatbuap. Me pet me hâk katipņe ya hourâ hourâ ki miaknomai. Me howan ki tinaņgum arinomai. ⁴ Otmu kapi âlâen arinomai yanâmâ emelan dâim yâhâ katyekņetâ yanâk tatnomai. Kapi ya ambolipņane orotmemeyeņe bâleņe betbangim biwiyeņe Anitâhâlen katņet sâm nâhât den pat âlepņe ekyongonomai. ⁵ Yâhâ

kapi âlâen ari den ekyongonjetâ nângâjetâ nahat otmu bet pilânomai yamâ hâmbâi Anitâje matje umatje yingiwuap. Yakât otmâ kâiyenjan wahap me bokosok me yu ya horatbuap yamâ tâlim gik beretek mejetâ gewuap. Ya gemu betyingim pilâyekmâ ba âlâengen arinomai. Arinjetâ towat ya ekmâ kâi katsap yawu nângânomai.” Yawu sâm ekyongop.

⁶ Yawu sâm ekyongom hângânyongomu kapi âlâen âlâen ari yâkât den pat âlepne ekyongowi. Den pat âlepne ekyongom yan lohimbî mesek otbi ya mem hejgemyongowi.

Herotje Yesuhât den pat nângâop.

(Mataio 14:1-2 Mareko 6:14-16)

⁷ Otmu sâp yanâmâ Galilaia yengât lok kutdâ âlâ manop, kutje Herot Antipa sâm, yâkneâmâ Yesune olop miop yakât den pat nângâop. Lohimbî nombotjanje yuwu sânetâ nângâop. “Herotje tembe lâulipne ekyongomu Yoane kujetâ muop yamâ mumujambâ yahatmâ mansap,” yawu sâwi. ⁸ Yâhâ nombotjanjeâmâ yuwu sânetâ nângâop. “Poropete lok âlâ, kutje Elea sâm, emelâk himbimân yâhâop yanje mon purik sâm ge mansap,” yawu sâwi. Yâhâ nombotjanjeâmâ yuwu sânetâ nângâop. “Anitâhât poropetelipne emelâk muwi yâk yengâlen gâtje âlâ yanje mumujambâ yahatmâ mansap,” yawu sâwi. ⁹ Yawu sânetâ Herotje nângâm engat yâhâp otmâ yuwu sâop. “Emelâk tembe lâulipne ekyongomune Yoane engatje hârewi. Yakât otmâ lok girawu yanje yu ya otmâ mansap yakât den pat sânetâ nanjan?” Yawu sâm Yesu ekbehât nângâm manop.

Lok 5000 ya sot yingijetâ newi.

(Mataio 14:13-21 Mareko 6:30-44 Yoane 6:1-13)

¹⁰ Emelâk Yesune hoj bawalipne hângânyongomu kapi âlâen âlâen ari yâkât den pat âlepne ekyongowi. Ekyongom pesuk pilâm yâkâlen âwurem ari otbi mewi yakât ekuwi. Ekujetâ meyekmu yenjâk tatmâ nângâne sâm Besaita kapiân ariwi. ¹¹ Kapi yan ariwi yakât den pat lohimbî kijingitje orowâkne nângâm betyenehen watyekmâ ariwi. Arinjetâ yan Yesune tepne nângâyingim Anitâhâlen biwiyenjanje kepeinetâ tihityenje otbuap yakât den pat âlepne ekyongop. Otmu bukulipnye mesek topne topne otbi ya meyekmâ takanjetâ mem hejgemyongop.

¹² Yawu otmâ Anitâhât den topjambâek kâsikum yingimu emetsâpne otmu yan hoj bawalipnanje yuwu sâm ekuwi. “Yu tain yu hâlânjâ kapi tipi tapi âlâ ki tap. Yakât po yingimu wâtyenje houj sâmapgât gâje hângânyongorâ arinjet. Hângânyongorâ ari yenhâk sot puluhum um nenomai.” Yawu sâwi.

¹³ Sânetâ sâop. “Âlepne yeje sot kâsikum yingijet.”

Sâmu sâwi. “Nengâlen banja kândâkdâ mome otmu injan yâhâp yawuâk tap. Lohimbî dondâ taka tai. Yawu gârâmâ nenje katgekkmâ ari sot puluhuyingim lâum takanongât nanjat me?” Yawu sâwi. ¹⁴ Yâhâ lohimbî taka tatbi ya yengât dowâmâ 5000 yawuya. Yesune yuwu sâm ekyongop. “Yeje lohimbî yu ekyongonjetâ kâsiwahom komot tipi tapi, komot 50 dop yawuya tatmâ arinjet.” Yawu sâop. ¹⁵ Yâhâ lohimbî ekyongonjetâ den sâop yawuâk otbi. ¹⁶ Otmu Yesune sot ya mem himbimân pak sâm ekmâ Anitâ hâ mepaeop. Anitâ mepaem banja ya motokmâ tipi tapi tumum hoj bawalipne yingimu lohimbî ya kerehâk yingijetâ newi. Yâhâ injan gurâ yawuâk yingijetâ nenjetâ dopyenjan olop. ¹⁷ Nenjetâ dopyenjan otmu sot nombotje talop ya hoj bawalipnanje hâwurum mânunjetâ saka saka kâiân yâhâp pik sâop.

*Petoroŋe Yesuhât topŋe sâm teteop.**(Mataio 16:13-19 Mareko 8:27-29)*

¹⁸ Otmu hilâm âlâen Yesuŋe hoŋ bawalipŋe katyekmu tatŋetâ ikjiâk ba kinnâ Anitâ ulitguop. Ulitgum pesuk pilâmu hoŋ bawalipŋe yâkâlen arinjetâ yuwu sâm âiyongop. “Lohimbiŋe nâhât girawu nângâmai?”

¹⁹ Sâmui sâwi. “Nombotŋe gâhât yuwu sâmui. “Yoaneŋe lohimbi toen katyekminiop ya emelâk kuŋetâ muop ya mumuŋambâ yahatmâ mansap,” yawu sâmui. Yâhâ nombotŋe gâhât, “Poropete âlâ, kutŋe Elea sâm, emelâk himbimân yâhâop yaŋe purik sâm ge mansap,” sâmui. Yâhâ nombotŋe gâhât, “Anitâhât poropeteliŋe emelâk muwi ya yeŋgâlen gâtŋe âlâŋe mumuŋambâ yahatmâ mansap,” gâhât yawu sâmui.” Yawu sâwi.

²⁰ Sâŋetâ sâop. “Yawu gârâmâ yeŋeâmâ nâhât girawu nângâmai?” Sâmui Petoroŋe yuwu sâop. “Anitâŋe hâŋgângohomu ge mansat ya nângâmunŋe bulâŋe oap.” Yawu sâop.

²¹ Yâhâ yakât topŋe sâm tetem lohimbi ekyongomaihât sâm kuyiŋgiop.

*Yesu kuŋetâ mumbuap yakât sâop.**(Mataio 16:20-28 Mareko 8:30-9:1)*

²² Den âlâ torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Nâ lok bulâŋe mansan. Yawu gârâmâ hotom umai yeŋgât kunlipŋe otmu Isirae nengât papatolipnenŋe otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya kerekŋe biwi konohâk otmâ yan nâhât sâm bâlenihim mem âlâlâ tuhunekmâ nohoŋetâ mumbom. Mum yan hân kâlêhen hilâm kalimbu tatmâ benŋe yapâ mumuŋambâ yahatbom.” Yawu sâm ekyongop.

Manmannenŋe ki alitmâ manmâ yâhânom.

²³ Otmu Yesuŋe lohimbi kerehâk yuwu sâm ekyongop. “Lohimbi âlâ me âlâŋe biwiyeŋe nâhâlen katmaiŋe nâhâlen torokatne sâm yan yeŋahât ki nâŋgâŋetâ yahatbuap. Me senŋe âlâlâ tatyiŋgiap ya biatningimap sâm yakât ki nâŋgâm ketet otmâ enŋat yâhâp otnomai. Nâhât den haonmâ ârândârŋ nâŋgâm tem lâunihim mannomai. ²⁴ Yawu gârâmâ benŋe lok âlâ me âlâŋe manmanyeŋe alilaknomai yamâ hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe nâhâlen biwiyeŋe kepeim manmâ nâhât den pat âlepŋe yu lohimbi ekyongonomai. Ekyongonomai yakât otmâ yongonjetâ munomai yamâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatyekbuap. ²⁵ Yâhâ lok âlâ me âlâŋe iri sikum me manman topŋe topŋe yan biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe hikum manmâ munomai yaŋe girawu otnomai. Yeŋahâk mumuŋambâ yahatnomaiahât dop âlâ ki tap. Nâ lok bulâŋe den kâsikum yingim mansan. Yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe nâhât den nâŋgâŋetâ nahat otmu betnihinomai yamâ matŋe yuwu kâpekiŋgiowom. Hâmbâi sâp patoen Himbim Awonŋe yâhâpŋe hâŋgânnohomu âjelolipne meyekmune hânân genom. Sâp yan yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe nâhât den nâŋgâŋetâ nahat otmu betnihimai yamâ nâku yawuâk betyongomune matŋe umatŋe menomai. ²⁶ Hâmbâi sâp patoen Himbim Awonŋe yâhâpŋe hâŋgânnohomu âjelolipne meyekmune hânân genom. Gem yan manmanyeŋehât matŋe âlâku ikjiâk ikjiâk kâpekâ yingiwom. ²⁷ Yawu sâm ekyongomune nâŋgâm biwiyeŋan katmâ mannomai. Yen ki mum metenjetâek Anitâŋe tihityeŋe otbe sâm lok bulâŋe nâ hâŋgânnohomu âwurem ge tihityeŋe otbisâm.” Yawu sâop.

*Yesuŋe Mose yet Elea orop den alahuwi.**(Mataio 17:1-13 Mareko 9:2-13)*

28 Den yawu ekyongop yakât kakŋan hilâm nombolân yâhâp mon pesuk sâmu Yesuŋe Anitâ ulitguwe sâm olop. Yakât otmâ Petoro, Yakowo, otmu imiŋe Yoane, meyekmu hoŋ bawalipŋe nombotŋe âlâmâ katyekŋetâ tatŋetâ yenjâk pumŋe âlâen yâhâwi. 29 Yâhâ kinŋetâ Yesuŋe Anitâ ulitgum kun kundenne âlâ otmu sângumŋe laŋinŋe pilâm kaok bolan bolan olop. 30 Yawu otmu Mose Elea emelâk Anitâŋe meyelehop yaŋe in yawu tetem kinmutâ 31 himbimâmbâ laŋinŋe siliŋ siliŋ sâhâyelekmu yâk orop den alahuwi. Yawu otmâ Yesuŋe Yerusalem kapiân ari Anitâŋe yâkât mâtâp sâm kalop ya lâumu Yura papatolipyeŋe kuŋetâ mumbuap yakât ekyotgop.

32 Mose yet Elea tetemutâ den otbi yan hoŋ bawalipŋe aman pâlâmŋe iwi. Yâhâ Mose yet Eleaŋe Yesu pilâm arire sâm otmutâ kâlâwahom yahatmâ yekbi. Yekŋetâ Petorohât hanŋe tâlâhumu yuwu sâm Yesu ekuop. “Lok pato, kulem teteap yuwuya âlâ ki ekmain. Yu ekmunŋe âlâ kândâkdâ oap. Yawu gârâmâ gâŋe sârâ selep kalimbu tuhunehât nanŋan. Gâhât âlâ, Mosehât âlâ, Eleahât âlâ.” Yawu sâop. 33 Otmu Mose yet Elia Yesu pilâm arire sâm otmutâ Petoroŋe kulem yakât topŋe ki nâŋgâmâk Yesu yawu sâm ekuop.

34 Yawu sâmu yanâk elem patoŋe ge pumŋe ya mem kâtâpgumu kiŋgityeŋahât otbi. 35 Kiŋgityeŋahât otŋetâ elem yakât biwiŋambâ Anitâŋe den âlâ yuwu sâop. “Bulâŋanâk yuâmâ nine nanne ombe bisine. Nâŋe âi sâm waŋmâ hâŋgângumu giop. Yakât otmâ den sâwuap ya yeŋe mem biwiyenŋan katmâ tem lâuwaŋgim mannomai.” Yawu sâop.

36 Den ya sâm tiŋ pilâmu Yesu ikŋeâk kinmu ekbi. Yâhâ hoŋ bawalipŋe kulem ya ekbi yakât ki sâm tetem bukulipyeŋe ekyongowi.

Yesuhât hoŋ bawalipŋe weke bâleŋe watne sâm pâpguwi.

(Mataio 17:14-21 Mareko 9:14-29)

37 Emet hanŋ sâmu pumŋehembâ geŋetâ lohimbî kiŋgitŋe orowâkŋe ari mem teteyekbi. 38 Mem teteyekŋetâ hohetyeŋambâ lok âlâŋe halahum yuwu sâm Yesu ekuop. “Lok pato, gawot. Nine nanne ombe bisine yu gam ek. 39 Yakât topŋe yuwu. Weke bâleŋeŋe pârâk sânsânâk mângâemu senŋe gâwânŋ gâwânŋ sâm hânân ge imu nekamŋe kâtiŋ sâm lauŋe barak barak otmu halahumap. Weke bâleŋe yaŋe haonŋmâ ârândânŋ yawu mângâemap. 40 Yawuhât hoŋ bawalipŋe watŋet sâm dâim taka ekyongomune pâpgum pilai.” Yawu sâop.

41 Yawu sâmu Yesuŋe olelem hoŋ bawalipŋe yekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yen orop sâp kâlep manmâ gain. Yamâ wongât nâhâitŋe ki tânngowuap yawu nanŋai? Yawu nâŋgâm biwiyenŋe nâhâlen tiŋâk ki kepeiai yakât nâŋgâmuŋe ki ârândânŋ oap. Yawu gârâmâ hâmbâi nâŋe pilâyekmâ yâhâwom yan yeŋe girawu mannomai?” Yawu sâm ekyongom âwâŋe ekumu nanŋe ya dâim Yesuhâlen baop.

42 Dâim bamu weke bâleŋeŋe mângâemu senŋe gâwânŋ gâwânŋ sâm hânân ge kârânŋ kârânŋ sâm lauŋe barak barak otmâ iop. Yawu otmuâmâ Yesuŋe weke bâleŋe ya watmu gaiakmâ arimu âlepŋe otmâ âwânŋahâlen ba kinop. 43 Yâhâ Yesuŋe kulem miop yan Anitâhât wâtŋe tetemu ekŋetâ ewe membe olop.

Yesu kuŋetâ mumbuap yakât âlâkuâk sâop.

(Mataio 17:22-23 Mareko 9:30-32)

Yesu kulem miop ya ekŋetâ ewe membe olop sâp yan hoŋ bawalipŋe yuwu sâm ekyongop.

44 “Den yuwu sâm ekyongomune nâŋgâm biwiyenŋan katmâ mannomai. Anitâŋe nâ lok bulâŋe hâŋgânnohomu ge mansan. Nâhât kasalipŋe sâp ki

kâlep otmuâk meneknomai.” Yawu sâop. ⁴⁵ Yawu sâm ekyongowâke yamâ Anitâje nângân nângânyene mem kopa tuhuyekmu nângânetâ ki keterahop. Yakât otmâ âikune sâm otjetâ umatje otmu pilâwi.

Huruḡ huruḡ manmâ yâhânôm.
(Mataio 18:1-5 Mareko 9:33-37)

⁴⁶ Sâp âlâen Yesuhât hoḡ bawalipḡaje osetyeḡan gâtḡe âlâ me âlâje kunyeḡe pato otbuap yakât sâm pawarak guwarak otbi. ⁴⁷ Yawu otmâ sahaḡnetâ Yesuḡe biwiyehât topḡe nângâm yan naom tipḡe âlâ lâum gotyeḡan katmu kinmu ⁴⁸ yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâ me âlâje tem lâunihim naom tipḡe yuwuya buku otbaḡginomai. Lohimbi yaḡe naom tipḡe otbaḡgiain sâm yan nâ buku otnihinomai. Otmu nâ otnihian sâm Anitâje hâḡgânnohomu ge mansan yâk buku otbaḡginomai. Yeḡgâlen gâtḡe âlâ me âlâje yeḡahât nângânetâ gemu huruḡ huruḡ manmai ya yeḡât Anitâje nâḡgâyiḡimu yahatmap.” Yawu sâop.

Lohimbiḡe nengât ki nângânetâ gemap yaḡe buku otniḡimai.
(Mareko 9:38-40)

⁴⁹ Yawu sâm ekyongomu Yoaneḡe yuwu sâm ekuop. “Lok pato, lok on-dowân gâtḡe âlâje kutgan gohonmâ weke bâleḡe watyekmu gaiakmâ ariwi ya nenḡe ekmâ nângâm bâlewaḡim kuwaḡgiwin.” Yawu sâop.

⁵⁰ Yawu sâmu yuwu sâm ekyongop. “Lohimbi nombotḡeḡe yeḡât ki nângânetâ gemap yaḡe yeḡât buku manmai. Yakât otmâ lok yawuya ki kuyiḡginomai.” Yawu sâop.

Samaria kapi ambolipḡe Yesu ekmâ ki buku otbaḡgiwi.

⁵¹ Yesuḡe himbimân âwurem yâhâwuap yakât sâp tâlâhuop. Yakât otmâ Samaria hân tânâmḡambâ Yerusalem kapiân ariwe sâm biwiḡeḡe nângâop. ⁵² Yawu otmâ Samaria ya yeḡât kapi âlâen ari inomaihât hoḡ bawalipḡe nombotḡeḡe kulet sâm ari emet âlâ mem heḡgeḡuḡet sâm hâḡgânyongomu ariwi. ⁵³ Ari kapi ambolipḡe ya ekyongonetâ Yesu Yerusalem kapiân ariwuap yawu nâḡgâmâmâ emetyeḡe alitbi. ⁵⁴ Emetyeḡe alitḡetâ hoḡ bawayâhâtḡe yâhâp, Yakowo yet Yoane, yakât nâḡgâmutâ bâlemu yetḡe eḡgatyeḡeâk otmâ Yesu yuwu sâm âikuowot. “Lok pato, nâḡgânitgirâ sâmutḡe himbimâmbâ kâlâp punduḡ sâm ge seyhâk.”

⁵⁵⁻⁵⁶ Yawu sâmutâ kuyitḡimu kapi ya pilâm âlâengen ariwi.

Lok yuwuyaḡe Yesuhât tem lâuwaḡim mannomai.
(Mataio 8:19-22)

⁵⁷ Mâtâwân arim tatḡetâ lok âlâje mem teteyekmâ Yesu yuwu sâm ekuop. “Gâ yuken yaken otbuat yamâ nâ orowâk.”

⁵⁸ Sâmu sâop. “Nine topḡe hâum pâḡguatgât yuwu sâmune nâḡgârâ keterahâk. Soḡoâmâ nak duwiḡan imai. Yâhâ nâiâmâ nak kakḡan kerem tatmai. Yâhâ nâmâ Anitâje hâḡgânnohomu ge mansan yamâ emet âlâ ki tatnihiap. Yakât otmâ gâ orowâk arinom otmuâmâ girawu otnom?” Yawu sâm ekuop.

⁵⁹ Yesuḡe lok âlâ mem tetem yuwu sâm ekuop. “Nâhâlen torokatdâ orowâk mandehât nanḡan.”

Sâmu sâop. “Lok pato, awoḡ âun bâleap. Yakât otmâ nâḡgânihirâ ari awoḡne kurihiwe. Kurihim âwurem gamune orowâk arirom.”

⁶⁰ Sâmu sâop. “Lohimbi biwi pâlâmŋe manmâ Anitâhât den ki lâum manmaiŋe hangunjet. Gâŋeâmâ katyekmâ taka Anitâhât den pat âlepŋe lohimbi ekyongowuat.” Yawu sâop.

⁶¹ Yâhâ lok âlâŋe Yesu yuwu sâm ekuop. “Lok pato, gâ orowâk arirehât nanŋan. Yawu gârâmâ nâŋgânihirâ hep torehenlipne yengâlen âwurem arimune iseangim katyekmâ âwurem gamune arimom.”

⁶² Sâmu sâop. “Den yat yakât matŋe den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâ. Lok âlâ me âlâŋe nâhâlen torokatne sâm hep torehenlipnye katyekŋetâ kinŋetâ wanŋaen yâhânomai. Yawu otmâ tepyeŋe nâŋgâyinŋim purik sâm âwurem ari yekne sâm otnomaiŋe nâhâlen torokatŋetâ âi sâm yinŋiwomgât dop ki tap.” Yawu sâop.

10

Anitâhât den ekyongonjet sâm Yesuŋe lok 72 hâŋgânyongop.

¹ Sâp yakât kakŋan Yesu Kutdânenŋaŋe lok 72 mem sâlipyongop. Yawu otmâ lok yâhâp yâhâwâk menduhuakmâ kulet sâwanŋim mâtâp mewanŋinomaihât âi sâm yinŋim hâŋgânyongop. ² Den âlâen hâum yuwu sâm ekyongom hâŋgânyongop. “Kâlâmân sot pato tap. Yâhâ Anitâŋe nep lok katyekmu mem hâwurum kinsaiâkâ yamâ ki dopŋan oap. Yakât otmâ Anitâŋe lok âlâkuâk katyehâkgât ulitgum mannomai.” Yawu sâm ekyongop.

³ Otmu hoŋ bawalipŋaŋe topyeŋe nanŋanŋinjetgât den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lama yamâ pâlâmŋe kinmai. Yâhâ sosoŋeâmâ sâtŋe bâleŋe tatmai. Yawu gârâmâ lama yaŋe dâiakmâ arinomai yamâ sosoŋe yinŋim neyekbuap. Dop yawuâk nâŋe hâŋgânyongomune sâtŋe metŋe kâlehen arinomai.

⁴ Hâŋgânyongomune arinomai yan bât barahâk arinomai. Itâkat ki golea-knomai. Me kâi katipŋe katnomai yakât houŋe âlâ ki menomai. Me tewetsenŋe hâkyenŋan ki tatbuap. ⁵ Otmu kapi wosapâ arine sâm otnomai yan mâtâwân lok orop den kâlep ki huhunomai. Inâk tâŋ tâŋâk kapiân arinomai.

Otmu kapi ambolipŋe âlâ me âlâŋe emelan dâim yâhâ katyekŋetâ yan yuwu sânomai. “Anitâŋe tihityeŋe otmu yakât wâtŋan kinmâ yâhâm heronŋe kakŋan mannomai.” ⁶⁻⁷ Yawu sâm ekyongonjetâ heronŋe otyinŋinomai otmuâmâ yan tatmâ nâhât den pat âlepŋe kâsikum yinŋinjetâ nâŋgâm yanâmâ bulâŋe yâk yengâlen tetewuap.

Yâhâ kapi ambolipŋaŋe buku otyinŋinomai yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâ nep sâm yinŋinjetâ tuhumai yakât hâmeŋe meŋetâ ârândân otmâp. Yakât otmâ kapi ambolipŋaŋe yen buku otyinŋim sot um yinŋinomai otmuâmâ kapi yan tatnomai.

Yâhâ nombotŋaŋe denyenŋe nâŋgâŋetâ nahat otmu betyinŋinomai otmuâmâ yengu yawuâk betyinŋinomai.

⁸ Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonjetâ nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu buku otyinŋinomai otmuâmâ ⁹ yan tatmâ lohimbi kundat otnomai ya mem heŋgemyongonomai. Yawu otmâ Anitâhâlen biwiyenŋe kepeinjetâ tihityeŋe otbuapgât den pat âlepŋe ekyongonomai.

¹⁰ Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonjetâ nâŋgâŋetâ nahat otmu betyinŋinomai otmuâmâ hâmbâi Anitâŋe matŋe umatŋeâk yinŋiwuap. Yakât otmâ kapiân ari lohimbi senyenŋan kinmâ yuwu sâm ekyongonomai. ¹¹ “Anitâŋe tihityeŋe otbe sâm oap. Yamâ yeŋe yâkât hâkân otmâ betbanŋiai. Yakât otmâ kâinenŋan wahap me bokosok me yu ya horatsap yamâ tâlim gik beretek

memunje gemu betyinjim arinom.” Yawu sâm ekyongom pilâyekmâ arinetâ towat ya ekmâ kâi katsap yawu nângânomai.

¹² Kapi ambolipñaje orotmemeyenje bâleñe ya ki betbañgim Anitâhâlen biwiyenje katsai ya yengât yuwu sâmune nângâñet. Sâp patoen Sotom kapi ambolipñaje orotmemeyenje bâleñe otminiwi yakât matñe menomai. Otmu yen gurâ yawuâk orotmeme bâleñe torokatmâ otmâ mansai. Yakât otmâ yenêâmâ Sotom ambolipñaje matñe menomai ya wangim matñe umatñe pato hâlilije menomai.” Yawu sâm ekyongop.

Lohimbi biwi kârik otmâ manbi ya Yesuje sârekyongop.

(Mataio 11:20-24)

¹³ Lohimbiñe orotmemeyenje bâleñe ki pilâm Anitâhâlen biwiyenje kepeim manbi. Yakât otmâ Yesuje sârekyongom yuwu sâm ekyongop. “Maiñ, Korasin otmu Besaita kapi ambolipñe yengât sâwe. Yengâlen kulem topñe topñe mem gamune ekñetâ tâñât otmap. Yamâ emelâk embâñân Tiro Siron kapi ambolipñaje kulem yawu ya ekbi mâne orotmeme bâleñe otmâ gawi ya betbañgim Anitâhâlen biwiyenje kepeimbâi. ¹⁴ Yawu gârâmâ yeñe orotmeme bâleñe otmâ mansai ya ki pilâm Anitâhâlen biwiyenje katsai. Yakât otmâ hâmbâi Tiro Siron kapi ambolipñaje matñe umatñe menomai ya wangim yeñe umatñe amokñan menomai. ¹⁵ Otmu Kapanaum kapi ambolipñe yengât sâwe. Yen gurâ yenhâlâk nângâñetâ yahatmu hâkyeñe mepaeakmâ yuwu sâmâi. “Nenâmâ emelâk Anitâñe himbingât pat kuningimu mansain’ ” Yawu sâmâiâke yamâ yuwu sâmune nângâñet. Yeñe orotmemeyenje bâleñe ya ki betbañgim Anitâhâlen biwiyenje katsai. Yakât otmâ yenâmâ hengât pat mansai. Hâmbâi mâne Anitâñe yakât matñe umatñe pato hâlilije yingimu menomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Ya yengât yawu sâm hoñ bawalipñe yuwu sâm ekyongop. “Den ekyongoan yu nine den bia. Yu Anitâñe sâm nihiop ya ekyongoan. Yakât otmâ lohimbiñe denyenje nângânomai yan yengât den nangain sâm nâhât den nângânomai. Yâhâ lohimbiñe denyenje nângâñetâ nahat otbuap yan yengât den nângâmunnje nahat oap sâm nâhât den nângâñetâ nahat otbuap. Otmu lohimbiñe nâhât den nângâñetâ nahat otbuap yamâ Anitâñe hângânnohomu gewan yâkât den nângâñetâ nahat otbuap.” Yawu sâm ekyongop.

Lok 72 hângânyongomu ariwi yañe âwurem takawi.

¹⁷ Lok 72 âi sâm yingim hângânyongomu ariwi yañe âwurem taka otbi mewi yakât heronje nângâwanjgim Yesu yuwu sâm ekuwi. “Kutdâ, kutgan gohonmâ weke bâleñe watyekmunñe gaiakmâ ariwi yakât nângâmunnje âlâ kândâkdâ oap.” Yawu sâwi.

¹⁸ Sâñetâ sâop. “Yeñe ari weke bâleñe watyekbi yan hâkne katmâ nângâwan. Yawu otmâ belek sâmû ekmâin yakât dopñeâk Satanñe himbimâmbâ ge kumu ekban.

¹⁹ Yakât otmâ yuwu sâmune nângâñet. Soron hambenje me sâtñe metñe kakñan tâliñetâ yan hilipyongomap sâm mâmâñe otyinjim yâhâwom. Otmu nâhât sâtgât otmâ weke bâleñe me yu ya lohimbi mângâeyekmai ya sâyinjinetâ yengât tem lâuyinginomai. ²⁰ Yawu gârâmâ weke bâleñe yengât tem lâuyinginomai yakât nângâm Anitâ mepaenomai. Yâhâ Anitâñe himbimân tatmâ kutyenje nângâm manman kârikñahât pat kuyingimu tap yakât otmâ Anitâhât nângâm heronje pato otbañginomai.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuŋe tep hero nângâm Anitâ mepaeop.

(Mataio 11:25-27 Mataio 13:16-17)

²¹ Yawu sâŋ ekyongop sâp yanâk Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiŋan gemu biwi hero pato nângâm Anitâ yuwu sâŋ mepaeop. “Awoŋ, hân himbim kândikyotgon amboŋe, gâhât tep âlep pato nângâhilian. Otmu lok nombotŋe gâhât topge nângâne sâŋ nângân nângân emetŋan yâhâwi. Parisaio otmu Sarukaio lok yawuyua. Yawu gârâmâ nâŋe gâhât den lâum manmâ gan yakât dopŋeâk yâkŋe lâum manmâ gai mâne ârândâŋ otbâp. Yakât topŋe nângâmâihât gâŋe nângân nângânyeŋe ki mem hewewenŋe tuhuyiŋimat. Yawu gârâmâ lok nombotŋe, kutyeŋe bia, belângen manmai yaŋeâmâ topne nângâŋetgât gâŋe nângân nângânyeŋe mem hewewenŋe tuhuyiŋimat. Gâŋe nângâmâ, yawuâk tetemap. Yakât mepaeheksan.” Yawu sâŋ âwâŋe ekuop.

²² Âwâŋe yawu sâŋ ekum tiŋ pilâm benŋe lok 72 âwurem takawi ya yuwu sâŋ ekyongop. “Himbim amboŋe tatmap yâhâmâ awoŋne. Yâkŋe mâmâŋe otnihimu wuân me wuân otbomgât dop tap. Otmu nâŋe awoŋnahât topŋe nângâwanŋim heŋgeŋguan. Yawu gârâmâ lohimi nombotŋe awoŋnahât topŋe nângâŋet sâŋ ekyongowom yaŋe nângâwanŋim heŋgeŋgunomai.” Yawu sâŋ ekyongop.

²³⁻²⁴ Yawu sâŋ ekyongom katyekmu arinetâ hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp yuwu sâŋ ekyongop. “Emelâk embâŋân Anitâhât poropete lok otmu lohimi nombotŋe yâkât tem lâum manbi yaŋe kulem nâŋe mem mansan yu ekne sâŋ yakât mambotmâ gam inâk muwi. Otmu yakât dopŋeâk yâkŋe himbimgât den pat nâŋe ekyongom mansan yu nângâne sâŋ mambotmâ gam inâk muwi. Yakât otmâ den yuwu sâŋmune nângâŋet. Yeŋeâmâ sâp yiwerenŋe yu nâ orowâk manmâ gam kulem topŋe topŋe memune ekmâ nâhât den nângâm heronŋe kakŋan mansai.” Yawu sâŋ ekyongop.

Lok âlâŋe kasaŋe ekmâ buku otbaŋgiop.

²⁵ Mosehât girem den kâsikum yiŋiminiopŋe Yesuhâlen ariop. Ari Yesuŋe den sâŋ hilipgumu pâi emetŋan katŋetâ talâkgât yuwu sâŋ âikuop. “Lok pato, sârâ nângâwe. Nâŋe girawu otmune ârândâŋ otmu yanâmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kunihiwuap?”

²⁶ Sâmu sâop. “Mosenŋe girem den kulemguop ya sârâ nângâwe.”

²⁷ Sâmu sâop. “Anitâŋe girem den âlâ Mose ekumu kulemguop ya yuwu tap. “Isirae ambolipŋe yen ekyongomune nângâŋet. Nengât Kutdânenŋe yamâ Anitâ ikŋe konok tatmap. Nenŋe yâkâlen biwi nângân nângânnenŋe kepeim yâk konok mepaenom. Otmu yâkât lau konok nângâm tem lâuwanŋim mannom. Otmu mâtâp sâŋ ningiop ya tâŋ tâŋâk watmâ yâhânom.” Yawu tap. Yâhâ den âlâmâ yuwu tap.

“Nenŋahât nanŋanŋimunŋe yahatmap yakât dopŋeâk buku nombotŋe yeŋgât nângâmunnŋe yahatbuap.” Yawu tap.”

²⁸ Sâmu sâop. “Âlepŋe yat. Yawu otmâ manmâ yâhâwuat otmuâmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuhihiwuap.” Yawu sâop.

²⁹ Yawu sâmu lok yaŋe irelakmâ yuwu sâŋ ekuop. “Nâ bukune âlâ?”

³⁰ Yawu sâmu Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâŋ ekuop. “Yura lok âlâ Yerusalem kâpi pilâm Yeriko kâpiângen ariop. Mâtâwân arim tatmu kasalipŋeŋe mem tetem kum panŋetâ ge iop. Ge imu senŋe âlâlâŋe ya kombo mewanŋim pilâm ariwi. Pilâm arinetâmâ mumbe sâŋ olop. ³¹ Mumbe sâŋ otmu Anitâhât hotom umai ya yeŋgâlen gâtŋe âlâŋe mâtâp yawuâk ari ekmâ

launje butelim inâk wangim ariop. ³² Otmu opon kâmbukjahât hoj bawa âlâ, Lewi senâmbâ gâtjaņe mâtâp yawuâk ari mem tetem gotjaņan bam ekmâ biwi pâlâmņe otmâ ariop. ³³ Yâhâ Yura lohimbiję Samaria lohimbiję ya yengât nâņgâņetâ gemu betyįņimai. Yawu otyįņimaiâkâ yamâ Samaria gâtņe lok âlâ mâtâp yawuâk ari Yura lok ya mem teteop.

³⁴ Ekmâ tepņe nâņgâm gotjaņan bam heņņe piriwangim, marasin mem lâwâlem sâhâwanņiop. Otmu lok ya lâum ikņe donņi kakjaņan katmâ mem kapiân ari lombañe emet iminiwi yan katmu tatmu omoņ konok galemguop.

³⁵ Yâhâ emet haņ sâmu ariwe sâm otmâ emet yakât amboņe tewetsenņe wanņmâ yuwu sâm ekuop. “Tihitņe otmâ mandâ tewetsenņe gihian yu ekdâ ki ârândâņ otbuap otmuâmâ hâmbâi âwurem takawom yan eknohorâ âlâ gihiwom.” Yawu sâm ariop.

³⁶ Otmu yakât âihohowe. Lok kalimbu ya yengâlen gâtņe girawu yaņe buku otbaņgiop naņgat?”

³⁷ Sâmu sâop. “Samaria gâtņe lok yaņe tepņe nâņgâwanņim tihitņe olop ya.”

Sâmu sâop. “Bukulipge tânyongomat dop yawuâk kasalipge tânyongowuat. Yawu.” Yawu sâm ekuop.

Mata yet Maria

³⁸ Yawu sâm ekum Yesuņe hoj bawalipņe meyekmu lohimbiję katyekmâ kapi âlâen ariwi. Kapi ariwi yan imbi âlâ, kutņe Mata sâm, gariņeit manowot. Yâkņe Yesu otmu hoj bawalipņe dâiyekmu emetyetjaņan yâhâwi. ³⁹ Yâhâ tatņetâ gariņe, kutņe Maria sâm, yâkņe Kutdâhât gotjaņan ba tatmu den kâsikum wanņop. ⁴⁰ Yâhâ Mataņe ikņiâk sot uyiņgimu gariņe ki tânguop. Yakât nâņgâm bâlewanņim sâop. “Kutdâ, gariņeâmâ konam. Nâ niniâk sot uan. Yakât nâņgâmune bâleap. Ekurâ tânnohoâkgât naņgan.”

⁴¹ Sâmu sâop. “Mata, gâ wahap tâņât yakât nâņgârâ yahatsap.

⁴² Garihaņeâmâ nâhât den nâņgawe sâm otmu yakât nâņgâmune âleņņe oap. Yakât otmâ den âlâ ki sâwe. Pesuk yap.” Yawu sâop.

11

Anitâ orop den otnom yakât topņe yuwu tap.

(Mataio 6:9-15 Mataio 7:7-11)

¹ Sâp âlâen Yesuņe Anitâ ulitgum talop. Ulitgum tiņ pilâmu hoj bawaņe âlâņe gotjaņan ba yuwu sâm ekuop. “Kutdâ den âlâ ekgohowe. Yoanehât hoj bawalipņe wuân me wuângât sâm Anitâ ulitgunomai yakât topņe ekyongop yawuâk eknongorâ nâņgâne.”

² Yawu sâmu yuwu sâm ekyongop. “Anitâ yuwu sâm ulitgunomai. “Him-bim awoņnenņe, topge âlâ kândâkdâek tap. Yakât nâņgâm mepaehekmâ mannom. Gike sâtgât otmâ aņelolipgaņe haonņmâ ârândâņ hoj bahihimai yawuâk nenņe gurâ tem lâuhihim mannom. ³ Otmu gâņe hilâm ârândâņ tihitnenņe otmâ dopnennjanâk ningimat. ⁴ Otmu lohimbiję nombotjaņe mem bâlenekmâ tai ya yengât nâņgâm umam sâyiņgim tosayeņe pilâyiņgimain yakât dopņeâk gâņe umam sâningim tosanenņe pilâningiwuat. Otmu Satanņe kendâningimu otmunņe bâlemap sâm ulitgohoaingât mâtâp meningi.” Yeņe yawu sâm Anitâ ulitgum mannomai.” Yawu sâop.

⁵⁻⁶ Otmu den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Omoņ derep kâmbukjaņan yengâlen gâtņe âlâ me âlâņe bukuyeņahât emet hawiņan ari kinmâ kotok kunmâ yuwu sâm ekuomai. “O bukune, sâmune nâņgâ. Lomba âlâ nâhât

emelan taka tap. Nâ emetnan sot ki tap. Yakât otmâ sot kâsikum nihirâ mem ari um wan̄mune niâk.” ⁷ Yawu sâmu emetnanâk tatmâ yuwu sâwuap. “Girawu otmâ omoŋ derep kâmbukŋan mândeneneksat? Emet gahatŋe emelâk maŋguain. Gârâmâ yahatmâ ki mem gihiwom.” Yawu sâm ekuwuap. ⁸ Yâhâ bukunjaŋe emelanâk tatmâ sot ki wan̄buap otmuâmâ den otmâ dewaemu yahatmâ sot ya ihilâk wan̄buap. ⁹ Yakât yuwu sâmune nângâŋet. “Yeŋe wuân me wuângât nângâm Anitâhâlen biwiyenjaŋe kepeim ulitguŋetâ âlepŋe nângâyiŋgiwuap.

¹⁰ Otmu âlâen hâum sâwe. Yeŋe buku âlâhât emelan yâhâne sâm, “Wâe tat me?” sâŋetâ nângâyiŋgimu yanâmâ emet kâlehen yâhânomai. Yakât dopŋeâk Anitâ ulitguŋetâ nângâyiŋgiwuap. Anitâhâlen biwiyenjaŋe kepeim ulitgumai yamâ âlepŋe nângâyiŋgiwuap. Otmu pâin guin otmai yamâ âlepŋe ikŋak mâmâŋe otyiŋgimu biwiyenjaŋe sânduk sâwuap.

¹¹⁻¹² Otmu den âlâen hâum sâmune nângâŋet. Yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâhât nanjaŋe po wan̄gimu âwâŋe ulitgumu yan âwâŋaŋe ki neneŋe ya wan̄buapgât dop ki tap. ¹³ Otmu yen nombotŋe Anitâhât topŋe ki nângâm heŋgeŋgumaiŋe nan baralipyenjaŋe yawu otyiŋgimai. Anitâ awoŋnenŋe himbimân tatmapŋe nen ikŋiâk ikŋiâk topnenŋe ekmâ nângâmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgiâkgât Anitâ ulitgunomai yan yeŋe nan baralipyenjaŋe otyiŋgimai ya wangim tâŋ tâŋâk yiŋgiwuap. Yawu sâm ekyongop.

Yesuŋe Anitâhât wâtŋan kinmâ weke bâleŋe watyehop.

(Mataio 12:22-30 Mareko 3:20-27)

¹⁴ Weke bâleŋaŋe lok âlâ mângâemu lauŋe maŋguakmu den biaek manmâ gaop. Otmu Yesuŋe weke bâleŋe ya watmu gaiakmâ arimu lauŋe hâreakmu den olop. Yawu otmu lohimbi yan kinbiŋe ekŋetâ sâtŋe olop. ¹⁵ Yawu gârâmâ Parisaio lok nombotŋaŋe ekmâ Yesu nângâm bâlewan̄gim yuwu sâwi. “Yâkât topŋeâmâ yuwu. Yâhâmâ weke bâleŋaŋe mâmâŋe otbangaŋap. Yakât otmâ ya yeŋgât patoyenjaŋe, kutŋe Besewulu sâm, kutŋe âlâmâ Satan yâkât wâtŋan kinmâ watyekmap.” Yawu sâwi.

¹⁶ Yâhâ Yesuŋe otmâ hilipgumu mem pâi emetŋan katŋetâ talâkgât nombotŋaŋeâmâ topyenjaŋe kurihiakmâ yuwu sâwi. “Anitâŋe nângâhahimap otmuâmâ sârâ kulem âlâ himbimâmbâ tetemu ekmâ topge nângânom.”

¹⁷ Yawu sâŋetâ Yesuŋe biwiyenjaŋe topŋe ekmâ nângâm yuwu sâm ekyongop. “Yeŋe nângâm tâpikguai. Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâmune nângâŋet. Lok komot konohâk mansaiŋe yahatmâ ahom hionjakmâ tiok taok otnomai yamâ kutyenjaŋe biatbuap. Yâhâ kapi âlâ konohâk tatmaiŋe yenjaŋe yahatmâ ahom hionjaknomai yamâ kâwurumyenjaŋe kinbuap.

¹⁸ Yakât den âlâ torokatmâ sâwe. “Besewuluŋe mâmâŋe otnihimu weke bâleŋe watyekmune gaiakmâ arimai,” yawu sâmai. Yawu gârâmâ Satangât komotyenjaŋe ahom hionjaknomai yamâ den ekyongoan yuwuâk tetemu Satangât kutŋe biatbâp. ¹⁹⁻²⁰ Nâmâ Anitâhât wâtŋan kinmâ weke bâleŋe watyekmâ yan amboyenjaŋe Satan ya mem ge katsan. Yakât otmâ âlâku yu torokatmâ sâwe. Yeŋe imbiâk nâhâitŋe Satangât wâtŋan kinmâ weke bâleŋe watyeksap yawu nângâmai. Yakât nâŋe yuwu sâm purik pilâmune nângâŋet. Yeŋe âlâhât wâtŋan kinmâ weke bâleŋe watyeksaŋe? Yeŋe “Anitâhât wâtŋan kinsain” yawu sâmai. Girawu otmuâmâ nâhât yawuâk ki nângâmai? Yeŋe

nâhât nângâm tâpikgumai, yawu nanġan. Yawu ġârâmâ Anitâġe tihityeġe otmâ wawaeyekmâ nâ hâġġannohomu ġe âi yu mem mansan.”

²¹ Otmu torokatmâ yuwu sâmunne nâġġâġet. Nine topne teteâġġât den âlâen hâum yuwu sâmunne nâġġâġet. Lok âlâġe hâmbâġe mem haġġalâkmâ tembe talam lâuâkmâ yâhâm ġem senġe âlâlâġe ġalemġumu âilongġo tatbaġġimâp.

²² Yawu ġârâmâ kasaġe lok sâġe kârikġaġe taka kum itit kiom bâleġe tuhuwaġġiwaup otmuâmâ yâkât tembe talam, kapamġât senġe âlâlâ, iri sikum, ya kerek mewâġġim ariwuap. Yakât dopġeâk nâġe weke bâleġe amboyeġe, Satan, mem ġe katbom.

²³ Yakât otmâ yuwu sâmunne nâġġâġet. Lok buku ki otnihimaiġeâmâ kasa otnihimai. Yâhâ lok âlâ me âlâġe ki tânnohomaiġeâmâ mâtâp maġġunihimai dop yawu otmâp. Yawu.”

Weke bâleġaġe weke bâleġe nombotġe dâiyeġmu lok mâġġâeġemai.

(Mataio 12:43-45)

²⁴ Yesuġe den âlâ yuwu sâm ekyongop. “Nâġe yeġġât topyeġe yu sâm pitġġum heġġeġmune nâġġâġet. Yeġe yuwu nâġġâm tâpikgumai. “Nenġahâk kuwihâkmâ manman âilongġo manmâ yâhânom.” Yen yawu nâġġâm tâpikġuai yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Weke bâleġaġe lok âlâ mâġġâemap ya ġaiâkmâ emet sonâġâġenġe ariwuap. Otmu lok ondopġâlen karâkmâ mem bâlewe sâm yakât pâinmâ manbuap. Pâinmu biatmu yuwu nâġġâwuap. “O, emelâk lok âlâ mem mâġġâeminiwan. ġârâmâ lok yamâ ninahâk ġaiâkmâ tohowan. Yawu ġârâmâ âlâkuâk âwurem ari lok yâkâlenâk karâkbom.” ²⁵ Yawu sâm âwurem ari ekmâ yuwu sâwuap. “Bâe, lok yuâmâ heġġemahom mansap. Nâhât wâtne tipġe. Yakât otmâ weke bâleġe nombotġe wâtyeġe pato tap ya ari meyeġbom. Ari meyeġmune taka orowâk lok yu mâġġâenom.” Yawu sâop.

²⁶ Yawu sâm ari weke bâleġe bât nombotġen yâhâp ya meyeġmu taka lok aġġoân hâhiwin kakġan manop yamâ witġum mâġġâeġetâ umatġe dondâ tetewaġġimu manbuap. Yakât otmâ yuwu sâmunne nâġġâġet. Yeġe yeġahâk heġġemahom mannomâihât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

²⁷ Yesuġe den yawu sâm ekyongomu nâġġâġetâ lohimbi hohetyeġan imbi âlâ kinop yaġe yuwu sâm ekuop. “Den eknongoaġ ya nâġġâmunne ewe membe oap. Yakât otmâ âi mem mansat ya mâmâhaġe ekmâ ġâhât tepġe heroġe nâġġâhihim mepaeheġmâ mansap yawu nanġan.”

²⁸ Sâmu sâop. “Âlepġe yat yamâ Anitâhât den nâġġâġetâ bulâġe otmu lâum manmai yaġeâmâ heroġe kakġan mannomai.” Yawu sâop.

Yesuġe kulem âlâ tuhuâġġât Parisaioġe ekuwi.

(Mataio 12:38-42 Mareko 8:12)

²⁹ Yesuġe kulem âlâ tuhumu eknehât nâġġâm lohimbi kiġġitġe orowâkġe Yesuhâlen ari mem hawam mewam tuhuwî. Yawu otġetâ yuwu sâm ekyongop. “Yeġe yuwu otġetâ ekmune bâlemap. Yeġe biwi yâhâp otmâ kulem witġumâk memune eknehât nâġġâmai. Yâhâ nâmâ kulem konohâk memune eknomai. Yuwu sâmunne nâġġâġet. ³⁰⁻³² Aġġoân propete âlâ, kutġe Yona sâm, yâkâlen kulem âlâ tetemu Niniwe kâpi amboliġġaġe ekbi. Yakât dopġeâk nâhâlen kulem âlâ tetemu eknomai. Yakât den âlâ sâwe. Aġġoânâmâ lok âlâ, kutġe Solomon sâm, Dawiti nanġe, ya nâġġân nâġġânġe pato tatbaġġiop. Otmu yâkât kut patġe ya emelâk sâm haġ tuhuġetâ arimu imbi pato âlâ kâpi kâlepġehen manopġe nâġġâop. Nâġġâm yanâmâ ekbe sâm tohop. Yakât sâmunne nâġġâġet. Solomongât nâġġân nâġġân pato tatbaġġiop. Yawu ġârâmâ

nâmâ Solomongât kunje mansan. Otmu nâje kapi kâlepnehen ki mansan. Hohetyenjan manmâ den kâsikum yingim mansan. Yamâ yejeâmâ nâhât den nângâjetâ nahat otmap. Yakât otmâ mem ge katnekne sâam oai. Yakât otmâ hâmbâi sâp patoen imbi pato yañeâmâ lok senyenjan yahatmâ kinmâ yeje nâhât den kum mansai yengât topyene sâam tetemu anulaknomai. Yawu otjetâ Anitâje yakât matje âlâku ikjeâk ikjeâk yingiwuap.

Sennenje yamâ lambehât lanjinje yakât dop oap.
(Mataio 5:15 Mataio 6:22-23)

³³ Yesuje den âlâen hâum yuwu sâam ekyongop. “Nenne emet kâlehen tatmâ lambe saum tungunjan ki katmain. Gârâmâ helenân gâitmunje kinmâ sem lanjinje pilâmu ekmâ gem yâhâmain. ³⁴ Senyenje yamâ lambe lanjinje yakât dop oap. Senyenje âlepne tatmu yanâmâ ekmâ gem yâhâmai. Yâhâ senyenje bok sâuwuap yanâmâ mâtâp tâpikgum hewuknan kionjomai. ³⁵ Yakât otmâ yuwu sâamune nângâjet. Biwiyenjan Anitâhât lanjinjanje pilâmap ya bok sâamapgât biwi nângân nângânyene galemahom manman âlepneâk manmâ yâhânomai. ³⁶ Yawu manmâ yâhânomai yanâmâ lambeje sem lanjinje pilâmu emet biwiñe hanj sâamu ekmâ tatmai yakât dop otbuap.

Parisaioje otminiwi yawu ki otmâ mannom.
(Mataio 23:1-36 Mareko 12:38-40 Luka 20:45-47)

³⁷ Den yawu sâam tinj pilâmu Parisaio âlâje Yesu dâim emetjan yâhâop. Yan yâhâ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi yâk orop sot newi. ³⁸ Yawu gârâmâ angoân Yesuje bânje ki piriâhop. Sot ya inâk mem nemu ekjetâ sâtje otmu pârâk pilâwi. ³⁹ Pârâk pilâjetâ Yesuje yuwu sâam ekyongop. “Parisaio yengât topyene teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâamune nângâjet. Imbi âlâje aman mem hâkneâk pirimu biwiñan sot wahapne yawuâk tatbuap. Yakât dopneâk yeje bukulipyenjanje yekjetâ yahalâkgât hâkyeñeâk piriakmai. Yawu gârâmâ manman bâleje, me orotmemeyene kinjon ya biwiyenjanje nângâmai. Yawu nângâjetâ yanje mem bâleje tuhuyekmap. ⁴⁰ Yengât topyene yawu tap yamâ ki enakmâ nanganjimai. Anitâje lohimbî kândikyotgop yan hâkyetne biwiyetne yâhâp yâhâp ya katyitgiop. ⁴¹ Yakât otmâ angoân yeje biwi nângân nângânyene ya sâam pitiaknomai. Yawu otnomai yanâmâ hâkgât wahap wuân me wuângât nângâjetâ tânjât otbuap. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ yiwerene umatje teteyingim gap yu wangim umatje pato teteyingiwuap.

⁴² Parisaio yejeâmâ nângâm tâpikgumai. Yejeâmâ wahap tânjât, hote, gitâk, wahap yawuya mem ketetmâ bâlâk ñerek osetyenjan konok ya mem Anitâhât pat kuwangimai. Yâhâ Anitâhât den ekyongomu kulemgowi yamâ longâemai. Longâem yan yuwu otmâ mansai. Lohimbî yengât den sâam hâreyingimai yan Anitâje nângâmu ârândân olâkgât ki nângâmai. Yawu otmâ den tânj tânjâk ki sâam hâreyingimai. Otmu buku nombotje yengât weyene ki nângâm tânyongomai. Yakât otmâ hâmbâi Anitâje matje umatje yingiwuap.

⁴³ Yeje miti emetjan yâhâ lohimbî senyenjan ewanâk tatnehât nângâmai. Otmu lohimbî hawamyongom tatmaine nenekjetâ yahatmu mepaenenekjetgât nângâmai. Yawu otmâ manjetâ ya ekmune bâleap. ⁴⁴ Parisaio yengât topyene teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâawe. Emelâk lok muñetâ hanyongowi ya yengât sum kakñambâ ki nângâmâk bam gamai.” Yawu sâam ekyongop.

⁴⁵ Yawu sâ m ekyongomu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi ho-hetyenjan gâtne lok âlâne yuwu sâ m ekuop. “Bawapi, gâne Parisaio lok den sâyingiat yanje nen gurâ yawuâk meneneksap.”

⁴⁶ Sâmu sâop. “Nenje yengât amutgen manmâ yu ya otnehât den undipne topne topne sâ m ningimai. Yamâ yejeâmâ denyenje ya ki lâum watmai. Den sâ m ninginjetâ umatne kaknjan manmain. Yawu manmunne biwinenje mem huruj pilâninginehât ki tânngomai. Yakât otmâ Anitâne matne umatne yingimu menomai.

⁴⁷ Yejeâmâ yuwu sâmai. “Poropete lok mum gawi ya yengât sumân awu yawu kâmetmunne banban sâ m sekne âlepne otmâ imap.” Yawu sâmai. Yamâ yengât tâmbâlipyenjanje poropete lok ya yongonjetâ muwi. ⁴⁸ Yakât yuwu sâ mune nângânet. Tâmbâlipyenjanje poropete yongonjetâ muwi ya yengât sumân yeje awu yawu kâmetmâ galegumai. Yawu otmâ yongowi yakât nângânetâ ârândânj oap yawu yeksan. ⁴⁹ Otmu pepa âlâ, kutne “Anitâhât nângân nângânne” sâ m, yan den âlâ yuwu kulemguiwi tap. “Hoñ bawalipne nombotne âi sâ m yingimune yengâlen taka Anitâhât topne kâsikum yingim mannomai. Yamâ yeje nâhât den pat bialâkgât nombotne mem âlâlâ tuhuyeknomai. Yâhâ nombotne âlâmâ yongonjetâ munomai.” Den yawu tap. ⁵⁰ Yakât yuwu sâwe. Emelâk Anitâne ikne poropete hângânyongomu denje lâum manmâ gawi ya gurâ yawuâk tâmbâlipyenjanje nângâm bâleyingim yongom mem ge katyekbi. Yakât huhopne ya yeje menomai. Yakât topne nângânetâ keterahâkgât yuwu sâwe. ⁵¹ Embânjan topne katmâ tâmbâyeje lok âlâ, kutne Awe sâ m, ya atanjanje kumu muop. Otmu poropete âlâ, kutne Sekaraia, yamâ opon kâmbuknjan yâhâ hotom um bam gam kinmu yanâk kuretâ muop. Yawu gârâmâ Awe kumu muop yapâek manmâ gam poropete kerek yongonjetâ muwi yakât huhopne ya yeje menomaiâk.

⁵² Mosehât girem den kâsikum ningimai yejeâmâ Anitâhât den kurihinjetâ tap. Yejeâmâ Anitâhât hâkânj otmâ yâkât den nângâm hâum pâp gumai. Yawu otmâ lohimbî nombotnjanje yâkât den nângâm tem lâuwangine sâ m otmai ya yengât mâtâp manguyingimai. Yawu otmai yakât nângâmune bâleap. Yakât otmâ umatne topne topne teteyingiuap.” Yawu sâ m ekyongop.

⁵³ Yawu sâ m ekyongom emelambâ gem ariop. Sâp yakât kaknjan Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwiye Yesuhât nângâm bâlewangim sâ m ge katbi. ⁵⁴ Otmu den sâ m hilipgumu nângâm den âiân katne sâ m yu yakât âi pâi tuhumm gawi.

12

Nimbilam yâhâp ki otnom.

(Mataio 10:26-27)

¹ Otmu lohimbî kinjitne orowâkne Yesuhât den nângâne sâ m taka pânj sâwi. Taka pânj sâ m Yesu hoñ bawalipne mem awawi guwawi tuhuyekbi. Yawu otmâ kinjetâ Yesune hoñ bawalipne yuwu sâ m ekyongop. “Parisaio yâk yengât matuk kelunjanje mem bâleyekmagât galem orangim mannomai. Parisaio yamâ nimbilamyenje yâhâp otmâ topyene kurihiamâ manmai. ² Yakât otmâ ya yengât den âlâ yuwu sâ mune nângânet. Tihângen wahap yu me ya otmâ gai. Ya ki tik tatbuap. Hâmbâi teteknjan tetemu eknom. Yâhâ yu me ya otmâ kurihiamai. Ya gurâ teteknjan tetemu eknom. ³ Yakât otmâ yuwu sâ mune nângânet. Yenâmâ nâ orowâk manmain. Yawu gârâmâ den

nombotņe nenniāk tatmâ ekyongoman ya hâmbâi yeņe lohimbî ekyongonjetâ nâņgânomai.

Anitâņe wawaeneneksap.

(Mataio 10:28-31)

⁴ Yesuņe torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Lok senyeņan kinmâ den ekyongonjetâ nâņgâņetâ nahat otmu yen nombotņe yongonjetâ munomai. Yongonomai yamâ umut biwiyene ki hilipgunomai. Lok topnenņe yawu tap. Yakât otmâ ya yeņgât ki kiņgityeņahât otmomai. ⁵ Yâhâ Anitâhât topņeâmâ âlâ tap. Hâmbâi mâne yâkņe konok umut biwiyene hilipguwuapgât dop tap. Yakât otmâ yeņe yâkât den konok lâum mannomai.

⁶ Otmu yakât âlâ sâwe. Anitâhât den lâum manmain nen haonmâ ârândâņ yâkņe tihitnenņe otmap yakât topņe nâņgâņetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nâņgâņet. Giron giron ekmain yamâ nâi tâņât. Yamâ ki galemgumain. Yawu gârâmâ giron giron âlâ mumbuap yakât topņe hibim amboņe emet inânņan nâņgâmu tap. ⁷ Yawu gârâmâ nenâmâ giron giron yakât dop bia. Nenâmâ Anitâ ikņe kundenņe towat manmain. Yawu otmâ Anitâņe topnenņe kerehâk nanņap. Somotnenņe tipi tapi yakât topņe gurâ nâņgâmu tawâk. Yâkņe tihitnenņe otmap. Yakât nâņgâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ yâhânom.

Topnenņe ki kurihiakmâ Yesu betbaņginom.

(Mataio 10:19-20,32-33 Mataio 12:32)

⁸ Lohimbî âlâ me âlâņe “Yesuhâlen biwinane kepeim tem lâuwanņim mansan,” yawu sâm lohimbî ekyongonomai yâhâmâ hâmbâi nâ lok bulâņe hibim awonņahât aņelolipņe yeņgât senyeņan kinmâ topyeņe sâm tetemune Anitâņe manman kârikņan katyekbuap. ⁹ Yâhâ lohimbî âlâ me âlâņe “Nâ Yesu ki nâņgâwanņian,” yawu sânomai otmuâmâ nâku lok bulâņe hibim awonņahât aņelolipņe yeņgât senyeņan kinmâ “Nâ ki nâņgâyiņgian,” yawu sâwom. Lohimbî yawu otmai yaņe matņe umatņe menomai. Yawu.

¹⁰ Yakât otmâ den âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Anitâņe âi sâm nihim hâņgânnohomu gewan. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâņe nâhât nâņgâņetâ tâņât otbuap. Me nâhât nâņgâņetâ giâkgât lohimbî kendâyiņginomai. Orotmeme yawuya ki witgum mannomai otmuâmâ ya yeņgât tosa yamâ Anitâņe pilâyiņgiwuapgât dop tap. Otmu torokatmâ sâwe. Lok âlâ me âlâņe Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe yu me ya otbuap ya ekmâmâ yuwu mon sâwuap. “Bâe, âi yukât amboņe yamâ Satan.” Yawu sâm yan âi ya ekmâ Satangâlen gâitbuap. Yawu otmâ yâhânomai ya yeņgât Anitâņe pilâyiņgiwuapgât dop âlâ ki tap. Lok yawuyaņe tosa pato menomai.

¹¹ Otmu den âlâ sâmune nâņgâņet. Yeņe galem tiņâk oranņim mannomai. Kasalipyeņe nâhât den pat âlepņe nâņgâņetâ nahat otmu yen meyekmâ miti emetņan me kiap yeņgâlen ari den âiân katyekmâ âi pâi tuhuyeknomai. Yawu otyiņgiņetâ “Den mâtâpņe girawu watmâ sâm ekyongomunņe nâņgâņetâ keterakiņgiwuap,” yawu nâņgâm ki gorâyiņgiwuap. ¹² Sâp yanâmâ Awoņnenņe ikņe Wâtgât mâmâņahât Heak hâņgângumu ge den âlâlâ nâņgân nâņgâņeņan katmu nâhât den pat âlepņe sâm kusânmâ ekyongonomai.

Senņe âlâlâ yakât nâņgâmunņe yahatbuap.

¹³ Lohimbî kinbi ya yeņgât hohetyeņambâ lok âlâņe Yesu yuwu sâm ekuop. “Lok pato, sâmune nâņgâ. Awoņnetņahât bātņe bâiņe ya atanane ikņiâk

mem alitmâ mansap. Yawu gârâmâ gâñe ekurâ nombotñe hionmâ nihiâkgât nanjan.”

¹⁴ Sâmu sâop. “Nâñe yet galemoyotgom manbehât lok kunnenñaje ki sâm nihiop. Yakât otmâ imbiâk nâhâlen ga den ya eknohoat. ¹⁵ Yakât otmâ yuwu sâmune nângâñet. Senñe âlâlâ me iri sikum ya Anitâñe biwinenñahât ki sâm katningiop. Yamâ hâknennjahât sâm kalop. Yawuhât bukupilnenñe iri sikumyerje orop manmai ya yekmâ tep bâle ki nângâyinjinom.”

¹⁶ Yawu sâm den âlâen hâum yuwu sâop. “Lok kutdâ âlâhât kalamân siwit kehetñe pato teteop. ¹⁷ Yawu otmu biwiñaje yuwu nângâop. “Siwit kehetñe pato tap yu mem emet girawuân katmune tatbuap? ¹⁸ Yuwu otbom mon? Emet tipinje siwit kehetñe katman ya kândonmâ pato tuhum yan siwit kehetñe katmune tatbuap. ¹⁹ Katmune tatmu yanâmâ hop sambe kakñan manmâ heronje maronje nângâm manmâ yâhâwom.” ²⁰ Yawu sâmu Anitâñe yuwu sâm ekuop. “Gâ kopa. Omonðdâñe mumbuat. Yakât otmâ iri sikumge wawaerâ tatgihimap ya lok âlâñe membuap.” Yawu sâop.

²¹ Yâhâ den ekyongoan yukât topñe yuwu tap. Lohimbinje iri sikumyenñahât tepyerje umatñe otmâ mansai ya yengât Anitâñe nângâmu bâlemap. Yakât otmâ mujetâ pesuk sâmap.” Yawu sâop.

*Anitâñe tihitnenñe otmâp. Yakât otmâ ki gorâningiwuap.
(Mataio 6:25-34)*

²²⁻²³ Yawu sâm lohimbî ekyongom benñe honj bawalipñe yuwu sâm ekyongop. Senñe âlâlâ me iri sikumyerje yakât ki nângâñetâ yahatbuap. Manmanyenñahât bulâñe yamâ umut biwiyenñe. Yâhâ yengât manman yamâ Anitâñe emelâk senñe âlâlâ lâtakuyinjinom manmai. Yakât otmâ yuwu ki nângânomai. “Nenñe sot wosapâ ba mem tetenom? Me iri sikum me âlâlâ ya girawu mem tetem manmâ yâhânom.” Yawu ki sâm biwi yâhâp otmâ gorâ kakñan mannomai. ²⁴ Yawu gârâmâ den âlâen hâum yuwu sâmune nângâñet. Kembâ ekmain. Yâhâmâ âi kalam ki tuhum hâhiwin nângâmai. Yamâ himbim ambonñaje haonmâ ârândânj sot yinjinmap. Yenâmâ nâihât dop ki mansai. Yenâmâ lok. Otmu yen gurâ yawuâk Anitâñe haonmâ ârândânj tânyongom gamap. ²⁵⁻²⁶ Yawu gârâmâ yenñahât girawu mannom sâm yakât ki nângâm kiwilinj otnomai. Yenñe wâtýerñan torokatmâ manmâ yâhânomaihât dop âlâ ki tap. Yawu otnomai yan hâum pâpgunomai.

Yakât topñe yuwu sâmune nângâñet. ²⁷ Hahop ekmain. Hahop yamâ titi pan pan pilâmu ekmunñe âilonjo longo otmâp. Yâhâ emelâk lok kutdâ âlâ, kutñe Solomon sâm, yâkñe hâk katipñe kulem melem mânunjakmâ manop. Yanje hahop surinje sekñe âlepñe tetemap yakât dopñe ki miop. ²⁸ Yâhâ hahop surinje ekmunñe âilonjo otmâp. Yawu gârâmâ iknjahâk ki yahatmâ titi pan pan otmâ kuririnj sâm kinmap. Anitâñe nângâopgât yawu kinmap. Yiwerenñeamâ tetem âilonjo kinbuap. Yâhâ pek sâwuap yanâmâ hânân ge tâtuk sâwuap. Yenâmâ hahopgât dop ki mansai. Yenâmâ lok. Yakât otmâ biwiyenñaje yuwu ki nângânomai. “Anitâñe pâlâmñe otmâ ki tihitnenñe otmâp.” Yawu ki nângâm mannomai.

²⁹ Yakât yuwu sâmune nângâñet. Bulâñanâk Anitâñe haonmâ ârândânj tihitnenñe otmâ yâhâwuap. Yakât biwi yâhâp ki otnomai. ³⁰ Yawu gârâmâ lok nombotñe Anitâhât topñe ki nângâmainje sângum me iri sikum me senñe âlâlâ yakât nângâñetâ yahatmap. Yawu otñetâ ki ârândânj otmâp. Yakât otmâ otmâin yeñe ki torokatnomai. ³¹ Yenñeamâ lohimbî nombotñaje Anitâhâlen

biwiyenaje kepeinet sâm yâkât den ekyongonjetâ nângânomai. Yawu otmâ manjetâ himbim awonnenje topyenje nângâmapnje dopyenjan yingimu ki umburuk mannomai.

Bukulipnenne tânyongonom.

(Mataio 6:19-21)

³² Yakât otmâ yâkâlen biwiyenaje kepeim ki gorâyisingimu mannomai. Awonnenje Anitâje herone nângâyisingim tihityenje otmâ yâhâmbisâp. Yawu otmâ hâmbâi mâne manman kârikjan mem katyekmu manmâ yâhâmbisâi. ³³ Yakât otmâ senje âlâlâ tatyingingiap yamâ mem buku nombotje ki tatyingingiap ya kâsikum tânyongonomai. Yawu otjetâmâ Anitâje yekmu ârândân otbuap. Otmu himbimân mannomaihât pat kuyingingiop yakât bulâje yingimu menomai. Otmu himbimân manman sânduhân mannomai yan talaje ki kumbuap, me selone ki hârewuap, me ki bumbunguwuap, me kombo ki otnomai. ³⁴ Yawuhât Anitâhâlen biwi nângân nângânyenaje kepeim manjetâ ârândân otbuap.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuje âwurem gewuap sâp ya ki nanjai.

³⁵⁻³⁶ Yesuje den âlâ yuwu sâm ekyongop. “Yen biwi golâ otmâ mannomaihât den âlâen hâum sâmune nângânet. Hoj bawalipje yengât lok kutdâyenaje kapi kâlepnehembâ âwurem taka emet hawijan kinmâ kotok kunmu nângâm in yawu gahatje mewanginomai. Yakât otmâ lambeyenje saum katjetâ sem tatmu mambotbanjinomai. ³⁷ Yawu otmâ mambotbanjinomai tatnomai yanâmâ âwurem taka mem teteyekmâ herone nângâyisingiuwup. Herone nângâyisingim itâje kâpekmâ katmu tatmu sot um yingiuwup. ³⁸ Yâhâ omoj derepjan kapi ambolipje kerekje aman pâlâmje inomai yanâmâ âwurem takawuap. Taka hoj bawalipje sen golâ otmâ mambotbanjinomai tatjetâ mem teteyekbuap otmuâmâ buku otyingiuwup. Buku otyingimu yâkne herone nângâwanginomai. ³⁹ Yen biwi golâ otmâ mannomaihât den âlâen hâum sâmune nângânet. Kapi âlâ me âlâhât kasalipyenaje sâp girawuân taka yokom itit kiom tuhuyinginomai yakât ki ekyongomai. Inâk pârâk sân sânak takomaihât kapi ambolipjenaje sen galem manmâ emet kapiyenaje galemgunomai. ⁴⁰ Yakât dopneâk Anitâje hângânnohomu âwurem gewom yakât sâp yenje ki nanjai. Yakât otmâ biwi golâ manmâ mambotnihim yâhânomai. Yawu otnomai otmuâmâ âwurem gemune nekmâ herone nângânomai.” Yawu sâm ekyongop.

Hoj bawa âlepje bâleje yâk yetgât topyetje

(Mataio 24:45-51)

⁴¹ Yesuje yawu sâm ekyongomu Petoroje yuwu sâm âikuop. “Kutdâ den âlâen hâum eknongoat yu nengâlâk yat me lok kerek nengât yat?”

⁴² Yawu sâm âikumu Yesuje purik pilâwangim den âlâen hâum yuwu sâm ekuop. “Lok kutdâ âlâje kapije pilâm kapi kâlepnehen ari kandi manmâ âwurem takawuap. Yaken ariwe sâm yan hoj bawaje âlâ galem sâm katmâ yuwu sâm ekuwuap. “Arimuneâmâ gâje nep lok nombotje galempongowuat.” Yawu sâm ekum pilâyekmâ arimu galem yaje âi ya biwijenaje mem galempongomu âilongo mannomai. ⁴³ Yawu otmâ galempongowuap otmuâmâ patonjenaje âwurem taka herone otbanjinomai. ⁴⁴ Yawu otbanjinomai galem pato katmu ikne senje âlâlâje yakât galem otbuap. ⁴⁵ Yâhâ purik pilâm sâmune nângânet. Hoj bawa yaje biwijenaje yuwu nângâm âi ya hilipguwuap. “O, lok kutdâne arap yuâmâ in yawu ki takawuap. Yamâ sâp kâlep manbuap

yakâ. Yakât otmâ wongât nâje âi yu membom?” Yawu sâm biwiŋaje pâlâmje otmu ki galempongom heŋgeŋguwup. Yawu manmâ to kârikŋe nem biwi hâlim otmu umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwup. Yawu otmâ lok bâleŋe yeŋgâlen torokatmâ ki orotŋe otmâ manbuap. ⁴⁶ Yawu otmâ biwiŋaje pâlâmje otmu manbuap yan patoŋaje pârâk sân sânâk taka kuk otmâ kum yaehen pilâmu ge hâhiwin nâŋgâm yâhâmbisâp.

⁴⁷ Yakât topŋe yuwu sâmuŋe nâŋgâŋet. Lohimbi nombotŋaje nâhât den nâŋgâm heŋgeŋgunomai yanâmâ yakât nâŋgâŋetâ gemu betbanginomai. Yawu otnomai yakât matŋe Anitâŋe matŋe amokŋan yingimu menomai. ⁴⁸ Yâhâ lohimbi nombotŋe âlâŋeâmâ nâhât den nâŋgâm pâpgumai yaŋe otŋetâ bâlemap yâhâmâ Anitâŋe matŋe kakŋeâk yingimu menomai. Yakât otmu yuwu sâmuŋe nâŋgâ. Lok âlâ me âlâ âi sâm yingimune ya tuhum heŋgeŋgunomai ya yeŋgât nâŋgâmune ârândâŋ otbuap. Yâhâ lok âlâ me âlâ âi pato sâm yingimune ya biwiyeŋaje tiŋâk lâum tuhunomai ya yeŋgât gurâ yawuâk nâŋgâmune ârândâŋ otbuap.” Yawu sâm ekuop.

Yesuŋe giop yakât lohimbi hioŋakmâ mansai.

(Mataio 10:34-36)

⁴⁹ Yesuŋe den âlâ yuwu sâm ekyongop. “Anitâŋe lohimbi yeŋgât biwiyeŋahât topŋe nâŋgâm kâsippongom matŋe âlâku ikŋiâk ikŋiâk yingimu menomai yakât hâŋgânnohomu gewan. Yâhâ matŋe yingimu meŋetâ pesuk sâmbâp. ⁵⁰ Otmu umatŋe âlâ tetenihiŋu hâhiwin nâŋgâwom ya tetenihiŋu pesuk sâekgât naŋgan. ⁵¹ Otmu den âlâ yuwu sâmuŋe nâŋgâŋet. Nâhât yuwu ki sânomai. “Nâhât yamâ buku konok otnehat himbimâmbâ giop.” Yawu ki sânomai. Nâŋe hânân gewan yakât yen hioŋaknomai. Hioŋakmâ yuwu oraŋginomai. ⁵² Lohimbi nanŋe baratŋe mome manmaine hioŋakmâ komot yâhâp otnomai. Komot âlâhât yâhâp, âlâhârâmâ kalimbu yuwu otnomai. ⁵³ Âwâ nan me mâmâ barat kuk oraŋgin hioŋaknomai. Otmu iranŋe iranŋe ya gurâ yawuâk kuk oraŋgin hioŋaknomai.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuŋe kulem âlâlâ tuhuop yakât topŋe hâum pâpguwi.

(Mataio 16:2-3 Mareko 8:11-13)

⁵⁴ Yesuŋe hoŋ bawalipŋe yawu sâm ekyongomâmâ benŋe lohimbi kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Op surumbup memuâmâ yuwu sâm. “Gelâk gewe sâm oap”. Sâŋetâ yawu otmap. ⁵⁵ Otmu elem tok sâwe sâm otmuâmâ yuwu sâm. “Sikop kumbe sâm oap.” Sâŋetâ yawu otmap. ⁵⁶ Yen lok perâkŋe. Yeŋe elem kulewoŋboŋ yakât topŋe ekmâ nâŋgâm heŋgeŋguai. Yâhâ nâŋe kulem âlâlâ memune eksai yakât topŋeâmâ girawuhât ki ekmâ nâŋgâm heŋgeŋguai?

⁵⁷ Wongât eŋgatyeneâk otmâ orotmeme âleŋe me bâleŋe ya ki ekmâ kiwilim mansai? Yen lok perâkŋe yakâ.”

Den sâm tetem kaok naŋgaŋginom.

(Mataio 5:25-26)

⁵⁸ Bukulipyene âlâ me âlâŋe kuk otyingim den âiân katyekne sâm dâiyekmâ kiapgâlen arinomai. Yamâ mâtâwânâk ari sâm tetem kaok naŋgaŋginomai. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ kiapgâlen ari den sâm teteneŋetâ yâkŋe mem pâi emetŋan katyekbuap. Pâi emetŋan katyekmu tatmâ yeŋe ombeyeneâk yaihen ki genomai. ⁵⁹ Kiapŋe pâi emetŋan tatnomai sâm sâp katyingiwup ya pesuk sâmu yanâmâ genomai.” Yawu sâm ekyongop.

13

Anitâhâlen biwinenjanje kepeim mannom.

¹ Yawu sâp ekyongop sâp yanâk lok nombotjanje Yesuhâlen ari den pat yuwu sâp ekuwi. “Galilaia ambolipjanje noninj bulimakao gâim Anitâhât hotom uwi sâp yan kiap âlâ, kutnje Pilato sâp, yâknje tembe lâulipnje hângânyongomu Galilaia ambolipnje yongonjetâ hepyenje gemu noninj bulimakao hepye orop oset guset olop.” ² Yawu sâp ekujetâ yuwu sâp ekyongop. “Pilatoje tembe lâulipnje hângânyongomu yawu yongowi yakât yuwu mon sâmai. “Muwi yengât tosa bâleje yanjeâmâ Galilaia lok ondop yengât tosa ya wangim amokjan miap.” ³ Yawu ki tap. Yawu gârâmâ yenje orotmemeyenje bâleje ki pilâm Anitâhât den lâunomai otmuâmâ yawuâk matnje yingimu menomai. Otmu yakât den âlâ torokatmâ sâmune nângâjet. ⁴ Yerusalem kapi ambolipnje kâi nombotgen kalimbu Siloam hem topjan kinjetâ kândun kum ge kurihyehop ya yengât yuwu ki sânomai. “Tosayeje bâleje yanjeâmâ Yerusalem kapi ambolipnje nombotnje yengât tosayeje wangiop. Yakât otmâ hân ya kândun kum ge kurihyekmu muwi.” Yawu ki tap. ⁵ Yakât otmâ âlâku sâmune nângâjet. Yenje orotmemeyenje bâleje ki pilâm Anitâhâlen biwiyenjanje kepeinomai otmuâmâ yengu yawuâk hiliwahonomai.”

⁶ Den ya sâp tin pilâm den âlâen hâum yuwu sâp ekyongop. “Lok âlânje koset âlâ kalop. Koset ya pato otmâ bulâje kinbuapgât sâpne tetemu taka ambojanje bulâje hâuwe sâp ekmu bia olop. ⁷ Yakât otmâ kalam galemnje yuwu sâp ekuop. “Bulâje hâuwe sâp ekmune biatmu yu yambu kalimbu oap. Yakât otmâ koset ya kârâm pilârâ ge iâk.” Yawu sâop.

⁸ Sâmu sâop. “Lok pato, pilârâmâ yambu yu inâk kinâk. Hâmbâi topnje lawitmâ pitimunje yanâmâ bulâje kinbuap. ⁹ Yâhâ ki kinbuap otmuâmâ kârâm pilâmune ge imbuap.” Yawu.”

Tatmâ nângâ nângâ sâpjan Yesuje imbi âlâ henjenjuop.

¹⁰ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuje opon kâmbukjan yâhâm den kâsikum yingiop. ¹¹ Den kâsikum yingiop sâp yan imbi âlâ talop yamâ weke bâlejanje mângâemu kun kândâtne konok otmâ parenje manmâ gamu yambunje kâi nombotgen kalimbu pesuk sâop. ¹² Yesuje imbi ya ekmâ kunjan mem yuwu sâp ekuop. “Imbi, yiwerenjeâk âlepne otbuat.” ¹³ Yawu sâp kunjan mem kuwihakmâ tâj tâjâk kinmâ Anitâ mepaeop.

¹⁴ Yâhâ Yesuje tatmâ nângâ nângâ sâpjan imbi ya henjenjuop gârâmâ miti emetjahât galemjanje galemjanje nângâmu bâlemu lohimi yuwu sâp ekyongop. “Nep tuhu tuhuhât sâpne yamâ hilâm nombolân konok tap yan takanjetâ hengemyongombâpgât dop. Yawu gârâmâ tatmâ nângâ nângâ sâpjan imbi henjenjuop yu ekmune dondâ bâleap. Ya ki orotje.”

¹⁵ Yawu sâmu Yesuje purik pilâwangim yuwu sâop. “Bâe, yen lok perâkne. Tatmâ nângâ nângâ sâpne ârândân yenje dongi bulimakaoyenje pekeâmbâ holanyekmâ dâim ari to yinginomaihât dop tap. Yawu gârâmâ dongi me bulimakao umutyeje bia yakât nângâmunne tâjât otmap. ¹⁶ Yâhâ imbi yuâmâ Awarahamgât senâmbâ gâtne. Yawu gârâmâ Satangât weke bâlejanje mângâemu parenje otmâ manmâ gap. Nâje tatmâ nângâ nângâ sâpjan henjenjumune ki bâleap.” ¹⁷ Yawu sâp ekyongomu sâp ge katbiñe nângâm anulakbi. Yâhâ lohimi injanje Yesuje olop miop ya ekmâ heronje otbangiminiwi.

*Bândup yakât topnje**(Mataio 13:31-33 Mareko 4:30-32)*

¹⁸ Yesunje yuwu sâm ekyongop. “Anitâhâlen biwiyenjaŋe kepeim manjetâ tihityenje otmap yakât topnje teteâkgât wuân denân hâum sâmune nângânetâ keterakbuap? ¹⁹ Yuân hâum sâmune nângânet. “Nak âlâ kutnje bândup yamâ lok âlâŋe kehetnje âlâ mem ari kalamŋan kalop. Katmu tatmu kâmŋe ga takam yaŋak yâhâm kâlep pato otmu nâi wosapâ wosapâ taka awatnje kun kunŋan kerem tatmai.” Yawu sâop.

Matuk keluŋe yakât topnje

²⁰ Otmu torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Lok komotnje komotnje wosapâ wosapâ mansaiŋe biwiyenje nâhâlen katmâ tem lâunihinjetgât yeŋe ari nâhât den pat âlepŋe ekyongonomai. ²¹ Yakât topnje teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângânet. Imbi âlâŋe dâmbia golanguwuap. Golangumâmâ matuk mendâremu keluŋe gemu dâmbia orop menduhumu ukenŋe bâleŋe otbuap. Dop yawu.” Yawu sâop.

*Himbîngât mâtâpŋe yamâ gâwik gâwikŋe**(Mataio 7:13-14,21-23)*

²² Yerusalem kapi pato yakât mâtâp arap ya hâlâŋmâ kapi tipi tapi tap. Kapi yan ari Yesunje Anitâhât den lohimbî kâsikum yîŋgiop. ²³ Yawu otmu lok âlâŋe yuwu sâm Yesu âikuop. “Lok pato, yuwu sâm âihohowe. Lok getek âlâ himbîmân yâhânomai me girawu?”

²⁴ Sâmû sâop. “Himbîngât mâtâp yamâ gâwik gâwikŋe. Yakât otmâ yapâ lohimbî sambeŋe arine sâmâmâ hâmbîŋ gumbîŋ otmâ hâum pâpŋunomai. Yakât otmâ yeŋe mâtâp ya tâŋ tâŋâk watmâ arinomai. Yakât yuwu sâmune nângânet. ²⁵ Nâ mâtâp amboŋe. Yakât otmâ mâtâp maŋguyîŋgimune lok dondâhâlâkŋe arine sâm hâum pâpŋum amutgen kinmâ yuwu sânomai. “Lok pato, nângâningirâ gane.”

Sâŋetâ sâwom. “Nâ ki nângâyîŋgian. Yen wonân?”

²⁶ Yawu sâm âiyongomune yuwu sâm eknohonomai. “Gâŋe kapinenŋan taka tatmâ den kâsikum ningirâ orowâk tatmâ sot newin.”

²⁷ Sâŋetâ sâwom. “Yen wonân? Nâ ki nângâyîŋgian. Yeŋe orotmeme bâleŋe otmai. Yakât otmâ arîŋet.” Yawu sâwom. ²⁸ Yâhâ hâmbâi mâne Anitâŋe yen mem ketetyekbuap. Yawu otmâ Awaraham, Isaka, Yakop, otmu Anitâhât poropeteliŋŋaŋe tatmâ sot nem heronje otbaŋginomai ya yekmâ yeŋe tep bâle nângânomai. Yawu otmâ hâhiwin nângâm hu halak tuhumbisâi. ²⁹ Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. Sâp yanâmâ lok topŋe topŋe, emetsenŋe ga takamap yakembâ otmu purik sâmap yakembâ, otmu torehen torehen kiŋitŋe orowâkŋe taka menduhuakmâ nem heronje otŋetâ Anitâŋe tihityenje otbuap. ³⁰ Yâhâ lohimbî nombotŋaŋe yenjahâlâk nângânetâ yahatmap yaŋe Anitâ orop ki tatnomai. Yâhâ nombotŋaŋe yenjahât nângânetâ gemu huruŋ huruŋ manmai yamâ Anitâŋe meyekmu ikŋan torokatnomai.

*Yesunje Herotgât sâop.**(Mataio 23:37-39)*

³¹ Sâp yanâk Parisaio lok nombotŋaŋe ari yuwu sâm Yesu ekuwi. “Herotŋe gohowe sâm oap. Yakât otmâ kapi yu pilâm âlâengen ari.”

³² Sâŋetâ sâop. “Sâp yuâmâ weke bâleŋe watyekmâ mansan. Otmu kundat otmâ mansai ya heŋgemyongom mansan. Yâhâ hândâhân yuwuâk otbom. Yâhâ haliŋu nep sâm nihiop ya tuhumm pesuk pilâwom.” Den ekyongon yu

Herot, lok perâkne ya, ekunomai. ³³ Nâne yuwu sâmunne nângânet. Anitâhât poropetelipne iknâhât den sâminiwi ya kerek Yerusalem kapi ambolipne yongonjetâ muwi. Yakât otmâ âun hândâhân âi tuhuwom. Gârâmâ halihuâmâ Yerusalem kapiân ari âi tuhum pesuk pilâwom.”

Yesu ye Yerusalem kapi ambolipne yengât topne nângâop.

³⁴ Yawu sâm ekyongom Yerusalem kapi ambolipne yengât tepne nângâm yuwu sâop. “Bâe, Yerusalem kapi ambolipne yengât topyene yuwu tap. Yengâlen âi menjetgât Anitâne iknê hon bawalipne hângânyongomu takanjetâ yongom mem ge katyekmai. Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Pâi mâmânne kurâk sâm nanlipne dâiyekmâ kuratyongomu tatmai. Yakât dopneâk menduhuyekmune nâhât hikinân manjetgât sâman. Yamâ ye ne nâhât hâkân otmâ mansai. ³⁵ Yawuhât Anitâne betyongomu kasalipye ne taka yongom watyeknetâ kapi yu kâwurumnanak kinbuap. Yakât otmâ nâne pilâyekmâ ariwom. Benne sâp âlâen âwurem takamune nekmâ yuwu sâm eknohonomai. “Anitâ Kutdânenne tihitnenne otbe sâm mat hângângohomu takat. Yakât otmâ biwinenne herone pato nan gain.” Yawu sâm eknohonomai.” Yesu ye yawu sâop.

14

Tatmâ nângâ nângâ sâpnan lok âlâ bitâp tetewangop ya Yesu ye walipgumu orok sâop.

¹ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Parisaio yengât kunyene bukulipne nombotne Yesu orop dâiyekmu emetnan yâhâ tatmâ sot newi. Nem tatbi yan Yesu otmâ hilipguwuap me bia yakât Parisaione ekmâ tatbi. ² Ekmâ tatnetâ lok âlâ bitâp pato tetewangopne Yesu ekbe sâm yâhâop. ³ Yâhâmu Yesu ekmâmâ Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi otmu Parisaio ya yuwu sâm âiyongop. “Tatmâ nângâ nângâ sâpnan âi ki tuhunomgât Mose ne girem den âlâ kulempuop. Yawu gârâmâ tatmâ nângâ nângâ sâpnan lohimbi henjemyongowomgât dop tap me bia? Sânetâ nângâwe.”

⁴ Yawu sâm âiyongomu biwiyene umatne otmu olotonak tatbi. Olotonak tatnetâ Yesu lok ya bitâpnan walipgumu orok sâmu emelambâ kionmâ ariop. ⁵ Arimuâmâ emelan tatbi ya Yesu ye yuwu sâm ekyongop. “Tatmâ nângâ nângâ sâpnan naom âlâ me bulimakao âlâ lâmân kionmu ya pilânetâmâ lâmânâk tatbuap me mem dâinetâ gawuap?” ⁶ Yawu sâm âiyongomu yawuâk olotonak tatbi.

Hâknene ki mepaeaknom.

⁷ Yâhâ emet yakât biwinân Parisaio nombotne yehâhât nângânetâ yahatmu kou senjan yâhâ tatbi ya yekmâ den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. ⁸ “Bukuyene âlâne yen orowâk tatmâ sot um nenom sâm dâiyekmu emetnan yâhâ kou senjanâk tatne yawu ki nângânomai. ⁹ Yâhâ lok papato nombotne yen orowâk dâiyekbuap yâkne kou senjanâk tatnomaihât nângâwuap. Yawu gârâmâ ye ne kulet sâyingim kou senjan tatnomai yan lok papato takanjetâmâ emet ambonne yen yuwu mon sâm ekyongowuap. “Wa, bukulipne, yuâmâ yengât kawê kua, keteraknet.” Yawu sâm ekyongomu anjakmahât angoân yâhâmâmâ kou topnan tatnomai. ¹⁰ Yawu tatnetâ emet ambonne kundup mem kou senjan lingatbuap. Lingatmâ “gam yâhâ tatnet” sâm ekyongomu yanâmâ yâhâ tatnomai. Yawu otnetâ yanâmâ bukulipne nângâyinginetâ

âilonjo otbuap. ¹¹ Yakât topnje yuwu sâmunne nângânet. Lok âlâ me âlâne yenjahât nângânetâ gewuap ya yengât Anitâne nângâmu yahatbuap.”

¹² Yawu sâm ekyongom emet amboje ya yuwu sâm ekuop. “Kapi ambolipnje orop heronje otmâ sot um nenom sâm imi atalipge, me wârâ toulipge, me hep torehenlipge, me bukulipge, me lok iri sikumyene orop mansai ya ki dâiyekmâ garâ sot nenomai. Yâhâ lok yawuya dâiyekmâ garâ sot nenomai otmuâmâ hâmbâi yakât matnje sâm dâihkejetâ yâk orop sot nenjetâ pesuk sâwuap. ¹³ Yakât otmâ yuwu sâmunne nângâ. Gâne heronje otmâ sot um lok dâiyekbuat otmuâmâ lok tânât, kopa, parene, senyene bok sâsâne yawuya dâiyekbuat. ¹⁴ Lok yawuya dâiyekmâ bât belaiâk sot um yingirâ nem heronje otnomai. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâne lohimbi mumujambâ mem yahatnenekbuap yan iknjak yakât matnje gihiwuap. Yakât otmâ biwihane heronje nângâwuap.” Yawu sâop.

Himbimân heronje otnomgât sâop.

(Mataio 22:1-10)

¹⁵ Yawu sâm ekumu nem tatbi ya yengâlen gâtne âlâne den ya nângâmâmâ yuwu sâm ekuop. “Anitâne himbimân mannomgât pat kuningimu mansain. Yakât otmâ sâp patoen Anitâhât kapiân tatmâ sot nem heronje otnom yakât nângâmunne tepne heronje oap.”

¹⁶ Yawu sâm ekumu den âlâen hâum yuwu sâm ekuop. “Lok kutdâ âlâne bukulipnje orowâk heronje otmâ sot um nenomai yakât sâp kalop. ¹⁷ Yâhâ sâpne otmu yan sonjo bau me sot kâle topnje topnje um hâwurumu enj âtâmun kinop. Ya ekmu ârândân otmu honj bawa âlâ hângângumu ari yâkât bukulipnje yuwu sâm ekyongop. “Sonjo bau sot kâle yamâ emelâk umunje siap. Yakât otmâ ganjetâ heronje otmâ nenom,” yawu yap” sâm ekyongop. Ekyongomu hâkân otbi.

¹⁸ Lok angoân ekuop yanje yuwu sâop. “Nâmâ hân puluhuan ya ekbe sâm ariwom. Yakât otmâ lok kutdâ ya ekurâ ki nângânihimu bâlewuap.” Yawu sâop.

¹⁹ Yâhâ âlâneâmâ yuwu sâop. “Bulimakao bâlâk njerek puluhumune kapi kâlêpnehen tap ya ari meyekmâ takawom. Yakât otmâ lok kutdâ ya ekurâ ki nângânihimu bâlewuap.” Yawu sâop.

²⁰ Yâhâ âlâneâmâ yuwu sâop. “Yiwerejeâk imbi mian. Yakât otmâ ki gawom?” Yawu sâop. ²¹ Yawu sânetâ honj bawa yanje âwurem ari lok kutdâne den sâwi ya ekumu nângâmu bâleop. Nângâmu bâlemu honj bawañe ya yuwu sâm ekuop. “In yawu ari mâtâp kunjan kinmâ lok umburuk, me lok parene, me ândâpyene bok sâsâne, me senyene bok sâsâne, lok yawuya yuken yaken arine sâm oai ya ekyongorâ taka sot yu nenjet.” Yawu sâm ekum hângângumu ari mem teteyekmâ ekyongomu taka emetjan yâhâ tatbi. Yâhâ tatjetâ honj bawañe yanje yâkâlen yâhâ yuwu sâm ekuop. ²² “Lok kutdâne, den yat ya oan. Otmu emelan yâhâ tai yamâ ki pik yai. Yakât otmâ girawu nanjat?”

²³ Sâmu sâop. “Yakât otmâ âlâku ari lohimbi kewilâyekjetâ mansai ya mem teteyekmâ ekyongorâ takanomai. Takanjetâ yanâmâ emetne pik sâwuap.

²⁴ Yâhâ bukulipne angoân ekyongoat yamâ nâhâlen ki takanomai.” Yawu sâop.” Yesunje yawu sâm ekuop.

Manmannenje ki alitmâ manmâ yâhânom.

(Mataio 10:37-38)

²⁵ Lohimbi kinjitne orowâkne Yesu betjan arinetâ purik sâm yuwu sâm ekyongop. ²⁶ “Lok âlâ me âlâne nâhâlen torokatmâ orowâk mannom yawu

nāngānomai otmuâmâ âwâ māmâlipyeņe, me imbi naomlipyeņe, me imi atalipyene, me wârâ toulipyene betyīnginomai. Otmu yeņe manmanyene ki alitnomai. ²⁷ Otmu lok âlâ me âlâņe nâhât den lâum âi tuhūņetâ bukulipyenaye nāngâm bâleyīngim hilipyongone sām otnomai yanâmâ hâkyene alitmâ betnihinomai. Lok yawuya nâhât pat ki otnomai. ²⁸ Yakât nāngāņetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nāngāņet. Lok âlâ me âlâņe emet tuhune sām angoân tewetsenye amon yaņe senye âlâlâ puluhum emet ya tuhunomai yakât nāngānomai. ²⁹ Gârâmâ yawu ki otnomai otmuâmâ emet ya mem kânāngāņetâ tewetsenye biatmu pāņan pilānomai. Yawu otnomai yanâmâ lohimbīne emet ya torehenyeāk kinmu ekmâ yakât den pat alahu gulahu otmâ senyenjan gem girīyīngim yuwu sānomai. ³⁰ “Lok yuņeâmâ saran kânāngāņetâ giop yamâ tewetsenye biatmu pāņan pilāņetâ ināk tap.” Yawu sānomai.

³¹ Yâhâ den âlâen hâum yuwu sâmune nāngāņet. Lok kutdâ âlâ me âlâņe kasalipyene orop ahonomai yanâmâ in yawu yâk yeņgâlen ki surutuk sām arinomai. Yamâ angoân biwiyenaye yuwu nāngānomai. “Nen yu getek âlâ, lok 10,000 yawu mansain. Yâhâ kasalipnenye endaken lok kinjtņe orowâk, 20,000 yawu mansai. Yakât otmâ nenye yongonomgât dop ki otbuap.”

³² Yeņahât yawu nāngānomai otmuâmâ ki kundutmâ arinomai. Angoân kasalipyene orop buku konok manne sām hoņ bawalipyene hāngānyongonjetâ ari mem lohotņe tuhuyeknomai. ³³ Yakât otmâ yuwu sâmune nāngāņet. Yeņgâlen gâtņe âlâ me âlâņe senye âlâlâyene me iri sikumyene kerehâk pilâm nâhâlen torokatnomai otmuâmâ nāngāyīngimune orowâk mannom.

Kâtembe yakât dop

(Mataio 5:13 Mareko 9:50)

³⁴ Yeņgât topyene teteâkgât den âlâen hâum sâmune nāngāņet. Kâtembe ihm solân hoņmâ sot ya nemunye launenjan memap. Yakât dopņeāk yenâmâ lohimbi hohetyenjan manmâ manman âilongo manņetâ yekmâ Anitâ herone nāngāwanjīm mepaenomai. ³⁵ Yâhâ kâtembe helenjan ki hikum ikainom yanâmâ pâlâmņe otbuap. Yawu otmu girawu tuhununye âlâkuâk ukenye otbuap? Yamâ ki orotņe. Pâlâmņe sām lâum pilāmain. Den yuâmâ biwiyenjanâk katmâ manmâ yâhānomai.” Yawu sâop.

15

Lama âlâ gulip otbangimu ki pilâwuap yan hâum sâop.

(Mataio 18:12-14)

¹ Sâp âlâen takesi meme lokņe yeņahât nāngāņetâ yahatmu lohimbi kâityongom takesi mem yahatmâ kombo meyiņgiminiwi yâk otmu lok nombotņe ândâp kârik otmâ Mosehât girem den ki lâum manminiwi ya dondâhâlâkņe Yesuhât den nāngâne sām yâkâlen ariwi. ² Ariņetâ yan Mosehât girem den kâsikum yiņgiminiwi otmu Parisaio lok yâkņe nāngāņetâ bâlemu Yesuhât yuwu sâwi. “Yesuņe takesi meme lok otmu lok nombotņe Mosehât girem den ki lâumai ya meyekmu orowâk sot niai. Yawu otmu dondâ bâleap.”

³ Yawu sâņetâ nāngâm Yesuņe den âlâen hâum yuwu sām ekyongop. ⁴ Lok âlâhât lama 100 yawu kinbanjiwuap. Gârâmâ ya yeņgât hohetyenjambâ konok âlâņe misiņgurakbuap. Yawu otmu ambonaye nombotņe ya katyekmu kinņetâ konok misiņgurakbuap ya pâinmâ yâhâm gewuap. Yawu otmâ nombotņe katyekmu kinnomai ya yeņgât ki nāngâm ketet otbuap. ⁵⁻⁶ Yâhâ

misinjgurakbuap ya mem tetem yanâmâ tepnje welâmñjan gemu lâum kapiân âwurem ariwuap. Kapiân âwurem ari bukulipnje yongonmâ yuwu sâm ekyongowuap. “Lama misinjgurahop ya mem tetean. Yakât otmâ sot um nem heronje otné.” Yawu sâuwuap. ⁷ Yakât dop kum yuwu sâmune nângâñet. Lok 99, yâkñe yuwu nângâmai. “Nen lok âlepñe, ortmemeñeñe âilonjo otmâ mansain.” Yawu nângâm biwi pâlâmñe mansai. Lok yawuya yengât Anitâñe heronje pato ki nângâñingimap. Gârâmâ, lok konohâkñe ortmemeñe bâleñe bet pilâm Anitâhâlen biwiñaje kepeim tem lâuwanñgiwuap yanâmâ Anitâñe heronje pato nângâwanñgiwuap. Yawu.”

Tewetsenñe kionbanñgimu pânibuap yan hâum sâop.

⁸ Yâhâ Anitâñe lohimbî meyekmâ tihityeñe otmap yakât topñe nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nângâñet. Imbî âlâ kina yâhâp yakât dop tatbanñgiwuap. Yâhâ 20 toea kionbanñgimuâmâ ki pilâwuap. ⁹ Yakât pâninmâ arim mem tetem yanâmâ bukulipnje yongonmâ yuwu sâm ekyongowuap. “Wâe, tewetsenñe kionñihiop ya mem tetean. Yakât otmâ heronje otné.” Yawu sâuwuap. ¹⁰ Yakât yuwu sâmune nângâñet. Lok konohâkñe ortmemeñe bâleñe bet pilâm Anitâhâlen biwiñaje kepeim tem lâuwanñgiwuap yanâmâ himbimân Anitâhât anelolipñaje lok yakât heronje nângâwanñginomai.”

Lok âlâ nanñaje iri sikum mem gulip tuhuop yan hâum sâop.

¹¹ Yesunje den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâ nanyâhâtñe yâhâp manbî. ¹² Manñetâ nanñe betñjan gâtñaje âwâñe yuwu sâm ekuop. “Awoñ, senñe âlâlâ nâhât sâsâñe ya nihîrâ miakbe.” Yawu sâmu senñe âlâlâ yâkât sâsâñe ya kâsikum wañmu miop. ¹³ Yawu otmu nanñe ya nep tuhum getek manmâ, senñe âlâlâ ya puluhum yakât hâmeñe tewetsenñe miakmâ mâtâp kâlêwângen ariop. Ari heñ otmâ ihîlâk mahîlâk manmâ tewetsenñe miakmâ ariop ya kerek pilâm metem umburuk manop. ¹⁴⁻¹⁶ Umburuk manop yan po pato teteop. Po pato tetemu naom yañe sotgât pâninmâ kapi ambonje âlâhâlen arimu bau galemguwuap sâm âi wañop. Bau galemgum kinop yan po dondâ wañgimu bau yakât sot wahapñe mem nembe sâm otmu kuwanñgiwi. ¹⁷ Yawu otbanñjetâ nângân nângânñe tetemu yuwu nângâop. “Awoñnahât nep loklipñaje sot pato nem mansai. Nâ nanñe tâñ tâñ yamâ yuân manmâ sotgât otmâ hiliwahowoman. ¹⁸ Yakât otmâ yahatmâ awoñnahâlen âwurem ari yuwu sâm ekuwom. “Awoñ, otmune bâleop yakât tosa Anitâhâlen otmu gâhâlen umatñe oap. ¹⁹ Yakât otmâ anjulaksan. Yawu gârâmâ nângâñihim nep lok sâm menekdâmâ hoñ bahihim manbom.” Yawu sâm ekuwom.” Yawu nângâop.

²⁰ Yawu nângâm yahatmâ kapi ya pilâm akñangen takamu âwâñaje senñe pilâm ehop. Ekmâ tepnje nângâm sururuk sâm ari nanñe lâum hâmeñe hârem niop.

²¹ Yawu otmu nanñaje yuwu sâm ekuop. “Awoñ, otmune bâleop yakât tosa gâhâlen otmu Anitâhâlen umatñe oap. Yawu otmâ anjun pato gihiwan. Otmu nâhurâ anjulaksan.”

²²⁻²⁴ Yawu sâm ekumu âwâñaje hoñ bawalipñe yuwu sâm ekyongop. “Nanne emelâk betnohom ariop ya âwurem takap. Yâhâ “emelâk muop mon,” yawu nângâm manmâ gaman. Yamâ âwurem takamu ekmâ tepne hâlâlâk welâmñjan giap. Yakât otmâ in yawu ba hâk katipñe âñe mem ga mânunbanñjet. Yawu otmâ handop âlâ mem barahannjan katñet. Otmu kâi katipñe katbanñjet. Nenñe heronje otbanñinomgât bulimakao nanñe gâim

uñetâ siâk.” Yawu sâm ekyongomu bulimakao nanñe gâim uñetâ semu nem heronje otbañgiwi.

²⁵⁻²⁶ Heronje otbañginjetâ yan nanñe kunñe yañe newângembâ taka kapi ginñan kinmâ heronje maronje girin get get otmâ kinbi ya nâñgâm honj bawa âlâ kunmu gamu yuwu sâm âikuop. “Wongât heronje otmâ tai?”

²⁷ Sâmú sâop. “Imihe ari gulip olop ya âwurem takap. Yakât otmâ âwâyetñaje eknongomu bulimakao nanñe ya kum gâim umunñe siap.” Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâm ekumu nâñgâm âwâñahât nâñgâm bâlewanñim kapi betñehen kinop. Yâhâ honj bawa yañe âwâñe ekumu âwâñaje ba kinmâ “Nan, ga,” sâm ekuop.

²⁹ Ekumu hâkânj otmâ yuwu sâop. “Nanñat. Nâñe tem lâuhihim âi mem manmâ gamune yambu dondâ pesuk yap. Yawu otgihiman yamâ gâñe ki heronje otnihimat. Otmu nonin nanñe âlâ ki nihirâ bukulipne orop um nem heronje otmâin. ³⁰ Yawu gârâmâ nanganje senñe âlâlâ hârok gâwârehihim ari imbi kondarâ orop manmâ tewetsenñe pilâm meteop. Yâññe âun âwurem takamu honj bawalipge ekyongorâ bulimakao nanñe kum gâim uñetâ semu nem heronje otbañgiai. Yakât nâñgâmune dondâ bâleap.”

³¹ Yawu sâmú âwâñaje yuwu sâm ekuop. “Nanne, gâñe nâ orop sâp kâlep manmâ gamat. Otmu senñe âlâlâ tatnihiap ya gâhât pat sâm kuhihimune tap.

³² Yawu gârâmâ imihe “emelâk muop mon,” yawu nâñgâm manmâ gan ya âwurem takap. Yakât otmâ heronje otbañgimunñe ârandânj oap.” Yawu sâop.

16

Galemñe senñe âlâlâ mem ihilâk tuhuop yan hâum sâop.

¹ Yesunje honj bawalipñe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok kutdâ iri sikunñe tewetsenñe otmu âlâlâ ya pato dondâ tatbañgiop. Yakât otmâ lok âlâ mem galemgunihikgât sâm âi wanjon. Yawu gârâmâ lok yañe lok kutdâñahât tewetsenñe mem gulip tuhuop. Yawu otmu lok kutdâ yakât honj bawalipñe nombotñaje yakât den pat yuwu sâm ekuwi. “Lok âlâ galem sâm âi wanjon yâññe senñe âlâlâ mem ihilâk tuhuhihiap.”

² Yawu sâm ekuñetâ lok kutdâyeñe yañe lok ya yuwu sâm ekuop. “Gâñe nâhât tewetsenñe mem gulip tuhunihiat” yawu sâñetâ nanñan. Yakât otmâ galem âlâku ki katgebom. Yakât otmâ puluhu puluhu pepa ya mem garâ senñe âlâlâ tatnihiap yakât topñe mem tetewom.”

³ “Yawu sâm hâñgângumu ari biwiñaje yuwu nâñgâop. “Lok kutdâne watnekbomap. Yakât otmâ giratbe? Wâtne pato ki tatnihiap. Yakât otmâ âi umatñe tuhuwomgât dop âlâ ki tap. Otmu senñe âlâlâ gewe yâhâwe yakât lok bāt kandi bero manbom sâm yakât anjulsan. ⁴ Yiwerenje nâñgâmune teteap. Bukulipne yengât tosa pato lok kutdânahâlen tap ya mem gemune heronje nâñgânihinomai. Yawu nâñgânihim lok kutdâñaje watnekbup yanâmâ menekñetâ orowâk mannom.” Biwiñaje yawu nâñgâop.

⁵ Yawu nâñgâm bukulipñe yengât tosa pato lok kutdâñahâlen talop yâk âlâku ikñiâk ikñiâk mem dâiyehop. Yâhâ anjoân gaop ya yuwu sâm âikuop. “Gâhât tosa lok kutdânahâlen amon tap?”

⁶ Sâmú sâop. “Nak bulâñahât tonje ya âsâp 100.” Sâmú sâop. “Âlepñe toсахâhât pepa yu mem 50 ya kulemgû.”

7 Yawu sâmb ekumu arimu lok âlâ gamu yuwu sâmb âikuop. “Lok kutdânahâlen tosa amon tap?”

Sâmbu sâop. “Siwit kehetje ya itâ 1000.”

Sâmbu sâop. “Tosahâhât pepa yu mem 800 ya kulemgû.”

8 Yawu ekyongop yakât den pat nângâm lok kutdânañe galemñe yakât nângân nângânñe pato tatbanjiap nângâm heronje pato nângâwanjiop. Wongât? Yuwuhât. Anitâhât den ki lâumai nombotñañe iri sikumyene galemgum manman sânduhân manmai yakât nângân nângânñe pato tap. Yuwu otmâ Anitâhât den lâumai ya yengât nângân nângânñe ya wangiap.

9 Yakât otmâ yuwu sâmbune nângâñet. Yene Anitâhât tem lâuwanjiim iri sikum, me tewetsenñe, senñe âlâlâ ya galemgum henjenñum lohimbî yu me yakât umburuk oai ya kâsikum yinjiim tânyongonomai. Buku otyinjiim manmâ yâhâñetâ hâmbâi sâp pesuk sâwuawân Anitâñe manman kârikñan katyekmâ yakât hâmeñe yinjiimu menomai. Yawu.”

Âi tâñât me âi pato yakât topñe.

10 Yesunje den yuwu sâmb ekyongop. “Lok âlâ me âlâñe âi tâñât biwiyenñe tinjâk lâum tuhum manmaineâmâ âi pato yawuâk biwiyenñe lâum tuhum henjenñunomai. Yâhâ lok âlâ me âlâñe âi tâñât tuhum hilipgumaineâmâ yakât dopñeâk âi pato tuhum hilipgunomai. 11 Yakât otmâ yene tewetsenñe me hângât wahap topñe topñe yawuya ki galemgum henjenñunomai otmuâmâ hâmbâi Anitâñe manman bulâñe ki yinjiuwap. 12 Yâhâ bukulipyene yengât senñe âlâlâ hilipgunomai otmuâmâ Anitâñe yengât pat kuyinjiop ya hâmbâi ki yinjiimu menomai.

13 Yakât nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmbune nângâñet. “Lok konokñe lok kutdâ yâhâp yetgât âi menduhum ki tuhuyitgiuwap. Âlâhât biwinñe kepeim heronje kakñan tuhuwanjiuwap. Yâhâ âlâhârâmâ hâkân kakñan nep ya ki tuhum henjenñuwap. Yakât topñe yuwu sâwe. Hângât manman me iri sikum yan biwiyene arimu manmaine girawu otmâ Anitâ tem lâuwanjiim mannomai? Yamâ ki orotñe.” Yawu sâop.

Yesunje Parisaio den ekyongop.

14 Yesunje yawu sâmb ekyongomu Parisaio nombotñe iri sikumyene alilakmâ manbîñe nângâñetâ gemu senñan gewi. 15 Senñan genetâ yuwu sâmb ekyongop. “Lohimbîñe yekñetâ yahatmu koko salehâk mansai yawu sâñetgât yene lohimbî senyenñan kinmâ Anitâhât den lâuain sâmb otmâi. Yamâ Anitâñeâmâ yengât biwiyenahât topñe nangap. Yu ya otmâ manmai ya lohimbîñe ekñetâ âlepñe otmap yamâ Anitâñe ekmu bâlemap.”

16 “Den âlâ sâmbune nângâñet. Mosenje girem den âlâlâ kulemguop otmu Anitâhât propetelipñe den kulemgûwi ya tatmâ gam Yoane teteop yan andemñe oap. Otmu Yoane teteop sâp yapâek lohimbîñe Anitâhâlen biwiyenñe kepeinñetâ tihityene otbuap yakât den pat âlepñe ekyongom gan. Yawu otmâ lohimbî kinjitñe orowâkñe nângâñetâ bulâñe otmu yakât bulâñe mene sâmb oai. 17 Hân himbim gulip otbuapgât Anitâñe sâmb kalop. Yamâ Mosehât girem den ya kum gulip tuhunomgât dop âlâ ki tap.”

18 “Den âlâ sâmbune nângâñet. Lok âlâ me âlâñe imbinahât hâkân otmâ pilâm imbi ondop membuap. Yamâ lok yanje tosa umatñe membuap. Yâhâ lok âlâ me âlâñe imbi pilâ pilâñe ya membuap ya yawuâk tosa umatñe membuap. Otmu imbi âlâñe lok pilâ pilâñe ya membuap ya yawuâk tosa umatñe membuap.” Yawu sâmb ekyongop.

Lok iri sukumje orop otmu lok umburuk ya yetgât den.

¹⁹ Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok kutdâ âlâ iri sikum tewetsenŋe pato tatbangiopŋe yuwu otmâ manminiop. Hâk katipŋe âilongo lonŋo hanŋalakmâ hilâmŋe hilâmŋe sot topŋe topŋe nem hop sambe kakŋan manminiop. ²⁰ Yâhâ lok âlâ umburuk manop, yâkât kutŋe Lasaro sâm. Yâhâmâ use kârikŋe tetewanŋimu hâhiwin kakŋan manminiop. ²¹ Yawu otmâ lok kutdâ yaŋe emetŋan tatmâ sot nemu wahapŋe gowelan kionŋop ya mem nembe sâm Lasaro emet gowetŋan iminiop. Emet gowetŋan im tatmu sosonŋe taka useŋe ya nimbilakuminiwi. ²² Sâp âlâen lok umburuk ya mumu Anitâhât aŋelolipŋaŋe lâum yâhâ Awaraham gotŋan katŋetâ talop. Yâhâ sâp ki kâlêp otmuâk lok kutdâ ya yawuâk mumu hanguiwi. ²³ Yâhâ mumu umutŋaŋe hem topŋan kâlâp sem talowân ge tatmâ hâhiwin pato nâŋgâop. Yawu otmâ senŋe pilâm Awaraham yet Lasaro yelehop.

²⁴ Yelegmâ den kârikŋan halahum yuwu sâm Awaraham ekuop. “Awoŋ, yuwu sâmune nâŋgâ. Kâlâp kâlêhen tatmâ hâhiwin bâlenŋe nanŋan. Yakât otmâ Lasaro ekurâ hâlîpŋaŋe to wâimâmâ nimbilamnan katmu sânduk sâek.”

²⁵ Yawu sâmu Awarahamŋe yuwu sâop. “Nanne, yuwu sâmune nâŋgâ. Emelâk heroŋe otmâ hop sambe kakŋan manon ya pesuk yap. Lasaro yâhâmâ hâhiwin kakŋan manop ya gurâ yawuâk pesuk yap. Yakât otmâ tep hero kakŋan tap. Gâmâ hâhiwin pato nâŋgâm tat. ²⁶ Yâhâ hohetnenŋan hem pato kinsap. Yakât otmâ yupâ gâtŋe âlâ me âlâŋe gâhâlen gene sâm hâum pâpŋunomai. Otmu yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe yuân gane sâm yawuâk hâum pâpŋunomai.”

²⁷⁻²⁸ Sâmu sâop. “Awoŋ, den âlâ sâmune nâŋgâ. Kapinan imilipne mome mansai. Yâkŋe yuân ge hâhiwin nâŋgâmâihât Lasaro hâŋgângurâ ari girem den ekyongomu nâŋgân nâŋgânyenŋe pâroŋ sâekgât nanŋan.”

²⁹ Sâmu sâop. “Yawu bia. Moseŋe girem den âlâlâ kulemguop otmu Anitâhât poropetelipŋaŋe den kulemguiwi ya sâlîkum nâŋgânomai. Nâŋe ki hâŋgângumune âwurem gewuap.”

³⁰ Sâmu sâop. “Awoŋ, yuwu sâmune nâŋgâ. Moseŋe den kulemguop otmu Anitâhât poropetelipŋaŋe den kulemguiwi ya sâlîkumai yamâ ki tem lâumai. Yakât otmâ muwi yâk yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe mumuŋambâ yahatmâ ari ekyongonomai otmuâmâ orotmemeyenŋe bâlenŋe bet pilâm Anitâ tem lâuwanŋinomai.”

³¹ Sâmu sâop. “Nanne, yuwu sâmune nâŋgâ. Moseŋe girem den âlâlâ kulemguop otmu Anitâhât poropetelipŋaŋe den kulemguiwi ya sâlîkum nâŋgâŋetâ nahat otmu ki lâumai. Yakât otmâ muwi yâk yengâlen gâtŋaŋe mumuŋambâ yahatmâ ari ekyongonomai otmuâmâ yakât dopŋeâk yakât den nâŋgâŋetâ nahat otmu ki lâunomai. Yakât otmâ ki hâŋgângumune âwurem gewuap.” Yawu sâm ekuop.” Yesuŋe den âlâen hâum yawu sâm ekyongop.

17

Tosa yakât topŋe

(Mataio 18:6-7,21-22 Mareko 9:42)

¹ Yesuŋe honŋe bawalipŋe yuwu sâm ekyongop. “Lohimbi kerekŋe lohotŋe otmâ yuwu yawu otŋetâ bâlemu tosa meŋetgât Satanŋe kendâyîŋgimâp. Otmu lohimbî âlâ me âlâŋe bukulipyeŋaŋe otŋetâ bâleâkgât kendâyîŋgimai yamâ Anitâŋe matŋe umatŋe yîŋgimu menomai. ² Yakât otmâ lohimbî âlâ me âlâŋe bukulipyeŋe kendâyîŋgîŋetâ otŋetâ bâlemâp yâhâmâ mâmâlîpŋeŋaŋe ki mem

ga katyekbâi yamâ mem ga katyekbi. ³ Yakât otmâ biwiyenje galemahom manmâ yâhânomai.

Bukuhe âlâje bâlenje topnje topnje mângâehekmu ekurâ yetrjâk tatmâ den henjenjguromawot. Yawu otmutâ ârândânj otmu buku konok mandomawot. ⁴Yâhâ hilâm konok yakât biwiñan bukuhanje orotmeme kinjonj mângâehekma yahatmu nombolân yâhâpñe otbuap. Yawu gârâmâ mângâehekbuap ya sâm tetem tosanje pilâwanjgiuwatgât ekgohowuap otmuâmâ âlepñe tosanje pilâwanjgiuwat.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuhâlen biwinenñanje kepeinomgât sâop.

⁵ Yawu sâmuhonj bawalipñanje yuwu sâm ekuwi. “Kutdâ, den eknongomat ya kerek nângâmunnje yakât bulâje tetewuapgât nanñain. Yakât otmâ mem hewewenj tuhunenekdâ gâhâlen biwinenñanje tinjâk kepeim mannom.” Yawu sâwi.

⁶ Sâñetâ yuwu sâm ekyongop. “Den âlâen hâum yuwu sâmune nângâñet. Nak âlâ, kutñe bândup, yamâ lok âlâje kehetñe tipinje âlâ mem ari kalamñan kalop. Katmu tatmu kâmpñe ga takamu yanjak yâhâm kâlep pato otmâ nak nombotñe wangim kinmap. Yakât dopñeak nâhâlen biwiyenñanje kepeim manmâ yâhâ lakop endo kinsap enda ekuñetâ denyenje nângâm hindakmâ saruân kionjbuap.” Yawu sâop.

Nenñe Anitâhât nep mem yuwu otmâ mannom.

⁷ Den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Yenñâlen gâtñe âlâ me âlâhât honj bawalipñenñanje nonin bulimakao galemñum nep tuhumm emetsâpñan kapiân âwurem ganetâ yuwu ki sâm ekyongonomai. “Emetyenñan yâhâ tatñetâ sot um yinñiwe.” ⁸ Yawu bia. Yuwu mon sâm ekyongonomai. “Sot um nihinjetâ nemune ârândânj otmu yenje sot um nenomai.” Yawu sâm ekyongonomai. ⁹ Yakât yuwu sâmune nângâñet. Lok kutdâlipyenñanje honj bawalipñenje nep sâm yinñimai ya tuhunjetâ ki mepaeyekmai. In nângâyinñinjetâ ârândânj otmap. ¹⁰ Yenñât topyene yawu tap. Nep sâm yinñimune ya tuhumm pesuk pilânomai yan yuwu sânomai. “Nen honj bawa mansain. Nep sâm ningiop ya konok tuhummâin.” Yawu sânomai. Yawu sâm ekyongop.

Lok hâk bâle teteyinñiop ya Yesunje henñemyongop.

¹¹ Yesunje Yerusalem kapiân ariwe sâm Galilaia hân tânâmñambâ arim yanjak Samaria hân hâlânñmâ kapi bânñehen tap yan ariop. ¹² Yâhâ kapi ya ambolipñe lok nombolân imbât hâk bâle teteyinñimune manminiwi. Otmu Samaria gâtñe lok âlâ hâk bâle tetewaññimune manminiopñe yâk yenñâlen torokatmu lok bân nombot nombot hârok yawu otbi. Yâkñe Yesu ekmâ kâlepñehembâ kinmâ ¹³ den kâríkñan yuwu sâm ekuwi. “Wâe lok pato, Yesu, gâñe nângânñingihât nanñain.” Yawu sâwi.

¹⁴ Sâñetâ sâop. “Hotom umai yenñâlen arinjetâ hâkyenje eknomai.” Yawu sâm ekyongomu ariwi.

Yâhâ mâtâwân arim tatñetâ hâkyenje âlepñe olop. ¹⁵⁻¹⁶ Hâkyenje âlepñe otmu enñakmâ Samaria gâtñe ya ikñiâk âwurem ari Yesuhât gotñan ba kinmâ heronje otbânñim mepaeop.

¹⁷ Yawu otmu Yesunje lohimbi yan kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Lok bân nombot nombot hârok henñemyongon. Yamâ lok nombolân imbât yamâ wonâmbâ? ¹⁸ Wongât Samaria gâtñe yunjak Anitâ mepaewe sâm âwurem takap?” Yawu sâm ekyongop.

19 Yâhâ lok ya yuwu sâam ekuop. “Nâhâlen biwihanje kepeiat. Yakât otmâ Anitânje nângâhiihimu âlepne oat. Yakât otmâ lohotnjan bam ari.”

Yesu âwurem gewuap yakât sâop.

(Mataio 24:23-28,37-41)

20 Sâp âlâen Parisaio lok nombotnjanje Yesu yuwu sâam âikuwi. “Sâp girawuân Anitânje tihitnenne otmu manman sânduhân mannom?” Sânetâ sâop. “Anitânje topne katmâ tihityenje otbuap sâp yan kulem topne topne ki tetemu ekmâ kiwilinomial. 21 Yakât otmâ yuwu ki sâanomai. “Yuân topne katmâ tihitnenne otbuap. Me endaken topne katmâ tihitnenne otbuap.” Yawu ki sâanomai. Yuwu sâamune nângâjet. Anitânje emelâk tihityenje otbe sâam hângânnohomu ge mansan.” Yawu sâop.

22 Yawu sâam ekyongomu arinetâ hoj bawalipne yuwu sâam ekyongop. “Hâmbâi sâp âlâen nâ lok bulâje âwurem ge tihityenje otmune biwiyenje sânduk sâekgât biwiyenjanje ya mem mannomai. Gârâmâ sâp yan ki âwurem gemune neknomial. 23 Yawu gârâmâ sâp yan lok nombotnjanje yuwu sâam ekyongonomai. “Anitânje Yesu hângângumu âwurem ge tihitnenne otbuap sâop yamâ emelâk hângângumu ge endaken mansap, me wosaken me wosaken ge mansap.” Yawu sâam ekyongonjetâ yâk yengât den ya ki nângânomai. Yawu otmâ ki pâinnekmâ âlâen âlâen arinomial. Nâ gewom yan yok pilâm ki gewom. 24 Himbim belek sâamu lajinjanje siliŋ siliŋ sâam nombotgembâ nombot otmâ harj sâamap yakât dopneâk Anitânje nâ lok bulâje hângânnohomu âwurem gewom. âwurem gemune lohimbi hânjan kulemjan mansai kerekne nâhât lajinne ekmâ topne nângânomai. 25 Yâhâ angoânâmâ Yura nengât papatolipnenjanje nâhât hâkân otmâ hâhiwin nihinetâ sâtgum mumbom. 26 Yâhâ âwurem gewom yanâmâ pârâk sâan sâanâk gewom. Yâhâ âwurem gewom yakât sâpne tâlâhuwuap yanâmâ orotmeme girawuya otmâ mannomai yakât yuwu sâamune nângâjet.

Emelâk embâjan lok âlâ, kutne Noa sâam, manmu towat teteop dop yawuâk ya tetewuap. 27 Emelâk Noanje manop yanâmâ lohimbi gulip malap manmâ yene âi yehâhâlâk nângâm manbi. Yawu manjetâ Noanjeâmâ wanja kâlehen yâhâop. Yawu otmâ nen âlepne mansainâk sâam gulip malap manmâ ganjetâ yan Anitânje nângâmu tongelâk pato gemu to nin nin sâam lohimbi kerek haranyongomu mum metewi.

28 Yâhâ yakât dopneâk lok âlâ, kutne Lot sâam, yâkne manmu towat teteop dop yawuâk ya tetewuap. Emelâk Lotne manop yanâmâ lohimbi gulip malap otmâ songo bau sot kâle nem yehâhâlâk nângânetâ yahalop. Imbi anji gunji otbi. Emet opon tuhuwi. Nep topne topne tuhujetâ Lotne Sotom kapi ya pilâm ariop. 29 Yawu otmâ nen âlepne mansainâk sâam gulip malap manmâ ganjetâ Anitânje nângâmu himbimâmbâ kâlâpne punduj sâam ge kapi ambolipne kerek sem gulip tuhuyehop. 30 Yakât dopneâk lohimbi nombotnjanje âlepne mansainâk sâam otjetâ yan Anitânje yâhâpne nâ hângânnohomu gewom.

31 Sâp yan yuwu otnomial. Lok âlâ me âlâ kapi hâlânmâ mannomainje kasalipyenje takanjetâ yekmâ emetyenjan ki âwurem ari itâ parene menomial. Otmu lohimbi newân kinnomainje kasalipyenje takanjetâ yekmâ âwurem ari emetyenjan iri sikumyene miaknehât ki nângânomai. 32 Emelâk embâjan himbimâmbâ kâlâpne punduj sâam ge Sotom kapi ambolipne sem gulip tuhuyehop sâp yan Lot imbinjanje kamberje kakjambâ olelem ekmâ kâtembe olop. Yakât den pat yene nângâm hâkyenje miangim mannomai. 33 Yakât

otmâ yuwu sâmunê nângâñet. Lok âlâ me âlâñe manmanyenê alitnomai yamâ hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâñe nâhâlen biwiyenaje kepeim tem lâunihijetâ yan lohimbi belângen mansainje yekñetâ bâlemu yongonjetâ munomai yamâ Anitâñe mumujambâ mem yahatyekbuap. ³⁴ Sâp gewom yan lok oponân inomai yamâ Anitâñe nombotñe ya meyekmâ nombotñe pilâyekbuap. ³⁵ Yâhâ lohimbi âi kalam tuhup malap mannomai gurâ nombotñe meyekmâ nombotñe pilâyekbuap. ³⁶ Yâhâ hat mannomai gurâ nombotñe meyekmâ nombotñe pilâyekbuap.”

³⁷ Yawu sâm ekyongomu yuwu sâm âikuwi. “Kutdâ, kapi wonân mem kâsipnongowuat?”

Sâñetâ sâop. “Yâhâ umatñe âlâlâ tetewuap yakât emet inânñan ekyongom gaman. Yukât bulâñe hâmbâi tetewuwân ekmâ topñe nângâm henjenñunomai.” Yawu sâop.

18

Imbi kambutñe kiap ulitguminiop yan hâum sâop.

¹ Yesuhât hoñ bawalipñaje hilâm ârândâñ Anitâ orowâk den otmâ ki lohotñe otnomaihât den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. ² “Kiap âlâ lohimbi yengât den sâm hâreyingim yan Anitâhât nângâmu gemu ki ewe katyehop. ³ Yâhâ kapi amboñe, imbi kambut âlâ, yakâlen ari sâm guhuñmâ yuwu sâm ekuminiop. “Âlepñe den sâm hârerâ imbi âlâñe mângâneñehop yakât matñe kâkebanjiwom.”

⁴ Yawu sâm ekuminiop yamâ denñe ki nângâm gaop. Yawu otmâ gamu sâp kâlep otmu biwiñaje yuwu nângâop. “Anitâhât nângâmunê gemap. Otmu lohimbi ki ewe katyekman. ⁵ Yawu gârâmâ imbi kambut yuñe haonñmâ ârândâñ kâi kâi liñnihim tatmâ mem kopa tuhunekmapgât ihilâk nângâwanjiwom.” Yawu sâop.

⁶ “Yâhâ imbi yanje kiap ya ekumu tânguop yamâ yuwu. ⁷ Nen Anitâhât tem lâuwangim manmainñe haonñmâ ârândâñ ulitgum yâhânom otmuâmâ nângâningiwuap. Yâkñe biwi pâlâmñe otmâ dennenne ki nângâwuapgât dop âlâ ki tap. ⁸ Ulitgumunñe in yawu nângâningiwuap. Yawu nângânomai. Yawu gârâmâ Anitâñe nâ lok bulâñe hângânnohomu himbimâmbâ âwurem gewom sâp yan lohimbi kiñgitñe orowâkñe nâhâlen biwiyenaje tiñâk kepeim mambotnihim mannomai me bia?” Yawu sâop.

Parisaio yet takesi meme lok

⁹ Lok nombotñaje yenahât nângâñetâ yahatmu “nen lok âlepñe, uwawapñe bia mansain” sâm bukulipyeñe yengât nângâñetâ gemap. Lok yawuya yengât nângâm Yesuñe den âlâen hâum yuwu sâop. ¹⁰ “Lok yâhâp opon kâmbukñan yâhâm Anitâ ulitguowot. Âlâmâ Parisaio. Otmu âlâmâ takesi meme lok. ¹¹ Parisaio yanjeâmâ ikñahât nângâmu yahatmu senje ewan pilâm ekmâ yuwu sâop. “O Anitâ, yuwu sâmunê nângâ. Lok nombotñaje kapam kumai, kombo otmai, otñetâ bâlem gap. Nâ yawuya bia. Otmu takesi meme lok endo kinsap nâ endawuya bia. ¹² Hilâm nombolân yâhâp yakât biwiñan hilâm yâhâp sot barak manmâ nângâhilihim mepaehekman. Otmu tewetsenñe senje âlâlâ tatnihiap yakât sâsâñambâ konok hârem gâhât pat kuhihiman.” Yawu sâop.

13 Otmu takesi meme lok yanjeâmâ guluñan kinmâ kâmgum den tâlâwâk yuwu sâop. “O Anitâ, tepge nângânihi. Nâ lok bâleñe mansanâke yamâ ki pilânekbuat,” yawu sâop.

14 Yakât yuwu sâmune nângâñet. Anitâñe takesi meme lok yâkât nângâwanjim tosañe pilâop. Yâhâ Parisaio yâhâmâ tosañe yawuâk tatbañgiop. Yâhâ lok âlâ me âlâñe hâkyeñe mepaeakmâ manmai yamâ Anitâñe mem ge katyekbuap. Yâhâ lok âlâ me âlâñe yeñahât nângâñetâ gemu huruñ huruñ manmai ya yeñgât Anitâñe nângâmu yahatbuap.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuñe nan baralipyene lukuleyehop.

(Mataio 19:13-15 Mareko 10:13-16)

15 Sâp yanâmâ lohimbî nombotñañe nan baralipyene meyekmâ Yesuhâlen ariwi. Ari Yesuñe kunyeñan mem Anitâ ulitgumu lukuleyehâkgât ekuwi. Yawu otñetâ hoñ bawalipñañe yekñetâ ki ârândâñ otmu kuyiñgiwi. 16 Kuyiññetâ Yesuñe nimnaom ekyongomu gañetâ hoñ bawalipñe yuwu sâm ekyongop. “Kâmbukñe, ki kuyiññet. Anitâñe nimnaom titipâ yu yeñgât tihityeñe otmap. Yakât otmâ dâiyekmâ nâhâlen gañet. Yeñe kuyiññetâ ekmune ki ârândâñ oap. 17 Yakât yuwu sâmune nângâñet. Nimnaom titipâñe Anitâhât den nângâm in yawu lâuwanjim manñetâ tihityeñe otmap. Yakât dopñeak yeñe tem lâuwanjinomai yanâmâ Anitâñe tihityeñe otbuap. Yawu otmâ sâp pato tetewuawân meyekbuap. Yâhâ yawu ki otnomai otmuâm Anitâñe betyongomu belângen tatnomai.” Yawu sâm ekyongop.

Lok iri sikumyene pato tatyinñiap yâk yeñgât topyene

(Mataio 19:16-30 Mareko 10:17-31)

18 Yawu sâm ekyongomu Yura yeñgât papatolipyene âlâñe Yesu yuwu sâm âikuop. “Bawapi, manman koko salek amboñe mansat. Yakât otmâ sârâ nângâwe. Nâñe girawu otmune ârândâñ otmu Anitâñe manman kârikñahât pat kunihiwuap?”

19 Sâmu sâop. “Wongât nâhât “Manman koko salek amboñe” yat? Anitâ konohâk manman koko salek amboñe tatmap. 20 Yakât otmâ gâñe âinohat yakât matñe yuwu sâmune nângâ. Anitâñe girem den Mose ekumu kulemgup ya sâlikum nângâmat me bia? Ya yuwu tap. Buku âlâhât imbi ki ekmâ otbuat. Lok nombotñe ki yongorâ munomai. Kombo ki meyiñgiwuat. Hakyenñan ki sâuwat. Den perâk ki sâm kâityongowuat. Âwâ mâmâhe yetgât lauyetñe lâum amutyetñan manbuat.”

21 Sâmu sâop. “Bawapi. Girem den sâm arat yuâmâ ñañanambâek lâum manmâ gaman.” Yawu sâop.

22 Sâmu sâop. “Yuwu otbuat. Senñe âlâlâ pato tatgihiap ya kâsikumu buku nombotñe umburuk mansai ya yingiwuat. Yawu otmâ nâhâlen torokatdâmâ Anitâñe manman kârikñahât pat kuhihiwuap.” Yawu sâop. 23 Yawu sâmu iri sikumu me senñe âlâlâ dondâ tatbañgiop yakât nângâmu biwiñe umatñe otmu hâmeñe bâleop.

24 Hâmeñe bâlemu ekmâ Yesuñe yuwu sâm hoñ bawalipñe ekyongop. “Lok iri sikumu pato tatyinñiapñeâm Anitâhâlen biwiyenñe kepeim tem lâuwanjine sâm otñetâ hâi hâiñe otmap. 25 Yakât toñe nângâñetâ keterâhâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâñet. Pusiñe seloñ watmu pin pinñan arimu yan watmâ ba membe sâm hâum pâpgumap. Yakât dopñeak lohimbî iri sikumyene pato tatyinñiapñe Anitâñe tihityeñe olâkgât mâtâp ya watmâ arine sâm otñetâ hâi hâiñe otbuap.

²⁶ Yawu sâmu nângânetâ sâtŋe otmu yuwu sâmu âikuwi. “Lohimbi girawuyane otŋetâ ârândân otmu Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuyiŋiwuap?”

²⁷ Sâŋetâ sâop. “Anitâhât manman kapiân arine sâmu lokgât nângân nângân watmâ arinomaihât dop âlâ ki tap. Yamâ Anitâhât topŋe âlâ tap. Yakât otmâ yeŋe yu me ya otne sâmu yâkât nângân nângân watmâ otnomaihât dop tap. Yâkŋe kokok manman kârikŋe ya yingimu mem manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâmu Petoroŋe yuwu sâop. “Bâe, nenâmâ senŋe âlâlâ kerek bethanŋim gâhâlen torokatmâ hâhiwin kakŋan manmâ gain.” Yawu sâop.

²⁹ Sâmu sâop. “Lohimbiŋe nâhâlen biwiyenŋe katŋetgât lok âlâ me âlâŋe nâhât den ekyongonomiŋe âwâ mâmâlipyenŋe, me imi garilipyenŋe, me imbi naomlipyenŋe, me hep torehenlipyenŋe, me senŋe âlâlâ siminŋe tatyinŋiap ya kerek pilâm nâhât komolân torokatnomai. ³⁰ Yawu otmâ nâhât komolân torokatmâ mannomai yanâmâ emelâk hep torehenlipyenŋe orop heronŋe otminiwi ya wangim heronŋe pato kakŋan mannomai. Otmu hâmbâi Anitâŋe meyekmâ manman kârikŋan katyekmu mannomai.” Yawu sâmu ekyongop.

Yesuŋe mumbuap yakât kalimbunŋe sâop.

(Mataio 20:17-19 Mareko 10:32-34)

³¹ Yesuŋe hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp meyekmâ yuwu sâmu ekyongop. “Yuwu sâmune nângânet. Yiwerenŋe Yerusalem kapiân yâhânom. Yan yâhâmunŋe emelâk emet inânŋan Anitâhât poropetelipŋane lok bulâŋe nâhât den kulemgum gawi yakât bulâŋe tetewuap. ³² Yâhâ lok âlâŋe nângâm bâlenihim hotom umai otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yengât bâtyenŋan katnekuap. Bâtyenŋan katnekmu den âiân katnekmâ mumbomgât den sâmu hârenihinomai. Den sâmu hârenihim Roma lok yengâlen katneketâ yâkŋe yuwu otnihinomai. Sennan gem tâpnohom, mem âlâlâ tuhunekŋetâ hâhiwin pato nângâwom. ³³ Otmu benŋe howanân nohoŋetâ mumbom. Munnunŋe hannohoŋetâ hilâm kalimbu pesuk sâmu yakât kakŋan mumunŋambâ yahatbom.” Yawu sâmu ekyongop.

³⁴ Yawu sâmu ekyongomu Yerusalem yâhânomai yakât nângânetâ biwiyenŋe umatŋe otmu nângâm ketet otbi.

Yesuŋe lok senŋe bok sâsâŋe henŋerŋuop.

(Mataio 20:29-34 Mareko 10:46-52)

³⁵ Mâtâwân arim tatŋetâ lohimbi kiŋitŋe orowâkŋe betyenŋan watyekbi. Yawu otmâ arinetâ Yeriko kapi tâlâhumu mâtâp ginŋan lok âlâ, senŋe bok sâsâŋe talop. Tatmâ senŋe âlâhât umburuk otmâ yanak lohimbi mâtâwân bam ganetâ ulityongom tatminiop. ³⁶ Yawu otmâ lohimbi kiŋitŋe orowâkŋe mâtâp yawuâk arinetâ kâiyenŋe munŋe nângâmâmâ yakât âiyongomu sâwi. ³⁷ “Yesu Nasaret kapiân gâtŋe takap.” Yawu sâwi.

³⁸ Yawu sâŋetâ nângâm den kârikŋan halahum yuwu sâop. “Yesu Dawitihât sen, gâŋe nâhât wehe nângânihi.”

³⁹ Yawu sâmu lohimbi gotŋan kinbiŋe kuwanŋiwi. Kuwanŋinetâ witgum halahuop.

⁴⁰⁻⁴¹ Witgum halahumu Yesuŋe nângâm mâtâwân kinmâ “Ekuŋetâ gaek,” sâmu lohimbi ekyongop. Ekyongomu senŋe bok sâsâŋe ya lok nombotŋane dâim yâkâlen banetâ yuwu sâmu âikuop. “Girawu otgihiwehât nanŋat?”

Sâmu sâop. “Lok pato, sârâ senne hâreakmu ekbehât nanŋan.”

⁴² Sâmu sâop. “Gâŋe nâhâlen biwihe hikuat. Yakât otmâ den yat ya bulâŋe teteihiâk.”

⁴³ Yawu sâmu yan senŋe hâreakmu ekmâ Yesu betŋan sâm Anitâ mepaeop. Yawu otmu lohimbine ya ekŋetâ âlâ kândâkdâ otmu yâku yawuâk Anitâ mepawi.

19

Lok tâlâwâk, kutŋe Sakaio sâm, yâkât den pat

¹⁻² Yesuŋe Yeriko kapiân yâhâmu lok âlâ, iri sikumŋe pato tatbaŋgiop, kutŋe Sakaio sâm, yâhâmâ takesi meme lok yengât kunyene manminiop. ³ Yâhâmâ lok tâlâwâk yakât otmâ lohimbi hohetyeŋan kinmâ tik sâm Yesu ekbe sâm otmu ki ihio. ⁴ Yakât otmâ yahatmâ wangiye kmâ sururuk sâm ari nak âlâ mâtâp ginŋan kinop ya lâum pitik pitik yâhâ kakŋan tatmâ biwiŋane yuwu nâŋgâop. “Yesu yupâ gam bamu ekbom.” ⁵ Yawu nâŋgâm tatmu Yesuŋe nak amutgen ga kinmâ senŋe pilâm ewun Sakaio ekmâ yuwu sâm ekuop. “Sakaio, âun gâhât emelan yâhâ tatmâ nâŋgâwom. Yakât otmâ in yawu pilâm gerâ arine.”

⁶ Yawu sâm ekumu pilâm ge herone otmâ dâimu emetŋan ariowot. ⁷ Emetŋan ari yâhâmutâ lok kerekŋe ekŋetâ bâlemu sâm guhuŋmâ yuwu sâwi. “Wongât otmâ Yesuŋe lok bâleŋahât emelan yahap? Ya ki orotŋe.” Yawu sâwi.

⁸ Yâhâ Sakaioŋe Yesu yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, sâmune nâŋgâ. Tewetsenŋe me senŋe âlâlâ tatnihiap ya mem hioŋmâ lohimbi umburuk mansai ya kâsikum yinŋiwom. Otmu lohimbi kâityongom yengât tewetsenŋe konok meyiŋgiwan gârâmâ yakât matŋeâmâ nâŋe imbât yinŋiwom.” Yawu sâop.

⁹⁻¹⁰ Sâmu sâop. “Lohimbi bâleŋe hem nâpumân ge hiliwahomaihât nâŋgâm Anitâŋe nâ lok bulâŋe hâŋgânnohomu gewan. Yawu gârâmâ lohimbine nâhâlen biwiyeŋane kepeiŋetâ yanâmâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgiwuap. “Yâhâ gâ Awaraham sen. Gâŋe nâhâlen biwiheŋe kepeat. Yakât otmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuhihap.

Lok hilâm ihî, konam yakât den (Mataio 25:14-30)

¹¹ Yeriko kapi ya pilâm Yerusalem kapi gotŋan ariwi. Yesuhât den nâŋgâm lohimbi orowâk ariwi yaŋe biwiyeŋane yuwu nâŋgâwi. “Anitâŋe Yesu mâmâŋe otbaŋgimu kasalipnenŋe watyekmu arinomai. Yâkŋe yawu otmâ manman sânduhân katnenekbuap yakât sâpŋe tâlâhuap.”

¹² Biwiyeŋane yawu nâŋgâwi yakât otmâ Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok kutdâ âlâŋe lok âlâ mem kânâŋgâmu yâkŋe lohimbi galeyongowuapgât sâpŋe tâlâhuop. ¹³ Yawu otmâ lok yaŋe lok kutdâhâlen ariwe sâm âi loklipŋe bâlâk ŋerek yongonmu gaŋetâ tewetsenŋe kina bâlâk ŋerek ya ârândâŋâk yinŋim yuwu sâm ekyongop. “Pilâyekmâ kâlepeŋehen ariwom. Yawu gârâmâ tewetsenŋe yinŋian yuŋe mem âi tuhuŋetâ tewetsenŋe tetewuap yakât dopŋe âwurem takamune tiripnohoŋetâ ekbom.” ¹⁴ Yawu sâm pilâyekmâ ariop. Yâhâ lohimbi nombotŋane lok yakât hâkâŋ otmâ galeyenŋe ki olâkgât nâŋgâm lok hoŋ hâŋgânyongonŋetâ lok kutdâyeŋahâlen ari yakât denŋe sâwi.

¹⁵ Denŋe sâŋetâ lok kutdâyeŋane ki nâŋgâyinŋiop. Yawu otmâ lok yawuâk galem sâm kânâŋgâop. Yawu gârâmâ lok kapi kâlepeŋehen ariop yaŋe âwurem taka âi loklipŋe tewetsenŋe yinŋiop ya yongonmu gaŋetâ âlâku ikŋiâk ikŋiâk

yuwu sâmu âiyongop. “Tewetsenje yingiwana yaŋe mem âi tuhuŋet amon teteap?” Yawu sâmu âiyongop.

¹⁶ Yâhâ âi lok angoân gaopŋe yuwu sâop. “Lok pato. Gâŋe kina bâlâk ñerek nihion yaŋe mem âi tuhumune âlâku kina bâlâk ñerek teteop.”

¹⁷ Sâmu sâop. “Âlepŋe, tewetsenje tipinje gihiwana yaŋe mem âi tuhurâ âilongo teteap. Yakât otmâ nâŋe galem katgekmune kapi bâlâk ñerek ya ambolipŋe galemयोगुवात.”

¹⁸ Yawu sâmu hoŋ bawa âlâŋe gam sâop. “Lok pato. Gâŋe kina bâlâk ñerek nihion yaŋe mem âi tuhumune âlâku kina bâtnombot teteop.”

¹⁹ Sâmu sâop. “Âlepŋe, nâŋe galem sâmu katgekmune kapi bâtnombot ya galemयोगुवात.”

²⁰⁻²¹ Yawu sâmu ekumu arimu hoŋ bawa âlâŋeâm ga sâop. “Lok kutdâ, pato, gâhât topge nâŋgâm heŋgeŋuan. Gâ lok sâtŋe. Lok âlâ me âlâŋe gâhât nep kâmetŋetâ âlemap yamâ gikahâk nemat. Yawu otmat yakât sâŋetâ nâŋgâman. Yakât otmâmâ gâhât kiŋgînâhât otmâ tewetsenje nihion ya biatgihimap sâmu sâŋgumnaŋe kurihim katmune tatmap.” Yawu sâmu kina bâlâk ñerek ya amboŋahât bâtnan kalop.

²² Sâmu sâop. “Gâ lok konam. Gikak den yat yawuâk mem purik pilâhihiwe. Sâmu nâŋgâ. Lok âlâ me âlâŋe nâhât nep kâmetŋetâ âlemap yamâ ninahâk neman yawu sâŋetâ nanŋat. ²³ Yakât otmâ tewetsenje gihiwana yu mem kâmetŋan katdâ tatmu tewetsenje âlâkuâk teteop mâne nâŋgâmunne ârândân otbâp.”

²⁴ Yawu sâmu ekum lohimi ya kinbi yuwu sâmu ekyongop. “Bukuŋaŋe kina bâlâk ñerek mem kinsapŋe nâhât tem lâum âi tuhum gap. Yakât otmâ lok yakât bâtnambâ kina bâlâk ñerek ya mem bukuŋe wanŋet.”

²⁵ Sâmu sâwi. “Yawu gârâmâ emelâk kina bâlâk ñerek miap.”

²⁶ Sâŋetâ sâop. “Yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Anitâŋe lok âlâ me âlâ âi sâmu yingimu biwiyenjaŋe kepeim tuhumai yâhâmâ tâtâem mâmâŋe otyingimu âilongoâk tuhumai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâ âi sâmu yingimu ki tuhumai yâhâmâ betyongomap. ²⁷ Yâhâ nâŋe galemŋe ki manbehât yeŋe lok kutdânenŋahâlen ari denne sâwi. Yawu gârâmâ lok ya ekyongonŋetâ yuân ga sennennâk yongonŋetâ muŋet.” Yawu sâmu ekyongop.” Yesuŋe den yan hâum ekyongop.

Yesuŋe Yerusalem kapiân yâhâop.

(Mataio 21:1-11 Mareko 11:1-11 Yoane 12:12-19)

²⁸ Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmâ yapâ ariŋetâ lohimi kiŋgînŋe orowâkŋe betyenjan sâwi. ²⁹ Yawu otmâ ari Yerusalem kapi pato yakât gotŋan kapi yâhâp, kutyetŋe Betepahe otmu Betani sâmu, ya Oliwa pumŋan tap yan yâhâwi. ³⁰ Yan yâhâ Yesuŋe hoŋ bawayâhâtŋe yâhâp yuwu sâmu hâŋgânyotgop. “Kapi tipinje ewapâ tap yan doŋgi nanŋe âlâ hikum katŋetâ kinsap ya lok ki kakŋan tatmai. Ya holaŋmâ mem geromawot. ³¹ Holaŋmutâ lok âlâŋe yuwu mon sâmu âiyotgowaup. “Yet wongât taka yu holaŋsawot?” Yawu sâmuâmâ yuwu sâmu ekuromawot. “Yiwereŋe âi teteap. Yakât otmâ patonetŋaŋe yu mendehât hâŋgânnotgomu takait.” Yawu sâmu ekuromawot.

Yesuŋe yawu sâmu hâŋgânyotgomu yâhâ ekyotgop yawuâk mem teteowot. ³² Doŋgi nanŋe emet âlâ hawiŋan hikum katbi ya holaŋowot. Holaŋmutâ amboŋaŋe yelemâ sâop. ³³ “Bâe. Yet âlâŋe sâmu yu holaŋde sâmu oawot?”

34-35 Sâmu sâowot. “Yiwerenje âi teteap. Yakât otmâ patonetnjanje yu mendehât hângânnotgomu takait.” Yawu sâmu ekumutâ nângâyitgimu holanjâ mem giowot. Mem ge yetnje hâk katipnje kâlep kalowot ya holanjâ lotohom kakņan kalowot. Katmutâ kakņan yâhâ talop. 36 Yâhâ tatmu Yerusalem kapiân yâhâwi. Yâhânetâ lohimbi kinģitnje orowâk hâruhuakbinje Yesuhât nângânetâ yahatmu yenje hâk katipnje kâkâlep ya holanjâ mâtâp tete lingatmâ ariwi. Lingatmâ ariņetâ donģi yanje ya kakņan tâlim tâlim ariop.

37 Yâhâ Yerusalem kapi pato ya tâlâhumu Oliwa pumnje yakât talapņan gewi. Geņetâ kulem âlâlâ tuhumu ekmâ gawinje yakât nângâm heronje otbanģim Anitâ mepaem den kârikņan halahum yuwu sâwi. 38 “Gâmâ tâmbânenņe Dawiti sen. Gike ombeheâk ki takat. Anitâņe âi sâmu gihiop ya lâum kinmâ nengâlen mat takat. Yakât otmâ heronje otģihim mepaeheksain.” Yawu sâwi.

39 Yawu sâmu mepaerņetâ Parisaionje yuwu sâmu Yesu ekuwi. “Lok pato, mepaehekmâ mansai ya kuyinģirâ hutuk sâņet.”

40 Sâņetâ sâop. “Nâņe kuyinģimune hutuk sânomaiâmâ kât yuņe âlepņe heronje otnihim den sâmu mepaeneknomai.”

Yesuņe Yerusalem kapi ekmâ isiop.

41 Yerusalem kapi ginņan ari tatmâ ekmâ tepņe nângâm isem yuwu sâop. 42 “O, kapi ambolipņe. Biwi sânduhân manne sâmu yakât mâtâpņe yiwerenje teteap yamâ ekņetâ ki keterakuyinģiap. 43-44 Yiwerenje Anitâņe wawaeyekmâ tihityenje otbe sâmu hângânnohomu takanâke yamâ nâhât nângânihiņetâ tâņât oap. Yakât matņe sâp âlâen kasalipyenjanje taka hawamyongom mâtâp maņguyinģinomai. Mâtâp maņguyinģim paņ kârikņe tap enda limbâroņgum ge emetyenje huhum gahaem itit kiom tuhuyinģim yongonņetâ munomai. Yawu otyinģinņetâ kapi yuņe kâwurumņanĵak kinbuap.” Yawu sâop.

Yesu opon kâmbukņan yâhâ watyehop.

(Mataio 21:12-17 Mareko 11:15-19 Yoane 2:13-22)

45 Yawu sâmu Yerusalem kapi patoen yâhâwi. Yâhânetâ Yesuņe donģi kakņambâ kionģmu yanĵak yapâ opon kâmbukņan yâhâwi. Yâhâ opon kâmbukņe kâlehen lohimbinje senņe âlâlâ anģi gunģi otmâ kinbi ya yekmâ Yesuņe nângâm bâleyinģim yuwu sâmu ekyongop. 46 “Yu oai yukât emet inânņan Anitâņe poropete âlâ ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Lohimbi hânņan kulemņan manmâ arainje nâhât opon yukât kâlehen yâhâ mepaeneknomai.”

Den sâop yakât yuwu sâmune nângâņet. Yenje yukât kâlehen tatmâ lohimbi kâityongom hâmenje mem yahatmâ anģi gunģi otmâ gai. Yawu otmâ gai yu ekmune anģim bero emetņe yawuya oap. Opon kâmbukņe yu kâlehen ki orotņe otņetâ ekmune bâlep.” Yawu sâmu watyekmu yahatmâ tiok taok otmâ arim kinbi.

47 Otmu hilâm ârândânģ Yesuņe opon kâmbukņan yâhâ lohimbi den kâsikum yinģiop. Yawu otmu hotom uminiwi ya yengât kunlipyenje otmu Mosehât girem den kâsikum yinģiminiwi otmu Yura yengât papatolipyenjanje Yesu kune sâmu otbi. 48 Yawu gârâmâ lohimbi kinģitnje orowâkņe Yesuhât denņe nângâņetâ âlâ kândâkdâ otmu mem hawam mewam tuhum kinbi. Yakât otmâ kune sâmu hâum pâpģum pilâwi.

20

Yesuŋe âlâhât sâtġât âi miop ya ki sâŋ tetem ekyongop.

(Mataio 21:23-27 Mareko 11:27-33)

¹ Sâp âlâen Yesuŋe opon kâmbukŋan yâhâ kinmâ ikŋe den pat âlepŋe lohimbi kâsikum yinġiop. Sâp yan hotom uminiwi ya yengât kunlipyeŋe, otmu Mosehât girem den kâsikum yinġiminiwi, otmu Yura yengât papatolipyeŋe yâkâlen ba yuwu sâŋ âikuwi. ² “Ġâŋe oran âlâhât sâtġât otmâ Anitâhât opon kâmbukŋan yâhâ lohimbi watyehon?” Yawu sâŋ âikuwi.

³ Sâŋetâ sâop. “Yeŋe âinohoi gârâmâ nâku âiyongowe. Âiyongomune den matŋe kâpeknihiŋetâmâ nâŋe âlâhât sâtġât âi yu mem gaman yakât topŋe ekyongowom. ⁴ Yakât yuwu sâŋmune nâŋġâŋet. Yoaneŋe âlâhât sâtġât otmâ lohimbi toen katyehop? Anitâhât me ondop yengât sâtġât otmâ âi ya tuhuop? Ya sâŋetâ nâŋġâŋe.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâmu matŋe kâpekbaŋġine sâŋ pâpġum alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Nenŋe yuwu mon sânom. “Yoaneŋe âi miop yamâ Anitâŋe âi sâŋ waŋŋu tuhuop.” Yawu sânom yamâ matŋe yuwu mon sâwuap. “O, yenâmâ girawu otmâ Yoanehât den nâŋġâŋetâ ki bulâŋe olop?” Yawu sâmu nenŋe matŋe girawu sâŋ kâpekbaŋġinom? Aŋulaknom yakâ. ⁶ Otmu âlâ yuwu mon sânom. “Yâhâmâ lok yengât sâtġât otmâ âi ya miop.” Yawu sânom yamâ lohimbi dondâŋe “Yoaneŋe Anitâhât poropete manmâ yakât sâtġât âi mem manop,” yawu nâŋġâmâ yakâ. Yakât otmâ nenŋe yawu sânom yanâmâ lohimbi kinsai yuŋe nâŋġâm nongonomai yakâ.” Yawu nâŋġâwi. ⁷ Yawu nâŋġâm yuwu sâŋ ekuwi. “Yoaneŋe âlâhât sâtġât âi meminiop ya nen ki nanġain.” ⁸ Sâŋetâ sâop. “Nâku yawuâk. Nâŋe âlâhât sâtġât âi yu mem gaman yakât ki ekyongowom.” Yawu sâop.

Wain kalam amboŋahâlen hâum sâop.

(Mataio 21:33-46 Mareko 12:1-12)

⁹ Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâŋ ekyongop. “Lok pato âlâŋe wain kâmetŋet sâŋ nep lok meyeŋop. Meyekmu ari dâmân sâhâm hawamġum wain kâmetbi. Otmu wain toŋe ya mem mendâreŋetâ gewuapġât waŋġa hâwiwi. Âi ya tuhum tiŋ pilâŋetâ nep ya galemġumomai sâŋ katyemâ ikŋe âlâengen ari sâp kâlep manop. ¹⁰ Ari sâp kâlep manmu wain kehetŋe ya puru pato kinmâ hululup sâop. Yawu otmu amboŋaŋe ikŋahât hâruhunihiŋet sâŋ hoŋ bawa âlâ yakembâek hâŋġâŋumu takaop. Takamu wain galemŋe manbiŋe kum watŋetâ âwurem ariop. ¹¹ Âwurem arimu yawuâk kalam amboŋaŋe hoŋ bawa âlâ hâŋġâŋumu takaop. Hâŋġâŋumu takamu arimu yâk gurâ yawuâk kum mem âlâlâ tuhuŋetâ âwurem ariop. ¹² Âwurem arimu yawuâk kalam amboŋaŋe hoŋ bawaŋe kalimbuŋe hâŋġâŋumu takamu yawuâk mâŋġâŋetâ âwurem ariop. ¹³ Âwurem arimu kalam amboŋaŋe “Giratbe” sâŋ nâŋġâop. Nâŋġâmu tetemu biwiŋaŋe yuwu nâŋġâop. “Nine nanne ombe bisine hâŋġâŋumune arimu ekmâ yanâmâ ewe katnomai.” Biwiŋaŋe yawu nâŋġâm ikŋe nanŋe hâŋġâŋumu takaop. ¹⁴ Hâŋġâŋumu takamu ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, yuâmâ patonenŋe ikŋe nanŋaŋe takap. Âwâŋe mumu yan kalam yuâmâ yâkŋe ambokuwuap. Yakât otmâ kumunŋe muâk. Kumunŋe mumu yanâmâ kalam yuâmâ nengât otbuap.” Yawu sâwi. ¹⁵ Yawu sâŋ kum kekae topŋehen pilâŋetâ iop.

“Yawu otjetâ kalam ambonaje taka girawu otbuap? ¹⁶ Yâkne taka yongomu munjetâ lok ondop meyekmâ kaweyenjan katyekmu kinnomai.” Yawu sâop.

Yawu sâm ekyongomu nângâjetâ porap otmu “Yawu ki otyinjiwuap yakâ” sâwi.

¹⁷ Yawu sâjetâ yuwu sâm âiyongop. “Anitâhât poropete âlâne den kulenguop yukât topne eknohojetâ nângâwe.

“Nep lokne emet tuhum nak âlâ ekjetâ bâlemu mem ketetbi. Mem ketetbi ya Anitâne lâum kânângâmu kuhupin kârikne otmâ kinsap.” Yawu kulenguop tap.

¹⁸ Yâhâ lok âlâ me âlâne kuhupin yu ekmâ betbanjinomai yamâ hâhiwin nângânomai. Yawu gârâmâ kuhupin yuñe putuk sâm kionmâ yongowuap yamâ dâk dâk hutuk yongomu munomai.” Yawu sâop.

Anitâhât pat sâm yu ya katmunne tatmap ya wañnom.

(Mataio 22:15-22 Mareko 12:13-17)

¹⁹ Yesuñe den âlâen hâum sâop yuñe hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi ya yengât topyene miop. Yakât nângâjetâ biwiyenjan tâlimu Yesu mem pâi emetjan katne sâm otbi. Yawu otbi yamâ lohimbî dondâ yan kinbinje Yesuhât nângâjetâ yahalop. Yakât otmâ yâk yengât nângâm gorâyinjimu pilâm Yesuñe den sâm tâpikguwuap nângâm yakât ekmâ kinbi. ²⁰ Yâhâ Yesuñe sâm tâpikguwuap yanâmâ mem Roma lok yengât bâtyenjan katjetâ yâkneâmâ mem pâi emetjan katjetâ talâkgât nângâm lok perâkne nombotne meyekmâ tewetsenne yingim enгыatyenjan gewi. Enгыatyenjan genjetâ yâkne Yesuñe den sâm tâpikguâkgât yâkâlen ari topyene kurihiakmâ yuwu sâm âikuwi. ²¹ “Bawapi, gâhât topge nanjan. Gâne den imbiâk ki sâmat. Den sâmat yamâ nângâmunne bonneak otmap. Otmu lohimbîne gâhât girawu nângâhîhîai yakât nângâm ki gorâhîhimap. Gâne lok âlâhât nângârâ yahatmu âlâhât nângârâ gemu yawu ki otmat. Otmu manman girawu manmunne Anitâne nenekmu ârândânj otbuap yakât den tâñ tâñâk eknongomat. ²² Yakât otmâ wuân me wuân otnom yakât sârâ nângâne. Roma lok âlâne kunnenne mansap, kutje Sisa sâm, yâhâmâ haoñmâ ârândânj takesi wañmain. Yawu gârâmâ yawuâk wañmâ yâhânôm me bia? Yakât sârâ nângâne.”

²³ Yawu sâm âikuñetâ biwiyenahât topne nângâm yuwu sâm ekyongop.

²⁴ “Kât nanje âlâ mem nihîjetâ ekbe.” Yawu sâop.

Yawu sâmu wañetâ mem tiripyongom yuwu sâop. “Kât nanje yu ekjet. Âlâhât towat kât nanje yuân tap? Me âlâhât kutje tap?” Sâmu sâwi. “Roma lok patonenne, kutje Sisa, yakâ.”

²⁵ Sâjetâ sâop. “Sisahât pat sâm sâsâne sâm yu ya katjetâ tap otmuâmâ yâk wañnomai. Yâhâ Anitâhât pat sâm katjetâ tatmap yâk wañnomai.” ²⁶ Yawu sâm ekyongomu nângâjetâ sâtne otmu den biaek kinbi. Yawu otmâ Yesuñe lohimbî senyenjan kinmâ sâm tâpikgumu mem Roma lok yengât bâtyenjan katne sâm otbi yamâ pâpgum pilâm ariwi.

Anitâne mumuñambâ mem yahatnerekbuap.

(Mataio 22:23-33 Mareko 12:18-27)

²⁷ Sarukaio lok yuwu nângâmai. “Anitâne mumuñambâ mem yahatnerekbuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ mumunje pesuk sâmap.” Yawu nângâmai.

Yâkne yakât topne nângânehât Yesuhâlen ari yuwu sâam âikuwi. ²⁸ “Bawapi, angoân Mosene den kulemguoop ya yuwu tap.

“Lok âlâne imbi âlâ memu naom ki mewangimu lok ya mumbuap. Mumu iminane yakât kambut ya galemgum yakât welâmân nimnaom mem ga katyekbuap.”

Mosene yawu kulemguoop tap. Yakât topne sâam eknongohât yuwu sâamunje nângâ. ²⁹ Imi ata nombolân yâhâp manbi. Manmâ angoân atayene kunjane imbi memu iminane naom ki mewangimu inâk manmâ muop. ³⁰ Mumu iminane atajahât kambut ya mem manmâ yâku inâk muop. ³¹ Otmu imiyetjane kambutyetjane ya mem manmâ yâku yawuâk naom barahâk muop. Otmu imi ata ya hârokne kambutyene yawuâk mem manmâ inâk muwi. ³² Aiop, kambutyene yâku yawuâk muop. ³³ Imi ata nombolân yâhâp ya kerekne imbi ya mewu. Gârâmâ sâp pato tetemu Anitâne mumujambâ mem yahatnenebuap yanâmâ imbi yamâ âlâne membuap.” Yawu sâwi.

³⁴ Sânetâ sâop. “Hânân yuân imbi angi gunji otmâ miakmâ manmai. ³⁵ Yâhâ Anitâne lohimbi mumujambâ mem yahatyekmu manman kârikjan mannomai. Sâp yanâmâ himbimân Anitâhât anjelolipjane ki miakmai ya yengât dop otmâ yene iknjiâk iknjiâk mannomai. ³⁶ Anitâne nine nanne baratne sâam lohimbi meyekmu anjelolipje yengât dop otmâ manman kârikjan mannomai. ³⁷ Yâhâ Anitâne mumujambâ mem yahatyekbuap yakât topne yuwu sâamunje nângânet. Nak topjan kâlâp semu lan lan sâop yakât den pat Mosene kulemguoop. Den kulemguoop yan Kutdâhât yuwu kulemguoop. “Yâhâmâ Awaraham, otmu nanje Isaka, otmu sesene Yakop yâk yengât kunyene tatmâ gamap.” Yawu kulemguoop tap. ³⁸ Den kulemguoop yakât topneâmâ yuwu. Emelâk nengât tâmbâlipnenge manmâ gawi. Otmu yapâ torokatmâ manmâ ganjetâ ganjetâ benje nen yu mansain yu. Otmu gâmâlâk nengât sen tetem mannomai. Nen kerek nengât kunnenge yamâ Anitâ. Topne yawu tap. Yamâ yene den ya nângânetâ keterakyinjimbâp.” Yawu sâop.

³⁹⁻⁴⁰ Yawu sâamu den âlâhât ekune sâam otjetâ umatjane otmu pilâm Mosehât den kâsikum yingiminiwi nombotjane yuwu sâam ekuwi. “Bawapi, den purik pilâningim eknongoat yakât nângâmunje ârândâj oap.” Yawu sâam ekuwi.

Anitâne hângângumu gewuap sâminiwi yakât Yesune âiyongop.

(Mataio 22:41-46 Mareko 12:35-37)

⁴¹ Yawu gârâmâ Yesune yuwu sâam âiyongop. “Anitâne hângângumu ge thitnenge otbuap yamâ Dawitihât senâmbâ tetewuap.” yawu sâmai. ⁴² Yawu gârâmâ Dawiti ikjak yuwu sâop.

“Anitâne nâhât patone yuwu sâam ekuop.

⁴³ Gâne nâhât gotnan ga kinmâ nâhât hahit mem kasalipge yongom mem ge katyekbuat.” Yawu sâop.” ⁴⁴ Dawitjane den yawu sâop yakât yuwu sâamunje nângânet. Anitâne hângângumu gewuap yakât Dawitjane yuwu sâop. “Yamâ patone,” sâop. Yawu gârâmâ yeneâmâ “Yâkne hâmbâi ge galemngowuap,” sâmai. Den sâmai yamâ Dawitjane den sâop ya orop ki lâuaksawot. Yakât nângâmunje keterahâkgât yene eknohojetâ nângâwe.” Yawu sâop. Yawu sâam âiyongomu matjane sâne sâam hâum pâpgum pilâwi.

Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi ya Yesune sâam ge katyehop.

(Mataio 23:1-36 Mareko 12:38-40 Luka 11:37-54)

⁴⁵ Yâhâ lohimbi yan kinbinje denje nângâm biwi golâek manjetgât den kârikjan yuwu sâam hoj bawalipje ekyongop. ⁴⁶ “Lohimbi nombotjane

nenekñetâ yahalâkgât Mosehât girem den kâsikum ningimainje sângumyene kâkâlep mânunjakmâ yanje holun holun sâmu yâhâm gemai. Otmu yenjahât nângâñetâ yahatmu miti emetñan yâhâ senñanâk tatnehât nângâmai. ⁴⁷Yawu otmai yamâ imbi kambut emetyeñambâ watyekmâ senñe âlâlâyeñe kombo meyingimai. Yawu otmâ topyeñe kurihiakmâ lohimbi senyeñan kinmâ Anitâ hâkyeñajak mepaemai. Yawu otmai yakât otmâ Anitâñe matñe amokñan yingimu menomai. Yâk yengât topyeñe yawu tap yakât otmâ yâkñe biwiyenjan kionñemaihât biwiyene galemahom mannomai.” Yawu sâm ekyongop.

21

Imbi kambut âlâñe nanñe kurin kurin yâhâp kalop.

(Mareko 12:41-44)

¹ Yawu sâm ekyongomâmâ Yesuñe senñe pilâm lohimbi iri sikumyene pato tatyngiopñe tewetsenñe mem kondoân katmâ arinjetâ yehop. ² Katmâ arinjetâmâ imbi kambut âlâ senñe âlâlâhât umburuk otmâ manopñe tewetsenñe nanñe kurin kurin yâhâp mem yâhâ kalop. ³⁻⁴ Katmu Yesuñe ekmâ honj bawalipñe yuwu sâm ekyongop. “Lok iri sikumyene pato tatyngiapñe tewetsenñe nombotñeâk katsai. Yâhâ imbi kambut yuñeâmâ nanñe kurin kurin yâhâp kârikñe tatbangimâp ya bâñe katsap. Yakât otmâ Anitâñe imbi kambut yu ekmu âilonjo oap.” Yawu sâop.

Kasalipyeñañe taka opon kâmbukñe huhum iton galañ menomai.

(Mataio 24:1-2 Mareko 13:1-2)

⁵ Yawu sâmu lohimbi kinbi nombotñañe opon kâmbukñe ekñetâ âilonjo otmu yuwu sâwi. “Anitâhât opon kâmbukñe yu senñe âlâlâ kârikñajak tuhuwi yu ekmunñe âilonjo lonjo otmâ sem sereakmâ iap.”

⁶ Yawu sâñetâ Yesuñe yuwu sâm ekyongop. “Opon kâmbukñe yu ekñetâ âilonjo lonjo oap yuâmâ hâmbâi kasalipyeñañe taka huhum iton galañ mem senñe âlâlâ kâlehen tap yu mem ihilâk mahilâk tuhunomai.” Yawu sâop.

Umatñe topñe topñe teteyingiwuap yakât Yesuñe sâop.

(Mataio 24:3-14 Mareko 13:3-13)

⁷ Sâmu sâwi. “Bawapi, gâñe opon kâmbukñahât den eknongoat yakât bonñe sâp girawuân tetewuap? Otmu tetewe sâm otbuap yan wuân kulem tetemu ekmâ nângâmunñe keterakningiwuap?” Yawu sâwi.

⁸ Sâñetâ sâop. “Lok nombotñañe taka den perâkñe yuwu sâm kâityongonomai. “Nâmâ Anitâñe hângânnohomu ge mansan,” yawu sânomai. Me yuwu mon sânomai. “Sâp pesuk sâwomap. Yakât otmâ nâhâlen torokatmâ tem lâunihinetâ nep menom,” yawu sânomai. ⁹ Otmu sâp yan kapam gotyeñan me kâlepñehen, me wosapâ wosapâ tetewuap yakât nângâm ki gorâyingiwuap. Yawu tetemu yanâmâ “Anitâñe emelâk sâm kalop yakât bulâñe teteap,” yawu nângânomai. Otmu kapam topñe topñe tetemu yan yeñe nâhâitñe “Getek âwurem gewomap,” yawu ki nângânomai. ¹⁰ Anjoân lohimbi hânñan kulemñan mansai dondâhâlâkñe kasa oranjim ahonomai. ¹¹ Otmu himbinâmbâ kulem topñe topñe tetemu yan umatñe âlâlâ yuwu teteyingiwuap. Hânñan kulemñan mososon awawi guwawi membua. Po pato teteyingiwuap. Mesek topñe topñe teteyingimu lohimbi dondâhâlâkñe munomai.

¹² Yawu gârâmâ umatñe âlâlâ sâm aran yu ki tetewuap yan mitihât kasanje nâhât den pat âlepñe nângâñetâ gemu hakyenjan sâm den âiân katye-knomai. Den âiân katyekmâ mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin yinginomai.

Otmu yeŋe miti emetjan yâhâ nâhât den pat âlepŋe ya ekyongonjetâ yâkŋe nâŋgânetâ ki bulâŋe otbuap. Yawu otmâ meyekmâ lok kunlipyeŋe den sâm hâreyiŋŋinetgât yâk yeŋgât senyeŋan katyekŋetâ kinnomai. ¹³ Yâk yeŋgât senyeŋan kinmâ yeŋe nâhât den pat âlepŋe sâm tetem ekyongonomai. ¹⁴ Sâp yan “Den mâtâpŋe girawu watmâ ekyongomunŋe nâŋgânetâ keterakiŋgiwuap” yakât ki nâŋgâm gorâyiŋgiwuap. ¹⁵ Sâp yanâmâ nâŋe den âlâlâ nâŋgân nâŋgânyeŋan katmune lauyeŋe hewewen otmu den pat âlepŋe sâm kusânâmâ ekyongonomai. Sâm kusânâmâ ekyongonjetâ kasalipyeŋe denyeŋe ya kuyiŋgine sâm hâum pâpŋunomai. Yakât ki nâŋgâm kiwiliŋ ot-nomai. ¹⁶⁻¹⁷ Sâp yan yeŋe nâ orop biwinenŋe kepeakmâ konohâk otmu mannomai yakât nâŋgâm âwâ mâmâlipyeŋe, imi atalipyeŋe, wârâ toulipyeŋe, hep torehenlipyeŋe, bukulipyeŋe, otmu lohimbi kerekŋe nâŋgâyiŋŋinetâ gemu hakyenân sâm den âiân katyeknomai. Den âiân katyekmâ nombotŋe yongonjetâ munomai. ¹⁸⁻¹⁹ Yawu otyiŋŋinetâ yanâmâ hâkyeŋe ki biuk sâwuap. Yeŋe kârihem kinmâ ki betnohonomai yanâmâ Anitâŋe meyekmâ manman kârikjan katyekmu mannomai.” Yawu sâop.

*Yerusalem kapi itit kiom tuhuŋetâ kâwurumŋajak kinbuap.
(Mataio 24:15-21 Mareko 13:14-19)*

²⁰ Yesuŋe torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Kasalipyeŋe yeŋgât hep bero kiŋŋitŋe orowâkŋe taka Yerusalem kapi hawamgum kinŋetâ kapi ambolipŋeŋe yekmâ yuwu nâŋgânomai. “Nongom itit kiom tuhunenekne sâm takai mon?” Yawu nâŋgânomai. ²¹ Yerusalem kapi hawamgum kinŋetâ yekmâ Yuraia hânân kapi tatmâ arap ya ambolipŋeŋe pilâm itoŋ galaŋ otmâ hewukŋehen ari misiŋguraknomai. Otmu Yerusalem kapi ambolipŋeŋe gurâ yawuâk sururuk sâm ari misiŋguraknomai. Yâhâ nep tuhuakmâ mannomaine âwurem taka kapiân iri sikumyeŋe miaknehât ki nâŋgânomai. Yekmâ yapâek hewukŋehen ari misiŋguraknomai. ²² Sâp yan Yura lohimbiŋe otŋetâ bâlemap yakât matŋe menomai yakât nâŋgâm emelâk emet inânŋan miti pepaen kulemguwi.

²³ Imbi tepdâ umat karat mannomai, otmu ŋaja hewâk hewâhâk mem hikakmâ manŋetâ wâtyeŋe ki tiŋ tiŋ sâwuap yaŋe hewukŋehen arine sâm otŋetâ ki ihiwuap. Sâp yan umatŋe pato nandoroŋe kakyenân yâhâwuap. ²⁴ Nombotŋe yongonjetâ munomai. Yâhâ nombotŋe âlâmâ hikum meyekmâ kapi âlâengen ariŋetâ hoŋ bayiŋŋim mannomai. Yawu otyiŋŋim Yerusalem kapi itit kiom tuhuŋetâ kâwurumŋajak kinbisâp yakât Anitâŋe sâm kalop. Yâhâ Anitâŋe nâŋgâyiŋŋimu âlâkuâk âwurem taka kasalipyeŋe watyekŋetâ ariŋetâ kapiyeŋe ya mem miwirikunomai.” Yawu sâop.

*Yesuŋe âwurem gewe sâm otbuap yan kulem topŋe topŋe tetemu eknom.
(Mataio 24:29-31 Mareko 13:24-27)*

²⁵⁻²⁶ “Umatŋe topŋe topŋe tetewuap yanâmâ hilâmgât emetsenŋe, omoŋgât emetsenŋe, pitu âlâlâ himbimâmbâ pek sâm geŋetâ kulem topŋe topŋe tetemu ekmâ kiŋŋityeŋahât otmâ “Wosapâ ari misiŋguraknom,” sâm tepyeŋe hârok hindânomai. ²⁷⁻²⁸ Kulem yawuya tetewuap yan nâŋe âwurem ge meyekmâ manman kârikjan katyekmune mannomaihât sâpŋe tâlâhuap sâm senyeŋe ewaken pilâm nâ neknomai. Sâp yanâmâ Anitâŋe yâhâpŋe hâŋgânnohomu elem kulewoŋboŋ kakŋambâ gemune kulem âlâlâ tetewuap yan wâtne pato tetemu ekŋetâ ae seŋ seŋ otbuap.

*Bândup baiako yakât dop.**(Mataio 24:32-35 Mareko 13:28-31)*

²⁹⁻³⁰ Sâp yan âwurem gewom yakât nânġaġetâ keterahâġgât den âlâen hâum sâwe. Nenâmâ bândup baiako ya huhuakmu ekmâ yanâmâ “Emet kinbe sâm oap,” sâmain. ³¹ Yakât dopġeâk hâmbâi den yan yukât bulâġe tetemu ekmâ yuwu sânomai. “Âo, yu Yesuġe emet inânġan den eknongop yakât bulâġe tetemu eksain.” Yawu sânomai.

³² Otmu den yan yuâmâ lohimbi âun yu mansai ki muġetâek bulâġe tetewuap. Yakât yuwu sâwe. Den yan yukât bulâġe bulâġanâk tetewuap.

³³ Yâhâ hân himbim pitu âlâlâ emelâk Anitâġe kalop ya biatmâ metewuap. Yawu gârâmâ nâhât den yamâ ki biatbuap. Yamâ tat tat kârikġe tatmâ yâhâmbisâp.” Yawu sâm ekyongop.

Biwi golâek mannom.

³⁴⁻³⁵ Otmu Yesuġe torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Gakom katġetâ seloġe ga goka nem gakom ya kum pesuk pilâmu dâk dâk hutuk kumap yakât dopġeâk nâġe pârâk sânsânâk tetem gemune yanâmâ lohimbi kerekġe otmai memai yakât matġe Anitâġe yingimu menomai. Yakât otmâ yeġe to kârikġe ki nem biwi hâlim otnomai. Me sot kâle, soġġo bau, me senġe âlâlâ topġe topġe miakmâ manman sânduhân manne sâm yakâlâk biwiyenġe ki hikum mannomai. ³⁶ Yawu otmâ manmâ umatġe topġe topġe teteyingimu biwiyenġe orotok sâmu loholemihât biwi golâek manmâ Anitâhâlen biwiyenġe kepeim ulitgum mannomai. Yawu manġetâ nâġe âwurem ge lohimbi biwiyenġehât topġe ekmâ nânġâm den sâm hâreyingiwom yanâmâ yeġe ki anġulaknomai.” Yawu sâm ekyongop.

³⁷⁻³⁸ Yâhâ omoġânâk ârândân lohimbi kiġitġe orowâkġe Yesuhât denġe nânġâne sâm opon kâmbukġan yâhâ tatġetâ den kâsikum yingim gaop. Yawu otmâ emet nġin sâowân kapi ya pilâm Oliwa punġan kapi âlâ tap yan yâhâ iminiop.

22*Yesu muâġgât den sâm hikuwi.**(Mataio 26:1-5,14-16 Mareko 14:1-2,10-11 Yoane 11:45-53)*

¹ Otmu Natik Hombanġ ya tâlâhuop. Otmu hombanġ yakât kutġe âlâmâ “Tihit tihit Hombanġ” yawu sâmai. ² Hombanġ ya tâlâhumu yanâmâ hotom uminiwi ya yengât kunlippenġe otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwiġe men-duhuakmâ Yesu kumunġe mumbuap sâm yakât den hikuwi. Yawu gârâmâ Yesu mem kuġetâ mumu lohimbinġe ekmâ kuk otmahât yok pilâm lohotġan mem kuġetâ mumbuap yakât den hikuwi.

Yurasinġe Yesu betġehen kioġbuapġât sâop.

³⁻⁴ Otmu sâp yan Yesuhât hoġ bawalipġe kâiân yâhâp yâk yengâlen gâtġe âlâ, kutġe Yurasi sâm, yâkât biwiġan Satanġe kioġop. Satanġe biwiġan kioġmu hotom uminiwi yengât kunlippenġe otmu opon kâmbukġahât tembe lâu yengât kunlippenġe yengâlen ariop. Ari Yesu menomai yakât ekyongop. ⁵ Ekyongomu nânġâm heronġe otmâ hâmerġe waġnomai yakât ekuwi. ⁶ Otmu girawu tuhum yok pilâm meġetâ lohimbinġe ki eknomai yakât nânġâm manop.

*Yesu hoġ bawayâhâtġe sot um mem dinġan tuhuowot.**(Mataio 26:17-25 Mareko 14:12-21 Yoane 13:21-30)*

⁷ Natik Hombarj ârândârj lama nanje gâim katmâ Anitâhât hotom uminiwi. ⁸ Sâp ya tetemu Yesuje Petoro yet Yoane yuwu sâm ekyotgom hângânyotgop. “Yetje kulet sâm Yerusalem kapiân yâhâ sot umutâ gamunje orowâk nenom.”

⁹ Sâmu sâowot. “Emet wosan ari sot umutje semu ganjetâ orowâk nenom?”

¹⁰ Sâmutâ sâop. “Kapiân yâhâmutâ hoj bawa lok âlâ âsâpje lâuakmâ arimu ekdomawot. Lok ya ekmâ betjan watmâ ari emet âlâen yâhâmu ekmâ yan yâhâromawot. ¹¹ Yâhâmâmâ emet yakât amboje yuwu sâm ekuromawot. “Nengât bawapinenjae yuwu yap. “Nâje hoj bawalipne meyekmune emet yukât biwi je âlâen tatmâ sot um nenom.” Yawu yap yakât otmâ emet biwi je ya tiripnotgorâ ekde,” yawu sâm ekuromawot. ¹² Yawu sâm ekumutâ lok ya je dâiyelekmâ emet biwi je âlâ mem hejgenje tap ya tiripyotgowuap. Tiripyotgomu yanâmâ senje âlâlâ mem dinjan tuhuromawot.”

¹³ Yawu sâm hângânyotgomu yâhâowot. Yâhâ Yesuje den ekyotgop watmâ senje âlâlâ mem dinjan tuhuowot.

Yesuje hoj bawalipje orop sot newi.

(Mataio 26:26-30 Mareko 14:22-26 1 Korinti 11:23-25)

¹⁴ Mem dinjan tuhumutâ emetsâpje otmu yan Yesuje hoj bawalipje nombotje meyekmu yâhâ sot newi. ¹⁵ Nem tatjetâ Yesuje yuwu sâm ekyongop. “Sâmune nângâjet. Anitâhât den ki lâum manmainje menekmâ Roma yengât bâtyenjan katneketâ yâkne mem âlâlâ tuhunekjetâ sâtgom mumbom. Yakât otmâ angoân yen orop tatmâ lau konok sot nem buku orangim mannomgât nângâm biwinaje mem manmâ gan. ¹⁶ Yâhâ hâmbâi Anitâje hângânnohomu âwurem gewom yanâmâ nâhât âine yakât bulâje bânje tetewuap. Sâp yanâmâ nenje menduhuakmâ orowâk tatmâ sot nem yâhânom.”

¹⁷ Yawu sâm wain to mem Anitâ mepaem yingim yuwu sâm ekyongop. “Wain to yu mem gâim anjim nejet. ¹⁸ Nâje sâp yupâek wain to yu yen orowâk tatmâ ki nem yâhâwom. Yamâ benje nenomain yujak ki pesuk sâwuap. Hâmbâi Anitâje hângânnohomu âwurem gewom yanâmâ yen orowâk tatmâ nem yâhâmbisâin.

¹⁹ Otmu banja mem Anitâ mepaem motokmâ yingim yuwu sâm ekyongop. “Yu mem anjim nejet. Yuâmâ nâhât sunumne yawu oap. Nâje yengât matyeje membom. Yakât otmâ sâp sâsânan banja nem yâhânomai yan nâ nângânihim mannomai. Yawu sâm mem yingimu newi.

²⁰ Sot nem tij pilânetâ Yesuje wain to ya yâhâpje mem yingim yuwu sâm eknongop. “Wain to yuâmâ nâhât hepne yawu oap. Gârâmâ nohojetâ hepne gemu mumbom yan Anitâje nâhât den sâm kalop yakât bulâje tâj tânjâk tetewuap. Yawu otmâ Anitâje lohimbî kerek yengât tosajeje pilâyingiwuapgât mâtâp tetem hejgenjuwuap. ²¹ Yawu gârâmâ yengâlembâ lok âlâje betnehen kionmâ kasalipne yengât bâtyenjan mem katnekuap. ²² Nâ lok bulâje nohojetâ mumbom ya Anitâje sâm kalowâke yamâ lok yanje yawu otnihiwuap yakât matje Anitâje matje umatje wanmu membuap.” Yawu sâop.

²³ Yawu sâm ekyongomu topje nângâne sâm “âlâhât yap” sâm âiahowi.

Yesu hoj bawalipje sâm kuanjiwi.

²⁴ Yesu hoj bawalipje yengâlen gâtje âlâ me âlâje sâp patoen kunyeje pato otbuap yakât sâm kuanjiwi. ²⁵ Sâm kuanjinjetâ Yesuje den âlâen

hâum yuwu sâam ekyongop. “Lok papatolipyeŋaŋe nângâmai dopŋan lohimbî galemyongomai. Galemyongonjetâ lohimbîŋe yâk yengât amutyenjan manmâ “Kutdâlîpnenŋe” sâam heronŋe nângâyîngimai. ²⁶ Papatolipyeŋaŋe otyîngimai yawu yeŋeâmâ ki otnomai. Yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâ bukulipyeŋaŋe yengât nângâyîngîjetâ yahalâkgât yeŋe meŋetâ huruŋ huruŋ otmu yâk yengât amutyenjan mannomai. Otmu yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe bukulipyeŋe yengât kunyeŋe pato tatne nângâmaiŋe bukulipyeŋe yengât hoŋ bayînginimai. ²⁷ Sâŋjetâ nângâwe. Lok girawuya yengât lohimbîŋe nângâyîngîjetâ yahatmap? In tatmâ sot nemai ya yengât nângâyîngîjetâ yahatmap me sot, sot um hoŋ kakoloŋ otyîngimai ya yengât nângâjetâ yahatmap? Bulâŋanâk in tatmâ sot nemai ya yengât nângâyîngîjetâ yahatmap yakâ. Yawu gârâmâ nâŋeâmâ hoŋ bayîngiman.

²⁸ Nâ hâhiwin kakŋan manmâ gamune yeŋe ki pilânekâm âlâengen arai. ²⁹ Yakât otmâ sâp patoen nâŋe tihityeŋe otmâ galemyongowomgât pat awonŋaŋe kunihiop. Yakât dopŋeâk yeŋe Isirae lohimbî komot kâiân yâhâp ya galemyongonomaihât nâŋe nep sâam yîngian. ³⁰ Sâp patoen orowâk tatmâ nenom. Yanâmâ yeŋe Isirae lohimbî komot kâiân yâhâp ya yengât den sâam hâreyînginimai ya sâam yîngian.” Yawu sâop.

Petoroŋe betbangiwuap yakât Yesuŋe sâop.

(Mataio 26:31-35 Mareko 14:27-31 Yoane 13:36-38)

³¹ Yawu sâam ekyongom benŋe Simon Petoro yuwu sâam ekuop. “Simon, den âlâen hâum yuwu sâamune nângâ. Matuk mendâremunŋe tonŋe gemu helekŋe mem pilâmunŋe arimap yakât dopŋeâk Satanŋe topyeŋe mem tetewe sâam hâhiwin yîngiwuapgât Anitâ ekuop. ³² Ekumu Anitâŋe nângâwanŋim ya sâam kalop. Yawu gârâmâ biwiyenŋe hoŋ sâmapgât Anitâ ulitguwan. Ulitgumune yakât otmâ gâ gikiâk betnohowuat. Yawu otmâ sâp ki kâlêp otmuâk nâhâlen biwihanŋe tinâk kepeim bukulipge mem hewewenŋe tuhuyekbuat.” Yawu sâop.

³³ Yawu sâamu Petoroŋe yuwu sâam ekuop. “Kutdâ, gâ pâi emetŋan katgekŋetâ tatbuat yamâ nâ orowâk yan tatomgât nanŋan. Me gâ gohoŋetâ mumbuat yanâmâ nâ orowâk notgonomaihât nanŋan. Nâŋe gâ ki pilâhekâm ariwom.”

³⁴ Sâmu sâop. “Petoro, yuwu sâamune nângâ. Gâ betnohom ki nângâwanŋian sâam kurihiakbuat. Kurihiakdâ kalimbunŋe otmu gokorok isewuap.” Yawu sâop.

Kapam yâhâp mem ariwi.

³⁵ Yawu sâam ekum benŋe hoŋ bawalipŋe kerek yuwu sâam ekyongop. “Emelâk hângânyongomune tewetsenŋe, itâkat, kâi katipŋe, senŋe âlâlâ barahâk ari den kâsikum yîngiwi sâp yan umburuk otmâ manbi me bia?” Sâmu sâwi. “Bia.”

³⁶⁻³⁷ Sâŋjetâ sâop. “Emelâk yawu otbiâke yamâ yiwerenŋe yuâmâ tewetsenŋe, itâkat senŋe âlâlâ ya miakmâ arinomai. Yâhâ emelâk emet inânŋan nâhât nângâm den âlâ yuwu kulemuwu yakât bulâŋe nâhâlen tetewuap. “Yâkât nângâjetâ lok bâlenŋe yawu oap.” Den yakât bulâŋe nâhâlen tetewuap yakât otmâ yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâ kapam ki tatyîngiap yâkŋeâmâ yengât hâk katipŋe tuhum pilâm yaŋe mem kapam puluhunomai.

³⁸ Sâmu sâwi. “Kutdâ, yu ek, kapam yâhâp tap.”

Sâŋjetâ sâop. “Pesuk yap, yakât denŋe âlâ ki sâwe.”

Yesuje Oliwa pumñan yâhâ Anitâ ulitguop.

(Mataio 26:36-46 Mareko 14:32-42)

³⁹ Yâhâ Yesuje omoñ ârândâñâk Yerusalem kapi ya pilâm kapi âlâ Oliwa pumñan tap yan yâhâ iminiop. Yakât otmâ hoñ bawalipñe meyekmu Yerusalem pilâm Oliwa pumñan yâhâwi. ⁴⁰ Mâtâwân yâhâm tatñetâ hoñ bawalipñe katyekbe sâm yuwu sâm ekyongop. “Biwiyene houñ sâmu lohotñe otmâ pilânekmaihât Anitâ ulitgunjet.”

⁴¹ Yawu sâm ekyongom pereñ pilâm bam gâtñaje ge tatmâ Anitâ ulitgum yuwu sâop. ⁴² “O awoñ, umatñe tetenihiwe sâm oap yu nângârâ ki teteâkgât nanñan. Yawu gârâmâ nâhât ombé watmâ ki otbuat. Gike ombéheâk watmâ otbuat.” Yawu sâm ekuop. ⁴³ Yawu sâm ekumu biwiñe houñ sâmapgât anjelo âlâñe himbimâmbâ ge mâmâñe otbañgiop. ⁴⁴ Yawu otmu hâkñe biuk sâmu nângâm Anitâhâlen biwiñaje tinjâk kepeim ulitguop. Ulitgumu ohowak birik birik kumu hep kâtñe papato tiriñ târâñ sâm gemu ekmain yakât dopñe tiriñ târâñ sâm hânân giop.

⁴⁵ Yawu otmâ ulitgum tinj pilâm yahatmâ hoñ bawalipñe yengâlen ba yekmu biwiyene umatñe otmu yanjak aman pâlâmñe iwi. ⁴⁶ Aman pâlâmñe injetâ mândeyekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yen wongât aman pâlâmñe iai? Lohotñe otmâ pilânekmaihât yahatmâ golâek tatmâ Anitâ ulitgunjet.” Yawu sâop.

Yesu mewî.

(Mataio 26:47-56 Mareko 14:43-50 Yoane 18:3-12)

⁴⁷ Yawu sâm ekyongomu bukuyene âlâ, kutñe Yurasi, yâkñe lok sesengâlâk dâiyekmu takawi. Takanjetâ Yurasi kulet sâyinjim Yesuhâlen ba parahuop.

⁴⁸ Parahumu Yesuje yuwu sâm ekuop. “Menekñetgât dop kum parahunekdâ ekmune bâleap.” Yawu sâop.

⁴⁹ Yawu sâm ekumu Yesu mem âlâlâ tuhumai sâm hoñ bawalipñaje yuwu sâm âikuwi. “O kutdâ, nângâningirâ tewet mem lawityekne.” ⁵⁰ Yawu sâñetâ yâk yengâlen gâtñe âlâñe yahatmâ tewetñe mem hotom uminiwi ya yengât kunyerjahât hoñ bawañe ya ândâpñe bonângen ya topñambâek kârâm hâreop.

⁵¹ Kârâm hâremu Yesuje “Pilâñet,” sâm kuyinjiop. Yawu sâm kuyinjim hoñ bawa yakât ândâpñe ya mem katmu katarahop.

⁵² Yawu otmâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyene, otmu opon kâmbukñahât tembe lâu yengât kunlipyene otmu Yura yengât papatolipyene yekmâ Yesuje yuwu sâm ekyongop. “Yen unam tewet otmu kapamgât sâtñe metñe âlâlâ lâum takai. Yeñe nâhât lok bâleñe sâm menekne sâm takai me? Me lok bâleñe âlâ kune sâm takai? Yu ekmune bâleap. ⁵³ Nâñe hilâm ârândâñ Anitâhât opon kâmbukñan yâhâ lohimi den kâsikum yinjim gaman. Yan bân menekbâi. Yamâ sâp yiwerene yu Omoñgât Amboñaje biwiyene mem hâlimgumu menekmaihât Anitâñe sâm kalop.” Yawu sâop.

Petoroñe Yesu betbañgiop.

(Mataio 26:57-58,69-75 Mareko 14:53-54,66-72 Yoane 18:12-18,25-27)

⁵⁴ Yesuje yawu sâm ekyongomu hotom uminiwi ya yengât kunyene pato yâkât emelan dâim ariwi. Dâi arinjetâ Petoroñe yok pilâm betyenan watyekmâ ariop. ⁵⁵ Yesu mem emelan yâhâñetâ tembe lâu yanjeâmâ emet hawiñan ba kâlâp unjetâ semu nângâm ikaiakmâ tatbi. Yâhâ Petoro yâku yawuâk kâlâp nângâm ikaiakmâ talop. ⁵⁶ Yawu tatñetâ hoñ bawa imbi âlâñe Petoro ekmâ

yuwu sâmb tembe lâu tatbi ya ekyongop. “Lok yuâmâ yâk orop manjetâ yekman.” Yawu sâop.

⁵⁷ Yawu sâmbu Petoroŋe kuriahakmâ yuwu sâop. “Lok enda ki nângâwanŋian.” Yawu sâop.

⁵⁸ Yawu sâmbu tatjetâ benje lok âlâŋe ekmâ yuwu sâop. “Gâ yâk orop manmat.”

Sâmbu sâop. “Nâ bia.”

⁵⁹ Yawu sâmbu sâp ki kâlep otmuâk benje lok âlâŋe ekmâ yuwu sâop. Yesuâmâ Galilaia amboŋe. Otmu gâ gurâ yawuâk Galilaia gâtŋe. Yakât otmâ gâmâ yâkât komolân gâtŋe geksan. Nângâmune yawu oap.” Yawu sâop.

⁶⁰ Sâmbu sâop. “Lok sâmb tai endamâ bulâŋanâk ki nângâwanŋian.” Yawu sâmb oan mâne gokorok isiop. ⁶¹ Gokorok isian mâne Yesu Kutdâŋe purik sâmb Petero ehop. Ekmu yan Yesuŋe emet inânŋan den yuwu sâmb ekuop ya nângâmbu teteop. “Gâŋe nâhât “ki nângâwanŋian” sârâ kalimbunje otmu yan gokorok isewuap.” ⁶² Den ya nângâmbu tetemu biwiŋe ŋasinâk pato otmu pilâyekmâ ikŋiâk ba kinmâ hik ŋâik ŋâihâk isiop.

Yesu mem âlâlâ tuhuwi.

(Mataio 26:67-68 Mareko 14:65)

⁶³ Otmu tembe lâu nombotŋe Yesu galemgum kinbiŋe senje sâhâm kâtâpŋum ândâpŋe huhuwi. ⁶⁴ Ândâpŋe huhum nombotŋeŋe yuwu sâmbi. “Bâiŋ, ândâpŋe âlâŋe huhuap?” ⁶⁵ Yawu sâmb senjan gem hâim hilitbi.

Yesuŋe ikŋe topŋe sâmb tetem ekyongop.

(Mataio 26:59-66 Mareko 14:55-64 Yoane 18:19-24)

⁶⁶ Yawu otjetâmâ emet hanj sâmb yanâk Yura yengât papatolipyenje, otmâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyenje, otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwiŋe menduhuakŋetâ tembe lâulipyenŋeŋe Yesu mem yâhâ katjetâ kinmu yuwu sâmb âikuwi. ⁶⁷ “Anitâŋe tihitnenŋe otbe sâmb hângângohomu ge mansat me bia?”

Sârjetâ sâop. “Nine topne sâmb tetem ekyongomuneâmâ nângâŋetâ ki bulâŋe otbuap. ⁶⁸ Yâhâ den âlâ âiyongomuneâmâ yene matŋe ki sânomai. ⁶⁹ Yawu gârâmâ nâ lok bulâŋeŋe pilâyekmâ himbimân yâhâwom. Himbimân yâhâ Anitâ yahat yahatŋe, Wâtŋât Amboŋe, yâk orowâk tatdom.”

⁷⁰ Yawu sâmbu nângâm pârâk pilâm yuwu sâmb ekuwi. “Kutne “Lok Bulâŋe” sâmb gikak ahonakmat. Yakât nângâmunŋe “Anitâhât Nanŋe” yawu oap. Yakât sârâ nângâne. “Nâ Anitâhât nanŋe mansan,” yawu sâmbat me.”

Sârjetâ sâop. “Den yu yai yakâ. Nâmâ Anitâŋe hângânnohomu gewan.”

⁷¹ Sâmbu sâmbi. “Bâiŋ, den kâmbukŋe hâliliŋe sâmbu nângâmunŋe pesuk yap. Ikŋahât nângâmbu yahatsap.” Yawu sâmbi.

23

Yesu dâmb Pilatohâlen ariwi.

(Mataio 27:1-2,11-14 Mareko 15:1-5 Yoane 18:28-38)

¹ Yawu sâmb yahatmâ Yesu dâmb Pilatohâlen ariwi. ² Yâkâlen dâmb ari katjetâ kinmu yuwu sâmb hakŋan sâmbi. “Roma lok yengât kunyenje pato yâk takesi ki wanjet” sâmb lohimbî engatyenjan gemap. Otmu ikŋahât nângâmbu yahatmu yuwu sâmb ekyongomap. “Nâ Kiristo, lok kutdâ. Ninak galempongom manmâ yâhâwom.” Yawu sâmb hakŋan sâmbi.

³ Yawu sâmu Pilato ekuñetâ yâkñe purik sâmu Yesu yuwu sâmu âikuop. “Yura lohimbî yengât lok kutdá sâmai ya gâ me?”

Sâmu sâop. “On, den bulânge yat.” Yawu sâop.

⁴ Yawu sâmu hotom uminiwi otmu lohimbîne denñe nângâne sâmu ga kinbi ya Pilatoñe yuwu sâmu ekyongop. “Lok yukât tosa ki mem tetean.”

⁵ Yawu sâmu iliwetmâ yuwu sâwi. “Yawu gârâmâ Galilaia Yuraia hânân kapi tatmâ arap yan lok yuñe yâhâm gem kapi ambolipñe den kâsikumu yingim enjatyerjan gemu kuk kapam otmâ emet mem yâhâ katmai.” Yawu sâwi.

Yesu dâim Herotgâlen ariwi.

⁶ Yawu sâmu Pilato ekuñetâ yuwu sâmu âiyongop. “Lok yuâmâ Galilaia gâtñe me?”

⁷ Sâmu sâwi. “On, yan gâtñe.”

Sâñetâ sâop. “Ya Herotgât wahap, nâhât bia.” Yawu sâop.

Sâp yan Herotñe Galilaia hân pilâm Yerusalem kapiân ari tatmâ nângâop. Yakât otmâ Pilatoñe ekyongomu Yesu dâim Herotgâlen ariwi. ⁸ Yâhâ Yesuñe olop miop yakât den pat ya Herotñe emelâk nângâop. Yakât otmâ Yesuñe kulem âlâlâ tuhumu ekbeâk nângâm manmâ gaop. Yakât otmâ Yesu dâim yâkâlen arinjetâ ekmâ tep âlep nângâop. ⁹ Otmu den hakñan sâwi yakât âikumu den biaek kinop. ¹⁰ Den biaek kinmu hotom uminiwi otmu Mosehât girem den kâsikumu yingiminiwiñe yahatmâ kinmâ den topñe topñe hakñan sâwi. ¹¹ Yawu otñetâ Herotñe otmu tembe lâulipñe orowâk senñan gem hâim hilitbi. Yawu otñetâ Herotñe tembe lâulipñe ekyongomu hâk katipñe kâkâlep, kuriñ takop takop lok kutdânge mânunjakminiwi yawuya mem katbañgiwi. Yawu otbañgim Pilatoñe dâim âwurem ariwi. ¹² Dâim âwurem arinjetâ ekmâ “Herotñe nângânihiap,” sâmu Pilatoñe Herotgât nângâmu yahatmu buku olowot. Yawu gârâmâ emelâk emet inânñan kasa orañgim gaowot ya sâp yan pesuk sâop.

Yesu den sâmu hârewañgiwi.

(Mataio 27:15-26 Mareko 15:6-15 Yoane 18:39-19:16)

¹³ Yâhâ Pilatoñe dâim âwureñetâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Yura papatolipyene ya yengât den Pilatoñe katmu ikñe den sâsâ emetñan ari menduhuakbi. Menduhuakñetâ yan lohimbî inñe dondâhâlâkñe yekmâ denyene nângâne sâmu ba hawangum kinbi. ¹⁴ Pilatoñe yuwu sâmu ekyongop. “Lok yuñe lohimbî yengât enjatyerjan gemu kuk kapam otmâ,” yawu sâmu yeñe nâhâlen dâim takai. Nâhâlen dâim takañetâ senyenânâk âi pâi tuhumu sâmu hârewañgim ekmunne tosañe bia oap. ¹⁵ Yakât otmâ Herotñe sâmu hârewañgiâkgât yâkâlen hângânyongomune dâim arai. Otmu yâkñe gurâ âi pâi tuhumu biatmu benñe nâhâlen yâhâpñe mem takai. Bulânjanâk yuwu sâmunne nângâñet. Lok yukâlen tosa âlâ ki mem tetean.” Yawu sâop.

¹⁶⁻¹⁷ Tihit tihit Hombañ ârândânâk Pilatoñe yuwu otminiop. Lok tosa otñetâ pâi emetñan katyekñetâ tatminiwi yapâ gâtñe âlâ me âlâhât lohimbîne nângâñetâ dopñan otmu lok âlâ holañbuat sâminiwi ya holañyekmu geminiwi. Yakât otmâ yuwu sâmu ekyongop. “Lok yu kumunñe mumbuap yamâ tosa âlâ yâkâlen ki mem tetean. Yakât otmâ nângânihiñetâ tembe lâulipñe ekyongomune hâhiwiñ wañetâ holañmune gewuap.” Yawu sâop.

¹⁸⁻¹⁹ Yâhâ sâp yan lok bâleñe âlâ, kutñe Barawa sâmu, yâkñe kapam ahowiân lok âlâ kumu muop. Yakât otmâ pâi emetñan mem katñetâ tatmâ gaop yakât

lohimbi kerekne den kâriknan halahum yuwu sâwi. “Barawa holañdá giâk. Yâhâ Yesu yamâ kuñetâ muâk.”

²⁰ Yawu sâwiâke yamâ Pilatoñe Yesu holañmu giâkgât nângâm âlâkuâk sâop. “Nâmâ Yesu holañbom.”

²¹ Yawu sâmu lohimbî yanje iliwetmâ den kâriknan halahum yuwu sâwi. “Yesu howanân kum kânângâñetâ muâk, Howanân kum kânângâñetâ muâk.”

²² Yawu sâñetâ Pilatoñe âlâkuâk yuwu sâm ekyongop. “Wuân otmu bâleap? Nâje âi pâi tuhum tosa âlâ yâkâlen ki mem tetean. Yakât otmâ tembe lâulipne ekyongomune hâhiwin wañetâ yanâmâ holañmune gewuap.”

²³ Yawu sâmu kunyenje kârikne otmâ sâwi. “Howanân kum kânângâñetâ muâk.” Yawu sâñetâ Pilatoñe loholem lauyenan miop. ²⁴ Lauyenan mem Yesu kuñetâ muâk sâm sâm hârewañgiop. ²⁵ Yâhâ Barawahât nângâñetâ yahalop gârâmâ yâk holañmu giop.

Yesu howanân kuwi.

(Mataio 27:32-44 Mareko 15:21-32 Yoane 19:17-27)

²⁶ Pilatoñe tembe lâulipne ekyongomu Yesu dâim ariwi. Dâim mâtâwân arim tatñetâ lok âlâ, kutñe Simon sâm, yâhâmâ Kirene hânân gâtñe, newângembâ takamu mewî. Mem Yesuhât howan ya kamberjan katñetâ lâum Yesu betñan sâop. Otmu lohîbi dondâhâlâkñe betyenjan watyekmâ ariwi.

²⁷ Yâhâ imbi nombotñe Yesuhât we bâle nângâm dondâ isem orowâk ariwi. ²⁸ Iseñetâ Yesuñe purik sâm yekmâ yuwu sâm ekyongop. “Nâhât ki iseñet, yenje otmu nimnaomlipyenje yenahât iseanginjet. ²⁹ Hâmbâi umatñe topñe topñe teteyingimu yuwu sânomai. “Bâe, imbi kâsi, imbi sihan, yâhâmâ naom barak mansai. Yakât otmâ yâk yengât nângâmunñe âlepñe oap. Nenneâmâ girawu otmâ arinom.” Yawu sânomai. ³⁰ Yâhâ lohimbî nombotñe pumñe yukât yuwu sânomai. “Bâok sâm kurihinenehâk. Otmu kât kândun kum kurihinenehâk.” Yawu sânomai. Yakât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâñet. ³¹ Nâ nak golâ yakât dop oan, yenâmâ nak mumuñe yakât dop oai. Nak golâ uñetâ semu kâlingumap yamâ nak mumuñe uñetâ sem lañ lañ sâmap. Nâ nohoñetâ mumbom yamâ yenâmâ yongom meteyeknomai. Yakât otmâ yenahât iseanginjet.” Yawu sâm ekyongop.

³² Yâhâ tembe lâulipyenjanje pet kulem lok yâhâp orowâk yongone sâm meyekmâ ariwi. ³³ Arim hân âlâ, kutñe, Lok Kunje Hahitñe sâm, yan ari Yesuhât hâk katipñe tuhum pilâm ikñe howanân kum kânângâñetâ kinop. Yawu otmâ pet kulem lok yâhâp ya yotgom lâum kânângâyelekñetâ nombot nombot kinowot. ³⁴ Yawu otyinginjetâ Yesuñe yuwu sâm Anitâ ulitguop. “Awoñ, otnihiai yukât topñe ki nanjai. Yakât otmâ tosayenje pilâyingihât nanjan.”

Yawu sâmu tembe lâulipyenjanje yâkât hâk katipñe mem “Âlâñe miakbuap?” sâm mem ketetmâ katbi. Mem ketetmâ katñetâ tatmu pepa duhatmâ tipi tapi tuhum kutyenje ikñiâk ikñiâk yan kulemgum amanân mânunjetâ giop. Mânunjetâ gemu mem gulip malap tuhum yapâ pepa âlâ menjetâ kut teteop yanje miahop. Yawu otbi.

³⁵ Otmu Yura yengât papatolipyenjanje Yesu girinbangim lohimbî ekmâ kinbi ya yuwu sâm ekyongowi. “Lok yuñe lohimbî nombotñe tânyongomu ekmain. Yâhâ Anitâñe hângângumu ge Yura nengât tihitnenñe otmâ kutdânenñe mansap otmuâmâ ikñe tânahom howanâmbâ kâpehâkmâ giâk.” Yawu sâm senjan gewi.

³⁶ Otmu tembe lâulipyeŋaŋe gurâ yawuâk senŋan gem girinŋangiwi. Yawu otmâ yâk yengâlen gâtŋe âlâŋe ari sâŋgum âlâ mem nak bâtbâtŋe potonŋan pân pân kepeim yaŋe wain to bâleŋe yan walipgum mem yâhâ lauŋan kalop. ³⁷ Lauŋan katmâ yuwu sâŋm senŋan giop. “Gâmâ Yura yengât lok kutdâ mansat otmuâmâ kâpehaktmâ ge.” Yawu sâop.

³⁸ Yâhâ howan yakât kunŋan den yuwu kulemgum katbi. “Lok yuâmâ Yura yengât lok kutdâ.” Yawu sâŋm kulemguwi.

³⁹ Yâhâ pet kulem lok yâhâp yotgom kânâŋgâyelekŋetâ kinowot ya âlâŋe yawuâk senŋan gem yuwu sâŋm sâwanŋgiop. “Bâe, lok kopa. Anitâŋe tihitnenŋe otbe sâŋm hânŋângohomu ge mansat. Yakât otmâ kâpehaktmâ gem net orowâk tânotgorâ gene.”

⁴⁰ Yawu sâŋm bukunŋaŋe nekanŋan yuwu sâop. “Girawu otmâ Anitâ ki ewe katsat? Papatolipnenŋaŋe dop konohâk sâŋm hâreningiai. ⁴¹ Yâhâ netŋeâmâ otmutŋe bâleop. Yakât otmâ sâŋm hârenitgim notŋonŋetâ mundom yaŋe ârândânŋ oap. Yâhâ lok yuâmâ tosa ki olop yamâ imbiâk kuai. ⁴² Yawu sâŋm bukunŋe ekuop. Denŋe purik sâŋm Yesu yuwu sâŋm ekuop. “Yesu, yuwu sâŋmune nânŋâ. Anitâŋe hânŋângohomu âwurem ge galemnongowuat yan nâ nânŋânihiuwat.”

⁴³ Sâŋm sâop. “Emet ki nŋiŋ sâŋmuâk mum yâhâ manman sânduhân tatdom.”

Yesu muop.

(Mataio 27:45-56 Mareko 15:33-41 Yoane 19:28-30)

⁴⁴ Yawu sâŋm ekumu hilâm kârikŋan, 12 kilok olop yan Anitâŋe nânŋâmu emetsenŋe bok sâŋm omoŋ sahaŋop. Omoŋ sahaŋmâ yapâ ari emetsâpŋe 3 kilok otmu emet laŋinŋe âlâkuâk pilâop. ⁴⁵ Otmu emelâk lohimi inŋe opon kâmbukŋe yakât biwiŋe ekmai sâŋm sâŋgum kâlep pato hikuŋetâ ya kâtâpŋuminiop. Sâŋgum yaŋe pânambâek tok sâŋm hâreakmâ nombot nombot otmu tetekŋan olop. ⁴⁶ Sâp yanâk Yesuŋe den kârikŋan halaham yuwu sâŋm Anitâ ekuop. “Awoŋ, mumbes sâŋm oan. Yakât otmâ umutne me.

⁴⁷ Yesu muop sâp yan tembe lâu ya yengât kunyeŋe âlâ hâlânŋmâ kinopŋe ekmu âlâ kândâkdâ otmu Anitâ mepaem yuwu sâop. “Yuâmâ lok âlepŋe.” Yawu sâop. ⁴⁸ Otmu lohimi kinbiŋe kulem âlâlâ tetemu ekŋetâ âlâ kândâkdâ otmu muop yakât nânŋâm biwiyeŋe umatŋe otmu emetyenŋehen âwurem ariwi.

⁴⁹ Otmu imbi nombotŋaŋe Galilaia hân pilâm Yesu betŋan takawi yâkŋe bukulipyeŋe orowâk kâlepŋan kinmâ kulem teteop ya ekbi.

Yesu lâum ari hanguwu.

(Mataio 27:57-61 Mareko 15:42-47 Yoane 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Otmu lok âlâ, kutŋe Yosep sâŋm, yâkât topŋeâmâ yuwu. Lok yamâ Arimata kapi ya Yuraia hânân tap yapâ gâtŋe. Otmu Anitâŋe Isirae lohimi yengât tihityeŋe otmâ ikŋe hoŋ bawane hânŋângumu gewuap sâminiwi yâkât mambotmâ lohotŋan manmâ gaop. Yâhâ emelâk hotom uminiwi ya yengât kunlipyenŋe otmu Mosehât girem den kâsikum yinŋiminiwi otmu Yura yengât papatolipyeŋaŋe Yesu muâkgât den sâŋm hârewaŋgiwiâke yamâ yâkŋe nânŋâmu ki ârândânŋ otmu sâyinŋgiop. Lok yaŋe Yesu lâum ari hanguwe sâŋm Pilatohâlen ari tetewaŋgiop. ⁵²⁻⁵³ Tetewaŋgimu lauŋan memu bukulipŋe meyekmu ari howanâmbâ Yesu mem sâŋgum kaokŋe katipguwi. Katipgum lâum ari kât mâtâpŋe âlâ, dikin yawuya, yamâ emelâk kusânâ mem tinŋâlônŋetâ kinop yan lâum ari katbi. ⁵⁴ Yâhâ momeŋe emetsâpŋe sâp yan lâum ari katbi.

⁵⁵ Emet n̄ij s̄awe s̄am otmu yan imbi nombotn̄aje Galilaia h̄an pil̄am Yesu betn̄an takawin̄e Yosep orow̄ak ari s̄angum kaokn̄e Yesu katipgum k̄at m̄at̄apn̄an katn̄et̄a talop ya ekbi. ⁵⁶ Ekm̄a to kukn̄e suk suk ãlon̄go mem ga Yesu pirine s̄am otm̄a kapiãn ãwurem ariwi. Yãhã emelãk embãñãn Mosen̄e girem den ãlã kulemguop ya yuwu tap. “Tatm̄a nãngã nãngã sãpn̄an ãi ki tuhunomai.” Den ya lãum kapiãn in tatm̄a nãngãwi.

24

Yesuñe mumuñambã yahalop.

(Mataio 28:1-10 Mareko 16:1-8 Yoane 20:1-10)

¹ Emet hañ s̄amu imbi yan̄e yahatm̄a to kukn̄e suk suk mem sumãngen ariwi. ² Ari senyeñe pil̄am eksain mãne k̄at pato lãum h̄apunn̄et̄a ba m̄at̄apn̄e ya man̄guop ya ãlãengen ba talop. Yawu otmu m̄at̄apn̄e ya tetekn̄an kinmu ekbi. ³ Ekm̄a kãlehen yãhãm Yesuh̄at pãinbi. ⁴ Yesuh̄at pãinn̄et̄a biatmu kin̄n̄et̄a yanãk añelo yãhãp yãk yetgãt hãk katipn̄e kaok bolãñ yan̄e pãrãk sãnsãnãk teteyin̄gim kinowot. ⁵ Teteyin̄gim kinmutã yelekmã pãrãk pil̄am umutyen̄e ariop.

Umutyen̄e arimu yuwu s̄am imbi ya ekyongowot. “Yenãmã wongãt lok sen̄e golã ya pãinmã sumãn takai? ⁶ Emelãk yahatmã arap. Emelãk yen̄e Galilaia hãnãn yãk orop man̄n̄et̄a den ekyongop yakãt nelãm yongoap me? ⁷ Emelãk yuwu s̄am ekyongop. “Lok ãlãñe nã lok bulãñe nãngãm bãlenihim Roma yen̄gãt bãtyen̄an mem katnekm̄u nohoñetã mumbom. Mumune han-nohoñetã hilãm kalimbu pesuk s̄amu yan yahatbom.” Yesuñe yawu s̄am ekyongop.” Yawu sãowot.”

⁸ Yawu s̄am ekyongomutã nãngãñ nãngãnyen̄e pãron̄ s̄amu nãngãñetã teteop. ⁹ Nãngãñetã tetemu pilãyelekmã ãwurem ari yakãt den pat Yesu hoñ bawalipn̄e kãiãñ konok otmu bukulipyen̄e nombotn̄e 10 ekyongowi. ¹⁰ Imbi sumãn ariwi ya yen̄gãt kutyen̄eãmã yuwu. Maria, Matala kapiãñ gãtñe, ãlãmã Yoana, ãlãmã Maria Yakop mãmãñe. Yãkñeãmã bukulipyen̄e orowãk ari den pat ya Yesu hoñ bawalipn̄e ekyongowi. ¹¹ Ekyongon̄etã nãngãñetã porap olop. ¹² Yawu gãrãmã Petoron̄e yahatmã sumãngen sururuk s̄am ari lãm sãtñanãk kinmã ehop. Eksan mãne s̄angum kãlep mem Yesu katipgum katbi yan̄ahãk tatmu ehop. Ekmã “wuãn kulem eksan” s̄am nãngãm kiwilim emetn̄an ãwurem ariop.

Lok yãhãp Emausi kapiãngen ariowot.

(Mareko 16:12-13)

¹³ Sãp yanãk Yesuh̄at komolãñ gãtñe lok yãhãp Emausi kapi Yerusalem kapi gotñanãk tap yan ariowot. ¹⁴ Mãtãwãñ arim tatmã papatolipyen̄aje Yesu kun̄etã muop yakãt alalum weyetn̄e nãngãowot. ¹⁵ Yawu otmã arim tatmutã Yesuñe teteyitgimu orowãk ariwi. ¹⁶ Orowãk ari kunden̄e ehoworãke yamã lok ondop orop arain yawu nãngãowot. ¹⁷ Yawu nãngãmutã Yesuñe yuwu s̄am ãiyotgop. “Wuãn den̄e alahuawot?” Sãmu hãmeyetn̄e bãlemu kinowot.

¹⁸ Yawu otmã bukuñe ãlã, kutn̄e Keleopa s̄am, yãkñe yuwu sãop. “Yãhãlen papatolipnenn̄aje otbi yakãt den pat Yerusalem kapi ambolipn̄e kerekñe nan̄gain. Yakãt otmã girawu otmã yakãt pãpguat?”

¹⁹ Sãmu sãop. “Wuãn otbihãt yat?”

Sãmu sãop. “Wãe, wonãngen? Yesu, Nasaret ambon̄e otbangiwi yakãt alalum gait. Anitãñe Yesu mãmãñe otbangimu yakãt den kãsikum ningim

kulem topnje topnje tuhum manmâ gaop. ²⁰ Yakât otmâ lohimbi kereknje nângâwanjinetâ yahatminiop. Yamâ hotom umai otmu papatolipnennanje yâkât den nângâyetâ nahat otmu “Kunjetâ muâk” sâm sâm hârewanjiwi. Yawu sâm hârewanjim Roma lok galemliipnennje ekyongonjetâ yâkne lauyejan mem howanân kunjetâ muop. Yakât den pat alahum gait. ²¹ Yâkne Isirae nengât kasalipnennje yongom watyekmu arinomai yawu nângâm biwinennanje mem manmâ gawin. Yamâ yâhâlen kunjetâ muop. ²²⁻²³ Aun emet han sâmu imbi nombotanje sumângen ari kulem âlâ tetemu eksai. Kulem tetemu ekmâ âwurem taka yakât yuwu sâm eknongoai. “Anjelo yâhâp teteningim “Yesu mumunambâ yahatsap” yawu sâm eknongoawot.” ²⁴ Imbi yanje yawu sâm eknongonjetâ bukulipnetje nombotanje sumângen ari imbi yanje den yai ya yenje senyenjan Yesu eknetâ ki tap.”

²⁵ Yawu sâm ekumutâ Yesuje yuwu sâop. “Nângân nângânyetnje umatnje. Emelâk Anitânje poropetelipnje den ekyongomu kulemguwi ya nângâmutâ ki keterakyitgimap. Yakât otmâ yuwu sâmune nângâyet. ²⁶ Anitânje tihitnenje otbe sâm ikne hoj bawaje hângângumu ge manmu kunjetâ hâhiwin nângâm muop. Muop yamâ mumunambâ yahatmâ tatmâ yâhâmbisâp ya Anitânje sâm kalop.” ²⁷ Yawu sâm topnje katmâ Mose otmu Anitâhât poropetelipnanje miti pepaen den kulemguwi ya sâm kusânâmâ ekyotgop.

²⁸ Yawu otmâ Emausi kapi ginjan ariwi. Yan arimâmâ Yesuje katyelekmâ kapi âlâengen ariwe sâm olop. ²⁹ Yawu otmu alitmâ yuwu sâowot. “Emet njij yap yakât otmâ orowâk yuân tatne.” Yawu sâm emetyetjan orowâk yâhâwi. ³⁰ Yâhâ tatmâ sot um newi. Sot um nem tatnetâ Yesuje banja mem Anitâ mepaem motokmâ torehenne yitgiop. ³¹ Yitgimu yanâk nângân nângânyetnje pâron sâmu kundenje ekmutâ keterakyitgiop. Ekmutâ keterakyitgimu yanâk gulip olop. ³² Gulip otmu bukuje âlâ yanje bukuje yuwu sâm ekuop. “Mâtâwân takain yan Anitâhât poropetelipnje nombotnje otmu Mosenje miti pepaen den kulemguwi yakât topnje sâm kusânâmâ eknotgomu nângâm biwine yahatsap.” Yawu sâop.

³³ Yawu otmu in yawu yahatmâ Emausi kapi ya pilâm âwurem Yerusalem kapiân ariowot. Âwurem ari Yesu ikne hoj bawalipnje kâiân konok otmu bukulipyenje nombotnje orowâk menduhuakmâ tatbi yâk yengâlen yâhâowot. Yâhâmutâ yuwu sâm ekyotgowi. ³⁴ “Kutdâ mumunambâ yahatmâ Simon Petro tetewanjimu eksap.”

³⁵ Yawu sâm ekyotgonjetâ benje kutdânje mâtâwân yâk teteyitgim emetyetjan ari banja mem motokmâ yitgimu yan kundenje ekmutâ keterakyitgiop yakât ekyongowot.

Yesuje hoj bawalipnje kâiân konok teteyingimu ekbi.

(Mataio 28:16-20 Mareko 16:14-18 Yoane 20:19-23)

³⁶ Den ya ekyongomutâ yanâk Yesuje pâràk sânsânâk teteyingiop. ³⁷ Teteyingimu ekmâ “weke takap,” sâm pâràk pilâm kingityenahât otbi. ³⁸⁻³⁹ Yawu otjetâ yuwu sâm ekyongop. “Wongât biwiyeje ahom niaksap? Nânje teteyingian yuwu weke ki teteyingimap. Yakât otmâ kâine bâte yu walipnohom nângâm hengenjuget. Weke bia. Nâ ninak gamune enjaksain. Yakât otmâ biwiyeje sânduk sâek.” Yawu sâop.

⁴⁰⁻⁴¹ Yawu sâm ekyongomu nângânetâ porap olop yamâ kâine bâte kuwi ya tiripyongomu ekmâ olowâke yamâ herone nângâwanjiwi. Yawu otjetâ yuwu sâm ekyongop. “Sot âlâ tap otmuâmâ mem nihinetâ nembe.” ⁴²⁻⁴³ Yawu

sâm ekyongomu injan âlâ hot um katbi ya wanjetâ mem niop. Mem nemu ekmâ “weke bia” sâmb tepyeje hâlâlâk nângâwi.

⁴⁴ Yesu je injan ya nem tin pilâm yuwu sâmb ekyongop. “Emelâk yen orowâk manmâ den topne topne kâsikum yingim gawan yan den âlâ yuwu sâmb ekyongowan. “Emelâk emet inânjan Mose, Dawiti, otmu Anitâhât propetelipne nombotjan nâhât nângâm miti pepaen den kulemgumini yakât bulâne tetem hejenguwuapgât Anitâne sâmb kalop.” Yawu sâmb ekyongowan.” ⁴⁵ Yawu sâmb ekyongom den kulemguwi ya kâsikum yingimu nângânetâ.

⁴⁶ Den ya nângânetâ keterakyingimu den bâine yuwu sâmb ekyongop. Emelâk emet inânjan miti pepaen den âlâlâ kulemguwi yakât topneâmâ yuwu tap. Anitâne lohimbi kerek yengât tihityeje otbe sâmb ikne hon bawa hângângumu ge manbuap. Manmu lok bâleneje mem âlâlâ tuhujetâ hâhiwin nângâm mumbuap. Mumu hangujetâ hilâm kalimbu pesuk sâmbu Anitâne mumunambâ mem yahatbuap. ⁴⁷⁻⁴⁸ Yakât otmâ lohimbine orotmemeyeje bâleneje bet pilâm nâhâlen biwiyenane kepeinoma otmuâmâ Anitâne tosayeje pilâyingim meyekbuap. Otmu yeje ari nahat den pat âlepne sâmb haok tuhujetâ lohimbi hânjan kulemjan manmâ arane nângânomai. ⁴⁹ Otmu nâne Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumune ge âi sâmb yingian yukât mâmâne otyingimu menomai ya awojanje sâmb kalop. Yakât otmâ Yerusalem kapiân tatmâ mambotnomai.” Yawu sâmb ekyongop.

Yesu je himbimân âwurem yâhâop.

(Mareko 16:19-20 Aposolo 1:9-12)

⁵⁰ Yerusalem kapi pato yakât gotjan kapi âlâ, kutje Betani sâmb, ya tap. Yan meyekmâ ari Anitâne mâmâne otyingâkgât ulitguop. ⁵¹ Yawu otmâ pilâyekmâ himbimân yâhâop. ⁵² Himbimân yâhamu mepaem tepyeje herone otmu Yerusalem kapiân âwurem ariwi. Âwurem ari opon kâmbukjan yâhâ Anitâ mepaewi. Yawu.

Nâ bukuhe,
Luka

Yoane Yesuhât Den Pat Âlepje Yoaneje kulempuop.

Yesuhât topje

¹ Anitâhât Kai Toka yaņeâmâ embâņâmbâek Anitâņe hân himbim ki kândikyotgop yapâek Anitâ orop dopyetņe konohâk tatmâ gaowotņak tatmâ gawot. ²⁻³ Kândik mindikum topņambâek Kai Toka yaņe Anitâ orop tatmâ gaowot yan Anitâhâlen kândiwahom himbimân dewutâ, emetsenņe, pitu topņe topņe ekmain ya otmu hânân âliwahap topņe topņe ehекņe, ki ehекņe kerehâk kândikyongop. Yamâ ya yeņgâlen gâtņe âlâņe ikņahâk ki teteop, bia kârikņe. ⁴ Kai Toka yaņe manman kârikņahât amboņe oap. Yakât otmâmâ laņinņe ikņambâ gâtņe yaņe lohimbî biwinenņan pilâmu haņ sâningim gamap. ⁵ Yawu otmâ omoņ bâlenan pilâmu omoņ kâlehen manmainņe kâtâpgune sâm hâum pâpgum gamai.

⁶⁻⁷ Otmu Kai Toka yakât laņinņane lohimbî biwinenņan pilâmu ya ekmâ nâņgâmunņe bulâņe otmu yâkâlen biwinenņane katnehât Anitâņe lok âlâ, kutņe Yoane, ya âi sâm waņmu takaop. ⁸ Taka laņinņe amboņahât amutgen manmâ kulet sâm mâtâp mewangim yâkât den pat âlepņe sâm tetem eknongom manminiop. ⁹ Yâhâ laņinņahât amboņe yakât topņe yuwu tap. Yâkņe lohimbî kerek nengât biwinenņan laņinņe pilâmu ekmâ nâņgâmunņe keterakningiâkgât ge hohetnenņan manop.

¹⁰ Kai Toka yaņe ge hohetnenņan manop yan lohimbî kiņgitņe orowâkņe topņe nâņgâm hâum pâpgum ki ekņetâ keterahop. Ikņak Anitâhâlen kândiwahom lohimbî katyelekmu yapâ tetem gawiņe amboyeņe ekmâ topņe hâum pâpguwi. ¹¹ Yâhâ dop yawuâk ikņe torehenlipņe yeņgât hohetyenān takamu ekņetâ ki keterakningiopiġgât betbangiwi. ¹² Yawu gârâmâ nen lok nombotņane yâkâlen biwinenņe katbin yamâ mâmâņe otningimu Anitâhât nan baralipņe otmâ mansain. ¹³ Anitâhât nan baralipņe otmâ mansain yakât topņe yuwu tap. Lohimbî katyelekmu yapâ tetem gamunņe gamunņe sambe sambe oain yakât otmâ Anitâhât nan baralipņe ki otbin. Me lok nombotņane nengât sen yaņe tetem sambe otņet sâm imbi miakmâ manbi yaņe gurâ bia. Anitâ ikņak mâmâņe otningimu yakât nan baralipņe otmâ gain.

¹⁴ Bâiņ, Kai Toka yaņe ge imbi tepņambâ tetem lok otmâ hohetnenņan manmâ tep âlep nâņgâningiop. Nâņgâningimu manmanņe ekmunņe bulâņe otmu Anitâhât nanņe ombe bisije dopyetņe konohâk yawu otmutâ yelekbin. ¹⁵ Yâhâ lok otmâ manmu Yoaneje ekmâ lohimbî yuwu sâm ekyongop. “Emelâk lok yukât nâņgâm yuwu sâm ekyongowan. “Nâņe embâņâmbâek meņnahât tepņambâ ki tetewan yapâek tatmâ gaop. Yakât otmâmâ nâņe kulet sâm mâtâp mewangim yâkât amutgen mansan.” Yawu sâm ekyongowan.” Yawu sâop.

¹⁶ Yawu gârâmâ manman kârikņe yakât amboņane tep âlep nâņgâningimay ya pesuk sâwuapġat dop âlâ ki tap. Yamâ witgum nâņgâningim yâhâwuap. ¹⁷ Emelâk Anitâņe Mose ekumu girem den topņe topņe kulempuop ya ekmunņe manman tawi tawiņe oap. Yâhâ sâp yiwerenēâmâ Anitâņe Yesu Kiristo hâņgângumu ge wawaeneneksap ya ekmunņe bulâņe dondâ oap.

18 Nenne Anita ki ekmain. Yawu gârâmâ yâkne ikne nanne ombe bisine hângângumu ge manop. Yâkne yawu olop yan nenne Anitâhât topne nângâm hengenjunehât yâkne sâam teteknan tuhumu nângâm hengenjuwin.

Yoanege lohimbi toen katyehop.

(Mataio 3:1-12 Mareko 1:2-8 Luka 3:2-18)

19 Kândikum lohimbine orotmemeyene bâlene ya betbanjinetâ Yoanege ai topne katmâ toen katyehop. Toen katyekmu yakât topne nângâne sâam hotom uminiwi yengât kunlipyenane bukulipyene nombotne hângânyongowi. Hângânyongonetâ hon bawalipyene meyeknetâ orowâk Yerusalem kapi pato pilâm ge Yoanehâlen ari âikuwi. “Gâ topgahât sârâ nângâne.”

20 Âikujetâ sâop. “Anitâne hon bawa âlâ hângângumu ge tihitnenne otmâ galemnongowuap sâmai ya nâ bia.”

21 Sâmu sâwi. “Yawu yatgât âlâkuâk sârâ nângâne. Emelâk embânân poropete âlâ, kutne Elia sâam, manop. Yâkne yâhâpne tetem hohetnenjan manmâ Anitâne hon bawa âlâ hângângumu ge tihitnenne otmâ galemnongowuap yakât mâtâp mewangiwoap yamâ gâ me âlâhât mambotmain.”

Sâjetâ sâop. “Bia, yai yamâ nâ bia.”

Sâmu sâwi. “Anitâne poropete âlâ hângângumu ge mâtâp meningiwuap nângâmain ya gâ me âlâhât mambotmain.

Sâjetâ sâop. “Lok ya nâ bia.”

22 Sâmu sâwi. “Topge ki eknongoat. Yakât otmâ yiwerene âwurem ari papatolipnenne girawu sâam ekyongomunne nângânetâ ârândân otbuap? Bâin, gike topge tâj tâjâk sârâ nângâneâyâ.”

23 Sâjetâ sâop. “Nâne lok ki manmaiângen manmune lohimbine nâhâlen takanjetâ yuwu sâam ekyongom mansan.

“Pumne laune uk sâam huruñ sâam ya kum kilikmâ mem ârândân merândân tuhujetâ tatbuap. Yawu otmâ lok kutdâhât mâtâp mewangiñet.”

Den yu poropete âlâ, kutne Yesaia sâam, yâkne kulemuop.”

24 Yawu sâmu Parisaio lok orowâk takawine yuwu sâam âikuwi. 25 “Anitâne hon bawa âlâ hângângumu ge tihitnenne otmâ galemnongowuap sâmain ya “nâ bia” yawu yat. Me Eliane yâhâpne tetewuap ya gurâ bia. Me poropete lok âlâ me âlâ gurâ bia. Yawu yat gârâmâ topne girawuhât otmâ lohimbi toen katyekmâ mansat?”

26 Sâjetâ sâop “Nâmâ toen mem katyekman. Yâhâ lok kutdâ âlâ hohetyenjan mansap yakât wâtne âlâ tatbanjiap ya eknetâ ki keteraksap. 27 Hâmbâi lok yan ai topne katmâ tuhumu eknomai. Nâmâ lok inje mansan. Yakât otmâ nep tuhuwoap yawuya tuhuwongât dop bia. Me yakât itâkat gurâ kâpekâ golewanjiwongât dop âlâ ki tap.” Yawu sâam ikjahât nângâmu giop.

28 Yâhâ Yoanege kapi âlâ, kutne Betani sâam, ya Yoran to nombotgen tap yan manmâ toen katyekminiop. Den matne yawu ekyongomu purik sâam Yerusalem kapiân âwurem ariwi.

Yoanege Yesu toen kalop.

29 Otmu emet harj sâmu Yesune Yoanehâlen ariop. Arimu akjangembâek ekmâ yuwu sâam lohimbi mem toen katyehop ya ekyongop. “Lok enda eknet. Endamâ Anitâne hângângumu ge lamahât dop otbuap. Yakât otmâ dop kum sâamune nângânet. Nengât tosa pesuk sâaningiâkgât opon kâmbukjahât galem mansaine hotom une sâam yan lama nanne kum gâim unjetâ semu hotomjane yâhâmu Anitâne nângâningimap. Yakât dopneâk lok endane tosanenjahât

otmâ kawenennjan kinmu kuñetâ mumbuap yakât otmâ Anitâñe hângângumu ge mansap. ³⁰ Otmu emelâk lok yukât topñe yuwu sâm ekyongowan. “Hâmbâi yâkñeâmâ âi topñe katmâ tuhumu eknomai. Nâñe embâñambâek merñahât tepñambâ ki tetewan yapâek tatmâ gaop. Yakât otmâ nâñe kulet sâm mâtâp mewanñim yâkât amutgen mansan.” ³¹ Emelâk ki nâñgâwanñiwan. Yâhâlen puwâk takamu ekan. Otmu yen Isirae lohimbñe yâkât topñe nâñgâñetâ keterahâkgât nâñe mâtâp mewanñim toen mem katyeksan.

³²⁻³³ Nâhâlen takamu toen katban yakât topñe yuwu sâmune nâñgâñet. Emelâk nâñe yâkât topñe ki nâñgâm manban yan Anitâñe nâñe toen katyekbom yakât yuwu âi sâm nihim hângânnohop. “Gâñe lohimbñi toen katyekbuat yanâmâ nine Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumune ge lok âlâhât kunñan tatbuap lok yanñe lohimbñi manman âilonñoân katyekmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otyiñgiwuap.” Yawu sâm eknohop. Yawu sâm eknohomu launñe lâumu lohimbñi toen katyekmâ yanñak lok eksai yu toen katban. Toen katmune yanâk himbim pâronñ sâmu Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe kembâ hâtgum ge mâmâñe otbanñiop. ³⁴ Mâmâñe otbanñimu yakât topñe nâñgâm henñenñuan. Yâhâmâ Anitâhât nanñe mansap.” Yoaneñe Yesu takamu ekmâ yawu sâop.

Yesuñe nâ otmu Anderea menelehop.

³⁵ Emet hanñ sâmu Yoaneñe iknñe honñ bawayâhâtñe, nâ otmu lok âlâ, kutñe Anderea, Simon Petorohât imiñe, menelekmu denñan âlâ, kutñe Galilaia sâm, yakât ginñehen ariwin. ³⁶ Arimunñe Yesuñe gam wanginenekmâ bamu Yoaneñe ekmâ yuwu sâm eknotgop. “Lok yu wanginenekmâ hap enda ekset. Yâhâmâ Anitâñe hângângumu ge lamahât dop otmâ nengât toсахât otmâ kawenennjan kinmu kuñetâ mumbuap yakât otmâ Anitâñe hângângumu giop.” Yawu sâop.

³⁷ Yawu sâmu, nâñgâmutñe bonñe otmu Yoane pilâm Yesu betñan sâmutñe orowâk ariwin. ³⁸ Yesuñe purik sâm yuwu sâm eknotgop. “Yet wongât betnan watnaksawot?” Sâmu sâwit. “Kutdâ, gâ emet girawuân imat?” ³⁹ Sâmutñe sâop. “Orowâk ari emet ya tiripyotgowom.” Yawu sâmu orowâk ari emetñan yâhâ tatmâ den huhuwin. Den huhum tatmunñe emetsenñe emelâk purik sâm giop.

⁴⁰⁻⁴¹ Otmu bukune Andereañe, pilânelek mâ yahatmâ, ari atanñe, kutñe Simon, mem tetem yuwu sâm ekuop. “Anitâñe lok âlâ hângângumu Yura nengât tihitnenñe otmâ galemnongowe sâm ge mansap ya eksait.” Yawu sâop. Lok yakât kutñeâmâ Kiristo. ⁴² Yawu sâm netgâlen dâim takamu Yesuñe Simon ekmâ yuwu sâm ekuop. “Simon, Yoane nanñe, gâmâ yiwerenñe kutge âiñe, Kepa sâm gohonsan.” Yawu sâop. Kut yamâ Girik yengât denân Petoro. Yakât topñeâmâ benben me kon yawu.

Yesuñe Pilip yet Natanae meyelehop.

⁴³ Otmu emet hanñ sâmu Yesuñe Galilaia hânângen ariwe sâm olop. Yawu otmâ yanâk lok âlâ, kutñe Pilip sâm, ya ekmâ yuwu sâm ekuop. “Garâ, orowâk arire.” ⁴⁴ Otmu Pilip yamâ Anderea yet Petoro, orop kapiyenñe kutñe Besaita, ya ambolipñe. ⁴⁵ Yesuñe Pilip mem u yâkñe in yawu ari bukunñe âlâ, kutñe Natanae sâm, ya yuwu sâm ekuop. “Emelâk Anitâñe honñ bawa âlâ hângângumu ge tihitnenñe otmâ galemnongom manbuap yakât Mose otmu Anitâhât poropetelipñane kulemguwu ya eksain. Yâhâmâ Yosep nanñe, Nasaret kapi ambonñe,” yawu sâop. ⁴⁶ Yawu sâmu sâop. “Yakât nâñgâmune

gemap. Nasaret kapi ambolipnje âlâ me âlâje tânnongonomaihât dop âlâ ki tap.” Sâmu sâop. “Bâin. Gam ek.”

⁴⁷ Yawu sâmu Natanaeje Yesuhâlen takamu yan, yuwu sâmu eknongop. “Yu eknet. Lok yuâmâ Isirae amboje otmu tânj tânjâk mansap.” Yawu sâop.

⁴⁸ Yawu sâmu Natanaeje âikum sâop. “Gâ wonângen manmune nehongât yawu yat? Sâmu sâop. “Gâ Pilipje ki gohonsap yan lakop kuriñ amutgen Anitâ mepaem tatdâ geksan.” ⁴⁹ Sâmu sâop. “Kutdâ gâ Anitâhât nanje. Isirae nengât kunnenje mansat.” ⁵⁰ Sâmu sâop. “Lakop kuriñ amutgen geksan yakât otmâ topge nanjan. Yu sâmu tetem ekgohoan yakât otmâ yat. Yawu gârâmâ hâmbâi kulem topje topje memune ekdâ âlâ kândâkdâ otbuap.”

⁵¹ Yawu sâmu ekum benje yuwu sâmu eknongop. “Bulâñanâk yuwu sâmmune nângâjet. Anitâje bulâñanâk hângânnohomu gewan yakât topje teteâkgât ewapâ himbim pâronj sâmu yâkât anelolipñaje mâmâje otnihim yâhâm gem otjetâ yekmâ nâhât topne ekmâ nângânomai.” Yawu sâmu eknongop.

2

Kana kapiân Yesuje kulem miop.

¹ Yawu sâmu eknongomu hilâm yâhâp pesuk sâmu yan kapi âlâ, kutje Kana sâmu ya Galilaia hânân tap yan gâtje âlâje imbi membe sâmu otmu bukulipñaje heroje nângâyitgim menduhuakbi. ² Menduhuyehop ya amboñaje Yesu ikje otmu mâmâje otmu nen hoñ bawalipje dâinenekmu orowâk emetyetjan yâhâwin. ³ Yâhâ menduhuakmâ nem tatmunje wain to ya biatmu Yesu mâmâñaje yakât sâmu ekuop.

⁴ Ekumu sâop. “Menj, yakât ki nângârâ gorâhihiâk. Anitâ ikjak nângâmu âi topje katbehât nanjan.”

⁵ Sâmu mâmâñaje emet amboje yakât hoñ bawa âlâ yuwu sâmu ekuop. “Nannañe yu me ya otjet sâwuap yawuâk otnomai.”

⁶ Otmu emet ya kâlehen aman papato bêt nombolân konok ya tatyñgiop yakât topje yuwu. Yura lohimi Anitâje nângâningimu ârândâñ olâkgât to yaje mem sot nenehât senje âlâlâ ya piriminiwin. Otmu yapâ gâtñaje to osom neminiwin. Otmu kâi bêtñenje piriakminiwin.

⁷ Yakât otmâ Yesuje emet amboñahât hoñ bawalipje yuwu sâmu ekyongop. “Ba to osom mem ga amanân gâñetâ pik sâek.” Yawu sâmu to osom ga gâñetâ pik sâop. ⁸ Yawu otjetâ yuwu sâmu ekyongop. “Aiop, yupâ to osom ba galemjeñe ya wañetâ niâk.” Yawu sâmu osom mem ba wañetâ niop.

⁹ Yawu gârâmâ to yaje emelâk purik sâmu wain olop. Yawu otmu galemjeñaje nemu ukenje otmu biwiñaje yuwu nângâop. “Wain toje emelâk biatningiap. Yu nemune ukenje oap yu wosapâ mem gai?” Yawu nângâm yakât topje hâum pâpgoop. Yawu gârâmâ to osom mem wañbiñe yakât topje nângâwi. Yâhâ wain to ya nemu ukenje otmu wañak lok imbi miop ya yuwu sâmu ekuop. ¹⁰ “Anjoânâmâ wain ukenje sâmu bukulipjeñe gâim yingñetâ nem biwiyeñe hâlim otjetâ yakât kakñanâmâ wain pâlâmje gâim yingimâi. Yâhâ gâñeâmâ wain to yu kuratgum tatgât bet mem ga ningirâ nem nângâmmune âlâ oap.” Yawu sâop.

¹¹ Yesuje Kana kapi yan âi topje katmâ kulem mem ekmunje âlâ kândâkdâ otmu yâkâlen biwinenñaje kepeiwin.

¹² Otmu ya pesuk sâmu Yesuje imilipņe otmu mâmâņe meyekmu Kana kapi ya pilâm Kapanaum kapi yan orowâk gem ariwin. Gem ari yan tatmunņe hilâm mome pesuk sâop.

*Yesuje opon kâmbukņan yâhâ lok watyehop.
(Mataio 21:12-13 Mareko 11:15-19 Luka 19:45-46)*

¹³ Otmu sâp yanâmâ Yura nengât Tihit tihit Homban ya tâlâhumu Yesuje menenekmu Yerusalem kapiân yâhâwin. ¹⁴⁻¹⁶ Otmu opon kâmbukņan yâhâmunņe yan lok nombotņane kembâ puluhum tatbi otmu lama bulimakao me senņe âlâlâ anņi gunņi otmâ hâmeņe hâukum kinbi ya Yesuje yahatmâ yuwu sâm sâyiņgiop. “Awoņnahât opon yu kâlehen ki orotņe otņetâ anņim bero emetņahât dop oap.” Den yawu sâm tewetsenņe hâukum kinbi ya yengât kakņan tat tat, tewo, me senņe âlâlâyeņe mem purik pilâyiņgiop. Yawu otmâ lama bulimakao ya yongom watyekmu tiok taok otmâ arim kinbi. Yawu olop. ¹⁷ Otmu tâmbânenņe, kutņe Dawiti sâm, yâkņe den kulemguop ya nâņgâmunņe teteop ya yuwu tap.

“O Anitâ, lohimbi nombotņane gâhât opon kâlehen yâhâ tatmâ ki orotņe otmai sâm biwinanņe kou kâlâp siap.”

Den yawu tatmap ya nâņgâmunņe teteop.

¹⁸ Yawu otmâ watyekmu ariņetâ Yura papatolipnennanņe ekņetâ bâlemu yuwu sâm ekuwi. “Gâņe oat yu nâņgâmunņe dondâ bâleap. Âlâņe mâmâņe otgihimu yu oat? Gâņe wuân kulem mendâ nenņe gekmâ Anitâņe nâņgâhihimu oat yawu nâņgâmunņe ârândân otbuap?” Yawu sâwi.

¹⁹ Sâņetâ sâop. “Yeņe Anitâhât opon yu liakunomai. Otmuâmâ nâņeâmâ sâp kâlep bia, hilâm kalimbu yakât biwiņan tuhum manjuwom.” Yawu sâop.

²⁰ Yawu sâm ekyongomu sâwi. “Main, papatolipnennanņe opon kâmbukņe yu yambu 46 biwiņan tuhuwi. Gârâmâ gâņeâmâ girawu otmâmâ “hilâm kalimbu biwiņan tuhum manjuwom” yat. Den yat yakât nâņgâmunņe ki ârândân oap.” Yawu sâwi.

²¹⁻²² Yesuje den sâop yakât topņe yamâ âlâ miop. Yuwuhât sâop. Yâhâmâ kuņetâ mumu hilâm kalimbu pesuk sâmu yan yahatbuap yakât topņe sâop. Yakât otmâ mumuņambâ yahalop sâp yanâmâ den sâop ya nâņgâmunņe bulâņe olop.

²³ Yesujeâmâ Tihit tihit Homban yan Yerusalem kapiân tatmâ kulem topņe topņe memu lohimbi kiņitņe orowâkņe ekņetâ bonņe otmu yâkâlen biwiyeņe katbi. ²⁴⁻²⁵ Yawu otņetâ lohimbi nengât biwinenņe ekmapņe topyeņe ekmâ nâņgâop. Topyeņe nâņgâm yanak yâk yengâlen ki torokalop.

3

Nikotemoņe manman kârikņahât Yesu âikuop.

¹ Otmu Parisaio yengâlen gâtņe âlâ, kutņe Nikotemo sâm, yâkņe Yura nengât lok kunņe manop. ² Omoņ âlâen lok yanņe Yesuhâlen ari yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, gâhât topge nanņain. Gâņe kulem topņe topņe memat yu lok nombotņe Anitâ orop ki mansaiņe kulem yuwuya menomaihât dop âlâ ki tap.”

³ Sâmu sâop. “Âinohowe sâm oat ya emelâk nanņan. Yakât yuwu sâmune nâņgâ. Lok âlâ me âlâ Anitâņe tihityeņe olâk sâm mâmâlipyeņe yengât tepyeņambâ tetewi yakât dopņeâk yâhâņe tetenjetgât nanņan.”

⁴ Sâmu sâop. “Bâe, nâ emelâk lok oan. Yakât girawu otmâmâ âlâkuâk menjahât tepņe kâlehen yâhâ tatmune yâhâpņe menekbuap. Ya ki orotņe.” Yawu sâop.

⁵ Sâmu sâop. “Yuwu sâmune nâņgâ. Lok âlâ me âlâņe orotmemeņe bâleņe bet pilâm Anitâhâlen biwiyene katnomai yamâ toen katyeknomai. Toen katyekņetâ Wâtġât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otyingimu Anitâņe tihityene otbuap. ⁶ Yakât torokatmâ yuwu sâwe. Nen kerekņe mâmâlipnenņe yengât tepņejambâ tetem towat konohâk oain. Yâhâ umut biwinenņe yamâ Wâtġât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otningim mem hewewen tuhunenekmu manman kârikņahât mâtâp teteningimap. ⁷ Yawu gârâmâ “mâmâhahât tepņambâ teteon yakât dopņeâk yâhâpņe tetewuat,” sâm ekgohoan yakât ki nâņgârâ sâtņe otbuap. ⁸ Yakât den âlâen hâum sâmune den ya nâņgârâ keterakġihiâk. Siru ya wosapâ topņe katmâ takamap? Otmu wosaken bâiņe arimap? Yakât topņe ki nâņgâmain. Siru pilâmâp ya munņeâk nâņgâmain. Yakât dopņeâk Wâtġât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otyingimu biwiyene hewewen otmâ Anitâhâlen katmai. Biwiyene âlâhâlen kinmap yakât ki enajkmâ nanġanġimai.” Yawu sâop.

⁹ Sâmu sâop. “Bâe, den yat ya nâņgâm pâpġuan. Âlâkuâk sârâ nâņgâwe.” ¹⁰ Sâmu sâop. “ġâņeâmâ Anitâhât den Isirae lohimbî kâsikum yingirâ yakât nâņġâhihiņetâ yahatmap. Yakât girawuhât otmâ den yan yukât topņe ki nanġat? ¹¹ Yakât yuwu sâmune nâņgâ. Nenņe sennenņe ekmmain otmu biwinenņan tetemu nâņgâmain ya sâm tetem Parisaio yen ekyongom mansain. Yawu gârâmâ yeņeâmâ dennenņe nâņġâņetâ gemu bet pilâmâi. ¹² Yâhâ nâņe manman topņe topņe yakât ekyongomuneâmâ nâņġâņetâ ki bulâņe otmap. Yakât otmâmâ girawu otmâ himbimġât topņe ekyongomune nâņġâņetâ bulâņe otbuap? ¹³ Lok âlâņe himbimân ki yâhâm purik sâm ge yakât topņe lohimbî ekyongomap. Nâ konok Anitâņe himbimâmbâ hâņġânnohomu ge yakât topņe ekyongom mansan.

¹⁴ Emelâk Moseņe yuwu otbomġât dop olop. Isirae lohimbîņe lok ki manmaiâņgen manmâ otņetâ bâleop yakât matņe hambe sâtņe metņe yaņe yingimu muwi. Yakât otmâ Moseņe hambe umutņe hâwim nahân kepeim kânâņġâmû ekmâ yan âleņe otbi. Yakât dopņeâk lohimbî kerekņe otņetâ bâlemap ya yengât tosayeņe biatyingâġġât Anitâņe sâmu nâ howanân nohom kânâņġânekņetâ kinbom. ¹⁵ Howanân kinmune yapâ ġâtņe lok âlâ me âlâņe biwi nâņġân nâņġâņeņe nâhâlen kepeim mannomai yamâ tosayeņe biatyingimu manman kârikņan mannomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Anitâņe ikņe enġatņeâk otmâ lohimbî kerek wawaenenekmâ ikņe nanņe ombे bisine hâņġâņgumu ge nengât kawenennan kinmu howanân kuņetâ muop. Yawu gârâmâ yâkâlen biwinenņe kepeim manmâ yâhânom yanâmâ manman kârikņe ya menom. ¹⁷ Anitâņe nanņe hâņġâņgumu ge manman kârikņan torokatnenehop. Yakât otmâ nenņe yâkâlen biwinenņe kepeim manmâ yâhânom yanâmâ sâp patoen den âiân ki katnenekbuap. ¹⁸ Otmu nen Yesuhâlen biwinenņe hikum manmain nenâmâ emelâk manman kârikņahât pat kuningimu tap. Yakât den âiân katnenekbuapġât dop ki tap. Yâhâ lohimbî nombotņe Anitâ nanņahât biwiyene pâlâmņe otmu betbangim mansai yamâ emelâk kâlâwân seyekbuapġât pat kuyingiop. ¹⁹⁻²¹ Yâhâ Anitâņe nen lohimbî kerek mem kiwilinenekmâ matņe ningimu menom yakât topņe yuwu tap. Nen lohimbî kerekņe orotmeme bâleņe otne sâm

yan bukulpnennanje nenekmâ nângâm bâleningimai sâmburihiakmâ tihân otmâ gamain. Yâhâ nenâmâ Yesuhâlen biwinennanje kepeim tem lâuwangim mansainje topnenje ki kurihiakmain. Nenne lok senyenjan kinmunje manmannenjan tetekjan ekmai. Yâhâ lohimbini nombotjanje orotmemeyenjan bâlenje ya witgumâk otmâ mansainje topyenjan kurihiakmâ Yesu, lanjinje ambonjahât hâkâj otmâ betbangimai.

Yoaneje iknje topnje sâmburi tetem ekyongop.

²² Otmu Nikotemone pilâm arimu yakât kakjan Yesu nenne honj bawalipnje menenekmu Yerusalem kapi pilâm Yuraia hânân ari manbin. Yan manmunje Yesuhât sâtgât otmâ lohimbini nombotnje toen mem katyekbin. ²³⁻²⁴ Otmu sâp yan Herotnje ki sâmburi Yoane mem pâi emetjan katjetâ talop. Sâp yan Yoane kapi âlâ, kutnje Aion sâmburi, ya Salim kapi gotjan tap yan ariop. Yan arimu to senje sambe yan tap yakât ambolipnje kingitnje orowâknje yâkâlen arijetâ toen katyehop.

²⁵ Toen mem katyehop yan Yura lok âlâ nje Yoanehât honj bawalipnje yengâlen arimu Yura ambolipnje Anitâ nje yekmu ârândân olâk sâmburi to piriakbi orotmeme yakât den sahangijiwi. ²⁶ Den sahangijetâ Yoanehât honj bawalipnanje ari yuwu sâmburi ekuwi. “Lok pato. Emelâk gâ orowâk Yorani to nombotgen manmunje lok âlâ nje gâhâlen takamu yakât nângârâ yahalop. Lohimbini sesengâlâknje nângâningijetâ gemu lok yakâlenâk arijetâ toen mem katyeksap. Yakât nângâmunje dondâ bâleap,” yawu sâmburi.

²⁷ Yawu sâmburijetâ yuwu sâmburi ekyongop. “Anitâ nje lohimbini biwiyenjan mem hewewenjan tuhumu yakât nângâwanjijetâ yahatmu yâkâlen ariai. Lohimbini nengâlen torokatjetgât engatyanjan ki kionjom. Yamâ wongât? Anitâ iknjak yakât ambonje oap. ²⁸ Yawu gârâmâ lok yakât yai ya emelâk yakât topnje yuwu sâmburi ekyongowan. “Anitâ nje honj bawa âlâ nje hângângumu ge tihitnenjan otmâ galemngowuap ya nâmburi. Nâmburi kulet sâmburi mâtâp mewangjan.” Yawu sâmburi.

²⁹ Yakât otmâmâ den âlâlen hâmburi sâmburi topnje nângâjjetâ keterahâk. Lok âlâ yayalipnanje imbi yakât pat kuwanginomial. Pat kuwangijetâ manbuap. Manmâ yâhâmburi miakdomawot yan heronje otmomial. Yakât dopneâk lohimbini sesengâlâknje Yesuhâlen torokatjetâ heronje oan. ³⁰ Sâp yiwerenjan yupâek lohimbini kingitnje orowâknje nângâwanjijetâ yahatmu yâkâlen torokatnomail. Yâhâ nâmburi nângâningijetâ gemu âmburi tuhumi tinj pilâm gulip otbom.” Yawu sâmburi.

Yoaneje Yesuhât topnje sâmburi ekyongop.

³¹⁻³² Yoane den yawu sâmburi ekyongop yakât topneâmâ yuwu. Nenne menlipnenjan yengât tepyenambâ tetewin. Gârâmâ manmannenjahâlâk nângâm alahu gulahu otmain. Yâhâ Anitâ nje Yesu hângângumu giop. Yakât otmâ kunnenjan pato otmâ âwânjahât topnje eknongom mansap. Yawu gârâmâ lohimbini getek âlâ nje denje nângâjjetâ bulâ nje otmu yâkâlen biwiyenjan tinjâk kepeim mansai. ³³⁻³⁵ Anitâ nje nanjan wawaemu biwiyetnje kepeiakmâ konohâk otmu tatmawot. Yawu tatmawot yamâ âwânanjan âmburi sâmburi wanmâ hângângumu giop. Gem yan kunnenjan manmâ Wâtgât Mâmbânjahât Heaknje mâmâ nje otbangimu âwânjahât den ya tânj tinjâk eknongom mansap. Yâknje den eknongop ya nângâmunjan bulâ nje otmu yâkâlen biwinenjan kepeimain. ³⁶ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâ nje Anitâ nanjahâlen biwiyenjan kepeim mannomail yamâ manman kârikjahât pat kuyingijop ya menomial. Yâhâ lok

âla me âlâne yâkât den betbanjim mannomai yamâ Anitâne kuk otmâ hâhiwin yingimu nângâm tatbisâi.

4

Yesuŋe Samaria yengâlen ariop.

¹⁻² Lohimbi dondâne Yoanehâlen arijetâ toen katyehop. Yawu gârâmâ lohimbi kiŋgitŋe orowâkne Yesuhât nângâretâ yahatmu yâkâlen takanjetâ yâkât sâtgât nen hoŋ bawalipŋe toen katyekbin. Toen katyekbin yakât Parisaioŋe nângâretâ bâleop. ³ Nângâretâ bâlemu yanjak Yesuŋe Yuraia hân pilâm Galilaia hânângen âwurem ariwe sâm otmu orowâk ariwin. ⁴ Ari Samaria yengât hân tânâmpjambâ hârem ariwin. ⁵ Ari kapi âlâ, kutŋe Sika sâm, ya mewin. Otmu emelâk embânânâk kapi yakât gotŋan tâmbânenŋe âlâ, kutŋe Yakop sâm, yâkŋe tohât lâm kâlep pato kendâop. Kendâmu yapâek to hindakmâ tumuŋan tatmu osom nemai. Otmu lâm kendâop ya nanŋe Yosep pilâwanŋiop. ⁶ Nen mâtâwân arim tatmunŋe sikopŋe dondâ nongop. Yakât otmâ to ya ginŋan ge tatmâ hâknenŋe mewin.

Manman kârikjahât to yakât amboŋe yamâ Yesu.

⁷⁻⁸ Yesuâmâ yan tatmu nenâmâ pilâm sot puluhune sâm kapiân yâhâwin. Katmâ yâhâmunŋe yan ikŋiâk tatmu imbi âlâne to osowe sâm kapiângembâ giop. Gemu Yesuŋe yuwu sâm ekuop. “To osom niŋdâ nembêhât nanŋan.” Yawu sâop.

⁹ Yawu sâmu yan biwiŋaŋe nângâop. “Yen Yura lohimbiŋe nenekmâ nângâm bâleningim nengât tera me osom bero yaŋe ki katmâ nemai.” Biwiŋaŋe yawu nângâm yakât otmâ pârâk pilâm yuwu sâop. “Gâmâ Yura lok. Yawu gârâmâ girawuhât otmâ tohât ulitnohoat? Ya kâmbukŋe yakâ.” Yawu sâop.

¹⁰ Sâmu sâop. “Anitâne hewewenâk otmâ lâtâpŋongomap yakât topŋe gâŋe ki nanŋat. Otmu nine topne gurâ ki nanŋat. Nanŋat mâne emelâk manman kârikjahât to yakât ulitnohombât.” Yawu sâm ekuop.

¹¹ Sâmu sâop. “Lok pato, to yuâmâ lâm kâlep pato. Yawu gârâmâ to osowuatgât wahap barahâk tat yukâ. Wuânŋe mem manman kârikjahât to yat ya osowuat? ¹² Yâhâ tâmbânenŋe Yakopŋeâmâ lâm yu kendâm yupâ to osom neminiop. Otmu nanlipŋe otmu lama bulimakao osom yingimu neminiwi. Yâhâmâ to yupâek nem manminiwi. Yakopŋe otmâ manminiop ya wangim otbuatgât nângâm yu yat me?”

¹³ Sâmu sâop. “To yuâmâ lok âlâ me âlâne neŋetâ yâhâpŋe tohât kân kânâk katyekbuap. ¹⁴ Yawu gârâmâ nine manman kârikjahât to osom yingimune nenomai. Ya nenomai yakât otmâ yengâlembâ to yaŋe punduŋ punduŋ sâm ga takamu ya nem manman kârikŋe manmâ yâhânomai. Yakât otmâ tohât kân kânâk katyekbuapgât dop âlâ ki tap.”

¹⁵ Sâmu sâop. “Maiŋ, lok pato. Nâŋe hilâm ârândânŋ to yupâ osowe sâm kapi pilâm gem yâhâm tatman. Yawuâk otmâ manmangât gike to osom niŋdâ nemune yâhâpŋe tohât ki katnekbuaupgât nanŋan.”

¹⁶ Sâmu sâop. “Yawu gârâmâ gâ ari lokge dâirâ orowâk takayet.”

¹⁷ Sâmu sâop. “Nâmâ lokne bia.”

Yawu sâmu yuwu sâm purik pilâwanŋiop. ¹⁸ “Gâ lok imbât yaŋe mem pilâhekbi. Yamâ yiwerenŋe meŋgekmu mansawot yamâ lokge bulâŋe bia. Yamâ kombo mansawot. Yakât den yat yuâmâ bonŋe.”

19 Sâmu sâop. “Main, lok pato. Gâmâ Anitâhât poropete geksan. 20 Yawu gârâmâ ekghomune nângâ. Emelâk tâmbâlipnennaje pumje yuân yâhâ kinmâ Anitâ mepaeminiwi. Yâhâ Yura lok yenjeâmâ Yerusalem kapiân yâhâ Anitâ mepaemai. Yamâ lohimbî wosanje bonje otmai?” Yawu sâmu âikuop.

21-24 Sâmu sâop. “Wâe. Imbi, sâmune nângâ. Hâmbâi mâne yen Samaria lohimbî pumje yuân Anitâ ki mepaenomai. Otmu nengu yawuâk Yerusalem kapiân Anitâ ki mepaenomai. Anitâmâ nen yuwuya bia. Yâkât topjeâmâ iknjâk tap. Yâhâmâ pumje me kapi âlâen ki tatmap. Yakât otmâmâ sâp yupâek kapi me pumje âlâen me âlâen yâhâ kinmâ Anitâ mepaenom yamâ hâlije bia. Yakât otmâ Anitâ awonjennaje ikje Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge mâmâje otningimu awonjennajahâlen biwinnenjae kepeim mepaemunje nângâmu ârandâj otbuap. Yen Samaria ambolipjeâmâ Anitâhât topje ki nângâmâk imbiâk mepaemai. Yawu gârâmâ Anitâje hoj bawaaje âlâ hângângumu ge Yura hohetnennjan tetem yen me nen kerek tihitnennje otbuap yakât sâop. Yakât otmâ nennjeâmâ Anitâhât topje nângâm henjenjuain.” Yawu sâop.

25 Sâmu sâop. “Yawu gârâmâ Anitâje hoj bawaaje âlâ hângângumu ge tihitnennje otbuap ya emelâk sâjjetâ nângâwan. Gem yan wuân me wuân teteningiwuap ya bunewâk eknongowuap.” Yawu sâop. Hoj bawa yakât kutjeâmâ Kiristo.

26 Sâmu sâop. “Hoj bawa yakât yat yamâ nâ. Anitâje hângânnohomu ge mansan.” Yawu sâop. 27 Sâmu tan mâne nennje sot puluhum takam Yesuje imbi ya orop den alahuowot ya ekmâ pârâk pilâm imbi yaje wuân den âikuop yakât ki âikum topje nângâwin. Me Yesuje wongât imbi ya orop den alahuowot yakât gurâ yawuâk.

28 Yawu otmu imbi yaje âsâpje pilâm kapiângen sururuk sâmu ariop. Sururuk sâmu ari kapi ambolipje yuwu sâmu ekyongop. 29 “Wâe. Lok âlâje to lârme ginjan taka tatmâ biwine ekmâ otman meman ya hârohâk sâmu tetem eknohoap. Anitâje hoj bawa âlâ hângângumu gewuap sâmai yaje takap mon.” 30 Yawu sâmu nângâm ekne sâmu kapi pilâm takawi.

31 Mâtâwân gem tatjjetâ nennje sot ne sâmu Yesu ekuwin.

32 Ekumunje sâop. “Tatnihiap ya nem mansan. Yenje yakât topje ki nanjai.”

33 Yawu sâmu alahu gulahu otmâ yuwu sâwin. “Nennje yu pilâm kapiân yahain yan lok âlâje sot wanmu niap mon?” Yawu sâmu âlâhuwin.

34 Yawu sâmunje sâop. “Nâmâ Awonjennaje hângânnohomu ge tem lâuwangim nepje tuhummansan yaje nâhât sot kâle oap.

35 Otmu nengât nep topjahât nângâjjetâ keterahâkgât âlâen hâmu sâmune nângâjjet. Emetsenne imbât pesuk sâmu yan kalamân gâtje âlemu mem nemain. Yawu gârâmâ lohimbijeâmâ kalamân sot âlem tap yakât dopjeâk biwiyenje hewewen otmâ manman kârikjan arine sâmu otmâ tai. Yenjeâmâ lohimbî dondâje mansai ya jengât nângâm âi menjjet. 36-37 Yakât torokatmâ sâmune nângâjjet. Lok nombotjaje nep tuhumi. Yâhâ nombotjajeâmâ âlemu mem konok tuhumi. Yâhâ lok âlâ me âlâje nâhât nep tuhumi me yakât bonje menomai ya yâhâp yâhâp herenje kakjan mannomai. Yâhâ bonje âlemu mem katjjetâ tatbuap yajeâmâ lohimbije hewewen otmâ Anitâhâlen biwiyenje kepeim manmâ manman kârikje menomai yakât dopjeâk oap. 38 Otmu emelâk lok nombotjaje nâhât nep tuhuwi ya bonje âlem

kinsaiŋe manman kârikŋe meŋetgât yen hânġânyongomune ari meyekŋet.” Yawu sâop.

³⁹ Otmu Yesuŋe Samaria gâtŋe imbi yakât biwiŋe ekmâ olop miop ya tâŋ tâŋâk sâŋ tetem ekuop yakât kapi ambolipŋe ekyongomu nânġâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen takawi. ⁴⁰ Taka “Nen orowâk torokatmâ manbuat,” yawu sâŋ ekuŋetâ nânġâyiŋgiop. Nânġâyiŋgimu kapiyeŋan yâhâ hilâm yâhâp tatbin. ⁴¹ Tatmunŋe den pat âlepŋe ekyongomu lohimbi dondâŋe nânġâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeiwi. ⁴² Biwiyeŋaŋe kepeim imbi ya yuwu sâŋ ekuwi. “Anġoân gâŋe den sârâ nânġâmunnŋe bulâŋe olop. Yâhâ sâp yiwerenŋe yuâmâ yâkŋe sârerenenemâ manman kârikŋe ningiwe sâŋ ge mansap ya ikŋe lauŋambâ eknongomu nânġâmunnŋe bulâŋanâk oap. Yakât otmâ yâkâlen biwinenŋaŋe kepeiain.” Yawu sâwi.

Yesuŋe kiap âlâhât nanŋe nânġâwanġimu âlepŋe olop.

⁴³ Yesuŋe hilâm yâhâp tatmâ den ekyongomu pesuk sâmu orowâk Galilaia hânânġen ariwin. ⁴⁴ Mâtâwân arim tatmunŋe Yesuŋe Yerusalem kapi ambolipŋe den ekyongomu nânġâŋetâ gemu bet pilâwi yakât yuwu sâŋ eknogop. “Anitâhât poropeteliŋaŋe yeŋe kapi me hep torehenlipyeŋe orowâk tatmâ den kâsikum yiŋġiŋetâ nânġâŋetâ nahat otmap.” Yawu sâop. ⁴⁵ Galilaia hânân arimunnŋe kapi tatmâ arap ya ambolipŋe emelâk tihit tihit hombaŋ ekne sâŋ Yerusalem kapiân yâhâ Yesuŋe kulem topŋe topŋe mem ikŋe den pat âlepŋe ekyongomu nânġâŋetâ bonŋe olop yaŋe nenekmâ buku otningiwi.

⁴⁶ Yawu otningiŋetâ ya pilâm âwurem Yesuŋe anġoân Kana kapiân kulem âlâ memu to ya purik sâŋ wain olop yan ariwin. Arimunnŋe Kapanaum amboŋe, kiap âlâhât nanŋe ya mesek sâtŋan kinop. ⁴⁷ Mesek sâtŋan kinmu yan âwâŋaŋe Yesuŋe Kana kapiân âwurem taka tap nânġâm kapiŋe pilâm Yesuhâlen taka ekuop. “Nanne mesek sâtŋan tatmâ pilânenekbe sâŋ oap. Yakât otmâ ari heŋġenġuhât nanġan.”

⁴⁸ Sâmu sâop. “Bâe, Galilaia ambolipŋaŋe kulem topŋe topŋe memune ekneâk nanġai. Ekŋetâ sâtŋe otmu yanâk nâhâlen biwiyeŋe katmai.”

⁴⁹ Sâmu sâop. “O, lok pato, nanne pilânenekmapgât in yawu ari heŋġenġuhât nanġan.” ⁵⁰ Sâmu sâop. “Nânġâwanġiangât âlepŋe hâmerŋe kinbuap. Yakât otmâ gikiâk emetgan âwurem ari.” Yawu sâop ya nânġâmu bulâŋe otmu âwurem ariop. ⁵¹ Mâtâwân arim tatmu hoŋ bawalipŋaŋe nanŋe talop yakembâ taka yuwu sâŋ ekuwi. “Nange yamâ emelâk âlepŋe oap.” ⁵² Yawu sâŋetâ yuwu sâŋ âiyongop. “Sâp girawuân âlepŋe oap?” Sâmu sâwi. “Oran hilâm tânâmŋan kundatŋe sânduk sâop,” sâwi. ⁵³ Yawu sâŋetâ kiapŋe yuwu nânġâop. “O, bulâŋanâk. Yesuŋe eknohop sâp yanâk nanne âlepŋe olop.” Yawu nânġâm Yesuhâlen biwiŋe kalop. Yawu otmâ ari hep torehenlipŋe yakât ekyongomu kerekŋe Yesuhâlen biwiyeŋe katbi.

⁵⁴ Kândikum Yesuŋe Yuraia hân pilâm Kana kapiân ari kulem memu to ya purik sâŋ wain olop. Yâhâ kulem yâhâŋe miop yamâ naom tipiŋe ya âlepŋe olop.

5

Yesuŋe lok pareŋe mem heŋġenġumu geretŋe lâuakmâ ariop.

¹ Yakât kakŋan Yura nengât hombaŋ âlâ tetemu Anitâ mepaene sâŋ lohimbi kiŋġitŋe orowâkŋe Yerusalem kapi patoen menduhuakbi. Otmu sâp yan Yesuŋe menenekmu Yerusalem kapiân yâhâwin. ² Yerusalem kapi

ya hawamgum paŋ sâhâwi yakât hânġi âlâ, kutġe Lama sâm, yakât ginġan bomba âlâ tap, kutġe Betesira sâm. Otmu bomba yakât ginġan selep bâtnombot tuhuwi. ³ Otmu selep yan lohimbî tatbî yamâ topyeġe yuwu. Nombotġe pareġe otbî, nombotġeâmâ kâiyeġe goġgoġe, nombotġe âlâmâ senyeġe bok sâ sâġe. ⁴ Tatbî yaġe yuwu otminiwi. Sâp âlâen âlâen Anitâhât aġelo âlâġe himbimângembâ ġe bomba kâlehen gemu luk luk sâminiop. Luk luk sâmu yanâmâ tatbî ya yengâlen gâtġaġe anġoân toen geminiop yamâ wuân me wuân hâhiwin ya in yawu biatbaġgiminiop. Yawu otminiwi.

⁵ Otmu tatbî ya yengâlen gâtġe âlâġe pareġe otmâ tatmâ gamu yambu 38 pesuk sâop. ⁶ Yâhâmâ selep âlâen tatmâ aġelo bomba kâlehen gemu luk luk sâmu ġewe sâm yakât mambotminiop. Yâhâ Yesuġe lok ya sâp kâlep yawu otmâ gamap ya ekmâ nâġġâm âikuop. “Gâ âlepġe otbehât naġgat me bia?”

⁷ Sâmu sâop. “Oġ, yawu naġgan yukâ. Yawu ġârâmâ to yu luk luk sâmu ġewe sâm ok bititik ki otmuneâk lok dondâġe in yawu ġemai. Yakât âlâġe tânnohomu nâġe sâm ġembâm.”

⁸ Sâmu sâop. “Bâiġ ġâ yahatmâ ġeretġe lâuakmâ lohotġan ari.” ⁹ Yawu sâmu yanâk yahatmâ ġeretġe lâuakmâ ariop.

¹⁰ ġeretġe lâuakmâ arimu lohimbî yan kinbiġe ekmâ nâġġâm bâlewaġġim yuwu sâwi. “In tatmâ naġgain. Yawu ġârâmâ ġâġe ġeretġe lâuakdâ ġekmunġe ki ârândâġ oap. Papatolipnenġaġe tatmâ nâġġâmain sâwân âi tuhunomġât samut katbî yakât otmâmâ pilâ.” Yawu sâwi.

¹¹ Sâġetâ sâop. “Yiwerenġe lok âlâ ġeġġemnohoapġe yuwu yap. “Yahatmâ ġeretġe lâuakmâ ari.” Yawu sâmu âlepġe otmâ yaġahâmâ yu oan.”

¹² Sâmu sâwi. “Lok ġeġġegohoap ya kutġe kundâ nâġġâne.” Yawu sâwi.

¹³ Yâhâ Yesuġe emelâk yok pilâm lohimbî dondâ kinbî ya hohetyenġambâ ġem ba ariop. Yakât otmâmâ lok yaġe Yesu ekmâ tiripyongowe sâm senġe senġe otmâ yâhâm ġiop yamâ ki ehop.

¹⁴ Otmu yapâ pilâm ġe opon kâmbukġan yâhâ Yesu mem teteop. Mem tetemu Yesuġe yuwu sâm ekuop. “Naġgat. Nâġe ġeġġegohoan. Yakât otmâ yâhâġe otmâ hilipġuwuat yamâ hiliwahowuat.”

¹⁵ Yawu sâmu lok yaġe Yura papatolipnenġe yengâlen ari “Yesuġe ġeġġemnohoap” sâm ekyongop. ¹⁶ Yâhâ Yesuġe tatmâ nâġġâminiwin sâpġan lok ya ġeġġeġuop. Yakât otmâmâ Yura papatolipnenġaġe Yesu mem ġe katne sâm den hikuwi.

Yesuhâlen biwinenġaġe kepeim manman bulâġe menom.

¹⁷ Den hikuġetâ benġe Yesuġe yuwu sâm ekyongop. “Awoġnaġe hilâm ârândâġ âi memap. Yakât otmâ nâku yawuâk âi membomġât sâm nihiop.” Yawu sâop. ¹⁸ Yâhâ tatmâ nâġġâ nâġġâ sâpġan lok ya ġeġġeġuop yakât nâġġâġetâ bâleop. Yawu otmâ Yesuġe Anitâhât “Awoġne” sâmu yakât otmâ Yura papatolipnenġaġe yuwu nâġġâwi. “Yâhâmâ Anitâ orop dopnetġe konohâk oap sâm ikġahât nâġġâmu yahatsap,” yawu sâm yakât kune sâm otbî.

¹⁹⁻²⁰ Yawu otġetâ Yesuġe yuwu sâm ekyongop. “Nine topne ekyongomune nâġġâġet. Nâġe nine enġatneâk âi ki meman. Âi meman yamâ awoġnaġe wawaenekmâ tiripnohomu ikġahâk âi memap yawuâk nâ ġurâ meman. Yakât otmâ hâmbâi âi âlâ tiripnohom mâmâġe otnihimu memune ekġetâ âlâ kândâkdâ otbuap. ²¹ Awoġnaġe lok âlâ me âlâhât manmanyenġe torokat-buapġât dop tap. Otmu nâku yawuâk manman kârikġe yinġiwomġât dop tap. ²² Otmu lohimbîġe otġetâ bâlem gamap ya awoġnaġe bâiġe ki sâm

hâreyingiwuap. Âi ya nâjak bâiņe sâġ hâreyingiwomgât sâġ nihiop. ²³ Yâhâ lohimbiņe Awoņne ewe katmai yakât dopņeâk nâ gurâ ewe katneķet sâġ âi ya nihiop. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâņe betniġimai yaņe nâ betniġiain sâġ Awoņne hângânnoġomu gewan ya betbaņġimai. ²⁴ Lok âlâ me âlâņe nâhât den pat âleņņe nâņġâņetâ bulâņe otmu biwiyeņe awoņnahâlen katmâ denņe lâum mannomai ya awoņnaņe emelâk manman kârikġahât pat kuyiņġiop. Yakât otmâ manman kârikġahât mâtâwân manņetâ den âiân ki katyekbuap.

²⁵ Den âlâ yuwu ekyongomune nâņġâņet. Awoņne Anitâņe hângânnoġomu ge nine den pat âleņņe ekyongom mansan. Ekyongomune lohimbi biwi pâlâmņe mansai ya yeņġâlen gâtņe nombotņeņe nâņġâņetâ bulâņe otmu nâhâlen biwiyeņe kepeim mannomai yaņeâmâ manman kârikġahât bulâņe menomai. ²⁶ Yakât topņeâmâ yuwu. Awoņne yamâ manman amboņe. Yawu gârâmâ manman yakât galemņe sâġ niġimu yaġ dopnetņe konok oap. ²⁷ Otmu hângânnoġomu ge lohimbiņe oti mewi yakât bâiņe sâġ hâreyingiwomgât sâġ nihiop. ²⁸ Yakât otmâ sâp patoen lohimbi muwi yamâ kerek mândeyekmune mumuġambâ yahatmâ oti mewi yakât matņe menomai. ²⁹ Yâhâ lohimbi nombotņeņe Anitâ betbaņġim otņetâ bâlem gaop yamâ den âiân katyekmune yakât matņe umatņe menomai. Yâhâ nombotņeņe Anitâhât tem lâuwaņġim âleņņe manbi yaņeâmâ manman kârikġe mannomai. ³⁰ Nine eņġatneâk âi ki tuhunan. Anitâņe biwinan katmu tem lâuwaņġim den sâġ hâreyiņġiman yamâ nâņġâmu ârândâņ otmap.

Yesuņe kulem âlâlâ miop yan ikņe topņe tetem heņġeņġuop.

³¹ Topne teteâkgât ninak sâman mâne nâņġâņetâ nahat otbâp. ³² Awoņne manman amboņeņe nâhât topne ekmâ nâņġâņetġât kulem mem gamap yamâ nâņġâwaņġimune bulâņanâk otmap. ³³ Anġoân hoņ bawalipyeņe hângânyoņoņetâ Yoanehâlen ariņetâ nâhât topne bulâņanâk ekyongop. ³⁴ Yâhâ Yoane me lok âlâņe nâhât topne ki sâġ tetewi mâne mâtâp âlâ teteniġimbâġgât dop otbâp. Yawu gârâmâ yâkņe nâhât topne ekyongop ya yiwereņe nâņġâņetâ bulâņe otmu manman kârikġan manņetġât yan. ³⁵ Yoanehât nâņġâņetâ keterahâkgât âlâen hâum sâġmune nâņġâņet. Yâkņeâmâ balamġât dop olop. Balam sem laņiņņe pilâmu ekmain yakât dopņeâk yâkņe den ekyongomu biwiyeņan hâumu haņ sâyiņġiop. Haņ sâyiņġimu anġoân hewewewġak nâņġâwi. Yawu gârâmâ sâp kâlep ki otmuâk betbaņġiwi. ³⁶ Nâhât topne yamâ yâkņe bulâņanâk ekyongop. Yawu gârâmâ awoņnaņe âi sâġ niġim hângânnoġomu kulem topņe topņe memune yaġ nâhât topne tâņ tâņâk tetemu ekmai. ³⁷ Yawu gârâmâ awoņne ki ekmâ denņeâk nâņġâm gamai. ³⁸ Otmu yâkâlen biwiyeņe gurâ ki kepeim manmai. Yakât otmâ awoņnaņe poropeteliņņe ekyongomu kulemguwi ya nâņġâņetâ ki keterakyiņġimap. Otmu nâhât gurâ nâņġâņetâ nahat otmu yawuâk nâhâlen biwiyeņe ki kepeimai. ³⁹ Yeņeâmâ manman kârikġe mene sâġ poropeteliņņe den kulemguwi ya haoņmâ ârândâņ sâlikum ekmâ tatmai. Yawu gârâmâ yeņe nâhât topne ekņetâ keterahâkgât den yu poropeteliņņe kulemguwi. Yu sâlikum heņġeņġumai mâne âleņņe nâhât topne nâņġâm heņġeņġumbâi. ⁴⁰ Yamâ yeņe manman kârikġe mene sâġ yaġ nâhât hâkâņ otmâ biwiyeņe nâhâlen ki katmai.

⁴¹ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâņe nâhât nâņġâņetâ yahalâkgât ki gewan.

⁴² Yawu gârâmâ biwiyeņe Anitâhâlen ki ari kinmap ya emelâk naņgan.

⁴³ Yakât otmâ awoņnaņe âi sâġ niġim hângânnoġomu gewan yakât nâņġâņetâ

ki bulâñe otmu betnihim mansai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâñe engatyeñeâk otmâ yengâlen taka den ekyongomai lok yawuya yengât nângâñetâ yahatmu buku otyingimai. ⁴⁴ Yeñe yeñahâlâk nanganñetâ yahatmap. Yawu gârâmâ Anitâ ikñak yekmu ârândâñ olâkgât ki nângâmai. Ya otmai yakât nângâñetâ porap otmap. Gârâmâ nâhât den pat yamâ girawu nângâñetâ bulâñe otbuap? ⁴⁵⁻⁴⁷ Yeñeâmâ nâhât den nângâñetâ gemu bet pilâm nâhâlen biwiyeñe ki katmai. Yamâ nâñe awoññahât senjan kinmâ den âiân ki katyebom. Yakât yuwu sâmunne nângâñet. Moseñe Anitâhât girem den kulemgup yamâ “lâum manmunne Anitâñe tihitnenne otbuap.” yawu sâmai. Yawu gârâmâ nâhât topne nângâñetâ keterahâkgât Moseñe den ya kulemgup. Yakât otmâmâ Moseñe den kulemgup ya yeñe nângâñetâ bulâñe otmap mâne emelâk biwiyeñe nâhâlen katbâi. Yawu gârâmâ den ya nângâñetâ porap otmap. Gârâmâ nâhât den pat yamâ girawu nângâñetâ bulâñe otbuap?” Yawu sâm ekyongomu pilâyekmâ opon kâmbukñambâ gem ariwin.

6

Lok 5000 ya Yesuñe sot kâsikum yingimu newi.

(Mataio 14:13-21 Mareko 6:30-44 Luka 9:10-17)

¹ Yawu yakât kakjan Galilaia dengân, kutñe âlâmâ Tiweria dengân, Yesuñe yakât nombotgen ariwe sâm hoñ bawalipñe menenekmu orowâk ariwin. ² Yâhâ emelâk Yesuñe mesek topñe topñe hengemyongop ya ekbi yakât otmâ arimunñe lohimbî kiñgitñe orowâkñe betnennjan watnenekbi. ³ Watnenekñetâ ari lohimbî ya pilâyekmâ Yesu orop punñe âlâen yâhâ tatbin. ⁴ Tatmâ Tihit tihit hombanñ ya tâlâhuop yakât alahuwin.

⁵ Alahum tatmunñe lohimbî dondâñe watnenekmâ takawi ya Yesuñe yekmâ yuwu sâm Pilip âikuop. “Lohimbî dondâ takai yu wosapâ sot puluhum yingimunñe neñetâ dopyenjan otbuap?” sâm âikuop. ⁶ Yâhâ sot kâsikum yingimu neñetâ dopyenjan otbuap ya nângâop. Yawu gârâmâ Pilipgât biwiñe girawu talop ya sâm tetemu nângâñehât Pilip âikumû yuwu sâop. ⁷ “Âo, lohimbî dondâñe taka tai. Yakât otmâ sot tipinñe ikñak ikñiâk nenomai yamâ tewetsenñe pato pilâm sot puluhunom. Lok âlâñe emetsenñe nombolân yâhâp biwiñan âi tuhûm hâmenñe membuap yakât dop otbuap. Yakât otmâ gâñe den yat yu lauhan menomgât dop bia.”

⁸ Yawu sâmu nengâlen gâtñe âlâ, Simon Petoro imiñe, kutñe Anderea sâmu, yâkñe yuwu sâm ekuop. ⁹ “Naom tipinñe âlâ taka tapñe banja mome otmu injan yâhâp mem tap. Yawu gârâmâ girawu otne? Sot yuñe dopyenjan ki otbuap yukâ.” Yawu sâop.

¹⁰ Yawu sâmu Yesuñe yuwu sâm eknongop. “Yeñe lohimbî yu ekyongonñetâ ge tatñet.” Yawu sâmu laujan mem lok yengât dowâmâ 5000 yawuya ekyongomunñe ge tatbi. ¹¹ Ge tatñetâ Yesuñe banja ya mem Anitâ mepaem motokmâ tipî tapi tuhûm mem ningimu ârândâñâk kâsikum yingimunñe newi. Yâhâ injan gurâ yawuâk mem ningimu kâsikum yingimunñe neñetâ dopyenjan olop. ¹² Neñetâ dopyenjan otmu yuwu sâm eknongop. “Sot nombotñe tap ya bâlemagât hâwurum saka sakaen mânunñetâ giâk.” ¹³ Yawu sâmu hâwurum mânunñunñe saka saka kâiân yâhâp pik sâop.

¹⁴ Yesuñe kulem ya memû ekñetâ sâtñe otmu yuwu sâmu alahu gulahu otbi. “Poropete âlâ hohetnennjan tetewuap sâñetâ nângâm mambotmain ya yu

mon?" Yawu sâwi. ¹⁵ Yawu sânetâ Yesuŋe biwiyenŋe ekmâ yâkŋe kutdâyenŋe mem kânŋgânekmaihât nâŋgâm pilâyekmâ gem ba pumŋe âlâen yâhâop.

Yesuŋe to kakŋambâ takaop.

(Mataio 14:22-33 Mareko 6:45-52)

¹⁶⁻¹⁷ Emet omoŋ otmu Yesuŋe in yawu ki âwurem takaopgât nenŋe yapâ pilâm Kapanaum kapiân arine sâm denŋân ginŋan gewin. ¹⁸ Ge waŋga mem arim tatmunŋe siru pato pilâmu to dondâ bâleop. ¹⁹ Yawu otmu puli kum tânâmgum arim tatmunŋe kilomita bâtnombot me nombolân konok dop yawu olop. Yawu otmu arimunŋe Yesuŋe to kakŋambâ takaop. Takamu ekmâ "wuânŋe takap?" sâm ekmâ umutnenŋe ariop. ²⁰ Umutnenŋe arimu Yesuŋe nenekmâ yuwu sâop. "Nâ ninak takan. Yawu gârâmâ kiŋgityenjahât ki otŋet." Yawu sâop. ²¹ Yawu sâmu tepnenŋe welâmŋan gemu in yawu memunŋe waŋgaen yâhâop. Waŋgaen yâhâmu nenŋe in yawu ari kapi ya mewin.

²² Kapi pilâm tohowin yakât ambolipŋaŋe emet haŋ sâmu Yesuhât pâinmâ yuwu sâwi. "Oran waŋga konohâk ekbîn yamâ Yesu hoŋ bawalipŋaŋe yenjiâk mem ariwi."

²³ Yawu sâm pâinbi. Otmu Tiweria kapi ambolipŋaŋe Yesuhât pat nâŋgâm waŋga âlâlâ mem kapiyenŋehembâ taka emelâk Kutdânenŋaŋe sot mem yan Anitâ mepaem yinŋimu newi yanâk taka tatbi. ²⁴ Taka Yesuhât pâinŋetâ biatmu yaŋak waŋga ya yâhâpŋe mem Kapanaum kapiân ari pâinbi.

Manman kârikŋahât sot yakât amboŋe yamâ Yesu.

²⁵ Waŋgayenŋe Kapanaum kapiân karakmâ ge Yesu mem tetem yuwu sâm âikuwi. "Wa, lok pato gâ amâti takaon."

²⁶ Yawu sâm âikuŋetâ yuwu sâm ekyongop. "Yaihât sâmune nâŋgâŋet. Nâŋe kulem topŋe topŋe memune ekmâ topŋe ki nâŋgâm henŋenŋumai. Yâhâ sot yinŋimune nenŋetâ tepyenŋe pik sâop yakât nâŋgâm pâinnekmâ takai. ²⁷ Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Sot nemain yaŋe kâlêp ki tatmâ yâhâwuap. Yamâ tatmâ getek ŋâsukŋe pilâmap. Yakât otmâ sot nemain yakâlâk ki nâŋgânomai. Yawu gârâmâ sot topŋe âlâ ikŋiâk tap ya nem manman kârikŋe manmâ yâhânomai yakâlâk nâŋgânomai. Yawu gârâmâ Awoŋne Anitâŋe nâŋgânihimu ârândâŋ otmu âi sâm nihim hâŋgânnohomu ge yâkât sâtgât manman kârikŋahât sot yinŋiwom." Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâmu yuwu sâm âikuwi. "Anitâhât den lâune sâm girawu tuhunomgât nanŋat?"

²⁹ Sânetâ sâop. "Anitâŋe nâ hâŋgânnohomu gewan. Yakât otmâ nâhâlen biwiyenŋe katmâ mannomaiahât nanŋap."

³⁰⁻³¹ Sâmu sâwi. "Emelâk tâmbâlipnenŋe lok ki manmaiângen manŋetâ Anitâŋe himbimâmbâ sot âlâ, kutŋe mana sâm, yinŋimu nem manbi yakât topŋe miti pepaen yuwu tap. "Himbimâmbâ sot yinŋimu nem manbi." Yawu tap. Yawu gârâmâ gâŋe kulem âlâ mendâ ekmunŋe âlâ kândâkdâ otmu den yat yu nâŋgâmunŋe bulâŋe otbuap. Wuân mendâ topge tetemu ekmunŋe bulâŋe otbuap?" Yawu sâwi.

³² Sânetâ sâop. "Anitâŋe himbimâmbâ sot bulâŋe yinŋimap yakât topŋe nâŋgânetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Mosenŋe himbimâmbâ sot bulâŋe ya ki mem tetem yinŋiop. Bia. Himbimâmbâ sot bulâŋe yamâ yiwereŋe Awoŋnaŋe yinŋimu mansai. ³³ Sot bulâŋe yamâ Anitâŋe nâ hâŋgânnohomu himbimâmbâ ge manman kârikŋe yinŋim mansan."

34 Sâmu sâwi. “Bâe. Lok pato, gâ den yat, yuâmâ sot ya haonmâ ârândân ningirâ nem yâhânom.”

35 Sânetâ sâop. “Manman kârikjahât sot yan yuâmâ ninahât yan. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne biwi nângân nângânyenjanje nâ kepeinekmâ mannomai. Yâhâmâ nâje mâmâne otyingimune manman kârikjahât sot yakât yâhâpne ki po yingiwuap. Me manman kârikjahât to yakât yâhâpne ki yekbuap.

36 Yawu gârâmâ kulem topne topne memune yenje ekmâ topjahât hâum pâp gum nâhâlen biwiyenjanje ki kepeim mansai. 37 Yawu gârâmâ lohimbî âlâ me âlâne nâhâlen biwiyenjanje kepeim mannetgât Awoŋnanje meyekmu mansai. Meyekmu nâhâlen torokatmâ biwiyenjanje kepeinetâ ki betyongowom. 38-40 Awoŋnanje âi sâm nihim himbimâmbâ hângânnohomu gewan. Gem yâkât tem lâum manmune lohimbî âlâ me âlâne nekmâ topne nângâm hergenj gum nâhâlen biwiyenjanje kepeimai. Lohimbî yawu otmai yamâ nâje sâp patoen mumunambâ mem yahatyekmune manman kârikjahât pat emelâk Anitâne kuyingimu tap yakât bulâne yingimu menomai.” Yawu sâop.

41 Yawu gârâmâ “sot bulâne yamâ Anitâne nâ hângânnohomu himbimâmbâ ge manman kârikne yingim mansan,” ya sâop yakât papatolipnenjanje nângânetâ bâlemu yuwu sâm alahu gulahu otbî. 42 “Nenâmâ yâkât topne nanŋain. Yâhâmâ Yosep nanŋe yakâ. Âwâne mâmâne yetgât topyetne nanŋain. Gârâmâ wongât “Nâ himbimâmbâ gem mansan,” yap? Yakât nângâmunje bâleap.” Yawu sâwi.

43 Sânetâ sâop. “Kâmbukne. Nângâm bâlenihinetâ ki ârândân oap. 44 Awoŋnanje hângânnohomu gewan. Yakât otmâ lohimbî âlâ me âlâ meyekbuap yâkjak nâhâlen torokatnomai. Nâhâlen torokatmâ mannomai yamâ sâp patoen nâje mumunambâ mem yahatyekmune nâ orowâk tatmâ yâhânom. 45 Emelâk emet inânjan poropete âlâne den kulemgup ya yuwu tap. “Anitâ ikjak denje lohimbî biwiyenjan katmu nângânetâ keterakbuap.” Yawu kulemgup. Den yakât bonje teteâkgât awoŋnanje denje lohimbî biwiyenjan katmu nângânetâ hâumu nâhâlen torokatmai. 46 Yawu gârâmâ lohimbî âlâ me âlâne Awoŋnahâlen ki yâhânetâ den kâsikum yingimap. Yawu ki tap. Nâje konok Anitâ Awoŋne orop tatmâ yâkât sâtgât otmâ gewan.

47 Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. Lohimbî âlâ me âlâne nâhâlen biwiyenjanje kepeim manmai yamâ manman kârikjan mannomaihât pat kuyingimune tap. 48 Yâhâmâ manman kârikjahât sot yingimune nem manmâ yâhânomai. 49 Manman kârikjahât sot yakât yâhâpne torokatmâ sâwe. Tâmbâlipnenjanje lok ki manmaiângen manminiwi yan Anitâne himbimâmbâ sot âlâ, kutne mana sâm, ya yingimu nem gawi. Otmu ya gurâ emelâk mum metewi. 50 Gârâmâ himbimâmbâ manman kârikjahât sot yamâ nâ. Yakât otmâ lohimbî âlâ me âlâne nine hepne sunumne nemainjeâmâ ki hiliwahonomai. 51 Yâhâ manman kârikjahât bulâne teteyingâkgât nâje konok himbimâmbâ ge nine hepne sunumne yu yengât pat kuyingiwuap yu yingimune nem manman kârikjan mannomai.” Yawu sâop.

52 Yawu sâmu Yura nengât papatolipnenjanje nângâm alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Lok yuŋeâmâ ki orotne yap. Girawu otmâmâ ikne sunumne ya gahaekmâ ningimu nenomgât yap? Ki orotne yukâ.” Yawu sâwi.

53 Yawu sâm alahuŋetâ Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Ninahât sâmune nângânetâ ki keterakyingiap yakât âlâku sâmune nângânet. Nâmâ lok bulâne mansan. Yakât otmâ nine hepne sunumne yu ki nenomai yamâ manman

kârikñan ki mannomai. ⁵⁴⁻⁵⁶ Yawu gârâmâ nine hepne sunumne yuñeâmâ manman kârikñe yakât bulâñe oap. Yakât otmâmâ lohimbi âlâ me âlâñe nine hepne sunumne nem mannomai yamâ sâp patoen mumunambâ mem yahatyekmune biwinnenñe kepeiakmâ konohâk otmâ orowâk manmâ yâhânom. ⁵⁷ Awoñne manman amboñañe hângânnohomu gewan. Yakât otmâ yakât wâtñanâk kinmâ yâkñe tatmap yakât dopñeak nâ gurâ mansan. Yâhâ yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe nine hepne sunumne yu nemai yen gurâ nâñe manmâ yâhâwom yakât dopñeak manmâ yâhânomai. ⁵⁸ Yawu gârâmâ emelâk tâmbâlipnenñane sot âlâ, kutñe mana sâm, newi yan manman kârikñe ki ekbi. Yawu otmâ mum gawî. Yâhâ sâp yiwerenñe yuâmâ nine hepne sunumne nenomai yamâ manman kârikñan manmâ yâhânomai.” Yawu sâop. ⁵⁹ Yesuñe Kapanaum yengât miti emetñan yâhâ den yu ekyongop.

Yesuñe manman kârikñe yakât topñe ekyongop.

⁶⁰ Yesuñe nengât papatolipnenñe yawu sâm ekyongomu yan lohimbiñe denñe nângâne sâm yâkâlen torokatmâ manbi nombotñane alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Den yap yuâmâ nângâmunñe umatñe oap yakât otmâ yakât den yu âlâñe nângâwuap?” Yawu sâwi.

⁶¹ Yawu sâm hâkâñ otñetâ Yesuñe biwiyenñe ekmâ yuwu sâop. “Den yan yukât âlâñe ki ekyongop? Girawuhât otmâ nângâñetâ umatñe oap? ⁶² Gârâmâ nâñe hâmbâi himbimân âwurem yâhâmune nekmâ yanâmâ girawu nângânomai? Nângâñetâ bulâñe otmu nâhâlen biwiyenñe katnomai me bia? ⁶³ Yakât otmâ yuwu sâmune nângâñet. Lohimbi âlâ me âlâñe yenñe engatyeñajak otmâ manman kârikñan mannomaihât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heak yâkñak mâmâñe otyingimu manman kârikñan mannomaihât dop tap. Yakât otmâmâ den yan yu nângâñetâ bulâñe otmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otyingimu biwiyenñe nâhâlen katmâ manman kârikñe mannomai. ⁶⁴ Yawu gârâmâ yengâlen gâtñe nombotñane ki nângâñetâ bulâñe otmâp.” Yawu sâop. Yâhâ lohimbi nombotñane biwiyenñe Yesuhâlen ki katbi yâhâmâ emelâk topyene nângâop. Yâhâ lok âlâñe Yesuhât betñehen kionbuap ya gurâ yawuâk emelâk topñe nângâop. ⁶⁵ Yakât nângâm yuwu torokatmâ ekyongop. “Emelâk ekyongoan ya âlâkuâk sâmune nângâñet. Awoññane lohimbi âlâ me âlâ mem hewewenñe tuhuyekbuap yâkñak nâhâlen torokatnomai.” Yawu sâop.

⁶⁶ Yawu sâopgât lohimbi nombotñane nângâñetâ umatñe otmu pilâm âlângen ariwi. ⁶⁷ Ariñetâ Yesuñe hoñ bawalipñe kâiân yâhâp yuwu sâm eknongop. “Yen gurâ yawuâk pilânekmâ arine sâm oai me bia?”

⁶⁸⁻⁶⁹ Sâmu Putoronñe sâop. “Kutdâ, gâñe konok Anitâhât nanñe bulâñe manmâ manman kârikñahât topñe eknongorâ nângâmunñe bulâñe otmâp. Gâhât topge emelâk nângâwin yakât otmâ pilâhekmâ lok âlâhâlen ari denñe lâum manman kârikñan mannomgât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

⁷⁰ Yawu sâmu yuwu sâm eknongop. “Bulâñanâk nâñe konok meyekban. Yawu gârâmâ weke bâleñe ya yengât amboñenñe kutñe Satan sâm yâkñe yengâlen gâtñe âlâhât biwiñan kionmu yakât tem lâum mansap.” Yawu sâop. ⁷¹ Yâhâ Yesuñe den sâop yanñe bukunenñe Yurasi, Simon nanñe, yamâ Karioto kapi amboñe ya miop. Yâkñe gâmâlâk Yesuhât betñehen kionbuap yakât.

7

Anitâhât sâtgât otmâ Yesuñe den kâsikum yingiminiop.

¹ Otmu yakât kakñan Yura nengât papatolipnennanje Yesu kune sâm otbi. Yawu otjetâ yanjak Yuraia hân panmâ kapi tipi tapi Galilaia hânân tatmâ arap ya yengâlen ari den kâsikum yingim manop. ² Yan ari manmu tâmbâlipnennanje selep tuhumiwi yakât homban ya tâlâhuop.

³⁻⁵ Otmu Yesu imilipnaje denje nângâjetâ nahat otmu yuwu sâm ekuwi. “Selep tuhumiwi yakât homban tâlâhuap. Yakât otmâ lohimbî kinjitje orowâkne Yerusalem kapi patoen menduhuakmâ herone otnomai. Gâne yan kulem mendâ lohimbîne eknomaihât kapi yu pilâm Yuraia hânân ari. Yan ari lohimbî nombotnaje gâhât den nângâne sâm otmâ mansai ya senyenjan kulem âlâlâ mendâ ekmâ gâhât den pat sâm haok tuhunomai. Lohimbî kerekne gâhât nângâjetâ yahalâkgât gâ tetekñan kinnmâ kulem mendâ eknomaihât nangain. Gârâmâ kapi tipi tapi yuânâk manbuat yamâ girawu otmâ kutje pato otbuap?” Yawu sâwi.

⁶⁻⁸ Sâñetâ yuwu sâm ekyongop. “Yeñe enyatyeñanjak otmâ yu me ya âlepñe otmai. Yakât otmâ Yerusalem kapi patoen yâhâ homban ekne sâm âlepñe ekmâ herone otnomai. Herone otjetâ yanâmâ nengât papatolipnennanje yekmâ ki kuk otyinginomai. Yâhâ nâmâ enyatneâk ki otman. Awoñnaje sâm nihioy ya watmâ otman. Yakât otmâ lohimbîne orotmemeyene bâleñe otmai yakât kuk otnihimai. Yawu gârâmâ nine topne tetemu eknomaihât sâp ki tâlâhuap. Yakât otmâmâ ki yâhâwom. Gârâmâ yeñeâmâ âlepñe homban ari ekñet.” Yawu sâop. ⁹ Yawu sâmu imilipnaje pilâm yenjiâk ba ariwi.

¹⁰ Pilâm ariñetâ Yesune hoñ bawalipñe menenekmu belângen watyekmâ yâhâwin. ¹¹ Yâhâmunje lohimbîne menduhuakmâ sot um nem herone otbi yan Yura nengât papatolipnennanje Yesuhât pâinbi. Pâinmâ “Yesu wosapâ tap?” sâm âiyongom yâhâm gewi. ¹²⁻¹³ Âiyongom yâhâm geñetâ lohimbî dondâne kinjityeñahât otmâ Yesuhât den lohotñan alahu gulahu otbi. Alahum hionjakmâ nombotnaje yuwu sâwi. “Yesune âilonjo tânnongom mansap,” sâwi. Yâhâ nombotñeâmâ sâwi. “Bia. Yâkñeâmâ lohimbî kâityongomu mâtâp tâpikgum otmâ hilipgumai,” sâwi.

¹⁴ Otmu homban ya tânângumu Yesune opon kâmbukñan yâhâ lohimbî kinbi ya den kâsikum yingioy. ¹⁵ Den kâsikum yingimu papatolipnennanje ekmâ pârak pilâm yuwu sâwi. “Yâhâmâ ekap emetñan ki yâhâop. Yawu gârâmâ miti yap yuâmâ girawu nângâmapgât yap?” Yawu sâwi.

¹⁶ Yawu sâñetâ Yesune yuwu sâm ekyongop. “Den yan yuâmâ nine den bia. Anitâñe hângânnohomu ge yâkât sâtgât otmâ denje ekyongoan. ¹⁷ Yakât otmâ nine enyatnajak ki otman ya lohimbî âlâ me âlâñe Anitâhât tem lâumaiñeâmâ nângâm henjenjgumai. ¹⁸ Lok âlâ me âlâñe yeñahâk den ekyongomai yanñeâmâ lohimbîne nângâyinginetâ yahalâkgât den ekyongomai. Yâhâ nâmâ Anitâ orop biwinetñe konohâk otmu âi sâm nihim hângânnohop. Hângânnohomu gewan yâkâlâk nângâñetâ yahalâk nângâm uwawapñe bia tuhummânâmâ den imbiâk ki sâman. ¹⁹ Yawu gârâmâ yeñe gurâ Mosenje girem den kulemguop ya kerek ki lâumai. Yakât otmâ topñe girawuhât otmâmâ nâ nohone sâm oai?” Yawu sâop.

²⁰ Yawu sâm ekyongomu lohimbî kinbîne yuwu sâwi. “Main, wonânñe gohone sâm oai? Gâmâ weke bâleñaje mângâhekmû biwihe hâlim milim otmu yat.”

²¹ Sâñetâ sâop. “Nâmâ tatmâ nângâ nângâ sâpñan lok pareñe âlâ henjenjuwan. Henjenjumune kulem ya ekñetâ sâtñe olop yakât nângâñetâ bâleap. ²²⁻²³ Nâñe otmune ki bâleop. Yakât yuwu sâmune nângâm henjenjuñet.

Tâmbâlipnennaje hâkyenahât torehennan undip tuhuangiminiwi ya yeje torokatmâ otmâ yâhânomaihât Mosenje girem den kulempuop. Yakât otmâmâ girem den lâuain sâmai yamâ tatmâ nângâ nângâ sâpnan nanlipyenje ihilâk hâkyenahât torehennan undip tuhuyingimai. Yawu gârâmâ nâje gurâ tatmâ nângâ nângâ sâpnan lok parenje hejengeguwan yakât topne girawuhât nângâjetâ bâleap. ²⁴ Lok âlâ me âlâje otmai memai ya yejeâmâ kakjeâk kakjeâk ekmâ yakât sâmai. Wongât otmai memai ya ki ekmâ nângâm hejengegum sâmai. Yakât nângâmune ki ârândân oap.” Yawu sâop.

Kapi ambolipnaje Yesuhât nângâm biwi yâhâp othi.

²⁵ Yawu sâmu Yerusalem kapi ambolipne nombotnaje yuwu sâwi. “Lok yuâmâ papatolipnennaje kune sâm oai. ²⁶ Lok yuâmâ tetekjanâk kinnâ den kâsikum yingim mansap. Yakât otmâmâ wongât papatolipnennaje ki kuwanjim mansai? Anitâje hângângumu giop yawu nângâm yakât ki kuwangimai mon? ²⁷ Yâhâ Anitâje hângângumu gewuap yakât hep torehenlipne ki nângânom. Otmu topne yamâ hâum pâpgunom. Yâhâ Yesuhât hep torehenlipne yengât hârok nângâyingiai. Yakât otmâ Anitâje ki hângângumu giop yawu oap.” Yawu sâwi.

²⁸ Yawu sânetâ Yesuje opon kâmbuknan yâhâ den kâsikum yingim yuwu sâm ekyongop. “Bulânanâk yeje hep torehenlipne yengât nanjai. Yamâ benje nâhât topne nângâm hâum pâpguai. Nâmâ nine enjatneâk otmâ ki gewan. Manman bulânahât ambonaje hângânnohomu gewan. Yamâ benje yakât topneâmâ yeje ki nanjai. ²⁹ Nâmâ yâkne hângânnohomu gewan yakât otmâ yakât topne nângâm hejengeguan.” Yawu sâop.

³⁰ Yawu sâmu papatolipnennaje nângânetâ bâlemu mem pâi emetnan katne sâm othi. Yawu gârâmâ mumbuapgât sâp kalop ya ki tâlâhuop yakât membâihât dop ki olop. Yakât otmâ pilâwi. ³¹ Yawu gârâmâ lohimbî nombotnaje denje nângânetâ bulâje otmu alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Yesuje kulem topne topne mem gap ya Anitâhât hoj bawane âlâ hângângumu ge tihitnenje otbuap sâmai yaje wangim âlâlâ ki membuap.” Yawu gârâmâ lok sâmai ya bulânanâk Yesu sâm yâkâlen biwiyenje katbi.

³² Otmu lohimbî nombotnaje yawu sâm alahu gulahu otjetâ Parisaione nângânetâ bâlemu yakât hotom uminiwi yengâlen arinetâ den hikum Yesu mem pâi emetnan katne sâm tembe lâulipyenje hângânyongowi. ³³ Hângânyongonetâ Yesuhâlen arinetâ yuwu sâm ekyongop. “Nâ yen orop sâp tâlâwâk manmâmâ hângânnohomu takan yâkâlen âwurem ariwom. ³⁴ Âwurem arimune pâinneknomai. Yawu gârâmâ ariwom yan gurâ yeje arinomialhât mâtâp âlâ ki tap. Yakât otmâ yâhâpne ki neknomai.” Yawu sâop.

³⁵⁻³⁶ Yawu sâmu yâkne yuwu sâm alahu gulahu othi. “Pâinneknomai yan ki neknomai. Otmu ariwom yan gurâ arinomialhât mâtâp ki tap,” yap. Yakât otmâ wosaken arimu yan pâinmâ ki mem tetenom? Anitâhât dengât pâpgunmai yengâlen emelâk bukulipnennaje den kâsikum yingim mansai. Ya orop ari mannomaihât yap me wosaken ariwuapgât yap?” Yawu sâwi.

³⁷ Otmu selep tuhumiwi yakât homban ya bia otbe sâm otmu yan lohimbî kerekne menduhuakmâ kai toka pato otminiwi. Yâhâ menduhuakbiân Yesuje yahatmâ kinnâ yuwu sâm ekyongop. “Lohimbî âlâ me âlâ manman kârikjahât to yakât yeksap yamâ nâhâlen ga nejet. ³⁸ Emet inânjan poropete nombotnaje den âlâen hâum kulempuwi yakât topne yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâŋe nâhâlen biwiyenŋe kepeim mannomai yamâ biwiyenambâ manman kârikŋahât to ya hindakmâ hirik hirik sâmbuap.” Kulemgui yakât topŋe yawu tap.” Yawu sâop.

³⁹ Yesuŋe den yu sâop yamâ tohât ki sâop. Yâhâ Yesu himbimân ki âwurem yâhâopgât otmâ Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak ki hângângumu giop. Yâhâ sâp yiwerenŋe yuâmâ nenŋe biwi nâŋân nâŋgannenŋe Yesuhâlen katmunŋe yanâmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe nengâlen ge mâmâŋe otningimap yakât sâop.

⁴⁰ Yawu sâmu nâŋgâm lohimbi nombotŋaŋe yuwu sâwi. “Yamâ poropete pato takawuap sâmain ya mat takamu eksain” ⁴¹ Yâhâ nombotŋaŋeâmâ yuwu sâwi. “Bulâŋanâk Anitâŋe lok yuŋe tihitnenŋe olâkgât hângângumu ge mansap.” Yawu sâwi. Yawu gârâmâ nombotŋaŋeâmâ nâŋgâm hilipgum yuwu sâwi. “Bâe, Yesu yuâmâ Galilaia amboŋe. ⁴² Yamâ Anitâŋe lok âlâŋe tihitnenŋe otbuapgât hângângumu gewuap yamâ Dawitihât senân gâtŋe. Otmu Betelem kapiân tetewuap. Yâkât topŋe yawu miti pepaen kulemgui tap. Yakât otmâ Yesu yuâmâ Anitâŋe ki hângângumu giop, yawu eksain.” Yawu sâwi. ⁴³ Yesuhât topŋahât yawu sâmbuap alahum hionakbi. ⁴⁴ Yâhâ nombotŋaŋeâmâ pâi emetŋan mem katne sâmbuap otŋetâ umatŋe otmu pilâwi.

Parisaioŋe Yesuhât nâŋgâm betbanŋiwi.

⁴⁵ Yawu otŋetâ Parisaio otmu hotom uminiwi yengât tembe lâulipyeŋaŋe purik sâmbuap kunlipyeŋe yengâlen ariŋetâ yuwu sâmbuap âiyongowi. “Yen wongât Yesu ki mem takai?” ⁴⁶ Sâŋetâ sâwi. “Yâkŋe den sâmbuap nâŋgâmunŋe âlâ kândâkdâek otmu yanak inâk takain. Yâhâmâ topŋe ikŋiâk.” Yawu sâwi.

⁴⁷ Yawu sâŋetâ Parisaioŋeâmâ yuwu sâwi. “Bâe, Yenâmâ denŋe nâŋgâŋetâ biwiyenŋe gulip oap. ⁴⁸ Nenŋeâmâ denŋe nâŋgâmunŋe porap otmap. Otmu kunlipnenŋaŋe nâŋgâŋetâ nahat otmap. Yakât otmâ nenâmâ biwinenŋe alitmâ mansain. ⁴⁹ Yamâ lohimbi inŋe mansai yaŋe Mosehât girem den ki nâŋgâm heŋgeŋgumai. Yakât otmâ Anitâŋe hem nâpumân pilâyekmu ge matŋe umatŋe menomai.” Yawu sâwi.

⁵⁰ Yawu sâŋetâ yâk yengâlen gâtŋe âlâ, kutŋe Nikotemo sâmbuap, yâhâmâ emelâk Yesuhâlen arimu den huhuowot. Yâkŋe yuwu sâmbuap ekyongop. ⁵¹ “Mosehât girem den âlâ yuwu tap. “Lok âlâŋe ikŋe topŋe ki sâmbuap tetem sâreareakmuâk yâkât tosa yakât sâmbuap hârewanŋinongât dop âlâ ki tap.” Den yawu tap yakât nenŋe Yesuhât in yawu sâmbuap hârewanŋimunŋe ki ârândân otbuap.” Yawu sâop.

⁵² Yawu sâmbuap bukulpŋaŋe nâŋgâm bâlewanŋim yuwu sâwi. “Bâe, gâmâ Galilaia ambolipŋe yengât nâŋgârâ yahatmap yukâ. Emelâk miti pepaen kulemgui ya sâlikum yuwu ekbuat. Anitâŋe Galilaia amboŋe âlâ poropete âi ki sâmbuap wanŋap.” Yawu sâwi. ⁵³ Yawu sâmbuap gem iton galon otmâ emetyenŋehen ariwi.

8

Yesuhâlen biwinenŋaŋe kepeinom yanâmâ den âiân ki katnenekbuap.

¹ Otmu Yesuŋe Yerusalem kapi pilâm gem Oliwa pumŋan yâhâop. ² Emet haŋ sâmbuap kapiân âwurem ari opon kâmbukŋan yâhâmâ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe denŋe nâŋgâne sâmbuap menduhuakbi. Menduhuakŋetâ den kâsikum yinŋiop. ³ Den kâsikum yinŋimu yanâmâ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi yaŋe imbi âlâŋe lokŋe betŋehen kionŋmu mem tetewi. Imbi ya dâim Yesuhâlen den âiân katne sâmbuap ariwi. Otmu Yesuŋe den sâmbuap

hilipgumu topne mem tetenom nângâwi. ⁴ Ari yuwu sâmu âikuwi. “Lok pato, imbi yuâmâ lokne betnehen kionmu mem teteain. ⁵ Yawu gârâmâ imbi âlâ me âlâne loklipyene betyenehen kionnomai yamâ kâtnak yongomunne munomaihât Mosenje girem den âlâ kulemguop. Bâinj, gâneâmâ girawu nanjat?” ⁶ Yawu sânetâ Yesune den nângânâk tatmâ bâtnane hânân kulemguop. ⁷ Kulemgum tatmu witgum âikuwetâ kuwihakmâ yuwu sâmu ekyongop. “Yengâlen gâtnje âlâ tosanje bia yanje topne katmâ imbi yu kumu yan yen hârokne kunomai.” Yawu sâop. ⁸ Yawu sâmu yâhâpne yawuâk den nângânâk tatmâ hânân kulemguop. ⁹ Yawu sâmu nângânetâ umatne otmu angoân kunlipyene sâmu yahatmâ kulet sâmu arinetâ arinetâ lok ya hârok arim tin pilâwi. Arim tin pilânetâ imbi yamâ Yesu orop yetniâk kinowot. ¹⁰ Kinmutâ Yesune kuwihakmâ yuwu sâmu ekuop. “Wa tou. Den âiân katgekne sâmu oai ya wosapâ arai?”

¹¹ Sâmu sâop. “Lok pato, lok ya hârok arai.”

Sâmu sâop. “Yawu gârâmâ nâne gurâ otdâ bâleap yakât den âiân ki katgek-bomgât nanjan. Yawu gârâmâ gâne otdâ bâleap yamâ yâhâpne ki otbuat.” Yawu sâop.

Yesune lajinjan katnenekmu tatmain.

¹² Yesune ekumu arimu lohimbi kinbi ya ikjan hâum yuwu sâmu ekyongop. “Nâ hânjan kulemjan lohimbi mansai yengât lajinne otmâ mansan. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâne nâhâlen biwiyene kepeinomai yamâ sâmune lajinne biwiyenan pilâmu omoj bâlenambâ ga manman kârikjahât pat otmai.” Yawu sâop.

¹³ Yawu sâmu Parisaone yuwu sâmu ekuwi. “Gâ gikgahâlâk mepaeakmâ sâmu tat. Yamâ nângâmunne bonje ki oap.” Yawu sâwi.

¹⁴ Sânetâ sâop. “Nâmâ wosakembâ gewan yakât topne nanjan. Me wosaken âwurem ariwom yakât topne gurâ nângâm henjengan. Yawu otmâ nâ ninahât topne sâmu tetemune bonje otmap. Yawu gârâmâ yenjeâmâ nâhât topne ki nângâm henjenguai. Yakât otmâ den yai yu nângâmunne ki dopjan oap. ¹⁵ Yen gurâ logât nângân nângân watmai. Yakât otmâ lok âlâ me âlâhât den sâmu hâreyingine sâmu otmaiân topyene kakneâk kakneâk nângâm sâmu hâreyingimai. Yâhâ nâmâ lok âlâ me âlâhât ki sâmu hâreyingiman. ¹⁶ Yawu gârâmâ sâmu hâreyingim mansan mâne Awojnane âi sâmu nihim hângânnohomu gewan yakât sâtgât sâmu hâreyingimune bonje otbâp.

¹⁷ Yakât topne nângânetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângânet. Mosenje girem den âlâ kulemguop ya yuwu tap. “Lok âlâ me âlâne ikniâk bukulpne yengât topyene teteâkgât sâmu hâreyingiwuapgât dop ki tap. Lok yâhâp me amon yanje denyene hikunomai ya lâuakmâ konok otmap yamâ nângânetâ bonje otbuap.” Yawu tap. ¹⁸ Yakât ninahât topne yuwu sâmune nângânet. Awojnane hângânnohomu gewan yâku yawuâk nâhât topne teteâkgât mâmâne otnihimu kulem topne topne memune ekmâ gamai ya.” Yawu sâop.

¹⁹ Sâmu sâwi. “Âwâhe wosaken mansap? Ya sârâ nângâne.” Sânetâ sâop. “Yene nâhât topne ki nanjai. Gârâmâ Awojnahât topne gurâ ki nanjai. Yawu gârâmâ nâhât topne nanjai mâne Awojnahât topne nângâwanjimbâi.” Yawu sâop.

²⁰ Otmu opon kâmbukne kâlehen tewetsenne katnetâ geminiop yan lohimbi menduhuaknetâ Yesune den kâsikum yingiop. Sâp yan Parisaio yawu sâmu

ekyongop. Yawu gârâmâ Yesu pâi emetņan mem katnehât nângâwi yamâ mumbuapgât sâp ki tâlâhuop yanak ki mewi.

Yesuje Himbim Âwâņahât sâmu ki nângâņetâ keterahop.

²¹ Yesuje yâhâpņe yuwu sâm ekyongop. “Nâ pilâyekmâ ariwom. Arimune yen munomaiân yanâmâ nâ ki neknomai. Ki nekmâ yan orotmemeyeņe bâleņe tâtâem otņetâ yakât matņe umatņe kâpekyiņgimu hiliwahonomai. Yâhâ nâ ari manbom yan yen gurâ watnekmâ ari mannomaihât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

²² Yawu sâmu yuwu sâm alahu gulahu otbi. “Nâ ari manbom yan yen gurâ watnekmâ ari mannomaihât dop âlâ ki tap,” yawu yap. Yamâ girawuhât yap? “Hiwawakbom” sâm nângâm yap mon?” Yawu sâwi.

²³ Sâņetâ sâop. “Nâmâ himbimâmbâ gewan. Yenâmâ hân yuân tetem manmâ gai. Yawu gârâmâ nine topne âlâ, ikņiâk tap. Yenâmâ hân lok bâleņe.

²⁴ Yeņe orotmemeyeņe bâleņe tâtâem otņetâ yakât otmâ matņe umatņe kâpekyiņgimu hiliwahonomai. Yawu gârâmâ awoņņaje hâņgânnohomu ge manman amboņe mansan. Yakât nâhâlen biwiyeņe katmâ orotmemeyeņe kiņgoņ bet pilânomai yamâ ki hiliwahonomai.” Yawu sâop.

²⁵ Sâmu lauyeņe butelim yuwu sâwi. “Gâ wuân lok kinmâ yu yat?”

Sâņetâ sâop. “Emelâk ekyongoan ya. ²⁶ Yakât otmâ nâ yengât topyeņe sâm tetem den âiân katyekbomgât dop tap. Yawu gârâmâ hâņgânnohopņe yu me ya otmap yamâ bulâņanâk. Yakât otmâ yâkât den yawuâk ekyongoman.” Yawu sâop.

²⁷ Yawu gârâmâ Yesuje Himbim Âwâņahât ekyongop yamâ ki nângâņetâ keterahop. ²⁸ Yakât den âlâ yuwu sâm ekyongop. “Yeņeâmâ nâ lok bulâņe howanân nohom kânâņgâneknomai ya ekmâ nâ manman amboņe mansan yakât topņe nângâņetâ bulâņe otmu keterakyiņgiwuap. Otmu Awoņņaje den sâm nihiop yawuâk ekyongom gan ya nine engatneâk ki otman ya gurâ nângâm heņgeņgunomai. ²⁹ Hâņgânnohomu gewan yâk orop biwinetņe kepeiakmâ konohâk otmu tem lâuwawņimune nekmu ârânâdâņ otmap. Yakât otmâ ki betnohomap.” Yawu sâop. ³⁰ Yawu sâmu lohimbî dondâņe den sâop ya nângâņetâ bonņe olop.

Parisaioņe Awarahamgât sen manbi.

³¹⁻³² Nângâņetâ bonņe otmu benņe yuwu sâm ekyongop. “Yiwereņe biwiyeņe heweweņ otmu nâhât den nângâņetâ bulâņe oap. Yawu nângâm yâhânomai yanâmâ meyekmune nâhât hoņ bawalipne bulâņe otnomai. Yawu otmâ Anitâhât topņe nângâņetâ bulâņe otmu holanyekbom.” Yawu sâop.

³³ Sâmu sâwi. “Bâe, nenâmâ Awarahamgât sen mansain. Gârâmâ lok âlâ me âlâņe ki menenekņetâ hoņ bayiņgim mansain. Yakât otmâ topņe girawuhât otmâ “holanyekbom,” yat? Den yat yakât nângâm hâum pâpguain.” Yawu sâwi.

³⁴ Sâņetâ sâop. “Nâņe den bulâņe ekyongomune nângâņet. Lok âlâ me âlâņe orotmemeyeņe bâleņe otmaine yeņe wâtyeņanâk kinmâ ya bet pilâm manman âiloņgoân torokatmâ mannomaihât dop âlâ ki tap. Orotmeme bâleņe ya tâtâemâk otmâ manmâ manman bâleņahât amboņe ya hoņ bawajinomai.

³⁵ Yakât topņe teteâkgât den âlâlen hâum sâmune nângâņet. Lok âlâhât nanņaje âwâņe orop haoņmâ ârânâdâņ manmâ yâhâromawot. Yawu gârâmâ âwâņahât hoņ bawalipņaje gurâ hâmbâi pilâyekmâ ondop yengâlen ari hoņ bayiņgim mannomai. ³⁶ Yawu gârâmâ nâņeâmâ Anitâhât nanņe

mansan. Gârâmâ nâŋe holarŋyebom yamâ manman bâleŋahât amboŋe horŋ ki bawanŋinomai.

³⁷ Yen nombotŋaŋe Awarahamgât sen mansain sâŋetâ ya nanŋan. Yawu gârâmâ nâhât den nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm nâhâtŋe kumunŋe muâk sâmai.

³⁸ Nâmâ Awoŋne orop biwinetŋan den tatmap yamâ tâŋ tâŋâk ekyongom gaman. Yâhâ yeŋeâmâ amboyeŋahât sât lâum yu ya otmâ mansai.” Yawu sâop.

³⁹ Yawu sâmu yuwu sâm ekuwi. “Nenâmâ Awarahamgât sen.” Sâŋetâ sâop. “Yenâmâ Awarahamgât sen bulâŋe mansai mâne yâkŋe olop miop yawuâk watmâ manbâi. ⁴⁰ Anitâŋe den bulâŋe eknohomu nâŋgâm gewan yawuâk ekyongoman. Yâhâ yeŋeâmâ ya nâŋgâmâk tatmâ tatmâ nâ nohoneâk nâŋgâm manmai. Yeŋe oai yu Awarahamŋe olop ya lâup. ⁴¹ Yamâ yeŋeâmâ amboyeŋaŋe olop yawuâk otmâ manmai.” Yawu sâop.

Sâmu sâwi. “Imbi kondarâŋe ki menenekŋetâ san mansain. Awoŋnenŋeâmâ Anitâ ikŋe konok tap.”

Parisaioŋe manman bâleŋe amboŋahât tem lâuminiwi.

⁴² Sâŋetâ sâop. “Nine eŋgatneâk otmâ ki gewan. Anitâŋe hâŋgânnohomu ge mansan. Yakât otmâmâ âwâyeŋe Anitâ mâneâmâ nâhât den nâŋgâm buku otrihimbâi. ⁴³ Yawu gârâmâ nâŋe den ekyongomune nâŋgâŋetâ umatŋe otmu pilâmai. Yakât otmâ den sâmune nâŋgâŋetâ biwiyenŋan ki hâuŋekmap. ⁴⁴ Âwâyeŋe Satan manman bâleŋahât amboŋe, yâkât tem lâunehât nâŋgâmai. Otmu kândikum emelâk orotmeme kiŋgoŋ otmâ gawiŋeâmâ yâkâlên kândiwahom otŋetâ bâlem gamap. Yâhâmâ manman âleŋŋan ki manmân gaopŋak manmâ gamap. Yâhâmâ perâk yakât mâmâŋe pato opagât ikŋe eŋgatŋeâk watmâ kâityongomap. Yawu gârâmâ orotmeme âleŋŋe otbuapgât dop âlâ ki tap.

⁴⁵ Yawu gârâmâ yenâmâ yâkât tem lâum mansaihât nâŋe den bulâŋe yan yuâmâ nâŋgâŋetâ nahat otmap. ⁴⁶ Yâhâ yeŋgâlen gâtŋe âlâŋe den âiân katnekmâ tosa orop mansap sâm nâhâlen gâitbuapgât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ nâŋe den bulâŋe ekyongoman yamâ topŋe girawuhât otmâ nâŋgâŋetâ paha den otmap? ⁴⁷ Lok âlâ me âlâŋe Anitâhât pat manmai yaŋe yâkât denŋe haonmâ ârândâŋ lâumai. Yâhâ yenâmâ Anitâhât pat ki manmai. Yakât otmâ nâhât den hâkâŋ otmâ pilâmai.” Yawu sâop.

Awaraham ki manop yapâek Yesuŋe tatmâ gamap.

⁴⁸ Yawu sâmu yuwu sâm bâlewanŋiwi. “Bâe, Gâmâ Samaria kapi amboŋe. Yakât otmâ weke bâleŋaŋe nâŋgân nâŋgâŋe mem hâlim tuhumu den yu yat.” Yawu sâwi.

⁴⁹ Sâŋetâ sâop. “Nâ weke bâleŋaŋe ki mângâenekmu den sâman. Nâmâ Awoŋne ewe katmâ tem lâuwanŋiman. Yâhâ yeŋeâmâ nâ ki ewe katnekmâ tem lâunihim mansai. ⁵⁰ Yawu gârâmâ lohimbiŋe ewe katneketgât ki nanŋan. Awoŋne Anitâ ikŋiâk nâŋgânihim lohimbiŋe ewe katnekmâ tem lâunihinetgât nâŋgâmap. ⁵¹ Yakât otmâ den bulâŋe ekyongomune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe nâhât tem lâunihim manmai yaŋeâmâ manman kârikŋan mannomai.” Yawu sâop.

⁵²⁻⁵³ Sâmu sâwi. “Bâe, Awarahamâmâ emelâk muop. Otmu poropete ya gurâ emelâk muwi. Yâhâ gâŋeâmâ “nâhât tem lâum mannomaiŋeâmâ manman kârikŋan mannomai,” yawu yat. Yawu sâm muwi ya yeŋgât kunyeŋe mansan yawu nâŋgâmat. Ya ki orotŋe. Yakât otmâ bulâŋanâk weke bâleŋaŋe

mângâehekmu biwi hâlim oat yawu nangain. Gâ yawu sâ mepaeaksat yakât nângâmunje dondâ bâleap.” Yawu sâwi.

⁵⁴ Sânetâ sâop. Nâne nine mepaeaksan mâne nângânetâ porap otbâp. Yawu gârâmâ Awoŋne hângânnohomu gewan yâkneâmâ mâmâne otnihimu kulem topne topne memune eknetâ yahatmap. Yâhâ yeŋeâmâ Awoŋnahât topne ki nângâm “Anitâ Ambonenje” sâm imbiâk kunmai.

⁵⁵ Nâneâmâ yâkât topne nângâm heŋgeŋguan. Yawu gârâmâ “ki nângâwajŋian,” sâman mâne lok perâkne otmâ den membâm. Yeŋe den mem lohimbi kâityongomai yakât dopneâk otbâm. Yawu gârâmâ nâmâ yâkât topne nângâm heŋgeŋgum tem lâuwaŋgimune ârândâŋ otmap. ⁵⁶ Tâmbayeŋe Awarahamje nâ tetem âi tuhumune bulâŋe tetemu ekbehâlâk nângâm nâhâlen biwiŋaje kepeim heronje otmâ manop.” Yawu sâop.

⁵⁷ Sâmu sâwi. “Bâe, Awaraham ya emelâhâk manop. Yâhâ gâmâ sihan mansat. Yawu gârâmâ girawu otmâ Awarahamgât topne nângâm yu yat?” yawu sâwi.

⁵⁸ Sânetâ sâop. “Nâ ninahât topne sâ m tetemune nângânet. Embânân Awaraham ki manop yapâek tatbanjak tatmâ gawanjak tatmâ gaman.” Yawu sâop.

⁵⁹ Yawu sâmu nângânetâ bâlemu “O, Anitâ konok embânân talopjak tatmâ gamap.” Yawu nângâm kât lâum kune sâm otjetâ misinjurakmâ opon kâmbukjambâ yok pilâm gem ariop.

9

Lok âlâ senje bok sâsâŋe Yesuŋe heŋgeŋguop.

¹⁻² Otmu hilâm âlâen tatmâ nângâ nângâ sâp yan nen Yesuhât hoŋ bawalipje mâtâwân ariwin. Ari lok âlâ senje bok sâsâŋe ekbin. Lok yamâ mâmâŋahât teŋjambâ yawuâk teteop. Ekmâ yuwu sâm Yesu âikuwin. “Kutdâ, lok yuâmâ âlâhât tosehât otmâ mâmâŋahât teŋjambâ senje bok sâsâŋe yuwuâk teteop. Iknje orotmeme bâleŋe yakât me âwâŋe mâmâŋe yetgât tosa yakât yu olop?”

³ Yawu sâ m âikumunje yuwu sâop. “Ya bia. Iknje orotmemeŋe bâleŋe me âwâŋe mâmâŋe yetgât tosehât bia. Yawu gârâmâ Anitâhât wâtŋan kinmâ heŋgeŋgumune eknetâ âlâ kândâkdâ olâkgât mâmâŋahât teŋjambâ yuwuâk teteop. ⁴⁻⁵ Yakât nângânetâ teteâkgât den âlâen hâum sâ mune nângânet. Nâne kulem topne topne mem den ekyongomune yan lanŋinŋaje biwiyenjan pilâmu haŋ sâyiŋimap. Yakât otmâmâ nâ hângânnohomu gewan yâkne mâmâne otniŋimu tem lâuwaŋgim manmunje yan lohimbiŋe yâkât wâtŋahât bulâŋe ya eknomai. Yawu gârâmâ hâmbâi katyekmâ arimune yan omoŋ sahakmu âi tuhunomaihat dop ki otbuap.”

⁶ Yawu sâ m hân mem tâpŋum golangumu toâk toâk otmu lok yakât senjan lâwâlem yuwu sâ m hângânguop. ⁷ “Gâ arimâmâ Siloam dengânân senge hâmehe piriakbuat.” Yawu sâop. Otmu kut Siloam yakât topneâmâ yuwu, “hângânnohop” yawu. Yawu sâ m hângângumu ari to piriakmu senje suk sâmu ehop.

⁸ Yawu otmâ âwurem arimu bukulipje otmu lohimbi emelâk topne nângâminiwiŋe ekmâ yuwu sâwi. “O, lok senje bok sâsâŋe mâtâp ginŋan tatmâ ulitnongomap ya yu mon?” Yawu sâ m alahuwi. ⁹ Nombotŋaje sâwi. “Lok ya

yukâ,” sâwi. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ sâwi. “Bia, lok yuâmâ lok yai yawuya,” sâwi.

Yawu sâŋetâ lok ya ikŋahâk yahatmâ sâop. “Yai, yamâ nâ yukâ.” Yawu sâop. ¹⁰Yawu ekyongomu yuwu sâw âikuwi. “Gâ girawu otmâ senge hâreakmu eksat?”

¹¹Sâŋetâ sâop. “Lok âlâ, kutŋe Yesu sâw, yâkŋe hân mem tâpgum golaŋgum sennan lâwâlemu yuwu sâw eknohoap. “Gâ Siloam dengânân ari senge hâmehe piriak.” Yap yawuâk watmâ ari piriakmune senne hâreakmu eksan.”

¹²Yawu sâmu âikum sâwi. “Lok ya wosapâ tap?” sâwi. Sâŋetâ “Nâ ki nanŋan,” sâop.

Parisaioŋe âi pâi tuhuwi.

¹³⁻¹⁴Yawu gârâmâ Yesuŋe tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan lok ya heŋgeŋguop. Yakât otmâ lok nombotŋe ekmâ kinbiŋe lok ya mem den âiân katne sâw Parisaio yengâlen dâim ariwi. ¹⁵Dâim arinjetâ Parisaioŋe girawu otmâ senŋe hâreakmu ehop yakât âikuwi. Âikuŋetâ yuwu sâw ekyongop. “Yesuŋe hân mem tâpgum golaŋgum sennan lâwâlemu yaŋak ari Siloam dengânân piriakmune senne hâreakmu eksan.” Yawu sâop.

¹⁶Yawu sâmu Parisaio nombotŋaŋe yuwu sâwi. “Yesuŋe tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan hân mem tâpgum golaŋguop yamâ âi miop yawuhât dop oap. Yakât otmâ ekmunŋe Anitâŋe ki hâŋgângumu giop oap.” Yawu sâwi. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ yuwu sâwi. “Orotmeme bâleŋe otmâ manmap mâne kulem yuwuya ki membâp.” Yawu sâw hionjakbi.

¹⁷Hionjakmâ yaŋak witgum lok ya yuwu sâw âikuwi. “ “Mem sennan lâwâlemu hâreakmu eksan,” yat. Yakât otmâ topŋe tipŋe nâŋgâwaŋgiat ya sârâ nâŋgâne.” Yawu sâwi.

Sâŋetâ sâop. “Yâhâmâ Anitâhât sâtgât heŋgemnohop yakât ekmune poropete oap.” Yawu sâop.

¹⁸Yâhâ Parisaio nombotŋaŋe senŋe hâreakmu ehop yakât den pat nâŋgâŋetâ ki bulâŋe olop. Yakât otmâ topŋe yâhâpŋe sâŋetâ nâŋgâne sâw âwâŋe mâmâŋe yuwu sâw âiyotgowi. ¹⁹“Nanyetŋe senŋe bok sâsâŋe yawuâk teteop sâwawot. Yamâ yiwerenŋeâmâ girawu otmâ eksap? Yakât sâmutâ nâŋgâne,” sâw âiyotgowi.

²⁰⁻²³Yâhâ emelâk Yesuŋe lok ya ki heŋgeŋguop yan Parisaioŋe den yuwu hikuwi. Anitâŋe tihitnenŋe otbe sâw Yesu hâŋgângumu giop yakât “lohimbi âlâ me âlâŋe yawu sânomai yamâ kewilâyekmunŋe miti emetŋan ki yâhâm yaehen mannomai.” Yawu sâwi. Yawu sâwi. Yawuhât âwâŋe mâmâŋaŋe kewilânelekŋetâ yaehen manmait sâw kiŋgityetŋahât otmâ yuwu sâwawot. “Netgât nannetŋe yu bulâŋanâk senŋe bok sâsâŋe yawuâk mem ga katbit ya nanŋait. Yawu gârâmâ topŋe girawuhât otmâ senŋe hâreakmu eksap ya ki nanŋait. Yamâ yâkŋe ŋaŋa tap mâne yâkât topŋe ekyongombâit. Gârâmâ ikŋe âikuŋetâ topŋe ekyongoâk.” Yawu sâwawot.

²⁴Yawu sâmutâ nanyetŋe yâhâpŋe yuwu sâw âikuwi. “Anitâhât sennan kinsat yakât otmâ den bulâŋanâk sârâ nâŋgâne. Nenâmâ Yesuhât topŋe nanŋain. Yâhâmâ lok bâleŋe. Gâŋe yâkât girawu nanŋat?”

²⁵Yawu sâw âikuŋetâ sâop. “Bâe, yeŋe lok bâleŋe yai yamâ ki nanŋan. Nâmâ senne bok sâmu manminiwan yamâ sâp yiwerenŋe lok yaŋe senne lâwâlemu hâreakmu eksan yamâ nanŋan.” Yawu sâop.

²⁶ Yawu sâmu kunyenje kâriknje otmâ sâwi. “Sârâ nângâne. Gâ girawu otgihimu yan senge yu hâreahop?” Yawu sâwi.

²⁷ Sânetâ sâop. “Âo, nâmâ emelâk ekyongoan. Wongât yenje usut usulâk âi pâi tuhuneksaï? Yenje yâkât hoj bawanjine sâm âinohom tai me?” Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâmu sârekuwi. “Wae, gâneâmâ yâkât den lâuon. Yâhâ nenjeâmâ Mosehât girem den lâumain. ²⁹ Anjoân Anitâne girem den Mose ekuop yamâ nanjain. Yâhâ lok yuâmâ âlâhât sâtgât otmâ âi memap? Topnje ki nanjain.” Yawu sâwi.

³⁰ Sânetâ sâop. “Bâe, yai ya nângâmune nahat oap. Lok yanje sennan lâwâlemu hâreakmu ekban yamâ yenje girawuhât otmâ âlâhât sâtgât otnihop yakât nângâm pâpguai? ³¹ Yawu gârâmâ nenâmâ yuwu nanjain. Orotmeme bâleje otmâ manmaine âi tuhune sâm Anitâ ulitgunetâ ki nângâyingimâp. Yâhâ lohimbî âlâ me âlâne ewe katmâ tem lâuwanjmaine ulitgunetâ âlepnje nângâyingimâp. ³² Yawu gârâmâ kândikum emelâk Anitâne lohimbî katyelekmu yapâek tetem gawiân kulem yuwu yakât pat âlâ ki nângâman. Yakât otmâmâ yuwu nanjan. ³³ Lok yuâmâ Anitâne ki hângângumu giop mâne ki henjemnohombâp.” Yawu sâop.

³⁴ Sâmu sâwi. “Bâe, Gâmâ mâmâhane mengehohop yapâek manman bâleje manmâ gamat. Yakât gâne girawu otmâ den kâsikum ningiwe sâm oat? Pilâm ânmâ ari,” sâm watnetâ ba ariop.

Senje bok sâsâne henjenjuop yanje Yesuhâlen biwiñe kalop.

³⁵ Watnetâ ariop yakât den pat Yesuje nângâop. Lok ya mem tetem yuwu sâm ekuop. “Gâne lok bulânjahâlen biwiñane kepeim mansat me bia?”

³⁶ Sâmu sâop. “Lok pato, gâ âlâhât yat? Yiwerenje tiripnohorâ ekmâ biwinane yâkâlen kepeim manbehât nanjan.” Yawu sâop. ³⁷ Sâmu sâop. “Nâ ninahât yan.”

³⁸ Sâmu sâop. “Kutdâ, biwine gâhâlen katsan,” sâm mepaeop.

³⁹ Yawu sâmu mepaemu yuwu sâop. “Nâ lohimbî topyenje ekmâ kâsipyongowehât gewan. Lok nombotneâmâ “emelâk nângâmain” sâmu mepaeakmai yamâ hâum pâpgunomai. Yâhâ nombotneâmâ “ki nângâmain” sâmai yamâ sâmune nângânetâ harj sâyingiwuap.” Yawu sâop.

⁴⁰ Yawu sâmu Parisaio yan kinbinje nângâm yuwu sâmu âikuwi. “Mainj, nenje mepaeakmaingât hâum pâpgum ki nanjaingât yat me?”

⁴¹ Sânetâ sâop. “Nâhât topne nângâm biwiñene nâhâlen kepeimai mâne emelâk tosayenje biatyingimbâp. Yâhâ yenjeâmâ “emelâk nângâm pesuk pilain” sâmu biwiñene nâhâlen ki kepeimai yakât otmâ tosayenje ya yawuâk tatmâ yâhâwuap.” Yawu sâop.

10

Yesuje tihit otningimâp.

¹ Yesuje ikñan hâum yuwu sâmu ekyongop. “Yuwu sâmune nângânet. Lama amboyenane peke tuhumi lama ya kâlehen katyekmu kinmai. Yâhâ lok âlâ me âlâne lama kombo mene sâmu lama galemne tirek topnan kinmap yakât otmâ peke betnehembâ mem pitik pilâm yâhâm kâlehen kionmâ kombo membuap.

² Yâhâ lama amboyenane dâiyekmâ nak sânduknehen katyekmu kinnet sâmu peke betnehembâ ki kionmap. ³ Yâkneâmâ tirek tâj tâjâk yakât galemne ekumu nângâwanjimu kâlehen ba lama kutyenje ikñiâk ikñiâk yongomap.

⁴ Yongonmu ga peke hindâmu denje nângâm amboyenane watmâ arimai.

5 Yâhâ lok ondopnje pup taka dâiyekmâ ariwe sâm yongonbuap yamâ engat towatnje anjo nângâm ki betjan watnomai.” Yawu sâop.

6 Yesuje den yu ikjan hâum sâmu nângâjetâ ki keterahop.

7 Nângâjetâ ki keterahopgât yuwu sâop. “Nâmâ lama yengât amboyeje bonje. 8 Anjoân nâ hânân ki gewan yanâmâ lok komborâ nombotjanje Anitâhât lama taka dâiyekmâ âlâengen arine sâm yongonjetâ denyenje ki nângâyingiwi. 9 Nâmâ tirek galemje kinman. Lohimbi âlâ me âlâje manman sânduhân manne sâm otmai yamâ nâhâlembâ gam ba peke kâlehen kinjetâ tihityenje otmune kilik milik mannomai. 10 Otmu lok komborâ yâhâmâ lohimbî mem bâleyekmâ itit kiom tuhuyingimai. Yâhâ nâmâ manman kâriknje yingimune yan manmâ yâhâjetgât gewan. Yawu.

11 Otmu âlâkuâk ninahât sâwe. Nâmâ lama galemyenje âlepje mansan. Yakât otmâmâ lok bâleje âlâ me âlâje nâhât lama hilipyongone sâm takanomai yamâ in yawu sârereyekmune nohonomai. 12-13 Yâhâ lama amboyanje nep lok meyekmu yâkât lama galemnyongom yan hâmenjahâlâk nângâmai. Yawu gârâmâ soso hulin âlâje lama neyekbe sâm takawuap yamâ kinjityenjahât otmâ pilâyekmâ arinomai. Arijetâ soso yanje nombotnje neyekmu nombotnje tiok taok otmâ arim kinnomai. Yawu.

14-15 Otmu torokatmâ yuwu sâwe. Anitâ orop biwinetje hikuakmâ konohâk otmu nanjanjiait. Yakât dopjeâk nine lama orop biwinenjanje kepeiakmâ konohâk otmu nanjanjiait. Yakât otmâmâ nâje tihityenje otmâ sârereyekmune nohojetâ mumune yâkne manman sânduhân mannomai. 16 Nohojetâ mumbom yakât kakjan nine lama nombotje emelâk Anitâje manman kârikjahât pat kuyingimu wosapâ me wosapâ mansai, ya gurâ yongonmune denne nângâm yengâlen torokatmâ komot konohâk otjetâ nâ ninak amboyeje otmâ yâhâwom.

17-18 Yâhâ tihityenje otmâ sârereyekmâ mumbomgât awojnaje hângânnohomu gewan. Gem biwinetje konok oap yakât otmâ lauje lâum hewewenjak otmâ kaweyenjan kinmune nohojetâ mumbom. Yakât otmâmâ awojne orop biwinetje kepeiakmâ konohâk otmait.

Otmu nine manmannahât topne nanjanjian yakât otmâ lok âlâ me âlâje yenjahât otmâ hilipnohonomaihât dop bia. Yawu gârâmâ hâmene ki kinbuap sâwangât nohojetâ mumbom. Yanjak benje mumunjabâ yahatbom yangât yawuâk otbom.” Yawu sâop.

19 Yesuje den yawu sâmu Parisaioje nângâm hionjakmâ nombotjanje yuwu sâwi. 20 “Weke bâlejanje mângâemu biwi hâlim otmâ den yu yap. Yakât otmâ wongât ki kuwanjiait? “ 21 Yâhâ nombotjanjeâm yuwu sâwi. “Weke bâlejanje lok senyeje bok sâsâje hengemyongonomaihât dop ki tap. Yâkne den sâmu nângâmunje sâtnje otmâp. Gârâmâ weke bâlejanje lok mângâeyekmu den ihilâk mahilâk sâmai yakât dop ki oap.” Yawu sâwi.

Parisaioje Yesu kâtnjak kune sâm otbi.

22 Otmu emelâk hâkulipnenjanje yâhâpne opon kâmbukje mem miwirikum yanak hotom um Anitâ mepaewi yakât homban tâlâhuop. Otmu homban ya gelâk sâpnan teteop. 23 Gârâmâ emelâk opon ya tuhuwi yan gelâk ningimâp sâm selep bârârâhâk kâlep tuhuwi yakât kutjeâmâ Solomongât selep yan Yesuje yâhâop. 24 Yan yâhâmu Parisaioje mem hawam mewam tuhum âi pâi tuhum yuwu sâm âikuwi. “Wongât topge kurihiakdâ nenje engat yâhâp oain?”

Anitâñe hângângumu gewuap sâminiwi ya gâ me? Me âlâhât mambotnom? Topge tâñ tâñâk eknongorâ nâñgâne.” Yawu sâwi.

²⁵ Sâñetâ sâop. “Nâ yakât emelâk ekyongom gaman. Yamâ yeñe nâñgâñetâ ki bulâñe otmap. Yâhâ Awoññañe mâmâñe otrihimu kulem topñe topñe memune ekñetâ yan topne tetemap. ²⁶ Yawu gârâmâ yenâmâ nâhât lama bulâñe ki manmai. Nâhât lama bulâñe manmai mâne kulem memune ekñetâ bulâñe otmu biwiyeñe nâhâlen katbâi. ²⁷ Yawu gârâmâ nâhât lama bulâñe ya yeñgât topyeñe nâñgâm yongonmune betnan watnekmai. ²⁸ Yawu otmai yamâ nâhât wâtñan kinmâ manman kârikñan mannomai. Yamâ lok âlâ me âlâ, me wahap yu me yañe nâhâlembâ mem dâiyekñetâ hiliwahonomaihât dop âlâ ki tap. ²⁹⁻³⁰ Yâhâ Awoññe kunnenñe pato tatmapñe nâhât lama yañe nâ orowâk manngât pat kuyiñgim wawaeyekmap. Yakât otmâmâ lok âlâ me âlâ, me wahap yu me yañe yâkâlembâ mem dâiyekñetâ hiliwahonomaihât dop gurâ ki tap. Yâhâ Awoñ orop dopnetñe konohâk oap.” Yawu sâop.

³¹ Yesuñe yawu sâmu nâñgâñetâ bâlemu kâtñe mem kune sâm otbi. ³² Kune sâm otñetâ sâop. “Awoññañe âi sâm nihiop ya âilonço mem gamune ekmai. Yakât otmâmâ wuân otmune bâleapgât kâtñe mem nohone sâm oai?” Yawu sâop.

³³ Sâmu sâwi. “Âi âilonço mem gaman yat yakât bia. Gâñe “Anitâ orop dopnetñe konok oap,” sâmat yakât nâñgâmunñe bâlemu gohone sâm oain. Gâmâ lok bâleñe.” Yawu sâwi.

³⁴ Sâñetâ sâop. “Bâe, Anitâñe den sâop ya yeñgât miti pepaen lok âlâñe kulemguop ya yuwu tap. “Yenâmâ nâhât dowâk mansai.” Anitâñe den yawu sâop ya kulemguop. ³⁵ Yâhâ miti pepaen den hârok kulemguwi tap ya bulâñe. Yawu gârâmâ Anitâñe tâmbâlipyenñe yeñgât galemlipyenñe âi sâm yinçim yan “Yenâmâ nâhât dowâk mansai,” sâm ekyongop. ³⁶ Otmu yâk yeñgât sâop yawuâk nâhât sâm âi nihim hângânnohomu gewan. Yakât otmâ “Nâ Anitâhât nanñe mansan,” yawu sâm ekyongomune ya nângâmâk tatmâ nâhâtñe Anitâhât kawenñan kinbe sâm oap sâmai ya nângâmune ki ârândân oap. Anitâñe emelâk yâk yeñgât sâop yawuâk nâhât sâop. ³⁷ Yâhâ nâñe kulem topñe topñe mem gaman ya ekñetâ Awoñnahât dop ki otmap otmuâmâ âlepñe denne nâñgâñetâ tâñât otbuap. Yawu gârâmâ kunyeñe kârikñe otmâ denne nâñgâñetâ gemu betnihim mansai. ³⁸ Yakât otmâ kulem meman ya ekmâ nângâm Awoñ orop dopnetñe konohâk oap yakât nâñgâñetâ keterakiñgiâk.” Yawu sâop.

³⁹ Yawu sâmu nâñgâñetâ bâlemu mem pâi emetñan katne sâm otñetâ ho-hetyenambâ gem ba ariop.

⁴⁰ Ari Yoran to nombotgen emelâk Yoaneñe lohimi mem toen katyekmu manbi yan ari manop. ⁴¹⁻⁴² Yan manmu lohimi kinçitñe orowâkñe arim ekmâ yâkâlen biwiyeññañe kepeim yuwu sâm alahu gulahu otbi. “Yoaneñe kulem âlâ ki miop. Yawu gârâmâ yâkñe Yesuhât topñe eknongop yamâ bulâñanâk sâop.” Yawu sâwi.

11

Lasaro bâleop.

¹⁻² Otmu sâp yakât kakñan lok âlâ, Betani kapi amboñe mesek sâtñan kinop, kutñe Lasaro sâm, touyâhâtñe Maria yet Mata. Yâhâ mesek ki kuop yan Marianeâmâ to kukñe suk suk âlâ mem Yesuhât kâinñan moselemu gemu

pirim somotŋaŋe kereŋ mewangiop. ³ Yâhâ mesek sâtŋan kinmâ pilâyelekké sâam otmu touyâhâtŋaŋe Yesuhât yuwu sâam den katmutâ ariop. “Lok pato, gâ nângâ. Bukuhe yamâ mesek sâtŋan kinsap.” Yawu sâowot. ⁴ Den yawu katmutâ Yesuŋe nângâm matŋe yuwu sâam katmu âwureop. “Imiyetŋaŋe ki pilânenekbuap. Mesek sâtŋan kinsap yakât huhopŋe yamâ lohimbî dondâŋe Awoŋne netgât nângâŋetâ yahatbuap.” Yawu sâop. ⁵ Yâhâ Yesuŋe Mata Maria, Lasaro yâk yengât tepŋe dondâ nângâop. ⁶ Yawu gârâmâ den pat ya nângâm hilâm kalimbu pesuk sâamu yanak nen hoŋ bawalipŋe yuwu sâam eknongop. ⁷ “Yahatŋetâ Yuraia hânân âwurem arine.”

⁸ Yawu sâamu nenŋe yuwu sâam ekuwin. “Lok pato, nengât papatolip-nenŋaŋe yâhâlenâk gâ gohone sâam otbî. Yakât yiwerenŋe âwurem arinom yamâ gohonomai yakâ.”

⁹ Yawu sâamunŋe Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâam eknongop. “Anitâŋe emet hanŋât me omongât dop yawu katmu tetemap. Yawu gârâmâ hilâmân nenŋe mâtâp ekmâ kilik milik arim gamain. Yawu otmâ kâinenŋan ki teŋ sâmap. ¹⁰ Yâhâ omondâŋe ki ekmâ heŋgeŋgum arim gamain. Yawu otmâ kâinenŋan teŋ sâmap. ¹¹ Yiwerenŋeâmâ hilâmngât dop otmu mansain. Yakât otmâ bukunenŋe Lasaro in aman pâlâmŋe iap gârâmâ ari mândemune yahatbuap.” Yawu sâop.

¹²⁻¹³ Otmu Lasaro yamâ emelâk bâleop. Yâkŋe den kelanŋatmâ eknongomu nângâmunŋe ki keterakmu yuwu sâam ekuwin. “Kutdâ, yamâ aman in iapgât yahatbuap. Yakât otmâ ki arinehât nanŋain.”

¹⁴ Yawu sâamunŋe Yesuŋe den tâŋ tâŋak yuwu sâam eknongop. “Lasaroŋe emelâk bâleop. Gârâmâ orowâk tatbit mâne ki bâlembâp. ¹⁵ Emelâk bâleop. Gârâmâ kulem memune ekmâ topne nângâm heŋgeŋgum biwiyenŋe nâhâlenâk kepeinomai. Yakât otmâ tepne heronŋe oap. Bâiŋ, yahatŋetâ arine,” yawu sâop.

¹⁶ Yawu sâamu bukunenŋe âlâ, kutŋe Toma sâam, kutŋe âlâmâ Boho boho, yuwu sâam eknongop. “Kutdânenŋaŋe arinom nanŋap. Yakât âlepŋe nen hârok arimunŋe nongonŋetâ muneâyâ.” Yawu sâop.

Yesuŋe mumunŋambâ mem yahatnenekbuap.

¹⁷ Yawu sâamu yahatmâ Betani kapiân ariwin. Yâhâ “Lasaro ya emelâk bâlemu kurihŋetâ hilâm imbât oap” yawu sâam eknongowi. ¹⁸⁻¹⁹ Yâhâ Betani kapi yamâ Yerusalem kapi pato ya hâlânŋmâek tap yakât otmâ bukulipyenŋe dondâŋe kapi pilâm kahân takawi.

²⁰ Yâhâ Mataŋe “Yesu mâtâwân takam tap,” sâŋetâ nângâm gariŋe pilâm penewangiwe sâam giop. ²¹ Gem ekmâ yuwu sâam ekuop. “Kutdâ gâ nen orowâk tatbin mâne iminetŋaŋe ki pilânenekbâp. ²² Yawu gârâmâ gâŋe wuân me wongât Anitâ ulitguwuat ya âlepŋe nângâhihiwuap.” Yawu sâam ekuop.

²³ Sâamu sâop. “Imihe âlepŋe mumunŋambâ yahatbuap.”

²⁴ Sâamu sâop. “Hâmbâi sâp patoen yahatbuap yamâ nanŋan.”

²⁵ Sâamu sâop. “Manman amboŋe yamâ nâ. Otmu mumunŋambâ yahatmâ mannomai ya gurâ amboŋe nâek. ²⁶ Yakât otmâmâ lohimbî âlâ me âlânŋe biwiyenŋe nâhâlen katmâ manmaiŋe munomai yakât kakŋan mumunŋambâ yahatmâ mannomai. Manmâ yâhâŋe munomaihât dop âlâ ki tap. Den yan yu nângârâ bonŋe oap me bia?” Yawu sâop.

²⁷ Sâmu sâop. “Kutdâ, yat yamâ nângâmune bonje oap. Otmu Anitâje tihitnenje olâk sâm nanje hângângumu gewuap sâmain yamâ gâ ya nanjan.” Yawu sâop.

Yesuje weje nângâop.

²⁸ Yawu sâm âwurem ari garinje den halowâk ekuop. “Kutdânenje mâtâwân taka kinmâ gâhât yap.”

²⁹⁻³⁰ Yawu sâmu Marianje Yesu penewangiwe sâm yahatmâ sururuk sâm ariop. ³¹ Yahatmâ arimu bukulipje kak takawi yanje “Marianje weje nângâm sumângen ari isewe sâm oap,” sâm yahatmâ betjan watbi.

³² Marianje sururuk sâm ari Yesu penewangim isem kinmâ yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, gâ nen orowâk tatbin mâne iminetjanje ki pilânenekbâp,” Yawu sâop. ³³ Yawu sâm isemu bukulipje watbinje orowâk isewi. Isejetâ yekmâ Yesuje tepje nângâyinjim yuwu sâm âiyongop. ³⁴ “Yâk wosapâ kurihiwi?”

Sâmu sâwi. “Pato, yuân ga ek,” sâwi.

³⁵ Yawu sânetâ Yesuje yekmâ tepje nângâyinjim isem kinop. ³⁶ Yakât otmâ lohimbî kinbinje ekmâ yuwu sâwi. “Ekjet. Nângân nângânje yâkâlen kepeim manmagât yawu oap.” Yawu sâwi. ³⁷ Yâhâ nombotjanjeâmâ yuwu sâwi. “Lok senje bok sâsâje ya emelâk senje lâwâlemu hâreakmu ehop. Yawu gârâmâ Lasaro hejengeguop mâne ki mumbâp. Ki hejengeguop yakât nângâmunje bâleap.” Yawu sâwi.

Yesuje Lasaro mumunjabâ mem yahalop.

³⁸ Yawu sânetâ Yesuje nângâm ki ârândâj otmu sumângen ariop. Lasaro yamâ kârikin kâlehen katjetâ tatmu kât pato âlâje mâtâpje manjuwi. ³⁹ Ya ekmâ “Kât ya hâpunjetâ ariâk,” sâm ekyongop.

Ekyongomu Matanje sâop. “Kutdâ, kurihimunje hilâm imbât pesuk yap. Yakât emelâk tâtuk sâm korokje pilap.” Yawu sâop.

⁴⁰ Sâmu sâop. “Yamâ nâhâlen biwihanje kepeim manbuat yanâmâ nâje Anitâhât wâtjan kinmâ kulem membom ya ekdâ âlâ kândâkdâ otbuap yakât emelâk ekghowan.” Yawu sâop.

⁴¹ Yesuhât sâtgât otmâ kât pato ya hâpunjetâ arimu yâkne himbimân pak sâm ekmâ yuwu sâm ulitguop. “Awoj, gâ ulitgohomune nângânihimat ya nanjan. ⁴² Yawu gârâmâ lohimbî kinsai yuje gurâ gâje hângânnohorâ gewan ya ekmâ nângâjetâ bulâje olâkgât senyenjan kinmâ ulitgohowan.” ⁴³ Yawu sâm purik pilâm Lasaro kunop. “Lasaro, yahatmâ ge.” ⁴⁴ Sâmu uk sâm yahalop. Yâhâ kâinje bânje yamâ mem sângum kaok yanje sâhâm kuratguwi. Otmu kun kundenje ya gurâ sângumjak sâhâm kurihiwi. Yakât otmâ Yesuje yuwu sâm ekyongop. “Sângum ya holanmâ pilânet.” Yawu sâop.

Kaipa otmu Parisaioje Yesu mumbuap sâm den hikuwi.

(Mataio 26:1-5 Mareko 14:1-2 Luka 22:1-2)

⁴⁵ Yesuje kulem miop yan lohimbî dondâje kak taka kinbinje ekmâ biwiyenje yâkâlen katbi. ⁴⁶ Yâhâ nombotjanjeâmâ kulem miop yakât den pat Parisaio ekyongowi. ⁴⁷ Ekyongonetâ yanjak Parisaioje hotom uminiwi ya yengât kunlipyenje ari yuwu sâm ekyongowi. “Lok yuje kulem topje topje memap yakât girawu otnje? ⁴⁸ Mâtâp ki manguwanginom yamâ lohimbî kerekne yâkâlen torokatnomai. Yâkâlen torokatjetâ Roma kunlipnenjanje nângânetâ bâlemu tembe lâulipyenje hângânyongonetâ taka nengât opon kâmbukne kândonmâ itit kiom tuhuneneknomai.” Yawu sâwi.

⁴⁹ Yawu sânetâ hotom uminiwi ya yengâlen gâtje lok âlâ, kutje Kaipa sâam, yamâ yambu yan hotom uwi ya yengât kunyeje pato manop. Yâkneâmâ yahatmâ yuwu sâam ekyongop. “Yenâmâ nângâm hâum pâpğumai. ⁵⁰ Yakât otmâmâ yuwu sâam ekyongomune nângânet. Nen Yura lohimbî kerekje hiliwahomaiğât lok yuñahâk muâk sânom.” Yawu sâop. ⁵¹ Yawu gârâmâ den sâop ya ikñahâk ki sâam teteop. Yâhâmâ yambu yakât hotom uwi ya yengât kunyeje manop. Yawuhât den ya sâop yakât bulâje yamâ Yesuje kawenennjan kinmu kuñetâ muop. ⁵² Yâhâ Yura nengâlâk ki muop. Lohimbî wosapâ me wosapâ mansaije Anitâhâlen biwiyenje katnomai kerek menduhunenekmu komot konohâk otnom. Otmâ emelâk manman kârikjahât pat kuningiop ya menomgât kawenennjan kinmu kuñetâ muop. ⁵³ Otmu Kaipaje sâop yapâek toñje katmâ Yesu muâkgât den hikum mâtâpgât pâinmâ gawi. ⁵⁴ Yakât otmâ Yesuje hoñ bawalipñe menenekmu Yuraia hân pilâm, kapi âlâ, kutje Eparaim sâam ya lok ki manmai yakât horatñehen ariwin. ⁵⁵ Yakât kakñanâmâ nengât Tihit tihit hombanj tâlâhumu yan lohimbî dondâje Anitâje nângâyingimu ârandâñ olâkgât toen piriakne sâam Yerusalem kapi patoen yâhâwi. ⁵⁶⁻⁵⁷ Sâp yanâmâ hotom uminiwi yengât kunlipyenje otmu Parisaioñe lohimbî yuwu sâam ekyongowi. “Yesu takawuap otmâmâ lok âlâ me âlâje ekmâ ga eknongomu nenñe pâi emetjan mem katnom,” sâwi. Yakât otmâmâ Yesu ekñetâ biatmu opon kâmbukñan yâhâm yuwu sâam alahu gulahu otbi. “Yen girawu nanjai. Yesu hombanj yu kakñe ki mon ekbuap.” Yawu sâwi.

12

Mariañe to kukñe âlonjo moselemu Yesu kâinjan giop.

(Mataio 26:6-13 Mareko 14:3-9)

¹ Yâhâ Yura lohimbîje menduhuakmâ Yesuhât mambotñetâ bialop. Otmu yakât kakñan hilâm nombolân konok pesuk sâamu Tihit tihit hombanj tetewuap ya utâpgumu Yesuje menenekmu Eparaim kapi pilâm Betani kapiân ariwin. Yâhâ Betani kapi yamâ Yesuje Lasaro mumuñambâ mem yahalop. ² Yan arimunñe kapi ambolipñe nombotñaje Yesuhât heroñje otmâ orowâk menduhuakmâ sot uñetâ newin. Nem tatmunñe Lasaroñe Yesu hâlâñmâ talop. Otmâ Matane sot um hâum ningimu newin. ³ Nem tatmunñe gariñaje nak âlâ toñje kukñe suk suk, hâmenje yahat yahatñe, moselemu Yesuhât kâinjan gemu somotñe kâlep pato yañe mem gowasiñmâ kereñ mewañgiop. Otmu kukñe yañe pindindiñ sâam hâmenennjan yâhâop. ⁴ Kukñe nângâm nengâlen gâtje âlâ, kutje Yurasi, Karioto kapi amboñe yamâ gâmâlâk Yesuhât betñehen kionbuap yañe sâop. ⁵ “Bâe. To kukñe suk suk yu mem ari lok nombotñe yingimunñe yakât hâmenje, wan tausen kina yawuya ninginjetâ lohimbî umburuk mansai kâsikum tânyongombâingât dop.” Yawu sâop. ⁶ Otmu yâhâmâ den yu sâop yuâmâ lok umburuk manbi ya tânyongonehât ki sâop. Yâhâmâ nengât tewetsenñe katipñe galem gum kinmâ yapâ kombo meningiminiop. Yakât otmâ ikñahât nângâm sâop. ⁷⁻⁸ Yawu sâamu Yesuje yuwu sâam ekuop. “Kâmbukñe, ki sâam guhuñmâ tatñet. Kulem miap yu ekmune ârandâñ oap. Yawu gârâmâ nâ getek nohoñetâ mumbom yan to torehenñe tap yuñe mem yâhâñje pirinekuap. Yawu gârâmâ yu ki mem hângângum tewetsenñe mem lohimbî umburuk tânyongomai. Yamâ wongât? Yâhâmâ yen orop sâp kâlep manñetâ tânyongonomai.” Yawu sâop.

⁹ Otmu Yesuje Betani kapiân yâhâ talop yan lohimbî dondâje nângâm ekne sâam takawi. Otmu yakâlâk bia. Emelâk Yesuje Lasaro mumuñambâ mem

yahalop ya nāngāwihât ekne sâam takawi. ¹⁰⁻¹¹ Taka Lasarone mumuñambâ yahalop yakât ekñetâ âlâ kândâkdâ otmu biwiyenye Yesuhâlen katbi. Yakât otmâmâ hotom uminiwi yengât kunlipyenaje nāngāñetâ bâlemu den yuwu sâam hikuwi. “Lohimbi kiñgitñe orowâkñe Yesuñe Lasaro mumuñambâ mem yahalop ya nāngām yâkâlen torokatmaihât yâhâp yâhâp yotgomunñe mundo-mawot,” sâawi.

*Yesuñe Yerusalem kapiân yâhâmu herone otbañgiwi.
(Mataio 21:1-11 Mareko 11:1-11 Luka 19:28-40)*

¹² Emet hanj sâamu nenñe yahatmâ Betani kapi pilâm Yerusalem kapiân yâhâwin. Betani kapi pilâmunñe lohimbi dondâñe Tihit tihit hombanj ekne sâam Yerusalem kapiân taka tatbiñe Yesu kapiân takawuap ya nāngâwi. ¹³ Ya nāngām kapi pilâm gem matuk yawuyaeak yakât esenñe hârem mâtâwân kinñetâ gamunñe herone otbañgim sâawi. “Anitâñe Isirae nengât tihitnenñe otbuat sâam kunnennye katgekma âi sâam gihim hāngāngohomu mat takat. Yakât otmâ Anitâ mepaeain,” sâam herone otbi. ¹⁴ Herone otñetâ Yesuñe donji nanñe âlâ mem kakñan yâhâ tatmâ kapiân yâhâop. Otmu yâhâop yakât emet inānñan poropete âlâñe den kulemuop ya yuwu tap.

¹⁵ “Yen Yerusalem kapi ambolipñe nāngāñet. Yengât kutdâyenye donji nanñe kakñan tatmâ yengâlen takamu ekmâ herone nāngāwanjinomai. Yakât otmâ âlâkuak ki gorâyiñgiwuap.”

Den kulemuop ya yawu tap. ¹⁶ Otmu sâp yanâmâ hoñ bawalipñe nenñe donji ya dâim ge wanmunñe kakñan tatmâ kapiân yâhâop. Kapiân yâhâop yan den yakât bulâñe teteop yakât hâum pâpñuwain. Yâhâ Yesuñe himbimân âwurem yâhâop yakât kakñan yukât nāngāmunñe keterahop.

¹⁷⁻¹⁸ Otmu emelâk Yesuñe Lasaro mumuñambâ mem yahalop yakât lohimbi dondâñe ekbi. Otmu yâkñe bukulipyenye ki ekbi ya ekyongonjetâ nāngāwihât Yesu ekne sâam mâtâwân ge penewañgim herone otmâ orowâk kapiân yâhâwi. ¹⁹ Herone otbañgñetâ Parisaio nombotñaje ekmâ nāngām bâlewanñim yuwu sâam alahu gulahu otbi. “Bâe, nenñe lohotñe ot tatmunñe lohimbi kiñgitñe orowâkñe Yesuhâlen torokatnomosai yukâ. Yakât otmâ girawu otmunñe yan Yesu watmâ tai yu pilâñet?” Yawu sâawi.

Yesuñe mumbuap yakât Pilip yet Anderea ekyotgop.

²⁰ Otmu sâp yanâmâ Girik kapi ambolipñe nombotñaje Anitâ mepaene sâam Yerusalem kapiân yâhâwi. ²¹ Kapiân yâhâ Yesu ekne sâam bukunenñe âlâ, Pilip sâam, yamâ Besaita kapi yamâ Galilaia hânân tap yan gâtñe, yâkâlen toho Yesuhât âikuwi. ²² Yesuhât âikuñetâ Pilipñe bukunñe Anderea ekumu orowâk Yesuhâlen ari den ya ekuowot. ²³ Ekumutâ nāngām matñe yuwu sâam ekyotgop. “Bâin, Anitâñe nâ lok bulâñe hāngānnohomu gewan. Nâhât topne tetemu nāngāñetâ âlâ kândâkdâ otmu mepaeneknomaihât sâpñe tâlâhuap. ²⁴ Yakât den âlâen hâum sâmune nāngāmutâ keterahâk. Senjo alikñe ki mondotmâ hân kâlehen katmain yamâ kāmñe ki gamu bonñe ki otmap. Yâhâ senjo alikñe hân kâlehen katmunñe tatmâ kāmñe pururuk sâam yahatmâ esenñe huhumap. Yawu otmâ suriñe pilâm yanjak bonñe otmap. Yawu gârâmâ senjo alikñe konok yapâek bonñe pato tetemap. Yakât donñeâk nohoñetâ mumune hânân katnekñetâ gemune yapâ gâtñaje lohimbi dondâñe monman bulâñe mem tetenomai. ²⁵ Yakât yuwu sâmune nāngāyeyet. Lohimbi âlâ me âlâñe yeñe manmanyeñahâlâk mem mete tuhum mannomai yamâ hâmbâi hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâñe manmanyeñahât ki mem mete tuhum nâhâlâk

biwiyenje katmâ mannomai yanjeâmâ manman kâriknan mannomai. ²⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâne nâhâlen torokatmâ hon banihinomai yanjeâmâ tem lâunihim mannomai. Yawu manjetâ Awoņnanje meyekmâ nâhâlen torokatyekmu biwinenjanje hikuakmâ konohâk otmâ orowâk manbisâin.

²⁷ Yawu gârâmâ sâp yiwerenje yu biwine umatne oap. Biwine umatne otmu yakât girawu sâwom. Yuwu mon sâwom? Awoņ, umatne bâlene yu kaknan yâhâmapgât nângânihirâ pilâm ariwehât nanjan. Yamâ benje yawu bia. Umatne yu kaknan yâhâmu sât gum mumbehât hângânnohorâ gewan. ²⁸ Yakât otmâ sârâ umatne yu me ya kaknan yâhâwuap yu ekmâ lohimbi dondâne mepaehekjetgât nanjan.” Yawu sâop.

Yawu sâmu himbimâmbâ âwânanje yuwu sâop. “Emelâk kulem topne topne mem garâ ekjetâ âlâ kândâkdâ otmu mepaenekmâ gamai. Yawu gârâmâ âlâkuâk kulem mendâ ya ekmâ mepaeneknomai.” Yawu sâop.

²⁹ Yawu sâmu lohimbi yan kinbiņe denne nângâm sâwi. “Âo, himbim gunguruņ sâmu nanjan.” Yâhâ nombotnanje sâwi. “Bia, anelo âlâne den ekumu ombenje munnanje űawan űawan sâm arimu nanjan,” yawu sâwi.

³⁰ Yawu sânetâ Yesuņe yuwu sâm ekyongop. Anitâne den yiwerenje eknohomu nanjai yuâmâ biwine houņ sâmapgât ki yap. Yeņe nâhât nângânihinetâ keterahâkgât yap. ³¹ Sâp yiwerenje yupâek Anitâne lohimbi yenġât biwiyenje ekmâ mem kiwiliyekmâ sâm hâreyiņgiwuap. Yâhâ lohimbi bâlene yenġât amboyenje, kutne Satan sâm, ya mem ge katmune yakât wâtne pesuk sâwuap. ³² Yakât topneâmâ yuwu. Nâ howanân nohom kânângânekjetâ kinbom. Yawu otbom yan lohimbi kerek dâiyekmune nâhâlen torokatnomaihât nanjan.” Yawu sâop. ³³ Mem âlâlâ tuhuņetâ mumbuap yakât topne nângânetâ keterakyiņġiâkgât Yesuņe yawu sâm ekyongop.

³⁴ Yawu sâm ekyongomu lohimbi yan kinbiņe nângânetâ ki ârândâņ otmu yuwu sâm âikuwi. “Bâiņ, yat yawu bia. Moseņe den âlâ kulemguop ya yuwu tap. Anitâne hângângumu gewuap yamâ manman kâriknan manmâ yâhâwuap. Yawu gârâmâ gâņeâmâ yuwu sâmat. “Anitâne lok bulâne hângânnohomu gewan,” ya sâmat. Yamâ girawuhât otmâ “Howanân nohom kânângâneknomai” yat. Yakât otmâ Anitâne lok bulâne hângângumu gewuap yakât topne yamâ nângâm hilipgumat. Yakât otmâ lok âlâhât yat?” Yawu sâwi.

³⁵⁻³⁶ Sânetâ sâop. “Sâp yiwerenje yuâmâ sâmune lanjinņane biwiyenjan pilâmu hanj sâyiņgimap. Yawu gârâmâ lanjinne bok sâmu omoņ bâlene sahakmapgât yeņe lanjinņahât amboņahâlen biwiyenje kepeim lanjinņanâk mannomai. Yâhâ sâp ki kâlep otmâek lanjinne bok sâmu yan omoņ sahakbuap. Yawu otmu omoņân mannomaiņe bam gane sâm mâtâp ki ekmâ awawi guwawi otmâ ari hiliwahonomai.” Yawu sâop. Yesuņe den sâm tiņ pilâm pilâyekmâ ge misiņgurahop.

Lohimbi kinġitne orowâkne biwiyenje Yesuhâlen ki katbi.

³⁷ Yesuņe hânân manop yan kulem topne topne memu Yura lohimbije yakât topne ekjetâ ki keterakmu yanak yâkâlen biwiyenje ki katbi. ³⁸ Yâkâlen biwiyenje ki katbi yakât emet inânņan poropete âlâ, kutne Yesaia sâm, kulemguop yakât bulâne teteop.

“Kutdâ, gâhât den pat âlepne ekyongomunne kapi ambolipnanje nângânetâ ki bonne otmap. Otmu gâne mâmâne otningirâ kulem topne topne memunne ekjetâ ki keterakmap. Yakât otmâ gâhâlen biwiyenjanjeâmâ ki

kepeimai." Yawu kulemguop. ³⁹ Anitâhâlen biwiyenaje ki kepeiwi yakât topje teteâkgât Yesaianje den âlâ kulemguop ya yuwu tap.

⁴⁰ "Lohimbi nombotjanje Anitâhât hâkân otmâ nângâm kâkâsuk mansai. Yakât otmâ biwiyenje alitmâ hiliwahonjetgât yâkne nângân nângânyenje mem gulip tuhuyingimu ki nângânetâ hâumap. Otmu senyenje mem kâtâpumu ki ekjetâ keterakmap." Yawu kulemguop.

⁴¹ Yâhâ Yesu âwânaje âi sâm wanop ya tuhumi tin pilâm mumunambâ yahatmu ekjetâ âlâ kândâkdâ otbuap ya Yesaianje emet inânjan ekmâ nângâm kulemguop.

Miti emetjahât galem nombotjanje biwiyenje Yesuhâlen katbi.

⁴²⁻⁴³ Yawu gârâmâ Yura nengât miti emetjahât galem nombotjanjeâmâ biwiyenje Yesuhâlen katbi. Yawu gârâmâ bukulipyenaje nângâyinginetâ yahalâkgât lohotjanâk manbi. Yawu manbi yakât Anitâje nângâmu ârândân oap me bia yakât ki nângâwi. Yawu nângâm Parisaioje nângâm bâleyingim miti emetjambâ kewilâyekjetâ yaehen manmahât Yesuhâlen biwiyenaje kepeiwi yakât ki sâwi.

⁴⁴⁻⁴⁵ Yesuje torokatmâ yuwu sâop. "Lohimbi âlâ me âlâje nâhâlen biwiyenje kepeimai yamâ biwiyenje nâhâlen kepeian sâm awonje hângânnohomu gewan yâkâlen kepeimai. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâje nâhâlâk nângâmai yamâ nângânihiain sâm awonje hângânnohomu gewan yâk nângâwanjimai. ⁴⁶ Yâhâ balam sem lanjinje pilâmu lohimbije ekmâ henjengumai yakât dopjeâk nâje hohetyenjan ge manmune nâhât manmannahât lanjinjanje biwiyenjan pilâmu hanj sâyingimâp. Yawu otmâ lohimbi âlâ me âlâje omonân torokatmâ manmahât biwiyenje nâhâlen kepeim manjetâ hanj sâyingiâkgât gewan.

⁴⁷ Nâje lohimbi den âiân katyekmâ matje yingiwehât ki gewan. Nâmâ sârereyekmâ manman kârikjan mem torokatyekbe sâm gewan. Yakât otmâ lohimbi nombotjanje nâhât den nângânetâ gemu bet pilâm manmai yamâ den âiân ki katyekmâ matje yingiwom yakât topje yuwu. ⁴⁸ Den ekyongomune nângânetâ gemu bet pilâmai den yunahâk sâp patoen topyenje mem tetemu Anitâje matje yingiwuap. ⁴⁹ Nâje den ekyongom gaman yuâmâ nine enjatneâk ki ekyongoman. Awojnaje den yu ekyongowuat sâm hângânnohomu gewan. ⁵⁰ Yakât topje yuwu tap. Awojnahât den ekyongom gaman yu lâum mannomai yanâmâ manman kârikjan manmâ yâhânomai ya nângâmune bulâje otmap. Yakât otmâmâ awonjanje den yu ekyongowuat sâm nihop. Yawuâk ekyongoman." Yesuje yawu sâop.

13

Yesuje honj bawalipje yengât kâiyenje piriop.

¹ Emet omonj otmu hanj sâwuap yan Tihit tihit hombanj tetemu Yesuje pilânenekmâ âwânahâlen âwurem yâhâwuap yakât nângâop. Yakât otmâ nen wawaenenekmâ manmâ gaop yawuâk torokatmâ manbuap yakât nângâmunje keterahâkgât menenekmu emet âlâen menduhuakmâ sot um newin. ² Otmu bukunenje âlâ orowâk um nem tatbin yamâ Simon nanje, kutje Yurasi sâm, Karioto yan gâtje. Yamâ Satanje emelâk yâkât biwijnan kionju Yesu betjehen kionbuap yakât biwije kalop. ³ Yawu gârâmâ Yesu âwânaje wâtje wanjâ hângângumu ge wuân me wuân otbuapgât dop tatbanjiop yakât nângâop. Yawu gârâmâ umatje tetewangimu yakât kakjan âwânahâlen âwurem yâhâwuap yakât gurâ nângâm manmanje ki alilop.

4 Yawu otmâ nenje bukulipnenje yengât nângâm hoj bayinginehât Yesuje nem tatbin yapâ uk sâam yahatmâ sângum kâlep mânujahop ya tuhumm pilâm kerej âlâ mem pânan kepeiop. 5 Yawu otmâ yahatmâ to mem kondoân gâiop. To gâim katmâ nen hoj bawalipje konok konok kâinenje piringiopi. Pirimâmâ kerej meningiopi. 6 Yawu otmâ, Simon Petoro yâkât kâine piriwângije sâam otmu yâkât Petoroje nângâmu umatje otmu yuwu sâam ekuop. “Kutdâ, girawuhât otmâ kâine piriwe sâam oat? Pilâhât nanjan.”

7 Sâmu sâop. “Wongât kâihe pirihihian yâkât ki nanjat. Hâmbâi mâne gâmâ topje nângârâ keterakbuap.”

8 Sâmu sâop. “Gâmâ kâine ki piri. Kâmbukje, pilâ.”

Sâmu sâop. “Nâje kâihe ki piriwom yamâ gâ nâ pilânekmâ gikiâk manbutat nanjan.”

9 Sâmu sâop. “Bâinj, âlepje gâje piri nekbe sâam oat gârâmâ kâine konohâk ki piriwuat. Gâje bâtne otmu senne hâmene ya orowâk piri nekbuatgât nanjan.”

10 Sâmu sâop. “Yen kerekje omonânâk piri aksaihât salehâk tai. Yawu gârâmâ mâtâp tâlim takai yâkât otmâmâ kâiyenje konok piriân. Yawu gârâmâ yen tai yu osetyenjan gâtje âlâmâ salehâk ki mansap.” Yawu sâop. 11 Yurasije ikje betnehen kionbuap yâkât nângâm sâop.

12 Otmu kâiyenje ya kerehâk piri pesuk pilâm sângumje holaŋmâ kalop ya yâhâpne mem mânujahop. Mânujakmâ gewâkŋan ge tatmâ yuwu sâam eknongop. “Yiwerenje kâiyenje piri yeksan yukât topje nângânetâ keterahâkgât yuwu sâamune nângânet. 13 Yejeâmâ “Patonenje” me “Kutdânenje” sâam nohonmai. Nâje yengât kunyeje manman yâkât nohonmai ya nângâmune ârândâj oap. 14-15 Yawu gârâmâ nâje kunyeje oan yâkât otmâmâ yeje hoj bawaŋgiakmâ mannomaihât dop kum kâiyenje piriân. Yâkât otmâ yengu towat tiripyongoan yuwuâk otmâ mannomai. 16 Yâkât yuwu sâamune nângânet. Yeje hoj banihim mansai. Yâkât otmâ kutdâlipne mannomaihât dop ki tap. Yawu gârâmâ nâje hoj hângânyongomune nâhât tem lâum mannomai. Yawu otjetâ amutyenjan manbomgât dop bia. 17 Yâkât nângâm sâp yiwerenje yu hoj bayingian yâkât dopneâk hoj bawaŋgiaknomai. Yawu otnomai yanâmâ Anitâje nângâmu ârândâj otmu biwi herenje mannomai.

Yesuje ikje betnehen Yurasije kionbuap yâkât sâop.

18 Nâmâ biwiyenahât topje nângâm tem lâumihim manjetgât meyekmune mansain. Yawu gârâmâ kerek yengât ki yan. Miti pepaen den âlâ yuwu tap. “Bukune lau konok niait yanjeâmâ mem purik pilânehop.” Den yawu tap yâkât bonje teteâkgât yen tai yu osetyenjan gâtje âlâje mem bâlenekbuap. 19 Nâje sâp yiwerenje yu den ekyongoan yukât bonje tetewe sâam oap. Tetemu ekmâ yan Anitâ orop dopnetje konohâk oap yâkât topje ekmâ nângâm henjenjunomai. 20 Yâkât yuwu sâamune nângânet. Lohimbi âlâ me âlâje buku otnihimai yanje nâ otnihian sâam yan awonje hângânnohomu gewan yâk otbaŋimai. Yawu gârâmâ nâje yawuâk hângânyongomune arijetâ buku otyinginomai. Yawu otyinginomai yanje yen otyingian sâam yan nâ otnihino- mai” Yawu sâop.

Yurasije Yesu betnehen kionbuapgât sâop

(Mataio 26:20-25 Mareko 14:17-21 Luka 22:21-23)

21 Yesuje yawu sâam biwiŋe umatje otmu yuwu sâop. “Bulânanâk ekyongomune nângânet. Yen tai yu osetyenjan gâtje âlâje betnehen kionbuap.”

22 Den sâop yamâ âlâhât sâop ya ki nângâmunje teteop. 23-24 Yâhâ nâ otmu

Yesu biwinetŋe hikuakmâ konohâk olopgât nâmâ yâk hâlâŋmâ tatban. Yakât otmâmâ Petoroŋe sennaŋak otmu ândâp katmune halowângen eknohom sâop. “Ya ekum ehâ. Yu âlâhât yap?” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâm eknohomu nâŋgâm nâŋe Yesu yuwu sâm âikuwan. “Bâe, gâ yat yamâ âlâhât yat? Ya sârâ nâŋgâwe.” ²⁶ Âikumune sâop. “Sot mem motokmâ waŋmune nembuap yakât yan.” Yawu sâm sot mem motokmâ Yurasi waŋmu miop. ²⁷ Miop yanâk Satanŋe biwiŋan kioŋop. Biwiŋan kioŋmu yanak Yesuŋe nâŋgâm yuwu sâm ekuop. “Gâ yiwerenŋe yu me ya otbehât nanŋat. Ya âlepŋe otbuat.” Yawu sâop. ²⁸ Yesuŋe Yurasi yawu sâm ekuop yakât topŋe bukulpŋaŋe ki nâŋgâwi. ²⁹ Yâhâ Yurasiŋe nengât tewetsenŋe galemŋum manminiop. Yakât otmâ bukulpŋe nombotŋaŋe yuwu nâŋgâwi. “Yurasiŋe tewetsenŋe mem ari sot puluhuâkgât Yesuŋe ekuap,” yawu nâŋgâwi. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ “Yurasiŋe tewetsenŋe sâlikum nombotŋe hârem lok umburuk mansai ya yinŋiâkgât ekuap,” yawu nâŋgâwi. ³⁰ Yesuŋe sot mem motokmâ waŋmu miop yanâk Yurasiŋe yahatmâ pilânenekmâ ariop.

Biwinenŋaŋe kepeiakmâ buku oranjim mannom.

³¹⁻³² Yurasi gem arimu Yesuŋe yuwu sâm eknongop. “Anitâŋe nâ lok bulâŋe hâŋgânnohomu gewan yakât topŋe lohimbî kerekŋe nâŋgâm heŋgenŋunetgât kulem âlâ nâhâlen tetewuap. Tetemu lohimbî dondâŋe ekmâ nâŋgâŋetâ âlâ kândâkdâ otmu mepaeneknomai. Yâhâ nâŋe Anitâhât tem lâumune kulem tetemu ekŋetâ ewe membe otmu yanak Anitâ mepaenomai.

³³ Bukulipne, emelâk Parisaio ekyongowan ya yawuâk ekyongomune nâŋgâŋet. Sâp kâlep ki otmuâk pilâyekmâ ariwom. Yawu gârâmâ ariwom yan gurâ yeŋe arinomaihât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ pâinneknomai yamâ ki neknomai. ³⁴ Yawuhât den âlâ yuwu ekyongomune lâum mannomai. Nâŋe biwinaŋe kepeiyekmâ mansan yakât dopŋeâk yengu biwiyeŋaŋe kepeiakmâ buku oranjim mannomai. ³⁵ Yawu oranjim mannomai yanâmâ yeŋe nâhât hoŋ banihim mansai yakât yen yekmâ nâŋgâyinŋim heŋgenŋunomai.” Yawu sâop.

Petoroŋe Yesu betguwuap yakât Yesuŋe sâop.

(Mataio 26:31-35 Mareko 14:27-31 Luka 22:31-34)

³⁶ Yesuŋe yawu sâmu Petoroŋe yuwu sâm âikuop. “Kutdâ, gâ wosaken ariuwat?”

Sâmu sâop. “Yen pilâyekmâ arimune watneknomaihât dop ki tap. Yawu gârâmâ hâmbâi sâp âlâenâmâ nâhâlen torokatnomai.” Yawu sâop.

³⁷ Sâmu sâop. “Kutdâ, wongât gâ orop ki arinomai yat? Yâhâ kasalipŋaŋe gohoŋetâ mumbuat yamâ nâ orowâk notgonomaihât nanŋan.”

³⁸ Sâmu sâop. “Bukune, yuwu sâmune nâŋgâ. Gâŋe nâ betnohom topne kurihiuwat. Betnohorâ kalimbunŋe otmu gokorok isewuap.” Yawu sâop.

14

Yesuŋe himbimân kawenenŋe heŋgenŋuwuap yakât sâop.

¹ Yesuŋe torokatmâ yuwu sâm eknongop. “Nâŋe pilâyekmâ ariwom yakât ki nâŋgâm ketet otnomai. Yeŋe Anitâ tihit ambonahâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmai yakât dopŋeâk nâhâlen gurâ biwiyeŋaŋe kepeim mannomai. ² Awonŋe tatmap yan emet biwiŋe dondâ tap. Yawu ki tap mâne, nâŋe emelâk yakât sâm tetem ekyongombâm. Nâ in ki ariwom. Yeŋgât kawememune yan ari tatnomaihât ariwom. ³ Ari kaweyenŋe heŋgenŋum yanâmâ

âwurem taka meyekmune nâ orowâk ari mannôm. ⁴Yâhâ nâje Anitâhât tem lâum âi sâm nihiop ya tuhumm metem âwurem yâhâwomgât mâtâp ya emelâk ekyongowan.”

Yesuhâlen biwinnenjahe kepeinom otmuâmâ Anitâhâlen yâhânôm.

⁵Yawu sâmu bukunenje âlâ, kutje Toma sâm, yâkje yuwu sâm âikuop. “Kutdâ, gâ wosaken ariuwat ya ki nanngain. Yakât otmâmâ nengu mâtâp girawu ya watmâ gâhâlen takanom?”

⁶Sâmu sâop. “Nâ ninak Anitâhâlen arinomai yakât mâtâp oan. Otmu Bulâje Ambojeâmâ nâ mansan. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâ Anitâhât den ekyongomune nângâjetâ bulâje otmu nâhâlen torokatmâ mannômai yahe manman kârikjan mannômai. ⁷Yeje nâhât topne nângâm metewi mâne Awoŋnahât topne emelâk nângâmbâi. Yawu gârâmâ sâp yupâek nâ nekmâ nângânômai yamâ Awoŋnahât topne nângâm henngunomai.” Yawu sâop.

⁸Yawu sâmu Pilipje sâop. “Kutdâ, awoŋnenje tiripngorâ eknehât nanngain. Ekmunje biwinnenje huruŋ sâwuap.”

⁹Sâmu sâop. “Pilip, yenâmâ nâ orop sâp kâlep manmâ gain. Yakât otmâ girawuhât otmâ nâhât topne ki nanngat? Anitâ orop dopnetje konohâk oap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâje nâhât topne nanngap yamâ Awoŋnahât topne gurâ nanngap. Topnetje yawu taggât wongât “awoŋnenje tiripngorâ ekne” sâm eknohoat? ¹⁰Nâmâ Awoŋ orop biwi nângân nângânetje hikuakmâ dop konohâk otmu tatmait yakât topne nanngat.” Yawu sâm ekum yuwu sâm eknogop. “Nâje den ekyongoman yuâmâ nine enngatneak me ninahâlâk otmâ ki sâman. Awoŋ orop biwi nângân nângânetje konohâk otmâ tatmait. Yakât otmâ yâkje mâmâje otnihimu yâkât wâtjan kinmâ kulem topne topne mem gaman. ¹¹Yawu gârâmâ Awoŋ orop biwi nângân nângânetje hikuakmâ konohâk tatmait ya nângâjetâ bulâje olâkgât nanngan. Ya nângâjetâ ki bulâje otbuap otmuâmâ kulem topne topne mem gamune ekmai yakât nângânômai yanâmâ netgât nângâjetâ bulâje otbuapgât nanngan. ¹²Bulâjanâk ekyongomune nângâjet. Awoŋnahe mâmâje otnihimu yâkât wâtjan kinmâ âi memune bulâje tetemap. Yakât otmâ Awoŋnahâlen âwurem yâhâwom yanâmâ âi bulâje pato tetemu eknomai. Dop yawuâk lohimbi âlâ me âlâje nâhâlen biwiyenjahe kepeim manngatâ mâmâje otyingiwom. Yawu otyingimune nâhât wâtjan kinmâ âi menjetâ bulâje tetewuap. ¹³Awoŋnahâlen arimune yan yeje biwiyenjahe nâhâlen kepeim yu me yakât ulitnohomai yamâ âlepeje nângâyingiwom. Nângâyingimune bulâje tetemu lohimbiŋe ekmâ Awoŋne mepaenomai. ¹⁴Yakât yâhâpne sâmune nângâm henngunjet. Yeje nâhâlen biwiyenjahe kepeim yu me yakât ulitnohonomai yamâ âlepeje nângâyingiwom.

Wâtgât mâmâjahât Heak gewuap yakât Yesuje sâop.

¹⁵Yeje nâhâlen biwiyenjahe kepeim mannômai yakât bonje yamâ nâhât tem lâum mannômai. ¹⁶Yawu manngatâ nâje Awoŋne ulitgumune yâkje ikje Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge mâmâje otyingimu yâkât wâtjan mannômai. ¹⁷Yâhâ yeje yâkât wâtjan mansai. Yakât otmâ yeje yâkât topne nanngai. Yâhâ hâmbâi yâkje biwiyenjan ge mâmâje otyingiwuap. Lohimbi biwiyenje pâlâmje otmâ belângen mansainje yâkât topne ki nanngai. Yakât otmâmâ ya yengâlen ki ge mâmâje otyingiwuap.

¹⁸Nâ yiwerenje pilâyekmâ ariwoman. Yâhâ yen mandu yawu otmâ manmahât nâje âwurem gewom. ¹⁹Yâhâ pilâyekmâ yâhâwom yakât kakjan

lohimbi biwiyenje pâlâmne otmâ belângen manmainje âlâkuâk ki neknomai. Yawu gârâmâ yenâmâ âlâkuâk neknomai. Otmu nâne mumuñambâ yahatmâ manman kârikñan manmâ yâhâwom. Yakât otmâ yenje gurâ mumuñambâ yahatmâ nâhâlen torokatñetâ orowâk manmâ yâhânom. ²⁰ Yâhâ mumuñambâ yahatbom yanâmâ nâ Awoñ orop biwi nângân nângânnette hikuakmâ konohâk tatmait yakât topñe yenje nângâm henjenñunomai. Otmu yen orop biwi nângân nângânnenje hikuakmâ konohâk mansain ya gurâ nângâñetâ keterakbuap.

²¹ Lohimbi âlâ me âlâne nâhâlen biwiyenñe kepeim manmai yamâ nâhât den nângâm tem lâunihimai. Otmu nâhâlen biwiyenñe kepeim mannomai yamâ Awoññe wawaeekmâ tihityenje otbuap. Otmu yenje nâ orop konohâk otñetâ yanâmâ nâne biwiyenñan gemune topne nângâm henjenñunomai.” Yawu sâop.

²² Yawu sâmu Yurasi Simon nanñe yâkât nambenñe yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, sârâ nângâwe. Biwinenñe gâ orop kepeiakmâ konohâk otmu yan biwinenñan gerâ topge nângâm henjenñunom. Yâhâ wongât otmâ lohimbi belângen mansai ya yengât biwiyenñan ki gerâ topge nângânomai?” Yawu sâop.

²³ Sâmu sâop. “Lohimbi âlâ me âlâne nâhâlen biwi nângân nângânyenñe kepeim manmainje nâhât denne nângâm lâumai. Lohimbi yawuya Awoññe wawaeekmâ tihityenje otmu net orowâk manmâ yâhânomai. ²⁴ Yâhâ lohimbi âlâ me âlâne biwi nângân nângânyenñe nâhâlen ki kepeim manmainje nâhât den ki lâumai. Yâhâ nâne den kâsikum yingim gaman yuâmâ nine enjatneâk otmâ ki kâsikum yingiman. Awoññe sâm nihiop ya kâsikum yingiman. ²⁵ Yâhâ sâp yiwereñe yu pilâyekmâ yâhâwom yakât topñambâek ekyongoan. ²⁶ Yawu gârâmâ pilâyekmâ yâhâmune yakât kakñan Awoññe ikrñe Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge nâhât âi torokatmâ tâtâem mâmâñe otyingimu nâne den kâsikum yingiminiwan ya bunewâk nângâñetâ keterak yingiwuap.

²⁷ Nâ pilâyekmâ yâhâwomai. Biwiyenñe iton galaj otmapgât biwi sânduhân katyeksan. Otmu lohimbi belângen manmainje yen biwi sânduhân katyekne sâm otnomai yamâ imbiâk otnomai. Yâkñe otnomai yawu ki otbom. Nâñeâmâ yen orowâk manmâ biwi sânduhân katyekmune yanâk manmâ yâhânomai. Yakât nângâm ki gorâyingîâk. ²⁸ Emelâk yuwu sâm ekyongoan. “Nâ pilâyekmâ yâhâwom. Hâmbâi mâne âwurem gewom.” Ya nanñai. Yâhâ yenje nâhâlen biwiyenñe kepeim mansai mâne nâne Awoññahât sâtgât âi tuhun pesuk pilâm yâkâlen âwurem yâhâwom yakât nângâm heronje nângâmbâi. ²⁹ Nâne yiwereñe den ekyongoan yukât bulâne tetemu eknomai. Tetemu ekmâ yan topñe nângâm henjenñunomai. ³⁰ Yiwereñe manman bâlenjahât amboññe hoñ bawalipñe hângânyongomu taka meneknomai. Yakât otmâ nâne yen orop den kâlep huhunongât sâp bia. Yamâ benne manman bâlenjahât amboññe yakât amutgen ki mansan. ³¹ Yawu gârâmâ nâne Awoññahâlen biwinenñe kepeim yâkât amutgen manman ya lohimbi kerekñe nângâñetgât Awoññahât tem lâuwanñgiman. Lâuwanñgim umatñe tetenihiwuap yu ki tetenihiâk sâm ki ulitguwom. Yakât otmâmâ yahatñetâ arine.” Yawu sâop.

15

Yesunje wain tâkñan hâum ikrñahât topñe sâop.

¹ Yesu ikrñan hâum yuwu sâm eknongop. “Nâ wain tâkñe yan hâum niñahât topne sâm ekyongomune nângâñet. Nâmâ wain topñe yawuya. Yâhâ

yenâmâ wain keke awatŋe yawuya. Yâhâ Awoŋneâmâ wain kalam yakât ambonje yawuya. Iknjahâk wain bulâŋe kinŋitŋe orowâk kinâkgât hârâtŋe kum henŋenŋumap. ² Yâhâ awatŋe âlâhât bonŋe ki kinmap yamâ Awoŋnaŋe hârem panmu hâlâlân sâmap. Yâhâ awatŋahât bonŋe kinmap yamâ bonŋe kinŋitŋe orowâk kinâkgât hârâtŋe kum henŋenŋumap.

³ Yakât dopŋeâk nâŋe den kâsikum yinŋim gaman ya nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu biwiyenŋe nâhâlen torokatmai. ⁴ Nâhâlen torokatŋetâ biwinenŋe hikuakmâ konohâk otmu nâhât wâtnan manmâ yâhânomai. Yakât torokatmâ hâum sâwe. Wain awatŋe pak sâm gewuap otmuâmâ yan bonŋe âlâ ki kinbuap. Yakât dopŋeâk yeŋe nâhâlembâ dâiakmâ mannomai yanâmâ bonŋe yeŋâlen ki tetewuap.

⁵ Nâŋeâmâ wain topŋe yakât dop oan. Yâhâ yeŋeâmâ wain keke awatŋe yakât dop oai. Gârâmâ yeŋe nâhâlen torokatŋetâ orowâk mannom yamâ yeŋâlen bonŋe âilonŋo tetewuap. Yâhâ yeŋe nâ pilâneknomai yamâ yeŋâlen bonŋe âlâ ki tetewuap. ⁶ Yâhâ wain awatŋe âlâŋe bonŋe ki tetewuap yamâ hârem panmu hâlâlân sâwuap. Hâlâlân sâmu kâlâwân urjetâ sewuap. Yakât dopŋeâk lohimbi âlâ me âlâŋe pilâneknomai yamâ Awoŋnaŋe panyekmu hem nâpumân ge kionjetâ kâlâŋe seyekbuap. ⁷ Yâhâ yeŋe nâhât den lâum manŋetâ biwinenŋe hikuakmâ konohâk otbuap yan yeŋe yu me yakât ulitnohonomai yamâ âlepŋe nâŋgâyiŋiwom. ⁸ Yeŋe nâ orop manmâ tem lâunihinomai yanâmâ yakât bonŋe manman âilonŋo yeŋâlen tetewuap. Yeŋgât manman tetemu lohimbiŋe yekmâ nâhât hoŋ bawalipne sâm Awoŋne mepaenomai. ⁹ Yâhâ Awoŋnaŋe wawaenemâ tihitne otmâ gap yakât dopŋeâk nâku yawuâk wawaeyekmâ tihityeŋe otmâ gan. Yakât otmâmâ ki betnohonomaihât nanŋan. ¹⁰ Nâŋe Awoŋnahât tem lâum manmune yanak yâkŋe biwiŋe kepeinek mâ gamap. Yakât dopŋeâk yeŋe nâhât tem lâum mannomai yanâmâ nâku yawuâk biwinaŋe kepeiyekmâ yâhâwom.

¹¹ Yeŋe nâhât den nâŋgâm biwiyenŋan katmâ heronŋe kakŋan manŋetgât nâŋe ninan hâum ekyongan. Yakât otmâ tem lâunihim mannomai. Yanâmâ yeŋgât nâŋgâm nâku yawuâk biwi hero nâŋgâyiŋiwom. ¹² Yâhâ den âlâ yuwu sâm ekyongomune lâum manŋetgât nanŋan. Nâ orop biwinenŋe kepeiakmâ konohâk otmu buku oranŋiain yakât dopŋeâk yengu yawuâk biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu buku oranŋim mannomai. ¹³ Yâhâ lok âlâ me âlâŋe buku âlâhât tep âlep nâŋgâwanŋim sârerenjetâ yakât yongonjetâ munomai yuŋe buku orotgât mâtâp âlâlâ kerek wangiap. ¹⁴ Otmu yeŋe nâhât tem lâum mannomai yamâ nâhât bukulipne yawu mannomai.

¹⁵ Yâhâ lok kunŋe âlâŋe ikŋe biwiŋan den tatmap ya hoŋ bawalipŋe ki ekyongomap. Yawu gârâmâ Awoŋnaŋe den eknohomap yamâ nâŋe kerehâk ekyongom gan. Yawu otman yakât nâŋgâm hoŋ bawalipne ki sâyiŋiwom. Yamâ bukulipneâk sâmune ârândân otbuap. ¹⁶ Yawu gârâmâ yeŋe ki menekbi. Nâŋe yen meyekmâ âi sâm yinŋim hâŋgânyongomune arinomai. Ari lohimbi nâhât den pat âlepŋe ekyongonjetâ nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu manman kârikŋan mannomai. Yakât otmâ yeŋe wuân me wongât nâŋgâm nâhât wâtnan kinmâ Awoŋne ulitgunomai yamâ âlepŋe nâŋgâyiŋiwuap. ¹⁷ Yakât den emelâk yan ya yâhâŋe sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmâ buku oranŋim mannomai.

Lohimbi belâŋen manmainje Yesuhât komot yeŋgât hâkân otmai.

18 Lohimbi belângen manmaiŋe kasa otyiŋginomai yanâmâ ki pârâk pilânomai. Kândikum emelâk nâ kasa otnihiwi yawuâk yengât kasa otyiŋginomai. 19 Yâhâ orotmeme bâleŋe otmâ mansai ya yengâlen torokatmâ yawuâk otmâ mâne buku otyiŋgimbâi. Yawu gârâmâ yenâmâ emelâk nâŋe nine pat kuyiŋgim meyekmune nâhâlen torokatbi. Yawu torokatbi yakât otmâ lohimbi yaŋe yengât hâkâr otmâ mem ge katyekne sâm otmâi.

20 Nâŋe emelâk den yuwu ekyongowan ya biwiyenjan katmâ nâŋgânomai. Lohimbiŋe lok kunŋe otmu yakât hoŋ bawalipŋe yamâ kapam dop konohâk yongom hâhiwin yinŋinomai. Yawu gârâmâ nâ mem âlâlâ tuhunekmâ hâhiwin nihim mansai yakât dopŋeâk yen yawuâk mem âlâlâ tuhuyeknomai. Yâhâ lohimbi nombotŋaŋe nâ buku otnihim denne nâŋgâmai mâne yen gurâ yawuâk lohimbi nombotŋaŋe buku otyiŋgim denyenŋe nâŋgâmbâi. 21 Lohimbi belângen mansaiŋe Awoŋnaŋe hâŋgânnohomu gewan yâkât topŋe ki nanŋai. Topŋe ki nanŋai yakât otmâ yen gurâ kasa otyiŋgim mem âlâlâ tuhuyeknomai. 22 Yawu gârâmâ nâŋe hânân yu ki ge Awoŋnahât topŋe ekyongowan mâne yâkŋe betnihimbâi yakât tosa ki membâi. Yamâ tosa miai yakât âlâ me âlâhâlen gâitmâ tâwâyeknomaihât dop âlâ ki otbuap. 23 Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâŋe nâhât hâkâr otmâ betnihim manmai yaŋe nâ otnihiaŋin sâm Awoŋne otbanŋimai. 24 Yakât torokatmâ sâwe. Nâŋe hohetyenjan manmâ kulem topŋe topŋe ki orotŋe ya mewan mâne ki ekjetâ tâŋat otmu tosa membâi. Yawu gârâmâ kulem meman ya ekmai yamâ Awoŋnâit betnitgim mansai. 25 Yawu gârâmâ yengât miti pepaen den âlâ tap yakât bonŋe teteâkgât yawu oai. Den ya yuwu tap. “Lokŋe imbiâk kasa otnihiai.” Den yawu tap.

26 Nâmâ hâmbâi Awoŋne ekumune ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu gewuap. Ge lohimbi biwiyenjan kionŋmu nâhât den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otbuap. 27 Otmu yenâmâ nâ orowâk manmâ âi topŋe katmâ gain yakât mem hewewenŋ tuhuyekmu nâhât den pat âlepŋe sâm haŋ tuhunomai.”

16

1 Yesuŋe den âlâ yuwu sâm eknongop. “Lohimbi belângen manmaiŋe mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin yinŋinomai yanâmâ ekmâ ki pârâk pilâm betnihim biwiyenŋe âlâhâlen katmaiŋhât den yu ekyongoan. 2 Yakât torokatmâ sâwe. Lohimbiŋe yengât hâkâr otmâ miti emetŋambâ kewilâyekŋetâ ge yaehen mannomai. Yâhâ hâmbâi mâne belângen mannomai yaŋe Anitâhât sâtgât oain sâm yongonjetâ munomai. 3 Yamâ Awoŋ orop netgât topnetŋe ki nâŋgâm henŋenŋum mem âlâlâ tuhuyeknomai. 4 Yâhâ emelâk yakât ki ekyongowan. Yawu gârâmâ pilâyekmâ ariwoman yakât emet inânŋan den yu ekyongoan. Arimune yenjâk tatŋetâ mem âlâlâ tuhuyeknomai yanâmâ den ekyongoan yu nâŋgâm mannomai.

Wâtgât mâmâŋahât Heakgât nep

5 Nâmâ hâŋgânnohomu gewan yâkâlen purik sâm âwurem yâhâwom. Yawu gârâmâ yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe nâhât topŋe girawuhât yâhâwuat sâm ki âinohomai. 6 Nâŋe katyekmâ yâhâwom sâmunne nâŋgâŋetâ biwiyenŋe umatŋe oap.

7 Bukulipne, bulâŋanâk sâmunne nâŋgâŋet. Nâŋe ki pilâyekmâ âwurem yâhâwom mâneâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe ki ge mâmâŋe otyiŋgiwuap. Yawu gârâmâ pilâyekmâ âwurem yâhâwom yanâmâ

hângângumune ge māmāne otyingim biwi sânduhân katyekbuap. ⁸⁻⁹ Gem yan lohimbiñe nâhâlen biwiyenaje ki kepeim tosa otmai ya engatyenjan gemu nângâñetâ keterakyiñgiwuap. ¹⁰ Otmu Anitâñe lohimbi yekmu ârândân olâkgât âi sâm nihiop ya tuhumi tñ pilâm katyekmâ âwurem yâhâwom yakât topñe gurâ nângâm henñenñunomai. ¹¹ Otmu Anitâñe manman bâlenjahât amboñe sâm hârewanjim mem ge kalop yakât nângâñetâ keterakbuap. Yawu nângâm henñenñum nâhâlen biwiyenaje kepeim mannomai.

¹² Nâñe sâp yiwerene den umatñe topñe topñe tap ya kâsikumu yingimbâm. Yamâ yiwerene yakât topñe nângânomaihât dop bia. ¹³ Hâmbâi mâne Anitâñe ikñe Wâtgât māmâñahât Heak hângângumu ge den bulâñe ekyongomu nângânomai. Yawu otmu yakât topñe nângâm henñenñunomai. Yâkñeâmâ ikñe engatñeâk ki watmâ ekyongowuap. Anitâhât den ya konohâk ekyongom māmâñe otyingimu yu me ya tetewuap ya ekmâ topñe nângâm henñenñunomai. ¹⁴ Yâhâ lohimbi nine pat mannomai ya yengât biwi nângân nângâñeñe mem kusânyingimu nâhât topñe nângâñetâ keterakyiñgiwuap. Nângâñetâ keterakyiñgimu nâhât nângâñetâ yahatmu mepaeneknomai. ¹⁵ Otmu den bulâñe Awoñnahât nângân nângânñan tap ya eknohomap. Yawu eknohomu yanjak nâku yawuâk Wâtgât māmâñahât Heak ekumune topñe sâm tetem ekyongowuap.

Yesuhât hoñ bawalipñaje engat hako sâp kâlep ki nângâwi.

¹⁶ Nâ yen orop sâp kâlep ki mannom. Pilâyekmâ yâhâwom. Manmâ sâp kâlep ki otmuâk âwurem gemom.” ¹⁷ Yesuñe yawu sâm ekngongomu nângâm pâpñuwim. Nângâm pâpñum nennahâk yuwu sâm alahu gulahu otbin. “Yamâ girawuhât yawu yap. “Nâ pilâyekmâ Awoñnahâlen yâhâwom ki neknomai.” Otmu “pilâyekmâ ya kâlep ki otmuâk âwurem gemome neknomai.” yawu yap. ¹⁸ Yawu yap yamâ topñe girawuhât otmâ yap?” sâm yakât topñe pâpñum alahu gulahu otbin.

¹⁹ Yawu sâm alahu gulahu otmâ yakât Yesu âikune sâm otbin. Yawu nângâmumñe biwinnenje ekmâmâ yuwu sâm eknongop. “Nâñe pilâyekmâ yâhâwom gârâmâ sâp kâlep ki otmuâk âwurem gemom,” yawu ekyongomune nângâm biwi yâhâp otmâ topñahât âinohone sâm oai. ²⁰ Yakât yuwu sâm ekyongomune nângâñet. Nâñe pilâyekmâ ariwom yan nâhât isem engat hako nângânomai. Engat hako nângânomai yanâmâ lohimbi belângen mansainje kândâtñeñe kuwiknomai. Otmu yengât biwi nângân nângâñeñe umatñe otbuap yamâ sâp kâlep ki otbuap. Yakât kakñanâmâ âlâkuâk herone pato nângânomai. ²¹ Den yukât topñe nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nângâñet. Imbilipnenñaje naom mene sâm hâliiakmâ tatmâ memai. Otmu naom ya kionñu yan hâkyeñe sânduk sâmu herone pato nângâm yakât kakñan hâhiwin nângâmai ya nelâmyongomap. ²² Yakât dopñeâk nâñe pilâyekmâ arimune engat hako nângâñihomai. Otmu sâp kâlep ki otmuâk âwurem gemome nekmâ tepyeñe sânduk sâmu herone pato nângânomai. Herone nângâñetâ lok âlâ me âlâñe yâhâpñe engat hakoân ki katyeknomai. ²³ Yâhâ sâp yan nine topñe ki nângâm pâpñunomai. Yakât otmâ âi pâi ki tuhuneknomai. Den bulâñanâk sâmune nângâñet. Yeñe biwiyenaje nâhâlen kepeim wuân me wongât nângâm awoñne ulitgunomai yamâ âlepñe nângâñingiwuap. ²⁴ Yamâ emelâk âi topñe katbin yapâek yeñe wuân me wuângât awoñne ki ulitgum ganjetâ yu oap. Yâhâ sâp yiwerene yupâek âlepñe

nâhâlen biwiyenaje kepeim awonje ulitgum manjetâ nângâyîngimu heronje kakjan manmâ yâhânomai.

²⁵ Nâje yu me yakât den âlâen hâum ekyongoman. Gâmâlâhâmâ awonjahât topje ya nângâjetâ keterakbuapgât tâj tâjâk ekyongowom. ²⁶ Sâp yanâmâ nâhâlen biwiyenaje kepeim awonje tâj tâjâk ulitgunomai. Yakât otmâmâ nâje yengât kaweyenjan kinmâ hilâm ârândâj ki ulitguwom. ²⁷ Nâmâ âi topje ki katmâek awonje orop embâjâmbâek tatmâ gam yanjak pilâm hânân yuân gewan ya nângâjetâ bulâje otmu biwiyenaje nâhâlen kepeim mansai. Yawu mansai yakât Awojnaje wawaeyekmâ tihityenje otmap. ²⁸ Bulâjanâk nâ Awojnahâlembâ gewan. Yakât otmâ âi tuhum pesuk pilâm âwurem yâhâwe sâm oan.” Yawu sâop.

²⁹ Yesuje yawu sâmu yuwu sâm ekuwin. “Yiwerejeâk eksain. Gâje den tâj tâjâk eknongorâ yakât topje tetemu nângâmunje âlepje oap. ³⁰ Gâje biwinenje kerek ekmâ nângâmat. Yawu gârâmâ biwinenjan tap yakât ki hâum pâpumat. Yakât otmâ Anitâje hângângohomu ge mansat yakât nângâmunje bulâje oap.” Yawu sâwin.

³¹ Sâmunje sâop. “Âlepje nâhât topne yiwerenje nângâm biwiyenaje nâhâlen tinâk kepeim mansai. ³² Yawu gârâmâ sâp kâlep ki otmuâk kinjityenjahât otmâ pilânekmâ tiok taok otmâ âlâhu kapijan kapijan arinomai. Arinjetâ nâmâ niniâk ki tatbom. Awojne orowâk tatdom. ³³ Yawu gârâmâ yuwu sâmune nângâjet. Yeje nâhâlen torokatjetâ biwi nângân nângânnenjaje kepeiakmâ konohâk otmu biwi sânduhân mannomaihât den yu ekyongoan. Yeje yawu manjetâ lohimbî belângen manmainje mem âlâlâ tuhuyeknomai yanâmâ ki lohotje otnomai. Yamâ nâje emelâk manman balejahât amboje mem ge katmâ kunyenje pato mansan ya nângâm mannomai.”

17

Yesuje honj bawalipje yengât nângâm Anitâ ulitguop.

¹ Yesuje den yawu sâm eknongom senje pak sâm himbimân ekmâ âwâje yuwu sâm ekuop. “Awoj, lohimbîje nekjetâ yahatmu mepaenekomaihât sâp tâlâhuap. Yawu gârâmâ gâje mâmâje otnihirâ tem lâuhihim mansan. Yakât otmâ lohimbî kerek wawaeyekmâ tihityenje otbe sâm oat yakât bulâje ekmâ mepaehekmâ mannomai. ² Emelâk “Lohimbî kerek yengât kunyenje otmâ manbuat” sâm âi nihion. Yakât otmâ emelâk lohimbî yengât manman kârikjahât pat kuyingion yamâ biwiyenje mem hewewenjaturâ nâhâlen torokatnomai yamâ yakât bulâje yingiwom. ³ Yâhâ manman kârikjahât topje yuwu. Gâ konok Anitâ bulâje tatmâ gamat. Otmu gâje tihityenje otbe sâm nâ hângânnohorâ gewan. Ya lohimbîje nângâjetâ bulâje otmu netgâlen biwiyenaje kepeim mannomai yamâ manman kârikje yingimune menomai. ⁴ Gâje âi sâm nihim hângânnohorâ gewan ya tuhum pesuk pilâwom yanâmâ lohimbî kinjitje orowâkje ekmâ mepaeheknomai. ⁵ Awoj, embânân hân himbim ki kândikoyotgon yan biwinetje konohâk otmâ orowâk tatmâ gawit. Yawu gârâmâ himbim pilâm hân yuân ge mansan. Yakât otmâ sâp yiwerenje yuâmâ gâhâlen âwurem gamune emelâk orowâk tatmâ gawit yawuâk orowâk tatmâ yâhârom.

⁶ Awoŋ, angoân lok kâiân konok yu lok bâleŋe yengâlebâ meyehon. Meyekdâ nâhâlen torokatŋetâ gâhât topge sâŋ tetem ekyongoman. Ekyongom gamune yan nâhât tem lâum manmai. ⁷⁻⁸ Gâŋe den eknohon yamâ kerehâk sâŋ tetem ekyongomune nâŋgâŋetâ bulâŋe otmap. Otmu gâŋe hâŋgânnohorâ gewan ya gurâ yawuâk nâŋgâŋetâ bulâŋe otmap.

⁹⁻¹⁰ Yawu nâŋgâm nâhât âi torokatmâ tuhum tiŋ pilâm net orop man-nomgât mâmâŋe otyingihât nanŋan. Mâmâŋe otyingirâ nâhât wâtŋan kinmâ den pat âlepŋe ekyongonetâ lohimbî kingitŋe orowâkŋe nâŋgâm mepaenekmâ mannomai. Yawu otmâ ya yengât nâŋgâm ekgohoan. Yâhâ lohimbî belâŋen manmai ya yengât ki ekgohoan. ¹¹ O, Anitâ Awoŋne. Topge ikŋiâk tap. Tat tatge âlâ kândâkdâ tatmâ gaonŋak tatmâ gamat. Otmu tatmâ yâhâwuat. Yiwereneâmâ hoŋ bawalipne pilâyekmâ gâhâlen âwurem gawom. Yawu gârâmâ nâhât hoŋ bawalipne yuŋe yuân torokatmâ lok bâleŋe yengât hohetyeŋan mannomai yamâ gâŋe mâmâŋe otyingim tihiyene otbuat. Mâmâŋe otyingirâ netŋe biwinetŋe konohâk otmap yakât dopŋeâk lok yuŋe biwi konok otmâ mannomai. ¹² Yawu gârâmâ hoŋ bawalipne yu orowâk manmâ gain yuŋe pilânekâm ari hiliwahomaihât mâmâŋe otyingim gaman. Yâhâ gâŋe mâmâŋe otnihimat yawuâk mâmâŋe otyingiman. Otmu miti pepaen den âlâ tap yakât bulâŋe teteâkgât bukuyeŋe âlâ osetyeŋan gâtŋe âlâŋe pilânenekâm arap. Yâhâmâ hem nâpumân ge hiliwahowuapgât pat mansap.

¹³ Yâhâ nâ gâhâlen gawoman. Yakât otmâ âi sâŋ nihion ya memune herone nâŋgânihimat yakât dopŋeâk hoŋ bawalipnaŋe nâhât âi torokatmâ tuhunomai yan herone nâŋgâyingiwom. Yakât topŋe nâŋgâm herone kakŋan mannomaihât nâŋe senyeŋan kinmâ den ekgohoan yu nanŋai. ¹⁴ Yâhâ emelâk nâmâ himbimâmbâ ge gâhât den kâsikum yingimune nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu orotmemeyene bâleŋe bet pilâm nâhâlen torokatmâ himbingât pat oai. Yakât otmâ lok bâleŋeŋe ya yengât nâŋgâm hâkâŋ otmâ. ¹⁵⁻¹⁶ Yâhâ nâhâlen torokatmâ himbingât pat mansai. Yakât otmâ gâŋe mem dâiyekdâ pilâm gâhâlen yâhâŋetgât ki nanŋan. Yawu gârâmâ Bâleŋahât Amboŋeŋe mem hilipyongomapgât mâmâŋe otyingihât nanŋan. ¹⁷ Mâmâŋe otyingirâ orotmeme bâleŋambâ keterakmâ gâhât den bulâŋe lâum manmâ yâhânomai. ¹⁸⁻¹⁹ Gâŋe angoânâk âi sâŋ nihim hâŋgânnohorâ ge tem lâuhihim gâhât den pat âlepŋe ekyongom gan. Yakât dopŋeâk nâku âi sâŋ yingim hâŋgânyongomune ari lohimbî den pat âlepŋe yakât ekyongonomai.

Yesuŋe ikŋe komolipŋe nengât nâŋgâm Anitâ ulitguop.

²⁰ Awoŋ, sâp yiwerene yuâmâ nâhâlen torokatmâ mansai ya yengâlâk ki sâŋ ulitgohoan. Hâmbâi lohimbî dondâŋe nâhât den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu biwiyeŋe nâhâlen katnomai ya yengât ulitgohomune nâŋgâ. ²¹ Awoŋ, gâ orop biwi nâŋgân nâŋgânnetŋeŋe kepeiakmâ konohâk oait. Yakât dopŋeâk lohimbî yaŋe netgâlen biwiyeŋeŋe kepeim konohâk otmâ mannomaihât nanŋan. Yâhâ biwi konohâk otmâ mannomai yanâmâ lohimbî belâŋen mansaiŋe manmanyene ekmâ yuwu nâŋgânomai. “Anitâŋe Yesu hâŋgângumu ge mâmâŋe otyingimu yaŋak biwi konok otmâ buku oraŋgimai.”

²²⁻²³ Otmu gâŋe hâŋgânnohom mâmâŋe otnihirâ ge hohetyeŋan manmune biwinetŋe konohâk otmaid yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋguai. Yakât dopŋeâk nâŋe hâŋgânyongom mâmâŋe otyingimune nâ orop biwiyeŋe konohâk otmâ

mannomai. Yawu mannomai yanâmâ lohimbi hânjan kulemjan mansaije gâje wawaenekmat yawuâk wawaeyekmâ tihityenje otbe sâmbâ nâ hângânnohorâ gewan yakât topje nângâm henjenjunomaihât ulitgohoan.

²⁴ Awonj, lohimbi je biwiyenje nâhâlen katmai yamâ nâ orowâk himbimân tatnom yakât emelâk pat kuyingion. Otmu gâje embânân hân himbim ki kândikyotgon yan biwihanje kepeinekma gâ orowâk himbimân tatbisait yakât sâmbâ nihion. Yakât otmâ pat kuyingion yakât bulâje tetemu himbimân net orowâk tatmâ mepaeneleknomaihât ulitgohoan.

²⁵⁻²⁶ Awonj, lohimbi belângen mansaije gâhât topge ki nanngai. Yawu gârâmâ nângeâmâ gâhât topge nângâm lok yuje nâhâlen biwiyenje katmâ mansai ya ekyongomune tipi je nângânetâ keteraksap. Yakât otmâ gâje wawaenekmâ hângânnohorâ gewan ya nângâm henjenjuai. Yâhâ nâje kulem membom yan gâje wawaeyekmat yakât topje nângâm henjenjunomai." Yawu sâop.

18

Parisaio yengât tembe lâulipyejanje Yesu mewi.

(Mataio 26:47-56 Mareko 14:43-50 Luka 22:47-53)

¹ Yesuje yawu sâmbâ awâje ekumu pesuk sâmbu honj bawalipje nen menenekmu ba to tipi je âlâ, kutje Kitoron sâmbâ, ya hâtikguwin. Ya hâtikum nak âlâ, kutje Oliwa, ya kambatje kâmetbi yan yâhâwin. ² Yâhâ emelâk manmâ gawin yan Yesuje menenekmu yan yâhâ tatmâ nângâminiwin. Yakât otmâ Yurasi kapi ya nângâop. ³ Yakât otmâ Yurasi je betjeheh kionmâ Parisaio otmu hotom uminiwi ya yengât sâtgât otmâ tembe lâulipyeje dâiyekmu unam, tewet, kapamgât senje âlâlâ miakmâ balam saum nengâlen tohowi. ⁴ Toho mem tetenenekjetâ umatje yu Yesu kakjan yâhâwuap ya emelâk nângâop yakât otmâ katnenekmâ gotyenan ba yuwu sâmbâ âiyongop. "Yen âlâhât pâinsai?" sâop.

⁵⁻⁶ Sâmbu sâwi. "Nenâmâ lok âlâ, kutje Yesu, yamâ Nasaret kapi amboje yâkât pâinsain," sâwi.

Sânetâ sâop. "Lok yamâ nâ yu."

Sâmbu Yurasi otmu orowâk takawije denje nângâm pârâk pilâm umutyenje arimu hânân ge pare iwi.

⁷ Yawu otmâ yâhâpje âiyongom sâop. "Yen âlâhât pâinsai?"

Sâmbu yahatmâ kinmâ sâwi. "Lok âlâ, kutje Yesu, yamâ Nasaret kapi amboje," sâwi.

⁸ Sânetâ sâop. "Nâ emelâk ekyongoan. Lok yamâ nâ yu. Nâ pâinneksai yakât otmâ honj bawalipje yu pilâyekjetâ yahatmâ arinetgât nanngan." Yawu sâop. ⁹ Yawu sâmbâ yan den emelâk yuwu sâop yakât bulâje teteop. "Awonj, gâje lok yu mâmâje otyingirâ nâhâlen biwiyenjanje kepeim mansai yu yengât tihityenje otmune âlâ ki hiliwahoap." ¹⁰ Yawu sâmbu Petoronje tewetje mem yahatmâ hotom um manbi ya yengât kunyenje manop yâkât honj bawane, kutje Maiko sâmbâ, yamâ ândâpje nombot ya topjambâek kârâm hâreop. ¹¹ Kârâm hâremu Yesuje ekmu bâlemu yuwu sâmbâ ekuop. "Yawu otdâ bâleap. Umatje yu tetenihimu sâtgum mumbomgât Awonjanje mâtâp sâmbâ nihioy ya ki watbomgât nanngat hâ? Âlâje yakât ki ekgohop?" Yawu sâop.

Yesu mem Anasihâlen ariwi.

¹²⁻¹³ Yesuje yawu sâmbâ ekumu Roma tembe lâu ya yengât kunyenjanje sâmbu tembe lâulipje otmu Parisaio yengât tembe lâulipyejanje Yesu mem bâteje

sâhâm menduhuwi. Yawu tuhum mem lok sombo âlâ, kutŋe Anasi sâam, yâkât emelan yâhâwi. Anasi yamâ lok âlâ, kutŋe Kaipa sâam, yâkât lamatŋe. Yâhâ Kaipa yamâ homban yakât hotom uminiwi ya yengât kunyeŋe pato manop. ¹⁴ Yawu gârâmâ Kaipaŋeâmâ nen Yura lohimbî kerekŋe hiliwahomaingât Yesu konok mumbuapgât nângâm papatolipnenŋe ekyongop.

Petoroŋe Yesu betguop.

(Mataio 26:69-70 Mareko 14:66-68 Luka 22:55-57)

¹⁵ Yâhâ Yesu mem Anasihât emelan yâhâŋetâ Petoro otmu bukunenŋe âlâŋeâmâ Yesu watmâ ariowot. Yâhâ Anasiŋeâmâ bukunenŋe ya nângâwanŋimap. Yakât otmâmâ Yesu mem emelan yâhâŋetâ yawuâk watyekmâ betyenjan yâhâop. ¹⁶ Yawu otmâmâ Petoroŋeâmâ emet hawiŋan peke yakât hâŋgi hâlâŋmâ kinop. Yawu gârâmâ bukune Anasihât emelambâ ge hoŋ bawa imbi âlâŋe hâŋgi galemgum kinop ya ekumu hâŋgi hindâmu yanêk Petoro gurâ kâlehen yâhâop. ¹⁷ Kâlehen yâhâmu imbi yanê ekmâ sâop. “Âo gâmâ Yesu hoŋ bawanŋim manmat. Yawu geksan.”

Sâmu sâop. “Yu yat yamâ imbiâk yat,” sâop.

¹⁸ Otmu sâp yanâmâ bâlâpŋe bâleŋe olop. Yakât otmâ tembe lâu nombotŋaŋe kâlâp unetâ semu hoŋ bawa nombotŋe orowâk menduhuakmâ kâlâp nângâm kinbi. Kâlâp nângâm kinŋetâ Petoroŋe hohetyenjan ga kinmâ kâlâp nângâop.

Kaipaŋe Yesu âi pâi tuhuop.

(Mataio 26:59-66 Mareko 14:55-64 Luka 22:66-71)

¹⁹ Yesuŋe nen hoŋ bawalipŋe menenekmâ den kâsikum ningiminiop. Otmu otbin mewin yakât topŋe hotom uminiwi ya yengât kunyenjaŋe nângâwe sâam âikuop.

²⁰⁻²¹ Âikumu sâop. “Wongât âinohoat? Kapi ambolipŋe orop miti emetŋan me opon kâmbukŋan yâhâ menduhuakŋetâ den kâsikum yingim gaman. Otmu kapi tipi tapi tatmâ arap, me wosapâ me wosapâ kapi ambolipŋaŋe menduhuakmai yan lok senyenjanâk kinmâ den ekyongom gaman. Nâmâ tik tik ki ekyongoman. Yakât otmâ nâ ekyongomune nângâmai ya âiyongorâ yâkŋe sânomai.” Yawu sâop.

²² Yawu sâmu tembe lâu âlâŋe yahatmâ Yesu ândâpŋe huhum yuwu sâam ekuop. “Gâmâ girawu otmâ hotom umai yengât kunyeŋe ya nekamŋan yat?” Yawu sâop.

²³ Sâmu sâop. “Nâ den bâleŋe yan otmuâmâ yakât topŋe sârâ nângâwe. Nâmâ den âlepŋe yan. Yamâ girawuhât ândâpne huhuat?” Yawu sâop.

²⁴ Benŋe, Anasiŋe sâmu Yesu bâteŋe sâhâm menduhuwi ya ki holanmâek mem lamatŋe, kutŋe Kaipa sâam, yâkâlen dâim ariwi.

Petoroŋe Yesu âlâkuâk betguop.

(Mataio 26:71-75 Mareko 14:69-72 Luka 22:58-62)

²⁵ Yâhâ Petoro yamâ yawuâk kâlâp nângâm kinop. Nângâm kinmu lohimbî orowâk kinbiŋe towatŋe ekmâ nângâmâmâ yuwu sâam ekuwi. “Gâ gurâ Yesu orowâk manmat, yawu geksain.” Yawu sâŋetâ topŋe kurihiakmâ “Nâ bia,” sâam irelahop.

²⁶ Sâmu hotom umai ya yengât kunyenjahât hoŋ bawa âlâhât ândâpŋe Petoroŋe kârâm hâreop yakât hep torehenŋe âlâ orowâk kinbiŋe Petoro ekmâ yuwu sâop. “Bulâŋanâk Yesu miai yan gâ orowâk kinŋetâ yeksan.” Yawu sâam ekuop.

27 Yawu sâmu “nâ bia” sâmi irelahop. Ireلاكmu yanâk gokorok isiop.

*Yesu mem Pilatohâlen ariwi.
(Mataio 27:1-2,11-14 Mareko 15:1-5 Luka 23:1-5)*

28 Otmu Yesu mem Kaipahât emelan arinjetâ yan mumbuapgât den sâmi hârewanjiwi. Otmu emet han sâmu emelambâ mem ge Roma lok yengât kiap âlâ, kutnje Pilato sâmi, yâkât emelan ariwi. Yawu gârâmâ Tihit tihit homban yan lama gâim um neminiwi sâp yan lohimbijne anjoân pâku lohimbijne yengât emetyenjan yâhâmai sâmi samut katbi. Yakât otmâ Yesu mem ari Pilatohât emet umbijan kinbi. 29 Emet umbijan kinjetâ Pilatonje emelambâ ge yuwu sâmi âiyongop. “Lok yuâmâ wongât nâhâlen mem takai?”

30 Âiyongomu sâmi. “Lok yunje otmu bâleap. Yâhâ ki otmu bâleap mâne wongât yuwu mem takambâin.” Yawu sâmi.

31 Sânetâ sâop. “Yenje girawu otbanjinom nanjai ya âlepnje yenje girem den watmâ otbanjinjet.” Yawu sâop.

Sâmu sâmi. “Emelâk mumbuapgât den sâmi hârewanjiain. Yawu gârâmâ nenje lok âlâ kumunje mumbuapgât mâtâp manjuningiwi. Yawuhât otmâ gâje konok sâmi hârewanjiain mumbuapgât gâhâlen mem takain.” Yawu sâmi.

32 Yâhâ anjoânâmâ Yesunje “Nohom howanân kânângâneknomai,” sâop yakât bonje teteâkgât Yura nengât kunlipnennjanje Yesu mem Pilatohâlen ariwi.

33 Bâinj, yawu sânetâ Pilatonje purik sâmi emetjan yâhâ Yesuhât sâmu mem ganjetâ yuwu sâmi âikuop. “Yura yengât lok kutdâ sâmai ya gâ me?”

34 Sâmu sâop. “Gike enjatgeâk otmâ yat me lok âlâje ekgohomu nângâm yat?”

35 Sâmu sâop. “Nâmâ Roma gâtje. Nâje Yura yengât topyene ki nângâman. Gâje girawu olongât papatolipganje menjekmâ nâhâlen takai?”

36 Sâmu sâop. “Nâmâ lohimbijne yu yengât lok kutdâ ki manbe sâmi oan. Yâhâ nâje yâk yengât lok kutdâ manbe sâmi oan mâne papatolipnennjanje menekmai sâmi nine honj bawalipnanje yahatmâ tânnohom kapam kumbâi. Nâmâ yuân mansai yengât kutdâyenje mansan.” Yawu sâop.

37 Sâmu sâop. “Gâ bulânanâk lok kutdâ mansat?”

Sâmu sâop. “Yu yat yakâ. Nâmâ den bulâje yakât topnje ekyongowehât hân yuân gewan. Yakât otmâ lohimbijne den bulâje nângâne sâmi otmai yanje nâhâlen torokatmâ mansai.” Yawu sâop.

38 Sâmu sâop. “Wuân den bonje ondop âlâ tap yakât yat? Yamâ ki tap.”

*Pilatonje Yesu muâkgât sâmi hârewanjiop.
(Mataio 27:15-31 Mareko 15:6-20 Luka 23:13-25)*

Yawu sâmi benje emet umbijan gem Yura nengât papatolipnennje yuwu sâmi ekyongop. “Lok yukât tosa ki eksan. 39 Yawu gârâmâ Tihit tihit homban ârândânj pâi emetjan lok tatminiwi yapâ gâtje âlâ kapi ambolipnanje sânetâ holanjekmune geminiwi. Yakât otmâ Tihit tihit homban yuân lok kutdâ yu sâmune holanjetâ ge manâkgât nanjai me bia? Me lok âlâ sâmune holanjetâ gewuap?” Yawu sâop.

40 Yawu sâmu yahatmâ halahum yuwu sâmi. “Yawu bia. Barawa ya pâi emetjambâ holanjdâ giâk.” Yawu sâmi.

Yawu gârâmâ Barawahât topneâmâ yuwu. Yâhâmâ lok yongomu yakât otmâmâ pâi emetjan katjetâ talop.

19

Pilatohât tembe lâulipjaje Yesu mem âlâlâ tuhuwi.

¹ Yawu sânetâ Pilatoŋe ikje tembe lâulipje ekyongomu Yesu mem tâk âlâ sâtje metje yaŋe kândâtŋan lawitnâ hâkŋe orowâk mem gahaewi. ² Lawitnâ tâk âlâ, sâtje metje, kon pan pan me hatman yawuya yaŋe mem kunŋan pâj pâj kepeiwanŋiwi. Yawu otmâ sângum kuriŋ pâwâwâŋ yamâ lok kutdâŋe katmâ manminiwi yawuya ya mem latbanŋiwi. ³ Yawu otmâ sennan gem yuwu sâm ekuwi. “Bâe. Yura yengât lok kutdâ pato. Gâŋe torokatmâ kinmâ yâhâwuatgât nanŋain.” Yawu sâm ândâpje huhuwi. ⁴ Yawu otbanŋinetâ sât gum kinmu benje Pilatoŋe emet umbiŋan ge yuwu sâm lohimi ya ekyongop. “Yengât lok kutdâ yukâlen tosa âlâ ki eksan. Yakât otmâ sâmune mem geŋetâ yeŋe senyeraje ekŋet.” Yawu sâop. ⁵ Yawu sâmu Yesu tâk sâtje metje ya kunŋan kepeiwanŋiwi otmu sângum kuriŋ latbanŋiwi ya yawuâk tatmu mem geŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Yengât lok kutdâ yu holaŋmune giâkgât nanŋan.” Yawu sâm ekyongop.

⁶ Yawu sâm ekyongomu hotom uminiwi ya yengât kunlipyeŋe otmu tembe lâulipyeŋaje Yesu ekmâ kârikŋan halahuwi. “Howanân kuŋetâ muâk,” sâm yawuâk yawuâk sâwi.

Sânetâ sâop. “Ki otmu bâleap yakât tosa âlâ yâkâlen ki eksan. Yawu gârâmâ nanŋai ya yerahâk mem ari howanân kunomai.”

⁷ Sâmu sâwi. “Lok yuŋe “Nâ Anitâhât nanŋe mansan,” sâop. Yawu sâop yaŋe nengât girem den loŋgâeop. Yakât matje muâkgât sâm hârewanŋiain.” Yawu sâwi.

⁸ Yawu sânetâ nâŋgâm kiŋgitŋahât dondâ otmâ purik sâm Yesu mem emet kâlehen yâhâop. ⁹ Yâhâ yuwu sâm âikuop. “Gâ wonân gâtŋe?” Sâmu den olo-tonâk kinop. ¹⁰ Yawu kinmu sâop. “Wongât olotonâk kinsat? Holanŋekŋetâ ge manbuat me howanân gohoŋetâ mumbuat yamâ nâhât sâlâk watnomai.” Yawu sâop.

¹¹ Sâmu sâop. “Anitâje papatolipge ya biwiyenjan kionŋmu galem sâm katgekbi. Yakât otmâ lok kasa otnihim gâhâlen hâŋgânnohomu takan yaŋeâmâ tosa miat ya wangim tosa amokŋan miap.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâmu Pilatoŋe holaŋmune ariâk sâm nâŋgâm ketet olop. Nâŋgâm ketet otmu hotom uminiwi yengât kunlipyeŋaje tâtâemâk yuwu sâm ekuwi. Lok âlâ me âlâŋe “Nâ lok kutdâ pato mansan,” sâmapŋe gâhât patohe, kutŋe Sisa sâm, ya mem ge katbe sâm oap. Yesuŋe yawu oap ya eksain. Yakât otmâ gâŋe Yesu yu holaŋdâ ariwuap yanâmâ Sisa ki buku otbanŋiawat. Yakât otmâ umatŋe teteap yukât Sisa ekumunŋe sâm hârehihiwuap.” Yawu sâwi.

¹³ Yawu sânetâ Yesu mem yaehen katmu kinmu ikjeâmâ sâm hâre hâre kawenjan yan ge talop. Yâhâ kawe yakât kutŋe yamâ Yura nengât denân “Gawata” yawu. Yâhâ yakât topŋeâmâ yuwu tap. “kawe konŋak tuhuwi” yawu. ¹⁴ Yâhâ emetsenŋe purik sâwe sâm otmu yan Pilatoŋe kawe yan ge talop. Yâhâ emet omon otmu yan Tihit tihit hombanŋ ya tetemu âi ki menomaihât sâwi. Yakât otmâ Pilatoŋe yuwu sâm ekyongop. “Ekŋet. Lok yuâmâ yengât lok kutdâ.”

¹⁵ Sâmu sâwi. “Lok yuŋe muâkgât nanŋain. Yakât otmâ howanân kuŋetâ muâk,” yawu sâwi.

Sânetâ sâop. “Lok kutdâyeŋe yu howanân kuŋetâ muâkgât nanŋai hâ?”

Sâmu hotom uminiwi ya yengât kunlipyeŋe yuwu sâwi. “Nengât lok kutdâ âlâ ki tap. Sisa konohâk mansap,” yawu sâwi.

¹⁶ Yawu sâŋetâ Pilatoŋe Yesu ya howanân kuŋetâ muâkgât sâm hâreop. Sâm hâremu dâim ariwi.

Yesu dâim ari howanân kuwi.

(Mataio 27:32-44 Mareko 15:21-32 Luka 23:26-43)

¹⁷ Yesu ikjahâk howanŋe ya lâuakmu ariwi. Otmu kapi pato ya pilâm gem hân âlâ, kutŋe yamâ Yura nengât denân Golihata sâm, yan gewi. Yâhâ kut yakât topŋeâmâ yuwu tap. “Lok Kunŋe Hahitŋe,” yawu. ¹⁸⁻¹⁹ Yan mem ge howanân kuwi. Kuŋetâ Pilatoŋe den âlâ yuwu sâm howan kunŋan kulemguo. “Yesu, Nasarek kapi ambonŋe, Yura yengât lok kutdâ.” Yawu kulemguo. Yâhâ den kulemguo yamâ Yura nengât denân, Roma yengât denân, Girik yengât denân kulemguo. Yawu kulemgumu lâum kânâŋgâwi. Otmu sâp yanâk lok yâhâp yotgom lâum kânâŋgâyelekŋetâ nombot nombot kinowot. ²⁰ Yâhâ Yesu yamâ Yerusalem kapi pato yakât nombotgen kuwi. Yakât otmâ Yura lohimi dondâ bam gawiŋe ekmâ sâlikuwi. ²¹ Yâhâ hotom umai ya yengât kunlipyeŋe ya nâŋgâm Pilatohâlen ari yuwu sâm ekuwi. ““Yura yengât lok kutdâ,” yawu kulemgum katsat ya ekmunŋe ki ârândâŋ oap. Yawu gârâmâ ya gulipgum yuwu kulemgum. “Lok yuŋeâmâ “Nâmâ Yura yengât lok kutdâ,” yawu sâmap.” Yawu kulemgum.” Yawu sâwi.

²² Sâŋetâ sâop. “Kulemguan ya pilâŋetâ yawuâk talâk.” Yawu sâop.

²³ Otmu tembe lâu Yesu mem howanân kuwiŋe yâkât senŋe âlâlâ mem kâsikunŋetâ komot imbât olop. Otmu âlâku konok konok aŋgim miakbi. Yâhâ sâŋumŋe âlâ yamâ kâlep pato ya ewakembâ giop yamâ ki gâre gâreŋe. ²⁴ Yakât otmâmâ ekmâ yuwu sâwi. “Yu nenŋan gâtŋe konokŋe hâlulâek miakbuap yamâ âlepŋe,” sâwi. Yawu sâm pepa tipi tapi mem duhatmâ kutyeŋe ikŋiâk ikŋiâk kulemgum amanân mânunŋetâ ge talop. Mânunŋetâ tatmu mem gulip malap tuhuwi. Gulip malap tuhum pepa âlâ mewi yan lok kutŋe teteop yaŋe sâŋum ya hâlulâek miop. Yawu otbi. Otbi yakât emelâk lok âlâŋe miti pepaen kulemguo yakât bulâŋe teteop yamâ yuwu.

“Nâhât senŋe âlâlâ yamâ mem kâsikum aŋgim miaksai. Otmu sâŋumne kâlep pato ya âlâhât kutŋe teteap yaŋe hâlulâek miaksap.”

Yawu kulemguo yakât bulâŋe teteâkgât orotmeme yu otbi.

²⁵⁻²⁶ Yesu howanân kuŋetâ kinop yakât gotŋan imbi imbât kinbi yamâ yuwu. Âlâmâ ikŋe mâmâŋe, âlâmâ mâmâŋahât garŋe, âlâmâ Maria ya Kelopa apetŋe, otmu bâiŋeâmâ Maria, Matala kapiân gâtŋe yâk orowâk kinbi. Yâhâ nâmâ Yesu mâmâŋahât gotŋan kinban. Yawu kinmunŋe Yesuŋe mâmâŋe ekmâ tepŋe nâŋgâm yuwu sâm ekuop. “Meŋ, pilâyekboman. Gâmâ Yoane orop mandâ galemge otbuap.” ²⁷ Yawu sâm ekum yuwu sâm eknohop. “Buku, meŋnetŋe yuâmâ gâŋe galemguuat,” sâm eknohop. Yawu sâmu yapâek nâhâlen torokatmu orowâk manmâ galemguwan.

Yesu bâleop.

(Mataio 27:45-56 Mareko 15:33-41 Luka 23:44-49)

²⁸ Otmu sâp yan âwânŋe Yesu âi sâm waŋop ya tuhum pesuk pilâop ya nâŋgâop. Nâŋgâm yan miti pepaen den âlâlâ kulemguwi yakât bulâŋe bunewâk teteâkgât kândâtŋe kuwihakmâ den kârikŋe halahum yuwu sâop. “Nâ tohât neksap.” Yawu sâop.

²⁹ Yawu sâmu kondo âlâ talop yan wain to yakât ukenne biatmu pâlamnje olop ya gâinjetâ yan giop. Otmu yan kinbinje kerej wahapnje mem keleân sâhâm menduhum wain kâlehen katjetâ ge bârâtguop. Bârâtgumu mem yâhâ Yesu laurjan katjetâ niop. ³⁰ Nem yan “Âi sâm nihiop ya dopjan oap.” sâop. Yawu sâm goselek sâm bâleop.

³¹ Yâhâ emetsâpnan bâlemu omoj otmu yan Tihit tihit hombanj pato ya tetewuawân howanân yawuâk kinmaiht hotom uminiwi yengât kunlippenje ari Pilato yuwu sâm ekuwi. “Yura nengât Tihit tihit hombanj tetemu yan lok bâleje ya howanân kinjetâ yekmunje bâlewuap. Yawu gârâmâ gâje tembe lâulipge ekyongorâ ari in yawu kâiyenje kum lotohoyekjetâ munomai. Mujetâ yanâmâ howanâmbâ mem kâpekyeknomai.” Yawu sâwi.

³² Yawu sânetâ tembe lâulipje hângânyongomu ari lok yâhâp yawuâk kâiyetje kum lotohoyelekjetâ muowot. ³³ Kâiyetje kum lotohoyelekmâ Yesuhâlen ba eksain mâne emelâk muop yakât otmâ kâinje ki kum lotohowi.

³⁴ Yawu gârâmâ tembe lâu âlâje ingepnje mem Yesuhât gasumjan hâumu yapâ hep otmu toto gam giop. ³⁵ Yâhâ nâmâ gotyenânâk kinmâ yekban. Yakât otmâ den kulemguan yu sâlikum nângâjetâ bulâje otmu Yesuhâlen biwiyenje kepeim manjetgât yu tâj tâjâk kulemguan. ³⁶ Yâhâ miti pepaen den âlâ tap yamâ otbanjiwi yan yakât bulâje teteop ya yuwu.

“Yakât ahitje konok âlâ ki kum lotohonomai.”

³⁷ Yâhâ den bulâje âlâ yawuâk teteop ya yuwu.

“Lok âlâ hâujetâ kinmâ mumbuap ya eknomai.” Yawu tap.

Yesu howanâmbâ membe sâm Yosepje Pilatohâlen ariop.

(Mataio 27:57-61 Mareko 15:42-47 Luka 23:50-56)

³⁸ Yawu otmâ lok âlâ, kutje Yosep, yâhâmâ Arimata kapi amboje. Yâkje biwiye Yesuhâlen katmâ manmap. Yawu gârâmâ emelâk Yura nengât papatolipnenje yengât kingitjahât otmâ topje kurihakmâ manop. Yakât otmâ Yesu howanâmbâ membe sâm yok pilâm ari Pilato ekuop. Ekumu nângâwanjimu ari bukulipje meyekmu ari Yesu mawi.

Yesu lâum ari hanguwi.

³⁹ Yâhâ Nikotemo yamâ angoân omoj âlâen Yesuhâlen arimu den huhuowot yâkjeâmâ Yesu piriwe sâm otmâ to kukje suk suk âlâ miop. Yawu gârâmâ to yamâ umatje pato yakât lok âlâ memu Yosepgâlen lâum ariowot. ⁴⁰ Yâhâ Yosep yet Nikotemoje hangure sâm Yura nengât orotmeme watmâ yuwu olowot. Yesu mem to kukje yanje piriowot. Pirim sângum kâkâlep yanâk katipguowot. ⁴¹ Yâhâ Yesu howanân kuwi yaken ya kalam âlâ talop. Kalam yan kât giopje âlâ emelâk kusânmâ mem tingâlonjetâ in kamen kinminiop. ⁴² Yawu gârâmâ Yura nengât Tihit tihit hombanjan yu me ya tuhumain sâm samut katbi. Yawu gârâmâ Tihit tihit hombanj ya tâlâhuop. Yakât otmâ lâum kâlepenhen arinomaiht sâp biatmu lâm ya kâlehen lâum ba katbi.

20

Yesu mumunambâ yahalop.

(Mataio 28:1-8 Mareko 16:1-8 Luka 24:1-12)

¹ Emet engatje nângâm Maria, Matala kapi amboje, sumângen ariop. Ari kât pato âlâ hâpunjetâ ge lâm mâtâpne kum bâp mangoop ya hindakmu

mâtâpñe kinop ya ehop. ² Ekmâ pârâk pilâm purik sâm Petoro orop netgâlen taka yuwu sâm eknotgop. “Papatolipnennaje Kutdâ sumâmbâ lâum ari wosaken âlâ misingutsai?” Yawu sâop.

³⁻⁴ Yawu sâmu net gurâ sumângen ariwit. Nâñe sururuk sâm Petoro wangim kulet sâwan. ⁵ Kulet sâm ariwan yamâ lâm kâlehen ki bawan. Yâhâmâmâ lâm sâtñanâk kinmâ olelem eksan mâne sângum kâkâlep mem Yesu katipgum katbi yanjahâk tatmu ekban. ⁶ In ekmâ kinmune Petoroñe belângen takaop yanjak burunduñak gam kâlehen baop. Kâlehen ba sângum kâkâlep yawuâk ehop. ⁷ Otmu sângum tipñe mem Yesu kunñe katipguwi ya âlâñe kitâ mem ketetmâ henñengum katmu talop ya ehop. ⁸ Yawu otmuâmâ nâku yawuâk kâlehen bawan. Yâhâ kunñe katipguwi yawuâk ekmâmâ Yesu mumuñambâ yahalop nângâwan. ⁹ Yawu gârâmâ sum kamen kinmu ekbit yakât poropete nombotñaje emet inâññan Yesu mumuñambâ yahatbuap yakât topñe kulemgowi ya ki nângâmupñe keterahop. ¹⁰ Yawu otmâ benñe purik sâm âwurem ariwit.

Yesuñe Maria, Matala kapi amboñe, tetewañgiop.

(Mareko 16:9-11)

¹¹ Otmu Mariane betnetñan taka lâm sâtñan isem kinop. Isem kinmâ kâlehen ehop. ¹² Ekmâ anjelo yâhâp yanñe Yesu katñetâ iop ya hâlâñmâ nombot nombot talowot. Konokñeâmâ kunñehen talop. Yâhâ âlâ yanñeâmâ kâinñehen ge talop. ¹³ Yawu tatmâ yuwu sâm âikuowot. “Wongât isem kinsat?”

Sâmutâ sâop. “Kutdâne yupâ lâum ari wosaken âlâ misingutsai?” yawu sâop.

¹⁴⁻¹⁵ Yawu sâm kambeñe kakñambâ olelem Yesu ehop. Ekmâ yan “Yuâmâ kalam yukât amboñe mon?” nângâop. Yawu nângâmu Yesuñe âikuop. “Imbi, gâmâ âlâhât pâinmâ isem tat.” Yawu sâop.

Sâmu sâop. “Lok pato, gâñe sârâ Yesu lâum ari âlâengen misingutsai otmuâmâ âlepñe eknohorâ bukulpñe ari ekyongomune taka menehât nanñan.”

¹⁶ Yawu sâmu kunop. Kunmu purik sâm Yesu towatñe ekmâ nângâm Yura nengât denân “Kutdâ” sâop. Den yukât topñe yamâ “Kutdâne.”

¹⁷ Sâmu sâop. “Nâ Awonñahâlen irak yâhâwoman yakât otmâ ki wâinek. Gâñe âwurem ari bukulpñe ekyongowuat. Ekyongom nâhâtñe yamâ “Anitâ awonñenñahâlen ewun âwurem yahap” sâm ekyongowuat.” Yawu sâop.

¹⁸ Yawu sâmu Mariane taka den ya nen honj bawalipñe eknongop.

Yesuñe honj bawalipñe teteyingñiop.

(Mataio 28:16-20 Mareko 16:14-18 Luka 24:36-49)

¹⁹ Otmu emet omonj otmu yanâmâ nen honj bawalipñe papatolipnenñe yengât kinñitnennjahât otmâ emet âlâen yâhâ menduñuakmâ gahatñe kârikñe mangum tatbin. Menduñuakmâ tatmunñe Yesuñe hohetnennñan pârâk sânsânâk teteningñiop. Teteningim eknongop. “Biwiyeñe huruñ sâek.” Yawu sâop. ²⁰ Yawu sâmâmâ birñe bâtnje kuwi otmu inñepñe gasumñan hâuop yakât gut tiripñongomu ekbin. Tiripñongomu ekmâ biwinenñe heronje olop. ²¹ Yawu otmâ kinmunñe yâhâpñe sâop. “Yen biwiyeñe huruñ sâek. Awonñane nâ hângânnohomu gewan yakât dopñeâk nâku yen hângânyongomune arinomaï,” sâop. ²² Yawu sâm kahapumñane hângutnenedkmâ yuwu sâm eknongop. “Yenâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otyingñimu yâkât wâtñan kinnomaï. ²³ Wâtñan kinmâ yâkât sâtgât lok âlâ me âlâhât tosa pilâyingñinomaï yamâ Anitâñe buku otyingñiwap. Yâhâ lok âlâ me âlâhât tosa ki pilâyingñinomaï yamâ matñe umatñe yingñiwap.” Yawu sâop.

Yesuŋe gutŋe Toma tiripgumu ehop.

²⁴ Yâhâ Yesuŋe teteningimu gutŋe ekbin sâp yan bukunenŋe âlâ, kutŋe Toma sâm, kutŋe âlâmâ Boho boho, yâhâmâ nen orowâk ki tatbin.

²⁵ Yakât otmâ belângen Toma ekmâ yuwu sâm ekuwin. “Kutdânennŋe nengâlen tetemu den huhuwin.” Sâmunŋe sâop. “Âo, yenâmâ den miai. Yawu gârâmâ biriŋe bâteŋe kuwi otmu iŋgepŋe gasumŋan hâuop yakât gutŋe nine sennan ekmâ mem walipguwom yanâmâ nâŋgâmune bulâŋe otbuap.” Yawu sâop.

²⁶ Yâhâ Sande âlâ otmu yan emelan âlâkuâk yâhâ menduhuakmâ gahatŋe kârikŋe manŋum tatbin. Sâp yanâmâ Toma orowâk tatbin. Menduhuakmâ tatmunŋe Yesuŋe teteningim sâop. “Yen biwiyenŋe huruŋ sâek,” sâop. ²⁷ Yawu sâm purik pilâm Toma yuwu sâm ekuop. “Bâtnan gut yu wâim ekmâ yaŋak gasumnan ya yawuâk mem nâŋgâ. Nâ bulâŋanâk Anitâŋe hâŋgânnohomu ge mansan yakât otmâ biwihaŋe nâhâlen kepeim biwi yâhâp ki otbuat.”

²⁸ Sâmu sâop. “O, Kutdâne, bulâŋanâk gâ Anitâ orop dopyetŋe konohâk mansat.” ²⁹ Sâmu sâop. “Gâŋe yiwerenŋe gut yu mem eksat yakât otmâ biwihaŋe nâhâlen kepeiat. Yâhâ lohimbî nombotŋaŋe ki nekmâ biwiyenŋaŋak nâhâlen kepeim mannomai yamâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe huruŋ sâmu heronŋe otmâ mannomai.” Yawu sâop.

³⁰ Yesuŋe kulem topŋe topŋe miop yamâ kerehâk ki kulemguan. ³¹ Yâhâ olop miop ya ekbin yakât den pat kulemguan yu sâlikum eknomai. Yu sâlikum ekmâ Anitâŋe tihitnennŋe otmâ nanŋe Yesu hâŋgângumu giop yakât nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenŋaŋe kepeinomai. Yâhâ yâkâlen biwiyenŋaŋe kepeim denŋe lâum mannomai yanâmâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop ya menomai.

21

Yesuhât sâtŋât otmâ hoŋ bawalipŋaŋe iŋan dondâ mewî.

¹ Sâp yakât kakŋan nen hoŋ bawalipŋe nombotŋe Tiweria denŋân yakât ginŋan menduhuakmâ tatmunŋe Yesuŋe teteningiop yamâ yuwu. ² Nâ otmu atane, kutŋe Yakowo, otmu âlâmâ Simon Petoro, âlâmâ Toma, yâkâlâk kutŋe âlâ Boho boho, âlâmâ Natanae Galilaia hânân kapi âlâ Kana sâm yan gâtŋe, otmu lok yâhâp biwiyetŋe Yesuhâlen kepeim manowot ya orowâk menduhuakbin. ³ Menduhuakmâ tatmunŋe emet nŋi sâwe sâm otmu Petoronŋe yuwu sâm eknongop. “Nâmâ ge iŋan dâiwehât nanŋan.”

Sâmu sâwin. “Nen orowâk arinom,” sâm gemunŋe waŋgaen orowâk yâhâwin. Ari omoŋe pâlâmŋe manbin.

⁴ Emet haŋ sâmu yan Yesuŋe denŋân ginŋan kinop. Yâhâ nenâmâ kâlêwângen ki tatbin. 100 mita, dop yawuyaen tatbin yamâ towatŋe ekmunŋe ki keterahop. ⁵ Yâhâ Yesuŋe yuwu sâm âinongop. “Bukulipne, yen iŋan miai, me bia?”

Sâmu “Bia,” sâwin.

⁶ Yakât otmâ yuwu sâm eknongop. “Iŋan itâŋe ya waŋga nombotgembâ panŋetâ gewuap yanâmâ iŋan mem dâinomai.” Yawu sâmu yaŋak benŋe waŋga nombotgembâ pilâmunnŋe gemu iŋan dondâhâlâk ge kutakulakbi. Ge kutakulakŋetâ mem dâim waŋgaen katne sâm otmunŋe umatŋe dondâ olop.

⁷ Yawu otmu nâŋe Petoro ekuwan. “Lok endamâ Kutdânennŋe yakâ.” Ekumune uk sâm petŋe tuhum katmâ âi tuhuop yakât otmâ tiŋginŋe yawuâk mem kepeiakmâ saruân kionŋmâ Kutdâhâlen yoloŋ otmâ ariop. ⁸ Yawu

otmuâmâ nenâmâ wanğaenâk tatmâ puli kum injan itânje dâim dengân ginjan yâhâ kionbin. ⁹ Yesuje banğa âlâ mem katmu talop. Katmu tatmu injan mem hot umu siop. ¹⁰ Yawu otmâ Yesuje yuwu sâm eknongop. “Yiwereje injan miai ya nombotje mem katjetâ siâk.”

¹¹ Yawu sâmu Petoroje wanğa hâmenjan yâhâ injan itârâek mem dâim ginjan gaop. Yâhâ injan 153 ya itâ kâlehen kutakulakbi. Yawu gârâmâ injan yamâ papatoek yamâ benje injan itânje ya ki berendenj sâop. ¹²⁻¹³ Injan nombotje katmunje semu orowâk newin. Orowâk nem tatbin yamâ âi pâi tuhunomgât nângâmunje umatje otmu pilâwin.

¹⁴ Yâhâ Yesuje mumunambâ yahalop yakât kakjan dengân ginjan men-duhuakmâ tatbin yan teteningiop yanje kalimbuje olop.

Yesuje Petoro den bâiņe ekuop.

¹⁵ Nem pesuk pilâmunje Yesuje Simon Petoro yuwu sâm âikuop. “Simon, Yoane nanje, gâņeâmâ bukulipganje biwiyenaje hikunekmâ mansai ya wangiyekmâ biwihanje tiņâk hikunekmâ mansat me girawu?” Sâmu sâop. “Kutdâ, yat ya bulâņe. Nâmâ buku otgihiman ya nanjat.”

Sâmu sâop. “Yakât otmâ lohimbî nâhâlen yiwereņeâk torokatmâ mansai ya yengât tihityenje otbuat.” ¹⁶ Yawu sâm yanak yâhâņje yuwu sâm âikuop. “Simon, Yoane nanje, gâņe biwihanje tiņâk hikunekmâ mansat me bia?” Sâmu sâop. “Kutdâ, yat ya bulâņe. Nâņe buku otgihiman ya nanjat.”

Sâmu sâop. “Yakât otmâ lohimbî nâhâlen emelâk torokatmâ mansai ya galemjongowuat.” ¹⁷ Yawu sâm kalimbuje yuwu sâm âikuop. “Simon, Yoane nanje, gâņe buku otnihimat me bia?” Yawu sâop.

Yâhâ Yesuje kalimbuje âikuop. “Gâņe buku otnihimat me bia?” yawu sâop yakât Petoroje nângâmu biwiņan hâumu yuwu sâop. “Kutdâ, gâhât sengan senje âlâlâ ki tik tatmap. Yakât otmâ nâņe buku otgihiman ya nanjat.”

Sâmu sâop. “Yakât otmâ lohimbî nâhâlen torokatmâ mansai ya galemjongom wawaeyekmâ manbuat.

¹⁸ Yâhâ hâmbâi yu me ya tetehihiwuap yakât topņe sâwe. Gâņe angoân sihan manon yanâmâ petge mem lalakmâ kapi wosapâ wosapâ ariwehât nângâminion yanâmâ âlepņe arim tohominion. Yâhâ gâņe sombo otbuat yanâmâ bâtge pilârâ lok bâleņenje sâhâm menduhum ki ariwe nângâwualângen dâihekmâ arinomai.” Yawu sâm ekuop. ¹⁹ Yâhâ Yesuje topņe yuwuhât ekuop. Hâmbâi Petoroje Yesuhât tem lâuwangim manmu umatje yawu tetewangiwuap. Umatje tetewangiwuap yan ki lohotņe otmu kuņetâ mumbuap. Yâhâ ki lohotņe otbuap ya lohimbîņe ekņetâ sâtņe otmu Anitâ mepaenomai. Yakât otmâ yuwu sâm ekuop. “Gâmâ biwihanje nâhâlen tiņâk kepeim tem lâunihim manbuat.” Yawu sâop.

²⁰ Yawu sâmu Petoroje kamberje kakņambâ olelem nâ nehop. Yâhâ nâ Yesu orop biwinetņe hikuakmâ konohâk olopgât menduhuakmâ sot bâiņe newin yan yâk orop hâlâņakmâ tatbit. Yawu tatbit yakât otmâ âlâņe betņehen kionbuap yakât âikuwan. ²¹ Yâhâ Petoroje nekmâmâ yuwu sâm Yesu âikuop. “Kutdâ, lok yuâmâ girawu?”

²² Sâmu sâop. “Yâk tatmuâk âwurem takawom me girawu yamâ nâhât wahap. Yawu gârâmâ yâkât manman yakât ki nângâm ketet otbuat.” Yawu sâm ekuop.

²³ Den yawu sâop yamâ bukulipnanje nângâm hilipgum kelangatbi. Kelangatmâ nâhâitņe “ki bâlewuap” sâwi. Yawu gârâmâ Yesuje ya ki sâop. Yâhâ

yuwu sâop. “Gârâmâ yâk tatmuâk nâ âwurem takawom me girawu yamâ nâhât wahap. Yawu gârâmâ yâkât manman yakât ki nângâm ketet otbuat,” yawu sâm Petero ekuop.

²⁴ Den sâop yuâmâ nine orowâk tatmâ nângâminiwan. Yakât otmâ den kulemguan yu bulâŋe dondâ.

²⁵ Otmu Yesuŋe olop miop yakât pâŋe konok kulemguan. Yawu gârâmâ âlâlâ olop ya kerek kulemgum metewomgât dop ki oap.

Aposolo yengât den pat

Yesuŋe aposololipŋe den bâiŋe ekyongom himbimân yâhâop.

O bukune Teopilo,

¹⁻² Emelâk Anitâŋe Yesu hângângumu ge lok nombotŋe meyekmâ Anitâhât den kâsikum yingim âi sâm yingiop. Âi yawu tuhum manmâ gam benŋe âwurem himbimân yâhâwe sâm olop yan Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiŋan kionŋmu hoŋ bawalipŋe den bâiŋe ekyongom himbimân âwurem yâhâop. Yakât den pat ya emelâk kulemgum katgihiwan. ³ Roma yengât tembe lâuŋe Yesu kuŋetâ muop yamâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahalop. Mem yahatmu hoŋ bawalipŋe teteyingim Anitâŋe tihityeŋe otuap yakât topŋe ekyongom manmâ gamu hilâm lok yâhâp ŋerek pesuk sâop. Yawu otmu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu manmu ekbi yakât nâŋgâŋetâ bulâŋe olop. ⁴ Otmu sâp âlâen yâk orowâk tatmâ sot newi yan Yesuŋe yuwu sâm ekyongop, “Yerusalem kapi in yawu ki pilâm arinomai. Awoŋnaŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge mâmâŋe otyingiwuap yakât emelâk ekyongomune nâŋgâwi ya. Yakât otmâ tipinŋe tatmâ mambotnomai. ⁵ Yoaneŋe lohimbi mem toen katyehop. Yawu gârâmâ sâp ki kâlep otmuâk Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge mâmâŋe otyingimu manmâ yâhânomai.”

Yesuŋe himbimân yâhâop.

⁶ Yesuŋe den bâiŋe aposololipŋe ekyongop yan yuwu sâm âikuwi. “Kutdâ, gâŋe sâp yiwerenŋe yu Isirae lok menenekdâ Roma lok watyekmunŋe arinŋetâ nenŋahâk galemahom mannom me?”

⁷ Sâŋetâ sâop. “Sâp girawuân me girawuân yakât bulâŋe tetewuap ya Awoŋne Anitâŋe ikŋahâk nâŋgâmu tap. Otmu sâp ya tâlâhumu kulem girawuya tetemu ekmâ nâŋgânomai ya gurâ ikŋahâk nâŋgâmu tap. Yeŋe yakât topŋe nâŋgânomaihât dop âlâ ki tap. ⁸ Konohâk tap yamâ yuwu. Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge mâmâŋe otyingimu nâhât den pat âlepŋe lohimbi ekyongonomai. Anŋoân topŋe katmâ Yerusalem kapi ambolipŋe ekyongonomai. Yawu otmâ benŋe lohimbi Yuraia, Samaria otmu kâlepŋehen manmâ arai ya yengâlen arai den pat ya ekyongonomai.”

⁹ Yawu sâm ekyongom yan katyekmu kinŋetâ elem kakŋambâ yâhâop. Yawu otmu elem yaŋe kâtâpŋumu ki ekbi.

¹⁰ Yawu otmâ himbimâŋenâk ekmâ kinŋetâ aŋelo yâhâp, yâk yetgât hâk katipŋe kaok bolaŋ bolaŋ, yaŋe pârâk sânsânâk teteyingiwot. ¹¹ Teteyingim yuwu sâm ekyongowot. “Galilaia ambolipŋe yeŋe wongât himbimâŋenâk senyeŋe pilâm ekmâ kinsai? Yesu ekmâ kinŋetâek pilâyekmâ himbimân yahap yawuâk himbimâŋembâ âwurem gemu eknomai.

Yesuhât aposololipŋe yengât kutyeŋe

¹² Yawu sâm ekyongom arimutâ benŋe aposolo yaŋe Oliwa pumŋambâ ge Yerusalem kapiân bawi. ¹³ Yerusalem kapiân ba emelâk Yesu ki kuwi yan emet biwiŋe âlâen yâk orowâk tatmâ sot newi yan yâhâwi. Otmu aposololipŋe yengât kutyeŋe yuwu. Petoro, imiŋe Anderea, Yakowo, imiŋe Yoane, Pilip, Toma, Batolomaio, Mataio, Alipaio nanŋe Yakowo, otmu Yakowo nanŋe

Yurasi. Âlâmâ Simon, yâhâmâ komot âlâen gâtŋe topyene yuwu. Roma lok ya yengât hâkâŋ otmâ watyekne sâam otminiwi yan gâtŋe.

Yurasihât gewâkŋan lok âlâ kinâk sâam Anitâ ulitguwi.

¹⁴ Yesuhât aposololipŋane ikŋe mâmâŋe imilipŋe otmu imbi nombotŋe menduhuyekŋetâ orowâk tatmâ biwi konohâk otmâ Anitâ ulitguwi.

¹⁵ Sâp yan lohimbî nombotŋane Yesuhâlen biwiyenane kepeim manbi, lohimbî 120, yawuyane menduhuakmâ tatŋetâ Petoroŋe yahatmâ kinmâ yuwu sâam ekyongop. ¹⁶⁻²⁰ “Bukulipne, yuwu sâamune nâŋgâŋet. Yesuŋe lok âlâ, kutŋe Yurasi sâam, yâk orowâk menenekmâ nep sâam ningimu hoŋ bawanŋim gamain. Yâhâ Yurasinje betŋehen kionmâ lok bâlene dâiyekmu taka Yesu mewî.” Yawu sâop.

Otmu Yurasinje Yesu mem bâtyenjan kalop yakât hâmeŋe sâam hotom uminiwi yengât kunlipyenane tewetsenŋe wanŋi. Tewetsenŋe wanŋetâ yanje mem ari hân âlâ puluhuop. Yawu gârâmâ Yesu betŋehen kionŋop yakât Yurasinje nâŋgâm otmâ hilipguan sâam anulahop. Yawu nâŋgâm yanjak ari hiwawahop. Hiwawakmu tok sâamu ge kum tepŋe bâok pilâop. Tepŋe bâok pilâmu tepŋe komŋe kerek hindakmâ giop. Yawu olop yakât den pat nâŋgâm Yerusalem kapi ambolipŋane hân yakât kutŋe “Akerama” sâam kunbi. Yâhâ kut yakât topŋeâmâ yuwu tap. “Hepŋak puluhuwi” yawu.

Otmu Yurasi hiwawahop yakât nâŋgâm Petoroŋe yuwu sâop. “Emelâk emet inânŋan Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe tâmbânenŋe Dawiti yakât biwinan den âlâ katmu Yura nengât kep âlâ yuwu kulemguop yakât bulâŋe teteap.

“Lok âlâ emetŋan ki tatmu emetŋe kamen kinbuap.”

Otmu kep âlâ yuwu kulemguop.

“Nepŋe pilâop ya lok âlâŋe mem galemguwuap.” Yawu kulemguop tap.

²¹ Yakât otmâ nenŋe bukunenŋe âlâ mem Yurasihât gewâkŋan katmunŋe kinbuap. ²² Kândikum emelâk Yoaneŋe âi topŋe katmâ lohimbî mem toen katyehop sâp yapâek nenŋe Yesuhâlen torokatmâ biwinenŋe hikuakmâ konohâk otmâ manmâ gain. Nengâlen gâtŋe âlâ mem tetem orowâk tânahom Kutdânenŋe Yesu mumuŋambâ yahalop yakât den pat âlepŋe lohimbî ekyongonom.” Yawu sâop.

²³ Petoroŋe yawu sâam ekyongomu lok yâhâp mem teteyelekbi. Lok âlâ kutŋe Yosep Yusito, kutŋe âlâmâ Basawa sâam, otmu âlâmâ Matia. ²⁴ Mem teteyelekâ yuwu sâam Anitâ ulitguwi. “O Kutdâ, gâŋe biwinenŋahât topŋe kerehâk nâŋgâmat. Yakât otmâ lok âlâ me âlâhât nâŋgârâ ârândâŋ oap yakât kutŋe biwinenŋan katdâ ekmâ nâŋgânom. ²⁵ Yâhâ Yurasinje nepŋe pilâam ikŋe mâtâwân ariop yakât gewâkŋan lok ya katmunŋe kinmâ yâhâwuap.” Yawu sâam ulitguwi. ²⁶ Yawu sâam ulitgum pepa duwatmâ yan kutyetŋe ikŋiâk ikŋiâk kulemgum amanj kâlehen katbi. Yawu otmâ bukuyene âlâŋe yapâ kutŋe Matia kulemguop ya mem teteap. Mem tetemu benŋe aposolo kâiân konok yâk yengâlen torokalop.

2

Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe ge aposolo mâmâŋe otyiŋgiop.

¹ Yesu mumuŋambâ yahalop yakât kakŋan Sande nombolân yâhâp pesuk sâop. Ya pesuk sâamu Sande tatbi yakât kutŋe “Pentikosi hombanj” yawu kunbi. Pentikosi hombanj otmu yan lohimbî Yesuhâlen biwiyenane kepeim

manbiŋe Anitâ mepa sanġan otbaŋgine sâŋ emet âlâen menduhuakmâ tatbi.
² Menduhuakmâ tatŋetâ mun pato âlâ, siru pato memap, mun yawuya himbimâmbâ pilâmu nâŋġâwi. ³ Yawu otmâ wahap âlâ, balam nimbilamŋe yawuyaye kunyerŋe kakŋan teteop. ⁴ Yawu otmu Wâtġât mâmâŋahât Heakŋe ge mâmâŋe otyiŋgim lauyerŋe mem hewewerŋe tuhumu denŋe denŋe sâŋ ariwi.

⁵⁻⁶ Sâp yan Yura lohimbi Anitâhât den lâum manminiwiŋe Pentikosi homban ya ekne sâŋ kapiyerŋe pilâm âlâengembâ âlâengembâ takawi. Taka Yerusalem kapiân yâhâ tatbi. Yawu otmâ mun pato ya himbimâmbâ pilâmu nâŋġâm lohimbi sesenġâlâkŋe emet yanâk menduhuakmâ Yesuhât lohimbi yenġât denyerŋe nâŋġâwi. Yawu otmâ lohimbi Yesuhâlen biwiyerŋe kepeim manbiŋe Yura yenġât denânâk sâwiâke yamâ benŋe lohimbi takawi yaye den ya nâŋġâŋetâ denyerŋe âlâku ikŋiâk ikŋiâk olop. ⁷ Yawu olop yanak benŋe nâŋġâŋetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâŋ alahuwi. “Yesuhât lohimbi den oai yu Galilaia ambolipŋe kerek. Nenŋan ġâtŋe bia. ⁸ Yakât otmu girawu otmâ nenŋe den sâŋetâ nanġain? ⁹ Nenġât topnenŋeâmâ yuwu. Nen kapi kâleŋhehembâ takain. Nen nombotŋe Pata ambolipŋe, nombotŋe âlâmâ Meria ambolipŋe, nombotŋe âlâmâ Elam ambolipŋe, nombotŋe Mesopotamia ambolipŋe, nombotŋe Yuraia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipŋe, nombotŋe Kaparokia ambolipŋe, nombotŋe Ponto ambolipŋe, nombotŋe Asia ambolipŋe, ¹⁰ nombotŋe Pirihiia ambolipŋe, nombotŋe Pampilia ambolipŋe, nombotŋe Aihita ambolipŋe, nombotŋe Apirika ambolipŋe, nombotŋe Kirene kapi nombotŋe Liwia hân nombot nombot tatmâ arap ya ambolipŋe. ¹¹ Nombotŋe Kereta ambolipŋe, nombotŋe Arawia ambolipŋe, otmu nombotŋe Roma ambolipŋe. Nen yawuye tain. Nen nombotŋe Yura lohimbi bulâŋe. Yâhâ nombotŋe âlâŋeâmâ Yura nenġâlen torokatŋetâ orowâk mansain. Nen lok topŋe topŋe. Yawu ġârâmâ Anitâŋe kulem yu ya otmâ ġaop yakât den pat Galilaia kapi ambolipŋe nenŋe denânâk sâŋetâ nanġain.” Yawu sâwi. ¹² Yâhâ den ya nâŋġâŋetâ âlâ kândâkdâ otmu yakât topŋe nâŋġâne sâŋ pâpġuwi. Yawu otmâ “Kulem yukât topŋe girawu?” sâŋ alahuwi.

¹³ Yawu ġârâmâ lohimbi nombotŋe Yesuhât lohimbi yekmâ senyerŋan gem yuwu sâwi. “Yeŋe wain to dondâ nenġetâ biwiyerŋe hâlim oap.” Yawu sâwi.

Petoroŋe yahatmâ kulem ekbi yakât topŋe ekyongop.

¹⁴ Yawu sâŋetâ Yesuhât aposololipŋe yahatmâ kinmâ Petoroŋe lohimbi takawi ya yuwu ekyongop. “Bukulipne otmu lomba taka tai yen kulem tetemu eksai yukât topŋe ekyongomune nâŋġâŋet. ¹⁵ Omoŋânâk wain to ki nemain. Yakât otmâ lok yeksai yuŋe wain to ki niai. ¹⁶ Emelâk emet inânŋan poropete âlâ, kutŋe Yoele sâŋ, yâkŋe den kulemġuop yakât bulâŋe yiwererŋe tetemu eksai yu. Emelâk den kulemġuop ya yuwu.

¹⁷ “Anitâŋe yuwu sâŋ eknohop. Hâmbâi sâp pato tâlâhuwuap yan nâŋe nine Wâtġât mâmâŋahât Heak hânġangumune ge lohimbi mâmâŋe otyiŋgiwuap. Mâmâŋe otyiŋgimu lohimbiŋe nâhâlen biwiyerŋe kepeim mannomai yaye nâhât den sâŋ tetem lohimbi ekyongonomai. Otmu biwiyerŋe mem purik pilâmu kulem âlâlâ tetemu eknomai. Otmu amanân awun eknomai. ¹⁸ Bulâŋanâk sâp yan Wâtġât mâmâŋahât Heakŋe hoŋ bawalipne mâmâŋe otyiŋgimu nâhât den sâŋ tetem ekyongonomai. ¹⁹⁻²⁰ Otmu lohimbi kerek matŋe yinġimune menomai yakât sâp tâlâhumu yan nâŋġâmune himbimân kulem âlâlâ yuwu tetemu eknomai. Hilâmġât

emetsenŋe bok sâmu omoŋ bâleŋe sahakbuap. Yâhâ omoŋgât emetsenŋe yaŋeâmâ kuriŋ hep barak barak yawuya otbuap. Otmu umatŋe topŋe topŋe yuwu tetewuap. Kapam tetewuap. Otmu emet kapi kâlâp sewuap. Yawu tetemu ekŋetâ sâtŋe otmu hu halak tuhunomai. ²¹ Sâp yan lohimbi âlâ me âlâŋe nâhâlen biwiyenŋe kepeim mannomai yamâ meyekmune ki hiliwahonomai." Anitâŋe yawu sâm eknohop." Den yawu kulempuop tap.

Petoroŋe Yesuhât topŋe ekyongop.

²² Petoroŋe torokatmâ yuwu sâm ekyongop. "Bukulipne, den âlâ torokatmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe Yesu Nasaret amboŋe ya mâmâŋe otbaŋgimu hohetnennan manmâ kulem topŋe topŋe memu ekmunŋe âlâ kândâkdâ otmu Anitâŋe hâŋgâŋgumu giop yawu nâŋgâmain. ²³ Yawu gârâmâ yeŋe Yesuhât hâkâŋ otmâ lok bâleŋe yengât bâtyeŋan katŋetâ yâkŋe mem howanân kuŋetâ muop. Yawu otbaŋgiwi yakât Anitâŋe emelâk emet inânŋan nâŋgâmu ârândâŋ otmu mâtâp ya sâm waŋop. Mâtâp ya sâm waŋmu yaŋak benŋe howanân kuŋetâ sâtŋum muop. ²⁴ Kuŋetâ muop yamâ sumânâk tatbuapgât dop âlâ ki olop. Yakât otmâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahalop. ²⁵ Emelâk emet inânŋan tâmbânenŋe Dawitiŋe Yesuŋe mumuŋambâ yahatbuap yakât nâŋgâmu yuwu kulempuop tap.

"Kutdâ gâ orowâk manmâ gan. Yakât otmâ ki pilânekbuat yawu nanŋan. Biwi yâhâp otmangât mâmâŋe otnihim gamat. ²⁶⁻²⁷ Yakât otmâ biwine âlepŋe otmu tem lâuhihim heronŋe nâŋgâhiihan. Otmu mumbom yan umutne membuat. Otmu mumuŋambâ mem yahatnekbuat. Yawu otnihiwuat nâŋgâmu biwine ki houŋ sâwuap. ²⁸ Gâŋe nâŋgân nâŋgânne mem pâroŋ pilânihirâ manmangât mâtâp yakât topŋe nâŋgâmu ba takaman. Otmu gâ orop manmâ yâhâwom yakât nâŋgâmu biwine heronŋe otmâ manmâ yâhâwom." Yawu kulempuop tap.

²⁹ Tâmbânenŋe Dawiti yâkât yuwu ekyongomune nâŋgâŋet. Yâkât sumŋe ekmain. ³⁰ Anitâŋe poropete âi sâm waŋmu yâkât den lohimbi ekyongom manmâ gaop. Yawu otmâ Anitâŋe pat kuwaŋgim yuwu sâop. "Gâhât tepgan gâtŋe âlâ tetewuap ya mem kânâŋgâmune kawehan kinmâ nine lohimbi galempongowuap." ³¹ Anitâŋe yawu sâm pat kuwaŋgiop. Otmu Anitâŋe Yesu Kiristo mumuŋambâ mem yahatbuap yakât nâŋgâmu Dawitiŋe emet inânŋan den yuwu kulempuop.

"Mumu yan Anitâŋe umutŋe miop. Otmu hâkŋe tâtuk sâmapgât mumuŋambâ mem yahalop." Yawu kulempuop.

³² Anitâŋe Yesu mumuŋambâ mem yahatmu nen kerekŋe ekbin. ³³ Anitâŋe Yesu mumuŋambâ mem yahatmu ikŋe orop tawot. Otmu emet inânŋan âwâŋe Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋgumu gewuap yakât pat kuop. Yakât otmâ Wâtgât mâmâŋahât Heak ya hâŋgâŋgumu ge mâmâŋe otningimu denŋe denŋe sâmunŋe nanŋai.

³⁴ Otmu Dawiti ikŋak himbimân ki yâhâop. Yawu gârâmâ emelâk emet inânŋan den yuwu kulempuop.

"Anitâŋe nâhât Kutdâne yuwu sâm ekuop.

"Gâ gotnan ga kindâ mâmâŋe otgihimune ³⁵ kasalipge yongom mem ge katyekbuat." Yawu sâop." Yawu kulempuop tap.

³⁶ Yakât otmâ yuwu sâm ekyongomune nâŋgâmu biwi yâhâp ki otnomai. Yesu mem howanân kuŋetâ muop ya yeŋe amboŋe oai. Yawu gârâmâ Anitâŋe

mumuᵇambâ mem yahatmu kunnenᵇe tap. Yakât otmâ Kutdânᵇenᵇe sâmain. Yawu.”

Lohimbi dondâhâlâkᵇe Yesuhâlen biwiyeᵇe katbi.

³⁷ Petoroᵇe yawu sâᵇ lohimbi ekyongomu nâᵇᵇâᵇetâ biwiyeᵇan hâumu aposolo nombotᵇe ya orop yuwu sâᵇ âiyongowi. “Wâe, nenᵇe girawu ot-munᵇe Anitâᵇe nenekmu ârândânᵇ otbuap yakât sâᵇetâ nâᵇᵇâne.”

³⁸⁻³⁹ Sâᵇetâ sâop. “Anitâ Kutdânᵇenᵇe ikᵇe Wâtᵇât mâmâᵇahât Heak hâᵇᵇâᵇgumu ge yen otmu lohimbi kâlepᵇehen mansai mâmâᵇe otyiᵇgimu Yesuhâlen biwiyeᵇe kepeim mannomai yakât pat emelâk kuyiᵇᵇiᵇop. Yakât otmâ orotmemeyeᵇe bâleᵇe bet pilâm Yesuhâlen biwiyeᵇe katᵇetâ Anitâᵇe tosayeᵇe pilâyiᵇᵇiwuap. Yawu otᵇetâ benᵇe nenᵇe Yesu Kiristohât kulân toen mem katyeᵇmunᵇe Wâtᵇât mâmâᵇahât Heakᵇe ge mâmâᵇe otyiᵇᵇgimu mannomai.” Yawu sâop.

⁴⁰ Petoroᵇe biwiyeᵇan kioᵇmâ den kâlep torokatmâ girem den yuwu sâᵇ ekyongop. “Lohimbi perâkᵇe ihilâk mahilâk manmai ya Anitâᵇe matᵇe umatᵇe yiᵇᵇgimu menomai. Yawu ᵇârâmâ yeᵇe orotmemeyeᵇe bâleᵇe bet pilâm Yesu Kiristohâlen biwiyeᵇe kepeᵇetâ yâkᵇe tihityeᵇe otbuap.”

⁴¹ Yawu sâᵇ ekyongomu lohimbi kiᵇᵇitᵇe orowâk, dopyeᵇe 3,000 yawuyaye Petorohât denᵇe nâᵇᵇâᵇetâ bulâᵇe otmu Yesuhâlen biwiyeᵇe katbi. Yawu otᵇetâ aposololipᵇeᵇe toen mem katyeᵇᵇetâ Yesuhât komolân torokatbi.

Yesuhâlen biwiyeᵇeᵇe kepeim manbiᵇe biwi konok otmâ manbi.

⁴² Yesuhât komolân torokatᵇetâ aposololipᵇeᵇe yâkât den kâsikumu yiᵇᵇiwi. Kâsikumu yiᵇᵇiᵇetâ nâᵇᵇâm biwiyeᵇe hikuakmâ konohâk otmâ Anitâ mepa sanᵇan otbâᵇᵇim manbi. Otmu sâᵇ sâsâᵇan menduhuakmâ buku oranjim sot newi. ⁴³ Otmu aposololipᵇeᵇe kulem topᵇe topᵇe meᵇetâ lohimbi belâᵇen manbiᵇe kulem ya ekᵇetâ sâtᵇe olop. ⁴⁴ Yâhâ lohimbi Yesuhâlen biwiyeᵇe kepeᵇiweᵇe biwi konok otmâ sot kâle senᵇe âlâlâ mem menduhum konohân katᵇetâ tatmu yaᵇe mem tânahom manbi. ⁴⁵ Otmu lohimbi nombotᵇeᵇe iri sikumyeᵇe puluhum yakât hâmeᵇe mewi ya mem bukulipyeᵇe nombotᵇeᵇe yu me yakât umburuk manbi ya kâsikumu yiᵇᵇiwi. ⁴⁶ Yawu otmâ hilâm ârândânᵇ Anitâhât opon kâmbukᵇan yâhâ menduhuakmâ biwi konohâk otmâ Kiristohât den alahuminiwi. Yawu otmâ emetsâᵇᵇe ârândânᵇ emetyeᵇan yâhâ menduhuakmâ soti um neminiwi. Yawu otmâ tep heroneᵇ nâᵇᵇâm Anitâ mepaem manbi. ⁴⁷ Yawu otᵇetâ lohimbi belâᵇen manbi nombotᵇeᵇe orotmemeyeᵇe ya ekᵇetâ yahalop. Yawu otmâ Yesuhâlen biwiyeᵇe katmâ yâkât komolân torokatmâ sambe otbi.

3

Petoroᵇe lok pareᵇe mem heᵇᵇeᵇuᵇop.

¹ Isirae lohimbi orotmeme âlâ yuwu otmai. Emetsâᵇᵇe ârândânᵇâk opon kâmbukᵇan yâhâ Anitâ ulitᵇumai. Emetsâᵇᵇe âlâen Petoro yet Yoaneᵇe Anitâ ulitᵇure sâᵇ opon kâmbukᵇan yâhâowot. ² Otmu lok âlâ mâmâᵇahât teᵇᵇambâek pareᵇe teteᵇeᵇe bukulipᵇe ekyongomu hilâm ârândânᵇ opon kâmbukᵇahât gahatᵇe âlâ, kutᵇe “Mâtâᵇ âlonoᵇo loᵇᵇo” sâᵇ yan lâum ari katᵇetâ tatminiop. Yan tatmâ lok opon kâmbukᵇan yâhâm geminiwi yaᵇe tewetsenᵇe nihijeᵇ sâᵇ ulityongominiop. ³ Otmu sâᵇ yan Petoro yet Yoaneᵇe opon kâmbukᵇan yâhâmutâ yeᵇekmâ ulityotᵇop. ⁴ Ulityotᵇomu Petoroᵇe

nângâm “Wa, buku” sâmi in ekmâ sâop.⁵ In ekmâ sâmu lok pareŋe yaŋe tewet-senŋe nihiwomap sâmi tepŋe kilik kilik sâmu talop.⁶ Yawu otmu Petoroŋe yuwu sâmi ekuop. “Senŋe âlâlâ ki tatnihiap yakât yuwu sâmi mune nâŋgâ. Yesu Kiristo Nasaret ambonaŋe gâ heŋgenŋohowuapgât dop tap. Yakât otmâ yahatmâ bam ga.”⁷ Yawu sâmi ekum bânŋe bonânŋen memu yahalop. Memu yanâk kâiŋe sâsilipŋe tâŋ tâŋ otmu hewewenâk yahatmâ kinop.⁸ Yahatmâ kinmâ yâk orowâk opon kâmbukŋan yâhâwi. Yâhâ lok yaŋe heronŋe otmâ soŋ pilâm bam gam Anitâ mepaeop.⁹⁻¹⁰ Yawu otmâ mepaemu lohimi kâlehen tatbiŋe ekmâ yuwu sâmi. “Lok pareŋe yuŋe opon kâmbukŋahât mâtâp âilonŋo lonŋo yan tatmâ senŋe âlâlâhât ulitnongomap. Âlepŋe oap yakât nâŋgâmunŋe ki orotŋe oap,” yawu sâmi nâŋgâŋetâ âlâ kândâkdâ olop.¹¹ Otmu emelâk opon kâmbukŋe ya tuhuwi yan gelâk ningimap sâmi selep bârârâhâk kâlep tuhuwi yakât kutŋe “Solomongât selep” sâmi. Lok yaŋe Petoro yet Yoane yetgâlen torokatmu selep yan yâhâŋetâ lohimi dondâhâlâkŋe betyeŋan yâhâm mem hawam mewam tuhuyekmâ kulem yakât alahu gulahu otbi.

Petoroŋe Yesuhât topŋe ekyongop.

¹² Yawu otŋetâ Petoroŋe yekmâ yuwu sâmi âiyongop. “Wongât mem hawam mewam tuhuneneksai? Kulem yu netgât wahap bia. Netŋe wâtnetŋambâek lohimi heŋgemyongoromgât dop âlâ ki tap. Net uwawaŋe bia ki mansait. Yakât otmâ ki nâŋgânitŋiŋetâ yahalâk.¹³ Topŋe yuwu tap. Awaraham, otmu nanŋe Isaka, otmu sesenŋe Yakop yâk yeŋgât Anitâ, tâmbâlipnenŋe yeŋgât Anitâ, yâkŋe ikŋe nanŋe Yesu hânŋângumu ge hohetnenŋan manop. Yâkât kulân lok yu memutŋe Anitâŋe heŋgenŋumu bam gam eksai. Yâhâ yeŋeâmâ Yesuhât nâŋgâŋetâ gemu pâku lohimi yeŋgât bâtyeŋan katbi. Yawu otŋetâ Pilatoŋe holaŋbe sâmi yan yeŋeâmâ kunyeŋe kârikŋe otmâ Yesu ya sâmi ge katbi.¹⁴ Yâkŋe uwawaŋe bia manmâ gaop. Yawu gârâmâ yeŋe hâkân otmâ betbaŋim lok bâleŋe, kutŋe Barawa sâmi, yâkât nâŋgâŋetâ yahatmu Pilato ekuŋetâ lauyeŋan mem Barawa holaŋmu arimu Yesu kuŋetâ muop.¹⁵ Kuŋetâ muop yamâ lok inŋe ki kuŋetâ muop. Manman kârikŋahât ambonŋe ya kuŋetâ muop. Kuŋetâ muop yamâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu manmâ teteningimu ekbin.¹⁶ Lok pareŋe yuŋe âlepŋe oap yukât topŋe sâmi mune nâŋgâŋet. Yesuhât kulân lok pareŋe yu memutŋe Yesuhâlen biwiŋe katsapgât Anitâŋe heŋgenŋumu bam gamu eksai.

¹⁷ Bukulipne, yuwu sâmi mune nâŋgâŋet. Yeŋe papatolipyeŋaŋe orop Yesuhât topŋe pâpŋum gamai. Yakât otmâ kuŋetâ muop.¹⁸ Emelâk emet inânŋan Anitâŋe Yesuhât nâŋgâm poropetelipŋe yeŋgât biwiyeŋan den katmu yuwu kulemguwi. “Tihitnenŋe otbuap yâkŋe anŋoân hâhiwim nâŋgâm mumbuap.” Yawu kulemguwi tap.¹⁹ Anitâŋe tosayeŋe pilâyŋiâkŋe yeŋe orotmemeyeŋe bâleŋe bet pilâm Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manŋet.²⁰ Yawu otmâ manŋetâ Anitâŋe mâmâŋe otyiŋgimu biwiyeŋe sânduk sâmi mannomai. Sâp yuâmâ Yesu Kutdânenŋaŋe himbimân tap. Yawu gârâmâ hâmbâi sâp pato tetewuawân Yesuŋe tihitnenŋe olâk sâmi Anitâŋe hânŋângumu âwurem gewuap yakât pat kuningimu tap.²¹ Anitâŋe embânâmbâek emet inânŋan poropetelipŋe yeŋgât biwiyeŋan den katmu kulemguwi yakât topŋe yuwu tap. Manmannenŋe kuwikningiwuap yakât Anitâŋe nâŋgâmu ârândânŋ otmu Yesu hânŋângumu âwurem gewuap.²² Yakât torehenŋe Mosenŋe yuwu kulemguop.

“Kutdânenne Anitâne nâ menekmâ âi sâam nihimu taka ikne den kâsikum yingim mansan yakât dopneak Anitâne nengât komolân gâtne lok âlâ mem poropete âi sâam wanju ikne den kâsikum yingimu lohimbine tem lâuwanginomai. ²³ Yâhâ lohimbini nombotjanjeâmâ denne nângâm hâkâne otmâ kunomai ya mem ketetyekmâ hilipyongowuap.” Den yawu kulemuop tap.

²⁴ Otmu emelâk emet inânjan lok âlâ, kutne Samue, yâk otmu Anitâhât poropetelipjanje Yesu Kiristonje tetem manmâ kulem topne topne membuap yakât den yawuâk kulemuwi. ²⁵ Emelâk embânân Anitâne Awarahamgât pat kuwangim yuwu sâam ekuop. “Hâmbâi gâhât tepgan gâtne lok âlâne tetem lohimbini hânjan kulemjan mannomai ya menduhuyekmâ manman âilongoân katyekmu herone nângawangim mannomai.” Yawu sâam ekuop. Yâhâ Anitâhât poropetelipjanje den ya torokatmâ lohimbini sâam tetem ekyongom manmâ gawi. Otmu Anitâne tâmbâlipyenje yengât pat kuyingop ya yen gurâ pat yanje meyksap. Gârâmâ yakât bulâne yen gurâ yawuâk menomai. ²⁶ Yâhâ nen Isirae lohimbine orotmemenenne bâlene bet pilâm Anitâ nanjahâlen biwinenjanje kepeim manman âilongoân manmâ herone nângânongât angoân Anitâne yâk hângângumu nengâlen giop.

4

Petoro yet Yoane meyelekmâ pâi emetjan katyeleketâ talowot.

¹⁻³ Anitâne Yesu mumunambâ mem yahalop yakât den pat âlepne ya Petoro yet Yoaneje lohimbini ekyongowot. Ekyongom tatmutâ opon kâmbukjahât tembe lâu yengât kunyene otmu Sarukaio otmu Anitâhât hotom uminiwi den pat ya nângânetâ ki bulâne olop. “Yesu mumunambâ ki yahalop. Ya ki orotne,” yawu nângâm den hâreyitgim meyelekmâ ari pâi emetjan katyeleketâ talowot. Pâi emetjan tatmutâ emet hanj sâop. ⁴ Yâhâ Petorone lohimbini kinjitne orowâk Yesuhât den pat âlepne ekyongomu nângânetâ bulâne otmu Yesuhât komolân torokatbi ya yengât dowâmâ 5000 yawu.

Petorone Yesuhât den pat âlepne Yura yengât papatolipyenje ekyongop.

⁵ Emet hanj sâamu Yura yengât papatolipyenje otmu hotom uminiwi ya yengât kunlipyenje otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi yâkne Yerusalem kapiân menduhuakbi. ⁶ Sâp yan opon kâmbukjahât lok kunne âlâ, kutne Anasi, otmu lamatne, kutne Kaipa, otmu bukuyâhâtne Yoane yet Alesanda otmu hep torehenlipyenje orowâk menduhuakbi. ⁷ Otmu Anasiye tembe lâu ekyongomu Petoro yet Yoane otmu lok parene âlâ mem henjenguowot ya meyekmâ ari den âiân katyekbi. Otmu Anasiye yuwu sâam âiyotgop. “Âlâhât sâtgât otmâ lok parene yu henjenguowot?”

⁸ Yawu sâam âiyotgomu Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakne Petoro mâmâne otbângimu yahatmâ kinmâ yuwu sâop. “Yura papatolipnenne otmu Anitâhât hotom umai yengât kunlipyenje yen yuwu sâam ekyongomune nângânet. ⁹ Netne lok parene yu ekmâ tepnetne nângawangim memutne âlepne olop yakât otmâ yenje menenekmâ den âiân katneneknetâ kinsain. ¹⁰ Yakât otmâ lok âlepne olop yukât topne ekyongomune nângânet. Topne yuwu. Yesu Kiristo, Nasaret amboje, yâhâmâ howanân kunjetâ muop. Kunjetâ muop yamâ Anitâne mumunambâ mem yahalop. Yakât otmâ yakât wâtjan kinmâ lok yu memutne âlepne otmâ mansap. Yawu gârâmâ yenje lok yukâlen kulem teteop yakât den pat Yura lohimbini kerek ekyongonetâ nângânomai. ¹¹ Emelâk

embânân Miti pepaen den âlâ yuwu kulemguiwi yakât bulânje Yesuhâlen teteap.

“Emet tuhum nep lokne nak âlâ ekjetâ bâlemu mem ketetbi. Nak mem ketetbi ya Anitânje lâum kânângâmu kuhupin kârikne oap.” Den yawu kulemguiwi tap.

Yejeâmâ emet tuhuwi ya yengât dop otmâ Yesu betbangim kujetâ muop. ¹² Yuwu sâmunen nângânet. Anitânje Yesu hângângumu ge manman kârikne yakât mâtâp meningiop. Yakât otmâ yakât wâtjanâk kinmâ manman kâriknan mannongât dop tap. Lok ondopne mâmânje otningimu manman kâriknan mannongât dop âlâ ki tap.”

Yura yengât papatolipyeñe Petoro yet Yoane sâh hâreyitgiwi.

¹³ Petoro yet Yoane, yâhâmâ nângân nângân emetnan ki yâhâowot. Yawu gârâmâ Yura papatolipyeñe yengât senyeñan kinmâ den ya kâlâpne orowâk ekyongowot. Yawu ekyongomutâ yâkne denyetne ya nângânetâ ewe membe olop. Yawu otmu nângân nângânyeñe pâronj sâmu yuwu sâwi. “O, lok yuâmâ kândikum Yesu orop manmâ gawi. Yakât otmâ den kâlâpne orowâk eknongomutâ nanngain.” yawu sâwi. ¹⁴ Otmu Petoro yet Yoaneñe lok hengenjuowot yâk orowâk kinbi yakât otmâ den purik pilâyitgine sâh hâum pâp gum pilâwi. ¹⁵ Yakât otmâ hângânyongonetâ emet betjeñen ge kinjetâ Petoro yet Yoane yetgât alahum yuwu sâwi. ¹⁶ “Nenñe lok yâhâp yu girawu otyitgine? Yâkne Yesuhât wâtjan kinmâ lok pareñe emba memutâ âlepne olop yakât den pat Yerusalem kapi ambolipñe emelâk nângâm metei. ¹⁷ Yawu gârâmâ den yuñe kapi ârândânj perereñ sâh arimu nângâmaiñat nenñe kuyitgimunñe yâkne ki âlâkuâk Yesuhât wâtjan kinmâ lohimbî yâkât den kâsikum yinjinomai.” Yawu sâwi.

¹⁸ Otmu tembe lâu ekyongonetâ meyekmâ âwurem ganjetâ yuwu sâh Petoro yet Yoane ekyotgowi. “Yetne ki âlâkuâk Yesuhât den ya lohimbî kâsikum yinjiromawot.”

¹⁹ Yawu sâñetâ Petoro yet Yoaneñe yuwu sâowot. “Yeñak nângâm ekjet. Yengât den lâum Anitâhât den pilâmutne yâkne nângâmu ki ârândânj otbuap. ²⁰ Yesu Kiristone den âlâlâ eknongom kulem topne topne mem gaop yakât den pat ya netne mem kurihromgât dop ki tap. Ya sâh haok tuhurom yakâ.”

²¹ Yawu sâmutâ yâhâpne kuyitgim holanyeleketâ gem ariowot. Lohimbî inñe kinñitne orowâkne kulem ya ekmâ Anitâ mepaem aposolipne yengât nângânetâ yahalop. Yakât otmâ Yura papatolipyeñe wahap âlâ ki otyitgiwi. ²² Lok âlepne olop yâkne pareñe otmâ manmu yambu lok yâhâp ñerek olop.

Anitânje Yesuhât aposolipne mâmânje otyinñiâkgât yâkât lohimbîje ulit-guwi.

²³ Yura papatolipyeñe Petoro yet Yoane holanyeleketâ gem bukulpyetne yengâlen âwurem ariowot. Ari papatolipyeñe kuyitgiwi yakât den ya ekyongowot. ²⁴ Ekyongomutâ nângâm biwiyeñe kepeiakmâ konohâk otmâ Anitâ mepaem yuwu sâwi. “Ambonenñe Anitâ. Gânje hân himbim kândikyotgom wahap topne topne kalon. ²⁵⁻²⁶ Otmu emelâk emet inânjan gâhât Wâtgât mâmânjahât Heakne tâmbânenñe Dawiti yakât biwiñan den âlâ katmu yuwu kulemguiwi.

“Wongât Anitâhât ki nângâmaiñe yeñahât nannganñetâ yahatmu biwiyeñe kâlâp siap? Wongât biwi nângân nângânyeñe hâlim milim otmu Anitâ yet honj bawane mem ge katyelekne sâh oai? Anitânje tihityeñe otbe sâh

ikne hon bawa hângângumu gewuap. Yawu gârâmâ Anitâhât ki nângâmai ya yengât papatolipyeñe biwi konok otmâ mem ge katyeleknomaihât dop âlâ ki tap.” Dawitiñe den yawu kulemuop tap.

²⁷ Otmu torokatmâ yuwu sâmu ulitguwi. “Ambonenñe Anitâ, den âlâ sâmunñe nângâ. Dawitiñe den kulemuop yakât bulâñe teteop yakât topñe yuwu. Gâñe tihitnenñe otbe sâmu Yesu hângângurâ ge tem lâuhihim uwawapñe bia manmâ gaop. Yawu gârâmâ Herot yet Pilatonñe Roma lok otmu Yura nengât papatolipnenñe menduhuyekmutâ orowâk tatmâ Yesu mem ge katne sâmu den hikuwi. ²⁸ Yawu otbi yan yeñe engatyeñeâk ki watbi. Emelâk emet inânñan gâñe gike engatgeâk otmâ yu ya tetewuap ya sâmu kalon. ²⁹ Yakât otmâ yâkñe kuniñgetâ lohotñe otmaingât gâñe mâtâp manguyiñim nen hon bawalipge mâmâñe otningirâ Yesu Kiristohât den pat âlepñe sâmu haok tuhunom. ³⁰ Yawu otmâ Yesuhât wâtñan kinmâ lohimbî mesekyeñe orop ya heñgemyongonom. Otmu kulem topñe topñe memunñe ekñetâ âlâ kândâkdâ otbuap. Yakât otmâ mâmâñe otningihât nângâm ulitgohoin.” Yawu sâmu ulitguwi.

³¹ Yawu sâmu ulitguñetâ emet menduhuakmâ tatbi ya gâsuk gâsuk sâop. Otmu yanâk Anitâhât Wâtñan mâmâñahât Heakñe mâmâñe otyiñgimu yapâ ari Yesuhât den pat âlepñe ya sâmu haok tuhunom lohimbî ekyongowi.

Yesuhât lohimbîñe biwiyenñe hikuakmâ konohâk otmâ buku orañjim manbi.

³² Yesuhât lohimbîñe biwiyenñe hikuakmâ konohâk otmu senñe âlâlâ tatyñgiop ya menduhum konohân katñetâ tatmu yanñe mem tânahom manbi. ³³ Yawu manmâ Yesuñe mumunñambâ yahalop yakât den pat ya aposololipñe lohimbî belângen manbi ya ekyongonñetâ nângâñetâ bulâñe olop. Otmu Anitâñe mâmâñe otyiñgimu kulem topñe topñe meñetâ lohimbî kerekñe yekmâ heronñe nângâyiñgiwi. ³⁴ Otmu senñe âlâlâñe kâsikum anñim tânahom manbi. Yakât otmâ lok âlâ me âlâñe ki umburuk manbi. Lohimbî nombotñe senñe âlâlâñe puluhunñetâ yapâ tewetsenñe mem aposolo yingñetâ galemuwi. ³⁵ Otmu tewetsenñe menduhuminiwi yapâ aposolonñe mem lohimbî umburuk manbi ya tânyongonñetâ manbi.

³⁶ Otmu sâp yan Kipiro kapi ambonñe, lok âlâ, kutñe Yosep sâmu, yâkât yuwu sâmunne nângâ. Lok yakât kutñe âlâmâ Banawa yawu sâmu aposolonñe kunminiwi. Kut yakât topñeâmâ yuwu, “Biwi sânduk”. Yosep yâhâmâ Lewi senâmbâ gâtñe yakât otmâ opon kâmbukñahât âi mem manop. ³⁷ Yâkñe ikñe hân puluhunñetâ yapâ tewetsenñe mem aposolo yingñiop.

5

Anania imbiñaitñe otmutâ bâlep.

¹ Lok âlâ, kutñe Anania sâmu, yâkât imbiñe, kutñe Sapira, biwi konohâk otmâ yuwu olowot. Hânyetñe puluhunñetâ yapâ tewetsenñe miowot. ² Yawu gârâmâ tewetsenñe nombotñe ya mem mesambutmutâ tatyñgiop. Yâhâ nombotñe âlâmâ Anianñe mem ari aposolo yingñiop. ³ Otmu Petonñe yuwu sâmu ekuop. “Anania, yuwu sâmunne nângâ. Girawu otmâ Bâleñahât Ambonñe Satanñe biwihan kionñe sâmu otmu ki kârikñe otmâ kinsat. Yetñe Anitâhât Wâtñan mâmâñahât Heak kâitgum hânyetñe puluhuwî yakât tewetsenñe nombotñe mem mesambutmutâ tap. ⁴ Hân ya ki puluhuwî yan yetñe Anitâhât pat ki otbuap yawu nângâm den hikuowot mâne tewetsenñe alitsawot yuñe âlepñe otbâp. Yâhâ tewetsenñe yuñe Anitâhât pat otbuap yawu sâmu

kâitnongom nombotjêak katsawot. Yawu otmâ nen ki kâitnongoawot. Anitâ kâitguawot.”⁵⁻⁶ Yawu sâmu Ananiaje den ya nângâm yanâk mum iop. Mum imu lok nombotjañe emet kâlehen yâhâm sângum âlâ mem kurihim lâum ge hanguwî. Yâhâ Anitâ kâitguop yakât matje mum imu lohimbî yan kinbiñe ekñetâ sâtje olop.

⁷ Otmu ki kâlep otmuâk imbiñaje lokñahât den pat ki nângâmâk Petorohâlen takaop. ⁸ Takamu Petoroñe yuwu sâmu âikuop. “Hânyetñe puluhujetâ yapâ tewetsenñe miowot ya lokgañe kerehâk ningiap me?”

Sâmu sâop. “Wae, wonângen, kerehâk yingiap yakâ.”

⁹ Sâmu Petoroñe yuwu sâmu âikuop. “Wongât yetñe biwi konohâk otmâ Kutdâhât Wâtgât mâmâñahât Heak kâitguawot? Yakât otmâ yuwu sâmune nângâ. Lokge emelâk mumu lâum ari hangum pilâm ga gâhât mambotgihai. Yiwerenje gâhurâ mundâ lâuhekmâ ari hangonomai.”¹⁰ Yawu sâmu ekumu yâku yanâk kâiñe topñan purik sâmu ge muop. Mumu lok ya emet kâlehen yâhâ Sapira lâum ge lokñe lâum ge hanguwî yanâk lâum ge hanguwî.¹¹ Otmu muowot yakât den pat Yesuhât komotñe nângâñetâ sâtje olop. Yawu.

Yesuhât aposololipñaje kulem topñe topñe mewî.

¹² Aposolo yâkñe kulem topñe topñe meñetâ lohimbîñe ekñetâ âlâ kândâkdâ olop. Otmu Yesuhât komotñe biwiyenje kepeiakmâ konohâk otmu hilâm ârândâñ Solomongât selep yan yâhâ menduhuakmâ Anitâ mepaeminiwi.¹³ Yawu otminiwi yan lohimbî dondâhâlâkñe nângâyîñingjetâ yahalop yamâ Yura papatolippenje hilipnongomai sâmu yâk yengâlen ki torokatbi.¹⁴ Yawu gârâmâ lohimbî nombotjañe Yesu Kutdânenñahâlen biwiyenjañe kepeim yâkât komolân torokatmâ manbi.¹⁵ Otmu kapi ambolipñaje bukulippenje parenje otmâ manminiwi otmu tisi mesek otbi ya Yesuhât aposololipñaje henjemyongonjet sâmu gerelân katyekmâ lâuyekmâ ari mâtâwân katyekñetâ tatbi. Otmu yuwu nângâwi. “Petoroñe mâtâp watmâ gam ariwuap yan umutñaje longâyekmu âlepñe otnomai.”¹⁶ Otmu Yerusalem hâlâñmâ kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipñaje bukulippenje tisi mesek otbi otmu weke bâlenjañe mângâyekmu manminiwi ya meyekmâ aposolo yengâlen takanjetâ henjemyongowi.

Anitâhât anjelo âlâñe aposolo pâi emetñambâ mem holanjekmu gem ariwi.

¹⁷ Aposoloñe yawu otbi yakât den pat ya hotom uminiwi ya yengât kunyenje otmu ikñe bukulipñe Sarukaio komolân gâtñaje nângâñetâ bâleop.¹⁸ Nângâñetâ bâlemu aposolo meyekmâ pâi emetñan katyekñetâ tatbi.¹⁹ Katyekñetâ tatñetâ emet ñiñ sâmu iwi. Otmu omoñ tânâmñan Kutdâhât anjelo âlâñe mândeyekmu yahatñetâ meyekmâ ge yaehen yuwu sâmu ekyongop.²⁰ “Yeñe opon kâmbukñan yâhâ manman kârikñahât den pat âlepñe ya topñambâek lohimbî kâsikum yinginomai.”²¹ Yawu sâmu emet harj sâmu den ya lâum opon kâmbukñan yâhâ Yesuhât den lohimbî kâsikum yingowi.

Otmu hotom uminiwi yengât kunyenjañe bukulipñe meyekmu Yura yengât papatolippenje yengâlen ariñetâ orowâk menduhuakmâ den emetñan yâhâwi. Yâhâ tatmâ aposolo meyekmâ takanjet sâmu opon kâmbukñahât tembe lâu nombotñe hâñgânyongonjetâ pâi emetñan yâhâwi.²² Yâhâm pâinyekñetâ bitmu âwurem taka yuwu sâmu ekyongowi.²³ “Nen pâi emetñan arim takain. Yâhâ pâi emetñahât galem yañe gahatñe kârikñe mangum galem kinñetâ yeksain. Yawu gârâmâ aposolo meyekne sâmu takain,” sâmu ekyongomunñe gahatñe mem pilâñetâ kâlehen yâhâ pâinyekmunñe biatsap.”

24 Yawu sânetâ hotom uminiwi ya yengât kunliyye otmu tembe lâu yengât kunyenaje den ya nângâm “Girawu otmâ gulip oai,” sâwi. 25 Yawu otmâ tatjetâ yanâk lok âlâje taka yuwu sâm ekyongop. “Wâe, lok pâi emetjan mem katyekbi ya opon kâmbukjan yâhâ lohimbi den kâsikum yingim kinjetâ yeksain.”

26 Yawu sâm ekyongomu yâkne opon kâmbukjahât tembe lâu hângânyongonetâ ari lohimbi kingitne orowâkne denyenje nângâm kinbi ya yekmâ “Yâkne kât mem nongomai” sâm aposolo ya lohotjan meyekmâ den emetjan ariwi.

Aposolone Yesuhât topne Yura yengât papatolipyenje ekyongowi.

27 Aposolo meyekmâ yâhâ Yura yengât papatolipyenje yengât senyenjan katyeknetâ kinjetâ hotom uminiwi ya yengât kunyenaje yuwu sâm ekyongop. 28 “Oran Yesuhât den lohimbi ki kâsikum yinginet sâm kuyingiw. Yamâ yenje nengât den ya kum Yesuhât den lohimbi kâsikum yinginetâ yâkne sâm haok tuhunetâ lohimbi kapiân tai ya kerekne nangai. Otmu Roma tembe lânje Yawu kujetâ muop yakât tosa ya nengâlen gâitsai.” Yawu sâwi.

29 Yawu sânetâ Petoroje purik pilâyingim yuwu sâm ekyongop. “Yengât den ya lâum Anitâhât den kunomgât dop âlâ ki tap. 30 Yengât sâtgât otmâ Roma lokne Yesu mem howanân kujetâ muop. Mumu hangui yamâ topne yuwuhât otmâ tâmbâlipnenne yengât Anitâje mumuambâ mem yahalop.

31 Isirae lok nenje Yesuhâden biwinenjan kepeimunne Anitâje tosanenne pilângiwuapgât yâkne Kutdânenne Yesu mumuambâ mem yahatmu himbimân orowâk tawot. 32 Yâhâ lohimbi âlâ me âlâje Yesuhâden biwiyenjan kepeim Anitâhât denje lâum manmai ya yengât nângâm Anitâje ikne Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge mâmâje otyingim. Nenje yawu otmâ mansain yakât otmâ Wâtgât mâmâjahât Heakne biwinenje mem sânduk tuhuningim. Yawu otmâ mâmâje otningimu kulem topne topne mem mansain.” 33 Yawu sâm ekyongomu nângânetâ bâlemu aposolo yongone sâm otbi.

Parisaio âlâje yahatmâ bukulipne sâm sânduk menduk tuhuyehop.

34 Aposolo yongone sâm otjetâ yan Parisaio lok kutdâ âlâje Mosehât girem den kâsikum yingim manop, ya kutne Gamalie, yâkne yahatmâ kinmâ tembe lâulipyenje ekyongomu aposolo meyekmâ emet betnehen ge kinjetâ bukulipne yuwu sâm ekyongop. 35 “Bukulipne, yenje lok yu in yawu mem bâleyekmahât yuwu sâmune nângânet. Yenje nângâm hengen gumâmâ girawu otyinginomai yakât topne tetemu ekmâ nângânomai. 36 Emelâk lok âlâ, kutne Teuta, ikjahât nângâmu yahatmu, “Roma lok kasalipnenne watyekmunne arinet” sâm lok 400 ekyongomu yâkâlen torokatbi. Yawu otjetâ ikne kujetâ mumu loklipne iton galañ otmâ kinbi. Yawu otmâ otjetâ ki ihio. 37 Yakât betjan Roma lok kunyenaje Yura nengât dopnenne nângâwe sâm otmu sâlipnongowi sâp yan lok âlâ, Galilaia gâtne, kutne Yurasi, yâkne lohimbi meyekmu Roma lok watyekne sâm otbi. Yawu otmu yâkurâ yawuak kujetâ mumu loklipne kerek yongom watyeknetâ tiok taok otmâ arinetâ kutyenje bialop. 38 Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. Yenje aposolo yu ki yekmâ sânet. Yâkne yenje enjatyeneak watmâ den ya lohimbi kâsikum yingim gai otmuâmâ nep yu gulip otbuap. 39 Yâhâ lok yuñe Anitâhât sâtgât otmâ den yu lohimbi kâsikum yingim gai otmuâmâ nep yu mem ge katyekne sâm otmunne hâi hâine otmu pilânom. Otmu nep yukât amboñe Anitâ mem ge katne sâm otnom.

Biwinanĵe yawu nanĵan. Yawu.”⁴⁰ Yawu sâm ekyongomu nânĵâĵetâ ârândânĵ otmu tembe lâulipyenĵe ekyongonĵetâ aposolo yongowi. Yongom Yesuhât den pat âlepĵe ya lohimbi ki kâsikum yinĵinomai sâm kuyinĵim pilâyekĵetâ ariwi.

⁴¹ Otmu aposolonĵe Yesuhât den pat âlepĵe lohimbi kâsikum yinĵiwi yakât matĵe papatolipyenĵe yongowi yakât nânĵâĵetâ biwiyenĵe âlepĵe olop.
⁴² Yawu otmâ hilâm ârândânĵ opon kâmbukĵan otmu emet tete yâhâm gem Yesu Kiristohât den pat âlepĵe ya kâsikum yinĵim manbi.

6

Lok nombolân yâhâp meyekmâ nep sâm yinĵiwi.

¹ Sâp yan lohimbi kinĵitĵe orowâkĵe Yesuhâlen biwiyenĵe katmâ yâkât komolân torokatmâ manbi. Manmâ senĵe âlâlâyenĵe konohân menduhunĵetâ tatmu yapâ mem tânahom manbi. Yawu gârâmâ Girik kapi ambolipĵe Yerusalem kapiân kandi taka tatbinĵe Yerusalem kapi ambolipĵe orop senĵe âlâlâ menduhum katminiwi yakât nekamân otbi. Nekomân otmâ Girik kapi ambolipĵenĵe yuwu sâwi. “Senĵe âlâlâ menduhum katmunĵe tap yapâ nep lokĵe mem nengât kambut ki dopĵan tânyongoai. Ya ekmunĵe dondâ bâleap.”

² Yawu sâĵetâ Yesuhât aposololipĵenĵe lohimbi ya menduhuyekmâ yuwu sâm ekyongowi. “Nenĵe senĵe âlâlâ menduhum katĵetâ tap yuâk galemĵum mannom otmuâmâ Anitâhât den yu lohimbi kâsikum yinĵinomĵat mâtâp ki tetewuap. ³ Yakât otmâ Anitâhât Wâtĵât mâmâĵahât Heakĵe mâmâĵe otyinĵimu mansai komot yapâ gâtĵe lok nombolân yâhâp mem teteyekĵetâ nep yinĵimunĵe senĵe âlâlâ yu galemĵum kambulipyenĵe kâsikum yinĵinomai.

⁴ Yawu otĵetâ benĵe nenĵeâmâ Yesuhât den lohimbi kâsikum yinĵim Anitâ ulitĵum mannom.” Yawu sâwi.

⁵ Den yawu sâĵetâ nânĵâĵetâ ârândânĵ olop. Yakât otmâ lok mem katyekbi ya yengât kutyenĵe yamâ yuwu. Setepano yâkĵe Yesuhâlen biwinanĵe tinĵâ kepeim Anitâhât den lâum manop. Yawu manmu Anitâhât Wâtĵât mâmâĵahât Heakĵe mâmâĵe otbangĵim gaop. Otmu nombotĵe âlâmâ kutyenĵe yuwu. Pilip, Porokoro, Nikano, Timon, Pamena, otmu bâiĵeâmâ Nikolao. Nikolao yamâ Antiok kapi pilâm Yura yengâlen torokatmâ Anitâ mepaem manmâ gaop. ⁶ Lok yu meyekmâ aposolo yengâlen ganĵetâ yâkĵe kunyenĵan mem Anitâ ulitĵuwi.

⁷ Otmu Yesuhât komotĵe yâkât den pat âlepĵe sâm haok tuhunĵetâ lohimbi kinĵitĵe orowâkĵe Yesuhâlen biwiyenĵe katmâ yâk yengâlen torokatĵetâ sambe sambe otbi. Yawu otmâ hotom uminiwi yengâlen gâtĵe dondânĵe denyenĵe ya nânĵâĵetâ bulânĵe otmu Yesuhâlen biwiyenĵe katbi.

Setepano mewî.

⁸ Anitânĵe Setepano nânĵâwanĵim mâmâĵe otbangimu kulem topĵe topĵe memu lohimbinĵe ekĵetâ âlâ kândâkdâ olop. ⁹ Yawu gârâmâ lok nombotĵe Kirene, Alesandîria, Liwia, Kilikia, Asia, kapi yu ambolipĵenĵe opon kâmbukĵan yâhâ Setepanohât den kakĵan sâwi. ¹⁰ Den kakĵan sâĵetâ Wâtĵât mâmâĵahât Heakĵe Setepano mâmâĵe otbangimu den sâmu denyenĵe ya kum ge kalop.

¹¹ Yawu otyinĵimu ari lok yanĵe lok nombotĵe mem teteyekmâ enĵatyenĵan ĵenĵetâ yâkĵe yuwu sâm Setepano hakĵan sâm lohimbi ekyongowi. “Setepanonĵe Mosehât girem den kelanĵatmâ den anĵo lohimbi kâsikum yinĵimap. Otmu Anitâhât opon kâmbukĵahât nânĵâmu ĵemu Anitâ sâm

bâlewanġimu nanġain.” ¹² Yawu sâġetâ Yura yengât papatolipyeġe otmu Mosehât girem den kâsikum yinġiminiwi otmu lohimbi nombotġaġe nânġaġetâ biwiyeye kou kâlâp semu Setepano mem den emetġan yâhâ den âiân katbi. ¹³ Den âiân katmâ anġoân lok enġatyerġan gewi ya ekyongonġetâ ga Setepano hakġan yuwu sâwi. “Lok yuġe haoġmâ ârândâġ Anitâhât opon kâmbukġahât nânġâmu gemu Mosehât girem den sâġ ge katmap. ¹⁴ Yawu sâmu nanġain. “Yesu Nasaret kapi ambonaġe opon kâmbukġe huhum itoġ galaġ tuhuwuap. Otmu Moseġe girem den otmu opon kâmbukġahât orotmeme sâġ ningiop ya kum orotmeme anġo ningiwuap.” Yawu sâmu nanġain.” Yawu sâġ Setepano hakġan sâwi. ¹⁵ Hakġan sâġetâ menduhuakbiġe Setepano ekġetâ yâkât kundenġaġe anġelo kundenġe yawuya teteop.

7

Setepanoġe Yura tâmbâlipyeye yengât topyeye sâop.

¹ Hotom uminiwi ya yengât kunyeġaġe Setepano yuwu sâġ âikuop. “Den yai yu bulâġe yai me?”

² Sâmu Setepanoġe yahatmâ yuwu sâop. “Papatolipne otmu bukulipne den sâġmune nânġaġet.

Awarahamġât sâop.

Tâmbânenġe Awaraham yâkġe Mesopotamia kapi ki pilâm Haran kapiân ariop sâp yan Anitâ yahat yahatġe, Lanġinne Ambonaġe tetewanġim yuwu sâġ ekuop. ³ “Ġâġe kapihe tâmbâġe, hep torehenlipġe, bukulipġe pilâyekmâ nânġe kapi âlâ tiripġohowom yan ari manbuat.”

⁴ Yawu sâmu tem lâuwânġim Kairia hân pilâm Haran kapiân ari manop. Yan manmâ âwânġe bâleop. Âwânġe bâleop yakât kakġan Anitâġe yâhâpġe tetewanġim yuwu sâġ ekuop. “Hân âlâen ari in kandi manbuat.” Yawu sâġ ekumu yahatmâ Haran kapi pilâm nenġe mansainân yuân emelâk takaop. ⁵ Yuân taka kandi manop. Yâhâ Awarahamġe imbinġât kâsi manoworâke yamâ benġe yâkât tepġan ġâtġaġe hân yu ambokunomaihât Anitâġe pat kuwanġiop. ⁶ Yawu otmâ den âlâ yuwu sâġ ekuop. “Ġâhât senġe hân yu pilâm kapi âlâen ari manmâ kapi ambolipġe hoġ bayinġim manmâ yâhâġetâ yambu 400 pesuk sâwuap. ⁷ Hoġ bayinġim manġetâ hâhiwin yinġinomai. Yakât otmâ nânġe lohimbi ya matġe umatġe yinġimune pilâyekġetâ âwurem hân yuân taka manmâ nâhât tem lâunihim mepaenekmâ mannomai.” ⁸ Yawu sâġ ekum pat kuwanġiop. Pat kuwanġiop ya nânġâm mannomaihât hâkyenahât torehenġan undip tuhanġim manmâ yâhânomai ya sâġ kalop. Otmu yakât kakġan Awaraham nanġe Isaka tetemu hilâm nombolân kalimbu pesuk sâmu hâkġahât torehenġan undip tuhanġim. Otmu Isaka nanġe Yakop tetemu yâk ġurâ yawuâk hâkġahât torehenġan undip tuhanġim. Otmu Yakop nanlipġe kâiân yâhâp tetenġetâ yâk ġurâ yawuâk hâkyenahât torehenġan undip tuhuyinġiop.

Yosepġât sâop.

⁹ Otmu Yosep atalipġaġe yâkât hâkâġ otmâ mem âlâlâ tuhuwi. Yawu tuhum lok nombotġaġe taka Yosep puluhum dâim Aihita hânân ariwi. Atalipġaġe yawu otbanġiwiâke yamâ Anitâġe tihitġe olop. ¹⁰ Otmu nânġân nânġânġe pato tetewanġimu Aihita lok nombotġaġe ekġetâ âlâ kândâkdâ otmu kunyeġe, kutġe Parao sâġ, yâkâlen dâim ariwi. Dâim ariġetâ Anitâġe mâmâġe

otbangimu Paraone yâkât orotmemeŋe ekmu ikŋan gâtŋe otmu ikŋe emet otmu Aihita kapi ambolipŋe ya galempongom manâkgât âi sâŋ waŋop.

¹¹ Otmu sâp yan Aihita otmu Kanan hân yuân po pato teteop. Yawu tetemu tâmbâlipnenŋaŋe sotgât umburuk otbi. ¹² Yawu manmâ Aihita hânân sot tap yawu sâŋetâ nâŋgâm Yakopŋe nanlipŋe yan hâŋgânyongomu ariwi. ¹³ Aihita arim âwurem taka yakât den pat âwâyeŋe ekuŋetâ manmâ manmâ benŋe âlâkuâk hâŋgânyongomu ariwi. Arinŋetâ Yosepŋe atalipŋe teteyiŋgim ikŋahâk topŋe sâŋ tetem ekyongop. Teteyiŋgim atalipŋe dâiyeŋmâ Paraohâlen arinŋetâ topyeŋe sâŋ tetemu nâŋgâop. ¹⁴ Yakât kakŋan Yosepŋe âwâŋahât den katmu âwâŋaŋe ikŋe senŋe âlâlâŋe otmu hep torehenlipŋe lohimi 75 meyekmu Aihita hânân ariwi. ¹⁵ Yan ari manmâ Yakop ya muop. Otmu nanlipŋe gurâ yawuâk muwi. ¹⁶ Otmu emet inânŋan Awarahamŋe Sikem kapiân Hemohât nanlipŋe yeŋgâlen hân âlâ puluhuoŋ yan hahityeŋe lâum ari kurihiyekbi.

Mosehât sâop.

¹⁷⁻¹⁸ Tâmbâlipnenŋaŋe Aihita hânân tetem sambe sambe otbi. Yawu otmâ manŋetâ Anitâŋe Awarahamgât pat kuwaŋgiop yakât bulâŋe menomaihât sâp ya tâlâhuop. Sâp yan Aihita yeŋgât kunyeŋe âlâ belâŋen tetem manopŋe Yosepgât topŋe ki nâŋgâop. ¹⁹ Lok yaŋe tâmbâlipnenŋe mem ge katyeŋmâ hâhiwin yiŋgiop. Otmu nimnaomliŋyeŋaŋe tetem sambe sambe otmai sâŋ nanliŋyeŋe tetewi ya lâum kapi betŋehen pilâyeŋŋetâ muwi. ²⁰ Yawu gârâmâ tâmbânenŋe Mose tetemu âwâŋe mâmâŋaŋe emetyetŋan tihâk mesambutmutâ tatmu emetsenŋe kalimbu pesuk sâop. ²¹ Emetsenŋe kalimbu pesuk sâmu hahitŋe tiŋ tiŋ sâmu ekmutâ iwit nanŋe olop. Yawu otmu saka saka kumu kâlêhen katmâ toen kalowot. Toen katmutâ to kakŋan yoloŋ yoloŋ otmâ bam gam tatmu Parao baratŋaŋe ekmâ mem taka ikŋahâk galemguop. ²² Lok otmâ Parao loklipŋe yeŋgât nâŋgân nâŋgân emetŋan yâhâmu den kâsikum waŋetâ nâŋgân nâŋgân pato miop. Nâŋgân nâŋgân pato mem Aihita ambolipŋaŋe ekŋetâ sâtŋe otmu ewe katminiwi.

²³ Manmu yambu lok yâhâp ñerek pesuk sâmu Isirae bukuliŋe girawu mansai sâŋ yâk yeŋgâlen ari yehop. ²⁴ Arim yekmu Aihita lok âlâŋe Isirae lok âlâ kumu ekmâ Isirae lok ya tângum Aihita lok ya kumu muop. ²⁵ Kumu mumu biwiŋaŋe yuwu nâŋgâop. “Anitâŋe mâmâŋe otnihimu bukuliŋe tânyongom Paraohât bâŋŋambâ dâiyeŋmune hân âlâengen ari nenŋahâk galemahom mannom ya nâŋgâm heŋgeŋguai,” biwiŋaŋe yawu nâŋgâop. Yawu gârâmâ Isirae lohimbine ya ki nâŋgâwi. ²⁶ Aiop, emet haŋ sâmu Moseŋe âlâkuâk ari Isirae lok yâhâp ahom tatmutâ mem teteyelehop. Yawu otmutâ mem hâreyleŋmâ yuwu sâŋ ekyotgop, “Wongât yetŋe ahoawot?”

²⁷ Yawu sâmu kapam kândikuopŋe yuwu sâŋ denŋe kakŋan sâop. “Gâ ki nâŋgâhihiain. Âlâŋe galem sâŋ katgekmu takat? ²⁸ Oran Aihita lok âlâ kundâ muop yawuâk nohowe sâŋ oat hâ?” ²⁹ Yawu sâmu nâŋgâm Moseŋe Aihita hân pilâm Mirian hânâŋen ari manop. Yan manmâ imbi âlâ yaken gâtŋe mem yâkŋe nanyâhâtŋe yâhâp meyelehop.

³⁰ Manmâ gamu yambu lok yâhâp ñerek pesuk sâmu hân ya pilâm lok ki manmaiâŋen ariop. Yan ari Sinai pumŋe topŋan kinmu anjelo âlâŋe nak topŋan kâlâp semu yan tetem kinmu ehop. ³¹ Ekmu sâtŋe otmu “Enda wonŋe oap?” sâŋ ya ekmâ heŋgeŋguwe sâŋ gotŋan bamu Kutdâŋe yuwu sâŋ ekuop. ³² “Nâmâ Awaraham, otmu nanŋe Isaka, otmu sesenŋe Yakop yâk yeŋgât kunyeŋe tatmâ gaman.” Yawu sâmu Moseŋe kâŋe bâŋŋe sâŋ sâŋ

sâmu senje kâtâp gum kâmgum kinop. ³³ Yawu otmâ kinmu Anitâne yuwu sâmu ekuop. "Hân kinsat yu kâmbukne. Yakât otmâ kâihe katipne tuhumi pilâ. ³⁴ Yawu sâmune nângâ. Komolipne Aihita hânân manjetâ kapi ambolipnane yongom mem âlâlâ tuhuyeknetâ manmâ gai. Yawu manmâ ganjetâ yekmâ umatne yapâ holanyekbe sâmu gâ tetehihan. Yakât otmâ mâmâne otgihim hângângohomune Aihita hânân âwurem ari tânyongowuat." Anitâne yawu sâmu ekuop.

³⁵ Yâhâ Mosenje Aihita hânân talop yan Isirae lok âlâne yâkât nângâmu gemu yuwu sâmu ekuop. "Âlâne galem sâmu katgekmu takat?" yawu sâop. Yawu gârâmâ Mosenje bukulipne tânyongom kasalipne yengât bâtyenambâ dâiyekmu hân âlâengen ari mannomai sâmu nak topnan kâlâp siop yan anjelo âlâne tetewanjim kinmâ mâmâne otbanjiop.

³⁶ Anitâne Mose hângângumu Aihita hânân âwurem ari kulem âlâlâ memuknetâ sâne kârikne olop. Yawu otmâ bukulipne dâiyekmu Aihita hân pilâm taka saru âlâ, kutne saru kuriñ sâmu, yan kulem âlâ memu ekbi yamâ yuwu. Anitâne nângâmu to ya keterakmâ torehen torehen otmu mâtâp teteop. Yawu otmu kâiyene hân lijnâ nombotgen takawi. Taka lok ki manmaiângen manjetâ Mosenje kulem topne topne mem gamu yambu lok yâhâp njerek pesuk sâop. ³⁷ Otmu Mosenje tâmbâlipnenne yuwu sâmu ekyongop. "Anitâne hângânnohomu taka tânyongomune âlepne mansai yuwuâk nengât komolân gâne âlâ hângângumu yâkât den kâsikumu yingim tihityene otbuap." ³⁸ Yawu sâmu ekyongop. Otmu Mosenje tâmbâlipnenne orop lok ki manmaiângen manmâ Anitâhât den kâsikumu yingim gaop. Otmu ikne Sinai pumnan yâhâmu anjelo âlâne Anitâhât girem den kârikne sâmu ekumu âwurem ge ekyongop.

³⁹ Anitâhât den ya ekyongop yamâ benje papatolipnenne biwiyene kârikne otmâ den ya hâkâj otmâ Mose betbangim Aihita hânângen âwurem arine sâmu otbi. ⁴⁰ Yawu otjetâ Mosenje âlâkuâk katyekmâ Sinai pumnan yâhâop. Pumnan yâhâ Anitâ orop den alahumutâ lohimbî yanje Mose imine, kutne Aron sâmu, yuwu sâmu ekuwi. "Mosenje Aihita hânângembâ dâimu taka katnenekmâ nengât ki nângâm gulip oap. Yakât otmâ gâne nak âlâ mem hâwim kânângârâ kinmu mepaene. Yawu otmâ lâmu âwurem Aihita hânân arinom." ⁴¹ Yawu sâmu ekuonetâ bulimakao umutne hâwim kânângâmu kinmu sot um gotnan katmâ herone otbanjim mepaewi. ⁴² Yawu otjetâ Anitâne yekmu bâlemu betyinjimu biwiyene gulip otmu pitu mepaewi. Yawu otbi yakât poropete âlâne den yuwu kulemguop.

"Anitâne yuwu yap. Isirae ambolipne yuwu sâmune nângânet. Yen lok ki manmaiângen manmâ bulimakao ki gâimu nâhât hotom um gawi. Yawu otmâ kasalipne yengât Porom Lâpiohât hotom um manmâ ganjetâ yambu lok yâhâp njerek pesuk sâop. ⁴³ Otmu pitu mepaem yan kasalipne yengât Porom Lâpioyene, kutyetne Molok yet Lapan, ya yetgât umuyetne hâwim selep tuhumi yakât kâlehen lâmu kânângâyeleknetâ kinmutâ mepaeyelekbi. Mepaeyelekbi yakât matne sâmune Bawilon kapi ambolipnane taka meyekmâ kapiyenar anjetâ yene yâk hoñ bayingim mannomai." Anitâne yawu yap." Den yawu kulemguop tap.

Tâmbâlipnenne Anitâhât selep tuhuwi.

⁴⁴ Emelâk embânân tâmbâlipnenne Aihita hân pilâm lok ki manmaiângen taka manjetâ Anitâne ikne selep tuhujet sâmu yakât topne Mose ekuop.

Topŋe ekuop yawuâk watmâ tuhuwi. ⁴⁵ Tâmbâlipnennŋe yakât kâlehen yâhâ mepaeminiwi. Yawu otmâ manmâ gaŋetâ benŋe Yosuanŋe galemyeŋe olop sâp yan Anitâŋe mâmâŋe otyiŋgimu kasalipyenŋe yongom watyekŋetâ arinŋetâ selep ya yan lâum taka katmâ mepaem manbi. Yawu otmâ manmâ gaŋetâ lok kutdâ âlâ, kutŋe Dawiti sâŋ, yâkŋe galemyongop. ⁴⁶ Dawitiŋe galem yongom manmu Anitâŋe ekmu ârândânŋ olop. Yakât otmâ opon kâmbukŋe pato tuhuwanŋiwe sâŋ Anitâ ekuop. ⁴⁷ Ekumu ki nâŋgâwanŋiop. Yakât otmâ Dawiti nanŋe, kutŋe Solomon sâŋ, yâkŋe opon ya tuhuwanŋiop. ⁴⁸ Yakât otmâ yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Anitâ ambonenŋe yahat yahatŋe nenŋe emet me opon mem kânâŋgâmain yan ki tatmap. Yakât otmâ Anitâŋe poropete âlâ yuwu ekumu kulemguop.

⁴⁹⁻⁵⁰ “Nâ ninahâk hân himbim kândikyotgowan. Otmu senŋe âlâlâ saruân hikiân tatmap ya ninahâk katyekban. Nâ himbimân otmu hânân ârândânŋ otmâ tan. Yawuhât opon kâmbukŋan yâhâ tat sâŋ tuhunihiŋetâ ârândânŋ otbuapgât dop âlâ ki tap. Nâŋe oponân ki tatman.” Den yawu kulemguop tap.

Setepanone sâyiŋgiop.

⁵¹ Yen biwiyenŋe kârikŋe. Biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe ki pâronŋ yap. Tâmbâlipyenŋe Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heak betgum manbi yen gurâ yawuâk otmâ manmâ gai. ⁵² Emelâk emet inânŋan Anitâhât poropeteliŋŋe ikŋe hoŋ bawa âlâ tetem koko salek manbuap yakât den pat kulemgui ya kerehâk tâmbâlipyenŋe hilipyongowi. Otmu yakât bulâŋeâmâ Yesu teteop ya yeŋe betbaŋgim howanân kuŋetâ muop. ⁵³ Otmu Anitâŋe ikŋe aŋeloliŋŋe hâŋgânyongomu ge girem den poropete ekyongonŋetâ yâkŋe kulemgui ya yeŋe ki lâum mansai. Yawu.”

Setepano kuŋetâ muop.

⁵⁴ Setepanone den yawu sâŋ ekyongomu biwiyenŋan hâumu kuk nâŋgâwanŋiwi. ⁵⁵ Yawu otŋetâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otbaŋgimu himbimân senŋe pilâm eksan mâne Yesu Anitâ orop tatmutâ yelekmu âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâŋ ekyongop. ⁵⁶ “Himbim pâronŋ sâmu Yesu, lok bulâŋe, Anitâ orop tatmutâ yeleksan.” Yawu sâop.

⁵⁷⁻⁵⁸ Yawu sâmu “Den kâmbukŋe hâliliŋe yap” sâŋ lâum dâim kapi betŋehen gewi. Kapi betŋehen gem kunliŋyenŋe yeŋe hâk katipŋe kâkâlep katbi ya tuhumi pilâm lok pato âlâ, kutŋe Saulo sâŋ, yâkât kâiŋe topŋan katŋetâ tatmu kât mem kuwi. ⁵⁹ Setepano ya kâtŋe kuŋetâ Yesu ulitgum yuwu sâop. “O Kutdâ Yesu, umutne me.” ⁶⁰ Yawu sâŋ pilakbe sâŋ otmâ yuwu sâop. “Kutdâ, tosa pilâyiŋgihât nanŋan.” Yawu sâŋ pilahop.

Kuŋetâ mumu Saulone nâŋgâmu ârândânŋ olop.

8

Saulone Yesuhât komot mem bâleyehop.

¹⁻³ Setepano kuŋetâ muop yan lok nombotŋe Anitâhât tem lâum manbiŋe isem lâum sumyenŋan ari hanguiwi. Otmu Sauloneâmâ Yesuhât komot hilipyongowe sâŋ emet ârândânŋ yâhâm gem pâinyehop. Otmu nombotŋe mem teteyekmâ tembe lâuliŋŋe ekyongomu meyekmâ ari pâi emetŋan katyekbi. Yawu otyiŋgŋetâ lohimbim nombotŋe Yerusalem kapi pilâm itonŋe galanŋ otmâ kapi tipi tapi Yuraia Samaria hânân tatmâ arap yan arim kinbi. Yâhâ Yesuhât aposololiŋŋeâmâ Yerusalem kapiânâk tatbi.

Pilipje Samaria ambolipje den pat âlepje ekyongop.

⁴ Yesuhât komot Yerusalem kapi pilâm iton galañ otmâ ariwi yañe Yesuhât den pat âlepje kapi ambolipje ekyongowi. ⁵⁻⁶ Yawu otbi yan yâk yengâlen gâtñe lok âlâ, kutñe Pilip sâñ, yâkñe Samaria yengâlen ari Yesuñe tihitnenñe olâkgât Anitâñe hângângumu giop yakât den pat ekyongop. Den pat ya ekyongom kulem topñe topñe memu lohimbñe ekñetâ âlâ kândâkdâ otmu denñe nâñgâñetâ bulâñe olop. ⁷ Otmu lohimbñe nombotñe weke bâleñeñe mângâyekmu manminiwi ya watyñgimu gaiakmâ ariwi. Yâhâ lohimbñe nombotñe âlâmâ senyeñe bok sâsâñe otmu pareñe otmâ tatminiwi ya mem hengemyongop. ⁸ Yawu otyñgimu kapi ambolipñeñe biwiyenñe heronñe olop.

⁹ Yâhâ kapi yan lok kâmbukñe âlâ manop, kutñe Simon sâñ, yâkñe ikñe mepaeakmâ hawat topñe topñe tuhuyñgimu ekñetâ sâtñe otminiop. ¹⁰⁻¹¹ Yakât otmâ kapi ambolipñe, lok geheñe yahat yahatñe, lok kutyenñe orop, kutyenñe bia, kerehâkñe yâkât nâñgâñetâ yahatmu yuwu sâñ mepaeminiwi. “Wâtge kârikñe tatgihiap. Yakât otmâ gekmunñe Anitâhât dop oap.” Yawu sâñ yâkât kutñe “Wâtgât Amboñe,” sâñ yâkât nâñgâñetâ yahatmu manminiwi. ¹² Aiop, Anitâñe tihitnenñe otbe sâñ Yesu hângângumu giop yakât den pat âlepje Pilipje ekyongomu nâñgâñetâ bulâñe otmu Yesu Kiristohâlen biwiyenñe kepeñetâ toen katyehop. ¹³ Yâhâ Simon lok kâmbukñe ya gurâ yawuâk Yesuhâlen biwñe katmu toen kalop. Toen katmu yâkñe Pilip orop manmâ kulem topñe topñe memu ekmu âlâ kândâkdâ otmu yakâlâk nâñgâm manop.

Petoro yet Yoaneñe Samaria kapiân ariowot.

¹⁴ Samaria kapi ambolipñeñe Anitâhât den nâñgâñetâ bulâñe otmu biwiyenñe Yesuhâlen katbi yakât den pat sâñ haok tuhuyñetâ Yerusalem kapiân arimu aposolonñe nâñgâwi. Pat ya nâñgâm lohimbñe yañe Yesu Kiristohâlen biwiyenñe tinâk kepeim manñetgât Petoro yet Yoane hângânyotgonñetâ ariowot. ¹⁵⁻¹⁷ Arimutâ topyenñe yuwu sâñ ekyotgowi. “Emelâk biwinnenñe Kutdânenñe Yesuhâlen katmunñe yâkât kulân toen katnenekbi. Toen katnenekbi yan Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe ki ge mâmâñe otningop.” Yawu sâñ ekyotgonñetâ nâñgâm Wâtgât mâmâñahât Heakñe ge mâmâñe otyñgiâkgât kunyenñe meyekmâ Anitâ ulitguowot. Kunyenñe meyekmâ Anitâ ulitgumutâ ikñe Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge mâmâñe otyñgiop.

¹⁸⁻¹⁹ Mâmâñe otyñgimu Simonñe ya ekmu âlâ kândâkdâ otmu yawuâk otbêhât nâñgâm tewetsenñe mem ari yuwu sâñ âiyotgop. “Nâñe lohimbñe kunyenñe meyekmune yawuâk Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe ge mâmâñe otyñgiâkgât tewetsenñe yu yitgimune nâñgâñihimutâ nâku yawuâk otbom.” Yawu sâop.

²⁰⁻²¹ Yawu sâmu Petoronñe yuwu sâñ ekuop. “Anitâñe ikñe Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge mâmâñe otyñgimap ya gâñe tewetsenñeñe puluhuwuatgât dop âlâ ki tap. Anitâñe biwihe ekmu ki ârândâñ otmu kâlâpgât pat mansat. Yakât otmâ netgâlen ki torokatbuat. Tewetsenñe ya miakmâ ari.

²²⁻²³ Biwihahât topñe yuwu nanñan. Netñe kunyenñe meyekmutñe kulem tetemu ekdâ biwihe bâleap. Yâhâ yawuâk biwi bâle otmâ mandâ Anitâñe yakât matñe gihimu mem hiliwahomatgât nâñgân nâñgânge bâleñe ya pilâm biwihe Yesuhâlen kepeim ulitgu. Yawu.”

²⁴ Sâmu sâop. “Den yat yu tetenihimagât yetnjak nângânihim Anitâ ulit-guyet.” Yawu sâop.

²⁵ Aiop, Petoro yet Yoaneje Yesuhât den pat âlepje kâsikum yingim Yerusalem kapiân âwurem ariowot. Otmu mâtâwân ariowot yan kapi tipi tapi mâtâp hâlânjâ matmâ arap ya ambolipje Yesuhât den pat âlepje ekyongomutâ nângâwi.

Pilipje Yesuhât den pat âlepje Itiopia lok ekuop.

²⁶ Otmu yakât kakñan kulem âlâ Pilipgâlen teteop yakât sâmune nângâ. Aiop, Yerusalem kapi pilâm Gasa kapiân geminiwi mâtâp ya ki arim takam tatñetâ anjom kâtiñ sâop. Yâhâ ki kâtiñ sâop sâp yan Anitâhât anjelo âlâje Pilip tetewanjim yuwu sâm ekuop. “Gâje yahatmâ emet kakje ari Yerusalem kapi pilâm Gasa kapiân gemai mâtâp yawuâk watmâ ariuwat.” Yawu sâm ekuop.

²⁷⁻²⁸ Yawu sâm ekum hângângumu ariop. Aiop, Itiopia kapi ambolipje yengât imbi kutdâ âlâ manop, kutje Kandake. Otmu Kandakeje ikje tewet-senjahât galem pato âlâ hângângumu Yerusalem kapiân ari opon kâmbukñan yâhâ Anitâ mepaem hotom uwangjop. Hotom uwanjim pesuk pilâm ikje hân wanjanje beâsi betñehen hikum pilâñetâ dâiop yan yâhâ tatmu dâimu kapiñan âwurem ariwe sâm olop. Mâtâwân arim tatmâ emet inânñan Anitâje poropete âlâ, kutje Yesaia, den ekumu kulemguop ya mem mewalakum sâlikuop. Tatmâ sâlikum gemu Pilipje ehop. ²⁹ Ekmu yan Anitâhât Wâtgât mâmâñjahât Heakje yuwu sâm Pilip ekuop. “We, beâsiñe hân wanjanje dâim arap endan bam ek.” ³⁰ Yawu sâm ekumu Pilipje sururuk sâm ari lok yanje den sâlikuop ya ekmâ yuwu sâm âikuop. “Den sâlikuat yakât topje nanjat me?”

³¹ Sâmu sâop. “Wâe, lok âlâje yukât topje sâm kusânâ eknohomu nângâmbâm. Yakât otmâ gâje hân wanjanjan garâ orowâk tatmâ topje eknohoâyâ.” Yawu sâmu Pilipje yâhâ hâlânjanjim tatmu orowâk ariowot.

³²⁻³³ Otmu emelâk embâñan Anitâje Yesaia den yuwu sâm ekumu kulemguop.

“Lama kum gâine sâm yan lohotñan tatmu lâum arimai yakât dopñeâk lok âlâ kune sâm otñetâ lohotñan kinop. Yawu otmu ki den nepje pato otmâ in yawu lâum ari kuwi. Otmu lama kune sâm otmâ anjoân somotje hâreñetâ pâlâmje tatmap. Yakât dopñeâk yâkje pâlâmje otmâ denyenje kakñan ki sâop. Yâhâ kunjetâ muowâke yamâ benje lohimbi kingitje orowâkñe yâkâlen biwiyenjanje kepeim mannomai ya sâlipyongonomaihât dop âlâ ki tap.” Den yawu kulemguop.

³⁴ Den ya sâlikum lok kutdâ yanje yuwu sâm Pilip âikuop. “Anitâje âlâhât nângâm poropete ekumu den yu kulemguop? Poropete ikñahât me lok âlâhât sâop?” ³⁵ Yawu sâm âikumu den ya sâm kusânâ Yesuhât den pat âlepje ya ekumu nângâm ariowot. ³⁶ Ari to âlâ mâtâp ginñan giop yan arimutâ lok kutdâ yanje ekmâ yuwu sâm ekuop. “E, nâ toen katnekgât nanjan. Ya nângârâ girawu oap?”

³⁷ Sâmu sâop. “Biwihe Yesuhâlen katsat otmuâmâ, âlepje kionjâ toen katgekbom.”

Sâmu sâop. “Yesu yamâ Anitâ nanje. Yakât otmâ emelâk biwine yâkâlen katsan.”

³⁸ Yawu sâm beâsi mem sânduk pilâmu kinmu hân wanjanjambâ kionjâ toen giowot. Ge Pilipje mem toen kalop. ³⁹ Otmu toembâ gamutâ yan Anitâhât Wâtgât mâmâñjahât Heakje Pilip lâum âlâengen arimu lok yanje ekmu bialop. Ekmu biatmu biwi heronje pato nângâm ariop. ⁴⁰ Otmu Anitâhât Wâtgât

mâmânahât Heakŋe Pilip lâum Asito kapiân ari katmu kinop. Otmu Pilipŋe kapi ya ambolipŋe otmu kapi tipi tapi ya hâlâŋmâ tatmâ arap ya ambolipŋe Yesuhât den pat âlepŋe ekyongop. Yawu otmâ benŋe Kaisaria kapiân ariop.

9

Kutdâŋe Saulo tetewaŋgiop.

¹ Sâp yan Sauloŋe biwiŋe kâlâp semu Kutdâhât komot hilipyongowe sâm otmâ manop. ² Yawu gârâmâ Damasiko kapiân ari Yesuhât komot pâinyekbe sâm otmâ hotom uminiwi ya yengât kunyeŋe yâkâlen ari yakât ekuop. Ekumu launjan mem pepa âlâ kulemgum Saulo waŋop yakât topŋe yuwu. Sauloŋe pepa ya mem ari Yura yengât papatolipyenŋe Damasiko kapiân manbi ya yingimu yâkŋe nângâwaŋŋetâ yanâmâ Yesuhât komot Damasiko kapiân manbi ya meyekmâ Yerusalem kapiân âwurem taka pâi emetjan katyekmu tatnomai. Topŋe yawu.

³ Pepa ya mem Yerusalem kapi pilâm ariop. Mâtâwân ari Damasiko kapi ya tâlâhumuâk otmu yanâk himbimâmbâ laŋinŋe âlâ kândâkdâ yaŋe siliŋ siliŋ sâm hâuop. ⁴ Siliŋ siliŋ sâm hâumu hâmbinŋ gumbinŋ otmâ hânân ge pare iop. Hânân ge pare imu yan Yesu Kutdâŋe yuwu sâm ekuop. “Saulo, Saulo, gâŋe wongât iliwetsat?”

⁵ Sâmu sâop. “Gâ âlâ?”

Kâpebkaŋim sâop. “Nâ hilipnohom gat. Nâ Yesu. ⁶ Gâŋe yahatmâ kapiân yâhâwuat yan lok âlâŋe yu ya otbuat yakât sâm tetem ekgohowuap.” Yawu sâop.

⁷ Yawu sâmu orowâk ariwiŋe den sâop yawuâk nângâwi yamâ Yesu ikŋe ki ekbi. Yakât otmâ den biaek kinbi. ⁸ Yawu otmâ kinŋetâ Sauloŋe yahatmâ senŋe omoŋgumu ki ehop. ⁹ Yakât otmâ bukulipŋaŋe dâim Damasiko kapiân yâhâwi. Kapiân yâhâ tatmâ sot me to barahâk tatmu hilâm kalimbu pesuk sâop.

Ananiaŋe Saulo mem toen kalop.

¹⁰ Aiop, Damasiko kapi amboŋe âlâŋe Yesuhâlen biwiŋaŋe kepeim manop, kutŋe Anania. Otmu Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakŋe biwiŋe mem purik pilâmu Yesuŋe tetewaŋim kutjan kunmu ehop. Ekmâ sâop. “Kutdâ, nâ yu tan.”

¹¹ Yawu sâmu Kutdâŋe yuwu sâm ekuop. “Yahatmâ mâtâp âlâ, kutŋe “mâtâp tâŋ tâŋâk” sâm, yan lok âlâ kutŋe Yurasi, yakât emelan yâhâwuat. Yan yâhâ lok âlâ, kutŋe Saulo, Taso kapi amboŋe emelan yan tap ya mem tetewuat. ¹² Oran ulitnohomu nâŋe biwiŋe mem purik pilâmune yuwu ehop. Gâŋe yâkâlen ari kunjan mendâ senŋe suk sâmu ekbuap.” Yawu sâop.

¹³ Yawu sâm ekumu sâop. “Kutdâ. Saulohât topŋe emelâk sâŋetâ nângâman. Yerusalem kapi ambolipŋe nombotŋe gâhâlen biwiŋeŋe kepeim mansai ya hilipyongom hâhiwin yingim mansap. ¹⁴ Otmu Damasiko kapi ambolipŋe nenŋe gâhâlen biwinenŋaŋe kepeim mansain nen menenekmâ Yerusalem kapiân âwurem ari pâi emetjan katnenekbe sâm hotom umai ya yengât kunyenŋe hâŋgâŋuŋetâ takaop.”

¹⁵ Sâmu sâop. “Yuwu ekgohomune nângâ. Isirae lohimbi, pâku lohimbi otmu papatolipyenŋe nâhât topne nângâŋetgât Saulo âi sâm waŋmâ hâŋgâŋumune yâk yengâlen ari nine den pat âlepŋe ekyongowuap.

¹⁶ Ekyongomu nombotŋaŋe nângâŋetâ bulâŋe otbuap. Yâhâ nombotŋe

âlâjeâmâ nângâjetâ tâjât otmu mem âlâlâ tuhujetâ hâhiwin kakņan manbuap yakât topņe ekuwom. Yakât otmâ yahatmâ arim ek.”

¹⁷Yawu sâmu Ananiaje yahatmâ emet sâņņe kuwanņiop yan yâhâ Saulohât kunņan mem yuwu sâop. “Bukune Saulo. Yuwu sâmune nâņgâ. Yesu Kutdânenņaje mâtâwân tetehihimu ehonņe nâ hâņgânnohomu taka kungan memune Wâtgât mâmâņjahât Heakņe mâmâņe otgihimu senge suk sâmu ekbuat.” ¹⁸Yawu sâm ekumu senņe gara gara gemu suk sâm ekmâ yahatmu toen mem kalop. Yawu otmâ sot um wanjetâ nemu wâtņe tiņ tiņ sâmu ¹⁹Damasiko ambolipņaje Yesuhâlen biwiyenņe kepeim manbi yâk orowâk manbi.

Sauloņe Yesuhât topņe Damasiko kapi ambolipņe ekyongop.

²⁰Sâp ki kâlep otmuâk Sauloņe Yura yengât miti emetņe tatmâ arap yan yâhâ Yesuhât topņe ekyongom sâop. “Yesu kunjetâ muop yamâ Anitâhât nanņe bulâņe.” Yawu sâop.

²¹Yawu sâm ekyongomu nâņgâjetâ sâtņe otmu yâkât yuwu sâm alahu gulahu otbi. “Emelâk bukulipnenņaje Yerusalem kapiân manmâ Yesuhâlen biwiyenņe kepeiwi yâk hilipyongowe sâm otmâ hâhiwin yingim watyekmu nengâlen taka tai. Yakât otmâ meyekmâ âwurem ari den âiân katyekmu kinņetgât hotom umai ya yengât kunyenņe hâņgâņujetâ takaop. Yawu gârâmâ girawu otmâ Yesuhât den nâņgâmu bulâņe otmu yakât eknongoap. Ya ekmunņe sâtņe oap.” Den yawu sâm alahu gulahu otbi.

²²Yesuņe tihitnenņe olâkgât Anitâņe hâņgâņumu giop yakât topņe Sauloņe Yura lohimbî ekyongomu dondâhâlâkņe nâņgâjetâ bulâņe otmu Yesuhâlen biwiyenņe katmâ yâkât komolân torokatbi. Yawu otbi yakât otmâ Yura lok nombotņe nâņgâjetâ bâlemu yâkât den kakņan sâne sâm hâum pâpņuwi. ²³Hâum pâpņum yanjak benņe kune sâm yakât den hikuwi. ²⁴Yawu otmâ Saulo kune sâm mâtâņ sâtņan sip galem otmâ kinbi. ²⁵Sip galem otbi yakât den pat nâņgâm omonđâņe Saulo bukulipņaje saka saka pato yakât kâlehen Saulo katņetâ talop. Tatmu ip yanņe saka saka yan sâhâm ip potonņan mem tatņetâ paņ kârikņe kâlep pato yakât manu launjambâ yaehen kionmâ ba ariop.

Sauloņe Yerusalem kapiân âwurem ariop.

²⁶Yerusalem kapi ambolipņe Yesuhâlen biwiyenņe kepeim manbi ya yengâlen Sauloņe torokatbe sâm otmâ Damasiko kapi pilâm âwurem Yerusalem ariop. âwurem ari biwiņe Yesuhâlen kalop yakât topņe ekyongop. Yamâ emelâk Yesuhât komot hilipyongom hâhiwin yingiminiop yakât otmâ denņe nâņgâjetâ ki bulâņe otmu betbanņiwi. ²⁷Betbanņijetâ aposolo âlâ, kutņe Banawa sâm, yâkņe Saulo dâim aposolo yengâlen ari sârereop. Sârerem yuwu sâop. “Sauloņe arimu Damasiko mâtâwân Kutdâņe tetewanņiop. Tetewanņimu yâkâlen biwiņe kepeim Damasiko kapiân yâhâ yâkât den pat âlepņe Damasiko ambolipņe pahâk ekyongop.” Yawu sâop.

²⁸Yawu sâm ekyongomu nâņgâm Saulo buku otbanņijetâ orowâk manmâ Yerusalem kapi yâhâm gem Kutdâhât den pat âlepņe pahâk ekyongop. ²⁹Otmu Yura lohimbî nombotņe Girik kapiân tetewiņe nâņgâm denņe kakņan sâwi. Yawu otmâ kune sâm den hikuwi. ³⁰Otmu Den hikuņetâ Yesuhât komotņe ya nâņgâm Saulo dâim Kaisaria kapiân ariwi. Yan ari katņetâ wanņaen yâhâmu mem ikņe kapi, kutņe Taso sâm, yan ari katmu manop.

³¹ Saulonje Yesuhâlen biwiñaje kepeim manop. Yakât otmâ emet hok imu Yesuhât komotje lohotñan manmâ biwiyenaje hikuakmâ konohâk otmâ Anitâ mepaeminiwi. Yawu otmâ manjetâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakje mâmâñe otyingimu Yesuhât den pat âlepñe pahâk ekyongonjetâ nâñgâm lohimbî kinjitñe orowâkñe yâk yengâlen torokatñetâ sambe sambe otbi.

Petoronje Yesuhât wâtñan kinmâ lok pareñe henjenjuop.

³² Petoronje Yesuhât komot Lita kapiân manbi ya yengâlen ariop. ³³ Otmu kapi ya ambonje, kutñe Ainea sâam, yâhâmâ pareñe otmâ manmu yambu nombolân kalimbu pesuk sâop. Petoronje lok ya ekmâ yuwu sâam ekuop. ³⁴ “Ainea. yuwu sâamune nâñgâ. Yesu Kiristone henjenjoapgât yahatmâ gikak kundupge mem lotohom siwitgu.” Yawu sâamu âlepñe otmâ yahalop. ³⁵ Yakât den pat Lita otmu Seron kapi ambolipñaje nâñgâñetâ âlâ kândâkdâ otmu lohimbî kinjitñe orowâkñe Yesuhâlen biwiyenje katbi.

Petoronje Tapita mumuñambâ mem yahalop.

³⁶ Kapi âlâ, kutñe Yopa sâam, yamâ Lita kapi hâlâñmâ tap yakât den pat yuwu. Yopa kapi ambolipñe nombotñaje Yesuhâlen biwiyenaje kepeim manbi ya yengâlen gâtñe, imbi âlâ, kutñe Tapita sâam, kutñe âlâmâ Dokasi, yamâ nenñe denân kutñe “mangen”. Imbi yaje lohimbî umburuk manminiwi ya tânyongom manminiop. ³⁷ Tapita ya mesek umatñe tetewangimu muop. Yakât otmâ lohimbî tânyongominiop yaje to kukñe suk sukñe yaje hâkñe pirim lâum emet biwiñe âlâen katñetâ talop. ³⁸ Yâhâ Yopa kapi yamâ Lita kapi ginñanâk tap. Otmu sâap yan Petoronje Lita kapiân ari talop yakât den pat Yesuhât komot Yopa kapiân manbiñe nâñgâm lok yâhâp hâñgânyotgonjetâ ari yuwu sâam Petoro ekuowot. “Imbi âlâ bâlemu miakmâ kinsain yakât otmâ dâihekmutñe orowâk arine.”

³⁹ Yawu sâamutâ Petoronje kâlâwahom yahatmâ orowâk ariwi. Ari imbi ya katñetâ talop yan dâim yâhâwi. Dâim yâhâñetâ imbi kambut yaje mem hawangim isewangim tatñetâ yehop. Yâhâ Tapitanje ki muop yan sângumyene gâreyingiminiop ya mem tiripgunjetâ ehop. ⁴⁰ Petoronje ya ekmâ ekyongomu yaehen ge kinñetâ Tapita gotñan ba kinmâ Anitâ ulitjuop. Ulitgum imbi ya yuwu sâam ekuop. “Tapita yahat.” Sâamu yanâk senje suk sâam Petoro ehop. ⁴¹ Petoronje bâtñan memu yahatmâ kinop. Yawu otmâ Petoronje den sâamu lohimbî yaje emet kâlehen yâhâ Tapita ekbi. ⁴² Petoronje Tapita mumuñambâ mem yahalop yakât den pat sâam haok tuhunjetâ Yopa kapi ambolipñe dondâhâlâkñe Yesuhâlen biwiyenje katbi. ⁴³ Otmu kapi yan lok âlâ, kutñe Simon sâam, yâkñe bulimakao hâkñe gahaem yu ya gârem katmu puluhunjetâ tewetsenñe meminiop. Petoronje yâk orop yan im manop.

10

Anjelo âlâñe Konelio tetewangjuop.

¹ Kaisaria kapiân lok âlâ manop, kutñe Konelio, yâhâmâ Roma yengât hep bero ya yengât kunje. ² Yâkñe hep torehenlipñe orowâk Anitâ mepaem tem lâuwangim manminiwi. Otmu yâkñe Yura lohimbî umburuk manminiwi ya yengât tepñe nâñgâyingim Anitâ ulitgum tânyongominiop. ³ Yawu otmâ manminiop gârâmâ hilâm âlâen emetsâpñe otmu yan Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwiñe mem purik pilâmu anjelo âlâñe tetewangim kutñan kunop. ⁴ Kunmu pârâk pilâm ekmâ sâop. “Kutdâ girawu?”

Sâmu sâop. “Gâje Anitâ tem lâuwangim lohimbi umburuk manmai ya tânyongom gat. Yakât otmâ Anitâje nângâhîhimu âlepje otmap. ⁵⁻⁶Yakât otmâ yuwu sâmune nângâ. Lok âlâ, kutje Simon Petoro sâm, yâkje Yopa kâpiân namberje orop im mansawot. Otmu namberahât emet ya saru ginjan tap yan lok hângânyongorâ ari Simon Petoro dâim takanomai.” ⁷Yawu sâm ekum pilâm ba ariop. Arimu Konelionje honj bawayâhâtje lok yâhâp otmu hep bero âlâje Anitâhât denje lâum manminiop ya ekyongomu gawi. ⁸Garjetâ anelone tetewangim den ekuop ya ekyongom hângânyongomu Yopa kâpiân ariwi.

Wâtgât mâmânahât Heakje Petoro biwiñe mem purik pilâmu kulem âlâ tetemu ehop.

⁹Ari mâtâwân im yahatmâ yapâ sâwi yanak hilâm kârikjan Yopa kâpiân ba takawi. Aiop, sâp yan Petoroñe Anitâ ulitguwe sâm emet biwiñe âlâen yâhâop. ¹⁰Anitâ ulitgum tatmu po wangio. Yakât otmâ imbi tatbi ya ekyongomu sot ujetâ siop. Yawu otjetâ Wâtgât mâmânahât Heakje biwiñe mem purik pilâmu yuwu ehop. ¹¹Himbim pâronj sâmu anjelo âlâje wahap âlâ kundupdâek pato yawuya kunje mem menduhum katmu hânân gio. ¹²Yakât biwiñan songo, hambe, nâi topje topje, neneje ki neneje katyehop ya tatmu ehop. ¹³Gemu yan Kutdâje Petoro kunmâ yuwu sâm ekuop. “Wa, Petoro. Yu kum ne.”

¹⁴Sâmu sâop. “Kutdâ yu ki nembom. Ki neneje bâleñe sâmain yuwuya âlâ ki neman.”

¹⁵Sâmu sâop. “Yu kum ne sâm ekgohoan yukât ki hâkâj otmâ pilâuwat.” Yawu sâop. ¹⁶Den ya kalimbuñe ekum yakât kakjan anjelo yanje mem himbimân yâhâop.

¹⁷⁻¹⁸Wâtgât mâmânahât Heakje Petoro biwiñe mem purik pilâmu kulem tetemu ehop yakât topje nângâm koahop. Nângâm koakmâ tatmu Konelionhât honj bawalipñaje Yopa kâpiân taka Simongât emet mem tetem gahatjan kinnâ den sâwi.

¹⁹Yâhâ Petoroñe kulem tetemu ehop yakât nângâm koakmâ tatmu Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakje yuwu sâm ekuop. “Nangat. Lok kalimbu gâ pâingekmâ takai. ²⁰Yakât otmâ orowâk arine sâm ekgohonjetâ gâje ki nângâm kiwiliñ otbuat. Yahatmâ gem yek.” ²¹Yawu sâmu Petoroñe yahatmâ gem yekmâ “Wongât takai?” sâm âiyongop.

²²Sâmu sâwi. “Topje yuwuhât takain. Hep bero kunneneje, kutje Konelio, yâkje Anitâ mepaem manmu nângâwangimu ârândân otmap. Otmu Yura ambolipñaje yâkât nângâñetâ yahatmap. Aiop, yâhâlen Anitâhât anjelo âlâje tetewangim yuwu sâm ekuop. “Lok âlâ, kutje Simon Petoro sâm, yâkje taka den âlâ ekgohoâkgât nanjan. Yakât otmâ lok hângânyongorâ ari dâim takanjetâ den ekgohowuap.” Yawu sâm ekuop yakât otmâ hângânnongomu takain.” ²³Yawu sâñetâ Petoroñe dâiyekmu emelan yâhâ iwi.

Petoroñe Konelio ari ehop.

Emet hanj sâmu yahatmâ Yopa kâpi ambolipñe Yesuhâlen biwiñenaje kepeim manbi yâk orowâk ariwi. ²⁴Mâtâwân ari im yahatmâ yapâ sâwi yanak Kaisaria kâpiân ba takawi. Otmu Konelionje bukulipñe otmu hep torehenlipñe meyekmu ya yengât mambotmâ tatjetâ takawî. ²⁵Takanjetâ Konelionje Petoroñe ekmâ gem lâum parahum herone nângâwangim mepaeop. ²⁶Yawu otmu Petoroñe yuwu sâm ekuop. “Anitâ konok mepaenongât dop tap. Yakât otmâ nâ wongât mepaeneksat? Nâ lok gâ yuwuya.

²⁷ Yawu sâmu ekumu emelan yâhâ menduhuakmâ tatbi ya yuwu sâmu ekyongop. ²⁸ “Yenê Yura nengât topnennê nangai. Nennê yen pâku lohimbî yekmâ betyîngimain. Otmu nennê yen orop tatnomgât dop âlâ ki tap. Yakât samut kâriknê tap. Yakât otmâ nânê pâku lok yekmâ bâlenê sâmu nânghâyîngimune gemap. Yawu nânghâyîngim gaman yamâ yâhâlen Anitânê “Yawu ki nânghâwuat” sâmu yakât topnê eknohop. ²⁹ Yakât otmâ Konelionê lok nânghâyîngomu nâhâlen ariwi yan yekmâ ki pâpâguwan.” Yawu sâmu Konelio yuwu sâmu âikuop. Wongât dâineknêjetâ takain yukât sârâ nânghâwe.” Yawu sâmu Konelio âikuop.

³⁰ Yawu sâmu âikumu Konelionê yuwu sâmu ekuop. “Wâtgât mâmânghât Heaknê biwine mem purik pilâmu kulem âlâ tetemu ekban yapâek manmâ gamunê hilâm imbât pesuk yap. Ya ekgohomune nânghâ. Hilâm âlâen ekmetâpnê Anitâ mepaem tatmune lok âlâ, hâk katipnê lanjînnê orowâk, yâknê tetenihim yuwu sâmu eknohop. ³¹ “Anitâ mepaem mandâ nânghâhîhimu ârândân otmap. Otmu lohimbî umburuk mansai ya tânyongomat yakât nânghâmu âilongo otmap. ³² Lok âlâ, kutnê Simon Pétoro sâmu, yâknê Yopa kapiân nambenê orop im mansawot. Nambenânê bulimakao hâknê gahaem yu ya gârem katmu puluhumai yâkât emet saru ginjan tap. Yakât otmâ lok nânghâyîngorâ ari Simon Pétoro yan tap ya dâim takanomai.” ³³ Yawu eknohomu sâmu nânê lok yu nânghâyîngomune gâhâlen ari dâihêknêjetâ orowâk takai. Gânê takarâ biwine heronê oap. Yakât otmâ gânê Kutdâhât den sârâ nânghâne.” Yawu sâmu.

³⁴ Yawu sâmu Pétoronê yuwu sâmu. “Anitânê lok nengât orotmemenênjâhât nânghâmu yâhâwe gewe ki otmap ya yiwerenê nânghâm henjennuan. ³⁵ Otmu lohimbî komotnê komotnê hânjan kulemjan manmâ arai ya yengât nânghâmu yâhâwe gewe ki otmap. Lohimbî âlâ me âlânê Anitâ ewe katmâ tem lâuwangim manmai yâhâmâ meyekbuap. ³⁶ Yâknê nannê Yesu Kiristo nânghângumu ge Yura lok nengâlen teteop. Yawu gârâmâ Yesunê Yura lohimbî nengâlâk ki giop. Nen Yura lohimbî otmu yen pâku lohimbî kerek nengât kunnenê tatmâ tihitnennê otbisâp yakât den pat âlepê kâsikum ningim manmâ gaop ya nangai. ³⁷⁻³⁸ Otmu nennê orotmeme bâlenê bet pilâm Anitâhâlen biwinennânê kepeim mannet sâmu Yoanênê den eknongom toen katnenekmâ manop. Sâp yapâek Anitâhât Wâtgât mâmânghât Heaknê Yesu Nasaret kapi ambonê mâmânê otbannê Galilaia otmu Yuraia hân nombot nombot yâhâm gem kulem topnê topnê memu ekmunê âlâ kândâkdâ otminiop. Satangât weke bâlenânê lohimbî mem mânghâyekbi ya Yesunê watmâ hengemyongom manop. ³⁹ Yâknê Yerusalem kapi pato otmu kapi tipi tapi Yuraia hânân tatmâ arap yan yâhâm gem yu ya olop miop ya ekbin. Yawu gârâmâ Yura papatolipnennê yengât sâtgât otmâ Yesu howanân kunjetâ muop. ⁴⁰ Mumu hangunjetâ hilâm kalimbu pesuk sâmu Anitânê mumunambâ mem yahalop. ⁴¹ Mumunambâ mem yahatmu lok ihilâk ki teteyîngiop. Mumunambâ yahatmâ nenâk teteningimu eknom ya emet inânjan Anitânê sâmu kalop. Yakât otmâ nengâlen tetemu orowâk tatmâ sot nem den alahu gulahu otbin. ⁴² Yâhâ lohimbî emelâk muwi, me sâp yiwerenê mansain, me hâmbâi tetem mannomai nen kerek den âian katnenekmâ den sâmu hâreningiwuap ya Anitânê Yesu Kiristo sâmu wanop. Yawu gârâmâ sâmu hâreningiwuap yakât topnê otmu iknê den pat âlepê ya lohimbî hânjan kulemjan manmâ arai ya yengâlen ari ekyongomunê nânghânêjetâ Yesunê nep sâmu ningiop. ⁴³ Emelâk embânghâmbâek Anitâhât propetelipnânê Yesuhât

nângâm den yuwu kulemguiwi.

Lohimbi âlâ me âlâne Anitâhât nanjahâlen biwiyenaje kepeim mannomai ya yengât tosa pilâyingiwuap.” Yawu kulemguiwi tap.”

Petoroŋe den yawu sâm ekyongop.

Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakŋe pâku lohimbi mâmâne otyingiop.

⁴⁴ Petoroŋe yawu sâm ekyongomu nângâŋetâ Anitâne ikŋe Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu yâk yengâlen giop. ⁴⁵⁻⁴⁶ Ge mâmâne otyingim nimbilamyene mem purik pilâyingimu den sâsâne ki sâsâne sâm Anitâ mepaewi. Aiop, Yura lohimbi, Yopa kapiân manmâ Yesuhâlen biwiyene katbi yaje Petoro betŋan sâŋetâ Kaisaria takawi. Yâhâ pâku lohimbine den sâsâne ki sâsâne sâm Anitâ mepaewi ya lohimbi takawi yaje yekŋetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâwi. “Anitâne ikŋe Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge pâku lohimbi yu mâmâne otyingimu ekmunŋe âlâ kândâkdâ oap.”

⁴⁷ Yawu sâŋetâ Petoroŋe sâop. “Emelâk Anitâne Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge nen mâmâne otningiop yakât dopŋeâk pâku lohimbi yu yengâlen hângângumu ge mâmâne otyingimu yeksain. Yakât otmâ toen mem katyeknomgât dop tap.” ⁴⁸ Yawu sâm ekyongomu yâkŋe Yesuhât kulân pâku lohimbi ya toen mem katyekbi. Yakât otmâ Petoro alitŋetâ yâk orowâk tipine tatmâ Yesu Kiristohât den kâsikum yingiop.

11

Petoroŋe pâku lohimbi yengât den pat aposolo ekyongop.

¹ Pâku lohimbine Kiristohât den pat âlepeŋe nângâŋetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyenaje kepeiji yakât den pat sâm haok tuhunetâ aposolo otmu Yura lohimbi nombotŋe Yesuhâlen biwiyenaje kepeim manbine yakât den pat nângâwi. Yawu gârâmâ nombotŋeâmâ nângâŋetâ bâleop. Yâkŋe yuwu nângâmai. Pâku lok âlâ me âlâne Yesuhâlen biwiyene katmâ yâkât kolân torokatne sâm otnomai yamâ aŋgoân hâkyerjahât torehenŋan undip tuhuyinginom. Yawu nângâwi. ² Yawu gârâmâ Petoroŋe Yerusalem kapiân yâhâmu lok yaje yuwu sâm ekuwi. ³ “Gâŋe wongât pâku lohimbi yengât emelan ari bâtyenbâ sôt mem nion? Lok yaje hâkyerjahât torehenŋan undip ki tuhuangim mansai yakât nângâmunŋe dondâ bâleap.” ⁴ Yawu sâŋetâ Petoroŋe yu ya teteop ya topŋambâek yuwu sâm ekyongop.

⁵ “Nâŋe Yopa kapiân ari Kiristohât den pat kâsikum yingim manban. Otmu hilâm kârikŋan Anitâ ulitgum tatmune Wâtgât mâmâjahât Heakŋe biwine mem purik pilâmu yuwu ekban. Himbim pâroŋe sâmu aŋelo âlâne wahap âlâ kundupdâek pato yawuya kunŋe mem menduhum katmu gotnan giop.

⁶ Gemu yuwu ekban. Yakât biwiŋan soŋgo, hambe, nâi topŋe topŋe, neneŋe ki neneŋe katyehop ya tatmu ekban. ⁷ Tatmu ekban yan Anitâne nohonmâ yuwu sâm eknohop. “Petoro, yu kum ne.”

⁸ Sâmu sâwan. “Kutdâ, yu ki nembom. Ki neneŋe bâleŋe sâmain yuwuya âlâ ki neman.”

⁹ Yawu sâmune yan himbimâmbâ Kutdâne yuwu sâm eknohop. “Yu kum ne sâm ekgohan yukât ki hâkâŋ otmâ pilâwuat.” Yawu sâop. ¹⁰ Kutdâne den ya kalimbuŋe eknohomu yakât kakŋan aŋelo yaje mem himbimân yâhâop.

¹¹ Himbimân mem yâhâmu yanâk lok kalimbu Kaisaria kapi pilâm emet tatbanân taka yaehen kinbi. ¹² Taka yaehen kinŋetâ Anitâhât Wâtgât

mâmâjahât Heakŋe yuwu sâm eknohop. “Orowâk arine sâm ekgohoŋetâ gâŋe ki nâŋgâm kiwilin otbuat.” Yawu sâop. Otmu Yesuhât komot ya yengâlen gâtŋe lok nombolân konok yaŋe betnan sâŋetâ Kaisaria kapiân orowâk ariwin.

Ari hep bero kunyeŋe yâkât emelan yâhâmunŋe den yuwu sâm eknohop. ¹³ “Nâ emetnan tatmune aŋelo âlâŋe tetenihim yuwu sâm eknohop. “Lok âlâ, kutŋe Simon Petoro sâm, yâkŋe Yopa kapiân tap yakât otmâ lok hâŋgânyongorâ ari dâim takanomai. ¹⁴ Dâim takanetâ yâkŋe gâ otmu hep torehenlipge den ekyongomu nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Anitâŋe tosayeŋe pilâm manman kârikjahât pat kuyiŋgimu mannomai.” Aŋeloŋe yawu sâm eknohop.” ¹⁵ Konelioŋe yawu sâm eknohomu nâŋe Yesuhât den pat âlepŋe ekyongowan. Den ekyongomune emelâk Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heak nengâlen ge mâmâŋe otniŋgiop yakât dopŋeâk yâk yengâlen ge mâmâŋe otyiŋgiop. ¹⁶ Yâk yengâlen ge mâmâŋe otyiŋgiop ya ekmâ emet inânjan Kutdâŋe den âlâ yuwu sâm eknongop ya nâŋgâmunne teteop. Den eknongop yamâ yuwu. “Yoaneŋe lohimbî toen mem katyehop. Yawu gârâmâ lohimbîŋe nâhâlen biwiyenŋe katnomai yanâmâ Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâjahât Heak hâŋgângumune ge mâmâŋe otyiŋgiuwap.” Kutdâŋe yawu sâm eknongop. ¹⁷ Otmu nenŋe Yesuhâlen biwinenŋe katmunŋe Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâjahât Heak nengâlen hâŋgângumu ge mâmâŋe otniŋgiop yakât dopŋeâk pâku lohimbî yengâlen hâŋgângumu ge mâmâŋe otyiŋgiop. Yawu gârâmâ Anitâŋe nâŋgân nâŋgân âlâ katbuap ya nâŋe kuwanŋiwomgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ nâŋgâmunne ârândâŋ oap.” Yawu sâm ekyongop.

¹⁸ Petoroŋe yawu sâm ekyongomu nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu ki denŋe kakŋan sâwi. Yawu otmâ Anitâ mepaem yuwu sâwi. “Nâŋgâmunŋe âlilongo loŋgo oap. Nen Yura lohimbîŋe Yesu Kiristohâlen biwinenŋe kepeim manmunŋe Anitâŋe manman kârikjahât pat kuningimu tap. Yâhâ yakât dopŋeâk pâku lohimbîŋe yâkâlen biwiyenŋe kepeim manŋetâ manman kârikjahât pat kuyiŋgimu tap.” Yawu sâm Anitâ mepaewi.

Banawaŋe Antiok kapiân ari ya ambolipŋe Yesuhât den kâsikum yinŋgiop.

¹⁹ Setepano kuŋetâ muop yan Yura yengât papatolipyeŋe Yesuhât komot yongom watyekŋetâ itonŋe galan otmâ ariwi. Nombotŋe Poinike otmu Antiok kapiân ariwi. Yâhâ nombotŋe âlâmâ mâtuŋa âlâ, kutŋe Kipiro sâm, yan ariwi. Anŋoân ariwi yaŋe Yesuhât den pat âlepŋe yamâ Yura lok imbi yawuâk ekyongowi. ²⁰ Yawu gârâmâ pâku lohimbî Kipiro otmu Kirene kapi ambolipŋe Yesuhâlen biwiyenŋe kepeim manbi. Nombotŋe kapiyeŋe pilâm Antiok kapiân ari Kutdâ Yesuhât den pat âlepŋe ya kapi ambolipŋe ekyongowi. ²¹ Ekyongowi yan Wâtgât mâmâjahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgimu pâku lohimbî kiŋgitŋe orowâkŋe Yesuhât den pat âlepŋe ya nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenŋe kepeiwî.

²² Yesuhâlen biwiyenŋe kepeiwî yakât den pat ya sâm haok tuhuŋetâ Yerusalem kapiân arimu Yesuhât komotŋe nâŋgâm Banawa hâŋgângunŋetâ Antiok kapiân ariop. ²³⁻²⁴ Ari Anitâŋe tihityeŋe otmu lohotŋan manbi ya ekmâ herone nâŋgânyinŋgiop. Otmu Banawaŋe Yesuhâlen biwiyenŋe tinâk kepeim tem lâuwanŋim manminiop. Yakât otmâ Wâtgât mâmâjahât Heakŋe mâmâŋe otbanŋimu pâku lohimbî yaŋe Kutdâhâlenâk biwiyenŋe tinâk kepeim mannomaihât Yesuhât den kâsikum yinŋim biwiyenŋe mem hewewenŋe

tuhuyehop. Yawu otmu lohimbi sesengâlâkne nângâjetâ bulâje otmu Yesuhâlen biwiyenaje kepeiwi.

²⁵ Otmu Sauloje tânnohoâk sâmban Banawaje Antiok kapi pilâm Taso kapiân ari pâinop. ²⁶ Ari Saulo mem tetem Antiok kapiân âwurem ariowot. Âwurem ari orowâk manmâ Yesuhât den kâsikum yîngim manmutâ yambu konok pesuk sâop. Otmu Antiok kapi yan angoân Yesuhât komot ya yengât kutyenje pato, “Kristolhât lohimbi”, sâmban yongonbi.

²⁷ Sâp yan lok nombotje Anitâhât den sâmban tetewinje Yerusalem kapi pilâm Antiok kapiân ariwi. ²⁸ Yâhâ yâk yengâlen gâtne âlâ, kutje Ahawo sâmban, emet inânjan Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne po pato tetewuap yakât den biwîjan katmu sâmban teteop. Yawu gârâmâ yakât kakjan Roma yengât kunyenje âlâ, kutje Kalaurio manop sâp yan po pato ya teteop. ²⁹ Emet inânjan Ahawoje den yawu sâmban tetem Yesuhât komot ekyongomu nângâjetâ bulâje otmu Yesuhât komot Yuraia hânân manbi ya tânyongone sâmban tetewesenje dopyenanâk menduhuwi. ³⁰ Tewetsenje menduhum Banawa yet Saulo yitginjetâ mem ari Yesuhât komot Yuraia hânân manbi ya yengât galemlipyenje yîngiowot.

12

Herotje sâmban Petoro mem pâi emetjan katjetâ talop.

¹⁻³ Tihit tihit Homban yan kutje âlâmâ Natik Homban yan tâlâhumu sâp yan lok kutdâ âlâ, kutje Herot sâmban, yâkne tembe lâulipne ekyongomu Yesuhât komot yongom mem âlâlâ tuhuyekmâ nombotje mem pâi emetjan katyekbi. Yawu otmâ tembe laulipne ekyongomu Yoane atanje, Yakowo ya mem engatne hârejetâ muop.

Yawu otmu Yura yengât papatolipyenaje yakât nângâjetâ âlepne olop. ⁴ Otmu tembe lâulipne ekyongomu Petoro gurâ yawuâk mem pâi emetjan katjetâ tatmu tembe lâu kâi nombotgen konok yanje galemgum kinbi. Galemgum kinbi yan komot imbât imbât yawu galemgum kinbi. Yawu otmâ Yura lohimbine natik ya nem pesuk pilânomai yan Herotje Petoro mem dâim den âiân katmu kinbuap yakât mambolop. ⁵ Yawu otmâ Petoro mem pâi emetjan katjetâ talop yakât den pat nângâm Yesuhât komotne menduhuakmâ Petorohât nângâwanjim Anitâ ulitguwi.

Anelo âlâje Petoro pâi emetjambâ holaŋmu gem ariop.

⁶ Otmu emet han sâmban yanâmâ Herotje Petoro mem den âiân katmu kinbuap. Yâhâ omoje yan Petoro tembe lâu yâhâp hohetyetjan tatmu ip kârikjanje mem bâtyenje menduhum sâhâm iwi. Otmu tembe lâu nombotje âlâjeâmâ pâi emetne yakât gahatjan galemgum kinbi. ⁷ Yawu galemgum kinjetâ Kutdâhât anelo âlâje Petoro tetewangim kinmu, yâkât lajinjanje siliŋ siliŋ sâmban pâi emetne kâlehen hâuop. Yawu otmu anelo yanje Petoro mândem yuwu sâmban ekuop. “Getek, yahat.” Sâmban ip kârikne ya holaŋakmâ gemu Petoro yahalop. ⁸ Yahatmu aneloje yuwu sâmban ekuop. “Petge mem latmâ kâi katipne karak. Otmu hâk katipne kâlep pato ya mânunakmâ betnan sârâ kionde.” ⁹ Yawu otmâ pâi emetjambâ gemutâ Petoroje biwi yâhâp otmâ yuwu nângâop. “Oait yu bulâje me amanân eksan.” ¹⁰ Yawu nângâm gahatjan tembe lâu galem kinbi ya wangiyekmâ, gahatne âlâen ge yawuâk wangiyekmâ ge pan sâhâwi yan bamutâ gahatne pan sâmban yaehen giowot. Yaehen ge mâtâwân bam tatmutâ anelo yanje yapâek gulip olop.

¹¹ Gulip otmu Petoro nângân nângânne tetemu yuwu nângâop. “Yiwereñe nângâmune teteap. Kutdâ ikñahâk añelo âlâ hângângumu ge Herot otmu Yura papatolipnenne yengât bâtyenambâ holañneksap.”

¹² Yawu nângâm yapâ ari Yoane Mareko mâmâñe, kutñe Maria sâñ, yâkât emelan yâhâop. Yâhâ hetahân kinmâ lohimbî dondâñe menduhuakmâ yâkât nângâwanñim Anitâ ulitgum tatñetâ nângâop. ¹³ Yawu nângâm emet gahatñan kinmâ den tuhuop. ¹⁴ Den tuhumu honbawa imbi âlâ, kutñe Lota sâñ, yâkñe gahatñan ba ombenñe towatñe nângâop. Yawu nângâm tepñe yahatmu inâk âwurem ba “Petoro gahatñan taka kinsap,” sâñ ekyongop. ¹⁵ Yawu sâñ ekyongomu nângâm “Ândâpge manñgumu sâmat,” yawu sâñ ekuwi.

Yawu sâñ ekuñetâ kârikñe otmâ sâop. “Bulânânâk, gahatñan taka kinsap.”

Sâñu sâwi. “Yaehen gâtñe otmâ umutñane taka teteningimâp.”

¹⁶ Yawu sâñ alahuwi. Otmu belângen gahatñe mem pilâm Petoro kinmu ekmâ biwiyenñe huruñ sâop. ¹⁷ Yâhâ Petoroñe emet kâlehen yâhâ ekyongomu den hutuk tatñetâ Kutdâñe añelo âlâ hângângumu ge pâi emetñambâ holañmu yaehen giop yakât den pat ekyongop. Ya sâñ tiñ pilâm yuwu sâñ ekyongop. “Den pat yu Yakowo otmu bukulpnenne nombotñe ari ekyongonomañ.” Yawu sâñ ekyongom âlâengen ariop.

¹⁸ Emet hañ sâñu tembe lâu yanñe Petoro ekñetâ biatmu “Girawu oap?” sâñ pâinmâ yâhâm gewi. ¹⁹ Pâinñetâ biatmu Herotñe kuk otmâ tembe lâulipñe nombotñe hângânyongomu omoñe Petoro galemguwi ya yongonñetâ muwi. Yakât kakñan Herotñe Yuraia hân pilâm, ikñe kapi, kutñe Kaisaria sâñ, yan ari manop.

Herot bâleop.

²⁰ Herotñe Kaisaria kapiân manop sâp yan Tiro otmu Siron kapi ambolipñane otmâ hilipgunñetâ yakât nângâm kuk olop. Yâhâ kapi yâhâp ya ambolipñane Kaisaria yapâ sot puluhum nem manminiwi. Yakât otmâ Herotñe sâñ hâreyingimu sot ki memaihât nângâm Herot orop den heñgengune sâñ yâkâlen ariwi. Ari lok âlâ, kutñe Bilasto, yâhâmâ Herotgât honbawalipñe yengât kunñe manop ya tetewanñim tewetsenñe wanñi. Tewetsenñe wanñetâ yâkñe Herot ekumu den heñgengunomaihât sâp kalop. ²¹ Sâp kalop ya tetemu Herotñe lok kutdâhât senñe âlâlâñe ya memu hakñan yâhâmu ikñe kakñan tat talân yâhâ tatmâ den ekyongop. ²² Den ekyongomu lohimbî nângânñetâ ewe membe otmu lok kerekñe den kârikñan yuwu sâñ ekuwi. “Den eknongoat yu lok denñe bia. Yu Anitâhât den yawuya.” Yawu sâñ mepaewi. ²³ Yawu sâñ mepaenñetâ Herotñe ikñahât nângâmu yahalop. Yakât otmâ Kutdâhât añeloñe ge kumu hom papato bâleñane tepñe ihim lândemu muop. ²⁴ Herot muop yakât den pat nângâm lohimbî kinñitñe orowâkñe Anitâ ewe katmâ Yesu Kiristohât den pat âlepñe nângânñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyenñe kepeiwi.

²⁵ Otmu Yesuhât komot Antiok kapiân manbiñe tewetsenñe menduhum katbi ya Banawa yet Sauloñe mem toka Yesuhât komot Yerusalem kapiân manbi ya yengât galemlipyenñe yingwi. Yawu otmâ Yerusalem kapi pilâm Yoane Mareko ekumutâ orowâk Antiok kapiân âwurem ariwi.

¹ Yesuhât komot Antiok kapiân manbi ya yengâlen gâtne nombotnaje Anitâhât den sâm tetem lohimbi ekyongominiwi. Yâhâ nombotne âlâneâmâ yâkât den kâsikum yingim manminiwi. Lok ya yengât kutyeje yuwu. Banawa, Simion, kutne âlâ Helen, lok âlâmâ Lukio Kirene kapi amboje, âlâmâ Manaen, yâkne lok kutdâ Herot lepatnambâek yâk orop manmâ gam lok olop. Otmu âlâmâ Saulo. ² Anitâ ulitgujetâ nângâyingiwuapgât lok yaje sot barak tatmâ Anitâ ulitguwi. Yawu otjetâ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne yuwu sâm ekyongop. “Banawa yet Saulo nep sâm yitgimune tuhuromawot yakât yeje kunyetnjan mem hângânyotgojetâ ariromawot.” ³ Yawu sâm ekyongomu yâkne âi memutâ bulâne tetewuapgât kunyetnjan mem Anitâ ulitguwi. Ulitgum hângânyotgojetâ lok âlâ, kutne Yoane Mareko sâm, betyetnjan sâmu orowâk ariwi.

Pauloje Elima ekumu senje omoj olop.

⁴ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne Saulo, Banawa otmu Yoane Mareko mâmâne otyingimu Selukia kapiân ariwi. Yan ari yapâ wanga pato âlâen yâhânetâ meyekmâ ari pâku lohimbi yengât mâtuja âlâ, kutne Kipiro sâm, yan ari katyekmu gewi. ⁵ Wangaembâ ge pâku lohimbi yengât kapi pato âlâ, kutne Salami, yan yâhâ Saulo yet Banawaje Yura yengât miti emetne tatmâ arap ârândâj yâhâ lohimbi Yesu Kiristohât den pat âlepne ekyongowot.

⁶ Kapi yapâ ari kapi tipi tapi mâtâp pato hâlânmâ tatmâ arap ya ambolipne Yesuhât den pat âlepne ekyongowot. Yawu otmâ Papo kapi patoen ariwi. Yan ari Yura gâtne, lok kâmbukne yan manmap yâkât kutne Barayesu, yâhâ Girik denân kutne Elima sâm kumai. Yâkne ikne topne kurihiakmâ “Anitâne hângânnohomu yâkât den ekyongoman,” yawu sâm kapi ambolipne kâityongominiop. ⁷ Otmu kiap âlâ, kutne Serehio Polasi, yâk orop buku oranjim manowot. Yâhâ Serehio Polasi yâhâmâ nângân nângânne pato. Yâkne Anitâhât den nângâwe sâm Banawa yet Saulo ekyotgop. ⁸ Ekyotgomu yâkâlen ari den ekumutâ Serehio Polasiye Yesuhât den nângâm yâkâlen biwine katmapgât Elimañe denyetne kakñan sâm kuyitgiop. ⁹ Kuyitgimu Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne Saulo, kutne anjo Paulo, mâmâne otbajimu Elima ekmâ yuwu sâm ekuop. ¹⁰ “Gâ Satangât lok. Orotmeme kinjoñ otmat. Gâne Kutdâhât den bulâne kelangatmâ lohimbi kâityongomat. Gâ biwihe bâp sâsâje. ¹¹ Yawu otmat yakât Kutdâne matne gihimu senge omoj otbuap.” Yawu sâop.

Yawu sâmu senje omoj otmu lok âlâne bânjan memu ariromawot yakât nângâm lok yengât pâinyehop. ¹² Yawu otmu Serehio Polasiye ekmu sâtnje bâlene olop. Yawu otmâ Yesu Kutdânenñahât den pat nângâmu bulâne otmu yâkâlen biwiñaje kepeiop.

Pauloje Pisitia hânân ari den pat âlepne lohimbi ekyongop.

¹³ Pauloje bukuyâhâtnje orowâk Papo kapi ya pilâm wangaen yâhânetâ yapâ meyekmâ ari pâku lohimbi yengât hân âlâ, kutne Pampilia sâm, Perehe kapi tap yan ari katyehop. Katyekmu Yoane Marekoñe pilâyelekmâ Yerusalem kapiân âwurem ariop. ¹⁴ Pilâyelekmâ arimu yetneâk Perehe kapi ya pilâm pâku lohimbi yengât hân âlâ, kutne Pisitia sâm, yan kapi âlâ, kutne Antiok sâm, yan ariowot. Yan ari tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yura yengât miti emetnjan yâhâ kapi ambolipne orop menduhuakbi. ¹⁵ Menduhuakmâ yâk yengât galem âlâne yahatmâ Mosehât girem den otmu Anitâne poropete ekyongomu den kulemguiwi ya kâsikum yingioj. Kâsikum

yingim tinj pilâmu galemlipyenaje Paulo yet Banawa herone otyitgim yuwu sâam ekyotgowi. “Den eknongomutâ nângâm biwinenne hewewen olâk.”¹⁶ Yawu sânetâ Paulone yahatmâ “Den nângânâk tatnet,” sâam ekyongomu ândâp katnetâ yuwu sâam ekyongop. “Yura bukulpnetne, otmu yen pâku lohimbine Anitâhâlen biwiyenaje kepeim mansai yen kerek yuwu sâam ekyongomune nângânet.¹⁷ Yura lok nengât ambonenne Anitâ yâkne tâmbâlipnenne wawaeymâ manman kârikjahât pat kuyingiop. Otmu yakât kakran yâkne Aihita hânân ari kandi mannetâ Anitâne lukuleyekmu tetem sambe sambe otbi. Anitâ wâtne pato tatbanjiapne Aihita bâtyenambâ holarneyekmu taka lok ki manmaiângen manbi.¹⁸ Lok ki manmaiângen manbi sâp yan tihityene otmu yambu lok yâhâp nerekek pesuk sâop.¹⁹ Otmu Kanan hânân takawi yan Anitâne mâmâne otyingimu lohimi komot nombolan yâhâp ya mem ge katyekmâ hânyene ya mem ambokum manbi.²⁰ Yawu mannetâ yambu 450 pesuk sâamu Anitâne kunlipyene mem kânângâyekmu yâkne lohimi galempongom manbi. Galempongom manmâ ganjetâ poropete âlâ, kutne Samue sâam, ya teteop.²¹ Sâp yan Isirae tâmbâlipnenne lok kutdâ âlâne galempongomu manne sâam Samue ekuwi. Yakât otmâ Samuene lauyenan mem Anitâ ulitgumu Benyamingât senâmbâ gâtne lok âlâ, kutne Kisi sâam, yâkât nanne, kutne Saulo, yâk kânângâmu kunyene manmâ galempongomu yambu lok yâhâp nerekek pesuk sâop.²² Yambu lok yâhâp nerekek pesuk sâamu yâkât gewâkran Anitâne Yese nanne, kutne Dawiti sâam, ya kânângâm yuwu sâam lohimi ekyongop. “Yese nanne, kutne Dawiti, yâkne tem lâunihim mansap. Yakât otmâ wuân me wuângât ekumune denne lâum horj banihiwuap. Yakât otmâ nângâwanjian,” yawu sâop.²³⁻²⁴ Dawitihât senâmbâ gâtne âlâ, kutne Yesu, Yura lohimi nengâlen tetem tihitnenne otbuapgât pat Anitâne emelâk embânân kuningiop. Pat yakât bulâne tetewuap nângâm Anitâne angoân Yoane Yura nengâlen hângângumu takaop. Otmu nenje orotmemenenne bâlene bet pilâm Anitâhâlen biwinenne kepeimunne toen mem katnenekbuap yakât den eknongop.²⁵ Otmu Anitâne Yoane âi sâam wanop ya tuhun pesuk pilawe sâam otmâ yan lohimi yuwu sâam âiyongop. “Yene nâhât girawu nângâmai? Anitâne lok âlâ hângângumu ge tihitnenne otbuap nângâmai yamâ nâ bia. Nâmâ lok inne. Lok ya nâhât betnehen taka mansap. Nâne yâkât itâkat kâpekmâ golewanjiwomgât dop ki tap. Otmu tânguwomgât dop gurâ bia. Nâneâmâ yâkât amutgen manmâ yâhâwom.” Yawu sâop.

²⁶ Bukulipne, Awarahamgât sen, yen otmu pâku lohimbine Anitâhâlen biwiyenaje kepeim manmai yen yuwu sâam ekyongomune nângânet. “Nen kerekne Yesu Kiristohâlen biwinenne kepeimunne manman kârikjahât pat kuningiwom nângâm Anitâne Yesu hângângumu giop.²⁷ Yawu gârâmâ Yerusalem kapi ambolipne otmu Yura papatolipnenne Yesuhât topne ki nângâm henjenjuwi. Yawu otmâ tatmâ nângâ nângâ sâpne ârândârj miti selepnan yâhâ poropete yengât den sâlikum nângânetâ ki keterakyingimu manminiwi. Yakât otmâ yâkne sâam hârewanjetâ kuwetâ muop yan poropete yengât den yakât bulâne tetem henjenjuop.²⁸ Yesu hakran tosa âlâ ki mem tetewi yamâ imbiâk “Howanân kuwetâ muâk” sâam Pilato ekuwetâ nângâyingimu kuwetâ muop.²⁹ Otmu yuwu yawu yu ya otbanjim howanân kuwetâ muop sâp yan emet inânjan Anitâhât poropetelipnane Yesuhât den kulemgui yakât bulâne teteop. Yawu otmu Yesu howanâmbâ mejetâ gemu lâum ari kât mâtâpne âlâ, dikin yawuya, yamâ emelâk kusânâ

mem tingâlonetâ kinop yan lâum ba katjetâ talop. ³⁰ Muop yamâ Anitâje mumunambâ mem yahalop. ³¹ Mumunambâ mem yahatmu lohimbije Galilaia hân pilâm Yerusalem kapiân orowâk ariwi ya teteyingimu orowâk den huhum ariwi. Yakât otmâ lohimbi yanje itonj galaŋ otmâ ari yakât den pat âlepŋe Yura kapi ambolipŋe ekyongowi. ³²⁻³³ Anitâje tâmbâlipnenŋe yengât pat kuyingiop yakât bulâŋe tetemu menomgât Yesu mumunambâ mem yahalop. Yakât otmâ Yesuhât den pat âlepŋe ekyongom mansait. Yâhâ Yesu mumunambâ mem yahatbuap yakât nâŋgâm Anitâje emet inânŋan Dawiti ekumu kep kulemguop yakât bonj yâhâp yan den yuwu tap.

“Gâmâ nâhât nanne ombe bisine. Yawu gârâmâ yiwerenŋe yu yakât topŋe sâm teterâ lohimbi kerekŋe ekmâ nâŋgâŋet sâm katgeksan.” Yawu tap.

³⁴ Anitâje Yesu mumunambâ mem yahatmu âlâku ki mumbuap, yakât den âlâ emet inânŋan yuwu sâop.

“Nâŋe Dawitihât pat kuwanŋiwan yakât bulâŋe kerek gâhâlen tetewuap.” Yawu sâop.

³⁵ Otmu Dawitiŋe Yura nengât kep âlâ yuwu kulemguop.

“Anitâ pato, gâŋe lok bulâŋe nâ ki pilânekâ mum tâtuk sâwom.” Yawu tap.

³⁶ Anitâje Dawiti âi sâm wanop ya tuhum lohimbi tihityenŋe otmâ manmâ gam muop. Mumu seselipŋe yengât sumân hangunetâ tâtuk sâop. ³⁷ Yâhâ Anitâje Yesu mumunambâ mem yahatmu ki tâtuk sâop. Yâkŋe tihitnenŋe otmap.

³⁸⁻³⁹ Nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbi nenŋe Mosehât girem den ya watmâ tem lâuwanŋine sâm pâpŋumain. Yakât otmâ nenŋe Anitâhât senŋan kinmâ sârereaknomgât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâŋe yâkâlen biwiyenjanŋe kepeim manmai ya yengât tosa pilâyingimâp. Otmu yenŋe gurâ yawuâk Yesuhâlen biwiyenjanŋe kepeinetâ Anitâje bulâŋanâk tosayenŋe pilâyingiuap. Yakât otmâ den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâŋetâ bulâŋe olâkgât tâmbâlipnenŋe yengâlen hâum sâmune nâŋgâŋet. ⁴⁰ Emelâk embâŋan tâmbâlipnenŋe yengât kasalipyenjanŋe taka yongom itit kiom tuhuyekbi yakât den emet inânŋan Anitâhât poropete âlâŋe ekyongomu ya nâŋgâŋetâ tâŋât olop. Poropetenŋe den kulemguop ya yuwu tap.

⁴¹ “Nâhât den nâŋgâŋetâ gemap ya yengâlen kulem âlâ memune ya ekjetâ tâŋât otbuap. Otmu poropetelipnanŋe kulem yakât topŋe sâm tetem ekyongonjetâ gurâ yawuâk nâŋgâŋetâ tâŋât otmu munomai.” Anitâje den yawu sâm poropete ekumu kulemguop.

Yâhâ tâmbâlipnenŋenŋe Anitâhât den nâŋgâŋetâ tâŋât otmu muwi yakât dopŋeâk yenŋe Yesu Kiristohât den pat âlepŋe yu nâŋgâŋetâ tâŋât otmu hiliwahomaihât den yu ekyongoan.” Paulonŋe yawu sâm ekyongop.

⁴² Yawu sâm ekyongomu Paulo yet Banawa miti emetjambâ giowot. Otmu tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp âlâen den eknongoromawot sâm galemliipyenjanŋe ekyotgonjetâ ariowot. ⁴³ Miti emetjambâ gem arimutâ Yura lohimbi otmu pâku lohimbi Yura yengâlen torokatmâ Anitâ mepaem manbi yâkŋe betyetŋan sâwi. Otmu yâkŋe Anitâhâlen biwiyenjanŋe tinâk kepeim manjetâ tihityenŋe otbuapgât Paulo yet Banawanŋe den kâsikum yingim biwiyenŋe mem hewewenŋe tuhuyehowot. ⁴⁴ Otmu tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp âlâen pâku lohimbi kingitŋe orowâkŋe Kutdâhât den nâŋgâne sâm miti emetjan yâhâwi. ⁴⁵ Miti emetjan yâhâŋetâ pik sâmu Yura lohimbije yekmâ nâŋgâm bâleyingim Paulo ekmâ sâwi. ⁴⁶ Yawu otŋetâ Paulo yet Banawanŋe kârikŋe otmâ yuwu sâm ekyongowot. “Netŋe Anitâhât den yen ekyongoromgât sâm nitgimu taka ekyongom mansait. Yamâ yenŋe yâkât den nâŋgâŋetâ ki bulâŋe otmu manman

kârikjahât pat ki menehât nangai. Yakât otmâ netje yen pilâyekmâ pâku lohimbî yengâlen ari den pat âlepje yu ekyongorom. ⁴⁷ Emelâk embânân Anitâje poropete âlâ ekumu kulempuop den yakât bulâje netgâlen teteap. Den ya yuwu tap.

“Omoje balam saumunje lajinje pilâmu mâtâp ekmâ arim takamain yakât dopjeâk yen hângânyongomune pâku lohimbî yengâlen ari manman kârikjahât den pat ekyongonjetâ nângâm biwiyenjan hanj sâyinjimu Kutdâhât mâtâp ekmâ watnomai.”

Den yawu kulempuop yakât bulâje netgâlen teteap yu.”

⁴⁸ Yawu sâmbi ekyongomutâ den ya pâku lohimbîje nângâm tep hero otmâ Yesuhâlen biwiyenjan kepeiwi. Yawu otmâ manman kârikjahât pat yakât bulâje menomaihât Anitâje emet inânjan sâmbi kalop.

⁴⁹ Otmu Kutdâhât den pat âlepje ya sâmbi haok tuhuwetâ lohimbî kinjitje orowâkne nângâjetâ bulâje otmu yâkâlen biwiyenjan kepeiwi.

Paulo yet Banawa watyelekjetâ ariowot.

⁵⁰ Yesuhât den pat âlepje sâmbi haok tuhuwi. Yakât otmâ Yura papatolipyenjan yakât nângâjetâ bâlemu kapi ya ambolipje yengât kunlipyenjan otmu imbi kunje Yura yengâlen torokatmâ Anitâ mepaem manminiwi ya kendâyinjinetâ Paulo yet Banawa watyelekjetâ ariowot. ⁵¹ Kapi yapâ ariowot yan hâmbâi Anitâje matje umatjeâk yingiwuap yakât otmâ yuwu otmâ kâi kalowot. Kâiyetjan wahap âlâ horalop ya tâlim gik beretek memutâ gemu betyinjim Antiok kapi ya pilâm Ikonion kapiân ariowot. ⁵² Arimutâ benje kapi ambolipjenjan Yesuhâlen biwiyenjan kepeiwi ya Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakje mâmâje otyinjimu heronje kakjan manbi.

14

Paulo yet Banawa Ikonion kapiân ariowot.

¹ Ikonion kapiân ari Yura yengât miti emetjan yâhâm Yesuhât den pat âlepje ekyongomutâ nângâjetâ bulâje otmu Yura lohimbî otmu kapi ambolipje kinjitje orowâkne biwiyenjan Yesuhâlen katbi. ² Yâhâ Yura lok nombotjenjan biwiyenjan kârikne otmâ Yesuhât den nângâm hâkânj otbi. Yawu otmâ kapi ambolipje nombotjenjan kionjetâ Paulo yet Banawa yetgât nângâm bâleyitgiwi. ³ Yawu gârâmâ yâkne kapi yanâk tatmâ Kutdâhât den pahâk ekyongomutâ emetsenje yâhâp mon pesuk sâop. Otmu Anitâje lohimbî thihityenjan otbe sâmbi oap yakât topje ekyongomutâ nângâjetâ bulâje olâk sâmbi Anitâje mâmâje otyinjimu kulempuop topje miowot. ⁴ Yâhâ kapi ambolipjenjan hionjakmâ nombotjenjan Yura galemlipyenjan yengât den hohewi. Yâhâ nombotjenjan âlâjeâmâ aposolo yetgât den hohewi.

⁵ Yawu otmâ hionjakbi yakât otmâ Yura galemlipyenjan kapi ambolipjenjan otmu Yura lok nombotjenjan yanje alahujetâ biwiyenjan kâlâp semu aposolo ya mem âlâlâ tuhuyelekmâ kâtnje yotgonom nângâm yakât den hikuwi. ⁶ Den hikuwi yakât pat nângâm aposolone kapi ya pilâm Likaonia hânân kapi yâhâp tap kutyetjenjan Lisitera otmu Derewe yan ariowot. ⁷ Yan ari manmâ Yesuhât den pat âlepje kapi ya ambolipjenjan ekyongom manowot.

Paulo yet Banawa Lisitera kapiân ariowot.

⁸ Lisitera kapiân lok âlâ mâmâjahât tepnambâek kâinje parenje tetem manmâ gaop. ⁹ Yâhâ Paulonje Yesuhât den pat âlepje lohimbî ekyongop ya ândâp katmâ nângâm tatmu Paulonje ekmâ yuwu nângâop. “Lok yunje biwijnje

Yesuhâlen katmu Anitâne hejengeguwuapgât dop tap.”¹⁰ Yawu nângâm yuwu sâmu ekuop. “Yahatmâ kin.” Yawu sâmu lok yanje uk sâmu yahatmâ kinmâ bam gaop.¹¹ Yawu otmu lohimbî yan kinbinje kulem ya ekmâ Likanio yanje denyenjan den sâwi. Den sâwi yakât topne yuwu. “Hewukne lok yâkne lok hâtgum hohetnennjan taka tetem kinsawot.”¹² Yawu sâmu Banawa ekmâ hewukne lok âlâ, kutne Yusi sâmu, ya kunbi. Yâhâ Paulojeâmâ den ekyongop yakât otmâ hewukne lok âlâ, kutne Hemesi sâmu, ya kunbi.¹³ Yawu sâmu yotgonmâ Paulo yet Banawa yetgât hotom uyitgine sâmu otbi. Otmu hewukne lok Yusi yakât lok kâmbuknane lohimbî sâyingimu birâm topne topne lotohom bulimakao engatjan sâhâm pilâjetâ gemu engatne hârene sâmu dâim opon kâmbukne kapi betnehen kinsawân ariwi.

¹⁴ Hotom uyitgine sâmu otjetâ Paulo yet Banawane ya nângâm pârâk pilâm sururuk sâmu hohetyenjan ari kinmâ yetgât hâk katipne kâkâlep mânujahowot ya mem duwalowot.¹⁵ Mem duwatmâ yuwu sâmu kuyingiwot. “Bâe, yanje girawu otne sâmu oai? Nerâmâ lok, yen yuwuyaek. Wongât hotom unitgine sâmu oai? Yanjeâmâ hewukne lok tânjât ya betyingim Anitâ Manman Ambojanje hân himbim kândikyotgom yu ya kerek kalop yâkâlen biwiyenjan kepeim manjet sâmu yâkât den pat ekyongore sâmu takawit.¹⁶ Otmu emelâk embânâmbâek pâku lohimbî hânjan kulemjan mansai ya yengât tâmbâlipyenjan yanje engatneâk watmâ orotmeme bâleje topne topne otmâ gawi yan undip ki katyingiop.¹⁷ Yawu gârâmâ ikne topne tetekjan ekjetgât hop sambe lâtâpyongomap. Yâkne sâpnanâk gelâk hângângumu gemu kalamyenjan hop sambe tetemap. Yawu tetemu herone kakjan manmai.”¹⁸ Den yawu sâmu ekyongomotâ lok nombotnane kunyene kârikne otmâ bâsok hotom uyitgiwi.

Paulo kâtnje kuwi.

¹⁹ Otmu sâp yanâmâ Yura lok nombotnane Antiok kapi Pisitia hânân tap ya otmu Ikonion kapi ya pilâm Paulo yet Banawa talowolân taka kapi ambolipne yengât engatyanjan genjetâ Paulo dâim kapi betnehen ari kâtnje kuwi. Otmu yâkne Paulohât muap sâmu pilâm arinetâ derepgum talop.²⁰ Yawu otmâ kapi ambolipne nombotne Yesuhâlen biwiyene kepeiwinje kapiângembâ ge ekjetâmâ yahatmâ kapiân yâhâop. Otmu yan imutâ emet harj sâmu Banawa orowâk kapi ya pilâm Derewe kapiân ariowot.

²¹ Derewe kapiân ari Yesuhât den pat âlepne ekyongomotâ kapi ambolipne lok kingitne orowâkne nângânetâ bulâne otmu Yesuhâlen biwiyenjan kepeiwi. Otmu mâtâp ariowot ya yawuâk watmâ Lisitera, Ikonion, Antiok kapiân âwurem ariowot.²² Âwureowot yan kapi ârândâje Yesuhât komot tathi ya yengât biwiyene orotok sâmapgât mem kârikne tuhuyekmâ yuwu sâmu ekyongowot. “Nenne yen orop biwinennjan Yesu Kiristohâlen kepeimain. Yawu otmâ manmunje lohimbî belângen manmainje mem âlâlâ tuhuneneknomai. Yawu otninginetâ ki lohotne otmâ mannom otmuâmâ Anitâne manman kâriknahât pat kuningiop yakât bulâne ningimu menom.” Yawu sâmu ekyongowot.

²³ Otmu Anitâhât nângân nângânjan tatmap ya Wâtgât mâmânahât Heakne mem biwi nângân nângânyetjan katmu nângâmutâ keterakyitgiâkgât sot barak tatmâ ulitguowot. Yawu otmutâ nângâyitgimu yâkne Yesuhât komotne komotne ya yengâlen ari galemliyenje mem katyehowot. Otmu Anitâne mâmâne otyingimu Kutdâhâlen biwiyenjan tinâk kepeim manjetgât ulitgum pilâyehowot.

²⁴ Kapi ya pilâm Pisitia hân ya inâk wangim Pampilia hânân takaowot. ²⁵ Yan taka Yesuhât den pat âlepņe Perehe kapi ambolipņe ekyongom yapâ pilâyekmâ Atalia kapi saru ginņan tap yan giowot. ²⁶ Otmu yapâ wanņa patoen yâhâmûtâ meyelekmâ ari Antiok kapi patoen katyelekmu giowot. Yâhâ kândikum pâku lohimi yengâlen ki ariowot sâp yan Anitâņe mâmâņe otyitgimu nepņe memutâ bulâņe tetewuap nângâm Yesuhât komotņe Anitâ ulitgum hângânyotgoņetâ yapâ ariowot.

²⁷ Otmu Paulo yet Banawaņe Antiok kapiân âwurem taka Yesuhât komot menduhuyehowot. Menduhuyekmâ Anitâņe mâmâņe otyitgim mâtâp meyitgimu Yesuhât den pat âlepņe pâku lohimi ekyongomutâ yâkņe nângâņetâ bulâņe otmu Yesuhâlen biwiyenāņe kepeiwi yakât den pat kerek ekyongowot. ²⁸ Otmu yan yâkņe Yesuhât komot orop sâp kâlêwâk manbi.

15

Paulo yet Banawa Yerusalem kapiân ariowot.

¹ Lok nombotņe Yuraia hân pilâm Antiok kapiân ari yuwu sâm Yesuhât komot ekyongowi. “Nanlipnennē tetēņetâ hilâm nombolân kalimbu pesuk sâmu yanâmâ hâkyenāhât torehenņan undip tuhuyinginomgât Mosenē girem den âlâ kulenguop.” Den yawu tap ya yen pâku lohimbijē ki lâum mannomai otmuâmâ Anitâņe ki meyekmâ manman kârikņan katyekbuap.”

² Yawu sâm ekyongonēņetâ benņe Paulo yet Banawaņe denyenē kakņan sâmutâ kuk pato otbi. Yawu otbi yakât otmâ yuwu sâm den hikuwi. “Paulo yet Banawa lok nombotņe orowâk hângânyongomunņe Yerusalem kapiân ari aposolo otmu Yesuhât komot yengât galemlipyenē ekyongonēņetâ umatņe teteap yu sâm henņenņunomai.” Yawu sâwi.

³ Yawu sâm hângânyongonēņetâ ariwi. Yapâ ari Poinike otmu Samaria hânân ariwi. Yan ari kândikum Yesuhât den pat âlepņe pâku lohimi ekyongomutâ nângâņetâ bulâņe otmu Kutdâhâlen biwiyenāņe kepeiwi yakât den pat Yesuhât komot tatmâ arai ya ekyongonēņetâ nângâm tepyenē heronē pato olop.

⁴ Otmu Yerusalem kapiân ariņetâ aposolo, Yesuhât komot, otmu yâk yengât galemlipyenāņe yekmâ heronē otyingwi. Heronē otyingim Anitâņe mâmâņe otyitgimu pâku lohimi yengâlen nep miowot yakât topņe ekyongowot.

⁵ Ekyongomutâ Parisaio lok nombotņe Yesuhâlen biwiyenāņe kepeiwiņe yahatmâ yuwu sâm ekyongowi. “Pâku lokņe Mosehât girem den watmâ hâkyenāhât torehenņan undip tuhanģinēņetâ âilongo otbuap.” Yawu sâwi.

Petoronē den ekyongop.

⁶ Den ya henņengune sâm aposolo otmu galemlipyenāņe yenjâk menduhuakbi. ⁷ Menduhuakmâ den sahanģim tatņetâ Petoronē yahatmâ yuwu sâm ekyongop. “Bukulipne, yuwu sâmune nângâņet. Nāņe pâku lohimi yengâlen ari Yesuhât den pat âlepņe ekyongomune nângâm Yesuhâlen biwiyenāņe kepeinomaihât Anitâņe mem sâlipnohom âi sâm nihiop ya nanģai.

⁸ Anitâņe nen lok kerek biwinenģahât topņe nângâmapņe ikņe Wâtģât mâmâņahât Heak hângângumu Yura nengâlen ģiop. Otmu yakât dopņeâk Anitâņe Wâtģât mâmâņahât Heak hângângumu ge pâku lohimi biwiyenē mem hewewęņe tuhumu Yesuhâlen biwiyenē katbi. Yakât otmâ Anitâņe pâku lohimi nângânyingimap. ⁹ Nen Yura lohimi otmu pâku lohimi orop dop konohâk mansain. Pâku lohimbijē biwiyenē Yesuhâlen katbi yan yâk yengât tosa pilâyingiop. ¹⁰ Yakât otmâ yenē wongât Anitâ wangim umatņe âlâ pâku

lohimbi kakyenjan katne sâm oai? Emelâk embânjâmbâek tâmbâlipnennjanje girem den lâum hâum pâpguminiwi. Otmu nen gurâ yawuâk lâum hâum pâpgumain. ¹¹ Yakât otmâ girem den lâunjet sâm nenje ki sâyinginom. Yesu Kutdâje pâku lohimbi mâmâje otyingimu yâkâlen biwiyenjanje kepeimai. Yakât otmâ yâkne manman kârikjahât pat yakât bulâje yingimu menomai. Otmu nen gurâ yawuâk.” Yawu sâop.

¹² Otmu Anitâje Paulo yet Banawa mâmâje otyitgimu pâku lohimbi yengâlen ari kulem topje topje memutâ eknetâ ewe membe olop yakât den pat ekyongomutâ nânġâwi.

Yakowonje den ekyongop.

¹³ Paulo yet Banawaŋe den sâm tinj pilâmutâmâ Yakowonje yahatmâ den yuwu sâm ekyongop. “Bukulipne, den sâmune nânġânet. ¹⁴ Anitâje pâku lohimbi tihityenje otmu nombotjanje ikjan biwiyenjanje kepeim mansai ya manman kârikjahât pat kuyingioŋ yakât den pat Simonje eknongomu nanġain. ¹⁵ Emelâk emet inânġan Anitâje poropete âla den ekumu kulemguop yakât bulâje tetemu eksain. Den ya yuwu tap.

¹⁶ “Kutdâje yuwu yap. “Hâmbâi Dawitije Isirae lohimbi galemyon-goap ya yengât kasalipyenjanje taka yongom itit kiom tuhuyinginetâ kapi kâwurumjeâk kinbuap. Otmu nânġâmune ârândâj otmu sese hâkulipyenjanje âwurem taka kâwurum ya pitim kapi ânje tuhumm yan mannomai. Sâp yan Dawitihât senâmbâ gâtne mem kânġângâmune lohimbi tihityenje otmu âilonġo lonġo mannomai. ¹⁷ Yawu otmâ pâku lohimbi hânġan kulemjan mannomai ya nine pat kuyingiwann yâkne Kutdâhâlen ari hoj bawanġim mannomai.

¹⁸ Emelâk emet inânġan Kutdâje den yawu sâm teteop.”

Poropete den yawu kulemguop.

¹⁹ Yakât otmâ biwinaŋe yuwu nanġan. Pâku lohimbiŋe Anitâhât den lâum Yesuhâlen biwiyenjanje kepeine sâm otmai ya yengât ki undip katyinginom. ²⁰⁻²¹ Emelâk embânjâmbâek Yura nengât papatolipnennjanje tatmâ nânġâ nânġâ sâp ârândâj miti emetyenjan yâhâ Mosehât girem den sâlikum manmâ gawi. Otmu âun yu nen gurâ yawuâk sâlikum nânġâm manmain. Yakât otmâ girem den yuwu kulemgum katyinginom. “Pâku lohimbiŋe Porom Lâpio mepaem sotbân gotyenjan katnomai yapâ gâtne ki mem nenomai. Otmu noninj bulimakao enġatne sâhâm manġunjetâ mumbuap ya otmu yakât hepne ki nenomai. Otmu kâwâ konda ki otnomai.” Den yawu kulemgum katyinginom. Yawu.” Yakowonje den yawu sâop.

Pâku lohimbiŋe Yesuhâlen biwiyenjanje kepeiwi ya yengât pepa kulemgum katyingiwi.

²² Yawu sâmu aposolo otmu galemlipyenjanje Yesuhât komot orop menduhuakmâ biwiyenjanje hikuakmâ konohâk otmu lok yâhâp mem teteyeleknetâ Paulo yet Banawa orop Antiok kapiân arinomaihât pâinyelekbi. Yawu otmâ lok yâhâp, kutyetne Yurasi Basawa yet Sila sâm, yâk mem katyelekbi. ²³ Lok yâhâp yunje Paulo yet Banawa orop Antiok kapiân arinomai sâm pâku lohimbi yengât pepa yuwu kulemgum yingim hânġanyongowi.

“O Bukulipnenne,

Yen pâku lohimbi, Antiok, Siria, Kirikia kapi ambolipjanje Yesu Kiris-tohâlen biwiyenjanje kepeim mansai yen Anitâje meyekmu nen orop komot

konohâk oain. Yakât otmâ nen aposolo otmu Yesuhât komot Yerusalem kapiân mansai ya yengât galemlipyeñe herone nângâyngim pepa yu kulemgum katyngiain. ²⁴ Umatñe âlâ yengâlen teteop ya nengâlebâ lok nombotñe yeñe engatyeneâk otmâ yengâlen taka den topñe topñe ekyongongetâ nângâwi. Nenne lok ya ki âi sâm yingim hângâyngowin. ²⁵⁻²⁷ Yakât otmâ nenñe menduhuakmâ lok yâhâp, kutyetñe Yurasi yet Sila sâm mem katyelekmâ hângâyngomunñe taka den ekyongomutâ nângânmai. Yâkñe Banawa yet Paulo yâk orop yengâlen takanomai. Paulo yet Banawañe Kutdâ Yesu Kiristo hoñ bawangim hâhiwin kakñan manmawot. ²⁸ Anitâñe biwi nângân nângânnenñan katmu nângâmunñe tetemu undip ki katynginom yawu nangain. Yâhâ girem den pâñe tâlâwâk ekyongoain yu lâunjetâ ârândâñ otbuap. ²⁹ Pâku lohimbñe Porom Lâpio mepaem sotbân gotyeñan katnomai yapâ gâtñe ki mem nenomai. Otmu noniñ bulimakao engatñe sâhâm mangunjetâ mumbuap ya otmu yakât hepñe ki nenomai. Otmu kâwâ konda ki otnomai. Girem den yu lâum manñetâ ârândâñ otbuap. Yawu. Nen bukulipyene Yerusalem kapiân mansain.”

³⁰ Pepa yawu kulemgum yingim hângâyngongetâ mem Antiok kapiân ariwi. Antiok kapiân ari Yesuhât komotñe mem menduhuyekmâ pepa ya yingwi. ³¹ Pepa ya yingñetâ sâlikum nângâwi. Otmu biwiyene orotok sâmapgât lohotñan mannomai sâm kulemguwî ya sâlikum nângâñetâ tepyene herone olop.

³² Anitâñe Yurasi yet Sila mâmâñe otyitgimu yâkñe lohimbi ya den kâlewâk ekyongom biwiyene mem hewewenñ tuhuyehowot. ³³⁻³⁴ Yawu otmâ Yesuhât komot Yerusalem kapiân âwurem ariyet sâm hângâyngotgowi. Yawu sâm hângonyotgowi Yamâ Silañeâmâ pilâm yan manmu Yurasñe ikñiâk âwurem Yerusalem ariop.

Paulo yet Banawa pilahowot.

³⁵ Paulo yet Banawañe Antiok kapiân manmâ Yesuhât komolân gâtñe lok nombotñe orop Kutdâhât den lohimbi kâsikum yingwi. ³⁶ Sâp âlâen Paulone Banawa yuwu sâm ekuop. “Netñe angoân kapi tipi tapi tatmâ arap yan ari Kutdâhât den kapi ambolipñe ekyongomutñe nângâñetâ bulâñe otmu Yesuhâlen biwiyenñe kepeiwi. Yâkñe girawu mansai yakât nângâm ari yekdom.”

³⁷ Yawu sâmu Banawañeâmâ Yoane Mareko orowâk arinom sâop. ³⁸ Emelâk Yoane Marekone âi pânan pilâm Pampilia hân yan pilâyelekmâ Yerusalem kapiân âwurem ariop. Yakât otmâ Banawañe Yoane Mareko orowâk arinom sâop ya Paulone nângâmu ki ârândâñ olop. ³⁹ Yakât otmâ Paulo yet Banawa sâm kuangim pilahowot. Pilakmâ Banawañe Yoane Mareko memu orowâk wanga pato âlâen yâhâmutâ meyelekmâ Kipiro mâtunja yan ari kionowot. ⁴⁰ Yâhâ Pauloneâmâ Sila memu Kutdâñe tihityetñe olâk sâm Yesuhât komotñe hângâyngongetâ ariowot. ⁴¹ Ari Siria, Kirikia hân ya hâtikgum Yesuhât komolipñe kapi tipi tapi yan manmâ arai yâk yengât biwiyene orotok sâmapgât mem kârikñe tuhuyehowot.

16

Paulone Timoteo memu orowâk ariwi.

¹ Paulo yet Silañe Kirikia hân ya pilâm Derewe otmu Lisitera kapiân ariowot. Lisitera kapi yan lok âlâ manop, kutñe Timoteo, yâkât topñeâmâ

yuwu. Âwânje yamâ Girik lok. Yawu gârâmâ âwânje Yura imbi miop. Yawu gârâmâ Timoteo mâmânjaitje Yesuhâlen biwiyetjanje kepeim manminiowot. ²Lisitera otmu lkonion kapi ambolipje Yesuhâlen biwiyenaje kepeim manminiwiye Timoteohât nângâjetâ yahalop yakât otmâ yâkât topje Paulo ekuwi. ³Paulo ekujetâ nângâm Timoteo orowâk arirom sâm yakât ekyongop. Yawu gârâmâ Yura lohimbi yan manbiye Timoteo âwânje ya Girik amboje ya nângâm metewi. Yakât otmâ Paulonje Mosehât girem den lâum Timoteo hâkñahât torehenjan undip tuhuwanjiop. ⁴Yawu otmâ kapi ârândânj ari aposolo otmu Yesuhât komotje Yerusalem kapiân manbi yâk yengât galemlipejanje girem den kulemgum katyinjgiwi ya lâum mannomai sâm Yesuhât komolipje ekyongowi. ⁵Yawu otjetâ Yesuhât komotje Kutdâhâlen biwiyenaje tinâk kepeim Anitâhât den lâum manbi. Otmu yawu manjetâ hilâm ârândânj pâku lohimbi nombotje âlâje Yesuhâlen biwiyenaje kepeim yâk yengâlen torokatjetâ sambe sambe otbi.

Wâtgât mâmânjahât Heakje Paulo biwiñe mem purik pilâmu kulem âlâ tetemu ehop.

⁶Paulo yet Silane kapi tipi tapi Asia hânân tatmâ arap yan ari Yesuhât den pat âlepje lohimbi ekyongore sâm otmutâ Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakje undip katyitgiop. Yakât otmâ kapi tipi tapi Pirihiya otmu Galatia hânân tatmâ arap ya ambolipje Yesuhât den pat âlepje ekyongom ariowot. ⁷Yawu otmâ Misia hân bâinehembâ ari Bitinia hânân arire sâm otmutâ Yesuhât Wâtgât mâmânjahât Heakje yawuâk undip katyitgiop. ⁸Undip katyitgimu Misia hân ya hâtkgum ari saru ginjan Toroa kapi tawân gemutâ nâje mem teteyelekmâ yâk yetgâlen torokatban. ⁹Yawu otmâ emet nñj sâmu orowâk iwin. Otmu omondâje Yesuhât Wâtgât mâmânjahât Heakje Paulo biwiñe mem purik pilâmu kulem âlâ yuwu tetemu ehop. Makeronia gâtje lok âlâje tetem kinmâ Paulo ulitgum yuwu sâop. “Gâje Makeronia nengâlen ga tânnongowuat.” ¹⁰Kulem tetemu ehop ya Paulonje eknotgomu nângâm yuwu sâwin. “Makeronia hânân ari Yesuhât den pat âlepje ekyongonomgât Anitâje sâm ningiap.” Yawu sâm Makeronia hânângen arine sâm mitiwahom tatbin.

¹¹Otmu emet hañ sâmu wanja patoen yâhâmunje menenekmâ Toroa kapi ya pilâm ari emet nñj sâowân Samotarake mâtuja yan ari katnenekmu gewin. Emet hañ sâmu yapâ menenekmâ ari Niapoli kapiân katnenekmu gewin. ¹²Otmu kapi ya pilâm Pilipi kapiân ariwin. Pilipi kapi yamâ Makeronia hân yakât kapi kunje. Roma lohimbi kingitje orowâkje yan manbi. Pilipi kapi yan tatmunje hilâm mome mon pesuk sâop. ¹³Otmu kapi betjehen to âlâ tap yan Yura lohimbiye Anitâ ulitguminiwi yakât kawê âlâ tap. Yakât otmâ tatmâ nângâ nângâ sâpñan lok pâinyekmâ yan gewin. Yan ge imbi nombotje mem teteyekmâ yâk orop ge tatmâ Yesuhât den pat âlepje ekyongowin. ¹⁴Otmu Tiatira kapi amboje, imbi âlâ, kutje Litia sâm, yâkñeâmâ sângum gârem katmu puluhujetâ yapâ tewetsenje miakmâ manminiop. Imbi yanje Anitâ mepaem manminiop yakât otmâ Kutdâje biwiñe mem hewewerj tuhumu ândâp katmâ Paulohât den nângâmu bulâje otmu Yesuhâlen biwiyenaje kepeio. ¹⁵Yakât otmâ imbi ya otmu ikñe sen ya kerehâk toen mem katyekbi. Toen mem katyekñetâ imbi yanje yuwu sâm eknongop. “Kutdâhâlen biwinañe kepeimune manman kârikñahât pat kunihap yakât otmâ nâhât emelan takañetâ yan orowâk tatnom.” Yawu sâmu nenje yakât emelan yâhâwin.

Roma yengât tembe lâurje Paulo yet Sila meyelekmâ pâi emetjan katyeleki.

¹⁶ Sâp âlâen Anitâ ulitgum manminiwi yakât kawenjan gemunje, honbawa imbi âlâne mem tetenenehop. Otmu weke bâlejanje kakjan memu lohimbimbi yengâlen ari yu ya teteyingiuap yakât topnje sâm tetem ekyongominiop. Yawu otmu tewetsenje me senje âlâlâ yakât hâmenje sâm wanminiwi ya mem ari galemlipe yingiminiop. ¹⁷ Aiop, imbi yanje Paulo ekmâ betnennjan gam den kârikjan yuwu sâop. “Lok yuje Anitâ yahat yahatnje honj bawangim manman kârikjan manmâ yâhânongât topnje eknongone sâm takai.” ¹⁸ Hilâm ârândârj betnennjan gam yawu otningiminiop. Yakât otmâ Paulonje nângâmu ki ârândârj otmu purik sâm weke bâleje ya yuwu sâm ekuop. “Nâne Yesu Kiristohât sâtgât ekgohomune gaiakmâ ba ari.” Yawu sâmu yanâk weke bâleje yanje yâkâlembâ gaiakmâ ba ariop. ¹⁹ Yâhâ imbi yakât galemlipejanje tewetsenje me senje âlâlâ yâkâlembâ âlâku ki menomai ya nângâwi. ²⁰ Yakât otmâ Paulo yet Sila mem dâiyelekmâ sombemân yâhâ Roma yengât ki-aplipejanje yengât senyenjan katyeleketâ kinmutâ yuwu sâm hâkyetjan sâwi. “Yura lok yuje kapinennjan taka ki orotnje otjet sâm meme sâsâ tuhunenekmutâ nângâmunje dondâ bâleap. ²¹ Yâkne orotmeme ânje, nen Roma lohimbimbi ki otmain ya otjet sâm kâsikum ningim tawot.” ²² Yawu sânetâ lohimbimbi sombemân kinbinje nângâm bâleyitginetâ Roma yengât kiaplipejanje yetgât hâk katipe mem duwatmâ tuhum pilâm tembe lâulipenje ekyongonetâ kapamnje dondâ yotgowi. ²³ Yotgonetâ hâkyetnje bâj bâlângum hewâk pato otmu pâi emetjan mem yâhâ katyeleketâ tatmutâ gahatnje ya kârikneâk mangum hengenjum katyeleketâ tatset sâm galem ya ekuwi. ²⁴ Ekujetâ pâi emetnje yakât biwinje âlâ tânâmjân tap yan dâim ari katyelekmâ nak âlâ honjmâ nombot nombot tuhuwi yapâ kâiyetnje pilâmutâ arimu nak ya mem menduhum sâhânetâ yan talowot.

²⁵ Otmu omoj tânâmjân Paulo yet Silane kep mem Anitâ mepaem tatmutâ lok nombotnje pâi emetjan katyeleketâ tatbi yanje nângâyitgiwi. ²⁶ Yawu otmâ mososoj pato mem pâi emetnje ya gâsuk gâsuk sâmu yakât gahatnje kerek hindakmâ anj sâm kinop. Otmu pâi emetjan ip kârikjanje sâhâyekjetâ tatbi ya yengât ip kâriknje njerek holaakmâ kisik pâsok sâop. ²⁷ Yawu otmu galem yanje amanâmbâ yahatmâ gahatnje ya anj sâm kinmu ya ehop. Ya ekmâ lok bâleje kerek yaehen kionjmâ arai sâm tewetnje mem dâim ikne enjatnje kârâm hâreakbe sâm olop. ²⁸ Yawu otmu ekmâ Paulonje yuwu sâop. “Nen hârok tain yakât otmâ gike enjatge ki hâreak.”

²⁹⁻³⁰ Yawu sâmu galem yanje balamgât sâmu bukulipejanje balam saum wanjetâ pâi emetjan yâhâm gem yehop. Tatjetâ yekmâ kâi bâteje kârânj kârânj sâmu, Paulo yet Sila dâiyelekmâ gemâmâ yuwu sâm âiyotgop. “Nâne girawu otmune Anitâje manman kârikjahât pat kunihiwuap?”

³¹ Sâmu yuwu sâm ekuowot. “Kutdâ Yesu Kiristohâlen biwihanje kepeim manbuat otmuâm Anitâje manman kârikjahât pat kuhihiwuap. Otmu imbihe naomge yâku yawuâk.” ³² Yawu sâm Yesu Kutdâhât den pat âlepne yâk otmu hep torehenlipne yawuâk ekyongowot. ³³ Ekyongomutâ galem yanje hepyetnje piriyitgiop. Piriyitgimu ikne otmu imbinje naomnje hârok mem toen katyehowot. ³⁴ Yawu otmâ Paulo yet Sila dâiyelekmâ ikne emelan yâhâ sot um yitginetâ niowot. Otmu Anitâhâlen biwiyenjanje kepeiwi yakât biwi hero pato otbi.

³⁵ Emet hanj sâmu Paulo yet Sila holanyeleketâ ariromawotgât Roma yengât kiaplipejanje tembe lâu hângânyongonetâ pâi emetjan ariwi.

³⁶ Pâi emetņan ari “holañyelekdâ kionmâ ariyet” sâm galem ya ekuwi. Ekuņetâ pâi emetņan yâhâ Paulo yuwu sâm ekuop. “Kiaplipnennņane den katņetâ takap. Yakât otmâ holañyelekmune kionmâ ariromawot.”

³⁷ Yawu sâmu Paulonņe tembe lâu ya yuwu sâm ekyongop. “Nerâmâ “Roma lok”. Yakât otmâ wongât anņoân kiaplipņenņane ki âinotgom topnetņe nânņâwi? Yawu otmâ lok senyenņan kapamņe imbiâk notgom pâi emetņan mem katnelekņetâ tait. Yamâ yeņe netgât yohân kionmâ ariyet sâm hânņanyonņonņetâ taka eknotņonņetâ nânņâmune ki dopņan oap. Kiaplipņeņe yeņak taka eknotņonņetâ yanâmâ kionmâ arirom.” Yawu sâm ekyongop.

³⁸ Yawu sâm ekyongomu tembe lâu yaņe purik sâm ari kiaplipņeņe teteyiņgiwi. “Paulo yet Sila yamâ Roma lok.” Yawu sâm kiaplipņeņe ekyonņonņetâ yâkņe nânņâm pârâk pilâwi. ³⁹ Pârâk pilâm yâk yetgâlen ari den lohottņan ekyotgom pâi emetņambâ dâiyelekmâ ge hânņanyotņonņetâ kionowot. ⁴⁰ Yapâ kionmâ Tiatira kapiân ari Litiahât emelan yâhâowot. Yan yâhâ Yesuhât komot mem teteyekmâ biwiyeņe orotok sâmappât den ekyongom biwiyeņe mem hewewenņe tuhum yapâ pilâyekmâ ariowot.

17

Paulo yet Sila Tesalonike kapiân ariowot.

¹ Paulo yet Silaņe kapi ya pilâm kapi yâhâp, kutyetņe Ampipoli otmu Apolonia, yan ariowot. Yan ari yan Yura yeņgât miti emetņe ki tap yakât otmâ kapi yâhâp ya wangim Tesalonike kapiân ariowot. ² Yan ari Yura yeņgât miti emetņan yâhâ Yura lok orop Anitâhât den emelâk miti pepaen kulemguwi yakât alahuņetâ tatmâ nânņâ nânņâ sâp kalimbu pesuk sâop. ³ Yawu otmâ Yesuhât topņe yuwu sâm ekyongowot. “Yesuņe tihitnennņe olâk” sâm Anitâņe hânņangumu giop. Gemu lok bâleņane kum mem âlâlâ tuhuņetâ sâtgum muowâke yamâ benņe Anitâņe mumuņambâ mem yahalop. Yakât topņe emet inânņan Anitâhât poropeteliņņane miti pepaen kulemguwi tap.” Yawu sâm ekyongowot. ⁴ Yawu sâm ekyongomutâ Yura lohimbi getek âlâ otmu kapi yakât lok papatoliņņe yeņgât imbilipņeņe nombotņe otmu Girik lohimbi Yura yeņgâlen torokatņetâ Anitâ mepaeminiwi. Lohimbi yuņe Paulo yet Banawaņe den sâowot ya nânņanņetâ bulâņe otmu Yesuhâlen biwiyeņane kepeiwi.

⁵ Yawu gârâmâ Yura lohimbi sesenņâlâkņe den ya nânņanņetâ ki bulâņe otmu lok hilâm ihi nombotņe mâtâwân in yâhâm gewi ya ekyonņonņetâ menduhuakbi. Menduhuakņetâ Yura lok yaņe lok menduhuyekbi ya tepyenņan kânânņanņetâ dâiakmâ Paulo yet Sila pâinyelekmâ Yasongât emelan ariwi. ⁶ Emelan ari pâinyelekņetâ biatmu Yason otmu Yesuhât komolân gâtņe lok nombotņe meyekmâ papatoliņņe yeņgâlen ari den âiân katyekmâ yuwu sâwi. “Yasonņe lok yâhâp dâim emetņan katyelekmu tawot. ⁷ Yâkņe lohimbi kendâyiņgimutâ kuk kapam otmai. Yâkņe nengât kapiân taka tatmâ Roma kunnennņahât den bet pilâm lok kutdâ âiņe, kutņe Yesu sâm, “yâkņe tihitnennņe otmap” yawu sâm yâkât den lohimbi eknongom tawot.” ⁸ Yawu sâņetâ kapi amboliņņe otmu papatoliņņeņane den ya nânņâm biwiyeņan tâlimu kuk pato otbi. ⁹ Yawu otmâ papatoliņņeņane Yason otmu bukuliņņe ekyonņonņetâ tewetsenņe katmâ pâi emetņe puluhum kionņi.

Pauloņe Yesuhât topņe Berea kapi amboliņņe ekyongop.

¹⁰ Emet omonj otmu Yesuhât komotje Paulo yet Sila yohân hângânjotgojetâ Berea kapiân ariowot. Yan ari Yura lohimbî yengât miti emetjan yâhâ Paulonje Yesuhât den pat âlepne ekyongop. ¹¹ Yâhâ Tesalonike kapiân Yura lohimbîne biwi kârikne otmâ denyetne nângânetâ giop. Yâhâ Berea kapiânâmâ lohimbî yanje biwi hewewenj otmâ ândâp katmâ Paulohât den nângâneak otbi. Yawu otmâ “Den eknongoap ya bulâne me bia” sâmb hilâm ârandân yakât alahu gulahu otmâ Anitâhât den miti pepaen kulemgui ya sâlikuwi. ¹² Yawu otmâ yâk yengâlen gâtne kinjitne orowâkne Yesuhâlen biwiyenjanje kepeiwi. Otmu Girik lohimbî yahat yahatne nombotjanje yawuâk.

¹³ Yawu gârâmâ Paulonje Berea kapiân ari Anitâhât den ekyongomu nângânetâ bulâne olop yakât den pat sâmb haok tuhunjetâ Tesalonike kapiân arimu Yura lohimbîne nângânetâ bâleop. Nângânetâ bâlemu Berea kapiân ari kapi ambolipne biwiyenjan kuinj kuinj kendâyingiwi. ¹⁴ Yawu otjetâ Sila yet Timoteo yamâ Berea kapiân talowot. Yâhâ Paulo yamâ Yesuhât komotje ekujetâ kapi ya pilâm saru ginjan ariop. ¹⁵ Otmu Yesuhât komolân gâtne lok nombotjanje Paulo dâim ari Aten kapiân katmâ âwurene sâmb otjetâ yuwu sâmb ekyongop. “Yeje Sila yet Timoteo ekyotgojetâ in yawu takaromawot.” Yawu sâmb ekyongomu âwurem Berea ariwi.

¹⁶ Paulonje Sila yet Timoteo yetgât mambotyitgim Aten kapiân talop. Yan tatmâ Porom Lâpio topne topne hâwim kânângânetâ talop ya ekmâ biwîne kâlâp siop. ¹⁷ Yawu otmâ Yura lohimbî yengât miti emetjan yâhâ Yura lok nombotne otmu Girik lok nombotjanje Yura yengâlen torokatmâ Anitâ mepaeminiwi yâk orop tatmâ den sahangîwi. ¹⁸⁻²¹ Aten kapi ambolipne otmu lok nombotne kâlepnehembâ taka yan kandi manbîne den ango teteminiop yakât topne nângâm hengenjune sâmb alahu gulahu otmâ manminiwi. Yawu gârâmâ Paulonje hilâm ârandânj sombemân ari lohimbî ya Yesuhât den pat âlepne ekyongomu den sahangiminiwi. Otmu kapi yan lok nângân nângânyenje orop komot yâhâp manbi, kutyenje Epikue, otmu âlâmâ Sitoik. Komot yapâ gâtjanje Paulo orop tatmâ den sahangîwi. Nombotjanje Paulohât yuwu sâwi. “Lok yunje den ihilâk sâmap. Nângân nângânne bia.” Yawu sâwi. Otmu Anitâne Yesu mumunjambâ mem yahalop yakât den pat âlepne Paulonje ekyongomu nombotjanje yuwu sâwi. “Lok yunje lohimbî ondowângen mansai ya yengât Porom Lâpio yakât yap.” Yawu sâmb den âiân katne sâmb den sâsâ emetne âlâ, kutne Aripako sâmb, yan dâim yâhâ katjetâ kinmu yuwu sâmb âikuwi. “Gâne den ango eknongom gat ya nângâmunje ki keterakningimâp. Yakât otmâ topne sâmb hengenjurâ nângâne.” Yawu sâwi.

Paulonje Anitâhât den ekyongop.

²² Yawu sânetâ Paulonje yahatmâ kinmâ yuwu sâmb ekyongop. “Aten kapi ambolipne yengât orotmemeyenje âlâlâ ekmâ yuwu nanjan. ²³ Yeje Porom Lâpioyenje topne topne mepaem manmai. Nâne kapiyenjan bam gam Porom Lâpioyenje dondâ hâwim kânângânetâ kinsap ya eksan. Yawu gârâmâ lâpio âlâhât kawenje inâk tap yan den yuwu kulemgum katjetâ tap ya sâlikuan. “Lâpio âlâhât topne ki nângâmain yâkât kawenje.” Ki nângâmai ya imbiâk mepaemai yâkât topne âun yuân ekyongomune nângânomai. ²⁴ Kutjeâmâ Anitâ. Anitâne hân himbim ambone oap. Yâkne hân himbim kândikotgom wahap topne topne katmâ meteop. Opon kâmbukne tuhomain yan ki tatmap. ²⁵ Anitâne tihitnenje otmâ galemngomomu manman âilonjo manmain. Yakât otmâ nenje wuân me wuângât Anitâne umburuk otmu tângunomgât

dop âlâ ki tap. ²⁶ Kândikum emelâk yâkne topne katmâ lok, kutne Aram sâam, ya tuhuop. Yawu gârâmâ yâkâlembâ gâtne lok topne topne tetem ganetâ ganetâ sambe sambe otmâ hânjan kulemjan manmâ arain. ²⁷ Biwi nânğan nânğanenhe pâronj sâmu Anitâhât towatne mem tetenomgât tetem manmâ mumain yakât dop yâkne katningimap. Otmu yupâ yapâ ari tatnom sâmunjeâmâ yakât andemne yâknak sâam ningiop. Yâkne kâlepnehen ki ya tap. ²⁸ Yakât otmâ lok âlâhe den yuwu kulemguop tap.

“Yâkne kurihinenekmû mansain.”

Otmu yengâlembâ gâtne lok nombotne yuwu sâmai,

“Nen yâkât sen mansain.” Yawu sâmai.

²⁹ Anitâhe umut biwinenhe katningimu yâkât sen mansain. Yakât otmâ nenhe engatnenheâk otmâ kât, goli, me siliwa, yanhe mem Anitâhât kundenne tuhunomgât dop âlâ ki tap. ³⁰ Anitâhât topne hâum pâpnum manmâ gamai yakât nânğan ki hilipyongop. Yawu gârâmâ âun yukârâmâ ya pesuk yap. Âun yukârâmâ lohimbî hânjan kulemjan manmâ arain nen kerekne orotmeme bâlene bet pilâm yâkâlen biwinenhe kepeim tem lâuwanginomgât sâop. ³¹ Otmu ikne honj bawanhe nen lohimbî kerek den âian katnenekmâ topnenhe mem tetem matne ningimu ârandâj otbuap yakât sâpne kalop. Otmu nen kerekne lok yakât topne nânğan henjenunomgât Anitâhe mumunambâ mem yahalop.” Yawu sâam ekyongop.

³² Yâhâ “mumunambâ mem yahalop” yawu sâam ekyongomu lok nombotne nânğanetâ tânyenhe hutuk sâmu senjan gem girinbangiwi. Yâhâ nombotneâmâ yuwu sâam ekuwi. “Den yat yu sâp âlâen âwurem ga âlâkuâk sârâ nânğanom.” ³³ Yawu sânetâ Paulone pilâyekmâ kionop. ³⁴ Otmu lok nombotne Yesuhâlen biwiyenhe kepeim Paulohâlen torokatbi. Yâkne yengâlen gâtne lok âlâ, kutne Dionisio sâam, yâhâmâ nânğan nânğanhe pato. Yâkne Aripako emelan yâhâ lok nombotne orop den otminiwi. Otmu imbi âlâ, kutne Damari sâam, otmu lohimbî nombotne ki yongonsan.

18

Paulone Korinti kapiân ariop.

¹⁻² Paulone Aten kapi pilâm Korinti kapiân ariop. Yura gâtne lok âlâ, kutne Akuila sâam, yâhâmâ Ponto hânân teteop. Otmu imbinhe, kutne Pisisila sâam, miakmâ Roma kapiân manowot. Kapi yan manmutâ Roma yengât kunyene, kutne Kalaurio sâam, yâkne Yura lohimbî kerek yapâ watyekmu kapi ya pilâm itonj galahe otmâ ariwi. Yawu otmâ yâkneâmâ Korinti kapiân taka manowot. Otmu Paulone âi yuwu mem manminiop. Yâkne sângum kârikne gârem kândâkdâek pato yanhe mem selep tuhumu lohimbine puluhunetâ yapâ tewetsenhe mem manminiop. ³ Otmu Akuila imbinâitne nep yawuâk mem manminiwot. Paulone Akuila imbinâit mem teteyelekmû emetyeknan dâimutâ ari nep mem orowâk manbi. ⁴ Manmâ Paulone tatmâ nânğan nânğan sâp ârandânjâk Yura lohimbî yengât miti emetjan yâhâ Yura otmu Girik lohimbî Yesuhâlen biwiyenhe kepeinetgât engatyenjan gem yâkât den pat âlehe ekyongominiop.

⁵ Otmu Sila yet Timoteone Makeronia hânângembâ takamutâ penangiakbi. Yapâek Paulone âi ya pilâm Anitâhe Yesu hânângumû ge tihitnenhe otmap yakât den pat haonmâ ârandâj ekyongom manop. ⁶ Ya ekyongomu nânğanetâ tânjât otmu bet pilâm sâam ge katbi. Yakât otmâ Paulone yâk

yengât nângâmu giop yakât dop kum hâk katipne kâlep ya mem pân pângumu wahap gemu yuwu sâm ekyongop. “Hiliwahonomai yakât tosa nâhâlen ki gâitnomai. Yamâ yeŋe wahap. Sâp yupâek yen betyîngim pâku lohimbî yengâlen ari Yesuhât den pat âlepne ekyongowom.” ⁷ Yawu sâm ekyongom miti emetnjambâ pilâyekmâ kapi amboŋe lok âlâ, kutnje Titio Yasto sâm, yâkne Yura yengâlen torokatmâ Anitâ mepaem manminiop. Yâkât emet miti emetnje gotŋan tuhumu talop. Yawu gârâmâ Paulone yan arimu yâk orop manowot. ⁸ Yan manmâ Paulone Yesuhât den pat âlepne lohimbî ekyongomu miti emetnje yakât galemnje, kutnje Kirisipo sâm, yâk otmu hep torehenlipne orowâk nângâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiyeŋe kepeiwi. Otmu Korinti kapi ambolipne kingitnje orowâkne Yesuhât den pat ya nângâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋe kepeinetâ toen mem katyekbi.

⁹⁻¹⁰ Otmu omon âlâen Wâtgât mâmâŋahât Heakne Paulo biwiŋe mem purik pilâmu Kutdâŋe tetewaŋgim yuwu sâm ekuop. “Biwihe orotok sâmu lohotnje otmatgât ninâk mâmâŋe otgihimune den pat âlepne pahâk ekyongom yâhâwuat. Kapi yukât ambolipne dondâŋe nâhâlen biwiyeŋe kepeim mansai. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe mem âlâlâ tuhuheknomaihât dop âlâ ki tap.” ¹¹ Yawu sâm tetewaŋgim ekumu kapi yanâk manmâ Yesuhât den pat âlepne kâsikum yîngim manmu yambu konok otmu kakŋan emetsenje nombolân konok pesuk sâop.

Paulo hakŋan sâm den âiân katbi.

¹² Sâp yan Roma kunyeŋe kiap âiŋe âlâ, kutnje Galio sâm, ya mem Akaia kapi ambolipne yengât kiap pato sâm katmu galemnyongom manop. Yawu gârâmâ Yura lok nombotŋe den hikunjetâ biwiyeŋe konohâk otmu Paulo mem kiapgâlen ari den âiân katbi. ¹³ Den âiân katmâ yuwu sâm hakŋan sâwi. “Nen Yura lohimbîŋe Mosehât girem lâum manmain ya lok yuŋe kelangatmâ den aŋgo kâsikum ningim yu lâunjet sâm meme sâsâ tuhunenekmâ mansap.” Yawu sâwi.

¹⁴ Yawu sâŋetâ Paulone den matnje kâpekyîngiwe sâm otmu yanâk Galione den hârewaŋgim Yura lok yuwu sâm ekyongop. “Yen Yura lok, yeŋe meme sâsâ tuhunekjetâ nângâmuŋe bâleap. Lok yuŋe yu me ya otmu bâleap mâne denyenje nângâyiŋgimbâm. Yawu ki oap yakât otmâ yuâmâ yengât wahap. ¹⁵ Lok kutnje me girem denyenje yuwu yawu tap yakât sâm tai. Yakât otmâ yeŋak sâm heŋenŋunomai. Yu nâhât wahap bia.” ¹⁶ Yawu sâm watyekmu gewi.

¹⁷ Ge kapi ambolipŋe nângâm bâlem miti emetnjahât galemnje pato, kutnje Sostene sâm, ya kuwi. Yawu otbaŋŋetâ kiapne yekmâ ki yekmâ yawu olop.

Paulone Yerusalem kapiân âwurem ariop.

¹⁸ Paulone Korinti kapi yan Yesuhât komolipne orop sâp kâlep manbi. Yâhâ sâp yan Keŋgeria kapiân ari “wahap âlâ gâmâlâk otbom,” sâm yakât dop kum bukulpipne ekyongomu somotnje korotok hârewaŋgiwi. Somotnje korotok hârewaŋŋetâ Korinti kapiân âwurem ariop. Âwurem ari Akuila yet Pirusila meyelekmâ Yesuhât komot pilâyekmâ Siria hânâŋen arine sâm waŋgaen yâhâwi. ¹⁹ Waŋgaen yâhâŋetâ meyekmâ ari Epeso kapiân katyekmu pilakbi. Pilakmâ Paulone Yura yengât miti emetŋan yâhâ Yesuhât den pat âlepne ekyongomu yakât alahu gulahu otbi. ²⁰ Otmu Paulone yâk orop yan sâp kâlewâk manâkgât ekuŋetâ kuyîngim yuwu sâm ekyongop. ²¹ “Anitâŋe

nângânihiwuap otmuâmâ yengâlen yâhâpne âwurem takam yekbom.” Yawu sâw pilâyekmâ wangaen yâhâop.

Wangaen yâhâmu yapâ mem Kaisaria kapiân ari katmu giop. ²² Yapâ ari Yesuhât komolipne Yerusalem kapiân manbi yâk orop tipine tatmâ benje yapâ pilâyekmâ Antiok kapiân ariop. ²³ Otmu Antiok kapi ya pilâm ari Yesuhât komolipne Galatia otmu Pirihiâ hânân manmâ ariwi yanje biwiyene Yesuhâlenâk katmâ manjetgât mem hewewej tuhuyehop.

Apoloŋe Epeso otmu Korinti kapiân ari den pat âlepne ekyongop.

²⁴ Yura lok âlâ nângân nângânne pato manop, kutne Apolo sâw, yâhâmâ Alesandiria kapi amboŋe. Yâkneâmâ Anitâhât den kulemgowi ya sâlikum nângâm pesuk pilâm hewewej otmâ den ya lohimbî kâsikum yingim manmin-iop. ²⁵ Otmu Yoaneŋe emelâk toen mem kalop yakât otmâ Yesuhât den yamâ tipine nângâop. Yawu tipine nângâowâke yamâ biwine hewewej otmu den ya lohimbî kâsikum yingim manmin-iop. ²⁶ Yawu otmâ Yura lohimbî yengât miti emetjan yâhâ Yesuhât den pahâk ekyongomu Akuila yet Piriŋilane denne nângâm emetyetjan dâim ari orowâk manmâ Anitâhât den mâtâpne sâw henŋeŋum ekumutâ nângâop. ²⁷⁻²⁸ Otmu Apoloŋe Epeso kapi pilâm Akaia hânân ariwe sâw olop. Yakât otmâ Akaia arimu buku otbanŋinomaihât nângâm Yesuhât komotne pepa âlâ kulemgum waŋetâ iknjak miakmâ ariop. Mem ari Yesuhât komot Korinti kapiân manbi pepa ya tiripyongomu sâlikum ekmâ buku otbanŋinetâ orowâk manbi. Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakne mâmâŋe otbanŋimu emelâk Anitâhât poropetelipnane yakât den kulemgowi ya topŋambâk kâsikum yingim. Otmu Anitâŋe tihitnenne otbe sâw Yesu hângângumu giop yakât topne sâw kusânâmâ ekyongomu nângâŋetâ bulâŋe olop. Otmu Yura lok nombotne orop den sahanŋiwi ya den amokŋan ekyongomu nângâm pâpŋuwi. Yawu otmâ Yesuhât komot mem hewewej tuhuyekmu biwiyene Yesuhâlenâk kinop.

19

Pauloŋe Epeso kapiân ariop.

¹ Apoloŋe Korinti kapiân ari manop sâw yan Pauloŋe pumne âlâ hâtikgum nombot ari Epeso kapiân gem Yesuhât komot âlâ mem teteyekmâ yuwu sâw âiyongop. ² “Kândikum biwiyene Yesuhâlen katbi yan Anitâŋe ikne Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge mâmâŋe otyingiop me bia?”

Yawu sâw âiyongomu sâwi. “Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heak yakât ki nângâmain.”

³ Sâŋetâ sâop. “Yen toen mem katyekbi yakât topne sâŋetâ nângâwe.”

Sâw sâwi. “Yoaneŋe lohimbî den ekyongom toen mem katyehop yawu otmâ toen mem katnenekbi.”

⁴ Sâŋetâ sâop. “Lohimbine orotmemeyene bâlene bet pilânomaihât Yoaneŋe toen mem katyehop. Yawu gârâmâ den âlâ yuwu torokatmâ sâop. “Lok âlâ nâhât betnehen taka mansap yakât nângâŋetâ yahatmu yâkâlen biwiyenane kepeinomai.” Den sâop ya Yesuhât sâop.

⁵ Yawu sâw ekyongomu nângâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhât kulân toen mem katyekbi. ⁶ Toen mem katyekbi yan Pauloŋe kunyenjan mem Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge mâmâŋe otyingim nimbilamyene mem purik pilâyingimu den sâsâŋe ki sâsâŋe sâwi. Yawu otmâ ari Anitâhât den lohimbî ekyongowi. ⁷ Lok kâiân yâhâp yanje yawu otbi.

⁸ Otmu tatmâ nângâ nângâ sâp ârândârj Paulonje Yura yengât miti emetjan yâhâ Anitâne tihityene otbe sâm Yesu hângângumu giop yakât den pat âlepne ekyongomu nângânetâ bulâne otmu biwiyene yâkâlen katjetgât engatyejan giop. Yawu otmu emetsenne kalimbu pesuk sâop.

⁹ Lohimbi nombotjane den pat ya nângânetâ bulâne otmu Yesuhâlen biwiyenane kepeiwi. Yâhâ nombotje âlâneâmâ ândâpyene kârikne otmâ biwiyene alitbi. Yawu otmâ lohimbi senyejan kinmâ Yesuhât den ya sâm bâlewi. Yakât otmâ Paulonje pilâyekmâ ari Tirano den emetjan hilâm ârândârj Yesuhât komot orop menduhuakmâ yâkât den alahuwi. ¹⁰ Yawu otmâ manjetâ yambu yâhâp pesuk sâop. Otmu Kutdâhât den ya sâm haok tuhunetâ Asia hânân arimu yan Yura lohimbi otmu kapi ambolipne kinjitne orowâkne Kutdâhât den pat ya nângâwi.

Siwa nanlipjane otmâ tâpikguwi.

¹¹ Anitâne Paulo mâmâne otbângimu kulem topne topne mem lohimbine ekjetâ âlâ kândâkdâ olop. ¹² Lohimbi nombotjane Paulohât sângum otmu sângum tipine ârit piriakmap ya mem bukulipyene kundat otbi yâk yengâlen ari yane wâiyekjetâ âlepne otbi. Yâhâ nombotje âlâmâ wâiyekjetâ weke bâlenane gaiakmâ pilâyekmâ ariwi. ¹³⁻¹⁴ Yura yengât miti emetne âlâhât lok kunje, kutje Siwa sâm, nanlipne nombolân yâhâpne kapi tatmâ arap ya hawamgum ari weke bâlene watyekmâ manminiwi. Yawu otmâ Paulohât nep sângumne wâiyekjetâ weke bâlenane gaiakmâ ariwi yakât den pat nângânetâ yahatmu Yesu Kutdâ kutje kunmâ weke bâlene âlâ watne sâm yuwu sâm ekuwi. “Yesu Kutdâhât den Paulonje lohimbi ekyongomap yâkât sâtgât otmâ gaiakmâ ari.”

¹⁵ Yawu sânetâ yuwu sâm purik pilâyinjgiop. “Yesu nângâwanjian, otmu Paulo gurâ nângâwanjian. Yâhâ yenâmâ âlâlâ? Yenâmâ ki nângâyinjgian.”

¹⁶ Yawu sâm lok weke bâlenane mângâeminiop yane naom ya yongom hâk katipne otmu petyene lâum duwatyjngim mem âlâlâ tuhuyehop. Yongom mem âlâlâ tuhuyekmu hâkyene hewâk hewâk papato yane emelambâ gem hâk barahâk ariwi. ¹⁷ Otmu yakât den pat kapi ambolipne nombotjane sâm haok tuhunetâ Yura lohimbi otmu kapi ambolipne kerekne nângânetâ sâtje otmu Kutdâ Yesuhât nângânetâ yahalop. ¹⁸ Yawu otmâ lohimbi Yesuhâlen biwiyene katbi kinjitne orowâkne Yesuhât komot yengâlen ari yu ya otjetâ bâleminiop ya sâm tetewi. ¹⁹ Otmu hawat topne topne, kara suja mem manbine yakât pepa kerehâk mem ga lohimbi senyejan kinmâ kâlâwân pilânetâ sem gulip olop. Pepa ujetâ siop yakât hâmeje emelâk tewetsenne âlâhât tipine yane puluhuwi. ²⁰ Yawu otmâ Kutdâhât den lâum manjetâ manmanyene kilihahop. Otmu Kutdâhât den ya sâm haok tuhunetâ lohimbi kinjitne orowâkne nângânetâ bulâne otmu Yesuhâlen biwiyenane kepeiwi.

²¹ Otmu yakât kakjan Paulonje Yesuhât komot Epeso kapiân manbi yuwu sâm ekyongop. “Yesuhât komot Makeronia otmu Akaiâ hânân manmâ ari ya yengâlen ari biwiyene mem hewewen tuhuyekmâmâ yapâ Yerusalem kapiân ariwom. Yan ari tipine tatmâ pilâyekmâ yapâ ari Roma kapiân ariwom.” ²² Yawu sâm ekyongom lok yâhâp, orowâk nep tânâhom manbi, kutyetje Timoteo yet Erasto, yâk hângânyotgomu Makeronia hânângen kulet sâm ariowot. Otmu ikneâmâ Asia hânânâk tipine manop.

Epeso kapiân umatje âlâ Yesuhât komot teteyinjgiop.

²³ Yâhâ sâp yan Epeso kapi ambolipnje kinjitnje orowâkne Porom Lâpioyene bet pilâm Kutdâhâlen biwiyenaje kepeim manbi. Yakât otmâ umatnje âlâ teteop yakât topnje yuwu. ²⁴ Lok âlâ, kutnje Demetirio, yâkne ikne bisinisi yuwu tuhum manminiop. Kât âilonjo lonjo âlâ, kutnje siliwa, yaje mem Lâpioyene âlâ, kutnje Atemi sâp, yâkât opon kâmbuknje yakât umutnje tuhum manminiop. Umutnje tuhumu kapi ambolipnje otmu kandi taka yan manminiwinje ya puluhunjetâ yapâ tewetsenje pato mem nombotnje ikne nep loklipnje puluhuyekminiop.

²⁵ Yâhâ kapi ambolipnje kinjitnje orowâkne Porom Lâpioyene bet pilâwi yakât otmâ Demetirionje nep loklipnje otmu bukulipnyene nombotnje menduhuyekmâ yuwu sâp ekyongop. “Bukulipne, Atemi opon kâmbuknjahât umutnje tuhum yapâ tewetsenje pato memain ya nangai. ²⁶ Yawu gârâmâ lok âlâ, kutnje Paulo, yâkne Epeso nengâlen taka kapi yu ambolipnje otmu Asia ambolipnje lohimbî kinjitnje orowâk yuwu sâp ekyongomâp. “Lok âlâlânje engatyenajak nângâm Porom Lâpio me yu yakât umutnje tuhumai yamâ bulâne bia.” ²⁷ Yawu sâp ekyongom mem biwi hâlim tuhuyekmap. Yakât otmâ topnje yuwuhât nângâm ketet oan. Nen Epeso kapi ambolipnje, kapi nombotje Asia hânân tatmâ arap ya ambolipnje otmu lohimbî hânjan kulemjan mansai, nen kereknje Atemi yâkât nângâmunne yahatmu mepaem manmâ gain. Yawu gârâmâ lohimbî kinjitnje orowâkne Atemi bet pilâm âlâhâlen biwiyenaje kepeim mannomai otmuâmâ yâkât opon kâmbuknje yu gaho gaho membuap. Otmu nengât âi yu biatningiwuap.”

²⁸ Yawu sâp ekyongomu biwiyene kum den kârikjan yuwu sâwi. “Epeso nengât Lâpio, Atemi, yâkât nângâmunne yahât yahatnje otmap.” ²⁹ Yawu sâp den kârikjan sânetâ kapi ambolipnje kereknje nângânetâ bâleop. Nângânetâ bâlemu menduhuakmâ Makeronia hânân gâtne, lok yâhâp, kutnyete Gao yet Arisatako, Paulo orop takawi yâk yetgâlen pârâk sânsânâk ari yotgone sâp mem dâiyelekmâ sombemân ariwi. ³⁰ Yawu otbi yakât den pat Paulone nângâm yâk yetgâlen ariwe sâp otmu yan Yesuhât komotnje mem alitbi. ³¹ Otmu Paulo bukulipnje lok papato nombotnaje yâk ki arim yelekbuap sâp den katjetâ arimu Paulone nângâm ki arim yelehop.

³² Yâhâ lok nombotnaje topnje ki nângâmâk imbiâhâk ari lok menduhuakbi ya torokatyekmâ kuk otmâ den ihilâk mahilâk otbi. ³³ Yawu otjetâ umatnje yu nengâlen gâitmai sâp Yura lok nombotnaje bukuyene âlâ, yâkne yahatmâ kapi ambolipnje kuyingimu pilânet sâp mem katjetâ senyenjan yâhâ kinop. ³⁴ Yâhâ kinmâ bâtepne pilâm kum kuratyongom den ekyongowe sâp otmu kundenne ekjetâ Yura gâtne otmu den emelâk sâwi ya witgum den beresenâk yuwu sâwi. “Epeso nengât Lâpio, Atemi, yâkât nângâmunne yahat yahatnje otmap” yawu sâwi.

³⁵ Yawu sânetâ sâp kâlewâk otmu Epeso yengât kaunsoli kuskus yâkne sâp lohottje tuhuyekmâ yuwu sâp ekyongop. “Epeso kapi ambolipnje, yuwu sâpume nângânet. Nennjak Atemihât opon galemgumain. Otmu himbîngembâ kât pato âlâ giop ya mem manmain. Yakât topnje lohimbî hânjan kulemjan mansai kereknje nangai. ³⁶ Yakât otmâ lok girawu yaje ya sâp ge katnomai? Yakât otmâ mete pirik otmaihât biwiyene giak. ³⁷ Lok meyelekmâ gai yuje Lâpionenjahât oponân ki yâhâ kombo meningiawot. Otmu Atemi ki mem bâleawot. Yeneâmâ imbiâk lok yâhâp yu mem dâiyelekmâ takai. ³⁸ Yâhâ Demetirio otmu nep loklipnaje lok âlâhât nângânetâ bâlemu den âiân katne sâp oai otmuâmâ kiap yengâlen mem ari sâp sâsâjan sâp

tetenomai. ³⁹ Gârâmâ den âlâ tap ya sâm hejengejune sâm oai otmuâmâ papatolipnenje yâk yengâlen ari sâm hejengegunomai. ⁴⁰ Yamâ âun yu den ekyongonjetâ tepyeje yahatmu kuk otmâ kapam tetewe sâm oap. Yakât otmâ lok kutdânenjanje nângâm yukât âinongowuap otmuâmâ sârereaknomgât dop âlâ ki otbuap. Yakât otmâ pilânet.” Yawu sâop. ⁴¹ Yawu sâmu nângânetâ ârândân otmu iton galan otmâ ariwi. Umatje bâlene Yesuhât komot teteyingiop yakât topje yawu.

20

Pauloje Makeronia otmu Akaiâ hânân arim takaop.

¹ Kapi ambolipje tepyeje welâmjan gemu itongalon otbi yakât kakjan Pauloje Yesuhât komolipje menduhuyekmâ den bânje ekyongom biwiyenje mem hewewenjuhuyekmâ Makeronia hânân ariop. ² Hân yan Yesuhât komot manmâ ariwi yâk yengâlen ari Yesu Kiristohât den kâsikum yingim biwiyenje mem hewewenjuhuyekmâ akaiâ hân, nengâlengen âwurem takaop. ³ Nengâlen takamu orowâk manbin. Yâkje Yesuhât komot den kâsikum ningimu emetsenje kalimbu pesuk sâop. Otmu pilânenekmâ Siria hânângen ariwe sâm saru sâtjan ge wanjaen yâhâwe sâm otmu Yura lok nombotjanje kune sâm den hikuwi yakât den pat nângâm lok nombotje orowâk Makeronia hân yapâ ariwi. ⁴ Otmu lok orowâk ariwi ya yengât kutyeje yuwu. Piro nanje, kutje Sopata sâm, yâhâmâ Berea kapi amboje. Âlâmâ Tesalonike kapi amboyâhâtnje, kutyetje Aristako yet Sekundo. Yâhâ âlâmâ Derewe kapi amboje, kutje Gaio. Âlâmâ Timoteo, otmu Asia hân yapâ gâtnje lok yâhâp, kutyetje Tikiko yet Toropimo. ⁵ Lok yamâ pilânenekmâ kulet sâm ari Toroa kapi Asia hânân tap yan ari mambotningim manbi. ⁶ Yâhâ nenje Pilipi kapiân tatmunje Natik Homban ya pesuk sâmu kapi ya pilâm wanja patoen yâhâmunje menenekmâ ariop. Ari hilâm mome pesuk sâmu Toroa kapiân ari katnenekmu ge yâhâm peneyingiwîn. Peneyingim yan yâk orop tatmunje hilâm nombolân yâhâp pesuk sâop.

Pauloje lok âlâ mumujambâ mem yahalop.

⁷ Otmu tatmâ nângâ nângâ sâpne pesuk sâmu natik nene sâm emet âlâen yâhâ menduhuakbin. Otmu emet hanj sâmu kapi ya pilâm arinom gârâmâ yakât otmâ Pauloje den kâlep pato eknongomu tatmunje omoj kâmbuknje yop. ⁸ Otmu emet biwiñan tatbin yan balam saum katjetâ sem hanj sâmu tatbin. ⁹ Yâhâ Pauloje den kâlep eknongomu, lok âlâ, kutje Yutiko sâm, yanje Paulohât den nângâm senje aman aman otmu siru meme kuwi yan iop. Yan im tatmu yapâ kum kionjop. Yâhâ emet yakât biwiñe kalimbu kakjan amokjan tuhuwi yapâ kionjômâ kumu muop. Yawu gârâmâ lok nombotjanje in yawu ge mem ekâm “bâleap”, yawu sâm eknongowi. ¹⁰ Yawu otmâ Pauloje ge lok ya mem yuwu sâm ekyongop. “Ki isenjet. Yu tepje yawuâk mândim tap.” ¹¹ Yawu sâmu lok ya yahatmu emelan yâhânetâ sot um nem tatmunje Pauloje Yesuhât den kâsikum ningimu den alahu gulahu otmunje emet hanj sâop. Emet hanj sâmu pilâyekmâ ariwin. ¹² Otmu lok mumujambâ mem yahalop yakât tepyeje welâmjan gemu emetyenjan ariwi.

Pauloje Toroa kapi pilâm Milete kapiân ariop.

¹³ Pauloje saru hâlânjâmâ Aso kapiân ariwe sâm katnenekmâ arimu nenje wanjaen yâhâmunje menenekmu Aso kapiân ariwin. ¹⁴ Yan arimunje

penangiakmâ orowâk ariwin. Yawu otmâ Mitilene kapiân ariwin. ¹⁵ Yapâ ari emet hanj sâmu yâhâpñan Kio mâtuña wangim ari kalimbuñan Samo mâtuña yan ariwin. Yapâ ari ãmbâtñan Milete kapi mewin. ¹⁶ Yâhâ Pentikosi hombañ tâlâhuop. Yakât otmâ Paulonje Yerusalem kapiân in yawu ariwe sâm olop. Otmu yapâ ari Yesuhât komot Epeso kapiân mansainje alitnenekñetâ yan tatmunñe sâp kâlep otmagât kapi ya wangim Milete kapiân tãñâk ariwin.

Paulonje Epeso yengât galemlipyene den ekyongop.

¹⁷ Milete kapi ari wangambâ gemunñe Paulonje lok âlâ honj hãngângumu Epeso kapiân ari Yesuhât komot yengât galemlipyene ekyongom dâiyekmu takawi. ¹⁸ Takanjetâ Paulonje den yuwu sâm ekyongop. “Anjoân nãñe Asia hân pato yuân taka yen orop manban. Taka manmâ âi topñe katmâ Yesu Kiristohât den kâsikum yingim gawan ya nangai. ¹⁹ Kutdâhât tem lâuwangim huruñ huruñ manmâ honj bayingim manban. Otmu Yura lohimbi nombotñaje nohom mem âlâlâ tuhunekñetâ hãhiwin kakñan manban. ²⁰ Yawu gârâmâ ki lohotñe otmâ Yesuhât den kurihiwan. Yen manman âlepñan mannomaihât lohimbi senyenjan kinmâ Yesuhât den pat âlepñe pahâk ekyongowan. Otmu emetyenjan gurâ ari Yesuhât den topñambâek kâsikum yingim manban. ²¹ Yawu otmâ Yura lohimbi otmu kapi ambolipñaje orotmemeyene bâlenje bet pilâm Kutdâ Yesuhâlen biwiyenñaje kepeim manñet sâm girem den ekyongom engatyenjan gewan. ²² Otmu Anitâhât Wâtgât mãmãñahât Heakñe biwinan kionmu tem lâuwangim pilâyekmâ Yerusalem kapiân ariwe sâm oan. Yawu gârâmâ arimune girawu otnihinomai ya ki nãngãm heñgenñuan. ²³ Yawu gârâmâ kapi ârândãñ arim takamune yan Wâtgât Mãmãñahât Heakñe Anitâhât biwiñan tap ya mem biwinan katmu Yerusalem ariwom yan pâi emetñan katnekmâ mem âlâlâ tuhuneknomai ya nanñan. ²⁴ Yawu gârâmâ Anitãñe lok kerek tihitnenñe otbe sâm oap yakât den pat âlepñe lohimbi ekyongowomgât Kutdâ Yesune âi sâm nihiop. Nep yu tuhum pesuk pilâwom sâm yakât biwiñane mem nine manmannahât nãngãmune ki yahatsap.

²⁵ Anitãñe tihitnenñe otmap yakât den pat âlepñe kâsikum yingim gan. Otmu arimune yen orop âlâku ki enjaknom. ²⁶⁻²⁷ Yakât otmâ yiwerene den yuwu sâm ekyongomune nãngãñet. Anitãñe lok kerek nengât tihitnenñe otbe sâm nanñe Yesu Kiristo hãngângumu ge kawenenñan kinmu howanân kuñetâ muop. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlãñe yâkãlen biwiyenñaje kepeim mannomai ya Anitãñe meyekmâ manman kãrikñan katyekmu heronje kakñan mannomai. Yakât otmâ den topñambâek kâsikum yingim gan. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlãñe den yakât nãngãñetâ gemu Yesu betgunomai otmuãmâ tosa ya nãhãlen ki gãitnomai. Yamâ ambonje ikñe. ²⁸ Anitâhât nanñaje kawenenñan kinmu kuñetâ muop yâkãlen biwinenñaje kepeim manmain otmuãmâ ikñe pat kuniñgiop yakât bulãñe ya menom. Yakât komotñe lohotñe otmaiñât Wâtgât mãmãñahât Heakñe yen meyekmâ galem yongomap. Yawu otmu yenje biwi golãek manmâ yâkât wãtñan kinmâ Yesuhât komot galemiongomai.

²⁹ Pilâyekmâ ariwom yan wuân teteyingiwuap yakât den âlãen hãum yuwu sãmune nãngãñet. Lama yamâ pãlãmñe kinmai. Yawu kinjetâ yan soso hulinnje taka nombotñe yingim neyekmai. ³⁰ Yakât dopñeãk yengãlen gãtñe lok nombotñaje Yesu Kiristohât lohimbi den pat âlepñe kelãngatmâ ekyongomai. ³¹ Yakât otmâ biwiyenñaje golãek mannomai. Otmu nãñe omonje hilãmñe Anitâhât den topñambâek yen kerek otmu ikñiãk ikñiãk kâsikum

yingim hâhiwin kakñan manmâ gamune yambu kalimbu pesuk yap. Den kâsikum yingim gaman ya mem mete tuhum mannomai.

³² Otmu yukârâmâ katyekmâ arimune Anitâñe tihityeñe otbuap. Anitâñe tihityeñe otmap yakât den pat âlepñe nângâm manmâ yâhâñetâ biwiyenñe ki houñ sâwuap. Yâkât den tinâk lâum yâkât amutgen mannomaine otmuâmâ mannan kârikñahât pat kuyingioip yakât bulâñe menomai.

³³⁻³⁵ Yesuñe den âlâ yuwu sâop. “Sot me iri sikum me senñe âlâlâ bukulpnenñe yengât tatyingiap yapâ mem kâsikum ninginjetâ heronñe nângâmain. Yawu gârâmâ sot me iri sikum senñe âlâlâ tatningiap yapâ mem kâsikum yingimâmâ heronñe pato nângâmain.” Yawu sâop. Den sâop ya watmâ yeñe tânnohom tewetsenñe me hâk katipñe me senñe âlâlâ kâsikum nihinet sâm ki ulityongominiwan. Yamâ nâ ninâk nep mem yapâ tewetsenñe mem dâim sot me senñe âlâlâ puluhum nine otmu bukulpine orowâk Anitâ hoñ bawanñimain ya tânahom manmain. Otmu lohimbi mesek otbi me wâtyeñe gemu manbi ya tânyongom gan ya gurâ yeñe nanñai. Yakât otmâ nâñe kâi towat otmâ gan yawuâk watmâ manñetgât nanñan.” Yawu sâm ekyongop.

Den yawu sâm ekyongomu kâmgunjetâ ulitguop. ³⁶⁻³⁸ Otmu Pauloñe “Arimune âlâku ki enâknom” sâop yakât nângâñetâ tepyeñe dondâ hako otmu iseangim lâum parahuakmâ katñetâ wanñaeñ yâhâop.

21

Pauloñe Yerusalem kapiân âwurem ariop.

¹ Katyekmâ wanñaeñ yâhâmunñe menenekmâ mâtuña âlâ, kutñe Kosi sâm, yan tâñ tâñâk ariop. Emet hañ sâmu yapâ pilâm ari Loto mâtuña wangim Patara kapiân ariwin. ² Yan ari wanñaeñ pato âlâ Poinike kapiân ariwe sâm olop ya mem tetewin. Otmu yapâ wanñaeñ yan yâhâmunñe menenekmâ ariop. ³ Ari sennenñe pilâm Kipiro mâtuña ekmunñe gâwu gâwu olop. Ya wangim ari Siria hânân kapi âlâ, kutñe Tiro sâm, ya saru ginñan tap yan ariwin. Otmu wanñaeñ gemunñe nep lokñe wanñaeñ yâhâ senñe âlâlâ yapâ lâum ba kendinñe emetñan katñetâ talop. ⁴ Yawu otñetâ nenñeâmâ kapiân yâhâ Yesuhât komot mem teteyekmâ orowâk manmunñe hilâm nombolân yâhâp pesuk sâop. Sâp yan Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe lohimbi ya yengât biwiyenñan kionñmu Pauloñe Yerusalem kapiân ki ariwuapñetâ nângâm yakât ekuwi. ⁵ Otmu wanñaeñ yan kapi ya pilâm ariwe sâm otmu yan lohimbi yanñe nimnaomlipeñe meyekmâ saru sâtnan ge kinñetâ orowâk tatmâ Anitâ mepaewin. ⁶ Yawu otmâ parahuakmâ wanñaeñ yâhâmunñe yâhâmâ kapiân âwurem takawi.

Lok âlâ, kutñe Ahawo sâm, yâkñe Paulo den ekuop.

⁷ Wanñaeñ yâhâmunñe menenekmâ Tiro kapi ya pilâm Tolemai kapiân ari katnenekmu ge kapiân yâhâwin. Kapiân yâhâ Yesuhât komot mem teteyekmâ orowâk tatmâ den huhuwin. ⁸ Otmu emet hañ sâmu pilâyekmâ Kaisaria kapiân ari lok âlâ, kutñe Pilip sâm, yâkât emelan yâhâ tatbin. Pilip ya emelâk Yerusalem kapiân Yesuhât komotñe lok nombolân yâhâp meyekmâ nep sâm yingijiwi ya yengâlen gâtñe. ⁹ Otmu baralipñe imbât, imbi tat tatñe manñe Anitâhât den lohimbi kâsikum yingim manbi. ¹⁰ Nenñe yâk orowâk tatmunñe lok âlâ, kutñe Ahawo sâm, yâkñe Anitâhât den sâm tetem manminiop. ¹¹ Yakât otmâ yâkñe Yuraia hân pilâm nengâlen taka Paulohât letñe mem holanñangimâmâ ikñe kâñe bânñe menduhum sâhâm yuwu sâm

eknongop. “Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakņe yuwu yap. “Let yukât ambonje Yerusalem kapiân ariwuap yan Yura nengât papatolipnennņe yuwu sâhâm pâku lok yengât bâtyenjan katnomai.” Yawu yap.”

¹² Ahawonje yawu sâm eknongomu, nângâm nen otmu kapi ambolipņe “Paulonje Yerusalem kapiân arimap,” sâm kuwanġiwin. ¹³ Kuwanġimunņe sâop. “Wongât tepyene bâlemu kunihiai? Nâņe Yerusalem kapiân yâhâ Yesuhât den pat âlepņe lohimi ekyongowom. Yawu gârâmâ Yura nengât papatolipnennņe pâi emetņan mem katneknomai yakât ki nângâm gorânihiwuap. Otmu yâkņe nohonomai yanâmâ hâkne ki biuk sâwuap.” Yawu sâop.

¹⁴ Yawu sâmu witgum ekuwin yamâ nângâmu ki ârândâņ otmu iliwelop. Yakât otmâ pilâm yuwu sâwin. “Wuân me wuân Kutdâhât biwiņan tap ya tetewanġiwuap. Ya Anitâhât wahap.” Yawu sâwin.

¹⁵ Otmu nenņe Pilip orop tipiņe tatmunņe Paulonje eknongomu kapi ya pilâm Yerusalem kapiângen ariwin. ¹⁶ Yâhâ Kaisaria kapi ambolipņe Yesuhâlen biwiyenņe kepeim manbi ya nombotņe orowâk ariwin. Otmu lok âlâ, Kipiro mâtuņa yan gâtņe, kutņe Neson sâm, yâhâmâ embâņambâek Yesuhâlen biwiņe kepeim manmâ gaop yâkât emetņe mâtâp pato ya hâlâņmâ tap yan yâhâ iwin.

¹⁷ Otmu emet haņ sâmu yapâ ari Yerusalem kapiân yâhâ Yesuhât komotņe orowâk manbin. ¹⁸ Emet haņ sâmu yahatmâ Yakowohât emelan yâhâwin. Yan yâhâ tatmunņe Yesuhât komot ya yengât galemlipeņe kerekņe taka peneningiņetâ orowâk tatmâ den huhuwin. ¹⁹ Yawu otmâ Anitâņe Paulo mâmâņe otbaņgimu pâku lohimi yengâlen ari Yesuhât den pat âlepņe ekyongomu nângâņetâ bulâņe otmu Yesuhâlen biwiyenņe katbi yakât den pat ekyongop.

Paulonje Mosehât girem den lâuop.

²⁰ Paulonje den pat ya ekyongomu nângâņetâ Anitâ mepaem yuwu sâm Paulo ekuwi. “Bukunenņe, yuwu sâm ekgohomunņe nângâ. Yura lohimi kiņgitņe orowâkņe Yesuhâlen biwiyenņe kepeim manmâ Mosehât girem den lâumai. ²¹ Yâkņe gâhât yuwu sâņetâ naņgain. “Yura lohimi nombotņe pâku lohimi yâk yengâlen ari mansainje Mosehât girem den pilâņet sâm gâņe engatyeņan gemat. Otmu nanlipyeņe yengât hâkyenjahât torehenņan undip ki tuhuyiņiņet sâm kuyiņimat. Yawu otmâ Yura lohimi nengât orotmemenenņe pilâņet sâm kuyiņimat. Yawu sâņetâ naņgain. ²² Otmu gâ Yerusalem kapiân taka tat yakât den pat getek nângânomai. ²³ Yâhâ yâkņe nângâm bâlehihimaihât yuwu otbuatgât naņgain. Nengâlen gâtņe, lok imbât yâkņe yuwu sâm den hikuwi. “Nenņe Mosehât girem den lâum wahap âlâ otmunņe pesuk sâwuap yan Anitâhât hotom uwanġim somotnenņe korotok hâreaņginom.” Yawu sâm den hikuwi. Yawu gârâmâ tewetsenņe ki tatyiņgiap. Yakât otmâ opon kâmbukņan ki yâhâm Anitâhât hotom uwanġim somotyene korotok hâreaņgiai. Inâk manņetâ sâp emelâk katbi ya tâlâhuap. ²⁴ Yakât otmâ hândâhân gâņe opon kâmbukņan yâhâ tânyongom tewetsenņe katyiņgiuwat. Yawu otdâ hilâm nombolân yâhâp pesuk sâmu Anitâhât hotom uwanġim somotyene korotok hâreaņgiņetâ pesuk sâwuap. Yawu otdâ lohimiņe gekmâ yuwu nângânomai. “Paulo hakņan sâņetâ naņgain ya imbiâk sâņetâ naņgain. Yâkņeâmâ Mosehât girem den lâumu eksain.” Yawu sânomai. ²⁵ Yawu gârâmâ pâku lohimiņe Yesuhâlen biwiyenņe kepeim manmai ya yengât pepa yuwu

kulemgum katyngiwin. “Pâku lohimbiñe belângen manmainje Porom Lâpio mepaem sotbân gotyeñan katnomai yapâ gâtñe ki mem nenomai. Otmu noniñ bulimakao engatñe sâhâm mangunjetâ mumbuap ya otmu yakât hepñe ki nenomai. Otmu kâwâ konda ki otnomai.” Yawu sâm den katmunje ariop.” Yawu sâm Paulo ekuwi.

²⁶ Yawu sâñetâ Paulone lauyeñan mem lok imbât ya yengâlen torokalop. Emet hañ sâmu yâk orowâk opon kâmbukñan yâhâwi. Opon kâmbukñan yâhâ Anitâñe yekmu ârândâñ olâkgât hotom umai ya ekyongomu piriyekebi. Otmu lok imbât yañe “Mosehât girem den lâum wahap âlâ otnom,” sâm den hikuwi ya sâp girawuân lama gâim hotom unjetâ pesuk sâwuap yakât sâp Paulone sâm kalop.

Yura lohimbi nombotñaje Paulo mem kune sâm otbi.

²⁷ Hilâm nombolân yâhâp pesuk sâmu, Paulone opon kâmbukñan yâhâmu Yura lok nombotñe Asia hânângembâ kandi taka tatbiñe ekmâ nângâm bâlewanñiwi. ²⁸ Yawu otmâ Paulohât yuwu sâm lohimbi yan kinbi ya den kâlâp ekyongowi. “Wâe, Isirae lok, yuwu sâmunñe nângâñet. Pâku lohimbiñe nengât nângâm bâleninginetgât lok yuñe ya yengâlen ari sâm ge katnenekmâ engatyeñan gemap. Otmu Mosehât girem den otmu nengât opon kâmbukñahât orotmeme ya gurâ yawuâk sâm ge katmap. Otmu âun yukârâmâ pâku lok âlâ dâim nengât opon kâmbukñan orowâk yâhâm giawot. Yawu otmâ nenñe yan yâhâ Anitâ mepaem yuwu yawu otnom yakât undip katningiap.” Yawu sâwi yamâ topñe yuwuhât imbiâk sâwi. ²⁹ Emelâk Paulone Epeso kapi amboñe âlâ, kutñe Toropimo sâm, yâk orop kapi tânâmñan bam gam otmutâ yelemâ “Imbiâk yâku opon kâmbukñan yâhâm giawot,” yawu sâm hilipguwi.

³⁰ Paulohât yawu sâm ekyongonjetâ nângâm yapâ Yura lohimbi kiñitñe orowâkñe tepyeñe kâlâp punduñ sâmu nombotñaje in yawu sururuk sâm opon kâmbukñan yâhâm Paulo mem gewi. Mem geñetâ yan opon kâmbukñahât tembe lâu âlâñe yekmâ “opon kâlâhen yâhâ otñetâ bâlemap,” sâm gahatñe mangup. ³¹ Gahatñe mangumu Paulo mem kune sâm otñetâ yan lok âlâñe yekmâ sâop. “Yerusalem kapi ambolipñe kerekñe kapam kune sâm otmâ menduhaaksai,” yawu sâm den katmu Roma tembe lâu yengât kunyeñe pato yâkâlen arimu nângâop. ³² Nângâm pârâk pilâm tembe lâu yengât kunlipyeñe ekyongomu tembe lâu kiñitñe orowâk meyekmâ opon kâmbukñan ariwi. Yan arinjetâ Yura lok nombotñe Paulo kum kinbiñe yekmâ kiñityeñahât otmâ pilâñetâ talop. ³³ Pilâñetâ tatmu tembe lâu yengât kunyeñe patoñe tembe lâu nombotñe ekyongomu Paulo mem ip kârikñe yâhâp mem yañe bânñe sâhâwi. Yawu otñetâ kunyeñaje lohimbi kinbi ya yuwu sâm âiyongop. “Lok yu wonân gâtñe. Wuân otmu bâleap yakât kune sâm oai?”

³⁴ Yawu sâm âiyongomu den ihilâk mahilâk nâku sâwe gâku sâwe otñetâ gulip malip olop. Yawu otmu topñe nângâm heñgenguwe sâm tembe lâulipñe ekyongomu Paulo dâim kiap yengât emetyeñehen ariwi. ³⁵⁻³⁶ Emetyeñehen ari tirehân yâhâne sâm otñetâ yan lohimbi kiñitñe orowâkñe kuk bâleñe otmâ “Paulo mem kumunñe muâk,” sâm mem hawam mewam tuhuyekmâ mâtâp manguyinñiwi. Mâtâp manguyinñetâ tembe lâu yañe Paulo dâim limbâroryekmâ emet gahatñan yâhâ kinbi.

³⁷ Emet gahatñan yâhâ kinñetâ Paulone Girik yengât denân yuwu sâm tembe lâu yengât kunyeñe âikuop. “Den âlâ ekgohowe sâm oan.”

Sâmu sâop. “Ae, gâ Girik den nângâmat. ³⁸ Nâne nângâm tâpikguan. Emelâk Aihita kapi amboje âlâne Roma lok watnenekbe sâm lok 4,000 meyekmu lok ki manmaiângen ari menduhuakbi. Gâhât lok ya sâm oan. Yawu gârâmâ Girik denân yat. Yakât otmâ nâne nângâm tâpikguan yawu nanjan.”

³⁹ Sâmu sâop. “Nâmâ Yura lok, Kilikia hânân Taso kapi pato tap ya amboje. Âlepne, gâne nângânihirâ lohimbi yu den âlâ ekyongowe.”

⁴⁰ Yawu sâmu nângâwanjimu Pauloje tirek kunjan kinmâ bâteje pilâm kum kuratyongomu den hutuk sânetâ Yura yeje denân yuwu sâm ekyongop.

22

Pauloje ikne topne sâm tetem ekyongop.

¹ “Bukulipne otmu papatolipne, yuwu sâmune nângânet. Lok nombotnaje den haknan sânetâ nanjai yakât matne yuwu sâm ekyongomune nângânet.” Yawu sâop. ² Yura yeje denyenan yawu sâm ekyongomu nângâm den biaek tatmâ ariwi. ³ Yawu otjetâ yâkne torokatmâ yuwu sâop. “Nâ Yura lok, Kilikia hânân Taso kapi tap ya amboje. Yawu gârâmâ awonaje menekmâ Taso kapi pilâm taka opon kâmbuknahât nângân nângân emetjan katnekmu manmâ pato otban. Otmu bawapi yengât kunlipyene pato âlâ, kutne Gamalie sâm, yâkneâmâ Anitâhât den kâsikum nihimu mem mete tuhum manmâ gan. Yakât otmâ Moseje girem den topne topne kulemguoq ya kerek nângâm ba takaman. Otmu papatolipnenaje den âlâlâ torokatmâ kulemgum manmâ gawi ya tâj tâjâk watmâ âlâ ki wangian. Otmu yeje Anitâhât tem lâune sâm otmai, nâ gurâ yawuâk otman. ⁴ Yawu otmâ lohimbije Yesuhâlen biwiyenaje kepeim manbi ya mem âlâlâ tuhuyekmâ tembe lâu ekyongomune lohimbi ya kîngitje orowâk hikum pâi emetjan katyekjetâ tatbi. Otmu nombotje yongonetâ muwi. Yawu otyingim manban. ⁵ Yâhâ Anitâhât hotom umai ya yengât kunyene pato otmu Yura nengât papatolipnenaje otban mewan ya kerek nanjai. Yâkneâmâ Yura nengât papatolipnenaje Damasiko kapiân manbi ya yengât pepa âlâ nihim yuwu sâm hângânnohetâ mem ariwan. “Pepa yu papatolipnenje yingirâ nângâhihijetâmâ lohimbi Yesuhâlen biwiyenaje kepeim mansai ya mem teteyekmâ bâteyan hikuyekmâ meyekmâ âwurem takarâ matne yinginom.” Yawu sâm pepa ya nihijetâ mem Damasiko kapiân ariwan.

Pauloje Yesuhâlen biwijnaje kepeiop yakât den pat

⁶ Otmu hilâm kârikjan matâwân ari Damasiko kapi ya tâlâhumâk otmu yanâk himbimâmbâ lanjinje âlâ kândâkdâ yaje siliñ siliñ sâm hâunehop. ⁷ Siliñ siliñ sâm hâunekmu hâmbij gumbij otmâ hânân ge pare imune Yesu Kutdâne yuwu sâm eknohop. “Saulo, Saulo, gâne wongât iliwetsat?”

⁸ Sâmu sâwan. Gâ âlâ?”

Sâmune sâop. “Nâ hilipnohom gat ya. Nâ Yesu, Nasaret kapi amboje.”

⁹ Yawu sâmu bukulipne nâ orop ariwiñe lanjinje ya ekbiâke yamâ benje den eknohop yamâ ki nângâwi. ¹⁰ Yawu otmu nâku Yesu yuwu sâm âikuwan. “Kutdâ, yanak nâ girawu otbomgat nanjat?”

Sâmune sâop. “Yahatmâ Damasiko kapiân yâhârâ yan yu ya otbuat yakât emelâk Anitâne lok âlâ sâm kalop yâkne ekgohomu nângâwuat.” ¹¹ Yawu sâop. Yawu otmu lanjinñe siliñ siliñ sâm senne hâum omonjumu ki ekban. Yakât otmâ bukulipnaje dâineketâ Damasiko kapiân yâhâwin.

12 Damasiko kapiân lok âlâ manop, kutnje Anania. Yâkne Anitâ mepaem Mosehât girem den tinjâk lâum manmu Yura lohimbijne yâkât nângânetâ yahalop. 13 Yâkne nâhâlen ga sâop. “Bukune Saulo, senge suk sâmu ek.” Yawu sâm eknohomu yanâk senne suk sâmu ekban. 14-15 Otmu den torokatmâ yuwu sâm eknohop. “Anitâne emelâk embângâmbâek Yura tâmbâlipnenne yengât tihityeje otmâ gaop. Otmu nen gurâ yawuâk tihitnenne otmop. Otmu ikne biwiñan tap ya gâne nângâm tem lâuwanjiuwatgât yâkne nângâhihim ikne nanne koko salek Amboñe ya hângângumu ge tetehihim den ekgo-homu nângâon. Yesuñe den ekgohomu nanjat otmu wuân me wuân ekmâ manmâ gat ya lohimbî ekyongorâ nângânomaihât Anitâne mengekma âi sâm ghihop. 16 Yakât otmâ Yesuhâlen biwihanje kepeirâ yâkât kulân toen mem katgekumne tosahe pilâhihiwuap.” Yawu sâm eknohop. Otmu Ananiañe den eknohop ya otban.

17 Yawu otmâ Damasiko kapi pilâm Yerusalem kapiân âwurem taka opon kâmbukñan yâhâ Anitâ mepaewan. 18 Anitâ mepaem tatban yan yâkne biwine mem purik pilâmu Kutdâne tetenihihim yuwu sâm eknohop. “Gâne nâhât den pat âlepñe kapi yu ambolipñe ekyongorâ nângânetâ tânjat otmu bet pilânomai. Yakât otmâ in yawu yahatmâ kapiâmbâ gem ari.”

19 Yawu sâm eknohomu yuwu sâm purik pilâwangiwan. “Yesu Kutdâ, âlepñe yat. Yawu gârâmâ nâne opon kâmbukñahât tembe lâu meyekmâ miti emetñe ârândânj ari lohimbî gâhâlen biwiyenje kepeim manbi ya mem teteyekban. Mem teteyekmâ tembe lâu ekyongomune kapamñe yongom pâi emetñan mem katyekñetâ tatbi. 20 Otmu Setepanone gâhât den pat âlepñe Yura nengât papatolipnenne ekyongop yan yâkne mânunjak mânunjakyenje kâlep ya menduhum nâhâlen katñetâ galemgum kinnmune kuñetâ muop. Kuñetâ muop yakât nângâmune ârândânj olop. Yawu otyinggiwan yakât den pat sâm haok tuhuñetâ Yura lohimbî kerekñe nangai.”

21 Yawu sâm ekumune Kutdâne yuwu sâm eknohop. “Gâne kapi yu pilâm pâku lohimbî yengâlen ari nâhât den pat âlepñe ekyongowuatgât nanjan. Yakât otmâ kapiâmbâ gem ari.” Yawu sâop.

Paulo kune sâm otbi.

22 Lok nombotñenje hewewen otmâ ândâpyenje katmâ denñe nângâwi. Yamâ benñe Paulone “pilâyekmâ pâku lohimbî yengâlen ariwom” yawu sâm ekyongomu nângânetâ bâlemu in yawu kuk otmâ yahatmâ yuwu sâm halahuwi. “Lok bâlenje yuwuya emelâk kuñetâ mumbâwâ. Yakât otmâ dâim ari kuñetâ muâk.” 23 Yawu sâm kuk bâlenje otmâ yakât dop kum mânunjak mânunjakyenje kâlep ya tuhum pilâm nukum alatmâ kuñetâ yahalop. 24 Yawu otñetâ tembe lâu yengât kunyenje patone tembe lâulipñe ekyongomu Paulo dâim emet biwiñan yâhâwi. Otmu Yura lohimbijne topñe girawuhât kuk otmâ Paulo kuñetâ muâkgât sâwi ya Paulone sâm tetemu nângâwehât tembe lâu kunyenñe “kum âlâlâ tuhuñet” sâm yingioip.

25 Yawu otmâ bânñe kâñe sâhâm kune sâm otñetâ yan Paulone tembe lâu yengât kunlipyenje âlâ gotñan kinop ya yuwu sâm âikuop. “Nâmâ Roma amboñe. Yakât otmâ wongât angoân den âian ki katneksai. Ihilâk kapamñe nohone sâm otñetâ nângâmune ki ârândânj oap.”

26 Yawu sâm ekumu tembe lâu yengât kunyenje pato yâkâlen ari yuwu sâm ekuop. “Lok kune sâm oain ya Roma amboñe. Yakât otmâ wuân otbanjinomgat nanjat?”

²⁷ Yawu sâmu ekumu Paulohâlen ari yuwu sâmu âikuop. “Gâmâ Roma amboŋe me bia?”

Sâmu Paulonje “onj” sâop.

²⁸ Yawu sâmu ekumu tembe lâu yengât kunyenaje iŋjahât yuwu sâmu ekuop. “Nâŋe kut “Roma amboŋe” mewan yamâ tewetsenne pato yingimune kut ya sâmu ningjetâ mewan.”

Sâmu sâop. “Nâmâ Roma amboŋe tetewan.”

²⁹ Yawu sâmu Yura lohimbiŋe topŋe girawuhât kuk otbi ya tembe lâulipŋe âikune sâmu otbiŋe pârâk pilâm dâiakmâ kinbi. Otmu kunyenje patonje tembe lâulipŋe ekyongomu Roma amboŋe mem kâiŋe bâtŋe sâhâm bâsok kuwi yakât nângâm pârâk pilâm gorâwanŋiop. Yakât otmâ Paulo dâim ari pâi emetŋan mem katŋetâ talop.

³⁰ Emet haŋ sâmu Yura lohimbiŋe topŋe girawuhât kuk otmâ Paulo kune sâmu otbi yakât topŋe nângâwe sâmu otmâ tembe lâu yengât kunyenje patonje hotom uminiwi ya yengât kunlipŋe otmu Yura yengât papatolipŋe ekyongomu den sâsâ emetŋan yâhâ menduhuakbi. Menduhuakŋetâ tembe lâulipŋe ekyongomu Paulo holaŋmâ dâim yâhâ senyenjan katŋetâ kinop.

23

Paulonje Yura yengât papatolipŋe den ekyongomu den kakŋan sahaŋgim hionakbi.

¹ Paulonje Yura yengât papatolipŋe yengât senyenjan kinmâ yuwu sâmu ekyongop. “Bukulipne, yuwu sâmune nângâŋet. Nâŋe Mosehât girem den otmu poropete yengât den ya kerehâk lâum manmâ gamune Anitâŋe nekmu ârândâŋ otmap. Biwinaŋe yawu naŋgan.”

² Yawu sâmu hotom uminiwi ya yengât kunyenje, kutŋe Anania sâmu, yâkŋe lok nombotŋe Paulohât gotŋan kinbi ya yuwu sâmu ekyongop. “Yeŋe ândâpŋe huhuŋet.”

³ Yawu sâmu ekyongomu Paulonje yuwu sâmu purik pilâwanŋiop. “Nim-bilange yâhâp. Yakât otmâ Anitâŋe gohowuap. Mose otmu papatolip-nenŋaje den kulemguiwi ya gâŋe lâum lohimbi sâmu hâreningiawatgât papatolipnenŋaje âi sâmu gihim katgeŋetâ kinsat. Yawu gârâmâ gâŋe nâhât “Ândâpŋe huhuŋet” sâmu ekyongoat yan girem den ya loŋgâeat.” Yawu sâop.

⁴ Yawu sâmu gotŋan kinbiŋe yuwu sâmu ekuwi. “Anitâhât hotom umai ya yengât kunyenje ya hâim hilitsat.”

⁵ Sâŋetâ sâop. “Bâe, otmâ tâpikguan. Mosenje den âlâ yuwu kulemguiwi. “Papatolipŋe âlâ me âlâhât ki sâmu bâleyingiawat.” Den yawu kulemguiwi tap. Yawu gârâmâ lok yu Anitâhât hotom umai ya yengât kunyenje otmâ mansap ya ki nângâmâk den oan.” Yawu sâop.

⁶ Yâhâ lok menduhuakmâ tatbi ya nombotŋe Sarukaio. Yâhâ nombotŋeâmâ Parisaio. Yakât otmâ Paulonje yuwu sâmu ekyongop. “Bukulipne, yuwu sâmune nângâŋet. Nâmâ Parisaio komolân gâtŋe. Otmu awonŋe sesene yawuâk Parisaio lok manowot. Yawu otmâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap yawu nângâm biwinaŋe memâk mansan. Topŋe yakât otmâ den âiân katneŋetâ kinsan.”

⁷ Yawu sâmu ekyongomu Parisaio otmu Sarukaioŋe den kakŋan sahaŋgim hionakbi. ⁸ Topŋe yuwuhât den kakŋan sahaŋgim hionakbi. Parisaioŋe den kalimbu yu nângâŋetâ bulâŋe otmap. “Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap.” Otmu âlâmâ yuwu “aŋelo katyekmu tai”. Otmu bâiŋeâmâ

yuwu, “Weke bâlenaje lohimbi nombotje mângâyekmu umatje kakjan manmai.” Yâhâ Sarukaiojeâmâ den kalimbu yu nângâjetâ ki bulâje otmap. ⁹ Yakât otmâ Paulohât den ya nângâm denyenje kakjan sahangwi. Yawu otmâ arinetâ Parisaio nombotjanje Mosehât girem den lohimbi kâsikum yingiminiwi yâkne yahatmâ yuwu sâm Sarukaio ekyongowi. “Nen Parisaio lok yukât nângâmunje tosa âlâ ki tatbangiap oap. Yâhâ anjelo me weke bâlenaje den ya biwijan katmu lohimbi ekyongomap mâne yakât gurâ den âlâ ki sâmbâin. Pesuk yap.

¹⁰ Yawu sâm Sarukaio ekyongonetâ tepyenje yahatmu kuk oranjetâ tembe lâu yengât kunyenaje yekmâ tepje kalihumu Paulo mem kunjetâ mumap sâm tembe lâulipne ekyongomu hohetyenjan ge Paulo dâim emetyehen âwurem ari katjetâ talop.

¹¹ Otmu emet omoj otmu yan Kutdâje Paulo tetewangim yuwu sâm ekuop. “Biwihe ki orotok sâmu manbuat. Nâhât den pat âlepne Yerusalem kapi ambolipne ekyongorâ nanjai yakât dopnjeâk ari Roma kapi ambolipne ekyongorâ nângânomai.” Yawu sâop.

Yura lok nombotjanje Paulo kune sâm den hikuwi.

¹²⁻¹³ Emet hanj sâmu Yura lok nombotje, lok yâhâp njerek mon, yawuyaje biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmâ den yuwu sâm hâreangim hikuwi. “Sot barak manmâ yâhâ hâmbâi Paulo kumunje mumbuap yanâmâ sot nenom.” Yawu sâm samut kuanjiwi. ¹⁴ Yawu otmâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyenje otmu Yura yengât papatolipyenje yengâlen ari den hikuwi ya ekyongowi. ¹⁵ Otmu den torokatmâ yuwu sâm ekyongowi. “Yenje den mem Roma tembe lâu yengât kunyenje yuwu sâm kâitgunomai. “Gâje tembe lâulipge ekyongorâ Paulo dâim nengâlen ga katjetâ kinmu denje yâhâpne sâm henjenunom.” Yawu sâm kâitgunjetâ Paulo dâim genomai yan nenje mâtâwân tenjâ tatmâ kunom.” Yawu sâwi.

Den hikuwi ya Paulo behâtjanje nângâm taka yayanje ekuop.

¹⁶ Den sâm hikuwi ya Paulo behâtjanje nângâop. Nângâm tembe lâu yengât oponyenjan yâhâ yayanje ekuop. ¹⁷ Ekumu Paulonje tembe lâu yengât kunlipyenje âlâ yuwu sâm ekuop. “Yengât kunyenje pato yâkâlen naom yu dâim arirâ den umatje âlâ ekuwuap.”

¹⁸ Yawu sâm ekumu dâim kunyenje yâkâlen ari yuwu sâm ekuop. “Naom yu gâhâlen dâim takamune den umatje âlâ ekgohoâk sâm Paulonje eknohomu dâim gâhâlen takan.”

¹⁹ Yawu sâm ekumu kunyenje yanje lok sihan ya dâim endâjân ba kinmâ halowân yuwu sâm âikuop. “Wuân den eknohowe sâm takat?”

²⁰ Sâmu sâop. “Hândâhân Yura lok nombotjanje den perâkne yuwu sâm katjetâ takawuap. “Hotom umai ya yengât kunlipyenje otmu Yura yengât papatolipyenjanje nen orowâk menduhuakmâ Paulohât den yâhâpne sâm henjenunom. Yakât otmâ tembe lâulipge ekyongorâ Paulo dâim genomai.” Den perâkne yawu sâm katjetâ takawuap. ²¹ Yawu gârâmâ lok dondâje, lok yâhâp njerek mon, yawuyaje biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmâ sot barak mansai. Yawu manmâ Paulo kunjetâ mumbuap yanâmâ sot nenomai yakât sâm hâreangim den hikuai. Yawu otmâ hândâhân tembe lâulipge ekyongorâ Paulo dâim mâtâwân genomai yan lok yanje tenjâen tatmâ kunomai. Yakât otmâ den matje katyinjgiuwat yakât mambotsai.”

²² Sâmu sâop. “Bâiņ, den eknohoat yu lok âlâ kiâk kârikņe ekuwuat.” Yawu sâam hârewaņgim hâņgâņgumu gem ariop.

Tembe lâu yaņe Paulo dâim Kaisaria kapiân ariwi.

²³⁻²⁴ Tembe lâu yengât kunyeņe patoņe tembe lâu yengât kunlipyeņe yâhâp yuwu sâam ekyotgop. “Tembe lâulipne 200 meyekmutâ kâiyeņe hân tâlim arinomai. Otmu lok 70 meyekmutâ yâkņeâmâ beâsi kakņan arinomai. Otmu lok 200 meyekmutâ yâkņeâmâ iņgep lâuakmâ arinomai. Paulo ikņeâmâ beâsi kakņan ariwuapgât naņgan. Yawu otmâ Paulo galemgum heņgeņgum kiap pato âlâ, kutņe Peliki, Kaisaria kapiân tap yâkâlen dâim arinomai.” ²⁵ Yawu sâam ekyotgom Pelikihât pepa yuwu kulemgum katbaņgiop.

²⁶ “O bukome Peliki.

Âlepņe nanņe gâ kiap pato mansat. Nâņe tep âlep nâņgâhihim topņe yuwuhât ekap yu kulemgum katgihian. ²⁷ Tembe lâulipnaņe lok mem gâhâlen takai yukât kutņe Paulo sâam. Yâkât topņe yuwu. Yura lok nombotņane mem kune sâam otbi. Yuwu gârâmâ lok yu Roma amboņe. Yakât otmâ nâņe tembe lâulipne meyekmune ari Yura bâtyeņambâ mem kâpekbin. ²⁸ Otmu yâkņe topņe girawuhât kune sâam otbi ya nâņgâwe sâam yâhâlen hotom umai ya yengât kunlipyeņe otmu Yura yengât papatolipyeņe ekyongomune men-duhuakmâ den âiân katbi. ²⁹ Den âiân katmâ mem âi pâi tuhuwi yamâ denyeņe nâņgâmune kumunņe mumbuapgât dop ki oap. Me pâi emetņan katmunņe tatbuapgât dop gurâ yawuâk ki oap. Yura yengât papatolipyeņane lok yu orop girem denyeņe yakât sâam den kakņan sahaņgiņetâ nâņgâwan. ³⁰ Otmu oran lok nombotņane Paulo kune sâam otmâ den hikuwi yakât den pat nâņgâm gâhâlen hâņgâņgumune takap. Yakât otmâ Yura lok nombotņane Paulo hakņan sâwi ya ekyongomune gâhâlen taka sâam tetem ekgoņetâ nâņgâm den âiân katbuat. Den yawuâk.

Nâ bukuhe,
Kalaurio Lisia.”

³¹ Pelikihât ekap yawu kulemguop ya yitgimu tem lâuwaņgim tembe lâulipņe meyekmutâ Paulo mem Antipatiri kapiân ariwi. ³² Otmu emet haņ sâmu tembe lâu nombotņe kâiyeņe hân tâlim ariwiņe purik sâam âwurem ariwi. Yâhâ beâsi kakņan ariwiņeâmâ Paulo dâim Kaisaria kapiân ariwi. ³³ Kaisaria kapiân yâhâ pelikihât emelan ari pepa ya mem waņetâ sâlikuop. ³⁴ Sâlikum yuwu sâam Paulo âikuop. “Gâ wonân gâtņe?”

Sâmu sâop. “Nâ Kilikia hânân gâtņe.”

³⁵ Sâmu sâop. “Den âiân katgekne sâam oaiņe takanetâ gâhât den sâam hârehihinom.” Yawu sâam tembe lâu ekyongomu Paulo dâim lok kutdâ âlâ, kutņe Herot, yâkât emelan yâhâ katņetâ tatmu mem galemgum tatbi.

24

Yura lok yaņe Kaisaria kapiân ari Paulo hakņan sâwi.

¹ Hilâm mome pesuk sâmu hotom uminiwi ya yengât kunyeņe pato âlâ, kutņe Anania sâam, ya otmu Yura papatolipyeņe nombotņe otmu den tângu tângu lok âlâ, kutņe Tetulo sâam, yâk kerekņe Kaisaria kapiân ge kiap Peliki yâkâlen ba Paulohât hakņan sâwi. ² Den hakņan sâņetâ, kiapņe tembe lâu ekyongomu Paulo dâim den âiân katņetâ kinmu Tetuloņe yahatmâ kiap yuwu sâam ekuop.

“O Kiapnenne Peliki. Âlepne nanne galemnongorâ buku konok manmain. ³ Otmu kuwiknenekdâ orotmemenenne âlepneâk otmâ manmain. Yakât otmâ nen kerekne herone nângâhiihim mepaeheksain. ⁴ Yawu gârâmâ den sâmunne kâlep otmapgât gâne gârâmâ nângânihirâ den tâlâwâk âlâ sâwe. ⁵ Lok den âiân kinsap yukât nângâmunne dondâ bâleap. Komot âlâ, kutyenê Nasaret sâm, yâk yengât kunyene otmâ manmâ lok yune Anitâhât den kelangatmâ lohimbî biwiyenjan gemap. Yawu otmâ hânjan kulemjan ari Yura lohimbî kuk otjetâ kapam teteâkgât kendâyingim meme sâsâ tuhuyekmâ mansap. ⁶ Otmu nenne Anitâ mepaem nengât opon kâmbukjan yâhâ orotmeme âlâlâ otmain yakât mâtâp maŋguningiwe sâm otmâ pâku lok âlâ dâimu opon kâmbukjan yâhâre sâm otmutâ yan mewin. Yawu otmâ Moseje girem den âlâlâ kulemguop ya lâum den sâm hârewanġine sâm otbin. ⁷ Yawu otmunne kiap pato Lisianje taka nengât bâtnenġambâ miop. ⁸ Yawu otmâ gâhâlen taka den âiân katjet sâm hângânnongomu takain. Yakât otmâ topne girawuhât den âiân katmunne kinsap ya gikak âikurâ sâm tetewuap.” ⁹ Tetuloŋe yawu sâm ekumu Yura lok orowâk takawinje tângum denne hohewi.

Pauloŋe sârearekmâ kiap Peliki den ekuop.

¹⁰ Tetuloŋe yawu sâm ekumu Pelikiŋe Paulo ekmâ hâmerjanak otmu yahatmâ yuwu sâm ekuop. “Gâ nengât kiap pato mandâ yambu sambe pesuk yap. Yawu otmâ nengât orotmeme kerehâk nângâm meteat. Yakât otmâ ki nângâm kiwiliŋmâ den ekgohowe. ¹¹ Emelâk nâne Anitâ mepaewe sâm Yerusalem kapiân yâhâwan. Yawu otmune hilâm kâiân yâhâp pesuk yap. Sâp ki kâlep oap yakât otmâ yu ya otmâ gan ya ekgohomune nângârâ biwihe yâhâp otbuap otmuâmâ lohimbine nekbî ya âiyongorâ sâm tetem ekgonomai.

¹² Aiop, opon kâmbukjan yâhâwan yan lohotjan tatmâ lok âlâ me âlâhât den kakjan âlâ ki sâwan. Me miti emetje tatmâ arap yan yâhâm gem me kapi sombemân bam gam otban yan gurâ lohotjanâk manmâ lohimbine kapam kunjetgât âlâ ki kendâyingiwan. Yâku lohotjanâk manmune nekbî. ¹³ Yakât otmâ lok yune imbiâk haknan sâm den ekgohoai yakât bulâne âlâ tiripgohonomaihât dop âlâ ki tap. ¹⁴ Yakât otmâ yuwu sâmunne nângâ. Mâtâp âine teetep yakât Yura papatolipnenne nângâjetâ ki bulâne oawâke yamâ benne nâneâmâ nângâmune bulâne otmap. Yawu gârâmâ, emelâk Moseje den kulemguop otmu Anitâhât poropeteliŋne den kulemguwi ya nâne tinâk lâuman. ¹⁵ Otmu Anitâne lohimbî âlepne otmu lohimbî bâlene ya kerehâk mumunâmbâ mem yahatyekbuap yakât lok yune nângâjetâ bulâne otmap. Otmu nâhurâ yawuâk nângâmune bulâne otmap. ¹⁶ Otmu lohimbî âlâ me âlâne nângâm bâlenihimai sâm uwawapne bia otmâ manmâ gan. Yawu otmâ manmune Anitâne biwine ekmu ârândâŋ otmap biwinane yawu nanjan.

¹⁷ Yâhâ emelâk embânân nâne Yerusalem kapi pilâm kâlepnehen ari manmune yambu nombolân yâhâp mon pesuk sâop. Yawu gârâmâ kapi ya amboliŋne bukuliŋne Yerusalem kapiân mansai ya tânyongone sâm tewet-senne menduhum nihiŋetâ hoŋ bayinġim mem âwurem takawan. Âwurem taka Yerusalem kapiân yâhâ bukuliŋne yinġimune mewî. ¹⁸ Otmu sâp yan Yura nengât orotmeme âlâ tap ya watmâ Anitâhât hotom umbe sâm opon kâmbukjan yâhâwan. Opon kâmbukjan yahan mâne lok haknan sâm taiŋe mem tetenekbî. Mem tetenekbî sâp yan lohimbî yan kinbine kuk otmâ kapam âlâ ki kuwi. ¹⁹ Yawu gârâmâ Yura lok nombotjanje Asia hânângembâ

kandi taka tatbiŋe den haknan sâwi. Otmu girawu otmâ hilipguwan yakât âlepŋe gâhâlen den sânomai. ²⁰ Yâhâ tembe lâu yengât kunyeŋe patoŋe hotom umai ya yengât kunlipyenye otmu Yura nengât papatolipnenŋe ekyongomu menduhuakmâ den âiân mem katnekŋetâ kinban. Yawu otmâ âi pâi tuhunekmâ wuân tosa otmune mem tetewi ya lok kinsai yuŋe sâm ekgohoŋetgât nanŋan.

²¹ Yâhâ den âiân katnekŋetâ kinmâ den konohâk ekyongomune nombotŋaŋe nâŋgâŋetâ bâleop yamâ yuwu. “Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnerekbuap biwinanŋe yuwu nanŋan. Yakât otmâ den âiân katnekŋetâ kinsan.” Yawu sâm ekyongowan.

²² Yawu sâm ekuop. Yâhâ Pelikiŋe Yesuhât den pat âlepŋe nâŋgâm heŋgeŋguop. Yakât otmâ kuyiŋim yuwu sâm ekyongop. “Tembe lâu yengât kunyeŋe pato, kutŋe Lisia sâm, yâkŋe Yerusalem kapiâŋembâ takawuap yan denyeŋe sâm hârewom.” ²³ Yawu sâm tembe lâu âlâŋe Paulo galemgum kinop ya yuwu sâm ekuop. “Paulo mem lohotŋan galemgum kinbuat. Otmu bukuliŋaŋe ga tângune sâm otnomai yanâmâ ki kuyiŋiwuat.” Yawu sâop.

Paulo mem pâi emetŋan katŋetâ tatmu yambu yâhâp pesuk sâop.

²⁴ Pelikiŋe Yura imbi miop, kutŋe Durusila sâm. Yakât otmâ imbiŋât den sâsâ emetŋan yâhâ tembe lâulipŋe ekyongomu Paulo dâim gawi. Dâim gaŋetâ kinmâ lohimiŋe Yesu Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim biwi sânduhân manmai yakât topŋe ekyotgop. ²⁵ Yawu gârâmâ den topŋe topŋe torokatmâ yuwu ekyotgop. Nenne buku oraŋim uwawapŋe bia manmain yakât topŋe ekyotgop. Otmu âlâmâ biwinenŋe galemahom lohotŋan manmain yakât topŋe ekyongop. Otmu âlâmâ sâp patoen lohimi kerekŋe otmai memai yakât topŋe Anitâŋe ekmâ âlâku ikŋiâk ikŋiâk den âiân mem katyekmâ matŋe yiŋgiwuap yakât topŋe ekyotgop. Yawu ekyotgomu nâŋgâm Pelikiŋe gorâwaŋgimu yuwu sâm ekuop. “Yiwerenŋe sâp pesuk yap. Yakât otmâ hâmbâi tembe lâulipne âlâkuâk ekyongomune mengekâ gaŋetâ den huhurom.” ²⁶ Yawu sâop. Yawu sâm tembe lâulipŋe ekyongomu Paulo dâim ariwi. Yâhâ Paulonŋe pâi emetŋe puluhum tewetsenŋe nihimu membom sâm Pelikiŋe yâk orop den kâlep huhum manmâ gaowot.

²⁷ Otmu Yura yengât papatolipyenŋe heronŋe nâŋgâwaŋiŋetgât Pelikiŋe Paulo ki holaŋop. Yakât otmâ pâi emetŋanâk tatmâ gamu yambu yâhâp pesuk sâop. Otmu Peliki arimu yâkât gewâkŋan kiap âlâ, kutŋe Porokio Pesto sâm, ya Roma yengât kunyeŋaŋe hâŋgângumu taka galemyeŋe otmâ manop.

25

Roma yengât kunyeŋaŋe den sâm hârewaŋgiâkgât Paulonŋe sâop.

¹ Roma yengât kunyeŋaŋe kiap Pesto âi sâm wanmâ hâŋgângumu Kaisaria kapiân takaop. Takamu hilâm kalimbu pesuk sâmu Kaisaria kapi pilâm Yerusalem kapiân yâhâop. ² Yan yâhâmu hotom uminiwi ya yengât kunlipyenye otmu Yura yengât papatolipyenŋe yâkâlen menduhuakmâ Paulohât hakŋan sâwi. Otmu “Paulonŋe Kaisaria kapi pilâm Yerusalem kapiân takamu tenŋaen tatmâ kunom,” sâm den hikuwi. Yakât otmâ ³ “Paulo Yerusalem kapi yuân hâŋgâŋuŋetâ takaek,” yawu sâm Pestonŋe den katmu tembe lâulipŋe yengâlen ariâkgât ulitguwi.

⁴ Ulitguŋetâ Pestonŋe yuwu sâm ekyongop. “Paulo Kaisaria kapi yakât pâi emetŋan tap. Nâŋe kapi yuân tipiŋe tatmâ âwurem gewom. ⁵ Yakât otmâ

yengât kunlipyeŋe nâ orowâk Kaisaria kapiân arimunŋe Paulo den âiân mem katmune kinmu hakŋan sânomai.”

⁶ Yawu sâmu ekyongomu hilâm bâlâk ñerek mon pesuk sâmu, Yerusalem kapi pilâm Kaisaria kapiân gewi. Yâhâ emet haŋ sâmu Pestoŋe den sâsâ emetjan yâhâ tembe lâulipŋe ekyongomu Paulo dâim ga katjetâ kinop. ⁷ Yawu otmâ Yura yengât papatolipyeŋe Yerusalem kapiângembâ gewiŋe hawangum kinmâ den umatŋe âlâlâ hakŋan sâwi yamâ bulâŋeâmâ ki teteop. ⁸ Yawu otrjetâ Pauloŋe sârereakmâ denyenŋe kakŋan yuwu sâop. “Nâŋe Yura nengât girem den âlâ ki loŋgâem manmâ gan. Me opon kâmbukŋan ki yâhâm otmâ hilipguman. Me Roma yengât kunyeŋe ki sâm ge katman. Me yâkât ki nâŋgâm bâlewanŋiman.”

⁹ Yawu sâmu Yura yengât papatolipyeŋe herone nâŋgâwanŋinetgât nâŋgâm Pestoŋe yuwu sâm Paulo âikuop. “Tembe lâulipne ekyongomune menjekmâ Yerusalem kapiân yâhânetâ yan denge sâm hârehihiwomgât nanŋat me bia?”

¹⁰ Sâmu sâop. “Roma yengât den sâsâ emetŋe yuân katneketâ kinsan. Yakât otmâ gâŋe yuân tadmâ nâhât den sâm hârenihiwuat. Gikahâmâ nâhât topne nanŋat. Nâŋe Yura lohimbî âlâ me âlâ ki mem bâleyekmâ manmâ gan. ¹¹ Yawu gârâmâ girem den âlâ kum kâpekban mâne âlepŋe nohombâi. Yâhâ gâŋe den âiân katnekdâ kinsan. Otmu yâkŋe den haknan sânomai yakât bulâŋe ki tetewuap otmuâmâ lok âlâ me âlâŋe menekmâ yâk yengât bâtyeŋan katneknomaihât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ Roma yengât kunyeŋe ikŋak denne sâm hârenihiwuapgât nanŋan.” Yawu sâm ekuop.

¹² Yawu sâm ekumu Pestoŋe yakât topŋe nâŋgâwe sâm ikŋe bukulipŋe nâŋgân nâŋgânyeŋe orop yakât âiyongop. Âiyongomu alahu gulahu otmâ matŋe ekuwi. Matŋe ekuŋetâ lauyeŋan mem Paulo yuwu sâm ekuop. “Roma nengât kunnenŋe ikŋak den sâm hârehihiwuapgât nanŋat. Yakât otmâ yâkâlen nâŋgâŋohomune ariuwat. Yawu.” Yawu sâm ekuop.

Lok kutdâ ala, kutŋe Akiripa sâm, yâkŋe Pestohâlen ariop.

¹³ Hilâm âlâen lok kutdâ âlâ, kutŋe Akiripa sâm, gariŋâit Pesto herone otbaŋgire sâm Kaisaria kapiân giowot. Yâhâ Akiripa gariŋe yâkât kutŋe Beanike. ¹⁴ Hilâm âlâen Pestoŋe Paulo hât den pat ya Akiripa yuwu sâm ekuop. “Kiap hâŋŋiŋe, kutŋe Peliki sâm, yâkŋe lok âlâ, kutŋe Paulo sâm, pâi emetjan katmu tatmu âi pilâm ariop. ¹⁵ Otmu Yerusalem kapiân yâhâwan sâp yan Anitâhât hotom umai ya yengât kunlipyeŋe otmu Yura yengât papatolipyeŋe nâhâlen ga menduhuakbi. Yawu otmâ nâŋe Paulo hât den sâm hârewanŋimune kuŋetâ mumbuapgât nâŋgâm den âlâlâ hakŋan sâwi. ¹⁶ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe lok âlâhât hakŋan sâmai yanâmâ nâŋe Roma nengât ortmeme âlâ watmâ aŋgoân lok ya mem den âiân katman. Yawu otmune den ambonaŋe lok yakât senŋan kinmâ hakŋan sânetâ yan sârereakmâ ya sâm purik pilâyiŋimap. Yawu otmâ den sâm hâreyiŋiman yakât topŋe Yura papatolipŋe ekyongowan. ¹⁷ Otmu sâp ki kâlep otmuâk Paulo hakŋan sâne sâm otmâ nâhâlen takawi. Otmu emet haŋ sâmu ekyongomune gaŋetâ den sâsâ emetjan yâhâ menduhuakbin. Yawu otmâ tembe lâulipne ekyongomune Paulo dâim ga katjetâ kinop. ¹⁸ Yawu otmâ Yura yengât papatolipyeŋe den hakŋan sânetâ nâŋgâmune tâŋât olop. Yâkŋe Paulo orop yengât girem den âlâhât sâm kuanŋim tatbi. ¹⁹ Otmu lok âlâ, kutŋe Yesu sâm, emelâk muowâke yamâ benŋe “Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu mansap,” yawu nâŋgâm

Pauloŋe lohimbi ekyongomap. Yakât otmâ Pauloŋe den yawu ekyongomap ya gurâ yawuâk den kakŋan sahanġiwi. ²⁰ Yawu oranġim kinbi yakât otmâ girawu otmâ den bulâŋe mem tetewom sâm kopa otban. Yawu otmâ Paulo yuwu sâm ekuwan. “Tembe lâulipne ekyongomune menġekmâ Yerusalem kapiân yâhâŋetâ yan denġe sâm hârehihiwomġât nanġat me bia?”

²¹ Sâmune sâop. “Roma yenġât kunyeŋe ikŋak denne sâm hârenihiwuapġât nanġan. Yakât otmâ pâi emetŋan katnekdâ tatmâ yâkât mambotmâ manbom.” Yawu sâop. Yakât otmâ tembe lâulipne ekyongomune pâi emetŋan mem katŋetâ tatmâ ġap.”

²² Pestone yawu sâm ekumu Akiripaŋe yuwu sâop. “Lok ya ikŋe lauŋambâ den gemu nânġâwehât nanġan.”

Sâmu sâop. “Hândâhân ekġohomu nânġâwuât.”

²³ Emet hanġ sâmu Akiripa yet Beanike yâkŋe menâleakmâ den sâsâ emetŋan yâhâmutâ tembe lâu yenġât kunyeŋe pato otmu kapi ambolipŋe yahat yahatŋe betyetŋan yâhâwi. Otmu Pestone tembe lâulipne ekyongomu Paulo dâim ġa katŋetâ kinop. ²⁴ Sâp yan Pestone yuwu sâm ekyongop. “Lok kutdâ Akiripa otmu bukulpipne, yuwu sâmune nânġânġet. Yura lohimbi Kaisaria otmu Yerusalem kapiân mansaiŋe nâhâlen taka lok kinsap yu kumunŋe mumbuapġât den hakoek eknohomai. ²⁵ Yawu ġârâmâ nâŋe den âiân katmune kinmu âi pâi tuhum tosa âlâ ki mem tetewan. Yawu ġârâmâ ikŋe nânġân nânġânġaŋeâmâ Roma kunnennanġe denne sâm hârewanġiwuapġât nanġap. Yakât otmâ yâkâlen hânġânġumune ariwuap. ²⁶⁻²⁷ Yâhâ yâkŋe wuân otmu bâleop yakât pâi emetŋan katmune kinsap yakât topŋe nânġâm pâpġuan. Yakât otmâ den imbiâkbân kulemġum kunnennahâlen hânġânġumune arimap sâm pilâwan. Yawu otmâ lok kutdâne Akiripa otmu bukulpipne yeŋe âi pâi tuhuŋetġât tembe lâulipne ekyongomune dâim ġa katŋetâ kinsap. Wuân otmu bâleop yakât topŋe yeŋe mem tetenomai otmuâmâ yakât den pat kulemġum katmune ariwuap.” Yawu sâm Akiripa ekuop.

26

Pauloŋe ikŋe topŋe sâm Akiripa ekuop.

¹ Yawu otmâ Akiripaŋe Paulo yuwu sâm ekuop. “ġâku sârereakdâ nânġâwe.” Yawu sâm ekumu yahatmâ kinmâ yuwu sâm ekuop.

² “Yura lokŋe den haknan sâmai. Yakât otmâ âun yukârâmâ lok kutdâne Akiripa ġânġe nânġânihirâ sârereakmâ nine topne ekġohowe. Yakât otmâ heronġe nânġâhilian. ³ ġânġe Yura nengât orotmemenennġe nânġâm meteat. Otmu Moseŋe ġirem den âlâlâ kulemġuop yakât nânġâm sâm kuanġiain ya gurâ yawuâk nanġat. Yakât otmâ nânġânihirâ nine topne ekġohowe.”

⁴ Nâ naom tipŋe tâŋâlâmbâek Yerusalem kapiân manmâ ġan. Yakât otmâ Yerusalem kapi ambolipŋe otmu kapi âlâlâ Kilikia hânân tatmâ arap ya ambolipŋanġe nânġânihiai. ⁵ Parisaio lokŋe Yura nengât ġirem den âlâlâ tinġâk lâum orotmemenennġe tâŋ tâŋâk watmâ Anitâ mepaem manmai. Otmu nâŋe anġoân opon kâmbukŋan yâhâwan sâp yan embânġâmbâek yâk yenġâlen torokatmâ manmâ ġan. Yâhâ lok haknan sâm kinsaiŋe yakât topŋe nanġai. Yakât otmâ den yukât âiyongorâ ekġohonomaihât dop tap. ⁶⁻⁷ Nâ pâi emetŋan mem katneġetâ mansan yakât topŋe ya âlâhât bia. Anitânġe tâmbâlipnenġe yenġât nânġâm manman kârikŋahât kuningiop yakât bulâŋe mene sâm nen Isirae komot kâiân yâhâp mansain nen kerekŋe omonġe hilâmŋe Anitâ

mepaem biwinenñaje hikum mansain. O, lok kutdâne Akiripa yuwu sâm ek-gohomune nângâ. Anitâñe manman kârikñahât pat kuningiop yakât bulâñe membomgât nanñan. Yakât otmâ Yura lok yuñe den âiân katnekñetâ kinsan. ⁸Yâhâ Anitâñe Yesu Kiristo mumuñambâ mem yahatmu tihitnenñe otmâ tap. Yawu gârâmâ Anitâñe lohimbî mumuñambâ mem yahatnenekbuap yakât Yura lohimbî nombotñaje nângâñetâ ki bulâñe otmop.

⁹Emelâk Yesu Nasaret kapi amboñe yâkât nângâmune giop. Yakât otmâ yâkât den pat âlepñe ki sâm haok tuhuñet sâm lohimbî yâkâlen biwiyenñaje kepeim manminiwi ya mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin yingiminiwan. ¹⁰Yerusalem kapiân manban yan topñe katmâ Anitâhât hotom umai ya yengât kunlipyene yengâlen ari ekyongomune pepa kulemgum nihiwi. Pepa ya mem sâtyene lâum tembe lâu ekyongomune lohimbîñe Yesuhâlen biwiyenñaje kepeim manminiwi ya kiñitñe orowâk meyekmâ pâi emetñan katyekñetâ tathi. Otmu nombotñe den âiân mem katyekmâ yongonjetâ munomaihât sâm hâreyingñetâ nângâmune ârândân olop. ¹¹Otmu nâñe Yura nengât miti emetñe tatmâ arap yan yâhâ mem teteyekmâ Yesu betgunjet sâm mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin yingiwani. Yawu otmâ tepne kâlâp sem pâku lohimbî yengâlen ari nengât miti emetñe kapiyenñan tatmâ arap yan yâhâm gem yongom watyekmâ gawan.

¹²Yawu otyingiwomgât hotom umai ya yengât kunlipyeneñaje pepa kulemgum nihim hângânnohoñetâ bukulpine nombotñe meyekmune Damasiko kapiân ariwin.”

Pauloñe Yesuhâlen biwiyenñaje kepeiop yakât den pat

¹³O, lok kutdâne Akiripa, gâñe nângâñihirâ den torokatmâ yuwu sâmune nângâ. Damasikohât mâtâwân ari hilâm kârikñan himbimâmbâ laninñaje siliñ siliñ sâm hâunenep. Siliñ siliñ sâm hâunenep ya ekmune sikopñe kârikñe pilâm irik irik sâmap ya wangim âlâ kândâkdâ olop. ¹⁴Siliñ siliñ sâm hâunenekmu hâmbiñ gumbiñ otmâ hânân ge pare imunñe yan Yesu Kutdâne Yura nengât denân yuwu sâm eknohop. “Saulo Saulo, gâ wongât iliwetsat? Sosonje yu me ya hilipyongomap sâm yeñe ipñe mem engatñan hikunjetâ dâiakmâ hâhiwin nângâmap. Yakât dopñeâk nâñe mengekma hekuhekmune dâiakmâ hâhiwin nanñat.”

¹⁵Sâmu sâwan. “Gâ âlâ?”

Sâmune kâpeknihim sâop. “Nâ hilipnohom gat. Nâ Yesu. ¹⁶Nâñe âi sâm gihimune hoñ banihim manmâ yâhâwuât yakât tetehihian. Yakât otmâ yahatmâ kin. Wuân me wuân otbuat ya ekgohomune nângâ. Nâñe sâp yiwereñe yu tetehihim den ekgohoan yu otmu hâmbâi sâp âlâen tetehihim den ekgo-howom ya lohimbî hânñan kulemñan manmâ arai ya yengâlen ari ekyongowuat. ¹⁷Ekyongom ariwuât yan Yura lok otmu pâku lok nombotñaje den ya nângâñetâ tâñat otmu mem âlâlâ tuhuheknomai. Mem âlâlâ tuhuheknjetâ yan nâñe tihitge otmâ bâtyenambâ mengekmbom. ¹⁸Otmu mâmâñe otgihimune lohimbî omoñ bâlenñan manmâ Satangât tem lâuwangimai ya yengâlen ari nine den pat âlepñe ekyongorâ nângâñetâ Anitâhât laninñaje biwiyenñan pilâmu hañ sâyingiwuap. Hañ sâyingimu omoñgat manman bâlenjambâ keterakmâ nâhâlen biwiyenñaje kepeinetâ Anitâñe tosayeñe pilâyingiwuap. Tosayeñe pilâyingim nine nanne baratne sâm ikñe lohimbî yengât nângâm manman kârikñahât pat kuyingñeop ya yengât gurâ yawuâk kuyingñeop.” Yesuñe yawu sâm eknohop.

Pauloŋe olop miop yakât ekyongop.

¹⁹ Lok kutdâ Akiripa, torokatmâ yuwu sâmunne nângâ. Yesuŋe himbimâmbâ ge tetenihim den eknohop ya lâum manmâ gan. ²⁰ Lohimbiŋe orotmemeyeŋe bâleŋe bet pilâm Anitâhâlen biwiyeŋe kepeim tem lâuwanŋim lohottjan mannomaihât nâŋe topŋe katmâ den pat âleŋe ya Damasiko kapi ambolipŋe ekyongowan. Otmu kapi ya pilâm Yerusalem kapiân âwurem taka yawuâk ekyongowan. Otmu yapâ ari kapi tipi tapi Yuraia hânân tatmâ arap ya ambolipŋe ekyongowan. Otmu bâiŋeâmâ pâku lohimbi yeŋgâlen ari den pat âleŋe ya ekyongowan. ²¹ Yawu otmâ âwurem taka Yerusalem kapiân yâhâwan. Otmu Anitâ mepaewe sâm opon kâmbukŋan yâhâmunne yan menekmâ nohone sâm otbi. ²²⁻²³ Yamâ Anitâŋe tihitne otmâ gap. Yakât otmâ âun yukârâmâ senyeŋan kinmâ, lok yahat yahatŋe otmu geheŋe, yen kerek Yesuhât den pat âleŋe ekyongowan. Den ekyongowan yu den âiŋe bia. Anitâŋe tihitnenŋe otbe sâm ikŋe hoŋ bawa hângângumu ge lohimbi lok otmâ manop. Yawu gârâmâ lok nombotŋeŋe yâkât hâkâŋ otmâ mem bâleŋe âlâlâ mângâeŋetâ sâtŋum muop. Muowâke yamâ benŋe Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu tap. Yakât otmâ nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbiŋe yâkâlen biwinenŋe kepei manmâ yâhâm munom otmuâmâ nen gurâ yawuâk Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnekuwap. Yesuhât den ekyongowan yu emelâk emet inânŋan Mose otmu Anitâhât poropeteliŋeŋe kulemguwî.” Yawu sâm ekyongop.

²⁴ Pauloŋe yawu sâm ekyongomu Pestoŋe uk sâm yahatmâ den kârikŋan yuwu sâop. “Paulo, gâ biwihe gulip oap. Nângân nângân emetŋan sâp kâlep manmâ gaon yanak mon biwihe gulip oap.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu Pauloŋe yuwu sâm purik pilâwanŋiop. “O lok kutdâne Pesto, biwine ki gulip oap. Den ekgohoan yu bulâŋe. Gârâmâ gâŋeâmâ pup takat. Yakât otmâ Yura nengât topnenŋe ki nanŋat. ²⁶ Yawu gârâmâ bukuhe Akiripaŋeâmâ topnenŋe nângâm meteap. Emelâk embâŋâmbâek Anitâhât poropeteliŋeŋe den kulemguwî yakât bulâŋe tetekŋan tetemu ekmâ yakât topŋe ki hâum pâŋgumap.”

²⁷ Pauloŋe Pesto yawu sâm ekum benŋe purik sâm Akiripa yuwu sâm ekuop. “Lok kutdâne Akiripa, yuwu âihohowe. Anitâŋe emelâk poropeteliŋe den ekyongomu kulemguwî ya nângârâ bulâŋe oap me bia? Nângâmunne biwihaŋe nângârâ bulâŋe oap yakâ.”

²⁸ Sâmu Akiripaŋe sâop. “Gâŋe Yesuhât topŋe eknohorâ yâkâlen biwine in yawu ki katbom.”

²⁹ Sâmu sâop. “Yesuhâlen biwihe in yawu katbuat, me biwihe alitmâ manmâ yâhâwuat yakât ki nanŋan. Yawu gârâmâ Yesuhâlen biwinanŋe kepeim yâkât den pat âleŋe ekgohoan yu gâ otmu lok kinsai yuŋe nângâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋe kepeinomaihât Anitâ ulitŋum mansan. Nâŋe yu ya otmâ mansan yawuâk otmâ mannomaihât nanŋan. Yamâ ipŋe hikunekmâ pâi emetŋan katneketâ kinsan yakât ki yan.” Yawu sâop.

³⁰ Yawu sâm tiŋ pilâmu yahatmâ den emetŋambâ ge itoŋ galaŋ otmâ ariwi.

³¹ Otmu Akiripa, Pesto, Beanikeŋe yuwu sâm alahuwî. “Lok yu den âiân katmâ âi pâi tuhuainâke yamâ benŋe kuŋetâ mumbuapgât dop ki oap. Me pâi emetŋan katŋetâ tatbuapgât dop gurâ yawuâk ki oap.” ³² Yakât topŋe sâm alahu gulahu otŋetâ Akiripaŋe Pesto yuwu sâm ekuop. Roma kunnenŋe ikŋak den sâm hârewanŋiwuapgât Pauloŋe ki sâop mâne gâŋe holandâ ge ari manbuap.” Yawu sâop.

27

Wanğa patonje Paulo mem Roma kapiângen ariop.

¹ Pestonje Paulo hângângumu Roma kapi Italia hânân tap yan ariwuapgât sâpne kalop. Yâhâ sâp ya tâlâhumu tembe lâulipnje ekyongomu Paulo pâi emetjambâ mem saru ginñan gejetâ peneyingiw. Yâhâ Roma yengât tembe lâu komot âlâ, kutyenje “Roma lok kutdâhât komot,” ya yengât kunyenje âlâ, kutje Yulio sâp, yâkne Paulo otmu pet kulem lok nombotnje âlâ galemyongoâk sâp Pestonje bâtnan katyekbi. ² Otmu sâp yan wanğa pato âlâ Aramitem kapi yakembâ taka talop. Wanğa ya Asia saru ginñan kapi tipi tapi tatmâ arap yan ariwe sâp olop. Yawu otmâ lok âlâ, kutje Aristako sâp, yâk Tesalonike kapi Makeronia hânân tap ya ambonje, yâk orowâk wanğaen yâhâwin. ³ Wanğaen yâhâmunje yapâ pilâm menenekmâ ariop. Emet haj sâmu wanğa ya Siron kapiân arimu Yulionje Paulo nângâwanjimu wanğaembâ ge bukulipnje yengâlen ariwin. Bukulipnje yengâlen arimunje sot um ninginjetâ nemunje mâtâpgât senje âlâlâ menduhum ningiwi. ⁴ Ya mem pilâyekmâ âwurem ge wanğaen yâhâmunje menenekmâ ariop. Otmu ariwinângembâ siru pato pilâmu yakât otmâ Kipiro mâtuña otmu Asia hân pato ya hohetyetñan ariwin. ⁵ Otmu Kilikia Pampilia hân hâlâñmâ ari saru gulunje hâtikgum ba Mira kapi Likia hânân tap yan ariwin. ⁶ Yan ari wanğaembâ gewin. Otmu wanğa âlâ Alesandiria kapiângembâ taka talop yanje Italia hânângen ariwe sâp olop ya Yulionje mem teetop.

⁷⁻⁸ Yakât otmâ wanğa yan yâhâmunje menenekmâ ari siru pato pilâmu yanak lohotñanâk Kiniro kapiân ariop. Yan ari sirunje wi sâp wanğa mem purik pilâwe sâp otmu kapi ya wangim Kirit mâtuña yakât hân potonje, kutje Salomoni sâp, ya waratgum ariwin. Otmu saru gulunje âlâ, kutje Saru Gulunje Âilonjo sâp, ya Lasia kapi gotñan tap yan arine sâp hâi hâinje otmu ariwin.

Wanğa ya guhulakbuap yakât den Paulonje ekyongop.

⁹ Saru gulunje yan tatmunje sikop sâpne tâlâhuop. Yakât otmâ Paulonje girem den yuwu sâp Yulio, wanğa ambonje otmu nep lok yengât kunyenje ekyongop. ¹⁰ “Sâmune nângâñet. Kapi yu pilâm arinomgât dop âlâ ki oap. Yâhâ pilâm arinom otmuâmâ siru pato bâleñe pilâmu wanğa guhulakmu senje âlâlâ biatmu sarunje nen kerek harannongowuap yakât nângâm kiwilin oan.” ¹¹ Yawu sâp ekyongomu nep lok yengât kunyenje otmu wanğa ambonjanje denje kuwanjimitâ Yulionje yâk yetgât denâk nângâop. ¹² Yâhâ saru guluñan tatbin ya ekñetâ sikop sâpñan wanğanje yan tatbuapgât dop ki olop. Yawu gârâmâ Kirit mâtuña yan saru gulunje âlâ tap, kutje Poiniki sâp. Poiniki saru gulunje yakât hân hâmeñanje siru kâtâpgumap. Yakât otmâ Yulionje yuwu sâp eknongop. “Poiniki saru guluñan ari tatnom. Otmu gelâk sâpne tetemu yapâ pilâm Roma kapiângen arinom.” Yawu sâp ekyongomu yapâ pilâm ariwin.

Siru pato pilâop.

¹³ Otmu betnennehembâ siru inin kumu ip sâhâtewi ya mem dâinjetâ gamu wanğanje menenekmu Kirit ginne hâlâñmâ ariwin. ¹⁴ Arimunje punñehembâ siru pato bâleñe pilâop, yakât kutñe Kahu sâp, ¹⁵ yanje kum wanğa lâum purik pilâwe sâp olop. Yawu otmu hâhiwin pato nângâmâmâ pilâm in tatmunje ihilâk mahilâk otmâ ariop. ¹⁶ Arim arim arim mâtuña tipinje, kutñe Kauta sâp, yakât nombotgen arimunje tipinje âlepñe olop. ¹⁷ Yâhâ wanğa yakât dingi

saruân gemap sâm nep lok yanje mem dâinjetâ wanja kaknjan yâhâmu sâhâwi. Otmu neŋ kârikne âlâ, yakât kutne Siriki sâm, yan wanja ya yâhâmap sâm yâkne sângum pato ya dâinjetâ gemu betnennehembâ siru pato bâlene pilâmu ariwin. ¹⁸ Emet harj sâmu siru pato bâlene kumu wanja gemap sâm senje âlâlâ nombotne saru kâlehen lâum pilâmunne gemu ariwin. ¹⁹ Otmu emet harj sâmu siru yawuâk kumu yakât otmâ senje âlâlâ bâine lâum panmunne giop. ²⁰ Otmu omoŋe hilâmne siru kârikneâk kum imu yan elem patone kâtâpnongomu omoŋ sahapop. Yawu otmâ hiliwahonom sâm biwinnenje orotok sâop.

Pauloŋe den ekyongom mem hewewenjuhuyehop.

²¹ Siru kârikneâk kumu yan lok nombotne sot ki nemâk tatbi. Yawu tatnjetâ Pauloŋe yuwu sâm ekyongop. “Den ekyongowan ya nângânetâ bulâne olop mâne Kirit mâtuŋan tep sânduk tatbâin. Yawu otmâ senje âlâlâ kiŋgitne orowâk ki gulip otbâp. ²²⁻²⁶ Yawu gârâmâ ambone Anitâne anjelo âlâ hângângumu ge omoŋe tetenihim nohonmâ yuwu sâm eknohop. “Gâne Roma yengât kunyene yâkâlen ari den ekuwuatgât Anitâne sâm kalop. Anitâne nângâhahimu lok gâ orop wanjaen taiŋe ki hiliwahonomai. Yakât otmâ ki kiŋgitgahât otbuat.” Yawu sâm eknohop.

Bukulipne, yuwu sâmune nângâm biwiyene huruŋ sâek. Wanja yuŋe bulânanâk huhuakmâ gulip otbuawâke yamâ benne nenâmâ ki hilipnonguwap. Siru pato bâlene pilâm wanja lâum putuk pilâmu mâtuŋa âlâhât sâtŋan kumu huhuakbuap. Yawu otmu nenje âlepne hikinnjan yâhânom. Anitâhât anjeloŋe den yawu eknohomu nângâm biwi yâhâp ki oan. Den eknohoap yukât bulâne bulânanâk tetewuap.” Pauloŋe yawu sâm ekyongom biwiyene mem hewewenjuhuop.

²⁷ Siru pato bâlene pilâmu wanja ya bam gam purik gurik otmu tatmunne Sande yâhâp pesuk sâop. Otmu omoŋe tânâmŋan wanja nep lokne “hân utâpguain mon” sâwi. ²⁸ Yawu sâm “yakât dopne pilâm ekne,” sâm ip pilânetâ amokŋan ge kumu yan yakât dopne mita lok konok nerek lok âlâhât balâk nerek yawu olop. Otmu yapâ tipine ari âlâku ya pilânetâ ge kumu yan yakât dopne mita lok konok nerek lok âlâhât bânombot yawu olop. ²⁹ Otmu neŋ kâriknjan yâhâmain sâm kiŋgityeŋahât otmâ, wanja betŋan anja imbât talop ya pilânetâ giop. Yawu otmâ “emet harj sâek,” sâm ulitgum tatbi. ³⁰ Tatmâ nep lokne pilânenekmâ arine sâm otmâ diŋgi âlâen yâhâ den mem yuwu sâwi. “Nenne diŋgi yu mem wanja hâmenjan yâhâ wanjahât anja âlâ pilâmunne gewuap.”

³¹ Yawu sânetâ nângâm Pauloŋe Yulio otmu tembe lâulipne yuwu sâm ekyongop. “Nep lok yuŋe pilânenekmâ arinjetâmâ, nen saruân gemunne harannongowuap.”

³² Yawu sâm ekyongomu ipne mem diŋgi sâhâwi ya hârem pilânetâ diŋgi ya saru kaknjan ihilâk mahilâk bam ariop.

³³ Emet engatne nângâmu yan Pauloŋe lok kerehâk yuwu sâm eknongop. “Nen sot ki nem tatmunne Sande yâhâp pesuk yap. ³⁴ Yâhâ wâtnenne houŋ sâmapgât sot nene. Sot nemunne wâtnenne tin tin sâmu wanjaŋe neŋ kâriknjan yâhâm huhuakbuap yan âlepne hikiângen yâhânom.” ³⁵ Yawu sâm eknongom Anitâ mepaem sot âlâ mem niop. ³⁶ Otmu nenje ekmâ biwinnenjaŋe holanjakmu sot mem newin. ³⁷ Yâhâ wanjaen tatbin nen lok 276 sot ya mem

nemunje tepnenje ârândârj olop. ³⁸ Yawu otmâ nep lokje wanja biwinjambâ sot lâum saruân pilâjjetâ gemu wanja yanje hewewenj otmâ ariop.

Wanja ya huhuahop.

³⁹⁻⁴⁰ Emet harj sâmû hân ya ekmunje ki keterahop. Yawu otmâ saru atenje âlâen yâhâmunje neñ biae ekmâ, nep lokje “wanjanje yan ari ginjan yâhâek,” sâm wanjahât anja yakât ip hâreñjetâ gemu sângum pato ya dâñjetâ yâhâmu sirunje mem saru ginjan yâhâwe sâm olop. ⁴¹ Yawu gârâmâ ya wangim neñ kârikñan yâhâop. Neñ kârikñan yâhâmu hâmenje kârikñe otmâ tatmu saru pato pilâm wanja betje ya kumu huhuahop.

⁴² Kumu huhuakmu “pet kulem lokje saru kakñambâ yolonj otmâ arimai,” sâm tembe lâunje yongone sâm otbi. ⁴³ Yongone sâm otñjetâ yan kunyenjanje Paulo ya kumai sâm kuyingjop. Kuyingim “yolonj otmâ manmainje soñ pilâm gem arinjet,” sâm ekyongomu lok nombotjanje soñ pilâm ge yolonj otmâ ba hikiângen yâhâwi. ⁴⁴ Otmu yolonj ki otmâ manbinje wahap âlâ, nak papanje pato yawuya mem kakñan yâhâñjetâ lokoyekmu yâhâwi. Yawu otmâ nen kerekñe hikiângen yâhâwin.

28

Melite mâtuñan ariwi.

¹ Hikiângen yâhâ mâtuñan yakât kutje nângâne sâm ambolipñe âiyongomunje kutje “Melite” sâm eknongowi. ² Yâhâ gelâk ningimu bâlâpñahât otmunje yâkñe buku otningim kâlâp hâwurum uñjetâ semu nângâm ikaiakmâ tatbin. ³ Kâlâp nângâm ikaiakmâ tatmunje yan Paulonje launjanje kârârj kârârj sâm kâlâp âlâ hâwurum katmu siop. Yawu otmu hâmiwuk âlâ kâlâp biwinjambâ ga yolondonj sâm bâtnjan ihm kepeim kinop. ⁴ Yawu otmu kapi ambolipñanje ekmâ yuwu sâm alahuwi. “Lok âlâ kumu muop yakât matje. Sarunje ki harangumu muap. Yawu gârâmâ saru ginjan yâhâmu matje yu tetewanjiap.” ⁵ Yawu sâñjetâ Paulonje hâmiwuk ya bâtnjambâ kum pilâmu gemu kâlâpñe siop. Kâlâpñe semu Paulo hâmiwukñe ki ihioy yawuyaek otmâ bânje welâm welâm olop. ⁶ Yawu otmu ekmâ yuwu sâwi. “Hâmiwukñe ihimu yakât hâkñe suk sâmû in yawu gem mumbuap mon?” Yawu sâm dâñjâk ekmâ kinbi. Ekmâ kinmâ yu ya ki tetewanjiop yakât otmâ ekmâ sâwi. “Lok yu hewukñe lok. Hâkñe yâhâp.”

Lok âlâ mesek olop ya Paulonje henjenjuop.

⁷ Lok kutdâ âlâ, kutje Popilio sâm, yâkñe kapi tatbin ya hâlâñmâ manop. Yâhâ lok yanje buku otningim emetjan dâinenekmu yâhâ orowâk im tatmunje hilâm kalimbu pesuk sâop. ⁸ Otmu Popilio âwânjanje tepñan arimu mesek olop. Mesek otmâ tatmu Paulonje yâkâlen ba Anitâ ulitgum kunjan mem henjenjuop. ⁹ Mem henjenjuop yakât den pat ya sâm haok tuñjetâ nângâm lohimbî mesek topñe topñe teteyingjopñe takañjetâ mem hengemyongop. ¹⁰ Mem hengemyongomu yakât matje lohimbî nombotjanje tep âlep nângâwanjim senje âlâlâ yahat yahatñe mem taka ningiwi. Yawu otmâ mâtuñan yan manmunje emetsenje kalimbu pesuk sâop. Yâhâ gelâk sâpñe tâlâhumu kapi ya pilâm arine sâm otmunje kapi ambolipñanje heronje nângâningim mâtâpgât natik lâum wanjaen katñjetâ talop.

Melite ya pilâm Roma kapi patoen ariwi.

¹¹ Otmu emelâk sikop sâpñe tâlâhuop sâp yan wanja pato âlâ Alesandiria kapiângembâ taka talop. Yâhâ Alesandiria kapi ambolipñanje lâpioyenje yâhâp,

boho boho, ya ulityotgom manmai. Yakât otmâ wanğa ambonjaņe lâpio yakât umutņe hâwim wanğa hâmenjan lâum kânângâmu kinop. Yakât otmâ wanğa yakât kutņe “Lâpionenņe boho boho” sâm kunbi. ¹² Wanğaen yâhâmunņe yapâ menenekmâ ari Sirakusi kapiân ariop. ¹³ Yan ari tatmunņe hilâm kalimbu pesuk sâmû yapâ ari siru pato pilâm mem awawi guwawi tuhunenekmu Lehioim kapiân ariwin. Emet haņ sâmû, betnenņehembâ siru pato pilâmû ari hilâm yâhâp pesuk sâmû yan Puteoli kapi Italia hânân tap yan ariwin. ¹⁴ Yan ari wanğaembâ gemunņe kapi ambolipņe Yesuhâlen biwiyenjaņe kepeim manbiņe taka mem buku otninginetâ orowâk manmunņe sande konok pesuk sâop. Otmu yapâ pilâm Roma kapiângen ariwin. ¹⁵ Mâtâwân arim tatmunņe Yesuhât komotņe Roma kapiân manbiņe nengât den pat nângâwi. Yawu otmâ nombotņe taka Apio kapiân tatmâ mambotningiwi. Nenne yan arimunņe penangiakbin. Yâhâ nombotņe âlâneâmâ taka kapi âlâ, kutņe Angim Bero Emet Kalimbu sâm, yan mambotninginetâ arimunņe penangiakbin. Yan Paulone yekmu biwiņe holaņakmu Anitâ mepaem tep herone nângâop.

Paulone Yesuhât den pat âleņe Yura yengât papatolipyeņe ekyongop.

¹⁶ Roma kapiân arimunņe tembe lâu yengât kunyenjaņe Paulo nângâwanġimu pâi emetņan ki katbi. Yawu otmâ emet tâņâlân katņetâ tembe lâu konokņe galemgumu orowâk manowot.

¹⁷ Hilâm kalimbu pesuk sâmû Yura yengât papatolipyeņe gaņetâ den otnom sâm Paulone den katmu yâk yengâlen ariop. Yawu otmâ yâkņe nângâwanġim gaņetâ yuwu sâm ekyongop. “Bukulipne, nine topne ekyongomune nângâņet. Yura bukulipnenņe Yuraia hânân manmai me pâku lohimi yengâlen ari manmai yâk ki mem bâleyekmâ manmâ gan. Me emelâk embâņâmbâek tâmbâlipnenņe Mosehât girem den âlâlâ lâum orotmemenenņe topņe topņe katningiwi ya ki longâem manmâ gan. Yawu otmâ uwawapņe bia manmâ gawanâke yamâ benņe bukulipnenņe nombotņe Roma lok yengâlen ari den imbiâk haknan sâwi. Yakât otmâ Roma yengât tembe lâulipņe Yerusalem kapi yakât pâi emetņan mem katneketâ tatban. ¹⁸ Pâi emetņan mem katneketâ tatmune Roma yengât kunlipyenjaņe topņe girawuhât den âiân katneki ya nângâne sâm âi pâi tuhunekbi. Âi pâi tuhunekņetâ mumbomgât dop ki olop. Yanak holaņneke sâm otbi. ¹⁹ Yawu otbiâke yamâ benņe Yura papatolipnenņe kârikņe otmâ kuyinginetâ yapâ gâtņe Roma lok kutdâņe denne nângâm hârenihiwuapgât sâwan. Yâhâ nâņe papatolipne den âiân katyekbe sâm ki otman. ²⁰ Anitâņe Yura nengât thitnenņe otmâ ikrņe hoņ bawanġe hângângumu gewuapgât nângâm biwinenņe memâk manmain. Yawu gârâmâ Anitâņe emelâk hângângumu giop biwinenġe yawu nanġan. Yakât otmâ pâi emetņan katneki. Yâhâ Anitâhât hoņ bawanġe yâkât topņe ekyongowe sâm dâiyekmune takai.”

²¹⁻²² Sâmû sâwi. “Bukulipnenņe Yuraia hânân manmainġe gâhât den ki kulemgum katņetâ takap. Me lok âlâ ki hângângunġetâ nengâlen taka sâm bâlehiihimu nângâwin. Yawu gârâmâ lohimi hânġan kulemġan manmâ araiņe Yesuhât komot yengât sâm bâleyingimai. Yakât otmâ gâhât nângân nângânân tap ya ekngorâ nângâne sâm oain. Yawu gârâmâ âun yukârâmâ ki alahunom. Hâmbâi bukulipnenņe nombotņe ki takai yâk orowâk taka tatmunņe den huhunom.” Yawu sâm ekuwi.

²³ Yawu sâm den huhunomgât sâp katbi. Otmu sâp sâwi ya otmu omoņânâk Yura lok dondâhâlâkņe Paulohât emelan yâhâ menduhuakbi.

Menduhuakñetâ Anitâñe tihityeñe otmap yakât den pat âlepñe Paulone ekyongomu emet nñj sâop. Otmu emelâk embâñâmbâek Mose otmu Anitâhât poropetelipñaje den kulemguiwi yakât bulâñe Yesuhâlen teteop yakât topñe kâsikumu yññgñetâ nâñgâwi. Yawu otmâ biwiyene Yesuhâlen katñetgât nâñgâm enñgatyenjan giop. ²⁴ Yâhâ nombotñaje denñe nâñgâñetâ bulâñe olowâke yamâ benñe nombotñe âlâñeâmâ nâñgâñetâ nahat otmu bet pilâwi. ²⁵ Yawu otmâ den kakñan sahaññetâ Paulone yuwu sâm ekyongop. “Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe poropete lok âlâ, kutñe Yesaia sâm, den yuwu sâm ekumu kulemguiwi yakât bulâñe yengâlen teteap.

²⁶ “Gâñe Isirae lohimbi yengâlen ari yuwu sâm ekyongo. “Anitâñe yuwu yap. Yeñe biwi pâlâmñe otmâ nâhât den nâñgâñetâ tâñât otmap. Otmu nâhât hâkâñ otmâ nâñgâm kâkâsuk otmâ kâhâeneksai. ²⁷ Yakât otmâ biwiyene alitmâ nâhât topne ki nâñgâñetâ keterakyññgiwuap. Yawu otmâ hiliwahonomai.” Den yawu tap.

²⁸ Yakât otmâ yuwu sâmune nâñgâñet. Anitâñe lohimbi kerek nengât tihitnenñe otbe sâm oap yakât den pat pâku lohimbi yengâlen ari ekyongonongât sâm ningiop. Ekyongomunñe nâñgâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyenaje kepeinomai.” ²⁹ Paulone yawu sâm ekyongomu den kakñan sahaññim pilâm emelambâ gem ariwi.

Paulo Roma kapiân manmu yambu yâhâp pesuk sâop.

³⁰⁻³¹ Paulone Roma kapiân manmu yambu yâhâp pesuk sâop. Otmu sâp yan lohimbi kiñitñe orowâkñe yâkâlen arñetâ Anitâñe tihityeñe otbe sâm nanñe Yesu hâñgâñgumu giop yakât den pat ya pahâk ekyongop. Otmu Yesu Kiristohâlen biwiyene katñet sâm enñgatyenjan giop. Yawu. Anitâ gâ orop manbuap.

Nâ bukuhe,
Luka

Roma Pauloŋe Roma yengâŋt ekap kulemgum katyiŋgiop.

O bukulipne,

¹⁻⁵ Yen Roma kapi ambolipŋe Anitâŋe Yesu Kiristohât pat kuyiŋgim yâkât komolân torokatyeŋop. Nâ Paulo, nâŋe pepa yu kulemgum katyiŋgian.

Yesu Kiristo, Anitâhât nanŋe, Dawitihât senâmbâ gâtŋe

Bukulipne, Anitâŋe Yesu Kiristo hâŋgâŋgumu giop yâkât hoŋ bawa manmâ gaman. Lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe Kiristohât topŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu biwiyeŋe yâkâlen katŋetgât Anitâŋe menekmâ aposolo âi sâŋm nihimu den pat âlepŋe ekyongom manman. Den pat yakât topŋeâmâ emet inânŋan Anitâŋe poropeteliŋe ekyongomu Miti pepaen kulemguwi ya yuwu tap. Anitâhât nanŋe, Kutdânenŋe Yesu Kiristo yâkŋe Yura nengât tâmbânenŋe, lok pato âlâ, kutŋe Dawiti sâŋm, yâkât senâmbâ gâtŋe. Yawu gârâmâ Anitâŋe kulem âlâ kândâkdâ miop yamâ Yesu Kiristo mumuŋambâ mem yahalop. Yâkât nâŋgâmunŋe Anitâhât nanŋe tâŋ tâŋâk otmap. Otmu Anitâŋe ikŋahâk tep âlep nâŋgânihim nanŋe hâŋgâŋgumu ge nâhâlen tetem aposolo âi sâŋm nihioŋ. Âi sâŋm nihimu yaŋak benŋe pâku lohimbine biwiyeŋe yâkâlen katmâ denŋe lâuŋetgât ya yengâlen ari den pat âlepŋe ekyongom manman. ⁶⁻⁷ Yen Roma kapi ambolipŋe Yesu Kiristohât tem lâuwaŋgim manŋetgât Anitâŋe wawaeyekmâ yâkât komolân torokatyeŋop. Yakât otmâ Awoŋnenŋe Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristo yâkŋe engatyetŋeâk otmâ nâŋgâyiŋgim tihityeŋe otmutâ biwi nâŋgân nâŋgânenŋe hikuakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât nâŋgâyiŋgim ulitgum gaman.

Pauloŋe Roma kapi ariwom nâŋgâm biwiŋeŋe mem manop.

⁸ Topŋe katmâ yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Emelâk yeŋe Yesu Kiristohât den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋe katmâ tem lâuwaŋgim gai yakât den pat yu lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe nâŋgâŋetâ âilonŋo otmap. Yakât otmâ Yesu Kiristohât wâtŋan kinmâ yengât nâŋgâm Anitâ Awoŋne mepaem mansan. ⁹ Yawu otmâ manmâ Anitâŋe âi sâŋm nihioŋ ya biwiŋe tiŋâk kepeim pâku lohimbine yâkâlen biwiyeŋe kepeim manŋetgât ya yengâlen ari nanŋahât den pat âlepŋe ya ekyongomune nâŋgâm biwiyeŋan katŋetâ bulâŋe yâk yengâlen tetem gap. ¹⁰⁻¹² Otmu dop yawuâk Roma kapi ambolipŋe Yesu Kiristohâlen biwiyeŋe tiŋâk kepeim manŋetâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgiâkgât nanŋan. Yawu nâŋgâm haonŋmâ ârandâŋ “girawu otmâ takam yekbe” sâŋm Anitâ ulitguman. Yawu gârâmâ Anitâŋe nâŋgânihimu yengâlen takawom yanâmâ biwinenŋe kepeiakmâ konohâk otmu yan tânahom yâkâlen biwi nâŋgân nâŋgânenŋe tiŋâk kepeimunŋe kârihem tatbuap. Yawu nâŋgâm Anitâ ulitgum manmâ gan ya yâkŋe nanŋap.

¹³ Yawu otmâ pâku lohimbi kapi wosapâ me wosapâ mansai yâk yengâlen ari den kâsikum yingimune biwiyeŋe Kiristohâlen katbi. Yakât dopŋeâk yengât bukulipŋeŋe nombotŋe Anitâhât topŋe ki nâŋgâmaiŋe Kiristohâlen biwiyeŋe katŋetgât yengâlen taka yâkât den pat âlepŋe ekyongowom. Yakât biwiŋeŋe hikuman yamâ mâtâpgât hâum pâpguman. ¹⁴⁻¹⁵ Lohimbi kerek ya

yengâlen ari den pat âlepņe ekyongomune nângâņetgât Anitâņe âi sâm nihiop. Yakât nângâm lohimbî nombotņe pepa emetņan yâhâm nângân nângâņeņe orop mansai otmu nombotņe pepa emetņan ki yâhâwi, otmu Girik lohimbî kapi tete manmâ nep âlâlâ tuhumai, otmu pâku lohimbî kâlepņehen me bârâ betņehen manmai, ya hârokņe Yesuhât topņe nângâņetgât nângâņingim mansan. Yakât otmâ Roma yengâlen taka den pat âlepņe ekyongowe sâm biwine hewewen otmu yengân.

16-17 Bukulipne, Yesuhât den pat âlepņahât topņe yuwu sâmune nângâņet. Lohimbî âlâ me âlâ, nen Yura lohimbî aņgoânâk den pat âlepņe nângâm Kiristohâlen torokatbin, me yen pâku lohimbî den ekyongomunņe yawuâk yâkâlen torokatbi, nen hârokņe yâkâlen biwinenņaņe kepeim mannom yamâ Anitâņe tosanenņe pilâningim manman kârikņahât pat kuningiop yakât bulâņe menom. Anitâ Wâtgât Amboņe yâkâlen biwinenņaņe kepeim mannom yamâ ki hâum pâpgunom. Den yan yuņe emelâk poropete âlâņe den kulempuop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbî âlâ me âlâņe Anitâhâlen biwiyeņaņe kepeim tem lâuwanņinomai yamâ manman kârikņan mannomai.”

Pâku lohimbî yengât topyeņe

18 Bukulipne, pâku lohimbî yengât nângâm den âlâ yuwu sâmune nângâņet. Pâku lohimbî yengât topyeņeâmâ yuwu. Yâkņe bukulipyene otmu lohimbî wosaken me wosaken mansaiņe Anitâhât den nângâņetâ bulâņe otmap sâm den ya kurihim Anitâ betbaņgim orotmeme kiņgoņ otmâ mansai. Yakât otmâ Anitâņe pâku lohimbî betyongomu mansai yakât topņe ekyongomune nângâņet. 19-20 Kândik mindikum, Anitâņe ikņe wâtņan kinmâ hân himbim kândikyotgom wahap topņe topņe kalop yapâ gâtņaņe yâkât topņe ikņiâk tap ya kerek ekmâ nângâmai. Wahap topņe topņe kalop yan ikņe wâtņahât towatņe tetemu ekmai. Ekmâ tat tat memeņe kârikņe tatbaņgiap yawu nângâmai. Yawu nângâm Anitâ ki ekmain yamâ yâkņe wahap âlâlâ kalop yan ikņe topņe tetemu ekmai. Yakât otmâ Anitâhât topņe ki nangain sâm irelaknomaihât dop âlâ ki tap. 21 Yawu gârâmâ Anitâņe wahap topņe topņe kalop yamâ lohimbî nombotņaņe yâkât bāt towatņe ekmâ yan ki ewe katmâ mepaemai. Yawu otmâ yanak nângân nângâņeņe gulip malap otmu wahap tâņgât me hâliņe bia yawuyakât nângâņetâ yahatmap. Yawu nângâm biwi nângân nângâņeņe maņguakmu nângâņetâ ki keterakmap. 22 Yawu gârâmâ nângân nângânnenņe orop mansain yawu sâm nângâm tâpikgumai. 23 Yawu nângâm tâpikgum Manman amboņe Anitâ yahat yahatņe yâk betbaņgimâmâ senņe âlâlâ topņe topņe, nâi seloņ, me soņgo bau, me hambe gumbam, umutyene hâwiņetâ kundenyeņe tetemu ya mepaemai. Me Porom Lâpio yawuya yengât umutyene hâwim kânângâņetâ kinmu yakât nângâņetâ bulâņe otmu mepaemai.

24 Yawu otņetâ yakât Anitâņe betyongomu yeņe nângân nângâņeņeâk watmâ yuwu otņetâ kiņgoņ otmap. Emet huhumai, me kâwâ konda otmai, me wahap ki orotņe otmai. 25 Yâhâ Anitâhât den bulâņe hâkâņ otmâ bet pilâm den perâkņe nângâņetâ bulâņe otmu Anitâ Hân Himbim Amboņe betbaņgimai. Betbaņgim ikņak wahap topņe topņe kalop yakât nângâņetâ yahatmu yanâk biwiyeņaņe kepeim manmai. Yamâ nenâmâ yawu ki otnom. Nenâmâ Anitâ konok mepaem manmâ yâhânom. Ya bonņanâk.

26-27 Yâhâ pâku lohimbijê manman kiŋgoŋ manŋetâ Anitâjê yekmu bâlemu betyongomu yaŋak yeŋe eŋgatyêŋeak otmâ orotmeme kiŋgoŋ ya witgum yuwu otmâ manmai. Lohimbi miakmâ orowâk manmai orotmeme ya pilâmai. Yawu otmâ imbilipyeŋe loklipyeŋe pilâyekmâ imbi bukulipyeŋe orop ekŋâleŋgim otmâ hilipgumai. Otmu loklipyeŋe gurâ yawuâk imbilipyeŋe pilâyekmâ bukulipyeŋe orop ekŋâleŋgim orotmeme kiŋgoŋ otmâ. Yawu tâpik gupik otmâ manmai yakât huhoŋjê mesek topjê topjê teteyiŋgimâp.

28 Otmu Anitâhât den bulâjê nâŋgâŋetâ nahat otmu betbaŋgim nâŋgâm gulip manmai. Yakât otmâ Anitâjê betyongomu biwi nâŋgân nâŋgânyêjê gulip malap otmu orotmeme kiŋgoŋ me âlepjê ya ki ekmâ ketetmai. Yawu otmâ yan orotmeme kiŋgoŋ otmâ manmai. 29 Orotmeme kiŋgoŋ otmâ otmâ nâŋgâmâ yamâ yuwu. Kâwâ konda otmâ. Me sen buhu buhu oraŋgimai. Me bukulipyeŋe yeŋgât iri sikum me senjê âlâlâ tatyŋgimâp ya ekŋâlem mene sâmbiwiyeŋe nâŋgâmâ. Me dewaeak dewaeak manmai. Me wawi, me misijem nemai, me kâirahomai, me nâŋgâm bâleŋgimai. Me ahom hioŋakmai. Me bukulipyeŋe yongoŋetâ mumai. 30 Me bukuhât den belâŋen sâsâ. Me sâmbâleŋgimai. Me âwâ mâmâlipyeŋe yeŋgât lauyeŋe ki lâumai. Yawu otmâ yan yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu Anitâhât nâŋgâŋetâ gemap. Otmu bukulipyeŋe yeŋgât yawuâk nâŋgâŋetâ gemu mem ge karakmai. Otmu wuân me wuân kândikum otjêtâ dondâ bâlewuap yakât nâŋgâŋetâ biwiyeŋanâk kinmap. 31 Yawu otmâ hep torehenlipyeŋe, me imi ata, me wârâ tou ya orop we âlep ki nanŋgimâ. Me bukulipyeŋe orop den hikumai yamâ ki watai. Me tepyeŋe kou kâlâp semu kuk oraŋgimai yan kaok ki oraŋgimai. Kuk yawuâk tatmâ yâhâekgât den hâmeân hâlulu sâmai. Me lohimbi âlâ me âlâjê umatjê kakŋan manmai ya ki yekmâ nâŋgâyiŋgimai. 32 Lohimbi âlâ me âlâjê orotmeme bâleŋe topjê topjê yawuya otmâ yamâ hem kâlâwân ge hiliwahonomai yakât Anitâjê den sâmbi kalop. Lohimbi den ya nâŋgâm heŋgeŋgumaijê kunyeŋe kârikjê otmâ orotmeme bâleŋe ya tâtâemâk otmâ mansai. Yawu gârâmâ buku nombotjêjê orotmeme bâleŋe yawu otmâ yamâ yekmâ herone nâŋgâyiŋgimai. Pâku lohimbi yeŋgât topyeŋeâmâ yawu.

2

Yura lohimbi yeŋgât topyeŋe

1-2 Yawu gârâmâ Yura lohimbi yeŋgât nâŋgâm yuwu ekyongomune nâŋgâŋet. Pâku lohimbijê orotmeme kiŋgoŋ otmâ manmai ya yeŋgât manmanyêjê ya yeŋe ekŋetâ bâlemu nâŋgâm bâleyiŋgimai me sâmbi hâreyiŋgimai. Yawu gârâmâ yâkŋe otmâ yakât dopjêak yeŋe gurâ yawuâk otmâ. Yakât otmâ yeŋe sâmbi hâreyiŋgimai yakât dopjêak Anitâjê yen gurâ sâmbi hâreyiŋgiwuap. Yanâmâ yâkât senŋan sâmbi buiaknomaihât dop âlâ ki otbuap. 3 Pâku lohimbi nombotjêjê orotmeme kiŋgoŋ otmâ manmai yamâ Anitâjê sâmbi hâreyiŋgim yakât matjê yiŋgimâp yaŋe ârândâŋ otmap, yeŋe yawu nâŋgâmâ. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâjê bukulipyeŋe yeŋgât manmanyêjê ekmâ nâŋgâm bâleyiŋgim sâmbi hâreyiŋgimâp yamâ bukulipyeŋe manman bâleŋe otmâ yawuâk torokatmâ otmâ. Yawu gârâmâ sâp patoen Anitâjê orotmeme kiŋgoŋ wuân me wuâŋgât matjê umatjê yiŋgiwuap yanâmâ lohimbi yawuya ki wangiyekbuap. Yamâ yiŋgimu menomai yakâ. 4 Yakât otmâ yuwu ki nâŋgânomai. “Anitâjê wawaenenekmâ kuk in yawu ki otmap. Me ki tepjê kou kâlâp semap. Yakât otmâ yâkŋe ki den

âiân katnenekmâ matŋe umatŋe ningiwuap,” yawu ki nângânomai. Yawu nângânomai yamâ nângâm hilipgunomai. Yakât topŋe yuwu sâmunenângâŋet. Yeŋe orotmemeyeŋe kiŋgoŋ ya bet pilâm Anitâhâlen biwiyenŋe kepeim manŋetgât yâkŋe wawaeyekmâ tihityeŋe otbe sâm mambotyŋgimap. Yeŋe yakât nângâŋetâ porap otmap.

⁵⁻⁶ Nângâŋetâ porap otmu kunyeŋe kârikŋe otmâ betbaŋgimai. Yawu otmâ orotmeme kiŋgoŋ yawuya torokatmâ otmâ mannomai yamâ sâp patoen Anitâŋe lohimbi kerek nengât manmannenŋahât matŋe âlâku ikŋjâk ikŋjâk kâpekningiwuap. Sâp yanâmâ matŋe âlâhât tipŋe yŋgimu menomai.

⁷⁻¹¹ Anitâŋe Yura lohimbi me pâku lohimbi kerek nengât biwinenŋe ekmâ konohâk menduhunenekmâ matŋe dopnenŋan tâŋ tâŋâk kâpekningiwuap. Otmu sâp patoen Anitâŋe nângâningimu yahatmu ikŋe senŋan koko salehâk kinmâ manman kârikŋan mannom sâm lohimbi nombotŋe yâkâlen biwiyenŋe kepeim orotmeme âilonŋo lonŋo otmâ manmai. Yawu otmai yamâ Anitâŋe nângâyŋgimu yahatmu nan baralipne koko salek sâm manman kârikŋahât bulâŋe yŋgimu biwiyenŋe huruŋ sâwuap. Yâhâ lohimbi nombotŋe yehâhât nângâŋetâ yahatmu tepyeŋe umatŋe otmu Anitâhât den kum manman kiŋgoŋ manmai. Lok yawuyamâ Anitâŋe kuk otyŋgim matŋe umatŋe yŋgimu mem hâhiwin dondâ nângâmbisâi.

¹²⁻¹⁵ Anitâŋe Yura lohimbi me pâku lohimbi kerek nengât biwinenŋe ekmâ otbin mewin yakât matŋe tâŋ tâŋâk kâpekningiwuap yakât topŋe sâmunenângâŋet.

Anitâŋe ikŋe nângân nângânŋan tatmap ya Mose ekumu girem den âlâlâ kulempuop. Yakât otmâ Yura lohimbi âlâ me âlâŋe girem den ya nângâm ki watmai yâhâmâ Anitâŋe yekmu ki ârândânŋ otmap. Lohimbi âlâ me âlâŋe girem den âlâlâ kerek lâum mansai yâhâmâ yekmu ârândânŋ otmap. Yawu gârâmâ Yura lohimbi kerekŋe girem den ya lâum hâum pâpŋum tosa miai. Yakât otmâ Anitâŋe den âiân katyekmâ matŋe umatŋe yŋgiwuap.

Yâhâ pâku lohimbi yâhâmâ Anitâŋe girem den ya ki ekyongop. Yawu gârâmâ ki nângâm yehâhât otmâ hilipgum tosa memai. Ya âlâkuâk torokatmâ otnomai yamâ yawuâk matŋe umatŋe yŋgimu menomai.

Yawu gârâmâ Anitâŋe ikŋe nângân nângân ya biwi nângân nângânyenŋan katmu orotmeme âlepŋe me orotmeme bâleŋe yâhâp yâhâp ya ekmâ ki-wilimai. Yawu otmâ Anitâhât nângân nângân ya pâku lohimbi âlâ me âlâŋe enŋatyeŋaŋak otmâ watmai yan girem den ekyongomu watmai yawu oap. Yâhâ yawu otŋetâ ârândânŋ otmap yan biwiyenŋe sânduk sâmap. Yâhâ otŋetâ bâlemap yaŋe biwi nângân nângânyenŋan hâumu otmâ hilipguain sâm biwiyenŋan nanŋangimai. ¹⁶ Yakât otmâ den pat âlepŋe yakât pâŋe konok yuwu sâmunenângâŋet. Hâmbâi mâne sâp pato tetewuawân Anitâŋe sâmu Yesu Kiristoŋe nen hârok biwinenŋahât topŋe ekmâ sâm hâreningim tihân otmain memain me biwinenŋanâk nângâmain yakât matŋe ya âlâku ambonŋan ambonŋan ningiwuap.

Yura lohimbiŋe yehâhât nângâŋetâ yahalop.

¹⁷ Yâhâ Yura lohimbiŋe yehâhât nângâŋetâ yahatmu yuwu sâmai. “Nenâmâ Yura lohimbi. Emelâk Anitâŋe nângâningimu yahatmu ikŋe pat kuningiop. Yakât kakŋan Mose ekumu girem den âlâlâ kulempuop yakât topŋe nenŋahâk nângâmain. Yakât otmâ Anitâŋe tihitnenŋe otmu ikŋe komot bulâŋe man-sain.” Yawu nângâm yehâhât nângâŋetâ yahatmap. ¹⁸ Yâhâ yeŋe yuwu me

yawu otņetgât Anitâņe sâam kalop yakât topņe yuwu nângâmai. “Nenņeâmâ girem den yakât topņe nângâm henņengum yaņak benņe orotmeme bâleņe ya ekmâ ketetmâ orotmeme âlepņeâk otmâin. ¹⁹⁻²⁰ Yawu otmâ girem den ya nângâmunnje biwinnenjan hâumu manman bulâņahât mâtâp ya teteningimu tâņ tâņâk watmain. Yakât otmâ pâku lohimbiņe mâtâp ya ki nanņai yâhâmâ Anitâhât den kâsikum yingimunnje nângânomaihât dop tap. Me nombotņaje girem den ya ki lâum manmâ mâtâp tâpikgumai yamâ tiripyngomunnje mâtâp ya tâņ tâņâk watnomai. Me nombotņaje ihilâk mahilâk manmai yamâ kuwikyekmunņe âilonņo mannomai. Me nombotņaje nângâņetâ ki keterakyiņgimap yamâ ekyongomunnje harj sâyiņgiwuap.” ²¹ Yeņe nângâm tâpikgum mâtâp ya tâņ tâņâk ki watmai. Yamâ topņe girawuhât otmâ bukulipyņe mâtâp ya watņet sâam den kâsikum yingine sâam oai? Yâhâ lohimbiņe senņe âlâlâ kombo ki miangiņet sâam ekyongomai. Yamâ wongât otmâ yeņe gurâ kombo mianņimai? ²² Me loklipyņe me imbilipyņe betyeņehen ki kionņet sâam ekyongomai. Yamâ benņe yeņe gurâ buku nombotņe yeņgât imbilipyņe orop ihilâk ekņâleangimai. Otmu kasalipyņeņe Porom Lâpio mepaemai ya ekņetâ dondâ bâlemap. Yamâ wongât yeņe gurâ yâk yeņgât opon kâmbukņan yâhâ Porom Lâpio tatmawân senņe âlâlâ kâmbukņe sâam katmai ya kombo meyiņgimai? ²³ Anitâņe Yura lohimbi nenğât nângâm girem den Mose ekumu kulemguop. Yeņe yakât yawu nângâm yeņahât nângâņetâ yahatmap. Yamâ benņe girem den ya loņgâeņetâ pâku lohimbiņe yekmai yan Anitâhât nângâņetâ gemap. ²⁴ Den yan yuņe emelâk poropete âlâņe den kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Yura kapi ambolipņaje orotmeme bâleņe otmâ mansai. Yakât otmâ pâku lohimbiņe Anitâhât nângâņetâ dondâ gemap.”

²⁵ Otmu yakât torokatmâ yuwu sâamune nângâņet. Anitâņe Yura lohimbi nângâyiņgim manman âlepņahât pat kuyiņgiop yakât otmâ hâkyeņe torehenņan undip tuhuangimai. Yawu tuhuangim girem den tâņ tâņâk watmai yanâmâ Anitâņe nângâyiņgimap. Yawu gârâmâ girem den ya kumai yanâmâ hâkyeņan undip tap yakât nângâm undip ki tuhuangiwi yawu yekmu otmap. ²⁶ Yawu gârâmâ pâku lohimbi yeņgât sâam manman âlepņahât pat ki kuyiņgiop yakât otmâ hâkyeņe torehenņan undip ki tuhuangimai. Yamâ Anitâņe ikņe nângân nângânņambâ girem den ya Mose ekumu kulemguop. Yâhâ pâku lohimbiņe girem den ya pâpgumai ya yeņgât biwiyeņan Anitâhât nângân nângân tatmap ya tâņ tâņâk watmai. Yanâmâ Anitâņe yekmâ nângâyiņgimu hâkyeņe torehenņan undip tap yawu otmap. ²⁷ Yura lohimbi hâkyeņe torehenņan undip tap yeņe girem den sâalikum topņe nângâm henņengumai yamâ ki lâumai. Yakât otmâ pâku lohimbi hâkyeņe torehenņan undip ki tap yaņe Anitâhât nângân nângân watmaiņe sâp patoen yen mem den âian katyekmâ sâam hâreyiņginomai. ²⁸ Yakât topņe yuwu sâamune nângâņet. Anitâņe lohimbi yeņgât nângâm manman âlepņahât pat kuyiņgiop ya girawu yaņe yakât bulâņe menomai? Lok yaņe imbiâk hâkyeņe torehenņan undip tuhuangim topyene kurihiakmâ lohimbi senyeņan kinmâ Anitâ mepaemai yâkņe bulâņe ya ki menomai. ²⁹ Yâhâ Wâtgât mâmâņahât Heakņe lohimbi mem hewewej tuhuyekmu Anitâhâlen biwiyeņaje kepeim mansai yâkņe bulâņe ya menomai. Lohimbiņe Anitâhâlen biwiyeņaje kepeimai ya yeņgât nângâyiņgimu ârândâņ otmap. Yaņeâmâ bukulipyņeņe nângâyiņgiņetâ ya-halâkgât ki nângâmai.

3

Anitâne Yura lohimbi kerek ki betyongop.

¹ Kândikum emelâk Anitâne Yura nengât tâmbâlipnenne yengât nângâyîngimu yahatmu ikne pat kuyîngiop. Yakât otmâ hâknenne torehennan undip tuhuangim gamain. Anitâne nângâningimap yakât topne yuwu tap.

² Anitâne ikne den bulâne ya tâmbâlipnenne ekyongomu yakât ambonje otbi. Yawu otmâ pâku lohimbi yengâlen ari yakât topne ekyongonjet sâm yîngiop. Sâm yîngiop yanak sâp yiwerenje nen meneneksap.

³ Yawu gârâmâ nengâlen gâtne kîngitne orowâkne Anitâhâlen biwiyenaje ki kepeim manmâ gai. Yawu otmâ gai yakât matne Anitâne nen Yura lohimbi kerek betnongowuap me bia? ⁴ Yamâ bia kârikne. Yakât otmâ lohimbine Anitâ orop biwiyenaje hikuakmâ konohâk otmu den hikuwi. Den ya kelangatmâ âlâ sâmâi, otmu nombotne hârem pilâmai. Yawu gârâmâ yâkne otmai yawu Anitâne ki otmap. Den yan yuñe emelâk lok âlâne den kulemguoap ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“O, Anitâ, nenñe otmunñe bâlemap yan den sâm hâreningirâ ekmunñe ârândâñ merândâñ otmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne nângâm bâlehihijetâ ki bonñe otmap.”

⁵ Yawu gârâmâ logkât nângân nângân watmâ den yuwu ekyongomune ekñet. Nenñe otmunñe bâlewuap yan Anitâne den sâm hâreningimu lohimbine nângâñetâ sâtne otmu mepaenomai. Mepaenomai yakât kakñan matne umatne ningiwuap yakât otmâ nângâm bâlewangim imbiâk umatne ningiap yawu sâmunñe ki ârândâñ otbuap. ⁶ Yawu gârâmâ nenñe otmunñe bâlemap yan Anitâne imbiâk matne umatne ningimap otmuâmâ sâp patoen biwinenñahât topne nângâm den sâm hâreningimu ki ârândâñ otbuap. Yawu gârâmâ Anitâne imbiâk mambiâk otningimap yawu ki nângânom.

⁷ Yâhâ nângân nângân âlâ yuwu ki nângânom. Nenñe Anitâ orop biwinenñaje hikuakmâ konohâk otmu den hikuwin. Den yamâ nombotne hârem pilânom. Yawu gârâmâ nenñe otmain yawu Anitâne ki otmap. Yâhâ nenñe den nombotne hârem pilânom yanâmâ Anitâne ki betnongowuap yakât nângâm lohimbine mepaenomai. Anitâ mepaenomai yan topne girawuhât otmâ den sâm hâreningim matne ningiwuap? ⁸ Yâhâ lohimbine witgum mepaenjetgât nenñe ihilâk otneâk nângânom yamâ dondâ bâlewuap. Yawu gârâmâ lohimbi nombotñaje imbiâk nâhât ihilâk otmunñe bâleâkgât nângâmap sâmâi. Yawu sâm den haknan sâmâi. Lohimbi nombotñaje yawu nângâmai yamâ hâmbâi sâp patoen Anitâne matne yîngimu menomai.

Nen kerekñe otmunñe bâlemu tosa orop manmain.

⁹ Bukulipne, Anitâne Yura lohimbi nengât nângâmu yahatmu pâku lohimbi yengât nângâmu gemap me bia? Yamâ bia kârikne. Nen Yura lohimbine pâku lohimbi yengât amutyenjan katnenekmu mansain. Yawu ki tap. Nenñe yen pâku lohimbi orop orotmemenenñe bâlene me manman kîngonj otmâ gain. Yakât otmâ nen kerekñe matne menomgât pat mansain. ¹⁰ Den yan yuñe emelâk poropete nombotñaje den kulemgowi ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi kerekñe koko salek me uwwapñe bia ki mansain. ¹¹ Nengâlen gâtne âlâ me âlâne Anitâhât nângân nângânñe girawu tap ya ki nângâm manmain. Me lok âlâ me âlâne Anitâ ki ewe katmâ mepaemain.

¹² Otmu Anitâne mâtâp yuwuâk watmâ manñet sâm katningiop yamâ lok kerekñe tâpikgum mâtâp bâlenjan manmâ gain. Yawu gârâmâ lok

hârokne buku oranġim uwawarġe bia mannomġât dop âlâ ki tap. ¹³⁻¹⁴ Otmu lok muġetâ hanyongomunġe tâtuk sâġ hâkyeġe korokne bâleġe pilâmap yakât dopġeâk lohimbi nombotġarġe den perâkne sâġ bukulipyenġe kâityongomai. Otmu hâġewuk me soronġ hambeġe yawuyarġe ningimtu mumain yakât dopġeâk lohimbi yawuyarġe bukulipyenġe orop sâġ bâlearġimmai. Me den bâleġe hâiakmai. ¹⁵ Otmu lokġe kapam kune sâġ in yawu tepyenġe kâlâp semu yahatmâ kapam kumai. ¹⁶ Otmu haoġmâ ârândânġe bukulipyenġe yenġât nânġâm bâleyinġim mem âlâlâ tuhuyekmâ manmanyenġe hilipġumai. ¹⁷ Yawu otmâ bukulipyenġe orop biwi nânġân nânġânġenġarġe ki hikuakmâ konohâk otmap. ¹⁸ Lohimbi yawuyarġe Anitâhât nânġâm ki ewe katmai." Topnenġeâmâ yawu.

¹⁹⁻²⁰ Otmu Anitâhât den yakât topġe yamâ yuwu. Yura lohimbi kerekne yâkât den tem lâuwanġim mannehât girem den âlâlâ Mose ekumu kuleġuop. Yawu ġârâmâ nenġe yâkât girem den ya watmâ tem lâuwanġimain yamâ hâum pâpġumain. Yakât otmâ nenġe pâku lohimbi orop yâkât senġan kinmâ sârereakmunġe nenekmu ârândânġe otbuapġât dop âlâ ki tap. Yâhâ yâkât girem den nânġâmmain yan biwinenġan hâumu tosa orop mansain sâġ nanġanġim anġulakmain.

Kiristoġe manman bâleġahât paġġoġâmbâ holaġnenehop.

²¹ Yawu ġârâmâ Anitâġe tosanenġe pilâninġim tihitnenġe otmap yakât mâtâp âiġe teteop. Yakât topġe nânġâmunġe keterakningiâkġât emet inânġan Mose otmu poropete lok nombotġarġe den kuleġuwi. Yawu ġârâmâ mâtâp âiġe yarġe girem den hânġiġe orop ki lâuaksawot. Mâtâp âiġe yakât topġeâmâ yuwu. ²²⁻²⁴ Nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbi dop konohâk mansain. Topnenġe kâsiwahomunġe ikġiâk ikġiâk otbuapġât dop ki tap. Nen kerekne otmunġe bâlemu tosa orop manmain. Yawu manmunġe Anitâġe nenekmu ki ârândânġe otmap yawu nânġâmmain. Yawu ġârâmâ Anitâġe ikġahâk wawaenenekmâ Yesu Kiristo hânġânġumu ge sârerenekmâ kawenenġan kinmâ howanân kuġetâ muop. Yâkâlen biwinenġarġe kepeim manmunġe Anitâġe nenekmu ârândânġe otmu Kiristoġe manman bâleġahât paġġoġâmbâ holaġnenehop.

²⁵⁻²⁶ Otmu yakât torokatmâ sâġmune nânġâġet. Emelâk embânġân tâmbâlipnenġarġe orotmeme bâleġe otmâ manbi yakât matġe Anitâġe in yawu ki yinġiop. Yawu ġârâmâ orotmeme bâleġe otminiwi yakât nânġâmu dondâ bâleop yakât topġe tetekġan eknehât ikġe nanġe Yesu Kiristo hânġânġumu ge nengât tosaġât otmâ muop. Yawu otmu biwinenġe yâkâlen katmunġe Anitâġe nengât kaok nânġâninġim tosanenġe pilâninġiop.

²⁷⁻²⁸ Den ekyongoan yukât topġe yuwu sâġmune nânġâġet. Nenġahâk otmâ Anitâhât girem den tâġ tâġâk lâum manmâ gamunġe nenekmu ârândânġe otbuapġât dop tap me bia? Yawu bia. Yawu tap mâne nenġe hâknenġe mepaembâin. Yakât otmâ mâtâp konok tap yamâ yuwu. Yesu Kiristohâlenâk biwinenġarġe kepeim manmunġe Anitâġe nenekmu ârândânġe otmap.

²⁹ Yakât otmâ yuwu sâġmune nânġâġet. Anitâ Tihit tihit ambonġarġe enġat yâhâp ki otmap. Yawu otmâ nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi mâtâp ikġiâk ikġiâk ki sâġ ningiop. Yâhâmâ tihitnenġe otbe sâġ menduhunenekmâ mâtâp konohâk sâġ ningiop tap. ³⁰ Yakât otmâ nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi orop Yesu Kiristohâlen biwinenġarġe kepeim manmain yanâmâ Anitâġe nenekmu ârândânġe otmap. ³¹ Yawu ġârâmâ Moseġe girem den âlâlâ

kulemguop ya ki gulip olop. Yakât otmâ nenŋe biwinenŋe yâkâlen kepeim denŋe tem lâuwanŋim manmain yan girem den ya lâumunŋe nengâlen bulâŋe tetemap yawu oap.

4

Awarahamŋe Anitâhâlen biwiŋaŋe kepeim manop.

¹ Nengât tâmbânenŋe âlâ, kutŋe Awaraham sâŋ, yâkŋe manman girawu manmu Anitâŋe ekmu ârândâŋ olop ya ekma nâŋgâne. ² Awarahamŋe ikŋahâk otmâ manman âilonŋo manmu yakât Anitâŋe ekmu ârândâŋ olop mâne ikŋahâlâk nâŋgâmu yahatbâp. Yawu gârâmâ ikŋahât ki nâŋgâmu yahalop. ³ Yakât topŋe Mosenŋe kulemguop ya yuwu tap.

“Anitâŋe Awarahamgât pat sâŋ kuwanŋiop ya Awarahamŋe nâŋgâm yâkâlen biwi nâŋgân nâŋgânŋaŋe kepeim biwi yâhâp ki otmâ manop. Yawu otmâ manmu Anitâŋe biwiŋe ekmu ârândâŋ olop.”

⁴ Yakât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Nenŋe âi tuhum manmain yakât hâmenŋe sâŋ tewetsenŋe ningimai. Yâhâ tewetsenŋe ningimai yan “Âo, tewetsenŋe yinŋiain yuâmâ tep âlep nâŋgâm in kâsikum yinŋiain,” yawu ki sâmai. Âi tuhumain yakât hâmenŋe sâŋ tewetsenŋe ningimai. ⁵ Yâhâ Anitâŋe yeŋe otmai yawu ki otmap. Lok âlâ me âlâŋe nengât tosa pilâningiâk sâŋ Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmai ya yeŋgât biwiyeŋahât topŋe nâŋgâm tosayeŋe pilâyinŋimâp. Yâhâ lok nombotŋaŋe nenŋahâk yu ya tuhunom yakât matŋe tosanenŋe pilâningiwuap yawu sâmai yamâ ki nâŋgâyinŋimâp. Topŋe yawu tap.

⁶ Otmu tâmbânenŋe Dawitiŋe yakât topŋe nâŋgâop yamâ yuwu. Anitâŋe nengât orotmeme bâlenŋe me âlepŋe ya ki ekma ketetmâ yakât dopŋan matŋe kâpekningimâp. Yawu otmâ lok âlâ me âlâŋe biwiyeŋe yâkâlen katŋetâ tatmap ya yeŋgât nâŋgâyinŋimu ârândâŋ otmap. Lohimbi yawuyeŋe heronŋe kakŋan manmâ otbi mewi yakât ki gorâyinŋiwuap. Dawitiŋe yawu nâŋgâm yan den kulemguop yamâ yuwu tap.

⁷ “Lok âlâ me âlâŋe orotmeme bâlenŋe otminiwi ya yeŋgât tosa Anitâŋe pilâyinŋim yakât ki nâŋgâwuap. Lohimbi yawu yaŋeâmâ biwi heronŋe nâŋgâmai. ⁸ Yawu manmunŋe Anitâŋe matŋe umatŋe ki ningiwuap nâŋgâm heronŋe kakŋan manmai.”

⁹ Yâhâ heronŋe kakŋan manmâ yâhânomai yakât Dawitiŋe kulemguop yamâ Yura lohimbi nen konok meneneksap me bia? Yamâ bia. Yen pâku lohimbi orop heronŋe kakŋan manmâgât kulemguop. Yakât otmâ Awarahamŋe olop yakât den pat Mosenŋe kulemguop ya yâhâpŋe ekne. Yamâ yuwu tap.

“Anitâŋe Awarahamgât pat kuwanŋiop ya nâŋgâm biwi nâŋgân nâŋgânŋaŋe Anitâhâlen kepeim biwi yâhâp ki otmâ manop. Yawu otmâ manmu Anitâŋe ekmu ârândâŋ olop.”

¹⁰ Yâhâ Awarahamŋe girawu olop yakât Anitâŋe ekmu ârândâŋ olop? Ikŋak hâkŋe torehenŋan undip tuhuahop yakât otmâ Anitâŋe ki ekmu ârândâŋ olop. ¹¹ Anŋoân hâkŋe torehenŋan undip ki tuhuahop yan Anitâŋe pat kuwanŋiop yakât nâŋgâm biwi nâŋgân nâŋgânŋaŋe yâkâlen kepeim biwi yâhâp ki olop. Yawu otmu Anitâŋe ekmu ârândâŋ olop. Ekmu ârândâŋ olop yakât kakŋan yakât nelâmnohomâp sâŋ hâkŋe torehenŋan undip tuhuahop. Yakât topŋe yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Awarahamŋe hâkŋe torehenŋan undip ki tuhuahop yan Anitâŋe biwiŋe ekmu ârândâŋ otmu pat kuwanŋiop.

Yakât otmâ pâku lohimbi hâkyeje torehenjan undip ki tuhuangim mansaije Anitâhâlen biwiyeja je kepeim manjetâ yekmu ârândâj otmap. Yakât otmâ emelâk Awarahamgât pat kuwangiop ya yawuâk kuyingimu yâkât sen mansai. ¹² Otmu Yura lohimbi hâknenje torehenjan undip tuhuangimain nengu Awarahamje olop yawuâk otnom otmuâmâ Anitâje nengât nângâmu Awarahamgât sen bulâje otbuap.

¹³ Yâhâ Anitâje girem den Mose ki ekumu kulenguop yan Awarahamje biwi je yâkâlen kepeim manop. Yawu manmu Anitâje ekmu ârândâj olop. Yakât otmâ hân himbim kândikyotgowân wahap topje topje katmu yapâ tetem sambe sambe oap ya galem gum yâhâmbisâi sâm Awaraham otmu yâkât sen orowâk kuningiop. ¹⁴ Yakât topje yuwu sâmune nângâjet. Anitâje Awarahamgât pat kuwangiop yakât bulâje mene sâm nennjahâk yu ya otmâ menomgât dop talop mâne Anitâje pat kuwangiop ya hârem pilâmbâp. Yakât otmâ Anitâhâlen biwi nângân nângânnenja je kepeim tem lâuwangim manbâingât mâtâp biatbâp.

¹⁵ Yâhâ lohimbi kerekje nennjahâk Anitâhât den lâum pâp gumain. Yawu torokatmâ mannom yakât matje Anitâje kuk otningim matje ningimu menom. Yawu gârâmâ Anitâje girem den ki sâm kalop mâne, ki tatbâpgât otmâ ki kumbâin. Yawu gârâmâ lohimbi kerekje lâum pâp gum gamunje bâleop.

¹⁶ Awarahamje Anitâhâlen biwi ja je kepeim manmu ekmu ârândâj otmu pat kuwangiop. Yawu gârâmâ nenje yawuâk Anitâhâlen biwinenja je kepeim mannom yakât emet inânjan ikje engatjeâk otmâ nengât sâm pat ya torokatmâ kuningiop. Pat yakât bulâje biatningimappât nenje biwinenje Anitâhâlen kinmap me bia ya ikjak ek mâ nângâmap. Otmu girem den lâumain me ki lâumain yakât ki nângâmap. Topje yuwuhât nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi orop biwinenja je yâkâlen kepeim Awarahamgât sen bulâje mansain. Yakât otmâ pat kuwangiop yakât bulâje hâmbâi menom. ¹⁷ Yakât otmâ Anitâje Awarahamgât pat kuwangim yuwu sâm ekuop.

“Nâje lohimbi komotje komotje gâhât sen sâm katyekmune nângâhihi jetâ yahatbuap.” Den yawu tap.

Awarahamje biwi je Anitâhâlen tinjâk kepeim manmu ekmu ârândâj olop yakât otmâ pat kuwangiop ya ki hârewangiuap. Pat ya tetewuap yakât emet inânjan nângâm kuwangiop. Yakât otmâ ikjak nângâop ya yawuâk tetem henge nguop. Otmu Awarahamgât pat kuwangiop ya nengât torokatmâ kuningiop ya menomgât lohimbi kerek mumu jambâ mem yahatnenekbuap.

¹⁸ Yakât Anitâje Awaraham ekuop ya yuwu tap.

“Gâhât biwihambâ kâu pato kândâkdâje hurundu j sânomai.”

Yawu sâm ekumu nângâmu bulâje otmu ya tetenihiâk sâm biwi ja je kepeim biwi yâhâp ki otmâ manminiop. Yawu manop yakât otmâ Yura lohimbi me pâku lohimbi nen kerekje yâkât sen bulâje mansain. ¹⁹ Yâhâ Awarahamgât yambu 100 otbomâk otmu yan Anitâje pat kuwangim den hikuop. Yawu otmâ naom membâwât gât dop yamâ emelâk wangimu kâsi manmâ gaowot. Yawu manoworâke yamâ Awarahamgât biwi je ki giop. ²⁰⁻²¹ Yawu manmâ Anitâhât den yakât nângâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ gaop. Anitâje pat kuwangiop yakât bulâje mem tetenihiwuap sâm biwi ja je yâkâlen kepeim kârikje otmâ manminiop. ²² Yawu nângâm manminiop yakât Anitâje ekmu ârândâj olop. ²³ Anitâje den Awaraham ekuop yamâ yâkât konok nângâm ki sâop. Nen Awarahamgât sen bulâje mansain nen

kerek nengât sâop. ²⁴⁻²⁵ Anitâŋe Kutdânenne Yesu âi sâŋ waŋmâ hâŋgâŋgumu ge tosanenŋahât otmâ sâreŋenekmâ kawenennan kinmu kasalipnennanŋe kuŋetâ muop. Yakât nâŋgâm nenŋe Anitâhâlen biwinenŋanŋe kepeim manmunŋe nenekmu ârândâŋ otbuap nâŋgâm Kutdânenne Yesu mumuŋambâ mem yahalop.

5

Anitâŋe kaok nâŋgâŋingimap yakât nâŋgâm heronŋe otbisâin.

¹ Kutdânenne Yesu Kiristonŋe tosanenŋahât otmâ muop yâkâlen biwinenŋanŋe kepeim manmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmu kaok nâŋgâŋingimap yamâ topŋe yuwu. ² Anitâŋe ikŋe engatŋeak otmâ tihitnenŋe otbe sâŋ Yesu Kiristo hâŋgâŋgumu ge muop. Mum yahatmâ nenŋe Anitâ orop manmongât mâtâp âiŋe mem teteningim yâkâlen yâhâop. Yawu olop gârâmâ nenŋe biwinenŋanŋe yâkâlen kepeimunnŋe Anitâŋe tihitnenŋe otmu manmain. Yâhâ yâk orop himbimân mannom yakât nâŋgâm heronŋe otmâ biwinenŋanŋe kepeim manmâ yâhânom. ³⁻⁴ Yawu gârâmâ biwinenŋanŋe Kiristohâlen kepeim manmunŋe lok nombotŋanŋe nâŋgâm bâleningim mem âlâlâ tuhunenekmai. Yawu tuhunenekmaiâke yamâ benŋe biwinenŋanŋe ki orotok sâmap. Yakât otmâ Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmu orowâk himbimân manmongât pat kuningiop yakât bulâŋe nenom nâŋgâm mannom. ⁵ Yawu manmunŋe Anitâŋe wawaenekmâ ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋgumu ge biwinenŋe mem hewewenŋe tuhumu yâkât wâtŋan manmâ yâhâm bulâŋe menom.

⁶ Yâhâ nen lok bâleŋe nenŋahâk tânahom pat yakât bulâŋe menomgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ bulâŋahât pâpğumaingât Anitâŋe Kiristo kawenennan kinmâ mumbuap sâŋ sâp kalop ya ekmu ârândâŋ otmu hâŋgâŋgumu ge nengât sâŋ muop. ⁷ Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât nenŋan hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Bukunenŋe âlâŋe tânngom uwawapŋe bia manmap ya kasalipŋanŋe taka kune sâŋ otnomai yanâmâ nenŋan gâtŋe lok âlâŋe bukunenŋahâlâŋen otmâ nâŋgâmu heronŋe otmu sârerem kinmu kuŋetâ mumbuap. Yâhâ bukunenŋe âlâŋe girem den ya tâŋ tâŋâk watmap yamâ kalemeŋe orop ki manmap. Yâhâ kasalipŋanŋe taka kune sâŋ otnomai yanâmâ nen kerekŋe yâkâlengen otmâ ki sâreŋenom. “Otmâ ambonŋe ikŋahâk sâreŋehâk,” sânom. ⁸ Yawu gârâmâ nenŋe bukulpnenŋe otyiŋgimain yawu Anitâŋe ki otningimap. Nenŋe otmunŋe bâlem gaop yan tosa orop manminiwin yan Anitâŋe wawaenekmâ ikŋe nanŋe Kiristo hâŋgâŋgumu ge sâreŋenehop. Sâreŋenekmâ kinmu kuŋetâ muop yan Anitâhât biwiŋe ekmain. ⁹⁻¹⁰ Yâhâ nenŋe embâŋân manmâ gawin yan Anitâ betbangimunnŋe nâŋgâm bâleningimu manbin. Yawu gârâmâ nanŋe hâŋgâŋgumu ge kawenennan kinmu kuŋetâ muop. Kuŋetâ muop yâkâlen torokatmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmu kaok nâŋgâŋingiop. Yawu otmâ buku otningim Kutdânenne mumuŋambâ mem yahalop. Yakât otmâ manman kârikŋan katnenekmu orowâk manmâ yâhâmbisâin. Yakât nâŋgâmunne uruk uruhâk otmâ. ¹¹ Otmu Kutdânenne Yesu Kiristohâlen biwinenŋanŋe kepeimunnŋe Anitâŋe buku otningiop yawu nâŋgâm mepa sanŋan otbangim heronŋe kakŋan mannom.

Aramŋe Anitâhât den kuop yakât huhopŋe mumu teteop.

¹² Yawu gârâmâ embâŋâmbâek orotmeme bâleŋe otminiwi yakât matŋe mum gaminiwi. Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Tâmbânenŋe Aramŋe

Anitâhât den kum otmâ hilipguop yakât matŋe Anitâŋe mumuhât pat kuwanŋiop. Yawu otmu yapâek orotmeme bâleŋe torokatmâ otmâ ganjetâ ganjetâ sâp yiwerenŋe yuâmâ nen kerekŋe yawuâk otmâ gain. Yakât otmâ mumuhât pat mansain. ¹³⁻¹⁴ Yâhâ embânân Aramŋe Anitâhât den ya loŋgâem otmâ tâpikguop. Otmu yapâek Anitâhât nelâm yongomu enŋatyenŋeak watmâ otŋetâ bâleminiop yakât huhopŋe mum gara gara otbi. Yawu gârâmâ Anitâŋe girem den âlâlâ Mose ki ekumu kulemguop yan yawu otbi. Yawu otbi otmu Aramŋe kândikum Anitâhât den kum otmu bâleop ya orop ki lâuhawot, yawu nâŋgâmain.

Yâhâ den sâm aran yukât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât Aram yet Yesu Kiristo yetgât sâwe. ¹⁵ Yâk yetgât topyetŋe ikŋiâk ikŋiâk yakât otmâ manmangât mâtâp yâhâp tiripnongowot. Âlâ yuwu. Aramŋe otmâ tâpikguop yapâek lohimbî kerekŋe orotmeme bâleŋe otmain. Yawu otmâ mumuhât pat manmâ gain. Otmu benŋe âlâmâ yuwu. Anitâŋe ikŋe enŋatŋeak otmâ tihitnenŋe otmâ manman kârikŋahât pat kuningiop yakât topŋe ikŋiâk tap. Yakât bulâŋe meŋet sâm Yesu Kiristoŋe nâŋgâningim ge lohimbî kerek nengât sâm muop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim manmunŋe menenekmu ikŋe orowâk manmâ yâhâmbisâin. Yakât nâŋgâmunne uruk uruhâk otmap.

¹⁶⁻¹⁷ Otmu Aram yet Yesu Kiristo yetgât manman bulâŋe yamâ ikŋiâk ikŋiâk oap. Aramgât yan yakâlâk sâwe. Aramŋe Anitâhât den loŋgâem otmâ tâpikguop yanâk yakât matŋe “mumbuap” sâm hârewanŋiop yapâek mumu yu teteop. Yâhâ Yesu Kiristoŋe âwânŋahât denŋe tem lâuwânŋim nengât tosanenŋahât otmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ mum yahalop. Yâkâlen biwinenŋaŋe kepeimunŋe Anitâ Awoŋnenŋaŋe nâŋgâningim lok kingitŋe orowâk tosanenŋe pilâningiop. Pilâningim ikŋahâk tihitnenŋe otmu orowâk manman kârikŋan mannom.

Kiristoŋe manman kârikŋahât mâtâp meningiop.

¹⁸⁻¹⁹ Yakât otmâ yuwu nâŋgânom. Anŋoân Aramŋe Anitâhât den loŋgâem otmâ tâpikguop yapâek lohimbî kerekŋe orotmeme bâleŋe otmâ gawi. Yakât otmâ Anitâŋe Aramgât “mumbuap” sâm hârewanŋiop. Yakât dopŋeak munomai sâm den sâm hâreyiŋgiop. Topŋe yawuhât nen mumuhât pat manmâ gain. Yawu gârâmâ Yesu Kiristoŋe âwânŋahât denŋe tem lâuwânŋim kawenenŋan kinmu kuŋetâ mum yahalop. Yâkâlen biwinenŋaŋe kepeimunŋe manman bâlenŋahât paŋŋoŋâmbâ menenekmâ manman kârikŋahât pat kuningiop.

²⁰⁻²¹ Anitâŋe girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop yakât yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Anŋoân Anitâŋe ikŋe nâŋgân nâŋgân lohimbî biwiyenŋan kalop ya ki watmai. Lohimbîŋe yeŋe enŋatyenŋeak watmâ otŋetâ bâlem gaop. Yawu gârâmâ girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop ya otmâ hilipguminiwin yakât sâlikum nâŋgâmunŋe topnenŋe tetemu aŋulakbin. Aŋulakmâ yan mumuhât pat otbin yakât nâŋgâmunŋe biwinenŋe giop. Yakât otmâ biwinenŋe dondâ gemu bâlemain sâm Anitâŋe ikŋe enŋatŋeak otmâ Yesu Kiristo hâŋgângumu ge manman kârikŋahât mâtâp meningiop. Yakât otmâ nenŋe yâkâlen biwinenŋaŋe kepeimunŋe âwânŋaŋe nenekmu ârândânŋ otmap. Yawu otmâ manman kârikŋahât kapiân yâhâmunŋe orowâk manbisâin.

6

Manman bâleŋe bet pilâwin ya âlâkuâk ki miwirikum mannom.

1 Den ekyongoan yukât topje yuwu ki nângânôm. “Yesu Kiristone sârerenenemâ kawenennjan kinmu kujetâ muop. Yakât otmâ Anitâje nenekmu ârândâj otmu haonmâ ârândâj tosanenje pilâningimap. Tosanenje yawu pilâningim yâhâwuap nângâm orotmeme bâleje ya witgum otmâ yâhânôm.” Yawu nângâmain yamâ nângâm hilipgumain. 2 Mâtâp yawuya âlâ ki tap. Emelâk Kiristohâlen biwinenje katmâ manman bâleje bet pilâwin ya girawuhât otmâ miwirikum witgum otmâ mannom. Ya ki orotje. 3 Yakât topje teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângâjet. Kiristo kujetâ mumu hanguwi. Yâhâ yâkâlen biwinenjae tinâk kepeiwin yan manmannenje hângiye ya biatningimu Kiristone muop yakât dopjeâk toen katnenekbi. 4 Anitâ Wâtgât Amboje ikje wâtjambâ Kiristo mumujambâ mem yahalop yakât nângâmunje âlâ kândâkdâ otmâp. Otmu yakât dopjeâk mâmâje otningimu manman ânje mem denje tem lâuwangim mannehât nângâmap. Yakât otmâ Kiristohâlen torokatmâ manmannenje bâleje bet pilâwin ya girawuhât otmâ miwirikum witgum otmâ mannom. Ya ki orotje.

5 Nenje Kiristohâlen biwinenjae hikuakmâ konohâk otmâ mansain. Yakât otmâ Kiristone manmanje ki alitmâ muop yakât dopjeâk manmannenje hângiye ya pilâwin. Yawu gârâmâ Anitâje Kiristo mumujambâ mem yahalop yakât dopjeâk sâp pato tetewuwân mumujambâ mem yahatnenekmu Kiristo orowâk biwinenjae hikuakmâ konohâk otmu mannom. 6-7 Yawu gârâmâ nenje otmâ hilipgumunje Anitâje nângâm bâleningiâkgât Bâlejahât Amboje, Satanje mem lohotje tuhunenekmap. Yawu gârâmâ nen munom yan yâkje mem lohotje tuhunenekmu otmunje bâlewupgât mâtâp ki tetewuap. Yakât otmâ yuwu nângâmain. Sâp yiwerenje yu Satanje mem lohotje tuhunenekmu hoj bawangim otmunje bâlemap yakât mâtâp ya biatningiâk sâm Kiristone manmanje pilâm howanân kujetâ muop. Yakât dopjeâk manmannenje hângiye pilâwin. 8 Yawu otbin yanak Kiristone mumujambâ yahatmâ manman ânje mem tatmap yâkâlen biwinenjae kepeim mansain. Yakât otmâ manman yawuya hangalakmâ orowâk manbisâin, yawu nângâmain. 9-10 Yâhâ Yesu Kiristone muowân lohimbî kerek nengât orotmeme bâleje yakât matje mem tosanenje pilâningiopi. Yawu otmâ Anitâje mumujambâ mem yahalop. Yahatmâ tap gârâmâ Mumuhât Amboje Satangât amutgen ki manmâ yâhâpje mumbuap. Ya bia kârikje. 11 Otmu yakât dopjeâk nenje Mumuhât Amboje Satan betbangim Anitâ konok mepaem denje tem lâuwangim mannehât Yesu Kiristone âwâjahâlen yâhâmu orowâk tawot.

12 Nenje Yesu Kiristohâlen biwinenjae kepeim mansain. Yakât otmâ biwinenjambâ nângân nângân bâleje âlâlâ tetewuap ya bet pilâm Manman Bâlejahât Amboje ki hoj bawanginom. 13 Yawu otmâ yan nângân nângân ya ki watmâ otmâ hilipgunom. Yawu gârâmâ emelâk hiliwahonomgât pat otbin ya Anitâje hârem manman kârikjahât pat kuningiopi. Yakât otmâ yâkât wâtjan kinmâ hoj bawangim tâj tânjâk mannom. 14 Anitâje ikje engatyeâk otmâ wawaenenekmâ girem den âlâlâ papatolipnenjae yeje engatyeâk watmâ kulemgujetâ ya lâuminiwin yapâek holañnenehop. Holañnenekmâ mâmâje otningimu tem lâuwangim orotmeme bâleje ki miwirikum Bâlejahât Amboje hoj bawanginom.

Manman Âlejahât Amboje Anitâ hoj bawanginom.

¹⁵ Girem den âlâlâ ya tâŋ tâŋâk watnomgât dop ki olop. Yakât otmâ Anitâŋe ikŋe engatŋeâk otmâ wawaenenekmâ yapâ holaŋnenehop. Yawu otniŋgiopgât otmâ nenŋe ihilâk mahilâk manmâ ki gorâningiwuap nâŋgânom me? Yamâ bia. ¹⁶ Nenŋe lok âlâ me âlâhât amutgen manmain yamâ hoŋ bayiŋgimain. Yakât otmâ yeŋe orotmeme bâleŋe tâtâemâk otnomai yanâmâ Bâleŋahât Amboŋe hoŋ bawaŋginomai. Yakât matŋe Anitâŋe betyongomu ge hiliwahonomai. Yawu gârâmâ yeŋe Anitâhât den tem lâuwangim orotmeme âleŋeâk otmâ mannomai yanâmâ yekmu ârândâŋ otbuap. ¹⁷⁻¹⁸ Topŋe yuwuhât Anitâ mepaeman. Kândikum emelâk yeŋe orotmemeyeŋe bâleŋe otmâ manmâ Bâleŋahât Amboŋe hoŋ bawaŋgiminiwi. Yawu gârâmâ Yesu Kiristohât den pat âleŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu tiŋâk kepeim tâŋ tâŋâk lâuwai. Yâhâ Bâleŋe Amboŋahât paŋgoŋâmbâ Anitâŋe holaŋyekmu yapâek hoŋ bawaŋgim gamai. Yakât nâŋgâm Anitâ mepaeman. ¹⁹ Yâhâ den umatŋe sâm aran yu topŋambâek ekyongoan mâne in yawu ki nâŋgâm heŋgeŋgumbâi. Yakât otmâ topŋe tipŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât lok nenŋe orotmemenenŋan hâum ekyongoan. Yakât ki nâŋgânihiŋetâ bâlewuap. Kândikum emelâk orotmeme bâleŋe otne sâm kendaŋgim girem den hârohâk loŋgâminiwi. Yawu gârâmâ sâp yiwereŋe yuâmâ orotmeme âleŋeâk otmâ tânahom mannomai.

²⁰ Kândikum emelâk Bâleŋahât Amboŋe hoŋ bawaŋgim orotmeme bâleŋe otmâniwi yan orotmeme âleŋe yakât ki nâŋgâminiwi. ²¹ Yâhâ sâp yiwereŋe yuâmâ otbi mewî yakât nâŋgâm aŋulakmâ mansai. Emelâk otbi yamâ bulâŋe wuân menom nâŋgâm ya otbi? Orotmeme bâleŋe ya witgum otmâ mansaiŋe hiliwahonomai. ²² Yawu gârâmâ Yesu Kiristone bâleŋahât paŋgoŋâmbâ holaŋyekmu Anitâhâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim hoŋ bawaŋgimai. Yakât bulâŋe yamâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otnap. Otmu hâmbâi manman kârikŋan mannomai. ²³ Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lohimbi âlâ me âlâŋe Bâleŋahât Amboŋe hoŋ bawaŋgim orotmeme bâleŋe otmai yakât matŋe ikŋe orowâk hiliwahonomai. Yawu gârâmâ Anitâŋe ikŋe engatŋeâk wawaenenekmâ Kutdânenŋe Yesu Kiristo hâŋgângumu ge mum yahalop. Yawu olop gârâmâ lohimbi âlâ me âlâŋe yâkâlen biwiyenŋe kepeim mannomai yamâ meyekmu orowâk manmâ yâhâmbisâi.

7

Lohimbŋe miakmai yan hâum sâop.

¹ Bukulipne, yuwu sâmu nâŋgâŋet. Papatolipnenŋe yeŋe engatyeneâk watmâ girem den topŋe topŋe ekyongominiwi ya lâum manmunŋe nenekŋetâ ârândâŋ otnap. Yawu gârâmâ munomân mâtâp yaŋe biatbuap. Yakât topŋe yeŋe emelâk nâŋgâm heŋgeŋguwi. ²⁻³ Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Lohimbi miakmai yan papatolipnenŋe girem den âlâ yuwu ekyongomai. Imbi yaŋe ikŋe engatŋeâk otmâ lokŋe pilâm ari lok ondop ki membuap. Yawu gârâmâ imbi yaŋe lokŋe tatbuap ya pilâm lok ondop orop ari manbuap yanâmâ lokŋe betŋehen kioŋmâ girem den ya loŋgâeap sânomai. Yâhâ lokŋeŋe bâlemu manmâ imbi kambut yaŋe lok âlâ ari membuap yanâmâ girem den ya ki loŋgâewuap. ⁴ Den hâum yan yukât topŋe yuwu tap. Yesu Kiristone nengât sâm muop yan papatolipnenŋe yeŋe engatyeneâk watmâ girem den ekyongoŋetâ kulemguwu ya pesuk sâop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenŋe kepeiwin yanâmâ girem den âlâlâ yaŋe yawuâk pesuk sâŋiŋiop. Yakât otmâ Kiristone mumuŋambâ yahalop yâk orop biwinenŋe

hikuakmâ konohâk otmu yâkât wâtñan kinmâ Anitâ hoñ bawanñim manmain. ⁵⁻⁶ Otmu torokatmâ sâmunne nângâñet. Anñoân papatolipnennaje yeñe enñatyeñeâk watmâ girem den topñe topñe ya tâñ tâñâk lâunomai sâm ningiwi. Yamâ benñe girem den lâum pâpğuminiwin. Lâum pâpğuminiwin yan biwinennambâ nângân nângân bâleñe âlâlâ teminiop. Yakât otmâ girem den ya nângâmunñe biwinennan hâunenekminiop. Biwinennan hâunenekmu tepnenñe yahatmu otneâk nângâm Mumuhât Amboñe hoñ bawanñiminiwin. Yâhâ Kiristoñe yapâ holañnenekmu Anitâhât Wâtğât mâmâñahât Heakñe mem hewewenñ tuhunenekmu Anitâ hoñ bawanñimain.

Girem den nângâmunñe biwinennan hâumap.

⁷ Papatolipnennaje yeñe enñatyeñeâk watmâ girem den âlâlâ ekyongominiwi yapâ Kiristoñe holañnenedop yan biwinenñe hewewenñâk otmu Anitâ hoñ bawanñimain. Yakât otmâ Anitâñe girem den Mose ekumu kulemguop yakât bâleñe sânom me? Yawu ki sânom. Mosehât girem dengât topñe nângâmain yan orotmemenenñe bâleñe yakât topñe keterakningimap. Yâhâ “Lok âlâ me âlâñe bukulipyenñe yeñgât imbilipyenñe ki yekñâlem ihilâk otnomai,” girem den ya ki nângâwan mâne otmâ hilipgumbâm yakât biwinan ki hâunekmu keteraknihibâp. ⁸ Yawu gârâmâ girem den ya nângâmunne biwinan hâuop yan yu ya topñe topñe ihilâk otmune bâleminiop. Yâhâ girem den ya ki nângâwan mâne orotmemene bâleñahât topñe ki tetem henñengumu ekbâm. ⁹ Anñoân girem den ki kâsikum nihiwi yan biwine sânduk sâmu lohottñan manban. Yawu gârâmâ bukulipyenñe yeñgât imbilipyenñe me iri sikumyenñe ki eknâlem ihilâk otñet sâm eknohowi. Girem den yawu tap yakât nângâwan yan biwinambâ nângân nângân bâleñe topñe topñe tetemu tepne yahatmu otbeâk nângâminiwan. ¹⁰ Yakât otmuâmâ nenñe orotmemenenñe bâleñe bet pilânehât Anitâñe girem den kalop yanñe biwinan hâunekmu ihilâk otbehât nângâm yan hiliwahowomgât pat otban. ¹¹ Girem den ya nângâmunne biwinan hâunehop yan Kâitgu kâitgu Amboñe, Satanñe orotmemene bâleñe otminiwan yanñe mem mete tuhunihimu biwine dondâ giop. ¹² Yawu gârâmâ Anitâñe ikñe biwi nângân nângânñambâ girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop yanñe ki bâleop. Otmu yakât torehenñe âlâ ki tâpihahop. Anitâñe ya kerek ekmu ârândân olop. Yawu nanñan.

¹³ Yakât topñe nângâñetâ keterahâkgât ninan hâum sâmunne nângâñet. Yuwu mon sâmunne yan ki ârândân otbuap. “Girem den yamâ âlepñe. Yawu gârâmâ ya nângâmunne biwinan hâunekmu biwine dondâ giop.” Yawu ki nângâwom. Wuânñe mem bâlenekmu biwine giop yakât yâhâñe sâmunne nângâñet. Girem den ya nângâmunne biwinan hâunehop yan orotmeme bâleñe otminiwan yakât nângâmunne hañ sânihimu biwine giâkgât Kâitgu kâitgu Amboñe Satanñe ya mem mete tuhunihiminiop. Yawu otmâ girem den yanñe orotmemenenñahât topñe mem tetekñan tuhumu ekmain.

¹⁴ Girem den yamâ Anitâñe ikñe biwi nângân nângânñambâ Mose ekumu kulemguop ya nângâmain. Yawu gârâmâ lok topnenñeâmâ yawu bia. Nenâmâ biwi nângân nângânñambâ manman bâleñe topñe topñe tetemu otmâ Bâleñahât Amboñe Satan hoñ bawanñimain. ¹⁵ Yâhâ nâñe otman mewan yakât nângâmunne ki dopñan otmap. Orotmeme bâleñe ki otbom yawu sâman yamâ benñe ihilâk ihilâk witgumâk otman. Yâhâ orotmeme âlepñe otbeâk nângâman yamâ otbe sâm pâpğuman. ¹⁶ Yawu gârâmâ orotmeme bâleñe bet pilâwan ya âlâkuâk ki otbom yawu sâman yamâ benñe otman. Yawu otman

yanâmâ girem den yaŋe biwinan hâunekmap. Yakât otmâ girem den yakât nângâmune âlepŋe otmâp. ¹⁷ Yâhâ otmune bâlemâp yan nine enŋatneâk ki otman. Nângân nângân bâleŋaŋe biwinan tatmâ tetemâp ya watmâ otman. ¹⁸ Yakât otmâ wuân âlepŋe biwinan tatmâp? Yawuya âlâ ki tap. Yakât otmâ nâŋe âlepŋe otbeâk nângâman yamâ hâum pâpŋuman. ¹⁹ Hâum pâpŋum yan ki otbom sâman ya otmune bâlemâp. ²⁰ Yâhâ ki otbom sâman ya otmune bâlemâp yanâmâ biwinambâ nângân nângân bâleŋe tetemâp ya otman. Yamâ nine enŋatneâk ki otmâ tâpikŋuman. ²¹ Yakât otmâ yuwu nângâman. Lok topnenŋeâmâ bâleŋe dondâ. Yawu tap yakât otmâ orotmeme âlepŋe otbe sâm otman yanâk biwinambâ nângân nângân bâleŋe tetemu otmune bâlemâp. ²² Yâhâ Anitâhât den biwinanŋe kepeim lâuwe sâm otmâ manman. ²³ Yawu gârâmâ lok biwinenŋambâ nângân nângân bâleŋe âlâlâ tetemâp yakât otmâ Anitâhât den lâuwe sâm otmune hâi hâiŋe otŋet sâm biwinenŋan kioŋmap. ²⁴ Yakât nângâmune biwine dondâ gemap. Yawu gârâmâ lok nenŋe biwi nângân nângânneŋe ya watmâ hiliwahomaingât âlâŋe yapâ menenekbuap? ²⁵ Yamâ Yesu Kiristo. Yâkŋe hiliwahombâingât mâtâwâmbâ menenehop. Yakât otmâ Anitâ mepaembisâin.

Yâhâ den sâm aran yukât topŋe yuwu nângânôm. Lok topnenŋe yamâ bâleŋe. Yakât otmâ biwinenŋambâ nângân nângân bâleŋe topŋe topŋe tatmâ tetemu yan Bâleŋahât Amboŋaŋe otŋet sâm biwinenŋan kioŋmap. Biwinenŋan kioŋmap yanâmâ nenŋe wâtneŋanâk kinmâ Anitâhât den lâum hoŋ bawaŋŋim hâum pâpŋumain. Yawu gârâmâ Kiristohât wâtŋan konok kinmâ hoŋ bawaŋŋinomgât dop tap.

8

Wâtŋat mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimu manmain.

¹⁻² Yakât otmâ yuwu sâmune nângâŋet. Nenŋe Yesu Kiristohâlen biwinenŋe kepeimain yanâmâ Anitâhât Wâtŋat mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimu yaŋak Bâleŋe Amboŋahât amutgen ki manmain. Yawu manmâ ari hiliwahonomgât mâtâp ya pilâm manman kârikŋahât mâtâp ya watmain. Yawu otmâ Kiristo orop biwinenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu manmain nenâmâ Anitâŋe den âiân ki katnenekmâ sâm hâreningiwuap. ³⁻⁴ Yakât yuwu sâmune nângâŋet. Lok biwinenŋeâmâ bâleŋe. Yakât otmâ biwinenŋambâ nângân nângân bâleŋe topŋe topŋe tetemu yan girem den ya lâune sâm hâum pâpŋum tosa orowâk manminiwin.

Yawu otminiwin yakât Anitâŋe ikŋe nanŋe hângâŋumu ge girem den yakât bulâŋe nengâlen teteâk sâm lok otmâ sârerenenekmâ nengât kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop yan tosanenŋahât matŋe miop. ⁵⁻⁸ Yamâ yuwu sâmune nângâŋet. Anitâ orop biwinenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu manman kârikŋahât pat kuningiop. Otmu Wâtŋat mâmâŋahât Heakŋe biwinenŋan kioŋmâ mâmâŋe otningimu yapâ biwi sânduhân manmâ hoŋ bawaŋŋimain. Yâhâ lok nombotŋaŋe biwiyenŋambâ nângân nângân bâleŋe tetemâp ya otne sâm biwiyenŋe kilik kilik sâmu mansai. Lok yawuyaŋe Anitâhât hâkâŋ otmâ betbaŋŋim biwiyenŋe kârikŋe otmâ manmai. Yawu otmâ mannomai yamâ Anitâŋe yekmu ki ârândârŋ otmu hiliwahonomai.

⁹⁻¹⁰ Lok yawuya Kiristohât Wâtŋat mâmâŋahât Heakŋe biwiyenŋan ki kioŋmâ mâmâŋe otyiŋŋimu yaŋak Kiristohât pat ki mansai. Yawu gârâmâ yenâmâ yawu bia. Yâhâ biwiyenŋambâ nângân nângân bâleŋe âlâlâ tetemâp ya nângâm bet pilâmai. Yakât otmâ Anitâhât Wâtŋat mâmâŋahât Heakŋe

biwiyeŋan kioŋmâ māmâŋe otyiŋgimu Kiristohâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim manŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otmap. Yâhâ hâmbâi munomai yanâmâ tosayeŋahât matŋe umut biwiyeŋe ki hiliwahowuap. ¹¹ Yawu otmâ Wâtŋât māmâŋahât Heakŋe māmâŋe otyiŋgimu manmâ yâhânomai yan Anitâŋe yekmâ Kiristo mumuŋambâ mem yahalop yakât dopŋeâk yen gurâ muŋambâ mem yahatyekbuap.

¹² Bukulipne, Anitâŋe yuwu otmâ mannom sâm ningiop. Wâtŋât māmâŋahât Heak yâkât wâtŋan kinmâ Anitâhât tem lâuwaŋginom. ¹³ Yawu manmunŋe biwinenŋambâ nâŋgân nâŋgân bâleŋe âlâlâ tetemap ya bet pilâm tem lâuwaŋginom mannom yanâmâ manman kârikŋan katnenekbuap. Yawu gârâmâ biwinenŋambâ nâŋgân nâŋgân bâleŋe âlâlâ tetemap yakâlâk nâŋgâm otmâ hilipgum yâhânôm yakât huhopŋe yamâ hiliwahonmgât pat mannom.

¹⁴ Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nenŋe Anitâhât denŋe tem lâuwaŋginom yâkât Wâtŋât māmâŋahât Heakŋe biwi nâŋgân nâŋgânneŋe mem pâroŋ pilâningiâk nâŋgâmain yamâ Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmu nanne baratne bulâŋe sâm menenekbuap. ¹⁵⁻¹⁶ Otmu nenŋe Kiristohâlen biwinenŋe katbin yan Anitâŋe ikŋe Wâtŋât māmâŋahât Heak hâŋgângumu ge biwinenŋan kioŋmu ki kiŋgitnenŋahât otmâ manmain. Yâhâmâ māmâŋe otningimu Anitâhâlen torokatmunŋe nanne baratne sâm menenehop. Yakât nâŋgâm “Awoŋnenŋe, sâm nâŋgâwaŋginom. ¹⁷ Anitâŋe ikŋe nanŋe Kiristo hâŋgângumu gemu lohimi belâŋen manbiŋe mem âlâlâ tuhuŋetâ sâtŋum muop. Yâhâ nenŋe yâkât tem lâuwaŋginom manmunŋe yâk otbaŋgiwi yakât dopŋeâk mem âlâlâ tuhunenekŋetâ mannom. Yawu mannom yanâmâ Anitâŋe himbimân nanŋe orowâk tatomawotgât pat kuwaŋgiop yakât bulâŋe nen gurâ menom. ¹⁸ Hâmbâi sâp patoen bulâŋe menom yanâmâ hânân yuân umatŋe topŋe topŋe teteningimu manmain ya biatmu yakât nelâm nongowuap.

Sâp patoen Anitâŋe manman âilonŋoân katnenekbuap.

¹⁹⁻²¹ Embâŋân Aram yet Ewaŋe otmutâ bâleop yakât matŋe Anitâŋe hâhiwin kakŋan mandomawot sâm yitgiop. Otmu hânân âli wahap topŋe topŋe tap ya hârohâk sait kakyenŋan pilâop. Yawu gârâmâ hâmbâi sâp patoen Kiristoŋe âwurem gewuwân Anitâŋe nanne baratne sâm menenekmâ manman âilonŋoân katnenekbuap. Yanâmâ emelâk sait kakyenŋan pilâop ya biatmu âli wahap topŋe topŋe tap yuŋe âilonŋoâk tatmâ yâhâwuap ya emelâk sâm kalop. ²²⁻²³ Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlaen hâum sâwe. Imbilipnenŋaŋe naom mene sâm naomŋe hâliiakmu hâhiwin nâŋgâm tatmâ belâŋen memai. Yakât dopŋeâk hânân âli wahap topŋe topŋe tatmâ arap otmu nen orowâk hâhiwin kakŋan mansain. Yakât otmâ sâp patoen Anitâŋe nanne baratne sâm menenekmâ hâknenŋe âiŋe ningimu manman kârikŋahât pat yakât bulâŋe menehât nâŋgâm mansain. Yâhâ manman kârikŋahât pat yakât bulâŋe ya ki menom sâm biwi yâhâp otmaingât Anitâŋe Wâtŋât māmâŋahât Heak hâŋgângumu ge māmâŋe otningimap yakât bulâŋe nombotŋe nengâlen teteap yamâ yuwu. Buku oraŋginom biwi sânduhân manmain, me Anitâhât denŋe tem lâuwaŋginom, bulâŋe yawuya.

²⁴ Yâhâ emelâk biwinenŋe Kiristohâlen katbin yan manman kârikŋahât pat yakât bulâŋe hâmbâi menom yakât biwinenŋaŋe mem manmain. Yawu gârâmâ bulâŋe ya kerehâk teteop mâne ya mene sâm biwinenŋaŋe ki mem

manbâin. ²⁵ Yawu gârâmâ bulâŋe hâmbâi menomai sâŋ eknongowi ya mene sâŋ biwinenŋaŋe tiŋâk mem manmâ yâhânôm.

²⁶⁻²⁷ Yâhâ lohotŋe otmunŋe biwinenŋe gemapgât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimu biwinenŋe ârândân otmap. Yakât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Nenŋe Anitâ ulitgunom sâŋ kalop. Yawu gârâmâ wuân me wuân teteningiwuap yan ulitgununŋe nâŋgâmu ârândân otbuap yakât topŋe ki nâŋgâm heŋgenŋumain. Yawu gârâmâ Anitâŋe biwinenŋahât topŋe nâŋgâmap. Yawu gârâmâ yâkât biwiŋan nâŋgân nâŋgân âlâlâ tatmap ya ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe nâŋgâm biwinenŋan mem katmu ya sâŋ tetem Anitâ ulitgunom.

Anitâŋe tihitnenŋe otmâ yâhâwuap yakât ki gorâningiwuap.

²⁸⁻³⁰ Lohimbi âlâ me âlâŋe Anitâhâlen biwiŋenŋe kepeim tem lâuwangimai yâhâmâ hân himbim ki kândikyotgop yapâek manmanyenŋahât topŋe nâŋgâop. Manmanyenŋahât topŋe nâŋgâm ikŋe nanŋahât dop otŋet sâŋ ikŋan torokatyekmâ nanŋaŋe ya yengât kunyeŋe tatbuapgât sâŋ kalop. Ya yengât nâŋgâm sâŋ kalop yamâ meyekmap. Meyekmâ yan nâŋgâyinŋimu ârândân otmu himbimgât pat kuyinŋimap ya kârikŋe tatmâ yâhâwuap. Ya ki biatbuap. Yakât otmâ Anitâhâlen biwinenŋaŋe kepeimain nengât tihitnenŋe otmâ mâmâŋe otningimâp. Yakât otmâ umatŋe topŋe topŋe teteningimawâke yamâ biwi sânduhân manmain.

³¹ Den sâŋ aran yukât topŋe yuwu nâŋgânôm. Anitâŋe mâmâŋe otningimu manman âlepŋan manmain. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe mem ge katneneknomaihât dop âlâ ki tap. ³² Anitâŋe wawaenenekmâ ikŋe nanŋe hâŋgâŋumu ge kawenenŋan kinmâ mumbuap yakât nâŋgâm ki alilop. Yawu otmâ wawaenenehâp yakât nâŋgâm tihitnenŋe otmâ yâhâwuap yakât ki gorâningiwuap. ³³ Nenŋe yâkâlen biwinenŋe katmunŋe nenekmu ârândân otmu nanne baratne sâŋ menekmu manmain. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe den âiân katneneknomaihât dop âlâ ki otbuap. ³⁴ Yâhâ Yesu Kiristoŋe nengât kawenenŋan kinmâ muop. Mumu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu himbimân yâhâmu âwâŋe orop tatmâ nengât sâŋ ulitgumâp. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe ki mem ge katneneknomai. ³⁵ Yesu Kiristoŋe wawaenenekmâ tihitnenŋe otmap. Yakât otmâ umatŋe topŋe topŋe teteningimu hâmbiŋ gumbiŋ manmain sâp yan biwi sânduhân katnenekmâ ki pâpgumâp. Me po teteningimâp yan gurâ tihitnenŋe otmâ ki pâpgumâp. Me Kiristohât den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ gemu bet pilâmaiŋe mem âlâlâ tuhunenekmai yan gurâ sârerenekmâ ki pâpgumâp. Me kapam tetemu non-gone sâŋ otmai yan biwinenŋe gemap sâŋ mâmâŋe otningim ki pâpgumâp. ³⁶ Yâhâ umatŋe topŋe topŋe teteningimâp yuwuyane emelâk Anitâhât lohimbimbi ya yengâlen teteop yakât lok âlâŋe den kulemguoŋe ya yuwu tap.

“Kutdâ, gâhât tem lâuhihim manmunŋe kasalipnenŋaŋe hilipnongone sâŋ watnenekmâ mem âlâlâ tuhunenekŋetâ sâtgum mansain.” ³⁷ Den yawu tap yakât yuwu nâŋgânôm. Umatŋe topŋe topŋe teteningiwuap yan Kiristohât wâtŋan kinmâ kârikŋeâk manmâ yâhânôm. ³⁸⁻³⁹ Anitâŋe wawaenenekmap. Yakât otmâ Kutdânenŋe Yesu Kiristo yâkâlen biwinenŋaŋe tiŋâk kepeim mannôm yanâmâ umatŋe topŋe topŋe teteningiwuap ya yawuâk wawaenenekbisâp. Yakât yuwu sâwe. Umatŋe kakŋan manmâ yâhâm munom yan menenekbuap. Me weke bâlenŋaŋe mângâenenekne sâŋ otnomai yan watyekbuap. Me anelo âlâ

me âlâŋe mem ge katnenekne sâŋ otnomai yan nenekmâ tihitnenŋe otbuap. Me lok kutdâlipnenŋaŋe mem bâlenenekne sâŋ otnomai yan sâreerenenekbuap. Me umatŋe âlâlâ yiwerenŋe teteningiwomap me gâŋâlâk teteningiwuap yan gurâ mem âlepŋan katnenekbuap. Me hân kâlêhen tai me ewan himbimân tai me wosapâ wosapâ taiŋe mem ge katnenekne sâŋ otnomai yan gurâ Anitâŋe yawuâk tihitnenŋe otmâ yâhâwuap. Yawu nâŋgâŋ biwi yâhâp ki otman.

9

Anitâŋe Awarahamgât pat kuwaŋgiop ya ki biatbuap.

¹ Bukulipne, nâmâ Kiristo orop biwinetŋe hikuakmâ konohâk oap. Wâtgât mâmânahât Heakŋe biwine ekmu ârândânŋ oap yawu biwinaŋe nanŋan. Yakât otmâ den sâman yuâmâ bulâŋanâk ekyongoman. ²⁻⁵ Yakât otmâ nen Yura lohimbî topnenŋe sâŋ tetem ekyongomune nâŋgâŋet. Kândikum emelâk Anitâŋe lok komotŋe komotŋe ya yengât biwiyenŋe ekmâ mem sâlipyongop. Mem sâlipyongop yamâ Awaraham, nanŋe Isaka, sesenŋe Yakop, hâkuŋe Yura, yu yengât senâmbâ tetem sambe sambe otŋetâ ikŋe lohimbî bulâŋe sâŋ tihityenŋe otmîniop. Yawu otmâ hoŋ bawaŋe hâŋgâŋgumu ge manman âlepŋan katyekbuap yakât pat kuyiŋgiop. Pat kuyiŋgim yâk orop den hikum girem den âlâlâ ekyongop. Yawu otmâ ikŋahâk hohetyenŋan ge manbuap yakât selep tuhuwaŋgim mepaenŋetâ nâŋgâŋu ârândânŋ olâkgât orotmeme topŋe topŋe sâŋ yinŋgiop. Yawu manmâ gaŋetâ gaŋetâ yâk yengât senâmbâ gâtŋe, imbi âlâ, kutŋe Maria, yâkâlen Anitâŋe Yesu Kiristo hâŋgâŋgumu gemu miop. Yakât otmâ Anitâ Hân Himbim Amboŋe mepaem yâhâmbisâin yamâ bulâŋanâk. Yawu gârâmâ kapilipne kiŋgitŋe orowâkŋe Kiristohât hâkâŋ otmâ mansai. Yakât otmâ kâlâpŋgât pat mansai. Yawu otmâ manŋetâ nâŋe biwinaŋe ki orotŋe nâŋgâŋyinŋiman. Anitâŋe betnohomu hiliwahomune yâk meyekmâ nâhât welâmnan mem katyekbuapgât mâtâp tap mâne âlepŋe sâmbâm. Den ekyongoman yuâmâ bulâŋanâk. Nâŋe tosayenahât otmâ kaweyenŋan kinmâ mumbomgât mâtâp tap mâne yawu otbâm.

⁶ Yawu gârâmâ embâŋân Anitâŋe Awarahamgât pat kuwaŋgiop ya ki biatbuap. Yawu gârâmâ Isirae lohimbî nombotŋaŋak Anitâhât lohimbilipŋe bulâŋe manmâ gai. Yakât topŋe yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. ⁷ Anitâŋe yuwu sâŋ Awaraham ekuop.

“Gâhât sen yamâ nange Isaka yâkâlembâ tetem sambe sambe otmâ pat kuhihian yakât bulâŋe menomai.” Yawu sâŋ ekuop.

⁸⁻⁹ Yâhâ kândikum den ya ki ekuop yan Awaraham yet Sara yuwu sâŋ teteyitgiop.

“Homban kakŋan âwurem takawom yan imbihe Saraŋe naom membuap.”

Yawu sâŋ pat kuyitgiop yakât bonŋe yuwu. Sara ikŋak naom miop yâkât sen yamâ Anitâhât lohimbî bulâŋe otmâ pat kuwaŋgiop yakât bulâŋe menomai. Yâhâ Sara potŋe Hahaŋe naom miop yâkât sen yanŋeâmâ pat yakât bulâŋe ya ki menomai.

¹⁰ Otmu torokatmâ sâwe. Isakaŋe imbi miop yamâ kutŋe Leweka. Yâhâ Lewekaŋe naom boho yâhâp meyelehop, kutyetŋe Esau yet Yakop. ¹¹⁻¹² Yâhâ Anitâŋe ikŋe engatŋeâk watmâ otmap yakât topŋe teteâkgât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Lewekaŋe irak meyelekebe sâŋ otmu Anitâŋe yuwu sâŋ ekuop.

“Ataŋaŋeâmâ imiŋe hoŋ bawaŋgiwuap.” Yawu sâop.

Yakât otmâ yuwu nângânom. Olowot miowot ya Anitâñe ki nângâm ikñe engatñeâk otmâ imiñe, kutñe Yakop, yâkât senâmbâ gâtñane ikñe lohimbî bulâñe otmâ Awarahamgât pat kuwangiop yakât bulâñe menomai sâam kalop.

¹³ Sâop yawuâk teteyiñgiopgât Anitâñe poropete âlâ den ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Yakop sen ya yengât nângâmune yahatsap. Gârâmâ Esau sen yamâ hâkân otmâ betyongowan.” Yawu ekuop.

¹⁴ Anitâñe yawu otyiñgiop yakât yâkñe otmâ hilipguop yawu ki nângânom.

¹⁵ Yakât yuwu sâamune nângâñet. Emelâk Isirae lohimbîñe otñetâ dondâ bâleop yakât Anitâñe nângâm bâleyiñgim yuwu sâam Mose ekumu kulemguop.

“Lohimbî otñetâ dondâ bâleap. Yakât otmâ nine engatñeâk otmâ kâsipyongom nombotñe hilipyongowom. Yâhâ nombotñe âlâmâ yekmâ tepne nângâyiñgim umam sâyiñgiwom. Yamâ nâhât wahap.” Yawu sâam ekumu kulemguop.

¹⁶ Yakât topñe yuwu sâamune nângâñet. Lohimbî âlâ me âlâñe otñetâ bâlemap yan Anitâñe matñe yiñgiwe sâam otmap yan lohimbî ya yengât biwiyeñe ki watmâ otyiñgimap. Me wuân me wuân otningi sâam ulitgumai ya yengât lau ki watmâ otyiñgimap. Yâku ikñe nângân nângân ya konok watmu ârandân otmap. ¹⁷ Yakât topñe yuwu tap. Embânân Anitâñe Aihita lohimbî yengât kunyeñe pato, kutñe Parao sâam, den ekumu Moseñe kulemguop ya yuwu tap.

“Gâñe kunge kârikñe otmâ betnohowuat. Yawu otnihirâ sâamune umatñe topñe topñe lohimbilipge yengâlen teteyiñgimu hâhiwin nângânomai. Yanâmâ nâhât wâtne ekñetâ âlâ kândâkdâ otbuap. Ekñetâ yawu otbuap yakât den pat sâam han tuhunetâ hânñan kulemñan arimu nângâm mepaeneknomai. Yakât otmâ yâk yengât kunyeñe sâam katgeksan.” Moseñe den yawu kulemguop tap.

¹⁸ Yakât topñeâmâ yuwu. Lok âlâ me âlâñe otñetâ bâlemap yan Anitâñe kâsipyongom ikñe engatñeâk otmâ nombotñe yekmâ mem lohotñe tuhuyekmap. Yâhâ nombotñe âlâmâ betyongomu yengâhâk hiliwahonomai.

Anitâñe den eknongop ya ki kakñan sâanom.

¹⁹ Den yawu tap yakât otmâ yuwu mon sâam âinohonomai. “Anitâñe ikñe engatñeâk otmâ lohimbî nombotñe betyongomap. Betyongomu yanâmâ otmâ tâpikgum hiliwahonomaihât pat manmai. Yâhâ hiliwahonomai yan Anitâñe otmai ambolipñe sâam yâk yengâlen gâitbuap yamâ bâlewuap. Yamâ wongât? Iknak betyongomu hiliwahonomai yakâ.” ²⁰⁻²¹ Yawu mon sâam âinohonomai yakât yuwu sâamune nângâñet. Nen kerekñe otmunñe bâlemu tosa kakñan manmain. Yakât otmâ Anitâñe den eknongop ya ki kakñan sâanom. Yakât topñe nângâñetâ keterahâkgât aman tuhumai yan hâum sâamune nângâñet. Imbî âlâñe ikñe engatñeâk denñop kutakum aman yâhâp tuhuwuap. Tuhum pesuk pilâm âlâ mem bukuñe wanñuap. Wanñu yâkñe mem ari bukulipñe orop yan sot um nem herone otnomai. Yawu otmâ aman âlâmâ bau me pâi sot um yingiwom sâam mem kalop. Mem katmu aman yanñe amboñe yuwu sâam ekuwuap. “Men, gâñe nâ tuhunekmâ bau me pâi yengât sot umbom sâam mem ketetmâ katneksat yakât nângâmune bâleap.” Yawu sâam amboñe ekuwuap. Yakât otmâ amboñeñe tuhuwe sâam nângâwuap dopñan tuhuwuap gârâmâ wuân me wuân otbuap yamâ nângâwuap dopñan otbuap. Yawu.

²² Yakât topñeâmâ yuwu. Nen lohimbî kerek nenñahâk otmunñe bâlemu hiliwahonomgât pat manmâ gain. Otmu Anitâñet wâtñe pato tetemu ekmâ

sâm alahunehât kuk in yawu ki otmâ hilipnongop. Yawu otmâ orot-memenenne bâleŋe pilâm ikŋan biwinenne katnehât lohotŋan tuhunenehop. ²³⁻²⁴ Lohotŋan tuhunenehop yakât otmâ nen Yura lohimbi nombotŋe otmu pâku lohimbi nombotŋe mem menduhunenekmu yâkâlen biwinenŋe kepeim mansain. Yâhâ ikŋe biwiŋahât topŋe tetemu ekmâ mepaenehât ikŋahâk wawaenenekmâ umam baratŋe nenekmu ârândâŋ olop. Yawu gârâmâ hâmbâi sâp patoen yâk orop himbimân tatmâ heronŋe kakŋan manmâ yâhânomgât emelâk sâm kalop. ²⁵ Yakât otmâ nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi Anitâŋe menenekmu biwi konohâk otmâ mansain. Den yan yuŋe emet inânŋan poropete âlâ, kutŋe Hosea sâm, yâk ekumu kulempuop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi hâkâŋ otmâ betyongomune nâhât pat ki mansai yamâ wawaeyekmâ nine nanne baratŋe sâm meyekbom. ²⁶ Otmu emelâk hân tâmbâen manbi yan yekmâ yeŋe nine pat ki mannomai sâm betyongowan. Yamâ hâmbâi meyekbom yan “Anitâ Manman Ambonahât nanŋe baratŋe bulâŋe,” sânomai.” Den yawu tap.

²⁷⁻²⁸ Otmu poropete âlâ, kutŋe Yesaia, yâkŋe emet inânŋan Isirae lohimbi yeŋgât yuwu kulempuop.

“Isirae lohimbi dopnenŋeâmâ saru sâtŋan sak ekmain dop yawu mansain. Yawu gârâmâ nengâlebâ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe Anitâ kutdânenŋahât hâkâŋ otmâ denŋe ki tem lâuwâŋimai. Yakât otmâ sâp kâlep ki otmuâk yâk yeŋgât sâm hâreyiŋgim hilipyongowuap. Hilipyongowuawân lohimbi getek âlâŋeâmâ hâmenenne kinbuap.”

²⁹ Otmu yakât den nombotŋe âlâ yuwu kulempuop.

“Nengât sen âlâkuâk tetem sambe sambe otnomaihât Anitâ Hân Himbim Ambonŋe itit kiom tuhuningim nen kerek ki mem gulip tuhunenehop. Yâhâ nen kerek mem gulip tuhunenehop mâne emelâk Sotom Gomora ambolipŋe kerek hilipyongomu kapi kâwurumŋajak kinop yakât dopŋeâk teteningimbâp.” Yawu kulempuop.

Yura lohimbiŋe Anitâhâlen biwiyeŋe ki kepeiminiwi.

³⁰ Den sâm aran yukât topŋe yuwu nâŋgânom. Pâku lohimbiŋe Anitâŋe yekmu ârândâŋ olâkgât ki nâŋgâminiwi. Yawu gârâmâ yâkât den pat âlepŋe nâŋgâm yâkâlen biwiyeŋe kepeim manŋetâ yekmu ârândâŋ otmâp. ³¹ Yawu gârâmâ nen Isirae lohimbi Anitâŋe nenekmu ârândâŋ olâkgât nâŋgâm girem den lâune sâm pâpguminiwin. Yakât otmâ nenekmu bâleop. ³²⁻³³ Nenŋeâmâ anŋoân girem den lâum pâpgum Anitâhâlen biwinenŋe ki kepeiminiwin. Nenŋahâk girem den lâum pâpguminiwin. Yakât otmâ Anitâŋe otningiop yakât nâŋgâm Kiristohât dop kum kâlân hâum sâwe. Anitâŋe mâtâwân kât kârikŋe katmu tatmap yan nengâlebâ lohimbi kiŋgitŋe orowâk yongomap. Yawu otmâ gai yan poropete âlâŋe den kulempuop yakât bulâŋe tetem gap. Den yamâ yuwu tap.

“Yuwu nâŋgâŋet. Yerusalem kapi Sion pumŋan tap yan kât âlâ katmune tatmap yan kapi ambolipŋe yeŋgât kâiyeŋan teŋ sâwuap. Kâiyeŋan teŋ sâm yongomu ki ekmâ nâŋgâm inâk arinomai. Otmu lohimbi âlâ me âlâŋe ya ekmâ yâkâlen biwiyeŋe kepeim mannomai ya yeŋgâlen bulâŋe tetemu biwiyeŋe dopŋan otbuap.”

10

Yura lohimbi otmu pâku lohimbi kutdâyeŋe Yesu konohâk

¹ Bukulipne, yuwu sâmunne nânġânet. Biwinanġe yawu nânġâman. Nine kapilipnanġe Kiristohâlen biwiyeŋanġe kepeim manŋetâ Anitânġe manman kârikŋahât pat kuyiŋġiâkgât nânġâm ulitgum manman. ² Yawu gârâmâ kapilipnanġe Anitâhât mâtâp girawu tap yakât pânimâ tem lâuwânġine sâmbiwiyeŋanġe hikum mansai yakât topŋe emelâk nânġâwan. ³ Yâhâ Anitânġe nenekmu ârândânġ olâkgât mâtâp ya ekŋetâ ki keterakuyiŋġimâp. Yakât otmâ yeŋe engatyeŋeâk otmâ mâtâpġât hâum pâpġumai. ⁴ Yâhâ girem den lâum manmâ gawi yakât bulânġe yamâ Kiristo. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlânġe yâkâlen biwiyeŋanġe kepeimai yamâ Anitânġe yekmu ârândânġ otmap.

⁵ Yawu gârâmâ Anitânġe Yura lohimbi nenekmu ârândânġ otbuap yakât emelâk Moseŋe den âlâ kulemġuop ya yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlânġe girem den ya tâŋ tâŋâk watnomainġeâmâ manman kârikŋan mannomai.”

Yawu gârâmâ lohimbi yawuya âlâ ki tap. ⁶⁻⁷ Yâhâ lohimbiŋe Kiristohâlen biwiyeŋanġe kepeinetâ Anitânġe yekmu ârândânġ otbuap yakât Moseŋe den âlâ yuwu kulemġuop tap.

“Biwiyeŋanġe yuwu ki nânġânomai. “Anitânġe nenekmu ârândânġ olâkgât bulânġe himbimân ewan tatmap. Yawu gârâmâ lok âlânġe himbimân yâhâ mem gewuapġât dop âlâ ki tap.” Otmu âlâ yuwu ki nânġânomai. “Â, bulânġe yamâ hân amutgen tatmap. Lok âlânġe yaken ge mem gawuapġât dop gurâ ki tap.” Yawu ki nânġânomai.”

Gârâmâ Kiristoŋe ge tihitnenġe olâk sâmbiwiyeŋanġe himbimân yâhâm mem geromawot. Me âlânġe ge embun lok mumunġe tatmaiângen Kiristo mem uawurem garomawot. Yawu ki tap. Emelâk Kiristoŋe himbimâmbâ ge hohetnenŋan manmâ muop. Otmu mumunġambâ yahatmâ tatmap. ⁸ Yakât otmâ Moseŋe den nombotŋe torokatmâ kulemġuop yamâ yuwu tap.

“Anitânġe nenekmu ârândânġ otbuapġât emelâk den kalop yamâ nânġâm alahumunġe biwinenŋan tatmap.” Yawu tap.

⁹ Yâhâ Anitânġe Yesu Kiristo mumunġambâ mem yahatmu tatmap yakât den pat lohimbi âlâ me âlânġe nânġânetâ bulânġe otmu biwiyeŋanġe Kiristohâlen kepeim tem lâuwânġim manmai. Yawu manmâ yakât topŋe sâmbiwiyeŋanġe ekyongonomai yamâ Anitânġe tosayeŋe pilâyiŋġim meyekmu manman kârikŋan mannomai. ¹⁰ Yawu tap gârâmâ nenġe Kiristohâlen biwinenŋanġe kepeimain yakât otmâ Anitânġe nenekmu ârândânġ otmap. Yakât topŋe lohimbi ekyongomunġe manman kârikŋahât pat kuningiop yakât bulânġe menom. ¹¹ Yâhâ pat yakât bulânġe yamâ teteningimu menom yakât Moseŋe den kulemġuop ya yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlânġe yâkâlen biwiyeŋanġe kepeim mannomai ya yeŋâlen bulânġe tetemu biwiyeŋe dopŋan otbuap.” Yawu tap.

¹² Yâhâ Kutdânenġe yamâ Yesu Kiristo konok. Yakât otmâ nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi orop dop konohâk mansain. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlânġe “Biwinenġe gemapġât tihitnenġe ot” sâmbiwiyeŋanġe otmu yamâ in yawu nânġâyiŋġiwuap. ¹³ Den yan yuŋe emelâk poropete âlânġe den kulemġuop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâ kutdânġe tihityeŋe olâkgât biwiyeŋe yâkâlen katmâ ulitgunomai yamâ meyekmâ manman kârikŋan katyekbuap.” Yawu tap.

14-15 Yawu gârâmâ Kiristone ikne den pat âlepne ari pâku lohimbi kâsikum yinginehât ki hângânongop mâne ki ari kâsikum yingimbâin. Otmu den ya ki ari kâsikum yingiwîn mâne ki nângâm hengenjumbâi. Otmu ki nângâm hengenjuwi mâne yâkâlen biwiyene ki katbâi. Otmu angoân yâkâlen biwiyene ki katbi mâne “Biwinenne gemapgât tihitnenne ot” sâmi ki ulitgumbâi. Yakât otmâ ari den pat âlepne pâku lohimbi kâsikum yinginom. Emelâk poropete âlâ, kutne Yesaia, yâkne den kulempuop ya yuwu tap.

“Den pat âlepne ya mat taka eknongoai.”

16 Den yawu kulempuop gârâmâ Yura kapi ambolipne dondâhâlâkne den pat âlepne nângânetâ helekne otmu bet pilâm mansai. Yakât otmâ Yesaianje den yakâlâk torokatmâ kulempuop ya yuwu tap.

“Kutdâ, gâhât den pat âlepne ya lohimbi ekyongomunne nângânetâ bonje bia otmap.” Yawu tap.

17 Den sâmi aran yukât topne yuwu sâmune nângânet. Lohimbi âlâ me âlâje Kiristohât den pat âlepne ya buku nombotje ekyongonetâ nângânetâ keterakyingimu yanâmâ yâkâlen biwiyene kepeim mansai.

18 Yâhâ Yura kapi ambolipnane den pat âlepne ya emelâk nângâwi. Yakât otmâ embân lok âlâje den kulempuop ya yuwu tap.

“Lohimbi hânjan kulempuop mansainje Anitâhât topne nângânetâ keterakyingiakgât ikjak wahap topne topne kalop yan ekmâ ikne topne nângâmai.”

19 Yakât otmâ Isirae lohimbiye emelâk nângânetâ keterahop. Kândikum emelâk Anitâje Mose ekumu kulempuop ya yuwu tap.

“Yene pâku lohimbi yengât nângânetâ gemap yamâ mem buku tuhuyekbom. Yawu otyingimune yene eweakmâ nângâm bâlenomai. Otmu yâkne nâhât topne ki nângâm hâlim milim mansai. Yamâ biwi sânduhân katyekmune yene yekmâ tepylene kâlâp sewuap.”

20 Yâhâ Anitâje Yesaia den ekumu kulempuop ya yuwu tap.

“Lohimbiye nine manman âlepnehât mâtâp yakât topne ki nângâm manminiwi yane nângânetâ han sâyingimu nâhâlen torokatsai.”

21 Yawu gârâmâ Anitâje Isirae lohimbi yengât nângâm yuwu sâmi ekumu kulempuop.

“Isirae lohimbiye nâhâlen torokatnetâ wawaeyekbehât nângâm lohotjan ekyongom gan. Yawu gârâmâ den nângâmai yamâ ândâpyene kârikne otmâ den ya betgumai.”

11

Anitâje Yura lohimbi biwiyene ekmâ kiwiliyekmâ nombotjeak meyehop.

1-2 Emelâk Anitâje Isirae lohimbi ikne pat kuyingiop yamâ ândâpyene kârikne otmâ ki tem lâuwangim gai. Yawu otbi yamâ Anitâje kerehâk ki betyongop. Kândikum emelâk Anitâje hân himbim ki kândikyotgowâmbâek Isirae ambolipne yengât topylene nângâm hengenjuop. Yakât otmâ ândâpyene kârikne otmâ ki tem lâuwangim mansai yakât ki pârâk pilâm kerehâk betyongop. Yâkne kerehâk betyongop mâne nâ gurâ orowâk betnongomu yâkâlen biwinaje ki kepeim tem lâuwangim gambâm. Yâhâ nâmâ Isirae ambonje, Benyamingât senâmbâ gâtne. Yakât otmâ emelâk Anitâje tâmbâne Awaraham yâkât pat kuwangiop ya nâku yawuak membom. Nâmâ ki betnohop. Yâhâ nen yu mansain nengât dowâk otmâ manminiwi yan poropete âlâ, kutne Elia sâmi, yâkne Anitâ ekum tâmbâlipnenne yengât yuwu sâop.

³“O Anitâ, hotom uhihimain yakât kawê kum gahaem poropete loklipge watyekmâ nombotņe yongonĕtâ muwi. Nâ niniâk tem lâuhihim mansan. Yawu gârâmâ hilipnohone sâmpâinneksai.”

⁴Yawu sâmu Anitâņe yuwu sâmpâ ekuop.

“Nâņe nine poropete lok 7000 yawuya mâmâņe otyingimune kasalipņe yengât Lâpio âlâ, kutņe Bali sâmpâ, ya ki mepaem gai. Yawu otmâ tem lâuhihim mansai.”

⁵Yâhâ emelâk Anitâņe Isirae lohimbi biwiyņe ekmâ kiwiliyekmâ nombotņeâk mem buku tuhuyehop. Yakât dopņeâk sâmpâ yiwereņe yuâmâ Yura lohimbi biwinenņe ekmâ kiwilinenekmâ ikņe engatņeâk otmâ nombotņe betnongop. Otmu nombotņe menenekmu biwinenņe yâkâlen kepeim tem lâuwangim yâkât pat mansai. ⁶Yâhâ Anitâņe otbin mewin ya ekmâ yakât dopņan kiwilinenekmâ nombotņeâk umam sâningiop mâne ikņe engatņeâk otmâ menenekmap ya ki sâmbâin.

⁷Den sâmpâ aran yukât topņe yuwu nângânom. Anitâņe nenekmu ârândân olâk sâmpâ Isirae lohimbi dondâņe mâtâp katyngiop ya ki watmâ gawi. Yakât otmâ bulâņe ki mem mansai. Yawu gârâmâ nen nombotņe Anitâ ikņahâk menenekmu mansainņe yâkâlen biwinenņe kepeim manmunņe nenekmu ârândân otmâp. Yâhâ otbi kulipnenņe kingitņe orowâkņe kunyeņe kârikņe otmâ manbi yakât huhopņe Anitâņe betyongomu biwi pâlâmņe manminiwi. ⁸Den yan yuņe emelâk den nombotņe kulemguwu ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Kunyeņe kârikņe otbi yakât huhopņe Anitâņe betyongomu biwi pâlâmņe manmâ denņe nângâņetâ ki keterakyngimâp. Otmu mâtâp watmâ pâpğumai.” Topņe yawu tap.

⁹⁻¹⁰Yawu otminiwi yakât matņe Anitâņe yingîâkgât Dawitņe den âlâen hâum yuwu sâmpâ ulitguop.

“Kasalipņe sot me âlâlâ ekmâ biwiyņe kilik kilik sâmpâ mene sâmpâ yan ki ekmâek paņgonân geņetâ meyhâkgât naņgan. Me ki nângâm nângâm otmâ ari tupaen kionĕtâ yongowuapĕtâ sâmpâ ekgohoan. Me umatņe kakyenân yâhâmu tânyeņe houņ sâmpâ hâhiwin nângâmbisâihât naņgan.” Yawu sâmpâ ulitguop.

Anitâņe pâku lohimbi mem buku tuhuyehop.

¹¹Aiop, den ekyongoan yukât topņe âlâen hâum sâwe. Yura lohimbiņe ki nângâm nângâm otmâ ari kâlân kâiyeņan teņ sâmpâ yan tupaen kionĕtâ ki yongop. Yakât topņe yuwu sâmpâ nângâņet. Yura lohimbiņe otmâ tâpikguminiwi. Yâhâ pâku lohimbiņe Anitâhâlen biwiyenņe kepeimai ya yengât tosayeņe pilâm manman kârikņahât pat kuyngimâp. Yâhâ yâk yengâlen bulâņe teteap yakât Yura lohimbiņe eweakmâ nângâm bâleyngim bulâņe orowâk membâinâ sâmpâ. ¹²Yâhâ Yura lohimbiņe biwiyenĕ alitmâ Kiristohât hâkân otbi yakât huhopņe Anitâņe pâku lohimbi mem buku tuhuyekmâ manman kârikņahât pat kuyngiop. Yakât otmâ hâmbâi Yura lohimbi yengât nângâm nângânyeņe keterakyngimu Kiristohâlen biwiyenņe kepeinomai. Yawu otmâ pâku lohimbi orop biwiyenņe hikuakmâ konohâk otmâ mannomai. Sâmpâ yanâmâ Anitâņe lukulenenekmu hop sambe kakņan mannom.

¹³Yura lohimbi nengât topnenņe yawu tap. Yâhâ pâku lohimbi yengât yuwu sâmpâ nângâņet. Pâku lohimbi hânņan kulemņan manmâ arai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepņe ekyongowehât yâkņe menekmâ

aposolo âi sâm nihiop ya biwinaŋe tiŋâk kepeim manman. ¹⁴ Yâhâ den pat âlepŋe ekyongomune Kiristohâlen biwiyeŋe katŋetâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu mansai. Yawu manŋetâ Anitâŋe Yura bukulipne betyongomu mansai yaŋe eweakmâ nâŋgâm bâleyiŋgim âlâkuâk manman kârikŋahât pat kuyiŋgiâkgât Kiristohâlen biwiyeŋe katnomaihât nanŋan. Yakât otmâ âi sâm nihiop ya tiŋâk mem manman. ¹⁵ Yura lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe biwiyeŋe alitmâ Kiristohât hâkâŋ otbi yamâ betyongop. Yâhâ pâku lohimbi sesenġâlâkŋe yâkâlen biwiyeŋe kepeiwi ya yeŋgât kaok nâŋgâm mem buku tuhuyehop. Yâhâ hâmbâi mâne Yura lohimbiŋe Kiristohâlen biwiyeŋe katnomai ya mem buku tuhuyekmâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgiwuap.

¹⁶ Tâmbâneneŋe Awarahamŋe Anitâhâlen biwiŋe kepeim ki biwi yâhâp otmâ manminiop. Yakât otmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat sâm yâk otmu yâkât sen kuyiŋgiop ya ki biatbuap. Yakât topŋe den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋetâ keterakiŋgiâk. Sot um yan toreheneŋe yamâ Anitâhât pat sâm mem ketetmunŋe ekmu ârândâŋ olop. Yakât otmâ nombotŋe âlâ yâkât ki mem ketetbin ya gurâ yawuâk ekmu ârândâŋ olop.

Yâhâ nen Yura lohimbiŋe yen pâku lohimbi orop Anitâhâlen biwineneŋe kepeim manmâ konohâk oain. Yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Koset gihiŋt kândârâŋe ya Anitâŋe ekmu ârândâŋ otmap yakât dopŋeâk kele awatŋe ekmu ârândâŋ otmap. ¹⁷ Koset alikŋe memain yakât dop yamâ nen Yura lohimbiŋe mansain. Yâhâ pâku lohimbi yenâmâ himan iŋŋak in tetemap yakât dop mansai. Yâhâ koset awatŋan bulâŋe ki kinbuap yamâ amboŋeŋe kârâm pilâwuap. Yakât dopŋeâk Anitâŋe Yura lohimbi nombotŋe betyongop. Yâhâ amboŋeŋe ari himan awatŋe kârâm mem taka koset awatŋe kârâm pilâwuap yan mem katatgumu âi omoŋ omoŋ otmâ kinbuap. Yakât dopŋeâk pâku lohimbiŋe Kiristohâlen biwiyeŋe kepeimai yen meyekmâ Yura lohimbi bulâŋe ya yeŋgâlen torokatyekmâ tâmbâlipyeŋe yeŋgât pat kuyiŋgiop ya yawuâk yeŋgât kuyiŋgimu mansai. ¹⁸ Yakât otmâ awatŋe kârâm pilâwuap yakât dopŋeâk Anitâŋe Yura lohimbi nombotŋe betyongom ya yeŋgât kaweyenŋan yen katyehop. Yakât otmâ yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmapgât yuwu sâmune nâŋgâŋet.

Koset amboŋeŋe topŋe lawitmâ pitim hengenġumu yanâmâ awatŋe liŋgarakmu bulâŋe kinbuap. Yakât dopŋeâk Anitâŋe aŋgoân manman kârikŋahât pat sâm Awaraham otmu yâkât sen ya yeŋgât kuyiŋgiop. Yakât otmâ pat kuyiŋgiop ya torokatmâ yawuâk pâku lohimbi yeŋgât sâm kuyiŋgiop.

¹⁹ Bulâŋanâk pâku lohimbi yeŋgât kawe teteyiŋgiâkgât Anitâŋe Yura lohimbi biwiyeŋe kârikŋe otmâ manbi ya betyongop. ²⁰⁻²¹ Yawu gârâmâ biwiyeŋe kârikŋe otmu Kiristohât hâkâŋ otmâ yâkâlen biwiyeŋe ki katbihât Anitâŋe betyongop. Yâhâ yen pâku lohimbiŋe yâkâlen biwiyeŋeŋe tiŋâk kepeim mansai. Yawuâk torokatmâ mannomai yanâmâ Anitâŋe ki betyongowuap. Yakât nâŋgâm hâkyeŋe mepaemaihât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Emelâk Yura lohimbiŋe kosetgât dop otmâ manbi. Yawu gârâmâ Kiristohât hâkâŋ otŋetâ yanak Anitâŋe betyongop. Yâhâ yenâmâ himangât dop oai. Yawu gârâmâ himan otmu koset topyetŋe iŋŋiâk iŋŋiâk. Otmu yakât dopŋeâk yen pâku lohimbi otmu nen Yura lohimbi topnenŋe iŋŋiâk iŋŋiâk. Yawuâke yamâ Anitâŋe yen meyekmâ nengâlen torokatyekmu orowâk mansain. Yâhâ yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe Kiristo betgunomai otmuâmâ Anitâŋe biwiyeŋehât topŋe

nāngām ambonjan ambonjan betyongowuap. Yakât nāngām yeŋe Anitâ ewe katmâ manŋet.

²² Den sām aran yukât topŋe yuwu nāngānom. Yura lohimbiŋe biwiyenŋe kârikŋe otmu Kiristohât hâkân otbi yamâ Anitâŋe betyongom matŋe tâŋ tâŋâk yinŋiop. Yawu gârâmâ yenâmâ Kiristohâlen biwiyenŋe katbi yan umam sâyingim buku tuhuyehop. Otmu biwiyenŋe tiŋâk kepeim mannomai otmuâmâ yâku yawuâk buku otyinŋiwuap. Yâhâ yeŋe Kiristo betgum mannomai yamâ yen yawuâk betyongowuap. ²³ Anitâŋe Yura lohimbi betyongop ya yeŋgât nāngân nāngānyenŋe keterakyinŋimu Kiristohâlen biwiyenŋe katnomai yanâmâ Anitâŋe nāngāyingim himan awatŋe mem katatgumu âi omoŋ omoŋ otmâ kinsap yakât dopŋeâk ikŋe komolân torokatyekmu manman âlepŋanâk mannomai. Yawu otbuapgât wâtŋe pato tap. ²⁴ Yâhâ Yura lohimbi nen otmu pâku lohimbi topnenŋe ikŋiâk ikŋiâk tap yakât torokatmâ sâwe. Nen Yura lohimbiŋe kosetgât dop mansain. Yâhâ yen pâku lohimbiâmâ himangât dop mansai. Yakât otmâ Anitâŋe yen meyekmâ koset bât bâtŋan torokatyehop. Yawu gârâmâ topyene ikŋiâk tapgât otmâ kârikŋeâk ki tai. Yawu gârâmâ Yura lohimbi betyongop ya yeŋgât topyeneâmâ koset topŋe yawuâk tapgât otmâ Anitâŋe âlâkuâk koset bât bâtŋan torokatyekmu kârikŋeâk kinnomai.

Hâmbâi Anitâŋe Yura lohimbi âlâkuâk mem buku tuhuyekbuap.

²⁵ Bukulipne, yuwu sâmunen nāngâŋet. Anitâŋe Yura lohimbi betyongom yen meyekmu mansai. Yakât otmâ yeŋahât nāngâŋetâ yahatmapgât yuwu sām ekyingomune nāngâŋet. Wâtgât māmâŋahât Heakŋe nāngân nāngâŋenne mem pâron pilâmu Yura lohimbi topnenŋe nāngâm henŋenguan. Isirae lohimbi kiŋitŋe orowâkŋe biwiyenŋe kârikŋe otmâ mansai ya nanŋai. Yawu gârâmâ pâku lohimbi Kiristohâlen biwiyenŋe katmâ yâkâlen torokatnomai ya yekmâ nāngâmu dopŋan otbuap. Yanâmâ Isirae lohimbi nāngân nāngānyenŋe keterakyinŋimu biwiyenŋe yâkâlen katnomai. ²⁶⁻²⁷ Biwiyenŋe yâkâlen katŋetâ tosayenŋe pilâyingiwuap sâp yan emelâk Anitâŋe poropete âlâ den ekumu kulemguop yakât bulâŋe tetewuap. Den yamâ yuwu tap.

“Nâhât sâtgât Sion pumŋan Yerusalem kapi tap yakât ambolipŋe yeŋgâlebâ lok âlâ tetem Isirae lohimbi yeŋgât tihityenŋe otmâ mem kuwikyekbuap. Yanâmâ orotmemeyenŋe bâlenŋe bet pilâm nâhâlen torokatŋetâ tosayenŋe pilâyingiwom. Pilâyingim orowâk mannomgât pat kuyinŋiwom.” Den yawu tap.

²⁸ Yawu gârâmâ Yura lohimbiŋe ândâpyenŋe kârikŋe otmu Yesu Kiristohât den pat âlepŋe nāngâŋetâ gemu bet pilâŋetâ yanŋak Anitâŋe betyongop. Yakât huhopŋe yen pâku lohimbiŋe den pat âlepŋe ya nāngâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenŋe katŋetâ manman kârikŋahât pat kuyinŋiop. Yâhâ Awaraham, Isaka, Yakop, yâkŋeâmâ Anitâhâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim tem lâuwangim gawi. Yakât otmâ emelâk yâk yeŋgât nāngâop yakât dopŋeâk yâk sen nāngāyingimâp. ²⁹ Yâhâ Anitâŋe tâmbâlipyenŋe nāngāyingimû ârândânŋ otmu meyehop. Yakât otmâ bunewâk ki betyongop. ³⁰ Yenâmâ embâŋân yeŋe eŋgatyeŋeâk otmâ Anitâhât ki nāngâwangim manminiwi. Yawu gârâmâ sâp yiwerenŋe yuâmâ Isirae lohimbiŋe den pat âlepŋe nāngâm hâkân otmâ betŋangim mansai. Yakât huhopŋe yen pâku lohimbiŋe den pat âlepŋe ya nāngâŋetâ bulâŋe otmu Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim manŋetâ Anitâŋe umam sâyingim tosayenŋe pilâyingiop. ³¹ Yakât dopŋeâk Yura lohimbiŋe biwiyenŋe kârikŋe otmâ Kiristohât hâkân otmâ mansai yanŋe hâmbâi

yâkâlen biwiyenye katnomai. Yawu otnomai yan yâk yenġât nânġâm umam sâyingim tosa pilâyingiwuap. ³² Yâhâ nen Yura lohimbi me yen pâku lohimbi kerekne otmunye bâlem gap yakât topne nânġâmunye keterakningiâġġât Anitâhât Wâtġât mâmânġahât Heakne biwinenġan gemap. Biwinenġan gemu keterakningimu orotmemenenye bâlene bet pilâm Anitâhâlen biwinenġanje kepeimunye umam sâningim tosanenye pilâningimap.

³³ Anitâne wawaenenekmâ thitnenye otmâ gamap. Otmu yawuâk thitnenye otmâ yâhâwuap. Yakât otmâ mepaeen. Yâkne yu ya otingim gamap yakât nennġahâk topne nânġâne sâm pâpgumain. Yâhâ biwiġan den girawu tatmap ya nennġahâk nânġânômġât dop âlâ ki tap. ³⁴⁻³⁵ Den yan yuġe emelâk poropete lok nombotġanje den kulemguiwi ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Kutdâhât biwiġan den tatmap ya lok âlâ me âlâne yenġahâk nânġânômâihât dop âlâ ki tap. Otmu Anitâmâ nânġân nânġân amboġe. Yakât otmâ wuan me wuânġât ki âlâ pâpgumap. Yawu ġârâmâ lok âlâ me âlâne Anitâ den kâsikum wanġuapġât ġurâ dop ki tap.” Den yawu tap.

³⁶ Anitâ manman amboġanje hân himbim kândikyotgom hânân âliwahap topne topne kalop. Yâhâ ikġak kalowâmbâek hohem tatmâ gap, otmu hohem tatmâ yâhâwuap. Yakât otmâ miti den âlâ tap ya yuwu sâm ekyongomune nânġânġet.

“Lok âlâ me âlâne Anitâ tosa katbanġinômâihât dop âlâ ki tap.”

Den yawu kulemgunġetâ tap yakât nânġâm Anitâ mepaem manmâ yâhâmbisâin. Ya bonġanâk.

12

Nenġe Kiristohât kâiġe bânġe yawu manmain.

¹ Bukulipne, yuwu sâmune nânġânġet. Anitâne ikġahâk wawaenenekmâ manman kârikġahât pat kuningimu mansain. Yakât dop kum sâwe. Emelâk embânân Anitâne papatolipnenye yenġât orotmeme topne topne sâm katyġingio. Yakât otmâ miti lok kunlipyenġanje mâtâp katyġingio ya watmâ noniġ bulimakao ġaim yâkât pat sâm hotom uwanġinġetâ hâmenġan yâhâmu nânġâmu ârândânġ otminiop. Yakât topne nânġâm yuwu otnomġât nanġan. Anitâne mâtâp ningio. Yâ tân tânġak watmâ tem lâuwânġim manmâ yâhânom. ² Nenġe girawu otmâ Anitâhât tem lâuwânġimunye nenekmu ârândânġ otbuap? Yamâ yuwu otnom. Lohimbi belângen manmaine yeġe nânġân nânġânġenġambâ tetemap ya watmâ orotmeme âlâlâ otmai yawu ki otnom. Yâhâ nenâmâ Wâtġât mâmânġahât Heakne Anitâhât biwiġambâ den mem biwinenġan katmu ya lâum manmâ yâhânom.

³ Otmu Anitâne ikġahâk buku otnihim aposolo âi sâm nihiop. Yâkât sâtġât otmâ yuwu sâm ekyongomune nânġânġet. Anitâhâlen biwinenġanje kepeim mansain. Yakât otmâ yâkne ikne âi tuhunomġât bulâne dopnenġan mem teteningimap. Yakât otmâ nenġe âlâku amboġan amboġan biwinenġahât topne nanġanġinom. Yawu ġârâmâ nennġahât nânġâmunye ki yahatbuap. ⁴⁻⁵ Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nânġânġetâ keterahâk. Kiristoġe kunnene oap. Yakât otmâ nennġamâ yâkât kâiġe bânġe otmâ mansain. Yâhâ kâiġe otmâ yan yâkât hoġ bam gamain. Otmu bânġe otmâ yan lohimbije yâkâlen biwiyenye katġetġât âi memain. Âi sâm ikġiâk ikġiâk ningio. Yâ mem tânahom manmâ yâhânom yakât yuwu sâmune nânġânġet. ⁶ Nenġe yâkâlen biwinenġanje kepeim manmain yakât dopġanâk bulâne ikġiâk ikġiâk

teteningimap ya yawuâk otnom. Anitâhât den sâmb ekyongonomgât biwinenŋe mem hewewenŋe tuhuop yakât dopŋan ekyongonom. ⁷ Otmu den kâsikum yinŋinomgât biwinenŋan kalop otmuâmâ yawuâk den kâsikum yinŋinom. Yâhâ Kiristohât komot tânyongonomgât biwinenŋan kalop otmuâmâ yawuâk tânyongonom. ⁸ Otmu bukulpipnenŋe yengât biwiyenŋe gemap sâmb mem hewewenŋe tuhuyeknomgât biwinenŋan kalop. Otmuâmâ yawuâk otyinŋinom. Yâhâ iri sikum me senŋe âlâlâ tatningiap ya nombotŋe mem kâsikum lohimbî nombotŋe yinŋinomgât biwinenŋan kalop yamâ hewewenŋak nembe kalem otyinŋinom. Otmu Kiristohât komot yengât kunlipyenŋe manŋet sâmb katneneknomai otmuâmâ biwinenŋanŋe kepeim tâŋ tâŋak tihityenŋe otnom. Otmu lohimbî yengâlen umatŋe âlâlâ teteyinŋiwuap yan tânyongonomgât biwinenŋan kalop otmuâmâ heronŋe kakŋan tânyongonom.

Biwinenŋanŋe kepeiakmâ ewe karangim mannom.

⁹ Otmu buku oranŋine sâmb yan hâkŋak hâkŋak ki oranŋinomai. Orotmeme bâlenŋe pilâm orotmeme âilonŋoâk watmâ buku oranŋinomai. ¹⁰ Otmu bukulpipyenŋe orop ewe karangim biwiyenŋanŋe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. ¹¹ Otmu âi tuhune sâmb Anitâhâlen biwiyenŋe hikum hewewenŋak otmâ tuhunomai. ¹² Otmu lohimbî belângen manmainŋe mem âlâlâ tuhuyeknomai yan Anitâŋe manman kârikŋahât bulâŋe hâmbâi ningiwuap nâŋgâm yakâlâk biwiyenŋanŋe mem heronŋe kakŋan mannomai. Otmu biwiyenŋe gemapgât haonmâ ârândâŋ Anitâ ulitŋuŋetâ mâmâŋe otyinŋiwuap. ¹³ Otmu bukulpipyenŋe yengâlen umatŋe âlâlâ teteyinŋiwuap yanâmâ in yawu tânyongonomai. Otmu lombâ me lok pupŋe yengâlen takanomai ya nembe kalem otyinŋinomai.

¹⁴ Otmu lok âlâ me âlâŋe mem âlâlâ tuhuyeknomai yamâ yakât matŋe Anitâŋe mem bâleyehâkgât sait kakyenŋan ki pilânomai. Yâhâ yâkŋe lukuleyehâkgât ulitŋunomai. ¹⁵ Otmu lohimbî kahân ari we bâle nâŋgâmai yamâ biwiyenŋe sânduk sâekgât orowâk tatmâ biwiyenŋe mem sânduk tuhuyeknomai. Otmu bukulpipyenŋanŋe buku âlâhât nâŋgâŋetâ yahatmu heronŋe kakŋan mansap ya yenŋe yawuâk heronŋe otbaŋginomai. ¹⁶ Otmu yenâmâ Kiristohât komot konohâk mansai. Yakât otmâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋanŋe hikuakmâ konohâk otmu tep âlep nanŋanŋinomai. Otmu âi sâmb yinŋinomai ya ekmâ tâŋât sâmb ki bet pilânomai. Otmu ninahâk otmune ârândâŋ otbuap sâmb yenŋahât ki nâŋgâŋetâ yahatbuap. ¹⁷ Otmu lok âlâ me âlâŋe yen mem bâleyeknomai yakât matŋe ki kâpekyinŋinomai. Yenŋe umam sâyingim buku otyinŋinomai yanâmâ lohimbîŋe yekŋetâ ârândâŋ otbuap. ¹⁸ Otmu lok âlâ me âlâŋe tepyenŋe kâu kâlâp semu yahatmâ yen yongone sâmb otnomai yan mem lohotŋe tuhuyeknomai. ¹⁹ Otmu lok âlâ me âlâŋe yen mem bâleyeknomai yanâmâ Anitâ ikŋak matŋe kâpekyinŋiwuap nâŋgâm ki matŋe kâpekyinŋinomai. Yakât emelâk Anitâŋe den âlâ Mose ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Ninak matŋe yinŋimune umatŋe kakŋan manmâ yâhânomai.”

²⁰ Yâhâ âlâmâ yuwu tap.

“Kasalipyenŋe po yinŋiwuap yanâmâ sot mem yinŋinŋetâ nenomai. Otmu tohât yekbuap yan gurâ to osom ga yinŋinŋetâ nenomai. Yawu otyinŋinomai yan yâkŋe anjun pato otnomai.”

Den yawu tap. ²¹ Yâhâ yen mem bâleyeknomai yan matŋe kâpekyinŋimaihât biwiyenŋe galemahom buku otyinŋinomai. Yawu otyinŋinŋetâ kasalipyenŋanŋe kaok nâŋgânomai.

13

Gawamangât galemlipnennje yengât amutgen mannom.

¹ Bukulipne, gawaman me kiap kunlipyenne mansai ya yengât sâwومان. Lok âla me âlâne yenhâk gawamangât lok kunne ki otmai. Anitâ iknjahâk gawaman âi sâm yingim katyekmu kinmai. Yakât otmâ gawaman patonje galemlipnennje katyeknetâ mansai ya yengât amutgen manmunne ârândânj otbuap. ² Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne ândâpyenne kârikne otmâ gawaman yengât den kumai yan Anitâhât nângâjetâ gemap. Yakât otmâ Anitâne den sâm hâreyingimu matne umatne menomai. ³⁻⁴ Yâhâ gawamangât lok yaneâmâ Anitâhât sâtgât otmâ tihitnennje otmai. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne orotmeme âlepne otmai yane gawamangât lok yengât kingityenjahât ki otmai. Lok yawuya yengât gawamangât lokne nângâjetâ yahatmap. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne orotmeme bâlene otnomai yakât Anitâne nângâmu bâlewuap. Nângâmu bâlemu gawamangât lok kunlipyenne mâmâne otyingimu tem lâuwangim matne yinginomai. Yakât otmâ lok yawuyane gawamangât lok yengât kingityenjahât otjet. ⁵ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne kilikmâ manne sâm otmainje gawamangât den lâum manjetâ yeknetâ ârândânj otbuap. Yâhâ otjetâ bâlemu nângâjetâ biwiyenjan hâuyekmapgât tem lâuyingim mannomai. Yawu mannomai yanâmâ gawamangât lok yane Anitâhât sâtgât otmâ hâhiwin ki yinginomai.

⁶ Anitâne lohimbi tihityenne otjet sâm gawamangât lok âi sâm yingimap. Yakât otmâ âiyenne tuhune sâm yan takesihât nanne katjet sâm ekyongonomai yan im in yawu katjetâ ârândânj otbuap. ⁷ Yâhâ takesi topne topne ya yengâlen tap yakât mene sâm otjetâ ewe katyekmâ takesihât tewetsenne katnomai.

Manman kârikjahât bulâne menomgât sâp utâpguap.

⁸ Yâhâ yene lok âlâ me âlâhâlen ari wahap wuân me wuân kandi mene sânetâ tepyenne hewewenj otmu yinginomai. Yâhâ ambonane yakât umburuk otbuawân in yawu yinginetâ pesuk sâwuap. Yawu otmâ bukulipyenne yengât nângâjetâ yahatmu yenhât nângâjetâ gewuap. Yawu otmâ manmai yanâmâ Anitâne girem den Mose ekumu kulempuop ya kerek lâumai yakât dop otmap. ⁹ Yâhâ girem den yamâ yukât yan.

“Buku âlâhât imbi ki ekmâ otbuat. Me lok nombotne ki yongorâ munomai. Me kombo ki meyingiwuat. Me buku âlâhât senne âlâlâ ki eknâlem membe sâm biwihe pârâk pilâuwat.”

Girem den yu otmu nombotne ki ekyongoan yakât den kunne yuwu tap. “Nenjâhât nângâmunne yahatmap yawuâk buku nombotne yengât nângâyingimunnje yahatbuap.” Den yawu tap.

¹⁰ Yâhâ lok âlâ me âlâne den yu lâum buku âlâhât nângâjetâ yahatmap, lok yawuyane buku âlâ me âlâhât ki nângâm bâleyingim mem ge katyekmâi. Yawu otmâ buku konok otyingim girem den kerek lâumai yakât dopne otmap.

¹¹ Yawu torokatmâ otmâ mannomgât yuwu sâmune nângâjet. Emelâk Yesu Kiristohât den pat nângâmunne bulâne otmu yâkâlen biwinenne katbin yan Anitâne manman kârikjahât pat kuningiop. Yawu gârâmâ pat kuningiop yakât bulâne menomgât sâp ya utâpguap. Yakât otmâ kâlâwahom yahatmâ Kiristohât âi tuhune. ¹²⁻¹³ Nen kerekne âi kârikneâk tuhnehât biwinane nanjan. Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nângâjet. Sâp yiwerene yuâmâ

emet harj sâwe sâm emet topnje palalarj yap. Yakât otmâ kâlâwahom ya-hatmâ manman hângiņe pilâm pesuk pilânomai. Orotmeme bâleņe âlâlâ ki otnomai. To kârikņe ki nem biwi hâlim otnomai. Me ki hionjakmâ tep bâle nanņanņinomai. Orotmeme yawuya bet pilâm yan lohimbi nombotņaje lok senyenjan kinmâ orotmeme âlepņe nanņe otņetâ yekmai yakât dopņeâk otmâ mannomai. ¹⁴ Yawu manmâ lohimbije Yesu Kiristohâlen biwiyenjaņe kepeim manņetgât yâkņe olop miop yawu otmâ tem lâuwanņim mannomai. Yawu manmâ yâkât den pat âlepņe sâm haok tuhunomai. Tem lâuwanņim mannomai yan emelâk orotmeme bâleņe ekņâlem otmâ tâpikguminiwi ya witgum otmain sâm biwiyenjaņe galemahom mannomai.

14

Nenņe orotmeme tâņât âlâlâ otmain yakât Anitâņe ki nâņgâmu yahatmap.

¹ Den âlâ yuwu sâmune nâņgâņet. Lohimbi nombotņaje Yesu Kiristohâlen biwiyenjaņe tiņâk ki kepeim manmai yamâ yâkât den ki nâņgâm henņenņumai. Yakât otmâ lok yawuya orop den ki sahanņinomai. Lok yawu yamâ buku otyiņim yâk orop biwiyenjaņe hikuakmâ konohâk otbuap. ² Yakât yuwu sâmune nâņgâņet. Lok nombotņaje Kiristohât den nâņgâm henņenņum songo bau ki ekmâ kiwilim nemai. Yâhâ lok nombotņajeâmâ gorâyim yuwu sâmai. “Main, songo bau yukât topņe girawu? Porom Lâpio mepaem hotom uyiņim yan nenetâ torehenņe in tap ya yu mon?” Yawu sâm songo bau ya bet pilâm salup konok nemai. ³ Yâhâ songo bau nemaiņe buku âlâhât ki nâņgâņetâ gewuap. Otmu Anitâņe songo bau nemai ya yekmu ârândâņ otmap. Yakât otmâ songo bau ki nemaiņe ya yenġât ki nâņgâm bâleyiņim sâm ge katyeknomai. ⁴ Lok âlâ me âlâņe buku âlâhât nâņgâm bâleyiņimai me sâm ge katyekmai yamâ Anitâ Ambonennjaņe yekmu bâlemap. Kutdânennje Kiristo ikņak lok kerek nengât biwinenņe ekmap. Yakât otmâ hâmbâi nenņe otmain memain ya ekmâ sâm hâreningiwuap. Yâhâ lok âlâ me âlâņe Kiristohât tem lâuwanņimai yamâ mâmâņe otyiņim hâmbâi sâp patoen yâkât senņan kinņetâ yekmu ârândâņ otbuap.

⁵ Yâhâ Yura lohimbi nengât tatmâ nâņgâ nâņgâ hilâm me hombaņ yamâ topņe topņe tap yakât sâwe. Anitâņe nenekmu ârândâņ olâk sâm lok nombotņaje hilâm âlâ me âlâhât nâņgâņetâ yahatmu yan tatmâ nâņgâmai. Otmu lok nombotņajeâmâ hilâm âlâ me âlâhât nâņgâņetâ dop konohâk otmu yan haonmâ ârândâņ Anitâ mepaemai. Yakât yuwu sâmune nâņgâņet. Hilâm âlâen me âlâen Anitâ mepaem tatnomai yamâ yen ikņiâk ikņiâk enġatyenġâk otmâ yan biwi yâhâp ki otnomai. ⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâņe enġatyenġâk otmâ hilâm âlâen me âlâen Anitâ mepaem tatmai yamâ yekmu ki bâlemap. Yâhâ lok âlâ me âlâ songo bau nemaiņe Anitâ mepaem nenetâ ya gurâ yekmu ki bâlemap. Otmu lok nombotņe âlâ salup konok nemaiņe yawuâk Anitâ mepaem nenetâ yekmu ki bâlemap. Yakât otmâ enġakmâ ki sâm ge karaknomai.

⁷⁻¹⁰ Den sâm aran yukât topņe yuwu nâņgânom. Kiristohât lohimbi emelâk muwi, me sâp yiwereņe mansain me hâmbâi tetem mannomai kerek nengât Kutdânennje otmâ galemnongoâk sâm Anitâņe hâņgângumu ge muop. Otmu mumunambâ mem yahatmu tatmap. Otmu yâkņe konok kunnennje tatmâ yâhâmbisâp. Yakât otmâ nenņahâlâk nâņgâm mannongât dop âlâ ki tap. Otmu sâp patoen Anitâņe biwinenņe ekmâ den sâm hâreningimu Kiristone sârenenekmâ manman kârikņan mem katnenekmu orowâk manmâ

yâhânôm. Yakât otmâ ki sâmbâleanjinôm. ¹¹ Den yan yuņe emelâk Anitâņe poropete âlâ den ekumu kulemguoþ ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Nâmâ Manman Amboņe. Yakât otmâ lohimbî kerekņe ewe katnekmâ metenan kinmâ “Ambonnenņe, gâhât heronņe nângâhîhiian” sâmbâleanjinôm.” Yawu tap.

¹² Yakât otmâ nen kerekņe Anitâhât senņan kinmâ otmain memain yakât ekumunņe nângâwuap.

Bukulipnenņane manman âlâ manmai ya yekmâ ki nângâm bâleyinjinôm.

¹³ Yakât otmâ ki nângâm bâleanjinôm. Yâhâ bukulipnenņane otņetâ bâlemap sâmbâleanjinôm ki nângâmunņe yahatmu ihilâk mannom. Yâk orop biwinenņane hikuakmâ konohâk otmu mannom. ¹⁴ Nâņe Kiristo orop biwinenņane hikuakmâ konohâk oap. Yakât yuwu nângâmune bulâņe oap. Anitâņe wahap topņe topņe, sot kâle, sonņo bau, me âlâlâ, yuâmâ ki nenenņe sâmbâleanjinôm samut ki kalop. Wahap topņe topņe kalop yamâ nenenņeâk hârok. Yakât otmâ lok âlâ me âlâņe sonņo bau me sot kâle ekmâ ki nenenņe sâmbâleanjinôm samut katmai yamâ yene enġatyeņeâk watmâ katmai. Yawu sâmbâleanjinôm yakât kakņan ihilâk neņetâ biwiyeņan hâumu anġulaknomai yamâ yene wahap. Anitâņe orotmeme yawu otņet sâmbâleanjinôm ki kalop. ¹⁵ Yawu gârâmâ bukulipnenņane sonņo bau ki nemai ya yeņġât senyeņan sonņo bau ihilâk nenom yamâ dondâ bâlewuap. Kiristonņe bukulipnenņe yawuya orowâk nengât sâreerenekmâ ge muop. Yakât otmâ nenņe lok sen senân tatmâ sonņo bau nemunņe bukulipnenņe yawuyane nenekmâ nengâlen torokatņetâ orowâk nenom yanâmâ samut katbi ya lonġâem ihilâk neņetâ biwiyeņe orotok sâmbâleanjinôm. Biwiyeņe orotok sâmbâleanjinôm Kiristo betbaņġim orotmemeyeņe bâleņe pilâwi ya miwirikum otmâ hiliwahomai sâmbâleanjinôm nenņe lok sen senân kinmâ sonņo bau ki nenom. ¹⁶ Nenņeâmâ sonņo bau nemain yan biwinenņane nângâmunņe ki hâunenekmap. Yawu gârâmâ bukulipnenņe nombotņane nenekmâ sâmbâleanjinômihât lok sen senân tatmâ sonņo bau ki nenom. ¹⁷ Yawu gârâmâ nenņe sot kâle me sonņo bau kiwilim nombotņe nemain otmu nombotņe ketetmain yakât Anitâņe ki nângâm. Yâhâ biwinenņane hikuakmâ konohâk otmu tem lâuwâņġim heronņe kakņan mannehât Wâtġât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otningim. ¹⁸ Yawu manmunņe lohimbî belângen manmaine nângâningiņetâ yahatmu Anitâņe nenekmu ârândâņ otmap.

¹⁹⁻²¹ Yawu gârâmâ yâhâpņe sâmbâleanjinôm nângâņet. Anitâņe sot kâle me sonņo bau katningiop yamâ nenenņe hârok. Yawu gârâmâ bukulipnenņane nenekmâ nengâlen torokatņetâ orowâk nemunņe yan yeņak samut katbi ya lonġâemai sâmbâleanjinôm lok sen senân tatmâ sonņo bau me to kârikņe ki nenom. Yâhâ bukulipnenņane wuân me wuângât samut katmai yane nângâm bâleningimihât ya yeņġât senyeņan kinmâ ya ki otnom.

Nen Anitâhât komot konok mansain yuņe hionġakmain sâmbâleanjinôm sot kâle me sonņo bauhâlâk ki nângânôm. Yawu gârâmâ biwinenņane hikuakmâ konohâk otmu tihit oraņġinom yakâlâk nângâm mannom. ²²⁻²³ Yakât yuwu sâmbâleanjinôm nângâņet. Anitâņe sonņo bau me senņe âlâlâhât samut ki kalop ya nângâmain. Yakât otmâ sonņo bau me âlâlâ nemain yan biwinenņane nângâmunņe ki hâunenekmap yan heronņe nângâmain. Yawu gârâmâ bukulipnenņe nombotņane sonņo bau me to kârikņe me âlâlâ yakât samut katmai ya senyeņan kinmâ ya ki otnom. Yâhâ Anitâņe konok biwinenņahât topņe nângâm.

Yakât otmâ lok âlâ me âlâñe biwi yâhâp kakñan yu ya otmai me nemai yanâmâ biwiyenye ekmu ki ârândân otmap.

15

Kiristoñe ikñahâlâk ki nâñgâm manminiop yawu mannom.

¹⁻³ Bukulipne, yenahâlâk nâñgâmaiñe yuwu sâñ ekyongomune nâñgâñet. Kutdânenñe Kiristoñe ikñahâlâk ki nâñgâm manminiop. Yakât emet inânñan lok âlâñe den kulemguoop yakât bulâñe Kiristohâlen teteop yamâ yuwu tap.

“Anitâ, lohimbi gâhât sâñ bâlehihimainye nâñe tem lâuhihiman yakât mem ge katneksai.” Yawu tap.

Yâhâ Kiristoñe olop yakât dopñeâk nenâmâ yuwu otnom. Bukulipnenñe Anitâhât den topñambâek ki nâñgâmaiñe soñgo bau nenehât samut katmai ya yengât ki nâñgâm bâleyingim nennahâlâk nâñgânóm. Yawu otmâ Anitâhât den nâñgâm henjenñeñet sâñ lohotñan den kâsikum yinginom. ⁴ Emelâk Anitâñe den ekyongomu kulemguwi ya nâñgâm mannom. Yawu manmunñe umatñe topñe topñe teteningiwuap yan ki pârâk pilâmunñe biwinenñe orotok sâwuap. Emelâk manman kârikñan mannomgât pat kuningiop yakât biwinenñe mem mannom. ⁵⁻⁶ Yâhâ Anitâhâlen biwiyenñe kepeim manñetâ umatñe âlâlâ teteyingiwuap yan mâmâñe otyingimu ki lohotñe otñetâ biwiyenñe orotok sâwuap. Otmu biwi nâñgân nâñgânyenñe hikuakmâ konohâk otmu lauyenñe menduhum Kutdânenñe Yesu Kiristo âwâñe mepaenñetgât nâñgâm ulitgum manman.

Yura lohimbiñe pâku lohimbi orop manman kârikñahât bulâñe menomai.

⁷ Kiristoñe buku otningimap yan orotmemenenñe yuwu yawu otmain yakât ki nâñgâmap. Yakât otmâ bukulipyenñe orop biwiyenñe hikuakmâ konohâk otmu ki sâñ bâleanñinomai. ⁸ Yawu otmâ Anitâ mepaem yâhânomai. Otmu emelâk Anitâñe Awaraham, Isaka, otmu Yakop ikñe pat kuyingim den ekyongop. Yâhâ sâñ yiwerenñe yuâmâ nenñe pat yakât nelâmguoop nâñgâmaingât nanñe Kiristo hâñgângumu Yura lohimbi nengâlen teteop. Nengâlen tetem yan nenñe Anitâhâlen biwinenñe kepeim pat yakât bulâñe menomgât kulem topñe topñe mem ikñe den pat âlepñe eknongop. ⁹ Yâhâ yen pâku lohimbiñe yawuâk yâkâlen biwiyenñe kepeinñetâ Anitâñe umam sâyingim tosayenñe pilâmu orowâk mepaem mannomgât giop. Den yan yuñe emet inânñan poropete nombotñe den kulemguwi ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Yakât otmâ nâñe pâku lohimbi orop manmâ kiki menjihim mepaehknom.”

¹⁰ Otmu âlâmâ yuwu tap.

“Emelâk Anitâñe Isirae lohimbi meyekmâ pat kuyingiop ya orop pâku lohimbiñe menduakmâ heronñe otbañginomai.”

¹¹ Otmu âlâmâ yuwu tap.

“Lohimbi hânñan kulemñan me wosapâ wosapâ mansai ya orop Kutdânenñe Anitâ mepaene.”

¹² Otmu âlâmâ Yesaianñe kulemguoop ya yuwu tap.

“Dawitihât senâmbâ gâtñe âlâñe tetem pâku lohimbi yengât kunyenñe manmâ tihityenñe otbuap. Tihityenñe otmu lohimbiñe yâkâlen biwiyenñe kepeim mannomai.” Den yawu tap.

¹³ Anitâñe manman kârikñahât pat kuningiop yakât bulâñe orowâk menomgât mâmâñe otningimu yâkâlen biwinenñe kepeim manmain. Yenñe

yawu torokatmâ mannomai yan biwiyenaje hikuakmâ konohâk otmu heronje kaknan mannomai. Otmu Wâtgât māmājahât Heakne māmānje otyingimu pat kuyingiojop yakât bulānje menomai sām Anitâ ulitguman.

Anitānje Kiristohât aposolo sām Paulo ai warop.

¹⁴ Bukulipne, yenje biwiyenaje hikuakmâ buku oranjim Anitāhât den yakât ki hāum pāpgum mansai. Yakât otmâ yenhâk den kāsikum anjgim tānahonomaihât dop tap. Biwinaje yawu nanjan. ¹⁵⁻¹⁷ Otmu yen pāku lohimbije Kiristohālen biwiyenaje kepeim mannetgât Anitānje iknahâk nāngānihim Yesu Kiristohât aposolo sām ai nihiop. Yakât otmâ Kiristohât den pat ālepne kāsikum yingim gan. Yāhâ Wâtgât māmājahât Heakne māmānje otyingimu Anitāhât tem lāuwanjjetā yekmu ārāndānj olākgât nānje biwinaje tinjak kepeim hoj bawanjiman. Hoj bawanjiman yan Kiristo orop biwinetnaje kepeiakmu māmānje otnihimu ai memune bulānje pāku lohimbije yengālen tetemap. Yakât nāngāmune yahatsap. Yakât otmâ den kulemgum katyngian yukât pānje konok konok nāngām henjengjjetgât pahâk ekyongoan. ¹⁸⁻²¹ Kiristonje māmānje otnihimu ai memune bulānje teteap yakât sāwe. Emelâk bukulpinaje Kiristohât den pat ya Yerusalem kapi ambolipnje ekyongowi. Yakât otmâ yākje ai tuhuwi ya torokatmâ tuhuwomgât ki nāngāwan. Yawu gārāmâ nāmâ lohimbije Kiristohât den pat ki nāngāwi ya yengālen nānje sām ari ekyongowehât nāngāwan. Yawu nāngām Yerusalem kapi pilām yapâ kapi nombotnje ya yengālen nep tuhum yanjak Ilurikon mewan. Yan ari den pat ālepne ekyongowan. Otmu Wâtgât māmājahât Heakne māmānje otnihimu kulem topnje topnje memune ekjjetâ ālā kândākâ otmu Kiristohālen biwiyenje katbi. Den yan yunje emelâk poropete ālānje den kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Yāhâ lohimbije hānjan kulemnan manmâ yākât den pat ki nanjai ya yengālen ari puwāk ekyongonjetâ nāngānjjetâ keterakyingiwuap.” Yawu tap.

Paulonje Roma kapi ariwom nāngām yakât ekyongop.

²² Otmu nānje kapi ārāndānj yāhām gem den pat ālepne ekyongowan yan yengālen takawom sām yambuņe berumnje biwinaje hikum gaminiwan. ²³ Den ekyongom gamune ārāndānj oap gārāmâ kapi yu pilām yengālen takawom. ²⁴ Taka tipnje tatmâ nāngāwom yanāmâ yen orop Kiristohât den alahum tep ālep nanjanjinom. Yen orop yan manmâ yapâ yenje mātāp menihijetâ Sipein hānān ari Kiristohât den pat puwāk ekyongowom. ²⁵⁻²⁷ Otmu Yerusalem kapi ambolipnaje Kiristohālen biwiyenaje kepeim mansai ya nombotnje senje ālālāhât umburuk otmâ mansai. Den pat ya Makeronia otmu Akai ambolipnje Kiristohālen biwiyenaje kepeim mansai ya ekyongomune nāngām tānyongone sām nanje mem menduhum nihiai. Yakât otmâ biwinaje yuwu nanjan. Anjoân nen Yura lohimbije kapinenje pilām pāku lohimbije yengālen ari Kiristohât den pat ekyongowin. Ekyongomunje nāngānjjetâ bulānje otmu yākālen biwiyenje katjetâ Anitānje tosa pilāyingim manman kārīkjahât pat kuyingiojop. Yakât matjeāmâ pāku lohimbije Yura lohimbije senje ālālāhât umburuk mansai ya yengât nanje menduhum nihiai yu mem ari Yerusalem kapi ambolipnje yingiwom. ²⁸ Otmu pāku lohimbije Kiristohālen biwiyenaje kepeim mansaije tep ālep nāngāyingim nanje yu menduhum katyngiai yukât den pat ekyongowom. Ekyongom yanāmâ yāk pilāyekmâ yengālen takawom. Taka yen orop yan tipnje tatmâ nāngām

benje yen pilâyekmâ Sipein hânân ariwom. ²⁹ Yengâlen takawom yan Kiristoŋe mâmâŋe otningimu biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu heronje nanŋanŋim mannom. Biwinanje yawu nanŋan.

³⁰ Bukulipne, Kutdânenje Yesu Kiristoŋe sârerenenekmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Yakât yenje nâhât sâm Anitâ ulitguŋetâ mâmâŋe otnihimu lohimbî belângen manmai ya den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâm Kiristohâlen biwiyeŋe katnomaî. Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewej tuhunenekmu biwinenŋaŋe kepeiakmâ mansain. Yakât yuwuhât otmâ nâhât biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim ulitgunomaî. ³¹ Pâku lohimbîŋe nanŋe mem menduhum nihiai yu mem ari Yerusalem kapi ambolipŋe yingiwom. Yingimune nâŋgâŋetâ ârândâr otbuapgât ulitgunomaî. Otmu Yuraia ambolipŋe Kiristohât den pat nâŋgâŋetâ gemu bet pilâmaiŋe mem bâlenekmai hât ulitgunomaî. ³² Yawu ulitgunomaî yanâmâ Anitâŋe nâŋgânihimu yengâlen takamune orowâk tatmâ biwinenŋe sânduk sâmu heronje nanŋanŋinom. ³³ Otmu Anitâ biwi sânduhân katnenekmapŋe yen orowâk tatmâ tihityeŋe olâkgât ulitguman. Ya bonŋanâk.

16

Paulonje Roma yengât nâŋgâyingioŋ.

¹⁻² Bukulipne, nâ yengât tep hero nâŋgâyingian. Yakât otmâ den bâiŋe yu sâm hârewe. Tounenŋe âlâ, kutŋe Piwi sâm, yâkŋe Kenŋeria ambolipŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansai ya yengât hoŋ bawa manmâ tânyongomap. Otmu nâ gurâ yawuâk tânnohomap. Yakât otmâ pepa yu bâiŋe kulemguan gârâmâ Piwi waŋmune mem Roma yengâlen takawuap. Takawuap yanâmâ Kutdânenje Kiristoŋe buku otningioŋ yakât dopŋeâk yengŋu buku otbaŋginomaî. Otmu wahap wuân me wuâŋgât umburuk otmâ âiyongowuap ya in yawu waŋnomai hât nanŋan.

³ Otmu yengâlen gâtŋe lohimbî yâhâp, kutyetŋe Akuila yet Pirisila, yâk orop biwinenŋaŋe hikuakmu Kiristohât âi meminiwin. ⁴ Âi orowâk meminiwin yan lohimbî belângen mansaiŋe mem bâlenekmai sâm hâkyetŋe ki biuk sâop. Yawu otmâ tânnohomutâ orowâk nep tuhum gawin. Yakât otmâ nâ otmu pâku lohimbî Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansaiŋe yâk yetgât nâŋgâyitgian. ⁵ Otmu lohimbî nombotŋaŋe yâk yetgât emelan yâhâ menduhuakmâ Kiristohât den ya alahum kiki mewanŋim mepaemai yengât nâŋgâyingian.

Otmu Asia hânân gâtŋe, lok âlâ, kutŋe Epaineto sâm, anŋoân Kiristohâlen biwiŋe kalop yâkât nâŋgâwanŋian. ⁶ Otmu imbi âlâ, kutŋe Maria, yâkŋe yengât nâŋgâmu yahatmu hoŋ bayingim mansap yâkât nâŋgâwanŋian. ⁷ Otmu bukuyâhâtne âlâmâ, kutyetŋe Andoroniko yet Yunia. Nâŋe Kiristohâlen biwine ki katban yan biwiyetŋe yâkâlen katmâ aposolo âi mem gaowot. Yakât otmâ mem pâi emetŋan katyelekŋetâ orowâk manbin. Yâk yetgât nâŋgâyitgian.

⁸ Otmu bukune âlâmâ, kutŋe Ambiliato, yâkât nâŋgâwanŋian. ⁹ Otmu lok âlâ, kutŋe Uruwano, orowâk manmâ Kiristohât âi mewit yâkât nâŋgâwanŋian. Otmu bukune, Sitaki yâkât nâŋgâwanŋian. ¹⁰ Otmu bukune âlâmâ, kutŋe Apele sâm, emelâk yâkâlen umatŋe âlâ teteop. Yawu tetewanŋioŋ yamâ Kiristohâlen biwiŋaŋe tiŋâk kepeim kârikŋeâk kinop, yakât nâŋgâwanŋian. Otmu Aristowolohât hep torehenlipŋe yengât nâŋgâyingian. ¹¹ Otmu bukune âlâmâ,

kutje Herorion, yâkât nângâwanġian. Otmu Narikisohât hep torehenlipnaje Kiristohâlen biwiyenaje kepeim mansai ya yengât nângâyingian.

¹² Otmu ata gari Tiripaina yet Tiriposaġe Kutdâhât tem lâuwangim yâkât âi tuhum mansawot ya yetgât nângâyitġian. Otmu imbi âlâ, kutje Peasi, Kutdâhât âi yakât biwiġaje tiġâk kepeim tuhum mansap yâkât nângâwanġian. ¹³ Otmu lok âlâ, kutje Lupo, yâhâmâ Kutdâhât tem lâuwangimu ekmunġe yahatsap. Otmu mâmâġaje yâk wawaeop yakât dopġeâk nâ wawaenekmâ gaop yâk yetgât nângâyitġian. ¹⁴ Otmu lok kiġitġe orowâkġe menduhuakmâ Kutdâ mepaem manmai ya yengâlen gâtġe nombotġeâk kutyeġe yongonbe. Asingirito, Pilehon, Herema, Patorowa, Hereme, yâk yengât nângâyingian. ¹⁵ Otmu lohimi yâhâp, Piloloho yet Yulia, emetyetġan bukulipyetġe, Nereo otmu gariġe, âlâmâ Olimpa, lohimi nombotġe kutyeġe ki nângâyingian ya orowâk menduhuakmâ Kiristo mepaemai yâk yengât nângâyingian.

¹⁶ Yakât otmâ yu sâlikum nângânomai. Yawu otnomai yan Anitâhâlen biwiyenaje kepeim buku oranġim mansai yakât heronġe nângâm parahua-knomai. Otmu kapiġe kapiġe Akaia otmu Asia hânân tatmâ arap yakât ambolipġe biwiyenaje Kiristohâlen kepeim mansaiġe yengât nângâyingiai.

¹⁷⁻¹⁸ Bukulipne, den tâlâwâk ekyongomune nângâm heġġengum biwiyenġan katġet. Anġoân topġe katmâ Kiristohât komolâmbâ nombotġeġe yengâlen toho yâkât den pat âlepġe kâsikum yingwi. Den kâsikum yingwi yamâ yeġambâ gâtġe lok nombotġeġe yeġahât nângâġetâ yahatmu kutdânenġe Kiristohât ki tem lâuwangimai. Yâkġe den bulâġe ya nângâm kelanġatmâ bukulipyenġe lohottġan mansai ya kâityongom biwiyenġan kionġetâ mâtâp tâpikgum hionakmaiġat galemahom heġġengum mannomai. Yawu otmâ lok yawuya betyongonomai. ¹⁹ Yâhâ anġoân den pat âlepġe ekyongonġetâ nângâwi yapâek yeġe biwiyenġe galemahom den ya tâġ tâġâk lâum gawi yakât sâm haġ tuhunġetâ nângâm heronġe otban. Yeġe yawuâk torokatmâ manġetâ den topġe topġe ekyongonġetâ nângâġetâ Kiristohât den orop ki lâuakbuap ya pilânomai. Yâhâ yakât den orop lâuakbuap yamâ nângâm biwiyenġan katmâ mannomai. ²⁰ Yawu otmâ Anitâġe yengât biwi nângân nângânyeġe mem konohân tuhumu hikuakmâ konohâk otmu ki hionaknomai. Yanâmâ yâkġe mâmâġe otyingimu biwiyenġe galemahom lok nombotġeġe Satangât tem lâuwangim Kiristohât den pat kelanġatmai yamâ watyektġetâ arinomai.

Yâhâ Kutdânenġe Yesu tihitnenġe otmapġe biwi nângân nângânyeġe mem konohân tuhumu kepeiakmâ manġetġat Anitâ ulitguman.

²¹ Timoteo orowâk manmâ âi tânahomait yâkġe nângâyingiap. Otmu bukulipne, Lukio, Yason, Sosipata yâkġe yawuâk nângâyingiai.

²² Otmu nâmâ kutne Tetio, Paulonġe den yu eknohomu kulemgum katyingian. Nâġe yawuâk nângâyingian.

²³ Otmu, lok âlâ, kutje Gaio, yakât emelan yâhâ menduhuakmâ Kiristo yet Anitâ mepaeyelekmain. Yâkġe nângâyingiap. Otmu lok âlâ kutje Erasto yâhâmâ kapi ambolipnaje takesi katmai ya galemgumap, yâkġe yawuâk nângâyingiap. Otmu miti lok âlâ, kutje Kuato, yâkġe yawuâk nângâyingiap.

²⁴ Kutdânenġe Yesu tihitnenġe otmapġe yen kerek biwi nângân nângânyeġe mem konohân tuhumu kepeiakmâ mannomai. Ya bonġanâk.

Den bâiġe ekyongop.

²⁵⁻²⁷ Bukulipne, den yu bâiġe sâmune pesuk sâek. Emelâk embânġan Yesu Kiristohât den yukât topġe amokġan talop. Yakât otmâ lohimi kiġitġe

orowâkne yeŋe nâŋgân nâŋgân watmâ yakât topne pâpguminiwi. Yawu gârâmâ Anitâhât poropetelipnajeâmâ yakât topne nâŋgâm heŋgeŋgum emet inânŋan den kulemuwi yu Yesu Kiristone nen aposololipne kâsikum ningiminiop. Yawu gârâmâ lohimbi hânŋan kulemuŋan manmâ araiŋe den yu nâŋgâm Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim Anitâhât tem lâuwangim manŋetgât nen gurâ ikne sâtgât den kâsikum yingim mansain. Yâhâ Kiristohât den kâsikum yingian yu nâŋgâm biwiyenŋan katmâ mannomai yanâmâ Anitâŋe mâmâŋe otyingimu yâkâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim ki lohotŋe otnomai.

Otmu Anitâ nâŋgân nâŋgânŋe yahat yahatŋe yâkne ikŋahâk nanŋe Yesu Kiristo hâŋgâŋumu ge kawenenŋan kinmâ muop. Mumuŋambâ yahatmâ himbimân âwurem yâhâmu âwâŋâit tawot. Yawu nâŋgâm nenŋeâmâ Anitâ Awoŋnenŋe sâm herone otbaŋim mepaem manbisâin. Ya bonŋanâk.

Nâ bukuyeŋe,
Paulo

1 Korinti Pauloŋe Korinti yengât ekap aŋgoân kulemgum katyiŋgiop.

O bukulpine,

¹⁻² Yen Korinti kapi ambolipŋaŋe Yesu Kiristo orop biwiyenŋe hikuakmâ konohâk otmu tem lâuwaŋgim manŋetgât Anitâŋe meyhoh. Nâ Paulo. Emelâk Awonŋenne Anitâŋe Yesu Kiristohât aposolo sâŋ katnekmâ âi nihiop ya mem mansan. Otmu bukunenŋe âlâ, kutŋe Sostene, yâkŋe nâ orop nep tânahom mansait. Yawuhât netŋe heronŋe nâŋgâyiŋgim ekap yu kulemgum katyiŋgiat. Yâhâ lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim manmai ya Anitâŋe meyekmu komot konohâk otmâ tem lâuwaŋgim Kutdânenŋe Kiristo mepaem manmain.

³ Otmu yengât nâŋgâm Anitâ yuwu sâŋ ulitguman. “O, Awon, gâŋe Kutdânenŋe Yesu Kiristo orop Korinti kapi ambolipŋe Kiristohâlen biwiyenŋe katmâ mansai ya yengât nâŋgâm tihityenŋe otmu tâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât ulitgohoan.” Yawu sâŋ ulitguman.

Pauloŋe Korinti kapi ambolipŋe yengât nâŋgâm Anitâ mepaep.

⁴⁻⁵ Anitâŋe ikŋe enŋatŋeâk otmâ meyekbe sâŋ Yesu Kiristo hâŋgângumu giop. Gârâmâ yâkâlen biwiyenŋe katŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otmap. Otmu Kiristo orop biwiyenŋe kepeiakmâ manŋetâ mâmâŋe otyiŋgimu mansai. Yawu otyiŋgimu nâŋgân nâŋgânyenŋe holaŋakmu yâkât den pat âlepŋe hewewenâk ekyongonŋetâ bukulpnyenŋe nâŋgânetâ âilongo oap. Yengât den pat ya nâŋgâm Anitâ mepaeman. ⁶⁻⁷ Yâhâ yen emelâk biwiyenŋe Yesuhâlen katbi yakât nâŋe Kiristohât den kâsikum yiŋgiminiwan. Ya nâŋgâm yâkâlen biwiyenŋe kepeinetâ mâmâŋe otyiŋgimu tem lâuwaŋgim orotmeme bâlenŋe pilâwi yan ki torokatmâ manmâ gai. Yakât otmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgimu manman âlepŋahât bulâŋe topŋe topŋe yengâlen tetemu mansai. Otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristone âwurem ge meyekbuap yakât biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe kilik kilik sâŋ mambotbaŋgim mansai. ⁸⁻⁹ Yawu gârâmâ Anitâ nanŋe Yesu Kiristo Kutdânenŋe orop biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe hikuakmâ mannomaiahât Anitâŋe meyhoh. Meyehop yakât otmâ ikŋahâk ki betyongowuap. Yakât otmâ Yesu Kiristohât wâtŋan manmâ yâhânetâ sâŋ patoen âwurem ge meyekbuap yan yâkât senŋan koko salehâk kinnomai.

Korinti lohimbiŋe yehahâlâk nâŋgâŋinetâ yahalop.

¹⁰⁻¹² Bukulpine, den umatŋe âlâ yengâlen tap yakât sâŋmune nâŋgânet. Yengâlen gâtŋe imbi âlâ, kutŋe Koloe sâŋ, yâkât hon bawalipŋaŋe taka yuwu sâŋ eknohowi. “Bukulipge Korinti kapiân mansaiŋe yehahâlâk nâŋgâŋinetâ yahatmu yuwu sâŋ den kakŋan sahaŋgim hioŋakmâ mansai. “Ao, Paulo yamâ nengât kunnenŋe. Yâkât den nâŋgâmunŋe bulâŋe otmap,” sâmai. Yâhâ buku nombotŋaŋeâmâ hioŋakmâ yuwu sâmai. “A, a, yawu bia. Nenâmâ Apolohât den nâŋgâmunŋe bulâŋe otmu tem lâuwaŋgimain,” sâmai. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ yuwu sâmai. “Bâe, wonâŋgen, nenâmâ Petorohât komot. Yâkŋe kunnenŋe manmâ den bulâŋe sâmap ya konok nâŋgâmain,” sâmai. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ yuwu sâmai. “Oŋ, nenâmâ Yesu Kiristohât den nâŋgâm lâumain. Âlâlâ yengât den nâŋgâmunŋe helekŋe otmap,” sâmai.” Den pat

yawu eknohojêta nângâmune ki ârândân oap. Bukulipne, Kutdânenne Yesu Kiristone sârereyekmâ kaweyenjan kinmu kujetâ muop. Yakât nângâm ki hionjakmâ iknjâk iknjâk otnomai. Yawu otmâ kaok oranjim biwi nângân nângânyenjanje hikuakmâ konohâk otmu den kakjan ki sahanginomialhât nanjan. ¹³Yawu gârâmâ yengât den pat ya nanjan. Yawu gârâmâ yakât yuwu sâmune nângâjet. Yeje hionjakmâ nombotjanjak Kiristohât komot bulâne mannomialhât dop ki tap. Yesu Kiristone yen komot konohâk manjetgât menduhuyehop. Yawu gârâmâ yenhâk ki hionjaknomai. Yawu gârâmâ nâne yengât toсахât otmâ howanân ki nohojêta muwan. Me manman kârikjahât pat yakât bulâne menomialhât nâhât kulân toen ki katyekbi. Yakât otmâ girawuhât otmâ imbiâk nâhâitje kunnenne oap sâm den sahangimai? ¹⁴Yawu gârâmâ yengâlen gâtje lok yâhâp, kutyetjêamâ Kirisipo yet Gaio yâhâk toen katyekban. Yakât nângâmune âlonjo oap. Yamâ wongât? Nâne lok sambe toen mem katyekban mâne dondâek hionjakjêta umatje kakyenjan yâhâmbâp. ¹⁵⁻¹⁶Âo, nelâmnohoap, ya nângâmune teteap. Nâmâ Setepanas imbije naomje hârohâk toen katyekban. Yâhâ yengâlen gâtje âlâ toen katban me ki katban ya ki nângâmune teteap. Yawu gârâmâ yengâlen gâtje sambenje nâhâitje toen katnenehop ya ki sânomai. ¹⁷Yawu gârâmâ Yesu Kiristone menekmâ âi sâm nihiowân yan lohimbi toen katyekbongât ki eknohop. Yâhâ iknjak sârerenekmu howanân kujetâ muop yakât den pat ya kâsikum yingiwongât âi sâm nihiop. Yâhâ den kâsikum yingiman yan nâhât nângâjêta yahatmu Kiristohât den pat yakât nângâjêta gemap sâm den pat ya tâj tâjâk ekyongoman. Den ya nine nângân nângân watmâ ki kâsikum yingiman.

Kiristone sârerenekmâ kawenenjan kinmu kujetâ muop.

¹⁸Yâhâ Kiristone sârerenekmâ kawenenjan kinmu kujetâ muop yakât den pat âlepje ya lohimbi hiliwahonomialhât pat mansainje nângâjêta tânjât otmâp. Yamâ benje nenâmâ manman kârikjahât pat mansainje den pat ya nângâmunje keterakningimu yâkât wâtjan kinmâ tem lâuwangimain. ¹⁹Den yan yuje emelâk Anitâje poropete âlâ den ekumu kulemgup ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lok nombotjanje yeje nângân nângân watmâ bukulipyenje den kâsikum yingimai yâhâmâ biwiyenje mem gulip tuhumune nângâjêta ki keterakbuap. Me lok nombotje nângân nângânyenje oropje yeje engatyejêak otmâ bukulipyenje den ekyongomai yamâ mem kopa tuhuyekmune pâpgunomai.” Den yawu tap.

²⁰⁻²¹Yâhâ lok âlâ me âlâne yeje nângân nângân watmâ Anitâhât den nângâm pesuk pilânomialhât mâtâp yamâ ikje engatjêak manguyingjop. Yakât otmâ sâp yiwerenje yuâmâ lok nângân nângânyenje oropje yenhâk Anitâhât den nângâm pesuk pilânomialhât dop âlâ ki tap. Me lok nombotje pepa emetjan yâhâmaiye den girawuya Anitâhât biwiñan tap yakât nângâne sâm hâum pâpgunmai. Me lok nombotjanje menduhuakmâ yu yakât topje nângâne sâm den alahumai yanje gurâ Anitâhât den ki nângâm hengenjumai. Yawu otmâ Kiristohât den pat âlepje nângâjêta tânjât otmâp. Yâhâ nenjêamâ yâkât den nângânongât mâtâp ki manguningimâp. Yakât otmâ denne nângâmunje bulâne otmu Anitâje nine nanne baratje sâm wawaenenekmâ manman kârikjahât pat kuningjop. Yakât otmâ lokgât nângân nângânâmbâ tetem gap yakât nângâmunje gemap. ²²⁻²³Yâhâ Yura lohimbiye kulem topje topje tetemu ekjêta âlâ kândâkdâ otmâp yanâk Anitâhâlen biwiyenje katmai. Yawu gârâmâ

Yesu Kiristo howanân kujetâ muop yan kulem teteop yakât ekyongomunje nângânetâ gemu bet pilâmai. Yâhâ Girik lohimbineâmâ manmanyenahât topje lok âlâ me âlâje sâmbi kusânâ ekyongonjetgât nângâmai. Yawu nângâmai yamâ nenje Kiristohât den pat âlepje ekyongomunje nângânetâ tânjât otmâp. ²⁴⁻²⁵ Yawu gârâmâ Yesu Kiristone Anitâhât biwiñan den âlâlâ tatmap yakât topje sâmbi teteop ya lohimbibombotñane nângânetâ tânjât otmâp. Den yakât topjeâmâ lok âlâ me âlâje yenjahâk nângâm henjenngunomaihât dop âlâ ki tap. Yamâ benje nen Yura lohimbibombotñane otmu yen Girik me pâku lohimbibombotñane Anitâje dâinenekmâ mâmâje otningimu den pat âlepje ya nângâmunje âlâ kândâkdâ otmâp. Yawu otmâ yâkâlen biwinnenñane kepeimunje nine nanne baratne sâmbi menenehop. Yâhâ manman kârikñahât pat kuningiop yakât bulâje nennjahâk menomgât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ Yesu Kiristo howanân kujetâ muop yamâ Anitâje mumujambâ mem yahatmu yâkâlen kândiwahom manman kârikñahât mâtâp mem teteningiop. Mâtâp ya watmâ yâhânom yan bulâje ningimu menom.

²⁶⁻²⁸ Bukulipne, den sâmbi aran yukât topje nângânetâ keterahâkgât yuwu sâmbi nângânet. Emelâk Anitâje yen dâiyekmâ Kiristohât komolân torokatye hop yan lohimbibelângen manminiwiñe nângâyingiñetâ girawu teteop yakât sâmbi. Yen yekmâ nângân nângânyeñe gehene sâmbi nângâyingiñetâ geminiop. Yakât otmâ lohimbibelângen manmâ nângân nângânyeñe orop mansaiñe yen yekmâ añulaknomai sâmbi Anitâje meye hop. Yâhâ yakât dopñeâk lohimbibelângen manminiwiñe yekmâ lok tânjât me lok inne sâmbi nângâyingiñetâ geminiop. Yawu gârâmâ Anitâje meyekmâ biwi sânduhân katyekmu mansai. Yakât otmâ lok papato me lok kutyeñe orop belângen manmai yanje yekmâ yuwu sâmbi. “Biwi sânduhân manñetâ nenje hâmbiñ gumbiñ mansain sâmbi añulaknomai. ²⁹ Topje yawuhât lohimbibelâ me âlâje yenjahât nângânetâ yahatmu “Nennjahâk manmunñe ârândâñ oapgât manman kârikñan mannom” sâmbi Anitâ ekunomaihât dop âlâ ki tap. ³⁰ Yawu gârâmâ Anitâ ikñahâk menenekmâ mâmâje otningimu Yesu Kiristo orop biwinnenñane hikuakmâ konohâk otmu mansain. Yawu otmâ yâkât biwiñan den girawu tap ya biwi nângân nângânnenñan katmu nângâmunñe keterakningimâp. Keterakningimu tem lâuwangimunñe nenekmu ârândâñ otmâp. Yawu torokatmâ manmâ yâhânomgât manman bâlenjahât pañgoñambâ holâñnenekmu mansain. Yakât otmâ mâtâp katningiop ya watmâ Kiristohât wâtñan kinmâ manmâ yâhânom yanâmâ nine nanne baratne koko salek sâmbi menenekbuap. ³¹ Den yan yuñe Anitâje emelâk propete âlâ den ekumu kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbibelâ me âlâje bukulpennñane nângâningiñetâ yahalâk sâmbi ki mepaeaknomai. Yâhâ Kutdâyeñane mâmâje otyingmu manman âlepñahât bulâje yengâlen teteap yakât Kutdâyeñahât nângânetâ yahatmu bukulpnyeñe ekyongonomai.” Yawu tap.

2

Kiristohât den pat nângânetâ hâi hâiñe otmâp sâmbi den hewewenâk kâsikum yingiminiop.

¹ Bukulipne, den sâmbi aran yukât topje nângânetâ keterahâkgât ninan hâmbi sâmbi nângânet. Nâñe yengâlen puwâk takawan yan Anitâje tihitnenñe otmâ Yesu Kiristo hângângumu giop yakât den pat ekyongowan. Ekyongowan yan nângânetâ hâi hâiñe otmâp sâmbi hewewenâk kâsikum yingiminiwan.

Me emelâk pepa emetņan yâhâmune nângân nângân topņe topņe kâsikum nihiminiwi ya ki watmâ ekyongomune nângâņetâ hâi hâiņe otminiop. ²Yawu otmâ Yesu Kiristoņe kawenennan kinmu howanân kuņetâ muop yakât nângâm henņeņuņetgât biwinanņe kepeim den pat âlepņe ya konohâk sâm holaņmâ ekyongominiwan. ³Sâp yan den ya girawu sâm ekyongomune nângâņetâ bulâņe yengâlen teteâk sâm nângâm biwive ahom niahop. Yawu otmâ lohotņan ekyongominiwan. ⁴⁻⁵Ekyongominiwan yan den topņe topņe ki sâm biwiyenān kioņminiwan. Yawu gârâmâ Wâtgât mâmâņahât Heakņe mem hewewenņe tuhuyekmu biwiyenāņe Kiristohâlen kepeiwi. Yakât otmâ yengât manmanyenē ekmune Anitâhât wâtņan kinmâ logkât nângân nângân ya ki watmai yawu oap.

Wâtgât mâmâņahât Heakņe biwinenān kioņmu Kiristohât den pat nângâmunņe bulâņe otmap.

⁶⁻⁸Nâņe nângân nângân girawuya watmâ den ekyongomune lohimbî nombotņanņe nângâņetâ keterakmu Kiristohât nângâm tem lâuwangim mansai. Yakât yuwu sâmunē nângâņet. Nângân nângân watman yuâmâ lok papatolipnennē yengât nângân nângânyenāmbâ ki tetemap. Otmu yakât topņe gurâ nângâm pâpgum gai. Yâhâ nângâm henņeņuwî mâne Kutdânenņe Kiristoņe Anitâ orop dopyetņe konok oap yakât nângâm ki hâkâņ otmâ howanân kuņetâ mumbâp. Lok yawuya gulip otnomai yakât otmâ yâk yengâlen den nângâwe sâm ki ariman. Me lok nângân nângânyenē oropņe menduhuakmâ yu yakât topņe nângâne sâm alahu gulahu otmai ya yengâlen gurâ ari nângân nângân ya ki meman. Yawu gârâmâ nângân nângân kâsikum yingim gan yukât topņe yuwu tap. Anitâņe hân hibim ki kândikyotgop yapâek nângân nângân yu ikņe biwiņan tatmâ gaop. Yakât otmâ lohimbî nombotņanņe yenē nângân nângân watmâ yakât topņe nângâne sâm hâum pâpgum gawî. Yawu gârâmâ nenņe Anitâ orop laninņan tatmâ manman kârikņan mannongât nângâm ikņe nângân nângân watmâ Kiristo hângâņgumu ge yakât topņe eknongop. ⁹Yâhâ Anitâ biwiņan nângân nângân talop yakât nângâm poropete âlâņe den kulemuop ya yuwu tap.

“Lohimbîņe Anitâhâlen biwiyenāņe tiņâk kepeim manmai ya yengât nângâm manman âlepņahât pat kuyingimu tap. Manman yakât lok âlâ me âlâ biwiyenāņe nângâm pâpgumai. Me senyenān ki tetemu ekmai. Me yakât den pat ki sâņetâ nângâmai.” Den yawu tap.

¹⁰Yawu gârâmâ Anitâhât biwiņan den tatmap yakât topņeâmâ ikņe Wâtgât mâmâņahât Heakņe nanņap. Otmu lok biwinenāhât topņe yawuâk nanņap. Yakât otmâ Anitâņe yâk hângâņgumu ge biwinenān kioņmu Kiristohât den pat nângâmunņe bulâņe olop. ¹¹Yakât topņe nângâņetâ keterahâkgât lok manmannenān hâum sâmunē nângâņet. Lok âlâ me âlâņe bukulipņenē yengât biwiyenān den girawu tatmap ya ki nângâmai. Yâhâ lok girawuya yengât biwiyenān tatmap ya yenāhâk nângâmai. Otmu yakât dopņeâk lok âlâ me âlâņe Anitâhât biwiņan den tatmap ya ki nângâmai. Yamâ Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe konohâk nângâmap. ¹²Yâhâ nenņeâmâ lok âlâ me âlâhât biwiyenāmbâ nângân nângân âlâlâ tetemap ya nângâm biwinenān ki katmain. Anitâhâlen biwinenāņe kepeim manmâ gain. Yakât otmâ yâkņe ikņe enņatņeâk otmâ manman âlepņahât bulâņe topņe topņe ningimu mansain. Yakât topņe nângâm henņeņgunehât ikņe Wâtgât mâmâņahât Heak hângâņgumu biwinenān kioņmap. ¹³Biwinenān kioņmap yan logkât nângân

nângân ki watmain. Yâhâ yâkât nângân nângân watmâ Anitâhât den bukulpnenne kâsikum yingimain. Kâsikum yingimunne Wâtgât mâmâjahât Heakne biwiyene mem pâron pilâmu nângânetâ keterakyingimap. ¹⁴ Yâhâ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne lok nombotne biwiyenjan ki kionmâ mâmânge otyingimap yaneâmâ manman âlepne yakât bulâne âlâlâ eknetâ tângât otmu hâkân otmai. ¹⁵⁻¹⁶ Yâhâ nenâmâ Wâtgât mâmâjahât Heakne biwinenjan kionmâ mâmânge otningimu Kiristohât biwiñan nângân nângân âlâlâ tap yakât ki hâum pâpgumain. Yakât otmâ yu yakât topne nângâm heñgenjumain. Yawu gârâmâ lohimbî belângen manmaine topnenne hâum pâpgumai. Otmu Anitâhât biwiñan nângân nângân âlâlâ tap yakât gurâ hâum pâpgumai. Den yan yuñe emelâk Anitâñe poropete âlâ den ekumu kulemgup ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Kutdâhât biwiñan den tatmap ya lok âlâ me âlâñe yenjahâk nângân omaihât dop âlâ ki tap. Otmu Anitâmâ nângân nângân amboñe. Yakât otmâ wuân me wuângât ki âlâ pâpgumap. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâñe den kâsikum wanbuapgât gurâ dop ki tap.” Den yawu tap.

3

Biwinenñe hikuakmâ konohâk otmu tânahom Anitâ hoñ bawangimain.

¹⁻² Bukulpne, yengât topyene teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângânet. Lepat namân gâtne yamâ sot kândâkdâek ki yingimunne nemai. Yeneâmâ Kiristohât komolân torokatbi yamâ ñaña yengât dop oai. Yâhâ lohimbî belângen mansai yâhâmâ Wâtgât mâmâjahât Heakne biwiyenjan ki kionmu yanak Kiristohât pâpgumai. Yen dop yawu manmâ Kiristohât topne ki nângâm heñgenjuaî. Yakât otmâ sot kândâkdâek yingimune nenetâ ombeyenjan tatbuap. ³⁻⁴ Yâhâ lohimbî belângen mansaiñe Kiristohât den pâpgumai ya yengât dop otmâ mansai yamâ yuwu. Yeneâmâ nângâm bâleangim den kakñan sahañgim yuwu sâmai. “O, Paulo yamâ nengât kunnenne.” Yâhâ buku nombotñaneâmâ hionjakmâ yuwu sâmai. “A, a, yawu bia. Nenâmâ Apolohât den nângâmunne bulâñe otmap.” Yawu sâm yan lohimbî belângen manmaine otmai yawuâk yeñe otmai.

⁵ Yâhâ nâmâ Apolo orop Anitâ hoñ bawangim Kiristohât den pat âlepne ekyongomutne yâkâlen biwiyene katbi. Yâhâ Anitâñe âi ikñiâk ikñiâk sâm nitgimu mem manmâ gait yakât nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. ⁶ Lok âlâñe nep tuhumm sot âlâhât alikne kâmetmap yakât dopñeâk nâñe yengâlen taka topne katmâ Kiristohât den pat ekyongowan. Aiop lok yane sot âlâhât alikne kâmetbuap yakât kakñan bukuñe âlâñe newân ari buruñ tetemu hele tuhuwuap yakât dopñeâk Apoloñe nâhât betnehembâ taka âi yu torokatmâ Kiristohât den kâsikum yingio. Aiop lok yane hele tuhumm arimu Anitâñe konok lukulemu yan bulâñe tetewuap yakât dopñeâk mâmânge otyingimu yâkâlen biwiyenñe kepeinetâ yengâlen bulâñe tetemap. ⁷ Nâñe topne katmâ den ekyongowan. Yâhâ Apoloñeâmâ den kâsikum yingio. Yawu gârâmâ Anitâ ikñak mâmânge otyingimu bulâñe yengâlen tetemu Kiristohâlen biwiyenñe kepeim gai. Bulâñe yengâlen tetemap yamâ netgât âi bia. Anitâ ikñak nângâyingimu tetemap. Yakât otmâ yâkât nângâmunne yahalâk. ⁸ Yâhâ Apolo orop Anitâ hoñ bawangim mansait. Yakât otmâ nângânitgimu dop konohâk mansait. Yâhâ yâkât sâtgât otmâ tem lâuwangim mansait yakât hâmeñe ikñiâk ikñiâk nitgiwuap. ⁹ Yenâmâ Anitâhât kalam yakât dop mansai.

Nerâmâ biwinetŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu tânahom yâkât sâtġât otmâ kalamŋan ari âi tuhuwanġimait.

Kiristoŋe manmannenġahât topŋe mem tetewuap.

Bukulipne, yakât topŋe nâŋġâm heŋġenġuŋetġât den âlâen hâum sâwe. Yenâmâ Anitâhât emetġât dop mansai. ¹⁰ Nenŋe topŋe katmâ emet tuhune sâm yan saran lâum kânâŋġamunŋe gemu yakât kakŋan hohem katmâ kokore pilâm ġâremain. Emet yapâ torokatmâ tuhumunŋe âilonġo lonġo otmâp. Yâhâ yakât dopŋeâk Anitâŋe âi sâm nihim mâmâŋe otnihimu biwinaŋe tiŋâk kepeim pâku lohimbî yeŋġâlen ari topŋe katmâ Kiristohât den pat âleŋŋe ekyongowan.

Otmu yakât kakŋan lok nombotŋe yeŋġâlen taka den ya kelanġatmaiġât nâŋġâm nâŋġâm kâsikum yinġiŋetġât nanġan.

¹¹ Yâhâ emetġât kuhupin lâum kânâŋġamunŋe ŋiwiŋ ŋiwiŋ sâm kinmap yakât dopŋeâk Anitâŋe kuhupin sâm Kiristo kânâŋġamu kinmap. Yawu ġârâmâ yâk pilâm âlâ kânâŋġanomġât dop âlâ ki tap. ¹² Otmu emet ya torokatmâ tânŋe tuhum yan lok nombotŋaŋe âwihioŋ, me bon, me kât kârikŋe, me simen, me ain yaŋe mem emet kârikŋe tuhunomai. Yâhâ lok nombotŋe âlâŋeâmâ hombot, me hâpu, me nak lohotŋaŋe mem tuhuŋetâ kandi kandi otbuap. ¹³ Yâhâ emet ya torokatmâ tuhumunŋe kârikŋe kinbuap me bâlewuap yakât topŋe Kiristoŋe âwurem gewuawân mem tetewuap. Sâp yan nenŋe ambonan ambonan emet ya torokatmâ tuhum mansain yakât topŋe teteâkġât yâkŋe sâmu kâlâŋŋe punduŋ sâm emet ya semu toŋnenŋe tetewuap. ¹⁴ Yâhâ emet ya tânŋe ki sem biatbuap otmuâmâ Anitâŋe hâmeŋe âleŋŋe ningiwuap. ¹⁵ Yawu ġârâmâ emet ya sem biatbuap otmuâmâ hâmeŋe ki ningiwuap. Yakât nâŋġaŋetâ keterahâkġât den âlâen hâum yuwu sâwe. Emetnennan iri sikum me senŋe âlâlâ tatŋingiap ya aksihâk sem gulip tuhum bâsok senenekbuap yakât dopŋeâk Anitâhât senŋan manmannenġahât bulâŋe bia kinmâ anulaknom.

¹⁶⁻¹⁷ Yakât torokatmâ yuwu sâmune nâŋġaŋet. Anitâhât opon kâmbukŋe ya kâlehen ikŋe kawenŋe tap sâmai yan hâum sâwe. Yenâmâ Anitâhât opon kâmbukŋe yakât dop otmâ mansai. Yeŋe Kiristohâlen biwiyenŋe katbi yapâek Wâtġât mâmâŋahât Heakŋe ge hohetyenjan tatmâ mâmâŋe otyinġim gap. Yakât otmâ yeŋġâlen ġâtŋe âlâ me âlâŋe yeŋahât nâŋġaŋetâ yahatmu tat tat memeyenŋe mem bâleaknomai yamâ Anitâŋe hilipyongowuap.

¹⁸⁻¹⁹ Yâhâ emelâk den yan ya yâhâŋŋe sâmune nâŋġaŋet. Yeŋe biwiyenŋe kâityongomu yeŋahât nâŋġaŋetâ yahatmapġât biwiyenŋe galemahom mannomai. Yâhâ lohimbî belâŋen manmainŋe nâŋġân nâŋġân wuân me wuânġât nâŋġaŋetâ yahatmap yamâ Anitâŋe nâŋġamu tânġât otmâp. Yâhâ yeŋġâlen ġâtŋe âlâ me âlâŋe lohimbî belâŋen mansai yeŋġât nâŋġân nâŋġân watmâ yuwu sâmai. “Nenâmâ nâŋġân nâŋġannenŋe orop mansain,” sâmai ya yeŋġârâmâ Anitâŋe nâŋġayinġimu gemap. Yâhâ Anitâŋe yeŋġât yawu nâŋġayinġimu gemapġât nâŋġân nâŋġân ya pilâm yeŋahât nâŋġaŋetâ ġiâkġât nanġan. Yawu nâŋġâm mannomai yan lohimbî belâŋen manmainŋe yeŋġât nâŋġaŋetâ gemu “lok kopa” sânomai yakât ki ġorâyinġiwuap. Den yan yuŋe emelâk lok âlâŋe den kulemguoŋ ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lok nâŋġân nâŋġanyenŋe oropŋe menduhuakmâ den hikuwi yakât bulâŋe mem tetene sâm nâŋġân nâŋġanyenŋe menduhum buku

nombotŋe kâityongonomai. Kâityongone sâŋ otnomai yan Anitâŋe nâŋgân nâŋgânyeye mem gulip tuhumu yeŋahâk kâirahom hiliwahonomai.”

²⁰ Yâhâ âlâmâ yuwu tap.

“Lok nâŋgân nâŋgânyeye oropŋe yeŋahâk nâŋgân nâŋgânyeye menduhum den hikumai yakât Anitâŋe nâŋgâmu helekŋe otmâp.” Den yawu tap.

²¹⁻²² Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe yeŋgâlen taka yeŋe den kâsikum yinginomai ya yeŋgât ki nâŋgâŋetâ yahatbuap. Yâhâ emelâk Anitâŋe wahap topŋe topŋe hânân kalop yapâek tetem gap. Otmu tetem yâhâwuap. Ya kerek yeŋgât sâŋ pat kuyingiop. Yakât otmâ nâ Apolo yet Petoro orop yeŋgât amutyenjan manmâ hoŋ bayingim mansain. ²³ Otmu kunnanŋe yamâ Kiristo. Otmu Kiristohât kunŋe yamâ Anitâ konok.

4

Kiristoŋe biwinenŋahât topŋe ekmâ sâŋ hâreningiwuap.

¹ Yakât otmâ nengât yuwu nâŋgânomai. Anitâŋe ikŋe den bulâŋe ya sâŋ tetem ekyongonehât menenekmâ âi sâŋ ningimu Kiristo hoŋ bawanŋim mansain. Yeŋe yawu nâŋgâningiŋetâ dopŋan otbuap. ² Yâhâ Anitâŋe nen kerek âi sâŋ ningimap ya biwinenŋaŋe tiŋâk kepeim manmâ yâhânongât sâŋ ningiop. Yawu ki otnom yanâmâ nenekmu dondâ bâlewuap. ³ Yakât otmâ tem lâuwawŋiman me bia yakât topŋe eknehât yeŋe nâŋgân nâŋgân me lok âlâhât nâŋgân nâŋgân watmâ den âiân katnekmâ sâŋ hârenihinomai yakât ki gorânihiap. Otmu nine biwinahât topŋe girawu tap yakât nâŋgâm nine nâŋgân nâŋgân me lok âlâhât nâŋgân nâŋgân ki watman. ⁴ Yâhâ nine biwinahât topŋe girawu tap ya nâŋgâman yan Kutdâhât den bulâŋe nâŋgâmune biwinan hâumu tosa biaek mansan yawu biwinanŋe nâŋgâman. Yawu gârâmâ Kutdâhât senŋan koko salehâk mansan yawu ki sâwom. Kutdâ ikŋak biwinahât topŋe ekmâ sâŋ hârenihiwuap. ⁵ Yâhâ nenŋe âlâlâ otnehât nâŋgâmain me tihân otnain memain ya Kutdânenŋaŋe âwurem ge mem tetekŋan tuhum sâŋ hâreningiwuap yakât sâpŋe Anitâŋe kalop. Sâp yan nenŋe Anitâhât den kâsikum yingim mansain nengât biwinenŋahât topŋe ekmâ nâŋgâningim hâmeŋe âlâku ikŋiâk ikŋiâk ningiwuap. Yakât otmâ yeŋeâmâ sâp yiwerenŋe sâŋ bâleningiŋetâ ki ârândânŋ otmap.

⁶ Bukulipne, yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe Anitâhât nâŋgân nâŋgânŋe miti denân tap yukât andemŋe wangim torokatnomaihât dop âlâ ki tap. Yakât topŋe yeŋe nâŋgâm heŋgeŋŋetgât den sâŋ aran yu Apolo orop netŋan hâum ekyongomune nanŋai. Yakât otmâ yeŋe buku âlâhât nâŋgâŋetâ yahatmu âlâhât nâŋgâŋetâ gemu sâŋ bâleangimai yaŋe dondâ bâleap. ⁷ Yen âlâŋe sâŋ yingimu yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmap? Yawu otŋetâ dondâ bâlemap. Yâhâ nâŋgân nâŋgânyeye âilonŋo tetemap yamâ in ki tetemap. Anitâ ikŋak biwiyenjan kionŋmu yanâmâ ya tetemap. Otmu yâkŋe wahap âlâlâ kerek bât belaiâk ningimap. Yawu otningimap yakât otmâ nennahât nâŋgâmunŋe yahatbuapgât dop âlâ ki tap.

Anitâŋe Paulo aposolo âi sâŋ wanŋmu hoŋ bayingim manop.

⁸ Bâe, yeŋe “Emelâk nâŋgân nâŋgânnenŋe keterakningimu Anitâhât den topŋambâek nanŋain,” sâmai. Me “Nennahâk manman âilonŋoân mansain,” sâmai. Otmu emelâk kunyeteŋe manmunŋe amutnenŋan mansawot netgât yawu sâmai. Yawu sâmai yaŋe ki ârândânŋ oap. Gârâmâ yeŋe Anitâhât den topŋambâek nâŋgâm kunlipnenŋe otmâ manman âilonŋoân manbâi. Yawu

mansai mâne orowâk manbâin. ⁹ Yawu gârâmâ manmannenjahât nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâwe. Tembe lâuje lok bâleje meyekmâ den âiân katyekmâ mumuhât pat kuyiŋgimai. Yawu otyiŋgim yanâmâ meyekmâ lohimbî senyejan kânângâyekjetâ kinjetâ mem âlâlâ tuhuyekmai. Yakât dopjeâk Anitâje menenekmâ aposolo âi sâm ningim lok kerek yengât amutyenjan katnenekmu lok bâleje yekmâ nângâm bâleyingim mem âlâlâ tuhuyekmai yakât dopjeâk nenekmâ nângâm bâleningimai. Nenekmâ nângâm bâleningimai yakât topje ajeleje nanjai. ¹⁰ Nenâmâ Kiristohât den pat âlepje lohimbî belângen mansai ya ekyongomunje nângâjetâ nahat otmu nengât lok senduk sâmai. Yâhâ yejahât nângâjetâ yahatmu “Nângân nângânnenje orop manmâ biwinenje galemahom mansain,” sâmai. Yâhâ nengât nângâjetâ gemu Anitâje ki mâmâje otyiŋgimu bulâje tetemap nengât yawu sâmai. Yawu sâm yan yejahât nângâjetâ yahatmu “Anitâje mâmâje otningimu âi topje topje memunje bulâje tetemap,” sâmai. Yakât otmâ lohimbî belângen manmainje yengât nângâjetâ yahatmu ewe katyekmai. Yâhâ nengârâmâ nângâninginetâ gemu lok tawi tawi sâmai. ¹¹⁻¹² Bulâjanâk hop sambe kakjan ki mansain. Nen bāt kandiânâk nemain sâm âihât hâhiwin nângâmain. Yawu otmâ emet kandiân im yahatmâ kapi hawangum den ekyongomain. Yawu manmunje lohimbî belângen manmainje nenekmâ hâim hilitnenekmai yan Anitâje lukuleyhâkgât ulitgumain. Yâhâ mem âlâlâ tuhunenekmai yan gurâ den biaek manmâ ki lohotje otmain. ¹³ Otmu nengât huŋ bero sâm hâinenekmai yan gurâ iliwetmâ den lohotjan sâm ekyongomain.

¹⁴⁻¹⁵ Nâ den sâm aran yu nângâm aŋulakjetgât ki ekyongoan. Aŋoân nâ niniâk yengâlen taka Kiristohât den pat âlepje ekyongomune nângâjetâ bulâje otmu yâkâlen biwiyenje katbi. Yapâek yen orop biwinenjanje kepeiakmâ âwâ nan yawu manmâ gain. Yâhâ yengât galemlipyeneâmâ sesengâlâk. Gârâmâ âwâyejeâmâ nâ konohâk. Yakât otmâ yengât nângân nângân ya pâroj sâekgât wawaeyekmâ girem den yu ekyongoan. ¹⁶ Yene nanlipne yawu mansai. Yakât otmâ Kiristone mâtâp yu wat sâm nihiop ya tâj tâjâk watman. Nâje kâi towat otman yawuâk watmâ manjetgât nanjan. ¹⁷ Yakât otmâ bukune Timoteo hângângumune yengâlen taka den kâsikum yingiwuap. Den kâsikum yingimu nângânomai yan nâje Kiristohât komot den kâsikum yingimune lâum mansai yakât topje nângâm heŋgeŋgunomai. Otmu Timoteo orop biwinetjanje Kutdâhâlen kepeim nanje âwâjanje tânahomawot yakât dopjeâk tânahom Kutdâhât âi memait.

¹⁸ Yâhâ yen nombotjanje nâhâitje ki takawuap sâm yejahât nângâjetâ yahatmu hâmeyeje bitmâ bitmâ oai. ¹⁹ Yawu gârâmâ Kutdâje sâmu mâtâp tetenihiwuap yan yengâlen in yawu takawom. Taka lok yan yu âlâje mâmâje otyiŋgimu yejahât nângâjetâ yahatmu sâm bâlenihim mansai yakât topje nângâwom. ²⁰ Yâhâ yejahâk den topje topje alahum biwiyenje ki galemahom heŋgeŋgumai. Yakât otmâ Anitâje tihitnenje otmap yan ikje Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu biwi nângân nângânnenjan ge mâmâje otningimu galemahom manmain. ²¹ Yakât otmâ yengâlen taka girawu otyiŋgiwomgât nanjai? Nâje taka den kâwâ kârihân kuwikyebomgât nanjai me lohotjan taka buku otyiŋgiwomgât nanjai?

5

Lok âlâje otmu dondâ bâleop ya ketetjetâ manâkgât sâop.

1 Yengât den pat bâleŋe yuwu sânetâ nângâwan. Yengâlen gâtŋe lok âlâ mâmânâit yaŋe ki orotŋe otmâ mansawot. Orotmeme otmâ mansawot yawu yakât pâku lohimbine samut kârikŋe katŋetâ tap. Yâhâ yeŋeâmâ yelekâmâ ki sâiyitgimai. Yamâ yuwuhât yan. Yengâlen gâtŋe lok âlâŋe imbi memu nanyetŋe teteop. Yawu gârâmâ manmâ manmâ nanyetŋe lok otmu mâmâŋe ya bâleop. Mâmâŋe bâlemu âwânŋe imbi âlâ miop. Yawu gârâmâ nanŋe yaŋe mâmâŋe orop manmawot. Yawu manmâ lok âwâyetŋe senŋe buhum betŋehen kionmawot. ² Yawu otmawot yakât ki sâiyitgim gai yakât anulakŋet. Otmu lok ya ketetŋetâ manbâp. Yawu otbâi yamâ yeŋe yelekâmâ ki yelekâmâ yawu otmâ yerjahât nângâŋetâ yahatmap. Yakât nângâmune dondâ bâleap. ³ Nâŋeâmâ kâleŋehen mansan. Yawu gârâmâ emelâk yen orop tatmâ biwinenŋe sipawahom konohâk otmu den alahuwin. Yakât dopŋeâk yuwu ekyongomune nângâŋet. Yesu Kutdânenŋe biwinanŋe yâk hikum mansan. Otmu yâkŋe girawu sâm hâreyiŋgiop yawuâk lok bâleŋe yukât sâm hârewaŋgian. ⁴ Yâhâ nâ orowâk tain mâne girawu sâm hârewaŋgimbâm yakât nângâm menduhuakmâ Yesu Kutdânenŋe yâkât wâtŋan kinmâ yuwu otbaŋŋet. ⁵ Hâmbâi Kutdânenŋe âwurem ge lohimbî biwinenjahât topŋe ekmâ nângâm sâm hâreningiwuap. Sâp yan Anitâŋe lok yu membuaŋgât yeŋe ketetŋetâ ari belâŋen manmu Satanŋe hâhiwin waŋbuap. Hâhiwin waŋmu orotmeme bâleŋe otmâ mansap ya bet pilâm Kiristo tem lâuwaŋgiuapgât den ekyongoan yuwu otnomai.

⁶ Lok yaŋe mâmâŋe orop mansawot ya yetgât den ki sâiyitgim gai. Girawuhât otmâ yerjahât nângâŋetâ yahatmap? Yakât anulakŋet. Yâhâ biwinan girawu tap yakât nângâŋetgât matuk keluŋan hâum sâmune nângâŋet. Imbilipennanŋe dâmbia golaŋgumai. Golaŋgumâmâ matuk mendârenetâ keluŋe gemu dâmbia orop menduhunetâ matuk keluŋanŋe sânduk sâm ârândân otmap. ⁷ Yâhâ yakât dopŋeâk lohimbî yâhâp yaŋe hohetyeŋan manmutâ orotmeme bâleŋe yuŋe mem bâleyekbuap. Yawu tetemapgât ketetyelekŋetâ belâŋen ari manset. Yawu otnomai yanâmâ Anitâhât senŋan koko salehâk mansai yawuâk torokatmâ mannomai. Yawu manmâ dâmbiaen matuk keluŋe ki mendârenetâ tatmap yakât dopŋeâk mannomai.

Yawu gârâmâ den âlâen hâum yuwu sâmune nângâŋet. Emelâk Tihit tihit Homban ârândânâk Yura lohimbî nengât tosa biatningiâk sâm hotom uminiwiŋe lama nanŋe gâim hepŋe tuanguminiwi. Hepŋe tuangum yan sot um nemi-niwi. Emelâk lama nanŋe gâim hepŋe tuanguminiwi yakât dopŋeâk Kiristohât hepŋe moseleakmu mum yan nengât tosanenŋe bunewâk pilâningiop. ⁸ Yakât otmâ heroŋe nângâwaŋgim um nenom yan matuk keluŋe yaŋe manman bâleŋahât dop oapgât ya orop ki menduhum nenom. Yawu otmâ manman koko salek yawuâk mannom sâm sot inâk nenom.

⁹ Yâhâ lohimbine kâwâ konda otmâ mansai ya orop buku ki oraŋŋet sâm pepa kulemgum katyiŋgiwan ya ekŋetâ ki keterahop. ¹⁰ Yakât otmâ den yakâlâk sâm heŋgenŋumune nângâŋet. Pâku lohimbî nombotŋe kâwâ konda otmai, me senŋe âlâlâ ekŋâlem kombo meyiŋgimai, me Porom Lâpio mepaemai, yâk betyongom yeŋeâk mannomaihât ki sâwan. Yen lohimbî bâleŋe orop oset guset mansai. Yakât otmâ betyongom yeŋeâk mannomaihât dop âlâ ki tap. ¹¹ Yawu gârâmâ topŋe yuwuhât den ya kulemgum katyiŋgiwan. Bukulipyenŋe nombotŋe “Emelâk biwinenŋe Kiristohâlen katbin” sâmaiŋe kâwâ konda otmai, me senŋe âlâlâ ekŋâlem sen buhu buhu otmai, me Porom Lâpio otmu Anitâ orowâk mepaeyelekmai, me den belâŋen sâmai, me to

kârikne nenjetâ biwiyene gulip otmap, me kombo meyingimai. Bukulipyenane yawu otmai yamâ kewilâyeknetâ belângen ge mannetgât den ya kulemgum katyingingwan. Otmu yâk orop lau konok ki nenomaihât nanjan.

¹²⁻¹³ Yâhâ nâje lohimbi belângen mansai yengât sâam hâreyingiwomgât Anitâne ki sâam nihiop. Anitâ ikjak biwiyenahât topne nângâm sâam hâreyingiwuap. Yawu gârâmâ bukulipyene orowâk biwiyenane hikuakmâ konohâk otmu menduhuakmâ Kiristo mepaemai ya yengâlen gâtne âlâ me âlâne otjetâ bâlemap ya sâam hâreyinginet. Sâam hâreyinginetâ ki nângânomai ya kewilâyeknetâ belângen ari mannomai. Yawu otnomai sâam Mosenje girem den âlâ kulemguop ya yuwu tap.

“Lok orotmeme bâlene otmai ya hohetyenjobâ ketetyeknetâ arinomai.”

6

Lohimbiñe hionakmâ den âiân karakminiwi.

¹ Bukulipne, den umatne âlâ nângâwan yakât yuwu sâamune nângânet. Yengâlen gâtne nombotñane kuk otmâ hionakmaiân angoân papatolipnennane umatne yu kuwikinginetâ kaok orangine sâam yâk yengâlen ki mem ari tiripyongomai. Bukulipyene hionakmai ya meyekmâ ari pâku lok yengâlen den âiân katyeknetâ yâkne sâam hâreyingimai. Den pat yu eknohoñetâ nângâmune dondâ bâleop. ² Yâhâ nen Kiristohâlen biwinennane kepeim manmainne lohimbi belângen mansai ya sâam hâreyinginom yakât emelâk Anitâne sâam kalop. Âlâne yakât ki ekyongop? Nâ ekyongowan yakâ. Yâhâ lohimbi belângen mansaine orotmeme bâlene otmai ya yengât sâam hâreyinginomai. Yakât otmâ den tâñât yuwuya yamâ yenhâk in yawu kuwikmâ kaok orangimbâi? ³ Otmu hâmbâi sâp patoen anelo yengât gurâ sâam hâreyinginom yakât sâam kalop. Yawu gârâmâ girawuhât otmâ bukulipyene orop den ki kuwikmâ kaok orangimai? ⁴ Yawu gârâmâ yene kuk otmâ hionakmaiân girawuhât otmâ lohimbi Kiristohât hâkâñ otmai yengâlen ari den âiân karakmai? ⁵ Yen anuneyne bia. Yengâlen gâtne lok âlâ nângân nângânne oropne sâam hâreyingimu ârândân otbuapgât dop tap ya nanjan. ⁶ Yene hionakmaiân lohimbiñe Kiristohât den nângânetâ helekne otmu pilâmai ya yengâlen ari den âiân karaknetâ sâam hâreyingimai ya nângâmune dondâ bâleap.

⁷ Yâhâ yene hionakmâ den âiân karakmai yan Anitâhât den lâum pâpgunetâ yanak manman âlepñahât bulâne yengâlen ki tetem hengenjuap. Yakât otmâ buku âlâ me âlâne mem bâleyekne sâam otjetâ yan ki iliwetmâ matne kâpekyingimbâi. Me kombo meyingine sâam otjetâ nembe kalem otyingimbâi. ⁸ Yawu gârâmâ yenhât nângânetâ yahatmu bukulipyene orop sâam bâlangimai. Me kâirahom kombo meangimai. ⁹ Lohimbi yawu otmaine manman kârikñan ki mannomai. Yakât âlâne ki ekyongop? Yakât emelâk ekyongowan yakâ. Yenâmâ imbiâk engatyeñane kâityongomapgât yuwu sâamune biwiyenan mem mannomai. Lok yuwuyane manman kârikñan mannomaihât dop âlâ ki tap. Sen buhu buhu otmâ kâwâ konda otmai, me emet huhumai, me imbilipyene pilâyekmâ lok bukulipyene orop manmâ ekñâleakmâ otjetâ bâlemap, me Porom Lâpio kum kâlâpgum mepaemai. ¹⁰ Me bukulipyene yengât senje âlâlâ ekñâlem miakne sâam otmai, me kombo miangimai, me den bâlene hâiakmai, me kâirahomai, me to kârikne nem biwi hâlim otmai. Lok yawuyane Anitâhât kapi himbimân tap ya ki ambokunomai. ¹¹ Yâhâ embânân Kiristohâlen biwiyene ki katbi yan yen nombotñane

orotmeme bâleŋe yawu otmâ manminiwi. Yawu gârâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiyenŋe mem hewewenŋe tuhumu Kutdânenŋe Kiristohâlen biwiyenŋe katŋetâ Anitâŋe tosayenŋe pilâyinŋgiop. Tosayenŋe pilâyinŋgimu Kiristo orop biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu tem lâuwangim manŋetâ Anitâŋe yekmu ârandâŋ otmâp.

Kâwâ konda ki otnom.

¹² Yawu gârâmâ yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe “Ninahâk yu me ya otbom yakât Anitâŋe nekmu ki bâlewuap,” yawu mon sânomai. Yakât otmâ nâŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Bulâŋanâk yu me ya otnomai yakât Anitâŋe yekmu ki bâlewuap. Yawu gârâmâ otnomai ya kerekŋe yen otmu bukulipyenŋe ki tânyongowuap. Yâhâ ninan hâum sâmune nâŋgâŋet. Nâŋe yu me ya otbom yakât Anitâŋe nekmu ki bâlewuap. Yawu gârâmâ ya witgumâk otmâ yâhâwomgât biwinanŋe yahatmapgât yawu ki otbom. Biwine galemguakmâ manbom. ¹³ Yawu gârâmâ yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe yuwu mon sânomai. “Nenŋe sot nemunŋe wâtnenŋe tiŋ tiŋ sâekgât Anitâŋe sot topŋe topŋe kalop. Otmu sot nem kârikŋe mannomgât Anitâŋe tepnenŋe orowâk katnenehop. Yakât otmâ sot nemunŋe tepnenŋan gemap.” Den yawu mon sânomai yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Sâp pesuk sâwuawân Anitâŋe sâmu manman topŋe topŋe biatmâ metewuap. Otmu lohimbi nengât hâknenŋe yu kon sâm âiŋe menom yakât Anitâŋe sâm kalop. Anitâhât tem lâuwangim mannomgât wâtnenŋe ningimâp. Yakât otmâ lohimbi miakmâ biwiyetŋe hikuakmâ konohân mandomawot ya ki hârem kâwâ konda otnom. ¹⁴ Yâhâ yâkŋe ikŋe wâtŋambâek Kutdânenŋe mumunŋambâ mem yahalop. Yakât dopŋeâk nen mumunŋambâ mem yahatnenekbuap.

¹⁵ Yâhâ Kiristohâlen biwiyenŋe katbi yan yâk orop biwiyenŋe hikuakmâ konohâk olop. Yakât otmâ yâkâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim manmâ yâkât launŋe me kâiŋe bātŋe otmâ hoŋ bawangim gamai. Yakât girawuhât otmâ kâwâ konda otmâ yengâlen torokatmâ yâk orop buku orangine sâm oai? Kâmbukŋe, pilâŋetgât nanŋan. ¹⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâŋe imbi kondarâ orowâk mandomawot yan hâkyetŋe konohâk otbuap. Âlâŋe yakât ki ekyongop? Den yan yunŋe emelâk Mosenŋe den âlâ kulemguoŋ ya miap. Den ya yuwu tap. “Lok âlâ me âlâŋe imbinahâlen torokatmu orowâk mandomawot yan hâkyetŋe konohâk otbuap.” Den yawu tap.

¹⁷ Otmu lok âlâ me âlâŋe biwiyenŋe Kutdâhâlen kepeim mansaiŋe yâk orop biwiyenŋe hikuakmâ konohâk otmâp.

¹⁸⁻²⁰ Yâk orop biwiyenŋe hikuakmâ konohâk olop yan Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu biwiyenŋe ge tatmap. Biwiyenŋe ge tatmap yakât otmâ yenŋe engatyenŋeâk watmâ yu me ya otnomaihât dop âlâ ki tap. Kutdânenŋe Kiristonŋe kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop yan manman bâleŋahât paŋŋonâmbâ holaŋnenekmâ Anitâ orop manman kârikŋan mannomgât pat kuningiŋop. Yakât otmâ biwiyenŋe yâkâlen kepeim tem lâuwanginomai. Tem lâuwangim manŋetâ lohimbi belâŋen mansaiŋe yekmâ Anitâ ewe katmâ mepaenomai. Yakât otmâ kâwâ konda ki otŋet. Yawu otmain sâm haorŋmâ ârandâŋ biwiyenŋe galemahom manŋet. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe kâwâ konda otmâ yan yenŋe hâkyenŋe mem bâleakmai. Yâhâ orotmeme bâleŋe nombotŋe âlâ otmâ yanŋe hâkyenŋe ki mem bâleakmai.

7

Lohimbi miakmâ mansai yakât den

¹ Otmu yeŋe manman girawu mannom sâŋ yakât âinohom pepa kulemgum katnihijetâ ekban. Yakât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe imbi barak manmâ Kiristohâlen biwiyenjaŋe kepeim yâkât tem lâuwangimainje imbi ki menom sânomai yaŋe ârândâŋ otbuap. ² Yawu gârâmâ yengât kapilipyenje kiŋgitje orowâkje imbi yekjâlem otmâ tâpikgum mansai. Yakât otmâ yen lohimbiŋe miakmâ biwiyenje hikuakmâ konohân manŋetâ ârândâŋ otbuap. ³⁻⁴ Otmu Anitâŋe lokje imbiŋe miakmâ mandomawot sâop. Yakât otmâ imbiŋe lokjâhât pat mansap. Otmu lokjaŋe gurâ imbiŋahât pat mansap. Yakât otmâ hâkyetŋe ki alirakdomawot. ⁵ Yawu gârâmâ lokjaŋe me imbiŋe Anitâ ulitgumu sâp kâlep otbuap yakât hewewen otbe sâŋ yan anjoân den alahuromawot. Den alahumutâ biwiyetŋe hikuakmâ konohâk otmu yan hâkyetŋe alirakdomawot yaŋe ki bâlewuap. Yâhâ ulitguromawot yakât kakjan Manman bâlenjahât Amboŋe Satan yâkŋe kâityotgomu lohotŋe otmâ tâpikgumawotgât âlâkuâk menduhuakmâ mandomawot.

⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâŋe imbi barak manbom sâŋu ârândâŋ otbuap yawu yan. Yawu gârâmâ yeŋe yawu manŋetgâlâk ki yan. Nine biwinan tap ya ekyongoan. ⁷ Yakât ninan hâum sâŋmune nâŋgâŋet. Nâmâ imbi barak manmâ hâkne tihitŋe otmâ biwine galemahom mansan. Yakât otmâ imbi ki miai yaŋe nâŋe mansan yuwu manŋetgât nanjan. Yawu gârâmâ nenŋe Anitâhâlen biwinenjaŋe kepeim manmunŋe ikŋak dopnenŋan mâmâŋe otningimu manman ikŋiâk ikŋiâk manmain. Yawu otmâ mâmâŋe otnihimu imbi barak manmâ gan. Gârâmâ lohimbi nombotŋe âlâmâ manmanyenje âlâ manmai yamâ Anitâŋe dopyenjan mâmâŋe otyiŋgimu manmai.

⁸ Otmu lohimbi sihan me kambut mansai yengât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Nâŋe imbi barak mansan yakât dopŋeâk yeŋe lok me imbi barak mannomai yamâ ârândâŋ otbuap. ⁹ Yawu gârâmâ lohimbi nombotjaŋe hâkyenje tihitŋe otnomaihât dop ki tap. Yaŋe lok me imbi ekjâleŋgim otmâ tâpikgumaihât âlepŋe miakmâ mannomai.

¹⁰⁻¹¹ Otmu lokje imbiŋe miakmâ biwiyenje Kiristohâlen kepeim mansai ya yengât Kutdânenjaŋe sâop ya ekyongomune nâŋgâŋet. Yeŋe ki pilaknomai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe imbilipyenje pilâyeknomai otmuâmâ imbi yaŋe lok ondop yengâlen ari ki kinnomai. Gâmâlâk loklipyenje yengât tepyenje huruŋ sâŋu kaok nâŋgânomai yanâmâ âlâkuâk miakmâ mannomai.

¹² Otmu lohimbi nombotjaŋe emelâk Kiristohât den pat ki nâŋgâwi yan miakbi ya yengât nine biwinambâ teteap ya ekyongowe. Lok âlâ me âlâŋe Kiristohâlen biwiyenjaŋe kepeim manmai ya yengât imbilipyenjaŋe Kiristohâlen biwiyenje ki kepeim manmai. Yawu gârâmâ imbilipyenjaŋe loklipyenje orowâk manne sânomai yamâ ki watyeknomai. ¹³ Otmu imbilipyenje gurâ yawuâk. Imbi âlâ me âlâŋe Kiristohâlen biwiyenjaŋe kepeim manmai ya yengât loklipyenjaŋe Kiristohâlen biwiyenje ki kepeim manmai. Yawu gârâmâ loklipyenjaŋe orowâk manne sânomai yamâ ki pilâyekmâ âlâengen ari mannomai. ¹⁴ Lohimbi yaŋe ki pilakmâ mansawot yakât Anitâŋe nan baralipyetŋe orowâk nâŋgâyiŋgimap. Yawu gârâmâ ki nâŋgâyiŋgimap mâne nan baralipyetŋe betyongombâp.

¹⁵ Yâhâ lohimbi Kiristohâlen biwiyenjaŋe kepeim mansaiŋe loklipyenje me imbilipyenje Kiristohâlen biwiyenje ki kepeim mansai yâk orop kaok

oraŋiŋetgât Anitâŋe sâŋ yingioŋ. Yakât otmâ lohimbi Kiristohâlen biwiyenâŋe ki kepeim manmaiŋe loklipyeŋe me imbilipyenye pilâyekmâ âlâengen arine sâŋ otnomai yanâmâ ki alityeknomai. Yawu otnomai yamâ ârândâŋ otbuap. Pilakdomawot yakât tosa yamâ lohimbi Kiristohâlen biwiyenâŋe kepeim manmai ya yengâlen ki tatbuap. ¹⁶ Yawu gârâmâ ki pilakdomawot otmuâmâ orowâk manmâ lohimbi Kiristohâlen biwiyenâŋe kepeim manmaiŋe tem lâuwaŋgim loklipyeŋe me imbilipyenye Kiristohâlen biwiyenâŋe kepeinjetgât lohotŋan otyinginomai. Yawu manŋetâ manmanyenye ya ekmâ Kiristohâlen biwiyenâŋe kepeinomaihât mâtâp ki manguyinginomai.

Anitâŋe menenekmu âi girawu mewin ya yawuâk mem yâhânom.

¹⁷ Yâhâ den sâŋ aran yukât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât Kiristohât lohimbi komotŋe komotŋe den kâsikum yingim mansan yakât sâŋmune nâŋgâŋet. Manman amboŋe Anitâŋe manmannenŋe ikŋiâk ikŋiâk katningimu manmâ gain. Yawu gârâmâ yeŋe Kiristohât den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu biwiyenye yâkâlen katŋetâ Anitâŋe meyhoh. Yakât otmâ meyhoh sâp yan âi girawuya mewi ya yawuâk mem mannomai. ¹⁸ Yakât topŋe teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Anitâŋe nen Yura lohimbi manman âlepŋehât pat kuningioŋ. Yakât dop yamâ hâknenŋe torehenŋan undip tuhuaŋgim gamain. Yâhâ nengâlen gâtŋe âlâ me âlâ Kiristohâlen biwinenŋe kepeim mansainŋe hâknenŋe torehenŋan undip tap yakât nâŋgâm topnenŋe ki kurihinom. Yawu gârâmâ yen pâku lohimbiŋe biwiyenye Kiristohâlen katmâ mansainŋe hâkyenŋe torehenŋan undip ki tuhuaŋgimomai. ¹⁹ Yâhâ hâknenŋe torehenŋan undip tuhuaŋgimain me ki tuhuaŋgimain yamâ bulâŋe bia. Yamâ orotmeme tâŋât. Yâhâ Anitâhât nâŋgân nâŋgân watmâ tem lâuwaŋgim mansain yeŋe bulâŋe oap. ²⁰ Yakât yâhâpŋe sâŋmune nâŋgâŋet. Anitâŋe meyekmâ manman kârikŋahât pat kuyingioŋ sâp yan girawu manbi yawuâk torokatmâ manŋetâ ârândâŋ otbuap.

²¹⁻²² Otmu hoŋ bayingimai ya yengât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Lok Kutdâ âlâ me âlâŋe hoŋ baningiet sâŋ meyekŋetâ mansai. Yawu gârâmâ Kiristone manman bâleŋahât paŋŋoŋâmbâ holaŋyekmu yâkâlen yeŋe biwiyenâŋe kepeinjetâ Anitâŋe meyekmu biwi sânduhân mansai. Yakât otmâ lok kutdâlipyeŋe yengât amutgen manmâ hoŋ bayingim mansai yakât ki gorâyingâk. Yâhâ lok kutdâlipyeŋe hâŋgânyongonomai yanâmâ wosaken me wosaken arine sâŋ otnomai yaken arinomai. Otmu Kutdâ hoŋ bawaŋgim gai yawuâk hoŋ bawaŋgim mannomai.

Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe lok kutdâhât amutgen ki mansai yengârâmâ yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Yeŋeâmâ Kiristohâlen biwiyenye katŋetâ Anitâŋe meyhoh. Yakât otmâ Kiristo amutgen manmâ hoŋ bawaŋgimomai yakât Anitâŋe sâŋ yingioŋ.

²³ Kutdânenŋe Kiristone kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop yan Anitâŋe manman bâleŋahât paŋŋoŋâmbâ holaŋnenekmâ manman kârikŋan mannomgât pat kuningioŋ. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe biwiyenâŋe kionjâ me gulip tuhuyekmai hât Kiristohât tem lâuwaŋgim manmâ biwiyenye galemahom mannomai. ²⁴ Anitâŋe meyhoh yan manman girawuya manbi yawuâk torokatmâ yâk orop biwiyenâŋe hikuakmâ konohâk otmu mannomai. Yawu.

Lohimbi sihan ya yengât den sâop

²⁵ Yâhâ lohimbi sihan yengât âinohowi yakât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Yâhâ den sâwe sâŋ oan yu Kutdânenŋe ki eknohoh. Yawu gârâmâ Kiristone yâkât

den pat kâsikum yingiwomgât tepnje nângânihim âi sâm nihiop. Ya biwinaŋe tiŋâk kepeim manbehât mâmâŋe otnihim gamap. Yawuhât otmâ den yuwu sâmune nângâŋet.

²⁶⁻²⁷ Umatŋe topŋe topŋe kaknenŋan yâhâwuap. Yakât nângâm sihan mansaiŋe yawuâk torokatmâ mannomai yamâ âilonŋo. Yâhâ lok imbilipyeŋe orowâk mansaiŋe imbilipyeŋe ki pilâyeknomai. ²⁸ Otmu sihan mansai yaŋe miaknomai yan tosa ki menomai. Yawu gârâmâ lohimbî miakmâ mannomai ya yengât kakyeŋan umatŋe âlâlâ yâhâwuap. Umatŋe âlâlâ yawuya kakyeŋan yâhâmapgât otmâ den yu ekyongoan.

²⁹ Bukulipne, den ekyongoan yukât topŋe yuwu sâmune nângâŋet. Kutdânennŋe âwurem gewuap yakât sâp utâpŋuap. Yakât otmâ sâp yupâek lok imbilipyeŋe orop mansaiŋe umatŋe topŋe topŋe kakyeŋan yâhâwuap yakât ki gorâyingingiwiuap. ³⁰ Otmu weyeŋe nângâm isenomaiŋe sâp utâpŋuap yakât nângâm ki isem we bâle pato otnomai. Otmu tepyeŋe herone otbuapŋeâmâ herone kakŋanâk manmâ yâhânehât ki nângânomai. Otmu senŋe âlâlâ puluhum ambokunomaiŋe ya ekŋâlem yeŋanâk talâkgât biwiyeŋe ki kinbuap. ³¹ Yâhâ hânân senŋe âlâlâ mem mansain yu kerek gulip otbuapgât Anitâŋe sâm kalop. Yakât otmâ lohimbîŋe senŋe âlâlâ puluhum anŋi gunŋi otmai yaŋe manman yawuâk torokatmâ mannomaihât biwiyeŋe ki hikunomai.

³² Yeŋe manman sânduhân manmâ yâhânomai yakât ki gorâyingingiâkgât nanŋan. Yâhâ lok sihan me lok tat tatŋe yamâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ olâkgât yâkâlen biwiyeŋe hikum tem lâuwangimai. ³³ Yâhâ lok imbi naomlipyeŋe orowâk mansaiŋe umatŋe teteyingimu hâhiwiw kakŋan manmai hât gorâyingingimap. Me imbilipyeŋe herone otyinginetgât yâk yengât nângâm ketet otmai. ³⁴ Imbi naomlipyeŋe yengâlen biwiyeŋe tatmap yan Kutdâhâlen biwiyeŋe tiŋâk kepeim tem lâuwanginomai hât biwi yâhâp otmai. Otmu imbi sihan me imbi tat tatŋeâmâ senŋe âlâlâ yeŋe yakâlâk ki nângâmai. Yâkŋeâmâ Anitâŋe nenekmu ârândâŋ olâk sâm biwiyeŋe hewewenŋ otmu Kutdâ hoŋ bawanginehât nângâm manmai. Yâhâ imbi loklipyeŋe orowâk mansaiŋeâmâ loklipyeŋe herone otyinginetgât yâk yengât nângâm ketet otmai.

³⁵ Yeŋe girawu me girawu mannomai yakât undip ki katyingian. Yeŋe umatŋe kakŋan manmai hât mâtâp yu watmâ mannomai hât ekyongoan. Yenâmâ târârâhâk manmâ Kutdâhât tem lâuwangim biwiyeŋe yâkâlenâk hikum mannomai hât nanŋan. Yawu manmâ biwi yâhâp ki otnomai yamâ ârândâŋ otbuap.

³⁶ Otmu imbi sihan lok memehât dop oap yakât âinohowi yakât yuwu sâmune nângâŋet. Imbi yamâ hâkŋe katahemu lok nombotŋe ketetmai sâm âwâŋeŋe ikŋe engatŋeâk lok katbaŋgiwe sâm otmâ mansap yakât nângâmune ârândâŋ oap. Otmu lok yaŋe baratŋe ya membuap yamâ ki bâlewuap. ³⁷ Otmu âwâŋeŋe baratne alitbom sâm biwiŋeŋe nângâmu ârândâŋ otbuap ya gurâ ki bâlewuap. ³⁸ Yakât otmâ yuwu sâwe. Lok yaŋe baratŋe lok katbaŋgiwuap yamâ ki bâlewuap. Yâhâ baratŋe alitbuap otmuâmâ yakât gurâ nângâmune âilonŋo oap.

³⁹ Otmu imbi âlâŋe lokŋe pilâm lok ondowângen ariwe sâm oap yakât âinohowi yakât yuwu sâmune nângâŋet. Lokŋe tap yakât otmâ pilâm lok âlâ membuapgât dop âlâ ki tap. Yâhâ hâmbâi lokŋeŋe mumbuap yakât kakŋan

lok âlâ membuap yaŋe ârândâŋ otbuap. Yawu gârâmâ lok nombotŋaŋe Kiristohâlen biwiyenŋaŋe kepeim mansai ya yengâlen gâtŋe membuap. ⁴⁰ Yâhâ biwinanŋe yuwu nanŋan. Imbi kambut âlâ me âlâŋe lok barak mannomai yaŋe heronŋe nâŋgâm Kutdâhât tem lâuwangim mannomai. Otmu den ekyongoan yu Anitâhât Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe biwinnan katmu ekyongoan. Yawu.

8

Porom Lâpio mepaem sot gotyenan katminiwi.

¹ Otmu lohimbi nombotŋaŋe Kiristohât den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm Porom Lâpio mepaem sot gotyenan katmâ mansai. Yamâ yâk orowâk menduhuakmâ sot yakât torehenŋe neŋetâ bâlewuap me bia yakât âinohowi yakât yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Bulâŋanâk nâŋgân nâŋgânyenŋe pâronŋe sâmu Porom Lâpiohât nâŋgâŋetâ tâŋât otmu biwiyenŋe Kiristohâlen katbi. Yakât otmâ lohimbiŋe Porom Lâpio mepaem sot gotyenan katmai yakât torehenŋe yenŋe neŋetâ ki bâlewuap yakât topŋe nâŋgâm heŋgenŋuai. Yawu gârâmâ yengâlen gâtŋe nombotŋaŋe Porom Lâpio yakât topŋe emelâk nâŋgâwin sâmaiŋe hâkyenŋe mepaemai. Hâkyenŋe mepaem bukulipyenŋe Porom Lâpiohât nâŋgâm biwi yâhâp otmai ya yengât ki nâŋgâmai. Yâhâ nombotŋe âlâŋeâmâ bukulipyenŋe yengât biwiyenŋe gemap sâm nâŋgâyiŋgim lohotŋan otyiŋgimai. ² Lok âlâ me âlâŋe Anitâhât biwiŋan nâŋgân nâŋgân tatmap yakât topŋambâek nâŋgânomaihât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ yu yakât topŋambâek nanŋain sâmai imbiâk sâmai. ³ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe Anitâhâlen biwiyenŋaŋe kepeimai yâhâmâ nâŋgâyiŋgimap.

⁴⁻⁵ Yâhâ bukulipyenŋaŋe Porom Lâpio mepaem sot gotyenan katmai yakât torehenŋe yenŋak nemai yakât yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Pâku lohimbiŋe nak me kât tâŋât me himbimân gâtŋe me hânân gâtŋe wuân me wuângât towatŋe hâwim kânâŋgâm “kutdânenŋe, kutdânenŋe” sâm ulitŋuŋetâ ki nâŋgâyiŋgimap. Nenŋeâmâ Porom Lâpiohât nâŋgâmunŋe tâŋât otmu Anitâ konok “Awoŋnenŋe,” sâm mepaemai. ⁶ Kutdânenŋe Kiristonŋe awoŋnenŋe Anitâhâlen kândiwahom âliwahap topŋe topŋe katmâ meteop. Yakât otmâ Kiristohâlenâk biwinenŋaŋe kepeim wâtŋan kinmâ Anitâhât tem lâuwangim manmâ yâhânom.

⁷ Yawu gârâmâ Porom Lâpiohât den yan yukât topŋe bukulipyenŋe nombotŋaŋe ki nâŋgâm heŋgenŋuai. Emelâk Porom Lâpio mepaem sot gotyenan katminiwi yakât nâŋgâm manmai. Yakât otmâ sâp yiwerenŋe yuâmâ pâku lohimbiŋe Porom Lâpio mepaem sot gotyenan katmai yakât torehenŋe nene sâm biwi yâhâp otmai. Biwi yâhâp otmâ neŋetâ yaŋe biwiyenŋe mem gulip tuhomap. ⁸ Bulâŋanâk Porom Lâpio mepaem sot gotyenan katmai yakât torehenŋe nenom me ki nenom yakât Anitâŋe nâŋgâmu tâŋât otmap. Yakât otmâ Anitâŋe nenekmu bâlemap sâm ki nemain yamâ imbiâk otmain. Me Anitâŋe nenekmu ârândâŋ olâk sâm nemain ya gurâ yawuâk imbiâk otmain.

⁹ Yenŋe Porom Lâpiohât topŋe nâŋgâm heŋgenŋuai. Yawu gârâmâ bukulipyenŋaŋe yekmâ biwi yâhâp otmâ tosa memai sâm Porom Lâpiohât sot torehenŋe ya ki nenomai. ¹⁰ Yakât yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Yenŋe nâŋgân nâŋgânyenŋe pâronŋe sâmu Porom Lâpiohât nâŋgâŋetâ tâŋât otmap. Yawu gârâmâ yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe pâku lohimbi yengât opon kâmbukŋan yâhâ orowâk tatmâ sot nenomai. Orowâk tatmâ sot neŋetâ yan bukulipyenŋe âlâ me âlâŋe yekmâ “Porom Lâpiohât sot torehenŋe neŋetâ

ki bâleap,” sâmbiwi yâhâp otmâ yengâlen torokatjetâ orowâk nenomai. ¹¹ Yawu otmâ manjetâ biwiyenje orotok sâmu Kiristo betgum tosa mem yanak hiliwahonomai. Yakât otmâ yuwu sâmunen nângâjet. Kiristonje yen otmu bukulpipenjen yengât tosehât otmâ muop. Yawu gârâmâ yenje Porom Lâpiohât sot torehenjen nejetâ yekmâ bukulpipenjen biwi yâhâp kakjan nem hiliwahonomai. ¹² Yawu gârâmâ hiliwahonomai yakât matnje yenje tosa pato menomai. ¹³ Yakât otmâ biwinanjen yawu nângâman. Bukulpipne nombotjanjen Porom Lâpiohât nângâm biwi yâhâp otmâ manmai. Yakât otmâ pâku lohimbijen Porom Lâpio mepaem sot gotyenjan katmai ya yengât senyenjan nemune nekmâ yawuâk nem yan tosa memai sâmbiwi ya ki nembom.

9

Paulonje aposolo âi yuwu mem manminio.

¹ Yawu gârâmâ nânenje yu me ya otmangât lok âlâ me âlânenje kunihino-maihât dop âlâ ki tap. Yesu Kutdânennjenen mâtâwân tetenihim aposolo nep sâmbiwi nihiop. Yakât otmâ yakât sâtgât otmâ den pat âlepnen ekyongomunen nângâjetâ bulânen otmu yâkâlen biwiyenjen kepeim manmâ gai. ² Yâhâ nânenje aposolo nep mem mangangât bulânen yamâ yenje orotmeme bâlenjen betbangim Kutdânennjen Kiristo tem lâuwanjim gai. Yawu gârâmâ lohimbini nombotjanjen nâhât nângâjetâ gemap. Yâhâ yenâmâ nâhât ki nângâjetâ gemap.

³ Gârâmâ lok yanjen nângâm bâlenihim sâmbiwi ge katnekmâ sâp yan den matnje yuwu sâmbiwi. ⁴ Nânenjen yen Kiristohât komot mansai yengâlen ari den kâsikum yingim mansan. Yakât matnje yenje sot me âlâlâ tânnohonet sâmbâmgât dop tap yamâ ki sâmbiwi. ⁵⁻⁶ Yesu imilipnen, Petoro, otmu aposolo lok nombotjen, yâhâmâ imbi orowâk ari Kiristohât komot kapinen kapinen manmâ arai ya yengâlen nep tuhumai. Nep tuhumai yakât matnje sot me âlâlâ tânyongomai. Yawu gârâmâ yengâlen gâtnjen nombotjanjen Banawa orop netgât “ki tânyotgomunjen yetjak kapi ambolipnen yengâlen ari âi tuhumutâ hâmenjen yitginomai” sâjetâ ki ârândân oap. Yâhâ nânenjen imbi memunen orowâk mansait mânen tânnogombâihât dop tap. ⁷ Yakât topnen nângâjetâ keterahâkgât den âlânen hâmun yuwu sâmunen nângâjet. Hep bero yanjenâmâ gawaman yengât nep tuhumai yan yenjen tewetsenjenen sotyenjen me kapamgât senjen âlâlâ ki puluhumai. Otmu kalam ambonjenyen kalamân gâtnjen mem nem manmai. Otmu nonijen bulimakao ambolipnenjen yenjahâk gâim um nemai. ⁸⁻⁹ Den ekyongoan yu loggât nângân nângân ki watmâ yan. Emelâk Anitânen Mosen girem den âlâ ekumu kulemuop ya yuwu tap.

“Bulimakaonen nep tuhuyingimu yan bulânen nemap sâmbiwi launen ki sâhâm manjunomai.” Yawu tap.

Girem den yu Anitânen bulimakaohâlâk nângâm ki ekuop. ¹⁰ Nenenjen otmunjen bulânen tetemap yakât nângâm bulimakaohâlen hâmun sâop. Nenenjen bonjen tetemu nenomgât nângâm nep kâmetmain. Otmu imbilipnenjen bonjen âlemu orowâk nenomgât hele tuhumai. ¹¹ Yakât dopnenâk nenjen âi topnen katmâ Anitâhât den ekyongowin. Ekyongomunjen nângâjetâ bonjen otmu yanak manman kârikjahât pat kuyingimu mansai. Yawu gârâmâ yakât matnje sot me âlâlâ tânnogombâihât dop. ¹² Yâhâ lok nombotjanjen belângen taka den kâsikum yingimâ yâhâmâ tânyongomai. Yamâ benjen anjoân nenjen Kiristohât den pat âlepnen ekyongomunjen nângâwihât yenjen lok belângen tohonetâ tânyongomai wangim tânnogombâihât dop.

Yawu gârâmâ Kiristohât den pat âlepŋe ekyongomunŋe nângâwi. Sâp yan nenŋe tewetsenŋahâlâk nângâm den ekyongowin yawu nângâmaiŋhât sot me âlâlâ ya tânnongoŋet sâm ki ulityongowin. Yawu otmâ manman kârikŋahât mâtâwân undip katyŋgimain sâm hâhiwin kakŋan manmâ gamain. ¹³ Yâhâ den ekyongoan yukât topŋe nângâm henŋenŋuŋetgât nen Yura lohimbiŋe Anitâhât hotom uwaŋŋim mepaenehât orotmemenenŋe ningiopo yan hâum yuwu sâwe. Yakât emelâk nângâmai. Nen Yura lohimbiŋe nengât kalamân gâtŋe mem Anitâhât pat sâm opon kâmbukŋan yâhâ katmain. Yakât torehenŋe Lewihât komolân gâtŋe Anitâhât hoŋ bawaŋgimainŋe miakmai. Otmu noniŋ bulimakao gâim Anitâhât hotom umainŋe yakât torehenŋe ya gurâ nemaiâk. ¹⁴ Yakât dopŋeâk nenŋe Kiristo Kutdânenŋe hoŋ bawaŋgim komolipŋe den kâsikum yŋgimunŋe benŋe yâku sot me âlâlâ tânnongonomai sâm kalop.

¹⁵ Yawu gârâmâ yeŋe mâtâp ya watmâ tânnohoŋet sâm ki kendâyŋgim gaman. Otmu pepa kulemgup katyŋgian yu gurâ sâlikum ekmâ tatŋetâ yeŋgâlen takamune yan tânnohonomaiŋhât ki katyŋgian. Nâŋe hâmeŋe barak hoŋ bayŋgim gaman. Otmu yawuâk hoŋ bayŋgim yâhâwom. Yawu otmâ manbom yanâmâ lok âlâ me âlâŋe nângâm bâlenihim nâhâitŋe “Tewetsenŋahâlâk nângâm âi memap,” sâm aŋun nihinomaiŋhât dop ki otbuap. Yâhâ den yan yu nângâm nâhâitŋe “Imbiâk sâmap” sâmaiŋhât yeŋe sot me âlâlâ ki tânnohoŋetâ manmâ mumbongât ki gorânihimap. ¹⁶ Nâmâ Kiristohât den pat âlepŋe yu kâsikum yŋgiwomgât sâm nihiop. Yakât otmâ âi yu pilâwan mâne umatŋe topŋe topŋe tetenihibâp. Yamâ benŋe ikŋe sâtŋât otmâ nep mem gan yukât nângâm nine hâkne mepaewomgât dop ki tap. ¹⁷ Yâhâ nine eŋgatneâk watmâ nep yu meman mâne yeŋe sot me âlâlâ tânnohoŋet sâm ekyongombâm. Yawu gârâmâ Anitâŋe âi yu tuhuwehât menenehōp. Yakât otmâ tem lâuwaŋgim manmâ gan. Yawu gârâmâ yeŋe sot me âlâlâ tânnohoŋet sâm ulityongomune bâlewup. ¹⁸ Yawu gârâmâ hâmeŋe wuân membom yakât yuwu sâmune nângâŋet. Nâŋe Kiristohât den pat âlepŋe yu pâku lohimbi kâsikum yŋgimune nângâm biwiyenŋe yâkâlen kepeim mansai. Yakât matŋe yu ya tânnohoŋet sâm ki ulityongoman. Ya yeŋgât nângâmune tepne heronŋe otmap yamâ nâhât hâmenahât dop oap.

¹⁹ Yâhâ lok âlâ me âlâhât sâtŋât âi ki meman. Me yuwu yawu ki sâŋetâ tem lâuyŋgiman. Yawu gârâmâ lohimbi topŋe topŋe kiŋitŋe orowâkŋe Kiristohâlen biwiyenŋe katŋetgât yuwu hoŋ bayŋgiman.

²⁰ Emelâk Mose otmu Yura lohimbi nengât papatolipnenŋe girem den topŋe topŋe kulemguwu yakât ki nângâm manman. Yawu gârâmâ kapilipnŋe Kiristohât den pat âlepŋe nângâŋetâ gemu bet pilâm papatolipŋe yeŋgât girem den yakâlâk nângâm mansai. Yâhâ ya yeŋgât nângân nângânyeŋe pâroŋ sâmu yâkâlen biwiyenŋe katŋetgât nâŋe girem den âlâlâ ya otmu orotmemeyenŋe âlâlâ mem mansai yakât dopŋeâk mem mansan. Yâhâ yâkŋe nângâm bâlenihim yan Kiristohât den pat yawuâk nângâŋetâ gemu betpilâmaiŋhât yâk orowâk lohotŋan manmâ orotmemeyenŋe watman.

²¹ Yâhâ Mose otmu papatolipŋeŋe girem den âlâlâ kulemguwu yakât topŋahât yen pâku lohimbiŋe pâpgumai. Yakât otmâ yen orowâk manmâ yan yeŋgât orotmeme âlepŋe mem mansai ya yawuâk mem manmâ Yura yeŋgât girem dengât ki nângâmâk mansan. Yen gurâ nângâm bâlenihim yan Kiristohât den pat yawuâk nângâŋetâ gemu betpilâmaiŋhât yen orowâk lohotŋan manmâ orotmemeyenŋe watman. Yawu manmâ yan Anitâhât tem lâuwaŋgim Kiristonŋe den eknongop ya tãŋ tãŋâk watman.

²² Yâhâ pâku lohimbijne Porom Lâpio betbangim biwiyenje Kiristohâlen katbi. Ya yengât bukulipyenje nombotnjane Porom Lâpio mepaem sot go-tyenjan katmai yakât torehenje nene sâam otmâ biwi yâhâp otmâi. Yawu otmâ sot ya ihilâk nenjetâ yaje biwiyenje mem gulip tuhumap. Yawu otmu Kiristo betgumai sâam ya yengât dop manmâ sot ya ki neman. Yâhâ lohimbijne kinjijne orowâkne Kiristohâlen biwiyenje katjetâ tosayenje pilâyinjgiâkgât nâne lok topne topne mansai yengâlen ari yenje orotmemyenje mem manmai yawuâk mem manman. ²³Otmu Kiristohâlen biwiyenje kepeijetâ manman kârikjahât pat kuniop yakât bulâne orowâk menomgât nângâm lohotjan manman.

²⁴Otmu nenje manman kârikjahât bulâne menomgât nângâm manman-nenne girawu manmunje ârândâj otbuap? Yakât topne nângâjetâ keterahâkgât orotmemenenje âlâen hâum yuwu sâamune nângâjet. Senje âlâlâ âilonjo katjetâ tatbuap ya mene sâam lok kinjijne orowâkne sururuk sâamai. Yawu gârâmâ lok konokje kârikje otmâ senjan ariwuap yaje miakbuap. Yâhâ ya membe sâam biwijnane yakâlâk nângâm ariwuap. Yakât dopneâk nenje manman kârikjahât bulâne mene sâam yakâlâk nângâm mannom. ²⁵Yakât torokatmâ sâwe. Senje âlâlâ âilonjo ya mene sâam sururuk sâanomaihât sâp katmai yakât nângâm inânjan dop miakmâ yâhâmai. Yâhâ hâmbâi senjan ariwuapne senje âlâlâ âilonjo membuap yamâ gulip otbuap, me tâtuk sâuwap. Yawu gârâmâ manman kârikjahât bulâne menom yamâ tat tat kârikje tatmâ yâhâmbisâp. ²⁶⁻²⁷Yakât otmâ bulâne ya membe sâam nâne manman kârikjahât topne lohimbijne kinjijne orowâk kâsikum yinjim gan. Yawu gârâmâ otmâ tâpikgumune Anitâne nekmu bâlemap sâam mâtâp katnihiop yu tâj tânjâk watmâ manmanne galemahoman.

10

Emelâk Isirae lohimbijne otjetâ bâleminiop yawu ki otnom.

¹Bukulipne, yenje mâtâp yu tâj tânjâk watmâ mannomaihât yuwu sâamune nângâjet. Emelâk tâmbâlipnenjane Aihita hân pilâm takawi. Sâp yan Mosenje galemyongom dâiyekmu saru gulujehen takawi. Takanjetâ Aihita yengât hep berolipyenane watyekmâ yongomaihât Anitâne sâamu kulewojboj âlâne tetem ge kâtâpyongop. Kâtâpyongomu yan saru hâreakmâ nombot nombot otmu lohimbijne kerekje hân kakjan lijnâ nombot ariwi.

²Yâhâ nenje Kiristohâlen biwinenje katbin yan toen katnenekbi yakât dopneâk tâmbâlipnenjane Anitâhâlen biwiyenje katbi. Anitâhâlen biwiyenje katjetâ Mosenje dâiyekmu kulewojboj kâtâpyongomu saru hâreakmu nombot nombot otmu hân kakjambâ nombot ariwi. ³Yâhâ nenje Kutdâhât tem lâuwangim sâp sâsâjan nângâwangim natik nemain yakât dopneâk Anitâhât tem lâuwangim sâp sâsâjan sot âlâ, kutje mana sâam, ya himbimâmbâ gemu neminiwi. ⁴Otmu Kutdânenje Kiristohât nângâm wain to nemain yakât dopneâk emelâk Anitâne sâamu kât âlâ bâok sâam yapâ to senje hindakmâ gemu tâmbâlipnenjane newi. Yâhâ sâp yan Kiristo ikjak tihityenje otmu lok ki manmaiângen ari manbi. ⁵Yawu gârâmâ lok ki manmaiângen ari manbi yan Anitâhât den kuwi. Yakât otmâ Anitâne lohimbijne kinjijne orowâk hilipyongop.

⁶⁻⁷Anitâhât den kum bulimakao umutje tuhum kânângâjetâ kinmu mepaem orotmeme bâlene topne topne otbi. Yakât matje hilipyongomu muwi. Yakât nângâm nengu Anitâne yawuâk hilipnongomap sâam otbi yawu

ki otnom. Yâhâ Mose iminjanje Anitâhât hotom uwanjinom sâop. Yawu gârâmâ emet hanj sâmu bulimakao umutnje yakât hotom uwanjim orotmeme bâlelje otmâ mepaewi. Yakât Mosenje den kulempuop ya yuwu tap.

“Lohimbi yuje noninj bulimakao gâim hotom uwanjiwi yakât torehenje nem heronje otbi. Heronje otmâ kâwâ konda dondâ otjetâ bâleop.” Yawu tap.

⁸ Otmu yakât kakjan yâk yengâlen gâtne lok kinjitne orowâkne kasalipyenje yengât baralipyenje orop kâwâ konda otbi. Yakât otmâ Anitânje matnje yingimu lok 23,000 ya hilâm konohânâk muwi. Yakât nângâm nenje otbi yawu ki otnom. ⁹ Otmu yakât kakjan po yingimu Anitâhât sâm guhuŋbi. Yawu otbi yakât matnje Anitânje sâmu hambe sâtnje bâlejanje yingimu muwi. Yakât otmâ umatnje teteningimu Anitâhât ki sâm guhuŋnom. ¹⁰ Otmu sâp âlâen Mose yet Aron yetgât sâm bâleyitgiwi yan yakât matnje Anitânje anjelo âlâ hângângumu ge lohimbi kinjitne orowâk hilipyongop. Yakât nângâm yenje otbi yawu ki otnomai.

¹¹ Tâmbâlipnenjanje orotmeme bâlelje topnje topnje otjetâ Anitânje sâmu umatnje topnje topnje teteyingiop yakât den pat Mosenje kulempuop. Yakât otmâ nenje den pat ya nângâm biwinenjan katmâ umatnje yawuâk teteningimap sâm Anitâhât tem lâuwanjim mannom. Otmu sâp pato utâpguap yakât otmâ den yu nângâm mannom.

¹² Yenje Kiristohât mâtâp tâŋ tâŋâk watmunne Anitânje nenekmu ârândânj otmap sâmaiŋe mâtâp ya pilâm mâtâp bâlejan kionmaiâk biwiyenje galemahom manjetgât nanjan. ¹³ Umatnje âlâlâ teteyingimu mansai yamâ lok ârândânj yawuâk teteningimap. Otmu umatnje topnje topnje teteyingiuwap yan lohotnje otmai sâm Anitânje bulâjanâk mâmânje otyingiuwap. Mâmânje otyingmu yâkât wâtjan kinmâ manman âlepnjan mannomaihât mâtâp tetewuap.

Kiristo konok mepaenom.

¹⁴ Bukulipne, yakât topnje yuwu sâmune nângânet. Pâku lohimbinje Porom Lâpiohât opon kâmbukjan yâhâ sot nene sânetâ yâk orop ki yâhâ sot nenomai. ¹⁵ Yenâmâ yukât topjahât ki pâpguai. Yakât otmâ den ekyongoan yu nângânetâ ârândânj oap me bia? ¹⁶ Kiristonje kawenenjan kinmu kuŋetâ hepne gemu muop. Yakât otmâ ya dop kum wain to gaimunne hâhâwân gemu yapâ lau konok nem Anitâ mepaemain. Yawu otmâ Kiristo orop biwinenjanje hikuakmâ konohâk otmu mansain yakât dop kum wain to ya nemain. Otmu Kiristo howanân kinmâ sât gum muop yakât dop kum banja mem motokmâ anjim nemain. ¹⁷ Yâhâ menduhunenekmu biwinenjanje yâkâlen kepeim komot konok mansain. Yakât dop kum banja kândâkdâek mem motokmâ anjim nemain.

¹⁸ Otmu torokatmâ Yura nengât orotmemenenje âlâen hâum sâmune nângânet. Yura lohimbinje tosayanjahât nângâm noninj bulimakao hikum Anitâhât pat sâm opon kâmbukjan yâhâ katmai. Katjetâ tatmu hotom umaiŋe ya mem Anitâhât hotom uŋetâ semap. Hotom uŋetâ semu yakât torehenje noninj bulimakao hikumai otmu hotom umai ya orowâk nemai. Nemai yan Anitâ orop biwiyenjanje hikuakmâ konohâk otmu nângâyingimapan. ¹⁹ Otmu yakât dopneâk pâku lohimbinje Porom Lâpio mepaem sot gotyenjan katmâ yakât torehenje nemai. Yawu gârâmâ Porom Lâpiohât yawu otmai yamâ bulânje bia. Yakât otmâ sot gotyenjan katjetâ tatmap yakât nângâmune tâŋât otmap. ²⁰ Yawu gârâmâ sot yamâ mem gotyenjan katmai. Den ekyongoan

yukât topnje yuwu sâmunne nângânet. Pâku lohimbijne Porom Lâpio mepaem sot gotyenan katmai yanâmâ weke bâleje mepaem sot mem katyinjimai. Yakât otmâ yeje pâku lohimbî orop sot yakât torehenje nenomai yan weke bâleje orop biwiyenaje hikuakmâ konohâk otbuap. Yawu otmaiât sot yakât torehenje ki nenomaiât nanjan. ²¹ Yâhâ Kutdânennjahât sâtgât otmâ wain to otmu natik nemain yan yâk orop biwinenaje hikuakmâ konohâk otmu mepaemain. Yawu gârâmâ pâku lohimbijne weke bâleje orop biwiyenaje hikuakmâ konohâk otmu Porom Lâpio mepaem sot gotyenan katmai yakât torehenje nemai. Topnje yawuhât yeje Kiristo otmu weke bâleje orowâk biwiyenaje hikuakmâ konohâk otmu mepaeyeleknomaiât dop âlâ ki tap. ²² Ya kâmbukje. Pilânetgât nanjan. Yawu gârâmâ sot torehenje nenomai yakât Kutdânennaje nângâm bâleyingiwuap. Yeje sârereakmâ Kutdânenne mem ge katnomaiât dop ki tap. Yakât otmâ yeje pilânetgât nanjan.

²³ Yeje yu me ya otjetâ ki bâlemap sâmai. Yamâ benje yu ya otmai ya kerekje ki tânyongomu biwi konohâk otmâ manmai. ²⁴ Yeje manmanyenahâlâk ki nângânomai. Bukulipyenaje manman âilongoân mannetgât nângâm tihityenje otnomai.

²⁵⁻²⁶ Yâhâ pâku lohimbijne Porom Lâpio mepaem sot gotyenan katmai yakât torehenje mem ari anjim bero emetjan katmai. Orotmeme yawu otmai yakât yuwu sâmunne nângânet. Lok âlâje den kulenguop ya yuwu tap.

“Hân Himbim Amboje yamâ Anitâ. Yakât otmâ wahap topnje topnje tatmâ arap yamâ ikje pat.”

Den yawu kulenguop. Yakât otmâ anjim bero emetjan yâhâm sot torehenje ya puluhunomai yanâmâ den ya nângâm sot yakât ki nângâm ketet otmâ puluhunomai.

²⁷ Me pâku lohimbî âlâ me âlâje sânetâ emetyenan yâhâ tatnomai. Yâhâ tatjetâ sot um yinginomai yan sot yakât ki nângâm ketet otmâ nenomai. ²⁸⁻³⁰ Yawu gârâmâ bukulipyenaje Porom Lâpio betbangim Kiristohâlen biwiyenaje kepeimai. Yawu gârâmâ pâku lohimbijne Porom Lâpio mepaem sot gotyenan katmai yakât torehenje nene sâm biwi yâhâp otmai. Lok ya yengâlembâ gâtje âlâ me âlâje yekmâ yuwu mon sânomai. “Bâe, sot yuâmâ Porom Lâpio mepaem gotyenan katsai yakât torehenje yukâ. Yawu sâm ekyongonomai. Yakât otmâ bukulipyenje yengât biwiyenje bâlemap sâm sot ya ki nenomai. Yawu otnomai yakât otmâ yâkje yekmâ biwi yâhâp ki otnomai.

Yawu gârâmâ yuwu mon sâm âinohonomai. “Pâku lohimbijne Porom Lâpio mepaem sot gotyenan katmai yakât torehenje nenje mem nene sâm yan angoân Anitâ mepaenom. Yawu otnom yakât nenje wongât otmâ bukulipenneje yengât nângân nângân watmâ sot ya ki nenom? Yâhâ yâkje nenekmâ nângâm bâleninginomai yamâ ki ârândâj otbuap.” Yawu sâm âinohonomai.

³¹⁻³² Den ekyongoan yukât topnje yuwu nângânomai. Yeje wuân me wuân otnomai me nenomai yan Yura lohimbî, me pâku lohimbî, me Kiristohât komolipne kerekje Anitâ mepaem heronje nângâwanjinjet sâm âilongoâk mannomai. Yawu mannomai yanâmâ manmanyenje ekjetâ ârândâj otbuap.

³³ Otmu lohimbî kerekje neketâ ârândâj otmu Kutdâhâlen biwiyenje katjetâ tosayerje pilâyingiâkgât nângâman. Yawu nângâm ninahât ki nângâman.

¹ Kiristoŋe ikŋahât nâŋgâmu gemu lohimbi yengât nâŋgâmu yahatmu hoŋ bayiŋiminiop yakât dopŋeâk otbehât nâŋgâman. Yâhâ yen gurâ yawuâk otmâ manŋetgât naŋgan.

² Yâhâ yeŋe mâtâp girawuya watmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândânŋ olâk sâŋ yakât nâŋgâne sâŋ âinohowi. Âinohonetâ den kâsikum yingim gan ya watmâ gai. Yakât nâŋgâmunne biwine ârândânŋ otmap. ³ Otmu Anitâ yet Kiristo mepaeyelekne sâŋ menduhuakmaiân yan imbilipyeŋaŋe sâŋgumŋak somotyene katipŋuŋetâ ârândânŋ otmap me bia? yakât âinohowi. Yakât den yuwu sâŋ ekyongomune nâŋgâŋet. Anitâŋe Kiristohât kunŋe tatmap. Yâhâ Kiristoŋe nengât kunnenŋe tatmu yâkât amutgen manmâ tem lâuwawŋimain. Yâhâ lok nenŋe gurâ imbilipnenŋe yengât kunlipyeŋe manmâ tihityeŋe otmain. Yakât dop kum imbilipyeŋaŋe lohimbi senyeŋan kinmaiân loklipyeŋe ewe katyekmâ somotyene katipgumai. ⁴ Orotmemeyeŋe yawu tapgât lok âlâ me âlâŋe lohimbi senyeŋan kinmâ Anitâ mepaemai, me den ekyongomai yan somotyene katipŋuŋetâ ki ârândânŋ otmap. Yakât yuwu sâwe. Lok yaŋe somotyene katipgumai yan imbilipnenŋaŋe lok nengât kunnenŋe tai yawu otmai. Yawu otmâ Kiristo kunnenŋe tatmap yâk mem ge katmai. ⁵ Yâhâ imbilipyeŋaŋe lohimbi senyeŋan kinmâ Anitâ mepaemai, me den ekyongomai yan somotyene ki katipgumai yaŋe loklipnenŋe yengât kunyeŋe tain sâŋ yakât dop otmâ loklipyeŋe mem ge katyekmâ aŋun yingimai. Yawu otmâ mâtâp pato imbiŋe aŋunyeŋe bia manmai ya yengât dop otmai. ⁶ Yakât otmâ yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Mâtâp pato imbi ihilâk otmai yaŋe aŋulakŋet sâŋ somotyene korotok hâreyiŋgimai. Yâhâ imbilipyeŋaŋe somotyene ki katipgum lohimbi senyeŋan kinmâ Anitâ mepaemai ya aŋulakŋet sâŋ loklipyeŋaŋe somotyene korotok hâreyiŋgimbâihât dop. Yakât otmâ somotyene katipŋuŋetgât naŋgan.

⁷⁻⁹ Otmu Anitâŋe ikŋe nâŋgân nâŋgân watmâ hânŋe mem lok tuhuop. Yakât otmâ lok nenŋeâmâ Anitâ Kunnenŋe sâŋ mepaem somotnenŋe ki katipgumain. Yâhâ lok tuhuop yakât kakŋan “Âlâŋe lok yu tânguwuap?” nâŋgâm lok yakât gasumŋe tâŋŋe mem imbi tuhuop. Yakât otmâ imbilipyeŋaŋe loklipyeŋe ewe katyekmâ somotyene katipŋuŋetgât naŋgan. ¹⁰ Yawu otnomai yan Anitâhât aŋelolipŋe ikŋe mepaem tatmaiŋe ki nâŋgâm bâleyiŋinomai. ¹¹⁻¹² Yawu gârâmâ yeŋe imbilipyeŋe yengât nâŋgâŋetâ gemapgât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Bulâŋanâk Anitâŋe loggât gasumŋe tâŋŋe mem imbi tuhuop. Yawu gârâmâ lok nenâmâ menlipnenŋaŋe menenekbi. Anitâ Manman amboŋe yâkŋe konok kunnenŋe tatmap. Otmu nenŋe lokŋe imbiŋe miakmâ biwinenŋaŋe hikuakmâ tânahonomgât Kutdânenŋaŋe sâŋ kalop. Yakât otmâ biwinenŋaŋe hionjakmu ikŋiâk ikŋiâk mannomgât dop âlâ ki tap.

¹³ Den ekyongoan yu nâŋgâŋetâ ârândânŋ oap me bia? Yakât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Imbilipyeŋaŋe somotyene ki katipgum lohimbi senyeŋan kinmâ Anitâ mepaemai. Yawu oai yamâ yeŋe orotmeme târârâhâk ki watmai. ¹⁴⁻¹⁵ Yeŋe biwiyeŋan tap ya ekmâ nâŋgâŋet. Imbilipyeŋe yengât ilanyeŋe ya imbi bukulipyeŋaŋe ekŋetâ âilonŋo otmap. Yâhâ loklipyeŋe yengât ilanyeŋe ya lok bukulipyeŋaŋe ekmâ “Yu ki orotŋe” sâŋ nâŋgâm bâleyiŋinomai. Yawu otmai sâŋ somotyene hâreŋŋim yanâmâ eŋakŋetâ ârândânŋ otmap. ¹⁶ Otmu den ekyongoan yu nâŋgâm bukulipyeŋaŋe kakŋan sânomai yanâmâ yeŋe sâŋ hâreyiŋŋim yuwu ekyongonetgât naŋgan. “Kiristohât komot kapiŋe kapiŋe tatmâ arai yengât imbilipyeŋaŋe somotyene katipgum lohimbi senyeŋan

kinmâ Anitâ mepaemai. Yawu otjetgât Kiristohât aposololipnaje sâmb katbi." Yawu ekyongonomai.

Kutdâhât nângâm menduhuakmâ natik yuwu nenom.

¹⁷ Gârâmâ emelâk den kâsikum yingiminiwan yapâ konok lonngânetâ nângâmune dondâ bâleap. Yakât otmâ girem den yuwu ekyongomune nângânet. Yeje menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyelekmai yan biwinenne kelihahâk sâmb ki galemahomai. ¹⁸ Yeje yejahâlâk nanganginetâ yahatmu nângâm bâleangimai. Yâhâ bukulipyenje nombotnaje den pat yu eknohetâ nângâmune tipinje bulâje oap. ¹⁹ Yâhâ yengâlen gâtne nombotnaje Kiristohât den kelangatjetâ hionakmai yan den kelangatmai ya yengât topyenje mem tetemai yamâ nângâmune âilongo oap. Kiristohât komot kapije kapije tatmâ araije yawu otmâ lok yawuya yengât topyenje mem tetemai.

²⁰ Otmu yeje Kutdâhât nângâm menduhuakmâ natik nemai yan yuwu otmâ hilipgumai. ²¹ Lohimbi nombotje sot pato tatyin giapne yejahât nângânetâ yahatmu. Yejahât nângânetâ yahatmu bukulipyenje sot tipinje tatyin giap ya ki kâsikum yingimai. Yeje yejeâk nemai. Otmu lok nombotnaje to kârikne dondâ nem biwi hâlim otmai. Yawu gârâmâ bukulipyenje sot tipinje tatyin giapne nejetâ ki dopnan otyin giap. ²² Yen sot pato nemaije bukulipyenje yengât nângânetâ gemap. Yawu otmai yan biwiyenaje ki kepeiakmu Anitâhât komot konohâk oai. Yeje sot pato nene sâmb angoân yeje emetyenjan tatmâ nembâi. Yakât yen âilongo oai sâmb nâje herone nengâyingiwom me? Yamâ bia.

²³ Yâhâ Kutdânenenaje natik yukât topne aposololipne ekyongop yakât emelâk ekyongowan ya âlâkuâk sâmbune nângânet. Emet omoj otmu yan Kutdânenenje aposololipne orowâk sot bânje newi yan Yurasinje Kutdâhât betnehen kionop. ²⁴ Otmu omoj yan Kutdânenenje Yesuje banja mem Anitâ mepaem motokmâ yingim yuwu sâmb ekyongop. "Yuâmâ sinumne yawu oap. Nâje yengât kaweyenjan kinmune nohonomai yakât dop kum banja yu motoksan. Yakât otmâ nângânihim yuwu otmâ mannomai." ²⁵ Yawu sâmb yingimu nejetâ yanjak wain to gâim yingim yuwu sâmb ekyongop. "Wain to yu gâim yingimune niai yuâmâ hepne yawu oap. Hâmbâi nohojetâ hepne gemu mumbomân Anitâje nâhât nângâm mâtâp âinje kalop yakât bulâje tetewuap. Yakât otmâ nângânihim yuwu otmâ wain to nem mannomai." Yawu sâmb ekyongop. ²⁶ Yakât otmâ banja otmu wain to yu nenomai yanâmâ Kutdânenenaje kawenenjan muop yakât nângâm nenomai. Yawu nem mannetâ Kutdâje âwurem gewuap sâp yan pesuk sâwuap.

²⁷⁻²⁹ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâje yejahât nângânetâ yahatmu Kutdânenenaje kawenenjan kinmu kujetâ muop yakât nângânetâ kakne otmu banja otmu wain to yu nemai yan tosa umatne memai. Yakât otmâ tosa memain sâmb yeje biwiyenje ekmâ otmai memai yakât nângânetâ ârândâj otbuap yanâmâ banja otmu wain to yu nejetâ umatne yengâlen ki tetewuap. Yawu ki otmomai yamâ Anitâje matne yingimu umatne topne topne kakyenjan yâhâwuap. ³⁰ Topne yukât otmâ kundang me mesek âlâlâ teteyingimu manmâ gai. Otmu bukulipyenje nombotnaje gurâ hiliwahowi. ³¹ Yâhâ yeje biwiyenje ekmâ otmai memai yakât nângânetâ ârândâj otmu yanjak banja otmu wain to yu nem gawi mâne Anitâje yakât matne ki yingimbâp. ³² Yawu gârâmâ lohimbâ belângen mansai yâhâmâ Anitâje den âian katyekmâ matne umatne

yingimu menomai. Yâhâ yeŋe yâk yeŋgâlen torokatmâ yâk orop matŋe memai sâam Anitâŋe umatŋe kakyeŋan katmâ kuwikyeksap.

³³ Bukulipne, den sâam aran yukât bâiŋe sâamune nâŋgâŋet. Yeŋe Kutdâhât nâŋgâm menduhuakmâ natik nene sâam otnomai yan bukulipyeŋe hârok takanŋet sâam mamboraŋginomai. Mamboraŋgim tatŋetâ hârok takanŋetâ yan topŋe katmâ nenomai. ³⁴ Yâhâ lok nombotŋe po yingimu sot pato nene sâam otmâ emetyeŋehen tatmâ sot neŋetâ ârândâŋ otmu yanâmâ taka natik nenomai. Yawu otŋetâ Anitâŋe nâŋgâmu ki bâlewuwap. Yâhâ yakât den âlâ âinohowi yakât matŋe yeŋgâlen takawom yan yakât alahunom.

12

Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimu âi topŋe topŋe mem mansain.

¹ Bukulipne, Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimu âi topŋe topŋe mem mansain yakât nâŋgâm pâpgumaihât yuwu ekyongomune nâŋgâŋet. ² Emelâk Kiristohâlen biwiyeŋe ki katbi yan Kâitgu Kâitgu Amboraŋe biwiyeŋan kioŋmu yanak Porom Lâpio me wahap tâŋât, umut biwiŋe bia yawuya hâwim kânâŋgâyekmâ yakât nâŋgâŋetâ bulâŋe otminiop. ³ Yawu gârâmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe lok âlâ me âlâhât biwiyeŋan kioŋmap lok yaŋe Yesu ki sâam bâlewaŋgimai. Otmu biwiyeŋan ki kioŋmap yaŋe Kutdânenŋe sâam Yesu mepaenomaihât dop ki tap.

⁴ Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heak konohâk tatmap. Iknahâk biwinenŋan kioŋmâ mâmâŋe otningimu manmannenŋahât bulâŋe ikŋiâk ikŋiâk teteningimap. ⁵ Manmannenŋahât bulâŋe ikŋiâk ikŋiâk teteningimap yakât dopŋanâk âi topŋe topŋe mem Kutdânenŋe Yesu hoŋ bawaŋgimain. ⁶ Yesu hoŋ bawaŋgimain yan Anitâ ikŋak mâmâŋe otningimu kulem âlâlâ memain. ⁷ Yâhâ nenŋe tânahom mannehât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwinenŋe mem hewewenŋe tuhumu manmannenŋan tetemap yamâ yuwu. ⁸ Nâŋgân nâŋgân âlâlâ Anitâhât biwiŋan tap ya Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem lok nombotŋe yeŋgât biwiyeŋan katmâ mem hewewenŋe tuhuyekmu Anitâhât den topŋambâek sâam kusânâmâ bukulipyeŋe ekyongomai. Otmu lok nombotŋe âlâmâ ya yeŋgât biwiyeŋe mem hewewenŋe tuhumu Anitâŋe yuwu me yawu otmâ tihitnenŋe otmap yakât topŋe bukulipyeŋe kâsikum yingimai. ⁹ Otmu lok nombotŋe âlâmâ biwiyeŋe mem hewewenŋe tuhumu Anitâhâlen biwiyeŋeŋe tiŋâk kepeim wâtŋan kinŋetâ yeŋgâlen bulâŋe yuwu tetemap. Lohimbi mesek topŋe topŋe teteyingimu mansai ya hengemyongomai. ¹⁰ Me lok nombotŋe âlâŋeâmâ Anitâhât wâtŋan kinmâ kulem topŋe topŋe meŋetâ lohimbine ekŋetâ âlâ kândâkdâ otmap. Me lok nombotŋe âlâmâ lauyeŋe mem hewewenŋe tuhumu Anitâhât den bukulipyeŋe kâsikum yingimai yan nâŋgâŋetâ bulâŋe otmap. Me lok âlâ me âlâŋe den âiŋe ekyongomai yamâ Anitâhâlen mem sâamai me weke bâleŋahâlen mem sâamai yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋguŋetgât lok nombotŋe yeŋgât biwiyeŋe mem hewewenŋe tuhomap. Me lok nombotŋe âlâmâ nimbilamyenŋe mem purik pilâyingimu den sâsâŋe ki sâsâŋe sâamai. Me nombotŋeâmâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe mem pâroŋ pilâyingimu bukulipyeŋeŋe den sâamai ya nâŋgâŋetâ keterakmu purik gurik sâam lohimbi ekyongomai. ¹¹ Yawu gârâmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe ikŋe eŋgatŋeâk otmâ biwinenŋe mem hewewenŋe tuhumu bulâŋe ikŋiâk ikŋiâk teteningimu tânahom mansain.

Nen lok topŋe topŋe mansainŋe Kiristohât komot konohâk oain.

12-13 Yawu otmâ lok topnje topnje, nen Yura lohimbî, me yen pâku lohimbî, me lok kutdâ, me lok inje lok kutdâlipyene yengât hoŋ bayingimai. Nen kereknje Kiristohâlen biwinenje katbin yan toen katnenekŋetâ Wâtgât mâmâŋahât Heak yâkŋak mâmâŋe otningmu komot konohâk manmâ tânahomai. Nengât biwinenje mem hewewenj tuhumu âi ikŋiâk ikŋiâk teteningmu memai. Yawu gârâmâ yâkât wâtŋan kinmâ Kunnanje Kiristo tem lâuwangim biwinenŋe kepeiakmu tânahom yâhânôm. Yakât topnje nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmunen nâŋgâŋet.

14 Hâkneneâmâ konohâk. Aiop hâkneneŋahât torehenje âlâ âlâ yaŋe âi ambonjan ambonjan tuhumi. 15 Yakât otmâ kâinenŋe yuwu mon sâwuap. “Ambonane bam gamu nâŋe hân tâlim tatmâ hâkân oan. Yâhâ bâtnane âi memap yawuâk ki katnihimu meman. Yakât otmâ hâreakmâ pilâwehât nanŋan.” Yawu sâm hâreakmâ pilâwuapgât dop âlâ ki tap. 16 Me ândâpneneŋe yuwu mon sâwuap. “Âo, mun pato pilâmu nŋiŋ nŋiŋ sâmu hâhiwin nâŋgâman. Yawu gârâmâ ambonahât senŋe senje âlâlâ onom âlepne ya ekmap yawuâk ekbeâk nâŋgâman. Yawu gârâmâ senŋe âi memap yawu ki katnihimu meman. Yakât otmâ hindakmâ pilâwehât nanŋan.” Yawu sâm hindakmâ pilâwuapgât dop âlâ ki tap. 17 Yawu gârâmâ Anitâŋe senneneŋeâk katningiop mâne girawu otmâ senneneŋe den nâŋgâmbâin? Me ândâpneneŋeâk katningiop mâne girawu otmâ ândâpneneŋe kuŋ korok nâŋgâmbâin? 18 Anitâŋe ikŋe enŋatŋeâk otmâ lok tuhumi hâkgât torehenje âlâlâ kalop. 19-20 Yawu gârâmâ hâknene torehenje âlâ me âlâ ki kalop mâne manmannene ki tetemu âlepne manbâin. Hâkneneâmâ konohâk. Hâkneneŋahât torehenje yaŋeâmâ nep ikŋiâk ikŋiâk memai.

21 Yakât otmâ senneneŋe bâtnene yuwu sâm ki ekuwuap. “Âo, gâŋe âi mendâ gekmune bâleap. Yakât otmâ hindakmâ pilânenekmâ âlâengen ari tat.” Me kunneneŋe kâinenje yuwu sâm ki ekuwuap. “Bâe, hân tâlim arim takamat yakât gekmune bâleap. Yakât gâ hindakmâ gikiâk ari kindâ pârŋajak bam gawom.” Yawu sâm ki ekuwuap. 22 Yakât otmâ yuwu nâŋgânôm. Hâkneneŋahât torehenje âlâ me âlâ enjakmunje tâŋât otmap ya hârem pilâm âlepne manngâmât dop ki tap. 23 Otmu hâkneneŋahât torehenje nombotŋe âi ki tuhumi yamâ benje meŋâleakmain yan bukulpneneŋe nenekŋetâ âilonŋo otmap. Otmu hâkneneŋahât torehenje tetekŋan tatmu ekŋetâ aŋulakmain sâm hâknene tihitje otmâ pet sâri latmâ kâtâpŋumain. 24 Yâhâ hâkneneŋahât torehenje nombotŋe âlâmâ tetekŋan tatmai yamâ ki nâŋgâm ketet otmâ kâtâpŋumain. Anitâ ikŋak lok tuhumi hâkgât torehenje âlâlâ katmu ârândâŋ olop. Otmu biwi nâŋgân nâŋgânenŋan kionŋu keterakningimu hâkneneŋahât torehenje âlâhât nâŋgâm aŋulakmain sâm hâknene tihitje otmain. 25 Otmu Anitâŋe lok tuhumi hâkgât torehenje âlâlâ kalop yakât otmâ hionakmâ ikŋiâk ikŋiâk tatnomaihât dop âlâ ki tap. Yaŋeâmâ tânahomai yan hâkneneŋe sânduk sâmu kilik milik manmain. 26 Yawu gârâmâ hâkneneŋahât torehenje âlâ me âlâ hiwinje otmap yan hâknene kerek hâhiwin nâŋgâman. Yamâ benje hiwinje ya biatmu yanâmâ hâknene kerek sânduk sâm arimap.

27 Aiop, hâkneneŋan hâum yan yuŋe Kiristohât komot konok mansain nen meneneksap. 28 Komot konohâk mansain yamâ Anitâŋe âi ikŋiâk ikŋiâk ningimu mem tânahom manmain yamâ yuwu. Aŋgoân nen lok nombotŋe lohimbî belâŋen manmai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepne ekyongon-

munne nāngānomaihāt Anitānje kut aposolo sām âi ningiop. Yâhâ lohimbiņe Kiristohâlen biwiyeņe emelâk katbi ya yeņgâlen ari Anitâhât biwiņan den âlâlâ tatmap ya sām holaņmâ ekyongonjetgât lok nombotņe kut poropete sām âi yingimap. Yâhâ den kâsikum yingijetgât lok nombotņe âlâmâ kut papasu sām âi yingimap. Yâhâ âlâmâ kulem meņetâ lohimbiņe ekņetâ âlâ kândâkdâ otbuap sām lok nombotņe âi sām yingimap. Yâhâ âlâmâ lohimbi mesekeyeņe orop heņgemyongonjet sām âi yingimap. Yâhâ âlâmâ lohimbiņe wahap wuân me wuângât umburuk otmai ya tânyongonjet sām âi yingimap. Yâhâ âlâmâ Kiristohât komot ya yeņgât kunlipyeņe manņet sām âi yingimap. Yâhâ âlâmâ lok nombotņe yeņgât nimbilamyene mem purik pilâyingimu den sâsâņe ki sâsâņe sâmai. ²⁹Yawu otmâ âi topņe topņe yingimap. Yakât otmâ yen kerekņe aposolo âi yu ki menomai. Me yen kerekņe poropete âi ya ki menomai. Me yen kerekņe papasu âi ya ki menomai. Me yen kerekņe kulem topņe topņe ki menomai. ³⁰Me yen kerekņe lok ki heņgemyongonomai. Me kerek yeņgât nimbilamyene ki mem purik pilâyingimu den sâsâņe ki sâsâņe sânomai. Me bukulipyeņe den sâsâņe ki sâsâņe sâmai ya nāngâm purik gurik sām lohimbi ekyongonomaihât âi ya yen kerek ki yingimap. ³¹Yawu gârâmâ Wâtgât māmāņahât Heakņe māmāņe otyingimu bukulipyeņe tânyongonjetgât nāngâm biwiyeņe hewewen otmu Anitâ ulitgum mannomai. Yawu otmâ bukulipyeņe orop biwiyeņe kepeiakmâ tânahom manņetâ ârândāņ otbuap.

13

Bukulipnenņe orop biwinenņe kepeiakmâ konohâk otmu mannom.

¹Yakât otmâ yuwu sāmune nāngāņet. Nimbilammenņe mem purik pilāningimu den sâsâņe ki sâsâņe sâmain, me aņelo yeņgât den sâmain yan biwinenņe bukulipnenņe yeņgâlen ki kepeimain. Yawu otmâ den sâmain ya nāngāņetâ hâpu umunņe pāoņ sâmu munņe pato pilāmap, me himbim guņguruj sâmap, yakât dopņe otmap.

²Yâhâ Anitānje ikņe biwiņan nāngân nāngân âlâlâ tatmap ya nāngâm heņgeņgum bukulipnenņe den kâsikum yingim yâk yeņgâlen biwinenņe ki kepeimain. Yawu otmain ya Anitānje ekmu tâņât otmap. Otmu Anitâhâlen biwinenņe tiņâk kepeim yan lokņe ki otmai ya otmunņe bukulipnenņe ekņetâ âlâ kândâk otmap. Yawu gârâmâ biwinenņe bukulipnenņe yeņgâlen ki kepeim manmain yan Anitānje nenekmu gemap.

³Otmu senņe âlâlâ tatningimap ya kerek kâsikum lohimbi senņe âlâlâhât umburuk manmai ya yinginom. Me Kiristohât tem lâuwaņginom yakât huhopņe kasalipnenņe menenekmâ kâlâwân uneneknomai. Yawu otnom yakât biwinenņe bukulipnenņe yeņgâlen ki kepeinom. Yawu otnom yakât Anitānje nāngāningimu ki yahatbuap. ⁴Yâhâ biwinenņe yeņgâlen kepeim yuwu otmâ mannom. Buku nombotņe mem bâlenenekņetâ yakât matņe ki kâpekyinginom. Me sām bâleningijetâ yakât nāngâm mem lohotņe tuhuyeknom. Me nenņahâlâk ki nāngâmunņe yahatmu hâknenņe mepaenom. Otmu buku nombotņe yeņgât nāngâmunņe ki gewuap. Otmu buku nombotņe yeņgât ki nāngâm bâleyinginom. ⁵Yâhâ up bia bia ki mannom. Otmu nembe kalem oraņgim mannom. Otmu buku nombotņe hâmeân hâlulu otningijetâ yan tepnenņe ki yahatbuap. Me mem âlâlâ tuhunenekņetâ yakâlâk nāngâm matņe yingine sām biwinenņe ki mem mannom. ⁶Yâhâ lohimbi nombotņe otņetâ bâlewuap ya ekmâ herone

ki nāngāyīnginom. Yamâ benje uwawapne bia manmâ otjetâ âilonjo otbuap ya yengât herone nāngāyīnginom. ⁷ Otmu buku nombotņane mem ge katneneknomai yan matņe ki otyīnginom. Me tep bâle nāngāninginomai yan biwinenņane kepeiyekmâ mem tepyeņe sândukņe tuhuyeknom. Yawu otmunņe yâk orop lohotņan manmâ yâhânomgât biwinenņane mem mannom.

⁸⁻¹⁰ Otmu sâp yiwerenņe yuâmâ kandi mansain. Yâhâ Anitâhât biwiņan nāngân nāngân âlâlâ tatmap ya ikņe Wâtgât māmâņahât Heakņe biwinenņan katmu bukulipnenņe sâm kusânmâ ekyongomain. Yawu gârâmâ Anitâhât biwiņan nāngân nāngân âlâlâ tatmap ya topņambâek ki nāngâmain. Yakât otmâ nāngân nāngânnenņe holaņakmu yan den kakņeâk kakņeâk kâsikum yīngimain. Otmu nimbilammenņe mem purik pilâningimu den sâsâņe ki sâsâņe sâmain ya torokatmâ ki sâm yâhânom. Hâmbâi mâne Kiristonje âwurem ge manman bulâņe ningiwuap yan âi topņe topņe mem mansain yu biatbuap. Âi topņe topņe hârok biatbuap yamâ biwinenņane kepeiakmâ manmain yuwuâk torokatmâ manbisâin.

¹¹ Emelâk nimnaom titipâ tatbinân yanâmâ mete pirik pirik otminiwin. Otmu biwinenņambâ nāngân nāngân âlâlâ tetemu âwâ māmâlipnenņe ekyongomunņe nāngâņetâ tâņât otminiop. Yawu gârâmâ papato otmâ nimnaom yengât nāngân nāngân ya pilâwin. ¹² Otmu nenņeâmâ toen umutenņe enjakmunņe âwâlele otmap. Yakât dopņeâk Anitâhât biwiņan nāngân nāngân âlâlâ tatmap ya ki nāngâm henġengumain. Yawu gârâmâ Kiristonje âwurem gewuap yan Anitâhât biwiņan nāngân nāngân topņe topņe tatmap ya topņe nāngâm pesuk pilânom. Anitâņe biwinenņahât topņe nāngâmap yakât dopņeâk nenņe gurâ yâkât topņe nāngânom. ¹³ Yâhâ den sâm aran yukât topņe yuwu tap. Wâtgât māmâņahât Heakņe māmâņe otningimu Kiristo hoņ bawanġim âi topņe topņe memain yuâmâ âwurem gewuwân pesuk sâwuap. Yakât otmâ yuwuâmâ otmâ mannom. Anġoân biwinenņane kepeiakmâ konohâk otmu buku oraņġim manmâ yâhânom. Buku oraņġim Anitâ yet Kiristo yetġâlen biwinenņane kepeim manmâ yâhânom. Otmu Kiristonje âwurem ge menenekbuap yakât nāngâm biwinenņane mem mannom. Yawu gârâmâ anġoân biwinenņane kepeiakmâ konohâk otmu buku oraņġim mannomgât Anitâņe nāngâmap.

14

Wâtgât māmâņahât Heakņe nimbilamyenġe mem purik pilâyīngimu den sâwi.

¹ Yakât otmâ biwiyenņane kepeiakmâ konohâk otmu tânahonomaihât nāngâm manņet. Yawu manmâ Wâtgât māmâņahât Heakņe māmâņe otyīngimu Kiristo hoņ bawanġiņetâ bulâņe teteâġgât biwiyenġe Anitâhâlen kepeim mannomai. Yawu gârâmâ Anitâhât den kâsikum bukulipyenġe yīngiņetâ nāngâm henġenġuņetġât âi ya biwiyenņane mem manņetġât naņġan. ²⁻⁴ Yakât otmâ yuwu sâmunne nāngâņet. Lok nombotņane Anitâhât den kâsikum ningimai ya nāngâmunņe keterakningimu manmannenņe kelihakmu manmain. Lok yawuyanġe mem hewewenġe tuhunenekņetâ biwi sânduhân manmain. Yâhâ Wâtgât māmâņahât Heakņe Anitâhât biwiņan nāngân nāngân âlâlâ tatmap ya mem lok nombotņe âlâ yengât biwiyenġan katmâ nimbilamyenġe mem purik pilâyīngimâp. Nimbilamyenġe mem purik pilâyīngimu den sâsâņe ki sâsâņe sâņetâ nāngâmunņe ki keterakningimu yanġak Anitâhât nāngân

nângân yakât pâpgumain. Yâhâ Anitâ ikṅak lok yawuya yengât den nângâmap. Yakât otmâ den sâsâṅe ki sâsâṅe sâmai yan yeṅe biwiyenêak ârândâṅ otmâp.

⁵ Yâhâ Wâtgât mâmâṅahât Heakṅe yen kerek nimbilamyenṅe mem purik pilâyṅgimu den sâsâṅe ki sâsâṅe sânomai yakât nângâmune ârândâṅ oap. Yawu gârâmâ nimbilamyenṅe mem purik pilâyṅgimu den sâsâṅe ki sâsâṅe sâmai ya lok âla me âlâṅe nângâm bukulipyenṅe purik gurik sâm ekyongonjetâ nângâm henṅenṅumai yakât gurâ nângâmune âlonṅo otmâp. Yâhâ lok nombotṅeâmâ Wâtgât mâmâṅahât Heakṅe lauyenṅe mem hewewenṅe tuhumu lohimi belângen manmai ya Anitâhât den ekyongomai. Ekyongonjetâ nângâm Kiristohâlen biwiyenṅe katṅetgâlâk biwinanṅe nângâm manman. Lok yawuya yengât nângâmune yahatmâp.

⁶ Bukulipne, nâṅe yengâlen takawom yan Wâtgât mâmâṅahât Heakṅe nimbilamne mem purik pilânihimu den sâsâṅe ki sâsâṅe sâmune nângânjetâ ki keterakbuap. Yawu otbom yanṅe ki tânyongowom. Yâhâ yengâlen taka tânyongowom yan Wâtgât mâmâṅahât Heakṅe Anitâhât den biwinan katbuap ya ekyongowom. Otmu Anitâhât topṅe nângâm henṅenṅunjetgât Wâtgât mâmâṅahât Heakṅe mâmâṅe otnihimu den kâsikumu yṅgiwom.

⁷ Den sâm aran yukât topṅe nângânjetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Aionṅe tuhuminân lok âlâṅe kep topṅe katmâ membuapṅe ombe kârikṅeak mem wangam kumbuap ya bukulipṅanṅe nângâm yawuâk watnomai. Yâhâ ombe lohottṅan mem wangam kârikṅe ki kumbuap yan bukulipṅe nombotṅe atenṅe âlâengen kinnomainṅe ombe ki mem henṅenṅum wangam gurâ hârem hilipgunomai. ⁸ Otmu âlâen hâum sâmune nângânjet. Kapi âlâ yongone sâm arinomai. Yâhâ kapi âlâ yamâ emelâk taka mâtâwân tengâ tuhumu mambotyṅginomai. Mambotyṅginjetâ lok tem pato yan gâtṅe kulet sâwuapṅe kewâ tuhuyai ya yekmâ bukulipṅe ekyongomu alahunomai. Alahum yekmâ kewewetyeknomai. Yâhâ bukuyenṅe âlâ yakât ki nângâwuap mon yanṅe tengâ tuhunomai ya yengât lauyenanâk kionṅmu kuṅjetâ mumbuap. Yawu. ⁹ Yâhâ yakât dopṅeak yengâlen gâtṅe âlâ me âlâhât nimbilamyenṅe Wâtgât mâmâṅahât Heakṅe mem purik pilâyṅgimu den ki nângân nângânṅe sânomai ya bukulipyenṅe nângânjetâ ki keterakbuap. Yakât nângânjetâ siru den yawu otbuap. ¹⁰⁻¹¹ Otmu torokatmâ yuwu sâwe. Nen lok topṅe topṅe manmâ dennenṅe ikṅiâk ikṅiâk sâmain. Yakât otmâ lok pupṅe âlâṅe hân âlâengembâ taka denyenânâk eknongonomai ya ki nângânôm. Otmu nen gurâ dennenṅanâk ekyongomunṅe ki nângânôm. Yawu gârâmâ den nângâmain ya bukulipnenṅanṅe sânomai yanâmâ yâk orop hewewenâk alahunom. ¹² Yakât otmâ yuwu sâmune nângânjet. Wâtgât mâmâṅahât Heakṅe mem hewewenṅe tuhuyekmu âi âlâlâ menehâlâk nângâmai. Yawu nângâm yan wuân âi menjetâ Kiristohât komot tânyongowuap yakâlâk nângânomai.

¹³ Yâhâ Wâtgât mâmâṅahât Heakṅe lok âlâ me âlâhât nimbilamyenṅe mem purik pilâyṅgimu den ki nângân nângânṅe sâmainṅe den yakât topṅe nângâm purik gurik sâm bukulipyenṅe ekyongonjetâ nângânomaihât Anitâ ulitṅunjet. ¹⁴ Yâhâ Wâtgât mâmâṅahât Heakṅe nimbilamne mem purik pilânihimu den sâm Anitâ mepaeman ya nângâmu ârândâṅ otmâp. Yawu gârâmâ den sâman ya biwinanṅe nângâm ki sâman. ¹⁵ Yakât otmâ yuwu otbom. Nimbilamne mem purik pilânihimu den ki sâsâṅanṅe sâm mepawom, me kiki mewangiowom ya purik gurik sâmune lohimi orop kinnom yanṅe nângânôm. ¹⁶⁻¹⁷ Yawu gârâmâ nimbilamyenṅe mem purik pilâyṅgimu den ki sâsâṅanṅe sâm Anitâ mepaenomai yanâmâ bukulipyenṅe den yakât topṅe ki nângâmainṅe yen orop

biwi nāngān nāngān yeŋaŋe ki hikuakmā konohāk otbuap. Yāhā Anitā mepaenjetā nāngāmu ārāndāŋ otbuap. Yamā bukulipyenāŋe nāngāŋetā ki keterakyiŋgiwuap. Yakāt nāngāmune ki dopŋan oap.

¹⁸ Yāhā nimbilamyenye mem purik pilāyiŋgimu den sāsāŋe ki sāsāŋe sāmāi yamā nāku yawuāk nimbilamne mem purik pilānihimu wangiyeqmā sāmān. Yakāt nāngām Anitā mepaeman. ¹⁹ Yawu gārāmā Kiristohāt komot menduhuakmā kinmain yan senyeŋan kinmune nimbilamne mem purik pilānihimu den sāsāŋe ki sāsāŋe sām ariwomgāt ki nāngāman. Yāhā senyeŋan kinmā biwinambā nāngān nāngān ālepŋe tetemap ya pāŋe tālāwāk ekyongomune nāngām heŋgeŋuŋetgāt nāngāman. ²⁰ Bukulipne, nimnaom titipāŋe yu me ya otnehālāk nāngāmai. Yāhā yeŋe yawu ki nāngānomāi. Otmu Wātgāt māmāŋahāt Heakŋe nimbilamyenye mem purik pilāyiŋgimu den sāsāŋe ki sāsāŋe sāne sām yakālāk ki nāngānomāi. Wuān āi menjetā Kiristohāt komot tānyongowuap yakālāk nāngānomāi. Yawu gārāmā lepatŋe wuān ālā ombe tatmā ki nāngām bāleŋgimai yakāt dopŋeāk otmā biwi nāngān nāngānyenye galemahonomāi. ²¹ Otmu emelāk Anitāhāt poropete nombotŋaŋe yākāt den sām Isirae lohimbī denyenānāk ekyongonjetā nāngāŋetā gemu bet pilāwi. Yakāt otmā Anitāŋe poropete ālā den ekumu kulemuop ya yuwu tap.

“Lohimbī yuŋe nāhāt den nāngāŋetā gemu bet pilām tem ki lāunihim mansai. Yakāt otmā kasalipyenye hāngānyongomune hān kālepŋehembā taka yeŋe denānāk ekyongonomāi. Yawu gārāmā den ekyongonjetā yawuāk nāngām hākāŋ otnomāi.”

²² Den yawu tap yakāt topŋe yuwu nāngānom. Wātgāt māmāŋahāt Heakŋe launenŋe mem hewewej tuhumu Anitāhāt den kāsikum Kiristohāt lohimbī yiŋgimunŋe nāngāŋetā bonŋe otmap. Yāhā lohimbī belāŋen manmaiŋeāmā nāngāŋetā ki bonŋe otmap. Yakāt otmā Wātgāt māmāŋahāt Heakŋe nimbilamnenŋe mem purik pilāningimu den sāsāŋe ki sāsāŋe sāmunŋe nāngāŋetā biwiyenjan hāumu “Kulem yu ki orotŋe eksain,” sānomāi.

²³ Yakāt otmā yeŋe menduhuakmā Kiristo mepaenomāi yan Wātgāt māmāŋahāt Heakŋe yen kerek nimbilamyenye mem purik pilāyiŋgimu lauyenye menduhum den ki sāsāŋe sānomāi yanāmā bukulipyenāŋe den yakāt topŋe ki nāngāmai me lohimbī belāŋen manmai yaŋe yekmā, “Bāe, lok yu ondop otmā biwiyenye gulip oap,” sānomāi. Yawu sām nāngāyiŋginjetā gewuap. ²⁴ Yāhā Wātgāt māmāŋahāt Heakŋe biwiyenye mem hewewej tuhumu Anitāhāt den alahumai. Den alahumai yan bukulipyenye nombotŋaŋe Anitāhāt den ki nāngām heŋgeŋumai me lohimbī belāŋen manmai yaŋe denyenye nāngāŋetā biwiyenjan hāumu orotmemeyenye bāleŋe yakāt nāngāŋetā haŋ sāyiŋgiwuap. ²⁵ Yakāt nāngāŋetā haŋ sāyiŋgimu, “Anitāŋe yen orowāk manmā māmāŋe otyiŋgimap,” yawu sām yāk mepaenomāi.

Nenŋe menduhuakmā Anitā yet Kiristo mepaeyeleknom yan ewe karāŋginom.

²⁶ Yakāt otmā yeŋe menduhuakmā Kiristo yet Anitā mepaeyelekne sām yuwu otnomāi. Lok nombotŋaŋe kep me kiki mewāŋginomāi. Yāhā nombotŋe ālāmā biwiyenambā nāngān nāngān ālālā tetewuap ya sām tetem ekyongonomāi. Yāhā nombotŋe ālāmā Wātgāt māmāŋahāt Heakŋe den ālā biwiyenjan katmap ya ekyongonomāi. Me nombotŋe ālā yengāt nimbilamyenye mem purik pilāyiŋgimu den ki sāsāŋe sānomāi. Me nombotŋe ālā yengāt biwi nāngān nāngānyenye mem pāronŋ pilāmu den ki sāsāŋe sānomāi ya purik gurik

sâjetâ bukulipyeŋe nâŋgânomai. Menduhuakmâ yawu otmâ tânahom mannomai. ²⁷ Yâhâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe lohimbi nombotŋe yengât nimbilamyene mem purik pilâyingimu den sâsâŋe ki sâsâŋe sânomai yan lok konok me yâhâp me kalimbu yaŋe yahatmâ âlâku ikŋiâk ikŋiâk sânomai. Yawu otnomai yan lok âlâŋe den ki sâsâŋe sânomai ya purik gurik sâm lohimbi ekyongomu topŋe nâŋgânomai. ²⁸ Yawu gârâmâ lok yawuya âlâ orop ki menduhuaknomai yanâmâ yuwu otnomai. Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe lok âlâ me âlâhât nimbilamyene mem purik pilâyingimu den sâsâŋe ki sâsâŋe ya lohimbi senyenjan ki sânomai. Yâhâ biwiyenjanâk nâŋgâm Anitâ herone nâŋgâwanŋinomai.

²⁹ Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe lauyeŋe mem hewewen tuhumu Anitâhât den ekyongonomai ya gurâ yawuâk lok konok me yâhâp me kalimbu yaŋe yahatmâ den ekyongonomai. Den ekyongonomai yamâ târârâk yai me sâm tâpikguai yakât lok nombotŋe tatmâ nâŋgâyinginomai. ³⁰ Otmu bukuyeŋe âlâŋe yahatmâ kinmâ den ekyongowuawân Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe lok âlâhât biwiŋe mem hewewen tuhumu yanâk ki yahatmâ yâku den sâwuap. Anŋoân bātŋe pilâmu kândikum sâwuap yaŋe ekmâ sâm tiŋ pilâm ge tatmu benŋe yâku yahatmâ ekyongowuap.

³¹⁻³³ Lohimbiŋe menduhuakmâ den kakŋan ki sahaŋginomai. Yawu otmâ ewe karaŋginomai yanâmâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap. Yâhâ menduhuakmâ Anitâhât den alahumaiân yeŋe ki ewe karaŋgimai. Yakât otmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe lauyeŋe mem hewewen tuhuwuap yan ewe karaŋginomai den ya âlâku ikŋiâk ikŋiâk yahatmâ ekyongonomai. Yawu otnomai yan lohimbi kerekŋe den ya nâŋgâŋetâ keterakmu yanâmâ biwiyene hewewen otbuap.

Otmu Kiristohât komot kapiŋe kapiŋe manmâ araiŋe orotmeme yuwu otmâ. ³⁴ Lohimbi menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeylekmaiân imbilipyeŋe loklipyeŋe yengât amutgen otmâ den nâŋgânâk tatnomaihât emelâk Anitâŋe Mose ekumu kulemuop. ³⁵ Yakât otmâ imbilipyeŋe wuân me wuân topŋahât pâpugmai yaŋe lohimbi senyenjan yahatmâ kinmâ topŋe nâŋgâne sâm âikumai yakât den pat nâŋgâmune bâleop. Yawu otmâ yamâ anjun topŋe. Yawu gârâmâ emetyenjan ari tatnomai yan loklipyeŋe me âwâlipyene âiyongoŋetâ ekyongonomai. ³⁶ Yawu gârâmâ yeŋe wuân nâŋgân nâŋgân mem Kiristohât komot kapiŋe kapiŋe tatmâ arai ya yengât orotmeme ki watmai? Yeŋe kunlipyeŋe manne sâm oai hâ? ³⁷ Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Den yan yuâmâ Kutdâhât den ekyongoan. Yakât otmâ lok âlâ me âlâhât biwiyenambâ nâŋgân nâŋgân âlâ tetewuap yakât “Yuâmâ Anitâŋe biwinenjan katmu ekyongoain,” sânomai. Yawu sânomai yan kuyiŋiŋetâ ya pilâm nâ tem lâunihinomai. Otmu lok nombotŋe Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwinenŋe mem hewewen tuhumu Kiristohât hoŋ bawangiain sâm ekyongonomai ya gurâ ekyongoŋetâ tem lâunihinomai. ³⁸ Yawu gârâmâ den yan yu lok ya ekyongoŋetâ ki nâŋgâyinginomai yamâ yeŋe betyongonomai.

³⁹ Bukulipne, den ekyongoan yukât bâiŋe sâmune nâŋgâŋet. Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe lauyeŋe mem hewewen tuhumu Anitâhât den bukulipyene kâsikum yinginomaihât nâŋgâŋet. Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe bukulipyene yengât nimbilamyene mem purik pilâyingimu den sâsâŋe ki sâsâŋe sânomai ya ki kuyiŋinomai. ⁴⁰ Yakât otmâ den sâsâŋe ki sâsâŋe sânomaiân orotmeme ekyongoan yu watmâ otŋetâ dopŋan otbuap.

15

Anitâŋe Kiristo mumuŋambâ mem yahalop.

1-2 Bukulipne, emelâk Kiristohât den pat âlepŋe kâsikum yingimune nâŋgâm yâkâlen biwiyenŋe kepeim manmâ gai. Yawuâk torokatmâ mannomai otmuâmâ Kiristonŋe âwurem ge meyekmu manman kârikŋahât bulâŋe menomai. Yâhâ den pat âlepŋe yakât nâŋgâŋetâ porap otmu Kiristo betgunomai yanâmâ bulâŋe ya ki menomai. Bulâŋe ya ki memaihât den pat âlepŋe yakât pâŋe tâlâwâk yuwu sâm hengenŋumune nâŋgâŋet.

3-4 Emelâk Kiristohât aposololipŋe yengâlembâ den kunŋe mewan ya ekyongomune ki nâŋgâm hengenŋuwi. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Kiristonŋe nengât toсахât huhopŋe mem muop. Mum hân kâlehen katŋetâ tatmu hilâm kalimbu pesuk sâop. Yawu otmu yan Anitâŋe mumuŋambâ mem yahalop yakât den emet inânŋan poropete otmu lok nombotŋe kulemuŋuwi.

5 Yâhâ mumuŋambâ yahalop yakât kakŋan Petoro orop enajmâ den olowot. Yakât kakŋan ikŋe aposololipŋe mem teteyekmu yâk orop den otbi. 6 Yakât kakŋanâmâ lohimbiŋe yâkâlen biwiyenŋe kepeim manbi ya kiŋitŋe orowâk, dopyeŋe 500 ya wangiop, ya teteyiŋgimu enajki. Yawu gârâmâ lohimbi ekbi yamâ nombotŋe muŋetâ nombotŋe yawuâk mansai. 7 Otmu yakât kakŋan imiŋe Yakowo yâkâlen tetewangimu enajmâ den olowot. Otmu yakât kakŋan aposololipŋe âlâkuâk teteyiŋgimu den otbi. 8 Otmu bâiŋeâmâ nâhâlen tetenihim aposolo âi sâm nihiop yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Wuân me wuân bilakŋe kâpekmai yakât dopŋeâk manmune Kiristonŋe menehop. 9 Yâhâ ki menehop yan ikŋe komot ya mem bâleyekminiwan. Yawu otyiŋgiminiwan yapâ menekmâ aposolo âi sâm nihiop yakât nâŋgâmune âlâ kândâkdâ otnap. Yawu otminiwan yakât ninahât nâŋgâmune gemap. Otmu aposolo yengât kunyeŋe manbehât ki nâŋgâman. 10 Yawu gârâmâ Anitâŋe ikŋe engatŋeâk otmâ nâŋgânihim Kiristo hâŋgângumu ge tetenihim aposolo âi sâm nihiop. Âi sâm nihimu yâkât wâtŋan kinmâ aposolo nombotŋe âi memai ya hârohâk wangiyekmâ âi kârikŋeâk mewan. Âi mewan yukât amboŋe Anitâ. Ikŋe Wâtŋât mâmânjahât Heakŋe mâmâŋe otnihimu âi memune bulâŋe tetemap. 11 Yakât otmâ aposolo nombotŋe orop, nenŋe Kiristohât den pat konok yakâlâk lohimbi ekyongomunŋe nâŋgâmai. Otmu emelâk den pat yuwuâk ekyongomune nâŋgâm Kutdâhâlen biwiyenŋe katbi.

Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap.

12 Otmu Anitâŋe Kiristo mumuŋambâ mem yahalop yakât den pat ekyongomunŋe nâŋgâwi. Yawu gârâmâ topŋe girawuhât otmâ yen nombotŋe sâm hilipgum "Hâmbâi mumuŋambâ ki yahatnom," sâmai? 13 Den yawu sâmai ya bulâŋe mâneâmâ Anitâŋe Kiristo mumuŋambâ mem yahalop sâm ekyongomain ya bulâŋe ki otbâp. 14 Otmu Kiristo mumuŋambâ ki mem yahalop mâne nenŋe imbiâk ekyongomunŋe biwiyenŋe yâkâlen katbâi. 15 Otmu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuapgât dop ki tap mâne Anitâŋe Kiristo mumuŋambâ mem yahalop sâm den golâ ekyongombâin. 16 Otmu torokatmâ sâwe. Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuapgât dop ki tap mâne Kiristo mumuŋambâ ki mem yahatbâp. 17 Otmu Kiristo mumuŋambâ ki mem yahalop mâne yâkŋe tosanenŋe ki pilâm manman kârikŋahât pat kuningimbâp. Otmu nenŋe biwinenŋe yâkâlen imbiâk kepeimbâin. 18-19 Yâhâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuningiop yakât bulâŋe mene sâm Kiristohâlen biwinenŋe kepeim mansain. Yawu gârâmâ munom yakât

kakŋan mumuŋambâ mem yahatnenekmu manman kârikŋan mannomgât dop ki tap mâne nenŋe den perâkŋe nâŋgâmunŋe bulâŋe otbâp. Otmu lok belâŋen manmaine nengât imbiâk otmâ hâhiwin kakŋan manmâ gai sâm nâŋgâningimbâi. Otmu emelâk lohimbî nombotŋe biwiyenŋe Kiristohâlen kepeim mum gawŋe orotmeme bâleŋe otminiwi yakât tosa ki pilâyŋingimbâp. Yakât otmâ matŋe umatŋe yŋgimu hâhiwin nâŋgâmbisâihât dop yawuâk tatbâp.

²⁰ Bulâŋanâk Anitâŋe Kiristo mumuŋambâ mem yahalop. Yakât dopŋeâk lohimbŋe Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim manmâ gam muwi, me nen yâkâlen biwinenŋe kepeim mansain, me gâmâlâk yâkâlen biwiyenŋe kepeinoma nen kerek mumuŋambâ mem yahatnenekbuap. ²¹⁻²² Lok topnenŋeâmâ konok. Tâmbânennŋe, kutŋe Aram sâm, ikŋahâk otmâ tâpikgum tosa miop. Yakât huhopŋe Anitâŋe mumuhât pat kuwaŋgiop. Yawu otmâ lohimbî yâkâlembâ tetemain nen kerekŋe engatnenŋeâk watmâ otmunŋe bâlemu mum gara gara otmâ gamain. Yawu gârâmâ Kiristoŋe mumuŋambâ yahalop yan mumuŋambâ yahatnâ manman kârikŋan mannomgât mâtâp mem kusânningiop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenŋe kepeim manmâ munom yanâmâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekmu manman kârikŋan mannom. ²³ Anŋoân Kiristoŋe mumuŋambâ yahalop. Mumuŋambâ yahatmâ himbimân yâhâmu Anitâ orop tawot. Otmu âwurem gewuap yan lohimbŋe yâkâlen biwiyenŋe kepeim manmâ gam muwi, me nen yâkâlen biwinenŋe kepeim mansain, me gâmâlâk yawuâk mannomai nen kerek Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap. ²⁴⁻²⁵ Yawu gârâmâ sâp yupâek Kiristoŋe kunnenŋe tatmâ tihitnenŋe otmâ yâhâwuap. Otmu sâp pesuk sâwuawân Kiristohât kasalipŋe yu Anitâŋe mem ge katyekmu yâkât amutgen tatnoma. Lok, âi weke, emet amboŋe, senduk banearâ, susun, me sâtŋe metŋe topŋe topŋe ya kerek mem ge katyekbuap. Ya kerek mem ge katyekmu sâp pesuk sâwuap. Sâp pesuk sâmu nen Kiristohât komot kerek mumuŋambâ mem yahatnenekmu yu ya topŋe topŋe kerehâk yâkât amutgen tatnom. Yakât otmâ menduhunenekmâ âwâŋe Anitâ yâkât amutgen katnenekmu mannom. ²⁶ Otmu sâp yan Mumuhât Amboŋe bunewâk mem ge katbuap. Yakât kakŋan nenŋe yâhâpŋe ki munom.

²⁷⁻²⁸ Yakât topŋe teteâkgât emelâk Anitâŋe lok âlâ den ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Anitâŋe wahap topŋe topŋe ya nanŋahât amutgen katyekmu tatnoma.”
Yawu tap.

Yâhâ “wahap topŋe topŋe” den yuŋe nen hânân gâtŋe, me himbimân gâtŋe, me hân kâlehen gâtŋe nen kerehâk meneneksap. Yâhâ Anitâ ikŋahâk menenekmâ nanŋahât amutgen katnenekbuap. Yakât otmâ den yuŋe Anitâ ikŋahât ki miap. Otmu nanŋahât gurâ ki miap. Anitâŋe nen kerehâk menenekmâ Kiristohât amutgen katnenekmu tatnom yanâmâ sâp pesuk sâwuap. Sâp pesuk sâwuap yan Kiristoŋe âi tuhum tiŋ pilâm nen kerehâk menenekmâ âwâŋe Anitâ yâkât amutgen katnenekbuap. Otmu ikŋe gurâ yawuâk âwâŋahât amutgen tatbuap. Yawu otmâ Anitâŋe kunnenŋe pato tatbisâp.

²⁹ Otmu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap yakât torokatmâ sâwe. Bukulipyeŋe nombotŋe “Mumuŋambâ ki yahatnom,” sâmai. Yawu gârâmâ den sâmai ya bulâŋe oap otmuâm girawuhât otmâ bukulipyeŋe emelâk muwi ya yengât nâŋgâm kutyeŋe mem kinŋetâ toen katyeksa?

Yâhâ Anitâñe bukulipyeñe mumuñambâ mem yahatyekbuapgât dop ki tap otmuâmâ kutyeñe mem kinñetâ toen mem katyekmai yamâ imbiâk otmâi.

³⁰ Bukulipne, torokatmâ sâmunne nâñgâñet. Nenñe lohimbi hânñan kulemñan manmâ arai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepñe ekyongomunñe lohimbi nombotñane topñe âlâlâ mângâenenekñetâ hâhiwin kakñan manmâ gamain. Yawu gârâmâ Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuapgât dop ki tap mâne âi yu pilâmbâin. ³¹ Lohimbi âlâ me âlâ belângen manmaine sâp girawuân me girawuân nohoñetâ mumbom? Yawu nâñgâm manman. Den ekyongoan yu biwinañe nâñgâmune bulâñe oap. Otmu yakât dopñeâk yengât yuwu nâñgâmune bulâñe oap. Emelâk Kiristohât den pat âlepñe ekyongomune nâñgâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyenye katbi. Yapâek biwiyenñane yâkâlen kepeim manmâ gai yakât nâñgâm mepaeyeksan. ³² Emelâk nâñe Epeso kapi yuân taka Kiristohât den pat âlepñe ekyongowan. Sâp yan kapi ambolipñe nombotñane kuk otmâ bâsok hâmene mem gulip tuhuwi. Yawu gârâmâ Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuapgât dop ki tap mâne Epeso kapiân yu âwurem taka nep yuwu ki tuhumbâm.

Otmu torokatmâ sâwe. Lohimbi belângen manmaine yuwu sâmai. “Mumunñe pesuk sâwuap. Yakât otmâ engatnenñeâk watmâ sot kâle sonjo bau nem heronje kakñan manne.” Den yawu sâmai. Yâhâ Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuapgât dop ki tap mâne sonjo bau sot kâle nem heronje kakñan manbâm. ³³ Otmu lok yawuyane taka yen orop yawuâk otñetâ dondâ bâleap. Yakât yuwu sâmunne nâñgâñet. Lok âlepñane lok bâleñe orop hero karangim yâhâm genomai yanâmâ lok bâleñane lok âlepñe ya yengât engatyeñan kionñetâ otbuap. ³⁴ Yeñe nâñgân nâñgânyenye keterakyinñimu bukulipyeñane Anitâhât den kelangatmai ya yengât nâñgân nâñgân ki watñetgât nanjan. Ya kâmbukñe. Den ekyongoan yu nâñgâm anjolakñet.

Mumuñambâ yahatnom yan towatnenñe âlâ tetewuap.

³⁵ Yawu gârâmâ yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe yuwu mon sâm âinohonomai. “Nenñe girawu otmâ mumuñambâ yahatnom? Me mumuñambâ yahatnom yan towatnenñe girawuya tetewuap?” ³⁶ Yawu sâm âinohonomai yakât matñe yuwu sâmunne nâñgâñet. Nowo alikñe mem hân kâlehen katmain ya mumu kâmñe ga takamap. Ga takam hâlihith kânâñgâmunñe ya watmâ yâhâmap. Yâhâ alikñe mem hân kâlehen katmain yamâ mumap. Mumu yanjak kâmñe ga takamu bonñe anjo tetemap. Yen yukât topñe nâñgâmai yamâ girawu otmâ manmannenñahât topñe pâpñumai? Yawu gârâmâ alikñe mem hân kâlehen katmain yakât dopñeâk mum hân kâlehen mem ba karakmain. Otmu kâmñe ga takamap yakât dopñeâk mumuñambâ yahatnom. ³⁷ Otmu torokatmâ yuwu sâmunne nâñgâñet. Ârok kehetñeâk mem hân kâlehen katmain. Yawu gârâmâ kâmñe ga takam bonñe kinmap yamâ towatñe âlâ âlâ. ³⁸ Anitâñe ikñe engatñeâk otmâ sot âlâlâhât bonñe otmu kehetñe yakât towatñe ikñiâk ikñiâk kalop. ³⁹ Otmu sonjo bau, hambe gumbam, nâi luap, me soki kalapat topñe topñe yamâ towatyeñe ikñiâk ikñiâk katyehop. Otmu lok manmannenñe gurâ yawuâk ikñiâk katningiop. ⁴⁰ Yakât otmâ hânân âliwahap topñe topñe kalop ya towatñe ekmâ “Yuâmâ hânân gâtñe,” sâmain. Me himbimân emetsenñe pitu âlâlâ kalop ya gurâ ekmâ “Ewamâ himbimân gâtñe,” sâmain. ⁴¹ Hilâmgât emetsenñe yakât lanñinñe ya ikñiâk. Otmu omongât emetsenñe yakât lanñinñe ya gurâ ikñiâk. Otmu pituhât lanñinñe ya gurâ ikñiâk tap. Yawu.

42-43 Otmu dop kum den ekyongoan yukât topnje yuwu nângânôm. Menlipnennjaŋe menenekbi yan wâtnenŋe ki teteop. Yâhâ wâtnenŋe tiŋ tiŋ sâmap yapâek mesek topnje teteningimu mum gamain. Yakât otmâ mumunŋe hannongonêtâ tâtuk sâmain. Yâhâ Anitâŋe mumunŋambâ mem yahatnenekbuap yan hâknenŋe âiŋe ningimu manman kârikŋan mannom. Otmu hâknenŋe âiŋe ya ningimu enakmunŋe âlepŋe nandoroŋe otbuap. 44-49 Kândikum emelâk Anitâŋe topnje katmâ hân mem tâmbânenŋe, kutŋe Aram sâm, yâk tuhumm yan umutŋe biwiŋe katbaŋgiop. Yâhâ lok tuhuop yakât Mosenŋe den kulempuop ya yuwu tap.

“Anitâŋe lok tuhumm umut biwiŋe katbaŋgimu manop.” Den yawu tap.

Yakât otmâ lohimbi Aramgât towat tetewiŋe muop yawuâk mum gara gara otbi. Otmu nen gurâ dop yawuâk otmâ mum tâtuk sânom. Yawu gârâmâ lok âlâ himbimâmbâ ge manop yamâ Kutdânenŋe Yesu Kiristo. Yâkŋeamâ umut biwinenŋe mem hewewerŋ tuhumm yâkâlen biwinenŋe kepeimunŋe manman kârikŋahât pat kuningiop. Yakât otmâ âwurem ge menenekbuawân Anitâŋe mumunŋambâ mem yahatnenekmâ hâknenŋe âiŋe ningiwuap. Yâhâ emelâk Kiristoŋe mumunŋambâ yahatmâ hâkŋe âiŋe miop yawuya ningiwuap.

50 Bukulipne, den ekyongoan yukât topnje yuwu nângânôm. Emelâk tosanenŋahât huhopŋe hânân yu manmâ yâhâm munomgât Anitâŋe sâm kalop. Yakât otmâ hânân manman manmain yu torokatmâ himbimân yuwuâk mannomgât dop ki tap. 51-52 Yâhâ mumunŋambâ yahatnomgât Anitâŋe den biwinan kalop yamâ yuwu. Sâp pesuk sâwuawân aŋelo âlâŋe lâmun bâiŋe kunbuap. Lâmun kunmu Anitâŋe in yawu, sennenŋe pelerŋ bok otmap yakât dopŋeâk mumunŋambâ mem yahatnenekbuap. Mem yahatnenekmu lohimbi mannomai ya orop menduhunenekbuap. Menduhunenekmâ manmanenŋe âiŋe ningiwuap yakât dop kum sâwe. 53 Soki âlâ sâmbâlâkŋe tatmâ kon sâmap. Kon sâm bumbulele otmap. Yakât dopŋeâk nenŋe hâknenŋe hâŋŋiŋe pilânôm. 54-55 Pilâmunŋe hâknenŋe âiŋe ningimu haŋgalakmâ manman kârikŋan manbisâin. Yâhâ sâp yiwerenŋe yuâmâ hâhiwin kakŋan manmâ mum gamain. Yâhâ hâmbâi hâknenŋe âiŋe ningimu menom yan hâhiwin barak manmâ yâhâmbisâin. Emelâk Anitâŋe ya sâm kalopgât otmâ yakât bulâŋe tetewuap. Yakât propete âlâŋe den kulempuop ya yuwu tap.

“Anitâŋe Mumuhât Amboŋe mem ge katbuap yapâek lohimbi ki munomai.”

Otmu Anitâŋe propete âlâ den yuwu ekumu kulempuop.

“Bâe, Mumuhât Amboŋe, lohimbi hilipyongowuatgât dop biatsap. Otmu hâhiwin yinŋim yâhâwuatgât dop gurâ ki tap.” Den yawu tap.

56 Yakât otmâ yuwu sâmune nângâŋet. Biwinenŋambâ nângân nângân bâlenŋe topŋe topŋe tetemu ya watmâ otmunŋe bâlemap. Otmunŋe bâlemap yan Anitâhât girem den nângâmunŋe biwinenŋan hâumu girem den ya lonŋâem tosa miain sâm nanŋanŋimain. Yawu manmain yakât huhopŋe Manman bâlenŋahât Amboŋe hâhiwin topŋe topŋe ningimu manmâ mum gamain. 57 Yawu gârâmâ Anitâŋe tihitnenŋe otmâ Kutdânenŋe Yesu Kiristo hângângumu ge kawenenŋan kinmâ tosanenŋahât matŋe miop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenŋe kepeim yâkât wâtŋan kinmunŋe Manman Bâlenŋahât Amboŋe ki mem ge katnenekbuap. Yawuâk manmâ munom otmuâmâ sâp pesuk sâwuawân Anitâŋe mumunŋambâ mem yahatnenekbuap. Yakât otmâ Anitâ mepaenom.

⁵⁸ Bukulipne, biwiyenaje Kutdâhâlen tinâk hikum mannomai. Yawu otmâ âi sâam yingiop yakât biwiyenaje tinâk kepeim tuhunetâ bulâne topne topne tetewuap.

16

Yerusalem kapi ambolipne yengât tewetsenye menduhuwi.

¹ Otmu Yerusalem kapi ambolipne Kiristohâlen biwiyenaje kepeim mansai ya nombotjanje senje âlâlâhât umburuk mansai ya yengât den pat ekyongomune nângâwi. Yâhâ yenje girawu tânyongonom sâam âinohowi yakât yuwu sâamune nângânet. Galatia kapi ambolipne tewetsenye menduhunomai sâam mâtâp tiripyongowan yawuâk yen tiripyongomune otnomai. ² Nâne yengâlen takawom yan nanje menduhum katne sâam pâinjetâ biatmapgât nângâm Sande ârândâj menduhuaknomai yan nepyenahât hâmenje memai yakât torehenje mem Yerusalem kapi ambolipne yengât pat sâam menduhum konohân katjetâ tatbuap. ³ Otmu takawom yan yenje bukulipyenje nombotjanje nanje mem ari Yerusalem kapi ambolipne yinginomai sâam lok katyekbi ya pepa kulemgum yingiwom. Kulemgum yingimune mem ari Yerusalem kapi ambolipne tiripyongonjetâ buku otyinginomai. ⁴ Yawu gârâmâ nine orowâk arinomgât mâtâp tetewuap otmuâmâ orowâk arinom.

Paulone nep tuhuwom sâam nângân nângân kalop.

⁵ Yâhâ nâmâ Epeso kapi yu pilâm yengâlen takawom. Anjoân Makeronia hânân kapi tatmâ arap ya yengâlen ari Kiristohât komolipne girawu mansai ya kapi ârândâj hawangum yekmâ yanak yengâlen takawom. ⁶⁻⁷ Yengâlen takamune yen orop tipine mannom. Yawu gârâmâ Kutdânenjanje nângânihimu yen orop sâp kâlep manmâ to yambu pesuk sâek sâam mambotbom. Otmu to yambu pesuk sâwuap yan mâtâp menihinetâ wosapâ me wosapâ ariwom yakât ki nanjan.

⁸⁻⁹ Sâp yuâmâ Epeso kapi yuân manmâ Kiristohât den pat âlepne kâsikum yingimune lohimbî dondâne yâkâlen biwiyenje katnomaihât mâtâp teteap. Otmâ lok dondâne gurâ mâtâp yu mangunihine sâam oai. Yakât otmâ tipine tatmâ âi tuhumune Pentikos hombaŋ otbuawân kapi yu pilâm Makeronia ariwom.

¹⁰⁻¹¹ Timoteone yengâlen takawuap yan ki ekâmâ mete kârâ otnomai. Nâne Kutdâhât hon bawanŋim âi meman yukât dopneâk hon bawanŋim âi memap. Yakât otmâ takamu buku otbanŋim mâtâp mewanginetâ lohotnjan takamu enjaknom. Yâhâ nâmâ bukulipyenje orop manmâ yâkât mambotbanŋiain.

¹² Otmu bukunenje Apolo yâkât yuwu sâamune nângânet. Bukulipyenaje pilânenekmâ yengâlen âwurenomai yan gâ orowâk arinomai sâam ekum meme sâsâ tuhum gan. Yawu gârâmâ sâp yiwereŋeâmâ orowâk takanomaihât hâkâj oap. Yâhâ sâp âlâen mâtâp tetewangiwuap yanâmâ âlepne hângangumune yengâlen takawuap.

Den bâine sâop.

¹³ Otmu yenje Kiristohât wâtŋan kinmâ yuwu otmâ mannomai. Biwiyenambâ nângân nângân bâlene âlâlâ tetemu ya watmâ otmain sâam biwiyenje galemahom mannomai. Me bukulipyenje nombotne Kiristohât den kelanŋatmaiŋe enŋatyeran kionmaiŋat biwiyenje ki pâlâmne otbuap. Yawu manmâ Kiristohâlen biwiyenaje hikuakmâ konohâk otmu tânahom mannomai. Otmu lohimbî belângen manmaiŋe mâtâp manguyingimaihât kârihem

kinmâ manmanyenje galemahom mannomai. ¹⁴ Otmu Kiristo orop biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmu tep âlep nanganjim hoj bawanjinomai.

¹⁵⁻¹⁶ Bukulipne, angoân yengâlen gâtje lok âlâ, kutje Setepanas sârn, hep torehenlipje orowâk Kiristohâlen biwiyenaje kepeiwi. Yawu otbi yapâek manmâ gai ya topyenje nângâm henjenjuai. Otmu Akaia hânân kapi tatmâ arap yakât ambolipnaje Kiristohâlen biwiyenaje kepeim manmai ya yengât nângâm yâkje hoj bayingim mansai. Yakât otmâ yenje lohimbî yawuya yengât nângâjetâ yahatmu amutyenjan manjetgât nanjan. ¹⁷⁻¹⁸ Otmu yen orop ki enakmâ mansaingât tepne dondâ nângânyingian. Yawu gârâmâ Setepanas bukuyâhâtje, kutyetje Potunato yet Akaiko sârn, yâkje yenje tepyenje nângânihiai yakât eknohojetâ biwine huruj sâop. Yakât otmâ tep hero nângâyingian. Otmu hângânyongomune âwurenomai yan nâje heronje nângâyingim mansan yakât den pat ekyongonjetâ yen gurâ yawuâk biwiyenje huruj sâwuap. Yakât otmâ yengâlen takanomai yan ewe katyeknomaihât nanjan.

¹⁹ Den bânje sâwoman. Asia hânân yu kapi tatmâ arap yakât ambolipnaje biwiyenje Kiristohâlen kepeim mansainje yengât nângâyingiai. Otmu lohimbî yâhâp, kutyetje Akuila yet Pirisila, lohimbî nombotnaje yâk yetgât emelan yâhâ menduhuakmâ Kiristohât den alahum kiki mewangim mepaemai yaje orowâk yengât nângâyingiai. ²⁰ Otmu bukulipne nâ orowâk tânahom mansainje yawuâk nângâyingiai. Otmu Anitâ yet Kiristohâlen biwiyenaje kepeim mansai yenje heronje nanjanjinomai.

²¹ Otmu lok ekap yu kulemgwap yu ekumune kiripi nihimu nine bâtnaje bânjehen kutne kulemgwan yu ekmâ nâje heronje nângâyingian yawu nângânomai.

²² Yawu gârâmâ yengâlen gâtje âlâ me âlâje Kutdânenje ki ewe katmâ yâkâlen biwiyenaje kepeim mansai yamâ Anitâje hilipyongowuapgât nanjan. Yakât Kutdânenje âwurem gewuap.

²³ Kutdânenje Yesu tihitnenje otmajje biwi nângân nângânyenje mem konohân tuhumu kepeiakmâ manjetgât Anitâ ulitguman.

²⁴ Yen orop biwinennaje Kiristohâlen kepeim mansain. Yawu manmâ biwinaje kepeiyekmâ nângâyingim mansan. Yawuâk.

Nâ bukuyenje,
Paulo

2 Korinti Pauloŋe Korinti yengâat ekap betŋan kulemgum katyiŋgiop.

O bukulpine,

¹ Yen Korinti kapi ambolipŋe otmu Akaia hânân kapi nombotŋe tatmâ arap ya ambolipŋe orop Yesu Kiristohâlen biwiyenjaŋe kepeim tem lâuwanŋim manŋetgât Anitâŋe meyehep. Nâ Paulo. Emelâk Awoŋnenŋe Anitâŋe Yesu Kiristohât aposolo sâŋm âi nihioŋ ya mem mansan. Otmu bukunenŋe âlâ, kutŋe Timoteo, yâkŋe nâ orop tânahom mansait. Netŋe heronŋe nâŋgâyiŋgim ekap yu kulemgum katyiŋgiait.

² Awoŋnenŋe Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristo yâkŋe engatyetŋeâk otmâ nâŋgâyiŋgim tihityeŋe otmutâ biwi nâŋgân nâŋgânyenjaŋe kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât nâŋgâyiŋgim ulitgum gaman.

Anitâŋe biwi sânduhân katnenekmap.

³⁻⁴ Umatŋe topŋe topŋe teteningimawân Awoŋnenŋe Anitâ, Tihit tihit otmu Biwi Sânduk Amboŋaŋe mem hewewej tuhunenekmâ biwi sânduhân katnenekmap. Yakât nâŋgâm Kutdânenŋe Yesu Kiristo âwâŋe mepaem mannom. Otmu bukulpinennŋe yengâlen umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwuap nennŋe gurâ yâkât wâtŋan kinmâ yan mem sânduk tuhuyeknom. ⁵ Emelâk Kiristonŋe ikŋe den pat âlepŋe ekyongominiop ya nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm mem âlâlâ tuhuŋetâ sâtŋum muop. Otmu nennŋe yâkâlen biwinenjaŋe kepeim tem lâuwanŋim den pat âlepŋe lohimi ekyongomunŋe nombotŋaŋe nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm emelâk Kiristo mem âlâlâ tuhuwi yakât dopŋeâk mem âlâlâ tuhuneneksai. Yawu gârâmâ biwinenjaŋe Kiristo orop hikuakmâ konohâk otmu mansain. Yakât otmâ mem âlâlâ tuhunenekmaiân yâkŋe mem hewewej tuhunenekmu biwi sânduhân manmain. ⁶ Otmu yeŋe Kiristohâlen biwiyenjaŋe tiŋâk kepeim manŋetâ manman kârikŋan katyekbuapgât nâŋgâm netŋe tem lâuwanŋim manmutŋe umatŋe âlâlâ kaknetŋan yâhâmap. Yâhâ umatŋe âlâlâ kaknetŋan yâhâmap yan ikŋe wâtŋan kinmâ biwinetŋaŋe yâkâlenâk kepeim manmutŋe biwinetŋe ki orotok sâmap. Otmu yen gurâ yawu manŋetâ umatŋe âlâlâ teteyiŋgiuwawân biwiyenŋe ki orotok sâwuap. ⁷ Yeŋe yawu manmâ ki lohotŋe otnomai yakât nâŋgâm engat yâhâp ki otmait.

⁸ Bukulpine, emelâk Asia hânân manbit yan umatŋe dondâhâlâk kaknetŋan yâhâmu hâhiwin nâŋgâwit yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Umatŋe ya kaknetŋan yâhâmu biwinetŋe orotok sâop yan mumutŋe hâknetŋe sânduk sâwuapgât nâŋgâwit. ⁹ Otmu emelâk Anitâŋe mundomgât sâŋŋe kalop ya tetenitgiwomap sâŋm biwinetŋe memâk manbit. Yawu gârâmâ netŋe wâtnetŋanâk torokatmâ mandomgât dop ki tap. Yakât nâŋgâmutŋe haŋ sânitgiâkgât Anitâŋe nâŋgâmu umatŋe yu kaknetŋan yâhâop. Umatŋe yu kaknetŋan yâhâmu yan biwinetŋaŋe yâkâlen kepeim wâtŋan kindehât mem hewewej tuhunelehep. Yawu tuhunelekmâ yan lok mumuŋe mumuŋambâ mem yahatyekmu mannomai yakât dopŋeâk mâmâŋe otnitgimu biwinetŋe huruŋ sâmu manman âlepŋan manbit. ¹⁰ Yawu otmâ umatŋe kaknetŋan yâhâop yapâ menelehep. Otmu sâp âlâen umatŋe âlâ kaknetŋan yâhâuwawân yawuâk yapâ menelekmâ manman âlepŋan katnelekbe sâŋm ki pâpŋuwuap.

¹¹ Yawu gârâmâ yuwu sâmunê nângânet. Umatne kaknetjan yâhâwuap yan yen lok kinjetne orowâkne biwiyenane hikum netgât nângâm Anitâ ulitguno-mai. Anitâ ulitgunetâ yawuâk tepne nângânitgimu hâmenetne kinbuap. Yakât otmâ netgât sâm herone otbanjing mepaenomai.

¹² Yeje nângâm bâlenihimaihât yuwu sâmunê nângânet. Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne mâmâne otnihimu yen otmu lohimbî belângen manmai den perâkne âlâ ki ekyongom gaman. Otmu yu me ya otyingiman ya gurâ uwawapne bia otyingiman. Yawu otyingiman yan lohimbî belângen manmai ya yengât orotmeme me nângân nângân ki watmâ otyingiman. Yakât otmâ Wâtgât mâmâjahât Heakne biwine ekmu ârândâj oap yawu biwinane nanjan. Yakât otmâ ki anulakmâ mansan. ¹³ Emelâk den kulemgumune sâlikum topne nângâm hejengegunetgât den ya topnambâek kulemgum katyingiwan. ¹⁴ Yawu gârâmâ yengâlen gâtne nombotjane den ya sâlikum nâhât biwinan girawu tap yakât nângânetâ ki keterakyingimu nângâm bâlenihim gai. Yawu gârâmâ biwinan tap yu nângâm hejengegum ewe katneketgât biwine mem mansan. Ewe katneketâ biwinenane hikuakmâ konohâk otmu Kutdânenne Yesu Kiristo âwurem gewuawân yakât senjan kinmâ herone nanjanjinom.

Paulone Korinti kapi ariwuapgât nângâmu umatne otmu pilâop.

¹⁵⁻¹⁶ Yâhâ yeje herone nângânihim mansai yakât ki nângâm ketet otman. Emelâk Epeso kapiânâk tatmâ den yuwu katyingiwan.

“Kapi yu pilâm Makeronia hânân ariwom yan angoân saru hâtikum yengâlen takamune tipine tatnom. Tipine tatmâ mâtâp menihjetâ Makeronia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipne yekmâ benje âlâkuâk yengâlen âwurem takamune tatnom. Otmu yapâ yawuâk mâtâp menihjetâ Yuraia hânân ariwom.” ¹⁷ Biwinane yawu nângâm den ya yengâlen katmune takamu ekbi. Sâp yan mâtâp biatmu yengâlen ki takawan. Yakât otmâ nâhâitne “Taka nenekbom sâop yamâ imbiâk sâop,” yawu mon nângâwi. Nâne yu me ya otbom sâm ekyongoman yakât kakjan ninahâlâk nângâmunê yahatmu nângân nângân âlâ ki hâukuman. Me biwi yâhâp ki otman.

¹⁸⁻¹⁹ Yâhâ Anitâmâ bulâne Amboje. Yakât otmâ yâkne den imbiâk ki eknongomap. Yakât otmâ nâne Sila yet Timoteo orop Anitâhât nanne Yesu Kiristo yâkât den pat âlepne ya kâsikum yingiminiwin yan Kiristone den imbiâk eknongominiop yawu sâm ki ekyongominiwin. Yâkne Anitâhât den bulâne eknongominiop ya nenne gurâ tâj tâjâk ekyongominiwin. ²⁰ Otmu emet inânjan Anitâne nen Yura lohimbî otmu yen pâku lohimbî tihitnenne otmâ ikne honj bawane hângângumu ge manman âlepjan katnenekbuap sâm den hikuop. Yâhâ Yesu Kiristone hohetnenjan tetem manop yâkâlen den yakât bulâne aksisihâk tetem hejengeguop. Yakât otmâ nenne bulâne yakât nângâm “ya bonjanâk” sâm Anitâ mepaemain. Anitâ ikjak mâmâne otningimu Kiris-tohâlen biwinenane tijâk kepeim kârihem manmain. ²¹⁻²² Yawu manmâ yâhânehât Anitâne menenekmâ nine nanne baratne sâm pat kuningiop. Pat yakât bulâne ki biatningiâkgât Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge biwinenane mem hewewej tuhunenekmap. Yakât otmâ hâmbâi Anitâne menenekmâ ikjan torokatnenekmu manman kârikjahât bulâne menom yakât nângâm engat yâhâp ki otmain.

23-24 Yengâlen ki takawan yakât yuwu sâmunne nângânet. Yengâlen taka kuwikyekmâ den sâyîngiwomgât nângâmune umatne olop. Yawuhât otmâ Epeso kapi pilâm Makeronia hânân tân tângak takawan. Yene Kiristohâlen biwiyenane kepeim mansai. Yakât otmâ den wuân me wuângât nângânetâ bulaje otmu lâum mannetgât nen Kiristohât aposololipnane ki meme sâsâ tuhuyekmain. Yawu otmâ yene biwiyenane kepeiakmâ konohak otmu herone nannganjet sâm yen orop buku oranngim tânahom mansain. Den yan yu Anitane nângâmu bulaje oap.

2

1 Yâhâ emelak yengâlen taka den sâyîngiwan yan yengâlen gâtne nombotnane nângâm bâlenihiwi. Yakât otmâ âlâkuak taka den sâyîngimune tepyene bâlemap sâm pilâm yuân tohowan. 2 Yawu gârâmâ yengâlen taka den sâyîngimune tepyene bâleop mâne yengu yawuak otmâ tep hero kaknan ki katnekbâi. 3 Yâhâ nane topne katmâ Kiristohât den pat âlepne kâsikum yîngiminiwan. Yakât otmâ yene otbi mawi yakât nângâmune biwine herone otminiop yakât nângâm yene yawuak otmâ mannomai, yawu biwinane nângâwan. Yakât otmâ yengâlen takawan mâne tep herone kaknan katnekbâihât dopne otbâp. Yamâ taka den sâyîngimune nângâm bâlenihinomai nângâm pepa kulemgum katyîngimune ekbi. 4 Yawu gârâmâ biwinane kepeiyekmâ mansan. Yakât otmâ pepa kulemguwan ya sâlikum nângânetâ tepyene bâlewup nângâm tepne nângâyîngim dondâ isewan. Yawu otmâ ya sâlikum nângâm nâhâitne “Nângâningimap yanak pepa yu kulemgum katningimu takap,” sâm nângânomaihât yawu kulemguwan.

Lok âlâne otmâ tâpikguop yakât tosa pilâwangiwi.

5-6 Yengâlen gâtne lok âlâne otmâ tâpikguminiop. Yakât otmâ lohimbi dondane tep bâle pato nângâwanngim den âiân katbi. Den âiân katmâ sâm hârewanngim kewilânetâ ari biwine gemu manmâ gap. Lok yane yen orowâk manmâ otmu bâleop yakât otmâ yene kewilânetâ manmâ gap yakât nângâmune ârândân oap. Den sâm hârewanngiwi yamâ pesuk sâwanngimu yengâlen torokalakmu mannetgât nanngan. 7 Yâkne yawuak tâtâem otmâ manmâ yâhâmu biwine mumu yanak Kiristo betgumapgât yenak tosanje pilâm biwine mem hewewer tuhunetâ orowâk mannomai. 8 Otmu tepyene nângâwanngim mansai yakât nângâmu keterakbangiâkgât buku otbannginomai. 9 Otmu yene nâhât sât watmâ lok ya den âiân katmâ sâm hârewannginomai me bia yawu biwinane nângâm pepa kulemgum katyîngiwan. 10 Yâhâ otmâ tâpikguop yakât tosa ninahâk ki pilâwanngiwom. Angoân yene tosanje pilâwannginomai yan yengât nângâmune ârândân otbuap. Yene yawu otjetâ nâku yawuak tosanje pilâwanngiwom yan Kiristone yakât nângâmu ârândân otbuap. 11 Otmu Satan Manman bâlenjahât Ambonane nen kerek hiliwahonehât kâitnongomap yakât topne nângâm henngenguain. Yakât otmâ lok yakât tosa pilâwannginom yanâmâ Satangât matâp mannguwanginom.

Paulone Epeso kapi pilâm Makeronia hânân ariop.

12 Otmu bukune Titone yengâlembâ takamu Toroa kapiân penanngiakmâ yengât den pat eknohomu nângâwom sâm Epeso kapi pilâm Toroa kapiân ari mambotbanngiwan. Mambotbanngiwan yan Kiristo honj bawanngim yakât den pat âlepne kapi ambolipne kâsikum yîngiwan. Kâsikum yîngimune lohimbi

dondâje yâkâlen biwiyenje katbi. ¹³ Yawu gârâmâ mambotbangimune bi-atmu yanak yengât nângâm dondâ gorânihiop. Yakât otmâ kapi ambolipnje pilâyekmâ wanja mem Makeronia hânân takawan. Takamune penanggiakmâ yengât den pat ya eknohop.

Kiristohât den pat ekyongonjetâ nângâjetâ âilonjo olop.

¹⁴ Yengât den pat eknohomu nângâm biwine sânduk sâmu Anitâ mepaewan. Nenje Kiristo orop biwinnenjae kepeiakmâ konohâk otmu manmain yan Anitâje mâmâje otningimu yâkât âi memunje bulâje tetemap. Mâmâje otningimu Kiristohât den pat âlepje sâm haok tuhumunje hânjan kulemjan arimap. Otmu nenje hotomje nângâmunje âilonjo otmap yakât dopjeâk lohimbî hânjan kulemjan manmâ araine den pat âlepje ya nângâjetâ âilonjo otmap. ¹⁵⁻¹⁶ Nângâjetâ âilonjo otmu Manman Ambonjae mem hewewenjuhuyekmu Kiristohâlen biwiyenje katjetâ manman kârikjahât pat kuyingimap. Lohimbî yanjeâmâ den pat ya nângâjetâ hotomje âilonjo pilâmap yakât dop otmap. Yâhâ lohimbî nombotje hiliwahonomaihât pat mansainje ya nângâjetâ korokje pilâmap yakât dop otmap. Yakât otmâ nângâjetâ gemu bet pilâm hiliwahonomai. Lok girawuyenje âi yu menjetâ dopjan otbuap? Yakât yuwu sâmunje nângâjet. Kiristone menenekmâ aposolo âi sâm ningiop. Yakât otmâ hoj bawangim yâkât den pat âlepje ekyongomain. Ekyongomain yan hotomje pilâmu nângâmunje âilonjo otmap yakât dopjeâk Anitâje nângâningimu âilonjo otmap. ¹⁷ Yâhâ lok perâkne dondâhâlâkne biwiyenje kurihiakmâ tewetsenjahâlâk nângâm yengâlen taka Kiristohât den pat kelangatmâ kâsikum yingimai. Yâkne otmai yawu ki otmain. Anitâ ikjak den âlâlâ biwinnenjan katmap ya ekyongomain. Yâkne nenekmu ârândân olâk sâm Kiristo hoj bawangim den tâj tâjak ekyongomain.

3

Nenje wâtneñjanâk kinmâ Kiristo hoj bawanginomgât dop ki tap.

¹ Den ekyongoan yu nângâm nâhâitje “Ikjahât nângâmu yahatsap” sâmai me bia? Den âlâ yuwu sâmunje nângâjet. Emelâk lok nombotje yengât bukulipyenjae herone nângâyingim pepa mem kulemgum yingwi ya mem taka tiripyonjetâ sâlikum buku otyingjetâ orowâk tatmâ den kâsikum yingim gai. Otmu âiyeñe tuhum pesuk pilâm Kiristohât komot âlâhâlen ari nep tuhunomai yan “Pepa kulemgum ninginetâ mem ari tiripyongom,” sâm ulityongonomai. Yawu otmai yamâ nâje yawu ki otman. ² Yâhâ lok âlâ me âlâje nâhât âi yukât topje nângâne sâm otjetâ pepa âlâ ki tiripyongomune eknomai. Yengât manmanyenje ekmai yan nâhât pepa ekmai yakât dop oap. Yakât otmâ yuwu sâmunje nângâjet. ³ Kiristone hângânnohomu ikje den pat âlepje ekyongowan. Ekyongomune nângâjetâ Anitâ Manman Ambonjae ikje Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge mem hewewenjuhuyekmu Kiristohâlen biwiyenje katbi. Yakât otmâ yengâlen bulâje teteap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâje manmanyenje eknomai yan nâje Kiristo hoj bawangiman yakât topje nângâm hengeñunomai. Yakât otmâ yene pepa kulemgum nihi-nomaihât ki nângâman. Otmu torokatmâ sâwe. Emelâhâmâ Anitâje girem den Mose ekumu tape mem kulemguop ya Isirae lohimbîje sâlikum Anitâhât topje tipje nângâwi. Yâhâ sâp yiwereñe yuâmâ Wâtgât mâmâjahât Heakje Anitâhât biwiñan den âlâlâ tatmap ya mem biwinnenjan katmap. ⁴⁻⁵ Yakât otmâ nenje wâtneñjanâk kinmâ âi memunje bulâje tetemap sânomgât dop

âlâ ki tap. Kiristohâlen biwinenŋaje tiŋâk kepeim Anitâhât wâtŋan kinmâ âi memunŋe nenekmu dopŋan otmap.

⁶ Kiristonŋe manman kârikŋahât mâtâp âiŋe mem teteningiop. Yakât otmâ hoŋ bawanŋiwehât Anitâŋe menekmâ âi sâm nihiop. Otmu Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otnihimu mâtâp âiŋe ya watmâ yâhâm yan manman kârikŋahât bulâŋe membom. Yâhâ lohimbine girem den nâŋgâmai yan biwiyenambâ nâŋgân nâŋgân bâleŋe tetemu otŋetâ bâlemap. Yakât otmâ yawuâk torokatmâ otnomai yan matŋe umatŋe yinŋimu mem hiliwahonomai.

Kiristonŋe mâtâp âiŋe meningiop yakât nâŋgâmunŋe yahatmap.

⁷⁻¹¹ Emelâk Anitâŋe girem den Mose ekumu tape mem kulempuop. Yakât kakŋan girem den ya Isirae lohimbi ekyongomu nâŋgâŋetâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋan hâumu yan otmâ tâpikguminiwi yakât nâŋgâm anjolakbi. Otmu yapâek girem den lâum pâpŋum yaŋak hiliwahonomgât pat mansain yawu nâŋgâm manmâ gai.

Yâhâ sâp yuâmâ Kiristohât den pat âlepŋe nâŋgâmunŋe Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewenŋe tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenŋaje kepeim mansain. Yawu manmunŋe Anitâŋe tosa pilâm manman kârikŋahât pat kuringimu mansain yawu nâŋgâmunŋe biwinenŋe huruŋ sâm. Biwinenŋe huruŋ sâm Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimu Kiristo hoŋ bawanŋim mansain.

Kândikum emelâk Anitâŋe girem den ya Mose ekumu kulempuop yan ikŋe laŋinŋaje siliŋ siliŋ sâm Mosehât kundenŋan hâumu kaok bolan bolan olop. Yawu otmu pumŋambâ âwurem gemu mâtâwânâk kundenŋe kâiâkŋe olop. Kundenŋe kâiâkŋe olop yamâ Isirae lohimbine ekŋetâ irik irik sâm dâŋâk ki ekbi.

Yâhâ sâp yuâmâ Kiristohât den pat âlepŋe nâŋgâmain yan Anitâhât laŋinŋaje biwi nâŋgân nâŋgânenŋan pilâmu haŋ sâningimayamâ bok sâwuapgât dop âlâ ki tap. Emelâk laŋinŋaje Mosehât kundenŋan hâuop yamâ bialop. Yâhâ sâp yuâmâ laŋinŋaje lok biwinenŋan pilâmap yaŋeâmâ emelâk gâtŋe ya wangim biwinenŋan pilâm yâhâwuap. Yakât otmâ nâŋgâmunŋe âlâ kândâkdâ otmap.

¹² Otmu nenŋe Kiristohât den pat âlepŋe lohimbî kâsikum yinŋimunŋe nâŋgâmai. Nâŋgâmai yan Anitâhât laŋinŋaje biwiyenŋan pilâmu haŋ sâyingiwuap yakât nâŋgâm den tâŋ tâŋâk kâsikum yinŋimain. ¹³ Yâhâ emelâk Moseŋe olop yan hâum sâmune nâŋgâŋet. Emelâk Moseŋe Sinai pumŋan yâhâmu Anitâ orop den olowot. Den otmutâ yan yâkât laŋinŋaje Mosehât kundenŋan hâumu kaok bolan bolan olop. Yâhâ den otmutâ pesuk sâm pumŋambâ âwurem gemu mâtâwânâk kundenŋe kâiâkŋe olop. Otmu Anitâhât den Isirae lohimbî ekyongop yan laŋinŋe biatmu kundenŋe ekmai sâm sâŋgum potonŋe mem kundenŋe kâtâpŋum den ekyongop. Yawu ekyongom benŋe âlâkuâk Anitâ orop den otde sâm pumŋan âwurem yâhâop yan sâŋgum potonŋaje kundenŋe kâtâpŋuop ya mem gahaemu den olowot. Den otmutâ laŋinŋaje kundenŋan hâumu âlâkuâk kaok bolan bolan olop. Yawu gârâmâ emelâk Mose otmu Isirae lohimbine otminiwi ya watmâ ki otmâ mansain. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. ¹⁴⁻¹⁶ Moseŋe kundenŋe kâtâpŋumu Isirae lohimbine ki ekbi yakât dopŋeâk biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe manŋuakmu Anitâhât den ekyongop ya nâŋgâŋetâ ki keterakyinŋiop. Sâp yapâek Isirae lohimbî tetem manmâ gai ya yenŋât biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe

yawuâk manguakmu miti den kândikum kulemguiwi ya sâlikum nângânetâ ki keterakyiŋgimap. Yawu gârâmâ Moseŋe âwurem Anitâhâlen yâhâop yakât den kulemguop ya yuwu tap.

“Kutdâhâlen âwurem yâhâwe sâm sâŋgum potonŋaje Kundenŋe kâtâpŋuop ya mem gahaem ehop.” Den yawu tap.

Otmu yakât dopŋeâk Isirae lohimbi otmu lohimbi wosapâ wosapâ manmai yaŋe Kutdânenŋe Kiristohâlen biwiyenŋe katmai yan ikŋjak biwi nângân nângânyenŋe mem pâron pilâyiŋgimu miti den ya sâlikum nângânetâ keterakyiŋgimap. ¹⁷ Otmu lok âlâ me âlâŋe Kutdâhâlen biwiyenŋe katmai yan girem den topŋe topŋe kulemguiwi yapâ holanyekmap. Otmu Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewenŋe tuhuyekmu Anitâhât den nângânetâ keterakyiŋgimap. ¹⁸ Otmu Moseŋe Kutdâ orop den olowot yan yâkât laŋinŋaje Mosehât Kundenŋan hâumu kaok bolaj bolaj olop yan Isirae lohimbinŋe Kutdâhât towatŋe ekbi. Yâhâ nen gurâ yakât dopŋeâk mansain yakât yuwu sâmune nângânet. Nenneâmâ angoân Kutdâhâlen biwinenŋaje kepeim tem lâuwaŋgim manbin. Yawu manmunŋe Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewenŋe tuhunenekmu Kutdâŋe olop miop yawu otneâk nângâwin. Yawu otneâk nângâwin yan mâmâŋe otningimu olop miop yawu otmâ manne sâm otmunŋe nenekmu tipŋe âlepŋe olop. Otmu yakât kakŋan otbin mewin ya wangim tem lâuwaŋgim manmunŋe nenekmu ârândân oap. Otmu yawuâk mâmâŋe otningimu manmâ yâhânom yanâmâ Kutdâŋe olop miop yawu otmunŋe nenekmu dopŋan otbuap. Yakât nângâm yawuâk otmâ mannom yan lohimbinŋe manmannenŋan Kutdâhât towatŋe eknomai.

4

Pauloŋe Kiristohât den pat âlepŋe ki kelanŋatmâ ekyongop.

¹ Nâŋe Kiristohât den pat âlepŋe pâku lohimbi kâsikum yiŋgiwehât Anitâŋe tepŋe nângânihim aposolo âi sâm nihiop. Yakât otmâ âi yu memune umatŋe âlâlâ tetenihimu biwine ki orotok sâmap. ² Kiristohât den pat yamâ bulâŋe. Yakât otmâ Anitâhât senŋan manmâ den ya ki kelanŋatmâ kâityongoman. Lohimbi kerekŋe den pat yu nângânetâ bulâŋe otmu nâhâitŋe “Den bulâŋe eknongomap” sâŋetgât uwawapŋe bia manmâ den tâŋ tâŋâk ekyongoman. ³⁻⁴ Yawu gârâmâ den pat yu lohimbi belâŋen manmai ya ekyongomune nângânetâ helekŋe otmap. Ya yengât topyene yuwu sâmune nângânet. Anitâhât laŋinŋaje biwiyenŋan pilâmu Kiristohât den pat nângânetâ haŋ sâyiŋgimap sâm Manman bâlenjahât Ambonŋaje biwi nângân nângânyenŋe kâtâpŋuyiŋgimu omoŋ bâlenŋan tatmai. Yakât otmâ den pat âlepŋe ekyongomune nângânetâ ki keterakyiŋgimap. Nângânetâ ki keterakyiŋgimap yakât otmâ Kiristo yet Anitâ topyetŋe dop konohâk oap yakât gurâ ki nângânetâ keterakyiŋgimap.

⁵ Yeŋe nâhât nângânetâ yahalâkgât ki nângâman. Kutdânenŋe Kiristo yâkât tem lâuwangim mepaenŋetgât yâkât den pat âlepŋe kâsikum yiŋgim hoŋ bayiŋgiman. ⁶ Kândikum emelâk Anitâŋe hân himbim ki kândikyotgowân omoŋ pato sâhâm iop. Omoŋ sâhâop ya Anitâŋe sâmu laŋinŋe pilâop. Yakât dopŋeâk lohimbi kerek nenŋe omoŋ bâlenŋan manminiwin yan yâkŋe sâmu laŋinŋaje biwinenŋan pilâop. Biwinenŋan pilâmu haŋ sâningimu ikŋe biwinŋan girawu tap yamâ Kiristoŋe olop miop yan tetemu ekbin.

Anitâhât wâtŋan kinmain yan biwinenŋe ki gemap.

⁷ Yawu gârâmâ Anitâhât lañinñaje biwinenñan pilâmu harj sâningimu ikñe biwiñan tap ya nâñgâmain. Umatñe topñe topñe teteningimu hâhiwin kakñan manmunñe wâtnenñe orotok sâmap. Wâtnenñe orotok sâmu Anitâhât wâtnanâk kinmâ Kiristohât den kâsikum yinñimunñe nâñgâjetâ manman âlepñahât bulâñe teteyinñimu ekmai. Ya ekmâ yan Anitâhât wâtñe ekmai. ⁸ Yâhâ lok belângen manmaine hâhiwin ninginjetâ biwinenñe orotok sâmap. Yawu gârâmâ Anitâhât wâtñan kinmunñe yanâmâ biwinenñe ki gemap. Yawu manmunñe mâtâp mañguningine sâm pâpñumai. ⁹ Otmu mem âlâlâ tuhunenekmaiân bâsok mumain. Yawu otmai tuhunenekmaiâke yamâ benñe Anitâñe nâñgâningimu hâmenenñe kinmap. ¹⁰⁻¹¹ Emelâk Yura nengât papatolipnenñaje Yesu mem ge katne sâm mem âlâlâ tum ganjetâ hâhiwin kakñan manmâ muop. Yakât dopñeâk lohimbi belângen manmaine nen mem ge katnenekne sâm mem âlâlâ tuhunenekñetâ hâhiwin kakñan manmâ bâsok bâsohâk mumain. Yawu gârâmâ Yesuhât wâtñan kinmâ yâkât âi ya memain yan lohimbi yañe nenekmâ Yesuñe mumuñambâ yahatmâ mâmâñe otyinñimu âi memai nengât yawu nâñgâmai. ¹² Nenñe yengât nâñgâm âi mem hâhiwin kakñan manmain. Yawu manmain yakât huhopñe yeñe yâkâlen biwiyeñaje kepeñetâ manman kârikñahât pat kuyinñimu mansai.

¹³ Emelâk lok âlâ umatñe tetewañgimu den kulemuop ya yuwu tap.

“Yâkâlen biwinaje kepeim manban yakât nâñgâm ekuwan.” Den yawu tap.

Lok yañe Kutdâhâlen biwiñaje kepeiop yakât den ekuop. Yakât dopñeâk Kutdâhâlen biwinenñaje kepeim ikñe den pat âlepñe lohimbi ekyongomain. ¹⁴ Otmu yâkâlen biwinenñaje kepeim manmâ yâhânom otmuâmâ Anitâñe Kiristo mumuñambâ mem yahalop yakât dopñeâk yen orowâk mumuñambâ mem yahatnenekmu yâkât senñan kinnom. ¹⁵ Yakât nâñgâm manman âlepñahât bulâñe yengâlen teteyinñiâkgât nenñe hâhiwin kakñan Kutdâ hoñ bawanñim ikñe den pat âlepñe kâsikum yinñim gain. Otmu yeñe gurâ yawuâk den pat âlepñe ya sâm haok tuhunomai. Sâm haok tuhunjetâ Anitâñe ikñe enjatñeâk otmâ lohimbi tihityeñe otmâ Kiristo hângângumu ge kawenennan kinmu kuñetâ muop yakât nâñgânomai. Yakât nâñgâm lohimbi kinñitñe orowâkñe tâtâemâk yâkâlen biwiyeñaje kepeim Anitâ heronje nâñgâwanñim mepaenomai.

¹⁶ Yakât nâñgâm umatñe topñe topñe teteningimawân biwinenñe ki gemap. Bulâñanâk nenñe hâhiwin kakñan manmâ yâhâm munom. Yawu gârâmâ hilâm ârândânñak Anitâhât Wâtñan mâmâñahât Heakñe biwi nâñgân nâñgânnenñe mem hewewenñe tumap. ¹⁷⁻¹⁸ Sâp yiwerenñe yuâmâ Kiristo hoñ bawanñim hâhiwin kakñan mansain. Yâhâ hâmbâi sâp patoen Anitâñe manman kârikñan mem katnenekmu heronje kakñan manmâ yâhâmbisâin. Yakât nâñgâm manman kârikñan mannom sâm biwinenñe galemahom manmâ yâhânom. Yâhâ umatñe topñe topñe teteningimu hâhiwin kakñan manmain yuâmâ sâp ki kâlep otmuâk pesuk sâwuap. Yakât nâñgâm umatñe girawuyaje kaknenñan yâhâwuap yakât ki nâñgâm ketet otmain.

5

Anitâñe hâknenñe âiñe ningimu harjalakmâ manman kârikñan mannom.

¹ Umatñe girawuyaje kaknenñan yâhâwuap yakât ki nâñgâm ketet otmain yakât topñe yuwu. Nenñe hânân yuân kandi manmain. Anitâñe selep kandi tum katnenekmu yan mansain yawu oap. Yawu gârâmâ manmâ yâhâm

munom yanâmâ himbimân yâhâmunje hâknenne âiñe ningimu menom yamâ emet kârikje tuhumm katnenekmu yan manmâ yâhâmbisâingât dop. ²⁻⁴ Yâhâ hânân yu umatje topje topje teteningimu hâhiwin nângâmainân mumuhât hâknenne ihiwe ihiwe otmâp. Yawu gârâmâ mumunje kurihinenekno-maihât nângâm ketet otmâin. Yâhâ Kiristone âwurem gemu Anitâje hâknenne âiñe mem ningimu hanjalakmâ manman kârikjan mannomgât nângâmain. ⁵ Otmu Anitâje ikje orop manman kârikjan manmâ yâhâmbisâin yakât nângâm pat kuningiop. Yâhâ pat yakât bulâje ya ki menom sâmbiwi yâhâp otmaingât ikjak Wâtgât mâmânahât Heak hângângumu ge mem hewewen tuhunenekmap. Yakât otmâ bulâjanâk manman kârikjan manmâ yâhânom nângâmain.

⁶⁻⁸ Yakât nângâmunje biwinenne ki orotok sâmap. Bulâjanâk hânân yu manmâ Kutdâhât kapi himbimân tap ya ki ekmain. Yawu gârâmâ hân yu pilâm himbimân yâhâm Kutdâ orop mannomgât nângâm biwinenne hikum manmain. Yawu manmâ umatje topje topje kaknenjan yâhâmwân biwinenne ki orotok sâmap.

⁹⁻¹⁰ Hâmbâi sâp patoen nen kerekje Kiristohât senjan kinmunje otmâin memâin ya ekbuap. Ekmu ârândâj otbuap me ki ârândâj otbuap yakât dopjan den sâmbi hâreningim ambonjan ambonjan matje kâpekningsiwuap. Yakât otmâ yuwu nângâmain. Hânân yu torokatmâ mannom me mum himbimân yâhânom yakât ki nângâmain. Yâhâ biwinenneje Kutdâhâlen kepeim hon bawanjim manmunje nenekmu ârândâj olâkgât nângâmain.

Lok yengât kut patyehâhâlâk ki nângâmunje yahatbuap.

¹¹ Yawu otmâ Kutdâ ewe katmâ mansan. Yakât otmâ lohimbinje den pat âlepne nângânetâ bulâje olâkgât den tâj tâjak ekyongom engatyenjan geman. Anitâhâlen biwinane tijâk kepeim tem lâuwangim gan yakât nângânihimu ârândâj otmap. Otmu yen gurâ yawuâk nângânihiñetâ ârândâj oap yakât nângâm biwinane mem mansan. ¹² Yamâ benje nângânihiñetâ yahalâkgât ki nângâman. Yâhâ lok nombotjanje gurâ lok âlâ me âlâhât kut patyene nângânetâ yahatmap yâhâk buku otyingimai. Yawu otmai yan buku ya yengât biwiyenjan girawu tap yakât ki nângâmai. Lok yawuane yengâlen taka nâhât sâmbi bâlenomai. Yawu otmâ yan nâje Kiristo hon bawanjimune umatje âlâlâ tetenihihimu Anitâje tihitne otmap yakât ekyongonomai. ¹³ Otmu umatje topje topje tetenihihimu hâhiwin kakjan manman yan kârihem kinmâ Kiristohâlen biwinane tijâk kepeim âi tuhumm hon bayingiman. Sâp yan lok nombotjanje nekmâ nâhâitje “Biwinje hâlim otmu yu oap,” yawu sâmai. ¹⁴⁻¹⁵ Kiristone lohimbi kerek wawaenenekmâ nengât tosa mem kawenenjan kinmu Anitâje betgumu kuñetâ muop. Yakât otmâ betgumu kuñetâ muop yan nen gurâ tosanenjahât matje sâmbi Anitâje betngomom nongonetâ muwin yawu olop. Otmu Kiristo mumunjabâ mem yahatmu manman kârikjahât mâtâp mem teteningiop. Yawuhât otmâ tihitnenje otmap. Yakât nângâmunje bulâje otmu nennjahât nângâmunje gemu yakât tem lâum hon bawanjim mannom. ¹⁶ Emelâk Kiristohâlen biwinenne ki katbin yan nângân nângânenneâk watmâ lok yengât kut patyehâhâlâk nângâmunje yahatmin-iop. Yawu otmâ Kiristohât nângâmunje tâñât otmâniop. Yawu gârâmâ yakâlen biwinenne katbin yapâek yakât biwinjan girawu tap ya nângâmain. ¹⁷ Yâhâ lok âlâ me âlâje Kiristohâlen biwiyene katmai yan mem hewewen tuhuyekmu biwiyenjabâ nângân nângân bâlene tetemap ya bet pilâmai. Bet

pilâñetâ biwi nâñgân nâñgânyenye mem pâronj pilâyîngimu nâñgân nâñgân âlepñe biwiyenjambâ tetemu watmai.

Anitâñe kaok nâñgâningim tosanenñe pilâningimap.

18-19 Anjoân nen kerekñe Anitâhât nâñgâmunñe gemu betbangim gamunñe nâñgâm bâleningiminiop. Yawu gârâmâ ikñe enjatñeak otmâ wawaenenekmâ Kiristo hâñgângumu ge sâreerenekmâ kawenennan kinmu kuñetâ muop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenñe katmunñe nengât kaok nâñgâningimap. Kaok nâñgâningim yan Kiristonñe nengât otmâ muop yakât nâñgâm tosanenñe pilâningimap. Otmu lohimbi belângen manmai ya den pat âlepñe yu ekyongonehât sâm ningiop. Yawu gârâmâ yâk yenğâlen ari ekyongomunñe Kiristohâlen biwiyenñe kepeñetâ yâk gurâ yawuâk kaok nâñgâyîngiwuap.

20-21 Anitâñe Kiristo hâñgângumu ge koko salehâk manop. Yamâ benñe nengât toсахât otmâ kawenennan kinmu kuñetâ muop. Yakât otmâ nenñe Kiristo orop biwinnenñe kepeiakmâ konohâk otmu manmain yan Kiristonñe nengât toсахât otmâ muop yakât nâñgâm kaok nâñgâningimap. Kaok nâñgâningim nenekmu ikñe nanñe baratñe bulâñe otmâ koko salehâk mansain. Otmu yenñe yawuâk Kiristo orop biwiyenñe kepeiakmâ konohâk otmu manñet sâm ikñe sâtğât otmâ ekyongoain.

6

1 Anitâñe ikñe enjatñeak otmâ yen orop wawaenenekmâ mâmâñe otningimu manman âlepñahât bulâñe teteningimu manmâ gain. Bulâñe yawuâk teteyîngimu manmâ yâhâñetğât nâñgâmain. 2 Yâhâ emelâk Anitâñe poropete âlâ den ekumu kulemguoop ya yuwu tap.

“Emelâk nâñe manman bâlenjahât pañgoñambâ meyekmâ tihityenye otbomğât sâp katban ya yiwerenñe teteap. Yakât otmâ ulitnohoñetâ tânyongowom.”

Den yawu tap yakât yuwu sâmunen nâñgâñet. Sâp kalop ya yu teteap. Yakât otmâ ulitgunjetâ manman bâlenjahât pañgoñambâ meyekmâ tihityenye otbuap.

Kiristohât tem lâuwangim biwinnenñe galemahom mannom.

3 Nenñe Kiristohât den pat âlepñe lohimbi kâsikum yîngimain yan nengât nep ekñetâ bâlemu den ya betbangimai sâm biwinnenñe galemahomain.

4 Otmu yenñe nengât “Bulâñanâk Anitâhât hoñ bawangim târârâk manmai,” yawu sâñetğât nenñe yuwu otmâ hoñ bawangim nep memain. Lohimbi belângen mansainye mâtâp mañguningim mem âlâlâ tuhunenekñetâ mâtâpğât pâpğum hâhiwin kakñan manmâ Anitâhâlen biwinnenñe kepeim manmâ gain. 5 Kiristohât den pat âlepñe ekyongominiwin yan lohimbi nombotñe nâñgâm kuk otmâ mem âlâlâ tuhunenekmâ nongom pâi emetñan katnenekñetâ tatbin. Otmu yapâ holanjenekñetâ ge âi meminiwinân sâp âlâen omoñe ki iminiwin, me sâp sâsâñan sot ki neminiwin. Yawu otmâ âi hâhiwin kakñan tuhum gain. 6 Otmu Wâtğât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otningimu yuwu otmain. Manman girawu manmunñe Anitâñe nenekmu ârândâñ otbuap yakât topñe nâñgâm henğengum biwinnenñe galemahom uwawapñe bia manmain. Lohimbi nombotñe mem bâlenenekñetâ yakât matñe ki kâpekyîngimain. Yawu otmâ lohotñan otyîngim mem buku tuhuyekmain. 7 Otmu Anitâhât wâtñan kinmâ den kâsikum yîngimunñe nâñgâñetâ bulâñe otmap. Yawu otyîngimunñe nengât nâñgâm Anitâhât tem lâum hoñ bawangim mansai nâñgâmai. Hoñ bawangim manmain yan Anitâñe

nenekmu ârândâŋ otmap. Yawu otmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimu lohimbi ekyongomunŋe orotmeme bâleŋe betbaŋgim yâkâlen biwiyenŋe katmai. Otmu lohimbi belângen manmainŋe mâtâp maŋguningine sâmu otmai yan ki lohotŋe otmain. ⁸ Lohimbi nombotŋaje nâŋgâningiŋetâ yahatmap. Yâhâ nombotŋajeâmâ nâŋgâningiŋetâ gemap. Nombotŋaje mepaenekmai. Yâhâ nombotŋajeâmâ den belângen sâmu bâleningimai. Nenŋe den bulâŋe ekyongomain yan nengât lok perâkŋe sâmai. ⁹ Lohimbi nombotŋaje nengât lok kutdâ sâmai. Yâhâ nombotŋajeâmâ lok inŋe sâmai. Mesek sâtŋan kinmain yan lok nombotŋaje nenekmâ getek munomai sâmai yanâ bennŋe belângen wâtneŋe tiŋ tiŋ sâmu manmunŋe nenekmâ pârâk pilâmai. Otmu umatŋe âlâlâ teteningimap yan Anitâŋe kuwiknenekmu hâmenenŋe kinmap. ¹⁰ We bâle nâŋgâmain yanâ biwinenŋe heronŋe otmap. Lohimbi nombotŋaje nenekmâ lok umburuk sâmai. Yawu gârâmâ lohimbi kiŋgitŋe orowâk den kâsikum yingimunŋe manman âlepŋahât bulâŋe topŋe topŋe yengâlen tetemap. Bonŋanâk senŋe âlâlâ ki tatningiap. Yawu gârâmâ Anitâŋe himbimân yâhâ mannomgât pat kuningiop.

¹¹ Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nâŋgân nâŋgân âlâlâ biwian tatmap ya âlâ ki kurihian. Nâŋgân nâŋgân ya kerek sâmu tetem ekyongoan. ¹² Yeŋe nine nanne baratne yawu mansai yakât otmâ biwinaŋe kepeiyekmâ mansan. Yâhâ yeŋeâmâ biwiyenŋe ki kepeiekamâ mansai. ¹³ Yakât nâŋgâm biwinenŋe kepeiakmâ mannehât nanŋan.

Lohimbi belângen manmai ya orop biwinenŋe ki hikuakmâ nâŋgân nâŋgânyenŋe watnom.

¹⁴⁻¹⁵ Yeŋe lohimbi belângen mansai ya orop biwiyenŋe hikuakmâ nanŋanŋim tânahonomaihât dop âlâ ki tap. Anitâŋe yen yekmu ârândâŋ olâkgât târârâk manmai. Yâhâ belângen mansaiŋeâmâ kiŋgoŋ maŋgoŋ manmai. Yeŋeâmâ Lanŋinŋe Amboŋe, Kîristo, yâkâlen biwiyenŋe kepeim tem lâuwaŋgim manmai. Yâhâ lohimbi belângen manmai yâkŋeâmâ Omoŋ Amboŋe, Satan, yâkât tem lâuwaŋgim manmai. Yawu gârâmâ topyeŋeâmâ ikŋiâk ikŋiâk tap. Yakât otmâ yâk orop biwiyenŋe ki hikuakmâ tânahonomaihât den yu ekyongoan. ¹⁶ Nenâmâ yen orop Anitâ Manman Amboŋahât opon kâmbukŋe yawu mansain. Yakât Anitâŋe den âlâ yuwu sâop.

“Nâŋe nine lohimbi orop tatmâ tihityenŋe otmâ yâhâwom. Tihityenŋe otmune nâhât komot otmâ Anitâ Awoŋnenŋe sâmu mepaenekmâ yâhâmbisâi.”

Den yawu sâop. Ambonenŋe Anitâŋe hohetnenŋan tatmâ tihitnenŋe otmap. Yakât otmâ pâku lohimbi hohetyenŋan tatmâ yâk orop biwiyenŋe hikuakmâ mannomaihât dop âlâ ki tap. ¹⁷⁻¹⁸ Anitâŋe den âlâ yuwu sâmu ikŋe lohimbi ekyongop.

“Pâku lohimbiŋe orotmeme kiŋgoŋ manmai. Yakât otmâ yeŋe yâk yengât orotmeme kiŋgoŋ ya pilâm ga yeŋeâk manŋet. Yeŋeâk mannomai yanâmâ nine nanne baratne sâmu meyekbom. Meyekmune yeŋe gurâ Awoŋnenŋe sâmu nâhâlen torokatŋetâ orowâk tatnom. Anitâ Wâtgât Amboŋaŋe den yawu sâop.”

7

¹ Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe nine nanne baratne sâmu menenekmu orowâk tatmunŋe tihitnenŋe otbuap yakât pat kuningiop.

Yakât nângâm ewewangim yâkât senjan koko salehâk manne sâm orot-meme bâleŋe pilânom. Otmu nângân nângân âlâ me âlâŋe biwinenŋe mem bâleningimap ya gurâ pilânom.

Pauloŋe Korinti yengât biwi hero nângâyinjinginiop.

² Nâŋe yengâlen puwâk takawan yapâek ki kâityongom manmâ gan. Me yengâlen gâtŋe âlâ me âlâ ki mem bâleyekmâ gan. Me den kâsikum yinjingim gan ya nângâm lok âlâ me âlâŋe Kiristo ki betguwi. Embânâmbâek yawu manmâ gan. Yakât otmâ yeŋe biwiyenŋe nâ orop kepeiakmâ kaok nanngangim mannehât nanngan. ³ Yâhâ yengâlen gâtŋe nombotŋe nâhâitŋe “Mem bâlenenekmâ mansap,” nângâmai. Yawu nângâmai yamâ den ekyongoan yu nângâŋetâ biwiyenŋan hâuâkgât ki yan. Bulâŋanâk biwinaŋe kepeiayekmâ manmâ gan. Yakât otmâ sâp kâlep ki otmuâk mumbom, me torokatmâ manmâ yâhâwom yamâ biwinaŋe yuwuâk kepeiayekmâ manmâ yâhâm mumbom. ⁴ Emelâk den ekyongomune nângâwi ya watmâ gai yakât Titonŋe eknohomu nângâmune biwine huruŋ sâop. Yakât otmâ nângân nângân âlâlâ biwinaŋe yengât nângâman ya pahâk ekyongoan. Yakât otmâ sâp yiwerenŋe umatŋe âlâlâ kaknan yâhâmu mansan yuân yengât nângâm biwi hero otmâ mepaeyekmâ mansan. Mepaeyekmâ yengât den pat buku nombotŋe ekyongoman.

⁵ Yawu gârâmâ Toroa kapi pilâm Makeronia hân yuân takawin sâp yapâek lohimbî belângen manmaiŋe mâtâp maŋguningine sâm mem âlâlâ tuhunenekŋetâ umatŋe kakŋan manmâ gain. Otmu Titonŋe yengât ki eknohop yan yengât gorânihimu biwine orotok sâmu manban. ⁶ Yawu gârâmâ biwinenŋe orotok sâmu manmain yan Anitâŋe mem hewewenŋ tuhunenekmâ mem biwi sânduhân katnekeŋmap. Yawu otmâ Titohât mâtâp mewangimu nâhâlen taka yengât den pat eknohom yan biwine mem hewewenŋ tuhuop. ⁷ Otmu emelâk den ekyongowan ya nângâŋetâ biwiyenŋan hâumu tepyeŋe nângâm kaok nângânihiai. Yakât otmâ lok nombotŋe sâm bâlenihiwi ya kâpekyinjingim sârerenekbi yakât den pat Tito ekuŋetâ biwiŋe huruŋ sâop. Otmu yâkŋe taka den pat ya eknohomu biwine huruŋ sâmu heronŋe dondâ nângâyinjingian.

⁸⁻⁹ Pepa kulemgum katyinjawan ya sâlikuŋetâ biwiyenŋan hâumu tepyeŋe bâleop. Yakât den pat eknohomu nângâmune umatŋe olop. Yawu gârâmâ tepyeŋe bâleop yapâek kuwihakmâ tâŋ tâŋâk manmâ gai. Yawu otmâ sâp yuâmâ tep bâle kakŋan ki mansai. Yakât nângâm tepne heronŋe nângâyinjingim emelâk pepa kulemgum katyinjawan yakât nângâmune ki umatŋe oap. Bulâŋanâk angoân tep bâle kakŋan katyekban. Yawu gârâmâ Anitâŋe nângâyinjingimu kuwihakmâ tâŋ tâŋâk manmâ gam manman bâlenjahât mâtâwân ki kionŋi. ¹⁰ Yeŋe tep bâle nângâwi yamâ kuwihakmâ manman kârikŋahât mâtâp ya watmâ gai. Yakât nângâmune ki umatŋe oap. Yâhâ lohimbî belângen manmaiŋe tep bâle nângâmai yan biwiyenŋe ŋasin otmu hiliwahonomaihât mâtâp watmai. ¹¹ Angoân tep bâle kakŋan katyekban. Yakât otmâ yeŋe anulakmâ yanak eweakbi. Yawu gârâmâ Anitâŋe wawaeyekmâ umam sâyinŋiâkgât nâhât den tem lâum in yawu lok ya den sâm hârewangim matŋe wanŋi. Yakât otmâ lok yanŋe otmu bâleop yâkât tosanŋe yen ki meyeŋsap. Yakât otmâ Anitâŋe nângâmu ârândâŋ oap. Otmu nâku yawuâk nângâyinjingian.

¹² Anitâ biwinenŋe ekmapŋe nekmu ârândâŋ olâk sâm den kulemgum katyinjawan. Lok âlâŋe bukunŋe âlâ mem bâlemu kuk olowot yâk yetgâlâk

nângâm ki kulemgum katyîngiwan. Angoân yeñe biwiyenaje nâhât nângâm manminiwi yakât gulipyongomap sâam den yawu kulemgum katyîngiwan. Den katyîngiwan ya sâlikum nângâwi yan biwiyenaje nâhât nângâm gaminiwi ya keterakyîngiop. ¹³Yakât den pat Titonje taka eknohomu nângâmune biwine huruj sâamu mansan.

Otmu yeñe buku otbangingetâ heronje nanngangiwi yakât den pat gurâ eknohomu nângâm tepne heronje oap. ¹⁴Emelâk yengâlen ki takaop yan yeñe Kiristohâlen biwiyenaje kepeim manbi yakât nângâyîngimune yahatmu ekuwan. Otmu yengâlen takaop yan yengât den ekuwan ya yawuâk manmâ buku otbangingiwi. Yakât nângâmune biwine ârândân oap. Embâñâmbâek den bulâñe kâsikum yîngim gan. Otmu nângâyîngimune yahatmu Tito ekuwan ya yawuâk bulâñe ekuwan. ¹⁵Otmu pepa kulemgum katyîngiwan ya mem taka tiripyongomu sâlikum nângâm buku otbangingiwi. Yawu otmâ Anitâ ewe katmâ nâhât den ya tem lâuwi. Emelâk yengâlen takamu nanngangiwi. Yawu gârâmâ yen pilâyekmâ taka penenihiop ya wangim yapâek yengât dondâhâlâk nângâyîngim mansap. ¹⁶Nâhât den nângâm tem lâuwi yakât otmâ yeñe kârihem kinnomai yakât biwi yâhâp ki oan. Yakât otmâ nângâmune tepne heronje oap.

8

Tepyeñe hewewenje otmu tewetsenñe menduhuwi.

¹⁻²Kiristohât komot Makeronia hânân manmâ arai ya yengât den pat sâamune nângâñet. Yâk yengâlen umatñe topñe topñe teteyîngimu yapâ gâtñaje senñe âlâlâhât pâinmâ manmâ gai. Yawu manmâ gaiâke yamâ benñe Anitâ ikñahâk nângâyîngim tihityenje otmâ biwi heronje kakñan katyekmu manmâ gai. Otmu Yerusalem kapi ambolipñe yengâlen umatñe teteap yakât den pat ekyongomune tepyeñe hewewenje otmu biwi konohâk otmâ tewetsenñe menduhuwi. ³Tewetsenñe menduhuwi yan yeñe engatyeñeâk otmâ tipñe tatyîngiop yapâ gâtñe ewetâek katbi. Nângâmune yawu olop. ⁴Otmu nâñe mâtâp meyingimune Kiristohât komot tânyongonomaihât âinohowi. ⁵Âinohoñetâ nângâyîngimune menduhuwi. Yawu otmâ yamâ Kutdâhâlen biwiyenaje kepeim Anitâ tem lâuwanñim gamai yakât otmâ tewetsenñe ya menduhum katyîngiwi.

⁶Yakât otmâ kândikum emelâk Titonje yengâlen taka Yerusalem kapi ambolipñe yengât den pat ekyongomu tepyeñe nângâyîngim tânyongone sâam tewetsenñe menduhuwi. Yâhâ âlâkuâk yengâlen taka mem hewewenje tuhuyekmu tewetsenñe bunewâk menduhum katñetâ mem ariwuap. Yakât otmâ âi yu sâam wañsan. ⁷Yeñe Kiristohâlen biwiyenaje tinjâk kepeim manmâ gamai. Yakât otmâ mâmâñe otyîngimu manman âlepñahât bulâñe teteyîngimu hewewenje otmâ hoñ bawanginehâlâk nângâm manmai. Yawu otmâ nângân nângânyenje holanakmu yâkât den pat âlepñe hewewenjâk ekyongonjetâ bukulipyeñaje nângânjetâ âilongo otmap. Otmu nen orop biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmu nanngangimain. Yakât otmâ yeñe tewetsenñe bunewâk menduhonomaihât nanngan.

⁸⁻⁹Kiristohât komot Makeronia hânân manmâ araiñe Yerusalem kapi ambolipñe yengât den pat nângâm tepyeñe nângâyîngim emelâk tewetsenñe menduhum katyînginjetâ tap. Yâhâ yeñe Yerusalem kapi ambolipñe yengât tepyeñe yawuâk nângâyîngim mansai me bia sâam yakât nângâm tan. Yawuâk

nāngāyīngim mansai otmuâmâ tewetsenŋe âlâkuâk menduhunjetgât nanŋan. Yakât yuwu sâmunne nāngāŋet. Anŋoân Kiristonŋe âwāŋe orop himbimân âilonŋo tatminiowot. Yawu gârâmâ ikŋahâk lohimbi kerek wawaenenekmâ hânân ge lok otmâ manmâ kawenenŋan kinmu howanân kuŋetâ muop. Yawu manmu kuŋetâ muop yakât huhopŋe nenŋeâmâ himbimân yâhâ manman âilonŋoân manmâ yâhâmbisâin. Yeŋe emelâk Kiristohât topŋe nāngâm henŋenŋuwi. Yakât nāngâm tewetsenŋe in yawu menduhunjet sâmi ki kendâyiŋgiwom.

¹⁰ Yawu gârâmâ âi yukât biwinambâ teteap ya ekyongomune nāngāŋet. Kândikum emelâk Kiristohât komot kapi nombotŋe tatmâ araiŋe tewetsenŋe ki menduhuwi yan yeŋe sâmi tepyeŋe hewewenŋe otmâ in yawu tewetsenŋe menduhuwi. Tewetsenŋe menduhuwi yamâ ki dopŋan oap. Yakât otmâ yâhâpŋeâk menduhunomai yanâmâ âilonŋo otbuap. ¹¹ Kândikum topŋe katmâ tepyeŋe hewewenŋe otmâ tewetsenŋe menduhuwi. Emelâk otmâ yakât dopŋeâk otmâ tewetsenŋe menduhunjetgât nanŋan. ¹² Yawu otne sâmi yan tewetsenŋe tatiŋgiap yakât dopŋanâk menduhum katŋetâ Anitâŋe nāngāyīngimu ârândāŋ otbuap. Yâhâ pato ki tatiŋgiap yanŋe âlâhât pâinmâ tâtâemâk katne sâmi otnomai yakât ki nāngâmâp. ¹³⁻¹⁴ Otmu Yerusalem kapi ambolipŋeŋe hâk sânduhân manŋetgât iri sikumyeŋe pato kâsikum yiŋgim yeŋe umatŋe kakŋan manŋetgât ki yan. Sâp yiwerenŋeâmâ yâkŋe senŋe âlâhât umburuk manŋetâ yeŋe hop sambe kakŋan mansai. Yakât otmâ senŋe âlâlâ tânyongonjetgât nanŋan. Yâhâ gâmâlâk umatŋe âlâ yeŋgâlen tetewuap yanâmâ yâku tânyongonomai. ¹⁵ Yakât yuwu sâmunne nāngāŋet. Emelâk Yura nengât tâmbâlipnenŋeŋe lok ki manmaiâŋen ari manminiwi. Sâp yan Anitâŋe sâmi sot âlâ, kutŋe mana sâmi, omoŋânâk ârândāŋ himbimâmbâ geminiop. Ge hânân tatmu hâwurum yan kâsikum dop konohâk anŋiminiwi. Yakât den pat Mosenŋe kulemguoap ya yawu tap.

“Lohimbi nombotŋe mana dondâhâlâk hâwurum katbi ya bukulipyeŋe kâsikum yiŋgiwi. Kâsikum yiŋgiwi yakât otmâ bukulipyeŋe nombotŋeŋe mana getek hâwurum katbi ya gurâ dopyenŋan olop.” Den yawu tap.

Titoŋe Korinti yeŋgâlen ariwuap.

¹⁶ Anitâŋe biwinenŋe mem hewewenŋe tuhumu yeŋgât nāngāyīngim gamain yakât dopŋeâk Titohât biwiŋe mem hewewenŋe tuhumu yeŋgât nāngāyīngimâp. ¹⁷ Yakât otmâ ki ekuwan yan ikŋe enŋatŋeâk otmâ yeŋgâlen tohowom sâmi biwiŋe hikuop. Yakât nāngâm Anitâ mepaeman. ¹⁸⁻¹⁹ Otmu bukunenŋe âlâŋe Kiristo honŋe bawāŋim yâkât lohimbi kapi tete manmâ ari yeŋgâlen ari den kâsikum yiŋgim manmu nāngâwāŋgi. Yawu gârâmâ Yerusalem kapi ambolipŋe yeŋgât tewetsenŋe menduhum katŋetâ tap ya yâk orop mem ari yiŋginomgât sâmi. Yakât otmâ nâŋe hewewenŋe otmâ bukunenŋe ya Tito orop hāngānyotgomune yeŋgâlen taka tewetsenŋe mendomawot. Otmu yakât kakŋan nâ orop penāŋgiakmâ tewetsenŋe ya mem ari Yerusalem kapi ambolipŋe yiŋginom. Yiŋgimunŋe lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe Kutdâ heronŋe otbāŋim mepaenomai. ²⁰⁻²¹ Nâŋe uwawapŋe bia manmune Anitâŋe nekmu ârândāŋ olâkgâlâk nāngâman. Yawu manmune bukulipŋeŋe gurâ ki nāngâm bâlenihinomai. Lohimbi nombotŋeŋe nâhâitŋe “Tewetsenŋe gulipguap,” sâmi nāngâm bâlenihimaihât tewetsenŋe pato menduhunomai ya âlepŋe galemgum henŋenŋuwom.

²² Yakât otmâ lok kalimbu hângganyongomune takanomai. Yâhâ lok bukunenje kalimbuje yakât yuwu sâmunne nângânet. Yâhâmâ biwiñe hewewen otmu âi topñe topñe mem Kiristohât komot hon bayiñgimu ekñetâ ârândâñ otmu mansap. Otmu yeñe tewetsenje yu menduhunomai yakât nângâm enjat yâhâp ki otmap. Yakât otmâ tânnongoweâk nângâmap. ²³ Otmu nâmâ Tito orop tânahom yen hon bayiñgim manmait. Yâhâ bukuyâhâtñe yuje Kiristohât komot ya yengât sâtgât otmâ tânnongom mansawot. Yawu tânnongomawot yakât nângâm lohimbî dondâhâlâkñe Kiristo mepaemai. ²⁴ Yeñe Kiristohâlen biwiyeñeñe kepeim manmâ gai yakât nângâmunñe yahatmap. Yawu otmâ yengât den pat ya Kiristo komot yuân mansai ekyongoman. Yawu gârâmâ bukulipne yu hângganyongomune yengâlen takanjetâ mem buku tuhuyeknomai. Mem buku tuhuyeknomai yakât kakñan âwurem ari bukulipyeñe yakât ekyongonjetâ nângânomai. Nângâm nâhâitñe “Korinti yengât bulâñanâk sâmap,” sânomai.

9

Pauloñe Korinti yengât nângâmu yahalop.

¹ Kiristohât komot Yerusalem kapiân mansai ya tânyongone sâm tepyeñe hewewen otmu tewetsenje menduhum katñetâ tap. Yakât otmâ in yawu katmâ metenjet sâm ki sâyiñgian. ² Emelâk tepyeñe hewewen otmu tewetsenje menduhuwi yakât nângâm Makeronia hânân Kiristohât komot tai ya yengât senyenjan mepaeyekmâ yuwu sâm ekyongowan. “Kândikum emelâk Kiristohât komot Korinti kapiân mansaiñe Yerusalem kapi ambolipñe yengât tepyeñe nângâm tewetsenje nombotñe menduhum katñetâ tap. Yâhâ sâp yuâmâ bâiñe menduhum katnomosai. Yakât otmâ yeñe gurâ tewetsenje menduhum katñetâ takaek sâm mambotyñgim tai.” ³⁻⁴ Den yawu ekyongowangât yeñe tewetsenje ki menduhum katñetâek Makeronia ambolipñe orop yengâlen pârâk sânsânâk takanom yan anulaknomai. Otmu nâhâitñe “Imbiâk kâitnongop,” sâñetâ nâ gurâ yawuâk anulakbom. Yâhâ yuwu anulakmaingât bukulipnenñe yu angoân hângganyongomune yengâlen takanomai. ⁵ Emelâk yeñe tewetsenje katmunñe ariwuap sâm den hikum katbi. Yakât otmâ yengâlen taka mem hewewen tuhuyekñetâ menduhum katñetâ dopñan otbuap yakât kakñan ninak takawom. Takawom yan tewetsenje menduhum katñetâ tatbuap ya ekmâ yeñe tepyeñe hewewen otmu menduhuwi nângâwom.

Topñe yuwuhât Anitâñe lâtâpnongomap.

⁶ Yeñe tepyeñe hewewen otmu tewetsenje tânyongonomai yanâmâ Anitâñe senje âlâlâ lâtâpyongowuap yakât nângâm den âlâen hâum sâmunne nângânet. Lok âlâñe nep tiñeñe tuhumm sot kâmetbuap yakât yakât bulâñe getek membuap. Yâhâ lok âlâñe nep pato tuhumm sot kâmetbuap otmuâmâ bulâñe kiñgitñe orowâk membuap. ⁷ Yâhâ lohimbîñe tep hero kakñan manmâ nembe kalem otyiñgimai yamâ Anitâñe nângâyiñgimap. Yakât nângâm yeñe biwiyeñahât topñe ikñeâk ikñeâk nanñangimai yakât dopñan tewetsenje katnomai. Otmu tewetsenje katnomai yan hâkñan kakñan ki katnomai. Me bukulipyeñe yengât senyenjan kinmâ tewetsenje tiñeñe katñetâ yâkñe yekñetâ anulakmai nângâm “Tewetsenje ombetâek katnom,” yawu ki nângânomai. ⁸ Anitâñe wawaeyekmâ lâtâpyongowuapgât dop tap. Yakât nângâm buku nombotñe yekmâ tepyeñe hewewen otmu nembe kalem otyiñgim tânyongone sâm ki

pâpgunomai. Tânyongonjetâ nombotnje yerjan tatbuap yaŋe âlepnje dopyerjan otbuap. ⁹ Emelâk lok âlâŋe lohimbî nembe kalem otmai ya yengât nâŋgâm den yuwu kulemguop.

“Lohimbîŋe senŋe âlâlâhât umburuk manmai yekmâ tepyeŋe hewewer otmu tânyongomai. Yakât nâŋgâm Anitâŋe lok yawuya yengât nâŋgâyîŋim tihityeŋe otbuap.” Den yawu tap.

¹⁰ Otmu yeŋe tepyeŋe hewewer otmu lohimbî senŋe âlâlâhât umburuk manmai ya tânyongonjetgât Anitâŋe lâttâpyongomap. Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Âi nep mem kâmet tuhumain ya Anitâŋe lukulemu bulâŋe kiŋgitŋe orowâk tetemap. Yakât dopŋeâk yeŋe lohimbî nombotŋe nembe kalem otyîŋginomai yan lâttâpyongomu lohimbî sesengâ tânyongonomaihât dop. ¹¹⁻¹² Otmu Kiristohât komot nombotŋeŋe senŋe âlâlâhât umburuk mannomai yakât den pat ekyongomune nâŋgâŋetâ tepyeŋe hewewer otmu tânyongomai yan Anitâ mepaenomai. ¹³ Otmu yeŋe Kiristohât den pat âlepŋe ya nâŋgâm biwiyerjan katmâ yâkâlen biwiyerŋe tiŋâk kepeim manmâ gai. Yawu manmâ tepyeŋe hewewer otmâ tânyongonomai yan yengât nâŋgâm “lohimbî kalemyeŋe orop,” sâm yakât Anitâ mepaenomai. ¹⁴ Anitâŋe ikrâhâk lâttâpyongom mem hewewer tuhuyekmu tânyongonomai yakât otmâ yâkŋe yengât nâŋgâm Anitâ ulitgunomai. ¹⁵ Anitâŋe nanŋe Yesu Kiristo hâŋgângumu giop. Nanŋahât nâŋgâm hop sambe lâttâpnongomap. Yawu otmap yakât otmâ orowâk mepaem mannom.

10

Pauloŋe sârereakmâ ekyongop.

¹⁻² Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâm nâ ewe katneknomai. Kiristone hânân yu huruŋ huruŋ manmâ lohimbî lohottjan otyîŋgiminiop. Lohottjan otyîŋgiminiop yawuâk nâŋe yen otyîŋgiman. Yawu gârâmâ yengâlen gâtŋe lok nombotŋeŋe nâhât yuwu otmap sâmai. “Yâkŋeâmâ loggât nâŋgân nâŋgân perâkŋe ya watmâ den eknongomap. Kâlepŋehen ari manmap yan den kâlâpŋe orowâk katningimu takamap. Yâhâ orowâk tatmain yanâmâ den lohottjan eknongomap.” Yawu sâmai. Wongât otmâ nâhât den belâŋen sâmai? Nâŋe yengâlen taka lohimbî senyerjan kinmâ den kâlâpŋe orowâk sâyîŋgiwomgât nanŋai me? Ya otbomgât dop tap. Yamâ yeŋe ewe katneknomaihât nâŋgâm lohottjan ekyongoman. ³ Bulâŋanâk lohimbî hârok yengât biwiyerjambâ nâŋgân nâŋgân âlâlâ tetemap ya yawuâk biwinambâ tetemap. Yamâ benŋe nâŋe lohimbî engatyerjan geman yan loggât nâŋgân nâŋgân ki watmâ engatyerjan geman. ⁴⁻⁵ Nâŋeâmâ Anitâhât wâtŋan kinmâ Kiristohât den pat âlepŋe lohimbî belâŋen mansai ya ekyongoman. Otmu Anitâhât biwiŋan nâŋgân nâŋgân âlâlâ tatmap ya Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem biwinan katmu lohimbî nombotŋeŋe den kakŋan sahaŋgimai ya kâsikum yîŋgimune nâŋgâŋetâ keterakyîŋgimap. Otmu lohimbî nombotŋeŋe yerjahât nâŋgâŋetâ yahatmu nâŋgân nâŋgân âlâlâ biwiyerjambâ tetemap ya watmai. Yawu otmap Anitâhât den yakât nâŋgâŋetâ gemap. Yâk gurâ yawuâk Kiristohât den pat ekyongomune nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyerŋe katmâ tem lâuwangimai. Yawu otmâ loggât nâŋgân nâŋgân yakât nâŋgâŋetâ tâŋât otmap. ⁶ Otmu yeŋe yâkâlen biwiyerŋe tiŋâk kepeim tem lâuwangim manŋetâ taka yekbom. Sâp yan lohimbî nombotŋeŋe ândâpyeŋe kârikŋe otmâ nâhât den pilâmai yamâ sâm hâreyîŋgimune matŋe yîŋginomai.

7 Yeŋe lok âlâ me âlâhât kut patyeŋe nâŋgâŋetâ yahatmap. Yawu otmai yakât nâŋgâmune ki ârândâŋ oap. Yeŋgâlen gâtŋe lok nombotŋe nenŋe Kiristohât sâtŋât otmâ den kâsikum yingim mansain nâŋgâm yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmap. Otmu nâ gurâ yawuâk Kiristohât sâtŋât otmâ den kâsikum yingim mansan nâŋgâman. Yakât otmâ yâkŋe yeŋahât nanŋangimai yawuâk nâhât nâŋgânihimbâi. ⁸ Kutdâŋe ikŋe sâtŋât aposolo katnekmu âi meman. Âi mem ikŋe komot hânŋan kulemŋan manmâ arai ya yeŋgâlen ari den kâsikum yingiman. Den kâsikum yingimune nâŋgâŋetâ keterakyingimu manman âlepŋahât bulâŋe teteyingimu mansai. Yakât nâŋgâmune yahatmu yeŋgât den pat lohimbî ekyongoman. Yâhâ biwi nâŋgân nâŋgân yeŋe mem hâlim tuhuyingiman sâŋ Kiristohât den ya tâŋ tâŋâk kâsikum yingiman. Âi yawu meman yakât otmâ takawom yan lok nombotŋe sâŋ bâlenihimaiŋe anjun nihinomaihât dop ki otbuap. ⁹ Yâhâ den kulemgum katyingian yu sâlikum nâŋgâm ki gorâyingiwuap. ¹⁰ Otmu yeŋgâlen gâtŋe lok nombotŋe nâhât yuwu otmap sâmai. “Kâlepŋehen ari manmâ den kâlâpŋe orowâk kulemgum katningimu takamap ya sâlikum nâŋgâmune sâtŋe kârikŋe otmap. Yâhâ takamu orowâk tatmain yan den lohotŋan eknongomu nâŋgâmune tâŋât otmap.” yawu sâmai. ¹¹ Nâŋe kapi kâlepŋehen manmâ den kâlâpŋe orowâk kulemgum katyingiman. Yâhâ yeŋgâlen takawom yan yawuâk otyingiwom. Lok sâŋ bâlenihimai ya den yu ekyongonetâ nâŋgânomai.

¹² Yeŋgâlen gâtŋe lok nombotŋe bukulipyenŋe yeŋgât nâŋgâŋetâ gemap. Yawu otmâ yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu yeŋe nâŋgân nâŋgân watmâ manmanyeŋe ekŋetâ ârândâŋ otmu lok kunlipyenŋe manne sâŋ otmai. Yawu otmai yan otmâ tâpikgumai. Yakât otmâ yâkŋe otmai yawu otbomgât ki nâŋgâman. ¹³ Nâmâ Anitâŋe âi sâŋ nihiop yamâ yuwu. Kiristohât aposololipŋe otmu hoŋ bawalipŋe nombotŋe âi topŋe katmâ den pat âlepŋe lohimbî ekyongom gai. Lohimbî ya yeŋgâlenâk âi torokatmâ tuhuwomgât ki sâŋ nihiop. Nâmâ pâku lohimbîŋe Kiristohât den pat âlepŋe ki nâŋgâmai ya yeŋgâlen ari ekyongomune nâŋgânomaihât âi sâŋ nihiop. Yakât otmâ yeŋgâlen taka topŋe katmâ den pat âlepŋe ya ekyongowan. Ekyongomune nâŋgâm yâkâlen biwiyenŋe kepeim manmâ gai. Yakât otmâ yeŋgât nâŋgâmune yahatmu yeŋgât den pat ya lohimbî ekyongoman. ¹⁴ Yâhâ nâŋe yeŋgâlen taka den pat âlepŋe puwâk ekyongowan yan Anitâŋe nâhât âi lukulemu bulâŋe yeŋgâlen teteop. ¹⁵ Yâhâ yeŋgâlen ki takawan yan bukulipne nombotŋe yeŋgâlen taka Kiristohât den pat âlepŋe puwâk ekyongonetâ nâŋgâŋetâ bulâŋe olop mâne Anitâŋe nine âi lukulemu bulâŋe Korinti yeŋgâlen teteyingim gap yawu sâŋ lohimbî ekyongombâmgât dop ki otbâp. Nâŋe Anitâhât tem lâum Kiristohât den kâsikum yingimune nâŋgâm yâkâlen biwiyenŋe kepeim biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe galemahom heŋgenomaihât biwinanŋe meyekmâ mansan. ¹⁶ Yawu otnomai yanâmâ pilâyekmâ pâku lohimbî bârâ betŋehen mansai yeŋgâlen ari Kiristohât den pat âlepŋe ekyongowom. Yâhâ pâku lohimbî yeŋgâlen ari den kâsikum yingimune nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenŋe kepeinomai. Yawu otnomai yanâmâ Anitâŋe nâhât âi lukulemu bulâŋe teteap sâŋ heronŋe nâŋgâwanŋim bukulipne yakât ekyongowom.

¹⁷ Den yan yuŋe emelâk poropete âlâŋe den kulemguoŋe ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbî âlâ me âlâŋe bukulipnenŋe nâŋgâningiŋetâ yahalâk sâŋ

ki mepaeaknomai. Yâhâ Kutdâyeņaje mâmâņe otyingimu manman âlepņahât bulâņe yeņgâlen teteap yakât Kutdâyeņahât nâņgâņetâ yahatmu bukulipyeņe ekyongonomai.” Yawu tap. ¹⁸ Lohimbi âlâ me âlâņe yeņahât nâņgâņetâ yahatmap yamâ Anitâņe nâņgâyiņgimu gemap. Yâhâ Anitâņe lohimbi âlâ me âlâhât biwiyeņe ekmu ârândâņ otmap yamâ nâņgâyiņgimap.

11

Pauloņe aposolo perâkņe yeņgât topyeņe sâm teteop.

¹ Lok nombotņaje yeņgâlen taka yeņahât nâņgâņetâ yahatmu mepaeakmai ya ki kuyiņgimai. Yawu gârâmâ nâku yawuâk mepaeakmune ki kunihino-mai. ² Kiristoņe âwurem ge meyekmu himbimân yâhâ manman kârikņan mannomai. Yakât Anitâņe pat kuyiņgiop. Pat yakât bulâņe biatyiņgimapgât Kiristohâlenâk biwiyeņaje tiņâk kepeim târârâhâk manņetgât naņgan. Anitâņe mem hewewej tuhunekmu tepne nâņgâyiņgim mansan yakât topņe nâņgâņetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nâņgâņet. Lok âlâņe baratņe, imbi sihan, lok sihan âlâhâlân pat kuwaņgiwuap. Pat kuwaņgiwuap yakât kakņan lok ondop yeņgâlen arimap sâm âwâņaje galemgum manbuap. Yakât dopņeâk nâņe Kiristohât den pat âlepņe kâsikum yiņgimune nâņgâm biwiyeņan katmâ yâkât pat manmâ gai. Yâhâ yeņe Kiristo betgumai sâm biwinaņe nâņgâyiņgim mansan. ³ Sâp yiwerene yuâmâ Kiristohâlen biwiyeņaje tiņâk kepeim târârâhâk mansai. Emelâk Satanne hambe hâtgum Aram imbiņe, kutņe Ewa sâm, yâkâlen tetem yuwu sâm kâitguop. “Nâhât nâņgân nâņgân watmâ otbuat yanâmâ nâņgân nâņgâņe pâroņ sâmu yu me ya topņambâek nâņgâwuat.” Yawu sâm kâitgumu yaņak hiliwahop. Yakât dopņeâk lok nombotņaje yeņgâlen taka eņgatyeņan gem kâityongoņetâ Kiristo betgumaihât nâņgâm ketet otman. Yakât otmâ yuwu sâmune nâņgâņet. ⁴ Anitâņe Yesu hâņgângumu ge olop miop yakât den pat ekyongomune Wâtgât mâmâņahât Heakņe mem hewewej tuhuyekmu nâņgâņetâ bulâņe olop. Yâhâ sâp yuâmâ lok nombotņaje yeņgâlen taka Yesuhât den kelanğatmâ ekyongomai. Den ya nâņgâņetâ bulâņe olâkgât Wâtgât mâmâņahât Heakņe ki mem hewewej tuhuyeksap. Yakât otmâ wuânņe mem hewewej tuhuyekmu nâņgâņetâ bulâņe otmap?

⁵⁻⁶ Lok yaņe den âlonoņo loņgo ekyongoņetâ nâņgâņetâ ewe membe otmap. Yakât otmâ nâņgâyiņginețâ yahatmu kut “aposolo” yongonmai. Yâhâ nâņeâmâ den sâmune nâņgâņetâ kâiâkņe otmap. Yamâ Anitâ yet Kiristo yetgât topyetņe nâņgâm heņeņguan. Yakât otmâ yâk yetgât den bulâņe kâsikum yiņgimune nâņgâņetâ keterakiņgimap. Yakât otmâ lok ondop yu “lok aposolo” sâm yongonsai yuņe den ekyongomai yaņe nâhât den ki wangiap. Yawu naņgan.

⁷ Anğoân yeņgâlen taka Kiristohât den pat âlepņe kâsikum yiņgiwan yan tânnohoņet sâm ki ulityongominiwan. Yen umatņe yiņgiman sâm nep mem yapâ tewetsenņe mem dâim sot me senņe âlâlâ puluhuakmâ manban. Yawu otmune âlonoņo manbi yakât wongât nâņgânihiņetâ bâleap? ⁸ Otmu yen orowâk manmâ den kâsikum yiņgiminiwan yan Kiristohât komot kapi nombotņeâmâ yeņe eņgatyeneâk otmâ senņe âlâlâ tânnohominiwi. Yawu tânnohoņetâ Kiristohât den yen kâsikum yiņgiminiwan yan yâk yeņgât iri sikum mem gulip tuhuwan yakât dopņe oap. ⁹ Otmu senņe âlâlâhât umburuk otmâ manban sâp yan Kiristohât komot Makeronia ambolipņe nombotņaje

senje âlâlâ mem taka tânnohowi. Yakât otmâ yeje tânnohoyetgât ki sâwan. Topje yawuhât yen orop manmâ gawin yan yeje ki tânnohom hâhiwin nângâwi. Otmu sâp yupâek tânnohoyet sâm ki ulityongowom. ¹⁰⁻¹¹ Bulâñanâk biwinañe kepeiyekmâ mansan. Otmu Kiristohât den bulâñe biwinañe tatmap ya sâm tetem ekyongoman yakât Anitâñe nanñap. Yakât otmâ den kâsikum yingim gan yan umatñe ki yingimune hâhiwin nângâm gai yukât den pat lohimbijñe sâm haok tuhuñetâ Akaia hân ambolipñe kerekñe nângânomai.

¹² Lok nombotñeñe yengâlen taka den kâsikum yingiai ya yengât nângâñetâ yahatmu aposolo sâm yongonsai. Yâkñeâmâ nâhâitñe “Âi tuhum hoñ bayingimay yakât dopñeâk nengu hoñ bayingimain,” sâm hâkyeñe mepaemai. Nâñeâmâ hâmeñe barahâk Kiristohât den kâsikum yingim gan yawuâk kâsikum yingim yâhâwom. Yawu otmune lok hâkyeñe mepaemai ya yengât topyene tetekñan yuwu tetemu eknomai. Kiristone âi ki sâm yingiop ¹³ Yâhâmâ aposolo perâkñe. Kiristone âi sâm nihiop ya mem gaman. Yakât dopñeâk oain sâm oain sâm otmâ topyene kurihiakmâi. ¹⁴⁻¹⁵ Amboyeñeâmâ Satan. Yâkñe kâitngomawân Anitâhât anelo hâtgumap. Amboyeñeñe otmap yakât nângâm hoñ bawalipñeñe gurâ topyene kurihiakmâ yengâlen taka kâityongowi. Taka kâityongom orotmeme otmain yuwu otmâ manñetâ Anitâñe yekmu ârândân otbuap sâm meme sâsâ tuhuyekñetâ lohotñe otbi. Yawu otmâ nângâyingijñetâ yahatmu kut “aposolo” sâm yongonsai. Yamâ benñe amboyeñeñe otmap yawuâk oai yakât otmâ nângâmune ki sâtñe oap. Otmai memai yakât matñe umatñe Anitâñe dopyeñan yingimu menomai.

Paulo mem âlâlâ tuhuñetâ umatñe kakñan manop.

¹⁶ Emelâk den yan ya torokatmâ sâmune nângâñet. Den sâm aran yu nângâm nâhâitñe “Nângân nângânñe gulip otmu mepaeaksap.” Yawu sâñetâ ki ârândân otbuap. Yawu nângâmâi yamâ ihilâk nine topne ekyongomune nângâñet. ¹⁷ Hâkne mepaem den sâwoman yuâmâ Kutdânenñeñe biwinañe ki katsap. Yuâmâ lok nângân nângânñeñe bia yengât biwiyeñambâ den tetemu ihilâk sâmai yawu sâwoman. ¹⁸ Yawu gârâmâ angoân yuwu sâmune nângâñet. Lohimbi kiñgitñe orowâkñe bukulipyeñeñe nângâyingijñetâ yahalâkgât yeje enñatyene watmâ hâkyeñe mepaemai. Yâkñe otmai yawuâk otbom. ¹⁹ Yenâmâ nângân nângânñeñe orop manmâ yu me yakât topñambâek nângâm mansai. Yawu gârâmâ lok nombotñe nângân nângânñeñe gulip otmu den ekyongom meme sâsâ tuhuyeksai ya ki watyekñetâ ariai. ²⁰ Lok yawuñeñe yengâlen taka yuwu yawu otñet sâm meme sâsâ tuhuyekñetâ nângâm tem lâuyingimai. Otmu den kâsikum yingimai yan senje âlâlâ bât kandiân nemai. Bât kandiân nem watyekñetâ iri sikumyeneñe biatyingiwuap. Otmu yeñahâk galem karakmâ yengât nângâyingijñetâ gemu sâyingim mem bâleyekmâi. ²¹ Yâkñe yawu otyingijñetâ nângâyingijñetâ yahatmap. Yâhâ nâñeâmâ yen orop biwinañeñe kepeiakmâ mannongât nângâm lohotñan otyingiman. Yawu otmune nâhât nângânihiñetâ gemap.

Yawu gârâmâ lok yanñe yeñahât nângâñetâ yahatmu hâkyeñe mepaemai yakât dopñeâk hâkne mepaewom. Lok nângân nângânñeñe bia yengât biwiyeñambâ den tetemu ihilâk sâmai yakât dopñeâk yuwu sâmune nângâñet. ²² Yâkñe yeñahât nângâñetâ yahatmu “Nenâmâ Yura ambolipñe,” sâmai, nâ gurâ yawuâk. Me “Anitâñe Isirae lohimbi buku otningim gap,” sâmai, nâ gurâ yawuâk. Me “Anitâñe tâmbânenñe Awarahamgât pat kuwanñiop yakât bulâñe menom,” sâmai, nâ gurâ yawuâk. ²³ Me “Kiristo hoñ bawanñim mansain,”

sâmai, nâ gurâ yawuâk. Yamâ benje nâñeâmâ Kiristo hoŋ bawangim otman meman yuŋe yâkŋe otmai memai ya wangiap. Den yan yu nângâm nâhâitŋe “Biwiŋe hâlim milim otmu mepaeakmap,” ya âlepŋe sânomai. Nâñeâmâ Kiristohât den pat âlepŋe lohimbi kâsikum yingim hâhiwin bâleŋe nângâm gan. Otmu sâp dondâhâlâk mem pâi emetŋan katneketâ manban. Otmu dondâhâlâk nohoŋetâ bâsok muminivan yakât topŋe yuwu. ²⁴ Yura nengât papatolipnenŋe sâm hârenihinetâ yan tâk âlâ sâtŋe metŋe yaŋe kândâtŋan dondâhâlâk lawitnekmâ hâkne orowâk mem gahaewi. Yawu otnihim gaŋetâ mome olop. ²⁵ Otmu Roma yengât tembe lâulipyeŋe kapamŋe nohoŋetâ kalimbu olop. Otmu sâp âlâen Anitâhât hotom umai yengât kunlipyeŋe sâŋetâ kâtŋak nohowi. Otmu pâku lohimbi yengâlen ari Kiristohât den pat âlepŋe ekyongowe sâm waŋa meminiwan. Gârâmâ waŋa kalimbuñeâmâ bâlewi. Yâhâ sâp âlâen waŋaŋe saruân guhulop yapâ wahap târâpŋe mem yoloŋ yoloŋ otmâ bam gam tatmune hilâm konok pesuk sâmu mem tetenekbi. ²⁶ Otmu lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ arai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepŋe ekyongominiwan yan to papato hâtikumune uwurup patoŋe bâsok dânekmâ ariminiop. Otmu kapiyeŋan yâhâm geminiwan yan kapilipne Kiristohât den nângâŋetâ gemu bet pilâmaiŋe pâku lohimbi biwiyenŋan kioŋetâ nohone sâm otnimiwi. Otmu kapi pilâm mâtâwân ariminiwan yan lok komborâŋe bâsok hilipnohomiwi. Otmu mâtâp kâlep arim takaminiwan yan hewukŋahât sâtŋe metŋaŋe wanginekmuniop. Otmu waŋaen manminiwan yan saru bâlemu umatŋe âlâlâ tetenihiminiop. Otmu lok perâkŋaŋe topyeŋe kurihiakmâ Kiristohât komolân torokatmâ nângân nângânyeŋe mem gulip tuhuyiŋiŋetâ hiliwahomai sâm yâk yengât nângâm ketet otnimiwan. ²⁷ Otmu Kiristohât den kâsikum yingiminiwan yan hâhiwin pato nângâminiwan. Otmu sâp âlâen omoŋe aman âlepŋe ki iminiwan, me sâp âlâen sot ki neminiwan, me sâp âlâen hâk katipŋahât umburuk otmâ omoŋe bâlâpŋahât otnimiwan. ²⁸ Otmu umatŋe topŋe topŋe kaknan yâhâmu hâhiwin nângâm gawan ya pâŋe tâlâwâk ekyongoan. Otmu Kiristohât komot yengâlen umatŋe âlâlâ kakyenŋan yâhâmap yan mem hewewerŋe tuhuyekbehât nângâm biwine ki huruŋ sâmap. ²⁹ Lohimbi âlâ me âlâhâlen umatŋe âlâ teteyiŋimap ya nâŋe lâuyiŋim mem sânduk tuhuyekman. Otmu lohimbi âlâ me âlâŋe bâleŋahât pangonân kionmai yan tepne dondâek nângâyiŋiman.

³⁰ Nâŋe ninahât nângâmune yahatmu mepaeakbehât yeŋe nanŋai me? Yâhâ nâmâ lohotŋe manmâ gamune Anitâŋe mâmâŋe otnihimu âi tuhumune bulâŋe tetem gap yakât nângâm mepaem den ya ekyongoan. ³¹ Kutdânenŋe Yesu ikŋe âwâŋe, Anitâ, yâk konok mepaeman. Yakât otmâ den ekyongoan yu bulâŋanâk ekyongoan ya ikŋak nanŋap.

³² Umatŋe âlâ tetenihiop yakât bâiŋe sâmune nângâŋet. Anŋoân topŋe katmâ Yesuhât den pat âlepŋe ya Damasiko kapi ambolipŋe ekyongowe sâm yan ariwan. Yâhâ Yura papatolipnenŋe Kutdâhât den nângâŋetâ gemu bet pilâmaiŋe kapi yakât lok kutdâ kutŋe Arita, yâkât amutgen kiap âlâ manop yaŋe pâi emetŋan mem katnehâk sâm ekuwi. Ekuŋetâ tembe lâulipŋe mem katyekmu mâtâp sâtŋan nâhât sip galem otmâ kinbi. ³³ Sip galem otmâ kinbi yakât den pat nângâm saka saka pato yakât kâlehen tatmune bukulipnaŋe paŋ kârikŋe kâlep pato yakât manu lauŋambâ katneketâ yaehen gewan. Yapâ gem yok pilâm kewewetyekmâ ariwan.

12

Pauloŋe himbimân yâhâ kulem âlâ tetemu ehop.

¹ Lok nombotŋaŋe yengâlen taka hâkyeŋe mepaeakmai. Yawu otjetâ yeŋe nâŋgâyinŋjetâ yahatmap. Yawu gârâmâ nâŋe ninahât nâŋgâmune yahatmu hâkne mepaeakbom yamâ yeŋe ki nâŋgânihinjetâ yahatbuap nâŋgâman. Yamâ ihlâk sâmunne nâŋgâŋet. ² Emelâk Kutdâŋe nâŋgânihimu Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe biwine mem purik pilâmu kulem âlâ tetemu ekban, me umutnaŋe ari kulem âlâ ehop yakât topŋe ki nâŋgâm heŋŋeŋguan. Anitâ ikŋak naŋgap. Sâp yapâek manmâ gamune yambu 14 pesuk yap. Yakât nâŋgâmune yahatmu topŋahât sâmunne nâŋgâŋet. Nâŋe Kiristo orop biwinetŋe kepeiakmâ konohâk otmap. Yakât otmâ Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe menekmu himbimân yâhâwit. ³ Yakât âlâkuâk sâmunne nâŋgâŋet. Menehop yan biwine mem purik pilâmu kulem âlâ ekban, me umutnaŋe ari ehop, yakât topŋe ki nâŋgâm heŋŋeŋguan. Anitâ ikŋak naŋgap. Yawu gârâmâ menekmu Anitâhât kalam, kutŋe Paratisi, himbimân tap yan yâhâwit. ⁴ Yâhâwit yan Kutdâŋe den eknohop ya ki sâm tetem ekyongowuat sâm kunihiop. ⁵⁻⁶ Yakât otmâ ninahât nâŋgâmune yahatmu ki mepaeakmâ yakât topŋe sâm tetem ekyongowom. Yawu gârâmâ sâm tetem ekyongowom otmuâmâ den bulâŋanâk ekyongowom. Yakât otmâ den ya ekyongomune nâŋgâm nâhâtŋe “Nâŋgân nâŋgânŋe gulip otmu mepaeaksap,” yawu sânomai yamâ nâŋgâm hilipgum sânomai. Yâhâ otman meman yakât lohimbine nâŋgâŋetâ yahatmap. Yâhâ ya wangim nâŋgânihinjetâ dondâ yahatmu mepaenekmai hât emelâk himbimân yâhâ kulem ekmâ den nâŋgâwan yakât topŋe ki sâm tetem ekyongowom. Gârâmâ umatŋe âlâlâ kaknan yâhâmu lohotŋe otman yan Anitâŋe mâmâŋe otnihimap. Yakât ekyongomune Anitâhât nâŋgâŋetâ yahatmu mepaenomai.

⁷ Satanŋe mâtâp maŋguningim hâhiwin kakŋan katnenekmap. Yâhâ nâŋe himbimân yâhâ kulem ekmune âlâ kândâkdâ olop yakâlâk nâŋgâm hâkne mepaemangât Anitâŋe Satan nâŋgâwanŋimu hâhiwin pato nihimu wâtne orotok sâmu manman. Yakât otmâ ninahât ki nâŋgâmune yahatmap. ⁸ Hâhiwin nihimu wâtne orotok sâop ya âlâkuâk wâtne tiŋ tiŋ sâek sâm Kutdâ ulitguwan. Otmu yakât kakŋan yâhâpŋe kalimbunŋe ulitgumune yuwu sâm eknohop. ⁹ “Wâtge ki tiŋ tiŋ sâmu manbuat. Yawu gârâmâ biwihe gemapŋât Wâtŋât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋumune ge mem hewewerŋe tuhuhekuap. Yawu gârâmâ hâhiwin pato nâŋgâm wâtge orotok sâwuap yan nâhât wâtnan kinbuat. Wâtnan kinmâ nâ Wâtŋât Amboŋe yakât topŋe nâŋgâm heŋŋeŋguwat.” Yawu sâm eknohop. Yakât otmâ hâhiwin nâŋgâwom yan ya sânduk sâekgât ki ulitguwom. Kiristohât wâtŋan kinmâ hoŋ bawanŋimune lohimbine yengâlen bulâŋe teteap yakât den pat lohimbine ekyongowom. ¹⁰ Kiristohât den pat lohimbine ekyongomune nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋe katŋetŋât hoŋ bawanŋiman. Yawu otmune lohimbine nombotŋaŋe nâŋgâm hâkâŋ otmâ hâim hilitnekmai. Otmu lohimbine nombotŋaŋe mem âlâlâ tuhunekŋetâ hâhiwin kakŋan manmune wâtne orotok sâmap. Wâtne orotok sâmap yan Kiristohât wâtŋan kinmâ biwine ki gemap.

Pauloŋe Korinti ambolipŋe buku otyinŋiop.

¹¹ Lok nâŋgân nâŋgânyeŋe bia yengât biwiyeŋambâ den tetemu ihlâk sâmai yakât dopŋeâk den ekyongoan. Yakât otmâ nâŋgâmune ki ârândâŋ oap. Yawu gârâmâ yeŋe lok perâk yengât nâŋgâŋetâ yahatmu kut “aposolo” sâm yongonsai yakât nâŋgâm den yu ekyongoan. Yeŋe nâhât lok inŋe mansap

sâmai. Yawu gârâmâ âi memune bulâñe tetem gap yañe lok perâkñeñe âi menjetâ bulâñe teteap ya wangiap. Yakât yuwu sâmunne nâñgâñet. ¹² Kiristohât aposololipñeñe yâkât wâtñan kinmâ kulem topñe topñe menjetâ lohimbñe ekñetâ âlâ kândâkdâ olop. Otmu nâñeâmâ yengâlen taka kulem topñe topñe memune ekbi. Ya ekñetâ keterakyiñgimu “aposolo” sâm nohonbâi. ¹³ Nâñe yengâlen taka Kiristohât den kâsikum yingimune manman âlepñahât bulâñe âlâlâ teteyiñgiop. Yañe Kiristohât komot nombotñe yengâlen ari den kâsikum yingimune bulâñe teteyiñgim gap ya wangiap. Yawu gârâmâ yâkñeâmâ senñe âlâlâ tânnohom gai. Yâhâ yeñeâmâ senñe âlâlâ ki tânnohowi. Otmu nâñe gurâ yen den kâsikum yingiwani yakât hâmenñe nihñet sâm ki ulityongowan. Yakât otmâ wongât nâñgâm bâlenihai?

¹⁴ Nâmâ sâp ki kâlep otmuâk kapi yu pilâm kalimbuñe yengâlen takawom. Yeñe Kiristohâlen biwiyenñe kepeim tem lâuwangñetgât nanñan. Yakât otmâ umatñe yingimune hâhiwin nâñgâmaiñet tewetsenñe me senñe âlâlâhât ki ulityongowom. Emelâk nâ niniâk yengâlen taka Kiristohât den pat âlepñe puwâk ekyongomune yâkâlen biwiyenñe katbi. Yawu otyiñgiwan yapâek âwâyeñe yawu otmâ mansan. Yakât topñe nâñgâñetâ keterahâkgât yuwu sâmunne nâñgâñet. Nimnaom titipâñe âwâ mâmâlipyeñe ki galempongomai. Âwâ mâmâlipyeñeâmâ galempongomai yakât dopñeâk nâñe yen galempongomai mansan. ¹⁵ Yakât otmâ yeñe Kiristohâlen biwiyenñe kepeim manmâ manman kârikñahât bulâñe menomaiñet nâñgâm hon bayiñgiman. Otmu nâñe hâkne siwirañom in tatbomgât ki nâñgâman. Yawu hon bayiñgim manmâ yâhâwom yan nâhât nâñgâniñetâ gewuap me?

¹⁶ Emelâk yengâlen takawan yan umatñe yingimune hâhiwin nâñgâmaiñet tewetsenñe me senñe âlâlâhât ki ulityongowan ya nanñai. Yawu gârâmâ yengâlen gâtñe nombotñe nâhât yuwu nâñgâmai. “Pauloñe bukuyâhâñe yâhâp hâñgânyotgomu takaowot. Taka Yerusalem yengât tewetsenñe menduhum yingiwani ya mem âwurem ari wanowot. Mem ari wanmutâ tewetsenñe nombotñe mem gulip tuhuop,” nâhât yawu sâmai. ¹⁷ Yawu sâmai yamâ girawu otmâ kâityongowan? Yâhâ hâñgânyotgomune yengâlen takamutâ tewetsenñe menduhum yitgiwi ya ki newan. ¹⁸ Otmu bukuyâhâñe hâñgânyotgomune yengâlen takaowot. Sâp yan Titonñe pilâm tatbe sâm otmu meme sâsâ tuhum hâñgânyotgowani. Yâhâ Tito orop dopnetñe konohâk. Yakât otmâ nâñe biwinañe nâñgâm otman meman yawuâk otmap. Yâkñe yawu manmap yakât otmâ yengâlen taka tewetsenñe miowot ya ki mem gulip tuhuowot. Yawu nanñan.

¹⁹ Bukulipne, yeñe den sâm aran yu nâñgâm nâhâitñe “Eweakmâ den yu ekonngoap,” nanñai mon? Nâmâ Anitâhât senñan yuwu sâmunne nâñgâñet. Nâ ki eweaksan. Kiristo orop biwinetñeñe hikuakmâ konohâk otmap. Yakât otmâ den ekyongom yu me ya otyiñgiman yamâ yeñe Kiristohâlen biwiyenñe kepeim tânahonñetâ manmanyenñe kelihahâkgât nâñgâm otman. ²⁰ Nâñe yengâlen taka girawu manñetâ mem teteyekbom? Emelâhâmâ yenahâlâk nâñgâñetâ yahatmu nâñgâm bâleangim den belâñgen sâminiwi. Yawu otmâ kuk orañgim hâiakminiwi. Otmu hiongakmâ ihilâk mahilâk manminiwi. Yawu gârâmâ takawom yuân emelâk manbi yawuâk manñetâ mem teteyekbom me âilonño mannomai yakât nâñgâm mansan. Yakât otmâ manmanyenahât topñe yenahâk nâñgâm hâkyenñe miangñai. Gârâmâ nâñe taka girawu otyiñgiwom yakât yenâk nanñangñai. Yakât nâñgâmâk mansan. ²¹ Yen

nombotŋaŋe emelâk ekŋâleŋgim imbilipyenŋe me loklipyenŋe betyenŋehen kionminiwi. Manman kiŋgoŋ yawuya manŋetâ taka mem teteyekbom otmuâmâ biwine dondâ bâlewuap. Yawu manŋetâ lohimbi belângen manmaiŋe nenekŋetâ bâlewuap. Yawu otmu “Anitâŋe Kiristohât lohimbi ki mâmâŋe otyiŋgimap,” sâŋ sennennan geŋetâ aŋulaknom.

13

Kiristohât wâtŋe pato.

¹ Nâmâ sâp ki kâlêp otmuâk kapi yu pilâm kalimbuŋe yenŋâlen takawom. Takamune lohimbiŋe otmâ hilipgumai ya sâŋ hâreyiŋgiwom. Otmu emelâk Mosenŋe den yuwu kulemguoŋ ya lâum sâŋ hâreyiŋgiwom.

“Lok âlâŋe ikŋiâk bukulipŋe âlâ me âlâŋe otmâ hilipgunomai ya ki sâŋ hâreyiŋgiwuap. Lok yâhâp me amon kitâ yaŋe menduhuakmâ sâŋetâ denyenŋe konok otbuap yamâ nâŋgâŋetâ bonŋe otbuap.” Yawu kulemguoŋ.

Yakât otmâ takamune buku nombotŋe meyekŋetâ lohimbi âlâ me âlâŋe otmâ hilipgumai ya sâŋ tetekŋan tuhuŋetâ sâŋ hâreyiŋgiwom.

²⁻³ Emelâk yenŋâlen yâhâpŋe takawan yan girem den ekyongowan. Ya nelâmyongomapgât ya âlâkuâk sâŋmune nâŋgâm biwiyenŋan katŋet. Emelâk taka den ekyongom pilâyekmâ âlâengen ariwan sâp yapâek lohimbi nombotŋaŋe ândâpyenŋe kârikŋe otmu orotmeme bâleŋe otbi ya tâtâem otmâ gai. Otmu lohimbi nombotŋe âlâŋeâmâ sâp yakât kakŋan otmâ hilipgum gai. Yawu otmâ gai yakât matŋe hâhiwin topŋe topŋe teteyiŋgimu umatŋe kakŋan manmâ gai. Umatŋe yawu teteyiŋgimawân Kiristohât wâtŋe tetemu ekmai. Yâhâ nâŋe Kiristohât sâtŋât otmâ âi mem gan ya ekŋetâ tâŋât otmu yakât engat yâhâp otmai. Yakât otmâ nâŋe yenŋâlen taka lohimbi ya sâŋ hâreyiŋgimune matŋe menomai yan Kiristohât wâtŋe pato ya âlâkuâk tetemu eknomai. Sâp yan nâŋe yakât sâtŋât otmâ âi meman yakât topŋe nâŋgâm henŋenŋunomai. ⁴ Bulâŋanâk emelâk Kiristo mem howanân kuŋetâ muop. Yamâ Anitâ Wâtŋât Ambonŋe ikŋe wâtŋan mumuŋambâ mem yahatmu tatmâ tihit otningimap. Nâŋe yâk orop biwinetŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu mansan. Yakât otmâ emelâk yâkŋe lohimbi hoŋ bayiŋgim lohotŋan otyiŋgiminiop yakât dopŋeâk nâŋe lohimbi hoŋ bayiŋgim lohotŋan otyiŋgim gan. Anitâŋe ikŋe wâtŋan Kiristo mumuŋambâ mem yahalop. Yakât otmâ Kiristonŋe mâmâŋe otnihimu yâk orop biwinetŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu yenŋâlen taka topyenŋe mem tetewom.

⁵ Yenŋe Kiristohâlen biwiyenŋaŋe kepeim mansai me bia yakât yenŋak nanŋai.

⁶ Otmu nâŋe yâkâlen biwinanŋe kepeim wâtŋan kinnâ âi meman yakât yenŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otbuapgât biwinanŋe mem mansan. ⁷ Yenŋe orotmeme âlepŋeâk otmâ manŋetgât Anitâ ulitguman. Yawu manŋetâ takawom yan ki sâŋ hâreyiŋgiwom. Yawu otmâ nâŋe Kiristohât sâtŋât otmâ âi meman yakât topŋe ki tetemu lohimbi nâhât nâŋgâŋetâ gemapŋe eknomai. Yawu gârâmâ yakât ki nâŋgâm ketet otman. ⁸ Lohimbi âlâ me âlâŋe Anitâhât den nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu tem lâuwâŋgimai ya yenŋât herone nâŋgâŋiŋgim den âiân ki katyekman. ⁹ Yakât otmâ yenŋe Kiristohât tem lâum orotmeme âlepŋeâk otmâ manŋetgât Anitâ ulitguman. Yawu otmâ tem lâuwâŋgim târârâhâk mannomai yan taka heronŋe nâŋgâŋiŋgim lohotŋan otyiŋgiwom. ¹⁰ Nâŋe mem hewewenŋe tuhuyekmune Kiristohâlen biwiyenŋaŋe tiŋâk kepeim mannomaihât aposolo sâŋ katnekmâ âi nihioŋ. Yâhâ mem ge katyekbomgât ki sâŋ nihioŋ. Yawu

gârâmâ yengâlen takawom yan den kâlâp ki sâyîngim hâhiwin yîngiwomgât nângâm inânjan girem den yu kulemgum katyîngian.

Pauloŋe den bâiŋe sâop.

¹¹ Bukulipne, den bâiŋe yuwu sâmune nângâm heŋgeŋguŋet. Yeŋe manmanyeŋe kiŋgoŋ ya pilâm kuwihakmâ heroneŋe nanŋangim biwi konohâk otmâ manŋetgât nanŋan. Yawu otmâ mannomai yanâmâ Anitâ Tihit tihit Amboŋaŋe wawaeyekmu biwiyenŋe huruŋ sâwuap.

¹² Anitâ yet Kiristo yâk yetgâlen biwiyenŋe kepeim mansai yeŋe heroneŋe nanŋanginimai. ¹³ Kiristohât komot yâk orowâk mansain yaŋe nângâyîngiai.

¹⁴ Kutdânenŋe Yesu Kiristoneŋe tihityeŋe otmu biwi nângân nângânyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Otmu Awoŋnenŋe Anitâŋe mem hewewenŋe tuhuyekmu buku oraŋgim tânahom mannomai. Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyîngimu ewe karaŋgim mannomai. Ya bonŋanâk.

Nâ bukuyeŋe,
Paulo

Galatia Pauloŋe Galatia yengât ekap kulemgum katyinjioŋ.

O bukulpine,

¹⁻² Yen Galatia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipne emelâk biwiyene Yesuhâlen katmâ yâkât komolân torokatbi. Yengât nângâm nâŋe ekap yu kulemgum katyinjian. Otmu bukulpine nâ orowâk manmâ Yesu Kiristo hoŋ bawanŋim mansainne yawuâk nângâyinjiai. Nâ Paulo, nâ Kiristo hoŋ bawanŋim mansan. Otmu âi mem mansan yu lokne ki sâŋ nihiwi. Me Yesu Kiristoŋe aposololipne âi sâŋ yinjioŋ yaŋe ki torokatmâ sâŋ nihiwi. Anitâŋe nanŋe Yesu Kiristo mumuŋambâ mem yahalop yâkât otmâ yetŋak nângânihim âi yu sâŋ nihimutâ mem mansan.

Kiristo kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop.

³⁻⁵ Nâ yengât nângâm Anitâ yuwu sâŋ ulitguman. “O Awoŋnenne, gike eŋgatgeâk otmâ Kiristo hângângurâ giop. Giop yamâ nenŋe lok bâlenjahât orotmeme kiŋgoŋ ya watmâ ari bâlemaingât lauhe lâum kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Mum yahalop yapâ bâlenjahât paŋgoŋâmbâ holanŋenehop. Yakât otmâmâ Anitâ herone nângâwanŋim mepaem yâhânôm. Otmu Awoŋ, gâ otmu Kutdânenne Yesu Kiristo yetŋe Galatia ambolipne yengât nângâyinjim tihityene otmutâ yanâmâ biwi nângân nângânyenŋe konohâk otmâ sânduk sâŋ gaekgât ulitgohoan.” Yawu sâŋ yengât nângâm Anitâ mepaem gaman.

Kiristohât den pat konok tap.

⁶ Otmu den umatŋe âlâ tap ya sâwومان. Anitâŋe ikŋe eŋgatŋeâk otmâ yen mem dâiyehop. Yawu gârâmâ Kiristo hângângumu gemu yâkâlen biwiyene katbi. Yakât girawu otmâmâ yâk yetgât hâkân otmâ in yawu pilâyelekmâ biwiyene âlâhâlen katnomosai? Den pat âlepŋe tap yamâ Kiristohât den pat konohâk. Âlâ ki tap, bia kârikŋe. ⁷ Yakât otmâmâ lok ondowân gâtŋeŋe taka nângân nângânyene mem gulipgunehât Kiristohât den pat âlepŋe kelanŋatmâ biwiyenŋan kionŋsai. ⁸ Yakât yuwu sâŋmune nângâŋet. Nâŋe emelâk den sâŋ ekyongowan ya lok âlâ me âlâŋe kelanŋatnomai, me torokatmâ âlâ ekyongonomai, yamâ Anitâŋe yakât matŋe hilipyongoâkgât nanŋan. Yakât otmâmâ lok wosapâ gâtŋe âlâ me âlâŋe, me aŋelo âlâŋe taka den pat âiŋe sâŋ ekyongonŋetâ nângâm kâkâsuk otnomai. ⁹ Nâ den yu emelâk ekyongowan. Girawu otmâ nelâm yongoap. Yakât yâhâpŋe sâŋmune nângâŋet. Kândikum ninak Kiristohât den pat âlepŋe sâŋ ekyongowan. Ekyongomune nângâŋetâ bulâŋe otmu mem biwiyenŋan katbi. Yamâ benŋe lok ondowân gâtŋeŋe taka den yu kelanŋatmâ biwiyenŋan kionŋbi. Yakât otmâ Anitâŋe matŋe yinjimu hemgât kâlâwân seyehâkgât nanŋan.

¹⁰ Den yan yu topŋe girawuhât yan? Lohimbine herone nângânihinŋetgât yan? Me nekŋetâ yahalâkgât yan me? Yawu bia. Yawuhât nângâm oan mâne Kiristohât ki tem lâum hoŋ bawanŋimbâm. Yawu gârâmâ topŋe yuwuhât yan. Anitâŋe nekmu ârândâŋ olâkgât yan.

Yesu Kiristoŋe Paulo âi sâŋ waŋmu miop.

¹¹ Nine topne sâm ekyongomune nângâñet. Emelâk den pat âlepñe ya ekyongomune nângâwi. Den yamâ lok nombotñe yengât lauyenambâ ki mewan. ¹² Me lok âlâ me âlâñe ki kâsikum nihiwi. Ya bia kârikñe. Yesu Kiristoñe nâhât topñambâek nângâek sâm biwi nângân nângânne mem pâroñ pilâmu nângâmune keterahop. ¹³⁻¹⁴ Yâhâ biwi nângân nângânne ki mem pâroñ pilâop sâp yan wuân me wuân otmune bâleminiop yakât emelâk ekyongonjetâ nângâwi. Yuwu otmuniwan. Lohimbi kerekñe Anitâhât nângâñetâ yahalâkgât Yura nenñe tâmbâlipnenñe yengât orotmeme ya watmâ manminiwan. Yawu otmâ bukulpine lok sihan orowâk manbinân nâñe kârikñe otmâ dondâ wangiyekeban. Yakât otmâmâ lohimbine nekñetâ yahalop. Yâhâ lohimbi nombotñeñe Yura nengât miti pilâm yapâ hionakmâ biwiyeñe Kiristohâlen katmâ yakât komolân torokatbi. Yakât komolân torokatñetâ ya yengât mâtâp manñuyingiwes sâm dondâ mem bâleyekmâ hilipyongomuniwan.

¹⁵ Yawu gârâmâ angoân menñahât tepñambâ ki tetewan sâp yan nâñe Kiristohâlen biwinane kepeim hoñ bawanñiwomgât Anitâñe sâm katnihiop. ¹⁶ Yâhâ yâkñe nângâmu ârândân otmu nâñe Kiristohât den pat pâku lohimbi yengâlen ari sâm tetem ekyongowomgât ikñe nanñeñe mâtâwân tetenihiop. Mâtâwân tetenihiop yakât kakñan nep topñe katbe sâm lok âlâhâlen ari ki âikum nângâwan. ¹⁷ Me Kiristohât aposololipñe Yerusalem kapiân manbi ya yengâlen gurâ ki ari âiyongom nângâwan. Kiristo ikñak aposolo nep sâm nihiop yanâk pilâm yahatmâ Arawia hânân ari manban. Manmâ manmâ yapâ âwurem Damasiko kapiân ari manban. ¹⁸ Yan ari manmune yambu kalimbu pesuk sâop. Yakât kakñan Petoro in ekbe sâm Yerusalem kapiân yâhâwan yanak yâk orowâk manmutñe sande yâhâp olop. ¹⁹ Sâp yan yâk otmu Kutdânennjahât imiñe Yakowo ya yetñiâk yelekban. Yâhâ aposolo âlâlâ ya ki yekban. ²⁰ Den yan yu Anitâhât senñan kinmâ yan. Yakât otmâmâ den mian otbuawâmâ matñe nihiwuap.

²¹ Nâñe nine kapi Kilikia hânân tap yan ari âi topñe katmâ Kiristohât den pat ekyongom manban. Otmu yapâ pilâyekmâ Siria hânân kapi tipi tapi tatmâ arap yan ari den kâsikum yingim manban. Yakât otmâmâ Yesuhât komot Yuraia hânân manbi yengâlen ki arimune eñakbin. ²² Yawu gârâmâ nine topne nângâwi yan ari lohimbi yuwu sâm ekyongowi. ²³ Emelâk nâhâitñe “hilipnongominiop. Yâhâ sâp yiwereñeâmâ lohimbi kerekñe Kiristohât nângâñetâ bulâñe otmu biwiyeñe yâkâlen katñetgât yâkât den pat ekyongom mansap.” ²⁴ Nâhât topñe yawu ekyongonjetâ nângâm Anitâ mepaewi.

2

Paulone Yesu Kiristohât aposololipñe yengâlen torokalop.

¹⁻² Otmu yapâ nâñe kapi âlâen ari den kâsikum yingim manmune yambu 14 pesuk sâop. Yakât kakñan Anitâñe biwi nângân nângânne mem hewewej tuhumu Banawa yet Tito meyelekmune Yerusalem kapiân yâhâwin. Yan yâhâmunñe Kiristohât komot ya yengât kunlipyene orop tihâk menduhuakbin. Menduhuakmâ nâñe emelâk pâku lohimbi yengâlen ari Kiristohât den ekyongowan yakât topñe nângâne sâm âinohowi. Otmu mâtâp manñunihimâ sâm den ya topñambâek sâm tetem ekyongomune nângâñetâ keterahop. ³ Topñe yuwuhât yan. Nenñe Kiristohâlen torokatmâ yan Mosehât girem den nângâmunñe porap otmu ki lâum manbin. Yawu manbin yan bukunenñe Tito, Girik gâtñe, yâhâmâ emelâk nengâlen torokalop yamâ

hâkne torehennan undip ki tuhuwin yakât den pat ekyongomune nângâwi.
⁴Yawu gârâmâ lok perâkne topnenne mem tetene sâm nengât osetnennan taka manbi. Taka Mosehât girem den ya yâhâne mem miwirikum hâkne torehennan undip tuhuwanjine sâm kendâningiwi.

⁵Kendâningim Kiristohât den pat âlepne ya kelangatne sâm otjetâ denyene ki nângâwin. Denyene ki nângâwin yakât otmâ hâkne torehennan undip ki tuhuwi. Yakât otmâmâ yengu yawuâk Mosehât girem den ki watmâ man-nomai. ⁶Otmu Yesuhât komotne papatolipyne yengât nângânetâ yahatsap. Yamâ Anitâ lok biwinenne ekmapne nângâningimu ki gewe yâhâwe otmap. Otmu nâne gurâ yawuâk lok âlâ me âlâhât ki nângâmune yahatmap, me ki nângâmune gemap. Otbi yamâ yâk yengât wahap. Anitâne konok biwinenne ekmap. Yawu gârâmâ papatolipyne nâhât den yu ki kum meme sâsâ tuhunekbi.

⁷⁻⁸Otmu nine topne yuwu sâm ekyongomune ekbi. Emelâk Anitâne Petoro mâmâne otbanjim âi sâm wanmu Yuraia hânânâk tatmâ Yesuhât den pat âlepne ya kapi ambolipne kâsikum yingiop. Yâhâ nâneâmâ pâku lohimbî yengâlen ari den yu ekyongowehât mâmâne otnihim âi sâm nihiop. ⁹Otmu den ya sâm ekyongomune nângânetâ keterahopgât Yakowo, Petoro, Yoane, yâk yengât lok kunyene manbi ne nâ otmu bukune Banawa buku otnitgim yuwu sâm hângânotgowi. “Nenâmâ yuânâk tatmâ kapi tipi tapi tatmâ arap yu ambolipne yengâlen âi mem mannom. Yâhâ yerâmâ pâku lohimbî yengâlen ari âiyetne tuhuromawot. ¹⁰Otmu konohâk tap yamâ yuwu nângâyet. Bukulipnenne nombotne umburuk mansai ya yengât nelâm yotgomap.” Sânetâ sâwan. “Yâk tânyongoromgât nanngait.” Yawu sâm den hikum karakbin.

Paulone Petoro hâme hârewanjiop.

¹¹⁻¹³Otmu ya pesuk sâmu nâne Banawa mem Yerusalem kapi pilâm orowâk Antiok kapiân ariwit. Yan ari manmâ manmâ âlâengen ari den ekyongowe sâm pilâyekmâ ariwan. Otmu hilâm âlâen Petoroje Antiok kapi ari pâku lohimbî nombotne biwiyene Kiristohâlen katbi yâk yengâlen torokatmu orowâk manbi. Yawu manjetâ Yakowohât bukulipne Yerusalem kapiângembâ gem Antiok kapiân ari Petoro yuwu sâm hâme hârewanjiwi. “Bâe, otdâ bâleap yakâ. Girawu otmâ pâku lohimbî orowâk sot nem mansai. Ya ki rotne.” Yawu sâm hâme hârewanjiwetâ bukulipne nombotne pâku lok yengât hâkyene torehennan undip tuhuyekbine nângâm bâlewanjimaihât pâku lohimbî ya pilâyekmâ Yakowohât bukulipne yengâlen torokalop. Petoroje yawu olop yakât Yura lohimbî nombotne ya ekma pilâyekbi. Pilâyeknetâ Banawane yekmâ pârâk pilâm yawuâk otmâ yâk yengâlen torokalop.

¹⁴Yawu otjetâ nâmâ âwurem ari topyene mem tetem nângâmune dondâ bâleop. Yâkne Kiristohât denne tãñ tãñâk ki watmâ manbi. Petoroje otmu bâleop yakât topne teteâkgât Yesuhât komot ya yengât senyenjan kinmâ yuwu sâm ekuwan. “Petoro, gâ wuân mendâ bâleap? Gâ Yura lok. Yawu gârâmâ Yura nengât orotmeme hângine ya pilâm, pâku lohimbî yengâlen torokatmâ mansat. Yawu gârâmâ wongât pâku lohimbine Yura nengât orotmeme hângine otjetgât meme sâsâ tuhuyeksat? Ekmune dondâ bâleap.

Himbim yâhânomgât mâtâp konohâk tap.

¹⁵Nenâmâ Yura lohimbî. Anitâne girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop ya biwinennan katmâ nângâmain. Yawu otmâ pâku lohimbine Anitâhât den ki lâum mansai yawu ki otmâ. ¹⁶Yawu gârâmâ Anitâhât girem den yan

papatolipnennjae yeje engatyenjaek watmâ den âlâlâ torokatmâ kulemguiwi. Yamâ lok âlâ me âlânje papatolipnennjae girem den âlâlâ kulemguiwi ya lâujetâ Anitânje yekmu ârândâj otbuapgât dop âlâ ki tap. Yâkne Kiristohâlen biwiyenja katnomai yamâ Anitânje yekmu ârândâj otbuap. Mâtâp âlâ ki tap, bia kârikne. Nenâmâ emelâk Kiristohâlen biwinenne katbin. Yâkât otmâ papatolipnennje yengât girem den yakât nângâmunne tânjât otmâp.

¹⁷ Kiristohâlen biwinenne katbin yapâek bukulpipenne Yura lok pilâyekmâ pâku lohimbî, tosayenje orop sâminiwin, yengâlen torokatbin. Ya yengâlen torokatmâ papatolipnennje yengât girem den ki lâuingât Yura lok nombotnjae nengât “tosa lok” sâmai. Tosa lok mâne âlâ girawu sâmbâin. Yuwu sâmbâin me? “Âo, Kiristone orotmeme bâljenan dâim ari katnenekmu otmunne bâleap. Yakât otmâ tosa ya Kiristohâlen tap.” Yawu sâm tosa ya Kiristohâlen kârâm pilâwin mâne ki ârândâj otbâp. Yawu ki tap. Yawu gârâmâ Yura lok yengât orotmemejenje hângine ya watmâ ki otnomai.

¹⁸⁻¹⁹ Yakât nângâjetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângâjet. Nâmâ papatolipnennje yengât girem den bet pilâwan ya âlâkuâk miwirikum lâuwom yanâmâ nâhât yuwu sâjetâ bonje otbuap. “Anjoân Paulonje papatolipnennje yengât girem den bet pilâop yanâmâ tosa miop.” Nâhâitne yawu olop sâjetâ yanâmâ bonje otbuap. Yawu gârâmâ topne yawu ki tap yakâ. Anjoân girem den âlâlâ ya lâuwe sâm tâpik gupik otminiwan. Tâpik gupik otmâ manmâ gamune yanje ki tânnohop. Yakât otmâ pilâmune pesuk yap. ²⁰ Pilâmune pesuk sâmu yanahâmâ Anitânje nanje hângângumu ge nâhât kawean kinmâ muop yâkâlen biwine katban. Biwine katmune yâkne tânnohom manman kâriknahât pat kunihop. ²¹ Yakât otmâ yuwu nanjan. Kiristo muop yan manman hângine ya betbangim muop. Yâhâ Anitânje mumunambâ mem yahatmu manman âinje miop. Yakât dopneâk otmâ biwine yâkâlen katban yan papatolipnennje yengât girem den hângine lâuminiwan ya bet pilâwan. Yakât otmâ Kiristone mâmânje otnihimu yâk orop biwinetne kepeiakmâ konohâk oap. Yakât otmâmâ yâkâlen biwinanje kepeim honj bawanjim mansan. Kiristone wawaenenekmâ ge kawenennjan kinmâ muop yakât ki nângâmunne tânjât otmâp. Yamâ yuwu nanjan. Papatolipnennje yengât girem den lâumunne Anitânje nenekmu ârândâj otmâp mâne Kiristone ge imbiâk muop sâmbâin. Yawu.

3

Yesu Kiristohât mâtâp me girem dengât mâtâp

¹ Bukulpipne, Galatia ambolipne yuwu sâmune nângâjet. Emelâk Anitânje Yesu Kiristo hângângumu ge nengât otmâ howanân kujetâ muop yakât den pat âlepne ekyongomune nângâm biwiyenjan katbi. Yanjak benje girawu otmâ sâp yiwerenje yuâmâ lohotne otjetâ Yura kapi ambolipnjae yengâlen taka biwiyenjan kionmâ nângân nângânyenje mem gulip malap tuhuai? Bâe, topne wongât Kiristohât mâtâp bulânje ya pilâm Yura nengât orotmeme hângine ya watmâ mansai? Ya ki orotne. ² Yakât yiwerenje âiyongomune sâjetâ nângâwe. Yeje papatolipnennje yengât girem den âlâlâ ya lâujetâ yanâmâ Anitânje Wâtgât mâmânahât Heak hângângumu ge mâmânje otyingop me bia? Bia yakâ. Yâhâ nâneâmâ Kiristohât den pat âlepne ekyongomune nângâjetâ bulânje olop. Yawu nângâjetâ bulânje otmu Yesuhâlen biwiyenja katbi yanâk Anitânje Wâtgât mâmânahât Heak hângângumu yengâlen giop. ³ Yakât otmâ

girawu otmâmâ kopa oai? Ya ekmâ pârâk pilan. Yakât torokatmâ yuwu sâwe. Kândikum emelâk Kiristohâlen biwiyenje katmâ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heak yâkât wâtņan kinņetâ nâņgân nâņgânyenje mem pâroņ pilâyingimu Kiristohât mâtâp yawuâk watmâ manbi. Yakât otmâ yenje yiwerenje wâtņennanâk kinmunne Anitâņe nenekmu ârândâņ olâk sâm oai ya ekmune ki dopņan oap. ⁴Yâhâ aņgoân Wâtgât mâmâjahât Heakņe mâmâņe otyingimu biwiyenje herenje otbi. Otmu Kiristohâlen biwiyenje katbi ya imbiâk otmaiât Yura nengât orotmeme hâņņe ya pilâņet. ⁵Yakât âlâku sâwe. Papatolipnenņe yengât girem den âlâlâ lâuai yakât otmâ Anitâņe ki mâmâņe otyingimu kulem topņe topņe miai. Yuâmâ Kiristohâlen biwiyenje kepeiâi yakât otmâ Anitâņe Wâtgât mâmâjahât Heak hâņgâņgumu ge mâmâņe otyingimu kulem topņe topņe miai.

Awarahamņe olop yakât topņe

⁶Yakât topņe teteâkgât Awarahamņe olop ya sâlikum ekņet. Yakât Moseņe kulemguop ya yuwu tap. “Anitâņe Awarahamgât pat kuwaņgiop ya nâņgâm yâkâlen biwiyenje katmâ biwi yâhâp ki otmâ manop. Yawu otmâ manop yakât Anitâņe ekmu ârândâņ olop.” Yawu kulemguop. ⁷Yakât otmâ Yura nengâlen gâtņe me pâku lohimbi yengâlen gâtņe âlâ me âlâņe biwiyenje yawu katmai yamâ Awarahamgât sen bulâņe mansai sâm Anitâņe nâņgâyingimap. Yakât otmâmâ Anitâņe Awarahamgât pat kuwaņgiop yakât bulâņe yen orowâk menomai. ⁸Yawu gârâmâ yakât torokatmâ sâwe. Anitâņe pâku lohimbi nombotņe biwiyenje yâkâlen katmâ tem lâuwawņijetâ tosayeņe pilâyingiwuap yakât emelâk inâņņan nâņgâop. Ya nâņgâm Kiristo ki hâņgâņgumu giop yan ya nâņgâm Awaraham yuwu sâm ekuop. “Hâmbâi gâhât tepgan gâtņe âlâņe tetem lohimbi hâņņan kulemņan mansai ya menduhuyekmu manman âilongoân manmâ herenje nâņgânomai.” ⁹Moseņe yawu kulemguop yakât topņeâmâ yuwu. Awarahamņe Anitâhâlen biwiyenje katmâ biwi yâhâp ki olopât Anitâņe nâņgawawņgiop. Yakât dopņeâk otnom yamâ Anitâņe Awarahamgât pat kuwaņgiop ya ambokunom.

Girem dengât topņe

¹⁰⁻¹²Otmu yakât torokatmâ sâwe. Moseņe yuwu kulemguop. “Lohimbi âlâ me âlâņe girem den yu tâņ tâņâk ki watnomai yamâ Anitâņe matņe umatņe yingimu mem hiliwahonomai.” Yawu tap. Yâhâ sâp âlâen Anitâņe sâmu Moseņe den yuwu kulemguop. “Lohimbi âlâ me âlâņe biwiyenje Anitâhâlen katmâ denņe lâuwawņinomai yamâ manman kârikņan katyekmu mannomai.” Yawu kulemguop. Girem den tap ya âlâku sâmunne nâņgâņet. Ya yuwu tap. “Lohimbi âlâ me âlâņe girem den ya tâņ tâņâk watmâ mannomaiņeâmâ manman kârikņan mannomai.” Yawu tap.

¹³Yawu gârâmâ âlâņe girem den ya tâņ tâņâk watmu ârândâņ otbuap? Lok yawuya âlâ ki tap, bia kârikņe. Yakât nen kerekņe girem den ya lâumain yamâ târârâhâk ki watmain. Yakât nâņgâm Anitâņe Kiristo hâņgâņgumu ge sârerenenekmu howanân kuņetâ muop. Yakât Moseņe den âlâ yuwu kulemguop. “Lok âlâ me âlâ nahân yongonetâ kinnomai ya yengât yuwu sânomai. “Lok yuâmâ Anitâņe matņe wawņmu miap,” yawu sânomai.” Yawu sâm kulemguop. ¹⁴Yakât otmâmâ Yesu Kiristone nengât tosohât otmâ kawenennan kinmu howanân kuņetâ muop. Yakât otmâmâ Anitâņe Awaraham pat kuwaņgiop yakât bulâņeâmâ ikņe Wâtgât mâmâjahât Heak ya hâņgâņgumu ge mâmâņe otringimu manman kârikņan manmâ yâhânom.

Anitâŋe sâmu kârikŋe olop.

¹⁵ Nenŋe orotmeme âlâ otmain yan hâum sâmune nâŋgâŋet. Lok yâhâp den hikumatâ kârikŋe otbuap. Ya bukuŋe âlâŋe kelangatbuap, me den âlâ torokatmâ sâwuap, me nombotŋe hârewuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ yuwu ekne. Anitâŋe den hikuop ya ki hâukum âlâ sâwuap. Bia kârikŋe. ¹⁶ Anitâŋe Awaraham den ekuop ya yuwu tap. “Nâŋe gâ otmu gâhât tepgan gâtŋe âlâ tetewuap yet den yukât bulâŋe yitgiwom.” Yawu sâm ekuop. Yakât otmâmâ yuwu ki sâop. “Gâ otmu gâhât tepgan gâtŋe tetem mannomai yen kerek yinŋiwom.” Yawu ki sâop. Yawu gârâmâ Awarahamgât tepŋan gâtŋe konok, Kiristo teteop yanâmâ Anitâŋe Awaraham den ekuop yakât bulâŋe yâkâlen teteop. ¹⁷ Yawu gârâmâ Anitâŋe Awaraham den ekuop ya yambu 430 pesuk sâmu yanâmâ girem den Mose waŋop. Otmu Awaraham den ekuop yakât kakŋan Mose ki ekuop. Yawu gârâmâ Mose girem den waŋop yaŋe mem ge katbuap, me Awaraham den ekuop ya hâukum âlâ sâwuapgât dop âlâ ki tap. ¹⁸ Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe Awarahamgât manman kârikŋahât pat kuwaŋgim den ekuop ya girem denân torokatmâ ki sâop. Awarahamâk ekuop. Yawu gârâmâ manman kârikŋe ya mene sâm Anitâŋe Awaraham den ekuop ya otmu girem den yâhâp yâhâp ki menom.

¹⁹ Yawu tap. Yakât otmâmâ topŋe girawuhât Anitâŋe girem den Mose ekumu kulemuop? Topŋe yuwuhât. Girem den yaŋe lok topnenŋe mem teteningimap. Emelâk tâmbâlipnenŋaŋe manmâ otŋetâ bâlem gaop. Otmu nen gurâ yawuâk otmunŋe bâlem gamap. Yawu gârâmâ Awarahamgât tepŋan gâtŋe Yesu Kiristoŋe teteop. Tetem yan Anitâŋe Awarahamgât pat kuwaŋgiop yakât bulâŋe mem teteningiop. Mem teteningiop yakât otmâ girem den kandi sâop ya pesuk sâop.

Otmu âlâ torokatmâ sâwe. Anitâŋe aŋeloŋe hâŋgâŋgumu ge girem den Mose ekumu kulemuop. ²⁰ Yawu gârâmâ Anitâ ikŋak ge Awaraham ekuop.

Lohimbi kerekŋe Anitâhât girem den târârâhâk ki watmain.

²¹ Yakât otmâmâ girem den otmu Anitâŋe Awaraham den ekuop yaŋe lâuahowot me bia? Lâuahowot yamâ benŋe topyetŋe ikŋiâk ikŋiâk. Yawu gârâmâ Anitâŋe girem den sâm kalop yaŋe manman kârikŋahât mâtâp mem teteningiop mâne yaŋak benŋe girem den ya lâumunŋe ârândâŋ otbâp. ²² Yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Miti den kândikum kulemuwi yan den âlâ tap yakât topŋe yuwu. Yesu Kiristo ki giop yan nen kerekŋe girem den lâuminiwin yamâ târârâhâk ki watbin. Yakât otmâ Anitâŋe mumuhât pat kuningiop. Yakât kakŋan Anitâŋe manman kârikŋahât pat sâm Awaraham kuwaŋgiop yakât bulâŋe mene sâm Kiristohâlen biwinenŋe katnomgât mâtâp teteop.

²³⁻²⁴ Mâtâp teteop yamâ Yesu Kiristohâlen biwinenŋe katnehât Anitâŋe hâŋgâŋgumu giop. Yâhâ ki giop sâp yan girem den yaŋe manmannenŋe bâleŋe ya mem teteŋan tuhumu mumuhât pat otbin. Mumuhât pat otmâ gamunŋe Yesu Kiristoŋe gem yapâ holanŋenekbe sâm nengât sâm muop. ²⁵ Mumu yâkâlen biwinenŋe katmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmu yakât otmâmâ girem den ya torokatmâ lâunomgât mâtâp bialop.

Kristohât manman hanŋalakmâ manmâ yâhânom.

26 Otmu yeŋe yawu otmâ yâkâlen torokatŋetâ yaŋak Anitâŋe nanne baratne sâm meyeŋop. 27 Yawu otmâ toen mem katyeyŋetâ yanâmâ manmanyeyŋe bâleŋe ya kon sâm pilâm Kiristohât manman ya hanġalakmâ yâkâlen torokatbi. 28 Yâkâlen torokatmâ nen hârok Anitâhât komot otmâ mansain. Yawu mansain yakât ki mem kâsipnongomap. Nen Yura lohimbî, me yen pâku lohimbî, me lok kutyeŋe orop, me kutyeŋe bia, me âwâ nan me mâmâ barat, nen kerek komot konohâk oain. Yesu Kiristoŋe kunneneŋe oap yakât otmâ Anitâŋe nenekmu dop konohâk oain. 29 Emelâk Anitâŋe Awarahamġât pat sâm kuwaŋgiop ya yen gurâ yawuâk kuyiŋgiop yakât bulâŋe menomai. Yawu ġârâmâ yenâmâ topŋe yawuhât otmâ Awarahamġât sen sâm katyeyŋop.

4

1 Emelâk den yan yakât âlâkuâk sâwe. Nenâmâ Anitâhât nanŋe baratŋe mansain. Yakât topŋe nâŋġâŋetâ keterahâkġât den âlâen hâum sâmune nâŋġâŋet. Nengât orotmeme yamâ yuwu tap. Neneŋe munomân nan baralipnenŋe nengât bât tosa ya yâkŋe galemġunomai. 2 ġârâmâ nenŋe ŋaŋayeŋanâk mum pilâyeknomân mandu otnomai yan hep torehenlipnenŋe wawaeyekmâ tihityeŋe otmâ. Tihityeŋe otŋetâ papato otmâ yanâmâ âwâ mâmâlipyeŋe yeŋġât bât tosa ya yeŋahâk galemġuaknomai. Orotmemenenŋe yawu tap. 3 Otmu yakât dopŋeâk nen Yura lohimbîŋe lepat nâŋġân nâŋġânân manmâ ġawin yan Mosehât ġirem den otmu papaptolipnenŋe yeŋġât ġirem den yakât amutgen manmâ ġawin. 4-5 Otmu embânân Anitâŋe hân himbim ki kândikyotġowân ikŋe nanŋe hâŋġâŋumu ġewuap yakât sâpŋe kalop. Sâpŋe kalop ya ekmu ârândân otmu nanŋe hâŋġâŋumu ġiop. Hâŋġâŋumu ġemu nen kerekŋe Anitâhâlen ari torokatmunŋe ikŋe nanŋe baratŋe sâm menenehâkġât Yura imbi âlâhât tepŋan ge tetem ġirem den ya tâŋâk lâum manop. Yawu manmâ nenŋe ġirem den târârâhâk ki watmâ ġawin yakât otmâ sâreerenekmâ ġirem den yapâ holaŋneneŋop.

6 Anitâ nanŋe holaŋneneŋop yakât otmâ nenŋe Anitâhât nanŋe baratŋe otmâ mansain. Yawu nâŋġânehât Anitâŋe nanŋahât Wâtġât mâmânahât Heak hâŋġâŋumu ge biwinenŋe mem heweweŋ tuhumu Anitâ herone nâŋġawaŋġim “Awoŋnenŋe, kâwiâk nanŋe olon,” sâm mepaemain. 7 Bukulipne, yengu yawuâk Anitâ herone nâŋġawaŋġim mepaem mansai. Yawu ġârâmâ yeŋe emelâk Anitâhât topŋe ki nâŋġâm orotmeme kiŋŋoŋ otmâ manminiwi ya pilâm Anitâhâlen biwiyeyŋe katmâ yâkât komolân torokatbi. Yakât otmâmâ nanne baratne sâm meyekmâ Awarahamġât pat kuwaŋgiop ya yen gurâ yawuâk kuyiŋgiop.”

Pauloŋe Galatia ambolipŋe yeŋġât nâŋġâm ġorâwaŋgiop.

8 Emelâk embânân Anitâhât topŋe ki nâŋġâm manminiwi sâp yanâmâ Porom Lâpio me wahap tâŋâtŋe yawuya mepaem yakât amutgen manminiwi. 9 Yawu ġârâmâ emelâk Anitâŋe tep âlep nâŋġayiŋġim meyekmu yâkât topŋe ekâm nâŋġâŋetâ bulâŋe olop. Yakât otmâ yiwereneâmâ topŋe ġirawuhât otmâ Anitâ betġum Porom Lâpio ya hoŋ bawaŋġine sâm oai? Yanŋe manman kârikŋan mem katyeykuapġât dop âlâ ki tap yakâ. 10 Otmu Anitâŋe yeŋġât nâŋġayiŋġimu ârândân olâkġât Yura nengât orotmeme hâŋġine yuwuya watne sâm oai? Yeŋe tatmâ nâŋġâ nâŋġâ sâp, me sotġât hâi sapa manmai yakât sâp, me hilâm kâmbukŋe topŋe topŋe ya watmâ mansai ya ekmuŋe dondâ bâleap. 11 Nâŋe yeŋġâlen puwâk taka Kiristohât den pat âlepŋe

ekyongomune nângânetâ bulâne olop ya bet pilâm orotmemenenne hângeje ya miwirikum watmaihât nângâm gorânihiap.

¹² Nâne Yura nengât orotmeme hângeje ya pilâm yen pâku lohimbî mansai yengâlen torokatmâ manmâ gan. Yakât otmâ yeje topnje girawuhât otmâ sâp yiwerenje pilânekmâ Yura nengât orotmeme hângeje miai. Yengâlen puwâk takawan yan yeje nâ buku otnihim laune lâuwî. Yakât otmâmâ yu oai yu pilânetgât nanjan.

¹³ Otmu yengâlen tohowan yan kundat pato tetenihiop. Yawu tetenihiop yamâ nâne yen orop sâp kâlewâk manmâ Yesuhât den pat âlepje ekyongowan. ¹⁴ Otmu yeje tânohom yan ki nângâm bâlenihim hâkâj kakjan otbi. Yâhâ anelo âlâne yengâlen takaop, me Yesu Kiristo iknjak yengâlen takamu buku otbanjimbâi dop yawuâk buku otnihiwi. ¹⁵ Otmu wuân me wuângât ulityongowan mâne in yawu nihimbâi. Yâhâ sâp yiwerenjeâmâ girawuhât otmâ nâ pilâneksai? ¹⁶ Nâne yengât tepne nângâm den bulâne ekyongowan. Yamâ yeje yiwerenje nâhâitje “nângâm bâleningim mem ge katnenekbe sâm oap” nanjai? Yakât nângâmune tepne bâleap.

¹⁷ Otmu nen Kiristohâlen biwi konohâk hikum mansainje hionjaknehât lok ondowân gâtjae taka biwiyenjan kionji. Yâhâ yeje pilânenekmâ yâk yengâlen torokatnetâ yâk orop mepaenenekjetgât yengâlen takawi. ¹⁸ Nâne tânyongowongât dop âlâ ki talop. Yâhâ lok ya je biwi konohâk otmâ tânahone sâm yengâlen takawi mâne heronje nângâyinjimbâm. Yawu gârâmâ emelâk nâne yen orop manmâ biwinenje kepeim manbin ya girawuhât otmâ biwinenje holanjakmu mansain?

¹⁹⁻²⁰ Yengât den pat ya nângâmune umatje olop. Gârâmâ den umatje yu ekyongowe sâm otmune umatje oap. Yen orop hâme konok mansain mâne umatje ya kuwîkbâin. Yakât yiwerenje mâtâp tetenihipu yengâlen takawongât nanjan. Yakât nângâm den âlâen hâum sâwe. Imbilipnenjae naom mene sâm hâliliakmâ tatnâ naom memai, yakât dopjeâk yeje Kiristohâlen biwiyenjae kepeim tem lâuwanjetgât emelâk yengâlen taka Kiristohât den pat âlepje ekyongomune nângânetâ bulâne olop. Yawuâk torokatmâ manjetgât biwine yengâlâk nângâm tan. Yakât otmâ yiwerenjeâmâ Yura nengât orotmeme hângeje ya lâune sâm otjetâ yakât otmâ yâhâpje witgum biwiyenje Yesuhâlenâk kinâkgât den umatje yu ekyongowe sâm biwine umatje oap. Yeje Kiristo betgumaihât otmâ gorâ bâleneje nihimu mansan.

Sara yet Haha yâk yetgâlen hâum sâop.

²¹ Yengâlen gâtje nombotjae Mosehât girem den ya lâune sâm otmaine yakât topnje nângânetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângânet. Mosenje den âlâ torokatmâ kulenguop yakât mâtâp yuwu tap. ²² Awarahamgât nanyâhâne yâhâp teteowot. Nanje kunne yâkât kutjeâmâ Ismae. Yakât topnje yuwu tap. Awarahamje imbi je Sara memu yâkâlen nanyetje membuap yakât Anitâne bunewâk pat kuyitgiop. Yawu yamâ inâk kâsi banowot. Yâhâ Anitâne Awarahamgât den hikuop ya nelâmgumu iknje honj bawa imbi, kutje Haha sâm ya miop. Ya memu yâkâlen nanje kunne miop, yamâ kutje Ismae.

Yâhâ nanje âlâ, kutje Isaka sâm, yâkât topjeâmâ yuwu. Anitâne Awaraham imbiñait yetgât pat kuyitgiop yakât ki nelâmguop. Otmu Saranje naom membuap sâop yakât otmâ manmâ gam gam nanje miop. ²³ Yâhâ nanyâhântahât topyetje yamâ iknjiâk iknjiâk oawot. Âlâmâ, Ismae sâm,

yâhâmâ Awarahamgâlen Hahaŋe imbiâk miop. Yâhâ âlâmâ, Isaka sâm, Anitâŋe den hikuop yakât bulâŋe Awarahamgâlen Saraŋe miop.

²⁴ Otmu Anitâŋe imbi yâhâp yu yetgât mâtâp ikŋiâk ikŋiâk sâm yitgiop. Yakât otmâ yâk yetgât sen ya gurâ yawuâk komot ikŋiâk ikŋiâk mansai. Yakât toŋŋe yuwu nanŋan. Imbi kutŋe Haha yaŋeâmâ hoŋ bawaŋgiminiop. Yakât otmâmâ yâkât sen tetem sambe sambe otmâ yawuâk hoŋ bawa manmai. ²⁵⁻²⁶ Otmu Haha yâhâmâ Arawia hânân pumŋe âlâ tap, kutŋe Sinai, yan Anitâŋe girem den Mose waŋop yakât dop olop. Hahahât sen yaŋe hoŋ bawa otmâ dop yawuâk Yura kapi ambolipŋaŋe Anitâŋe girem den kalop ya lâum manmai. Hahahât dopŋe yawu.

Otmu Sarahât dop yuwu. Yâhâmâ Awarahamgât imbiŋe. Yakât otmâmâ yâkât sen tetem sambe sambe otmâ hoŋ bawa ki mansai. Otmu Saraŋeâmâ Yerusalem kapi âiŋe himbimân tap yakât dop olop. Sarahât sen yamâ nen mansain yu. Gârâmâ kapinenŋe himbimân tap yan yâhâ ambokunom. Yakât otmâ girem den hânŋiŋe lâunomgât dop ki tap. ²⁷ Yakât otmâ Anitâŋe sâmu poropete âlâŋe den kulemguop ya yuwu tap.

“Imbi kâsi, yuwu sâmune nânŋâ. Gâŋeâmâ naom âlâ ki mion. Otmu naom membe sâm ki hâliliakmâ tatmâ hâhiwin nânŋaon. Yakât otmuâmâ gâhât lokŋe imbi ondop memu nanŋe miop. Yakât otmuâmâ nânŋarâ gorâhihimagât yuwu sâmune nânŋâ. Hâmbâi mâne gâhât sen yaŋe tetem sambe sambe otmâ potgahât sen ya waŋiyeknomai. Yakât nânŋâm biwihe gemu heronŋe kakŋan man. Yawu.”

²⁸ Otmu yakât den âlâ torokatmâ sâmune nânŋâŋet. Anitâŋe Awarahamgât sen tetem sambe sambe otnomaihât pat kuwaŋgiop ya yawuâk nanŋe Isaka kuwaŋgiop. Otmu pat kuwaŋgiop yakât bulâŋe tetemu nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbi dop konohâk otmâ Awarahamgât sen mansain. Yakât otmâ imi ata me wârâ tou yawu mansain.

²⁹ Haha yet Sara yetgât topyetŋahât torokatmâ sâmune nânŋâŋet. Awarahamŋe Anitâhât den ya nelâmgumu imbi hoŋ bawaŋgiminiop ya memu naom âlâ miop. Naom yaŋe pato olop. Otmu Anitâhât Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe Sara mâmâŋe otbaŋgimu nanŋe miop. Saraŋe naom memu Haha nanŋaŋe yâkât nânŋâm mem ge katbe sâm olop. Yakât dopŋeâk yiwerenŋe lohimbi girem den lâum mansaiŋe nen ki lâum mansain yu nenekŋetâ bâlemu mem ge katnenekne sâm otmâ. ³⁰ Otmu Saraŋe Awaraham yuwu sâm ekumu lauŋan miop.

“Potne Hahahât nanŋe Ismaenŋe gâhât bât tosa ki galemguwuapgât nanŋan. Nannetŋe Isaka yâkŋak gâhât bât tosa galemgum manbuapgât nanŋan. Yakât otmâ watyelekdâ ariyet.”

Yawu sâm ekuop. Awarahamŋe Sara lauŋan miop yakât dopŋeâk yene otŋetgât nanŋan. ³¹ Otmu yakât torokatmâ yuwu sâmune nânŋâŋet. Nenŋe Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim mansainŋeâmâ Sarahât sen oain. Nânŋâmune yawu oap. Yakât girawuhât otmâ yeŋgâlen gâtŋe nombotŋaŋe girem den lâum yan Haha sen otne sâm oai? Kâmbukŋe, yawu ki otŋet.

5

Kiristoŋe manman âlepŋan katnenekmu mansain.

¹ Otmu nenŋe girem den lâum pâpgumunŋe tosa teteningimaggât Kiristoŋe nengât sâm gem yapâek holanŋenehop. Yapâ menenekmâ manman âlepŋan katnenekmu mansain. Otmu yengu yawuâk holanŋekmâ nengâlen

torokatyekmu komot konohâk oain. Yakât otmâmâ yeŋe ki pilânenekmâ girem den hânŋiŋe ya mem miwirikum lâunomai.

² Bukulipne yakât âlâku ekyongomune nânŋâŋet. Yeŋe Anitâŋe yekmu ârândâŋ olâkgât hâkyenjahât torehenŋan undip tuhuanginomai yamâ dop yuwu otbuap. Yawu otnomai yanâmâ Kiristoŋe manman kârikjahât mâtâp âiŋe meyiŋgiop yamâ nânŋâŋetâ tâŋât oap yakât dop otbuap. Yakât otmâ Kiristoŋe mâmâŋe otyiŋgiuwapgât dop ya biatbuap.

³ Bukulipne, yawu otmahât âlâku sâwe. Yeŋe girem den pâŋe konohâk lâum hâkyenjahât torehenŋan undip tuhuanginomaihât dop bia. Yawu otnomai yan Anitâŋe girem den sâm kalop ya hârok lâunomai sâm kalop. Yakât otmâmâ yeŋgâlen umatŋe dondâ teteyiŋgiuwap. ⁴ Otmu yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe Anitâŋe yekmu ârândâŋ olâkgât girem den ya miwirikum lâunomai yanâmâ Kiristo pilânomai. Yawu otnomai yanâmâ Anitâŋe anŋoân tepŋe nânŋâm manman kârikjahât mâtâp meyiŋgiop ya maŋguyiŋgiuwap. ⁵⁻⁶ Yâhâ nenâmâ biwinenŋe Yesu Kiristohâlen katmâ mansainŋe komot konohâk otbin. Nen hâknennjahât torehenŋan undip tuhuangiwi me yen ki tuhuangiwi nenâmâ komot konok otmâ biwinenŋe Yesuhâlenâk kinmu haonmâ ârândâŋ tep âlep nanŋangim hoŋ bawanŋimain. Yawu otmunŋe Kiristoŋe âwurem ge sârerenenekmu Anitâŋe umam sâningim mem manman kârikŋan torokatnenekbuap. Yakât otmâ Anitâhât Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewer tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim mansain. Kepeim manmâ Kiristoŋe in yawu ge menenekmu yâhâne sâm yakât mitiwahom mambot gumbot otmâ mansain.

⁷⁻⁸ Bukulipne, yen anŋoân den pat âlepŋe ya nânŋâm Kiristohât tem lâum hoŋ bawanŋiŋetâ yekmune âilonŋo nandoroŋe olop. Otmuâmâ Kiristohât mâtâp watne sâm otŋetâ yan Anitâŋe undip ki katyiŋgiop. Yakât otmâ sâp yiwerenêamâ âlâŋe undip maŋguyiŋgiŋetâ âlâengen arine sâm oai? Me âlâŋe biwiyeŋan kionetâ denyenŋe in yawu nânŋâwi? ⁹ Bukulipne lok amonŋe yeŋgâlen takawi? Yakât topŋe nânŋâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nânŋâŋet. Bau ŋasiŋe yamâ tipŋe âlâ. Yawu gârâmâ yaŋe hâreakmâ sânduk sâm ârândâŋ otmâ bau mem bâlemapgât ya hârem pilâmain. Yakât dopŋeak yeŋe yâk yeŋgât den ya pilâm kâkâsuk otmâ manŋetgât nanŋan. ¹⁰ Yâhâ yeŋgât nânŋâm ki enŋat yâhâp oan. Yeŋe ekap kulemgum katyiŋgian yu sâlikum nânŋâm denne tem lâunomai. Otmu Yura lok nombotŋaŋe biwiyeŋan kionetâ biwi nânŋân nânŋânyenŋe itoŋ galonŋ oap yakât matŋe hâmbâi Anitâŋe Yura lok ya yiŋgiuwap.

¹¹ Bukulipne, hâkyenjahât torehenŋan undip tuhuangiŋet sâm Yura lok nombotŋaŋe yeŋgâlen takawi ya yeŋgât topyeŋe âlâ sâmune nânŋâŋet. Yaŋeâmâ imbiâk nâhâitŋe “Girem den lâuŋet sâm hâkyenjahât torehenŋan undip tuhuyiŋgim mansap,” sâmai. Yamâ den memai. Yâkŋe sâmai yawu otyiŋgim mansan mâne, Kiristoŋe nengât sâm muop yakât Yura lokŋe den pat ya nânŋâm ki mem ge katnekne sâm otbâi. ¹² Bukulipne, Yura lok yaŋe mem biwi hâlim tuhuyeksai yeŋahât nânŋâm hâkyenjahât torehenŋan undip tuhuangiwi ya hârem pilakŋetgât nanŋan. ¹³⁻¹⁴ Bukulipne, yeŋgât manmanyenêamâ âlâ. Yeŋe girem den lâuŋetgât Anitâŋe ki meyhêp. Yawu gârâmâ yeŋahât ki nânŋâŋetâ yahatmu enŋatyeŋeak otnomai. Girem den yakât topŋe yuwu tap. “Nennjahât nânŋâmunŋe yahatmap yawuak buku nombotŋe yeŋgât nânŋâmunŋe yahatbuap.” Yawu tap. Otmu den ya lâum

kinmâ yeŋe tep âlep nanŋanŋim tânahonomai. ¹⁵ Yamâ yeŋe ki hionakmâ tep bâle nanŋanŋim hiliwahonomai.

Wâtgât mâmâjahât Heakŋe mâmâŋe otniŋgimu mannom.

¹⁶⁻¹⁷ Bukulipne, yuwu sâmunne nânŋâŋet. Nenni biwinenŋaŋe kâitnongomu orotmeme bâleŋe ekmâ otneâk nânŋâmain. Yawu otmâ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heak betbaŋimain. Yawu otmâin yanâmâ Heakŋe biwinenŋan kionŋap. Yawu gârâmâ orotmeme bâleŋe otneâk nânŋâmain ya âlâku nânŋâmunŋe biwinenŋan hâumu pilâmain. Yakât otmâ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakŋe biwinenŋe mem hewewenŋe tuhumu yâkât wâtŋan kinmâ tem lâuwawŋim gain. ¹⁸ Yen yawu otnomai yanâmâ papatolipnenŋe yengât girem den ya yâhâpŋe ki lâunomai. Otmu Wâtgât mâmâjahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgimu manmâ yâhânomai.

¹⁹ Emelâk enŋatnenŋeâk watmâ otmunŋe bâlem gaop yakât ekyongowan ya âlâku ekyongomune nânŋâŋet. Yeŋe enŋatyenŋeâk watmâ yuwu otŋetâ manmanyenŋe bâleminiop. Kâwâ konda, orotmeme kiŋŋon mem manminiwi. ²⁰ Otmu emet huhuminiwi. Porom Lâpio hâwim kânâŋâŋetâ kinmu ulitguminiwi. Otmu âli hawat bâleŋe topŋe topŋe mem manminiwi, me sait bâleŋe karanŋiminiwi, me karasuŋa tuhuwanŋiminiwi, me weke mem yan soŋgo bau kombo neanŋiminiwi, me bundâŋe yerakminiwi. Ya otŋetâ bâleyiŋgiminiop. Nânŋâm bâleanŋiminiwi, otmu tepyenŋan tatmu tatmu kuk kânŋguruk oranŋiminiwi. Otmu yenjahât nânŋâŋetâ yahatmu hionakmâ kasa oranŋiminiwi. ²¹ To kârikŋe nem biwi hâlim otmâ wahap ki orotŋe topŋe topŋe otminiwi. Orotmeme yawuya otmâ mansai yâhâmâ Anitâŋe manman kârikjahât pat ki kuyiŋgiop. Yakât otmâ Kiristonŋe yâhâpŋe âwurem gewuawân ikŋe komolân ki torokatnomai.

²² Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋe Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgimu yuwu otmâ manmai. Anitâŋe buku otyiŋgiop yakât nânŋâm biwiyenŋe sânduk sâmu heroŋe nânŋâwanŋimai. Otmu biwi nânŋân nânŋânyenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu kaok nanŋanŋimai. Bukulipyenŋaŋe senŋe âlâlâhât umburuk omâ pân guin otmai ya yekmâ nembe kalem otyiŋgimai. Yenjahât nânŋâŋetâ ki yahatmap. Otmu buku nombotŋaŋe mem bâleyekŋetâ yakât matŋe ki kâpekyiŋgimai. Me sâm bâleyiŋŋetâ yakât nânŋâŋetâ ki sâtŋe otmap. ²³ Lohimbi yawu otmâineâmâ girem den kerek lâunŋetâ ârândân otmap yakât dop oap. ²⁴ Bukulipne, yakât torokatmâ yuwu sâmunne nânŋâŋet. Nenni Yesu Kiristohâlen biwinenŋaŋe tinâk kepeimunŋe Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakŋe mâmâŋe otniŋgiuwap. Yawu otniŋgiuwap yanâmâ nenŋe enŋatnenŋeâk ki watmâ ihilâk mahilâk otmunŋe bâleuwap. ²⁵ Yâhâ yanŋeâmâ biwinenŋe mem hewewenŋe tuhunenehopgât yâkât wâtŋan kinmâ mâtâp sâm niŋgiop ya tâŋ tâŋâk watmâ manmâ yâhânom. ²⁶ Otmu yenjahâlâk ki nânŋâŋetâ yahatmu hâkyenŋe mepaenomai. Otmu yenjahât ki nânŋâŋetâ yahatmu hionakmâ bukulipyenŋe mem ge katyeknomai.

6

Bukulipnenŋe lohotŋan otyiŋginom.

¹⁻² Bukulipne, yuwu sâmunne nânŋâŋet. Yeŋe otŋetâ bâleâkgât Satanŋe mem dâieyemap. Yawu gârâmâ yenŋâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe otŋetâ bâleuwap yanâmâ yen nombotŋe Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgimu mansaiŋe yuwu otyiŋginomai. Yesu Kiristonŋe hânân gem lohotŋan manmâ

kuwiknenekmâ mâtâp meningiop. Yakât nângâm bukulipyenye lohotnjan otyinginomai. Otmu yengu yawuâk otjetâ bâlemappât biwiyenye galem oranjinomai. ³Nen lok bâleñeâk kerek mansain. Yawu gârâmâ yengâlen gâtne âlâ me âlâne yenye orotmemeyenahât nângâñetâ yahatmap yamâ ombeyenaye kâityongomap. ⁴⁻⁵Nanngai. Âlâku amboñan amboñan mannomai. Yakât otmâmâ yenye buku âlâhât topñe ki ekmâ kiwilinomai. Yenye biwiyenahât topñe âlâku ikñiâk ikñiâk ekmâ nângâñetâ ârândâñ otmu heronje otnomai.

⁶Otmu papatolipyenaye Anitâhât den kâsikum yingim mansai ya in yawu tânyongonomai.

⁷Bukulipne, ombeyenaye kâityongomappât yuwu sâmunen nângâñet. Anitâñe topnenñe ekmâ nângâmap. Yakât otmuâmâ kâitgunomgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ lohimbiñe wahap âlâlâ otnomai yakât matñe tãñ tãñâk kâpekyingiwuap. ⁸Yâhâ lohimbi âlâ me âlâñe yenhâlâk nângâm senñe âlâlâ ekmâ biwiyenye yan arimu ihilâk otnomai yamâ sâp patoen Anitâñe pilâyekmu hemân kionjomai. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâñe Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heak yâkât nângâm tem lâuwangim mannomai yamâ mâmâñe otyingimu manman kârikñan mannomai. ⁹Bukulipne, lohimbi hewewenâk tânyongonom. Yawu otmâ mannom yamâ Anitâñe nângâmu ârândâñ otmu sâp patoen yakât matñe ningiwuap. ¹⁰Topñe yakât nângâm yuwu otnom. Bukulipnenñaye Kiristohâlen biwiyenaye kepeim mansai ya umatñe topñe topñe teteyingiwuap yanâmâ in yawu tânyongonom. Otmu nombotñe belângen pâlâmñe mansai ya yawuâk tânyongonom.

Den bâñe sâm hâreop.

¹¹Bukulipne, yengât pepa yu lok âlâ ekumune kulemgwap. Yu kulemgum yanak kiripi mem nihimu ninak pâñe tâlâwâk kulemguan bätne towatñe yu ekmâ nâhâitñe “Den yu kulemgwap,” nângânomai.

¹²Otmu den âlâ emelâk yan yakâlâk torokatmâ sâwe. Yura lohimbi biwiyenye Kiristohâlen katmâ girem den lâum mansainye bukulipyenaye nângâyinginetâ yahalâkgât yengât hâkyenye torehenñan undip tuhuyingine sâm yengâlen takawi. Otmu yawuâk bia. Kristonje nengât sâm gemu howanân kunjeta muop. Yakât buku nombotñaye nângâñetâ tãñât otmu nângâm bâleningimai sâm Yura lok yâkñe yenye hâkyenahât torehenñan undip tuhuanginet sâm meme sâsâ tuhuyeksai. ¹³Yawu gârâmâ lok yanje Mosehât girem den lâum hâkyenahât torehenñan undip tuhuangiwinje den kerehâk ki lâum mansai. Yawu gârâmâ yenye yawu tuhuanginetâ bukulipyenaye heronje nângâyinginetgât meme sâsâ tuhuyeksai. ¹⁴Nâmâ lok yawuya bia. Yawu gârâmâ nângâñihinetâ yahalâkgât kî nanñan. Nâmâ yuwu nanñan. Kutdânenñe Yesu Kiristo nengât sâm gemu howanân kuwi. Kunjetâ muop yapâek yahatmâ mâtâp âñe mem teteningiop. Nâñe yakâlâk nângâm hângât wahap topñe topñe yakât nângâmune tãñât otmap. ¹⁵Yakât yâhâpñe sâwe. Nen Yura lok hâknenñahât torehenñan undip tuhuangiwin me yen pâku lok ya ki otbi nen kerekñe biwinenñe Kiristohâlen katmâ komot konohâk otmâ mansain. Yawu katmâ manmunñe manman âñe mem teteningimu himbingât pat mansain yakât nângâmune bulâñe oap. ¹⁶Otmu lohimbi biwiyenaye yawu nângâm Yesuhât den lâum manmai yamâ Anitâñe we âlep nângâyingim biwi sânduhân katyekmu manmâ yâhânomai. Yawu otmâmâ Anitâñe Isirae sen bulâñe nengât pat kuningiop ya menomai.

¹⁷ Nâŋe Kiristo hoŋ bawanŋim manmâ gan. Yakât otmâ mâtâp maŋgunihine sâam mem âlâlâ tuhunekŋetâ hâhiwin kakŋan mansan. Otmu hâknan gut emelâk ekbi. Yakât otmuâmâ lok âlâ me âlâŋe hâhiwin ya witgum nihimaihât yeŋe lok yaŋe yeŋgâlen takam meme sâsâ tuhuyeksai ya yeŋgât den nâŋgâm kâkâsuk otnomai. ¹⁸ Kutdânenŋe, Yesu Kiristo tihitnenŋe otmape biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe mem konohân tuhumu kepeiakmâ manmâ yâhânom. Yawuâk.

Nâ bukuyeŋe,
Paulo

Epeso

Pauloŋe Epeso yenġat ekap kulemgum katyiŋgiop.

O bukulpne,

¹ Yen Epeso kapi ambolipnaje Yesu Kiristohâlen biwiyenaje kepeim Anitâhât tem lâuwanġim mansai. Nâ Paulo. Emelâk Anitâŋe nâŋġânihimu Yesu Kiristoŋe aposolo sâŋm âi nihioŋ ya mem mansan. Nâŋe heronje nâŋġâyiŋgiŋim ekap yu kulemgum katyiŋgian.

² Awoŋnenŋe Anitâ yet Kutdânenŋe Yesu Kiristo yâkŋe enġatyetŋeâk otmâ nâŋġâyiŋgiŋim tihityenŋe otmutâ biwi nâŋġân nâŋġânyenŋe kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâekġat nâŋġâyiŋgiŋim ulitguman.

Wâtġat mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otniŋgimu manman âlepŋahât bulâŋe teteniŋimâp.

³ Anitâŋe ikŋe nanŋe, Kutdânenŋe Yesu Kiristo, hâŋġângumu ge nengât toshât otmâ muop. Yawu oloŋ yakât otmâ nenŋe yâk orop biwinenŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmâ gain. Yakât otmâ Anitâŋe ikŋe Wâtġat mâmâŋahât Heak hâŋġângumu ge mâmâŋe otniŋgimu manman âlepŋahât bulâŋe teteniŋim gap. Yakât nâŋġâm Anitâ mepaem mannom. ⁴⁻⁵ Anitâŋe ikŋahâk wawaenenekmap. Otmu nenŋe yakât senŋan tosa barahâk kin-nomġat nâŋġâm ikŋe nanŋe Yesu Kiristo hâŋġângumu ge nengât toshât otmâ numbuap yakât emet inânŋan sâŋm kalop. Yakât otmâ nenŋe Kiristohâlen biwinenŋe kepeimunŋe Anitâŋe tosanenŋe pilâniŋim nine nanne baratne sâŋm menenekmu mansain. Yakât nâŋġâm yâkŋe emet inânŋan hân himbim ki kândikyotgowân yawu tetewuap ya sâŋm kalop. ⁶ Otmu ikŋahâk wawaenenekmâ nengât sâŋm nanŋe hâŋġângumu giop yakât nâŋġâmunŋe hâu sâsâ otmâp. Yakât otmâ heronje nâŋġâwanġim mepaem mannom.

⁷⁻⁸ Kiristoŋe kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop yâkâlen biwinenŋe katmunŋe Anitâŋe tosanenŋe pilâniŋgiop. Otmu ikŋahâk wawaenenekmâ otniŋgiop yakât nâŋġâmunŋe âlâ kândâkdâ otmâp. Yakât dop sâŋmune nâŋġâŋet. Nenŋe saru osomunŋe sililiŋ sâŋmâp. Yakât dopŋeâk Anitâŋe wawaenenekmap ya ki pesuk sâwuap. ⁹⁻¹⁰ Anitâŋe âliwahaŋ topŋe topŋe, ehkŋe ki ehkŋe, himbimân ewan tap me hânân yu tap ya kerehâk kalop. Otmu sâŋm patoen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi hârok menduhunenekbuap. Yawu otmâ âliwahaŋ topŋe topŋe kalop ya orowâk Kiristohât amutgen tatmunŋe kunnenŋe otmâ tatbuapġat sâŋm kalop. Yawu ġârâmâ emelâk embânġambâek yakât topŋe amokŋan tatmâ gaop. Yakât otmâ lohimbi nombotŋeŋe yeŋe nâŋġân nâŋġân watmâ yakât topŋe nâŋġâne sâŋm pâpġum gawi. Yâhâ nenâmâ Anitâŋe nâŋġân nâŋġânnenŋe mem pâroŋ pilâniŋgimu yakât topŋe nâŋġâmâin. Anitâŋe sâŋm kalop ya ikŋak ekmu ârândâŋ otmu den yakât bulâŋe tetem henġenġuwuap.

¹¹ Otmu Yura lohimbi nengât hohetnenŋan lok âlâ tetem kunnenŋe manmâ tihitnenŋe otbuapġat nâŋġâm Anitâŋe yakât pat kuningiop. Yakât otmâ pat kuningiop yapâek nenŋe lok ya tetem tihitnenŋe otbuapġat nâŋġâm biwinenŋeŋe mem mambotbanġim gawin. ¹² Otmu pat kuningiop yakât bulâŋeâmâ Kiristoŋe lohimbi kerek nengât tihitnenŋe otbe sâŋm Yura lohimbi

nengâlen teteop. Nengâlen tetemu nenŋe yâk orop biwinnenŋe kepeiakmâ konohâk otmu yâkât pat otmâ mansain. Yakât otmâ Anitâhât nângâmunŋe âlâ kândâkdâ otmu heronŋe nângâwanŋim mepaem mannom.

Manman kârikŋan mannomgât nângâm engat yâhâp ki otmain.

¹³ Kiristonŋe lohimbi kerek nengât tosanenŋahât otmâ ge kawenenŋan kinmu kunetâ muop. Yâkât den pat âlepŋe ya nenŋe yen pâku lohimbi ekyongomunŋe nângânetâ bulâŋe olop. Den pat ya nângânetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenŋe kepeiwi. Yawu otbi yan Anitâŋe meyekmâ nine nanne baratne sâm manman kârikŋahât pat nen Yura lohimbi kuningiop ya yen gurâ yawuâk kuyinŋiop. Yakât otmâ ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge lohimbi kerek mâmâŋe otningiwuapgât sâm kalop. Yakât otmâ ya hângângumu yengâlen ge mâmâŋe otyinŋiop. ¹⁴ Otmu pat kuningiop yakât bulâŋe sâp patoen menom nângâm Kiristohâlen biwinnenŋe tinâk kepeim mannom. Yawu manmunŋe Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwinnenŋan kionŋu pat yakât bulâŋe menom nângâm engat yâhâp ki otmâ mannom. Yawu manmunŋe sâp patoen Anitâŋe menenekmâ ikŋan torokatnekmu manman kârikŋan manmâ heronŋe otbanŋim mepaem yâhâmbisâin.

Anitâ Wâtgât Amboŋe mâmâŋe otningimu kârihem kinmain.

¹⁵ Yeŋe Kutdânenŋe Yesu Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim manmâ gai. Yawu manmâ Anitâhât lohimbi orop biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmâ gai. Otmu yengât den pat ya bukulipnâŋe eknohoŋetâ nângâm tep hero nângâyinŋian. ¹⁶ Yawu nângâm Kutdânenŋe Yesu Kiristo âwâŋait mepaeyelekman. Otmu Anitâŋe yuwu otyinŋiâkgât ulitguman. ¹⁷ Awoŋnenŋe Anitâ lanŋinŋe Amboŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge yengât biwiyenŋan kionŋu nângân nângânyeŋe keterakuyinŋiwuap. Yawu otmu Anitâŋe tihityenŋe otmap yakât topŋe nângâm henŋenŋum yâkâlen biwiyenŋe kepeim mannomaihât yâk ulitguman. ¹⁸ Otmu Anitâŋe yen orop menenekmâ ikŋan torokatnekmu heronŋe kakŋan manmâ yâhâmbisâingât pat kuningiop. Pat yakât bulâŋe menomgât nângâm biwinnenŋe mem mansain. ¹⁹⁻²⁰ Otmu Anitâ Wâtgât Amboŋe ikŋe wâtŋambâek Kiristo mumuŋambâ mem yahalop. Otmu nen gurâ yawuâk mâmâŋe otningimu wâtŋan kinmâ Kiristohâlen biwinnenŋe tinâk kepeim manmain. Yeŋe yakât nângânetâ keterahâkgât nângâm Anitâ ulitguman.

Anitâŋe Kiristo mumuŋambâ mem yahatmu yâkŋe himbimân yâhâmu ikŋe orowâk tawot. ²¹ Himbimân orowâk tatmâ Kiristonŋe Anitâhât hahit mem kinmâ aŋelo himbimân tatmai otmu âi weke, emet amboŋe, senduk banearâ, susun me sâtŋe metŋe topŋe topŋe hânân yu tai kerek yengât kunyerŋe tatmap. Otmu emelâk embânân Anitâŋe hân himbim kândikyotgom âliwahap topŋe topŋe kalop ya orowâk Kiristohât amutgen tatmunŋe kunnenŋe tatmap. Otmu yawuâk kunnenŋe tatmâ yâhâwiop. Otmu sâp pesuk sâwuap yan hân himbim yu biatmu Anitâŋe hân himbim anŋo kândikuwuap. Otmu sâp yan gurâ yawuâk kunnenŋe tatmâ yâhâmbisâp. ²² Yakât otmâmâ âliwahap kerehâkŋe yâkât amutgen tatbuapgât Anitâŋe sâm kalop. Otmu Kiristohât komot mansain nen gurâ yawuâk yâkât amutgenâk tatmunŋe kunnenŋe tatmâ tihitenŋe otmâ yâhâmbisâpgât sâp kalop. ²³ Yakât otmâ Anitâŋe mâmâŋe otningimu Kiristo orop biwinnenŋe kepeiakmâ konohâk otmap. Otmu nenŋe hoŋ bawaŋgimain yan yâkât lauŋe otmu kâinŋe bâtŋe yawu otmâ nep mewanŋim manmunŋe ârândânŋ merândânŋ otmap.

2

Anitâŋe mem hewewej tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenŋaje kepeim manmain.

¹ Emelâk Anitâŋe ki mem hewewej tuhuyekmu Kiristohâlen biwiyenŋe katbi sâp yan yeŋe orotmeme bâleŋe topŋe topŋe otmâ tosa mem manminiwi. Yawu otbi yakât otmâ hiliwahonomaihât pat manbi. ² Sâp yan yeŋe engatyenŋeak otmâ manman bâlenjahât mâtâp watbi. Yawu otmâ weke bâleŋe amboyenŋaje biwiyenŋan kionŋmu yâkât amutgen manmâ tem lâuwangim manminiwi. Otmu sâp yuâmâ yâkŋe lohimi belângen mansai ya yengât biwiyenŋan gurâ yawuâk kionŋmu Anitâhât den kumai. ³ Otmu yâkŋe Anitâhât den kum orotmeme bâleŋe otmai ya nenŋe gurâ yawuâk otbin. Yawu gârâmâ emelâk nen kerekŋe nenŋe engatnenŋeak watmâ biwinenŋambâ nângân nângân bâleŋe âlâlâ teteminiop ya watmâ otminiwin. Yakât otmâ Anitâŋe lohimi kerek nenekmu ki ârândâŋ otmu hiliwahonomgât pat otbin.

⁴⁻⁶ Yawu otmâ manbin yamâ ikŋahâk tepŋe nângâningim tihitnenŋe otmâ Kiristo hângângumu ge nengât toсахât otmâ kawenennŋan kinmu kujetâ muop. Nenŋe yâkâlen biwinenŋe katbin yan Anitâŋe tosanenŋe pilâningim manman âiŋe ningimu yakât topŋe nângâm biwinenŋe huruŋ sâop. Otmu Anitâŋe yen gurâ yawuâk wawaeyekmâ tosayenŋe pilâm manman kârikjahât pat kuyiŋgimu mansai. Yakât otmâ yen me nen hârok Kiristo orop biwinenŋaje kepeiakmâ konohâk otmu mansain. Otmu sâp pato tetewuap yan Anitâŋe mumunjambâ mem yahatnenekmu Kiristo orop himbimân yâhâ tatbisâin. Yakât pat kuningimu tap. Yakât nângâm engat yâhâp ki otmain. ⁷ Nenŋe Kiristohâlen biwinenŋaje kepeimunŋe Anitâŋe kaok nângâningim tosanenŋe pilâmu biwinenŋe huruŋ sâmu lohotŋan manmain. Otmu sâp yupâek lohimbijŋe yakât nângâjetâ hâu sâsâ otbuap. ⁸⁻⁹ Yeŋe himbimân yâhâ manman kârikŋan mannomaihât pat kuyiŋgimu mansai. Yakât nângâm yenjahât nângâjetâ yahatmu hâkyenŋe mepaemaihât yuwu sâmunne nângâŋet. Anitâ ikŋahâk wawaeyekmâ tihityenŋe otmâ Kiristo hângângumu ge yengât toсахât otmâ muop. Otmu yeŋe Kiristohâlen biwiyenŋe katŋetâ Anitâŋe tosayenŋe pilâyŋgim manman kârikjahât pat kuyiŋgimu mansai. Yeŋe wâtyenŋan ya ki mem tetewi. Yakât otmâ yenjahât ki nângâjetâ yahatmu mepaeaknomai. ¹⁰ Otmu yeŋe Kiristohâlen biwiyenŋe katbi sâp yan Ambonenŋe Anitâŋe manman âiŋe yŋgimu mem mansai. Yawu manmâ orotmeme âlepeŋeak otmâ tânahom mannomaihât sâm kalop.

Kiristoŋe nen lohimi topŋe topŋe menduhunenekmu manmain.

¹¹⁻¹² Kiristoŋe nen Yura lohimi otmu yen pâku lohimi mem menduhunenekmu komot konohâk otmunŋe ikŋak kunnenŋe tatmap. Yakât topŋe yuwu sâmunne nângâŋet. Emelâk yen pâku lohimbijŋe Anitâhât topŋe ki nângâwi. Yâhâ emelâk embâŋân Anitâŋe Awarahamgât pat kuwangiop ya Yura lohimi nengât gurâ yawuâk kuningiop. Yakât otmâ nenŋe yengât nângâmunŋe gemu yuwu nângâminiwin. “Nen Awarahamgât sen mansain yakât otmâ hâknennjahât torehenŋan undip tuhuangimain. Yâhâ yen pâku lohimiâmâ Awarahamgât sen ki oai. Yakât otmâ ketetyekmunŋe belângen manmâ hâkyenjahât torehenŋan undip ki tuhuangimai. Yakât otmâ Anitâŋe hiliwahonomaihât pat kuyiŋgimu mansai.” Yengât yawu nângâminiwin. Otmu hâknennjahât torehenŋan undip tuhuangiminiwin orotmeme yaŋe ki tânngomap. Yakât otmâ orotmeme yakât nângâmunne tâŋât

otmap. ¹³⁻¹⁵ Otmu emelâk yeŋe Kiristohât topŋe ki nâŋgâm belângen manbi. Yâhâ sâp yuâmâ yâk orop biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu mansai. Yawu gârâmâ Kiristo Biwi kepeiak kepeiak Amboŋe ikŋak nen Yura lohimbî otmu yen pâku lohimbî kerek nengât tosanenŋahât otmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Muop yan yeŋe Anitâhât komolân torokatnomaihât mâtâp meyiŋgiop. Yawu olop yakât otmâ Anitâŋe yen orop kaok nâŋgâningimu biwinenŋe kepeiakmâ konohâk otmu buku oraŋgimain.

Yâhâ emelâk embâŋân Anitâŋe girem den âlâlâ Mose ekumu kulempuop. Otmu Yura papatolipnenŋe yeŋe nâŋgân nâŋgân watmâ girem den yan den âlâlâ torokatbi. Otmu nenŋe den ya lâum yen ketetyekmunŋe yaehen manŋetâ yen orop kasa kârikŋe manminiwin. Otmu den âlâlâ torokatminiwi yaŋe undip kârikŋe olop. Yawu gârâmâ Kiristoŋe tosanenŋahât otmâ muop yan undip ya mem gahaem yen orop menduhunenekmu komot konohâk otmâ manmain. ¹⁶ Otmu Kiristoŋe tosanenŋahât otmâ kawenenŋan kinmu howanân kuŋetâ muop yan mem menduhunenekmu Anitâŋe kerek nengât kaok nâŋgâningimap. Otmu nenŋe biwinenŋe sânduk sâmu buku oraŋgim manmain. ¹⁷ Kiristoŋe yawu otningiop yakât den pat aŋgoân nen Yura lohimbî eknongop. Otmu nenŋe yakât den ya torokatmâ yen kâsikum yingim gain. ¹⁸ Yakât otmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwinenŋan kionmâ yen orop mem hewewer tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenŋe kepeimain. Yawu otmunŋe Kiristoŋe mâtâp mem teteningimu âwâŋe Anitâhâlen biwinenŋe kepeim mepaem mannom.

Nen Anitâhât sen otmâ mansain.

¹⁹ Emelâk nen Yura lohimbî yeŋe pâku lohimbî yekmunŋe kasa kârikŋe otmu keterakmâ ikŋiâk ikŋiâk manminiwin. Yâhâ sâp yuâmâ nenŋe yen orop manman bâleŋembâ keterakmâ orotmeme bâleŋe pilâm Anitâhâlen biwinenŋe kepeim komot konohâk otmâ mansain. Yakât otmâ Anitâŋe menenekmu ikŋe sen otmâ mansain. ²⁰ Yakât topŋe nâŋgânetâ keterahâkâgât emet tuhumain yan hâum sâmune nâŋgâŋet. Hân aim saran lâum kânâŋgâmunŋe kinmap yaŋe Kiristohât aposololipŋe otmu poropetelipŋe nengât dop oap. Otmu saran yakât kakŋan hohem katmâ kokore pilâm gârem kâwi huhum pilâmain yaŋeâmâ lohimbî menduhuakmâ Anitâ mepaemai yakât dop oap. Otmu kuhupin lâum kânâŋgâmunŋe ŋiwiŋ ŋiwiŋ sâm kinmap yaŋeâmâ Kiristo ikŋahât dop oap. ²¹ Otmu kuhupin kakŋan gimbâ katmâ geri kum pilâm losohomunŋe emet ya âilonŋo kinmap yakât dopŋeâk nenŋe Kiristohât komot konohâk otmâ yakât wâtŋan manmain. Yawu manmâ Anitâhât opon kâmbukŋe yakât dop otmâ manmain. ²² Otmu emelâk Anitâŋe ikŋe opon kâmbukŋan ge tatminiop yakât dopŋeâk ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge biwinenŋan tatmâ mâmâŋe otningimu manmain. Yawu otningimu biwinenŋe kepeiakmâ konohâk otmu buku konok oraŋgim manmâ yâhânom.

3

Anitâŋe Paulohât nâŋgân nâŋgânŋe mem pâroŋ pilâwaŋgiop.

¹⁻² Yen pâku lohimbî Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim Anitâhât komolân torokatŋetgât Anitâŋe ikŋahâk nâŋgânihim aposolo âi nihimu mem mansan. Âi ya mem Kiristo hoŋ bawaŋgim yakât den pat âlepŋe ekyongoman. Den pat âlepŋe ekyongomune lok nombotŋe den ya nâŋgânetâ gemu bet pilâm pâi

emetnjan mem katnekjetâ manmâ gan. ³ Emelâk Anitâhât biwiñan nângân nângân âlâ nângâm gaop ya nângâmune keterahâkgât nângân nângânne mem pâroñ pilânihimu nângâwan. ⁴ Otmu den yakât nângâmune biwinambâ nângân nângân âlâlâ tetemap ya pâñe tâlâwâk kulemgum katyñgian yu ekmâ nângânomai. ⁵ Emelâk embânâmbâek Anitâñe lohimbi âlâ me âlâhât nângân nângânñe ki mem pâroñ pilâyñgiop. Yakât otmâ den yakât pâpñuwi. Yawu gârâmâ sâp yuâmâ Anitâhât Wâtñat mâmâñahât Heakñe den ya mem Kiristohât aposololipñe otmu poropetelipñe nengât biwinenñan katmu nângâmain. ⁶ Den yakât topñe yuwu sâmunne nângânñe. Nennñe Yesu Kiristohât den pat âlepñe yen pâku lohimbi ekyongomunñe nângânñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyeñañe kepeim mansai. Yawu manñetâ Anitâñe nen Yura lohimbi orop mem menduhunenekmu komot konohâk otmâ mansain. Yawu manmunñe sâp pato tetewuawân Anitâñe manman kârikñahât pat yakât bulâñe ningimu mem Yesu Kiristo orop heronñe kakñan tatbisâin.

⁷ Anitâñe ikñe enñatñeâk otmâ menekmâ aposolo âi sâm nihiop. Âi ya mem yâkât wâtñan kinmâ Kiristohât lohimbi hoñ bayñgim yâkât den lohimbi kâsikum yñgiman. ⁸ Yâhâ emelâk yâkât lohimbi dondâ mem bâleyekminiwan. Yakât otmâ ninahât nângâmune gemu Anitâhât lohimbi yengât amutyenñan mansan yawu nângâmune otmâp. Yamâ nâñe mem bâleyekminiwan yapâek Anitâñe menekmâ âi sâm nihimu Kiristohât den pat ya yen pâku lohimbi ekyongom gan. Yakât yuwu sâmunne nângânñe. Kiristonñe wawaenenekmâ tihitnennñe otmu manmannenñahât bulâñe teteningimu biwinenñe huruñ sâmu manmain. Otmu yawuâk otningim yâhâwuap. Yakât topñe nennñahâk nângâm ba takanomgât dop ki tap. ⁹⁻¹⁰ Otmu girawu manmunñe Anitâñe nenekmu ârândân otmu manman kârikñahât pat kuniñgiwuap yakât den sâm holañmâ pâku lohimbi ekyongomune nângâmai. Otmu Anitâ Hân Himbim Amboñañe nen Kiristohât lohimbi kerek mem hewewenñe tuhunenekmu Kiristohât den pat sâm haok tuhunom. Yawu otnom yan Anitâhât biwiñan nângân nângân âlâlâ tatmap yakât bulâñe topñe topñe tetemu anelolipñañe ekñetâ âlâ kândâkdâ otbuap. Yakât nângâm emelâk embânâmbâek yâkñe lok âlâ me âlâhât nângân nângânñe ki mem pâroñ pilâyñgiop. Yakât otmâ den yakât topñe pâpñuwi. ¹¹ Yawu otmâ ikñe nângân nângân watmâ sâpñe ekmu ârândân otmu Kutdânenñe Yesu Kiristo hângangumu giop yan den yakât bulâñe teteop. ¹² Nennñe Kiristohâlen biwinenñañe kepeim Anitâ pahâk ulitgumunñe nângânñingiwuap. Yakât nângâm nennñe biwi yâhâp kakñan ki ulitgunom. ¹³ Nâñe Kiristohât den pat kâsikum yñgimune nângânñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyeñañe kepeim mansai. Yakât otmâ lok nombotñañe pâi emetnjan mem katnekjetâ manmâ gan. Nâñe yengât nângâm hâhiwin kakñan mansan yakât nângâm yeñe kârihem kinmâ biwiyeñe ki orotok sâwuapgât nanñan.

Kiristonñe wawaenenekmap yakât Pauloñe kulemguop.

¹⁴⁻¹⁵ Yen pâku lohimbiñe Kiristohâlen biwiyeñañe kepeim Anitâhât kolân torokatñetâ nen Yura lohimbi orop biwinenñañe kepeiakmâ konohâk otmu mansain. Anitâhât anelolipñe topñe topñe himbimân tatmai otmu âliwahap topñe topñe hânñu yu kalop, ehekñe ki ehekñe, kerek nengât manmannenñe Awoñnenñe Anitâ ikñak ningimu manmain. Yâkñe nine nanne baratne sâm menenekmu mansain yakât nângâmune hâu sâsâ otmu mepaeman. ¹⁶⁻¹⁷ Anitâ Manman Amboñañe koko salehâk tatmap. Otmu yu yakât ki

pâp gumap. Yawu tatmap yakât nângâm unje âlâ kândâkdâ otmap. Otmu nâje yengât nângâm yâk ulitgumune iknje Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge mem hewewenjuhuyekmu Kiristohâlen biwiyenaje tinjak kepeim tem lâuwangim mannomai. Yawu otjetâ yâk orop biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmap yakât dopneâk bukulipyenje orop biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmu buku orangim mannomai. ¹⁸ Otmu Kiristone wawaenenekmâ kawenenjan kinmu kujetâ muop yakât topne nângâjetâ keterakinyingim henjenjuâkgât Anitâ ulitguman. ¹⁹ Yengât yawu ulitguman. Yawu gârâmâ Kiristone wawaenenekmap yakât topnambâek nângâm metenomgât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ yenje yâkâlen biwiyenaje tinjak kepeim manjetâ yanâmâ Wâtgât mâmâjahât Heakne mâmâne otyingiwuap. Mâmâne otyingimu manmanyenahât bulâne âlâlâ teteyingimu Kiristone wawaeyekmap yakât topne nângâm henjenjunomai. Manmanyenahât bulâne teteyingiwuap yakât dopnanâk âi mem Anitâ hon bawangim manmâ yu yakât ki pâp gunomai.

²⁰ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne mâmâne otningim yâhâwuap. Yakât otmâ nenje Kiristo hon bawangim nep âlâlâ memunje yakât bulâne tetewuap nângâmain ya wangim tetewuap. ²¹ Yakât nângâm Kiristohâlen biwinenenaje kepeim hon bawangim manmunje bulâne âlâlâ tetemu ekmâ Anitâ mepaem manmâ yâhâmbisâin. Ya bonjanâk.

4

Kiristo hon bawangim tânahom mannom.

¹ Bukulipne, yuwu sâmunne nângâjet. Nâje Kiristohâlen biwinenaje tinjak kepeim hon bawangim yakât den pat lohimbî kâsikum yingiman. Otmu emelâk den ya kâsikum yingimune lok nombotjenje nângâjetâ gemu bet pilâm pâi emetjan mem katneketâ manmâ gan. Otmu den ekyongomune nângâjetâ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne biwiyenaje mem hewewenjuhuyekmu Kiristohâlen biwiyenaje kepeim mansai. Yakât otmâ yâkât den ya tinjak lâum manjetâ lohimbîne manmanyenaje ekjetâ ârândânj olâkgât nanjan. ² Otmu yenjahât nângâjetâ gemu huruh huruh manmâ bukulipyenje orop ewe karangim mannomai. Yawu manmâ buku nombotjenje nângâm bâleyinginomai yan biwiyenaje kepeiyekmâ lohotjan otyinginomai.

³ Sâp yiwerenje yuâmâ biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmu mansai. Yawuâk torokatmâ manne sâmâmâ tihit orangim biwi sânduhân mannomaihât nanjan. ⁴ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heak ikjak mem hewewenjuhunenekmu Kiristohâlen biwinenjenaje kepeim yâkât komot konohâk otmâ mansain. Yawu manmunje Kiristo ikjak âwurem ge menenekbuapgât nângâm biwinenjenaje mem manmain. ⁵ Kutdânenjenâmâ Kiristo konohâk. Otmu yâkât den konohâk lâum manmain. Otmu toen katneketâ Kiristo orop biwinenjenaje kepeiakmâ konohâk otmap yakât mâtâp konohâk tap. ⁶ Otmu Awonjenjenâmâ Anitâ ikjak kunneneje pato tatmap. Otmu Anitâne wosapâ me wosapâ ki tatmap yawuya âlâ ki tap. Yakât otmâ himbimân anjelolipje tai otmu hânân âliwahap topne topne kalop ya kerehâk hohem tatmu yâkât wâtjan tatmâ gamain.

⁷ Otmu Kiristone ikjahâk biwinenjenahât topne ekmâ nângâmap. Otmu Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge biwinenjenaje tatmâ mâmâne otningimap. Yawu otningimu manmannenjenahât bulâne iknjâk iknjâk teteningimap yakât dopnanâk âi topne topne mem Kiristo hon bawangimain.

8 Den yan yuŋe emelâk lok âlâŋe Anitâhât den kulemguop ya miap. Den yamâ yawu tap.

“Lohimbine hoŋ bawanŋinetgât yâkŋe meyekmâ himbimân âwurem yâhâop. Yawu otmâ mâmâŋe otyiŋgimu âi meŋetâ yan bulâŋe âlâlâ teteop.” Den yawu tap.

9 Aiop, “himbimân âwurem yâhâop,” den yawu kulemguop. Den ya ekma yuwu nâŋgâmain. “Anŋoân himbimâmbâ ge hânân manmâ muop,” yawu nâŋgâmain. 10 Otmu mumuŋambâ yahatmâ himbimân âwurem yâhâmu Anitâ orop tawot. Yawu otmâ kunnenŋe tatmâ mâmâŋe otningimu yâkât launŋe, otmu kâiŋe bâtŋe yawu otmâ hoŋ bawanŋinom. Hoŋ bawanŋim yâkât den pat sâm haok tuhumunŋe hânŋan kulemŋan ariwuap. 11 Yâkŋe mâmâŋe otningim âi ikŋiâk ikŋiâk ningimu mem tânahom manmain yamâ yuwu. Lok nombotŋaŋe lohimbî belâŋgen manmai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepŋe ekyongomunŋe nâŋgânomaihât kut aposolo sâm âi ningiop. Yâhâ lok nombotŋeâmâ nen tânnongoŋetâ lohimbî Kiristohât den pat âlepŋe orowâk kâsikum yinginomgât kut bawapi sâm yingimap. Yâhâ lok nombotŋeâmâ Anitâhât biwiŋan den âlâlâ tatmap ya sâm holanmâ lohimbî ekyongonomaihât kut poropete sâm âi yingimap. Yâhâ lok nombotŋeâmâ Anitâhât lohimbî yengât kunlipyeŋe manmâ yâkât den kâsikum yingim galemयोगonomaihât kut pasto sâm âi yingimap. Yâhâ lok nombotŋeâmâ pasto tânyongom lohimbî den kâsikum yinginomaihât kut papasu sâm âi yingimap. 12 Yawu gârâmâ nenŋe Anitâ nanŋahâlen biwinenŋaŋe tiŋâk kepeim mannom. Yawu manmâ âi ningiop ya mem lohimbî orop tânahom manmunŋe manmannenŋe kelihakbuap. 13 Yawu otmâ biwi nâŋgân nâŋgânŋenŋaŋe menduhuakmâ konohâk otmu Kiristone hânân manmâ olop miop yawuâk otmâ mannom. Yawu otmâ manmunŋe Anitâŋe nenekmu Kiristohât dop yawu otbuap. 14 Yâhâ sâp yu manman girawu mansai yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nimnaom titipâŋe bukulipyenŋe orop engalân giangim âwâ mâmâlipyenŋe yengât den kum ari malon manmai. Yenŋe yakât dopŋeâk otmâ mansai. Otmu yakât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Nenŋe waŋga mem saru kakŋambâ arimain. Arimainângembâ siru pato pilâmu to dondâ bâlemap. Yawu otmâ waŋga ya mem kopa kopa tuhumap. Yakât dopŋeâk lok perâkŋaŋe Kiristohât den kelanŋatmâ den perâkŋe topŋe topŋe kâityongomai. Yawu otmâ nâŋgân nâŋgânyenŋe mem hâlim milim tuhuŋetâ mansai. Yawu gârâmâ sâp yupâek yenŋe biwiyenŋe galemahom manŋetâ manmanyenŋe kelihakbuapgât yuwu otmâ mannomai. 15 Bukulipyenŋe orop biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu Anitâhât den tâŋ tâŋâk watmâ den bulâŋeâk alahunomai. Yawu otnomai yan manmanyenâhât bulâŋe tetem gap ya wangim bulâŋe pato tetewuap. Otmu Kunnenŋe Kiristone manop yawuâk manne sâm yâkŋe olop miop yawuâk otmâ mannomai. 16 Yakât nâŋgâm yuwu sâmune nâŋgâŋet. Hâknenŋeâmâ konohâk. Yawu gârâmâ Anitâŋe ikŋe engatŋeâk otmâ hâknenŋahât torehenŋe âlâ âlâ kalop ya watmâ âi amboŋan amboŋan tuhumai. Yawu otmâ manmannenŋe tetemu âlepŋe manmain. Aiop, Kiristone kunnenŋe tatmap. Otmu nenŋeâmâ yâkât launŋe, otmu kâiŋe bâtŋe otmâ hoŋ bawanŋim manmain. Yawu otmâ manmunŋe yâkŋe ikŋe hahit ningimu mem yâkât den tiŋâk lâum bukulipnenŋe orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu tânahom manmain. Yawu manmunŋe manmannenŋe kelihakmu mannom.

Anitâŋe manman âiŋe ningimu mem mansain.

17 Otmu yengâlen gâtne lohimbî nombotņane pâku lohimbine otņetâ bâlemap yawu manmâ otņetâ bâlem gap. Yakât otmâ nâņe Kutdâhât sâtgât otmâ kuyingņetgât yuwu sâmunne nâņgâņet. 18 Pâku lohimbî belângen manmaine yeņe nâņgân nâņgâņeņe bâleņe ya watmâ omoņ kâlehen manmai. Otmu Anitâņe manman âiņe nen ningimu mem mansain. Yakât topņahât pâpgum biwiyeņe kârikņe otmâ hiliwahonomaihât pat mansai. 19 Otmu ekņâleangim orotmeme kingoņ maņgoņ otneâk nâņgâmai. Yawu otmâ anņunyeņahât ki otmai.

20-21 Yâhâ nenņe Kiristohât den ekyongomunņe nâņgâņetâ bulâņe otmu yâkâlen biwiyeņane kepeiwi. Sâp yapâek yâkât tem lâum orotmeme âleņeâk otņetgât yâkât den bulâņe kâsikum yingimunņe nâņgâm gai. 22 Emelâk yeņe nâņgân nâņgâņeņe tâņât ya watmâ senņe âlâlâ ekņâlem otņetâ dondâ bâleminio. Yawu manņetâ nâņgân nâņgâņeņe gulip malap otmu manmanyeņe dondâ bâlemu manmâ gawi. Otmu orotmeme bâleņe otmâ mansai yaņe mem bâleyekmapgât ya bunewâk bet pilâņetgât nanņan. 23-24 Yawu otņetâ yanâmâ Anitâņe biwiyeņe mem hewewen tuhum nâņgân nâņgân âiņe, ikņe yawuya, biwiyeņan katbuap. Nâņgân nâņgân âiņe biwiyeņan katbuap ya watmâ yâkât den tem lâuwaņgim biwiyeņe galemgum heņgeņgum mannomai. Yawu manņetâ manmanyeņe kelihakmu Anitâņe yekmu ârândâņ otbuap.

25 Nenņe Kiristohât komot konohâk otmâ mansain. Yakât otmâ biwiyeņe kurihiakmâ manņetâ manmanyeņane tawi tawiņe otmapgât orotmeme bâleņe ya betgum pesuk pilâm den bulâņeâk alahum tihit oraņgim mannomai. 26 Yawu gârâmâ lohimbî âlâ me âlâņe mem bâleyekņetâ kuk otnomai yan Anitâhât den lâum in yawu kaok oraņginomai. 27 Yawu otmâ Satan Manman Bâleņe Ambonahât mâtâp maņguwaņginomai. 28 Yeņe lohimbî komborâ ekyongonjetâ ki kombo tuhunomai. Yâkņe âi mem manmâ yapâ hâmeņe mem yeņe tânahom nombotņe kâsikum lohimbî umburuk mansai ya tânyongonomai. 29 Den hako ki sahaņginomai. Otmu bukulipyene biwiyeņe galemahom kârihem kinņetgât mem hewewen tuhuyekmâ den lohotņan ekyongonomai. 30 Anitâņe meyekmâ manman kârikņahât pat kuyingio. Yawu gârâmâ sâp pato tetewuap yan pat yakât bulâņe yingimu menomai. Yakât nâņgâm eņgat yâhâp otmahât ikņe Wâtgât mâmâņahât Heak hâņgângumu ge biwiyeņan tatmâ mem hewewen tuhuyekmu mansai. Yakât otmâ Wâtgât mâmâņahât Heakņe tep bâle nâņgâyingimapgât orotmeme bâleņe ki tâtâem otmâ mannomai. 31 Yawu otmâ ki kuk otmâ sârehahom den bâleņe hâiaknomai. Otmu ki nâņgâm bâleangņetâ biwiyeņe ņasin otbuap. 32 Yâhâ yeņe Kiristohâlen biwiyeņane kepeim manņetâ Anitâņe tosayeņe pilâyingimap yakât dopņeâk bukulipyene orop tosayeņe pilanginomai. Yawu otmâ ewe karangim lohotņan oraņginomai.

5

Manman bâleņambâ keterakmâ Anitâhât tem lâuwaņgim mannom.

1 Anitâņe wawaeyekmâ nine nanne baratne sâm meyekmu mansai. Yakât otmâ yeņe gurâ yawuâk bukulipyene orop biwiyeņane kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. 2 Kiristoņe biwiņane kepeinenekmâ ikņe manmanņe ki alilop. Yawu otmâ Anitâ âwâņahât tem lâuwaņgim kawenennan kinmu kuņetâ muop. Yawu otningiop yakât Anitâņe nâņgâmu ârândâņ olop. Otmu yeņe

gurâ yawuâk bukulipyenye orop biwiyenaye kepeiakmâ konohâk otmu buku oranjinomaihât nanġan.

³ Yeŋe manman bâleŋe pilâm yapâ keterakmâ Anitâhât tem lâuwangim mansai. Yakât otmâ ki ekŋâleangim kâwâ konda otnomai. Me bukulipyenye yeŋgât senŋe âlâlâ ki ekŋâlenomai. ⁴ Yâhâ orotmeme kiŋgoŋ otnomai yanâmâ anjun pato tetemu dondâ bâlewuap. Yawu gârâmâ bukulipyenye yeŋgât senyenjan ki genomai. Me den imbiâk mambiâk ki sahanjinomai. Yawu otmâ bukulipyenye yeŋgât nâŋgâm Anitâ mepaenomai. ⁵ Lohimbi nombotŋenye senŋe âlâlâ ekŋâlem biwiyenye yanâk kinmu yakâlâk nâŋgâm manmai. Lohimbi yawu manmai ya yeŋgât Anitâŋe nâŋgâmu Porom Lâpiohâlen biwiyenaye kepeim mepaemai yawu otnap. Lohimbi yawu otmâ manmai lohimbi kâwâ konda otmâ orop Anitâŋe manman kârikŋahât pat ki kuyiŋgiwuap. Yakât otmâ yâkŋe Kiristo âwânjât orop himbimân ki tatnomai.

⁶ Lohimbi âlâ me âlâŋe den imbiâk sâm engatyeŋan geŋetâ orotmeme bâleŋe yakât nâŋgâŋetâ bulâŋe otnapgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Orotmeme bâleŋe âlâlâ sâm aran yu lohimbije otnomai yanâmâ Anitâŋe kuk otyiŋgim matŋe amokŋan yiŋgimu menomai. ⁷ Yakât otmâ lohimbi yawuya orop biwiyenaye ki kepeiakmâ konohâk otmu tânahonomai. ⁸ Emelâk yeŋe Anitâhât pâpġum omoŋ bâlejan manminiwi. Yawu gârâmâ ikŋe laŋinŋenye biwiyenye pilâmu Kutdâhâlen biwiyenaye kepeim manmâ gai. Yakât otmâ orotmeme bâleŋe bet pilâm Anitâhât tem lâum mannomai. ⁹ Yawu otmâ manŋetâ manmanyenye kelihakmu yakât bulâŋe âlepŋeâk tetewuap. Yawu tetemu Anitâŋe manmanyenye ekmu ârândâŋ otbuap. ¹⁰ Yawu gârâmâ yeŋe manman girawu manŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap yakât nâŋgâm kiwilim otmâ lohotŋan mannomai. ¹¹⁻¹³ Otmu lohimbije omoŋan ge hiliwahonomaihât pat mansai ya yeŋgât manmanyenyeâmâ tawi tawiŋe. Yakât otmâ yâk orop ki buku oranjinomai. Yâkŋeâmâ yok pilâm orotmeme bâleŋe topŋe topŋe oranġimai. Yakât nâŋgâm anjulkmaingât otmâ yakât ki alahumain. Yâhâ nenŋe yu me yakât nâŋgâmunŋe haŋ sâningimâp yakât topŋe tetekŋan tetemu ekmain. Yakât otmâ yâkŋe orotmemeyenye bâleŋe yakât nâŋgâŋetâ haŋ sâyiŋgimu bet pilâŋetgât yeŋe den ekyongom engatyeŋan genomai. ¹⁴ Den ekyongonjetâ nâŋgâŋetâ haŋ sâyiŋgimu yanâmâ yâkŋe manmanyenjahât topŋe tetekŋan tetemu eknomai. Yakât nâŋgâm kep yuwu menjetâ nâŋgâmain.

“Kâlâwahom yahatne. Mumuŋambâ yahatne. Yawu otmunŋe Kiristohât laŋinŋenye biwinenŋan pilâmu haŋ sâningiwiuap.”

¹⁵⁻¹⁷ Anitâhât biwiŋan nâŋgân nâŋgân âlâlâ tatmap ya Wâtġât mâmâŋahât Heakŋe mem biwiyenjan katmu nâŋgâŋetġât Anitâ ulitgunomai. Yakât otmâ girawu manŋetâ Kutdâŋe yekmu ârândâŋ otbuap yakât nâŋgâm kiwilim biwiyenye galemahom mannomai. Yâhâ sâp yuâmâ lohimbi nombotŋenye Anitâhât topŋahât pâpġum orotmeme bâleŋe topŋe topŋe otmâ mansai. Yâhâ yeŋeâmâ yâkŋe otmâ yawu ki otnomai. Yeŋeâmâ orotmeme âlepŋe orotġât mâtâp teteyiŋgimu lohimbi buku otyiŋgiŋetâ yâkŋe manmanyenye ekŋetâ ârândâŋ otbuapġât nanġan.

¹⁸ Otŋetâ bâlemapġât to kârikŋe ki nem biwi hâlim otnomai. Yawu otmâ Wâtġât mâmâŋahât Heakŋe biwiyenjan tatmâ mâmâŋe otyiŋgiâkġât nâŋgâm mannomai. ¹⁹ Yawu manŋetâ biwiyenjan tatmâ mâmâŋe otyiŋgiwuap yanâmâ biwiyenye heronŋe otmu Kutdâ kiki pali mewangim mepaem mannomai. ²⁰ Otmu yeŋe Kutdânenŋe Kiristo orop biwiyenaye kepeiakmâ konohâk otmu manŋetâ wuân me wuân teteyiŋgiwuap yan Awoŋnenŋe Anitâ heronŋe

nângâwanġim mepaem mannomai. ²¹ Otmu Kiristo ewe katmâ yâkât tem lâuwanġim bukulipyenġe orop ewe karakmâ buku oranġim mannomai.

Imbilipyenġe yengât sâop.

²² Imbilipyenġe yengât yuwu sâmunġe nângâġet. Kutdânġenġe Kiristonġe yengât kunyenġe tatmap. Yakât otmâ yenġe ewe katmâ loklipyenġe yengât amutgen mannomai. ²³⁻²⁴ Yakât yuwu sâmunġe nângâġet. Kiristonġe ikġe lohimbi nen sârerenġekmâ kawenġenġan kinmu kuġetâ muop. Otmu mumuġambâ yahatmâ kunnġenġe tatmu nenġe yâkât amutgen manmain. Yakât dopġeâk imbilipyenġe wuân me wuân otmai yan loklipyenġe yengât amutgen manmai.

Loklipyenġe yengât sâop.

²⁵ Yâhâ loklipyenġe yengât yuwu sâmunġe nângâġet. Kiristonġe ikġe lohimbi nen wawaenġekmâ tosanġenġahât otmâ kawenġenġan kinmu kuġetâ muop. Yakât dopġeâk imbilipyenġe yengâlen biwiyenġe kepeim tihityenġe otnomai. ²⁶⁻²⁷ Yakât otmâ yuwu sâmunġe nângâġet. Sâp patoen nen Kiristohât lohimbiġe yâkât senġan tosa barak kinmunġe menġekmâ onomlipne sâm ikġan torokatnġekbuap. Yakât nângâm tosanġenġahât otmâ kawenġenġan kinmu kuġetâ muop. Otmu nenġe manman bâlenġambâ keterakmâ yâkâlen biwinġenġe kepeimain yakât topġe sâm tetemunġe yanâmâ toen mem katnġekbi. Toen mem katnġekġetâ Anitâġe tosanġenġe pirim salatak tuhuningimu yâkât senġan koko salehâk manmain. Yawu. ²⁸⁻³⁰ Kiristonġe ikġe lohimbi nen nângâningim tihitnenġe otmap. Yakât dopġeâk loklipyenġe imbilipyenġe nângâyingim tihityenġe otnomai yakât yuwu sâmunġe nângâġet. Lok âlâ me âlâġe hakyenġan umatġe wuân me wuân tetemapgât hâkyenġahât tihitġe otmâ galemahom manmai. Yakât dopġeâk loklipyenġe imbilipyenġe yengât nângâm tihityenġe otmâ galempongom mannomaihanġan. Yâhâ loklipyenġe imbilipyenġe yengât nângâyingimai yamâ yġahât nanġanġimai yawu oap. ³¹ Den yan yuġe emelâk Anitâġe Mose den ekumu kulemguoġ ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lok âlâ me âlâġe âwâġe mâmâġe pilâyelekmâ imbiġahâlen torokatmu orowâk mandomawot yan hâkyetġe konohâk otbuap.” Den yawu tap.

³² Otmu Mosenġe den kulemguoġ yanġe topġe âlâlâ miop. Yakât nângâmune topġe âlâ yuwu miap. Kiristonġe ikġe lohimbi nen orop biwinġenġe kepeiakmâ konohâk otmu mansain ya. ³³ Otmu âlâmâ yuwu miap. Loklipyenġe yġahât nanġanġimai yawuâk imbilipyenġe yengât nângâyinginomai. Otmu imbilipyenġe loklipyenġe ewe katyeknomai.

6

Nimnaomlipyenġe yengât sâop.

¹ Otmu nimnaomlipyenġe yengât yuwu sâmunġe nângâġet. Yenġe âwâ mâmâlipyenġe yengât sâtyenġan tem lâuyingim manġetâ Anitâġe yekmu ârândâġ otbuap. ² Yâhâ emelâk Anitâġe girem den âlâ yuwu sâm Mose ekumu kulemguoġ.

“Yenġe âwâ mâmâlipyenġe yengât nângâyingim denyenġe lâum manġet.” Yawu sâm ekuop.

Otmu girem den nombotġe âlâlâ Mose ekumu kulemguoġ yamâ inâk sâop. Yâhâ topġe katmâ girem den yan yu torokatmâ den âlâ yuwu sâm kalop.

³“Denyenje lâum manñetâ Anitânje nânġâyingimu yanâmâ sâp kâlewâk mannomai.” Yawu sâm ekuop.

Âwâ mâmâlipyenje yengât sâop.

⁴Yâhâ âwâ mâmâlipyenje yengât yuwu sâmune nânġâñet. Nan baralipyenjañe tepyenje bâlemu kuk otmaiñât ki mem gin gondondoñ katyeknomai. Yawu otmâ Kutdâhât den kâsikum yingim galemyongom henġenġunomai. Otmu mete pirik pirik otnomai yan lohotñan kuwikyeknomai.

Âi lok yengât sâop.

⁵Yâhâ âi lok yengât yuwu sâmune nânġâñet. Kiristoñe yen orop manmu yâk hoñ bawanġimbâi yakât dopñeâk lok kunlipyenje ewe katyekmâ tãñ tãñâk hoñ bayinginomai. ⁶Yâhâ âi ya galemñaje yekmu ârândân olâkgâlâk nânġâm hâkyeñajak ki tuhunomai. Âi ya tuhunomai yanâmâ Anitâhât den ya tãñ tãñâk watmâ Kiristohât tem lâuwangim tiñâk tuhunomai. ⁷Yawu otnomai yan lohâk hoñ bayingian sâm otnomai yamâ Kutdânenne hoñ bawanġinomai. ⁸Yakât otmâ den yuwu sâmune nânġâm biwiyenjan katnomai. Lok âlâ me âlânje lok kunlipyenje yengât nep meyingimai me yenje âi tuhuakmai yakât sâp patoen Kutdânenneñaje âi memai ya ekmu ârândân otbuap otmuâmâ hâmeñe âlepñe yingimu menomai.

Lok kunje papato yengât sâop.

⁹Yâhâ lok kunje papato yengât yuwu sâmune nânġâñet. Anitâ Kutdâyenje himbimân tatmapñe lok âlâhât nânġâmu yahatmu âlâhât nânġâmu gemu yawu ki otmap. Sâp patoen yâkñe lok kerek nengât biwinenne ekmâ âlâku ikñiâk ikñiâk dopnenñan matñe kâpekingiwuap. Yakât otmâ hoñ bawalipyenjañe kunlipyenje ewe katyekmâ lohotñan hoñ bayinginetâ benje kunlipyenjañe gurâ topñe âlâlâ ki mânġâyeknomai.

¹⁰Aiop, yenje Kiristo orop biwiyenjañe kepeiakmâ konohâk otmu yâkât wâtñan kinnmâ kârihem mannomai. ¹¹⁻¹²Nenñe Kiristohât den pat âlepñe lohimbî ekyongomunñe nânġâmaiñât lok bâleñaje mâtâp mañġuningim mansai. Otmu yâkñe konok bia. Satangât hoñ bawalipñe, weke bâleñe, emet ambonje, senduk banearâ, susun, âi weke, senñe âlâlâ sâtñe metñe topñe topñe, ya kerekñe mâtâp mañġuningine sâm otmai. Yakât otmâ Satanñe biwiyenjan kionmâ perâkñe topñe topñe kâityongomapġât Anitânje wât yingimu kârihem kinnomai. ¹³Yuwu otmâ kârihem kinñetâ Satanñe hoñ bawalipñe orop mem ge katyekne sâm hâum pãpġum pilâyeknomai.

¹⁴Nânġân nânġân bulânje âlâlâ biwiyenjañe tetemu den bulânje sâm lohimbî târârâhâk ekyongonomai. Yawu otmâ yâk orop biwiyenjañe kepeiakmâ konohâk otmu tihit oranjim mannomai. ¹⁵Otmu Kiristohât den pat âlepñe lohimbî ekyongonjetâ nânġâñetâ biwiyenje huruñ sâekġât mâtâp teteyingiwuap yan hewewenñak ekyongonomai. ¹⁶Otmu Satangât hoñ bawalipñaje yengât manmanyenje mem bâleyingimaihât Anitâ yet Kiristo yetġâlen biwiyenjañe tiñâk kepeim mannomai. ¹⁷Yawu manmâ Anitânje manman kârikñahât pat yakât bulânje yingimu mem Kiristo orop heronje kakñan manbisâihât nânġâm enġat yâhâp ki otnomai. Otmu Anitâhât den ya lohimbî kâsikum yinginetâ nânġânomai yan Wâtġât mâmânahât Heakñe biwiyenje mem hewewen tuhuwuap. Yawu otyingimu den ya nânġâñetâ keterakyingim henġenġuwuap. ¹⁸Otmu Wâtġât mâmânahât Heakñe mem hewewen tuhuyekmu yu yakât nânġâm Anitâ ulitgunomai. Yawu otmâ biwi

golâ manmâ Kiristohât lohimbi kerek yengât nângâm haonmâ ârândân Anitâ ulitgum mannomai.

¹⁹ Otmu Wâtgât māmānahât Heakŋe den âlâlâ biwinan katmâ māmāŋe otnihimu Kiristohât den pat âlepŋe pahâk ekyongomune nângânomai. Otmu ekyongowom ya nângâŋetâ keterakyiŋgiwuapgât yeŋe Anitâ ulitgunomai. ²⁰ Otmu lohimbi kapi âlâen âlâen manmâ arai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepŋe kâsikum yingiwani. Kâsikum yingimune lok nombotŋe nângâŋetâ gemu bet pilâm pâi emetŋan mem katnekŋetâ manmâ gan. Yawu gârâmâ nâŋe den pat âlepŋe lohimbi ekyongowomgât Kiristone menekmâ âi sâm nihio. Yakât otmâ nâŋe tem lâuwangim den ya pahâk ekyongom ki lohotŋe otbomgât Anitâ ulitgunomai.

Pauloŋe den bâiŋe sâm hâreop.

²¹⁻²² Aiop, bukunenŋe âlâ, kutŋe Tikiko, yâkŋe Kutdâhâlen biwiŋe tiŋâk kepeim hoŋ bawangim mansap. Otmu nâŋe bukulpne orop manman girawu mansain yakât yâk hângângumune yengâlen takawuap yan topŋambâek ekyongomu nângâŋetâ biwiyeŋe huruŋ sâwuap.

²³⁻²⁴ Otmu yeŋe Kutdânenŋe Yesu Kiristohâlen biwiyeŋe tiŋâk kepeim tem lâuwangim mansai. Yakât otmâ Anitâ yet Kiristone nângâyim tihityeŋe otmutâ biwi nângân nângânyenŋe kepeiakmâ konohâk otmâ huruŋ sâekgât ulitguman. Bâiŋ.

Nâ bukuyeŋe,
Paulo

Pilipi

Pauloŋe Pilipi yengât ekap kulemgum katyŋgiop.

O bukulipne,

¹ Nâ Paulo, otmu Timoteo, netŋe Yesu Kiristo hoŋ bawangim mansait. Yen Pilipi kapi ambolipŋaŋe Anitâhât lohimbî manmâ biwiyenŋe Yesuhâlenâk kepeim mansai yengât nâŋgâyŋgim netŋe ekap yu kulemgum katyŋgiat. Otmu yengât galem mansai me lok nombotŋaŋe tânyongom mansai. Yâkŋe yawuâk nâ tânohom mansai nâŋgâmune yawu oap yakât nâŋgâyŋgimâk mansan.

Pauloŋe Pilipi kapi ambolipŋe yengât nâŋgâm Anitâ mepaeop.

² Awonŋenŋe Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristoŋe yetŋe engatyetŋeâk yen nâŋgâyŋgim tihityeŋe otdomawot. Yawu otmuâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmâ sânduk sâŋ gaekgât ulitgum gamait.

³ Nâŋe yengât nâŋgâm Anitâ mepa sanŋan otbaŋgim gaman. ⁴⁻⁵ Kândikum yengâlen puwâk taka Yesuhât topŋe sâŋ tetem ekyongomune nâŋgâm heronŋe otmâ biwiyenŋe yâkâlen katbi. Yawu otbiâmbâek Yesuhât den pat âlepŋe ya sâŋ haŋ tuhumune liŋgarakmâ ariâkgât Anitâŋe mem hewewenŋe tuhuyekmu haonmâ ârândân biwiyenŋaŋe hikunekmâ tânohom gai. Yakât nâŋgâm biwinanŋe heronŋe otmâ Anitâ mepaem gaman. ⁶ Anitâŋe yengâlen âi topŋe kalop yapâek torokatmâ mem gamap ya ki pilâwuap. Yanak mâne mâne Yesu Kiristoŋe âwurem menenekbe sâŋ gewuap yanâmâ yeŋe yâkâlen torokatnomai. Otmu Anitâŋe mâmâŋe otyŋgimu yeŋe heŋgemahom mâtâp tâŋ tâŋâk yanâk ariŋjetgât nâŋgâman.

Paulo pâi emetŋan mem katŋetâ talop yakât topŋe

⁷ Bukulipne, torokatmâ yawu sâŋmune nâŋgâŋet. Nâ biwinanŋe hikuyekmâ manmune Anitâŋe nâŋgânihimu âilonŋo oap yamâ topŋe yuwuhât. Anitâŋe âi sâŋ nihioŋ yu biwinanŋe kepeim den pat âlepŋe ekyongom gawan. Yamâ lok nombotŋaŋe den yu nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm yakât den âiân katnekbi. Den âiân katnekbiân den pat âlepŋe yu nâŋgâŋetâ tâŋât otmapgât nâŋe sârereakmâ Kiristohât topŋe teteâkgât sâŋ ekyongowan. Otmuâmâ topŋe yawuâk nâŋgâŋetâ keterakmu bulânŋe yengâlen teteâkgât den ya topŋambâek sâŋ holanmâ biwiyenŋan kionban. Yawu otyŋgimune nâhât hâkân otmâ yanak âlâkuâk pâi emetŋan katnekŋetâ manmâ gan.

Yawu gârâmâ haonmâ ârândân Anitâŋe ikŋahâk tep âlep nâŋgâyŋgim tihityeŋe otmâ gamap. Yakât otmâmâ nâ gurâ yeŋe tânohom gai. ⁸ Bukulipne, Yesu Kiristoŋe yengât haonmâ ârândân tep âlep nâŋgâyŋgim. Otmu nâ gurâ yawuâk tep âlep nâŋgâyŋgiman. Den yu sâŋmune Anitâŋe ekmu âlepŋe oap.

Anitâhât senŋan koko salehâk kinnomai yakât Pauloŋe Anitâ sâŋ ulitguop.

⁹ Yeŋe biwi nâŋgân nâŋgânyenŋaŋe menduhuakmâ konohâk otmâ mansai ya yawuâk torokatmâ manŋetgât Anitâ ulitgum gaman. ¹⁰ Yâhâ topŋe yuwuhât ulitguman. Wahap girawu me girawu ya Anitâŋe ekmu tâŋât otmap me hâlŋe otmap. Anitâŋe ekmu yawu otmap ya yeŋahâk ekmu kiwilim yan nâŋgân nâŋgânyenŋe keterakmu nâŋgâm heŋgeŋgunjetgât nâ ulitgum mansan.

Yawu otmâ manjetâ yan Yesu Kiristone mâmâne otyingimu manman âilonjo lonjo yakât bonje yengâlen tetemuâmâ mannomai. ¹¹ Yawu otmâ mannomai yakât otmâ lohimbî nombotjaŋe manmanyene ekmâ Anitâ herone nângâwanjim mepaem mannomai. Yawu gârâmâ hâmbâi Yesune âwurem gewuap sâp yanâmâ yeŋe yâkât senjan koko salehâk otmâ anjun bia kinno-mai.

Paulo pâi emetjan manogât Kiristohât den pat sâjetâ linjarakmâ ariop.

¹²⁻¹³ Roma yengât tembe lâlulipyeŋeŋe yu ya otnihijetâ mansan yakât nângâm hilipgumaihât topne yu sâmune nângâm heŋgeŋguŋet. Nâŋeâmâ Yesu hon bawanjim yâkât den pat âlepŋe ekyongom mansan. Ekyongom manmune Roma yengât tembe lâlulipyeŋeâmâ lohimbî nombotje den ya nângâm lâumaihât imbiâk nâ mem pâi emetjan katneketâ manmâ gan. Yawu otbi yakât yeŋe biwiyene ki orotok sâek. Yamâ yuwuhât. Pâi emetjan katneketâ mansan yakât topne tembe lâlulipyeŋe otmâ lohimbî nombotjaŋe nângâne sâm oai yanjak nine topne otmu Yesuhât den pat yâhâp yâhâp ekyongomune nanjai. ¹⁴ Yawu gârâmâ nâmâ pâi emetjan katneketâ mansanâke yamâ benne ki lohotje oan yakât otmâmâ bukulpine nombotjaŋe nângânetâ biwiyene hewewen oap. Biwiyene hewewen otmu yanjak biwi nângân nângânyene Kutdânenjahâlen kepeim yâkât den pat yakât biwi yâhâp ki otmâ tâtâem ekyongom gai. ¹⁵⁻¹⁶ Anitâne Kiristohât den pat âlepŋe ya nâne ekyongomune nângânetâ bulâŋe olâkgât âi sâm nihiop, yakât nângâm lok nombotjaŋeâmâ nâ hikunekmâ tânnohom mansai. Tânnohom yawuâk den pat âlepŋe ya ekyongom mansai. Yâhâ nombotje âlâŋeâmâ lohimbine nâhât nângânetâ gemu yeŋehât nângânetâ yahalâkgât lok senseŋân kinmâ Yesuhât den pat âlepŋe ya ekyongom mansai. ¹⁷ Yawu otmâ hâkyeŋajak âi ya tuhum mansai. Yâhâ nombotje âlâŋeâmâ den pat yai yamâ nâhât hâhiwin amokjanâk nângâek sâm sâtyeŋajak yai.

¹⁸ Yawu otmâmâ topne yu me ya yakât, biwi perâk oai me, me Anitâhât tem lâum oai me, me topne girawu me girawuhât manmâ Yesuhât topne ya sâm ekyongoai. Yakât nângâmune tâŋât otmâ. Yesuhât den pat ya sâjetâ hanj sâm ariap yanje konohâmâ bulâŋe oap. ¹⁹ Bukulpine, yeŋe nâhât otmâ haonmâ ârândâŋ Anitâ ulitgum mansai. Yawu ulitgum manjetâ Yesu Kiristohât Wâtgât mâmâŋahât Heakje mâmâne otnihimu yâkât tem lâlulipyeŋe hâhiwin kakjan manmune yan biwine honj sâwuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâmâ biwi hero nângâm manmâ yâhâwom.

²⁰ Otmu biwinane yuwu nanjan. Kiristohât den pat âlepŋe ya lohimbî topne topne yâkne nângânetâ bonje teteyiŋgiâkgât nanjan. Yakât yâhâpŋe yu torokatmâ sâwe. Nâhâlen wuân âlepŋe tap? Nâ girawu me girawu tuhuneknomai? Hâhiwin nihinomai, me nohonetâ mumbom yamâ in yakâ. Yâkne Kiristohât nângânetâ gemap sâm yakât konok gorânihiap. ²¹ Otmu Anitâne nâhât torokatmâ, “Man,” sâwuap yanâmâ Kiristohâlen biwinane kepeim mepaem yâhâwom. Yâhâ Anitâ ikjak umutne memu mumbom yan gurâ manman kârikjan manmâ yâhâwom. ²² Yawu gârâmâ âi sâm nihiop ya torokatmâ tuhum manbom, me mum himbimân yâhâwom yakât nângâmune ki teatap. Nângâm biwi yâhâp oan. ²³ Yakât nâ biwinane yuwu nanjan. Yiwerenâk mum yanâmâ Kiristo orop torokatmâ manbehât nanjan. Yawu nanjan yamâ mumbomân yâhâpŋe tânyongowomgât mâtâp âlâ ki tetewuap yakât nângâm yengât gorânihiap.

24-25 Yakât otmâ yeŋe biwiyenŋe Yesu Kiristo witgum kepeim hon bawanŋim manmâ yâhânetgât nâŋe yeŋgâlen taka tânyongowom. Yakât nâŋgâmune uruk uruhâk oap. Anitâŋe nâŋgânihimu nâŋe yen orowâk sâp kâlep manmâ ikŋahât topŋe nâŋgâm herŋenŋum biwiyenŋe Yesu Kiristohâlen hikuŋetâ kinmâ yâhâekgât den kâsikum yinŋiwom. Den kâsikum yinŋimune nâŋgâm biwiyenŋan katmâ yapâ gâtŋe biwi heronŋe pato nâŋgâm mannomai. ²⁶ Yawu gârâmâ yeŋe nâhât biwiyenŋe hikunekmâ Anitâ ulitgum mansai yakât bulâŋeâmâ holaŋneŋetâ yeŋgâlen takawom. Takamune yen orop enŋakmâ heronŋe otmâ Kiristo mepaenom.

²⁷ Bukulipne, den umatŋe âlâ sâm tetemune nâŋgânet. Nâŋe yeŋgâlen ki takawom otbuawâmâ patyerŋeâk nâŋgâwom. Yakât otmâmâ yuwu manŋetgât nanŋan. Yeŋe manman âlepŋeâk manmâ yâhâŋetâ lohimbine manmanyenŋe ekmâ Kiristohât den pat âlepŋe nâŋgânetâ hâumu biwiyenŋe yâkâlen katŋetgât nanŋan. Yawu otmâ yeŋe biwiyenŋe Kiristohâlen hikuakmâ konohâk otmâ tânahom mansai ya yawuâk torokatmâ mannomai. Yakât den pat ya nâŋgâmâmâ tep hero nâŋgâwom. ²⁸ Otmu torokatmâ sâwe. Anitâŋe yen wawaeyekmâ mâmâŋe otyinŋim gamap. Yeŋe yakât nâŋgâm mitihât kasaŋe taka mem âlâlâ tuhuyeknomai yanâmâ kinŋityenŋahât ki otmâ biwiyenŋe orotok sâwuap. Yeŋe orotmeme yawuya torokatmâ mannomai yamâ yâkŋe yekmâ yuwu nâŋgânomai. “Anitâŋe bulâŋanâk komot yuâmâ mâmâŋe otyinŋimu ki lohotŋe otmâ mansai. Yawu gârâmâ mem ge katyeknomgât dop âlâ ki tap. Yâhâ nenâmâ Anitâŋe mem ge katnenekbuapgât dop.” Yawu nâŋgânomai. Yawu otmâ yâhânomai yakât yâhâŋe yu torokatmâ sâwe. ²⁹ Anitâŋe mâtâp yuwu sâm katyinŋiop. Yeŋe biwiyenŋe Kiristohâlen katmâ tem lâuwanŋim mansai. Yakât otmâmâ mitihât kasaŋe mem âlâlâ tuhuyekŋetâ sâtŋum mansai. Sâtŋum manŋetâ yekmâ yan Kiristohât nâŋgânetâ yahatsap. ³⁰ Yen Anitâŋe mâtâp sâm katyinŋiop ya watmâ sâtŋum manmâ gai yawuâk nâ gurâ sâtŋum manmâ gan. Otmu yeŋgâlen puwâk taka âi mewan yan mitihât kasaŋe hâhiwin ningiwi ya nanŋai. Yâhâ yiwerenŋeâmâ âi ya torokatmâ mem mansan ya gurâ nanŋaiâk. Otmu Anitâŋe mâtâp sâm katyinŋiop yakât otmâ kasalipyenŋe takaŋetâ yekmâ yan kinŋityenŋahât ki otmâ enŋat yâhâp otnomai. Yawu.

2

Yesu Kiristoŋe himbim pilâm hânân ge lok otmâ huruŋ huruŋ manop.

¹ Bukulipne, den âlâ âiyongowe. Biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe Kiristohâlen katmâ yâkât wâtŋan kinmâ mansai. Yakât otmâ yâkŋe yeŋgât tep âlep nâŋgâyinŋimu biwiyenŋe huruŋ sâm mansai me bia? Otmu Anitâŋe ikŋe Wâtŋat mâmâŋahât Heak hânŋangumu gem mem hewewenŋe tuhuyekmu tep âlep nanŋanŋim mansai me bia? ² Biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe Anitâ yet Kiristo kepeiyekmâ manŋetgât nanŋan. Yawu manmâ tep âlep nanŋanŋim biwiyenŋe konohâk hikuakmâ manŋetâmâ nâŋe anŋoân biwi heronŋe nâŋgâyinŋiwan ya wangim nâŋgâyinŋiwom. ³ Otmu torokatmâ sâwe. Yeŋahât ki nâŋgânetâ yahatmu hâkyenŋe mepaenomai. Yâhâ yeŋe yeŋahât nâŋgânetâ gemu bukulipyenŋe yeŋgârâmâ nâŋgânetâ yahatbuap. ⁴ Otmu yeŋe manmanyenŋahâlâk ki nâŋgânomai. Bukulipyenŋe heronŋe kakŋan manŋetgât nâŋgânomai. ⁵ Yesu Kiristoŋe ikŋahât nâŋgâmu gemu himbim pilâm ge hânân manop dop yawuâk otmâ mannomai.

⁶ Kiristo yet Anitâ yamâ âlâ âlâ ki oawot. Yâhâmâ dop konohâk tatmâ gama-wot yamâ benje Kiristoŋe ikŋahâlâk ki nâŋgâm manmanŋe alilop. ⁷ Yâkŋe ikŋe engatŋeâk otmâ himbim pilâm hânân giop. Yanâmâ Anitâhât towatŋe ya kon sâm pilâm lok nengât towatnenŋe haŋgalakmâ lok teteop. ⁸ Lok tetem huruŋ huruŋ manmâ Anitâ konok hoŋ bawanŋim yâkŋe den sâop yawuâk lâum manmâ gaop. Yâkât tem lâum lohotŋan manmâ ikŋe manmanŋe ki alilakmu mem ge katmâ howanân kuŋetâ sâtŋum muop. ⁹ Yakât otmâmâ Anitâŋe mumuŋembâ mem yahalop. Yawu gârâmâ nen lohimbiŋe Kiristohât nâŋgâmunŋe yahalâkgât nâŋgâm Anitâŋe kutŋe âlâmâ “Kutdâ” sâm kunop. ¹⁰ Kutŋe yawu sâm kunop yakât otmâ nen hânân yuân gâtŋe, me himbimân gâtŋe, me hân kâlehen gâtŋe nen kerehâk menduhuakmâ Yesu mepaem mannehât sâm kalop. ¹¹ Anitâŋe nengât sâm Yesu hâŋgângumu hânân ge kutdânenŋe otmâ galemnongom mansap. Yawu gârâmâ nen kerekŋe menduhuakmâ Yesuhât nâŋgâmunŋe yahatmu Anitâ mepaem manmâ yâhânôm.

Emetsenŋe laŋinŋe pilâmap yakât dop.

¹²⁻¹³ Bukulipne, nâ aŋgoânâk yen orop manmâ gawan yanâmâ yeŋe nâhât laune tem lâum manbi. Yâhâ sâp yiwerenŋeâmâ nâŋe yen orowâk ki mansan. Yawu mansain gârâmâ yeŋe aŋgoân den tem lâunihiwi ya ki pilâm lohotŋe otmâ manŋetgât nanŋan. Yawu otŋetâmâ Anitâŋe mem hewewenŋe tuhuyek-buap yapâ yeŋe yâkât tem lâum hoŋ bawanŋinomai. Yakât otmâ yen Anitâŋe himbimâ pat kuyiŋgiop yakât bulâŋe menom sâm yâkâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe kepeim manŋet. Yawu gârâmâ engatyeŋe kâityongomu im-biâk nenŋe wâtneŋanâk manmâ bulâŋe menom nâŋgâm hilipgumaihât hu-ruŋ huruŋ manmâ yâkât wâtŋanâk kinmâ tem lâum mannomai.

¹⁴⁻¹⁵ Otmu Anitâŋe yekmâ nine nanne baratne bulâŋe koko salehâk mansai sâm den âiân ki katyeŋbuap. Yakât otmâ yengâlen umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwuap yan Anitâ ki sâm bâlewanŋinomai. Me lok bâleŋeŋe mem âlâlâ tuhuyeknomai yanâmâ yâk orop den kakŋan ki sahaŋŋim kuk kâŋguruk oranŋinomai. Yawu otmâ mannomai yanâmâ manmanyenŋe ya ekmâ yan nâŋgâm bâleyiŋŋim hakyenŋan sânomaihât dop âlâ ki otbuap. Yeŋe yawu man-nomai yakât dop kum sâwe. Omoŋ bâleŋan emetsenŋe laŋinŋe pilâmap yakât dopŋeâk manman kârikŋahât den ekyongonŋetâ biwiyenŋan laŋinŋe pilâmu Anitâhât mâtâp ekmâ watnomai. ¹⁶ Yen yawu torokatmâ manmâ yâhâm den yamâ tiŋâk mem mannomai. Yawu otmâ manmâ Kiristoŋe yâhâpŋe âwurem gewuap yanâmâ aŋun ki nihinomai. Nâŋe yen tânyongowan ya imbiâk ki otban ya Kiristoŋe ekmâ nâhât nâŋgâmu heronŋe otbuap.

¹⁷⁻¹⁸ Otmu emelâk papatolipnenŋe Anitâ mepaem yan noniŋ bulimakao gâim katbaŋgiminiwi. Yakât dopŋeâk yeŋe manmanyenŋe ki alitmâmâ benje Anitâ hoŋ bawanŋim gawi. Hoŋ bawanŋim gaŋetâ yan mitihât kasaŋe taka mem âlâlâ tuhuyekŋetâ hâhiwin kakŋan manmâ gai. Otmu papatolipnenŋe noniŋ bulimakao gâim katbaŋgiminiwi yakât kakŋan wain toŋe mosenŋetâ bâiŋe gemu yan Anitâŋe nâŋgâmu ârândâŋ otminiop. Yakât dowâk nâ nohoŋetâ hepne moseleakmâ gemu bâiŋe ârândâŋ otbuap. Nohomai sâm manmanne ki alilakbom. Yawu otmune yanâmâ Anitâŋe nekmu ârândâŋ otbuap. Yakât otmâmâ yen orop biwinenŋe hikuakmâ konohâk otmâ heronŋe nâŋgânôm.

Timoteohât topŋe

¹⁹ Bukulipne, tepne nângâyîngiman. Yakât otmâmâ Kutdânenne Yesuñe nângânihimuâmâ bukunenñe Timoteo in yawu hângângumune yengâlen takawuapgât nangan. Taka yekmâmâ âwurem taka girawu mansai yakât eknohomu biwinanñe heronñe nângâyîngim manbom. ²⁰⁻²² Otmu Timoteohât topñe sâmunne nângâñet. Lok nombotñe nâ orop mansain. Yâk yengâlen gâtñe Timoteo konok nâ orop biwinetñanñe hikuakmâ konohâk otmu yeñe manman âilonñgoân manñetgât nângâmait. Yamâ lok nombotñanñe yenjâhâlâk nângâm Yesuhât âi ya hâkân kakñan tuhum mansainñeâmâ yengâlen taka tânyongonomaihât dop yawuya âlâ ki tap. Timoteohât topñeâmâ ikñeâk tap. Yâk orop netñeâmâ nanñe âwânñanñe tânahomawot dop yawuâk tânahom mansait. Tânahom manmâ yeñe den pat âlepñe nângâñetâ keterahâkgât ya kâsikum yîngim gait. Yen gurâ yakât topñe nanñgaiâk. ²³ Yawu gârâmâ Roma lokñe girawu otnihinomai yakât sâñetâ nângâm yanâmâ Timoteo in yawu hângângumune den mem yengâlen takawuap. ²⁴ Yawu gârâmâ Kutdânenñanñe nângânihimu holañnekñetâ yengâlen takawomgât nangan.

Eaporitohât topñe

²⁵ Otmu lok âlâhât sâwe. Yengâlen gâtñe Eaporito nâ tânnohoâk sâm hângângunñetâ takaop. Taka âi tânnohop yakât yuwu sâmunne nângâñet. Nâñe âi umatñan kinmâ gamune yan taka penenihimu biwinetñe konok otmu tânahom miti âi yu tuhum gait. ²⁶⁻²⁷ Yawu gârâmâ yâk kundat umatñe tete-wañgimu bâsok bâleop. Inâk mâneâmâ kunñe hân kumbâp. Yamâ Anitânñe “Ki katnehâk” sâmu gârâmâ hâmeñe kinop. Sâp yan nâ pâi emetñan katnekñetâ hâhiwin kakñan manmâ gan. Yakât kakñan Anitânñe nâhâitgât girawu hâhiwin âlâkuâk nângâwuap sâm Eaporito ya mesek sâtñambâ mem henñenñuop. ²⁸ Mesek sâtñan kinop yakât den pat emelâk nângâwi. Yakât otmâmâ yeñe Eaporitohât nângâm kiwilimaihât yâhâmâ pilânekñeâmâ yengâlen takawehât nanñap. Yakât otmâ in yawu hângângumune takamu ekmâ biwiyeñe heronñe otbuap. Yengâlen takamu nâ gurâ yawuâk heronñe nângâwom. ²⁹⁻³⁰ Yengâlen takamu tep âlepñe nângâwanñim Anitâ mepaem heronñe pato otbanginomaihât nangan. Yeñe tânnohone sâm yan hângângunñetâ taka kaweyenñan kinmâ Kiristohât tem lâum tânnohop. Tânnohop yan manmanñe ki alilop. Yawu otmâ hâhiwin kakñan nep tuhum gam bâsok hiliwahop. Yakât otmâmâ yeñe yâk otmu lok nep yawu tuhumai ya yengât nângâñetâ yahalâkgât nangan.

3

Hâkgât orotmeme yu me yakât ki nângânom.

¹ Bukulipne, den âlâ yuwu sâmunne nângâñet. Kutdânenñanñe tihitnenñe otmap. Yakât otmâmâ nângâwanñim biwiyeñanñe heronñe otmâ mannomai. Otmu biwiyeñe galemahom manñetgât emelâk den kâsikum yîngiwan. Yâhâ sâp yiwereñeâmâ yawuâk sâm ekyongomune nângâñetâ keterakñetgât ki horatneksap. Ya yâhâpñe sâmunne nângâñet. ² Lok nombotñe, lok perâkñeâmâ nângâm tâpikgum imbiâk hâkyeñe torehenñan undip tuhum hilipguangim mansai. Otmu “Yengu nenñe oain yawu otñet” sâm meme sâsâ tuhuyeksai. Lok yawuya mansai yamâ lok perâkñe. Yâhâ topyeñe nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmunne nângâñet. Soso bauñe kapi hawangum sot ihilâk nene sâm pâinmai. Yakât dopñeâk lok perâkñe yuñe lokgât pâinmâ mansai. Yawuhât yen dâiyekñetâ yâk yengâlen ari torokatñetgât sâm hohetyenñan takai. Yawu gârâmâ yeñe galemahom henñenñum mannomai.

³ Lok yawuayaëâmâ yuwu nângâmai. “Nen hâknenne torehenjan undip tuhuangimunje yanâmâ Anitâje nenekmu ârândâj otmap,” yawu sâmâi. Yakât otmâ nâje yuwu sâwe. Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakje mâmâje otningimu yapâ gâtñaje yâk mepaemunje nângâmu âlönjo otmap. Otmu Yesu Kiristone manman kârikñahât pat kuningiop yakât nângâm herone otmâ mansain.

Yakât torehenje sâwe. Hâkgât wahap yu me yañe tânnongowuapgât dop âlâ ki tap. Emelâk hâkyenje torehenjan undip tuhuangiminiwi yamâ in hâk tâñâlân otbi. Yâhâ yakât bulâjeâmâ nenje biwinnenjañe Kiristohâlen kepeim manmunje yan tetemap. Yawuhât otmâmâ hâkgât wahap ya pesuk yap. Otmu yakât nângâmune ki yahatmap. ⁴ Yâhâ hâkgât wahap topñe topñe yañe manman kârikñe ningimap mâneâmâ yakât nângâmune dopñan otbâp. Yamâ emelâk bet pilâwin.

⁵⁻⁶ Yawu gârâmâ benje papatolipnenjañe yeñe enñatyeneâk watmâ girem den âlâlâ kulemguiwi ya ki bet pilâwanân hâkgât wahap yu ya kerehâk otmâ metewan. Yawu otmâ nâje bukulpne kerek wangiyekban yakât topñe sâm tetemune nângâñet. Nâ Isirae amboñe, Benyamingât senâmbâ gâtñe. Meññañe menekmu hilâm nombolân kalimbu ya pesuk sâmu girem den sâsâñe sâpñanâk hâkne torehenjan undip tuhuwi. Yâhâ orotmemenenje tâmbâñe ya kerek ñañanambâek mem manmâ gawan. Pato otmâ yañak Parisaio lok yengâlen torokatmâ papatolipnenje yengât girem den ya aksisihâk topñambâek nângâm lâum manmâ gawan. Yawu otmâ manmâ ki otmâ tâpikguwan. Bia kârikñe. Yâhâ lok nombotñañe girem den yakât nângâñetâ gemap sâm yakât otmâ biwine kâlâp semu Kiristohât komot ya watyekmâ mem bâleyekban.

⁷⁻⁸ Yawu otmâ manmâ gawan yakât papatolipnenjañe nângâñetâ yalop. Yawu gârâmâ sâp yiwereneâmâ yakât nângâmune tâñât otmap. Nâje Kutdânenje Yesu Kiristohât topñe nângâm yâk orop biwinetñe konohâk olâkgât nañgan. Yakât otmâmâ Anitâje nenekmu ârândâj olâk sâm hâkgât wahap topñe topñe yakât nângâmune tâñât otmap. Nângâmune tâñât otmu kerek pilâm pesuk pilâwan. Pesuk pilâm yapâek Kiristo konok watmâ gan yawuâk watmâ yâhâwom. ⁹ Yawu otmâ manmune yâkñe âwurem gem menekmu orowâk tatmâ yâhârom.

Yakât torehenje sâmune nângâñet. Girem den lâum manminiwan yakât Anitâje nekmu ârândâj otbuapgât dop âlâ ki tap. Bia kârikñe. Yakât otmâmâ ya bet pilâmune pesuk yap. Topñe yakât otmâ biwinañe Kiristohâlen kepeim manmune yapâ gâtñaje Anitâje wawaenekmâ nanne koko salek sâmu mansan. ¹⁰⁻¹¹ Kiristone âwâñahât sât lâum manmanñe ki alitmâ sâtgum muop. Yakât dopñeâk nâku manmanne ki alitmâ manbehât nañgan. Yâhâ yâkñeâmâ mum yahatmâ tap. Yakât otmâmâ mâmâñe otnihimu tem lâuwanjim manbom. Yawu manmâ sâp pato tetewuawân Anitâje mumuñambâ mem yahatnekbuapgât nañgan.

Anitâje mâtâp sâm ningiop yamâ tâj tâñâk watmâ yâhânom.

¹² Bukulpne, yuwu sâm ekyongomune nângâñet. Nâjeâmâ Kiristone manman koko salek manop ya ki mem tetean. Otmu uwawapñe bia mansangât dop gurâ ki oap. Yawu gârâmâ Yesu Kiristone menehopgât otmâ ikñe manmanñe âlepñe manop yawuâk manbehât nañgan. ¹³⁻¹⁴ Nâje Yesu Kiristohâlen biwine katmune yanâmâ Anitâje himbingât pat kunihiop. Yakât bulâje

membomgât orotmeme hângiye ya bet pilâm mâtâp sârn nihiop ya tâj tânjâk watbom. Ya tâj tânjâk watmâ yâkâlen biwinaŋe kepeim manmâ yâhâwom. Yawu manmuneâmâ sâp patoen yakât bulâŋe nihiwuap.

¹⁵ Bukulipne, nenŋe mâtâp ya watmâ manmunŋe tipinŋe âlepŋe oap nen kerekŋe den yan yu otnom. Yawu gârâmâ yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe nâhât den yukât hâkâŋ otmâ yuwu mon nâŋgânomaï. “Nenâmâ emelâk Anitâŋe orotmemenenŋe ekmu ârândâŋ olop. Yakât otmuâmâ topŋe girawuhât Paulohât den yu watnom?” Yawu sârnomaï yamâ Anitâŋe topyeŋe mem tetewuap.

¹⁶ Yawu gârâmâ benŋe torokatmâ yuwu sârnune nâŋgâŋet. Anitâŋe mâtâp sârn niŋgiop ya watmâ manmunŋe nenekmu ârândâŋ olâkgât ya pânjan ki pilâm âlâengen arinom. Mâtâp ya watmâ gain yawuâk watmâ yâhânorn.

¹⁷ Bukulipne, angoân orotmeme yawuya otmune nekbi ya yawuâk otmâ mannomai. Otmu lok âlâ me âlâŋe topyeŋe kurihiakmâ oain sârn oain sârn otmâ kâityongomaihât yeŋe sen galemâk otmâ mannomai. Sen galem manmâ topyeŋe mem tetenomai. ¹⁸ Yesuŋe manman âilonŋo yakât mâtâp mem teteningiâkgât howanân muop. Yakât otmâ lok yawuyaŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe biatmu kurihiakmâ mansai. Lok yawuya yengât topyeŋe emelâk ekyongominiwan yakâ. Yâhâ sâp yiwerenŋeâmâ ya yengât nâŋgârnune tepne dondâ bâlemu isem ahoakmâ mansan. Yakât yâhâpŋe sâwe. Yâkŋeâmâ den pat âlepŋe ya nâŋgâŋetâ gemu kumai. ¹⁹ Yawu otmâ orotmemeyeŋe kingoŋ yakât nâŋgâŋetâ yahatmap. Bâe, yakât nâŋgârn anjolakmâ pilâmbâiâ. Yamâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe hângât senŋe âlâlâ tap yanâk kepeim manmâ gai. Yakât otmuâmâ hâmbâi lok yawuyamâ Anitâŋe matŋe âlâku ikŋiâk ikŋiâk kâpekyinŋiwuap. Kâpekyinŋim hemân panyekmu kionmâ hâhiwin kakŋan manmâ yâhânomaï. Topyeŋe yawu.

²⁰ Yawu gârâmâ nenâmâ kapinenŋe bulâŋe yamâ himbimân tap sârnain yan yâhâ mannom. Yakât Kutdânenŋe Yesu Kiristonŋe âwurem ge menenekbuap yakât biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe kilik kilik sârn mambotbanŋinom. Yâkŋe mem sâreerenekmâ manman kârikŋan katnenekmu manbisâin. ²¹ Kiristo ikŋe wâtŋe pato tatbanŋiap yakât dopŋeâmâ yuwu. Yâkŋeâmâ nen hânân mansain me himbimân gâtŋe, me hân kâlehen gâtŋe nen kerehâk mem menduhunenekmâ nengât kunnenŋe pato otmâ yâhâwuapgât dop tap. Wâtŋe pato nandorŋe tatbanŋiap yakât dop kum sâwe. Soki âlâ sâmbâlâkŋeŋe tatmâ kon sârn bumbulele otmap yakât dopŋeâk yâkŋe hâknenŋe yu mem kon pilâm hâk âiŋe ningiwuap. Ikŋak mum yahatmâ hâkŋe âiŋe miop yawuya ningi mem ikŋan torokatnenekmu manmâ yâhâmbisâin.

4

Biwi nâŋgân nâŋgânnenŋeŋe hikuakmâ konohâk otmu manmâ yâhânorn.

¹ Bukulipne, tepne nâŋgâyingim yakât tohowe sârn oan. Anitâŋe âi sârn nihiop ya tâj tânjâk lâum denŋe kâsikum yinŋim gan. Yakât otmâmâ sâp patoen hâmenŋe nihiwuap. Denŋe kâsikum yinŋimune Kiristohâlen biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe kepeim manmâ gai yakât nâŋgârn tepne heronŋe dondâ nanŋan. Otmu yeŋe Anitâŋe mâtâp sârn yinŋiop yakât bulâŋe gulip otmapgât kârihem manmâ yâhâŋetâ ârândâŋ otbuap.

²⁻³ Yawu gârâmâ yengâlen gâtŋe imbi yâhâp Yuoria yet Sintiki, yâkŋe nep pawarakmâ hionahowot yakât sâŋetâ nanŋan. Yamâ girawu otmâ hionahowot? Kândikumâmâ imbi yâhâp yu, otmu Kelemen, otmu bukulipyeŋe

Kiristohâlen torokatjetâ tânahom den pat âlepne ekyongominiwin. Yakât otmâmâ Anitâne manman kârikjahât pat kuyingiop. Pat kuyingim manman kârikjahât ekap âlâen kutyene emelâk himbimân kulemgum kalop. Topne yawu gârâmâ yâk yetgât galem âlâ mansap, kutne Sisikusi, ekujetâ yawu sâm ekyotgoâk “Hionaksawot yakât Anitâne nângâmu ki ârândâr oap. Yawuâmâ kâmbukne. Biwi nângân nângânyetjane Kutdâ hikum biwi kaok otmâ manset.” Yawu sâm ekujetâ ekyotgoâk.

⁴ Bukulipne, yen kerekne Kutdânenjahât nângâmâmâ biwi nângân nângânyetjane herone otmâ hikuakmâ manjet. Yakât yâhâpne witgum sâwe. Kutdânenjane yu me ya otyingim gamap yakât nângâmâmâ biwi nângân nângânyetjane hikuakmâ yâkâlenâk kepeim herone nângâm manmâ yâhânomai.

⁵ Otmu Kutdânenjane menenekbe sâm âwurem gewuap yakât sâpne utâpguap. Yawu gârâmâ yetjahât ki nângânetâ yahalâk. Lok nombotjane yekjetâ ârândâr olâkgât lohotjanâk manmâ buku konohâk oranjim mannomai.

⁶ Anitâne tihityene otmap yakât otmâ yene yu me ya otne sâm biwi yâhâp ki otnomai. Yâhâ umatne topne topne teteyingimu yan manmanyene keterahâkgât sâm Anitâ ulitgum mepaenomai. ⁷ Yawu otjetâmâ Anitâ biwiyene ekmapne mem biwi sânduhân katyekmu mannomai. Yetjahâk biwi sânduhân manmai yamâ hâum pâpugumai. Yâhâ Anitâne biwi sânduhân katyekbuapgat wâtne tatbangiap. Yakât otmâmâ yâk konohâk mepaem ulitgum mannomai.

Orotmeme yawu otmâ mannom.

⁸ Bukulipne, den bâine yu sâm hârewa. Yu me ya orotmeme âlepjanâk otmâ manbi ya lohimbine nângânetâ âlepne nanne olop yawuâk yâhâpne torokatmâ otmâ mannomai. Yawu manmâ yâhânomai. Den perâk, me den guruk, me den imbiâk, me den golâ, me den bâlene malene yawuya ki sahanginomai. Yawu otjetâmâ lohimi belângen mansainne yekmâ lok mulunne, me lok esepne, me lok lumbene yetgat yawu sânomai. Yâhâ uwawapne bia otneâk nângâm mannomai. Yawu manmâ tihit otmâ nembe kalem oranjinomai. Yamâ ihilâk mahilâk me gulip malap ki otmâ mannomai.

⁹ Emelâk nâne yen orowâk manmâ yu me ya âilonjo lonjo otjetgât den kâsikum yingimune mem biwiyenan katbi yawuâk otmâ mannomai. Yâhâ orotmemene me tat tatmemene manban ya yengu yawuâk otmâ mannomai. Yakât otmâmâ Anitâ Tihit Ambonjane biwi sânduhân katyekmu orowâk manmâ yâhânomai.

Paulohât manman yakât topne

¹⁰ Nâne emelâk embânân pilâyekban yakât kakjan yene yu me yakât tânnohone sâm yakât mâtâpgât pânjetâ bialop. Yuâmâ umatne topne topne teteyingiop yakât nângâm yan. Yawu otmâ mâne mâne mâtâp ekjetâ keterahop. Yakât otmâ biwi nângân nângânyetjane hikuakmâ mâtâpgât tewetsenne tânnohom katjetâ tohop. Yakât otmâ tep hero pato nângâyingiman. ¹¹ Den yan yu ki nângânihiwi yakât ki yan. Nângânihiwi yakâ. Sâp yiwerene senne âlâlâ yu me ya dopjan tatnihiap. Yakât otmâ umatne topne topne tetenihipu yan nângâmune ârândâr otmu Anitâ ki sâwanjian. ¹² Yâhâ sâp âlâenâmâ senne âlâlâ ki tatnihimawân yan nângâm bâle otmâ kendâ kendâek ki otbangiman. Yakât nângâm âlâen hâum sâwe. Emelâhâmâ nanlipyenane logât orotmeme mene sâm oponân yâhâwi. Oponân yâhâne sâm otjetâ yan hâhiwin yingiminiwi.

Yakât dopņeâk nâņe Anitâņe tihitnenņe otnap yakât topņe nâņgâwe sâm hâhiwin kakņan manmâ gan. ¹³ Yakât topņeâmâ yuwu. Yesu Kiristoņe mâmâņe otnihimu manman topņe topņe tetenihimu yan yu me ya otbe sâm yakât ki hâum pâpguan.

¹⁴ Otmu yeņeâmâ biwi nâņgân nâņgânyeņe nâ kepeinekbi sâp yan yeņe yu me ya tânnohowi yakât nâņgâmune ârandâņ oap. ¹⁵ Otmu emelâk girawu otban yakât topņe naņgai. Emelâhâmâ Kiristohât den pat âlepņe ya sâm bukulipyeņe ekyongom kapiyeņe hâlâņmâ Makeronia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap yan bam gaminiwan. Sâp yanâmâ kapi ambolipņe nombotņe nâņgâņetâ bâlemu hionakmâ ahowi. Hionakmâ ahoņetâ yakât otmâ kapi yakât ambolipņe Yesuhâlen torokatbiņe ki tânnohowi. Yeņe konohâmâ tânnohowi. ¹⁶ Otmu yakât kakņan yen pilâyekmâ Tesalonika kapi hawangum manban yan gurâ yâhâņe yeņahâk tânnohoņetâ manban. ¹⁷ Yakât topņe nâņgâm heņgenņeņetgât yuwu sâmune nâņgâņet. Sâp yan itâ me yu ya nihiwi yakâlâk ki nâņgâwan. Yâhâ sâp yiwereņe yawuâk nâņgâm mansan. Yeņe tânnohoņetâ Anitâņe matņe yiņgiwuap yakâlâk naņgan. ¹⁸ Otmu yu me yakât pâinmâ manmune yeņe Epaporitoņe waņbi ya mem toho nihimu dopnan oap. Yakât âlâen hâum sâwe. Emelâk papatolipnennâņe Anitâņe orotmemeyeņe ekmu âlepņe olâkgât hotom uminiwi. Uņetâ yan nâņgâyiņgiminiop. Yakât dopņeâk yeņe biwi nâņgân nâņgânyeņe hikunekmâ mansai. Yakât otmâ nâ gurâ nâņgâyiņgimune ârandâņ oap. ¹⁹ Yâhâ yeņe Yesu Kiristohâlen biwiyeņe kepeim manmai yakât otmâ nâ tânnohowi. Yakât otmâ yuwu naņgan. Anitâņe haonmâ tihitnenņe otmâ gamap. Otmu yeņe yu me yakât pâinņetâ dopyeņan yiņgiwuap. Yakât ki pâpguwuap. ²⁰ Otmu Anitâ Awonņennâņe wawaenenekmap yakât otmâmâ yâkât herone otmâ mepaem yâhânom.

Pauloņe den bâiņe sâm hâreop.

²¹ Bukulipne, nâņe den âlâ naņgan yu sâmune bâiņe pesuk sâek. Bukulipyeņe Yesu Kiristohâlen torokatbiņe yeņgât amutgen mansai ya yeņgât nâņgâyiņgian. Otmu bukulipne nâ orowâk tânahom mansaiņe yawuâk nâņgâyiņgiai. ²² Otmu Roma lok kunņe pato, kutņe Sisa sâm, yakât hoņ bawalipņe nombotņe hionakmâ Kiristohâlen torokatmâ mansai yaņe gurâ yeņgât nâņgâyiņgiaiâk. ²³ Otmu Kutdânenņe Yesu Kiristo tihitnenņe otnapņe yen kerek biwi nâņgân nâņgânyeņe mem konohân tuhumu kepeiakmâ mannomai. Ya bonņanâk.

Nâ bukuyeņe,
Paulo

Kolosai Pauloŋe Kolosai yengât ekap kulemgum katyinjgiop.

O bukulpine,

¹⁻² Yen Kolosai kapi ambolipne biwiyene Yesu Kiristohâlen katmâ Anitâhâlen torokatmâ denne lâum mansai. Nâmâ Paulo. Anitâ Awoŋnenneŋe Yesu Kiristohât aposolo lok sâam katnekmu âi mem mansan. Otmu bukune Timoteo yâk orop tânahom manmâ gait. Yawuhât herone nângâyinjgim ekap yu kulemgum katyinjgiat. Kutdânenne Anitâne tihityene olâkgât yuwu sâam ulitgum gamait. “O, Awoŋnenne, Kolosai kapi ambolipne biwiyene Kiristohâlen katmâ mansai, yâk yengât tepge nângâyinjgiuwat. Tepge nângâyinjgim tihityene otdâ biwi nângân nângânyeneŋe hikuakmâ konohâk otmâ sâanduk sâam gaekgât nanŋait.” Yawu sâam ulitgum gamait.

Paulo yet Timoteo yâkne topne yukât sâam Anitâ ulitguowot.

³⁻⁵ Nenne himbimân yâhâm manman kârikŋan manmâ yâhânom yakât Anitâne bunewâk pat kuningiop ya biatbuapgât dop âlâ ki tap. Yakât den pat âlepne ya nângânetâ bulâne otmu biwi nângân nângânyene Yesuhâlen katmâ yâkâlen torokatbi. Torokatmâ ikne komolipneŋe biwi nângân nângânyene menduhuakmâ konohâk otmâ manmâ gai yengât den pat ya nângâwit. Yawu nângâm yanjak Kutdânenne Yesu Kiristohât âwâne mepeam gamait.

⁶ Anitâ ikŋahâk tepne nângâningiop yakât den pat âlepne ya emelâk ekyongomune nângâm mem biwiyenŋan katmâ manmâ gai. Yawu nângâm manmâ biwiyene Yesuhâlen katnetâ kinmap yakât yene topne nângâne sâam engat yâhâp ki otmâ gai. Otmu den ya yawuâk lok ondopne nângâm mem alitjetâ bonne yâk yengâlen teteop.

⁷ Bukunenne Eparaneŋe Yesuhât den ya biwiŋane kepeim âi ya tuhum manmapne Yesuhât topne sâam ekyongop. ⁸ Yawu sâam ekyongomu nângânetâ bonne otmu Anitâne Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge mâmâŋe otyinjgiop. Mâmâŋe otyinjgimu yanâmâ buku konohâk orangiwi yakât den pat sâam eknongop.

Kolosai ambolipneŋe Anitâhât topne nângâm henŋenŋurjet sâam Anitâ ulitguowot.

⁹ Yengât den pat ya nângâm Anitâ yuwu sâam ulitgumait. “O Anitâ, gâŋe biwiyenŋan kiondâ gike topge otmu nângân nângâne ya nângânetâ keterahâk. Otmu gike Wâtgât mâmâŋahât Heak ya hângângurâ yâk yengâlen ge biwiyene mem pâronŋ pilâmu gike nângân nângânân manmâ yâhânomai. ¹⁰ Yakât Kolosai ambolipneŋe Yesu Kutdânenneŋahât den lâum manmâ gaŋetâ bonne yâk yengâlen tetemu manmanyene ekdâ ârândâŋ otbuap. Yawu otmâ manmâ yâhânetâ nângân nângânyene tipine tetemu emelâk topge tipine nângânetâ keterahop ya wangim nângânetgât nanŋan. ¹¹ Otmu gâŋe mâmâŋe otyinjgirâ gâhât wâtgan kinmâ umatne yu me ya teteyinjgiuwap yan biwiyene ki houŋ sâuwap. Otmu lok bâlene âlâ me âlâne itonŋ galaŋ otyinjgiŋetâ yan yâk yengât ki nângâm bâlenomai. Yâkne biwiyene gâhâlen konok katmâ herone otmâ manŋetgât nanŋan. ¹²⁻¹⁴ Omonŋ bâleneŋahât ambonneŋe nen omongât pat otnehât nângâmap. Yâkne mem bâlenenekmapgât gâhât nange Kiristone tihitnenne

olâkgât mem dâinenekmâ laŋinŋan katnenekdâ mansain. Yâhâ Kolosai bukulpne yâk orowâk biwinenŋe Kiristohâlen katmunŋe mâmâŋe otningirâ pat kuningion yakât bulâŋe menomgât sâm ningion. Yamâ holaŋnenekmâ laŋinŋan katnenedhongât yakât biwinenŋaŋe heronŋe otmâ mepaeheksain.” Yawu sâm yengât nâŋgâm netŋe haonŋmâ ârândâŋ Anitâ ulitgumait.

Kiristo yet Anitâ yâk yetgât dopyetŋe yamâ dop konohâk.

¹⁵ Bulâŋanâk Anitâ yamâ ki ekmain. Yâhâ nanŋe Yesu Kiristo yamâ kunnenŋe manâkgât hâŋgângumu gemu ekbin. Âwâ nan yâk yetgât dopyetŋe yamâ dop konohâk. ¹⁶⁻¹⁷ Yawu gârâmâ Yesuâmâ Anitâhât launŋambâ ki sâmu teetop. Yâhâmâ hânân yuân wahap topŋe tetem sambe sambe otmâ imu ekmain ya ki tetemuâk topŋambâek embâŋâmbâek orowâk tatmâ gaowot. Tatmâ gamutâ nanŋaŋe âwâŋahâlen kândiwahom himbimân anjelo topŋe topŋe ki yekmain ya katyehop. Otmu hânân âliwahap topŋe topŋe ya gurâ kerehâk yâkŋe konok kalop. Yawu otmâ âliwahap yu ya embâŋân tetem gaop. Otmu yiwerenŋe yu tetem gap. Otmu hâmbâi tetem yâhâwuap yakât kunŋe yamâ yâk konok. Me himbimân tap, me hânân yuân tap, me hân kâlehen tap, ya yengât kunyenŋe yâk konohâk. Yâhâmâ âliwahap topŋe topŋe katmâ tihityenŋe otmâ gamap. ¹⁸ Yakât otmâ nen kerek yâkât komot manmunŋe yâkŋeâmâ kunnenŋe tatmap. Kunnenŋe tatmâ mâmâŋe otningimu nenâmâ yâkât launŋe otmu kâi bâtnŋe otmâ tem lâuwangim gamain.

¹⁹ Anitâŋe ikŋe enŋatŋeâk otmâ yan ikŋe nanŋe orop dop konohâk oawot yakât nâŋgâmâ ârândâŋ olop. ²⁰ Yâhâ yu me ya ehekŋe, me ki ehekŋe, himbimân tap, me hânân tap, me saruân âlâlâ tap ya kerek menduhuakmâ Anitâ ikŋan torokatnehât nâŋgâm nanŋe hâŋgângumu giop. Gemu yan nengât tosanenŋahât otmâ howanân kuŋetâ muop. Yawu gârâmâ Anitâŋe kaok nâŋgâningim sâp patoen menenekmâ orowâk tatmâ yâhâmbisâingât pat kuningiop.

²¹ Otmu yen emelâk Anitâ betbaŋgim nelâmâk manmâ gawi. Otmu benŋe nâŋgâm bâlewangim orotmeme kiŋŋon otmâ manminiwi. ²² Yawu otmâ manminiwi yamâ benŋe yenŋe Anitâhât senŋan koko salehâk kinnomai. Yawu kinŋetâ yan kasalipyenŋaŋe hakyenŋan sâne sâm otŋetâ hâi hâiŋe otmu pilânomaihât Anitâŋe nanŋe hâŋgângumu ge muop. Nanŋe muop yakât otmâ Anitâŋe yengât kaok nâŋgâmap. ²³ Otmu Kiristohât den pat âlepŋe ya Eparanŋe ekyongomu nâŋgâm biwiyenŋan mem katbi. Yakât otmâmâ yâkât den pat yakât bulâŋe ya yengâlen gulip otmapgât biwi yâhâp ki otmâek biwiyenŋaŋe yâk hikum manmâ yâhânomai.

Paulonŋe Kiristohât tem lâum hâhiwin kakŋan manmâ gaop.

Otmu nine tope sâm tetemune nâŋgâŋet. Yâkât den pat âlepŋe ya lohimbî hân torehen torehen hârokŋe nâŋgâŋet sâm hânŋan kulemŋan ari den ya sâm tetem ekyongowehât âi sâm nihiop. ²⁴ Otmu yenŋe biwiyenŋaŋe yâkâlen kepeim manŋetgât sâtŋum manmu kuŋetâ muop. Mum yahalop ya ekmunŋe bonŋe otmu denŋe lâum manmâ gain. Otmu yâk hâhiwin waŋetâ miop yawuâk nen gurâ hâhiwin ningiŋetâ mem mansain. Yawu gârâmâ hâhiwin nihim gai ya nâŋgâŋetâ ârândâŋ olâkgât nâŋgâm sâtŋum pâku lohimbî yengâlen ari âi yu tuhŋum mansan. Yakât ki nâŋgâmune bâleap. ²⁵ Otmu den yan ya yâhâŋe sâwe. Lohimbî hânŋan kulemŋan manmâ biwiyenŋe Kiristohâlenâk katmâ manmai ya yengât hoŋ bawa otbehât Anitâŋe âi yu sâm nihiop. Yâhâ yenŋe yâkât den topŋambâek nâŋgâŋetâ biwiyenŋan hâumu bulâŋe teteyiŋgiâkgât sâm

nihiop. ²⁶ Otmu embânâmbâek den yakât topneâmâ amokñan talop. Yakât otmâ lohimbî nombotñaje yeñe nânġân nânġân watmâ den yakât topñe nânġâne sâñ hâum pâpgum gawî. Yâhâ sâp yiwerenġeâmâ Anitâhât topñe ya nen gurâ kerek nânġâmunnje keterahâkgât teteningiop.

²⁷⁻²⁸ Den sâñ teteningiop yakât topñe yuwu. Anġoân Anitâñe Yura lohimbî nengât sâñ himbingât manman kârikñahât pat kuningiop. Yawu gârâmâ yen Anitâhât topñe ki nânġâm mansainje orotmemeyenġe bâleñe pilâm biwiyeñe Kiristohâlen katñetâ kinmâ yâhâwuap. Yakât otmâmâ nengât pat kuningiop ya yawuâk yen kuyingiwuapgât dop tap. Den yukât topñe yawu. Otmuâmâ Anitâhât den âlepñe nandorñe ya lohimbî nombotñe ki nânġâmai yâk yeñġâlen den yañe tetem sambe sambe otmâ arimu nânġânġetgât nânje biwine Yesuhâlen katmâ torokatmâ ekyongom gan. Yawu gârâmâ lohimbî kerekñe nânġain sâñ otmaihât Yesuhât topñe sâñ holañmune ikñak nânġâmap dop yawuâk nânġâm yanâmâ Anitâhât senñan koko salehâk kinñet sâñ otman. ²⁹ Yawu kinñelâk nânġâm nânje biwinanġe nânġâm âi ya mem gan. Yuâmâ Kiristohât wâtñan kinmâ tuhumune ârândânġ otmap.

2

¹ Otmu torokatmâ sâñmune nânġânġet. Yen otmu Laorika kapi ambolipñe nombotñe orop biwiyeñe konok otmâ Yesuhâlen katbi. Ya yeñġâlen ki takamune erakbin. Otmu nombotñe gurâ yawuâk ki yekban. Yen kerek yeñġât nânġâm âi yu tuhumune hâi hâiñe otmu sâtġum manmâ gan. ²⁻³ Anitâñe ikñe nânġân nânġân ya embânânâk ki sâñ teteop. Yâhâ yiwerenġeâmâ nânġân nânġânñe bulânje yamâ Kiristohâlen teteop. Nanñe hânġângumu ikñe nânġân nânġân ya sâñ teteop. Otmu yâkñe sâñ teteop ya yeñe nânġâm henġenġunġetgât ekap ya kulemgum katyñġian. Yakât otmâmâ yen Laorika kapi ambolipñe orowâk biwiyeñe orotok sâmapgât buku konohâk orañġim biwiyeñe hikuakmâ manñetgât nanġan. Yawu otmâ mannomai yanâmâ Anitâ yet Kiristo yetgât topyetñe nânġâm henġenġunomai sâñ biwinanġe hikuyekmâ mansan.

⁴ Otmu lok âlâ me âlânje den perâkñe sâñ biwiyeñan kionġetâ ya nânġânġetâ bulânje otmu yan biwiyeñe orotok sâmapgât den sâñ aran yu biwiyeñanġe hikunġetgât nanġan. ⁵ Nânġeâmâ kâlepñehen mansan. Yawu gârâmâ yen orop biwinenñanġe kepeiakmâ konohâk otmu mansain. Otmu yeñe biwiyeñanġe Kiristohâlen tinġâk kepeim manmâ gai yakât den pat nânġâm biwinanġe heronġe otmâ nânġâyñġim mansan.

Kiristohât tem lâum yâkât amutgenâk mannom.

⁶ Otmu yakât sâwe. Anġoânâk yen Yesu Kiristonġe kunyeñe talâkgât sâñ yâkâlen torokatmâ manmâ gawî. Otmu yawuâk yâkât amutgen manmâ yâhânomai. ⁷ Yakât otmâmâ nânje den âlâen hâum sâñmune nânġânġet. Nak nombotñe gihit kândârânje gemu tinġ tinġ sâñu ekmain. Yen gurâ yawuâk Kiristohâlen torokalakmâ tinġ tinġâk mannomai. Otmu Eparanġe yakât topñe emelâk sâñ ekyongop. Ekyongomu nânġânġetâ bulânje otmu heronġe otmâ Anitâ mepaem gawî. Yawuâk wetġum mannomaihât nanġan.

⁸ Otmu sâp yiwerenġe yuâmâ lok perâkñe yañe den tânġât sâñ kâityonġonġetâ biwi nânġân nânġânġeñe yan arimapgât tinġâk galemahom mannomai. Den yamâ emelâk tâmbâlippenġanġe alahum yañak tetem mum gawî. Den yañe Yesu Kiristohât den orop ki lâuaksawot.

9-10 Nanjai. Anitâ ikñahâk Kiristo oap. Benje yawuâk Kiristoñe gurâ ikñahâk Anitâ oap. Den konohâk oawot yakât otmâmâ anjelo me weke bâleñe topñe topñe Kiristohât amutgen mansai. Otmu Kiristoñe himbimâmbâ ge lok otmâ manop. Yakât otmâmâ nenñe yâkâlen torokatmâ yâkât wâtñjanâk kinmunñe dopnenñan oap. Yan âlâ me âlâ torokatmâ otnomgât dop âlâ ki tap.

11 Otmu yakât topñe yuwu sâmunne nângâñetâ keterahâk. Naom titipâ lok otmâ lepat nângân nângân ya pilâm oponân ari ine sâm otmai. Yakât dopñeâk nenñe nângân nângânennenñe hângiñe ya pilâm Kiristohâlen torokatbin. Yawu gârâmâ manmannenñe hângiñe ya mem miwirikunomgât dop âlâ ki tap. Ya ki orotñe. 12 Otmu yakât topñe âlâ torokatmâ sâwe. Kiristo mumu hân kâlehen hangunetâ manmanñe bialop. Yakât dopñeâk toen mem katyekbiân manmanyenñe hângiñe biatyinñiop. Otmu torokatmâ sâwe. Anitâ wâtñe pato tatbanjiapñe Kiristo mumunambâ mem yahalop. Yanâmâ manmanñe âiñe tetewangiop. Yakât dopñeâk toen mem katyekbi yakât kakñan Anitâñe manmanyenñe âiñe yinñiop. Yakât otmâmâ manmanyenñe hângiñe ya ki torokatmâ miwirikum manñetgât nanñan.

13 Yawu gârâmâ emelâk yene Anitâhât topñe ki nângâm yan yu me ya otñetâ bâlem gaop. Yawu otbi yakât otmâ hemgât pat otmâ gawi. Yawu gârâmâ yiwereñe yuâmâ biwiyenñe Kiristohâlen katmâ manmâ gai. Yawuhât Anitâñe meyekmâ tosayenñe pilâm himbimâmbâ pat kuyinñim Kiristohâlen torokatye-hop. 14 Yakât otmâ yuwu sâmunne nângâñet. Moseñe girem den sâm teteop yamâ târârâhâk lâunomgât dop âlâ ki tatningiap. Nen kerehâkñe den ya lâum hâum pâpgum gawin. Umatñe yawu teteningiop yakât matñeâmâ Anitâñe sâmu Kiristo ya nengât tosanenñahât otmâ kawenenñan kinmâ howanân kunetâ muop. 15 Mum yahalop sâp yan Kiristoñe weke bâleñe, me emet amboñe, me senduk banearâ, me susun, me âi weke, me senñe âlâlâ, sâtñe metñe topñe topñe kerek mem ge katyehop. Mem ge katyekmâ mem topyene tetekñan tuhuyekmu yâk yengât dop ki olop.

16 Yawuhât bukulipyenñe yu ya âlâlâ ki neñet sâm, me ki meñet sâm, me hilâm kâmbukñe tat tatgât sâp yan tatmâ nângâñet sâm yakât samut karanñimai yanñeâmâ ki ârândâñ otmap. Yamâ wongât? Yuwuhât. 17 Manman yawuya yamâ manman tawi tawiñe. Manman ikñe bonñe amboñeâmâ Yesu Kiristo ikñak oap.

18 Otmu lok nombotñe taka yuwu sâm ekyongonetâ yâk yengât den ki nângânomai. “Nenñe Anitâ tâñ tâñâk ulitgunomgât mâtâp âlâ ki tap. Yakât otmâmâ anjelolipñe nengât sâm Anitâ ulitgunetgât yâk mepaeyekne. Yawuhât yawu sâm nenñahât nângâmunñe gemu anjelo yengât nângâmunñe yahalâk. Yawu otmunñeâmâ Anitâñe nenekmu âilonño otbuap,” yawu sâmai. Lok yawuya yengât topyeneâmâ yuwu. Biwiyenñe purik sâyinñimu kulem topñe topñe ekñetâ tetemap. Yakât konok otmâ yenhât nângâñetâ yahat yahatñe otmap. Imbiâkbân engatyenñe kâityongomu otmai. 19 Lok yawuyanñeâmâ nengât kunñe Kiristo yâkât nângâñetâ tâñât otmu betbanñimai. Yakât otmâ yengâlen taka yuwu oain sâm kendâyinñetâ yâk yengât den ya ki nângânomai. Kiristoñe nengât kunñe tatmap. Yakât yuwu hâum sâmunne ekñet. Lok girawuyenñe hahit barak manmap? Lok yawuya âlâ ki tap. Nen kerek hahit wâtñan manmain. Yakât dopñeâk Yesu Kiristoñe ikñe hahit ningimu wâtñan kinmâ yan Anitâ tem lâuwanñim manmâ yâhânom.

Lok nângân nângânân den tetemap ya ki lâunom.

²⁰ Kiristo muop yan weke bâleŋe, me âi weke, me emet ambolipŋe, me susun, sâtŋe metŋe topŋe topŋe yawuya mem ge katyekmu yakât amutgen manmâ gai. Yakât otmâmâ yeŋe Kiristohâlen torokatbiŋak topŋe girawuhât aŋelo me âlâlâ ya yeŋgât nâŋgâŋetâ yahatsap? Me topŋe girawuhât den meme den ekŋetâ bonŋe oap? ²¹ Den meme den ya yuwuhât yan. Sot ukenŋe ekmâ lauyeŋe nâŋgâŋetâ “ki neŋet” sâŋ kuyiŋgimai. Yawu sâŋ kuyiŋgîŋetâ ekmâ ekmâ kakŋambâ “nem ekne,” yawu sâŋmai. Wisâŋ “ki meŋet,” sâŋ kuyiŋgimai. ²² Yakât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Sot topŋe topŋe nemai ya tepyeŋan gemuâmâ tetmâ pilâmai. Otmu senŋe âlâlâhât samut katmai yamâ loŋgât nâŋgân nâŋgânâmbâ tetemap. Yakât otmâ yakât ki nâŋgâŋetâ yahatbuap. ²³ Otmu lok yawuyaŋe yeŋe Anitâhât aŋelolipŋe mepaeyekŋetgât sâŋ kendâyiŋgiai. Me yeŋahât nâŋgâŋetâ gemu Anitâŋe tepŋe nâŋgâyiŋgiâkŋât iri sikumyeŋe pilâm umburuk otmâ manmâ yâhâŋetgât biwiyeŋan kioŋsai. Den yawuya sâŋ ekyongoai ya ekŋetâ bonŋe ki otbuap. Den yawuyaŋe tânyongomu manmanyenŋe galemgum heŋgemahonomaihât mâtâp âlâ ki tap. Yawu gârâmâ ya sâŋetâmâ nâŋgâm kâkâsuk otnomai.

3

Manmannenŋe yakât bulâŋe himbimân tap.

¹ Anitâŋe Kiristo mumuŋambâ mem yahatmu manman âiŋe mem yan himbimân yâhâop. Yâhâm wâtŋe keterakmu âwâŋe Anitâ orop karangim tatmawot. Otmu âwâŋaŋe mumuŋambâ mem yahatmu manman âiŋe miop yakât dopŋeâk Anitâŋe sâŋmu yeŋe manman âiŋe mem himbimân yâhânomai. Yakât otmâmâ manmanyenŋe bulâŋe himbimân tap ya miaknehâlâk nâŋgâm manŋet. ² Yawu manmâ nâŋgâm hâŋgât wahap âlâlâ topŋe topŋe yakât ki nâŋgâŋetâ yahalâk. ³ Yâhâ Kiristoŋe hâŋgât senŋe âlâlâ topŋe topŋe tap yakât nâŋgâm tâŋât otmu muop. Yengu yawuâk otnomai. Kiristohâlenâk torokatŋetâ Anitâŋe manman kârikŋe yiŋgiop yakât bulâŋe yâk yetgâlen tap. Ki biatbuap. ⁴ Yâhâ Kiristo manman kârikŋe ambonŋe yâhâpŋe âwurem ge menenekmu yâhânom. Yanâmâ Anitâŋe betyongowuap yaŋe nengât nâŋgâŋetâ sâtŋe otbuap.

⁵⁻⁷ Otmu embâŋân biwiyeŋe Kiristohâlen ki katmâ torokatbiân yanâmâ orotmeme kiŋoŋ topŋe topŋe otmâ manminiwi. Yen lok emet huhuwi. Me sen buhu buhu oraŋgiminiwi. Me bukulipyenŋe yeŋgât imbilipyenŋe yekŋâleminiwi. Me bukulipyenŋe yeŋgât senŋe âlâlâ yu me ya ekmâ nâŋgâm biwiyeŋaŋe ya mene sâŋ hâlim milim otmâ manminiwi. Me dewaeak gawaeak manminiwi. Me wawi, me nem ŋatak, me misiŋem nemai, me tep umat umat otmâ manminiwi. Orotmeme yawuya otmâ manminiwi yaŋe mem bâleyekminiop. Yawu otmâ Anitâhâlen ari arihât mâtâp ya mem bâp manguyiŋgimapgât ya bet pilâm pesuk pilânomai. Yawu otmâ kârikŋeâk kinmâ yan biwiyeŋe Anitâhâlenâk katmâ denŋe lâum manmâ yâhânomai. Emelâk orotmeme bâleŋe mem manminiwi ya ki miwirikum torokatmâ mem mannomai. Yawu otnomaiâmâ yakât matŋe Anitâŋe âlepŋeâk otyiŋgiuwap.

⁸ Yakât âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Kuk kâŋguruk, me nâŋgâm bâle bâle, yawuya ki oraŋginomai. Me ki tepyeŋe kou kâlâp sewuap. Me den bâleŋe maleŋe ki hâiaknomai. ⁹⁻¹⁰ Me den perâkŋe ki sânomai, me den guruk ki otnomai, me den golâ ki gahaenomai. Otmu ki sâŋ mem ge karaknomai. Emelâk orotmeme bâleŋe mem manminiwi ya bet pilâm Kiristohâlen torokatbi. Sâp yan yeŋe Anitâhât nâŋgân nâŋgân watmâ yakât

topnje nângâm heŋgeŋgũjetgât yâkŋe biwi nângân nângânyenje mem pâron pilâyĩngim mâmâŋe otyĩngim gamap. ¹¹ Yawuhât nenje menduhuakmâ biwi nângân nângânnenje konohân katmunje Yesuje nen kerehâk mem menduhunenehop. Mem menduhunenekmu komot konok mansain. Nen Yura lok bulâŋe hâknenne torehenjan undip tuhuangimain, otmu yen pâku lohimbije hâkyenje torehenjan undip ki tuhuangimai. Nen saru lok, me yen hat lok, me wosapâ wosapâ mansai. Nen gin mandu, me âwârâ mâmândâ, nen kerehâk Anitâŋe nenekmu dop konohâk oain. Mem kâsip misip ki tuhunenekmap. Mem konohâk tuhunenekmu Yesuhâlenâk menduhuakmâ manmunje yâkŋe konok kunnenne otmep.

¹²⁻¹³ Otmu Anitâŋe ikŋahâk lohimbî nengât topnenje ekmâ nângâmap. Ekmâ nângâmâmâ mem kiwilinenekmâ yanâmâ lohimbî nombotje yâkât hâkâŋ otmâ denje nângâm kâkâsuk otmai ya betyongowuap. Yamâ nen biwinnenjaŋe yâk kepeim manmain nen ikŋan torokatnene hâkgât menenekmâ ikŋe nanje baratje bulâŋe tuhunenehop. Yakât otmâ wawaenenekmâ Kutdânenje Kiristo hângângumu tosa pilâningiâkgât gemu kuŋetâ muop. Yakât dopneâk yengât bukulipyenjaŋe nângâm bâleyĩnginomai, me sâm ge katyeknomai, me mem âlâlâ tuhuyeknomai sâp yan yengu yawuâk tosayenje pilâyĩnginomai. Otmu yen biwi nângân nângânyenjaŋe menduhuakmâ konohâk otmâmâ orotmeme yuwuya oraŋim mannomai. Biwiyenjaŋe hikuakmâ konohâk otmâ mannomai. Otmu buku nombotje yengâlen umatje yuwu yawu teteyĩngimu sât gum manmai ya yekmâ tepyenje nângâyĩnginomai. Me buku nombotje senje âlâlâhât umburuk otmâ pâin guin otmai yawuya yekmâ ihilâk nembe kalem otyĩnginomai. Me bukulipyenjaŋe sâm bâleyĩnginomai yakât nângâŋetâ ki sâtŋe otbuap. Ihilâk nângâm kaok oraŋinomai. Me buku âlâhât me âlâhât biwiyenje ki kendânomai. Me yenjâhât ki nângâŋetâ yahatmu hâkyenje mepaenomai. Me sâm bâleyĩngiŋetâmâ nângâm ki biwiyenje ahonomai. ¹⁴ Yawu otmâ buku konohâk otmâmâ tosa pilanŋiŋet. Otmu bukulipyenje nombotje nângâm bâleanŋim hionakne sâŋetâ yanâmâ yen getehâk engatyenjan genomai. Yawu otmâ yâk orop biwiyenjaŋe hikuakmâ konohâk otmu mannomai. ¹⁵ Otmu Kiristohâlen torokatmâ biwi konohâk manŋetâ ikŋak mâmâŋe otyĩngimu biwi kaok otmâ manŋet sâm Anitâŋe meyhoph. Yakât otmâmâ Anitâ mepaem yâhânomai. ¹⁶ Otmu biwi nângân nângânyenjaŋe nângâm tâpikgumaihât Yesuje den sâm yĩngiop. Ya embâŋâmbâek biwi nângân nângânyenjaŋe lâum gawi. Kiristohât den nângâm lâum gawi ya alahu gulahu otŋetâ ya kambatŋenjaŋe biwiyenjan kinâk. Yawu otmâ yan mitihât ombe san mannomai. Otmu tâmbânenje Dawitiŋe Anitâhât kiki pali mewanŋiminioŋ ya gurâ mem mannomai. Yawu otmâ Anitâ mepaem heroŋe otbanŋenomai. ¹⁷ Otmu Kutdânenje Yesu orowâk mannehât Anitâ ikŋak sâm katnenehop. Yakât otmâmâ biwinnenjaŋe yâk hikum alitmâ mannom. Yakât otmâ den yuwu yawu sâmmain, me yu ya otmain yanâmâ Yesu Kutdânenjaŋe girawu otminioŋ yawuâhâk otmâ mannom yanâmâ Anitâ Awoŋnenje mepaenom.

Heŋ torehenje torehenje yuwu oraŋim manmunje ârândâŋ otbuap.

¹⁸ Yenje Yesu Kiristo yâkâlenâk torokatmâ mansai yakât otmâ yuwu ot-nomai. Topnje katmâ imbi yengât sâwe. Imbi yenâmâ lokliŋyenje yengât amutgen mannomai.

19 Yâhâ lok yengât yuwu sâwe. Yen gurâ imbilipyenye tihityenye otmâ henjenjum yâk yengât konok biwiyenjanje nângâm mannomai. Yawu gârâmâ den bâleje ihilâk sâam ki hâiyeknomai. Me mem âlâlâ ki tuhuyekmâ hâhiwin yinginomai.

20 Yâhâ nimnaomlipyenye otmu lohimbi sihan yengât sâwe. Yenâmâ Kutdâhâlen emelâk biwiyenye katbi yakât âwâ mâmâlipyenye yengât sâtyenjan tem lâuyinginomai. Yawu otnomai yanâmâ Anitâje yekmu ârandân otbuap.

21 Otmu âwâ mâmâlipyenye yengât sâwe. Yen nimnaomlipyenjanje biwiyenye hâremaihât den nângâm kinmâ ekyongonomai. Senyenjan ki genomai. Yawu otnomai yanâmâ biwiyenjanje âlonngo otbuap.

22 Yâhâ âi lok yengât sâwe. Yenâmâ emelâk Yesuhâlen biwiyenye katbi. Yawu gârâmâ lok kunje yengât lau lâum kinmâ âi tuhunomai. Otmu âi ya galemnanje nenekmu âlepne olâkgât hâkyenjanjak ki tuhunomai. 23 Âi tuhune sââmâ Kutdânenjanje nenekmu ârandân olâkgât biwiyenjanje nepgalâk sipapgom kinmâ tuhunomai. 24 Kiristo yâhâmâ âi kunje topne topne yakât ambonje tatmapgât yene âi ya torokatmâ menomai. Yawu otjetâ yanâmâ Anitâje manman kârikjahât pat kuyingiop yakât bulâje ya hâmbâi himbimân menomai.

25 Yâhâ lok âlâ me âlâje âi sâam yinginetâ tuhun mansaije Anitâhât den kum otmâ tâpikgunomai yakât matje hâmbâi umatjeâk menomai. Sâp patoen menduhuaknom yan Anitâje topne imbiâk mambiâk matje ki ningiwuap. Orotmemenenne ekmâ âlâku ikjiâk ikjiâk ningiwuap.

4

1 Lok kunje papato yengât sâwe. Anitâ Kutdâyeje himbimân tatmapne hâmbâi topyene ekmâ âlâku ikjiâk ikjiâk matje yingiwuap. Yakât otmâ yenjahât nângâm honj bawalipyenye tâj tânjâk otyinginomai.

Kiristohât topne nângâjetâ keterahâkgât ulitgunom.

2 Bukulipne, yene biwi hewewer otmâ Anitâ mepaem mannomai. Otmu Anitâ ulitgune sâam yan biwiyenye uhâk tatmâ yâkâlen konok hikum kinmâ ulitgunomai. 3 Topne yuwuhât nengât sâam ulitgunomai. Manman kârikje yakât pat ya Anitâje Yura lok nengât kuningiop ya yawuâk pâku lohimbi ya torehen torehen mansai yengât pat kuyingiwu sâam oap. Yakât Anitâje mâtâp meningimu den ya nenje sâam tetem ekyongonomgât ulitgunomai. Nâhât den ya sâam tetem ekyongomâp sâam mitihât kasanje mem pâi emetjan katnekjetâ tatmâ gaman. 4 Otmu Anitâje biwiyenye mem hewewer tuhunu nâje ekyongomune nângâjetâ keterahâkgât Anitâ ulitgunomai.

5 Otmu lohimbi belângen mansaije Yesuhât topne nângâjetâ gemu bet pilâmahât yene tihityenye orangim mannomai. Biwi nângân nângânyenjanje ki gulip malap otnomai. 6 Me den ihilâk ki alahunomai. Den tâj tânjâk sânetâ nângâjetâ âlonngo otbuap. Yawu gârâmâ lok nombotjanje den yuwu me yawu âiyongonetâ yakât hâum pâpgom ki kopa otnomai.

Paulonje den bâije sâam hâreop.

7-9 Bukunenje âlâ, kutje Tikiko, yâkne Kutdâhât honj bawa bulâje manmap. Yawu manmâ tânnohomu biwinetje menduhuakmâ konohâk oap. Yâhâ bukunetne âlâ, kutje Onesimo, yâhâmâ yengât kapiân gâtne. Yâkneâmâ kapi pilâm yuân toho Kiristohâlen torokatmu orowâk manmain. Lok yâhâp yu hângânyotgomune yengâlen takaromawot. Taka biwi nângân nângânyenje

gemapgât yu ya teteningim gap yukât kerek sâ m tetem ekyongoromawot. Ekap yu yawuhât kulemgum katyîngian.

¹⁰⁻¹¹ Lok âlâ, kutje Aristako, mem pâi emetjan katjetâ orowâk mansait. Otmu âlâmâ, kutje Mareko, yâhâmâ Banawahât âwâje nanje. Otmu âlâmâ Yosua, Yasto nanje. Yâkne gurâ yengât nângâyîngiai. Yâhâ Mareko gârâmâ yuwu sâ mune nângânet. Yâkne yengâlen takamuâmâ buku otbaŋginomai. Yura lok kalimbu yurjak kapilipyeje pilâyekmâ nengâlen torokatsai. Torokatmâ lohimbi dondâje Yesuhâlen torokatjetgât âi tânnohojetâ tuhum mansain.

¹² Otmu yengâlen gâtje âlâ, kutje Epapara, yâkne biwiŋaje Yesu Kiris-tohâlen kepeim hoj bawanŋim mansapje yawuâk nângâyîngiap. Otmu yeje Anitâhâlen torokatmâ tem lâuwanŋim manjetgât ulitgum manmap.

¹³ Gârâmâ nâje Epapara emelâk nângâwanŋian. Yakât otmâ yâkât topje tipje sâ mune nângânet. Yâkne yen otmu Kiristohât komot âlâ Laorika otmu Hirapoli kapiân mansai kerek yengât nângâyîngim hâhiwin kakjan manmâ gap.

¹⁴ Otmu bukunenje âlâmâ, kutje Luka, yâkneâmâ dokta âi mem mansap. Otmu lok âlâ, kutje Dema, yâkne gurâ yawuâk nângâyîngim mansawot.

¹⁵ Nâje Yesuhât komot Laorika kapiân mansai, otmu âlâmâ Nimpa yâkât emelan menduhuakmâ miti nângâm mansai yâk yengât heronje nângâyîngim mansan, ya ekyongonjetâ nângânomai. ¹⁶ Ekap yu mem sâlikum nângâm yakât kakjan Laorika yînginetâ yâku sâlikum eknomai. Gârâmâ emelâk ekap âlâ Laorika yengât katban ya gurâ yengu sâlikum eknomai. ¹⁷ Otmu Arikipo ekunjetâ Kutdâje emelâk âi sâ m wanŋmu tuhum gamap ya yawuâk tuhum yâhâwuap. Yanâmâ Anitâje ekmu ârandâje otbuap.

¹⁸ Nâmâ pâi emetjan katnekjetâ manmâ gan. Yakât otmâ nângânihinomai. Anitâje yen orowâk talâkgât nanjan. Otmu lok ekap yu kulemgup yuje sâ mune kiripi nihimu bânjehen ninak kutne kulemguan.

Nâ bukuyeje,
Paulo

1 Tesalonike Pauloŋe Tesalonike yengât ekap anĝoân kulemgum katyinjgiop.

O bukulpnennje,

¹ Yen Tesalonike kapi ambolipnjaŋe Kutdânenne Yesu Kiristohâlebiwiyenjaŋe kepeim manmai. Yakât otmâ Awoŋnenne Anitâ yet Kutdânenne Kiristo orop biwiyenjaŋe hikuakmâ konohâk otmu manmai. Nenâmâ Paulo, Sila, otmu Timoteo. Nenne yengât nângâm ekap yu kulemgum katyinjgiain.

Awoŋnenne Anitâ otmu Kutdânenne Yesu Kiristoŋe engatyetneâk nângâyinjgim tihityeŋe otdomawot. Yawu otmutâ biwi nângân nângânyenjaŋe hikuakmâ konohâk otmâ sânduk sâm gaekgât Anitâ ulitgumain.

Tesalonike yengât manmanyenje yakât sâop.

²⁻⁵ Emelâk nenne yengâlen puwâk taka Kiristohât den pat âlepne ekyongowin. Ekyongomunne Wâtgât mâmâjahât Heakne biwiyenjan kionmâ mem hewewen tuhuyekmu den ya nângânetâ bulâne olop. Yâhâ den ekyongowin yan Wâtgât mâmâjahât Heakne biwiyenjan ki kionmâ mem hewewen tuhuyehop mâne den ya nângânetâ tânât otbâp. Yawu gârâmâ den ya ekyongomunne nângânetâ bulâne otmu Kiristohâlen biwiyenjaŋe kepeim tem lâuwanĝiwi. Yâkâlen biwiyenjaŋe kepeim bukulpnyeŋe orop buku oranĝim manbi. Yawu manmâ lohimbî belângen mansai ya den pat âlepne ekyongonetâ nângânomaihât Kiristo hoŋ bawanĝim hâhiwin nângâm gai. Otmu Kiristoŋe âwurem ge meyekmâ manman kârikjan katyekbuap yakât nângâm biwiyenje mem mansai. Otmu umatne âlâlâ kakyenjan yâhâmwân ki lohotje otmai. Yawu mannetâ Anitâŋe meyekmâ nine nanne baratne sâm manman kârikjahât pat kuyinjgimu mansai yakât topne tetemu ekmâ engat yâhâp ki otmain. Yengât yawu nângâm Anitâ mepaemain.

Emelâk den kâsikum yingimunne nângânetâ bulâne otmu manman âlepnehât bulâne teteyinjgiop. Sâp yan âlâhât wâtjan kinmâ nep mem manbin yakât topne tetemu ekbi. ⁶ Den pat ya ekyongomunne nângâm Kiristohâlen biwiyenje katbi. Sâp yapâek lohimbî belângen manmaine nângâm bâleyinjgim mem âlâlâ tuhuyekmâ gawi. Yawu otyinginetâ Wâtgât mâmâjahât Heakne biwiyenje mem hewewen tuhumu kârihem kinmâ biwiyenje herone olop. Yâhâ kândikum emelâk Yura nengât kunlipnennjaŋe Kiristohât hâkâŋ otmâ yawuâk mem âlâlâ tuhuwi. Mem âlâlâ tuhuŋetâ yan yâkne manman kârikjahât mâtâp meningiwuap yakât nângâm biwi hero nângâop. Nenne yâkâlen biwinenjaŋe kepeim manmunne yakât otmâ mem âlâlâ tuhunenekmai. Yawu otningimai gârâmâ nenne manman kârikjan mannongât nângâm biwi hero nângâmain. ⁷ Emelâk yeŋe kârihem kinmâ biwi hero nângâwi. Yakât otmâ Makeronia otmu Akaiâ ambolipnjaŋe Kiristohâlen biwiyenje kepeimainje den pat yakât alahumai. Yakât otmâ hâmbâi lohimbî belângen manmaine mem âlâlâ tuhuyeknomaiân yâku yawuâk kârihem kinmâ biwi herone nângânomai. ⁸⁻¹⁰ Yengât den pat alahumai yakât topneâmâ yuwu. Anĝoân nenne yengâlen puwâk taka Kiristohât den pat âlepne ekyongomunne nângânetâ bulâne otmu yakât herone nângâm mem buku tuhunenekbi. Yawu otmâ Porom Lâpio perâkne bet pilâm Anitâ Manman bulânehât Ambone yâkâlen biwiyenjaŋe

kepeim hoŋ bawangim gai. Emelâk Anitâŋe ikŋe nanŋe, Yesu, mumuŋambâ mem yahalop. Mem yahatmu himbimân yâhâmu orowâk tawot. Yakât otmâ yen orop yâkâlen biwinenŋe kepeim manmain. Yâhâ lohimbi belângen manmaine orotmeme bâleŋe tâtâem otnomai yâhâmâ sâp patoen Anitâŋe yakât matŋe umatŋe yingimu menomai. Yawu gârâmâ sâp yan Yesuŋe himbim pilâm âwurem ge sârereyekmu Anitâŋe mem manman kârikŋan katyekmu manmâ yâhâmbisâi. Yakât mambotbangimain. Lohimbiŋe yengât den pat ya sâm haok tuhuŋetâ arimu Makeronia otmu Akaiia kapi ambolipŋe dondâhâlâkŋe nanŋai. Yakât otmâ Kutdâhât den pat âlepŋe ya nanŋai. Yakât otmâ nenŋe yengât den pat yakât yâhâŋe ki ekyongonom.

2

Pauloŋe yâk yengâlen puwâk ari olop miop yakât sâop.

¹⁻² Nenŋe anŋoân Pilipi kapiân ari Kiristohât den pat âlepŋe kapi ambolipŋe ekyongomonŋe nombotŋeŋe nâŋgâŋetâ nahat otmu hâim hilitnenekmâ mem bâlenenekbi yakât topŋe nanŋai. Otmu kapi ya pilâm yengâlen takamonŋe lohimbi belângen manmaine mâtâp maŋuningim mem âlâlâ tuhunenekbi. Yawu otŋetâ Anitâŋe mem hewewen tuhunekmu yâkât wâtŋan kinmunŋe hâknenŋe ki biuk sâop. Yawu otmâ Kiristohât den pat âlepŋe ya ekyongomonŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe olop. ³ Otmu den pat âlepŋe ekyongom biwiyenŋan kionŋbin yan ki tâpikgum ekyongowin. Me topnenŋe ki kurihiakmâ den perâkŋe kâityongowin. ⁴ Anitâŋe lok biwinenŋe ekmapŋe Kiristohât den pat âlepŋe lohimbi ekyongonehât âi sâm ningiop. Yâkŋe nenekmu ârândâŋ olâkgât yâkât sât lâum âi ya biwinenŋeŋe tinâk kepeim lohimbi ekyongom gamain. Yawu otmain yamâ lohimbiŋe nengât nâŋgâningiŋetâ yahalâkgât ki nâŋgâmain. ⁵ Me dennenŋe nâŋgâm tep hero nâŋgâningiŋetâ ki den âilonŋo lonŋo otmâ biwiyenŋan gewin. Me tewetsenŋe ningiŋetgâlâk nâŋgâm den pat bulâŋe ya ki kâimboŋyebkin. Yawu manminiwi yakât topŋe Anitâ ikŋiâk nanŋap. ⁶ Bulâŋanâk yen me lohimbi nombotŋe âlâŋe mepaenenekŋetgât ki nâŋgâwin. ⁷ Kiristo ikŋak âi ningim hâŋgânnongomu ikŋe sâtgât otmâ den kâsikum yingim gain. Yakât otmâ yeŋe ewe katnenekŋet sâm ekyongombâingât dop olop yamâ nenŋe yawu ki ekyongowin. Yâhâ ŋaŋa namân gâtŋe yamâ mâmâŋeŋe sisikgum nam waŋmap yakât dopŋeâk nenŋe nâŋgâyingim lohottŋan otyingiw. ⁸⁻⁹ Yawu otyingim biwinenŋe yengâlen kinmu den pat âlepŋe kâsikum yingiw. Otmu yeŋe tânnongom hâhiwin nâŋgâmai sâm nenŋe Kiristohât den pat âlepŋe kâsikum yingiw yan nenŋahâk âi tuhum yapâ tewetsenŋe mem senŋe âlâlâ puluhuakmâ manbin. Nenŋe yawu otmâ hâhiwin nâŋgâm manbin yakât topŋe nanŋai.

¹⁰ Emelâk nenŋe yen orop manmâ Kiristohât den kâsikum yingimonŋe nâŋgâwi yan nengât manman ya ekbi. Nenŋe Anitâhât tem lâuwangim uwawapŋe bia manmâ ki otmâ tâpikguwin. Yakât otmâ Anitâŋe nenekmu ârândâŋ olop yawu nanŋain. ¹¹ Otmu âwâlipyenŋe nimnaomlipyenŋe wawaeyekmâ tihityenŋe otmai yakât dopŋeâk nenŋe yen kerek mem buku tuhuyekmâ yuwu otyingiw. ¹² Lohimbi nombotŋe biwiyenŋe orotok sâop ya mem hewewen tuhuyebkin. Otmu lohimbi nombotŋe umatŋe âlâlâ kakeŋan yâhâop yan mem sânduk tuhuyebkin. Yâhâ Anitâŋeâmâ meyekmâ ikŋe kapi himbimân tap yan katyekbuap. Yan katyekmu manman kârikŋan manmâ heronŋe otbangim mepaenomaihât pat kuyingim tihityenŋe otmap.

Yakât otmâ târârâhâk manñetâ manmanyenye ekmu ârândânj olâkgât ekyon-gowin.

¹³ Anjoân yengâlen taka Anitâhât den bulâñe kâsikum yingiwîn ya nângâñetâ yuwu olop. Den eknongonjetâ nanñain yuâmâ lokgât nângân nângânâmbâ ki tetemu eknongoi. Yuâmâ Anitâhât den bulâñe oap. Yawu sâñ mem biwiyenjan katbi. Biwiyenjan katmâ nângâñetâ biwiyenye kelihakmu yâkâlen biwiyenjanje tinâk kepeim manmâ gai. Yakât nângâm haonmâ ârândânj Anitâ mepaemain. ¹⁴ Bukulipne, yenye Yesu Kiristohâlen biwiyenjanje kepeim manñetâ bukulipyenye nombotjanje yekmâ nângâm bâleyingim topñe âlâlâ mângâeyekmâ gai. Yakât dopñeâk emelâk Yura lohimbî nombotjanje Kiristohâlen biwiyenye katbi yan bukulipyenjanje nângâm bâleyingim topñe âlâlâ mângâeyekbi. Emelâk Anitâñe poropetelipñe den ekyongomu yâkñe Yura nengât tâmbâlipnenñe ekyongowi. Tâmbâlipnenñe den ya nângâñetâ gemu bet pilâm poropete dondâhâlâk yongonjetâ muwi. ¹⁵⁻¹⁶ Otmu Kutdânenñe Yesuñe Anitâhât den ya Yura lohimbî ekyongop. Ekyongomu papatolipyenjanje nângâm bâlewangim yawuâk mem âlâlâ tuhum kuñetâ muop. Otmu nen aposololipñe gurâ pâku lohimbî yengâlen ari Kiristohât den pat âlepñe ekyongomain. Ekyongomunñe nângâm Kiristohâlen biwiyenye katñetâ Anitâñe manman kârikñahât pat kuyingimu mansai. Yawu otmain yakât Yura papatolipnenñe mâtâp manguningim watnenekmâ mem âlâlâ tuhunenekmai. Otmu pâku lohimbî gurâ mem ge katyekmâ mâtâp manguyingimai. Yakât otmâ Anitâñe nângâmu dondâ bâlemu tâmbâlipnenñe mem bâleyekmâ gawi ya bâiñe meñetâ pesuk yap. Yakât otmâ Anitâñe matñe umatñe yingimu umatñe âlâlâ kakyenjan yâhâwuap.

Pauloñe âwurem ari yekbom sâñ biwiyenye nângâop.

¹⁷ Bukulipne, Yura ambolipñe miti emetñahât galem manmai yanje mem âlâlâ tuhunenekmâ watnenekñetâ pilâyekmâ takawin. Nimnaom âwâ mâmâlipyenjanje mum pilâyekñetâ mandu manmai. Ya lohimbîñe yekmâ tepyenye nângâmai. Yakât dopñeâk nenñe yengât kapi pilâm takawin yapâek yenje mandu towat mansai nângâm tepnenñe nângâyingim manmâ gain. ¹⁸ Otmu pilâyekmâ takawin ya ki kâlep otmuâk âwurem taka yen yekne sâñ otbin. Yawu otmunñe Satanñe mâtâp manguningim yâhâmu hâum pâp gum pilâm Aten kapiân tatbin. Nâñe yen yekbe sâñ yawu otban. ¹⁹⁻²⁰ Nenñe herone nângâyingim yengât den pat ya lohimbî ekyongom mepaeyekmâ mansain yakât yuwu sâmune nângâñet. Nenñe yengâlen taka Kiristohât den pat âlepñe puwâk ekyongomunñe nângâm yâkâlen biwiyenjanje kepeiwi. Yakât otmâ Kutdânenñe Yesuñe âwurem ge yen orop menenekmu yakât senñan kinnom. Sâp yan yengât herone nângâmunñe Kiristonje nângâmu âlepñe otbuap.

3

¹⁻² Aiop, Yura ambolipñe miti emetñahât galem manmainje watnenekñetâ pilâyekmâ Aten kapiân taka tatbin. Otmu yen gurâ girawu mem âlâlâ tuhuyekñetâ mansai sâñ yengât nângâm ketet otmâ mansain. Bukune Timoteo, orowâk manmâ Anitâ hoñ bawangim Kiristohât den kâsikum lohimbî yingimain. Yakât otmâ yâkñe yengâlen taka mem hewewenñe tuhuyehâkgât hângangumune takamu nâñe niniâk tatban. ³⁻⁴ Emelâk nenñe yen ki

pilâyekmâ takawin yan yeŋe Kiristohâlen biwiyenaje kepeim manŋetâ lohimbi belângen manmaiŋe mem âlâlâ tuhuyeknomai yakât topŋe ekyongomunŋe nâŋgâwi. Den ekyongowin yakât bulâŋe yamâ mem âlâlâ tuhuyekbi yan tetemu ekbi. ⁵ Mem âlâlâ tuhuyekbi yan yeŋe lohotŋe otmâ Kiristo betgunjetgât Kâitgu Kâitgu Amboŋe Satanne biwiyenjan kionop. Yawu olop. Yakât Kiristohât den pat âlepŋe imbiâk kâsikum yinŋiwin mon sâm gorânihimu Timoteo hâŋgângumene yengâlen takaop.

Timoteoŋe Tesalonike ambolipŋe yengât den pat Paulo ekuop.

⁶⁻⁸ Otmu yengâlembâ purik sâm âwurem nâhâlen takaop. Taka yeŋe Kiristohâlen biwiyenaje tiŋâk kepeim buku orangim manmâ nâhât tepyeŋe nâŋgânihimai yakât den pat eknohop. Eknongomu nâŋgâmune tepne welâmŋan giop. Yakât otmâ yengâlen takamune enakmâ tep hero nanŋanŋinomgât nâŋgâm gan. Yawu gârâmâ sâp yiwereŋe yuâmâ lohimbi belângen manmaiŋe mem âlâlâ tuhunekŋetâ hâhiwin kakŋan mansan. ⁹ Hâhiwin kakŋan mansan yamâ yeŋe Kutdânenne Kiristohâlen biwiyenaje tiŋâk kepeim manmâ gai yakât den pat nâŋgâmune biwine hewewej otmu Anitâ herone nâŋgâwanŋim mepaeman. ¹⁰ Emelâk Kiristohât den kâsikum yinŋimunŋe nâŋgâŋetâ keterakyinŋiop. Yakât otmâ yengâlen âwurem taka yakât den topŋambâek kâsikum yinŋimune nâŋgâŋetâ keterakyinŋiâk sâm Anitâ ulitgum biwinaŋe mem mansan.

¹¹ Awoŋnenŋe Anitâ otmu Kutdânenne Yesuŋe nâŋgânihimutâ âwurem taka yekbomgât nanŋan. ¹² Anitâŋe yen mem hewewej tuhuyekmu buku orangim mansai yawuâk torokatmâ mannomai. Yawu manmâ biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmu lohimbi belângen manmai ya gurâ nâŋgâyinginomai. Yawu gârâmâ nenŋe yengât nâŋgâyingimain yakât dopŋeâk nâŋgâyinginomialhât nanŋan. ¹³ Yawu nâŋgâyinginomai yanâmâ Anitâhât wâtŋan kinmâ Kiristohâlen biwiyenaje tiŋâk kepeim mannomai. Yawu manŋetâ Kutdânenne Yesuŋe aŋelolipŋe meyekmâ âwurem gewuap yan Awoŋnenŋe Anitâ yakât senŋan kinŋetâ yekmu ârândâŋ otmu nine nanne baratne koko salek sâwuap.

4

Manman girawu manmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otbuap.

¹⁻² Aiop, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Manman girawu manŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap yakât den kâsikum yinŋimunŋe nâŋgâm lâum manmâ gai. Nen Kiristohât aposololipŋe orop biwinenŋaje kepeiakmâ konohâk otmu mansain. Yakât otmâ yakât sâtgât otmâ den pat âlepŋe ya ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ keterakmu lâum manmâ gaŋetâ yekmunŋe tipine âlepŋe oap. Ya torokatmâ tiŋâk lâum manŋetâ Anitâŋe yekmu âlepŋe otbuap. ³ Yeŋe târârâhâk mannomaihât Anitâŋe nâŋgâmap. Yawu manmâ kâwâ konda ki otnomai. ⁴⁻⁵ Lok belângen manmaiŋe imbi yekmâ tepyeŋe uk sâmu otmâ tâpikgunjetâ umatŋe tetemu yakât kakŋan miakmâ manmai. Yâkŋe otmai yawu ki otnomai. Yeŋeâmâ orotmeme tâŋ tâŋâk watmâ imbi meyekŋetâ lohimbiŋe nâŋgâyinginjetâ yahatbuap. ⁶ Emelâk girem den âlâ yuwu ekyongomunŋe nâŋgâwi. Lok âlâ me âlâŋe bukulipyeŋe yengât imbi yekmâ otnomai yamâ Kutdâŋe yakât matŋe umatŋe yinŋimu menomai. ⁷ Nenŋe Kiristohât mâtâp watmâ kâwâ konda ki otmâ mannehât Anitâŋe menenekmâ ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge biwinenŋe mem hewewej

tuhumap. ⁸Yakât otmâ lok âlâ me âlânje den ekyongoan yu betgunomai yamâ nâ betnohoain sâm Anitâ betgunomai.

⁹⁻¹⁰Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakje biwiyenje mem hewewenj tuhumap. Yawu otmu Makeronia hânân Kiristohât komot mansai ya orop biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmu buku oranjim mansai. Yawu otmâ mansai ya yawuâk torokatmâ otmâ mannomaihât nanjan. Emelâk yakât topnje ekyongomunje nângâwi. Yawu gârâmâ nâje den kâlep ki kulemgum katyngiwom. ¹¹Emelâk den ekyongowin ya âlâkuâk ekyongomune nângâjet. Yene lohotjan manmâ tat tat memeyenje galemgum henjenjum mannomai. Yawu manmâ ki konam im bukulipyenje nem watyeknomai. Otmu bukulipyenje yengât tat tat memeyenje yakât nângâm ki engatyenjan genomai. ¹²Yâhâ âi mejetâ yanâmâ manmanyenje tetewuap. Yawu otmâ mannomai yan lohimbî belângen manmainje yekmâ ewe katyeknomai.

Kutdânenje Yesu âwurem gewuap yakât sâop.

¹³Bukulipne, lohimbî belângen manmai yengât sese buwulipyenje me âwâ mâmâlipyenje mumai yan “mujetâ pesuk yap” sâm isem we bâle nângâm manmai. Yene yawu otmaihât sese buwulipyenje me âwâ mâmâlipyenaje Kiristohâlen biwiyenaje kepeim manmâ gam muwi ya yengât sâmunne nângâjet. ¹⁴Yesuje muop yamâ Anitâje mumujambâ mem yahalop. Yakât dopneâk Yesuje himbimâmbâ âwurem gewuawân lohimbîje Kiristohâlen biwiyenaje kepeim manmâ gam muwi ya Anitâje mumujambâ mem yahatyekbuap. Yakât nângâmunje bulâje otmap.

¹⁵Otmu Kutdânenje Yesuje aposololipje den kâsikum yingiminiop yakât sâmunne nângâjet. Kiristone âwurem ge menenekmu himbimân yâhânom yan ikje lohimbî mujetâ hanyongowi ya meyekmu orowâk yâhânom. ¹⁶Anjoân Kutdânenaje ikje anelolipje yengât kunyenje ekumu lâmun kunbuap. Lâmun kunmu Kutdâje himbimâmbâ gemu ikje lohimbî muwi ya mumujambâ yahatnomai. ¹⁷Mumujambâ yahatjetâ orowâk elem kakjambâ yâhâmunje Kiristone ge hanjan peneningiwuap. Hanjan peneningimu yâk orop tatmâ yâhâmbisâin. ¹⁸Otmu biwinenne gemap sâm yakât nângâm alahum biwi sânduhân karakmâ mannom.

5

Kutdânenje âwurem gewuap yakât biwi golâek otmâ mannom.

¹Kutdânenje pârâk sânsânâk âwurem ge menenekbuap yan kulem girawu tetemu ekmâ nângânom ya emelâk ekyongomunje nângâwi. Yakât otmâ den kâlep ki kulemgum katyngiwom. ²Kutdânenje gewuap yakât den âlâen hâum sâmunne nângâjetâ keterakyngiâk. Kapi ambolipje yengât kasalipyenaje sâp girawuân taka itit kiom tuhuyinginomai ya ki ekyongomai. ³Kapi ambolipjenaje “Nen gulip mansain,” sâm otjetâ yan kasalipyenaje taka pârâk sânsânâk yongom kiom tuhuyingimai.

Aiop, umatnje ya kaknenjan yâhâmap sâm mâtâp ya mangunomaihât dop ki tap. Yakât topnje nângâjetâ keterahâkgât imbi tepdâ yengâlen hâum sâmunne nângâjet. Imbi tepdâje naom mene sâm otmai yan naomnje hâlilikmâ tatmu hâhiwin nângâm belângen memai. Yakât dopneâk umatnje ya kakyejan yâhâmu hâhiwin nângânomai. ⁴⁻⁵Bukulipne, Kutdâje âwurem gewuap yakât emelâk ekyongomunje nângâjetâ hanj sâyingiop. Yawu gârâmâ yakât topjahât ki pâpgum mansai. ⁶⁻⁷Lok nombotnaje biwi pâlâmje manmâ to

kârikŋe nem hâlim milim otmai. Yawu otmai yakât umatŋe topŋe topŋe kakyeŋan yâhâwuap ya ki nâŋgâmai. Yâhâ yeŋeâmâ mambotbangim biwi golâek mannomai yanâmâ pârâk sânsânâk takamu ki pârâk pilânomai. ⁸ Otmu biwiyenŋe galemahom yuwu mannomai. Lohimbi belângen manmaiŋe mem bâleyekŋetâ biwiyenŋe gemapgât Kiristohâlen biwiyenŋe kepeinomai. Me yeŋe sâmbâleangim hionakmaiŋetâ biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu buku orangim mannomai. Yawu otmâ Kutdâŋe âwurem ge meyekmâ manman kârikŋan katyekbuap yakât nâŋgâm biwiyenŋe mem mannomai. ⁹ Anitâŋe lohimbi kerek nengât manmannenŋahât matŋe âlâku ikŋiâk ikŋiâk kâpekningiwuap. Sâp yanâmâ lohimbi belângen manmâ orotmeme bâleŋe otmai ya matŋe umatŋe yingimu mem hâhiwin kakŋan manmâ yâhâmbisâi. Yâhâ yenâmâ nen orop Kutdânenŋe Yesu Kiristone sâreerenekmâ manman kârikŋan katnenekbuap yakât Anitâŋe sâmb kalop. ¹⁰ Kiristone kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Yakât otmâ yâkâlen torokatmâ manman kârikŋan mannom. Yakât otmâ manmunŋe gewuap me mumunŋe gewuap sâp yan menenekmu yâk orop tatmâ yâhâmbisâin. ¹¹ Yakât nâŋgâm biwinenŋe gemap sâmb sâp yiwereŋe tânahom biwi sânduhân karakmâ mansai yawuâk otmâ yâhânomai.

Pauloŋe girem den ekyongop.

¹² Nenŋe Kutdâhât sâtgât otmâ lok meyekmâ galemयोगom den kâsikum yinginet sâmb katyekbin ya ewe katyeknomai. ¹³ Galem yaŋe âi ya biwiyenŋe tinâk mem mansai yakât otmâ nâŋgâyinginetâ yahatmu buku otyinginetâ yâk orop buku konok otmâ mannomai.

¹⁴ Lohimbi nombotŋe konam imai ya sâyinginetâ âi tuhunomai. Otmu lohimbi nombotŋe biwiyenŋe orotok sâmb mansai ya mem hewewenŋe tuhuyekŋetâ biwiyenŋe ârândâŋ otbuap. Otmu lohimbi nombotŋe Anitâhât den ki nâŋgâm heŋgenŋumaiŋe orotmeme inŋe ya otmunŋe mem bâlenenekmap sâmb gorâyingimap. Lohimbi yawuya Anitâhât den topŋambâek kâsikum yinginetâ nâŋgâm mannomai. Otmu lohimbi nombotŋe mem bâleyeknomai ya lohotŋan otyinginomai. ¹⁵ Lohotŋan otyingim matŋe ki kâpekyinginomai. Yawu otmâ buku orangim tânahom mannomai. Otmu lohimbi belângen manmaiŋe mem bâleyeknomai ya yawuâk mem buku tuhuyeknomai. ¹⁶⁻¹⁸ Otmu wuân me wuân teteyingiwuap yan haoŋmâ ârândâŋ Anitâhât herone nâŋgâm mepaembisâi. Orotmeme yu otmâ Kiristo orop biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu mannomaihât Anitâŋe nâŋgâmap.

¹⁹⁻²⁰ Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe lok âlâ me âlâ lauyeŋe mem hewewenŋe tuhuyekmu den ekyongonŋetâ nâŋgânomai. Yakât ki nâŋgâŋetâ gemu kuyinginomai. ²¹⁻²² Lohimbi âlâ me âlâŋe den ekyongonŋetâ nâŋgânomai me orotmeme âlâ otŋetâ eknomai. Yawu otŋetâ yaŋe Anitâhât den orop lâuakdomawot me bia sâmb yakât ekmâ kiwilim heŋgenŋunomai. Lâuakdomawot otmuâmâ ya nâŋgânomai. Yâhâ ki lâuakdomawot otmuâmâ ya ki nâŋgânomai.

Den bâiŋe sâop.

²³ Anitâ Biwi Sânduk Ambonaŋe manman bâleŋe yapâ meyekmâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe galemयोगom târârâhâk mannomaiŋetâ nâŋgâm ulitguman. Yawu mannomai yan Kutdânenŋe Yesu Kiristone âwurem ge yekmu ârândâŋ otbuap. ²⁴ Anitâŋe ikŋahâk meyeŋop. Yakât otmâ yeŋe yâkât wâtŋan manmâ yâhâm sâp patoen Kiristohât senŋan koko salehâk kinnomai.

²⁵ Nengât sâmb Anitâ ulitgunomaiŋetâ nanŋan.

²⁶ Anitâ yet Kiristo yetgâlen biwiyenaje kepeim mansai yeje heronje nanjanjinomai.

²⁷ Den yu Kutdâhât sâtgât otmâ kulemgum katyinjian yu sâlikum bukulipyenje ekyongonjetâ kerekje nângânomai. ²⁸ Kutdânennje Yesu Kiristo tihitnennje otmapne yen orop tatmu yâkât wâtjan manjetgât Anitâ ulitguman. Bâinj.

Nâ bukuyeje,
Paulo

2 Tesalonike

Pauloŋe Tesalonike yengât ekap betŋehen kulemgum katyinjgiop.

O bukulpinnenŋe,

¹ Yen Tesalonike kapi ambolipŋaŋe Kutdânenŋe Yesu Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim mansai. Yawu manŋetâ Awonŋenenŋe Anitâ yet Kutdânenŋe Kiristo orop biwiyenŋe hikuakmâ konohâk otmap. Nenâmâ Paulo, Sila, Timoteonŋe nenŋe yengât nângâm ekap yu kulemgum katyinjgiain.

² Yengât nângâm Anitâ yuwu sâm ulitgumain. “O, Awonŋ, gâŋe Kutdânenŋe Yesu Kiristo orop Tesalonike kapi ambolipŋe Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim mansai ya yengât tihityenŋe otmutâ biwi nângân nângânyenŋe kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât ulitgohoin.” Yawu sâm ulitgumain.

Kiristoŋe âwurem ge biwinnenŋahât topŋe ekbuap.

³ Emelâk yeŋe Kiristohâlen biwiyenŋe katmâ buku oranŋim manŋetâ yekmunŋe ârândâŋ olop. Otmu yapâek yâkât tem lâuwangim bukulpipyenŋe orop biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmâ gai yakât nângâmunnŋe âlepŋe oap. Yengât nângâm haonŋmâ ârândâŋ Anitâ mepaem yâhânomgât nanŋain. Yawu otmunnŋe âlepŋe otbuap. ⁴ Otmu lohimbî belângen manmainŋe mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin kakŋan katyekŋetâ manmai. Yawu otyinjŋetâ Kiristohâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim ki lohotŋe otmâ manmâ gai. Yakât nângâm mepaeyekmâ yengât den pat ya Anitâhât lohimbî kapiŋe kapiŋe manmâ arai ya ekyongomain.

⁵ Aiop, mem âlâlâ tuhuyekŋetâ hâhiwin kakŋan manmâ gai yan biwiyenŋe ki orotok yap. Yakât otmâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otmu tihityenŋe otmap. Otmu sâp pato tetewuap yan manman sânduhân katyekmu manmâ yâhâmbisâi. ⁶ Anitâŋe otmain memain yakât matŋe dopnenŋanâk kâpekningimu memunnŋe ârândâŋ otbuap. Yâhâ yenâmâ lohimbî belângen manmainŋe mem âlâlâ tuhuyekŋetâ hâhiwin kakŋan mansai. Yakât matŋe yâkŋe yawuâk hâhiwin bâlenŋe yinjgiwuap. ⁷⁻⁸ Yâhâ yenâmâ nen orowâk manman sânduhân mem katnenekmu manbisâin. Sâp pato tetewuap yan Kutdânenŋe Yesuŋe aŋelolipŋe meyekmu himbimâmbâ genomai. Gem yan mâmâŋe otyinjgimu lohimbîŋe Anitâhât hâkâŋ otmâ Kiristohât den pat âlepŋe ki lâumai ya matŋe yinjginomai. Yawu otmâ kâlâpŋe punduŋ sâm ge seyekmu hâhiwin nângâmbisâi. ⁹ Kutdâ Wâtŋât Ambonŋe laŋinŋan tatmap yapâek mem keteyekmu omoŋ bâlenŋan tatmâ hâhiwin nângâmbisâi. ¹⁰ Otmu nenŋe yâkâlen biwinnenŋaŋe kepeim manmain. Yakât otmâ yâkât den pat âlepŋe yen ekyongomunnŋe nângâŋetâ bulâŋe otmu yawuâk yâkâlen biwiyenŋe kepeim manmai. Yen orop yawu mannom otmuâmâ yâkŋe âwurem ge menenekmu heronŋe nângâwanŋim mepaem manbisâin.

¹¹ Yakât nângâm yengât yuwu sâm Anitâ ulitgumain. “O Awonŋenenŋe Anitâ, emelâk Tesalonike kapi ambolipŋaŋe Kiristohâlen biwiyenŋe katŋetâ manman kârikŋahât pat kuyinjŋion. Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim denŋe tâŋ tâŋâk lâum hoŋ bawanŋim lohimbî buku otyinjŋinehâlâk nângâmai. Yakât otmâ yâkŋe gâhât wâtgan kinmâ buku otyinjŋim manŋetâ yekdâ ârândâŋ otbuapgât nanŋan. ¹² Gâŋe Kutdânenŋe Yesu Kiristo orop tihityenŋe otmâ mem

hewewen tuhuyekmutâ yawuâk manmâ yâhânomai. Yawu manmâ yâhânetâ Yesuñe âwurem ge meyekbuap yan nen hârok yâkât nângâmunñe yahatmu mepaenom. Otmu yâkñe gurâ yawuâk nângâningimu yahatbuap. Yawu otmâ herone nannganinom.

2

Girem Den Kukuñahât Amboñe yâkât topñe.

¹ Kutdânenñe Yesu Kiristoñe himbimâmbâ âwurem ge ikñe lohimbi menduhunenekbuap yakât topñe nângâm henngunjetgât yuwu sâmunen nângânet. ² Lohimbi nombotñeñe nâhât den golâ gahaem yuwu sâmai. “Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwiñan kionmu “Kutdânenñe getek âwurem gewuap.” sâmu nângâwin,” yawu sâmai. Me yuwu sâmai. “Kutdânenñe getek âwurem gewuap” sâm lohimbi den kâsikum yingimap.” Yawu sâmai. Otmu nombotñeñe yuwu sâmai. “Kutdânenñe getek âwurem gewuap” sâm pepa kulemgum katningimu ekmain.” Nâhâitñe “den yawu sâmap” sânetâ nângâmune ki bulâñe otmap. Yakât otmâ den ya nângâm ki pârâk pilâm biwiyenñe ahom niakbuap. ³ Lok âlâ me âlâñe wuân me wuân otmâ kâityongonjetâ biwi nângân nângânyenñe hâlim milim otmapgât den âlâ yuwu sâmunen nângâm biwiyenñan katñet. Kutdânenñeñe ki âwurem gewuap yan lohimbi kiñitñe orowâkñe gawamangât girem den âlâlâ ya longâem Anitâ pilânomai. Anitâ pilânomai ya yengât kunyenñe, kutñe Den kuhuhât Amboñe ya, tetemu lohimbi kerekñe ekñetâ sâtñe kârikñe otbuap. ⁴ Yâkñe ikñahât nângâmu yahatmu Anitâhât kawenñan kinbe sâm otbuap. Yawu otmâ lohimbiñe senñe âlâlâ Anitâhât pat katñetâ tap ya mem gulip tuhuwuap. Otmu pâku lohimbiñe Porom Lâpiolipyenñe me wahap yu me ya mepaemai ya gurâ mem gulip tuhuwuap. Yawu tuhum lohimbi kerekñe mepaenekñet sâm Anitâhât opon kâmbukñan yâhâ Anitâ oan sâm kawenñan tatbuap. Yawu gârâmâ emelâk Anitâ Manman Amboñeñe lok yuñe hiliwahowuapgât sâm kalop. ⁵ Âlâñe yakât ki ekyongop? Nâñe emelâk ekyongowan yakâ.

⁶ Yawu gârâmâ sâp yiwerenñe yuâmâ Anitâ pilânomai ya yengât kunyenñe, kutñe Den Kuhuhât Amboñe yâkñe tetewuapgât mâtâp manguakmâ tap. Yakât topñe emelâk ekyongomune nângâwi. Den Kuhuhât Amboñe tetemu eknomai yakât sâpñe emelâk Anitâñe kalop. Sâp kalop ya Anitâñe ekmu ârândâñ otmu lok ya tetewuap. ⁷ Âun yuâmâ Den Kuhuhât Amboñe ki nângâwanñiain. Yawu gârâmâ yâkñe lohimbi nombotñe yengât kakyenñan memugirem den âlâlâ longâemai. Gâmâlâk wuânñe yâkât mâtâp manguwanñim tapñe keterakmu yanâmâ tetekñan tetemu lohimbiñe eknomai. ⁸ Ekmâ nângâwanñinjetâ lohimbi kiñitñe orowâk kâityongowuap. Yawu gârâmâ Kutdânenñe Yesuñe âwurem ge ekmâ lauñambâ kahaponñe hângutmu lok ya gulip otbuap. Yawu otbanganñiwuap yan lohimbiñe ekñetâ hâu sâsâ otbuap.

⁹ Aiop, Den Kuhuhât Amboñeñe lohimbi mem baleyekbuap yakât sâmunen nângânet. Kâitgu Kâitgu Amboñe Satanñe mâmâñe otbanganñimu kulem perâkñe topñe topñe memu lohimbiñe ekñetâ ewe membe otbuap. ¹⁰⁻¹² Yawu otmu Kiristohât den pat âlepñe ya nângânetâ gemu bet pilâm hiliwahonomaihât pat mannomai. Yakât otmâ Anitâñe Nângân nângân perâkñahât Amboñe hângângumu ge biwiyenñan kionbuap. Biwiyenñan kionmu Den Kuhuhât Amboñeñe den perâkñe topñe topñe kâityongomu orotmeme bâlenñe tâtâem otmâ

mannomai. Yawu manjetâ sâp patoen Anitâje biwiyenjahât topje ekmâ sâm hâreyingimu Kutdânenje Yesuje ki sârereyekbuap. Yakât otmâ hiliwahonomai.

Yesu Kiristoje menenekmâ manman kârikjan katnenekbuap.

¹³⁻¹⁵ Bukulipne, Anitâje hân himbim ki kândikyotgop yan yen wawaeyekmâ manman kârikjan katyekbom sâm kalop. Yakât otmâ Wâtgât mâmânjahât Heakje mem hewewenjuhuyekmu Kiristohât den pat âlepje ekyongomunje nângâjetâ bulâje otmu yâkâlen biwiyenje katbi. Yâkâlen biwiyenje katjetâ Anitâje nine nanne baratne sâm meyehop. Yakât otmâ nenje yengât nângâm haojmâ ârândânj Anitâ mepaem yâhânom yawu biwinenjahe nanjain. Anitâje meyehop. Yakât den pat bulâje orowâk tatmâ kâsikum yingiwini me âlâengen ari tatmâ ekap kulemgum katyingiwini. Den ya biwiyenjan katmâ târârâhâk lâum mannomai. Yawu manjetâ yanâmâ Kutdânenje Yesu Kiristoje yen orop menenekmâ himbim lanjinjan katnenekmu tatmâ yâhâmbisâin.

¹⁶ Awojnenne Anitâje ikjahâk wawaenenekmâ biwinenje mem hewewenjuhup. Yawu otningimu biwinenje sânduk sâmu manman kârikjan mannom sâm biwinenje hikum manmain. Yakât otmâ yengât nângâm Anitâ yuwu sâm ulitgumain. “O Awojnenne Anitâ, gâje Kutdânenje Yesu Kiristo orop Tesalonike kapi ambolipje yengât biwiyenje mem hewewenjuhuyekdomawot. ¹⁷ Yawu otyingimutâ lohimbije yetgât wâtyetjan kinjetâ manmanyenje kelihakmu orotmeme âlepjeâk otmâ mannomaihât nanjain.” Yawu sâm Anitâ ulitgumain.

3

Kutdânenjahe tihitnenje otmâ ki betnongowuap.

¹ Bukulipnenje, yene Anitâ ulitgunjetâ Kiristohât lohimbije yâkât den pat âlepje sâm haok tuhunomai. Sâm haok tuhunjetâ lohimbije wosapâ wosapâ manmâ araije nângâjetâ bulâje otmu yâkâlen biwiyenjahe kepeinomai. Otmu yene yâkâlen biwiyenjahe kepeim manmâ gai yan lohimbije manmanyenje ekmâ Anitâ mepaem gai. Otmu yâkne gurâ Kiristohâlen biwiyenjahe kepeim manmâ yâhânomai yan lohimbije manmanyenje ekmâ Anitâ mepaenomai. ² Yâhâ nenjeâmâ den pat âlepje ekyongomunje lohimbije nombotjahe nengât den ya nângâjetâ gemu bet pilâm mem bâlenenekmai. Yakât otmâ yene Anitâ ulitgunjetâ bâtyenambâ menenekmâ tihitnenje otbuagât nanjain.

³ Kutdânenjahe yengât tihityenje otbuap. Yawu otmâ mâmâje otyingimu yene yâkât wâtjan kinjetâ Manman Bâlenjahât Ambojahe mem ge katyekbe sâm hâum pâpguwuap. ⁴ Yen den kâsikum yingiwini ya nângâjetâ bulâje otmu nen orowâk Kutdâhâlen biwinenjahe kepeim manmain. Yakât otmâ den ya lâum manmâ gai yawuâk lâum manmâ yâhânomaihât engat yâhâp ki otmâin.

⁵ Lohimbije belângen manmaine mem âlâlâ tuhuyekjetâ yanâmâ Anitâje tihityenje otmu Kiristohât wâtjan kinjetâ biwiyenje sânduk sâmu mannomai. Otmu Kutdânenjahe biwiyenjan gemu yakât topje nângâm henjenjunjetgât nanjain.

Nenje konam ki inom.

⁶ Kutdânenje Yesu Kiristohât sâtgât otmâ yuwu sâmunje nângâjet. Âi mem mannomai sâm den kâsikum yingiwini ya bukulipjenje nombotjahe nângâjetâ nahat otmu konam im gai. Yakât otmâ yene den sâyinginjetâ âi menomaihât

nanġain. ⁷ Nenne yen orop manbin yan nepgât mâtâpne tiripyongomunne ekbi ya watmâ nep mem manġetgât nanġain. ⁸ Lohimbiŋe senne âlâlâ tânnongowi yakât matne yinġiwin. Otmu yeŋe nen tânnongone sâm senne âlâlâhât pâinmaiâhât nenne den kâsikum yinġiminiwin yan nennjahâk nep tuhum yapâ tewetsenne mem senne âlâlâ puluhuakminiwin.

⁹ Den kâsikum yinġiminiwin yakât matne sot me senne âlâlâ tânnongombâihât dop. Yamâ nenne nepgât mâtâpne watmâ manġetgât nângâm nennjahâk nep memunne ekbi. ¹⁰ Yawu otmâ yuwu sâm ekyongowin. “Lohimbi âlâ me âlâ konam imai yâhâmâ sot ki yinġinetâ nenomai.”

¹¹ Yeŋgâlen gâtne nombotŋaŋe konam im bukulipyenŋe yeŋgâlen ari nem watyekmai. Yawu otmâ bukulipyenŋe yeŋgât manmanyenŋe âlepne ya mem bâleyinġimai. ¹² Kutdânenne Yesu Kiristohât sâtġât otmâ girem den ekyongonetâ ya nângâm nep meŋetâ manmanyenŋe kuwihakmu mannomai.

¹³ Yeŋe orotmeme âlepneâk otmâ manġetâ biwiyenŋe ki orotok sâwuapġât nanġain. ¹⁴⁻¹⁵ Otmu den kulemgum katyinġiain yu lohimbi ekyongonomai. Ekyongonetâ nombotŋaŋe Kiristohât den nângâŋetâ gemu bet pilâm mansai ya ki kasa otyinġim watyekŋetâ arinomai. Konam imai yakât den sâyinġinetâ aŋulakmâ âi menomai.

Den bâiŋe sâm hâreop.

¹⁶ Umatne âlâlâ teteyinġiwuap yan Kutdâ Biwi Sânduk Amboŋaŋe ikrjahâk biwiyenŋe mem sânduk tuhuyinġimu manmâ yâhânomai. Kutdânenŋaŋe yen orowâk tatmu mannomai.

¹⁷ Otmu lok ekap kulemguap yu sâmune kiripi nihimu bâiŋehen ninak kutne kulemguan. Yu ekmâ nâhâitne nângâningim mansap yawu nângânomai. Ekap âlâlâ kulemguman yamâ yuwuâk watmâ kutne kulemguman.

¹⁸ Kutdânenne, Yesu Kiristo tihitnenne otmapne yen orop yâkât wâtŋan manġetgât Anitâ ulitguman. Bâiŋ.

Nâ bukuyeŋe,
Paulo

1 Timoteo Pauloŋe Timoteohât ekap aŋgoân kulempuop.

O nanne Timoteo,

¹ Nâmâ Paulo. Anitâ Tihit tihit Amboŋaŋe Yesu Kiristo orop biwiyetŋe kepeiakmâ konohâk otmu Kiristohât aposolo katnekmâ âi nihimutâ mem mansan. ² Âi ya mem Kiristohât den pat ekgohomune nâŋgârâ bulâŋe otmu nanŋe âwâŋaŋe tânahomawot yakât dopŋeâk yâkâlen biwinetŋaŋe kepeim tânahom hoŋ bawangimait. Otmu Kiristoŋe âwurem ge nine lohimbî sâŋ menenekmu manman kârikŋan mannomgât nâŋgâm biwinenŋaŋe mem mansain. Otmu gâhât nâŋgâm Anitâ yuwu sâŋ ulitguman. “O Awoŋ, gâ Kutdânenŋe Yesu Kiristo orop Timoteo nâŋgawangim tihitŋe otmutâ biwiŋe sânduk sâekgât ulitgohoan.” Yawu sâŋ ulitguman.

Lok nombotŋaŋe Kiristohât den pat âleŋe kelangatbi.

³ Nâŋe aŋgoân Epeso kapi pilâm Makeronia hânân yu takawe sâŋ den ekgohowan ya âlâkuâk sâŋmune nâŋgâ. Epeso kapi ambolipŋe nombotŋaŋe yeŋe eŋgatyeneâk watmâ Anitâhât den bukulipyenŋe kâsikum yingim gai. Yawu gârâmâ den ya kelangatmâ kâsikum yingim gai ya nâŋgâŋmune Kiristohât den pat yawu ki oap. Yawu gârâmâ gâŋe Epeso kapiân tat yakât otmâ gâŋe kuyingirâ pilânomai. ⁴ Yâkŋe Anitâhât den ya wangim tâmbâlipyeŋaŋe yeŋe biwiyenambâ den âlâlâ tetemu alahum gawî ya torokatmâ kâsikum yingimai. Otmu tâmbâlipyeŋe yeŋgât topyeŋe girawu tap yakât sâŋ âi pâi tuhuakmai. Yawu otmai yan Kiristohâlen biwiyenŋaŋe tiŋâk ki kepeimai. Yakât otmâ nâŋgân nâŋgâŋyeŋe hâlim milim otmu manmanyenŋe ki kelihakmap. Yakât otmâ gâŋe kuyingirâ pilânomaihât nanŋan. ⁵ Nenŋe Kiristohât den pat âleŋe yu lohimbî kâsikum yingimunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenŋaŋe tiŋâk kepeinomaihât yâkŋe menenekmâ âi sâŋ ningiop. Otmu yâkâlen biwiyenŋaŋe kepeinetâ tosayenŋe pilâyingimu biwiyenŋe sânduk sâŋmu yanak bukulipyenŋe orop biwiyenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu nanŋangimai. Yawu otmâ Kiristohât mâtâp tâŋ tâŋâk watmai. ⁶ Yawu gârâmâ lohimbî ya yeŋgât topyeŋe ekgohoan yaŋe Kiristohât mâtâp ya tâpikgum den tâŋât alahumai. ⁷ Otmu emelâk Anitâŋe girem den âlâlâ Mose ekumu kulempuop ya nenŋe topŋambâek nâŋgâm bukulipnenŋe kâsikum yingiaŋ sâŋmai. Yawu sâŋmai yamâ yeŋe girem den yakât topŋahât pâpŋum ki kâsikum yingim henŋenŋumai. Yakât otmâ gâŋe kuyingirâ pilânomaihât nanŋan.

⁸ Aiop, Anitâŋe girem den âlâlâ Mose ekumu kulempuop yakât yuwu sâŋmune nâŋgâ. Yamâ âleŋeâk hârok. Yakât torehenŋe âlâ ki tâpiahop. Yawu gârâmâ lohimbî nombotŋaŋe girem den âlâlâ yakât andemŋe wangim yeŋe nâŋgân nâŋgâŋyembâek den torokatmai ya watmunŋe umatŋe otmap. ⁹ Otmu lohimbî uwawapŋe bia manmai ya yeŋgât nâŋgâm papatolipnenŋaŋe girem den ki ekyongomai. Yâhâ lohimbî orotmeme bâlenŋe otmâ manmainŋe girem den nâŋgâŋetâ biwiyenŋan hâumu kuwihakŋet sâŋ ya ekyongomai. Lohimbî yuwuya yeŋgât yan. Lohimbî nombotŋaŋe ândâpyeŋe kârikŋe otmâ papatolipyenŋe yeŋgât den ki nâŋgâmai. Me kunyeŋe kârikŋe otmâ Anitâhât nâŋgâŋetâ gemu girem den ki watmai. Me âwâ mâmâlipyeŋe me bukulipyenŋe

yengât nângâm bâleyingim yongonjetâ mumai. ¹⁰ Nombotnajeâmâ nep tuhuninginet sâmb lohimbim me nimnaom titipâ meyekmâ ip kâriknaje hikuyeknetâ tatmâ yâk yengât âi tuhuyingimai. Lohimbim nombotnaje loklipyeje me imbilipyeje betyenehen kionmai. Me loklipyejeje imbilipyeje pilâyekmâ lok bukulipyeje orop eknjâleangimai. Otmu imbilipyejeje gurâ yawuâk loklipyeje pilâyekmâ imbi bukulipyeje orop eknjâleangim orotmeme kinjon otmai. Lohimbim nombotnajeâmâ den perâkne sâmb bukulipyeje kâityongomai. Nombotnajeâmâ bukulipyeje yengât imbiâk den hakyenjan sâmb. Yâhâ nombotnajeâmâ Anitâhât den kum otmâ hilipgumai.

¹¹ Kiristohât honj bawalipnaje Anitâhât girem den ya tânj tânjâk kâsikum yingimai yamâ nâne Kiristohât den pat âlepne kâsikum yingiman yu orop lâuaksawot. Den pat âlepne yu nângâmain yan Anitâ ikne topne nângâmunje âlâ kândâkdâ otmu mepaemain.

Anitâje Paulo umam sâwangiop.

¹² Kutdânenne Yesu Kiristohâlen biwinaje kepeim honj bawanjim yâhâwomgât iknjahâk nângânihiop. Nângânihim nep sâmb nihimu yâkât wâtjan kinmâ den pat âlepne lohimbim kâsikum yingim mansan. Yakât otmâ nâne herone nângâwanjim yâk mepaeman. ¹³ Yawu gârâmâ nâne emelâk yâkâlen biwine ki katban sâp yan biwi nângân nângâanne manguakmu yuwu otmâ manban. Yâkât den pat âlepne mem ge katban. Yawu otmâ lohimbine yâkâlen biwiyeje katbi ya topne âlâlâ mângâeyekmâ mem bâleyekminiwan. Yawu otyingiminiwan yamâ Kiristo ikne otbanjiminiwan. Yawu otminiwan yan biwi nângân nângâanne manguakmu ki nângâmâk mângâeyekminiwan. ¹⁴ Yakât otmâ Anitâje iknjahâk wawaenekmâ nângân nângâanne mem pâronj pilânihiop. Yawu otmâ biwine mem hewewerj tuhumu Yesu Kiristohâlen biwinaje kepeiwan. Yawu otban yapâek yâk orop biwinetnaje hikuakmâ konohâk otmu manmâ gan yu. Yakât otmâ ikne komot nângâyingim honj bayingim gaman. ¹⁵ Bulânanâk Yesu Kiristone nen lohimbim bâlene sâreerenekmâ tosanenne pilâningiâk sâmb Anitâje yâk hângângumu giop. Yakât nângâmunje bulâne otmu biwinenneje Kiristohâlen kepeim mannom.

Nâne ninahât nângâmunne dondâ gemap yakât yuwu sâmunne nângâ. ¹⁶ Lohimbim kerekne otmunne bâlemu tosanenne orop manbin yakât Anitâje mumuhât pat kuningiop. Yâhâ lohimbine otjetâ bâleop ya wangim nâneâmâ dondâ otmunne bâlemu tosa pato mewan. Yakât matne umatne dondâ mem-bomgât dop olop. Yawu gârâmâ Kiristone biwine ikjan katbehât nângâm lohotjan otnihim matne ki nihiop. Nine topne yawu tap. Otmu lohimbine yâkâlen biwiyeje katjetâ Anitâje manman kâriknjahât pat kuyingiwuap. Yawu otmu Kiristone wawaenekmâ lohotjan otnihop yakât den pat ya lohimbine nângâm Anitâ mepaenomai.

Otmu Ambonenne Anitâ konok ki ekmain. ¹⁷ Yâhâmâ tat tat kârikne tatmâ gaopjak tatmâ gamap. Otmu tatmâ yâhâmbisâp. Yâkne ki teteop. Otmu biatbuapgât dop gurâ ki tap. Lohimbim tuhuyelehowâmbâek kunnenne tatmâ tihitnenne otmâ gamap. Otmu yawuâk tihitnenne otmâ yâhâmbisâp. Yakât otmâ herone nângâwanjim mepaem manmâ yâhânom. Ya bonjanâk.

¹⁸ Nanne Timoteo, yuwu sâmunne nângâ. Lohimbim nombotnaje Kiristohât den pat bulâne ya kelangatmâ bukulipyeje kâsikum yingimai sâmb gâne kuyingirâ pilânomaihât nângâm nep sâmb gihiwan. Emelâk Kiristohât komot ya yengât kunlipyejeje âi sâmb gihi kungan mewi. Kungan mewi yan âi

tuhurâ bulâŋe girawu tetewuap yakât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiyenjan katmu den ekgohowi. Den ekgohowi ya nâŋgâm Kiristohâlen biwihanje tinjak kepeim yâkât den pat âlepŋe ya lohimbi ekyongom manbuat. Yawu mandâ lohimbi âlâ me âlâŋe mâtâp manguhuhine sâŋm otnomai yan kârihem kinbuat. ¹⁹ Yawu mandâ yanâmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwine ekmu ârândâŋ oap yawu biwihanje nâŋgâuwat. Yâhâ lohimbi nombotŋe Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwinenŋe ekmu ki ârândâŋ olop yawu biwiyenjanje nâŋgâwi. Yawu gârâmâ biwiyenjanje yawu nâŋgâm yan Wâtgât mâmâŋahât Heak ya betgunjetâ biwiyenje pâlâmŋe otmu manmâ ari hiliwahonomaihât pat mansai. ²⁰ Lok yâhâp, kutyetŋe Himenai yet Alesande, yâkŋe yawu otmâ Anitâ sâŋm bâlewanŋim gawot. Yawu olowot yakât nâŋe ketetyelekmune yae-hen ari manmutâ Satanŋe mângâeyelekmu mansawot. Otmu orotmemeyetŋe bâleŋe ya ekmâ nâŋgâm âlâkuâk Kiristohâlen biwiyetŋe kepeim mansetgât nanŋan.

2

Kiristohât lohimbiŋe menduhuaknomân yuwu otmâ mannom.

¹⁻² Gâŋeâmâ Kiristohât lohimbi yengât kunyeŋe mansat yakât yuwu kâsime nâŋgâ. Kiristohât lohimbiŋe menduhuakmâ Anitâhât den ya alahum kiki meytigim mepaeyeleknomaiân ekyongorâ Anitâ yuwu sâŋm ulitgunomai. Lohimbi belâŋen manmaiŋe nâŋgâningjetâ ârândâŋ otmu manman sânduhân mannehât nâŋgâm gawamangât lok kunŋe otmu galemlipnenŋe ya tânyongoâk sâŋm Anitâ ulitgunomai. Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimu Anitâhât tem lâuwanŋim mannomai. Yawu manmâ lohimbi ewe katyekmâ lohotŋan mannom sâŋm Anitâ ulitgunomai. Otmu Anitâ ambonenŋe lohimbi belâŋen manmai ya nen orop wawaenenekmâ tihitenŋe otmu yakât nâŋgâm ulitgunomai. ³ Yawu ulitgunjetâ yanâmâ Anitâ Manman kârikŋahât Amboŋe nâŋgâmu ârândâŋ otbuap. ⁴ Lohimbi kerekŋe Kiristohât den pat âlepŋe ya nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenje katjetâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgiwuap yakât Anitâŋe nâŋgâmap. ⁵⁻⁶ Anitâ konok ambonenŋe tatmap. Otmu Yesu Kiristo iŋjak lohimbi kerek nengât toсахât otmâ ge kawenenŋan kinmu kuŋetâ mumbuap sâŋm sâp kalop. Sâp ya ekmu ârândâŋ otmu yanâk kuŋetâ muop. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâŋe yâkâlen biwiyenjanje kepeimai yamâ Kriŋtoŋe mem konohân tuhuyekmu biwiyenjanje hikuakmâ konohâk otmu Anitâŋe kaok nâŋgâyingimap. Otmu kuŋetâ muop yan Anitâŋe lohimbi kerek nengât tosa pilâningim manman kârikŋan torokatnenekbomgât nâŋgâmap yakât topŋe teteop. ⁷ Topŋe yawuhât pâku lohimbi yengâlen ari Kiristohât den pat âlepŋe kâsikum yingimune nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenjanje kepeim mannetgât yâkŋe menekmâ aposolo âi sâŋm nihiop. Yâhâ gâŋe nâhâtŋe “Bulâŋanâk eknohop,” yawu sâŋm den ekgohoan yu Kiristohât komot ekyongorâ nâŋgânomai.

⁸ Kiristohât lohimbiŋe wosapâ me wosapâ menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyelekmai ya yuwu sâŋm ekyongowuat. Lok nombotŋe Anitâhât tem lâuwanŋim bukulipyenje orop ki sâŋm bâlewanŋim den kakŋan sahanŋimai. Galemlipyenje yawuya katyekŋetâ lohimbi yengât senyenjan kinnâ Anitâ yu yakât ulitgunomai.

⁹⁻¹⁰ Otmu imbillipyenjanje Anitâhâlenâk biwinenjanje kepeim tem lâuwanŋim mansain sâmai. Ya lok âlâ me âlâŋe yekŋâlemaihât hâkyenje tihitŋe otmâ senŋe âlâlâ sekŋe âlep âlep yanje ki hâkyenje menâleknomai. Otmu imbi ya

bukulipyenaje yeknetâ yahalâkgât somotyenje mendenomai yan senne âlâlâ sekne âlepne orop ki menduhum mendenomai. Yawu otmâ loklipyenje ewe katyekmâ amutyenjan mannomai. Yawu manmâ bukulipyenje nembe kalem otyingim tânyongonomai.

¹¹⁻¹² Imbilipyenaje loklipyenje yengât amutyenjan mannomaihât nanjan. Yakât otmâ lohimbije menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyelekmaian imbi âlâ me âlâne yahatmâ senyenjan kinmâ den kâsikum yingine sâam otmai yamâ kuyingiman. Yâkneâmâ in denâk nângâm huruḡ huruḡ mannomaihât nanjan. ¹³ Orotmeme yawu otmâ mannomaihât sâam yingian yakât topne yuwu. Emelâk Anitâne lohimbiji tuhuyelehop. Anjoânâmâ Aram sâam tuhuop. Yakât kakḡan imbinje, kutḡe Ewa sâam, ya tuhuop. ¹⁴ Tuhuyelekmu manowot yamâ anjoân Satanḡe Ewa kâitgumu Anitâhât den ya lonḡaem otmu bâleop. Yakât kakḡan Ewanje lokḡe ekumu yâkḡe imbinahât den watmâ yawuâk otmu bâleop. ¹⁵ Yakât otmâ imbilipyenaje Kiristohâlen biwiyenaje kepeim loklipyenje yengât amutgen mannomai. Yawu manmâ nan baralipyenje wawaeyekmâ tihityenje otḡetâ yanâmâ Anitâne yekmu ârândân otmu manman kârikḡahât pat kuyingiwuap. Otmu Kiristohâlen biwiyenaje yawuâk kepeim biwiyenje galemahom manmâ bukulipyenje yengât nângâyinginimai yanâmâ manman kârikḡahât bulâḡe ya menomai.

3

Kiristohât komot yengât kunlipyenje

¹ Den bulâḡe yuwu sâamune nângâ. Kiristohât komotḡe lok âlâ me âlâ kunlipyenje sâam katnenekmâ âi ninginjetâ hoḡ bayingine sâam otmai ya yengât Anitâne nângâmu âlepne otmap. ²⁻³ Lok yawuya yengât manmanyenje yakât yuwu sâamune nângâ. To kârikḡe ki nem biwi hâlim otmai. Me ki kuk kânguruk otmâ lohimbiji mem siriken soroken katyekmai. Otmu tewetsennahâlâk ki nângâmai. Yâkḡe târârâhâk manḡetâ ya yengât hakyenjan tosa âlâ ki tetewuap. Otmu bukulipyenje lohotḡan otyinginjetâ ya yengât nângâm “lok mulunḡe” sâamai. Otmu Kiristohât komolân gâtḡe âlâ me âlâ ya yengât nângâyingim nembe kalem otyingimai. Otmu Anitâ yet Kiristo yetgât den pat topḡambâek kâsikum lohimbiji yinginjetâ yâkḡe nângâḡetâ keterakyingimap.

Otmu imbi yâhâp kalimbu ki meyekmai. ⁴ Biwiyenje galemahom kilik milik manmâ imbi naomlipyenje galemयोगom tihityenje otḡetâ imbi naomlipyenaje ewe katyekmâ tem lâuyingimai. ⁵ Yawu gârâmâ yawu ki otmainje Kiristohât komot yengât galem katyekdâ yâkḡe lohimbiji ki tihityenje otmâ hoḡ bayinginimai. ⁶ Otmu torokatmâ sâawe. Emelâk Satanḡe ikḡahâlâk nângâmu yahatmu otmâ hilipguop. Otmu lok âlâ me âlâne Kiristohâlen biwiyenje katḡetâ sâp kâlep ki otmu manmâ gai. Lok yawuya galem katyekdâ yâkḡe Satanḡe olop yawu otmaiḡat kunlipyenje sâam ki katyekbuat. ⁷ Otmu lohimbiji belângen manmainje sâam bâleyinginjetâ biwiyenje kum Satangât paḡḡonân kioḡmaiḡat Kiristohât lok âlâ me âlâhât nângâyinginjetâ yahatmu eweyingimai lok yawuya kunlipyenje sâam katyekdâ kinnomai.

Kiristohât komot yengât hoḡ bawalipyenje

⁸ Aiop, lok âlâ me âlâne Kiristohât komot hoḡ bayinginjetâ sâam mem katyekbuat ya yengât yuwu sâamune nângâ. Yâkḡe biwiyenje galemahonjetâ manmanyenje kelihakmu lohimbije yekmâ ewe katyekmai. To kârikḡe ki nemai. Me den prerâkḡe ki sâamai. Me bukulipyenje yengât iri sikumyenje ki

ekñâlem kâityongom meyingimai. ⁹ Otmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe nângân nângânyene mem pâron pilâyngimu Kiristohât den pat âlepñe topñambâek nângâm yâkâlen biwiyenaje tinâk kepeim manmai. Otmu Anitâñe biwiyene ekmu ârândâñ otmap yawu biwiyenaje nângâmai. ¹⁰⁻¹² Yâkñe imbi yâhâp kalimbu ki meyekmai. Otmu imbi naomlipyene galemyongom tihityene otñetâ manmanyene kelihakmap. Imbilipyenaje gurâ Kiristohâlen biwiyenaje kepeim yâkât nep tinâk mem lohimbi hoñ bayingimai. To kârikñe ki nemai. Me den guruk me den belângen ki sâmai. Yawu manmâ biwiyene galemahonjetâ manmanyene kelihakmu lohimbine yekñetâ yahatmu eweyngimai. Lok yawuya yengât kutyene katdâ Kiristohât lohimbine manmanyene ekñetâ ârândâñ otbuap. Yâkñe manmanyene ekñetâ yawu otmu yanâmâ mem katyekdâ lohimbi hoñ bayingimoi. ¹³ Otmu yâkñe âilongo lohimbi hoñ bayingimoi yanâmâ lohimbine ewe katyemâ nângâyinginetâ yahatbuap. Otmu yâkñe Kiristohâlen biwiyenaje kepeim tem lâuwangim mansai yakât topñe sâm haok tuhum lohimbi belângen manmai ekyongomai. Yawu.

Yesu Kiristo yâkât topñe.

¹⁴ Sâp ki kâlep otmuâk kapi yu pilâm gâhâlen takamune enakmâ den otdomgât nanñan. ¹⁵ Yawu gârâmâ mâtâp ki tetenihiwuap otmuâmâ pepa kulemgum katgihian yu sâlikum nenñe buku orangim orotmeme girawu otmâ manmunñe Anitâñe nângâningimu ârândâñ otmap yakât Kiristohât lohimbi ekyongorâ nângânomai. Anitâ Manman Amboñaje nen Kiristohât lohimbi orop tatmap. Yakât otmâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe Anitâhât biwiñan nângân nângân âlâlâ tatmap ya mem biwinenñan katmu nenñe Kiristohât den bulâñe ya topñambâek nângâm lohimbi kâsikum yinginomgât dop tap. ¹⁶ Anñoân lohimbine Yesu Kiristohât topñe ki nângâñetâek Anitâñe hângângumu ge nengât toсахât otmâ kawenennan kinmu kuñetâ muop. Yâkâlen biwinenñaje kepeim manmunñe Anitâñe nenekmu ârândâñ otmap. Yakât nângâmunñe bulâñe oap.

Yâkñe lok otmâ hânân ge hohetnennan manmu kuñetâ muop. Mumu Wâtgât mâmâñahât Heakñe mumuñambâ mem yahalop. Yakât otmâ yâkât nângâmunñe Anitâhât nanñe tãñ tãñâk otmap. Yâkñe olop miop ya Anitâhât anelolipñaje ekñetâ âlâ kândâkdâ olop. Aposololipñaje topñe katmâ yâkât den pat âlepñe sâm haok tuhuñetâ lohimbi hânñan kulemñan manmâ araiñe nângâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyenaje kepeimai. Otmu himbimân âwurem yâhâmu Anitâ orop tawot.

4

Lok perâkñe yengât topyene

¹⁻² Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe den âlâ biwinan kalop ya sâm tete-mune nângâ. Gâmâlâk lok nombotñaje Kiristohât lohimbi yengâlen taka den perâkñe ekyongonjetâ nângâm nombotñaje hionakmâ yengâlen torokatnomai. Lok yamâ weke bâlenje me senduk banearâñe kakyeñan mem biwiyene kârikñe otmu den perâkñe sâm bukulipyene kâityongonmai. Kâityongonjetâ bukulipyenaje Kiristo betgum yengâlen torokatnomai. ³ Lok perâkñe yaje orotmeme âlâlâñe mem bâlenenekmap sâm lohimbi ki miaknom sâm samut katmai. Me sot âlâlâ ki nenom sâm samut katmai. Samut katmai yamâ dondâ otmâ hilipgumai yakât yuwu sâmune nângâ. Anitâñe sot âlek âlek yamâ

nenejeâk hârok sârn katningiop. Nenejeâmâ sot ketetmâ “Yuâmâ neneje” otmu “Yuâmâ ki neneje” yawu ki sânom. Nen Kiristohâlen biwinenjahe kepeim yâkât den bulâhe watmainje sot âlek âlek nem Anitâ mepaemain.⁴⁻⁵ Otmu Anitâhe wuân me wuân kalop yamâ âlepjeâk hârok. Neneje wuân me wuân nene sârn otnom yamâ anjoân Anitâ mepaem yanâmâ nenom. Yawu otnom yanâmâ Anitâhe nenekmu ârândâh otbuap.

Timoteohe yuwu otmâ hoj bayingikgât kulenguop.

⁶ Kiristohâlen biwihe kalonâmbâek neneje yâkât den kâsikum gihimunje nângâm henjenjum biwihan katmâ manmâ gat. Yakât otmâ den ekgohoan yu nângâm henjenjum Kiristo hoj bawangim yâkât den yu bukulipge kâsikum yingiwuat yan Kiristone gekmu ârândâh otbuap. ⁷ Yâhâ lok biwiyenbâmbâ nângân nângân tânât topne topne tetemap yakât gâ orop alahune sârn otnomai yanâmâ ki nângayingiwuat. Gâhe Anitâhât tem lâuwangirâ gekmu ârândâh otbuap yakât nângârâ keterahâkgât den âlâen hâum sârnune nângâ. Lok sihan kingitje orowâkne sururuk sârnmai. Yawu otnomai yakât nângâm wâtyeje houj sâmpagât inânjan dop miakmâ yâhâmai. Yakât dopjeâk biwihe houj sâmpagât Anitâhât den biwihan katmâ lâum manmâ yâhâwuat.

⁸ Wâtnehe kâriheâk sârn inânjan dop miakmain yamâ âlepje. Yâhâ biwinenje Anitâhâlen kârihem kinâk sârn sâp yupâek yâkât den biwinenjan katmâ lâum manmâ yâhânom yamâ âilonjo. Yawu otnom yanâmâ manman âlepjahât bulâhe âlâlâ teteningimu biwinenje sânduk sârn mannom. Otmu hâmbâi Anitâhe sâp patoen manman kârikjan torokatnenekmu manmâ yâhânom. ⁹ Den ekgohoan yu nângârâ bulâhe otmu yukât biwi yâhâp ki otbuap. ¹⁰ Den yu nângâmunje bulâhe otnap. Anitâ Manman ambonjahe lohimbî kerek menenekmâ manman kârikjan katnenekmu mannomgat dop tap. Yawu gârâmâ yâkâlen biwinenjahe kepeim manmain nenâk menenekmâ manman kârikjan torokatnenekmu mannom. Yakât nângâm yâkâlen biwinenjahe tinâk kepeim hoj bawangim hâhiwin kakjan manmain.

¹¹ Den sârn aran yu Kiristohât lohimbî kâsikum yingirâ lâum mannomai. ¹² Lohimbî nombotjahe gâhât nângânetâ gemu “naom tipine” sârnaihat lohimbî senyenjan manmâ biwihe galemahom henjenjum Kiristohât tem lâuwangim manbuat. Yawu manmâ den lohotjan ekyongowuat. ¹³ Sâp kâlep ki otmuâk gâhâlen takawom. Yakât otmâ yuwu otmâ mambotnihim manbuat. Lohimbine menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyeleknomaiân miti kâsikum yingirâ nângânomai. Otmu den ya tâh tânâk watmâ orotmeme wuân me wuân otmâ manjetâ Anitâhe yekmu ârândâh otbuap yakât ekyongom mem hewewej tuhuyekbat.

¹⁴ Timoteo, emelâk Kiristohât komot ya yengât kunlipyenjahe âi sârn gihim kungan mewî. Kungan mejetâ Wâtgât mâmâjahât Heakne mâmâhe otgihimu âi girawu mendâ bulâhe tetewuap ya yâkne biwiyenjan katmu sârn tetem eknongowî. Bulâhe ya teteâk sârn âi yakât biwihanje tinâk mem tuhuwuat. ¹⁵ Emelâk Wâtgât mâmâjahât Heakne mem hewewej tuhuhokmu Kiristone olop miop yawuâk otbeâk nângâm otdâ gekmunje tipine âlepje olop. Benje yakâlâk nângâm manmâ gat yakât otmâ tat tat mememe ekmunje âilonjo oap. Otmu yâkâlen biwihanje tinâk kepeim manmâ yâhâwuat ya ekmâ Anitâ mepaenom. ¹⁶ Kiristohât den ya kelangatmâ kâsikum yingiman sârn biwihe galemahom manbuatgât nanjan. Yiwereje yu âi mem mansat yawuâk torokatmâ Kiristohât den kâsikum yingirâ lohimbine yâkâlen biwiyenjahe

kepeim manmâ yâhânomai. Yawu otmâ gê orop meyekmâ manman kârikñan katyekmu mannomai.

5

Timoteoŋe yuwu otmâ Kiristohât komot galemyongoâkgât Pauloŋe kulemguwat.

¹⁻² Gâŋe Kiristohât lohimbi yengât kunyeŋe otmâ galemyongom mansat. Yakât otmâ yuwu otyingiwuatgât nanŋan. Lohimbi âlâ me âlâŋe otjetâ bâlemu den kâwâ kârik ki otyingiwuat. Lohimbi somboŋe otjetâ bâlewuat otmuâmâ âwâhe mâmâhe ewe katyelekmâ lohotñan otyitgimat yawuâk otyingiwuat. Me lohimbi nombotñane otjetâ bâlewuat otmuâmâ imi atalipge me wârâ toulipge lohotñan otyingimat yawuâk otyingiwuat. Yâhâ imbi yâhâmâ esep esewâk otyingiwuat.

Imbi kambut ya yengât sâop.

³ Imbi kambut nombotñe hep torehenlipyene bia me nimnaom barak manmai yaŋe umburuk manmaiñât Kiristohât komot ekyongorâ tihityene otnomai. ⁴ Yâhâ imbi kambut âlâŋeâmâ nan baralipyene me helipyene orowâk manmai. Yâkñe mâmâlipyene me buwulipyene yengât tihityene otmâ hoŋ bayingjetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap. Yawu otnomai yan emelâk ñañayenjan âwâ mâmâlipyenane me buwulipyenane tihityene otbi yakât matñe yâku sombo otnomaiñan tihityene otnomai. ⁵ Yâhâ imbi kambut nombotñe hep torehenlipyene bia me nimnaom barak manmai yâkñeâmâ Anitâŋe nâŋgâningiâk sâm haonmâ ârândâŋ ulitgum mepaemai. ⁶ Aiop benje, imbi kambut nombotñe âlâŋeâmâ “umburuk otmâ umatñe kakñan manmaiñât kâwâ konda otmâ yapâ tewetsenñe mem dâimai. Kambut yawuayanje yawu manmai yamâ biwiyene mumu hiliwahonomaiñât pat manmai. ⁷ Lohimbi belâŋen manmaiñe Kiristohât lohimbi sâm bâleyingimaihât imbi kambut manmanyenahât den ekgohoan yu gâŋe sâm tetem ekyongorâ tem lâunihiŋetgât nanŋan. ⁸ Kiristohât lohimbi âlâ me âlâŋe yene hep torehenlipyene me sese buwulipyene ki tihityene otmai yaŋeâmâ Kiristo betgum lohimbiñe Anitâhâlen biwiyenane ki kepeim manmai yawu otmai. Yakât otmâ Anitâŋe yekmu dondâ bâlemap.

⁹ Aiop, imbi kambut âlâ me âlâŋe Kiristohât komot hoŋ bayingine sâm otmai ya yengât yuwu sâmune nâŋgâ. Embâŋâmbâek imbi kambutñe nep tuhum Kiristohât komot hoŋ bayingim gai. Ya yengât kutylene kulemgum katdâ tatmu tewetsenñe memai. Otmu imbi kambut ondop yâk yengâlen torokatjetâ kutylene kulemguwuat yamâ yuwu. Imbi kambut âlâ me âlâhât yambuyene 60 otyingiap ya yengât kutylene kulemguwuat. Yâhâ lok yâhâp kalimbu ki meyekbi. ¹⁰ Orotmemeyene âlepñe yuwu otjetâ Kiristohât komotñe mepaeyekmai. Nan baralipyene âlonŋo galemyongom heŋgenŋum gawi. Otmu lomba takanjetâ emetyenjan dâim yâhâ katyekñetâ tatñetâ sot um yingiminiwi. Otmu hewewen otmâ âi âlek âlek mem Kiristohât komot hoŋ bayingim gai. Otmu umatñe âlâlâ lohimbi kakyenjan yâhâmap yan hewewenâk tânyongomai. Imbi kambut yawu manmâ gai ya yengât kutylene kulemguwuat.

¹¹ Yâhâ imbi kambut hâkyene herone mansai yamâ kutylene ki kulemguwuat. Yamâ topñe yuwuhât. Loklipyene bâlenjetâ Kiristohât nâŋgâm yâkât komot hoŋ bayingine sâm biwiyene katmai. Yawu otmai yamâ

gâmâlak lok yekmâ biwiyenê pârâk pilâm Kiristohât nep pilâm lok meyekmai. ¹² Kiristohât nep tuhunom sâmbiwi katbi ya pilai yakât nângânetâ biwiyenân hâumu gorâ kakjan mannomai. ¹³ Otmu kutjan hilâm im tatmâ emet ârandân yâhâm gem den golâ, me buku âlâhât den guruk, me den belângen sâsâ yawu sânetâ dondâ bâlewup. ¹⁴ Yawu otmai hât Kiristohât komot yuwu sâmbi ekyongohât nanjan. Lohimbi nombotje belângen manmaine Kiristohât komot ya yengât sâmbi baleyinjimaihât imbi kambut yawuyanê lok miakmâ mannomai. Yawu otmâ nimnaomlipyenê mem ga katyekmâ galeyongom henjengum yan tat tat memeyenê âilongo teteyingiwuap. ¹⁵ Yâhâ imbi kambut nombotjanêâmâ manman âlepjahât mâtâp ya pilâm Manman bâlejahât Ambojê Satan yâkât mâtâp watmai. ¹⁶ Otmu Kiristohât komolân gâtne imbi âlâne ikne hep torehenê âlâne imbi kambut mansap yakât tihitje otmâ tânguâkgât nanjan. Tihitje otbuanwân Kiristohât komotne hewewen otmâ imbi kambut nombotje hep torehenlipyenê barak manmai ya tânyongonetâ âilongo otbuan.

Kiristohât komot yengât galem ya yengât sâop.

¹⁷⁻¹⁸ Kiristohât komot yengât galemlipyenê nepyehât hâmenê yinginetâ menomaihât yuwu sâmbi nângâ. Emelâk Anitâne girem den âlâ Mose ekumu kulenguop ya yuwu tap.

“Bulimakaonê nep tuhuyingiwuap yan sot bulâne nemap sâmbi launê ki sâhâm manjunomai.”

Otmu âlâmâ yuwu tap.

“Lok âlâ me âlâne nep tuhuyinginomai yakât hâmenê yinginetâ ârandân otbuan.”

Den yawu tap. Yakât otmâ Kiristohât komot yengât galem katyekmâ âi yingwi yanê âi ya mem den pat âlepne ya lohimbi belângen mansai ya ekyongomai, me Kiristohât komot den kâsikum yingimai ya yengât âi eknetâ âilongo otmu hâmenê pato yinginomaihât nanjan. ¹⁹ Otmu lok yâhâp me amon yanê galemlipyenê yengât topyenê teteâkgât sâmbi hâreyingine sâmbi otnomai yan denyenê iknjiâk iknjiâk sânetâ konok otbuan yamâ nângâyingiwuat. Yâhâ lok konokne iknjiâk sâwuap yamâ ki nângâwanjiuwat. ²⁰ Otmu galemlipyenê âlâ me âlâne orotmeme bâlenê otnomai yamâ meyekmâ lohimbî yengât senyenân katyekmâ sâyingiwuat. Yawu otyingirâ yan lohimbîne ya ekmâ manmanyenê galemahonomai.

²¹ Nâjê Anitâ yet Yesu Kiristo otmu ânelolipyetne koko salehâk ya yengât senyenân kinmâ yuwu sâmbi nângâ. Galemlipyenê âlâ me âlâhât den sâmbi hâreyingiwuat yan den ekgohân yu tâj tâjâk watbuan. Yawu watmâ lok âlâhât nângârâ yahatmu, âlâhât nângârâ gemu yawu ki otbuan. Den sâmbi hâreyingirâ Anitâne nângâmu ârandân olâkgât târârâhâk sâwuat. ²² Galemlipyenê âlâ me âlâne otjetâ bâleop ya yengât den sâmbi hâreyingirâ nângânetâ han sâyingimu manmanyenê kelihakmu mansai. Lok yawuya in yawu ki meyeknetâ Kutdâhât âi witgum tuhunomai. Manmanyenê ekdâ ârandân otmu yâhâpne âi sâmbi yingiwuat. Yawu gârâmâ âi in yawu yingirâ âlâkuâk otjetâ bâlewup yakât tosa yamâ lohimbîne gâhâlen sâmbi gâitnomai.

²³ Otmu tep kombwahât otmatgât wain to tipinê nembuat.

²⁴ Lok nombotjanê bukulipyenê yengât senyenân kinmâ otjetâ bâlemap ya yengât topyenê nângâmai. Lok yawuya meyekmâ den âiân katyeknetâ sâmbi hâreyingiwualân emelâk topyenê nângâwan sâwuat. Yawu gârâmâ lok

nombotnje âlângeâmâ topyeje kurihiakmâ manmai. Yâhâmâ âi pâi tuhuyeknomai yanâk topyeje mem tetewuat. ²⁵ Otmu lohimbî nombotnje lohimbî senyenjan kinmâ orotmeme âlepje otjetâ ekmai. Yawu gârâmâ lohimbî nombotnje orotmemeyenje âlepje otmai ya ekâmâ bukulipyenaje mepaeyekmai sâam orotmeme âlepje ya tihângen otmai. Yamâ lohimbî âlâ me âlânje ya nângâm sâam haok tuhumai. Yawu otmai yaje tihâk tatbuapgât dop ki tap.

6

¹ Âi lok yengât sâamune nângâ. Kiristohât lohimbî ya den kâsikum yingimain yakât lohimbî belângen manmainje den ya nângâjetâ helekje otmu Anitâ sâam bâlewangimaihât âi lok nombotnje Kiristohâlen biwiyenje katmainje kunlipyenje eweyingim lauyenje lâum kinmâ âi tuhuyinginomai. ² Yâhâ kunlipyenaje Kiristohâlen biwiyenje kepeim manmai otmuâmâ âi loklipyenje ya ki holarjekjetâ ari yeje nângân nângân watmâ galemahom mansai. Yakât otmâ âi lok yaje kunlipyenje ki sâam bâleyinginomai. Yâhâ kunlipyenaje Kiristohâlen biwiyenje kepeim manmai yâhâmâ Anitâje nângâyingimaj. Yakât nângâm âi lokje âi kârikjeâk mem kunlipyenje hoj bayinginomai. Den ekgohoan yu kâsikum yingirâ nângâm manjetgât nanjan.

Senje âlâlâ ki ekjâlem miaknehâlâk nângânom.

³ Kutdânenje Yesu Kiristone den âilonjo aposololipje kâsikum yingiminiop yakât nângâmunje bulânje otmap. Yakât otmâ lohimbî den ya kâsikum yingimunje nângâjetâ bulânje otmap. Yâhâ lok nombotnje den ya nângâjetâ ki ârândâj oap sâam yeje engatyejeâk watmâ den ondop kâsikum yingimai yamâ dondâ bâlemap. ⁴ Lok yajeâmâ yejahât nângâjetâ dondâ yahatmap yamâ den kâsikum yingimai yakât topje hâum pâpugumai. Yakât otmâ bukulipyenje orop den kakjan sahanginehâlâk nângâmai. Yawu otmâ nângâm bâleangim hâiakmâ sâam ge karakmai. Otmu hionjakmâ den belângen sâam hakenjan sahangimai. ⁵ Yawu otmâ den bulânje pilâm biwi nângân nângânyenje mem helenju tuhuakmai. Otmu lohimbije tewetsenje ninginetâ hâk sânduhân mannehâlâk nângâm den kâsikum yingimai.

⁶ Nenne Kiristohâlen biwinenaje kepeimain. Yawu otmâ senje âlâlâhât ki ekjâlem manmain yanâmâ Anitâje biwi sânduhân katnenekmu biwinenje ârândâj otmap. ⁷ Kândikum mâmâlipnenaje menenekbi yan tepyenjambâ hâk barak tetewin. Dop yawuâk hâmbâi mum yan hân yu pilâm senje âlâlâ ki miakmâ arinom. ⁸ Yakât otmâ yuwu nanjan. Anitâje sot, me pet sângum, me senje âlâlâ ya ningimu dopnenjanâk mem manmain. Otmu “Getek âlâ ningiap,” sâam ki dewaenom. ⁹ Lohimbî nombotnje senje âlâlâ ekjâlem miakmâ hâk sânduhânâk manne nângâmai. Yawu nângâmai yamâ biwi nângân nângânyenje hâlim milim otmu bâlejahât pangonân kionjai. Otmu yejahâk yapâ ki holarjaknomai. Yakât otmâ yanâk tatmâ hiliwahonomai. ¹⁰ Yâhâ lok âlâ me âlânje senje âlâlâ ekjâlem miakne sâam otmai ya yengât biwiyenjambâ nângân nângân bâleje âlâlâ tetemap. Ya watmâ orotmeme kinjoj otmai. Yawu otmâ Kiristohât lohimbî nombotnje yakât mâtâp pilâjetâ biwi nângân nângânyenje orotok sâamu gorâ kakjan manmai.

Pauloje Timoteo den ekuop.

¹¹ Nanne Timoteo, Anitâje menjekmu hoj bawaingim mansat. Yakât otmâ gâjeâmâ orotmeme bâleje âlâ me âlâ ekâmâ betbangiwuat. Yawu otdâ Anitâje gekmu ârândâj olâk sâam yâkâlen biwihaje tinâk kepeim tem lâuawangiwuat.

Otmu Kiristohât lohimbi nângâyîngim lohotŋan otyîngiwuat. Otmu lohimbi belângen manmaine mâtâp manguhihine sâm otnomai yakât nângârâ ki sâtŋe otmu biwihe houŋ sâwuap. ¹²⁻¹³ Emelâk Wâtgât mâmânjahât Heakŋe mem hewewerŋ tuhuhekmu Kiristohâlen biwihe kalon yan nen Kiristohât lohimbi sennennan kinmâ “Kutdâne Yesu Kiristo konok hoŋ bawanŋim manbom,” sâon. Yawu sâon yan Anitâ Manman Amboŋe otmu nanŋe Yesu Kiristoŋe nângâhihimutâ ârândâŋ olop. Emelâk embânân Yesu Kiristo ikŋak kiap âlâ, kutŋe Pontio Pilato sâm, yâkât sennan kinmâ Anitâ orop topyetŋe konohâk tap ya ekuop. Anitâ yet Kiristo yâk yetgât sâtgât otmâ yuwu sâmune nângâ. ¹⁴ Yesu Kiristoŋe âwurem ge menenekbuap yakât sâp utâpŋuap. Yakât mambotnomân lohimbiŋe manmange ekŋetâ bâlemu Kiristohât den pat mem ge katmaiâhât biwihe galemahom târârâhâk manbuat. Yawu manmâ âi gihiwin ya tiŋâk meubuat.

¹⁵ Anitâ yahat yahatŋe, lok topŋe topŋe manmâ gai ya yengât kunyeŋe. Otmu lok kutdâ ya yengât kunyeŋe pato. Yâkŋe konok ambonenŋe otmâ tihitnenŋe otmâp. Yakât otmâ nângâwanŋimunŋe âlâ kândâkdâ otmâp. Kiristoŋe âwurem ge menenekbuapgât sâp kalop ya ekmu ârândâŋ otbuap yanâmâ âwurem ge menenekbuap. ¹⁶ Anitâ Manman Amboŋe ikŋiâk koko salehâk tatmap. Yakât otmâ ikŋak tatmawân laŋŋe ya lok âlâ me âlâŋe eknomgât dop âlâ ki tap. Ikŋe konok kunnanŋe tatmâ tihitnenŋe otmâ yâhâmbisâpgât heronŋe nângâwanŋim mepaem manmâ yâhânôm. Ya bonŋanâk.

Lohimbi iri sikumyeŋe orop mansai ya yengât sâop.

¹⁷ Lohimbi iri sikumyeŋe orop mansai ya yuwu sâm ekyongowuatgât nanŋan. Iri sikumyeŋe biatyîngiwuap. Yakât otmâ hâkyeŋe mepaeakmâ iri sikumyeŋe miakmâ hâk sânduhân manne sâm biwiyeŋe yanâk ki katnomai. Anitâ Hop Sambe Amboŋe tihitnenŋe otmâ lâtâpŋongomap. Yâkŋe yawu otmâp yakât biwiyeŋeŋe yâkâlenâk kepeim heronŋe nângânômaiâhât nanŋan. ¹⁸ Yawu mannômai yan tepeŋe hewewerŋ otmu lohimbi umburuk manmai ya tânyongorêtâ Anitâŋe yen yekmu ârândâŋ otbuap. ¹⁹ Yakât bulâŋe Yesu Kiristoŋe âwurem gewuwân meyekmâ manman kârikŋan katyekmu manmâ yâhâmbisâi.

Den bâiŋe sâop.

²⁰ Nanne Timoteo, emelâk Kiristohât den lohimbi kâsikum yîngiwuat sâm âi gihiwan ya biwihaŋe tiŋâk mem tuhuwuâtgât nanŋan. Otmu lok nombotŋeŋe lokgât nângân nângân tâŋât watmâ den kakŋan sahaŋimai. Lok yawuyaŋe gâ orop den yawu alahune sâm otŋetâ ki nângâyîngiwuat. Yâkŋe topŋambâek nanŋain sâmai yamâ sâm hilipgumai. ²¹ Lok nombotŋeŋe yawu otmâ Kiristohât mâtâp pilâwi. Bâiŋ.

Anitâ gâ orop talâkgât nanŋan.

Nâ âwâhe,
Paulo

2 Timoteo Pauloŋe Timoteohât ekap betŋan kulemguop.

O nanne Timoteo,

¹ Nâmâ Paulo. Anitâ ikŋahâk Yesu Kiristohât aposolo sâŋm âi nihimu mem mansan. Kiristo orop biwinnenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuningimu tap. Yakât den pat lohimbî hânŋan kulemŋan mansai yengâlen ari ekyongowehât Kiristone hânŋannohop. ² Otmu den pat ya ekgohomune nânŋarâ bulâŋe otmu nanŋe âwânŋaŋe tânahomawot yakât dopŋeâk tânahom yâkâlen biwinetŋaŋe kepeim hoŋ bawanŋimait. Gâhât nânŋâm Anitâ yuwu sâŋm ulitguman. “O Awoŋ, gâŋe Kutdânenneŋe Yesu Kiristo orop Timoteo nânŋâwanŋim tihitŋe otmutâ biwiŋe sânduk sâekgât ulitgohoan.” Yawu sâŋm ulitguman.

Pauloŋe Timoteo mem hewewen tuhuop.

³ Tâmbâlipnaŋe Anitâ hoŋ bawanŋim gaminiwi dop yawuâk nânŋe gurâ hoŋ bawanŋim gan. Hoŋ bawanŋimune Wâtŋât mâmânahât Heakŋe biwine ekmu ârândânŋ otmap yawu nânŋâman. Otmu omoŋe hilâmŋe Anitâ ulitguman yan gâhât nânŋâm ulitguman. ⁴ Emelâk Epeso kapiân tatmâ biwinetŋaŋe kepeiakmâ manmâ dondâ iseangiwit yakât gâhât nânŋâhîhîman. Yâhâŋŋe enakmâ tep hero nanŋanŋiromgâlâk nânŋâman. ⁵ Emelâk buwuhe, kutŋe Loisi sâŋm, yâŋŋe Kiristohâlen biwiŋaŋe kepeim manminiop. Otmu mâmâhe, kutŋe Yunike, yâk gurâ yawuâk. Yakât otmâ gâŋe yawuâk yâkâlen biwihaŋe kepeim manmâ gat yakât gâhât nânŋâm enŋat yâhâp ki otman. ⁶ Yawu nanŋan yakât otmâ emelâk Kiristohât komot yengât kunlipyenŋe orop âi sâŋm gihiŋ kungan mewin sâp yapâek Wâtŋât mâmânahât Heakŋe mâmânŋe otgihimu âi mendâ bulâŋe tetem gap. Otmu bulâŋe yawuâk tetem yâhâwuapgât kârihem kinmâ âi ya biwihaŋe mem tuhuwuat. ⁷ Nenŋe Anitâhâlen biwinenŋaŋe kepeimunŋe lohimbî nombotŋaŋe umatŋe âlâlâ ningimai. Yawu otŋetâ biwinenŋe orotok sâmapgât ikŋe Wâtŋât mâmânahât Heakŋe mâmânŋe otningimu biwinenŋe galemahom lohimbî lohotŋan otmâ buku otyiŋgimain.

⁸ Kiristohâlen biwine kinmap ya ki kurihim manmâ gaman. Yakât otmâ Kiristohât den pat âlepŋe lohimbî ekyongomune ya lok nombotŋaŋe nânŋâŋetâ gemu bet pilâm pâi emetŋan mem katŋekŋetâ manmâ gan. Otmu gâŋe yâkâlen biwihaŋe kepeim nâ orop tânahom den pat âlepŋe ekyongom gawit ya ki kurihim manbuat. Yawu manmâ lohimbî den pat ya ekyongorâ nânŋâm biwiyeŋe yâkâlen katŋetgât nanŋan. Yâhâ lok nombotŋaŋe den ya nânŋâm hâkânŋ otmâ mem âlâlâ tuhuheknomai yan Anitâhât wâtŋan kinmâ ki lohotŋe otbuat. ⁹⁻¹⁰ Anitâŋe hân himbim ki kândikyotgowân Yesu Kiristo hânŋângumu ge nen Anitâhât lohimbî menenekmâ manman kârikŋan katnenekbuap ya sâŋm kalop. Yakât otmâ nenŋe otbin mewin yakât ki nânŋâop. Ikŋe enŋatŋeâk otmâ Kutdânenneŋe Yesu Kiristo hânŋângumu ge sârekenekmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Muop yamâ benŋe muŋambâ mem yahatmu Mumuhât Amboŋe Satan ya mem ge katmâ manman kârikŋe mem teteningiop. Yakât den pat âlepŋe eknongonŋetâ nânŋâwin yan Wâtŋât mâmânahât Heakŋe mem hewewen tuhunenekmu Kiristohâlen

biwinenjahe kepeiwin. Yawu otmunje Anitãne nine nanne baratne sâm manman kârikjahât pat kuningiop.

¹¹ Otmu nãne den pat âlepne lohimbi kâsikum yingiwehât Anitãne aposolo âi sâm nihimu mem mansan. ¹² Ai yu mem lohimbi den pat âlepne kâsikum yingimune yakât menekmâ pâi emetjan katnekjetâ hâhiwin kakjan mansan. Yawu mansan yamâ Kiristohâlen biwinanje tinjak kepeim mansan. Yakât otmâ âi nihioy yu biwinanje mem tuhum manmâ yâhâwomgât mãmãne otnihimap. Otmu yawuak mãmãne otnihimu âi yu tuhum manmâ yâhâm yanjak mumbom. Otmu hãmbâi Kiristone âwurem ge menenekbuawân âi yukât hãmeje nihimu membom yakât nãngãm biwi yâhâp ki otman. ¹³ Kiristohât den bulãne yakât mâtãpne nãngãm henjenjuhât den kâsikum gihim gan. Den mâtãpne ya ki tâpikgum gike nãngân nãngân watmâ lohimbi kâsikum yingiwuat. Yawu otmâ Kiristo orop biwiyetjahe kepeiakmâ konohak otmu Anitãne manman kârikjan katgekbuaap yakât biwi yâhâp ki otmâ lohimbi hon bayingiwuat. ¹⁴ Wãtgât mãmãnjahât Heakje biwinenjan ge tatmapne mãmãne otgihimu Kiristohât lohimbi ikje den pat kâsikum yingim mem hewewen tuhuyekbuat sâm âi gihiwin. Ya biwihahe tinjak mem tuhuwuatgât nanjan.

¹⁵ Emelãk topne katmã den âian katnekbi yan Asia hãn ambolipjahe tãnohojet sâm ekyongowan yamã yãkne nã ki tãnohowi. Sãp yan bukuyãhãtneje, kutyetje Pihelo yet Hemohene, yãkne betnohom âlãengen ariowot. ¹⁶⁻¹⁷ Yawu gãrãmã bukunetje âlã, kutje Onesiporo, yãkne konok Epeso kapi pilãm Roma kapi yuân takaop. Taka pãinnekmã kapi hawangum yâhãm giop. Yãhã nãmã pâi emetjan tatmune yan taka mem tetenehop. Mem tetenekmã pâi emetjan yâhãmune girawu me girawu tuhuneknomai yakât nãngãm ki gorãwanjiop. In tihitje bia pâi emetjan gam nekmu orowãk tatmã den huhum biwine mem hewewen tuhuop. Otmu Kutdãnenjahe yãkât imbinje naomje yengãt nãngãyingim tihityeje olãkgãt ulitguman. ¹⁸ Hãmbãi sãp patoen Kutdãnenjahe âwurem ge menenekmu Anitãne biwinenjahât topne ekmã otbin mewin yakât matje kãpekningiwuawân Onesiporohât nãngãwanjiuap. Emelãk gã orop Epeso kapiãn manmã Kiristohât den kâsikum yingiminiwit yan yãkne tãnotgominiop ya nangat.

2

Timoteone Kiristo hon bawanjiuapgât Paulone sãop.

¹ Nanne, Timoteo, emelãk Pihelo yet Hemoheneje Kiristohât âi pilãm ariowot yawu ki otbuat. Gãneãmã Yesu Kiristohât wãtjan kinmã kãrihem hon bayingim manbuat. ² Otmu nãne Kiristohât den pat âlepne ya lohimbi kâsikum yingiwun yan gã orowãk tatmã nãngãm gawi. Otmu âi gihiwan yakât dopjeak gãku yawuak lok nombotje Kiristohâlen biwiyenjahe kepeim manmainje lohimbi den kâsikum yinginomaihât meyekmã âi sâm yingiwuat.

³⁻⁴ Otmu Kiristohât tem lâum âi târãrahãk mem manbuat yakât den âlãen hãum yuwu sãmune nãngã. Hep beroneãmã kunlipyenjahe yekjetâ ârãndãnj olãk sâm yãkne den sãmai ya watmã ari otjetã dopjan otmap. Otmu umatje lâunomai yakât nãngãm ki gorãyingimãp. Yãkneãmã lohimbi inje manmai yawu ki manmai. Yakât nãngãm umatje âlãlã kakgan yãhãwuap yan gãne Kutdã tem lâuwanjirã yãkne gã gekmu ârãndãnj otbuap. ⁵ Otmu den âlãen hãum sãwe. Lok kingitje orowãkne senje âlãlã âilonggo katjetã tatbuap ya menom sâm emet inãnjãn dop miakmã yãhãmai. Dop miakmaiãn lok âlã

me âlâŋe otmâ hilipgumai yamâ galemyenjaŋe watyekmap. Yakât otmâ gâŋe manmange galemgum henŋenŋum manbuat. ⁶ Otmu den âlâen hâum sâwe. Lok âlâ me âlâŋe âi kalam tuhumaiŋe yapâ sot mem nemai. Otmu gâŋe Kiristohât nep ya biwihanje hikum tuhuwuwat yakât matŋe hâmbâi gihimu membuat. ⁷ Den âlâen hâum ekgohoan yu mem mete tuhuwuwat yanâmâ Anitâŋe nâŋgân nâŋgange mem pâronj pilâhihimu manman girawu mandâ ârândân otbuap yakât topŋe nâŋgâuwat.

⁸ Yesu Kiristo yamâ Dawitihât senâmbâ gâtŋe. Yâkŋe mumu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu himbimân yâhâmu orowâk tawot. Yakât nâŋgâm umatŋe âlâlâ kakgan yâhâmu biwihe ki orotok sâwuap. Nâŋe lohimbî hânŋan kulemŋan manmâ arai ya yengâlen ari Kiristohât den pat ya ekyongom gan. ⁹ Yakât otmâ nâhât lok bâleŋe sâm ip kârikŋaŋe hikunekmâ pâi emetŋan katnekŋetâ hâhiwin kakŋan mansan. Yâhâ nâŋeâmâ yawu mansan gârâmâ Kiristohât den pat ya sâm haok tuhuŋetâ Anitâŋe lohimbî meyekmâ manman kârikŋan katyekmu heronje kakŋan manmâ yâhâmbisâihât sâm kalop. Yakât otmâ lohimbî yaŋeâmâ Yesu Kiristohâlen biwiyenje katŋetgât nâŋgâm hâhiwin kakŋan mansan ¹¹ Den yuwu ekgohomune nâŋgârâ bulâŋe olâk.

“Yâkŋe manmanŋe pilâm howanân kuŋetâ muop. Yakât dopŋeâk nenŋe manmannenŋe bâleŋe pilâwin. Otmu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu manman kârikŋe mem teteningiop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim manman kârikŋan manbisâin. ¹² Lohimbî belângen manmaiŋe mem âlâlâ tuhunenekŋetâ yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim mannom otmuâmâ yâkŋe âwurem ge menenekmu orowâk tatmâ lohimbî galemyongom mannom. Yawu gârâmâ nenŋe betgunom otmuâmâ yâku yawuâk betnongowuap. ¹³ Yâhâ betgum biwinenŋe kârikŋe otmu mannom otmuâmâ matŋe umatŋe kâpekningiwuapgât den sâm kalop ya ki kumbuap. Ikŋe biwi nâŋgân nâŋgânŋan tatmap ya pilâm yan ondop otbuapgât dop âlâ ki tap. Yawu.”

Timoteonje Anitâhât den ki kelanŋatmâ lohimbî kâsikum yinŋiopo.

¹⁴ Den sâm aran yu Kiristohât lohimbî ekyongowuat. Otmu Anitâhât senŋan kinmâ kuyinŋirâ den kakŋan ki sahanŋinomai. Yâhâ den kakŋan sahanŋinomai yaŋe mem bâleyekmu hiliwahonomai. ¹⁵ Otmu gâŋe Anitâhât den bulâŋe ki kelanŋatmâ lohimbî kâsikum yinŋiwuat. Anitâŋe nekmu ârândân olâk sâm âi sâm ghiwan ya biwihanje tiŋâk mem yâkât den tâŋ tâŋâk kâsikum yinŋiwuat. Yawu otmâ ki anjolakbuat. ¹⁶ Yâhâ lohimbî nombotŋaŋe yeŋe nâŋgân nâŋgân watmâ den tâŋât sâm den kakŋan sahanŋimai. Yawu otmâ Kiristohât matâp pilâm manman bâlenahât matâp watmâ dondâ otmâ hilipgumai. ¹⁷ Yakât dop kum yuwu sâmune nâŋgâ. Lohimbî âlâ me âlâ hâk bâle teteyinŋimap yaŋe hârok mem bâleyekmu hiliwahonomai. Yakât dopŋeâk lok yaŋeâmâ den perâkŋe sâm bukulipyenŋe kâsikum yinŋiŋetâ nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu ya watmâ manmâ hiliwahonomai. ¹⁸ Yengâlen gâtŋe lok yâhâp, kutyetŋe Himenai yet Pileto, yâkŋe Kiristohât den bulâŋe pilâm den yuwu kâsikum yinŋimawot. Mumuŋambâ yahatnongât dop âlâ ki tap sâm den perâkŋe kâsikum yinŋimawot. Den perâkŋe ya kâsikum yinŋimutâ buku nombotŋaŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Kiristohât den bulâŋe betgum mansai. ¹⁹ Yawu gârâmâ nenŋe saran aim kânâŋgâmunŋe ŋiwiŋ ŋiwiŋ sâm kinmap

yakât dopņeāk Anitâņe ikņe lohimbi meyekmu yâkâlenâk biwiyenâņe kepeim manmai. Yâkâlen biwiyenâņe kepeim manmai ya yengât yuwu sâop.

“Lohimbi âlâ me âlâņe Kutdâhâlen biwiyenâņe kepeim mansai ya yengât biwiyenâhât topņe nangap.”

Otmu âlâmâ yuwu sâop.

“Lohimbi âlâ me âlâņe “Kutdâhâlen biwinâņe kepeim tem lâuwangiman,” yawu sâm lohimbi ekyongomai yaņe orotmeme kinņoņ pilâm manman târârâhâk mannomai.” Yawu.

²⁰ Otmu nen Kiristohât lohimbi bulâņe lok perâkņe orop hohet guhet mansain yakât topņe nâņgârâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâumene nâņgâ. Emet pato âlâhât kâlehen kondo hâhâp senņe âlâlâ topņe topņe tuhum katņetâ tatmap. Tuhum katbi yamâ nombotņe goli otmu siliwa yaņe tuhum katbi. Otmu nombotņe âlâmâ denņoņņe mem kutakum tuhuwi. Otmu nombotņeâmâ nakņe hâwim katbi. Yâhâ emet ambonâņe senņe âlâlâ nombotņe yakât nâņgâņetâ yahatmu hâwurum emet biwiņe âlâen katņetâ tatmap yan lok papato im yahatmai. Yâhâ nombotņe âlâmâ yakât nâņgâņetâ gemu ya hâwurum emet pondoân katņetâ tatmap. Dop yawuâk nenņe oset guset manmain. ²¹ Yâhâ Kiristohât lohimbi âlâ me âlâņe lok perâkņe yengât orotmeme bâleņe bet pilâm keterakmâ yeņeâk mannomai yamâ Kutdâyeņeņe âi âlepņe yinņimu menomai.

²² Lok nombotņeņe nimnaom yengât nâņgân nâņgân ya watmâ yu me ya otmai. Yâhâ lok nombotņeņeâmâ biwiyenęe galemahom târârâhâk manmai. Yawu manmai yaņeâmâ yu me ya otne sâm anņoân Kutdâ ulitņeņetâ nâņgân nâņgân âlepņe biwiyenâņ katmap. Otmu gâņe yawu otdâ Anitâņe nâņgân nâņgânge mem pâroņ pilâhihimu Kiristohât den lâum lok âlâ me âlâhât den sâm hâreyinņirâ ârândâņ otbuap. Den sâm hâreyinņirâ ârândâņ otbuap yanâmâ Kiristohât lohimbi orop biwiyenâņe kepeiakmâ konohâk otmu buku oranņinomai. ²³ Yâhâ lok nombotņe yengât biwiyenâmbâ nâņgân nâņgân tâņât âlâlâ tetemap ya gâ orop alahune sâm otnomai ya ki nâņgâyiņgiuwat. Lok yawuya orop den tâņât alahumai yan den yaņe ba tom tomņe otmu yaņak den kakņan sahaņgimai. ²⁴ Nenņeâmâ Kutdâ hoņ bawaņgimain. Yakât otmâ nenņe lohimbi kerek ewe katyekmâ lohotņan den kâsikum yinņinom. Yawu otmâ yâk orop den kakņan ki sahaņginom. ²⁵⁻²⁶ Yawu otyinņinom yanâmâ Anitâņe biwiyenâņ kionmâ nâņgân nâņgânneņe keterakiņņimu Kiristohât den nâņgâņetâ bulâņe otmu yâkâlen biwiyenęe katnomai. Yâkâlen biwiyenęe katnomai yan Satangât paņņoņân kionmâ hoņ bawaņgim gai yapâ holanņyekmu Kiristohât tem lâuwanginomai.

3

Kiristo âwurem gewuap sâp yan lohimbi yuwu otmâ mannomai.

¹ Den âlâ yuwu sâumene nâņgâ. Kiristo âwurem gewuapgât sâp tâlâhuwuap yan lohimbiņe yuwu otņetâ bâlewuap. ² Lohimbi nombotņeņe yeņahât nâņgâņetâ yahatmu hâkyeņe mepaenomai. Hâkyeņe mepaem tewetsenņahâlâk nâņgâm tepyeņe umatņe otbuap. Yawu otmâ bukulipyenęe yengât nâņgâņetâ gemu nâņgâm bâleyinņim hâiyeknomai. Âwâ mâmâlipyenęe mem ga katyekmâ tihityeņe otmâ gamai yakât nâņgâņetâ porap otmu ki ewe katyekmâ tem lâuyinņinomai. Otmu yakât dopņeâk Anitâ ki ewe katmâ yakât den lâunomai. ³ Lohimbi âlâ me âlâ yekmâ mem bâleyeknomai.

Lok nombotjane otjetâ bâlewup yakât tepyene kou kâlâp semu yanâk matje yinginomai. Otmu den guruk sâmbukulipylene yengât belângen sânomai. Otmu bukulipylene kâityongom hâmeyeje bitnomai. Yâhâ girawu manjetâ âlepne otbuap yakât ki nângânmai. ⁴Yawu otmâ Anitâ betbangim yu me ya ekngâlem otmâ hilipgunomai. ⁵Lok yawuya nombotjane topylene kurihiakmâ Kiristohât lohimbine otmai memai yawuâk otmâ yengâlen torokatnomai. Yawu gârâmâ biwiyene mangrakmu manjetâ Anitâne ki mâmâne otyingimap. Lok yawuyane Kiristohât komolân torokatmai hât sen galemâk manbuat. ⁶⁻⁷Lok yawuyane yuwu otmai. Imbi nombotjane otjetâ bâlemap yakât nângânetâ biwiyenjan hâumu girawu manmunne Anitâne nenekmu ârândâr otbuap sâmb loggât nângân nângân âlâ watmâ ya pilâm âlâ watmâ tuhumi. Yawu otjetâ nângân nângânyene hâlim milim otmu Kiristohât mâtâp eknetâ ki keterakyingimap. Yakât otmâ lok yawuyane imbi yuwuya yengât biwiyenjan kionjetâ den ya nângânetâ bulâne otmu lok naomlipylene yengât manmanyene mem bâleyingimai. ⁸Kândikum emelâk Mosenje Anitâhât lau lâum Aihita yengât lok kunne yâkâlen ari yâkât den ekuop yan Aihita lok yâhâp, kutyetne, Yane yet Yambere, yâkne Anitâhât den kaknan sâowot. Yakât dopneâk lok perâkne yengât yan yane Anitâhât den bulâne kaknan sâmai. Nângân nângân bâlenahât Amboje, Satanje lok ya yengât nângân nângânyene mem bâleyingimu Kiristohât den pat âlepne nângânetâ helekne otmap. Yakât otmâ hiliwahonomaihât pat mansai. ⁹Otmu emelâk Yane yet Yambereje Anitâhât den kaknan sâowot yan topyetne teteknan tetemu lohimbine ekbi. Yakât dopneâk lok perâkne yuâmâ sâp kâlep ki otmuâk topylene tetemu Kiristohât lohimbine yekmâ lok kopa sânomai.

Pauloje Timoteo den katbanjiop.

¹⁰Nanne, Timoteo, Anitâne mâmâne otnihim tihitne otmâ gap yakât topne nângâm henjenguat. Emelâk tânahom gawit yan Kiristohâlen biwinane kepeim yâkât den pat âlepne lohimbine kâsikum yingiminiwan. Sâp yan girawu manban ya nehon. Lohimbine nombotjane sâmbâlenihiwi ya ewe katyekmâ buku otyingiwani. Otmu umatne âlâlâ kaknan yâhâop yan biwine ki houj sâop. ¹¹Kapî kalimbu, kutyene Antiok, Ikonion, Listera yan ari tatmâ Kiristohât den pat âlepne kapî ambolipne kâsikum yingiwani. Kâsikum yingimune nombotjane den ya nângânetâ gemu bet pilâm mem âlâlâ tuhuneknetâ hâhiwin nângâm bâsok muwan. Mumbâm yamâ Kutdâne tihitne otmu hâmene kinop.

¹²Yakât yuwu sâmune nângâ. Lohimbine âlâ me âlâne Kiristo orop biwiyenane kepeikmâ konohâk otmu Anitâ hon bawangimani yâhâmâ lok belângen manmanje mem âlâlâ tuhuyekmai. ¹³Lok perâkneje biwiyene kurihiakmâ Kiristohât lohimbine kâityongom mansai. Yawu otjetâ bâlemap yawuâk torokatmâ otmâ yâhânetâ dondâ bâlewup. Otjetâ bâlemap yakât nângânetâ bulâne otmu yawuâk watmâ yâhâm hiliwahonomai. ¹⁴Yâhâ gâmâ nâne Kiristohât den kâsikum gihimune nângâon. Ya nângârâ bulâne otmu yâkâlen biwihanje kepeim manmâ gat. Yakât otmâ nâhât topne nangat. Yakât otmâ Kiristohât den yawuâk lâum manbuatgât nanjan. ¹⁵Emelâk Anitâhât propetelipne otmu hon bawalipnane yâkât den kulemgawi ya mâmâhe buwuhane lepatgambâek kâsikum gihiminiwot. Yakât otmâ den ya nângâm henjengum Kiristohâlen biwihanje tinâk kepeim manbuat. Yawu manmâ yâhâwuat otmuâmâ Kiristone âwurem ge menenebuap yan Anitâne manman

kârikjan orowâk katnenekbuap. ¹⁶ Wâtgât mâmânjahât Heakje Anitâhât poropetelipje otmu hoj bawalipje yengât biwiyenje mem hewewenj tuhumu Anitâhât den ya tânj tânjâk kulenguwi. Yakât otmâ den ya kâsikum lohimbijingimunne nângâjetâ bulâje otmu Anitâhât topje nângâm henjenjunomai. Yawu nângâm orotmeme girawu manjetâ yekmu ârandâj otbuap yakât nângâjetâ hanj sâyingimu manmanyenje kelihakmu mannomai. ¹⁷ Otmu nenje Kutdâhât wâtjan kinmâ den ya nângâm henjengum hoj bawanjgim nepje tuhunom yanâmâ yakât bulâje âilonjo tetewuap.

4

¹ Nâje Anitâ yet Yesu Kiristo yetgât senyetjan kinmâ yuwu sâmune nângâ. Kiristoje âwurem gewuap yan lohimbijemelâk muwi, me yiwerenje mansain yu, otmu hâmbâi tetem mannomai, kerek nengât biwinennej ekbuap. Yawu otmâ nenje yâkâlen biwinennej kepeimain nenâmâ menenekmâ manman kârikjan katnenekmu manbisâin. Yakât nângâm den yuwu sâmune nângâm lâum manbuat. ²⁻⁴ Hâmbâi Kiristoje âwurem gewuap sâp ya tâlahuwuap yan Anitâhât hoj bawalipjane ikne den bulâje lohimbij tânj tânjâk kâsikum yinginomai. Kâsikum yingijetâ lohimbij nombotjane ki nângâm nângâm mannomai. Ki nângâm nângâm manjetâ ândâpyenje kârikje otbuap. Yawu manmâ lok âlâ me âlâje den lohotjan kâsikum ningim herone kakjan katnenekjetâ manne sâm yeje engatyejeâk otmâ lok yawuya yengât pâinyeknomai. Yawu gârâmâ lok perâkje mem teteyekjetâ den tânjât topje topje kâsikum yingijetâ nângânomai. Yawu gârâmâ sâp yiwerenje yuâmâ Kiristohât den kâsikum yinginom. Lohimbij belângen manmainje Kiristohâlen biwiyenje katjetgât gâjeâmâ hewewenj otmâ den pat âlepje ya sâm holanjmâ engatyejan gewuat. Yâhâ nombotjane nângâjetâ umatje otmap yâhâmâ mem hewewenj tuhuyekbuat. Yâhâ nombotje âlâjeâmâ nângâm pâp gumai yamâ lohotjan kâsikum yingirâ nângân nângânyenje pâronj sâmu hanj sâyingiwuap. ⁵ Otmu wuân me wuân gâhâlen tetewuap yan biwihe ahom niakmapgât galemahom manbuat. Otmu lok belângen manmainje mem âlâlâ tuhuhekjetâ hâhiwin kakjan manmâ yâhâwuat yan Anitâhât wâtjan kinmâ hoj bawanjgim Kiristohât den pat âlepje kâsikum yingim henjenguwuat.

⁶ Yâhâ nâ otnihinomai yakât nângâm den âlâen hâum sâmune nângâ. Emelâk papatolipnenjane Anitâ mepaem yan nonij bulimakao gâim katbanjgiminiwi. Yakât kakjan wain to moselenjetâ gemu yan Anitâne nângâmu ârandâj otminiop. Yakât dopjeâk nâ nohojetâ mumbom yan hepnaje gemu ârandâj otbuap. ⁷ Emelâk Kutdânenjane menekmâ aposolo âi sâm nihioj ya biwinaje tijâk mem tuhunom gan. Yakât nângâmmune ârandâj oap. Otmu âlâ torokatmâ tuhumbâmgât dop âlâ ki tap. ⁸ Kutdâhâlen biwinennej kepeim manmain. Yakât âwurem ge menenekbuap nângâm mambotbanjgimain. Yâhâ âwurem ge menenekbuawân biwinennej ekmâ hâmenje tânj tânjâk ningiwuap. Nâje hoj bawanjgimune nekmu ârandâj otmap. Yakât otmâ hâmenje âilonjo nihimu membom. Sâp yan pat yakât bulâje nihimu membom.

Den bâinje sâm hâreop.

⁹⁻¹² Aiop, bukunenje âlâ, kutje Dema, yâkne ikne manmannjahâlâk nângâmu yahalop. Yawu otmâ nâ pilânekâmâ Tesalonike kapiân ariop. Otmu bukunenje âlâmâ, kutje Kerese, yâhâmâ hângângumune Galatia yengâlen ariop. Otmu bukunenje âlâmâ, kutje Tito, yâhâmâ hângângumune Dalimati yengâlen ariop. Otmu âlâmâ, kutje Tikiko, yâhâmâ hângângumune Epeso

kapiân ariop. Bukunenŋe âlâmâ, kutŋe Luka, yâk konok nâ orop mansait. Yâhâ bukunenŋe âlâ, kutŋe Mareko, yâkŋe gurâ Kiristohât lohimbi hoŋ bayiŋgimu nâŋgâmune âilonŋo oap. Yakât otmâ gâŋe mendâ yâk orowâk in yawu takaromawot. ¹³Otmu Epeso kapi pilâm yuân takare sâŋ anŋoân Toroa kapiân garomawot. Yan ga lok âlâ, kutŋe Kapo sâŋ, yâkât emelan nâhât siruhât hâk katipŋe otmu ekap âlâlâ katban ya mem takaromawot.

¹⁴⁻¹⁵Lok âlâ, kutŋe Alesande, yâhâmâ goli, siliwa otmu kât kârikŋe âlâlâ um kutakumap. Yâkŋe nâhât den kakŋan sâŋ dondâ mem bâlenehop. Yakât otmâ yâkât sen galem otdomawot. Yawu otnihop yakât matŋe Kutdânennŋe kâpekaŋgiwuap.

¹⁶Anŋoân den âiân katnekbi yan bukulpne kerekŋe betnohowi. Yakât Anitâŋe ki nâŋgâyiŋgimu bâlewuapgât naŋgan. ¹⁷Sâp yan Kutdâŋe ki betnohop. Yâkŋe mem hewewen tuhunekmu nine topne ekyongowan. Otmu Kiristohât den pat ya pâku lohimbi yengât kunlipyeŋe ekyongomune nâŋgâm henŋenŋuwi. Yawu otmâ Kutdâŋe nâŋgânihimu holaŋnekŋetâ gem ariwan. ¹⁸Otmu yakât dopŋeâk Manman Bâleŋahât Amboŋe, Satanŋe mem bâlenekmapgât Kutdâŋe tihitne otmâ yâhâwuap. Otmu hâmbâi mâne sârerenekmu himbimân manmâ yâhâwom. Yakât nâŋgâm Anitâ heronŋe nâŋgâwaŋgim mepaembisân. Ya bonŋanâk.

¹⁹Den bâiŋe sâwoman. Lohimbi yâhâp, kutyetŋe Akuila yet Pirisila, nâŋgâiyitŋian. Otmu Onesiporohât imbiŋe naomŋe yengât nâŋgâyiŋgian. ²⁰Yâhâ bukunenŋe Erasto yamâ Korinti kapiân takawin yan katmunŋe mansap. Otmu âlâmâ, kutŋe Toropimo, yâhâmâ mesek otmu yanak Milete kapiân takawin yan katmunŋe mansap. ²¹To yambu otmâ mâtâp maŋguyitgimapgât in yawu takaromawot.

Yuwulo, Puren, Lino, Kalaria otmu Kiristohât lohimbi nombotŋe gurâ nâŋgâhiahai. ²²Kutdâ orop manbuat.

Anitâŋe ikŋe lohimbi yengât tihityeŋe olâkgât naŋgan.

Nâ âwâhe,
Paulo

Tito Pauloꝝ Titohât ekap kulemgum katbanꝝgiop.

O nanne Tito,

¹ Nâmâ Paulo. Anitâ Tihit tihit Amboꝝaꝝe Kiristohât aposolo sâꝝm âi nihimu mem hoꝝ bawanꝝgim mansan. Anitâꝝe lohimbi nânꝝgâꝝyîngim Kiristohât pat kuyîngimu mansal. Yâkꝝe Kiristohât den nânꝝgâꝝnetâ keterakyîngimu yâkâlen biwiyenâꝝe kepeim târârahâk manꝝetgât Kiristoꝝe hânꝝgânnohomu yâkât den bulâꝝe kâsikum yîngim mansan. ²⁻³ Anitâ Den bulâꝝnahât Amboꝝaꝝe hân himbim ki kândikyotgop yapâek nen manman kârikꝝahât pat kuningiop. Pat yakât topꝝe sâꝝm tetem lohimbi ekyongowomgât sâpꝝe kalop. Otmu sâp kalop ya ekmu ârândânꝝ otmu Kiristo hânꝝgânꝝumu ge mâtâwân tetenihim âi nihiop. Âi nihiop ya mem yen orop manman kârikꝝan mannom sâꝝm biwinaꝝe yakât mem mansan.

⁴ Tito, emelâk nâꝝe Kiristohât den pat âlepꝝe ekgohomune nânꝝgârâ bulâꝝe otmu yâkâlen biwihe kalon. Sâp yapâek netꝝe nanꝝe âwânꝝe tânahomawot yakât dopꝝeâk tânahom yâkâlen biwinetꝝaꝝe kepeim hoꝝ bawanꝝgim gait. Nâꝝe gâhât nânꝝgâm Anitâ yuwu sâꝝm ulitguman. “O Awonꝝe Anitâ, gâꝝe Kiristo hânꝝgânꝝurâ ge sârerenenekmâ muop. Otmu gâꝝe mumuꝝambâ mem yahatdâ gîke orowâk tawot. Yetꝝe Titohât tihitꝝe otmutâ biwi nânꝝgân nânꝝgânꝝaꝝe sânduk sâekgât nânꝝgâman.” Yawu sâꝝm ulitguman.

Kiristohât komot yengât kunlipyenꝝe

⁵ Anꝝoânâmâ Kirit yengâlen ari kapi ârândânꝝ hawamꝝum Kiristohât den pat âlepꝝe ya lohimbi dondâhâlâk ekyongomutꝝe nânꝝgâꝝnetâ bulâꝝe otmu yâkâlen biwiyenꝝe katbi. Otmu gâꝝe lohimbi galemꝝongorâ yâkâlen biwiyenâꝝe kepeim yâk orop konohâk otꝝetâ manmanyenꝝe kelihakꝝuapꝝat kunyenꝝe katgekban. Kunyenꝝe katgekꝝmâ Kiristohât komolipꝝe yengâlen ari lohimbi yengât galemꝝipyenꝝe lok yuwuya mem katyekꝝuatgât sâꝝm ekghowan. ⁶⁻⁷ Lok yaꝝe to kârikꝝe ki nem biwi hâlîm otmai. Me ki kuk otmâ lohimbi mem siriken soroken katyekꝝmai. Me bukulipꝝenâꝝe den ekyongonꝝetâ nânꝝgâm yan ândâpꝝenꝝe ki kârikꝝe otmap. Me lohimbi nombotꝝaꝝe otꝝetâ bâlemap yakât tepꝝenꝝe ki kou kâlâp semap. Me bukulipꝝenꝝe yengât iri sikumyenꝝe ekꝝâlêm ya meyiꝝgine sâꝝm ki kâityongomai. Yâkꝝe târârahâk manꝝetâ ya yengât hakyenꝝan tosa âlâ ki tetemap. Otmu imbi yâhâp kalimbu ki meyekꝝmai. Otmu nimnaomꝝipyenâꝝe Kiristohâlen biwiyenâꝝe kepeim tem lâuwangimai. Otmu âwâ mâmâlipyenꝝe yengât gurâ ki mete pirik otyîngimai. Yawu otmâ manꝝetâ lohimbiꝝe ki sâꝝm bâleyîngimai. ⁸ Lok yan yuꝝe yuwu manꝝetâ ârândânꝝ otmap. Lohimbi nembe kalem otyîngimai. Otmu orotmeme âlepꝝe otneâk nânꝝgâmai. Biwiyenꝝe galemahom kilik milik manꝝetâ lohimbiꝝe manmanyenꝝe ekꝝetâ ârândânꝝ otmap. Biwiyenâꝝe Anitâhâlen kepeim tem lâuwangimai. ⁹ Otmu Anitâ yet Kiristo yetgât den bulâꝝe kâsikum yîngiwan ya nânꝝgâm biwi yâhâp ki otbi. Den yan yu biwiyenâꝝe tiꝝâk mem lohimbi kâsikum yîngiꝝetâ nânꝝgâm biwiyenꝝe hewewer otꝝuap. Yâhâ lohimbi nombotꝝeâmâ den kâsikum yîngimai ya nânꝝgâꝝnetâ tâꝝgât otmu den kakꝝan sânomai. Ya yengât engatyenꝝan geꝝetâ den ya nânꝝgâꝝnetâ keterakyîngim henꝝenꝝuwuap.

Lohimbi dondâhâlâkne den tânjât nângânetâ nângân nângânyene hâlim milim olop.

¹⁰ Topne yuwuhât otmâ lok yawuya meyekmâ galemlipyene katyekbuat. Lohimbi dondâhâlâkne kunyene kârikne otmu den tânjât ya bukulipyene yengât biwiyenan kionjetâ nângân nângânyene hâlim milim otmâp. Otmu Yura lok nombotjane hâkyene torehenan undip tuuanginjetgât dondâ sâm hilipgumai. Yâkne den âlâlâ kâsikum yingimai ya nângâmune nahat otmâp.

¹¹ Yawu gârâmâ lok imbi naomlipyene oropne yâk yengâlen torokatjetâ den tânjât kâsikum yingimai. Yawu otjetâ lohimbine den kâsikum yingimai ya nângânetâ bulâne otmâp. Yakât otmâ tewetsenje pato meyingimai. Yawu otmai yan anuyenjahât ki nângâmai. Yawu otmâ yâhâmahât kuyingiwuatgât nanjan. ¹² Emelâk embânân Kirit yengât tâmbâlipyene yengât poropete âlâne manmanyenjahât topne nângâm den kulempuop ya yuwu tap.

“Kirit kapi ambolipne kerekne den perâkne sâmâi. Âi nep ki tuhum konam im tatmâ bât kandianâk nemai. Yawu otmâ bukulipyene mem bâleyekmai.”

¹³⁻¹⁴ Den kulempuop yakât nângâmune bulâne otmâp. Yura nengât tâmbâlipnenje yengât biwiyenambâ den tânjât âlâlâ tetemu alahum gai. Den ya lok yawuyane torokatmâ kâsikum anjim yakât nângânetâ yahatmap. Otmu nombotjane Kiristohât den bulâne nângânetâ helekne otmu pilâm yene engatyleneak girem den âlâlâ bukulipyene orop alahum ya watmai. Yawu gârâmâ loggât nângân nângân watmâ yâhâmahât Kiristohât den kâsikum yingirâ nângânetâ keterakyingimu yâkâlenâk biwiyenane kepeim mannomai.

¹⁵ Lohimbi âlâ me âlâne Kiristohâlen biwiyenane kepeim manmai ya yengât Anitâne nine nanne baratne koko salek sâmâp. Otmu wuân me wuân hânân kalop ya lohimbi yane ekjetâ âlepneak hârok otmâp. Yawuhât otmâ yu me yakât hâi sapa ki manmai. Yâhâ lohimbi nombotjaneâmâ Kiristohât den nângânetâ helekne otmâp. Nângânetâ helekne otmu yene engatyleneak otmâ orotmeme bâlene watmâ gai. Yakât otmâ biwi nângân nângânyene hâlim milim otmu orotmeme âlepne me orotmeme bâlene ya ki ekmâ kiwilimai.

¹⁶ Anitâhâlen biwinenane kepeim yâkât den topnjambâek nângâmain sâm bukulipyene ekyongomai. Yawu gârâmâ Anitâhât den lonngânetâ yekmu dondâ bâlemap. Otmu nenje gurâ manmanyene ekmunje lok perâkne yawu otmâp. Yakât otmâ âi yingimunje Anitâhât tem lâum yâkât lohimbi mem hewewenjuhuyeknomaihât dop âlâ ki tap.

2

Titone Kiristohât den kâsikum yingiwuapgât Paulone sâop.

¹ Anitâ yet Kiristo yetgât den bulâne topnjambâek nângâm lâumunje manmannenje kelihakmu mansain yakât topne kâsikum yingiwuatgât nanjan.

² Lok yane biwiyene galemahom to kârikne ki nenjetâ biwiyene hâlim otbup. Kiristohâlen biwiyenane tinjak kepeim yâkât lohimbi orop biwiyenane kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Yawu manjetâ lohimbine yekmâ ewe katyeknomai. Otmu lohimbi belângen manmainje mem âlâlâ tuhuyeknomai yan biwiyene ki houj sâwuap.

Imbilipyene yengât sâop.

³⁻⁵ Anitâne imbilipyene yekmu ârândânj olâkgât manmanyene galemahom hengenjum mannomai. Den guruk, me den golâ, me den belângen ki

sânomai. Otmu to kârikŋe neneâk ki nângânomai. Otmu biwiyenŋe loklipyenŋe yengâlenâk katmâ tem lâuyiŋgim betyenŋehen ki kionŋomai. Yawu otmâ nim-naomlipyenŋe wawaeyekmâ tat tat memeyenŋe galemgum henŋenŋunomai. Yawu otmâ manman âlepŋahât mâtâp ya baralipyenŋe tiripyonŋoŋetâ wat-nomai. Otmu lohimbi belângen manmainŋe yekmâ Kiristohât den pat âlepŋe yakât ki sâmbâlenomai.

Lok sihan yengât sâop.

⁶ Otmu lok sihan yanŋe yawuâk biwiyenŋe galemahom kilik milik mannomai. ⁷⁻⁸ Yawu manŋetgât gâ gikak senyenŋan târârâhâk manmâ orotmeme âlepŋe otmâ manbuat. Otmu Kiristohât den ya ki kelanŋatmâ kâsikum yingiwuat. Den ya tâŋ tâŋâk ekyongorâ ya nângâm den kakŋan sânomaihât dop ki otbuap. Otmu lohimbi belângen manmainŋe sâmbâleniŋgim mâtâp manŋuningine sâmbâpŋgum pilânomai. Yawu otnomai ya yengât nângâyŋiŋŋetâ kakŋe otbuap.

Âi lok yengât sâop.

⁹ Otmu kunlipyenŋe âi lok ya yekŋetâ ârândâŋ olâkgât ewe katyekmâ yâk yengât tem lâunomai. ¹⁰ Otmu ki kombo tuhunomai. Yawu otmâ Anitâhât den kâsikum yingiwuwin ya biwiyenŋe kepeim tâŋ tâŋâk watmâ manŋetâ lohimbi belângen manmainŋe yekŋetâ ârândâŋ otbuap. Yekŋetâ ârândâŋ otmu Anitâ Tihit tihit Amboŋahât nângâŋetâ yahatbuap.

¹¹ Anitâŋe ikŋe enŋatŋeâk otmâ Yesu Kiristo hânŋângumu giop. Ge manmâ nengât tosanenŋe pilâniŋgim manman kârikŋahât mâtâp tiripŋongop yakât yuwu sâmune nângâ. ¹² Emelâk nenŋe Anitâhât topŋe ki nângâm nenŋe enŋatnenŋeâk watmâ orotmeme bâleŋe topŋe topŋe otmâ manminiwin. Yawu manmunŋe Kiristohât den pat âlepŋe eknongŋetâ nângâmunŋe keterakningimu orotmemenenŋe bâleŋe pilâm biwinenŋe galemahom mansain. Yawu otmâ Anitâhâlen biwinenŋe kepeim tem lâuwangim mansain. Yawu mansain yakât lohimbi belângen manmainŋe otŋetâ kiŋŋoŋ otmap yawu ki otnom. ¹³⁻¹⁴ Anitâ yet Kiristo dopyetŋe konok. Yawu gârâmâ Kiristoŋe nengât tosaŋhât otmâ ge kawenenŋan kinmâ muop. Anitâŋe mumuŋambâ mem yahalop yan Manman Bâleŋe Amboŋahât paŋŋoŋambâ holaŋnenehop. Holaŋnenekmu yâkâlen biwinenŋe kepeim mansain. Yawu otmâ orotmeme âlepŋeâk otmâ mannehât menenekmâ tosanenŋe pilâniŋgimu mansain. Yawu manmunŋe yâkŋe âwurem ge sârerenenekmâ manman kârikŋan katnenekmu heronŋe kakŋan manbisâin. Yakât nângâm biwinenŋe mem manmâ yâhânôm.

¹⁵ Den ekgohoan yu Anitâhât sâtgât otmâ kâsikum yingirâ nângâŋetâ biwiyenŋe hewewenŋe otbuap. Yawu otdâ lohimbiŋe nângâhihiŋetâ ki gewuap. Otmu den yu lohimbi nombotŋe ki nângâm nângâm otnomai yamâ sâyŋiwuat.

3

Biwinenŋe galemahom lohimbi kerek ewe katyekmâ mannom.

¹ Gawaman patonŋe galemlipyenŋe katyekŋetâ kinsai ya Kiristohât lohimbi kerekŋe yâk yengât amutŋen manmâ orotmeme âlepŋeâk otmâ mannomaihât ekyonguwuat. ²⁻³ Kândikum emelâk nenŋe Anitâhât topŋe pâpŋum nângân nângân bâleŋe biwinenŋambâ teteop ya watmâ otnehâlâk nângâm ihilâk mahilâk otminiwin. Lohimbi âlâ me âlâŋe tep hero kakŋan manŋetâ

yekmâ senje âlâlâyeje ekjâlem meyiŋgine sâŋ nâŋgâminiwin. Otmu lohimbi nombotŋe orop kasa oraŋgiminiwin. Yawu otmâ biwi nâŋgân nâŋgânnenje dondâ bâlemu manmunje kiŋgoŋ maŋgoŋ otminiop. Yawu otminiwin yakât nâŋgâm gâŋe ekyongorâ ki hâiaknomai. Otmu den belângen ki sahaŋginomai. Lok nombotŋaje den kakŋan sahaŋginomai yamâ eweyiŋgim lohotŋan otyiŋginomai. Otmu nombotŋaje kuk otmâ mem ge katyekne sâŋ otnomai ya mem sânduk tuhuyeknomai.

⁴⁻⁵ Emelâk orotmeme bâleŋe topŋe topŋe otmâ manminiwin yan Anitâ Tihit tihit Amboŋaje ikŋahâk wawaenenekmâ Yesu Kiristo hâŋgâŋgumu ge hohetnennjan tetem manmâ nengât toсахât otmâ muop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenŋe katmunŋe toen katnenekŋetâ yapâ gâtŋaje Anitâŋe tosanenŋe pilâm umam sâningiop. Yawu otmâ ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋgumu ge biwinenŋan ge kelihahop. Biwinenŋan ge kelihakmu manman âiŋe teteningimu Anitâŋe manman kârikjahât pat kuningiop.

⁶⁻⁷ Yâhâ Anitâŋe ikŋahâk Kiristo hâŋgâŋgumu ge nengât toсахât otmâ muop. Mum yahatmâ himbimân âwurem yâhâop. Yakât otmâ Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak nengâlen hâŋgâŋgumu giop. Ge mem hewewej tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenŋe katmunŋe manman âleŋjahât bulâŋe âlâlâ teteningiop. Otmu Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmu nine nanne baratne sâŋ manman kârikjahât pat kuningiop. Manman kârikjahât pat yakât bulâŋe memom sâŋ biwinenŋe mem mansai. ⁸ Den ekgoohan yu nâŋgârâ bulâŋe otmu biwihan katmâ lohimbi Kiristohâlen biwiyeŋe kepeim manmai ya topŋambâek ekyongorâ lâum mannomai. Yawu manmâ manmanyenŋe kelihakmu biwiyeŋe galemahom heŋgeŋgum orotmeme âleŋjeâk otmâ mannomai. Yawu mannomai yan lohimbije manmanyenŋe ekŋetâ ârândâŋ otmu yeŋe biwiyeŋjahât topŋe naŋgaŋginomai.

⁹ Yâhâ tâmbâlipyenŋe tetem sambe sambe otbi ya yeŋgât den pat ya lok nombotŋaje gâ orop alahune sâŋ otnomai yan ki nâŋgâyiŋgiuwat. Me biwiyeŋambâ nâŋgân nâŋgân tâŋât âlâlâ tetemu den kakŋan sahaŋgine sâŋ otnomai ya gurâ ki nâŋgâyiŋgiuwat. Yâhâ orowâk den sahaŋginomai yanâmâ nâŋgâm bâleŋgim hioŋaknomai. Otmu emelâk Anitâŋe girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop ya Yura papatolipnennaje yeŋe nâŋgân nâŋgân yan torokatbi. Den torokatbi ya lâunomgât sâŋetâ ki nâŋgâyiŋgiuwat. Den alahumai yan biwiyeŋe ki kelihakmu mansai. Yakât otmâ den yawu yakât nâŋgâŋmune helekŋe otmâ. ¹⁰ Lohimbi yawuyanŋe den tâŋât yakât nâŋgâŋetâ yahatmu den kakŋan sahaŋŋetâ Kiristohât lohimbije hioŋakmai hât kuyiŋgiuwat. Kuyiŋgirâ ki nâŋgâhihinomai otmuâmâ âlâkuâk kuyiŋgiuwat. Yâhâ ândâpyenŋe kârikŋe otmu yawuâk otmâ yâhânomai yanâmâ Kiristohât lohimbi ekyongorâ betyongŋetâ mannomai. ¹¹ Lohimbi yawuyanŋe Kiristohât den tâpiŋgum otmâ hilipŋum manŋetâ Anitâŋe yekmu bâlemu hiliwahonomaihât pat mansai.

Den bâiŋe sâop.

¹² Nâŋe kapi yu pilâm Nikopoli kapiân ari to yambu pesuk sâek sâŋ mambotbom. Yakât otmâ gâŋeâmâ Kirit pilâm Nikopoli kapiân in yawu takarâ penanŋiakdom. Yakât nâŋgâm bukunenŋe âlâ hâŋgâŋgumune taka gâhât gewâk mem tatbuap. Yâhâ Atema me Tikiko hâŋgâŋgumune takawuap yakât ki nâŋgâm heŋgeŋguan. ¹³ Otmu bukuyâhâtenŋe yâhâp, kutyetŋe Sena

yet Apolo sâ, yâkŋe Kirit yeŋgâlen kapi titipâ tatmâ arap yan takaromawot. Yâhâ Senaŋe âi yuwu mem manmap. Lohimbi âlâ me âlâŋe otmâ hilipguai sâ, tembe lâuŋe meyekmâ den âiân katyekŋetâ kinmai. Yaŋe topyeŋe sâ, teteakŋetâ Senaŋe tânyongomu den sâ, hâreyiŋgimai. Aiop, gâhâlen takaromawot yan mâtâp meyiŋgiuwatgât naŋgan. ¹⁴ Gâ gikiâk mâtâp meyiŋgiuwatgât ki yan. Kiristohât lohimbi ekyongorâ orotmeme âlepŋeâk otmâ lohimbi umburuk mansai yawuya buku otyiŋgim tânyongonomai. Yakât nâŋgâm Sena yet Apolo yetgât mâtâp meyiŋginomaihât naŋgan.

¹⁵ Nâ orop nep tânahom mansain orowâk nâŋgâhihiain. Otmu Kiristohât lohimbi ya gurâ nâŋgâyiŋgiain ya ekyongowuat. Anitâŋe yen orop tatmâ tihityeŋe otmu manŋetgât naŋgan.

Nâ âwâhe,
Paulo

Pilemon Pauloŋe Pilemongât ekap kulemgum katbaŋgiop.

O bukune Pilemon,

¹ Nâmâ Paulo. Nâŋe Kiristohâlen biwinaŋe kepeim yâkât den pat âlepŋe lohimbi ekyongoman. Yawu otmune yakât lok nombotŋaŋe menekmâ pâi emetŋan katnekŋetâ manmâ gan. Otmu bukunenŋe âlâ, Timoteo, yâk orop biwinetŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu tânahomait.

Emelâk gâ orowâk Kiristohât âi mem gawin. ² Yakât otmâ gâ otmu imbihe Apia, yetgât nâŋâyitgait. Otmu lok âlâ, kutŋe Arikipo, yâhâmâ hep beronŋe kunlipyene yengât tem lâuyiŋgim manmai dop yawuâk Kiristohât tem lâuwaŋgim mansap yâkât gurâ nâŋgawaŋgait. Otmu lohimbi nombotŋe gâhât emelan menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo yetgât den alahum mepaeyelekmai yen hârok yengât nâŋgâm ekap yu kulemgum katyiŋgait.

³ Awonŋenne Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristo yâkŋe yetŋe engatyetŋeâk nâŋâyiniŋgim tihityene otmuâ yengât biwi nâŋgân nâŋganyenŋe hikuakmâ konohâk otmâ sânduk sâm gaekgât ulitgum gamait.

Pilemonŋe Kiristohât lohimbi hoŋ bayiŋgim manop.

⁴⁻⁵ Gâŋe Kiristohâlen biwihane tiŋâk kepeim tem lâuwaŋgim ikŋe lohimbi hoŋ bayiŋgim gamat yakât den pat sâŋetâ nâŋgâwan. Yakât nâŋgâm Anitâ ulitguman yan gâhât nâŋgâm mepa saŋgan otbaŋgiman. ⁶ Kiristo orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmunŋe manman âlepŋahât bulâŋe âlâlâ teteniŋgim. Topŋe katmâ yâkâlen biwinenŋe katbin yan manman âlepŋahât bulâŋe teteniŋgiop yakât topŋe tipiŋe nâŋgâwin. Yâhâ gâ orop Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim manmâ yâhânom yan manman âlepŋahât bulâŋe teteniŋgim yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomgât Anitâ ulitguman. ⁷ Bukune, gâŋe Anitâhât lohimbi yengât nâŋgâyiŋgim biwiyene mem hewewen tuhum gat yakât den pat sâŋetâ nâŋgâmune biwine hewewen otmu heronŋe nâŋgâm mansan.

Pilemonŋe Onesimo mem buku tuhuâkgât Pauloŋe ekuop.

⁸⁻⁹ Gâhât den pat ya nâŋgâmune âilonŋo otmap. Yakât otmâ yuwu sâmunen nâŋgâ. Yesu Kiristo ikŋak menekmâ aposolo sâm âi nihimu yâkâlen biwinaŋe kepeim tem lâuwaŋgim gan. Yakât otmâ menekmâ pâi emetŋan katnekŋetâ mansan. Otmu Kiristohât sâtgât otmâ hoŋ bawaniŋgim gan. Yakât otmâ den sâm gihiwomgât dop tap. ¹⁰⁻¹¹ Yawu gârâmâ nâŋgâhihiman yakât den lohotŋan yuwu ekgohomune nâŋgâ. Emelâk lok âlâ, kutŋe Onesimo, yâkŋe gâ hoŋ bahihim manmâ yâhâwupgât Roma lok kunŋe âlâŋe nep sâm waŋop. Yâhâ yâkŋe hoŋ bahihim manmâ manmâ otmâ hilipguop. Otmâ hilipguop yakât matŋe nihimap sâm yâkŋe gâ pilâhekmâ wanga mem Roma kapi yuân takaop. Yawu gârâmâ sâp âlâen nâŋe Kiristohât den pat âlepŋe ekumune nâŋgâmu bulâŋe otmu yâkâlen biwiŋe kalop. Yawu otmâ baralipyenŋe âwâ nâŋmâlipyene tânyonŋetâ mansai yakât dopŋeâk yâkŋe tânnohomu mansait.

¹²⁻¹⁴ Yakât otmâ nâŋe nâŋgawaŋgimune nine nanne kambiamne yawu oap. Nâŋe Kiristohât den pat âlepŋe lohimbi ekyongomune nâŋgâmâihât mem pâi emetŋan katnekŋetâ manmâ gan. Yawu gârâmâ gâŋe taka

tânnohowuatgât dop ki tap. Yakât otmâ gâŋe nâŋgârâ Onesimoŋe nâ orowâk tatmâ tânnohowuapgât nanŋan. Yawu gârâmâ ki ekgohomune nâŋgârâek tânnohowuapgât ki nanŋan. Yâhâ nâŋe alitmune orowâk tatmâ tânnohowuap yamâ gâŋe nâhâitŋe ikŋe enŋatŋeâk otmap yawu nâŋgânihiwuat. Yawu nâŋgânihimatgât nâŋe hâŋgâŋumune gâhâlen taka hoŋ bahihiwuap. Gâhâlen taka hoŋ bahihim manbuap me pilârâ ikŋe nâŋgân nâŋgân watmâ manbuap yamâ gikak nâŋgâwuat dopŋan otbuat.

¹⁵ Emelâk pilâhekmâ nâhâlen takamu Kiristohât den pat âlepŋe ekumune yâkâlen biwiŋaŋe kepeim mansap. Yakât otmâ sâp kâlep ki otmuâk nâŋe hâŋgâŋumune gâhâlen âwurem taka nep ya biwiŋaŋe tinjâk mem hoŋ bahihim manbuap. Topŋe yawuhât mon pilâhekmâ nâhâlen takaop. ¹⁶ Emelâk ki pilâhekmâ nâhâlen takaop yan yâkŋe gâhât hoŋ bawa konok manop. Yâhâ sâp yiwerenŋe Kiristohâlen biwiŋaŋe kepeim mansap. Yakât otmâ hâŋgâŋumune gâhâlen taka hoŋ bahihim manbuap. Gâŋe Onesimo orop Kiristohâlen biwiyetŋaŋe kepeim manmutâ yelekmu dop konohâk otbuap. Yakât nâŋgâm lohottŋan otbaŋgiwuat. Nâŋe dondâ nâŋgâwaŋgian. Otmu gâhâlen âwurem takawuap yan gâku yawuâk nâŋgâwaŋgiwuat.

¹⁷ Gâŋe nâ orop biwinetŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu Kiristohât lohimbî hoŋ bayinŋimait. Yawu otmâ gâhâlen takamune enakmâ heronŋe nanŋanŋim parahuakdomgât nanŋan. Yawu gârâmâ yakât mâttâŋe ki tetenihiap. Yakât otmâ Onesimo hâŋgâŋumune gâhâlen takamu buku otbaŋgiwuatgât nanŋan. ¹⁸ Yâhâ emelâk wuân me wuân gâhât otmâ hilipguop me wuân me wuân waŋdâ matŋe ki ghiop. Yakât gâŋe eknohorâ nâŋe matŋe gâ kâpekŋihiwom. ¹⁹ Den yan yu nâŋgâm enŋat yâhâp otmatgât lok pepa kulemguaŋ yu ekumune kiripi nihimu ninak kulemguaŋ yu ekuat. “Nâ Paulo, nâŋe Onesimohât tosa yakât matŋe gâ kâpekŋihiwom.” Yawu gârâmâ yuwu sâmunne nâŋgâ. Nâ ninahâk Kiristohât den pat âlepŋe ekgohomune nâŋgârâ bulâŋe otmu yâkâlen biwihe kalon. Yawu otdâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuhihimu mansat. Buku, yakât matŋe nihi sâm ki ulitgohoman. ²⁰ Gâŋe nâ orop biwinetŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu Kiristo hoŋ bawaŋŋimait. Yakât otmâ den ekgohoan yu nâŋgâm bukunetŋe gâhâlen takamu buku otbaŋgiwuat. Yawu otbuat yan biwine hewewenŋ otmu heronŋe nâŋgâwom.

²¹ Otmu den kulemgom katŋihian yu ekmâ nâŋgârâ tepge hewewenŋ otmu buku otbaŋgiwuat. Yakât nâŋgâm enŋat yâhâp ki oan.

²² Otmu den âlâ yuwu sâmunne nâŋgâ. Roma yenŋât lok kunyenŋaŋe tembe lâulipŋe ekyongomu yâkŋe holaŋnekŋetâ yenŋâlen takamune enaknomgât yeŋe Anitâ ulitgum manmai. Yeŋe Anitâ ulitgumai ya nâŋgâm Roma yenŋât biwiyenŋan kioŋmu holaŋnekŋetâ yenŋâlen takawomgât biwine mem mansan. Yakât otmâ emet henŋenŋunetâ tatmu yan taka imbomgât nanŋan.

Den bâiŋe sâop.

²³ Bukunetŋe âlâ, kutŋe Eparara, yâkŋe Yesu Kiristohât den pat âlepŋe ya lohimbî ekyongop. Yakât otmâ mem pâi emetŋan katŋetâ orowâk tatmâ gait. Yâkŋe nâŋgâyinŋiap. ²⁴ Otmu bukulipnenŋe nombotŋaŋe Kiristohât den pat âlepŋe ya Roma kapi ambolipŋe kâsikum yinŋim mansai ya yenŋât kutyenŋamâ yuwu. Mareko, Aristako, Dema, Luka. Yâkŋe gurâ nâŋgâyinŋiai.

²⁵ Kutdânenŋe, Yesu Kiristo, tihitnenŋe otmapŋe biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe mem kepeimu konohâk manmâ yâhânom. Ya bonŋanâk.

Nâ bukuhe,

Paulo.

Hewuraio

Anitâ yet Yesu yetgât dopyetŋe konohâk oap.

¹⁻² Yura lohimbi, Anitâ nanŋahât topŋe ekyongomune nâŋgâŋet. Anŋoân topŋe katmâ tâmbâlipnennaŋe ikŋe topŋe nâŋgâm heŋgenŋuŋetgât Anitâŋe ikŋe den poropeteliŋe yetgât biwiyenjan kalop. Biwiyenjan katmu yâkŋe lohimbi ekyongonjetâ nâŋgâwi. Poropeteliŋe den sâwi yakât bulâŋe yamâ Anitâŋe nanŋe hâŋgâŋgumu giop. Otmu nanŋahât topŋe yamâ yuwu. Embâŋâmbâek hân himbim ki kândikyotgop yapâek Anitâŋe nanŋe ombe bisinŋe orop biwiyetŋe konohâk otmâ hân himbim pitu me senŋe âlâlâ topŋe topŋe kândikuowot. Otmu senŋe âlâlâ kândikuowot ya nannaŋe galemuâk sâŋ Awâŋe sâŋ wanop. Yawu gârâmâ nanŋe kârîkŋe otmâ hân himbim me senŋe âlâlâ topŋe topŋe ya hohem tatmap. Otmu tatmâ yâhâwiop. ³ Otmu âwâ nan yâk yetgât topyetŋe yamâ dop konohâk oap. Yakât dop kum sâŋmune nâŋgâŋet. Sikopŋe pilâm dengânân hâumu gilenŋe belenŋe sâmap dop yawuâk Anitâhât towatŋe Yesuhâlen tetemu ekbin. Otmu Awâŋe nanŋahât nâŋgâm nen umam sâningiâkŋat nanŋe hânân yuân ge nengât tosanenŋahât matŋe mem muop. Mumu hanguwi yamâ lohimbiŋe yâkât nâŋgâŋetâ yahalâkŋat âwâŋe Anitâ manman ambonŋe mumuŋambâ mem yahalop. Yahatmâ himbimân yâhâmu âwâŋe Anitâ orop tawot.

Anitâ nanŋe anelo kerek yetgât kunyeŋe tatmap.

⁴ Anitâŋe nanŋe orop dop konohâk tawot yâkât nâŋgâmu yahalop. Yawu otbaŋŋim anelo yamâ yâkât amutgen katyehop. Yakât topŋe yuwu. ⁵ Emelâhâmâ Anitâŋe den yuwu sâŋ nanŋe ekuop ya poropete âlâŋe kulemuop.

“Gâmâ nâhât nanne ombe bisine. Yawu gârâmâ yiwereŋe yu yakât topŋe sâŋ teterâ lohimbi kerekŋe ekmâ nâŋgâŋet sâŋ katgeksan.”

Yawu sâŋ ekuop. Otmu torokatmâ sâop.

“Nine nanne kambiamne”. Otmu yâku yawuâk “Awoŋne” sâop.

Anitâŋe den sâmu kulemuop yamâ anelo yetgât ki sâop. Yesuhât nâŋgâm sâmu kulemuop.

⁶ Anitâhât nanŋe himbimânâk tatmâ irak hâŋgâŋgumu hânân gewe sâŋ olop. Sâp yan Anitâŋe ikŋe nanŋahât aneloliŋe nâŋgâŋetâ yahatmu haonmâ ârândâŋ mepaenŋetgât den ekyongop. Yawu otmu aneloliŋe yâkât nâŋgâŋetâ yahalop. Otmu Anitâ nanŋe anelo kerek yetgât kunyeŋe tatmap. ⁷⁻⁸ Otmu anelo yetgât topyeŋe yakât Anitâŋe yuwu sâŋ tetemu lok âlâŋe kulemuop.

“Nâŋe aneloliŋe hâŋgânyongomune yâkŋe in yawu laune lâumai. Otmu biatŋet sâŋmune gurâ biatnomaihât dop tap.”

Yawu sâop. Yâhâ ikŋe nanŋe tinjâk yakârâmâ yuwu sâŋ tetemu lok âlâŋe kulemuop.

“O, Pato gikak lohimbilipge hilâm ârândâŋâk tihityeŋe otmâ yâhâmbisâŋgât dop tap. Yâhâ yu me ya otmâ tâpikguwatgât dop âlâ ki tap. Âlonoâk tatmâ yâhâmbisân.

⁹ Otmu orotmeme bâleŋe otŋetâ yakât nâŋgârâ bâlemap. Yâhâ orotmeme âleŋe otŋetâ yanâmâ yakât nâŋgârâ ârândâŋ otmap. Yawu gârâmâ gâŋe

otmat yakât nâ Anitâ patohaŋe yakât nâŋgâmune ârândân oap. Yakât otmâ gâ hâŋgâŋohomune ge lohimbi komotŋe komotŋe yeŋgât galem pato manbuat. Yawu manmâ mem dâiyekdâ gike orowâk heronje kakŋan manmâ yâhâmbisâi.”

¹⁰ Otmu den âlâ yuwu sâop.

“Pato, aŋgoânâk gâŋe hân himbim pitu me senŋe âlâlâ ya topŋe katmâ tuhuon.

¹¹⁻¹² Yawu gârâmâ senŋe âlâlâ topŋe topŋe tuhuon yamâ hâmbâi gulip otbuap. Pet sâŋgum mem haŋgalakmâ mansai yamâ hâreakmâ tâtuk sâwuap yakât dopŋeâk hân himbim yamâ hâmbâi gulip otmâ metewuap. Yâhâ gâŋeâmâ embâŋâmbâek tatmâ gaonŋak tatmâ gamat. Otmu yawuâk tatmâ yâhâmbisân. Otmu itâ hambuŋe me pet hâŋgiŋe yawuya pilâŋetâ tatmâ tâtuk sâmu âiŋe memai yakât dopŋeâk gâŋe sârâ hân himbim gulip otbuap. Gulip otmu yanâmâ yâhâpŋe sârâ âiŋe tetewuap.”

Yawu sâm ekuop. ¹³ Otmu Anitâŋe sâp âlâen yuwu sâm ekuop.

“Gâŋe nâhât hahit mem kinmâ yan kasalipge mem ge katyekbuat.”

Yawu sâop. Den ya nanŋe ekuop. Aŋelolipŋe ki ekyongop.

¹⁴ Aŋelo yeŋgârâmâ Anitâŋe yuwu sâop. “Nâŋe hâŋgânyongomune hoŋ banihinomai. Hoŋ banihim gemâmâ nâhât komolipne yeŋgât nâŋgâm manman kârikŋahât pat kuyiŋgiwan ya yeŋgât tihityeŋe otnomai.” Yawu sâm hâŋgânyongomu gewi. Yawu gârâmâ Anitâ ikŋe nanŋe yâkŋeâmâ kerek yeŋgât kunyeŋe tatmap.

2

Anitâŋe nanŋe hâŋgâŋgumu kuwiknenehâkgât giop.

¹ Yakât otmâmâ nanŋe hâŋgâŋgumu ge hohetnenŋan manmâ gaop. Manmâ den sâop ya nâŋgâmune bulâŋe otmu biwinenŋan katmâ lâum mannom. Ki lohotŋe otmâ pilânom.

² Emelâk topŋe katmâ Anitâŋe aŋelolipŋe hâŋgânyongomu tâmbâlipnenŋe yeŋgâlen ge den ya sâm tetem ekyongowi. Den ekyongowi yakât bulâŋe teteop. Yâhâ lohimbi nombotŋaŋe den ya nâŋgâŋetâ gemu bet pilâwi yamâ Anitâŋe in yawu yakât matŋe yiŋgiop.

³⁻⁴ Yawu gârâmâ sâp yiwerenŋe yuâmâ Anitâŋe ikŋe nanŋe hâŋgâŋgumu mem kuwiknenekbe sâm giop. Mem kuwiknenekbe sâm gem ikŋe den pat bulâŋe ya teteâkgât Yesu Kutdânenŋe ikŋahâk den ya sâm tetem eknongop. Eknongomâmâ Anitâŋe ikŋe nanŋahât den yakât bulâŋe lâuwuap yawu sâm kulem ki orotŋe otmîniop. Otmu ikŋe engatŋeâk otmâ Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋgumu yâkât komolân gem heŋgemnongom mâmâŋe otniŋgimu yakât bulâŋe tetemu mewin. Otmu aŋgoân Anitâŋe otbaŋgiwi yakât matŋe yiŋgiop. Umatŋe yawuya teteningimap sâm yakât Anitâhât nanŋe bulâŋe yawu sâm ya nâŋgâm biwinenŋaŋe mem yâhânom. Ki lohotŋe otmâ pilânom.

Yesuŋe dâinenekmâ manman kârikŋan katnenekmu manmâ yâhânom.

⁵ Otmu lok nenŋahât sâwe. Anitâhât aŋelolipŋaŋe lohimbi nengât kunnenŋe mannomaihât yâkŋe ki ekyongop. Bia. Nanŋaŋe lohimbi nengât kunnenŋe pato otmâ tihitnenŋe galem otbisâpgât sâm kalop. ⁶ Yawu gârâmâ Anitâŋe yakât sâm lok âlâhât nâŋgân nâŋgânŋan den yuwu katmu kulemguop.

“O, Anitâ, gâhât nângâmunje yahatmap. Nenâmâ lohimbi tâjât. Yamâ gânje gâmâ nengât tepge nângâm kunnenne tatmâ gamat ya nângâmunje bimbi oap.

⁷ Otmu nenje anjelo yengât amutgen sâp tâlâwâk manmain. Yâhâ wahap topje topje kalon ya yengât galemnye otmâ mannom sâp yakât pat kuningion.

⁸ Yawu sâp pat kuningion yakât bulâje nengât nângâjetâ yahatbuapgât mem katnenekdâ ya galemयोगom yâhânôm.”

Den yawu tap. Yawu gârâmâ yakât bonje hâmbâi tetewuap. Sâp yiwerenje yu nenje wahap topje topje yakât galem ki otmâ mansain. ⁹ Yawu gârâmâ nenje anjelo yengât amutgen mansain dop yawuâk Anitâje ikje engatjeâk otmâ Yesuje buku otningiâkgât hângângumu himbimâmbâ ge lok olop. Lok otmâ hânân manop sâp yanâmâ anjelo yengât amutgen manop. Yawu manmâ nengât sâp hâhiwin nângâm muop. Mumu yanâmâ Âwânje ekmâ, “Nanne kambiamne,” sâp yan lohimbije yakât nângâjetâ yahalâkgât mumuambâ mem yahalop. Mem yahatmâ manman kârikje yakât ambonje sâp katmu nengât kunnenne otmâ tatmap. ¹⁰ Otmu âwâje Anitâje emelâk embânân wahap topje topje kalop ya mem hohem talâk sâp nanje âi wanop. Âi wanop ya kerek tuhum meteop. Ya nângâmu ârândânj otmu yakât otmâmâ nenje mum hiliwahonomgât dop ki tap. Yâkje dâinenekmâ manman kârikjan katnenekmu manmâ yâhânôm.

¹¹ Bukulipne, bulânânâk Anitâje nanje hângângumu ge tosa barak manop. Yawu manmâ gam nengât tosanenje pilâningimu âwâje Anitâje nine nanne baratne koko salek sâp menenekmu mansain. Otmu Yesuje gurâ nengât yawuâk imi garilipne sâmap. ¹² Yakât bulâje tetewuapgât nângâm Yesuje âwâje yuwu sâp ekuop.

“O, Anitâ, imi garilipnaje nâhâlen torokatmâ mansai ya gâhât topge sâp tetem ekyongowom. Otmu kiki menjihimune nâhâlen torokatjetâ orowâk mepaeheknom.”

Yawu sâp ekuop. ¹³ Otmu âlâmâ yuwu sâop.

“Nâje Anitâhâlen biwinaje kepeiman.”

Otmu âlâmâ yuwu sâop.

“Lohimbije Anitâhâlen biwiyenaje kepeimai yâk yekmâ nine nan baralipne sâwuap. Otmu nâmâ yâk yengât kunyenje sâp katnekmu ya galemयोगomune orowâk mansain.”

Yawu sâop.

¹⁴ Otmu lohimbi nenjeâmâ hânân yuân mansain yakât otmâ Anitâje ikje nanje bulâje Yesu himbimâmbâ hângângumu ge lohimbi nengât toсахât otmâ muop. Otmu Anitâje mumuambâ mem yahalop yan Satan Mumuhât Ambonje ya mem ge kalop. ¹⁵ Yawu gârâmâ nenâmâ mumuhât pat otmâ mansain nângâm gorâ kakjan manmâ gawin. Otmu yawuâk torokatmâ ki mannehât Yesuje manman kârikjahât mâtâp mem teteningiop. ¹⁶ Otmu Anitâje anelolipje yengât nângâm Yesu ki hângânguop. Yâhâmâ nengât sâp yâk hângângumu giop. Otmu tâmbânenje Awarahamje Anitâhâlen biwinaje kepeim manop nengu yawuâk kepeim manbin. Yakât otmâ tihitnenje othe sâp giop. ¹⁷ Otmu Anitâje wawaenenekmâ tosanenje pilâningiwe sâp âi sâp wanop. Âi sâp wanop ya mem ârândânj olâkgât himbimâmbâ ge lok otmâ manop. Otmu sâp yan lohimbi nengât biwi nângân nângânnenje ya

mem manop. ¹⁸ Otmu nenje lohotje otnehât Satanje perâkne topnje topnje kâitnongomap yawuâk angoân yâk kâitguop. Kâitgumu ki lohotje otmu pilâm ba ariop. Yawu gârâmâ nenje lohotje otnehât Satanje kâitnongomap yan Yesuje mâmânje otningimu yâkât wâtjan kinnunje mem ge katnenekbe sâm pâpugumap.

3

Yesuje Mosehât kunje tatmap.

¹ Bukulipne, yuwu sâmunen nângâjet. Anitânje nanje Yesu hângângumu hânân yu giop. Otmu Anitânje mem dâinenekmu Yesuhâlen biwi nângân nângânnenjanje kepeim konohâk otmâ mansain. Yakât otmâ yâkne mâtâp mem kulet sâningim âwânje Anitâhâlen âwurem yâhâ tatmâ nengât sâm âwânje ulitgumap. ² Otmu Mosenje Isirae lohimbî yengât galem pato man sâm Anitânje âi wanop. Âi wanop ya biwinjanje mem tuhum manmâ gaop. Yakât dopjeâk Yesuje nengât kunnenne otmâ manbuapgât Anitânje âi sâm wanop ya tem lâuwangim manop. ³ Yawu gârâmâ Mose otmu Yesu yetgât topyetteje ikjiâk ikjiâk tap yakât nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmunen nângâjet. Lok âlânje emet pato ikjiâk tuhumu bukulipjanje ekjetâ âlepne nandoroje otmu yâkât nângâjetâ yahatmu mepaemai. Yakât dopjeâk Yesuhât komolipje, emelâk Mose otmu tâmbâlipnenne manmâ gawi, otmu âun nen yu mansain, otmu hâmbâi lohimbî tetem mannomai nen kerek ikjak menenekmâ kunnenne tatbuap. Yawu tatmu nenje yâkât nângâmunje yahatmu mepaem yâhâmbisâin. ⁴ Yawu gârâmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Emet yanje ikjak in ki gam yâhâ kinmap. Nenje kât, nak me senje âlâlâ yanje mem emet tuhumain. Dop yawuâk Anitânje yu ya topnje topnje kalop. Nenje ya ekmâ yanâmâ Anitâhât bât tosa sâm ekmâ nângâmain. ⁵ Otmu Mose yâhâmâ Anitâhât den lâum hoj bawanjim manop. Hoj bawanjim manmâ yu me ya gâmâlâk tetewuap yakât sâm tetem Isirae lohimbî ekyongom manop. ⁶ Yâhâ Yesu Anitâhât nanjanje nen hârok nengât kunnenne tatmâ tihitnenje otmap. Otmu yâkjak Mosehât gurâ kunje tatmap. Otmu Anitânje Yesuhât pat kuningiop ya mene sâm Yesuhâlen biwinenjanje kepeim mannom otmuâmâ pat yakât bulânje ningimu mem Yesu orop tatmâ yâhâmbisâin.

Tâmbâlipnenjanje manman sânduhân ki yâhâwi.

⁷ Yawuhât Anitânje Wâtgât mâmânjahât Heak hângângumu ge lok âlâ ekumu den yuwu kulemuop.

⁸⁻¹¹ “Angoân yambu 40 yakât biwinjan, tâmbâlipyenjanje lok ki manmaiângen ari manmâ kunyenje kârikne otmu nâhât den kum manbi. Yawu otjetâ yâk yengât senyenje hâreahâkgât kulem topnje topnje memune ekbi. Kulem yawu memune ekmâ nâhât tope nângâwi yamâ biwiyenjanje pâlâmne otmu manbi. Otmu nâhât den ya nângâm bet pilâm iliwetmâ manmâ gawi. Tâmbâlipyenjanje manman sânduhân ari mannomaihât nângâm, nâje Awarahamgât pat kuwangiwan. Yamâ nâje den ekyongowan ya ki lâuwi. Yakât otmâ kuk otyingim tâmbâlipyenjanje nâhâlen torokatmâ manman sânduhân ki mannomaihât sâm hâreyingiwani. Yawu otyingimune hâhiwin kakjan manminiwi. Yene sâp yiwerenje yuâmâ yakât nângâm nâhât den tem lâunihim biwiyenje ki pâlâmne otmu mannomai. Yawu mannomai otmuâmâ nâhâlen torokatmâ manman sânduhân mannomai.” Yawu sâop.

¹² Bukulipne, yeŋe den yu sâlikum topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomai. Yen yawuâk biwiyenŋe orotok sâmu yan manman amboŋe Anitâ ya pilâŋetâ biwiyenŋe bâlemapgât yen galemahom mannomai. ¹³ Otmu biwiyenŋe pâlâmŋe otmapgât orotmemeyenŋe bâleŋe bet pilâm Anitâhât den tem lâum haonmâ ârândânŋe bukulipyenŋe orop mem hewewenŋe tuhuakmâ tânahom mannomai. ¹⁴ Yeŋe biwiyenŋe Kiristohâlen katŋetâ kârikŋeâk kinmâ gaop yawuâk kinmu manmâ yâhânomai. Yawu manŋetâ yanâmâ Kiristoŋe manman kârikŋan mem katyekmu yâk orop tatmâ yâhâmbisâi. ¹⁵ Bukulipyenŋe orop mem hewewenŋe tuhuakmâ Anitâŋe den sâmu kulempuop ya nâŋgâm mem mete tuhunomai. Den ya yawu tap.

“Tâmbâlipyenŋe lok ki manmaiângen ari manmâ kunyenŋe kârikŋe otmâ nâhât den kum manbi. Yawu otmâ biwiyenŋe pâlâmŋe otmu manbi. Yakât otmâ tâmbâlipyenŋe manman sânduhân ki mannomaihât sâm hâreyiŋgiwan. Yeŋe yakât nâŋgâm nâhât den tem lâunihim biwiyenŋe ki pâlâmŋe otmu mannomai.”

Den kulempuop ya yawu tap.

¹⁶ Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lohimbi girawuyenŋe Anitâhât den nâŋgâwi yamâ biwiyenŋe pâlâmŋe otmu manbi? Yamâ Isirae lohimbi Mosenŋe aŋgoân dâiyekmu Aihita hân pilâm lok ki manmaiângen ari manbi ya. ¹⁷⁻¹⁸ Otmu Anitâŋe lohimbi girawuya yeŋgât yuwu sâm hâreyiŋgiop?

“Nâŋe kuk otyiŋgimu nâhâlen ki torokatmâ manman sânduhân mannomai.”

Yawu sâm hâreyiŋgiop yamâ lohimbi girawuya yeŋgât sâop? Yamâ yuwuhât sâop. Tâmbâlipnenŋe lok ki manmaiângen ari manŋetâ yambu 40 pesuk sâop. Lok ki manmaiângen manbi yan Anitâhât den nâŋgâŋetâ gemu bet pilâwi yakât tosaŋe meyekmu hiliwahom hâmeyeŋe gulip olop. ¹⁹ Yakât topŋe yamâ yuwu nanŋain. Nengât tâmbâlipnenŋe Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe ki kepeim manbi. Topŋe yakât otmâ Anitâŋe kuk otyiŋgimu manman sânduhân ki manmâ gawi. Yawu gârâmâ yeŋe tâmbâlipnenŋe otbi yawuâk otmaihât biwiyenŋe galemahom heŋgeŋgum manmâ yâhânomai.

4

Anitâŋe mem manman sânduhân katnenekbuapgât mâtâp tap.

¹ Anitâŋe biwinenŋe mem huruŋ pilâmu sânduhânâk manmâ yâhânom yakât sâm kalop. Yakât otmâ Anitâ nenekmu ki ârândânŋe otmapgât biwinenŋe galemahom denŋe biwinenŋan katmâ tinâk lâum manmâ yâhânom. ² Emelâhâmâ tâmbâlipnenŋe Anitâhât den pat âleŋe ya nâŋgâwi yamâ yâkâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe ki kepeim manbi. Yakât otmâ yâkŋe tatmap yan ki mem dâiyekmu yâhâwi. Yan ki yâhâwi yamâ biwiyenŋe ki huruŋ sâmu tatmâ yâhâwi. Nen gurâ yawuâk Anitâhât den pat âleŋe ya nâŋgâwin. Yawu gârâmâ tâmbâlipnenŋe otŋetâ bâleop yawu otmaingât biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe Anitâhâlenâk kepeim launŋe lâuwangim mannom. ³⁻⁴ Yawu gârâmâ nenâmâ yâkâlenâk biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe kepeim mansain. Yawu manmâ yâhâmunŋe biwinenŋe sânduk sâwuap. Yâhâ tâmbâlipnenŋemâ yawu ki otbi. Yakât otmâ Anitâŋe den sâm hâreyiŋgiop ya yawu tap.

“Nâŋe den ekyongowan ya ki lâuwi. Yakât otmâ nâhâlen torokatmâ manman sânduhân ki mannomaihât sâm hâreyiŋgiwan.”

Anitâñe in tatmâ nâñgâmap yakât topñe teteâkgât lok âlâñe den yuwu kulemgup.

“Anitâñe hân himbim kândikyotgom âliwahap topñe topñe katmâ arimu hilâm nombolân konok pesuk sâop. Yakât kakñanâmâ in tatmâ nâñgâop.”

Otmu manman sânduhân orowâk tatmâ nâñgâne sâmap yakât Anitâñe tâmbâlipnenñe dâiyehop. Dâiyekmuâmâ denñe nâñgâñetâ gemu betbangim yakât bulâñe ki mewî. ⁵ Yakât otmâ Anitâñe den yuwu sâop.

“Nâñe den ekyongowan ya ki lâuwî. Yakât otmâ nâhâlen torokatmâ manman sânduhân ki mannomaihât sâmap hâreyiñgiwan.”

Anitâñe yawu sâmap hâreyiñgiop. ⁶ Yâhâ tâmbâlipnenñe den pat âlepñe ya nâñgâñetâ gemu ki lâuwî. Yakât otmâmâ manman sânduhân ki yâhâwî. Yâhâ nengâlen gâtñe âlâ me âlâñe manman sânduhân yâhâ Anitâ orop manmâ yâhânomgât dop tap. Yawu gârâmâ nenñe yâkâlen biwî nâñgân nâñgânnenñe kepeim den pat âlepñe ya nâñgâmap lâum mannom yanâmâ hâmbâi Anitâñe dâinenekmâ mannom sânduhân katnenekmu manmâ yâhâmbisâin. ⁷ Yakât bulâñe menomgât mâtâp tap yakât topñe yuwu. Tâmbâlipnenñe manman sânduhân ki manbiñe hâhiwin kakñan manmâ gawî. Yâhâ yapâ torokatmâ lohimbî tetem gawîñe gurâ dop yawuâk manmâ gawî. Yâhâ tetem gañetâ lok gañetâ lok pato âlâ, kutñe Dawitî sâmap, yâk teteop. Yawu gârâmâ Anitâñe Dawitî den yuwu ekumu kulemgup.

“Yeñe sâp yiwerenñe yuâmâ nâhât den tem lâunihim biwiyenñe ki pâlâmñe otmu mannomai.”

Dawitîñe yawu sâmap ekyongop yamâ añgoân tâmbâlipnenñe kunyenñe kârikñe otmâ Anitâhât den kuwî dop yawuâk otbî.

⁸ Otmu embânân añgoân Anitâhât den kuwî yakât âlâ torokatmâ sâwe. Emelâk Mose muumu lok âlâ, kutñe Yosua, yâkñe Mosehât gewâkñan kinmâ tâmbâlipnenñe ya meyekmu hân âlâ, kutñe Kanan, yan ari manbî. Yâhâ Yosuañe manop sâp yanâk manman sânduhân manñet sâmap Anitâñe katyehop mâne yakât kakñan Dawitî manop sâp yan “manman sânduhân mannomai” ki sâmap ekyongombâp. ⁹⁻¹⁰ Yawu gârâmâ sâp yiwerenñe yu nenñe manman sânduhân manmâ yâhâmbisâingât dop tap. Otmu embânân Anitâñe hân himbim kândikyotgom âliwahap topñe topñe kalop yakât kakñan in tatmâ nâñgâop. Dop yawuâk nengu manmâ yâhâmunñe Anitâñe sâop ya bulâñe tetemu yâkâlen torokatmunñe ikñe orop tatmâ nâñgânom. ¹¹ Yakât nâñgâmap yâkâlen biwinenñe tiñâk kepeim manmâ yâhânom. Yawu otmunñe manman sânduhân katnenekmu ikñe orop tatmâ yâhâmbisâin.

Anitâhât denñe nâñgâmunñe biwinenñan hâumu topnenñe mem tetemap.

¹²⁻¹³ Bukulipne, Anitâñe sâmap den kulemguwî ya wonân dop sâwe. Nehemân hâum kinmâ sâwe. Nehemñe lok kambiamñan memap yakât dopñeâk Anitâhât denñe nâñgâmunñe biwinenñan hâum topnenñe mem tetemap. Otmu ikñe senñan misiñguraknomgât dop âlâ ki tap. Nenñe tetekñan kinmunñe biwî nâñgân nâñgânnenñe kerek ekmâ nâñgâmap. Ya ekmâ nâñgâmap biwinenñahât topñe sâmap tetewuap yakât biwî nâñgân nâñgânnenñe galemguakmâ denñe lâum mannom.

Yesuñe nengât sâmap Anitâ ulitgumap.

¹⁴⁻¹⁵ Otmu nen Satanñe mem lohotñe tuhunenekbe sâmap nengâlen âi memap. Yâhâ Yesuñe hânân ge manmâ gaop yan Satanñe yawuâk yâk mem lohotñe tuhuwe sâmap nep miop. Yawu otmu ki otmâ tâpikuop. Yâkñe kârikñe

manmâ Satan mem ge kalop. Yawu gârâmâ nenŋe Kutdânennŋe Yesu, Anitâ nanŋahât denŋe lâum mannom. Yawu otmâ manmunŋe yâkŋe Anitâ orop tatmâ âwâŋaŋe tepŋe nâŋgâningim umam sâningiâkgât ulitgumap. ¹⁶ Yawu gârâmâ Satanŋe mem ge katnenekbe sâm otbuawân lohotŋe otmaingât Anitâ ulitgumunŋe mâmâŋe otningiwuap. Yâhâ otmunŋe bâlewuap otmuâmâ ya sâm tetem ekum yâkâlen biwinennŋaŋe kepeimunŋe kaok nâŋgâningim tosanenŋe pilâningiwuap.

5

Anitâŋe tosayeŋe pilâyŋgiâkgât hotom uwaŋgiminiwi.

¹ Bukulipne, hotom uminiwi yengât kunŋe manop yâkât topŋe ekyongomune nâŋgâŋet. Anitâŋe ikŋe nâŋgân nâŋgânŋe biwinennŋan katmu lok âlâ nenŋe hohetnennŋambâ mem tetewin. Mem tetemunŋe Anitâŋe tosanenŋe pilâningiâkgât lok yaŋe yâkât senŋan kinmâ hotom uminiop. ² Otmu lok ya orowâk Satanŋe perâkŋe topŋe topŋe kâitnongomu otmunŋe bâlem gaop. Yakât otmâmâ nenŋe Anitâhât den ya lâum hâum pâpguwin yan yâkŋe tepŋe nâŋgâningim lohotŋan otningiminiop. ³ Yawu gârâmâ ikŋe orotmeme bâleŋe otmu nengât orotmemenenŋe bâleŋe yakât tosa Anitâŋe pilâningiâkgât hotom uwaŋgim manmâ gaop. ⁴ Yâhâ ikŋe nâŋgân nâŋgânân âi ya ki miop. Anitâŋe topŋe katmâ lok âlâ, kutŋe Aron, yaŋe hotom uyiŋgimu tosayeŋe pilâyŋgiâkgât âi ya sâm waŋop. Topŋe kalop yapâek manmâ gawi yamâ hotom u u lok ya Anitâŋe ikŋahâk mem sâlipyongom âi ya yiŋgim gaop.

Yesuŋe nen sâreŋenekmâ muop.

⁵ Otmu yawuâk Kiristoŋe ikŋe engatŋeâk ki watmâ olop. Anitâŋe âi ya sâm waŋmâ hâŋgângumu giop. Yâhâ emelâk ki giop yan Anitâŋe den yuwu sâm keuop ya lok âlâŋe kulemuop. Den ya yuwu tap.

“Gâmâ nanne ombe bisine. Yawu gârâmâ yiwerenŋe yu yakât topŋe sâm teterâ lohimbi kerekŋe ya ekâm nâŋgâŋet sâm yakât katgeksan.” Yawu sâop.

⁶ Yawu gârâmâ Anitâŋe den âlâ yuwu sâm nanŋe ekuop ya lok yaŋe kulemuop.

“Anŋoân lok âlâ, kutŋe Melekiserek sâm, yâkŋe lohimbi yengât tosayenahât sâm hotom unihiwuapgât âi sâm waŋmune mem gaop. Yawu gârâmâ gâŋe âi ya mem torokat sâm gihimune tuhummâ yâhâwuat.” Yawu sâm nanŋe ekuop.

⁷ Yawu otmâmâ Yesuŋe huruŋ huruŋ manmâ âwâŋahât tem lâuwâŋgim âi ya tuhummâ manop. Otmu âwâŋaŋe mumuhât mâtâwâmbâ membuapgât dop tatbaŋgiop ya nâŋgâop. Yâkŋe ya nâŋgâm yâkâlen biwiŋaŋe kepeim yapâ menekbuap nâŋgâm isem ulitguop. Otmu âwâŋahâlen biwiŋaŋe kepeim manop yakât otmâ nâŋgâwâŋgim mumunŋambâ mem yahalop. ⁸ Yâhâ Yesuŋe yuwu sâm ki ulitguop. “Nâmâ gâhât nange bulâŋe mansan. Yakât otmâ umatŋe âlâlâ nâhâlen tetenihiwuap yamâ sârâ biatbuap,” yawu sâm ki ulitguop. Yawu gârâmâ sâtgum manmâ âwâŋaŋe âi sâm waŋop ya lâum lohotŋe ki olop. ⁹ Yawu otmâ âi ya biwiŋaŋe tinâk mem manmu âwâŋaŋe ekmu ârândâŋ olop. Yakât otmâ yâkâlen biwinennŋaŋe kepeim tem lâuwâŋgim manmunŋe manman kârikŋan katnenekbuapgât mâtâp teteop. ¹⁰ Anitâŋe emelâk Melekiserek âi sâm waŋmu mem manop. Âi yawuâk ikŋe nanŋe tâŋ tâŋ ya waŋmu mem yâhâwuat.

Nenjeâmâ lepat nângân nângânân ki watmâ mannôm.

¹¹ Bukulipne, yuwu sâmunê nângâñet. Nâñe Yesuhât topñe ya kerehâk sâmkusânâmâ ekyongowe sâmk oan. Yamâ nângân nângânyenje umatñe oap yakât otmâ ihilâk ekyongomune nângâñetâ ki keterakbuap. ¹² Yâhâ den yan yuâmâ emelâk ekyongowin yamâ yenje nângâm henjenjuwi mâne sâp yiwereñe yu bukulipyenje kâsikum yinjingimbâi.

Yamâ yenje Yesuhât topñe nângâm pâpñuwi yakât nângâmune bâleap. Yakât otmâmâ lok âlâñe yâhâñe den kâsikum yinjiwuapgât dopñe tap. Yengât topyenjeâmâ yuwu. Yengât nângân nângân yamâ lepat nângân nângân. Lohimbi papato yengât nângân nângân yawuya nângâwi mâne den yan yukât topñe âlepñe nângâm metembâi.

Yawu gârâmâ topyenje teteâkgât den âlâen hâum sâmunê nângâñet. Leparâmâ sot nem âkâm yinjingimunñe nemai. Yâhâ sot kândâkdâek ki nemai. Yenje Yesuhât komolân torokatbi yamâ ñaña ya yengât dop oai. Yamâ girawu otmâmâ lepatñe nem âkâm yinjingimunñe nemai yawuâk nemai. Yakât yenje topñe girawu otmâmâ Yesuhât topñe ya topñambâek ki nângâm henjenjuwai? Yenje sot kândâkdâek nemai mâneâmâ Yesuhât topñe ya nângâm henjenjumbâi. ¹³ Yamâ yenje lepalân manmâ orotmeme kinjoñ me orotmeme âlepñe yâhâp yâhâp ya ekmâmâ mem kiwilim topñe nângânomaihât dop ki tap. Yamâ otmâ tâpikguai.

¹⁴ Otmu torokatmâ den âlâen hâum sâwe. Lepat yamâ gâmâlâk papato otñetâ sot kândâkdâek yinjingimunñe nemai. Dop yawuâk lohimbi nombotñaje nângân nângânyenje keterakmu Yesuhât topñe ya ekmâ nângâm denñe lâum manmâ gainje orotmeme âlepñe me bâleñe ya ekmâ kiwilim mansai. Lohimbi yawuya yengât nângân nângânyenje me manmanyenje ya ekmâ nângâmune âlepñe nanñe otmâp.

6

Anitâñe nenekmâ ârândânñe olâkgât biwinenñe yâkâlen katmâ mannôm.

¹ Yakât otmâ den yan yâhâñe ki ekyongowe. Anitâ nenekmu ârândânñe olâkgât nenñe orotmemenenñe kinjoñ otbin ya bet pilâm sâmk tetemâmâ yâkâlen biwi nângân nângânennenñe katbin. Otmuâmâ yakât topñe yâhâñe ki ekyongowe. ² Otmu âlâmâ yuwu. Toen mem katnenekbi yakât topñe ki sâmk ekyongowe. Me nenñe kunyenjan mem kuratgum mem kârikñe tuhuyekbin, me mumuñambâ yahatnom, me sâp patoen biwi nângân nângânennenñahât topñe ekmâ ikñiâk ikñiâk matñe ningiwuap yakât topñe gurâ yâhâñe ki sâmk ekyongowe. Emelâk nângâm metembâihât. ³ Otmu Anitâñe biwiyenje mem kusânâmâ mâmâñe otnihimu yakât den âlâ âñe torokatmâ ekyongowehât nanjan. Yâhâ yiwereñe yuâmâ den umatñe tap yakât sâmunê nângâñet.

⁴⁻⁵ Lohimbi nombotñaje Kiristohât den pat âlepñe nângâwi yan yakât topñe nângâm henjenjum biwiyenje yâkâlen katñetâmâ himbingât pat kuyinjingimu mansai. Yawu otmâ Anitâñe Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge biwiyenjan tatmâ mâmâñe otyinjingimâp. ⁶ Yawu gârâmâ yakât kakñan Kiristohât hâkâñ otmâ betgum manñetâ biwiyenje pâlâmñe otbuap. Otmu Anitâ nanñaje nengât sâmk muop yakât nângâñetâ tâñât otbuap. Yawu nângâm manmâ yâhânomaiñe Parisaio Sarukaio yâkñe sâñetâ Yesu mem howanân kum kânângâwi yâk yengât dop otmâ yakât matñe bâleñe menomai.

Nângân nângân yawuya nângâm manmâ yâhânômai yakât otmâ biwi nângân nângânyeje yâkâlen yâhâpne katnomaihât dop âlâ ki tap.

⁷ Yakât nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmunen nângânet. Hân ambolipnaje nep kâmetmâ pilânetâ iop. Imu yan gelâk gemu hân tonje orop yapâ gâtņaje hunsambe teteop. Otmu yapâ sot hâwurum um nem âlepņan manmâ gawi. Yakât dopņeâk lohimbî nombotņaje Anitâhât den ya nângâm biwiyeņan katmâ yâkât wâtņan kinņetâ yâkņe mâmâņe otyingimu orotmeme âlepņeâk otmai. ⁸ Yâhâ âlâ torokatmâ sâwe. Nep ya kâmetmâ pilânetâ imu yan hewukņaje lâum kurihimu languop yamâ orok sâop. Yakât dopņeâk lohimbî nombotņaje angoân biwiyeņe Kiristohâlen katmai. Yakât kakņan Anitâhât den ya nângânetâ tâņât otmu pilânetâ yâk yengâlen bulâņe âlepņe ki tetemap. Yâhâmâ orotmemeyeņe âlepņe ya pilâm orotmeme bâleņe otmâ manmai. Yawu otņetâ Anitâņe nângâmu bâlemu hâhiwin kakņan mannomai sâm hemgât pat kuyingimu manmai.

⁹⁻¹⁰ Bukulipne, yuwu sâmunen nângânet. Yeņe ki otmâ tâpikgum hiliwahonômai. Yawu gârâmâ Kiristohâlen biwiyeņaje kepeim manņet sâm biwinaje hikum mansan. Yenâmâ Anitâhât tem lâum buku konok orangim manmâ gai. Yawu oai yamâ Anitâņe yekmu ârândâņ oap. Yakât otmâmâ yengât nângâm biwiņe pâlâmņe ki otmâ pilâyekbuap. Biwiyeņe Kiristohâlen katbi yakât otmâ biwiyeņe orotok sâmapgât Anitâņe mâmâņe otyingiuap. ¹¹ Yawu gârâmâ yeņe biwiyeņe Yesuhâlen ikņiâk ikņiâk katmâ denņe lâum orotmeme âlepņe otmâ manmâ gai. Yakât otmâ yawuâk torokatmâ manmâ yâhânetgât nanņan. Yâkâlen biwiyeņaje kepeim manmâ yâhânômai yanâmâ Anitâņe manman kârikņahât pat kuyingimu tap yakât bulâņe yingimu menomai. ¹² Yawu gârâmâ manman kârikņahât pat yakât bulâņe menom sâm biwiyeņe ki orotok sâmu mannomaihât nanņan.

Yesuņe kulet sâm mâtâp tiripnongop ya tâņ tâņâk watnom.

¹³ Biwiyeņe orotok sâmapgât yuwu sâmunen nângânet. Awoņnenņe Anitâ yâhâmâ tonņe âlâ. Lok me wuân me wuânņe Anitâhât kunņe manbuapgât dop bia. Yawuhât emelâk embâņan Anitâņe tâmbânēņe, kutņe Awaraham, yâkât nângâwawņim pat kuwanņiop sâp yan Anitâņe ikņe kutņe ahonakmâ den ya sâm kârikņe tuhūm yuwu ekuop.

¹⁴ “Gâhât biwihambâ kâu pato kândâkdâņe hurundūņ sânomai.” Yawu sâop.

¹⁵ Awarahamņe den ya nângâm biwi yâhâp ki otmâ manop yakât bulâņe miop. Otmu den sâop yakât bulâņe yamâ nen yiwereņe tetem mansain yu. ¹⁶ Anitâņe ikņe kutņe ahonahop yakât tonņe nângânetâ keterahâkgât yuwu sâmunen nângânet. Nenņe “Wuân me wuân otnom” sâmain yan bukulipnenņe nengât “lok paha” sâmai hât yuwu sâmain. “Anitâhât senņan wuân me wuân otnom, yawu sâmunņeâmâ kârikņe otmap.” Yawu sâmain. Yawu sâmain yamâ yakât bulâņe ki otmain yanâmâ Anitâņe yakât matņe umatņe ningiwuap nângâmain.

¹⁷ Yawu gârâmâ Anitâhât komolân gâtņe âlâ me âlâņe den sâm kalop ya nângânetâ bonņe olâkgât nângâm ikņe kutņe ahonakmâ den ya sâm kârikņe tuhuop. ¹⁸ Otmu Anitâņe den perâkņe sâm kâitnongowuapgât dop âlâ ki tap. Me biwi yâhâp otbuapgât dop gurâ ki tap. Yawuhât yâkâlen biwinenņaje kepeim manmunņe tihitnenņe otmâ himbimgât pat kuniņgiop yakât bulâņe ya bulâņanâk ningimu menom yakât ki gorâningimap. ¹⁹⁻²⁰ Yesu Âwâņaje tihitnenņe otmâ manman kârikņan katnenekmu mannomgât yâkâlen arimu

orowâk tatmawot. Orowâk tatmutâ emelâk Melekiserekne Anitâne lohimbi yengât tosayene pilâyinigiâkgât sâam ulitguop dop yawuâk Yesune nengât sâam Âwâne ulitgumap. Yakât nângâm yan engat yâhâp ki otmain. Bulâjanâk himbingât pat kuningiop yakât bulâne menom sâam biwinennahe hikuakmâ manmâ yâhânom.

7

Melekiserek yâkât topne

¹ Lok âlâ, kutne Melekiserek sâam, yâkât topne sâam tetemune nângânet. Melekiserek yâhâmâ kapi âlâ, kutne Salem, yapâ gâtne. Yâhâ lohimbine yu ya Anitâhât pat kuwanngiwi ya mem Melekiserek wanbi. Kândikum emelâk kapam tetemu Awarahamne ikne kapam loklipne dâiyekmu ari kapi nombotne hawangum tatbi yakât ambolipne yongom itit kiom bâlene tuhuyekmâ yâk yengât nonin bulimakao, lama, senne âlâlâ topne topne ya meyingiwi. Meyingim purik sâam âwuremu Melekiserek orop mâtâwân enakmâ parahuakmâ Melekiserekne herone otbângim yuwu sâam ekuop. “Anitâ kunnenne tatmapne mâmâne otgihimu lohimbi yengât kunyene manbuat.” Yawu sâam ekuop. ² Yawu sâam ekumu Awarahamne senne âlâlâ meyingiwi ya nombotne mem hionmâ yakât sâsângambâ konok mem Anitâhât pat kuwanngim Melekiserek wanop.

Otmu kut Melekiserek yakât topne yuwu tap, “Manman âilonngo lonngo amboje,” yawu. Otmu kapi kutne, yamâ Salem, yakât topne yuwu tap, “Biwi sânduk amboje,” yawu. ³ Yâhâ Melekiserek ikne hep torehenlipne yengât kutne ki tap. Otmu sâp girawuyaen teteop me muop yakât topne gurâ yawuâk ki nanngain. Yakât dopneâk Anitâhât nanne Yesu embângâmbâek tatmâ gaop. Otmu yawuâk tatmâ yâhâwuap. Yakât otmâ dopyetne konohâk oap. Nângâmune yawu oap.

⁴ Melekiserek yamâ lok tângât bia. Awaraham yamâ Isirae nengât tâmbâhât lok kutdâ manop. Yâhâ kasalipne yongom senne âlâlâyene meyingimâmâ nombotne mem hionmâ yakât sâsângambâ konok mem Melekiserek wanop. Yawu gârâmâ yuwu sânom. Bulâjanâk Melekiserekne Awarahamgât kunne manop. ⁵ Yawu gârâmâ yakât kaknan Awarahamgât hâkune lok âlâ manop, kutne Lewi sâam, yâkât komolân gâtnehe Anitâhât hotom um manbi. Yâk yengât sâam Mosenje girem den yuwu kulemguo.

“Lewi senne hotom um manmâ yâhânomai. Otmu Isirae lohimbi nombotnehe yu me ya yene sâsângambâ konok mem Lewi sen yinginomai.” Yawu sâam kulemguo.

⁶ Yâhâ Melekiserek yamâ Awarahamgât komolân gâtne bia. Yakât otmâmâ Awarahamne senne âlâlâ mem Melekiserek wanmu yâkne yuwu sâam ekuop. “Anitâne mâmâne otgihimu kunyene manbuat.” Yawu sâam ekuop. ⁷ Yakât otmâ topyetne girawu nângânom? Âlâne kunne manop? Melekiserek yâkne me, me Awaraham yâkne? Yakât yuwu sâwe. Awarahamne Anitâhât pat kuwanngiop ya mem Melekiserek wanop. Yakât otmâmâ Melekiserekne Awarahamgât kunne manop. Nângâmune yawu oap.

⁸ Otmu torokatmâ yuwu sâwe. Senne âlâlâ yu me ya yene sâsângambâ kâsikum konok mem Lewi sen yingiminiwi. Otmu Lewi sen mum gawi ya yengât topyene yamâ kulemguwî. Yâhâ Melekiserek yâkât topneâmâ ki kulemguwî. Topne yakât otmâ Melekiserekne hotom uminiwi ya yengât

kunyeje manop. Nângâmune yawu oap. ⁹⁻¹⁰ Otmu Lewi sen manbi ya gurâ ki tetenjetâek Awaraham Lewihât hâkuje yâkne Melekiserek senje âlâlâ ya waņop. Yawu gârâmâ Lewi sen yâkne Awaraham yâkâlebâ tetem torokatmâ gawi yâkneâmâ yawuâk waņbi.

Bulâje ki teteop yakât otmâmâ Anitâje Lewi sen yamâ mem ge katyehop.

¹¹ Lewi sen yengâlebâ lok kunje âlâ, kutje Aron, Mose imiņe. Otmuâmâ Anitâje âiyenjahât topņe ya sâm tetem Mose ekumu kulenguop den ya lâum hotom um manmâ gawi. Hotom um manmâ gawi yapâ manman kârikjahât bulâje ki teteop. Ki tetemu Anitâje Lewi sen yengât nângâmu kakņe olop. Nângâmu kakņe otmu lok topņe âlâ, ikņe nanņe Yesu hângângumu ge manman kârikjahât mâtâp mem teteningiop. ¹² Otmu Lewi senje hotom u uhâk mâtâp watminiwi ya pesuk sâek sâm yâkneâmâ emelâk angoân Anitâje Melekiserek âi sâm waņop ya torokatmâ tuhuop. Tuhum pesuk pilâm manman kârikjahât pat yakât bulâje mem teteningiop. ¹³⁻¹⁴ Yawu gârâmâ kutdânenņe Yesu yâhâmâ Yura sen yapâ gâtņe. Yawu gârâmâ Mosenņe Yura sen yengât hotom um mannomai sâm ki ekyongop. Yakât otmâ Yura amboņe âlâne hotom ki uop, bia kârikņe.

¹⁵⁻¹⁶ Yâhâ, Yesuņeâmâ gem Melekiserek yâkât âi ya torokatmâ mem manop yakât nâņe yuwu nanņan. Anitâje Lewi sen yâk yengât orotmemeyenņe yakât nângâmu tâņât otmu waņak benņe nanņe hângângumu ge nengât sâm muop. Mumunambâ yahatmâ Âwâņe Anitâhâlen yâhâmu tawot. Tatmâ nengât sâm ulitgumap. ¹⁷ Yakât Anitâje nanņe ekumu lok yaņe den kulenguop ya yuwu tap.

“Angoân lok âlâ, kutje Melekiserek sâm, yâkne lohimbi yengât tosayenjahât sâm hotom unihiwuapgât âi sâm waņmune mem gaop. Yawu gârâmâ âi ya sâm gihimune gâņe torokatmâ tuhum yâhâwuat.” Yawu sâop.

¹⁸⁻¹⁹ Otmu yuwuhât sâop. Emelâhâmâ Lewi senje topņe katmâ Mosenņe den kulenguop ya lâum hotom um orotmeme topņe topņe otmâ manmâ gawi. Yamâ benņe yâk yengâlen bulâje âlâ ki teteop. Otmu yaņe tânnongowuapgât dop âlâ ki teteop. Yakât otmâ Anitâje nângâmu ki ârandân otmu nanņe Yesuņe mâtâp âiņe meningiâkgât hângângumu giop. Gem âi sâm waņop ya tuhum pesuk pilâm âwâņahâlen âwurem yâhâmu orowâk tawot. Yakât otmâ nenņe biwinenņe hewewen otmu Anitâ orop den alahunomgât mâtâp teteningiop. Yakât nângâm yâkâlen biwinenņe kepeim manmâ yâhânom. Yâhâ Yesuņe mâtâp âiņe mem teteningiop yakât topņe ikņiâk tap yakât torokatmâ âlâ sâwe.

²⁰⁻²¹ Angoân Lewi senje topņe katmâ hotom une sâm âi ya mewi sâp yan Anitâje yâk yengât den âlâ ki hikuop. Âi ya in topņe katmâ mewi. Yâhâ Anitâje ikņahâk den hikum nanņe âi sâm waņop. Anitâje den hikum nanņe ekuop ya lok yaņe yuwu.

“Anitâje den yuwu sâm hikumu ya kârikņe olop. Âi ya sâm gihimune gâņe torokatmâ tuhum yâhâwuat.” Yawu kulenguop.

²² Otmu kândikum Mosenņe Lewi sen âi sâm yingimu mem gawi ya pesuk sâop. Yâhâ Yesuņe Anitâhât senņan âi ya memap yamâ ki pesuk sâwuap. Yakât bulâje tetewuapgât nângâm engat yâhâp ki otmain.

²³ Otmu âlâ sâwe. Lewi senâmbâ gâtņe lok dondâņe âi ya mem mum gawi. Mum gaņetâ yâk yengât tepyene kâlehengâtņe nep ya torokatmâ mem gawi. Otmu ya yawuâk âi mem waņak mum gawi. ²⁴ Yâhâ Yesuņeâmâ mumu

ki pesuk sâop. Yesu yamâ mum yahalop. Yahalop gârâmâ yâhâpne ki mum-buap. Otmu âi miop ya yawuâk mem yâhâmbisâp. Yakât otmâ yâkne Lewi sen kerek yengât kunyeje tatmap. ²⁵ Yakât otmâ Anitâje umam sâningiâkgât nenne biwinenne yâkâlen kepeim manmâ yâhâmunjeâmâ Yesu je tihitnenne otmâ âwâje ulitgum yâhâwuap. Yanâmâ âwâjane nen den âiân katnenek-buapgât dop ki otbuap.

²⁶ Yesu je konok sâre nenekbuapgât dop. Yâkât topne iknjâk tap. Yâhâmâ uwawapne bia manmâ tosa âlâ ki olop. Yawuhât âwâje Anitâje mumunjambâ mem yahalop. Mumunjambâ yahatmâ himbimân yâhâmu orowâk tawot.

²⁷ Otmu torokatmâ sâwe. Lewi senne, angoânâmâ yeje tosayeje Anitâje pilâyngiâkgât hotom uminiwi. Otmu yakât kakjanâmâ Anitâje lohimbî yengât tosa pilâyngiâkgât nângâm hotom uminiwi. Yâhâ Yesu je dop yawuya ki olop. Yâhâmâ tosa bia manmâ gam muop. Otmu yamâ ikjahât otmâ ya ki olop. Yakât bulâjeâmâ yuwu teteop. Nengât tosa ya âwâjane pilâningiâk sâm iknjak nengât sâm mumu ârândâj olop. Yawu gârâmâ nengât sâm yâhâpne mumbuapgât mâtâp âlâ ki tetewuap. ²⁸ Otmu yakât den pâje tâlâwâk âlâ sâmune nângânet. Angoânâmâ Moseje âi yakât topne kulemgum kalop ya watmâ Lewi sen âi ya sâm yingimu mewî. Yâhâ lok biwi nângân nângânnenne yamâ bâleje, nen hârokne otmâ tâpikgum tosa mem gamain. Yâhâ Moseje âi sâm yingimu mem manmâ gawi yakât kakjanâmâ Anitâje ikne nanne âi sâm wajmu miop. Yâhâ Anitâ nanjahât topneâmâ iknjâk tap. Yâkne âi ya mem târârâhâk manmâ gam muop. Otmu mumunjambâ yahatmâ himbimân yâhâmu âwâje orop tawot. Yakât otmâ âi miop yakât bulâje tetewuapgât nângâm engat yâhâp ki otmain.

8

Anitâje den hângje pilâm yan âije ya mem kârikje tuhuop.

¹ Otmu den kulemguan yukât topne yamâ yuwu tap. Nengât Kutdânenne yamâ Yesu. Nenne yâkât topne nângâm henjenguin. Yâhâmâ âwâje himbimân tatmap yâk orop dopyetne konohâk. ² Emelâk angoân tâmbâlipnenjeâmâ hotom u uhât selep tuhuwi yan Anitâje tosayeje pilâyngiâkgât hotom um gawi. Yâhâ sâp yiwereje yuâmâ Anitâ nanjane âwâje orop tatmâ âwâjane tosanenne pilâningiâk sâm ulitgumap.

³ Yâhâ Moseje den topne kulemgum kalop ya Lewi senne lâum Anitâje tosa pilâyngiâkgât lama me nâi me âlâlâ ya gâim katmâ hotom um gawi. Yâhâ Yesu jeâmâ lama me âlâlâ ya ekmu tâjât otmu ikne manmanne ki alitmâ kawenennan kinmu kunjetâ muop. ⁴ Mum yahatmâ himbimân yâhâmu âwâje orop tatmâ âi ya mem tatmap. Yâhâ hânân yuân Lewi senne Yura ambolipne yengât girem den watmâ Anitâje Yura lohimbî yengât tosa pilâyngiâkgât âi mem mansai. Yakât otmâ Anitâ nanjane torokatmâ nep membâpgât gewâk ki teteop.

⁵ Lewi senâmbâ gâtjane hotom u u emetjan yâhâm âi topne topne yan memai. Yâhâ yakât bulâjeâmâ himbimân Anitâ tatmawân tap. Otmu angoân emelâhâmâ Moseje hotom um yâhâminiwi yakât selep kunjet sâm topne kalop yanâmâ Anitâje yakât topneâmâ yuwu sâm tetem ekuop.

“Gâ emelâk Sinai pumjan yâhâ sâp kâlep manon yan himbimân nâhât kawine tap ya tiripgohomune ehon. Yakât otmâ ekyongorâ ya dop kum kunjet.” Yawu sâm ekuop.

6 Yawu gârâmâ Kutdânenne Yesu ikñak hîmbimân yâhâm nenne lohotne otmaingât âwâne Anitâ ulitgum tatmap. Yakât otmâ yâkne Lewi sen kerek yengât kunne tap. Otmu âlâ sâwe. Moseñe den sâm teteop yakât bulâne ki teteop. Yâhâ Anitâñe ikñe nanne hângângumu ge den eknongop yamâ bulâne teteop.

7 Yâhâ Mosehât girem den yakât bulâne âlepñeâk tetem gaop mâneâmâ Anitâ nannahâlen kulem bulâne teteop yu ki tetembâp. ⁸⁻⁹ Yawu gârâmâ Anitâñe Mose ekumu den kulemguop yamâ kerehâk ki lâuwî. Ki lâunjetâ Anitâñe nângâmu bâlemu yakât den âlâ yuwu sâm hikuop yakât topñe sâm tetemu poropete âlâne kulemguop ya yuwu tap.

“Angoânâk nâñe Isirae lohimbi Aihita hânâmbâ dâiyekmâ taka girem den ya yingim yâk orop den hikuwan. Yawu gârâmâ yâkne den ya hâkân otmâ kuwi. Yakât otmâ nâku yawuâk yengât hâkân otmâ betyongoan. Yakât otmâmâ hâmbâi sâp âlâenâmâ Awarahamgât sen, komot yâhâp, Isirae yet Yura, yâk orop den hikumune yañe kârikñe tatmâ yâhâwuap.

10 Otmu den topñe yamâ yuwu. Sâp âlâenâmâ den mâtâpñe ango hikuwom yakât bulâne yamâ nâñe biwiyenjan kâmetbom. Otmu nângân nângânyenjan kulemguomune tatmâ yâhâwuap. Yawu otmâ nâñe yâk orop tatmâ tihityenjetâ otmâ yâhâmbisân.

11 Sâp yanâmâ lok yahat yahatne me lok geheñe, kutyenjetâ orop me kutyenjetâ bia, ya kerehâkñe nâhât topñe topñambâek nângânomai. Yakât otmâ nâhât topne ki pâpñgum âi pâi tuhuanginomai.

12 Otmu sâp yanâmâ nâñe yengât tosa me orotmeme bâleñe yakât matñe ki yingiwom. Nâñe umam sâyingim otñetâ bâlem gaop yakât yâhâpñe ki nângâwom.” Anitâñe yawu sâop.

13 Otmu yakât yuwu sâwe. Den yakât bulâne yawu tetewuap. Otmu angoân Anitâñe den hikuop yakât Moseñe kulemguop ya bulâne ki teteop. Yakât otmâ dop kum yuwu sâmune nângânjet. Nak âlâ esenñeñe gimbangum mum beretek sâm gemap yakât dopñeâk den yanjeâmâ bialop. Yawu gârâmâ Anitâñe den âñe hikuop yakât bulâne tetem henñenñuwuap.

9

Emelâhâmâ orotmeme yuwu otmâ Anitâ mepaeminiwi.

1 Otmu emelâk Anitâñe girem den ya tâmbâlipnenne yingim yâk orop den hikuop sâp yanâmâ orotmemeyenjetâ topñe topñe otmâ manñetâ ârândânj olâkgât Anitâñe yakât topñe Mose ekumu kulemguop. Otmu âlâmâ hotom ya girawu unomai yakât topñe ya gurâ yawuâk sâm tetem ekuop.

2 Yâhâ hotom uminiwi selep yakât topñeâmâ yuwu. Angoânâhâmâ hotom uminiwi yañe âiyenjetâ tuhuñetâ kâtâpyongoâkgât sângum kâlep ya hikuñetâ ge sârârârâk kinop. Otmu kawe yakât kutñeâmâ “Anitâ sâm mepaenom,” yawu kunbi. Yawu gârâmâ lohimbi nombotñe in manmainje ya kâlehen yâhâmai sâm samut katbi. Otmu kâlehen yamâ lambe saum katminiwi yakât kawe. Otmu banga um yan Anitâhât pat kuwanñim mem yâhâ katminiwi yakât kawe. ³ Yâhâ yakât kâlehenâmâ sângum âlâ kâlep pato ya yawuâk hawangum katmâ hikuñetâ ge hârândânjâk kinop. Otmu kawe yakât kutñeâmâ “Anitâhât welâmje,” yawu sâm kunbi. Yawu otmâ Anitâñe yan ge tatmap nângâm Lewihât komot kunyene yâkñak yan yâhâminiop. ⁴ Otmu alata âlâenâmâ sot hotomñe topñe topñe uminiwi yakât kawe. Alata yamâ goliñak tuhuwi. Otmu Moseñe emelâk girem den tapeân kulemguop ya

mem yakât emetne goliņak tuhum katjetâ talop. Otmu âlâmâ angoân Aihita hân pilâm lok ki manmaiāngen taka manjetâ yan Anitāne sot âlâ, kutne mana sām, ya yinginiop yakât nombotne yamâ belo âlâ goliņak tuhum katbi yan mânurjmâ katjetâ tatminiop. Otmu âlâmâ Arongât howan ya emelâk elelek sām kulem olop ya. Ya yâhâp yâhâp mem hâwurum tapeân Mosenje kulemgup ya orop konohân katjetâ tap. ⁵Otmu yakât kakņanâmâ anelo yâhâp yetgât umutyetne yamâ goliņak tuhum yan kânângâyelekjetâ kinminiowot yamâ yuwu nângâwi. “Anitāne yâk yetgât hohetyetņan ge tatmâ tihitnenne otmap. Yakât ikne laņinne pato yaņe yâk yetgât hohetyetņan tetemu ekmain.” Yawu nângâwi. Yawu nângâm yan hotom uminiwi yâk yengât kunyenane noniņ bulimakao hepne tuangumu geminiop. Otmu den yu ekpongomune kâlep kâlep olâkgât ki naņgan. Yawuhât tâlâwâk sâwoman.

⁶Otmu tâmbâlipnenne ya me ya otnehât nângâwi. Yamâ Lewihât komolân gâtne yaņe kawe âlâ, kutne “Anitâ sām mepaenom,” yan hilâm ârandâņk yâhâm lohimbî kerek belāngen manbi yengât sām Anitâ ulitgum mepaewi. Otmu lohimbîne ya me ya Anitâ waņnehât nângâwi yamâ mem kawe yan katmâ gawi. ⁷Otmu hotom u u yakât kawe, kutne “Anitâhât welâmne” yan hotom um gawi ya yengât kunne, lok konohâkne, yâhâmâmâ ikne, otmu bukulpne nombotne, otmu Isirae lohimbî kerek yâkne otmâ tâpikgum manbi ya kerek yengât tosa ya Anitāne pilâyingîâkgât yan yâhâop. Otmu yambu konok yakât biwiņan hilâm konohâk Anitâhât kawenjan yâhâm noniņ bulimakao lokne kum ya hepne tuanguminiop. ⁸⁻⁹Otmu Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakne biwi nângân nângânnenne mem hewewenj tuhumu yakât topne yuwu nângâwin. Hotom uminiwi yakât kawean lohimbî kerehâkne ki yâhâminiwi. Yawu naņgain. Otmu Lewihât komolân gâtne yaņe âiyeņe tuhumi yan Anitāne ya ekmâ tep âlep nângâyingîâkgât ya otminiwi. Yamâ ya ekmâmâ yuwu naņgain. ¹⁰Orotmemenenne âlâlâ yu me ya ki orotne sām kuanġiwin, me ki neņet sām, me ki meņet sām undip karangġiwin ya ihilâk longâemâmâ otmâ tâpikguminiwin. Otmunne bâleminiop yakât tosa Anitāne pilâningîâkgât hep tuanguminiwi. Hep tuanguminiwi yaņe tânngom manman mem teteningimbâpgât dop ki talop. Yaņeâmâ orotmemenenne bâlene ya ekmunne teteâkgât yawu otminiwin. Yawuâk torokatmâ otmâ gaņetâ Anitāne nângâmu ki ârandâņ olop. Yawu gârâmâ yâkne biwinenne ekmâ nângâm ikne nanne tâņ tâņâkne mâtâp âiņe meningîâkgât hângângumu giop. Gem yan hotom uminiwi yakât bonne yamâ yâkne mem teteop.

Yesuņeâmâ mâtâp âiņe mem teteningiop.

¹¹Otmu yakât topne nângâm heņgenġuņetgât torokatmâ yuwu sâmunne nângâņet. Hânân yuân hotom u uhât selepne tuhuwi yan Yesuņe ki yâhâm hotom ya uop. Bia kârikne. Yâkneâmâ himbimân yâhâm âwâņe Anitâ orowâk tatmâ manman kârikne yakât pat kuningim yakât bulâņe nenne menehât alahum tatmawot. ¹²Otmu âlâ yuwu sâwe. Hotom um gawi ya yengât kunġaņeâmâ noniņ bulimakao gâim hep ya mem sâņgum kâlep mem yahatmâ kâlehen baminiop. Bam yan Anitâhât welâmņan hep tuangumu kakņan geminiop. Yesu Kiristone yawu ki olop. Yâkneâmâ kawennenjan kinmu kuņetâ muop yan ikne hepne tosanenne piriningiop. Yâkne yawu otmâ Anitâhâlen yâhâm sârerenenehop. Yawu olop yakât otmâ nenne yakât manmanân torokatmâ manmâ yâhânom.

13 Yâhâ emelâhâmâ yuwu otminiwi. Lohimbi âlâ me âlâŋe lok mumuŋe wâimai sâm Lewihât komolân gâtŋaŋe samut katminiwi. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâŋe wâinomai yanâmâ Lewihât komolân gâtŋaŋe bulimakao nanŋe gâim uŋetâ sem kou otminiop. Kou yaŋe mem lok mumuŋe wâiop yâkât hâkŋan samut ya biatbaŋgiâkgât moseleminiwi. Otmu âlâmâ hotom um yan yuwu nâŋgâminiwi. “Yâkŋeâmâ noniŋ bulimakao gâiŋetâ yakât hepŋaŋe gem yan nenŋe manman âiloŋgo loŋgo me tosa bia mannehât gem piriap,” yawu nâŋgâm yan otminiwi. 14 Yuâmâ Kiristo yâkŋe giop. Yamâ Anitâhât Wâtŋât Mâmâŋahât Heak embâŋân âlâlâ ki tetemuâk tatmâ gamap yaŋe mâmâŋe otbaŋgimu tosa bia manmâ gam kawenenŋan kinmu kuŋetâ mum yan ikŋe hepŋe giop. Yawu otmâ biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe hewewenŋ otmu Anitâhât tem lâum hoŋ bawanginehât manmunŋe bâlem gaop yakât tosa yamâ konohâk piriŋu biatmâ meteop. Yakât otmâ lokgât orotmeŋe tâŋât ya pilâm biwi nâŋgân nâŋgânnenŋaŋe yâk konok hikum yâkât pat manmâ yâhânom.

15 Otmu torokatmâ sâwe. Anitâŋe dâinenekmâ manman kârikŋe yakât pat kuningim den hikuop yakât bulâŋe menehât Kiristoŋe nengât sâm muop. Mum yan otmunŋe bâlem gaop yakât Anitâŋe matŋe umatŋe ningimap sâm yakât manman kârikŋe yakât mâtâp âiŋe mem teteningiop. Otmu emelâk Lewi sen yengât amutŋen manmâ mâtâp ya watmâ otmunŋe bâlem gaop yakât tosa ya Yesuŋe pilâningim sâreŋenenehop.

Moseŋe noniŋ bulimakao hepŋe mem tuangguop.

16-17 Otmu nenŋe orotmemeâmâ yuwu tap. Umatŋe âlâlâ yu me ya teteningimu munomân senŋe âlâlâ yuwu yawuya miaknomai yawu sâmâmâ nan baralipnenŋe yamâ bâtnenŋe bâiŋe yakât pat kuyiŋgimain. Otmu den ya sâm pat kuyiŋgimain yakât bulâŋe yamâ orowâk manmâ yâhânomân yan bonŋe ki teteyiŋgiwuap. Nen mumunŋe yakât kakŋan bulâŋe yamâ âlepŋe miaknomai. 18 Yakât dowâk Anitâŋe anŋoânâmâ den ya sâm hikuop yakât bulâŋe teteâkgât Moseŋe den ya kulemgum inâk ki kalop. Yuwu otmâ kalop. 19 Yâkŋe pepa mem lohimbi komot pato yaŋe Anitâhât den ya topŋambâek nâŋgâŋetâ keterahâkgât ekyongomu nâŋgâwi. Otmu den sâop yakât bulâŋe ya tetem hengenŋuâkgât yâkŋe noniŋ bulimakao hepŋe ya to orop menduhum memâmâ tuangumu pepaen giop. Tuangumu gemu nak bât bâtŋe mem losohomâmâ sâŋgum âlâ mem yakât potonŋan kepeim hewân kalop. Katmu hewâk pato otmuâmâ den ya sâm teteop yakât bulâŋe teteâkgât hep tuangumu lohimbi kerek kakyeŋan giop. 20 Yawu ekmâ topŋe nâŋgâŋetgât yuwu sâm ekyongop.

“Girem den Anitâŋe sâm hikuop ya lâum manŋetâ bulâŋe teteyiŋgiâkgât hep yuâmâ mem tuanguan. Yakât topŋe ekmâ nâŋgâm hengenŋunomai.” Yawu sâm ekyongop.

21 Otmu yawuâk wahap yu me ya Anitâŋe nâŋgâyiŋgiâkgât sâm katbi ya kakŋan gurâ hep mem tuangumu giop. 22 Otmu den kârikŋe emelâk kulemguop yakât topŋe yuwu tap. Noniŋ bulimakao me âlâlâ ki gâim hepŋe lâum moselenetâ geminiop yanâmâ tosayeŋe yawuâk tatminiop. Yâhâ lâum moselewi yanâmâ Anitâŋe tosayeŋe pilâm umam sâyiŋgiopgât mâtâp ya teteyiŋgiop.

Yesuŋe nengât toshât otmâ mumu ârândâŋ olop.

²³ Otmu Mosenje hep ya mem senje âlâlâ ya kakñan tuangumu giop ya ârandâñ olop. Yâhâ yiwerenje yuâmâ senje âlâlâ hep yañe tuanguop yakât bonje himbimân tap. Yakât hep tuanguop yañe bulâñe ki olop. Yakât otmuâmâ heñgenjuâkgât Yesune himbimân yâhâop. ²⁴Yawu gârâmâ Anitâhât kawê bulâñe ya himbimân tap yakât Yesune yuân hânân in selep kum yan yâhâ hotom uwi yan ki yâhâop. Yâkñeâmâ himbimân yan yâhâop yanâmâ yâkñe nenje lohotñe otmaingât âwâñeñe mâmâñe otningiâk sâm ulitgum tatmap. ²⁵Otmu torokatmâmâ âlâ yuwu sâmune nâñgâñet. Hotom um gawi ya yengât kunyeñe yambu ârandâñâk yâhâ noniñ bulimakao me âlâlâ hepñe lâum tuanguminiop. Yâhâ Kiristonje yambu ârandâñ ki mum hepñe gemap. Yâhâmâ sâp konok kuñetâ muop yan hepñe gemu ârandâñ olop. ²⁶Yawu gârâmâ Kiristonjeâmâ yâkñe otminiwi yawu ki olop. Yawu olop mâne emelâk embânñan lohimbî kândikyotgop yapâek yambu ârandâñ kuñetâ mum hepñe gembâp. Yâhâ yâkñeâmâ ya ki olop. Âwâñeñe tosanenñe pilâm umam sâningiâkgât mâtâp âiñe mem teteningim kawenenñan kinmu sâp konok kuñetâ muop yan ikñe hepñañak nengât tosanenñe pirimu ârandâñ olop. ²⁷Otmu Anitâñe sâop yakât nen munom yakât kakñan biwinenñe ikñiâk ikñiâk ekmâ nâñgâm topnenñe mem tetewuap. Mem tetemâmâ otbin mewin yakât matñe âlâku ikñe ambo ambo ningimu menom. ²⁸Yakât otmâ lohimbî nengât tosa ya bialâkgât Anitâñe nâñgawangimu Yesune nengât toсахât otmâ muop. Mumu ârandâñ sâop gârâmâ Yesune yâhâpñe mumbuapgât dop âlâ ki tap. Emelâk mumu otmu ârandâñ olop. Yakât otmâmâ nenñe biwi nâñgân nâñgânñenñe yâkâlen katmâ manmunñe yanâmâ yâkñe den âiân yâhâpñe katnenekbuapgât dop ki otbuap. Yâhâ nenñe biwi nâñgân nâñgânñenñeñe yâk kepeim manmunñe taka menenekmu orowâk ari manmâ yâhânom nâñgâm biwinenñeñe yakât mem mambotbanjim mannom.

10

Emelâhâmâ hep tuanguminiwi yamâ imbiâk otminiwi.

¹Otmu emelâk Anitâñe den âlâlâ Mose ekumu kulemgup ya lâum hotom uminiwi ya yengât kunje âlâñe yambu ârandâñâk hotom uminiwiân noniñ bulimakao me âlâlâ hepñe mem yâhâ tuanguminiop. Yakât otmâ lohimbîñe tosayeñe ya bunewâk pesuk sâyingimu Anitâhâlen torokatnomai yakât mâtâp ki teteop. Yâkâlen torokatne sâm pâpguwi. ²Yâhâ sâp yan tosayeñe ya pesuk sâop mâne hotom uwi yakât kakñan âi ya yâhâpñe torokatmâ ki membâp. Otmu tosayeñe ya emelâk bialop mâne manman sânduhân manbâi. ³⁻⁴Yawu gârâmâ otñetâ bâlem gaop yakât nelâm yongomapgât yambu ârandâñâk hotom uminiwi ya yengât kunyeñe noniñ bulimakao yakât hepñe mem yâhâ tuanguminiop. Yawu otñetâ manmâ gawi yamâ tosayeñe yakât nâñgâmâk manmâ gawi.

⁵⁻⁶Otmu tosayeñe yawuâk tatyñgimu manmâ gawi yakât Kiristonje âwâñe Anitâ den yuwu sâm ekuop ya poropete âlâñe kulemgup.

“Anitâ, Kutdâne, gâmâ noniñ bulimakao me âlâlâ ya gâim hotom uñetâ nâñgârâ ya bonje ki otmap. Otmu hep mem tuangum mansai yakât nâñgârâ bonje ki otmap. Otmu sot um gâhât pat katmai yakât gurâ nâñgârâ tâñât otmap.

⁷Yawu gârâmâ nâñeâmâ lok otmâ hoñ bahihim gâñe den tâñ tâñâk lâum yan yakât bonje memune ârandâñ otbuap.” Yawu sâop.

Yawu sâam yan Yesu Kiristonje himbim pilâm ge den yakât bulâne ya mem teteop.

⁸ Yâhâ den yakât topneâmâ yuwu tap. Anjoân Kiristonje den yuwu sâop.

“Gâmâ yâkne nonij bulimakao ya gâim hotom umai, me hepne mem tuangujetâ gemap, me sot um gâhât pat sâam katmai ya kerek ekmâ nângârâ bulâne ki otmap.” Yawu sâop.

Yawu otmâ Isirae lohimbiñe Anitâhât den biwiyenjañe ki kepeim lâum gawi, imbiâk lâum gawi yakât Anitâne nângâmû bâleop. ⁹ Kiristonje den sâam teteop yan torokatmâmâ den âlâ yuwu sâop.

“Nâneâmâ hoñ bahihim gâhât den tâñ tâñâk lâum yan yakât bonje memune ârândâñ otbuap.” Yawu sâop.

Yawu otmâ Anitâne den âlâlâ Mose ekumu kulemgupop ya lâum hotom uminiwije yakât bulâne ki mewî. Yakât otmâ Anitâne bonje teteâkgât sâam nanje Yesu Kiristo hângângumu ge muop. ¹⁰ Yesu Kiristonje ikrje manmanje ki alilop. Yawu otmâ Anitâne âi sâam wañop ya lâum manmâ gam muop. Yakât otmâ tosanenje kerehâk pilâningimu nenje Anitâhât senñan anjun bia manmâ yâhânomgât mâtâp ya sâam ningiop.

Yesu kujetâ hepne gemu ârândâñ olop.

¹¹ Bukulipne, den yu yâhâpne torokatmâ sâawe. Anitâne nenekmu ârândâñ olâk sâam Lewi senje nonij bulimakao gâim hep tuangum âlâlâ tâtâemâk otmâ gawi yakât bulâne ki teteop. ¹² Yawu otmâ ganjetâ Anitâne tosanenje pilâningiâkgât Yesune nengât kawenñan kinmu kujetâ muop. Yawu otmâ yanâmâ manman kârikjahât bulâne ya teteop. Yawu otmâ muop gârâmâ yâhâpne mumbuapgât mâtâp ya ki tap. Emelâk ya otmu ârândâñ olop. Otmu mum yahatmâ Anitâhâlen yâhâ tat tat kârikne tatmâ yâhâmbisâp. ¹³ Anitâne Satan bâleñe otmu kasa nombotne mansai ya kerek hilippongom mem ge katyekbuap yakât Yesune mambotmap. ¹⁴ Otmu sâamune nângâñet. Yesuneâmâ mum yahalop yâkâlen nenje biwinenñane kepeim manmain. Yawu otmunje Anitâne tosanenje kerehâk pilâningimu ikrje senñan salehâk manmâ yâhânom.

¹⁵ Otmu yukât topne teteâkgât Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakne topne ya sâam tetemu propete âlâne kulemgupop ya yuwu tap.

¹⁶ “Kutdânenñane yuwu torokatmâ sâop. Sâp âlâenâmâ den mâtâpne anjo hikuwom yakât bulâne yamâ nâne biwiyenjan kâmetbom. Otmu nângân nângânyenjan kulemgumune tatbuap.”

¹⁷ Yawu sâamâmâ yuwu torokatmâ sâop.

“Nâne yengât tosa me orotmeme bâleñe yakât matne ki yingiwom. Umam sâyingiwom. Yawu otmâ yakât yâhâpne ki nângâwom.”

Kutdânenñane yawu sâop. ¹⁸ Otmu “Umam sâyingiwom yakât kakñan otjetâ bâlem gaop yakât yâhâpne ki nângâwom,” yawu sâop. Yawu gârâmâ Lewihât senje hotom uminiwi ya yanâk pesuk sâop.

Anitâne pat kuniñgiop yakât bulâne menehât nângâm manmâ yâhânom.

¹⁹ Bukulipne, den sâam tetean yu nângâm henjenñumâmâ topne yuwu nângânomai. Emelâhâmâ Anitâhât kawe ya sângumne hikum manñuminiwi. Yamâ himbimân manman tap yakât umutne. ²⁰⁻²¹ Yâhâ yakât bulâneâmâ nengât sâam Yesu howanân kujetâ muom hepne giop. Otmu mum yahalop. Yâkne kunnenje otmâ kulet sâningim Anitâ âwâñahâlen yâhâop. Yawu otmâ yâkne sângum ya gahaem pilâm Anitâhâlen yâhânomgât mâtâp âñe mem

kusânningiop. ²² Yawu gârâmâ yakât kakñan nen yuwu sâwin. “Emelâk tosanenñe ya bialop.” Yawu sâmunñe toen mem katnenehop yakât nângâm biwi yâhâp ki otnom. Yawu otmâ Anitâhâlen haonmâ ârandân biwi nângân nângânnenñe kepeim yâk mepaem manmâ yâhânom. ²³ Otmu Anitâñe den perâk ki sâmapñe emelâhâk manman kârikñe yakât pat kuningiop yakât bulâñe mene sâm yâkâlen biwi nângân nângânnenñe kepeim mannom. Yawu otmâ enjat yâhâp ki otnom. ²⁴ Yawu otmâ bukulpnenñe orop biwi nângân nângânnenñe kepeiakmâ konohâk otmu mem hewewenñe tuhuakmâ buku konok orangim manmâ yâhânom. ²⁵ Lohimbi nombotñe lohotñe otmâ ki menduhuakmâ Anitâ mepaem mansai. Nenñeâmâ yâkñe otmai yawu ki otnom. Kutdânenñe Kiristonñe sâp girawuân taka menenekbuap yakât nângâm nenñe menduhuakmâ Anitâ mepaem yâkâlâk nângâm mannom.

²⁶ Yakât torokatmâ sâwe. Den pat âlepñe ya nângâm henjengum Yesuhâlen biwinenñe kepeim manmâ gain. Yawu gârâmâ nenñe lohotñe otmâ orotmemenenñe bâleñe ya mem miwirikum torokatmâ otmâ yâhânom. Yawu otnom. Otmuâmâ Anitâñe tosanenñe pilâningiâkgât yâhâpñe kuñetâ mumbuapgât dop âlâ ki tetewuap. Bia kârikñe. ²⁷ Yâhâ nenñe orotmemenenñe bâleñe ya miwirikum yâhâpñe torokatmâ otmâ mannom otmuâmâ Anitâñe matñe umatñe ningiwuap. Yawu otmâ hemân pilânenekmu gemunñe kâlâpñe senenekmu hâhiwin kakñan manmâ yâhâmbisâingât mâtâp tap. ²⁸ Yakât yuwu torokatmâ sâwe. Emelâhâmâ orotmeme yuwu otmâ manbi. Lok âlâ me âlâñe Mosehât girem den ya lonğâenomai otmuâmâ lohimbi yâhâp me kalimbu yañe yakât topñe ekmâ nângâm ya sâm tetenjetâmâ papatolipyenñe yuwu sâminiwi. “Ya bulâñanâk orotmeme kiñgoñ ya otmâ mansap.” Yawu sâm yakât matñe in yawu yongonjetâ muminiwi. Orotmeme yawu otmâ manbi. ²⁹ Yakât otmâmâ yuwu torokatmâ sâwe. Anitâ nanñe nengât tosanenñahât otmâ kawenenñan kinmu kuñetâ mumu hepñe giop. Yakât nângâñetâ bulâñe otmu lohimbi âlâ me âlâñe yâkâlen biwiyenñe katmâ mannomai. Yawu gârâmâ yakât kakñan nângâñetâ tãñât otmu betgunomai. Yawu otmâ Anitâhât Wâtgât Mâmâñahât Heak ikñahâk mâmâñe otyingim tihityenñe otmap ya gurâ yawuâhâk betgunomai. Lohimbi yawu manmâ yâhânomai yamâ Anitâ ikñak matñe umatñe yingimu mem yañak hem nâpumân kioñnomai. ³⁰ Emelâhâk emet inânñan topñe tetemu eknehât Anitâñe den sâm tetemu poropete âlâñe kulemgup ya yuwu tap.

“Ninak matñe yingimune mem umatñe kakñan mannomai.”

Otmu âlâmâ yuwu sâm tetemu poropete âlâñe kulemgup.

“Anitâ ikñe lohimbilipñe denñe nângâñetâ gemu betbañginomai yâk den âian katyekmâ topñe mem tetewuap. Topyenñe mem tetem matñe mem purik pilâyingiwuap.”

Yâkñe yawu otyingimu hâhiwin nângâm manmâ yâhânomai. ³¹ Yen yawu otmaihât yuwu sâmune nângâñet. Anitâ manman ambonñe sâmu hâhiwin kakñan manmaihât kiñgityenñahât ki oai, hâ? Yawuhât nângâm denñe lâum manñet.

³² Yakât topñe yuwu sâmune nângâñet. Yeñe topñe katmâ biwiyenñe Yesuhâlen katbi. Yawu otmâ topñe ya nângâm henjenguiwi. Yawu otmâ biwiyenñe yâkâlen hikum lâum manmâ ganjetâ lohimbi belângen mansaiñe mem bâleyekbi. Mem bâleyekñetâ hâhiwin kakñan manmâ gawî. ³³ Otmu lohimbi belângen mansai nombotñe yengâlen takam lok sensenân kinmâ senyenñan gem yongom mem ge katyekmâ girinyinguiwi. Yawu gârâmâ yeñeâm yakât

sâm yâk yengât senyenjan lohotnje ki otbi. Otmu kasalipyenaje bukulipyenje yawuâk otyinginetâmâ yanâmâ yâk yengâlen torokatmâ tânyongowi. ³⁴ Yâhâ bukulipyenje nombotnje yamâ mem pâi emetnje kâlehen katyeknetâ manbi yâk yengâlen ari sot um yingim tânyongowi. Yâhâ lohimbî belângen mansainjeâmâ senje âlâlâ wuân me wuân tatyngiop yamâ kombo meyingiwiân yanâmâ ki gorâyingiop. Yenâmâ manman kârikjahât pat Anitânje kuyingiop yakât bulânje yamâ kombo meyinginomaihât dop âlâ ki tap. Yakât nângâm manmâ gam biwi yâhâp ki otbi. ³⁵ Yakât otmâmâ topyenje yuwu nângâm hejengegunomai. Yenâmâ emelâk gihityenje ya kâriknje olop. Yawu gârâmâ umatnje topnje topnje teteyingiuwap otmuâmâ kârihem manman kârikjahât pat kuyingiop yakât bulânje menehât nângâm mannomai. ³⁶ Yawu nângâm Yesuhâlenâk biwi nângân nângânyenaje kepeim manmâ Anitâhât tem lâuwangim yakât bulânje ya menomai. ³⁷ Yakât yuwu torokatmâ sâwe. Anitânje sâmu poropete âlânje emet inânjan den kulemguop ya yuwu tap.

“Takawuap yaje kâlep ki otmâek benje takawuap. ³⁸ Otmu yenje biwiyenje nâhâlen katjetâ manman kârikjahât pat kuyingiwân. Yakât otmâ ki lohotnje otmâ biwiyenje houj sâwuap. Yenâmâ pat kuyingiwân yakât bulânje menomai. Yawu gârâmâ yengâlen gâtje âlâ me âlânje mambotjetâ kâlep otmu biwiyenje orotok sâmu betnohonomai otmuâmâ lohimbî yawuya yengât nângâmune bâlemu umatje kakjan katyekmune mannomai.”

Yawu kulemguop tap. ³⁹ Yawu gârâmâ yâkje mansai yan ki torokatmâ mannomai. Yâhâmâ Anitâhât den ya nângânetâ gemu betbangiwi yakât matje yâkje ikjâk ikjâk kâpekyingiuwap. Yâhâ yenjeâmâ yawu ki otmâ mansai. Yakât otmâ biwi nângân nângânyenje Anitâhâlenâk katjetâ kinmu yâk konok mepaem manjetâ Anitânje meyekmâ manman kârikjan katyekbuap.

11

Anitâhât den nângânetâ bulânje olop yâkjeâmâ biwi yâhâp ki otbi.

¹ Bukulipne, yuwu sâmunne nângânet. Anitâhâlen biwinenjanje kepeimunjje kinnâ yâhâekgât nângâm mannom. Yakât topnje yuwu ekyongomune nângânet. Anitânje den sâop yakât bonje yamâ tetewuap. Yakât otmâ nenje Anitâhât den yakât nângâm engat yâhâp ki otnom. Teteningiuwap nângâm biwinenjanje nângâmunjje bulânje otbuap. ² Emelâk tâmbâlipnenje nombotjanje Anitânje den ekyongop ya nângânetâ bulânje otmu yakât engat yâhâp ki otbi. Yawu otbi yakât otmâ Anitânje nângânyingimu ârândâj olop.

³ Embâjân topnje katmâ Anitânje sâmu hân himbim âlâlâ topnje topnje biaembâ teteop ya nenâmâ bulâjanâk ki ekmâ manbin. Otmuâmâ nenje Anitâhâlen biwinenjanje kepeiwîn yamâ Anitânje yu ya olop yakât den pat sâm teteop ya nângâmunjje bulânje dondâ oap. Den sâm teteop ya nângâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ gain. Otmu yakât topnje nângânetâ keterahâkgât emelâk manbi yâk yengât topyenje ekmâ nângâne.

⁴ Yawu gârâmâ tâmbânenje âlâ, kutje Awe sâm, yâkje Anitâhâlen biwi nângân nângânjanje kepeim manop. Yawu manmâ sâp âlâen lama nanje gâim Anitâhât hotom uop. Yawu otmu Anitânje yâkât nângâmû ârândâj olop. Otmu atanje, kutje Kain sâm, yâkjeâmâ Anitâhât den ya nângâmû bulânje ki olop. Yakât otmâ yâkjeâmâ sot inje hâwurum hotom ya umu Anitânje ekmu ki ârândâj olop. Yakât otmâmâ kânje tepjan tâlimu iminje kumu muop. Yâhâ iminjanjeâmâ Anitâhâlen biwinjanje kepeim pat kuwangiop yakât bulânje hâmbâi

membom nāngām manop. Yawu gārāmā nenŋe Anitâhâlen biwi nāngân nāngānnenŋaŋe kepeim yâkŋe olop yawuâhâk otmâ manmâ yâhânom.

⁵ Yâhâ lok âlâmâ, kutŋe Enoko sâŋ, yâkŋeâmâ Anitâhâlenâk biwi nāngân nāngānnenŋaŋe kepeim manop. Yawu manmâ gamu Anitâŋe yakât nāngâwanŋimu âilonŋo olop. Yakât otmâ ki muop. Anitâŋe golâek memu yâkâlen yâhâop. Yawu otmâmâ bukulipŋaŋeâmâ “Enoko ya wosaken arap,” sâŋ pânŋetâ bialop. ⁶ Yawu gārāmâ yuwu nanŋain. “Anitâ ya bulâjanâk tap. Yakât otmâ nenŋe yâkâlen biwinenŋaŋe kepeine sâŋ otmunŋeâmâ yâkŋe âlepŋe nāngâningiwuap.” Yawu nanŋain. Yawu gārāmâ nenŋe yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim manmunŋe yanâmâ yâkŋe nenekmu ârândâŋ otmâp.

⁷ Otmu dop yawuâk lok âlâ, kutŋe Noa sâŋ, yâkŋe Anitâhâlen biwi nāngân nāngānnenŋaŋe kepeim manop. Yakât otmâ Anitâŋe tongelâk pato takawuap sâŋ inânŋan ekuop. Ekumu yâkâlen biwi nāngân nāngānnenŋaŋe kepeipogât otmâ engat yâhâp ki olop. Yawu otmâmâ biwiŋaŋe yuwu nāngâop. “O yuâmâ nen kerek hiliwahom metenomosain.” Yawu nāngâm yan wanŋa tuhuop. Wanŋa tuhum ikŋe hepŋe torehenlipŋe ya hârehâk wanŋaen yâhâwi. Wanŋaen yâhâŋetâmâ tongelâk pato gem to niŋ niŋ sâŋ gam lohimbî biwi pâlâmŋe manbî ya aksihâk haranyongop. Yawu gārāmâ Anitâŋe den ekuop ya Noaŋe nāngâmu bulâŋe otmu yâkâlen biwi nāngân nāngānnenŋe kepeim denŋe lâuop. Yakât otmâ Anitâŋe nāngâwanŋim manman kârikŋahât pat kuwanŋiop

⁸ Yâhâ âlâmâ yuwu. Anitâŋe Awaraham ekum hân âlâ yakât pat kuwanŋiop. Yakât pat kuwanŋimu Awarahamŋe yâkâlen biwi nāngân nāngānnenŋaŋe kepeim denŋe lâum kapiŋe pilâm kapi âlâengen ariop. ⁹ Ari mem tetem yuwu nāngâop. “Hâmbâi nâhât senŋe yuân manmâ yâhânomai yakât bonŋe hân yu mian.” Yawu nāngâm emet bulâŋe ki tuhuop. Selep kandi kum yan manop. Yawu manmu nanŋe, Isaka sâŋ, otmu sesenŋe, Yakop sâŋ yâku yawuâk selep kandi kum yan manmâ gawî. Yâhâ Awaraham, Isaka, Yakop yâkŋe yuwu nāngâwi. “Hâmbâi nengât sen hân yuânâk manmâ yâhânomai,” yawu nāngâm yan yanâk manmâ gawî. ¹⁰ Yâhâ Anitâŋe Awaraham den ekuop yakât bulâŋe hâmbâi tetewuap nāngâm yâkâlen biwiŋaŋe kepeim manop. Otmu Anitâŋe kapi âlepŋe nandoroŋe sâop yakât bulâŋe himbimân tetewuap yakât gurâ nāngâm manop.

¹¹ Otmu Awaraham imbiŋe, kutŋe Sara, yâk gurâ yawuâk biwiŋaŋe Anitâhâlenâk kepeim manmâ gaop. Saraŋe kâsiâk manmâ gam sombo olop. Yâhâ embânŋan emet inânŋan Anitâŋe yuwu sâŋ ekuop. “Hâmbâi nange tetewuap.” Yawu sâŋ den ekuop ya nāngâmu bulâŋe olop. Yakât otmâ sombo olowâke yamâ benŋe sombonŋahât nanŋe, Isaka sâŋ, ya mem ga kalop. ¹² Yâhâ Awarahamâmâ sombo dondâ otmâ mumuhât sâp emelâk wangiop. Yawu manowâke yamâ benŋe yâkŋe Anitâhâlen biwiŋaŋe kepeim yakât den lâum manowâke gaop. Yakât otmâmâ nen yâkât sen mansainŋe tetem yanâk torokatmâ manmâ gain yu. Yawu gārāmâ nen Awarahamgât biwiŋan gâtŋe lok yamâ saru sâtŋan sak ekmain yakât dop mansain. Otmu pitu kinŋitŋe orowâk ewan kinmu ekmain yakât dop yawu.

¹³ Lohimbî kutyenŋe yongonmâ aran yuŋeâmâ Anitâŋe den sâop yakât bonŋe ya hâmbâi tetewuap nāngâm yâkâlen biwiŋaŋe kepeim manmâ gam muwi. Otmu den sâop yakât bulâŋe yamâ manbî yan ki mem tetewî. Ki mem tetemâmâ yuwu nāngâwi. “Nen kandi mansain,” yawu nāngâm biwiŋenŋe ki giop. Otmu engat yâhâp gurâ ki otbî. ¹⁴⁻¹⁵ Lohimbî yu yan Anitâhâlen biwi nāngân nāngânyenŋaŋe kepeim manmâ, “Nen kandi mansain,” yawu

nângâm kapi âlâhât pat kuyiŋgiop yakât bulâŋe tetewuap sâŋ manmâ gawi. Yawu gârâmâ “Nen kandi mansain,” yawu sâwi yamâ hânŋe tâmbâŋe yakât nânŋâm ki sâwi. Yakât nânŋâm sâwi mâne purik sâŋ âwurem ari kapi pilâm takawi yan manbâi. ¹⁶ Yawu gârâmâ Anitâŋe himbimân kapi âleŋŋe nandoronŋe yakât pat kuyiŋgiop ya ambokunom nânŋâm denŋe lâum mem mete tuhum manbî. Anitâhât den tem lâum manmâ yan, “Anitâ Ambonenŋe,” yawu sâŋ mepaem manbî. Yakât otmâ Anitâŋe nânŋâyŋgiŋimu ârândânŋ olop.

¹⁷⁻¹⁸ Otmu Awaraham yâkâlâk âlâ torokatmâ sâwe. Emelâk embânŋ Anitâŋe Awaraham yuwu sâŋ ekuop. “Isakahât biwiŋambâ gâhât seselipge hurunduŋ sânomai.” Yawu sâop. Yawu sâop yakât kakŋan Awarahamgât topŋe tetemu ekbehât Anitâŋe ekumu ikŋe nanŋe kumu mumu yâkât hotom umbe sâŋ nanŋe dâim ariop. ¹⁹ Dâim arimâmâ biwiŋanŋe yuwu nânŋâop. “Nane ombe bisine konok yu kumune mumbuap. Kumune mumu yanâmâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu manbuap yakât wâtŋe tatbaŋgiap.” Yawu nânŋâm yanâmâ hotom ya umbe sâŋ nanŋe dâim ariop. Otmu hâmbâi Anitâŋe sâmu lok mumuŋambâ yahatnomai ya nânŋâm kinmâ nanŋe mem alata kakŋan kalop. Katmu tatmu emelâk tewetŋe mem hâuwe sâŋ inanangumu yanâk Anitâŋe kuwaŋgiop. Emelâk muowâke yamâ nanŋe mem pilâm ariowot. Yawu.

²⁰ Yâhâ Isakaŋeâm Anitâhâlen biwi nânŋân nânŋânŋanŋe kepeim manop yakât otmâmâ yâkâlêmbâ nanyâhâtŋe yâhâp teteowot, kutyetŋe Yakop yet Esau sâŋ, emet inânŋanâk Anitâŋe sâmu teteyitgiwuap yakât pat kuyitgiop.

²¹ Otmu Yakopŋe yawuâk biwi nânŋân nânŋânŋanŋe Anitâhâlen kepeim biwi yâhâp ki otmâ manop. Yakât otmuâmâ emelâk sombo otmâ kâmgum talop yan Anitâ mepaem nanŋe Yosepgât nanyâhâtŋe ya pat kuyitgiop.

²² Otmu Yosepŋe mumbê sâŋ otmâmâ Anitâŋe Isirae lohimbî Aihita hânâmbâ mem dâiyekbuap yakât emet inânŋan seselipŋe yuwu sâŋ ekyongop. “Hâmbâi mâne yengât sen tetem sambe otmâ mannomai. Yawu otŋetâ Anitâŋe yupâ mem dâiyekmu ari yengât hân sâŋ pat kuyiŋgiop yan mannomai. Yakât otmâ nâm mumbom gârâmâ arinomai yan nâhât hahitne mem ari yan kurihineknomai.” Yawu gârâmâ yâkŋe ki biwi yâhâp otmâ sâop.

²³ Torokatmâ Mosehât sâwe. Mose âwâŋe mâmânŋanŋe Anitâhâlen biwi nânŋân nânŋânŋetŋanŋe kepeim manowot. Yakât otmâmâ Aihita yengât lok pato, kutŋe Parao sâŋ, yâkŋe yuwu sâop. “Isirae ambolipŋe yengât nanlipŋe ŋanŋa ya yongoŋetâ muŋet,” yawu sâop. Yawu sâmu Mose âwâŋe mâmânŋanŋe nanyetŋahât kun kundenŋe ekmutâ âleŋŋe otmu Parohât den ya kum yuwu sâowot. “Nannetŋe yu hâmbâi lok pato otbuap.” Yawu nânŋâmâmâ nanyetŋe lâum ari âlâengen manmutâ emetsenŋe kalimbu pesuk sâop. Yakât kakŋan saka saka kâlehen katmutâ to kakŋan yolonŋ yolonŋ otmâ talop. Otmu saka saka kâlehen tatmâ isem tatmu Parao baratŋanŋe toen arim yanak mem teteop. Yâkŋe mem tetemâmâ ŋanŋa ya mem ari golemguop.

²⁴ Yawu otmu Moseŋe pato otmâ Aihita yengât lok kunŋe pato otbuap yakât nânŋâmŋu gemu pilâyekmâ bukulipŋe yengâlen yâhâpŋe torokatmâ manop. ²⁵ Yâk yengâlen torokatmâ umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwuap yakât nânŋâm ki gorâwaŋgiop. ²⁶ Yâhâmâ Anitâŋe pat kuyiŋgiop yakât bulâŋe tetewuap yakât nânŋâm yâk yengâlen torokatmu orowâk manbî. Otmu Kiristo yamâ Anitâŋe hânŋângumu ge manmu nânŋâm bâlewangim âlâlâ otbaŋgiwi dop yawuâk otmâ manop. Yawu manmâ gam Aihita ambolipŋanŋe Anitâ betbaŋgim hâk

sânduhân manmâ gawi yâk yengâlen torokatmâ tosa meman sâmb kut miop yakât nângâmu tânjât olop.

²⁷ Yawu otmâ Anitâne pat kuyingiop yakât nângâmu bulâne olop. Nângâmu yawu otmu Aihita yengât patoyenahât kingitjahât ki otmâ âi ya pilâop. Yawu otmâ yapâ pilâyekmâ lok ki manmaiângen ari manop. Yan manmâ “Anitâ Ambonenje ki ekmain yamâ bulânâk tatmap,” yawu nângâm kârikneâk manmâ biwi yâhâp ki otmâ manop. ²⁸ Yawu gârâmâ Anitâne ekmu ârândân otmu yâk hângângumu purik sâmb Aihita hânân âwurem ariop. Yan ari Anitâne ikne anelone âlâ, kutne Itit kiom Amboje sâmb, yâk hângângumu Aihita kapi ambolipne yengât nanlipne kunje ya yongomu munomaihât yakât topne ekuop. Ekumu nângâm biwi yâhâp ki olop. Otmu anelo yanje buku otningiak sâmb yakât denje lâum lama gaim hepne yanje kâsikum yingimu emetyenahât gahatjan mem lâwâlewi. Yuâmâ inannâk Anitâne Mose den ekuop ya nângâmu bonje otmu ya watmâ olop.

²⁹ Otmu “Anitâne den sâop ya bonje tetewuap,” nângâm Isirae lohimbine Aihita hân pilâm saru gulune, kutne Saru Kurin sâmb, yakât sâtjan ari kinbi. Yan kinjetâ Anitâne sâmbu to ya keterakmâ torehen torehen otmu mâtâp teteop. Yawu otmu kâiyene hân linmâ nombotgen bawi. Nombotgen banjetâ Aihita yengât hep bero yâku yawuâk betyenjan watyekmâ bawi. Tânnâjan bam tatjetâ Anitâne sâmbu saru yanje tunj sâmb gam lâum gulip tuhuyekmu haranyongop.

³⁰ Otmu Anitâne den ekyongop yakât bonje tetewuap sâmb ya nângânetâ bulâne olop. Yawu gârâmâ manbi yanje kapi âlâ, kutne Yeriko sâmb, yan kasalipnyeje panje kârikne sâhâm yene yakât kâlehen tatbi yan takawi. Yan taka Isirae ambolipnyeje Anitâhât den lâum panje kârikne ya hawamgum yâhâm gem tatjetâ hilâm nombolân yâhâp pesuk sâop. Hilâm nombolân yâhâp ya pesuk sâmbu yanâk panje ya aksihâk ge liwarakmâ iop. Yawu otmu Isirae ambolipnyeje kasalipnyeje ya yâhâ yongom metewi. ³¹ Yawu otbi. Yâhâ yawu ki otbi yan mâtâp imbi âlâ manop, kutne yamâ Lahap. Anjoân Isirae lok yâhâp hângânyotgojetâ emet galemne ekde sâmb yâhâm giowot. Otmu imbi yanje yuwu nângâop. Isirae ambolipnyeje ki nohonomai nângâm lok yâhâp hângânyotgowi ya kapi ambolipnyeje yelekmai sâmb mem mesangutyelehop. Imbi yanje biwi yâhâp ki otmâ mesangutyelehopgât otmâ yâhâ yongowi sâp yan imbi ya konok hâmeje kinop. Yawu.

³² O, bukulpne, den sâmbune dâiakmâ kâlep otmagât den pâne tâlâwâk sâwe. Tâmbâlipneje nombotnyeje Anitâhât den yakât bulâne tetemu menom nângâm manmâ gawi ya yengât kutyene yuwu. Giton, otmu âlâmâ Barak, âlâmâ Samson, âlâmâ Yepita, otmu âlâmâ Dawiti, âlâmâ Samue, otmu Anitâhât poropetelipne nombotne. ³³ Lok yongonsan yuâmâ Anitâne den sâop ya nângânetâ bulâne olop yakât otmâmâ biwi yâhâp ki otbi. Yawu otmâ kasalipnyeje yongom itit kiom tuhuyekbi. Yâhâ yâk yengâlen gâtnje nombotne yamâ meyekmâ pusi papato sâtnje kârikne, kutne laion sâmb, ya tatmaiân pilâyeknetâ gewi. Yamâ Anitâne mâmâne otyingimu mem pâlâmne tuhuyeknetâ ki neyekbi. ³⁴ Yâhâ nombotne âlâmâ mem pilâyeknetâ kâlâp kâlehen kionbi. Yamâ ki seychop. Yâhâ nombotne âlâmâ kasalipnyeje tengeân kinbi yakât nângâm gem kewetmâ ariwi. ³⁵ Yâhâ naom yâhâp muowot yamâ Anitâne sâmbu yâhâpne yahatmutâ herone otbi. Yâhâ nombotne âlâmâ kasalipnyeje mem âlâlâ tuhuyeknetâ hâhiwin kakjan manmâ yuwu sâwi. “Ao, hâmbâi sâp patoen mumunambâ yahatmâ herone kakjan

manmâ yâhânôm. Yakât ki gorâningiâk.” Yawu sâm Anitâhât den ya tâŋ tâŋâk lâum kinmâ muwi. ³⁶ Nombotŋeâmâ kasalipyeŋaŋe meyekmâ senyeŋan gem yongom mem âlâlâ tuhuyekbi. Yâhâ nombotŋeâmâ tâk kârikŋaŋe mem sâhâyekbi. Yâhâ nombotŋeâmâ lâm kâlêhen panyekŋetâ ge yaken tatbi. ³⁷ Nombotŋe yamâ kasalipyeŋaŋe kâtŋe yongoŋetâ muwi. Nombotŋeâmâ seheŋe mem pân lâu lâu hâreyekbi. Nombotŋeâmâ tetwetŋe eŋgatyene hâum tin tâŋ meyekbi. Yâhâ nombotŋeâmâ kasalipyeŋaŋe meyekmai sâm yan hâkyeŋe alitmâ ari hewukŋehen mesanŋurakbi. Nombotŋeâmâ sot me senŋe âlâlâhât pâinmâ in po manbi. Yawu gârâmâ lohimbî belâŋen manbiŋeâmâ yâk yekmâ mem bâleyekŋetâ manbi. ³⁸ Anitâhât kasalipŋaŋe yawu otyiŋgiwi. Yawu otyiŋgim yâk watyekŋetâ gem tiok taok otmâ âlâeŋen âlâeŋen ari manbi. Yawu otmâ ari lok ki manmaiâŋen, me dikin kâlêhen, me bârâeŋen ari yan manmâ gawi.

³⁹ Lohimbî yuŋeâmâ Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe kepeim den sâop yakât nâŋgâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ gawi. Yakât otmâ yekmu ârândânŋ otmu manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop. ⁴⁰ Yawu gârâmâ Anitâhât lohimbî yaŋe hionakmâ nombotŋaŋe kulet sâyiŋgim yeŋiâk bulâŋe menomaihât dop ki tap. Yawu nâŋgâm pat ya kuyiŋgimu nengât tâmbâlipnenŋaŋe manmâ gawi yamâ bonŋe ya in yawu ki mewî. Yawu gârâmâ nen orowâhâk manman âleŋan manmâ yâhânôm.

12

Anitâŋe ikŋe nanŋe baratŋe sâm menenehop.

¹ Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nengât tâmbâlipnenŋaŋe Anitâhât den nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmâ biwi yâhâp ki otmâ manmâ gam muwi. Yakât nâŋgâm den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Tâmbâlipnenŋaŋe kurâp kinmâ hawamnongom nenekmâ tai yakât yengu yâkŋe Anitâhât den lâum ki lohotŋe otmâ gawi yanâk torokatmâ mannomai. Manmâ biwiyeŋe gemu lohotŋe otmaihât orotmemeyeŋe bâleŋe ya kerehâk bet pilâm hewewej otmâ Anitâhât den lâum yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmâ yâhânomai. ² Yawu otmâmâ Yesuŋe kerek nengât nâŋgâningim manman bâleŋjahât Amboŋe, kutŋe Satan, yâkât bâŋŋambâ menenekmâ yâk mem ge kalop. Yakât nâŋgâm Yesuŋe heronŋe otmâ ki lohotŋe olop. Yâkŋe hâhiwin kakŋan manmâ senŋan gewi yakât nâŋgâm sâtŋum kinmâ hâkŋe ki alilahop. Yakât otmâ âwâŋe Anitâ yâkât lau lâum manmâ muop. Mum yahatmâ kulet sâningim himbimân yâhâm kunneneŋe pato otmâ tap. Otmu âwâŋaŋe âi sâm wanop ya biwiŋaŋe tinâk kepeim manop. Yawu manmâ ki biwi yâhâp olop. Yakât nengu yawuâk yakât nâŋgâm torokatmâ manmunŋe ârândânŋ otbuap.

³ Yesu mem âlâlâ tuhuyetâ yan hâhiwin nâŋgâop. Otmu sâp yiwereneŋe yu umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwuap. Umatŋe teteyiŋgimu Yesuŋe olop yakât den pat ya nâŋgâm heŋgeŋgumâmâ biwiyeŋaŋe ki gewuap. ⁴ Otmu yeŋe lohotŋe otŋetgât Satanŋe perâkŋe topŋe topŋe mem gamap yan ki lohotŋe oai. Otmu Anitâhât hâkânŋ otmaineŋe mem âlâlâ tuhuyekŋetâ yan gurâ kârikŋeâk mansai. Umatŋe kakŋan yâhâmu Yesuŋe kârihem kinmâ hâhiwin nâŋgâm muop. Umatŋe yawuya yeŋgât kakyeŋan ki yâhâmap. Yakât otmâ yeŋe yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim kârihem manmâ yâhânomai.

⁵⁻⁶ Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe tihitnenŋe otmap yakât nâŋgâm poropete âlâŋe den kulemgup ya yuwu tap.

“Awoŋnenŋe Anitâ yâkŋe tepŋe nâŋgâningimap. Otmu nenŋe otmunŋe bâlemu mâtâp bâleŋan ari hiliwahomaiŋât yâkŋe kuwiknenekbe sâŋm hâhiwin ningimap. Hâhiwin ningimu yanâmâ biwi nâŋgân nâŋgânennŋeŋe keterakmu yâkâlen torokatmâ komot konohâk manmâ yâhânôm. Yawu otningimap yakât nâŋgâm Anitâŋe yen kuwikyekmu yeŋe yakât ki hâkâŋ otnomai. Otmu yen kuwikyekbe sâŋm yawu otyiŋgimu yeŋe biwiyeŋeŋe ki gewuap.”

Den yawu tap. Yakât yu nâŋgâm mem mannomaiân umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgimu biwiyeŋeŋe ki orotok sâwuap.

⁷Yakât yuwu torokatmâ sâŋmune nâŋgâŋet. Nan baralipnenŋeŋe den kuŋetâ me otmâ tâpikuŋetâ yanâmâ yongom mem kuwikyekmain. Yakât dopŋeâk Anitâŋe sâmu umatŋe topŋe topŋe teteningimap. Yakât otmâ umatŋe âlâlâ teteyiŋgiwuap yan yuwu nâŋgânôm. “Main, yuâmâ Anitâŋe ikŋe nanŋe baratŋe sâŋm yakât kuwikneneksap.” Yawu nâŋgâm heronŋe otmâ mannomai.

⁸Yawu gârâmâ Anitâŋe ki kuwikyekmap mâne yeŋe ikŋe nanŋe baratŋe bia, mandu tâŋât otbâi.

⁹⁻¹⁰Otmu torokatmâ sâŋmune nâŋgâŋet. Awoŋlipyeŋeŋe yongom mem kuwikyekŋetâ yâk yeŋgât amutgen manmâ denyenŋe lâum manmâ gamai. Yawu gârâmâ Awoŋyeŋe hibimân tatmapŋe mem kuwikyekmu yakât gurâ ki hâkâŋ otnomai. Yâkŋe mem kuwikyekmâ gamap yakât bulâŋeâmâ hibimân ikŋe orowâk mannomaihât nâŋgâm yawu otyiŋgimap. ¹¹Otmu yakât torokatmâ âlâ sâwe. Awoŋyeŋe Anitâŋe kuwikyekmâ gamap yanâmâ hâhiwin nâŋgâm tep bâle otmâi. Yâhâ hâmbâi orotmemeyeŋe bâleŋe yu pilâm ikŋe orowâk manman sânduhân manmâ yâhânôm.

Bulâŋe mem tâpikgumain sâŋm biwinenŋeŋe alilangim buku oranjinom.

¹²⁻¹³Yawu gârâmâ yeŋe ki ihilâk mahilâk mannomai. Yeŋe manmanyenŋe ya hengenŋum mâtâp tâŋ tâŋâk watmâ arinomai. Yeŋe yawu otmâ manŋetâ yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâ biwi yâhâp otmâ mansaiŋe otmâ tâpikgumai ya pilâm yeŋgâlen torokatnomai. Yawu otmâ yeŋe biwi konohâk otmâ mannomai. ¹⁴⁻¹⁵Otmu hionakmâ yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe Anitâŋe pat kuyiŋgiop yâk betbanŋim yakât bulâŋe mem tâpikgum hiliwahomaihât yen lohimbî kerehâk biwiyeŋeŋe alilangim buku oranjinomai. Otmu yâk orowâk manmâ yâhânôm yakât biwiyeŋe yâkâlen kinbuap. Otmu yakât den âlâ sâwe. Bau ŋasiŋe yaŋe hâreakmâ sânduk sâŋm ârândân otmâ bau mem bâlemap yakât dopŋeâk yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe otmâ tâpikgum mem bâleyekmahât galemahom mannomai.

¹⁶Nen Esauhât den pat ya nanŋain. Âwânâŋe bâtŋe bâiŋe ya membuap sâŋm yâkât pat kuwanŋiop yakât nâŋgâmu tâŋât otmu hâkâŋ olop. Yawu otmâ sotgât nâŋgâm imiŋe ulitgumu imiŋeŋe sot waŋŋu niop. Nem yan âwâyetŋahât bâtŋe bâiŋe ya imiŋe waŋŋop.

¹⁷Yâkŋe otmâ tâpikuŋop yakât kakŋan yâhâpŋe otmune tetewuap mâne yakât pâinmu biatmu hâum pâpŋum imbiâk iwi tepŋe kârâm biwiŋe ŋasin otmu iseop. Yawu otmâ mâtâp ya mem tetewuapgât dop ya ki ehop. Yakât pat ya nâŋgâmain. Otmu yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe yâkŋe olop yawuâk otmâ Anitâŋe pat kuyiŋgiop yakât nâŋgâŋetâ gemu Anitâ betgumai sâŋm yakât galemahom mannomai.

¹⁸⁻¹⁹Emelâk embâŋân tâmbâlipnenŋeŋe manbi otmu yiwerenŋe nenŋe man-sain yukât topŋe teteâkgât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Tâmbâlipnenŋeŋe Aihita

hân yapâ pilâm taka pumŋe âlâ, kutŋe Sinai sâŋ, yan tatbi. Yan taka tatŋetâ Anitâŋe girem den Mose ekuwe sâŋ otmu yanâk mun pato pilâop. Lâmun isemap yakât munŋe ya wangim pilâop. Otmu sâp yanâk elem pato miop. Yanâk kâlâp semu utun pato sahakmu omoŋguop. Otmu belek sâmu lohimbim guŋguruŋ sâop. Yawu otmâ mun pato pilâop yan Anitâŋe yuwu sâop. “Lohimbi, me sonŋo bau, me âlâ me âlâŋe pumŋe yukât gotŋan ganomai yamâ kâtŋe yongorjetâ munomai.” Yawu sâop. ²⁰⁻²¹ Yawu sâmu Mosenŋe pârâk pilâm kâi bātŋe sânsân sâmu yuwu sâop. “Mainŋ, nâ kiŋitnahât dondâ oan.” Yawu sâop. Sâmu Isirae lohimbim nombotŋe yâk orop kinbinŋe mun pato ya nâŋgâm yâku yawuâk kiŋgityeŋahât otmâ hân mem tep mem asim ahom ahom otbi. Yawu otmâ yuwu sâwi. “Âo, Anitâ. Kulem yu topŋe âlâ tetemu ekmâ kâi bāt sânsân oain. Yakât nenŋe gâ orop wuân me wuâŋgât alahunomgât dop ki oap.” Yawu sâwi.

²² Yawu gârâmâ Anitâŋe tatmâ gaop. Otmu tatmâ yâhâwiop. Yâkŋe yen orop yawu ki otningimâp. Yâhâ pumŋe âlâ, kutŋe Sion sâŋ, yakât dopŋeâk Anitâŋe himbimân tatmap, yan arinom. Otmu aŋelo komotŋe komotŋe yaŋeâmâ yâk hawamgum heronŋe otbaŋgim mepaemai. Otmu nen gurâ yawuâk yâk yengâlen torokatmâ mepaenom. ²³ Otmu emelâk lohimbim nombotŋe Yesuhâlen torokatbi yâhâmâ ikŋe pat kuyiŋgim kutyenŋe kulemgumu tap. Lohimbim ya yengâlen arinom. Emelâk tâmbâlipnenŋe nombotŋaŋe Anitâhâlen biwiyenŋe kepeim manmâ muwi. Yâkŋe kulet sâningim Anitâ gotŋan tai. Yawu gârâmâ lohimbim emelâk meyehop otmu nen mansain yu, nen kerek sâp patoen menduhunenekbuap. Yawu otmâ topnenŋe ekmâ nâŋgâm hâmerŋe ikŋiâk ikŋiâk ningiwuap. ²⁴ Yawu gârâmâ lok âlâhâlen hâum sâwe. Lok âlâ, kutŋe Awe sâŋ, yâhâmâ atañeŋe kumu muop. Yakât matŋeâmâ Anitâŋe atañe ya kâpekaŋgiop. Yawu gârâmâ nengât sâŋ Yesu kuŋetâ mumu hepŋe giop. Yakât bonŋeâmâ nenŋe yâk orop torokatmâ manmâ yâhânomgât mâtâp âinŋe meningiop. Yawu gârâmâ Anitâŋe mem dâinenekmâ gamu yakât ki hâkâŋ otnom.

²⁵ Yâhâ topnenŋe teteâkgât den âlâ yuwu torokatmâ sâmunen nâŋgâŋet. Anitâŋe girem den Mose ekuop yanâmâ lok nombotŋaŋe den ya nâŋgâŋetâ gemu bet pilâwi. Yakât kakŋan yâkŋe sâmu yakât matŋe umatŋe teteyiŋgimu manmanyenŋe bâleop. Yawu gârâmâ sâp patoen nenŋe otbin mewin yakât matŋe Anitâŋe mem purik pilâningiwuap. Yakât otmâ nanŋe Yesu hâŋgâŋgumu ge den topŋe eknongop ya nâŋgâm tinâk lâum manmâ yâhânom. ²⁶ Emelâk embâŋân Anitâŋe Sinai pumŋan Mose den ekuop yanâmâ hân sânsân sâop. Ya pesuk sâmu yanâmâ yuwu sâŋ ekuop. “Nâŋe sâmunen hân yu sânsân yap. Yâhâ sâp pesuk sâwuawân âlâkuâk sâmunen hân himbim yuâmâ huhuakmâ biatmâ metewuap. Otmu emetsenŋe pitu topŋe topŋe ya pek sâŋ gulip otmâ metewuap.” Yawu sâop. ²⁷ Anitâŋe den sâop yukât topŋeâmâ yuwu. Yâkŋe sâmu hân, himbim, emetsenŋe, pitu topŋe topŋe âlâlâ yu gulip otmâ metewuap. Yakât kakŋanâmâ ikŋe manmanŋaŋak tetewuap. Sâp yanâmâ Anitâŋe nengât pat kuningiop yakât bulâŋe ningiwuap.

²⁸⁻²⁹ Anitâŋe nengât sâŋ manman kârikŋahât pat kuningiop yakât bulâŋe menom. Yakât otmâ yâk mepaem manmâ yâhânom. Yawu gârâmâ lohimbim nombotŋaŋe Anitâhât den nâŋgâŋetâ gemu bet pilâmai ya yengât topyenŋe teteâkgât den âlâen hâum sâwe. Âliwahap haraŋ haraŋ sâŋ emetŋe mem tatmap yan kâlâp saum katmunŋe semu gâwuŋaŋak kinmap. Dop yawuâk

Anitâŋe sâmu âlâlâ ya sem gulip tuhumu kouŋaŋak kinbuap. Yawu gârâmâ Anitâŋe nen buku otningiâkgât yâk mepaem heronŋe otbaŋgim mannom.

13

Yuwu otmâ manmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otbuap.

¹ Orotmeme âlepŋe girawu tap yakât ekyongomune nâŋgâŋet. Yeŋe angoân buku oraŋgiminiwi ya yawuâk torokatmâ buku oraŋgim mannomai. ² Embâŋân angoânâmâ aŋeloŋe lok hâtgum takaŋetâ lokŋe mem buku tuhuyekbi. Yawu gârâmâ lomba nombotŋaŋe yeŋgâlen takaŋetâ dâim yâhâ emelan katyekmâ sot um yinŋinomai. ³ Otmu yeŋgâlen gâtŋe nombotŋe mem pâi emetŋan katyekŋetâ tatmâ hâhiwin nâŋgâmai yakât pâi emetŋan taiâk sâm ki gulip malap otnomai. Nenŋe nenŋahâk pâi emetŋan tain mâne girawu otbâinâ nâŋgâm yâk yeŋgât nâŋgânomai. Otmu yeŋgâlen gâtŋe nombotŋe yamâ lohimbî belâŋen mansaiŋe mem bâleyekŋetâ hâhiwin kakŋan mansai. Otmu yen yawu otyiŋŋetâ mansai mâne girawu otbâi yakât yâk nâŋgâyiŋginomai. Yenâmâ Yesuhât komot konohâk mansai yakât otmâ yeŋe hewewenŋak yâk tânyongonomai.

⁴ Otmu den âlâ sâmunne nâŋgâŋet. Lohimbî sihan mansaiŋe konda otŋetâ Anitâŋe ya ekmu dondâ bâlemap. Otmu lokŋe imbiŋaŋe miakmâ manmutâ ârândâŋ otmap. Yâhâ yakât kakŋan lok me imbi ondrop orop manmai ya Anitâŋe ekmâ dondâ bâlemap. Lohimbî yawu otmai yaŋe tosa umatŋe memai. Yakât hâmbâi Anitâŋe matŋe ya tâŋ tâŋâk yinŋiwuap.

⁵ Emelâk Anitâŋe Mose den ekumu kulemuŋop ya yuwu tap.

“Nâhâitŋe ki tihit otningimap sâm gorâyiŋgimu enŋat yâhâp ki otnomai. Ki pilâyekmunne umburuk mannomai.”

Yawu sâop yakât otmâ wahap yu me ya tatningiap ya ekmunŋe ki dopŋan otmu ki dewaenom. Otmu dopnenŋan tatningiwuap ya wangim ningiâkgât sâm ki ulitgunom. Bia kârikŋe. Wuân me wuân tatningiap yamâ dopnenŋan.

⁶ Anitâŋe den sâop yakât topŋe nâŋgâm yuwu alahum mannom.

“Kutdânenŋaŋe haonmâ ârândâŋ tihitnenŋe otmap. Yakât otmâ lok bâleŋaŋe mem bâlenenekne sâm otnomai yanâmâ nenŋe yâkât wâtŋan kinmâ mâtâpŋat ki hâum pâpŋunom. Yâhâ yawu otninginomai yan nenŋe yakât ki gorâningiwuap. Yawu sâm alahum yâkât wâtŋan mannom.”

⁷ Emelâk papatolipyeŋaŋe Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe kepeim yâkât den ekyongominiwi. Yawu otmâ manmâ ki lohotŋe otmâ gam muwi. Otmu yengu yâkŋe otminiwi yawuâk otmâ Yesu Kiristohâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe kepeim ki lohotŋe otmâ mannomai. ⁸ Emelâk Yesu Kiristonŋe tatmâ gaop, âun yu tap, otmu yawuâk tatmâ yâhâwiop kârikŋe. Yakât otmâ ki gorâningiwuap.

⁹ Yawu gârâmâ lok nombotŋaŋe yeŋgâlen taka den ango ekyongowi yakât den pat buku nombotŋaŋe eknohoŋetâ nâŋgâwan. Den ekyongowi ya nâŋgâŋetâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe gulip malap otmu Yesu Kiristohât mâtâp tâpikgumaihat yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Den yamâ tâŋât. Yakât otmâ yâkŋe den ekyongowi yamâ ki lâunomai. Yeŋe den tâŋât me orotmeme bâleŋe ya pilââmâmâ Anitâŋe tep âlep nâŋgâyiŋgim tihityeŋe otmap ya nâŋgâm heŋgeŋgum biwiyeye yâkâlenâk tatbuap. Yawu otmâ manŋetâ yâkŋe mâmâŋe otningim yâhâwuap.

10-11 Yâhâ Anitâñe lohimbi kerek yengât tosa pilâyîngiâk sâam hotom uminiwi ya yengât kunyenñe yuwu otminiop. Yâkñe selep belângen kinminiop yan lama kum gâim yanâmâ hepñe mem yâhâ alata kakñan hepñe tuanguminiop. Yawu otmu bukulipñe nombotñe yanñeâmâ belângen kinmâ bonñe yamâ mem uñetâ sem biatminiop. 12 Otmu dop yawuâk nenñe Kiristohâlen biwinenñe kepeim yâkât pat otnehât yâk mem kapi betñehen ge kuñetâ mumu hepñe giop. 13 Yakât otmâ nenñe hotom um katmai yakât nâñgâmunñe gemu selep hâñgiñan yan ki yâhânom. Ya pilâm belângen tatmâ Yesuhâlen torokatmâ yâkât denñe lâum mannom. Yawu otmunñe yanâmâ Yesu otbañgiwi yawuâk nen otninginomai. Otmu yakât ki gorâningiwuap. 14 Nenâmâ kapinenñe yu bia. Kapinenñe dondâñe yamâ himbimân Anitâ tatmap ewan tap. 15 Otmu Kutdânennñe Yesu yâkñe kulet sâaningim himbimân ewan yâhâ tap. Yakât otmâ nenñeâmâ yakât nâñgâm Ambonenñe Anitâ herone nâñgâwanñim mepaenom. 16 Otmu orotmemenenñe âlepñe otmunñe Anitâñe nenekmu ârândâñ otmap yakât sâwe. Lohimbi nombotñe umburuk manmahât yenñeâmâ yâk nembe kalem otyinginomai. Otmu nombotñe hâhiwin kakñan mansai buku otyingim tânyongonomai. Orotmeme yawu otmâ mannomai yanâmâ Anitâñe yekmu ârândâñ otbuap.

17 Otmu papatolipyeñe yengât yuwu sâamune nâñgâñet. Yen manman kârikñahât mâtâp hâam pâpğumaihât yâkñe yengât galem otmâ galemयोगom mansai. Otmu yâkñe Anitâñe âi sâam yinggiop ya biwiyenñe tiñâk kepeim mem mansai. Hâmbâi sâp patoen yakât hâmeñe yingimu menomai. Yawu gârâmâ biwi nâñgân nâñgânyeñe gemapğât yeñe yâk yengât amutgen manmâ tem lâuyinginomai. Tem lâuyingim manñetâmâ yâkñe biwiyenñe hewewen otmu galemयोगom henñegunomai.

18-19 Otmu nâñe bukulipne orowâk tatmâ Anitâhât tem lâuwanñim manmâ orotmeme âlepñe otmâ manmunñe nenekmu ârândâñ oap. Yawu gârâmâ yeñe biwi nâñgân nâñgânyeñe hewewen otmu nengât sâam Anitâ ulitgum mannomai. Otmu Anitâñe nâ hâñgânnohomu yengâlen takawehât gurâ yawuâk ulitgum manñetğât nanñan.

Den bâñe

20 Bukulipne, den bâñe ekyongomune nâñgâñet. Kutdânennñe Yesu, yâkñe mumu yan Anitâñe tosanennñe pilâningim manman kârikñahât pat kuninggiop. Otmu âwâñe Anitâñe mumuñambâ mem yahalop. Yawu otmâ pat kuninggiop yakât bulâñe hâmbâi menongât mâtâpñe teteop. Ya biatbuapğât dop âlâ ki tap. 21 Bulâñe ya mene sâam Anitâñe mâmâñe otyingimu yâkât wâtñan kinmâ tem lâuwanñim manñetâ nâñgâmu ârândâñ otbuap. Yawu otmu yanâmâ biwi nâñgân nâñgânyeñe huruñ sâamu mannomai. Otmu Yesu Kiristo mepaenomai. Ya bonñanâk.

22 Bukulipne, yeñe biwiyenñe gemapğât den tâlâwâk yu kulemgum katyingian. Yawu gârâmâ yeñe sâlikumâmâ topñe ya nâñgâm henñegunet. 23 Otmu tembe lâu pâi emetñe galemñe tatmapñe nâñgâmu Timoteo ya pâi emetñambâ ge mansap. Yâkât den pat yawu sâñetâ nâñgâwan. Yawu gârâmâ yâkñe taka nâ penenihimu yanâmâ netñe orowâk yengâlen takarom.

24 Otmu yeñe pepa yu sâlikum nâñgâm yengu papatolipyeñe otmu Yesuhât komot mansai ya nâhât den pat yu ekyongom buku otyinginomai. Otmu Itali ambolipñe lohimbi tohoñetâ mansain yâkñe yengât tep âlep pato nâñgâyingim mansai. Yâkñe yawu nâñgâyingim mansai yakât yeñe

nângâretgât nâne den pat yu kulemgum katyngian. ²⁵ Anitâne tihityene olâkgât nâne haonmâ ârândân ulitguman. Den pat katsan yu yuâk.

Yakowo

O bukulpne,

¹ Yen Yura lohimbî hânnenje tâmbâñe pilâm hân âlâengen âlâengen ari mansai. Ari manmâ Yesu Kiristohâlen biwiyenjañe kepeim yakât komolân torokatsai. Nâ Yakowo. Nâñe Anitâ yet Kutdânenje Yesu Kiristo hoj bayitgim mansan. Yakât otmâ yengât nâñgâm ekap yu kulemgum katyinjian.

Nenje Anitâ ulitgunom yan biwi yâhâp ki otnom.

²⁻⁴ Bukulpne, yeñe Kiristohâlen biwiyenjañe kepeim mansai. Yakât otmâ umatñe âlâlâ kakyenjan yâhâmu biwiyenje ki orotok sâmâp. Biwiyenje ki orotok sâmâp gârâmâ hâmbâi umatñe pato âlâ kakyenjan yâhâmu hâhiwin dondâ nâñgânmai yan yâkâlenâk biwiyenjañe kepeim umatñe ya lâum ki lohotñe otnomai. Yawu otmâ mannomai yan Anitâñe yekmu ârândânj otmu manman kârikñahât pat kuyingioy yakât bulâñe menomai. Yakât nâñgâm biwi hero nâñgâñet. ⁵⁻⁶ Yeñe girawu manñetâ Anitâñe yekmu ârândânj otbuap yakât nâñgâm yâkâlen biwiyenjañe kepeim ulitgunomai. Ulitgunomai yanâmâ Anitâhât biwiñan tatmap ya Wâtgât mâmâñahât Heakñe mem biwi nâñgân nâñgânyenjan katmu nâñgâñetâ keterakuyingiuap. Otmu biwi yâhâp ki otmâ ulitgunomai yan hewewenjak nâñgâyinjgiuap. Yâhâ lohimbî âlâ me âlâñe yu yakât biwi yâhâp kakñan Anitâ ulitgunomai ya yengât topyene nâñgâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nâñgâñet. Nenje wañga mem saru kakñambâ arimain. Arimainângembâ siru pato pilâmu to dondâ bâlemap. Yawu otmâ wañga ya mem kopa kopa tuhumap. Yakât dopñeak lohimbî yan yu yengât biwi nâñgân nâñgânyenje hâlim milim otmap. ⁷⁻⁸ Yakât otmâ yu ya otnomaihât biwi yâhâp otmâ hâmbinj gumbinj manmai. Topyene yawu tapgât Anitâ ulitgumai yan ki nâñgâyinjgimay.

Munomân iri sikumnenje ki miakmâ arinom.

⁹ Bukulpne, yeñe Kiristohâlen biwiyenje katbi yan Anitâñe manman kârikñahât pat kuyingioy. Otmu yengâlen gâtñe lohimbî nombotñane senje âlâlâhât umburuk mansai. Yâhâmâ hâmbâi Anitâñe manman kârikñahât pat yakât bulâñe yingimu menomai yakât nâñgâm biwi herone nâñgâñet. ¹⁰⁻¹¹ Hâmbâi munomân iri sikumnenje ki miakmâ arinom yakât den âlâen hâum sâmune nâñgâñet. Hahop suriñe pilâm kuririñ sâm kinmu ekmunje âilonjo lonjo otmap. Yâhâ sâp ki kâlep otmuak pek sâm hânân ge tâtuk sâmâp. Yakât dopñeak nen kerek mum tâtuk sânom. Yakât otmâ yengât gâtñe lohimbî nombotñane iri sikumyene orop manmai yengât yuwu sâmune nâñgâñet. Yeñe Kiristohâlen biwiyenjañe kepeim manñetâ lohimbî belângen manmaiñe nâñgâm bâleyingim mem ge katyekmai. Yawu otyingimay gârâmâ hâmbâi Anitâñe manman kârikñahât pat yakât bulâñe yingimu menomai yakât nâñgâm biwi herone nâñgâñet. ¹² Umatñe âlâlâ kakyenjan yâhâmu Kiristohâlenâk biwiyenjañe tinjak kepeim Anitâ hoj bawangim mannomai. Yawu manñetâ Anitâñe yekmu ârândânj otmu manman kârikñan katyekmu mannomai.

Tosa otmunje bâlemap ya Anitâhâlen ki kârâm pilânom.

¹³⁻¹⁵ Lohimbî wuân me wuân ekñâlem otñetâ bâlemap yakât yuwu sâmune nâñgâñet. Yu me ya ekñâlemay yan yeñe engatyeñeak watmâ otnehâlâk

nāngāmai. Yawu nāngāmai yakāt kakṇan otṇetâ bâlemu tosa memai. Yawu otmâ manman bâleṇahât paṅgoṇân kioṇmâ yawuâk tâtâem otmâ mannomai yamâ hiliwahonomai.

Yakât otmâ yuwu sâmunne nāngâṇet. Anitâṇe ki otmu bâlemap. Otmu nenṇe otmunṇe bâleâkgât biwinenṇan ki kioṇmap. Yâhâ lohimbiṇe otṇetâ bâlemap yamâ yeṇan tap. Otmu tosa otmai yakât gurâ Anitâhâlen kârâm pilânomaihât dop âlâ ki tap. ¹⁶ Yakât otmâ Anitâhâlen kârâm pilânomai yanâmâ yeṇe yakât nāngâṇetâ ki bonṇe otbuap.

¹⁷ Anitâ Koko salek Amboṇaṇe senṇe âlâlâ himbimân ekmain ya kalop. Hilâmgât emetsenṇaṇe ga takam kârikṇe pilâm bolanṇe bolanṇe sâmu ge potok sâmap. Yâhâ omoṅgât emetsenṇe ya purik sâmu torehenṇeâk tetemu ekmain. Otmu ya ari gulip otmu omoṇ sahakmap. Yâhâ pitu yamâ omoṇe peleṇe peleṇe sâmu kinmu ekmain. Yâhâ emet haṇ sâmu ki ekmain. Yawu gârâmâ Himbim Amboṇaṇe yawu ki otmap. Yâkṇeâmâ tat tat kârikṇe tatmâ gaopṇak tatmâ gamap. Otmu yawuâk tatmâ yâhâmbisâp. Otmu biwinenṇe mem hewewenṇe tuhumu âleṇeâk otmâ manne yakâlâk nāngâmap. Yakât otmâ yâkṇe ki biwinenṇan kioṇmu otmunṇe bâlemap. ¹⁸ Iṇṇahâk nine nanne baratne sâmu mem hewewenṇe tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenṇe katmunṇe manman âiṇe ningiop. Yakât otmâ Kiristohât pat manmâ Anitâṇe yu ya kalop ya yeṅgât kunyeṇe mansain.

Kiristohât den nāngâm tem lâuwaṅginom.

¹⁹⁻²⁰ Bukulipne, yuwu sâmunne nāngâṇet. Bukulipyenṇe Kiristohât den kâsikumu yinṇinomai yan ândâp katmâ yâk yeṅgât den nāngânomai. Yâhâ yeṇeâmâ den kâsikumu lohimbi yinṇiṇetâ ândâpyeṇe kârikṇe otmâ ki nāngânomai. Ki nāngâṇetâ lohotṇan ekyongonomai. Yâhâ yeṇe den kâlâṇe orowâk katyeknomai yan Anitâṇe yen yekmu bâlewuap. Otmu lohimbi den ekyongonṇetâ nāngâṇetâ gemu bet pilânomai ya gurâ Anitâṇe yekmu bâlewuap. Yakât otmâ yeṇe den kâlâṇe orowâk ki katyeknomai. ²¹ Emelâk yeṇe Kiristohât den nāngâm biwiyenṇan katbi ya mem mete tuhumu orotmeme bâleṇe âlâlâ bet pilâm Anitâhât den lâumu mannomai. Yawu manmâ yâhânomai yanâmâ yâkṇe meyekmâ manman kârikṇan katyekmu manmâ yâhâmbisâi.

²² Kiristohât den lâumu hoṇ bawāṅiṇet. Yâhâ den ya in nāngâmai yan “Anitâṇe nenekmu ârândâṇe oap,” sâmu biwiyenṇe pâlâmṇe otmu manṇetâ dondâ bâlemap. Yawu nāngâm manmaiṇe kâirahom hiliwahonomai. Lohimbi yawuya yeṅgât topyeṇe nāngâṇetâ keterahâkgât den âlâen hâmu sâmunne nāngâṇet. ²³ Lohimbiṇe duṅguân enakmâ somotyenṇe hâluhuakmai. ²⁴ Yawu gârâmâ duṅguân ki enakmai yan kundenyeṇahât towatṇe nāngâṇetâ ki keterakiyṇimap. ²⁵ Yakât dopṇeâk lohimbi nombotṇaṇe Kiristohât den nāngâm yan ki biwiyenṇan katmâ lâumai. Yawu otmai yan den ya in yawu nelâm yongomap. Yâhâ yeṇe yawu ki otnomai. Kiristohât den yamâ bulâṇe. Yakât torehenṇe âlâ ki tâpilahomap. Ya nāngâm lâumu manmâ bâleṇahât paṅgoṇân ki kioṇmain. Yakât otmâ yeṇe den ya tiṇâk lâumu manmâ yâhânomai yan Anitâṇe yekmu ârândâṇe otmu biwi hero nāngânomai.

²⁶ Den âlâ torokatmâ yuwu sâmunne nāngâṇet. Lohimbi nombotṇaṇe mitihât orotmemeâk watmunṇe Anitâṇe nenekmu ârândâṇe otbuap yawu nāngâmai. Yawu nāngâm den ihilâk mahilâk sâmai yakât Anitâṇe mitihât orotmeme watmai yakât nāngâmu tâṇat otmap. Lohimbi yawu nāngâmaiṇe kâirahom otmâ hilipgumai. ²⁷ Yeṇe Awoṇnenṇe Anitâ yâkât tem lâuwaṅginom yuwu otmâ

mannetâ yekmu ârândân otbuap. Lohimbi kambut mansai me nimnaom âwâ māmālipyeŋe mum pilâyeknetâ mandu mansai ya yengât tepyeŋe nāngām tânyongonomai. Yawu otmâ orotmeme bâleŋe bet pilām biwiyeŋe galemahom mannomai yan Anitâŋe yekmu ârândân otbuap.

2

Buku âlâhât nāngāmunŋe yahatmu âlâhât ki nāngāmunŋe gewuap.

¹ Bukulipne, den âlâ yuwu sāmune nāngâŋet. Kutdânenŋe Yesu Kiristo Anitâ orop dopyetŋe konohâk. Yakât otmâ yâkât nāngâŋetâ yahatmu yâkâlen biwiyeŋe kepeim mansai. Yawu manmâ lok kut patyeŋahâlâk ki nāngânomai. ²⁻³ Yeŋe Anitâ yet Kiristo mepaeylekmâ kiki meytigimai yan lok pupŋe âlâ, hâk katipŋe me pet âilonŋo haŋgalakmâ takamu ekŋetâ yahatmu “lok takap yuâmâ iri sikumŋe orop” yawu nāngâmai. Yawu nāngâm “lohimbi senyeŋan ewanâk tat,” sâm katŋetâ tatmap. Yâhâ lok pupŋe âlâ, hâk katipŋe me pet tok sâsâŋe haŋgalakmâ takamu ekŋetâ gemu “lok takap yuâmâ lok inŋe, umburuk mansap,” yawu nāngâmai. Yawu nāngâm “ginŋehen tat,” sâm katŋetâ tatmap. ⁴ Yawu otyingimai yan lokgât nāngân nāngân bâleŋe watmâ lok kâsipyongom Kutdânenŋe Kiristohât den lonŋâemai.

⁵ Lohimbi girawuyaye Kiristohâlen biwiyeŋeŋe tinâk kepeim manmai ya yengât nāngâm Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu tap? Yakât yuwu sāmune nāngâŋet. Lohimbi belângen manmaiŋe lohimbi inŋe me umburuk manmai ya yengât nāngâyiŋiŋetâ gemap. Lohimbi inŋe yawuyaye Kiristohâlen biwiyeŋeŋe tinâk kepeim mannetâ ya yengât nāngâm Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu mansai. ⁶⁻⁷ Yawu gârâmâ yeŋe lohimbi yawuya yekŋetâ gemu ginŋehen katyekŋetâ tatmâ miti nāngâmai. Yâhâ lohimbi iri sikumyeŋe oropŋe Kutdâyeŋe Yesu Kiristohât nāngâŋetâ gemu sâm bâlewanŋim mansai. Yawu manmâ yan yen meyekmâ den âiân katyekmâ senŋe âlâlâ meyiŋgimai. Yawu gârâmâ yeŋe lok iri sikumyeŋe orop ya eweyiŋgim lohimbi senyeŋan katyekŋetâ miti nāngâmai. Yawu otmai yakât nāngâmune ki ârândân otmap.

⁸ Anitâŋe girem den âlâ Mose ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Nenŋahât nāngāmunŋe yahatmap yawuâk buku nombotŋe yengât nāngâyiŋgimunŋe yahatbuap.” Yawu tap.

Den ya lâum lohimbi hârok yengât nāngâyiŋiŋetâ yahatmu ewe katyekŋetâ ârândân otbuap. ⁹ Yâhâ lohimbi kut patyeŋahâlâk nāngâmai yan girem den yan yu lonŋâem tosa memai. ¹⁰ Lohimbi âlâ me âlâŋe girem den âlâ lonŋâemai yamâ Anitâŋe yekmu girem den hârohâk lonŋâemai yawu otmap. ¹¹ Yakât topŋe nāngâŋetâ keterahâkgât yuwu sāmune nāngâŋet. Anitâ ikŋak girem den âlâlâ hârok Mose ekumu kulemguop. Girem den âlâ yuwu sâm ekuop.

“Lok âlâ me âlâŋe bukulipyeŋe yengât imbilipyeŋe ki yekmâ otnomai.”

Otmu âlâmâ yuwu sâop.

“Lohimbi âlâ me âlâŋe lok âlâ me imbi âlâ kuŋetâ mumbuap yâhâmâ papatolipyeŋeŋe meyekmâ den âiân katyekŋetâ tosa pato menomai.” Yawu sâop.

Anitâ ikŋak girem den âlâlâ hârok Mose ekuop. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâŋe lok me imbilipyeŋe yengât betyeŋehen ki kionmâ tosa ki miain sâmai. Yamâ benŋe buku âlâ kuŋetâ mumbuap yan Anitâŋe yekmu girem den hârohâk lonŋâem tosa memai yawu otbuap. ¹²⁻¹³ Lohimbi âlâ me âlâŋe

mem bâleyekjetâ yakât matje yeje kâpekyingimai. Yawu gârâmâ yeje otjetâ bâlemap yakât matje Anitâje gurâ yingimu menomai. Yâhâ yeje lok nombotje yengât tosa pilâyingimai otmuâmâ Anitâje gurâ yen umam sâyingim tosa pilâyingiuwap. Yakât otmâ yeje Kiristohât den tiñak lâum manmâ bukulipyenje yengât ki nângâjetâ gewuap. Yawu otnomai yanâmâ Anitâje yekmu ârândâj otmu tosa pilâyingiuwap.

Nenje Kiristo hoj bawanginom yan hâkjak hâkjak ki hoj bawanginom.

¹⁴ Bukulipne, yuwu sâmunne nângâjet. Lohimbi âlâ me âlâje Kiristohâlen biwinenjae kepeim manmain sâmai yamâ ki tem lâuwangim bukulipyenje tânyongomai. Lohimbiñe den yawu sâmai yamâ perâk sâmai. Otmu Anitâje biwiyeje ekmu bonje bia otmu ki meyekbuap. ¹⁵⁻¹⁶ Yakât topje nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmunne nângâjet. Bukulipyenje âlâ me âlâje kapi pilâm mâtâp kâlepnehen arine sâm sot barahâk gejetâ yeknomai. Gejetâ yekmâ “O, gâmâlâk kilik milik ariwioj” sâmamâ mâtâpgât natik ki tânyongonomai yanâmâ bukulipyenjae nângâm bâleyingim wawî sânomai. ¹⁷ Yakât dopneak Anitâje gurâ biwiyeje ekmu ki ârândâj otmu “Kiristohâlen biwiyejae imbiâk kepeim mansai” yawu sâuwap.

¹⁸ Yawu gârâmâ lohimbi nombotjae yuwu sâmai. “Lohimbi nombotje Kiristohâlen biwiyejae kepeimainje bukulipyenje ki tânyongomai. Yâhâ lohimbi nombotje âlâjeâmâ bukulipyenje tânyongomai.”

Yawu sâmai yakât nâje yuwu sâmunne nângâjet. Nenje lohimbi yengât biwiyeje ki ekmain. Lohimbi nombotjae “Kiristohâlen biwinenjae kepeim manmain,” sâmai. Yamâ benje bukulipyenje ki tânyongomai. Lohimbi yawuya yengât biwiyeje Kiristohâlen kinsap me bia yakât ki nângâmain. Yawu gârâmâ nâje “Kiristohâlen biwinenjae kepeim mansan,” sâman. Yawu sâman yakât bulâje lohimbi tânyongom manman yan tetemu ekmai.

¹⁹ Yâhâ lohimbi nombotjae yuwu sâmai. “Anitâ bulâjanâk tatmap,” sâjetâ nângâmunje bulâje otmap. Sâmai yamâ ki sâm tâpikgumai. Den yamâ bulâje. Yawu gârâmâ senduk banearâ, me emet amboje, me susun, me weke bâlenjae gurâ den ya yawuâk nângâjetâ bulâje otmap. Yamâ yâhâmâ Anitâje hilipyongowuap yakât nângâm gorâ kakjan manmai.

²⁰ Lohimbi âlâ me âlâje “Kiristohâlen biwinenjae kepeim mansain,” sâmai. Yamâ benje bukulipyenje ki tânyongomai. Lohimbi yawuya nângâm hilipgumai. Otmu Anitâje manman kârikjan ki katyekbuap. Yakât topje nângâjetâ keterahâkgât tâmbânenje Awarahamje olop yan hâum sâmunne nângâjet. ²¹ Awarahamje wuân olop ya Anitâje ekmu ârândâj olop yamâ yuwu. Anitâje hotom unihî sâm Awaraham ekumu yâkât den lâum kât dawangum alata tuhuop. Alata tuhum nanje, kutje Isaka, mem yakât kakjan katmâ hilipguwe sâm olop. Hilipguwe sâm otmu yan Anitâje kuwangiop. ²² Awarahamje Anitâhât den inâk ki nângâop. Yâkje yâkât den lâum nanje hilipguwe sâm olop yan Anitâhâlen biwiñaje kepeim manmap yakât bulâje teteop. Yawu nângâmain. ²³ Awarahamje Anitâhât denje lâum nanje hilipguwe sâm olop yan Anitâje biwiñe ekmu ârândâj otmu kuwangimu pilâop. Yawu olop yan Moseje den âlâ kulenguop yakât bulâje teteop. Den yamâ yuwu tap.

“Anitâje pat sâm kuwangiop ya Awarahamje nângâm yâkâlen biwi nângân nângânjae kepeim biwi yâhâp ki otmâ manop. Yawu otmâ manmu Anitâje biwiñe ekmu ârândâj olop.” Yawu tap.

Anitânye biwiñe ekmu ârândân otmu buku otbañgiop. ²⁴ Awarahamñe olop yakât topñe yuwu nâñgânôm. Lohimbi âlâ me âlânye Kiristohâlen biwiyeñe katmai yamâ tem ki lâuwañgimai ya yengât Anitânye nâñgâmu ki ârândân otmap. Yâhâ lohimbi âlâ me âlânye Kiristohâlen biwiyeñe kepeim tem lâuwañgimai ya yengârâmâ Anitânye nâñgâmu ârândân otmap.

²⁵ Imbi kondarâ âlâ, kutñe Lahap sâm, yâkâlen hâum sâmune nâñgâñet. Emelâk embâñân Isirae yengât lok kunyeñe lok yâhâp hon hâñgânyotgomu ari kasalipyene yengât kapiân yâhâm imbi ya mem teteowot. Mem tetem den mem ariowot ya ekumutâ nâñgâmu bulânye otmu kapi ambolipñe yotgomai sâm mem mesañgutyelehop. Otmu sâp âlâen mâtâp âlâ tiripyotgomu kapi ambolipñe kewewetyekmâ âwurem ariowot. Yawu olop yakât Anitânye nâñgâwañgimu ârândân olop.

²⁶ Den sâm aran yukât topñe nâñgâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nâñgâñet. Bukunenñe âlâ bâlewuap ya ekmâ “Emelâk umutñe gahaeakmâ arap,” sâm isem we bâle nâñgâmain. Yakât dopñeak bukulpnenñe “Kiristohâlen biwinenñe kepeim mansain,” sâmâi yamâ tem ki lâuwañgim bukulpnye tanyongomai ya yekmâ yâk yengât “lohimbi perâkñe” sâmâin.

3

Launenñe galemgum henjengum mannom.

¹⁻² Bukulpne, den âlâ yuwu sâmune nâñgâñet. Anitânye bawapi nengât biwinenñe mem hewewej tuhumu Anitâ yet Kiristo yetgât den lohimbi kâsikum yingimain yan âi umatñe memâin. Yamâ âi tâñât bia. Yakât otmâ âi ya biwinenñe mem den ya tâñ tâñâk kâsikum yingimain, me den ya kakñeak kakñeak kâsikum yingimain yakât matñe yamâ sâp patoen Anitânye dopnenñan kâpekningiwaup. Yawu gârâmâ nen kerekñe Kiristohât nep mem tâpikgumunñe yakât bulânye ki tetem henjengumap. Yakât otmâ Anitânye matñe umatñe ningimâp sâm yeñe Kiristohât den lohimbi kâsikum yinginomaihâlâk ki nâñgânomai.

Otmu den âlâ torokatmâ sâmune nâñgâñet. Lohimbi nombotñe bukulpnye sâm bâleyingimai, me den bâleñe hâiyekmai, me biwiyeñambâ nâñgân nâñgân topñe topñe tetemu den ihilâk mahilâk sâmâi. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlânye lauyeñe galemgum orotmeme bâleñe yawuya ki otmai yañeâmâ biwi nâñgân nâñgânye galemahom henjengum manmai.

³ Yakât nâñgâñetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâñgâñet. Beâsi yamâ tâkñe launñe sâhâmunñe tatmap. Gârâmâ wosapâ me wosapâ arine nâñgâmain yamâ tâk mem dâimunñe yaken arimap.

⁴ Aiop, wanga mem saru kakñan arimain yan hâum sâmune nâñgâñet. Wanga yamâ pato nandoroñe. Yawu gârâmâ wañga bâtñe, kutñe sitia sâm, yamâ tipñe âlâ. Otmu wañga ya ambonañe wosapâ me wosapâ ariâk nâñgâmap yamâ bâtñe mem purik gurik tuhumu yaken arimap.

⁵ Yakât topñe yuwu sâmune nâñgâñet. Launenñe yamâ tipñe âlâ. Yawu gârâmâ nenñe launenñambâ den bâleñe sâm bukulpnenñe ekyongomunñe nâñgâñetâ tepyeñe kâlâp semu umatñe âlâlâ tetemap yakât dop kum sâmune nâñgâñet. Emet pato kinmu songae hâlâlân sâmap yan kâlâp tuhum katnum songae ya sem arimap. ⁶ Yakât dopñeak Manman Bâleñahât Ambonañe biwinenñan kionmap. Biwinenñan kionmu nâñgân nâñgân bâleñe âlâlâ tetemu ya lohimbi ekyongomunñe nâñgâñetâ manmanyene bâlem henjengumap.

⁷ Anitâŋe soŋgo bau, me nâi seloŋ kalop yapâ gâtŋe âlâlâ mem lohotŋe tuhuyeknomgât dop tap. ⁸ Yawu gârâmâ nenŋe launenŋe galemgum heŋgeŋunomgât dop âlâ ki tap. Hâmewuk me soroŋ hambeŋe lohimbi in yawu yingimu mumai yakât dopŋeâk nenŋe den bâleŋe sâmbukulipnenŋe hâiyekmunŋe tepyeŋe bâlemap. ⁹ Anitâŋe ikŋe nâŋgân nâŋgân watmâ lohimbi tuhuyelehop. Yakât otmâ nenŋe den heroŋe sâmbawoŋnenŋe Anitâ mepaemain. Otmu launenŋe yapâek den bâleŋe sâmbukulipnenŋe hâiyekmain. ¹⁰ Anitâ den heroŋe sâmbepaemain. Otmu bukulipnenŋe den bâleŋe hâiyekmain. Yakât nâŋgâmune ki ârândâŋ otmap. ¹¹ Yakât otmâ dop kum sâmbune nâŋgâŋet. To senŋe hindakmap yapâ uwurup ki takamap. ¹² Yâhâ kiatŋe manam ki otmap. Otmu manamŋe kiat ki otmap. Giŋ gârârâŋe ham ki otmap. Otmu hamŋe giŋ gârârâŋ ki otmap. Yâhâ saruâmbâ to ki osom nemain. Yamâ topyetŋe ikŋiâk ikŋiâk tap. Denân hâum sâmbaran yukât topŋeâmâ yuwu. Nenŋe den âleŋeâk alahunom. Bukulipnenŋe orop ki sâmbâleŋginom.

Anitâŋe ikŋe nâŋgân nâŋgân mem biwinenŋan kalâkgât ulitgunom.

¹³⁻¹⁸ Lohimbi nombotŋe Anitâŋe ikŋe nâŋgân nâŋgân mem biwiyenŋan kalâkgât ki nâŋgâmai. Yâkŋeâmâ senduk banearâ me weke bâleŋe ya yeŋgâlen kândiwahoŋetâ nâŋgân nâŋgânyeŋe teteyiŋgimap. Yawu otmâ bukulipyenŋe yeŋgât nâŋgâŋetâ gemu yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu hâkyeŋe mepaemai. Hâkyeŋe mepaem lohimbi yeŋgât kunlipyenŋe manmâ den perâkŋe ekyongomai. Yawu otmâ manmanyenŋe mem bâleŋgim hioŋakmai. Lohimbi bâleŋe yeŋgât topyeŋe yawu tap.

Yâhâ lohimbi nombotŋe âlâŋeâmâ Anitâ ulitgunetâ ikŋe nâŋgân nâŋgân mem biwiyenŋan katmu nâŋgân nâŋgân âilongo teteyiŋgimu târârâhâk manmai. Yawu manmâ yeŋahât nâŋgâŋetâ gemu bukulipyenŋe yuwu otyiŋginetâ yekŋetâ ârândâŋ otmap. Biwi yâhâp ki otmai. Yawu manmâ Kiristohât den tâŋ tâŋâk lohimbi kâsikum yingimai. Kâsikum yingimai yan bukulipyenŋe den âlâhât âiyongoŋetâ nâŋgâm heŋgeŋgum matŋe kâpekyiŋgimai. Yawu orangin den kakŋan ki sahaŋgim hioŋakmai. Lohimbi yawuyanŋe bukulipyenŋe yeŋgât manmanyenŋe ekmâ heŋgeŋgum mem hewewenŋe tuhuyekmâ buku otyiŋgimai. Yawu otyiŋginetâ manmanyenŋe kelihakmu manman âleŋjahât bulâŋe âlâlâ teteyiŋgimu lohotŋan manŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otmap.

4

Anitâ Ambonenjahât amutgen manmâ tem lâuwanginom.

¹⁻² Yeŋeâmâ biwiyenŋe ki sânduk sâmbu manmai. Yawu otmâ yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu biwiyenâmbâ nâŋgân nâŋgân bâleŋe topŋe topŋe tetemu heroŋe kakŋan manne sâmb otmai. Yawu otmâ senŋe âlâlâ ekjâlem bukulipyenŋe orop pawarak guwarak otmâ hioŋakmai. Otmu lohimbi nombotŋe bukulipyenŋe orop nâŋgâm bâleŋgim ahomai. Yakât Anitâŋe biwi sânduhân katnenekmu mannehât nâŋgâm ki ulitgumai. Yanak benŋe umatŋe kakŋan manmai. ³ Otmu Anitâŋe senŋe âlâlâ âleŋeâk ningimu heroŋe kakŋan manne sâmb dewaemai. Yawu otŋetâ biwiyenŋe ekmu bâlemu ki nâŋgâŋgimap. ⁴ Yeŋe topyenjahât nâŋgâŋetâ keterakyiŋgiâkgât den âlâen hâum sâmbune nâŋgâŋet. Imbi âlâ me âlâŋe loklipyenŋe yeŋgât betyeŋehen kioŋmâ kâwâ konda otmai yakât dopŋeâk yeŋe Anitâhât betyeŋehen kioŋmâ senŋe âlâlâhâlen biwiyenŋe katŋetâ kinmap. Yeŋe senŋe âlâlâ ekjâlemai

yan lohimbi belângen manmai yengâlen torokatmâ otmâ hilipgum Anitâ betgumai. Anitâ betgum mannomai otmuâmâ yâkne gurâ yawuâk betyongowuap. Emelâk Anitâhât poropetelipnaje den kulemgui yakât topne nângâmbâiâ. ⁵ Den yakât topneâmâ yuwu tap. Anitâne lohimbi yâhâp tuhuyelekmâ umut biwiyetne katyitgiop. Yakât otmâ yâkâlen biwiyetnaje kepeimetgât nângâop. Otmu nenne gurâ yawuâk yâkâlen biwinennaje kepeim mannomgât nângâmap. ⁶ Otmu biwinenne gemu betgumaingât mem hewewen tuhunenekmâ tihitnenne otmap. Den yan yuñe emelâk lok âlâne Anitâhât den âlâ kulemguiop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâne yehâhât nângânetâ yahatmap yamâ Anitâne nângâyingimu gemu mem ge katyekmap. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâne yehâhât nângânetâ gemu huruñ huruñ manmai yamâ mem hewewen tuhuyekmâ tihityene otmap.” Den yawu tap.

⁷ Yakât otmâ Anitâ Ambonenjahât amutgen manmâ tem lâuwanginomai. Yawu otmâ manjetâ Manman Bâlenjahât Amboñe, Satanñe mem ge katyekbe sâm otbuap yan Kiristohât wâtñan kinjetâ pilâyekmâ ariwuap. ⁸⁻⁹ Yawu otmâ orotmemeyene bâlene otmâ oñ giriñ manmâ gai yakât nângânetâ bâlemu bunewâk bet pilânomai. Yawu otmâ yâkâlen biwiyene katjetâ tosayene pilâyingim biwiyene mem salek tuhuyingimu mannomaihât Anitâ ulitgunomai. Yawu ulitgunetâ nângâyingiwuap. ¹⁰ Yawu otmâ yehâhât nângânetâ gemu yakât amutgen karakmâ manjetâ nângâyingimu yahatmu manman kârikjahât pat kuyingiwuap.

¹¹⁻¹² Otmu Anitâne girem den âlâ Mose yuwu ekumu kulemguiop. “Nenñe bukulipnenne yengât nângâmunne yahatbuap.” Yawu kulemguiop. Otmu lohimbi nombotñaje bukulipyene yengât nângânetâ gemap yan girem den yakât nângânetâ tâñât otmu longâem mem ge katmai. Yawu gârâmâ girem den yakât amboñe yamâ Anitâ konok. Sâp patoen ikñak lohimbi kerek nengât biwinenne ekmâ sâm hâreningiwuap. Yawu otmâ nombotñe ikñan mem katnenekbuap, otmu nombotñe âlâlâ mem ketetyekmu hiliwahonomai. Yakât otmâ yehâhât ki nângânetâ yahatmu bukulipyene yengât nângânetâ gemu sâm bâleyinginomai.

Nenjahâk yuwu yawu otnomgât dop ki tap.

¹³ Yehâhât nângânetâ yahatmap yakât yuwu sâmune nângânet. Yengâlen gâtñe lohimbi nombotñaje bukulipyene orop den yuwu mon hikunomai. “Hândâhân kapi patoen ari nep menom. Nep mem manmâ tewetsenñe ya mem katmunne pato otmu homban kakñan miakmâ âwurem takanom.” ¹⁴ Den yawu sâm hikunomai yamâ hândâhân wuân me wuân teteyingiwuap yakât topne ki nangai. Manmanyehâhât topne nângânetâ keterahâkgât elem memap yan hâum sâmune nângânet. Omonânâk elem mem punñe lañe me hem turembe ya kurihimap. Otmu sikop tipine kumu yanâmâ elem ya getek hâreakmâ biatmap. Yakât dopñeak nenâmâ sâp tâlâwâk manmâ mumain. ¹⁵ Yakât otmâ yehâhâk “hândâhân yu me ya otnom,” sâm den ki hikunomai. Yâhâ “Anitâne nângâningimu yu me ya otnom.” sâñetâ ârândâñ otbuap. ¹⁶ Yawu gârâmâ sâp yiwereñe yuâm yehâhât nângânetâ yahatmu, “Nenjahâk yu me ya otnomgât dop tap,” sâñetâ dondâ bâlemap. ¹⁷ Yakât yuwu sâmune nângânet. Lohimbi nombotñaje wuân me wuân otñetâ Anitâne yekmu ârândâñ otbuapgât topne nângâm henjengumai. Lohimbi yawuyane

Anitâhât topņe nanġain sâġm yeņe enġatyenġeâk watmâ yu me ya otmai yanâmâ tosa pato memai.

5

Lohimbi iri sikumyeņe orop yeņġât den pat

¹ Lohimbi nombotņe iri sikumyeņe oropņe wawi otmâ nep loklipyeņe ki tânyongonġetâ umatņe kakņan manmai. Yawu otmai yakât Anitâņe matņe mem purik pilâyingiwuap. Yakât yuwu sâġmune nânġġaņet. ² Sâp yiwereņe yu hâk sânduhân manmâ gain yuwuâk torokatmâ manmâ yâhânom nânġġam yeņe senņe âlâlâ pato hâwurum katņetâ tatmap. Katņetâ tatmu yapâ âlâ ki mem lohimbi nembe kalem otyingimai. Yawu ġârâmâ yeņe senņe âlâlâ hâwurum katņetâ tatmap yakât torehenņe seloņe hârem dela dela tuhumu tap. Otmu kalamân ġâtņe ya tâtuk sâġm kuņ korok arimap. ³ Otmu tewetsenņe nanņe yamâ helenġum towatņe ki teteap. Yawu misiheņetâ tatmâ bâleap. Yakât matņe Anitâņe nânġġamu umatņe âlâlâ kakyenjan yâhâwuap yan senņe âlâlâyeņe, hâlîņe bia, ya ekmâ topyenahât nânġġaņetâ keterakyingimu isem tep bâle nânġġanomai. Otmu sâp yiwereņe yuâmâ wawi otmâ manmai yakât matņe Anitâņe kâlâwân katyekmu hâhiwin nânġġambisâi.

⁴ Topņe yuwuhât matņe umatņe yingimu menomai. Nep loklipyeņe hâhiwin kakņan âi tuhuyingimai yamâ yeņe hâmeņe alityingimai. Hâmeņe yawu alityinginetâ den guhuņmâ sâġm bâleyinginetâ Anitâ yahat yahatņe, Wâtġât Amboņe, denyenġe nânġġam tepņe nânġġayingimâp. ⁵⁻⁶ Otmu yeņe lohimbi inņe mansai ya yeņġât senņe âlâlâyeņe meyingine sâġm hakyenjan sâġm den âiân katyekmai. Den âiân katyekmai yan lohotņan kinņetâ sâġm hâreyingim yanak pâi emetņan katyekņetâ tatmai. Otmu nombotņe yonġonġetâ mumai. Yawu otyingim yeņeâmâ heroņe maroņe otmâ hun sambe kakņan manmai. Yawu manmai yakât Anitâņe wuân matņe yingimu menomai yakât nânġġaņetâ keterahâġġât den âlâen hâum yuwu sâġmune nânġġaņet. Nenņe bulimakao mem peke kâlêhen katmunņe tatmu galemġum manmain. Galemġum manmunņe pato otmu ġâinom sâġm yakât mambotmain. Mambotmâ sâpņanâk kum ġâimain. Yakât dopņeâk Anitâņe biwiyenġe ekmâ matņe yingiwuapġât sâpņe kalop. Sâp ya ekmu ârândâņ otmu matņe umatņe yingimu menomai.

Mem âlâlâ tuhunenekņetâ biwinenņe ki orotok sâġmap.

⁷ Bukulipne, yeņe yuwu otmâ mannomaihât nanġan. Lohimbi iri sikumyeņe oropņe yen mem ge katyekņetâ mansai. Yawu ġârâmâ yeņe Kutdâneneņe âwurem ge meyekbuap yakât nânġġam mambotbangim biwiyenġe ki orotok sâġwuap. Yawu mannomaihât nânġġam den âlâen hâum sâġmune nânġġaņet. Nep amboņe nep tuhum kâmetmap. Nep tuhum kâmetmu bulâņe tetewuap yakât nânġġam buruņ tetem yahatsap ya pitimap. ⁸ Yakât dopņeâk Kutdâneneņe âwurem ge meyekbuapġât sâp ya utâpġuap. Yakât nânġġam biwiyenġe ki orotok sâġmu mannomai. Yawu otmâ getek ġewuap sâġm biwiyenġe mem mannomai.

⁹ Yeņe umatņe kakņan mansai. Yawu ġârâmâ Anitâņe matņe ningimâp sâġm ki sâġm bâleanginomai. Yâhâ sâġm bâleanginomai otmuâmâ yakât matņe Anitâņe in yawu yingiwuap. ¹⁰ Emelâk Anitâhât poropetelipņe yâkât sât lâum tâmbâlipnenņe den ekyongonġetâ nânġġaņetâ ġemu bet pilâm topņe âlâlâ mânġġaeyekminiwi. Mânġġaeyekņetâ biwiyenġe ki orotok sâġmu manminiwi. ¹¹ Ya

yengât nângâmunnje ewe membe otmu Anitâ mepaemain. Otmu lok âlâ, kutnje Hiope, yâhâmâ umatnje topnje topnje kakņan yâhâmu biwijnje ki orotok sâmu manop yakât topnje nanğai. Manmâ gamu umatnje ya pesuk sâwaņgimu Anitânje lukulemu manman sânduhân manmâ gaop. Yakât otmâ yerje yâkņe otbi yakât nângâm biwijnje ki orotok sâmu mannomai.

¹² Bukulipne, yuwu sâmune nângâņet. Yeņe Anitâhât senņan wuân me wuân otne sâm, yan sâm kârikņe tuhunomai ya yawuâhâk otnomai. Wonân me wonân gâitmâ sâm kârikņe tuhunomaihât dop ki tap. Yakât otmâ himbimân me hânân ki gâitmâ sâm kârikņe tuhunomai. Anitânje nângâmu bâlemagğat denyenje bulâņanâk sânomai.

Bukulipnenņe orop biwinnenņe kepeiakmâ konohâk otmu tosa pilanğinom.

¹³ Otmu umatnje âlâlâ kakyeņan yâhâmu biwijnje bâlewuap yanâmâ Anitâ ulitğunetâ biwijnje mem sânduk tuhuwuap. Yâhâ manman sânduhân manņetâ biwijnje herone otbuap yanâmâ Anitâ mepaem herone otbaņginomai. ¹⁴ Yâhâ mesek teteyiņgiwuap yanâmâ Kiristohât komot yengât galemlipyenje ekyongonjetâ ga nak âlâ, kutnje oliwa, yakât toņe mem piriyeķņetâ Anitânje henğemyongoâkgât orowâk yâkâlen biwijnenņe kepeim ulitğunomai. ¹⁵ Yâkâlen biwijnenņe kepeim ulitğunetâ tosayenje pilâyinğim henğemyongowuap. ¹⁶ Yakât otmâ mesek teteyiņgimu manmainņe bukulipyenje ekyongonjetâ gaņetâ orotmeme bâlene mânggaeņgim gai ya sâm tetem Anitâ ulitğunetâ henğemyongowuap. Lohimbi âlâ me âlâņe Anitâhâlen biwijnenņe tinâk kepeim tem lâuwaņgim manmainņe yu me yakât ulitğunetâ nângâyinğimap. ¹⁷ Yakât nângâm emelâk Elianņe olop yan hâum sâmune nângâņet. Eliahât topnje otmu nengât topnenņe yamâ dop konohâk. Yawu gârâmâ Elianņe emet pato kinâk sâm Anitâhâlen biwijnenņe kepeim ulitğumu dewutâ ya irik irihâk kum yâhâop. Yawu otmâ yâhâmu yambu kalimbu otmu emetsenņe nombolân konok yakât biwijnan gelâk âlâ ki giop. ¹⁸ Otmu gelâk giâk sâm yâhâņe ulitğumu nângâwaņgimu gelâk pato gemu sot yanņe tetem sambe sambe olop.

¹⁹ Bukulipne, den âlâ yuwu sâmune nângâņet. Kiristohât den yamâ bulâņe. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâņe Kiristohât mâtâp pilâm mâtâp bâlenan ari otmâ tâpikgunomai. Otmâ tâpikgum manņetâ bukulipyenņe den lohotņan ekyongom enğatyenņan geņetâ âlâkuâk Kiristohâlen biwijnenņe kepeim yâkât mâtâp watnomai. ²⁰ Kiristohâlen biwijnenņe âlâkuâk kepeinomai yan mâtâp bâlenan ari manmâ otmâ tâpikguwi yakât Anitânje tosa pilâyinğiwuap. Anitânje tosayenje pilâyinğim manman kârikņan katyekmu mannomai yakât topnje bukulipyenņe nângâm herone otnomai. Bâin.

Nâ bukuyenņe,
Yakowo

1 Petoro Petoronje ekap angoân kulenguop.

O bukulipne,

¹⁻² Yeŋe Kiristohâlen biwiyenjaŋe kepeim manŋetâ Anitâŋe himbimân manman kârikŋan mannomaihât pat kuyiŋgimu tap. Yakât otmâ yen hânân yu kandi mansai. Yeŋgât kapi tatmâ arap yamâ kutyenje yuwu. Ponto, Galatia, Kapatokia, Asia, otmu Bitini.

Emet inânŋan Awoŋnenje Anitâŋe manmanyenjahât topŋe nânŋâop. Yawu nânŋâm Kiristo hânŋângumu ge tosanenŋahât otmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Yawu otmâ yeŋe yâkâlen biwiyenjaŋe kepeim tem lâuwanginetgât ikŋe Wâtŋât mâmânjahât Heak hânŋângumu ge biwiyenje mem hewewenjuhuyehop. Mem hewewenjuhuyekmu Kiristohâlen biwiyenje katŋetâ Anitâŋe tosayenje pilâyinŋim nine nanne baratne sâm meyekmâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu tap.

Nâmâ Petoro. Yesu Kiristohât aposolo manbehât ikŋjak âi sâm nihimu mem mansan.

Awoŋnenje Anitâ otmu Kutdânenje Yesu Kiristo yâkŋe yetŋe engatyetŋeâk otmâ nânŋâyinŋim tihityenje otmutâ biwi nânŋân nânŋânyenjaŋe kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâmum manmâ yâhânomaihât nânŋâyinŋim ulitgum gaman.

Manman kârikŋan mannom sâm biwinenjaŋe yakât mem mansain.

³⁻⁴ Kutdânenje Yesu Kiristohât âwâŋe Anitâŋe yâk mumuŋambâ mem yahatmu yâkŋe himbimân yâhâmu orowâk tawot. Otmu Wâtŋât mâmânjahât Heak hânŋângumu ge mem hewewenjuhuyekmu Kiristohâlen biwinenjaŋe kepeim manmain. Yakât otmâ Anitâŋe umam sâningim tosanenje pilâm manman âiŋe ningimu manmain. Yawu otmâ nine nanne baratne sâm menenekmâ himbimân yâhâ manman kârikŋan manmâ yâhânongât pat kuningiop. Manman kârikŋan koko salehâk mannom nânŋâm heronje kakŋan manmâ yâhâmbisâin. Manman yaŋe biatbuap, me bâlewuapgât dop âlâ ki tap. Anitâŋe Yesu Kiristo mumuŋambâ mem yahatmu yâkŋe himbimân yâhâmu orowâk tawot. Yakât nânŋâm bulâŋanâk manman kârikŋan mannom sâm biwinenjaŋe yakât mem manmâ Anitâ mepaem manmâ yâhânom. ⁵ Otmu Anitâhât wâtŋan kinmâ Kiristohâlen biwinenjaŋe kepeim manmunje Anitâŋe tihitnenje otmâ yâhâwuap. Otmu sâp pesuk sâwuawân Kiristonje âwurem ge menenekmu himbimân yâhâmunje manman kârikŋahât pat Anitâŋe kuningiop yakât bulâŋe ningimu menom.

⁶ Yakât otmâ heronje nânŋâm mannomai. Sâp yiwereŋe yuâmâ umatŋe topŋe topŋe kakyenjan yâhâmu hâhiwin kakŋan mansai. ⁷ Hâhiwin kakŋan manmâ Kiristohâlen biwiyenjaŋe tiŋâk kepeim ki lohotŋe otmâ mannomai. Yawu manŋetâ sâp ki kâlep otmuâk Kiristonje âwurem ge meyekbuap. Meyekmu biwiyenjaŋe yâkâlen tiŋâk kepeim tem lâuwangim gai yakât nânŋâm Anitâŋe heronje nânŋâyinŋim manman kârikŋan katyekbuap. Manman kârikŋan katyekmu manŋetâ yanâmâ Kiristohât lohimbije nânŋâyinŋinetâ yahatmu Anitâ mepaenomai. Umatŋe âlâlâ kakyenjan yâhâmap yakât nânŋâŋetâ keterahâkgât orotmeme âlâen hâum sâmune nânŋâŋet. Emetgât saran aim kânâŋâmunje sâp kâlep kinmâ ki morok miâk sâm yuwu otmâin.

Kokolo ya saran hâwimain. Hâwim saran topnje lâm kâlehen gewuap ya kâlâpne umunje semu yanâmâ lâum kânângâmain. Yawu tuhumain yan hân kâlehen tatmâ hambe kundutnje ki kumu morok membuap. Yakât dopnjeâk umatnje âlâlâ kakerjan yâhâmap yan Anitânje menenekmu manman kârikjan mannom. Yakât nângâm orotmeme kinjon ya bet pilâm kârihem kinnomai. Yawu.⁸⁻⁹ Emelâk Yesu Kiristone olop miop ya ki ekbi. Yawu gârâmâ yakât den pat âlepne ekyongomunje nângâjetâ bulâje otmu yâkâlen biwiyenaje kepeim gai. Otmu sâp yiwerenje yuâmâ yâkne himbimân tatmu ki ekmai. Yawu gârâmâ yenje yakât tem lâum hoj bawanjimai. Otmu yâk orop himbimân manbisâihât nângâm yâkâlen biwiyenaje kepeim tem lâuwanjim mannomai. Yawu manjetâ Anitânje manman kârikjahât pat kuyingimu tap yakât bulâje yingimu menomai. Yakât nângâm herone nângâm manmâ yâhânomai.

¹⁰⁻¹¹ Anitânje ikne engatneâk Yesu Kiristo hângângumu ge nengât toshât otmâ kawenennan kinmu howanân kujetâ sâtgum muop. Mumu Anitânje mumunbâ mem yahatmu himbimân âwurem yâhâmu ikne orowâk lanjinje kârikjan tawot. Yâhâ hânân ki giop yan Yesu Kiristone Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge Anitâhât poropetelipne yengât biwiyenjan kionop. Biwiyenjan kionmâ Anitânje Kiristo hângângumu ge tihitnenne otbuap yakât den biwiyenjan katmu sâm tetem lohimi ekyongominiwi. Otmu Kiristone gewuap sâp yan wuân kulem tetemu eknomai yakât topnje nângâne sâm nângâm kiwilim âi pâi tuhuakminiwi.¹² Den yakât topnje nângâne sâm otjetâ Anitânje nângân nângânyenje mem pâron pilâyinjio. Mem pâron pilâyinjimu yenjak munomai yakât kakjan den yakât bulâje tetewuap nângâwi. Den ya emet inânjan ekyongominiwi yakât bulâjeâmâ sâp yiwerenje Anitânje Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge nen Kiristohât aposololipne mem hewewerj tunenekmap. Yawu otningimu Kiristohât den pat âlepne kâsikum yingimunje nângâjetâ bulâje otmu Kiristohâlen biwiyenjan kepeiwi. Yâkâlen biwiyenaje kepeinetâ Anitânje tosayenje pilâyinjim manman kârikjahât pat kuyingimu tap. Otmu emelâk Anitâhât poropetelipnaje yakât topnje nângâne sâm otbi yakât dopnjeâk anelolipnaje gurâ nângâne sâm otmai.

Anitâhât tem lâuwanjim kilik milik mannom.

¹³ Manman kârikjahât pat kuyingio yakât bulâje yamâ Yesu Kiristone âwurem ge meyekbuawân Anitânje yingimu menomai. Ya yingimu menomaihat nângâm biwiyenaje mem biwi golâek manmâ galemahom mannomai.¹⁴ Emelâk Anitâ yet Kiristo yetgât topyetjahât pâpgum yenje engatnyeâk otmâ yu ya ekjâlem orotmeme bâleje otminiwi ya ki witgum otmâ mannomai. Orotmeme bâleje ya pilâm Awojnenne Anitâ, Koko Salek Amboje tem lâuwanjim mannomai.¹⁵ Tem lâuwanjim manman bâlenjambâ keterakmâ kilik milik manmâ yâhânomai.¹⁶ Den yan yunje emelâk Anitânje Mose den ekumu kulenguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Nâ Koko Salek Amboje. Yakât otmâ yenje manman bâlenjambâ keterakmâ manjetgât nângâman.” Yawu sâop.

¹⁷ Anitânje tânyongoâkgât “Awojnenne” sâm ulitgumai. Yawu gârâmâ Anitâ biwinenje ekmapne lok âlâhât nângâmu yahatmu âlâhât nângâmu gemu yawu ki otmap. Yâkne otmâmain memain yakât matnje âlâku iknjâk iknjâk dopnenjanâk kâpekingimu ârândâj otmap. Yakât otmâ sâp patoen Kiristone âwurem ge menenekmu kapinenne himbimân tap yan yâhâmunje Anitânje

matŋe dopnennanâk kâpekningiwuap. Yakât nângâm yeŋe ewe katmâ man-nomai. ¹⁸ Emelâk tâmbâlipyenŋe orotmeme bâleŋe ya imbiâk mambiâk otmâ manminiwi. Otmu yeŋe gurâ manman ya torokatmâ yawuâk manmâ gawi. Nen lohimbi kerekŋe otmunŋe bâlemu tosa orop manmain. Yawu gârâmâ Anitâŋe tosa yakât matŋe kâpekningiop yan hângât wahap âlâlâ, goli me siliwa tuhu tuhuŋe, me tewetsenŋe, yawu yakât ki nângâop. ¹⁹⁻²⁰ Emelâk embânân hân himbim ki kândikyotgowân ikŋe nanŋe ombe bisinŋe, Yesu Kiristo, hângângumu ge nengât tosehât matŋe meningiwuapgât nângâm sâpŋe kalop. Sâp kalop ya Anitâŋe ekmu ârândân otmu sâp bâiŋe yuâmâ Kiristo hângângumu giop. Hângângumu ge koko salehâk manmâ nengât tosehât otmâ kawenenŋan kinmu howanân kuŋetâ muop. ²¹ Yawu gârâmâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu himbimân âwurem yâhâmu orowâk tawot. Yawu otmu yeŋe yâkâlen biwiyenŋe kepeiŋetâ manman bâlenjahât paŋgoŋambâ holanŋekmu yapâ gâtŋeŋe âwârŋe Anitâ yâkâlen gurâ yawuâk biwiyenŋe kepeim manmai. Otmu Anitâŋe Kiristo mumuŋambâ mem yahalop yawuâk yen gurâ mumuŋambâ mem yahatyekmu orowâk manmâ yâhâmbisâin. Yakât nângâm biwiyenŋe mem mansai. Yakât otmâ biwiyenŋe galemahom târârâhâk mannomai.

²² Yeŋe orotmeme bâleŋe bet pilâm Kiristohât den bulâŋe lâum manmâ gaŋetâ yapâ biwiyenŋe kelihakmu manmai. Yawu manmâ bukulipyenŋe orop biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmap. Yawuhât otmâ buku konok oraŋgim tânahom mannomai. ²³⁻²⁵ Nen lohimbi kerekŋe menlipnenŋe yengât tepyenambâ tetewin. Yakât otmâ munomgât pat mansain. Emelâk Anitâŋe poropete âlâ den ekumu kulemguoŋe ya den yan yuŋe miap. Den yamâ yuwu tap.

“Hahop suriŋe pilâm kuririnŋ sâm kinmu ekmunŋe âilonŋo lonŋo otmap. Yâhâ sâp ki kâlep otmuâk pek sâm hânân ge tâtuk sâmap. Yakât dopŋeâk lohimbiŋe âi menetâ bulâŋe tetemu bukulipyenŋe ekmâ nângâyinŋinŋetâ yahatmap. Yawu gârâmâ muŋetâ kut patyeŋe biatmu ya yengât den pat ya lohimbi nelâm yongowuap. Yâhâ Anitâŋe lohimbi nengât tihitnenŋe otmâ yâhâwuap yakât den pat ya ki biatbuap. Yamâ tat tat kârikŋe tatmâ yâhâwuap. Den yawu tap.”

Anitâhât den ya nângâmunŋe biwinenŋan hâumu topnenŋe mem tetemap. Yakât otmâ den ya ekyongomunŋe nângâŋetâ bulâŋe otmu Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim manmâ gai. Yapâ Anitâŋe manman âiŋe yinŋimu mem mansai. Yakât topŋe nângâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nângâŋet. Mâmâ âwâlipyenŋe mem ga katyekmâ galemयोगomai. Yawu gârâmâ hâmbâi âwâ mâmâlipyenŋe mum pilâyeknomai.

Yâhâ Anitâŋe meyekmâ nine nanne baratne sâm manman kârikŋahât pat kuyinŋiopŋe mum pilâyekbuapgât dop âlâ ki tap. Yâkŋeâmâ meyekmu orowâk manmâ yâhâmbisâi.

2

¹ Yakât otmâ orotmeme bâleŋe kerehâk bet pilânomai. Yawu otmâ bukulipyenŋe yengât ki nângâm bâleyinŋim den belângen sânomai. Me biwiyenŋe ki kurihiakmâ den perâkŋe kâityongonomai. ² Yawu manmâ yâhânomai yan manman kârikŋahât bulâŋe menomai. Yakât den âlâen hâum sâmune nângâŋet. Imbilipnenŋe naom mem ga katyekmâ nam yinŋinŋetâ nem yanâmâ nâtâtâk sâm yahatmai. ³ Yakât dopŋeâk yeŋe Kutdâhât den pat âleŋe

ya nângâm biwiyenjan katmâ manjetâ nângân nângânyenje keterakyiŋgimu manmâ yâhânomai. Yawu otjetâ Anitâŋe meyekmâ manman kârikjan katyekmu mannomai.

Kiristohâlen biwinnenjaŋe kepeim hoŋ bawanŋim mannom.

⁴⁻⁷ Nenne Kiristohâlen biwinnenjaŋe kepeim hoŋ bawanŋim mannom yakât topŋe nângâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmunne nângâŋet. Emelâk Anitâŋe poropete âlâ den ekumu kulempuop ya yuwu tap.

“Nâŋe kât âlâ ekmune âlepŋe otmu mem Yerusalem kapi Sion pumŋan tap yan katmune tatmap. Lohimbi âlâ me âlâŋe ya ekmâ yâkâlen biwiyenjaŋe kepeim mannomai ya yengâlen bulâŋe tetemu biwiyenje dopŋan otbuap.” Den yawu tap.

Yeŋe yâkâlen biwiyenjaŋe kepeim manjetâ Anitâŋe nângâyŋgim. Yawu gârâmâ lohimbi nombotjaŋe yâkât nângâŋetâ gemu hâkân otmai. Yawu otmâ mansai ya yengât yuwu sâmunne nângâŋet. Emelâk Anitâhât den âlâ kulempuwi ya yuwu tap.

“Emet tuhuwiân nep lokŋe nak âlâ ekmâ bâleŋe sâm mem ketetbi. Mem ketetbi ya Anitâŋe lâum kânângâmu kuhupin kârikŋe oap.” Den yawu tap.

Nak ekmâ bâleŋe sâm mem ketetbi ya Anitâŋe ekmu ârândâŋ otmu lâum kânângâmu kuhupin kârikŋe oap yamâ Kutdânenne Yesu Kiristo. Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu tap. Otmu yeŋe manman bâleŋambâ keterakmâ Kiristohâlen biwiyenjaŋe tiŋâk kepeim Anitâhât lohimbi otmâ biwiyenjaŋe kepeiakmâ konohâk otmu manjetâ yen orowâk tatmap. Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewenjuhuyekmu Anitâ mepaem hoŋ bawanŋim mannomai. Yawu otmâ manjetâ Kutdânenne Yesu Kiristoŋe yengât sâm Anitâ ulitgumu nângâmu ârândâŋ otbuap. ⁸ Otmu Anitâŋe den âlâ poropete ya ekumu kulempuop ya yuwu tap.

“Kât âlâ katmune tatmap yan kapi ambolipŋe yengât kâiyenjan teŋ sâwuap.

Kâiyenjan teŋ sâm yongomu ki ekmâ nângâm inâk arinomai.” Den yawu tap.

Kâiyenjan teŋ sâm yongomu inâk arinomai yakât dopŋeâk lohimbi nombotjaŋe Kiristohât den pat âlepŋe nângâŋetâ helekŋe otmu pilâm yanjak hiliwahonomai. Yawu gârâmâ lohimbijne Kiristohât den pilâmai yanje hiliwahonomai yakât Anitâŋe emelâk sâm kalop.

⁹⁻¹⁰ Otmu yeŋe gurâ yawuâk omoŋ bâleŋan manmâ Anitâ ki nângâwanŋgiminiwi. Yawu manminiwi yan Anitâŋe yengât nângâmu giop. Otmu yeŋe hiliwahonomaihât pat manbi. Yawu manbi yamâ ikŋahâk nângâyŋgim ikŋe lanŋinjaŋe biwiyenjan pilâmu haŋ sâyŋgiop. Haŋ sâyŋgimu omongât manman bâleŋambâ keterakmâ Kiristohâlen biwiyenje katjetâ nine nanne baratne sâm meyeŋop. Meyekmâ ikŋe pat kuyŋgimu yâkât komot bulâŋe otmâ mansai. Yawu manmâ mepaem hoŋ bawanŋimai. Otmu yâkŋe yu ya otyŋgimu ekŋetâ ewe membe otmap yakât den pat yeŋe lohimbi ekyongonjetâ nângâm mepaenomaihât meyeŋop.

Hânân yu kandi mansain.

¹¹ Bukulipne yawu sâmunne nângâŋet. Yeŋe himbimân manman kârikjan mannomaihât pat Anitâŋe pat kuyŋgiop. Yakât otmâ yenâmâ hânân yu kandi mansai. Yawu gârâmâ orotmeme bâleŋaŋe biwiyenje mem bâleyŋgimu manman bâleŋahât paŋgonân kionmaiâhât biwiyenje galemahom senŋe âlâlâ ki ekŋâlenomai. ¹² Yawu otmâ pâku lohimbijne hakyenjan sâmai ya yengât

senyenjan uwawapne bia mannomai. Uwawapne bia mannetâ Anitâne yâk yengât biwiyenjan kionmu yâkne yengât manmanyene ya eknetâ biwiyenjan hâumu Kutdâhâlen biwiyenjan kepeim Anitâ herone otbangim mepaenomai.

Gawamangât girem den lâum mannom.

¹³ Otmu lohimbine Kutdânenjahât nângânetâ yahalâkgât yeje lohotnjan manmâ gawamangât lok kunje tem lâuwanjim mannomai. ¹⁴ Otmu yâkne galemlipyeje katyekmu yâkât sâtgât otmâ lohimbi galemyongom mansai. Yawu manmâ lohimbine otjetâ bâlemap ya sâmbâ hâreyingim matne yinginetâ memai. Yâhâ lohimbine orotmeme âlepneâk otmâ ya yengât nângâm herone otyingimai. Yakât otmâ yeje galemlipyeje yengât amutgen târârâhâk mannomai. ¹⁵ Târârâhâk mannetâ yanâmâ lohimbi Anitâhât den nângâm hilipgunaine sâmbâ ge katyekne sâmbâ otjetâ umatne otmu pilânomai. ¹⁶ Yengât kunyene yamâ Anitâ konohâk. Yawu gârâmâ Anitâhât denâk lâunom sâmbâ gawamangât girem den ki lonngâenomai. Yawu nângâm gawamangât girem den lonngâem tosa menomai yamâ Anitâhâlen tosa ya ki kârâm pilânomai. Yawu manmâ Anitâhât tem lâum gawamangât lok kunjahât amutgen mannomai. ¹⁷ Yawu manmâ lohimbine kerek yengât nângânetâ yahatbuap. Otmu Anitâ ewewanjim Kiristohât lohimbine buku otyingim manmâ yâhânomai.

Lohimbine hâhiwin ninginomai yan matne ki kâpekyinginom.

¹⁸ Lok nombotnane lok kutdâ hon bayingim manmai yengât yuwu sâmbâ nângânet. Lok Kutdâlipyeje nombotnane yen nombotne lohotnjan otyinginetâ âilonngo manmai. Yâhâ lok kutdâlipyeje nombotne âlâneâmâ yen nombotne hâhiwin yinginetâ umatne kaknan manmai. Yâhâ yejeâmâ lok kutdâlipyeje kerek yengât lau lâuyingim huruj huruj manmâ hon bayingimomai. ¹⁹⁻²⁰ Otmu lok kutdâlipyejanje imbiâk hâhiwin yinginomai. Yawu otyinginetâ yeje hâhiwin kaknan Anitâhât den lâum ewe katyekmâ hon bayingim mannomai. Yawu otjetâ yanâmâ Anitâne yengât nângâmû ârândârj otbuap. Yâhâ yeje otmâ hilipgunetâ yakât matne hâhiwin yinginetâ umatne kaknan mannomai. Umatne yawu yinginomai yakât Anitâne nângâmû ârândârj otbuap. ²¹ Yâhâ lok kutdâlipyejanje imbiâk hâhiwin yinginomai yan yeje orotmeme âlepneâk otmâ matne ki kâpekyinginomai. Yawu mannomaihât nângâm Anitâne meyehop. Emelâk yakât dopneâk Yura papatolipnennane Kiristo mem bâlene âlâlâ mângânetâ sât gum muop. Yâkne yawu olop yakât dopneâk yeje gurâ yawuâk otjetâ yan Anitâne nângâyingimu ârândârj otbuap. ²² Otmu Kiristone ki otmâ hilipgunop. Me den perâkne âlâ ki sâop. ²³ Otmu Yura papatolipnennane hâim hilit balit tuhuwi yakât matne ki kâpekyingiop. Otmu mem âlâlâ tuhuwi yan otbangiwi yakât matne menomai ki sâop. Otmu howanân kujetâ muop yan Anitâne biwinenne ekmâ matne dopnennan ningimu ârândârj otmap yakât nângâm umut biwine yâkâlen karahop. ²⁴ Yeje orotmeme bâlene bunewâk pilâm Anitâhât tem lâum orotmeme âlepneâk otnomaihât Kiristo ikjahâk yengât tosa hât otmâ kaweyenjan kinmu howanân kujetâ muop. Muop yapâ gâtneje Anitâne tosayene pilâm meyehop. ²⁵ Emelâk ki meyehop yan girawu manbi yakât den âlâen hâum sâmbâ nângânet. Lama yengât galemyene bia yakât otmâ ihilâk mahilâk manmai. Yakât dopneâk yeje amboyeje biahât otmâ ihilâk mahilâk otmâ manminiwi. Yâhâ sâp yuâmâ Kiristone umut biwiyene galem gum tihityene otmap yâkâlen biwiyenjan kepeim lohotnjan manmai.

3

Imbilipyeŋe yeŋgât sâop.

1-2 Otmu imbilipyeŋe yeŋgât sâmunne nâŋgâŋet. Lok kutdâ yeŋgât hon bawalipyeŋeŋe lau lâuyiŋgimai yakât dopŋeâk imbilipyeŋeŋe loklipyeŋe ewe katyekmâ lau lâuyiŋginomai. Yawu otmâ Kiristohât den lâum lohotŋan mannomai yanâmâ loklipyeŋe Kiristohât den nâŋgâŋetâ gemu bet pilâmaiŋe manmanyenŋe ekmâ yâkâlen biwiyenŋe kepeinomai. Yâhâ yâkâlen biwiyenŋe katŋet sâm yeŋe loklipyeŋe ki kendâyiŋginomai. ³ Me loklipyeŋeŋe yekmâ Kiristohât heronŋe otbaŋŋiŋetgât somotyenŋe mendenŋomai yan senŋe âlâlâ sekŋe âlepŋe orop ki menduhum mendenŋomai. Me sâŋum me hâk katipŋe âilonŋo lonŋo ki haŋgalakmâ senŋe âlâlâ sekŋe âlep âlep yaŋe meŋâleaknomai. ⁴⁻⁶ Emelâk Yura tâmbâlipnenŋe yeŋgât imbilipyeŋeŋe Anitâhâlen biwiyenŋeŋe hikum tem lâuwangim loklipyeŋe ewe katyekmâ amutyenŋan manbi. Yawu manŋetâ loklipyeŋeŋe manmanyenŋe ekmâ Anitâ heronŋe otbaŋŋim mepaewi. Awaraham imbiŋe, kutŋe Sara, yâkŋe lokŋahât lau lâuwangim yâkât amutgen manop. Otmu Anitâŋe yen meyekmâ Awarahangât pat kuwangiŋop ya yawuâk kuyiŋgiopgât otmâ yenâmâ yâk yetgât sen manmai. Yakât otmâ imbilipyeŋeŋe Saraŋe olop yawuâk otmâ loklipyeŋe ewe katyekmâ amutyenŋan mannomai. Yawu manmâ Kiristohâlen biwiyenŋeŋe kepeim mansai yakât topŋe loklipyeŋeŋe ekŋetâ âlepŋe otbuap. Yeŋe yawu manmâ loklipyeŋe lohotŋan otyiŋginim manmâ yâhânomaihât Anitâŋe nâŋgâmap.

Loklipyeŋe yeŋgât sâop.

7 Otmu loklipyeŋe yeŋgât yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Imbilipyeŋeŋe yeŋgât wâtŋenŋan manŋetâ tihityenŋe otmâ mansai. Yakât Anitâŋe yeŋgât nâŋgâm manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop yawuâk imbilipyeŋe yeŋgât kuyiŋgiop. Yawuhât otmâ Anitâhât den lâum imbilipyeŋe ewe katyekmâ lohotŋan otyiŋginomai. Yawu ki otyiŋginomai otmuâmâ yu me yakât Anitâ ulitŋunŋetâ ki nâŋgâyiŋgiuwap.

Yuwu otmâ âilonŋo mannom.

8 Yen kerekŋe manman âilonŋoân manŋetgât yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Biwi nâŋgân nâŋgânyeŋeŋe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Yawu manmâ yeŋahâlâk ki nâŋgâŋetâ yahatbuap. Bukulipyeŋe yeŋgât nâŋgâŋetâ yahatmu yâk orop tânahom mannomai. ⁹ Yâhâ lohimbi nombotŋeŋe nâŋgâm bâleyiŋginim den bâleŋe hâiyeŋenomai, me nombotŋeŋe mem ge katyeknomai. Yanâmâ yeŋe yakât matŋe kâpekyiŋgine sâm ki nâŋgânomai. Yawu otmâ mem sânduk tuhuyekmâ buku otyiŋŋiŋetgât Anitâŋe meyekmu yâkâlen biwiyenŋe kepeim manmâ gai. Yawu mannomai yanâmâ Anitâŋe meyekmâ manman sânduhân katyekmâ tihityenŋe otmâ yâhâuwap. ¹⁰ Manman yawu yakât emelâk lok âlâŋe den kulemuŋop ya yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâŋe heronŋe kakŋan manne sâmâmâ yuwu otmâ mannomai. Den belâŋen ki sahaŋginomai. Me den golâ ki gahaenomai. Me den bâleŋe ki hâiaknomai. Me ki den perâkŋe kâirahonomai. ¹¹ Orotmeme bâleŋe yawuya bet pilâm biwiyenŋe Anitâhâlen katmâ yâkât tem lâum buku oraŋŋim mannomai. ¹² Yawu mannomai yanâmâ Anitâ mepaewi yu me yakât ulitŋunomai yanâmâ nâŋgâyiŋginim tihityenŋe otbuap. Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋeŋe orotmemeyenŋe bâleŋe ya witgum otmâ mannomai yamâ pilâyekbuap.” Den kulemuŋop ya yuwu tap.

¹³ Bukulipne, yeŋe orotmeme âilonŋoâk otnehâlâk nângâm mannomai yanâmâ lok âlâ me âlâŋe ki mem ge katyeknomai. ¹⁴Yawu gârâmâ yeŋe orotmeme âilonŋo otmâ manŋetâ lok bâleŋaŋe mem âlâlâ tuhuyeknomai yanâmâ Anitâŋe meyekbuap. Yakât nângâm lok bâleŋe yeŋgât ki kingityeŋahât ot-nomai, otmu umatŋe âlâlâ kakeyenan yâhâmap sâŋ yakât ki gorâyiŋgiwuap. ¹⁵Yawu nângâm Kutdânenŋe Kiristohâlen biwiyenâŋe tinjâ kepeim ewe katmâ tem lâuwâŋjim manmâ yâhânomai. Otmu âwurem ge meyekbuap yakât nângâm biwiyenâŋe mem mannomai. Yakât topŋe lohimbi nombotŋaŋe nângânehât âiyongonjetâ yakât ki hâum pâpŋum kopa otnomai. ¹⁶Den matŋe ekyongonomai yan Anitâŋe nenekmu ârândâŋ olâk sâŋ ewe katmâ lohotŋan ekyongonomai. Kiristo orop biwiyenâŋe kepeiakmâ konohâk otmu yakât wâtŋan kinmâ târârâhâk manmai. Yawu manŋetâ lohimbi belângen manmaiŋe sâŋ bâleyiŋgimai. Yâhâ hâmbâi âlâkuâk sâŋ bâleyiŋjim pâpŋum pilâŋjetâ lohimbi nombotŋeâmâ ya yeŋgât nângâyiŋŋinetâ kakŋe otbuapgât yeŋe biwiyenâŋe galemahom mannomai. Yawu manmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ oap nângâm biwiyenâŋ ki hâuyekbuap. ¹⁷Yâhâ Anitâŋe lohimbi belângen manmai ya yeŋgât mâtâp ki maŋguyiŋgimu yeŋgât manmanyenâŋe âlepŋe ya ekmâ sâŋ bâleyiŋjim hâhiwin kakŋan katyekŋetâ yakât yanâmâ yâkŋe tihityenâŋe otbuap. Yâhâ yeŋahâk otmâ hilipgunjetâ yakât matŋe yiŋŋinetâ umatŋe kakŋan mannomai yakât Anitâŋe nângâmu ârândâŋ otbuap.

¹⁸Otmu yeŋe târârâhâk manŋetâ hâhiwin yiŋŋinetâ biwiyenâŋe ki orotok sâwuapgât nângâm nâŋe Kiristone olowân hâum sâŋume nângâŋet. Nen lohimbî kerekŋe otmunŋe bâleme tosa orop manmai. Yâhâ Kiristoneâmâ ki otmu bâleop. Anitâŋe nen kaok nângâningiâkgât Kiristo ikŋak tosanenŋahât otmâ kawenennan kinmu kuŋjetâ muop. Yakât Anitâŋe nângâmu ârândâŋ otmu umatŋe miop. ¹⁹⁻²⁰Kândikum emelâk lohimbîŋe orotmeme bâleŋe otmâ manminiwi yan tâmbânenŋe âlâ, kutŋe Noa, yâkŋe Anitâŋe matŋe yiŋgimu hiliwahomaihât girem den ekyongop. Ekyongomu nângâŋetâ bulâŋe otmu orotmeme bâleŋe pilâŋetgât Anitâŋe mambotyiŋgiop. Mambotyiŋgiop yan girem den ya nângâŋetâ helekŋe otmu orotmeme bâleŋe tâtâem otmâ yâhâwi. Yawu otŋetâ imbiŋe naomlipŋe otmu iranlipŋe meyekmu orowâk waŋga kâlehen yâhâwi. Waŋga kâlehen yâhâ tatŋetâ tongelâk pato gem niŋ niŋ sâŋ gam yâhâ lohimbî Anitâhât hâkâŋ otmâ belângen manbi ya aksisihâk haranyongomu muwi. Sâp patoen lohimbî yan hiliwahonomaihât pat Anitâŋe kuyiŋgiop. Yakât otmâ umutyenâŋe hâruekmu peke kâlehen kinmai. Ya yeŋgâlen Kiristohât umatŋaŋe ari ikŋe den pat ekyongomu nângâwi.

Otmu lohimbî nombolân kalimbu waŋga kâlehen yâhâ tatŋetâ hâmeyeŋe kinop ya yeŋgât yuwu sâŋume nângâŋet. Tongelâk gem to niŋ niŋ sâŋ manwaŋga ya kundutmu yahatmu waŋga kâlehen lohimbî tatbi ya hâmeyeŋe kinop. ²¹Yakât dopŋeâk mem toen katyekŋetâ manman kârikŋahât pat otmâ mansai. Toen mem katyekŋetâ manman kârikŋahât pat otmâ mansai yamâ to piriakŋetâ hâkyenâŋe salek otmap yawu bia. Yeŋe orotmeme bâleŋe bet pilâm Kiristohâlen biwiyenâŋe kepeiŋetâ Anitâŋe biwiyenâŋe ekmu ârândâŋ otmu yakât pat mansai. ²²Otmu Anitâŋe Yesu Kiristo mumunâmbâ mem yahalop yen gurâ yawuâk mem yahatyekmu Kiristo orop himbimân manbisâihât pat kuyiŋgimu mansai. Kiristone Anitâ orop tatmutâ aŋelo himbimân tatmai otmu âi weke, emet amboŋe, senduk banearâ, susun me sâtŋe metŋe topŋe topŋe hânân yu tai kerek yeŋgât kunyeŋe pato tatmap.

4

Anitâhâlen biwinenñaje kepeim kârihem mannom.

¹ Kiristo mem âlâlâ tuhujetâ muop yan Anitâñe menekbuap nângâm yâkâlen biwiñaje tinâk kepeim sât gum muop. Otmu yakât dopñeâk lohimbi belângen manmaiñe yen mem âlâlâ tuhuyekñetâ mansai. Yawu otyiñgijetâ Anitâñe menenekbuap nângâm yâkâlen biwiyeñaje kepeim kârihem mannomai. Kârihem manñetâ umatñe ya pesuk sâyiñgiwuap yakât kakñan biwiyeñe yâkâlenâk kinbuap. Yawu otmâ manñetâ Manman Bâleñahât Ambonaje mem ge katyekbe sâ m hâum pâpgum pilâwuap. ² Yakât nângâm sâp yupâek lohimbi belângen manmai ya yengât nângân nângân bâleñe ki watnomai. Girawu manñetâ Anitâñe yekmu ârândâñ otbuapgât nângâm yâkât den tem lâuwangim mannomai. ³ Pâku lohimbiñe yeñe engatyeñeâk watmâ orotmeme bâleñe otmâ manmai yakât dopñeâk yeñe manminiwi yamâ yuwu. Ekñâleangim tepeyeñe uk sâmu otmâ hilipguminiwi. Otmu to kârikñe nem biwi hâlim otmâ ki orotñe otminiwi. Otmu Porom Lâpio hâwim kânângâñetâ kinmu ulitgum kâwâ konda otmâ manminiwi. Emelâk orotmeme yawu otmâ manminiwi ya pilâwi. ⁴ Yawu gârâmâ sâp yuâmâ pâku lohimbiñe “yen orowâk to kârikñe nem heronje otne,” sâñetâ ki nângâyiñgimai. Yawu otmai ya ekñetâ sâtñe otmu meme sâsâ tuhuyekmai. Yawu otyiñgijetâ kârihem kinmai yan sâ m bâleyiñgim senyeñan gemai. ⁵ Otmu sâp patoen Anitâñe lohimbi kerek, emelâk muwi, me sâp yiwerenje mansain, me hâmbâi tetem mannomai kerek nengât biwinenñe ekmâ sâ m hâreningiwuap. Sâp yan lohimbi belângen manmaiñe yawu otyiñgimai yakât den âiân katyekmâ matñe umatñe yiñgimu menomai. ⁶ Emelâk embâñâmbâek lohimbi kerekñe otñetâ bâlemu yanjak mum gara gara otbi. Yawu gârâmâ Anitâñe tatmâ yâhâwuap yakât dopñeâk umutyenye tatmâ yâhâwuapgât Kiristonje ya yengâlen ari ikñe den pat ya ekyongomu nângâwi.

⁷ Manmannenñe pesuk sâmu Anitâñe biwinenñe ekmâ matñe kâpekningiwuapgât sâp utâpguap. Yakât otmâ biwiyeñe galemahom heñgeñgum yu ya teteyiñgiwuap ya ekmâ ki pâràk pilânomai. Yawu otmâ Anitâ ulitgum manmâ yâhânomai. ⁸ Otmu bukulipnenñe orop biwinenñaje kepeiakmâ konohâk otmu nanngangimain yan otñetâ bâlemap yakât tosa hewewenâk pilâyiñgimain. Yakât otmâ yeñe bukulipyeñe orop biwiyeñaje kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. ⁹ Otmu lomba takañetâ emetyenjan dâim yâhâ katyekñetâ tatñetâ sot um yiñginomai. Yawu otnomai yakât kakñan ki sâ m guhuñomai. ¹⁰ Otmu Wâtñe gât mâmâñahât Heakñe biwiyeñan kionmâ mâmâñe otyiñgimu bulâñe ikñiâk ikñiâk teteyiñgimâp. Bulâñe teteyiñgimâp yakât dopñanâk âi mem tânahom mannomai. ¹¹ Lok âlâ me âlâñe Anitâhât den lohimbi kâsikum yiñginomai yan den ya tâñ tâñâk kâsikum yiñginomai. Otmu lohimbi âlâ me âlâñe Kiristohât komot tânyongonomai yan Anitâhât wâtñan kinmâ tânyongonomai. Yawu otyiñgim mannomai yan Wâtñe Ambonje Anitâñe Yesu Kiristo hângângumu ge manman âiñe mem teteyiñgiop yakât nângâm lohimbiñe Ambonenñe Anitâ sâ m heronje otbangim mepaem yâhâmbisâi. Ya bonñanâk.

Umatñe âlâlâ teteningimâp yan topnenñe tetemu ekmâin.

¹² Bukulipne, yuwu sâmunene nângâñet. Sâp yiwerenje yu umatñe âlâlâ kakyenjan yâhâmu hâhiwin nângâm mansai yakât nângâñetâ ki sâtñe otbuap. Umatñe yawuya lohimbi ârândâñ teteyiñgimu biwiyeñe âlâhâlen

kepeinetâ tatmap yakât topje tetemu ekmai. ¹³⁻¹⁴ Emelâk Kiristone orotmeme âlepneâk otminiop yamâ Yura papatolipnennaje mem âlâlâ tuhujetâ hâhiwin nângâop. Otmu yeje yâkâlen biwiyenaje kepeim orotmeme âlepneâk otmai yakât lohimbi belângen manmainje nângâjetâ gemu sâmbâleyingim mem âlâlâ tuhuyekmai. Mem âlâlâ tuhuyekmai yan Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakje yengât biwiyenjan ge mem hewewen tuhuyekmap. Mem hewewen tuhuyekmu Kiristone âwurem ge meyekmu manman kârikjan manmâ herone nângâmbisâihât biwiyenje huruj sâmu herone nângâmai. ¹⁵ Yeje lohimbi âlâ me âlâ ki yongonetâ munomai. Me kombo ki tuhuyinginomai. Me ki otmâ hilipgunomai. Me bukulipyenje yengât manmanyenje ya ki mem bâleyinginomai. Yâhâ orotmeme bâlenje sâmbâ aran yuwuya âlâ otjetâ lohimbinje matje yinginetâ hâhiwin nângânomai yakât Anitâje nângâmu ârandâj otbuap. ¹⁶ Yâhâ yeje Kiristohâlen biwiyenaje kepeim orotmeme âlepne otnomai yan lohimbi belângen manmainje yekjetâ bâlemu mem âlâlâ tuhuyeknomai. Yawu otyinginetâmâ Kiristohât pat mansai yakât nângâm Anitâ mepaem topje ki kurihinomai.

¹⁷ Anitâje lohimbi kerek kuwiknenekbe sâmbâ oap. Yakât otmâ topje katmâ ikje lohimbi nengât biwinenje ekmâ umatje kaknennjan katmu nângâmain yan kuwiknenekmap. Kuwiknenekmap yamâ hâhiwin getek nângâmain. Yawu gârâmâ lohimbinje Kiristohât den pat nângâjetâ gemu bet pilâm belângen manmai yâhâmâ matje umatje ondop âlâ kândâkdâ yingimu menomai. ¹⁸ Den yan yuje emelâk lok âlâje den kulenguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbinje Anitâhât den lâum manmai ya kuwikyekmâ ya yengât kakenjan umatje katmu hâhiwin nângâmai. Yawu otyingim yakât kakjan meyekmâ manman sânduhân katyekmu mannomai. Yâhâ lohimbinje Anitâhât den nângâjetâ gemu bet pilâm orotmeme bâlenje tâtâem otmai yâhâmâ hâmbâi yakât matje amokjan yingimu menomai.” Den yawu tap.

¹⁹ Yakât yuwu sâmune nângâjet. Anitâje lohimbi belângen manmai ya yengât mâtâp ki manguyingimu yanak yengât manmanyenje ekmâ hâhiwin yingimai. Yawu otyinginetâ Anitâ Tihit tihit Ambojahâlen biwiyenaje kepeim orotmeme âlepneâk otmâ mannomai. Yawu otjetâ tihityenje otmâ emelâk pat kuyingiop yakât bulâje yingimu menomai.

5

Galem yengât sâop.

¹ Kiristone ikje komot yengât galemnyeje man sâmbâ âi nihimu mem mansan. Galemnyeje mansan yakât nângâm lok nombotje gurâ yâkât komot yengât galemlipyenje mansai ya yengât yuwu sâmune nângâjet. Kiristo orop manbin yapâek nâje hoj bawanjim gaman. Otmu Yura papatolipnennaje mem âlâlâ tuhujetâ hâhiwin nângâm sât gum muop yakât topje lohimbi ekyongom gaman. Yakât otmâ Kiristone âwurem ge ikje lohimbi menenekmâ manman kârikjan katnenekmu mannoman yan nâje yâkât sât gât otmâ aposolo nombotje orop lohimbi galemnyongonom. Yakât nângâm girem den yuwu sâmune nângâjet. ²⁻³ Yen Anitâhât lohimbi yengât galemlipyenje mannet sâmbâ yingiwî. Âi ya tinâk mem Anitâhât tem lâum lohimbi hoj bayingim henjenjum mannomai. Târârâhâk manmâ hoj bayinginetâ yekmâ girawu manjetâ Anitâje yekmu ârandâj otbuap yakât topje tetemu ekmâ henjenjunomai.

Yeŋe yawu otmâ galemyongom hâmenjahâlâk ki nângânomai. Me âi ya hâkâŋ kakŋan ki tuhunomai. Me yeŋahât ki nângâŋetâ yahatmu lohimbi umatŋe kakyenjan katnomai. ⁴ Yawu otyiŋgim mannomai yanâmâ. Kunnenŋe pato Yesu Kiristonŋe âwurem ge yeŋgât nângâmu yahatmu yakât hâmenjeâmâ manman kârikŋan katyekmu manmâ yâhâmbisâi.

Lohimbi inŋe yeŋgât sâop.

⁵ Yâhâ lohimbi inŋe mansaiŋeâmâ galemlipyenŋe yeŋgât nângâyiŋŋetâ yahatmu amutyenjan mannomai. Yen kerekŋe yeŋahât nângâŋetâ gemu huruŋ huruŋ manmâ buku oraŋgim hoŋ bahanginomai. Den yan yuŋe emelâk lok âlâŋe Anitâhât den âlâ kulemgup ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâŋe yeŋahât nângâŋetâ yahatmap yamâ Anitâŋe nângâyiŋgimu gemu mem ge katyekmap. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâŋe yeŋahât nângâŋetâ gemu huruŋ huruŋ manmai yamâ mem hewewenŋe tuhuyekmâ tihityenŋe otmap.” Den yawu tap.

⁶ Yakât otmâ yuwu sâmunne nângâŋet. Sâp yiwerenŋe yuâmâ yeŋe umatŋe kakŋan mansai. Yâhâ hâmbâi Anitâŋe ikrâhâk nângâmu ârândâŋ otbuap yan manman sânduhân katyekmu mannomai. Yakât nângâm Anitâ Wâtgât Amboŋe yâkât amutgen karakmâ tem lâuwaŋgim mannomai. ⁷ Yâkŋe tihityenŋe otmâp gârâmâ yeŋe yâkât wâtŋan kinmâ umatŋe âlâlâ kakyenjan yâhâwuap yakât nângâm ki gorâyiŋgiwuap.

⁸ Kasanenŋe Satanŋe mem bâlenenekmu hiliwahonomgâlâk nângâmap. Yakât topŋe nângâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmunne nângâŋet. Puaianŋe bau membe sâm to ginŋan sip galem tuhum tatmap. Yawu otmu bau to ginjambâ tomot tuhumu in yawu urutmâ lâum toen kioŋmap. Toen kioŋmu harangumu mumu yanâmâ nem kereŋgetmap. Yakât dopŋeâk nenŋe manman bâlenahât paŋgoŋân kioŋmâ hiliwahonehât Satanŋe paŋgoŋ katmap. Yakât otmâ yeŋe hiliwahomaihât nângâm biwi golâek manmâ galemahom mannomai. ⁹ Kiristohât lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ arai ya yeŋgât kakyenjan umatŋe âlâlâ yâhâmu hâhiwin nângâm mansai. Yawu manmâ Kiristohâlen biwiyeŋeŋe tiŋâk kepeim mansai. Yâhâ yeŋe umatŋe âlâlâ kakyenjan yâhâmu hâhiwin nângâm mansai. Yakât otmâ ya yeŋgât nângâm yeŋe Kiristohâlen biwiyeŋeŋe tiŋâk kepeim wâtŋan kinŋetâ Satanŋe mem ge katyekbe sâm hâum pâpŋum pilâwuap. ¹⁰ Sâp ki kâlep otmuâk umatŋe yu pesuk sâmu Anitâ Biwi Sânduk otmu Tihit tihit Amboŋeŋe manman sânduhân katyekmu mannomai. Yawu otmu yâkât wâtŋan kinmâ biwiyeŋe galemahom henŋerŋum mannomai. Otmu Kiristo orop biwiyeŋeŋe kepeiakmâ konohâk otmu manŋetâ Anitâŋe meyekmâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop yakât bulâŋe yiŋgimu menomai. ¹¹ Anitâ Wâtgât Amboŋe heronŋe otbaŋgim mepaem manmâ yâhânom. Ya bonŋanâk.

Den bâiŋe sâm hâreop.

¹² Bukulipne, den bâiŋe sâm hârewoman. Nâŋe bukunenŋe Sila den pâŋe tâlâwâk yu ekumene yeŋgât kulemgup. Anitâ ikrâk mâmâŋe otnihimu Kiristohât den bulâŋe lohimbi kâsikum yiŋgim gaman. Otmu yeŋgât biwiyeŋe orotok sâmapgât Anitâŋe tihitnenŋe otmâp yakât ekyongoan. Otmu Kiristohât den ekyongomune nângâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋeŋe kepeim manmâ gai yawuâk manmâ yâhânomaihât nanŋan.

¹³ Otmu Kiristohât lohimbi nâ orowâk Bawilon kapiân mansain yâkɛ yawuâk nângâyinɣiain. Otmu nanne Mareko orowâk tânahom Kiristo hon bawanɣimait yâkɛ gurâ yawuâk nângâyinɣiap.

¹⁴ Yen Kiristohâlen biwiyenɛɛ kepeim mansainɛ heronɛ nanɣanɣinomial.

Otmu Kiristo orop biwiyenɛɛ kepeiakmâ konohâk otmu wâtɛan kinɛetâ biwiyenɛ sânduk sâmu mannomai. Bâin.

Nâ bukuyenɛ,
Petoro

2 Petoro Petoroŋe ekap betŋan kulemguop.

O bukulpipne,

¹ Nâmâ Simon Petoro. Yesu Kiristoŋe aposolo âi sâam nihimu mem hoŋ bawanŋim manmâ gan. Anitâŋe Yesu Kiristohât aposololipŋe nengât biwinenŋe mem hewewenŋe tuhumu Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim manmain. Otmu yakât dopŋeâk yengât biwiyenŋe mem hewewenŋe tuhumu yâkâlen biwiyenŋaŋe kepeim manmai. Anitâ yet Yesu Kiristo dopyetŋe konohâk. Yakât otmâ Kiristoŋe lohimbi âlâhât nângâmu yahatmu âlâhât nângâmu gemu yawu ki otmap. Yâkŋe lohimbi hârok ârândâŋâk wawaenenekmap.

² Awoŋnenŋe Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristoŋe engatyetŋeâk otmâ nângâyinŋim tihityenŋe otmauwot. Yawu otmauwot yakât yâk yetgâlen biwiyenŋaŋe kepeim denyetŋe lâum manmâ gai. Otmu yawuâk torokatmâ manŋetâ biwi nângân nângânyenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâam yâhâwuapgât nângâm Anitâ ulitgum gaman.

Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim kârihem mannom.

³⁻⁴ Anitâ yahat yahatŋe, Wâtgât Amboŋaŋe menenekmâ ikŋe laŋinŋan katnenekmu orowâk mannomgât pat kuningiop. Yakât otmâ Yesu Kiristoŋe âwurem ge menenekmâ himbimân yâhâ manman âilonŋoân katnenekmu mannom. Yakât nângâmunŋe âlâ kândâkdâ otmap. Otmu nenŋe yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim tem lâuwanŋim manmunŋe mâmâŋe otninŋimu târârâhâk manmain. Otmu yawuâk torokatmâ manmâ yâhâmunŋe nenekmu ârândâŋ otmu Kiristoŋe âwurem ge menenekbuap. Sâp yan Hiliwaho Hiliwaho Amboŋaŋe âlâkuâk biwinenŋan kioŋmu ekŋâleanŋim otmâ hilipgunomgât dop ki tetewuap. Yawu otmâ Anitâŋe mem koko salek tuhunenekmu yetŋe orowâk Kiristo orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu manman âilonŋoân manmâ yâhâmbisâin. ⁵ Yakât nângâm Kiristohâlen biwiyenŋaŋe tinŋâk kepeim manmanyenŋe kelihakmu kârihem mannomai. Yawu manŋetâ wuân me wuân teteyinŋiwuap yan girawu otŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuapgât nângâŋetâ keterakyingiwuap. ⁶ Otmu nângâŋetâ keterakyingiwuap yakât kakŋan otŋetâ bâlemapgât biwiyenŋe galemahom mannomai. Yawu manŋetâ lohimbi belângen manmainŋe senyenŋan genomai me otmain yawuâk otŋet sâam engatyenŋan genomai. Yawu otŋetâ Kiristohâlen biwiyenŋaŋe tinŋâk kepeim Anitâhât tem lâuwanŋim uwawapŋe bia manmâ ki lohotŋe otnomai. ⁷ Yawu otmâ Kiristohât lohimbi orop biwiyenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu tânahom mannomai. Otmu lohimbi kerek buku otyinŋim manmâ yâhânomai. ⁸ Den sâam aran yu tâŋ tinŋâk watmâ Kiristohât tem lâuwanŋinŋetâ manman âlepŋahât bulâŋe topŋe topŋe yengâlen tetem hengenŋuwuap. Yawu otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristohât biwiŋan girawu tatmap ya nângânomai. ⁹ Yâhâ Kiristoŋe tosayerŋahât otmâ mumu Anitâŋe tosayerŋe pilâyinŋiop yakât ikŋe lohimbi nombotŋaŋe biwi nângân nângânyenŋe maŋguakmu gulip malap manmai. Yawu manmâ den sâam aran yu nângâŋetâ gemu bet pilâm girawu manŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap yakât ki nângâm manmai.

¹⁰ Yâhâ yenâmâ Anitâŋe dâiyekmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewenŋe tuhuyekmu yâkâlen biwiyenŋe katŋetâ nine nanne baratne sâam meyekmâ manman kârikŋahât pat kuyinŋiop. Pat yakât bulâŋe

biatyingimapgât yâkâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim yu ya otŋetgât den ekyongoan yu watmâ manmâ yâhânomai. Yawu manmâ ki otmâ tâpikgum Kiristohât mâtâp pilâm mâtâp bâleŋan arinomai. ¹¹ Otmu sâp patoen Anitâŋe biwiyeŋe ekmâ matŋe kâpekyiŋgiwuap yan Kutdânennŋe Yesu Kiristoŋe âwurem ge sârereyekmu Anitâŋe manman kârikŋan katyekmu heronŋe kakŋan manmâ yâhâmbisâi.

Petoroŋe mum pilâyekbuapgât sâop.

¹² Den ekyongoan yu emelâk aposololipŋe lok nombotŋe orop yen kâsikum yingimunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu biwiyeŋan katmâ nâŋgâm gai ya nanŋan. Yawu gârâmâ den yu nâŋgâm mem mete tuhum mannomaihât ekyongom yâhâwom. ¹³⁻¹⁴ Aiop sâp ki kâlep otmuâk mum pilâyekbom yakât emelâk Kutdânennŋe Yesu Kiristoŋe eknohop. Yakât otmâ inânŋan den ekyongoan yu nâŋgâm biwiyeŋan katmâ nâŋgâmâk manŋetgât biwiyeŋan kionŋmâ yâhâwom. Yakât nâŋgâmune ârândâŋ otmâp. ¹⁵ Otmu pilâyekbom yakât kakŋan den kulemgum katyŋŋian yu sâlikum nâŋgâm mem mete tuhum mannomai.

Anitâŋe Yesu kun kundennŋe mem âlâ tuhumu ekbi yakât Petoroŋe sâop.

¹⁶ Kutdânennŋe Yesu Kiristoŋe âwurem gewuap yan wâtŋe pato tetemu ekmunŋe âlâ kândâkdâ otbuap yakât den emelâk kâsikum yingiwîn. Den kâsikum yingiwîn yamâ loggât nâŋgân nâŋgân ki watmâ den golâ kâsikum yingiwîn. Nennŋe yâk orop manmâ yâkŋe olop miop ya ekmunŋe âlâ kândâkdâ otmu Anitâ orop dopyetŋe konohâk oap yawu nâŋgâwin. ¹⁷⁻¹⁸ Nennŋe yâk orowâk punŋe âlâen yâhâwin yan âwâŋe Anitâŋe yâkât nâŋgâmu yahatmu kulem âlâ yuwu mem ekmunŋe âlâ kândâkdâ olop. Anitâŋe Kiristohât kun kundennŋe mem âlâ tuhumu senŋaŋe emetsenŋe pilâmu irik irik sâmap yawuya tetemu ekbin. Otmu sâŋgumŋaŋeâmâ kaok bolaj bolaj otmu ekbin. Yawu otmu Anitâ yahat yahatŋe, Lanjinnahât Amboŋaŋe yuwu sâop. “Bulâŋanâk yuâmâ nîne nanne ombe bisine. Nâŋe biwinanŋe yâkâlâk nâŋgâman.” Anitâŋe himbimâmbâ den yawu sâmu nâŋgâwin.

¹⁹ Otmu embâŋân emet inânŋan Anitâŋe poropetelipŋe den âlâlâ ekyongomu kulemguwi yakât bulâŋe tetewuap nâŋgâm enŋat yâhâp ki otmain. Otmu yeŋe gurâ Anitâhât den tâŋ tâŋâk watnomaihât nâŋgâm den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Kapi âlâen arine sâm otmâ omoŋdâŋe lambe saum ya lanjinnan mâtâp ekmâ arimain. Yâhâ emet haŋ sâwe sâm otmâp yanâmâ pitu kâmŋe papato yaŋe tetemap. Yawu tetemu tatmâ yaŋak emet haŋ sâmu emetsenŋe ga takamap. Yakât dopŋeâk Kiristoŋe ki âwurem gemu mansain sâp yuâmâ Anitâhât den sâlikum nâŋgâmunŋe haŋ sâningimu Kiristohât mâtâp watmâ yâhânôm. Yâhâ âwurem gewuap yanâmâ ikŋe lanjinnanŋe biwi nâŋgân nâŋgânennŋan pilâmu Anitâ yet Kiristo yetgât biwiyetŋan âlâlâ tatmap ya topŋambâek nâŋgânôm. ²⁰⁻²¹ Emelâk emet inânŋan Anitâhât poropetelipŋaŋe yâkât den kulemguwi yamâ yeŋe nâŋgân nâŋgân ki watmâ den ya kulemguwi. Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Anitâhât den biwiyeŋan katmu ya kulemguwi. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâŋe yeŋe enŋatyenŋeâk otmâ den ya sâm kusânâmbâ bukulipyeŋe ekyongonomaihât dop âlâ ki tap. Den yan yu biwiyeŋan katmâ nâŋgâm mannomai.

2

¹ Emelâk Anitâhât poropeteliþñaþe yâkât den Isirae lohimbi ekyongominiwi. Sâp yan lok perâkñaþe oain sâm oain sâm otmâ den perâkñaþe kâityongominiwi. Yakât dopñaþêk lok perâkñaþe yengâlen taka Kiristohât den kelangtmâ kâsikum yinginomai. Yâhâ Kiristoneþe yeþe toсахât otmâ kaweyenjan kinmu kunetâ muop yakât nângânetâ tânât otmu betgumai. Yakât otmâ hiliwahonomaihât pat mansai. ² Otmu Kiristohât den kelangtmâ kâsikum yinginetâ nângânetâ bulâne otmu lohimbi dondâne hionjakmâ yâk yengâlen torokatnomai. Yâk yengâlen torokatnomai yan lohimbi belângen manmaine manmanyene ekmâ sâm ge katyekmâ Kiristohât den pat nângânetâ gewuap. ³ Lok perâkñaþe yengât iri sikumyene ekñâlem meyingine sâm den golâ ekyongonetâ nângânetâ bulâne otmu tewetsenne yinginomai. Yawu otyinginomai yakât matje umatje yingimu menomaihât Anitâne sâp kalop. Sâp kalop ya ekmu ârândân otmu matje yingimu mem hiliwahonomai.

⁴ Bulânanâk Anitâne matje umatje yingimu menomai yakât yuwu sâmune nângânet. Kândikum emelâk anelo nombotñaþe Anitâhât den kum otmâ hilipguwi yakât matje nâpumân panyekmu ge omoñ kâlehen tatmâ gai. Yawu tatmâ yâhânetâ sâp pato tetewuap yan den sâm hâreyingim matje umatje yingimu mem hiliwahonomai. ⁵ Otmu emelâk embânân lohimbiþe Anitâ betgum orotmeme bâleþe otmâ manminiwi. Yawu otmâ manjetâ lok âlâ, kutje Noa sâm, lohimbiþe Anitâhât den lâum manjetâ yekmu ârândân olâk sâm yâkne girem den ekyongominiop. Otmu girem den ya ekyongomu nângânetâ helekne otmu orotmeme bâleþe tâtâem otñetâ yanjak Anitâne nângâmu tonjelâk giop. Tonjelâk gemu to niþ niþ sâm lohimbi bâleþe ya asisihâk haranyongop. Yâhâ lohimbi nombolân yâhâp Noa orop wangaen yâhâ tatbi yawuâk hâmeþe kinop.

⁶ Otmu kapi yâhâp, kutyetþe Sotom yet Gomora, ya ambolipñaþe gurâ Anitâhât hâkân otmâ orotmeme bâleþe otminiwi yakât matjeâmâ kâlâpne ge sem gulip tuhuyehop. Ya yengât den pat nângâmunþe tetemap yan lohimbiþe orotmeme bâleþe otmai yakât Anitâne matje yingimu menomai nângâm engat yâhâp ki otmain. ⁷⁻⁸ Kâlâpne Sotom otmu Gomora kapi ambolipne sem gulip tuhuyehop yan Anitâne lok âlâ, kutje Lot sâm, yâkât nângâwangimu hâmeþe kinop yakât yuwu sâmune nângânet. Lotþe Anitâhât tem lâuwangim orotmeme âlepneþêk otminiop yakât ekmu ârândân olop. Yâhâ kapi ambolipñaþeâm Anitâhât den kum den bâleþe sahangim orotmeme bâleþe hilâm ârândânâk otñetâ Lotþe yekmu tepne dondâ bâleminiop. Yawu manopgât otmâ Anitâne nângâwangimu hâmeþe kinop.

⁹⁻¹⁰ Yakât dopñaþêk lohimbi Anitâhât tem lâuwangim manmaine manman bâleñahât pañgoñân kionmaiþât meyekmâ manman âlepñan katyekmu manmai. Yâhâ lohimbiþe Anitâhât den kum yeþe engatyeþeþêk watmâ orotmeme bâleþe ekñâlem otmai yakât matje umatje sâp patoen yingimu menomai. Yakât otmâ hiliwahonomaiþât pat kuyingimu mansai.

Lok perâkñaþe ya yengât wâtyeþe pato ki tatyngiap. Yawu gârâmâ yehâhât nângânetâ yahatmu Anitâhât anelolipne ikne orop himbimân tatmai ya yengât nângânetâ gemu sâm bâleyingimai. Yawu otmâ anelo yanþe matje ningimai sâm yakât ki gorâyingimap. ¹¹ Yâhâ Anitâhât anelolipne ya yengât wâtyeþe pato tatyngiap. Yawu tatyngiap yamâ yâkât senñan kinmai yan anelo bukulipyeþe nombotñaþe otmâ hilipgunjetâ Anitâne betyongomu tatmai ya yengât ki sâm bâleyingimai.

¹² Yâhâ lok perâkñe ya yengât topyene yuwu sâmunne nângâñet. Anitâñe sonjo bau otmu nâi selonj topñe topñe katmu ekmain yamâ umut biwiyene bia. Otmu nenñe hat ari kum taka um nenomgât sâm kalop. Yâhâ lok perâkñeñe yu yakât topñe nângâm pâpgum ihilâk sâm bâlemai. Yakât otmâ yekmunne biwiyene bia mansai yawu otmap. Otmu sonjo bau kumain yakât dopñeâk sâp patoen Anitâñe lohimbi perâkñe ya hilippongouwap. ¹³ Yâkñe lohimbi hâhiwin yingñetâ umatñe kakñan manmâ gai. Yakât matñe sâp patoen Anitâñe yeñe gurâ yawuâk hâhiwin yingimu umatñe kakñan mannomai. Otmu yâkñe yuwu otñetâ dondâ bâlemap. Lohimbi senyenjan kinmâ yu ya ekñâlem otnehâlâk nângâm otmâ hilipgumai. Otmu yen menduhuakmâ sot nemai yan yengâlen torokatmâ to kârikñe nem biwiyene hâlim otmu otñetâ bâlemu anjun yingimai. ¹⁴ Otmu imbi âlâ me âlâ yekmai yan ya yengât nângâm biwiyene otmâ tâpikgum tosa memai. Otmu orotmeme bâlene ya ekñâlem otnehâlâk nângâmai. Otmu lohimbi nombotñeñe biwi yâhâp manmai ya yengât engatyenjan genjetâ otmâ tâpikgumai. Bukulipyene yengât iri sikumyene miaknehâlâk nângâm mem lohotñe tuhuyekmai. Yakât otmâ Anitâñe matñe umatñe yingimu menomaihât pat kuyingimu mansai.

¹⁵ Yâkñe Kiristohât mâtâp bulâñe ya pilâm lok âlâ, kutñe Bileam, Beoro nanñe, yâkñe olop yawuâk otmai. Yakât yuwu sâmunne nângâñet. Bileamñe hâmeñe membom nângâm Isirae lohimbi sait kakyenjan pilâwe sâm ariop. ¹⁶ Arimu Anitâhât anjelo âlâñe Bileamgât donji lauñe mem purik pilâwanjingu ambonje den ekuop. Den ekumu nângân nângânñe keterakbanjingu sait kakyenjan ki pilâop. Yawu.

¹⁷ To senñe sanj kititij sâmap yapâ to ki osomain. Otmu elem kârikñe memmu emet mem manjgumap yamâ gelâk ki gemap. Yakât dopñeâk lohimbine lok perâkñe yengât denyene nângâñetâ den yanje buku ki meyingimaj. Yakât otmâ sâp patoen Anitâñe lok perâkñe ya pilâyekmu yaehen ge omoñe bâleñeñe sâhâyekmu tatnomai. ¹⁸ Yâkñe yenjahât nângâñetâ yahatmu nângân nângân tânjât lohimbi kâsikum yingimai yakât yâkñe nângâñetâ yahatmap. Otmu lohimbi nombotñeñe pâku lohimbi yengâlembâ dâiakmâ Kiristohâlen biwiyene katñetâ sâp ki kâlep oap. ¹⁹ Lohimbi yawuya yengât engatyenjan ge lok perâkñeñe yuwu sâm ekyongomai. “Kiristone girem den yapâek holañnenekmu engatnenñeâk watmâ yu ya otmâ nenomgât dop tap.” Yawu sâm engatyenjan genjetâ orowâk otmâ tâpikgumai. Yawu otmâ Manman Bâlene Ambonjahât panjonân yâhâpñe kionmâ yâkât amutgen manmai. ²⁰ Yakât yuwu sâmunne nângâñet. Lohimbine orotmeme bâlene bet pilâm Kutdânenñe Yesu Kiristohâlen biwiyeneñe kepeñetâ manman bâleñjahât panjonâmbâ holañyekmâ tihityene otmap. Yawu gârâmâ orotmeme bâlene bet pilâwi ya miwirikum Manman Bâlene Ambonjahât panjonân âlâkuâk kionmâ yâkât amutgen mannomai yanâmâ hiliwahonomaihât pat mannomai. Yawu mannomai yanâmâ emelâk Kiristohâlen biwiyeneñe ki kepeiwi sâp yan tosayenjahât matñe menomai sâop ya wangim Anitâñe matñe amokñan yingimu menomai. ²¹ Lohimbi nombotñeñe girawu manñetâ Anitâñe yekmu ârândâñ otbuap yakât topñe pâpgum orotmeme bâlene tâtâemâk otmâ belângen manmai. Lohimbi yawu yamâ Anitâñe matñe yingimu menomai. Yâhâ lohimbine nombotñe âlâñemâ Kiristohât den nângâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyeneñe kepeim manmai. Yawu otmai yakât kakñan yâkât nângâñetâ gemu orotmeme bâlene miwirikum Kiristo betgunomai. Yawu otnomai yâhâmâ sâp patoen Anitâñe lohimbi belângen manmai matñe yingimu menomai ya wangim matñe

amokŋan yinŋimu menomai. ²² Kiristo betgumai ya yengât nângâm den âlâen hâum sâmain yakât nângâmune bulâŋe oap. Den yamâ yuwu tap. Sosonje mo-hatmap yamâ benŋe yâhâpŋe nemap. Otmu bauŋe bokosohân dakakmap. Dakakmu hâkŋe bokosohâk pato otmap ya hârâŋ sâm bererek sâm gemu âlâkuâk ari bokosohân dakakmap. Yakât dopŋeâk lohimbî orotmeme bâleŋe anŋoân otbî ya miwirikum otŋetâ dondâ bâlemap.

3

Bulâŋanâk Kiristonje âwurem ge menenekbuap.

¹ Bukulipne, yuwu sâmunne nângâŋet. Yeŋe girawu manŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâr otbuap yakât topŋe emelâk kâsikum yinŋimune nângâwi. Otmu yeŋe den ya nângâm biwiyenjan katmâ galemahom târârâhâk manŋetgât pepa âlâ kulemgum katyinŋimune ekbi. Otmu yâhâpŋe yu kulemgum katyinŋian. ² Emelâk Anitâŋe ikŋe poropetelipne den ekyongomu kulemgui. Otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristo tihitnenŋe otmapŋe nen ikŋe aposololipŋe den eknongomu kâsikum yinŋimunŋe nanŋai. Den ya kerehâk nângâm hengenŋum biwiyenjan katmâ manmâ yâhânomaihât yuwu sâmunne nângâŋet. ³ Sâp pato tâlâhuwuap yan lohimbî nombotŋaŋe yeŋe enŋatyeneâk watmâ yu ya ekŋâlem otmâ hilipgunomai. Yawu manmâ Kiristonje âwurem ge menenekbuapgât sâop den yakât nângâŋetâ bulâŋe bia otmu yuwu sâm yengât senyenjan genomai. ⁴ “Kiristonje “Âwurem ge meyekbom,” sâop yamâ nenŋe ki eksain. Wosan taka tap ya sâŋetâ ari ekne. Anitâŋe hân himbim kândikyotgowâmbâek lohimbî nengât manmannenŋe dop konohâk tatmâ gamap. Otmu tâmbâlipnenŋe mum gara gara otbî yawuâk nen gurâ mumain.” Yawu sâm senyenjan genomai. ⁵ Yawu sâm senyenjan genomai yan Anitâhât den nângâŋetâ gemu yeŋe nângân nângân watmâ sânomai. Yakât yuwu sâmunne nângâŋet. Kândikum emelâk topŋe katmâ Anitâŋe sâmu biaembâ hân himbim teteop. Otmu saru keterakmu hân teteop. Otmu elem kulewoŋboŋ tetem yapâek gelâk gemap. Gelâk gemu yanŋak nak me senŋe âlâlâ topŋe topŋe tetem âi omoŋ omoŋ otmâ yahatmap. ⁶ Otmu lohimbîŋe Anitâ betgum otŋetâ bâleop yakât matŋe yâkŋe sâmu tonŋelâk gemu to niŋ niŋ sâm lohimbî otmu senŋe âlâlâ wangaen ki yâhâwi ya aksisihâk haranyongop. ⁷ Otmu sâp pato tetewuawân Anitâŋe sâmu hân himbim ekmain yu kâlâpŋe sem gulip tuhuwuapgât sâm kalop. Sâp yan Anitâŋe lohimbî kerek nengât biwinenŋe ekmâ sâm hârenŋiwuap. Yawu otmâ lohimbîŋe yâkâlen biwiyenjan ki kepeimai yamâ matŋe yinŋimu mem hiliwahonomai.

⁸⁻⁹ Otmu lohimbî nombotŋaŋe “Wongât Anitâŋe Kiristo in yawu ki hângângumu âwurem gemap?” yawu sâmai yakât yuwu sâmunne nângâm biwiyenjan katŋet. Anitâŋe sâpgât ki nângâmap. Yakât otmâ yambu 1000 yakât biwiŋan yu ya tetemap yakât nângâmu hilâm konok biwiŋan tetemap yawu otmap. Yamâ anŋoânâmâ lohimbîŋe orotmeme bâleŋe bet pilâm Kiristohâlen biwiyenjan katŋetâ manman kârikŋahât pat kuyinŋimu manŋetgât nângâm mambotyinŋimap.

¹⁰ Kutdânenŋe âwurem gewuap yakât nângâŋetâ keterakyinŋiâkgât den âlâen hâum sâmunne nângâŋet. Kapi ambolipŋe yengât kasalipyenjanŋe sâp girawuân taka itit kiom tuhuŋinomai ya ki ekyongomai. Kapi ambolipŋaŋe ki nângâmâk manŋetâ kasalipyenjanŋe pârâk sânsânâk taka yongom kiom tuhuŋinimai. Yakât dopŋeâk Kiristonje pârâk sânsânâk gewuap. Sâp yan kâlâp punduŋ sâm himbimân emetsenŋe pitu âlâlâ ya kerehâk munŋe

orowâk sem gulip tuhuwuap. Otmu hânân yu senje âlâlâ topje topje yu gurâ yawuâk sem gulip tuhuwuap. ¹¹ Yakât nângâm yeje manman bâlenjambâ keterakmâ Anitâhât tem lâuwangim târârâhâk mannomai. ¹²⁻¹³ Otmu Anitâje sâmu kâlâp pato punduŋ sâh himbimân emetsenje pitu otmu hânân senje âlâlâ ya kerehâk sem gulip tuhuwuap. Yakât kakŋan yâhâpje sâmu hân himbim ango tetewuap. Hân himbim ango tetemu yan mem katyekmu koko salehâk mannetâ yekmu ârândânŋ otbuap. Yakât pat emelâk kuyiŋgimu tap. Yakât otmâ sâp pato tetemu Kiristone âwurem ge meyekbuap yakât nângâm biwi nângân nângânyenaje kilik kilik sâmu mambotbangim mannomai.

¹⁴ Yawu mambotbangim mannomai yanâmâ Anitâje yekmâ “nine nanne baratne koko salek,” sâh kaok nângâyiŋgiwuap. Yakât nângâm Kiristohâlen biwiyenaje tinjâk kepeim manmanyenje kelihakmu kârihem mannomai. ¹⁵ Otmu Anitâje Kiristo in yawu ki hângângumu âwurem gewuap. Otmu ki âwurem gewuap yan lohimbije yâkâlen biwiyenaje kepeinetâ Anitâje tosayenje pilâyiŋgiwuapgât mâtâp ki hâreakmâ tâŋ sâwuap. Yakât nângâm “Wongât Anitâje in yawu ki hângângumu gemap?” yeje yawu ki sânomai. Den yan yuje Pauloje den kulemgum katyiŋgimu ekbi ya miap. Yakât yuwu sâmune nângânet. Anitâhât biwiŋan nângân nângân âlâlâ tatmap ya Wâtgât mâmânahât Heakje mem bukunenje Paulo yâkât biwiŋan katmu yâkje kulemgum katyiŋgimu ekbi. ¹⁶ Pauloje ekap âlâlâ katyiŋgiop yan den yuwuâk kulemgum katyiŋgiop. Yawu gârâmâ den kulemgum katyiŋgiop ya lohimbini nombotŋenaje sâlikum nângânetâ ki keterakiŋgimu nângân nângânyenje hâlim milim otmap. Yakât otmâ den ya kelangatmâ bukulipyenje kâsikum yiŋgimai. Yawu gârâmâ emelâk Anitâhât poropetelipje otmu lok nombotŋenaje yâkât den kulemgumu ya yâkŋak yawuâk kelangatmâ bukulipyenje kâsikum yiŋgimai. Yakât otmâ yerjahâk otmâ tâpikgum hiliwahonomaihât pat mansai.

¹⁷ Den yu emet inânŋan ekyongoan. Lok nombotŋenaje Anitâhât den kum yeje engatyeŋeâk watmai. Lok yawuyenaje yengâlen taka engatyeŋan geŋetâ nângân nângânyenje hâlim milim otmu manman bâlenjahât paŋgoŋân kionmahât biwiyenaje galemahom mannomai. ¹⁸ Otmu sâp yiwereŋe yuâmâ Kutdânenje Yesu Kiristohâlen biwiyenaje kepeim manmai ya wangim yâkâlen biwiyenaje tinjâk kepeim yâkât den tinjâk lâum mannomai. Yawu otnomai yanâmâ yâkje tihityenje otmu manman âleprjahât bulâje yengâlen teteap ya wangim bulâje topje topje teteyiŋgiwuap. Yakât nângâm Kiristo mepaem manmâ yâhâmbisâin. Ya bonŋanâk.

Nâ bukuyenje,
Petoro

1 Yoane Yoaneŋe ekap aŋgoân kulemuop.

O bukulipne,

¹⁻² Anitâhât Kâi Toka yaŋe manman kârikjahât amboŋe oap. Otmu Anitâŋe hân himbim ki kândikyotgop yapâek Anitâ orop tatmâ gaowotŋak tatmâ gawot. Otmu himbim pilâm ge imbihâlembâ tetem lok otmâ hohetnenŋan manop. Otmu nen aposololipŋe menenekmu orowâk manbin. Manbin yan manman kârikŋan mannom yakât den pat eknongomu nâŋgâmunŋe bulâŋe olop. Yakât otmâ nenŋe den pat ya yen ekyongom gawin. Den ya torokatmâ ekap yu kulemgum katyŋŋian. ³⁻⁴ Nenŋe Anitâ yet nanŋe Yesu Kiristo orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu biwi hero kakŋan manmain. Otmu yeŋe yawuâk manmâ Kiristohât lohimbi orop nanŋaŋgim buku oraŋgim mannomaihât ekap yu kulemgum katyŋŋian.

Anitâ Koko Salek Amboŋe laŋinŋan tatmap.

⁵ Anitâhât biwiŋan nâŋgân nâŋgân âlâlâ tatmap yakât topŋe ikŋe nanŋaŋe sâm tetem eknongop. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâ Koko Salek Amboŋe laŋinŋan tatmap. Otmu lohimbiŋeâmâ omoŋ biwiŋan manmâ orotmeme kiŋgoŋ otmâ tosa mem manmai. Yâhâ Anitâhâlen ya âlâ ki tap. ⁶ Nenŋe “Anitâ orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmap,” yawu sâm bukulpnennŋe ekyongomain. Yawu ekyongomain yamâ nenŋe otmunŋe bâlem gamap yan den perâkŋe kâityongom Anitâhât den bulâŋe ya ki lâumain. ⁷ Yâhâ nenŋe Anitâ Koko Salek Amboŋahât den nâŋgâmunŋe haŋ sâningimu yâkât tem tinâk lâuwaŋgim manmain. Yawu otmâ manmain yan Kiristone nengât tosa hât otmâ sâreerenekmâ muop yakât nâŋgâm Anitâŋe nenŋe tosa otmain ya pilâningimap. Tosa pilâningiap nâŋgâm bukulpnennŋe orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu heronŋe nâŋgâwaŋgim mepaemain.

⁸ Nenŋe Anitâhât den bulâŋe yakât pâpgum, “Nenŋe koko salehâk manmain,” sâmain otmuâmâ perâk sâmain. Nenŋe yawu otmâ hiliwahonongât mâtâp ya watmain. ⁹⁻¹⁰ Yâhâ nenŋe “Orotmeme bâleŋe âlâ ki otmain,” sâmain yanâmâ Anitâhât den nâŋgâmunŋe ki bulâŋe otmap. Yawu otmâ “Anitâŋe den perâk sâmap,” yawu nâŋgâm hilipgumain. Nenŋe tosanenŋe sâm tetemunŋe Anitâŋe pilâningiwuapgât den sâm kalop ya kum ondop âlâ ki otbuap. Yakât nâŋgâm biwinenŋe ekmâ orotmeme bâleŋe wuân me wuân otbin yakât nâŋgâmunŋe haŋ sâningimu bukulpnennŋe yeŋgât senyeŋan kinmâ sâm tetem Anitâ ulitgunom. Yawu otnom yanâmâ Anitâŋe tosanenŋe pilâningiwuap.

2

Kiristone Anitâ orop tatmâ nengât sâm ulitgumap.

¹⁻² Yeŋe otŋetâ bâlemu tosa memaihât ekap yu kulemgum katyŋŋian. Yesu Kiristone ki otmâ tâpikuop yamâ lohimbi kerek nengât tosanenŋahât otmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Otmu mumuŋambâ yahatmâ himbimân yâhâ Anitâ orop tatmâ nengât sâm ulitgumap. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâŋe otŋetâ bâlewuap yan yakât nâŋgâm Anitâ ulitgunomai. Yawu ulitguŋetâ yâkŋe Kiristohât nâŋgâm tosayeŋe pilâŋingiwuap.

³ Nenje Anitâhât tem lâuwanjmain yan yâkne nenekmu ârândâj otmu yâk orop biwinenna kepeiakmâ konohâk otmap yawu nângâmain. ⁴ Yâhâ lohimbî nombotjae “Nenje Anitâhâlen biwinenna kepeim mansain,” sâmai yamâ yâkât den lonğâemai. Lohimbî yawuyaje Anitâhât den nângâjetâ helekje otmu den perâk sâmai. ⁵⁻⁶ Yâhâ nenje Anitâhât den tâj tânjâk watmâ tem lâuwanjmain yan yâkne wawaenekmâ mâmâje otningimâp. Mâmâje otningimâp yakât bulâjeâmâ Yesurje buku otningiop yawuâk nenje bukulipnenje orop buku oranjim manmain. Ya ekmâ yâk orop biwinenna kepeiakmâ konohâk otmap yawu nângâmain.

Nenje buku oranjim mannom.

⁷ Bukulipne, yuwu sâmune nângâjet. Kiristone lohimbî kerek buku otningiop. Yakât otmâ yeje Anitâ orop biwiyenna kepeiakmâ konohâk otmu Kiristone buku otyingiop yawuâk yeje gurâ buku oranjim mannomaihât den emelâk kâsikum yingimunje nângâwi. Den yu yawuâk kulemgum katyngian. ⁸ Yâhâ Anitâ orop biwinenna kepeiakmâ konohâk otmu buku oranjim manmain yakât mâtâpne angoân Kiristone watmu yâkâlen bulâje tetemu ekbin. Otmu Anitâhât lanjine bulâjae biwi nângân nângânyenan pilâmu hañ sâyingimu mâtâp yawuâk watmâ buku oranjim mannomai. Yawu otmâ manjetâ yanâmâ Omoñ Ambojahât wâtne gewuap.

⁹ Yâhâ lohimbî nombotjae “Anitâhât lanjinae biwinenan pilâmu hañ sâningimu tem lâuwanjim mansain,” sâmai. Yawu sâmai yamâ bukulipyene yengât nângâm bâleyingimai. Yawu otmâ Anitâhât den nângâm pâpgum omoñ biwinan manmai. ¹⁰ Yâhâ lohimbî nombotje âlâjeâmâ bukulipyene orop biwiyenna kepeiakmâ konohâk otmap. Lohimbî ya yengât biwiyenan Anitâhât lanjinae pilâmu hañ sâyingimu tem lâuwanjim târârâhâk manmai. Yawu manjetâ lohimbine manmanyene ekjetâ âlepne otmap. ¹¹ Yâhâ lohimbine bukulipyene yengât nângâm bâleyingimai ya yengât biwi nângân nângânyenan omoñ sahakyngimu ihilâk mahilâk otmâ manmai.

¹²⁻¹⁴ Kiristone himbimâmbâ ge nengât tosahtê otmâ kawenenan kinmu kuñetâ muop. Yakât den pat ekyongomunje nângâjetâ bulâje otmu Anitâje tosayene pilâyingiop. Yawu otmu yâk orop biwiyenna kepeiakmâ konohâk otmap.

Otmu lohimbî papato yengât yuwu sâmune nângâjet. Yeje Anitâhât den tinâk lâum kârihem kinjetâ Manman Bâlenjahât Ambojae mem ge katyekbe sâm pâpgum pilâyekmu mansai. Ya yawuâk mannomaihât nângâm ekap yu kulemgum katyngian.

Otmu lohimbî sombo yengât yuwu sâmune nângâjet. Anitâje hân himbim ki kândikyotgop yapâek Kiristone tatmâ gaopjak tatmâ gap. Yeje yâkâlen biwiyenna tinâk kepeim manmâ ganjetâ yu oap. Yakât nângâm herone nângâyingim yengât den yu kulemguan.

Anitâhât tem lâuwanjim mannom.

¹⁵⁻¹⁶ Lohimbî nombotjae Anitâhât hâkâj otmai. Yawu otmâ Manman Bâlene Ambojahât amutgen manmâ yuwu otñetâ bâlemâp. Hâk sânduhân mansain sâm yenhâlâk nângâjetâ yahatmu hâkyene mepaemai. Yeje engatyleneâk watmâ senne âlâlâ ekñâlem ihilâk otmai. Yawu otñetâ dondâ bâlemâp. Yakât otmâ lohimbî yawuya yengâlen ki torokatnomai. Yâhâ yeje yâk yengâlen torokatmâ yâkne otmai yawuâk otnomai yanâmâ nenje yekmunje Awonnenje Anitâhâlen biwiyenna kepeim mansai yawu otbuap.

17 Manman Bâleje Ambonahât wâtje gewuap. Otmu lohimbiñe senje âlâlâ ekñâlemai yañe biatbuap. Yakât otmâ lohimbi bâleje ya yengâlen ki torokat-nomai. Yawu otmâ Anitâje nenekmu ârândân olâk sâm tem lâuwangim manñetâ manman kârikñan katyekmu manmâ yâhâmbisâi.

Lok perâkñe yengât sâop.

18 Bukulipne, yuwu sâmune nângâñet. Kiristoñe âwurem gewuapgât sâpñe utâpñe. Otmu sâp ya tâlâhuwuap yan lok âlâñe tetem Kiristo mem ge katmâ yâkât kawenjan kinmâ lohimbi yengât nângân nângânyenje mem hâlim tuhuyingiwuap. Yakât den emelâk ekyongomune nângâwi. Yâhâ sâp yuâmâ lok yawuya dondâhâlâkñe tetenjetâ yekmain. Yakât otmâ Kiristoñe âwurem gewuapgât sâpñe utâpñe yawu nângâmain. 19 Emelâk lok ya nen orop manbin yamâ biwinenñaje ki kepeiakmâ konohâk olop. Ya yengât topyene lohimbiñe nângâñetâ keterahâkgât Anitâñe nângâmu pilânenekmâ ariwi. Yâhâ yâkñe nen orop biwinenñaje kepeiakmâ konohâk olop mâne ki pilânenekmâ arimbâi.

20-21 Yâhâ yenâmâ Kiristoñe Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge biwiyenjan kionmu yanak ikñe den bulâñe nângâm henñengumai. Yakât otmâ nângân nângânyenje kuwikyingsiwe sâm den ki kulemgum katyingsian. Yene Kiristohât den nângâm henñengumai yakât otmâ lok nombotñaje topyene kurihiakmâ Kiristohât den kelañgatmâ ekyongomai ya nângâñetâ ki bulâñe otmu topyene tetekñan tetemu ekmai. Yakât nângâm ekap yu kulemgum katyingsian.

22 Lok yañe Kiristohât den kelañgatmâ yuwu ekyongomai. “Yesuñe lohimbi tihitnenñe olâkgât Anitâñe yâk ki hângângumu giop. Kiristoâmâ nen orop dop konohâk mansain.” Yawu sâm Kiristohât nângâñetâ tñjât otmu betgumai yakât dopñeâk âwâñe Anitâhât nângâñetâ tñjât otmu betgumai. 23 Yakât yuwu sâmune nângâñet. Lohimbi âlâ me âlâñe Anitâ nanñahât hâkâñ otmâ betbanñimai yan Yesuhât hâkâñ oain sâm yan âwâñe Anitâhât hâkâñ otmâ betbanñimai. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâñe Anitâ nanñahâlen biwiyenñaje kepeimai otmuâmâ âwâñahâlen gurâ yawuâk kepeimai.

24 Otmu den pat âlepñe kâsikum yingim gai ya biwiyenjan katmâ lâum manñetgât nanjan. Yawu otmâ mannomai yan Kiristo yet Anitâ orop biwiyenñaje kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. 25 Yawu manñetâ yanâmâ Kiristoñe manman kârikñan manmâ yâhâmbisâihât pat kuyingiop yakât bulâñe yingimu menomai.

26 Lok perâkñaje Kiristohât den kelañgatmâ kâsikum yingimai. Den ya nângâñetâ bulâñe otmu Kiristo betgumaihât den yu kulemgum katyingsian. 27 Yâhâ yenâmâ Kiristoñe Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge biwiyenjan kionmâ mâmâñe otyingim gap. Yawu otmâ den bulâñeâk biwiyenjan katmu yu me yakât ki nângâm hilipgumai. Otmu yawuâk otyingim yâhâwuap yanâmâ Kiristohât den nângâm henñengum mannomai. Yawu nângâm henñengunomai yanâmâ lok nombotñaje taka den kâsikum ninginjet sâm ki âiyongonomai.

Kiristohât tem lâuwangim mannom.

28 Otmu Kiristoñe ikñe lohimbi yen orop menenekbe sâm âwurem gewuap yan yene anulakmâ kâmgumaihât Kiristo orop biwiyenñaje kepeiakmâ konohâk otmu tem lâuwangim mannomai. Yawu otmâ mannomai gârâmâ yâkñe gewuap yan nenñe yen orop yâkât senñan kinmâ hâmeñe âlepñe ningiwuapgât nângânom. 29 Anitâmâ Koko Salek Amboñe. Yakât otmâ lohimbi âlâ

me âlâne târârâhâk manmai ya yekmunje Anitâne nine nanne baratne sâm meyekmu mansai yawu otmap.

3

Awoŋnenje Anitâne wawaenenekmap.

¹ Bulâŋanâk Awoŋnenje Anitâne wawaenenekmâ nine nanne baratne sâm menenekmu yâkât pat otmâ mansain. Yakât nâŋgâmunje âlâ kândâkdâ otmap. Lohimbi belângen manmaiŋe Anitâhât den nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm Kiristohâlen biwiyenje ki katbi. Yakât otmâ nengât gurâ yawuâk hâkâŋ otmâ betnongom mansai. ² Anitâne nine nanne baratne sâm menenekmu mansain. Yâhâ hâmbâi sâp patoen manman âiŋe ningimu menom yakât topŋe tipŋe nanŋain. Yawu gârâmâ Kiristoŋe âwurem ge menenekbuap. Sâp yan manman âiŋe ningiwuap yamâ ikŋe manman koko salek yawuya ningimu menom. ³ Manman ya ningimu menomgât nâŋgâm biwinenŋe mem mannom. Otmu Kiristoŋe koko salehâk tatmap yawuâk manne sâm yâkât wâtŋan kinmâ orotmeme bâleŋe bet pilâm manmâ yâhânom.

⁴ Lohimbiŋe otŋetâ bâlemap sâm Anitâne ikŋe nâŋgân nâŋgân ya lohimbi kerek nengât biwinenŋan katmu tatmap. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâne otŋetâ bâlemap yan Anitâhât den ya loŋgâem tosa memai. ⁵ Lohimbi kerek nengât tosa pilâningiwe sâm Kiristo Manman Koko Salek Amboŋne hibimâmbâ ge koko salehâk manmâ nengât tosa hât otmâ muop. ⁶ Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâ yâkâlen biwiyenje kepeimaiŋe orotmeme bâleŋe bet pilâwi ya ki miwirikum otmâ manmai. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâ orotmeme bâleŋe tâtâem otmaiŋe yâkât den ki nâŋgâmai, otmu yâkâlen biwiyenŋe ki kepeim manmai.

⁷ Lohimbi âlâ me âlâne den perâkŋe kâityongonomai ya nâŋgâŋetâ bulâŋe otmapgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Kiristohât biwiŋan nâŋgân nâŋgân âlâlâ tatmap yakât Anitâne nâŋgâmu ârândâŋ otmap. Otmu emelâk Kiristoŋe Anitâhât tem lâum yu ya otminiop ya Anitâne ekmu ârândâŋ olop. Otmu lohimbi âlâ me âlâne Anitâhât tem lâum manmai ya yengât gurâ yawuâk Anitâne nâŋgâmu ârândâŋ otmap. ⁸ Yâhâ kândikum emelâk topŋe katmâ Anitâne lohimbi tuhuyelehop yapâek Satanne yâkât den kum lohimbi kâityongom gamap. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâ orotmeme bâleŋe tâtâem otmaiŋe Satanne Anitâhât den kumap yawuâk den kumai. Yawu otmâ Satangât pat otmâ mansai. Yâhâ Satanne lohimbi nengât biwinenŋan kioŋmu orotmeme bâleŋe otmâ yâhâmaingât Anitâ nanŋe mâtâp manŋuwanŋiwe sâm hibim pilâm hânân ge manop.

⁹ Anitâ ikŋak lohimbi menenekmâ nine nanne baratne sâm mâmâŋe otningim gamap. Yakât otmâ nenŋe orotmeme bâleŋe bet pilâwin ya miwirikum tâtâem otomgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ orotmeme bâleŋe ki otmâ manmain. ¹⁰ Nen Anitâhât pat otmâ manmainŋe lohimbi Satangât pat otmâ manmai ya orop oset guset manmain. Yakât otmâ manman girawuya manŋetâ yekmunŋe topyenŋe tetem henŋenŋuwuap yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yâkŋe Anitâhât ki tem lâuwanŋimai. Yawu otmâ bukulipyenŋe orop biwiyenŋe ki kepeiakmâ konohâk otmu buku oranŋimai. Lohimbi yawuyanŋe Anitâhât pat ki otmâ mansai.

Bukulipnenŋe orop biwinenŋe kepeiakmâ konohâk otmu mannom.

¹¹ Yâhâ yeñeâmâ lohimbi kerek nângâyîngim buku otyîngim mannomaihât den emelâk kâsikum yîngimunñe nângâwi. ¹² Emelâhâmâ lok âlâ, kutñe Kain sâmb, yâkñe Bâleñe Amboñahât amutgen manmâ imiñe kumu muop yakât yuwu sâmunne nângâñet. Iminañe hotom umu Anitâñe ya ekmu ârândân olop. Yâhâ ikñak hotom umuâmâ Anitâñe ya ekmu ki ârândân olop. Yakât otmâ imiñahât nângâm bâlewanñiop. Yawu gârâmâ Kainñe olop yawu ki otnomai.

¹³ Otmu lohimbi belângen manmainñe yengât nângâm bâleyînginomai yan biwiyeñe ki yahatbuap.

¹⁴ Emelâk nen Kiristohât lohimbiñe yâkâlen biwinenñe kepeiwin yan hiliwahonomgât pat manbin. Yawu gârâmâ biwinenñe yâkâlen katmunñe Anitâñe manman kârikñahât pat kuningimu manmain. Yakât bulâñeâmâ bukulpnenñe orop biwinenñe kepeiakmâ konohâk otmu manmain ya nângâmain. Yâhâ lohimbi bukulpnyeñe yengât nângâm bâleyîngimainñeâmâ hiliwahonomaihât pat manmai. ¹⁵ Kiristohât lohimbi âlâ me âlâñe bukulpnyeñe yengât nângâm bâleyîngimai. Yawu otmâ ya yengât Anitâñe nângâmu bukulpnyeñe yongonjetâ muai yawu otmâp. Otmu nenñeâmâ yekmunñe manman kârikñahât pat ki mansai yawu otmâp. ¹⁶ Kiristone sâreñenekmâ kawenennan kinmu kuñetâ muop yan buku konok orotgât mâtâp bulâñe teteop ya nângâmain. Yâhâ yakât dopñeâk nenñe bukulpnenñe hewewenâk nângononom. ¹⁷ Otmu lohimbi nombotñe iri sikumyeñe pato tatyîngimapiñe bukulpnyeñe nombotñe senñe âlâlâhât umburuk otmâ umatñe kakñan manmai ya ki tânyongomai. Ki tânyongonjetâ ya yekmunñe Anitâhâlen biwiyeñe kepeiwin mansai yawu otmâp. ¹⁸ Yakât yuwu sâmunne nângâñet. Nenñe bukulpnenñe “Âlepñe tânyongonom,” sâmb launenñanak ki sâmb. Yawu otmâ biwinenñe kepeiyeñe hewewenâk tânyongonom.

Anitâñe wawaenenekmâ ki mem ge katnenekmap.

¹⁹ Nenñe biwinenñe bukulpnenñe kepeiyeñeâmâ tânyongomai yan Anitâ Manman Bulâñahât Amboñeñe mâmâñe otningimu mansain yakât bulâñe ya tetemu ekmain. Yawu otyîngimain yan Anitâñe nenekmu ârândân otmap yawu biwinenñe nângâmain. ²⁰ Yawu gârâmâ Anitâñe nenekmu ârândân otmap me bia yakât nângâm biwi yâhâp otmain yanâmâ Anitâ biwinenñe ekmapñe wawaenenekmâ ki mem ge katnenekmap ya nângâmunñe biwinenñe ârândân otmap. ²¹ Anitâñe nenekmu ârândân otmap yawu biwinenñe nângâm yu yakât pahâk ulitgumain. ²² Otmu nenñe girawu manmunñe nenekmu ârândân otmapgât topñe nângâm tem lâuwangim mannom yanâmâ yu yakât ulitgumunñe âlepñe nângâningiwuap. ²³ Nenñe Anitâ nanñe Yesu Kiristohâlen biwinenñe kepeiwin tem lâuwangim mannomgât yâkñe sâmb kalop. Yakât otmâ nenñe Kiristohât tem lâuwangim bukulpnenñe orop biwinenñe kepeiakmâ konohâk otmu mannom. ²⁴ Otmu Anitâñe den âlâlâ sâmb kalop ya lâum manmain yan yâkñe Wâtgât mâmâñahât Heak hângangumu ge nengât biwinenñan kionmu Anitâ orop biwinenñe kepeiakmâ konohâk otmu mansain ya nângâmain.

4

Lok perâkñe yengât topyeñe

¹ Bukulpne, yuwu sâmunne nângâñet. “Wâtgât mâmâñahât Heakñe den âlâlâ biwinenñan katmu sâmb tetem ekyongomunñe nângâñet,” sâmb lohimbi âlâ me âlâñe engatyeñan geñetâ denyeñe in yawu nângâmai. Yakât nângâmunne

ki ârândâj otmap. Lok perâkne dondâhâlâkne den yawu sâm lohimbi kâityongomai. Yakât otmâ den sâm tetemai ya Wâtgât mâmâjahât Heakne biwiyenjan katmu sâmai me weke bâlejahâlen kândiwahom den sâmai yakât topne nângâne sâm yuwu âiyongonomai. ² “Yesune lohimbi nengât thit-nenne olâk sâm Anitâne himbimâmbâ hângângumu ge lok otmâ manop. Ya nângâjetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyenjae kepeim mansai me bia?” Yawu âiyongonetâ “Onj,” sânomai otmuâmâ âlepnje nângâyinjginomai. ³ Yâhâ “Bia,” sânomai otmuâmâ betyongonomai. Yâhâ Wâtgât mâmâjahât Heakne lohimbi yawuya yengât biwiyenjan den ki katmap. Yâhâ hâmbâi lok âlâne tetem topne kurihiakmâ Kiristohât kawenjan kinbuap yakât den emelâk ekyongomonje nângâwi. Yawu gârâmâ sâp yuâmâ lok yakât kunje, kutje Kâitgu Kâitgu Amboje, yâkne lok perâkne mâmâne otyingimu den ekyongomai.

⁴⁻⁵ Yâkne mâmâne otyingimu den ekyongomai yan lokgât nângân nângân tâjât watmâ den ekyongomai. Yakât otmâ lohimbi belângen manmainje denyenje nângâjetâ bulâne otmap. Yâhâ yenâmâ Anitâhât pat mansai. Otmu Ambonenje Anitâ Wâtgât Ambojae lok perâkne yengât ambojenje Satan ya mem ge kalop. Yakât otmâ yene Anitâhât wâtjan kinmâ lok perâkne yengât den nângâjetâ ki bulâne otmap. ⁶ Otmu nen gurâ yawuâk Anitâhât pat mansain. Yakât otmâ Kiristohât lohimbije Anitâhât den topjambâek nângâne sâm otmai ya yâkât den kâsikum yingimunje nângâm biwiyenjan katmâ mansai. Yawu otmai yan Wâtgât mâmâjahât Heakne mem hewewerj tuhuyekmu nângâjetâ bulâne otmap ya nângâmain. Yâhâ lohimbi hiliwahonomaihât pat mansainje nengât den nângâjetâ gemu bet pilâmai. Yawu otmai yan Kâitgu Kâitgu Ambojae nângân nângânyenje mem hâlim tuhuyingimu yanjak nengât den nângâjetâ gemu bet pilai ya nângâmain.

Biwi Kepeiak Kepeiak Ambojeâmâ Anitâ

⁷ Bukulipne, yuwu sâmune nângâjet. Lohimbi âlâ me âlâne Anitâ orop biwiyenjae kepeiakmâ konohâk otmu manmai yamâ Anitâne nine nanne baratne sâm meyekmu mansai. Yawu otmâ mâmâne otyingimu biwiyenjae bukulipyenje kepeiyekmâ tânyongomai. Otmu nen gurâ yawuâk Anitâne mâmâne otningimu mansain. Yakât otmâ biwinenjae kepeiakmâ konohâk otmu buku orangim mannom. ⁸ Biwi Kepeiak Kepeiak Ambojeâmâ Anitâ. Yakât otmâ lohimbi nombotjae bukulipyenje yengât nângâm bâleyingimai ya yekmunje lohimbi belângen mansai yawu otmap. ⁹ Anitâne wawaenenekmâ manman kârikjahât pat kuningiwe sâm ikne nanje ombe bisine hângângumu ge nengât tosehât otmâ kawenenjan kinmu kujetâ muop. Anitâne yawu olop yan wawaenenekmap yakât bulâne teteop. ¹⁰ Nenjâhâk Anitâhâlen biwinenjae ki kepeim manbin. Anjoân ikjahâk wawaenenekmâ ikne nanje hângângumu tosanenjahât otmâ kawenenjan kinmu kujetâ muop. Yawu otningiop yakât topne nângâm yanâmâ yâkâlen biwinenjae kepeim mansain.

¹¹ Anitâne wawaenenekmâ yawu otningiop. Yakât otmâ nenje bukulip-nenne orop biwinenjae kepeiakmâ konohâk otmu mannom. ¹² Lohimbi âlâ me âlâne Anitâ ki ekmain. Yawu gârâmâ nenje biwinenjae kepeiakmâ konohâk otmu buku orangim manmain yan Anitâ nen orop tatmap yakât bulâne tetemu ekmain.

¹³ Nenje Anitâ orop biwinenjae kepeiakmâ konohâk otmu manmunje Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge biwinenjan kionjmu Anitâ nen orop

tap ya nângâmain. ¹⁴ Anitâje lohimbi kerek tihitnenje otbe sâm ikje nanje hângângumu ge sâreerenekmâ kawenenjan kinmu kujetâ muop. Nenne yâk orop manbin yapâek yâkât den pat âlepje lohimbi ekyongom gain. ¹⁵ Yâhâ lohimbi âlâ me âlâje Anitâhât nanje Yesuhâlen biwiyejanje kepeim tem lâuwanjimai yakât lohimbi ekyongomai yamâ biwiyejanje Anitâ orop kepeikmâ konohâk otmu manmai. ¹⁶ Nenne yakât nângâmunje bulâje otmap.

Biwi Kepeiak Kepeiak Ambojeâmâ Anitâ. Yakât otmâ nenje bukulpnenje orop biwinenjanje kepeikmâ konohâk otmu manmain. Yawu otmain yan Anitâ orop gurâ biwinenjanje kepeikmâ konohâk otmu manmain. ¹⁷ Nenne yawu otmunje nângâmu ârândâj otmap. Otmu sâp patoen yâkje lohimbi kerek nengât biwinenje ekmâ matje kâpekningiwuap yan nenje Kiristohât mâtâp watmain yakât hâmenje âlepje ningimu menom nângâm Anitâhât senjan kinnom.

¹⁸ Nenne Anitâ orop biwinenjanje kepeikmâ konohâk otmap yakât nângâm kingitnenjahât ki otmain. Yâhâ lohimbi nombotjanje Anitâ orop biwiyejanje ki kepeikmâ konohâk otmap. Yakât nângâm matje ningiwuap sâm kingityenjahât otmai.

¹⁹ Anjoân Anitâje wawaenenekmâ biwijanje kepeinenehop. Yakât nângâm nenje yâkâlen biwinenjanje kepeim lohimbi buku otyingim manmain. ²⁰ Yâhâ lohimbi Anitâhât pâpgumaije “Anitâhâlen biwinenjanje kepeim mansain,” sâmai yamâ bukulpnyeje orop manmâ ki buku otyingimai. Yawu manjetâ Anitâhâlen biwiyejanje ki kepeim manmai yakât bulâje tetemu ekmain. ²¹ Yâhâ nenje Anitâhâlen biwinenjanje kepeim manmain. Yawu manmâ bukulpnenje orop buku oranjim mannomgât Yesu Kiristone sâm kalop. Yakât otmâ ya otnehâlâk nângâm manmâ yâhânom.

5

Manman Bâlejahât Ambojanje ki mem ge katnenekbuap.

¹ Bukulpne, yuwu sâmune nângâjet. Nenne âwâ mâmâlipnenje nângâyijimain yawuâk imi atalipnenje otmu wârâ toulipnenje nângâyijimain. Yâhâ Yesuje lohimbi nengât tihitnenje olâk sâm Anitâje hângângumu ge lok otmâ manop. Nenne yâkâlen biwinenjanje kepeimunje Anitâje nine nanne baratne sâm menenekmu yâk orop biwinenjanje kepeikmâ konohâk otmu manmain. Otmu lohimbi nombotjanje Anitâhâlen biwiyejanje kepeimai yamâ imi atalipnenje otmu wârâ toulipnenje nângâyijimain yawuâk yâk yengât nângâyijimain. ² Nenne Anitâhâlen biwinenjanje kepeim yâkât den lâumain yakât bulâjeâmâ yawu otmâ yâkât nanje baratne orop buku oranjimain nângâmain. ³⁻⁴ Nenne Anitâhâlen biwinenjanje kepeimain yakât bulâjeâmâ yâkât denje tem lâuwanjim manmain. Yakât yuwu sâmune nângâjet. Yâkje nine nanne baratne sâm menenehop yapâek mâmâje otningimu yâkâlen biwinenjanje tinjâk kepeim kârihem manmâ gain. Yawu manmâ tem lâuwanjimunje ârândâj merândâj otmu Manman Bâlejahât Ambojanje mem ge katnenekbe sâm hâum pâpgumap. ⁵ Lohimbi belângumai yâhâ yâhâmâ Manman Bâlejahât Ambojanje in yawu mem ge katyekmu yâkât amutgen manmai. Yâhâ nenje Anitâ nanje Yesu Kiristohâlen biwinenjanje kepeim mannom yanâmâ Manman Bâlejahât Ambojanje mem ge katnenekbuapgât dop âlâ ki otbuap.

Yesu Kiristone hibimâmbâ ge lok otmâ manop.

⁶ Anitâne ikne nanne Yesu Kiristo hângângumu ge lok otmâ hohetnennan manop. Hohetnennan manmâ âi topne katbe sâm olop yan nambenane mem toen katmu Wâtgât mâmâjahât Heakne hibimâmbâ ge Kiristo mâmâne otbanjiop. Otmu âi ya mem manmâ manmâ benne howanân kujetâ muop. Howanân kujetâ muop yakât kakjan mumunambâ yahatmâ hibimâmbâ âwurem yâhâop. Yakât topne nângâmunne bulâne olâkgât Wâtgât mâmâjahât Heak, Bulâne Ambonane biwinennan kionmap. ⁷⁻⁹ Nambenane mem toen kalop sâp yan Kiristo âwâne Anitâne yâkât topne sâm tetem lohimbî ekyongomu nângâwi. Otmu Kiristo muop sâp yan Anitâne nângâmu kulem âlâlâ teteop. Otmu den sâop otmu kulem teteop ya Wâtgât mâmâjahât Heakne biwinennan kionmu yakât ekmâ nângâmunne bulâne olop. Yakât yuwu sâmune nângânet. Bukulipnennane den pat eknongonetâ nângâmunne bulâne otmap. Yâhâ Anitâ ikne Wâtgât mâmâjahât Heakne biwinennan kionmu Kiristohât den nângâmain me kulem tetemu ekmain ya bulâne dondâ otmap. ¹⁰ Lohimbî âlâ me âlâne Anitâ nanjahâlen biwiyenane kepeim manmai ya yengât biwiyenan Wâtgât mâmâjahât Heakne kionmu biwiyene ârândân otmap. Yâhâ lohimbî nombotnaneâmâ Anitâne nanjahât topne sâm tetem eknongop yakât den pat nângânetâ ki bulâne otmap. Otmu Anitâne den perâkne sâmap yawu nângânetâ otmap. Yawu nângâm biwiyene alitmai. ¹¹ Anitâne ikne nanne hângângumu ge manman kârikjahât mâtâp mem teteningiop ya watmâ manmain. ¹² Yawu gârâmâ lohimbî âlâ me âlâne Anitâ nanjahâlen biwiyenane kepeim manmai yâhâmâ Anitâne manman kârikjahât pat kuyingimu manmai. Yâhâ lohimbî nombotnaneâmâ Anitâ nanjahât hâkân otmâ biwiyene alitmâ manmai. Yakât otmâ Anitâne hiliwahonomaihât pat kuyingimu manmai. ¹³ Yâhâ yeneâmâ Anitâ nanjahâlen biwiyenane kepeinetâ yâkne manman kârikjahât pat kuyingimu mansai. Yakât nângâm engat yâhâp otmaiât ekap yu kulemgum katyingian.

¹⁴ Otmu girawu manmunne Anitâne nenekmu ârândân otmap yakât topne nângâm heנגengum yakât nângân nângân ya watmâ ulitgumunne yanâmâ nângâningimap. Yakât otmâ yu yakât pahâk ulitgum manmain. ¹⁵ Nenne yâkât nângân nângân watmâ ulitgumunneâmâ nângâningiwuap ya nângâmunne bulâne otmap. Yakât otmâ yu yakât ulitgumain yan âlepne ningiwuap nângâm engat yâhâp ki otmain.

¹⁶ Otmu bukulipyenane otjetâ bâlewuap yan hiliwahonomaihât mâtâp ki watnomai ya yengât yuwu sâmune nângânet. Yâkne Anitâhât den lonğâem otjetâ bâlewuap yan Anitâ ulitgunetâ Wâtgât mâmâjahât Heakne biwiyenan kionmu orotmeme bâlene ya pilânomai. Yawu otjetâ Anitâne manman âlepnan katyekmu mannomai. Yâhâ bukulipyenane nombotne âlâneâmâ biwiyene kârikne otmu Anitâ betgum manmai. Yawu manmâ hiliwahonomaihât mâtâp watmai ya yengât nângâm yene Anitâ ki ulitgunomai. ¹⁷ Lohimbî âlâ me âlâne girawu mannetâ Anitâne yekmu ârândân otbuap yakât topne nângâm heנגengumai yamâ sâp âlâen yene engatyerêak watmâ otjetâ bâlemu tosa memai. Yawu gârâmâ biwiyene ki kârikne otmâ manmai. Yakât otmâ hiliwahonomaihât pat ki mansai.

¹⁸ Anitâne nine nanne baratne sâm lohimbî meyekmâ manman kârikjahât pat kuyingimu manmaine yâkât den ki lonğâem orotmeme bâlene tâtâem otmai ya nângâmain. Yâhâmâ Anitâ nanjane tihityene otmu yanjak Manman Bâlenjahât Ambonane mem ge katyekbe sâm pâpgumap.

19-20 Lohimbi belângen manmaiŋe Manman Bâleŋe Amboŋahât amutgen manmâ hiliwahonomaihât pat manmai. Yâhâ nenâmâ Anitâ nanŋaŋe tihit-nenŋe otbe sâmbimâmâ giop. Nenŋe yâkâlen biwinenŋaŋe kepeimunŋe Anitâ Manman Kârikŋahât Amboŋaŋe yakât pat kuningimu mansain. Yawu manmunŋe nâŋgân nâŋgânnenŋe keterakningimu Anitâ Bulâŋe Amboŋahât topŋe nâŋgâmain. Otmu yâkât wâtŋan kinmâ topŋe tipŋe nâŋgâmain ya wangim topŋambâek nâŋgânom. Otmu Anitâ yet nanŋe Yesu Kîristo orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmain ya nâŋgâmain.

21 Den bâiŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe Anitâ yet Kiristohâlen bi-wiyenŋaŋe kepeim manmai. Yawu gârâmâ yeŋe yâk betyotgom âlâhâlen biwiyenŋe ki katnomai. Yawu.

Nâ bukuyeŋe,
Yoane

2 Yoane Yoaneŋe ekap betŋan kulemguop.

O bukulipne,

¹⁻² Yeŋe Kiristo Bulâŋe Amboŋahâlen biwiyenâŋe kepeinetâ Anitâŋe yâkât pat kuyiŋgimu mansai. Nenne yâk orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmâ yâhâmbisâin. Yakât otmâ nâ kunyeŋe manmâ galemyongom mansanne, nâŋgâyiŋgim ekap yu kulemgum katyiŋgian. Otmu lohimbî nombotŋe Kiristohâlen biwiyenâŋe kepeim mansaiŋe gurâ nâŋgâyiŋgiai. ³ Awoŋnenŋe Anitâŋe nanŋe Kutdânenŋe Yesu Kiristo orop nâŋgâningim tihitnenŋe otmutâ biwinenŋe sânduk sâekgât nanŋan. Yawu otningimutâ yâk yetgât wâtyetŋan kinmâ den bulâŋeâk alahum buku oraŋgim mannom.

Biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu buku oraŋgim mannom.

⁴ Nenne Kiristohât den bulâŋe lâum mannomgât Anitâ Awoŋnenŋaŋe sâm kalop. Yakât otmâ yengâlen gâtŋe nombotŋaŋe Kiristohât den tiŋâk lâum mansai ya yekmune âilongo otmu heronŋe nâŋgâyiŋgiman. ⁵⁻⁶ Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yen kerekŋe biwiyenâŋe kepeiakmâ konohâk otmu buku oraŋgim manmâ yâhânomaihât emelâk den kâsikum yiŋgimune nâŋgâwi. Den kâsikum yiŋgiwan ya yiwerenŋe yawuâk kulemgum katyiŋgian. Yakât otmâ nenŋe yen orop yawuâk biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu Anitâhât den lâum buku oraŋgim manmâ yâhânom.

Lok perâkŋe yengât sâop.

⁷ Lok perâkŋe yengât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok perâkŋe dondâhâlâkŋe Kiristohât lohimbî nengâlen torokatbi. Yamâ nenŋe yâk orop biwinenŋaŋe ki kepeiakmâ konohâk otmu manbin. Yawu manbin ya pilânenekmâ ari yuwu sâm lohimbî ekyongomai. “Lohimbî nengât tihitnenŋe olâkgât Anitâŋe Yesu Kiristo himbimâmbâ ki hâŋgângumu giop. Yâhâmâ lohimbî nen yuwuya,” yawu sâm Yesu mem ge katmai. ⁸ Yâhâ nenŋe Kiristohât den pat âlepŋe kâsikum yiŋgimunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkât âi menjetâ, manman âlepŋahât bulâŋe âlâlâ teteyiŋgimu mansai. Bulâŋe ya yawuâk teteyiŋgim yâhâwuapgât biwiyenŋe galemahom mannomai. Yawu otmâ yâkât âi tiŋâk mem mannomai otmuâmâ sâp patoen yakât hâmenŋe Anitâŋe dopyenŋan ikŋiâk ikŋiâk yiŋgimu menomai.

⁹ Lohimbî nombotŋaŋe bukulipyenŋe den kâsikum yiŋgimai yan Kiristohât den bulâŋe yakât andemŋe wangim yeŋe nâŋgân nâŋgân torokatmai. Lohimbî ya yengât nâŋgâmunŋe yâkŋe Anitâ orop biwiyenâŋe ki kepeiakmâ konohâk otmu manmai yawu otmap. Yâhâ lohimbî nombotŋe âlâŋeâmâ Kiristohât den tâŋ tâŋâk kâsikum yiŋgimai. Ya yengât nâŋgâmunŋe yâkŋe Awoŋnenŋe Anitâ yet nanŋe Yesu Kiristo orop biwiyenâŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmai yawu otmap. ¹⁰ Yakât otmâ lohimbî âlâ me âlâŋe yengâlen taka Kiristohât den andemŋe wangim âlâ kâsikum yiŋginomai yamâ emetyenŋan ki dâim yâhâ katyekmâ sot um yiŋginomai. Me ki heronŋe otyiŋgim yâk orop den huhunomai. ¹¹ Yâhâ heronŋe otyiŋgim yâk orop den huhunomai otmuâmâ yâkŋe den perâkŋe lohimbî kâsikum yiŋgimai yakât matŋe Anitâŋe yâk yiŋgiwuap ya yen gurâ yawuâk yiŋgimu menomai.

Den bâiŋe sâm hâreop.

¹² Nângân nângân âlâlâ biwinan tap ya hârohâk kulemgum katyîngimbâm yamâ nângâmune umatŋe otmu pilâm den pâŋe tâlâwâk yu kulemgum katyîngian. Yâhâ hâmbâi nâŋe yeŋgâlen takamune eŋaknom yanâmâ den yu torokatmâ alahum heronŋe nanŋanŋinomgât nanŋan.

¹³ Otmu Anitâŋe kapi yu ambolipŋe meyekmâ Kiristohât pat kuyîngimu manmai yaŋe orowâk nângâyîngian.

Nâ bukuyeŋe,
Yoane

3 Yoane Yoaneje ekap kalimbuje kulemguop.

O bukune Gaio,

¹ Nâje Kiristohât lohimbî yengât kunyeje manmâ nângâyîngim yâkât den kâsikum yîngim gan. Otmu gâ gurâ yawuâk den kâsikum gihim biwinaje kepeihekmâ manmâ gan. Yakât otmâ ekap yu kulemgum katgihian. ²⁻⁴ Gâje biwihe galemahom hejengum Kiristohât den tinâk lâum yâkât mâtâp tâj tâjâk watmâ gat. Yakât bukulpnenje nombotjaje taka gâhât den pat eknohojetâ nângâm herone dondâhâlâk otban. Yawu gârâmâ sâp âlâen den pat nângâman yan yawu ki otman. Yawu mansat yakât nângâm yuwu sâm gâhât Anitâ ulitguman. “O Awon, gâje Gaio nângâwanjirâ umatje âlâ kakjan ki yâhâwuap. Yawu otmâ hâk sânduhânâk manmâ yâhâwuapgât nângâm ulitgohoan.” Yawu sâm gâhât Anitâ ulitguman.

Yoaneje bukuje Gaio mepaeop.

⁵ Nâje kapi yu ambolipne lok nombotje honj hângânyongomune gâhâlen takawî. Takawî sâp yan gâje Kiristohât den lâum manmat yakât nângâm dâiyekmâ emelan katyekmâ sot um yîngion. ⁶⁻⁷ Otmu purik sâm takawî yan Kiristohât lohimbî nengât sennennjan kinmâ buku otyîngion yakât den pat eknongonetâ nângâm herone nângâhiliwin. Otmu nâje âlâkuâk honj hângânyongomune pâku lohimbî kapije kapije manmâ arai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepje ekyongom mansai. Den pat ekyongom mansai yakât hâmenje ninginet sâm ki ekyongonomai. Yawu gârâmâ nep mem mannomai yanje gâhâlen takanjetâ tatmâ yapâ mâtâp meyingirâ pilâm âlâengen ari nep menomai. Yawu otyîngirâ Anitâje nângâhilihîmu ârândâj otbuap. ⁸ Nen Kiristohât lohimbî wosapâ me wosapâ manmainje lok yawuya yengât nângâyîngim senje âlâlâ tânyongonom. Yawu otyîngimunje yâkne Kiristohât den pat sâm haok tuhujetâ linjarakmâ ariwuap.

Dioterepe yet Demetirio yâk yetgât sâop.

⁹ Otmu yeje gurâ yawuâk lok yawuya yengât nângâyîngim senje âlâlâ tânyongonetgât den tâlâwâk kulemgum katyîngimune ekbi. Yâhâ yengâlen gâtje lok âlâ, kutje Dioterepe, yâkne ikjahâk lohimbî yengât kunyeje manbe sâm nâhât den kakjan sâmap. ¹⁰ Otmu imbiâk nâhât den belângen sâmap. Nâje lohimbî hângânyongomune yengâlen takanjetâ ki buku otyîngimap. Otmu bukulpnaje buku otyîngimai sâm kuyîngim topje âlâlâ mângâyekmap. Yakât otmâ nâje sâp âlâen yengâlen takawom yanâmâ yâkât orotmeme bâlenje sâm aran yu lohimbî senyenjan kinmâ sâm tetemune nângânomai.

¹¹ Bukune, yuwu sâmune nângâ. Dioterepeje otmu bâlemap yawu ki otbuat. Lohimbî âlâ me âlâje orotmeme bâlenje tâtâem otmai ya yekmunje Anitâhâlen biwiyenaje ki kepeimai yawu otmap. Yâhâ lohimbî âlâ me âlâje orotmeme âlepjeâk otmai ya yekmunje Anitâhâlen biwiyenaje kepeimai yawu otmap. Yakât otmâ gâje gurâ orotmeme âlepjeâk otmâ yâhâwuatgât nanjan.

¹² Yâhâ bukunenje âlâ, kutje Demetirio, yâkne târârâhâk manmap. Otmu yâkât manmanje ekmâ nen Kiristohât lohimbîje nângâwanjîm mepaemain.

Nâñe den ki meman ya nanğat. Yakât otmâ den yan yu nâñğârâ bulâñe otbuap.

Den bâñe sâñ hâreop.

¹³ Nâñğân nâñğân âlâlâ biwinan tap ya hârohâk kulemgum katgihimbâm yamâ nâñğâmune umatñe otmu pilâm den pâñe tâlâwâk yu kulemgum katgihan. ¹⁴ Yâhâ sâp ki kâlep otmuâk gâhâlen takamune enjakmâ den alahuromgât nanğan.

¹⁵ Biwihe huruñ sâmu manbuatgât nâñğâm Anitâ ulitguman.

Bukulipyenñe orowâk nâñğâhihiain. Otmu bukulpnenñe gâ orowâk mansai ya yeñgât gurâ nâñğâyinğaiin ya ekyongowuat.

Nâ bukuyenñe,
Yoane

Yut

O bukulpine,

¹ Awonnenne Anitâne wawaeyekmâ mem hewewen tuhuyekmu Yesu Kiristohâlen biwiyene katbi. Yawu otbi yan Anitâne meyekmâ Kiristone himbimâmbâ âwurem ge meyekbuapgat pat kuyingimu manmai. Nâ Yut, Yakowo imine. Nâne Yesu Kiristo hon bawangim manman. Yakât otmâ yengât nângâm ekap yu kulemgum katyngian.

² Otmu yengât nângâm Anitâ yuwu sâmu ulitguman. “O Awon, gâne bukulpine yengât nângâyngim mem hewewen tuhuyekdâ yanâmâ yâk yengât biwiyene sânduk sâmu buku orangim mannomaihât nângâm ulitgo-hoan.” Yawu sâmu ulitguman.

Lok perâkne Kiristohât den kelangtminiwi.

³⁻⁴ Bukulpine, yuwu sâmune nângânet. Anitâne yen orop manman kâriknahât pat kuningiop. Pat kuningiop yakât bulâne menom sâmu girawu mannetâ yekmu ârandânet otbuap yakât topne kulemgum katyngian. Yawu gârâmâ emelâk lok nombotne Anitâhât nângânetâ gemu betbangim topyene kurihakmâ yengâlen torokatbi. Yengâlen torokatbi yapâek yu ya ekjâlem tepyene yahatmu otmâ hilipgum gai. Yawu otmâ eweakmâ tosa ya kârâm Kiristohâlen pilâm yuwu sâmai. “Kiristone girem den yapâ holarnehep. Yakât otmâ nenne engatnenneak watmâ yu ya ihilâk otnom,” sâmai. Yawu sâmai yan Kutdânenne Kiristo Tihit tihit Ambone yâk mem ge katmâ yâkât den kelangtmâ lohimbî den perâkne kâityongom engatnyen gemai. Yâhâ Kiristone Anitâhât den bulâne nen aposololipne kâsikum ningiop. Otmu nenne den yawuâk yen kâsikum yingim gain. Otmu lok perâkne yengât engatnyen gem nângân nângânyene mem hâlim tuhuyingimaihât yene Kiristohât den tâng tângak watmâ mannetgât pepa yu kulemgum katyngian. Yâhâ lok perâkne matne mem hiliwahonomai yakât emet inânjan Anitâhât hon bawalipne den kulemguwi.

⁵ Den kulemguwi yakât topne nângâm hejenguai. Yawu gârâmâ den ya mem mete tum mannetgât yuwu sâmune nângânet. Kândikum emelâk Isirae lohimbine Aihita hânân umatne kakjan manminiwi. Yawu mannetâ Kutdâne manman âlepjan katyekbe sâmu den ekyongomu nângânetâ bulâne otmu Aihita hân pilâwi. Pilâm taka lok ki manmaiângen manbi yan Anitâne den âlâ ekyongop ya nângânetâ ki bulâne olop. Yakât otmâ Kutdâne matne yingimu mem hiliwahowi.

⁶ Aiop, emelâk embân Anitâhât anelolipne otmâ hilipgumetâ matne yingiop ya yengât yuwu sâmune nângânet. Anitâne anelolipne âi yingimu mewî. Yâhâ anelo nombotne âi yingiop ya hâkânet otmâ pilâwi. Yawu otbi yakât matne nâpumân pilâyekmu ge omon kâlehen tatmâ gai. Yawu tatmâ yâhânetâ sâp pato tetewuap yan den sâmu hâreyngim matne umatne yingimu mem hiliwahonomai.

⁷ Aiop, kapi yâhâp, kutyetne Sotom otmu Gomora, otmu kapi tipi tapi hâlânmâ tatmâ ariop ya ambolipne anelone otmâ hilipguwi yawuâk otmâ hilipguwi. Yâkne kâwâ konda otmâ orotmeme ki orotne yawu otmâ manminiwi. Yakât matne kâlâpne himbimângembâ gem pundun sâmu sem gulip tuhuyehop. Sotom otmu Gomora kapi ambolipne otjetâ bâleop yakât

dopneák lok perákñaje orotmeme bâleñe tâtâem otmai. Yawu gârâmâ yâkñe Sotom otmu Gomora kapi yakât den pat nângâñetâ keterakyiñgimu Anitâñe yeñe orotmemeyene bâleñe yakât matñe yawu yingimu menomai yakât topñe nângâmbâi.

⁸ Aiop, Isirae lohimbiñe otbi, otmu añelo nombotñaje otbi, otmu Sotom otmu Gomora kapi ambolipñaje Anitâhât den kum otñetâ bâleop yakât dopneák lok perákñaje yuwu otñetâ bâlemap. Yâkñe aman topñe topñe ekmâ yakât nângâñetâ yahatmu Kutdâhât den kum kâwâ konda otmai. Otmu Anitâhât añelolipñe ikñe orop himbimân tatmai ya yengât nângâñetâ gemu sâmbâleyiñgimai. ⁹ Otmu añelolipñe yengât kunyeñe, kutñe Mikae sâmbâ, yâkât wâtñe pato tatbañgiap. Yawu gârâmâ emelâk tâmbânenñe Mose muop. Mumu Mikeaenye hanguwe sâmbâ otmu yanâk Satan orop nekamân olowot. Yawu otmutâ Mikeaenye Anitâ ewewañgim Satan yuwu sâmbâ hârewañgiop. “Anitâ ikñak matñe gihiwuap.” Yawu sâop.

¹⁰ Anitâñe songo bau otmu nâi seloñ topñe topñe kalop ekmain yamâ umut biwiyene bia. Yakât dopneák lok perákñaje umut biwiyene bia yawu manmai. Yâkñe yu yakât topñe nângâm pâpgum ihilâk sâmbâlemai. Otmu yu ya ekñâlem ihilâk otmai yañe manmanyene mem bâleyekmu mansai. ¹¹ Yawu otmai yakât Anitâñe matñe amokñan yingimu menomai. Emelâk lok âlâ, kutñe Kain, yâkñe imiñahât nângâm bâleop yakât dopneák lok perákñaje lohimbi nângâm bâleyiñgimai. Otmu emelâk lok âlâ, kutñe Bileam, yâkñe hâmenye membom nângâm Isirae lohimbiñe otñetâ bâleakgât sait kakyenjan pilâwe sâmbâ olop. Yakât dopneák yâkñe hâmenahâlâk nângâm Kiristohât den kelanjatmâ lohimbi kâsikum yingimai. Otmu emelâk, lok âlâ, kutñe Kora, ikñahât nângâmu yahatmu Mose mem ge katbe sâmbâ olop yakât dopneák lok perákñaje Kiristohât aposololipñe nen mem ge katnenekne sâmbâ oai. Yakât Anitâñe matñe amokñan yingimu mem hiliwahonomaihât pat kuyiñgimu mansai. ¹² Otmu yen menduhuakmâ sot nemai yan yengâlen torokatmâ to kârikñe nem biwiyene hâlim otmu otñetâ bâlembâ añun yingimai. Yawu otmâ yehâhâlâk nângâñetâ yahatmu otmâ hilipgumai. Ya yengât topyene nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâmbâ sâmbâ nângâñet. Elem kârikñe mem emet mem mangumap yamâ gelâk ki gemap. Otmu kâpi kâmetmain yañe esen yambuñajak pato otmap yamâ bonje âlâ ki kinmap. Yakât dopneák lok perákñaje den âilonjo lohimbi ekyongomai ya nângâñetâ den yañe buku ki meyiñgimap. Otmu kâpi ya hârâtñe kum pilâmunñe hâlâlân sâmbâ lâum menduhum katmâ kâlâwân umunñe semap. Yakât dopneák Anitâñe lok perákñe matñe umatñe yingimu hem kâlâwân kionñomai. ¹³ Otmu siru mem saru pato pilâmap yan saru tuñ sâmbâ gaharane tetemu ekmain. Yakât dopneák lok perákñe yengât orotmemeyene bâleñe tetemu añulakmai. Otmu omoñe pitu kinmu ekmain ya omoñe tetembisâpgât Anitâñe kalop. Yakât dopneák lok perákñe yengât nângâm Anitâñe omoñe bâleñan tatmâ yâhâmbisâihât pat kuyiñgimu manmai.

¹⁴ Otmu emelâk lok âlâ, kutñe Enoko, Aramgât sen ya tetem ganjetâ ganjetâ komot nombolân yâhâp olop yan teteop. Yâkñe emelâk emet inânñan lok perákñe yengât yuwu sâop.

“Sâp pato tetewuap yan Kutdâñe añelolipñe kiñgitñe orowâk meyekmu himbimâmbâ genomai. ¹⁵ Himbimâmbâ genomai yan Kutdânenñaje lohimbi kerek nengât biwinenñe ekmâ sâmbâ hâreningim otmain memain yakât matñe dopnenñanâk kâpekningiwuap. Otmu lohimbi nombotñaje

kunyeŋe kârikŋe otmu Anitâhât den kakŋan sâmâi, otmu nombotŋaŋe yâkât den kum orotmeme bâleŋe tâtâem otmai yâhâmâ matŋe amokŋan yingimû menomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Lok perâkŋaŋe yeŋe eŋgatyeneâk watmâ yu ya otŋetâ bâlemap. Yawu otmâ yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu hâkyeŋe mepaemai. Otmu lohimbi nombotŋaŋe nâŋgâyinginetâ yahatmu senŋe âlâlâ tânyongonjetgât mem lohotŋe tuhuyekmai. Otmu orotmeme bâleŋe otmai yakât huhopŋe yamâ umatŋe âlâlâ kakyeŋan yâhâmap. Yawu teteyingimap yan yakât sâm guhuŋmâ tosa yu lohimbi nombotŋe yeŋgâlen kârâm pilâmai.

Girem den ekyongop.

¹⁷ Bukulipne, yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Emet inânŋan Kutdânenŋahât aposololipŋaŋe lok perâkŋe yeŋgât nâŋgâm den yuwu sâm yen ekyongowi ya mem biwiyenŋan katmâ nâŋgâm manŋetgât nanŋan. ¹⁸ Den yamâ yuwu sâwi. Sâp pato tâlâhuwuap yan lohimbi nombotŋaŋe yeŋe eŋgatyeneâk watmâ Anitâhât den kum yu ya eŋnâlem otmâ hilipgunomai. Yawu otŋetâ Anitâŋe yakât matŋe yingiwuap sâm yeŋe ekyongonmai. Yawu ekyongonjetâ nâŋgâŋetâ porap otmu yeŋgât den kakŋan sâm senyeŋan genomai. ¹⁹ Yawu gârâmâ sâp yiwerenŋe yuâmâ yâkŋe biwiyenŋe alitŋetâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe nâŋgân nâŋgân âleŋe âlâ biwiyenŋan ki katmap. Yawu otmâ loggât nâŋgân nâŋgân tâŋtât watmâ Kiristohât lohimbi yeŋgât eŋgatyenŋan geŋetâ hioŋakmai.

²⁰⁻²¹ Yâhâ yenâmâ Anitâhât den bulâŋe kâsikum yingimunŋe nâŋgâwi. Den ya tiŋâk lâum yâkât amutgen manŋetâ tihityeŋe otbuap. Yawu otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewenŋe tuhuyekmu bukulipyenŋe yeŋgât nâŋgâm Anitâ ulitgum mannomai. Otmu sâp pato tetewuap yan Kiristoŋe âwurem ge meyekmu Anitâŋe yekmu ârândân otmu umam sâyingim manman kârikŋan katyekmu mannomai. Yakât nâŋgâm bukulipyenŋe orop Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim mambotbaŋgim mannomai.

²² Otmu lohimbi nombotŋaŋe Anitâhât den nâŋgâm biwi yâhâp otmai. Lohimbi yawuyamâ lohotŋanâk otyingim den kâsikum yinginomai. Yawu otyinginetâ nâŋgâŋetâ keterakyingimû yanâmâ yâkŋe Kiristohâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim mannomai.

²³ Yâhâ lohimbi nombotŋe âlâ yeŋgât nâŋgâm den âlâen hâum sâmunne nâŋgâŋet. Bukunenŋe âlâhât emet semu imbiŋe naomŋe meyekmu in yawu hânân kionomai. Yakât dopŋeâk sâp patoen lohimbi nombotŋaŋe hem kâlâwân kionmaiâhât Kiristohât den kâsikum yinginetâ nâŋgâm yâkâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim mannomai.

Yâhâ lohimbi nombotŋe âlâŋeâmâ biwiyenŋe kârikŋe otmu orotmeme bâleŋe otnehâlâk nâŋgâm manmai. Lohimbi yawuya yeŋgât nâŋgâm tepyeŋe nâŋgâyinginomai. Yawu gârâmâ yâkŋe otmai yawu ki otnomai.

Anitâ mepaeop.

²⁴⁻²⁵ Ambonenŋe Anitâ yahat yahatŋe embâŋâmbâek tat tat kârikŋe tatmâ gaopŋak tatmâ gamap. Otmu tatmâ yâhâmbisâp. Yeŋe manman bâleŋahât paŋgonân kionmaiâhât Anitâ wâtgât Amboŋaŋe tihityeŋe otmu Yesu Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim mannomai. Yawu manŋetâ meyekmâ nine nanne baratne koko salek sâm ikŋe lanŋenŋe himbimân tap yan katyekmu heronŋe kakŋan manmâ yâhâmbisâi. Yakât nâŋgâm heronŋe nâŋgawaŋgim mepaem yâhâmbisâin. Ya bonŋanâk.

Nâ bukuyeŋe,
Yut

Hâmbâi tetewuap yakât den.

Yesu Kiristoŋe yu ya teteningiwuap yakât topŋe sâŋ teteop.

¹ Nâ Yeweri nanŋe, Yoane. Anŋoânâk Yesuŋe hoŋ bawalipŋe 12 nen menenehop. Nâ yâk yengât komolân gâtŋe nâŋe pepa yu kulemgum katyŋngian. Yakât topŋe yuwu.

Anitâhât biwi nâŋgân nâŋgânŋan tatmap yapâ Yesu Kiristoŋe den yu nâŋgâmu bulâŋe otmu aŋeloŋe âlâ hâŋgângumu yuwu sâŋ ekuop. “Nâhât komot anŋoân den yukât topŋe sâŋ ekyongowan yamâ sâp yiwerenŋe yu sâŋ teteŋŋan tuhum yu ekgohowe. Ekgohomune pesuk sâmu yâkŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât gâ hâŋgângohomune hânân ge sâŋ tetem ekyongowuat.” Yawu sâŋ hâŋgângumu gem nâhâlen den yu sâŋ teteop. ² Sâŋ teteop yakât topŋe yuwu tap. Yu me ya hâmbâi tetewuap yakât Anitâŋe sâŋ kalop ya sâŋ tetem yen Yesuhât komot galemŋe mansai yuwu sâŋ ekyongomune nâŋgâŋet. ³ Sâp pato utâpŋuap. Yakât otmâ yeŋe yen yu me ya tetewe sâŋ oap yakât den yu sâlikumâmâ Yesuhât komot sâŋ tetem ekyongonomai. Otmu lohimbi nombotŋaŋeâmâ den yu nâŋgâm lâum mannomai yamâ Anitâŋe mâmâŋe otyŋngimu heronŋe otmâ mannomai.

Yesu Kiristo yâkât topŋe

⁴⁻⁶ Nâmâ Yoane. Nâŋe Asia hânân Yesuhât komot kapi nombolân yâhâp ya yengât pepa yu kulemgum katyŋngiwoman. Yakât yen sâlikum topŋe nâŋgânomai. O Bukulipne, yengât nâŋgâm nâŋe Anitâ yuwu sâŋ ulitguman.

“O Anitâ, gâ tatmâ gaon, tatmâ gat, yaŋak tatmâ yâhâwuat. Otmu Wâtŋât mâmâŋahât Heak ya gâhâlen tatmap yaŋe Asia hânân kapi nombolân yâhâp tatmâ arap ya ambolipŋe mâmâŋe otyŋngimu yengât biwiyenŋe sânduk sâmu manŋetgât nâŋgâm mepaeheksan. Anitâ gike engatgeâk nange hâŋgângurâ ge gâhât tem lâuhihim kinmâ topge sâŋ teteop. Sâŋ tetemu lohimbi nombotŋaŋe ekŋetâ bâlemu kuŋetâ muop. Otmu yaŋak mumuŋambâ yahat-nomgât mâtâp anŋoân mem kusâŋningiop. Mumuŋambâ yahatmâ hânŋe hânŋe lok kutdâ topŋe topŋe mansai yengât kunyenŋe tatmap. Yawu tatmap gârâmâ lohimbiŋe yâkâlenâk biwiyenŋe kepeim manmâ yâhânomai yanâmâ himbingât pat kuyŋngiop yakât bonŋe ya menomai. Yawu.” Yawu sâŋ yengât nâŋgâm Anitâ ulitguman.

Otmu Yesuhât topŋeâmâ yuwu. Yâkŋeâmâ nengât tepŋe dondâ nâŋgâningimap. Yawu nâŋgâningim Anitâŋe âi sâŋ wanŋop ya biwiŋaŋe kepeim manmâ nengât toсахât otmâ kawenennan kinmu kuŋetâ muop. Mum yahalop. Yakât otmâ biwinenŋe yâkâlenâk kepeim manmunŋe himbingât pat kuningiop. Yakât nâŋgâm nen aŋun ki otne. Anitâ tâŋ tâŋâk mepaem ulitgum manmâ yâhânehât Yesuŋe mâtâp mem kusâŋningiop. Otmu Yesuŋe mâmâŋe otningimu Anitâhât tem lâum âiŋe tuhum yâhânehât mâtâp ya gurâ yawuâk mem teteningiop. Yâhâmâ Lanŋinŋe otmu Wâtŋât Amboŋe. Yakât otmâ mepaem manmâ yâhâmbisâin.

⁷ Bukulipne, yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Yesuŋe elem kulewoŋboŋ kakŋambâ âwurem gewuap. Gemu yan lohimbi nombotŋaŋe kasa otbaŋgim mem tuhuwiŋe ekmâ isem matŋe yŋngiwuapgât tep bâle nâŋgânomai. Otmu lohimbi

nombotŋaŋe yâk yengâlen torokatmâ yâkât kasa manmai ya gurâ yawuâk isem tep bâle nângânômai. Ya bonŋanâk.

⁸ Anitâ Ambonenŋe yâhâmâ emelâk embânân hân himbim ki kândikyotgop yapâek tatmâ gaop. Otmu torokatmâ tatmâ yâhâwuap yakât kakŋan tatatŋe pesuk sâwuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ yâhâmâ wâtŋe pato nandoroŋe tatbaŋgiap. Otmu Anitâŋe yuwu sâop. “Nâŋe sâmune hân himbim âliwahap topŋe topŋe ki tete tetenjambâ teteheop. Otmu yâhâŋe sâmune biatbuapgât dop gurâ tatnihiap.” Yawu sâop.

Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Yoanehât biwiŋe mem purik pilâmu ehop.

⁹ Bukulipne, yenâmâ Asia hânân Yesuhât komot mansai. Yeŋe Yesuhât den pat âleŋŋe sâm lohimbî ekyongonjetâ, lok nombotŋaŋe nângânjetâ ki ârândânŋ otmu, mem ge katyekne sâm mem bâleyekmai. Otmu nâ gurâ yawuâk mem bâlenekmai. Yawu otniŋiŋjetâ nenŋe ki lohotŋe otmâ kinmain. Yawu otmâ sâp ârândânŋak Yesuhât lau lâum kinmâ hoŋ bawaŋgim gamain. Otmu nâŋe Yesuhât den pat ya lohimbî ekyongomune yawuâk lok nombotŋaŋe gurâ nângânjetâ bâlemu nâ menekmâ mâturŋa âlâ, kutŋe Patimo sâm, yan katnekjetâ mansan. ¹⁰ Manmune Sande âlâen Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge biwine mem purik pilâop. Yawu otmu den kârikŋe isemu nângâwan. Yâhâ den nângâwan yamâ lâmum kunmain yakât dopŋe bia, ya wangim isemu nângâwan. Otmu yuwu sâm eknohop. ¹¹ “Yoane yu me ya senŋan yiwerenŋe tetemu eksat. Yawu gârâmâ gâŋe pepa mem kulemgum katdâ Asia hânân kapi tipi tapi nombolân yâhâp tai ya yengât dopyeŋan arimu sâlikum nângânômai. Kapi yamâ kutyeŋe, Simirina, Epeso, Peahamon, Tiatira, Sariti, Pilarepia, Laorika yawu. Pepa yu yengât kulemgum katdâ arimu ekmâ sâlikum nângânômai.” Yawu sâm eknohop.

¹² “Den yu âlâŋe eknohoap” yawu sâm engatne kakŋambâ olelem lambe nombolân yâhâp goliŋak tuhuwi yan sem kinmu ekban. ¹³ Otmu ya yengât hohetyeŋan lokbân kundenŋe yawuya kinmu ekban. Otmu sângum kaok âlâ hârândânŋak mânuŋakmâ kinop. Yâhâ engatŋanâmâ kâiput kâlep goliŋak tuhuwi ya âmbâkum kinmu ekban. ¹⁴ Yâhâ somotŋe yamâ iwit iwit pato elembân kaok ekmain yawuya. Yâhâ senŋe yamâ kâlâp nimbilamŋe yawuya. ¹⁵ Yâhâ kâiŋe yamâ kât sem hiŋ hurundun sâmap dop yawuya. Yâhâ denŋe munŋeâmâ to tâlâm pato yerâm kinmu munŋe nângâmmain yawuya. ¹⁶ Otmu pitu nombolân yâhâp ya bâtŋe bonângen mem kinop. Otmu lauŋambâmâ tewet konohâk yamâ sâtŋe nombot nombot nelaj nelaj ya ge kinop. Yâhâ kun kundenŋe yamâ sikop hâumu irik irik sâmap dop yawuyaŋe lanjineŋe pilâop.

¹⁷ Yawu tetem kinmu ekmâ kiŋitnahât otmâ kâiŋe topŋan ba pare pare otmâ mum yawu iwan. Yawu imune lok yaŋe bâtŋe bonângen mem katnekmâ yuwu sâm eknohop. “Kâmbuk, kiŋitgahât ki ot. Hâlihâk kindâ topne sâm tetem ekgohowe. ¹⁸ Anŋoân embânân Anitâŋe hân himbim ki kândikyotkop yapâek tatmâ gawan. Otmu lok otmune yaŋak benŋe nohoŋjetâ muwan. Otmu mumuŋambâ yahatmâ tan. Otmu tatmâ yâhâmbisân. Nâmâ manman kârikŋe amboŋe. Yakât otmâ yâhâŋe mumbomgât dop âlâ ki tap. Manman kârikŋe manmâ yâhâwom. Yawu gârâmâ lohimbî torokatmâ manŋet me hiliwahonjet yakât nâŋe konok sâmune pesuk sâwuap. Otmu lohimbî nombotŋe mum hemgât pat oai yâk holanŋeykbom me hemân hâpunyekbomgât dop ya gurâ yawuâk. Yamâ nâhât wahap. Topne yawu.

¹⁹ Otmu nâñe sâp yiwereñahât me hâmbâihât tetewuap yakât topñe kerek sâmb tetewe. Sâmb tetemune kulemgum metemâmâ pepa yu kapi nombotñe yu tete tatmâ arai ya yengâlen kerehâk katdâ arimu ekmâ nâñgâñet. ²⁰ Otmu bâte bonângen pitu nombolân yâhâp meyekmune yeksat yakât topñe yuwu sâmb tetemune nâñgâ. Pitu nombolân yâhâp yamâ kapi nombolân yâhâp ambolipñe nâhât komot mansai ya yengât anelo umutyenânâk âlâku konok konok. Otmu lambe nombolân yâhâp goliñak tuhum katñetâ sem tap yamâ nâhât komot kapi nombolân yâhâp ya.” Yawu sâop.

2

Epeso kapi ambolipñe yâk yengât sâmb kalop.

¹ Yesuñe yuwu sâmb tetem eknohop. “Yoane, gâñe Epeso kapi ambolipñe yengât yuwu kulemgum katyinjirâ ariâk. Nâ Yesu. Bâte bongen pitu nombolân yâhâp mem kinsan. Otmu lambe nombolân yâhâp goliñak tuhum katñetâ sem tatmap ya yengât hohetyenân galem kinmâ bam gaman. ² Nâ yengât manmanyenye ya kerehâk nâñgâmune âlepñe nanñe oap. Lok bâlenje, lok perâkñe yengâlen taka yuwu sâmb kâityongowi. “Yesuñe âi sâmb ningiop ya tuhum mansain.” Yawu sâmb yen kâityongom yengâlân torokatne sâmb takawi. Yawu sâmb takañetâ yapâ gâtñe umatñe topñe topñe teteyingio. Yakât yenye yâk yengât topyene ekñetâ ki ârândân olop yakât otmâmâ watyekbi. Ya nâñgâmune âlepñe nanñe oap. ³ Otmu yenâmâ lok bâlenje yanñe yengâlen torokatne sâmb otñetâ yanâmâ yenye nâhât tem lâum sâtgum manmâ gawi. Otmu nâhât den nâñgâm ki hâkân otbi. Yakât nâñgâmune âlepñe oap.

⁴ Yawu gârâmâ den âlâ yuwu sâmbune nâñgâñet. Biwiyenân tap ya ekmâ nâñgâmune ki ârândân oap. Anjoân embânân Anitâhât den pat âlepñe nâñgâm yanâmâ nâhâlen biwi nâñgân nâñgânyenñe kepeim manbi. Yâhâ sâp yiwereñeâmâ biwi yenñe pâlâmñe otmâ mansai. ⁵ Yâhâ anjoânâmâ biwiyenye nâhâlen katmâ denne lâum manbi ya yawuâk torokatmâ manñetgât nanñan. Yawu gârâmâ yenye denne ki lâum mannomai yanâmâ sâmbune yengât hohetyenambâ lambe lanñinñe hindakmâ yengâlen omonñe sahakbuap.

⁶ Otmu nâñgân nâñgân âlâ nâñgâm gawi ya nâñgâmune âlepñe oap. Komot âlâ, kutyenje Nikolao sâmb, yâkñeâmâ yuwu sâmb. “Âlepñe, orotmeme ihilâk mahilâk otmunñe Anitâñe nenekmu ârândân otmap. Yakât denñe bia.” Yawu sâmb. Yamâ yengâlen takamâmâ yawu otñetgât sâmb kendâyinjñetâ yenye hâkân otmâ watyekbi. Nâ gurâ yawuâk yâk yengât nâñgâm hâkân otmâ manman. Yawu gârâmâ yenye yâk yawu otyingwi yakât nâñgâmune ârândân oap.

⁷ Yengât hohetyenân gâtñe âlâ me âlâñe lohotñe ki otmâ nâhât den lâum manmai. Yakât otmâmâ munomai sâp yanâmâ âlepñe nâñe sâmbune Anitâhât kalamân manmangât nak âlâ kinsap yakât kehetñe nemâmâ yanñe tányongomu manman kârikñan yan torokatmâ manmâ yâhânomai. Otmu Epeso kapi ambolipñe yen Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe den sâmb tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât yen nâñgâm henñengum manmâ yâhânomai.” Yakât yawu sâop.

Simirina kapi ambolipñe yâk yengât sâmb kalop.

⁸ Otmu Yesuñe ikñe komot Simirina kapi ambolipñe mansai yâk yengât yuwu sâmb eknohop. “Lohimbiñe Simirina kapiân manmâ biwi nâñgân nâñgânyenñe nâhâlen katmâ mansai yamâ gâñe den yuwu kulemgum

katyinjirâ ariâk. Nâmâ Yesu. Anjoân embân Anitâne hân himbim ki kândikyotkop yapâek tatmâ gawan. Otmu yawuâk tatmâ yâhâwom. Otmu mumune yan hân kâlehen katneki. Nâne yapâ yahatmâ tanne yuwu sâm tetemune nângânet. ⁹ Yengât kasalipyenane yen mem bâleyekmâ kombo meyinginetâ hâhiwin kakjan manmâ âlâlâhât pâin guin otmâ gai. Ya nanjan. Otmu nâne mâmâne otyingimune nâhâlen biwi nângân nângânyenane kepeim manmâ ganjetâ yakât nâne matje âilongo yingiwomgât emelâk ya sâm katban. Otmu Yura lok nombotnane yengât sâm bâleyingiwi. Ya gurâ topne nanjan. Yawu gârâmâ yâkne Anitâhât pat bulâne ki mansai. Yâhâmâ lok bâlenahât pat oai. ¹⁰ Otmu umatne âlâlâ yuwu yawu teteyingiwuap yakât kingityenahât ki otnomai. Yakât topne yuwu sâmune nângânet. Satangâlen torokatmâ manmâ bâlenahât pat mansainne yen biwiyenahât topne ya nângâne sâm mem âlâlâ tuhuyeknomai. Otmu mumuhât pat kuyingim nombotne mem pâi emetjan katyeknomai. Yawu otyinginetâmâ yen kârihem kinnetâ yanâmâ nombotnaneâmâ munomai. Otmu nombotne âlâneâmâ hâhiwin nângâm sât gum mannomai. Yawu otmâ mannetâ yakât kakjanâmâ hilâm bâlâk njerek otmu yanâmâ pesuk sâyingiwuap. Yâhâ yakât kakjan yenâmâ hâk sânduhân manmâ yâhânomai. Otmu munomainne mumunambâ yahatnetâ yen kerehâk manman kârikjan torokatmâ manmâ yâhânomai. ¹¹ Simirina kapi ambolipne yen Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne den sâm tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât yen yukât topne nângâm hengenunomai. Nângâm hengenunomai nâhâlenâk biwiyenane kepeim manmâ yâhâm yâhâpne munomaihât dop âlâ ki otbuap.” Yakât yawu sâop.

Peahamon kapi ambolipne yâk yengât sâm kalop.

¹² Otmu Yesune ikne komot Peahamon kapiân mansai yâk yengât yuwu sâm eknohop. “Lohimbi nombotne Peahamon kapiân manmâ biwiyene nâhâlen katmâ mansai ya yengât den yuwu kulemgum katyinjirâ ariâk. Nâ Yesu. Tewet sâtnne nombot nombot nelan nelan yakât ambonne nâ. Nâne yuwu sâmune nângânet. ¹³ Kapi ambolipne yengât manmanyenahât topne ya nâ nanjan. Kapi yanâmâ lok sesengâlâkne Satangâlen torokatmâ orotmeme bâlene topne topne otmâ mansai. Yawu otmâ nâhât komolân gâtne âlâ, kutje Antipatoro, yâkneâmâ nâhât tem lâum manmâ yâk yengâlen lohotne ki otmâ manop. Ya kuñetâ muop. Kuñetâ muop yakât yen kingityenahât ki otbi. Yawu otmâ kârihem kinmâ nâhât tem lâum manmâ gai. Ya nângâmune ârândân oap. ¹⁴ Yawu gârâmâ yengâlen gâtne nombotnane orotmeme âlâ yuwu otmâ yamâ nângâmune bâleap. Yengâlembâ nombotnane lok âlâ, kutje Bileam sâm, yâkât orotmeme bâlene ya watbi. Bileamne anjoân lok âlâ, kutje Balak sâm, yâkât eku mu Isirae lohimbine kasalipne yengât Porom Lâpiahât hotom uminiwi yapâ mem nerjet sâm ekyongoan. Yawu otmâ torokatmâ kâwâ konda otjetgât kendâyingiop. Yawu olop yakât Bileamne tosa pato miop. Otmuâmâ yengâlen gâtne nombotnane orotmeme yawuâk torokatmâ otjetgât sâm kendâyingim mansai. Ya nângâmune dondâ bâleap. ¹⁵ Otmu yengâlen gâtne nombotnane Nikolao yengâlen torokatmâ ihilâk mahilâk otmâ mansai. Yakât nângâmune yawuâk dondâ bâleap. Yakât otmâ ekyongonetâ biwi nângân nângânyene nâhâlenâk katnetâ kinâkgât sâm ekyongoan. ¹⁶ Otmu den sâm tetean yukât nângânetâ gemu bet pilâmâmâ nâhâlen yâhâpne taka ki torokatnomai. Yawu otnomai yamâ nâne taka kuk otyingiwom. Yawu otmâ launan tewet sâtnne nombot nombot nelan nelan yane nem hilipyongowuap.

17 Yamâ yengâlen gâtŋe nombotŋe yâk yengâlen lohotŋe ki otmâ man-nomai yâhâmâ mem lââtâpyongom manman kârikŋe yakât sot yingimune nem mannomai. Otmu lanŋatyekmâ âlâku ikŋe kutŋe kândâk kândâk kulemgum iri tete osom katyŋgiwom. Kut ya lok âlâ me âlâŋe ekmâ nângânomaiahât dop ki tap. Âlâku ikŋe amboŋan amboŋan ekmâ nanŋanŋinomai.

Peahamon kapi ambolipŋe yen Anitâhât Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe den sâm tetem eknohop yu ekyongoan yakât mâmâŋe otyŋgimu den yukât topŋe nângâm heŋŋenŋunomai. Yakât otmâ yu kulemguwe sâm oan. Yesuŋe Peahamon ya yengât yawu sâm eknohomu kulemguan.

Tiatira kapi ambolipŋe yâk yengât sâm kalop.

18 Otmu Yesuŋe ikŋe komot Tiatira kapiân mansai yâk yengât yawu sâm eknohop. “Yoane gâ Tiatira yengât ekap yawu kulemgum katyŋgirâ ariâk. Nâ Yesu, Anitâhât nanŋe. Otmu nâmâ senneâmâ kâlâp kokotŋe lanŋ lanŋ sâmap yawuya. Yakât otmâmâ nâmâ yohân ekman. Otmu kâineâmâ kâlâp milu umunŋe kâtŋe sem hiŋ hurunduŋ sâmap yawuya. Yakât otmâ kasalipne tâlim hiliŋyongowom. Topne yawu.

19 Otmu yengât manmanyeŋahât topŋe ya nâ nanŋan. Otmu orotmemeyeŋe ya gurâ nângâm metean. Yeŋe nâhâlen biwiyenŋe kepeiwi ya yawuâk torokatmâ manmâ gai. Otmu biwiyenŋe hikuakmâ buku oraŋŋim mansai. Yâhâ lohimbî nombotŋe senŋe âlâhât pâinmâ mansai yâk tânyongoai. Otmu lohimbî belângen mansaiŋe mem bâleyekŋetâ yengu yawuâk ki lohotŋe oai. Emelâk orotmemeyenŋe âlepŋe otiâike yamâ yiwerenŋe oai yuŋeâmâ kândikum gâtŋe ya tâtâem wangim oai yakât nângâm biwine heronŋe oap.

20 Yawu gârâmâ benŋe yengât orotmeme konohâk otŋetâ ki ârândâŋ otmap. Imbî bâlene âlâŋe yengât hohetyenŋan kinmâ den perâkŋe kâsikum yŋŋimap ya ki watŋetâ ariap. Yâkŋe yawu sâmap. “Nâ Anitâhât poropete imbî. Yâkât lau lâum denŋe sâm tetean.” Yawu sâmap. Yamâ den memap. Emelâk imbî yawuya âlâ, kutŋe Yesewe sâm, yâk ihilâk mahilâk otmâ manmâ Anitâhât komot, Isirae lohimbî, mem dâiyekmâ imbilipyeŋe yekmâ ihilâk otŋetgât sâm ekyongominiop. Yawu sâm ekyongop yaŋe dondâ bâleop. Yâhâ sâp yiwerenŋe yuâmâ imbî âlâ ya hohetyenŋan taka mansapŋe Yesewe olop yawuâk otŋetgât haonmâ kendâiyŋgiap. Otmu yâhâmâ kasalipyeŋe yengât Porom Lâpio yakât hotom umai yapâ mem neŋet sâm ekyongomap. Ya nângâmune dondâ bâleap.

21 Yakât yawu sâmune nângânŋet. Imbî yaŋe biwî nângân nângânŋe nâhâlen kalâkgât mambotmâ manmâ gan. Yawu otmune ya hâkâŋ otmâ kârikŋe dondâ oap. Kârikŋe otmâ manmâ orotmemeŋe kiŋŋoŋ yamâ ki sâm tetem betbanŋimap. 22 Yakât otmâmâ kundat umatŋe dondâ tetewanŋimu yan nâŋe ya sâm wanŋmune hâhiwî nângâm yâhâwuap. Otmu lohimbî nombotŋe yâkâlen torokatbiŋe tosayenŋe ya ki sâm tetem biwî nângân nângânŋeŋe nâhâlen katmâ mansai yakât matŋe umatŋe dondâ yŋŋimune mem sâtŋum mannomai.

23 Otmu lohimbî nombotŋeŋe imbî bâlene yâkât komolân torokatmâ oti mewî ya ekŋetâ ârândâŋ olop yamâ nâŋe matŋe yŋŋimune mem hiliwahonomaî. Yawu otyŋgimuneâmâ nâhât komot hânŋan kulemgun mansaiŋe ekmâ topŋe yawu nângânomaî. “E, Yesuŋeâmâ orotmemenenŋe me biwinenŋan girawu tap yakât topŋe ekmâ nângâm ba takamap. Otmu yu me ya otmâin yakât matŋe ya tâŋ tâŋâk ningiwuap.” Yawu sâmâmâ orotmeme âlepŋeâk otmâ mannomai.

²⁴ Otmu yen nombotŋaje imbi yukât orotmeme kiŋoŋ yan torokatmâ ki otmai. Otmu yâkât komolipŋaje Satangât topŋe sâŋ kusânâ ekyongomunŋe nâŋgâŋet sâŋ otŋetâmâ yan yeŋe betyiŋgim mansai. Yakât nâŋgâmune ârândân oap. Yakât umatŋe âlâ ki teteyiŋgiâkgât nanŋan. Otmu yenâmâ yuwu sâŋ ekyongomune nâŋgâŋet. ²⁵ Anŋoânâk nâhât tem lâum torokatmâ manbi. Yawuâk otmâ torokatmâ manmâ gai. Yawu gârâmâ yâhâpŋe yawuâk torokatmâ manmâ yâhâŋetâ nâŋe taka matŋe âiloŋgo yiŋgimune menomai yakât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. ²⁶⁻²⁷ Anitâŋe âi sâŋ nihim hâŋgânnohomu gewan. Gemâmâ wâtŋan kinmâ tem lâuwangim gawan. Otmu yakât dopŋeâk yenâmâ âi sâŋ yiŋgimune nâhât wâtŋan kinmâ yâhânomai. Otmu sâp pato tâlâhumu yanâmâ nâŋe mâmâŋe otyiŋgimune kasalipnennŋe kunyeŋe kârikŋe otmâ mannomai ya yongom itit kiom tuhuyeknomai. ²⁸ Yawu otyiŋgiŋetâmâ pesuk sâwuap. Otmu sâp patoen yen orowâk heron maroŋ otmâ manmâ yâhânom. ²⁹ Yakât otmâ Tiatira kapi ambolipŋe yen Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe den sâŋ tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât otmâ mâmâŋe otyiŋgimu den yukât topŋe nâŋgâm biwiyenŋan katmâ mannomai.” Yawu sâop. Yesuŋe Tiatira kapi ambolipŋe yengât den yu sâŋ tetem eknohomu kulemgum katyiŋgian.

3

Sariti kapi ambolipŋe yâk yengât sâŋ kalop.

¹ Otmu Yesuŋe ikŋe komot Sariti kapiân mansai ya yengât yuwu sâŋ eknohop. “Yoane, gâ den yuwu sâŋmune kulemgum katyiŋgirâ Sariti ambolipŋaje sâlikum nâŋgâm heŋgenunomai. Nâ Yesu. Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otnihimu pitu nombolân yâhâp meyekmâ kinman.

Nâŋe yengât manmanyenŋe ekmune ki ârândân otmap. Yeŋe topyeŋe kurihiakmâ lok sensenân orotmeme âlepŋeâk otmâ gai. Yakât otmâ lohimbî dondânŋe yekmâ topyeŋe yuwu nâŋgâm tâpikguai. “Maiŋ, lohimbî yuŋeâmâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe ya galemai. Otmu yâkŋe yakât pâlâmŋe ki oai.” Yawu sâmai. Yawu sâmai yamâ pâpŋum topŋe ki nâŋgâm sâmai. Nâŋeâmâ biwiyenŋe ekmâ “biwiyenŋe mumuŋe,” yawu nanŋan. ²⁻³ Yenâmâ biwiyenŋe pârâk pilâm ekŋet. Awoŋŋe Anitâŋe yengât manmanyenŋe ya ekmu ki ârândân otmap. Otmu nâku yawuâk ekmune ki ârândân otmap. Manman anŋoânâk manbi yaŋeâmâ himbingât pat kuyiŋgiop ya biatbe sâŋ oap. Yen ya biatyŋgimâp sâŋ emelâk anŋoânâk miti nâŋgâm yan biwiyenŋe nâhâlen katmâ orotmeme âlepŋe otmâ manbi ya yawuâk torokatmâ manŋet. Yawu manmâ orotmemenŋe bâlenŋe ya bet pilâm biwi golâek manmâ yâhâpŋe biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe nâhâlen kepeim manŋetgât nanŋan. Yâhâ ki otnomai yamâ benŋe kasalipyenŋaje inâk pârâk sânsânâk taka itit kiom tuhuyiŋgimai yakât dopŋeâk nâŋe yengâlen pârâk sâŋ sâŋâk takawom. Sâp yan takawom yakât yeŋe ki nanŋai.

⁴ Yawu gârâmâ yengâlen gâtŋe sambe bia, getek âlâ yaŋe tipinŋe âlepŋe oai. Yâhâ yen salek salehâk tosa barak mansai yamâ yongonmune nâhâlen torokatŋetâ sâŋgum kaok bolan bolan âlâku ikŋe kândâk kândâk yiŋgimune hanŋalakŋetâ nine orop tatmâ yâhânom. ⁵ Yawu otmâ tosa barak manŋetâmâ nâŋe yengât nâŋgâm nâhât komolân gâtŋe salek salek yawu sâwom. Otmu emelâk manman kârikŋahât pat kuyiŋgim pepa âlâ mem kutyeŋe kulemguwan. Yamâ kutyeŋe yâhâpŋe ki hârewom. Nâŋeâmâ awoŋŋe otmu anelolipne yâk yengât senyenŋan kinmâ yengât kutyeŋe yongonmune

nâhâlen torokatjetâ orowâk tatmâ yâhâmbisâin. ⁶ Otmu Sariti kapi ambolipņe yen Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe den sâm tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât mâmâņe otyiņgimu nâņgâm henņenņunomai.” Yesuņe yawu sâop.

Pilarepia kapi ambolipņe yâk yengât sâm kalop.

⁷ Otmu Yesuņe den âlâ yuwu sâm eknohop. “Nâhât komot Pilarepia kapiân mansai ya yengât ekap yuwu kulemgum katyiņgirâ ariâk. Nâmâ Yesu. Orotmemene âlepņe nanņe mem koko salehâk manmâ gaman. Yu me ya otmune bonņeâk tetemap. Anitâņe aņgoânâk yuwu sâm âi nihiop. “Isirae yengât lok kutdâyeņe, kutņe Dawiti sâm, yâkât kawenņan kinbuat. Yan kinmâ manman kârikņahât gahatņe ya mem hindâwuuat. Mem hindârâ aņ sâm kinmu yakât kakņan lok âlâ me âlâņe ya mem maņgunomaihât dop ki otbuap. Yâhâ gahatņe ya mem maņguwuuat yamâ lok âlâ me âlâņe mem hindânomaihât dop gurâ ki otbuap.” Yawu sâm âi nihiop. Yawu gârâmâ gahatņe yakât amboņe yamâ nâ konok. ⁸ Otmu yakât yuwu sâmune nâņgâņet. Manmanyeņe ya ekmune ârândâņ oap. Yeņe biwi golâek manmâ nâhât tem lâum manmâ gai. Otmu nâhât kutne ki kurihim hâkâņ otbi. Yakât nâņgâmunne âlepņe oap. Otmu yeņe nâhât den pat âlepņe sâm tetem ekyongoņetgât emelâk nâņe gahatņe ya mem hindâmune kinsap ya nanņgai. Otmu kasalipyeņe âlâ me âlâņe ya maņgunomaihât dop âlâ ki tap.

⁹ Yuwu sâmune nâņgâņet. Yura lok nombotņe nâhât hâkâņ otmâ manmâ yengâlen taka yuwu sâmai. “Nenâmâ Isirae lohimi tâņ tâņ mansain. Yakât otmâ nenâmâ Anitâhât pat otmâ mansain,” yawu sâmai. Yawu sâmai yan yengât hâkâņ otmâ sâm mem ge katyeksai. Yawu otyiņgiņetâ nâņgâmunne bâleap. Yakât otmâmâ yuwu sâm hâreyiņgian. “Lok perâkņe, amboyeņe yamâ Satan,” nâņeâmâ yawu sâm hâreyiņgian. Yakât otmâ nâņe mem dâiyekmâ yengât amutyenņan katyekomune mannomai. Yanâmâ yengât yuwu sânomai. “Bâe, Yesuņe lohimi yu yengât tepņe nâņgâmu âlepņe nanņe oap yakât nen mem ge katneksai.” Yawu sânomai.

¹⁰ Otmu lohimiņe hânņan kulemņan manmai yengât topyeņe teteâkgât nâņe sâmune umatņe topņe topņe teteyiņgiwuap. Yâhâ yengâlenâmâ ki tetewuap. Sâp yanâmâ nâņe tihityeņe otmune yeņe kârikņe otmâ mannomai. ¹¹⁻¹² Yâhâ yenâmâ emelâk Anitâņe manman kârikņahât pat kuyiņgiop ya biatyiņgimapgât nâņgâm biwiyeņe galemahom mannomai. Yawu otmâ mannomai yan kasalipyeņe mem ge katyekņetâ kârikņe otmâ mannomai. Yawu manņetâ nâņe kâlep ki otmuâk takawom yanâmâ yen meyekmâ Anitâhât miti emetņe himbimân tap yakât saran kârikņe sâm kânâņgâyekbom. Kânâņgâyekmune ki putuk sâm ge kunomai. Manman kârikņahât pat yukât bulâņe yiņgimune menomai yan Aworņahât kapi pato, kutņe Yerusalem kapi âiņe sâm, himbimân tap ya gewuap. Gemu ya ambokunomai. Yakât patņe yawuâk kuyiņgiop. Otmu nâ ninahât pat Anitâņe emelâk kunihiop. Yawu gârâmâ yawuâk nâhâlen torokatmâ ya mem ambokunomai.

¹³ Pilarepia kapi ambolipņe yen Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe den sâm tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât yâkņe mâmâņe otyiņgimu den yukât topņe nâņgâm henņenņunomai.” Yesuņe yawu sâm teteop.

Laorika kapi ambolipņe yâk yengât sâm kalop.

¹⁴ Yesuņe torokatmâ yuwu sâm eknohop. “Yoane, nâhât komot Laorika kapiân mansai ya yengât ekap yuwu kulemgum katyiņgirâ ariâk. Nâ Yesu.

Anjoân embâjân Anitâje hân himbim ki kândikyotgop yapâek nâje tatmâ gawan. Otmu nâ Anitâ orop topnetje konohâk otmu yapâ gâtjae Anitâje âi sâam nihiop. Âi sâam nihimu nâje yâkâlen kândiwahom hân himbim pitu âlâlâ topje topje katban. Otmu lohimbije Anitâhât topje nângâjetâ harj sâyinjâkgât den bulâje ekyongom manban. ¹⁵ Nâje yengât biwiyenje ekmune ki ârândâj otmap. Yenâmâ pâlâmje manmai. Yakât otmâ nâje yengât ukenne ki nângâyinjian. Otmu njasin gurâ ki nângâyinjian. Yakât topje nângâjetâ keterahâkgât yuwu sâamune nângâjet. Sot nemunje pâlâmje otmu âkâm pilâmain yakât dopjeâk yen nine komolâmbâ yekmune pâlâmje otmu watyebkom.

¹⁶⁻¹⁷ Otmu yengât topyenje teteâkgât torokatmâ sâwe. Yejeâmâ yuwu sâmai. “Nenâmâ Anitâje nângâningimu ârândâjâk oap yakât iri sikum me senje âlâlâ ya dondâ tatningiap. Hop sambe kakjan mansain.” Yawu sâmai. Yamâ den memai. Yeje topyenje ya nângâne sâam hâum pâpguai. Yenâmâ kopa. Otmu nângâjetâ ki keterakmap. Otmu topje ekmâ nângâne sâam yakât pâinmâ hâum pâpsumai. Otmu âlâlâ yakât gurâ pâlâmje mansai. Yawu nanjan. ¹⁸ Yawu gârâmâ yu otjet sâam ekyongomune torokatmâ otmâ manjetâ ârândâj otbuap. Yiwerenje yuâmâ senyene bok sâmu âlâlâ yakât ekmâ topje ki nanjai. Yâhâ gamâlâhâmâ nâje sâamune senyene hâreakmu âlâlâ ya ekmâ topje nângânomai yakât dop tatnihiap. Otmu nâhâlen torokatmâ salek salehâk mannomaihât nâhâlen mâtâp tap. Yawu gârâmâ orotmemeyenje bâlene ya pilâm nâhâlen gamâmâ nâhât manmanne ya mem hanjalakmâ salek salehâk manmâ yâhânomai. Yawu otmâ manjetâ lohimbî nombotjae yekmâ yengât nângâjetâ yahatmu yakât ki anjalaknomai. ¹⁹ Otmu lohimbije nâhâlen torokatmâ mansai ya je nine orop biwinenje kepeiakmâ konok otmu mansai. Otmu yawuâk torokatmâ mannehât nângâm nâhât komolân gâtje âlâ me âlâje otmâ tâpikgune sâam otjetâmâ nâje biwi nângân nângânyenje mem kusân yinjiman. Mem kusânyinjimune ekmâ nângâm henjengum manman âlepjan manmai. Otmu yeje kunyene kârikje otmâ hiliwahomaihât sâamune umatje âlâlâ teteyingiwuap. Otmu yengâlen takamune umatje yawuya teteyingimappât yeje orotmemeyenje bâlene ya bet pilâm orotmeme âlepjeâk otmâ manmâ yâhânomai.

²⁰ Nâje yengât emet hawijan kinmâ den sâamune enjatne munje nanjai. Yawu gârâmâ lohimbî âlâ me âlâje nâhât den towatje nângâm yahatmâ launan membuap yâhâmâ nâ orop biwi konohâk otmâ lau konok nem manmâ yâhânom. ²¹ Otmu nâje himbimâmbâ ge Awonaje âi sâam nihiop ya tuhumm pesuk pilâmune ârândâj oap. Yakât dopjeâk yeje gurâ nâhât den nângâm lâum manjetâ ârândâj otbuap otmuâmâ nâje sâamune nâhâlen torokatjetâ orowâk Awojne hâlâjmâ tatmâ yâhânom. ²² Laorika kapi ambolipje yen Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakje den sâam tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât otmâ yâkje mâmâje otyingimu den yukât topje nângâm henjengunomai.” Yesuje yawu sâam teteop.

4

Himbîngât gahatje hindakmâ anj sâam kinmu Anitâhât kawenje ehop.

¹ Otmu ya biatmu himbimân gahatje âlâ hindakmâ anj sâam kinmu ekban. Otmu den me mun pato âlâ emelâk nângâwan ya yawuâk yâhâpje tetemu

nângâwan. Yamâ yuwu sâm eknohop. “Yu me ya hâmbâi tetewuap yakât Anitâŋe sâm kalop. Garâ yu tiripgohomune ek.” Yawu sâop.

²Yawu sâmu yanâk Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwine mem purik pilâmu yanâk yâhâ tatmâmâ âlâ yuwu ekban. Anitâŋe kawe talop yan laŋinŋe pato siliŋ siliŋ sâmap yawuyaŋe kundennan yerâmu ekban. ³Otmu hambe mohat yawuya yaŋe kakŋan hawamgum laŋinŋe golâ golâ pato pilâm kinmu ekban.

⁴Otmu lok kunŋe 24, hâk katipŋe kaok bolan bolan yawuya hiŋ hârândân sâsâŋe ya mânunjakmâ tatbi. Otmu ŋerendenŋe goliŋak tuhuwi yawuya yaŋe kunyenŋan hawamgum horarangim tatbi. Otmu yâk yengât kawe tatatyenŋe pato yamâ Anitâ hawamgum ikŋiâk ikŋiâk tatbi. ⁵Yâhâ Anitâ patoyenŋe talop yâkâlembâ belek sâmu ekban. Otmu denŋeâmâ himbim gunguruŋ sâmu mun pato pilâmap yawuya yakât dop olop. Otmu yâkâlembâmâ kâlâp laŋinŋe sem kilik kilik sâmap yawuya sem kinop. Otmu sem kilik kilik sâop yamâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heak yâku yawuâk, dop yawuâk olop. ⁶Otmu Anitâhât dâtâpŋan saru pato nâŋ nâŋ sâmu yan emetsenŋe siliŋ siliŋ sâm hâumu beleŋ sâmap dop yawuya yaŋe kâwinân liŋgarakmâ nâŋ nâŋ sâm iop.

Otmu soŋgo papato yawuya imbât mumuhât dop bia yaŋe hawamgum nombot nombot tatbi. Yâhâ senyenŋe yaŋak pato, bet kulet otyiŋgiop. ⁷Anŋoân ekban yamâ pusi papatoŋe, kutŋe laion sâm, yakât kundennŋe yawuya. Yâhâpŋe ekban yamâ bulimakao pato yawuya. Yâhâ kalimbuŋe yamâ lok kundennŋe yawu. Yâhâ imbâtŋe yamâ tiwa yawuya. ⁸⁻⁹Âlâhât konok konok penŋamyenŋe nombotgen kalimbu, nombotgen kalimbu yawu talop. Otmu omone hilâmŋe haonŋmâ ârândân Anitâ yuwu sâm kiki mewangimai.

“Anitâ patonenŋe gâhât tatatge, gâhât wâtge, gâhât orotmemehe ya ae senŋe seŋ me hou sâ sâ. Otmu gâhât nângâmunŋe yahatmap. Gâ embânŋan tatmâ gaon. Otmu tatmâ gat, mâne tatmâ yâhâwion. Yakât otmâ gâhât nângâmunŋe âlâ kândâkdâek otmap.”

Yawu sâm kiki mewangimai.

¹⁰Otmu sâp âlâ me âlâen kep mem mepaemaiân yan lok kunŋe 24 ya kereŋŋe ŋerendenŋe ya mem yakât enŋatŋan horatbangimai. ¹¹Horatbangim nângâŋetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâm kiki mewangimai.

“O, Anitâ patonenŋe. Gike nângân nângâŋan otmat. Otmu gike wâtgan kinmâ hân himbim kândikyotgon. Otmu gikak âliwahap topŋe topŋe hânân kalon yaŋe torokatmâ yâhâwuapgât dop tatgihiawâk. Otmu nângârâ biatbuapgât gurâ dop yawuâk tatgihiap. Yakât otmâ gâ mepaeheksain. Otmu gâhât kutge konok sâm haŋ tuhumunŋe yupâ yapâ arimu ârândân merândân otmâ liŋgarakmâ imap.” Yawu sâmai.

5

Lama Nanŋe yâkât nângâŋetâ yahalop.

¹Otmu Anitâ patoŋe bātŋe bonâŋgen pepa âlâ mem goŋgoŋgumu ekban. Pepa yamâ nombot nombot kulemguop ya sâlikumai sâm mem goŋgoŋgum gâoŋ nombolân yâhâp sâhâop.

²Otmu nâŋe aŋelo kârikŋe âlâ ekban. Yâkŋe yahatmâ kinmâ kârikŋe halahum yuwu sâop. “Pepa gâoŋân tap ya âlâŋe mem holaŋmâ mewalakum sâlikuwuap?” Yawu sâm den kârikŋan sâop. ³Yâhâ himbimân gâtŋe, me hânân gâtŋe, me wosapâ wosapâ gâtŋe âlâ me âlâŋe mem mewalakuwuapgât dop bia. Bia kârikŋe. ⁴Yawu ekmâ yaŋak nângâmune dopŋan ki otmu enŋat hako

nângâm hâk nâik nâihâk isewan. ⁵ Nâje yawu isemune lok kunje 24 tatbi yâk yengâlen gâtje âlâje yuwu sâk eknohop. “Kâmbuk. Yura yengât komolân gâtje pusi pato âlâ, kutje Laion, yamâ Dawitihât sen, yâkne mumuñambâ yahatmâ yan Manman bâleñahât Amboñe, kutje Satan, yâk mem ge kalop. Yâkne âlepñe gâoñ ya holañmâ pilâm mem mewalakuwuapgât dop tap. Yâkât wâtje pato tatbañgiap. Yakât ki nângârâ gorâhihimu ise. Pak sâk ek.” Yawu sâop.

⁶ Yawu sâmu pak sâk Anitâhât gotñan soñgo papato ya otmu lok kunje ya yengât hohetyeñan Lama Nanje emelâk kum gâiwi, gutje orowâk yañe yahatmâ kinmu ekban. Otmu wâtje pato nandoroñe tatbañgiop yakât dop kum ñilipñeâmâ nombolân yâhâp. Otmu biwinenñe ekmâ nângâmap yakât dop kum senje gurâ nombolân yâhâp. Otmu Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heak kinmap yakât dop yawuya olop. Otmu nengât nângân nângânñenñe kusânakmu Anitâhât topñe nângânehât ikñak emelâk hângângumu giop. ⁷ Otmu Lama Nanje yâkne yâhâ Anitâhât bâteñe bongen pepa talop ya miop.

⁸ Memu yan soñgo papato otmu lok kunje yâkne ba mem kuku parahu tuhum mepaewi. Yawu otmu lok kunjañe wañgam mem kep kuwi. Kep kum yakât kakñan kondo goliñak tuhum katñetâ talop ya kâlehen to kukñe suk suk yañe pindindiñ sâk iop ya kondo konok konok mem Anitâhât lohimbî bulâñe ulitgum mansai ya dop yongom yâk yengât denyenñe nângâekgât mem uk pilâñetâ Anitâhât hâmeñan yâhâop. ⁹⁻¹⁰ Yawu otmâ yan Lama Nanje ya ekmâ mepaem kiki yuwu sâk mewañgiwi.

“Gâñe lohimbî komotñe komotñe, emetsenñe gahañehen geheñehen, emelâk manbi, âun yu mansai, mâne hâmbâi teteheh mannomai yapâ gâtñe lok âlâ me âlâñe gâhât nângânñetâ bonñe otbuap yâk sârereyekmâ kaweyenñan kinbe sâk hânân gion. Hânân gerâ gâ gohoñetâ mum yahatmâ benñe Anitâhât senñan kinmâ yâk yengât sâk ulitgumat. Yakât otmâ yâkne Anitâhât pat otbi. Yakât otmâmâ Anitâhât komolân torokatmâ mepaem hoñ bawañgim manmâ yâhânomai. Yawu otmâ lohimbî nombotñe âlâ manman âilongo longo manñetgât galemlipyenñe sâk katyekdâ galemyongom manmâ yâhânomai. Otmu yawu otñetgât wâtge pato tatgihiap yañe pepa yu mem mewalaku.”

Yawu sâk kiki mewañgiwi.

¹¹ Yawu sâk kiki mewañgiñetâ añelo kinñitñe orowâk, sâlipyongonomgât dop bia, yañe yanâk tetem kurâp kinmâ hawamyongom yuwu sâk mepaewi.

¹² “Lama Nanje ya kuñetâ yapâ mum yahalop. Yakât otmâ mepaem manne. Otmu yâkât orotmemeñe, me tatatmemeñe, me nângân nângânñe yamâ hou sâsâ. Otmu yu me ya otbuapgât dop yakât wâtje ya emelâk Anitâñe wañop. Yâkne âlâlâ yakât amboñe oap.” Yawu sâk mepaewi.

¹³ Yawu sâk mepaem kinñet Anitâñe âliwahap topñe topñe emelâk embânân kalop, soñgo bau, saruân gâtñe, hân kâlehen gâtñe, wosapâ wosapâ gâtñe, otmu lohimbî himbingât pat otbi yâk kerekñe menduhuakmâ Anitâ otmu Lama Nanje yâk yetgât yuwu sâk mepaeyelekbi.

“Anitâ yahat yahatñe otmu Lama Nanje yetgât wâtjetñe ya dop konohâk. Otmu âwâ nan yetgât nângân nângânñetñe me, me orotmemeyetñe me, me kutyetñe ya dop konohâk tatyitgiap. Yakât otmâ mepaeyelekne.” Yawu sâk mepaeyelekbi.

14 Yawu sâmb mepaeyeleknetâ yan songo papato imbât tatbi yâkne nângânetâ ârândânâk otmu “Ya bonjanâk,” yawu sâwi. Yawu sânetâmâ lok kunje 24 yâkne yawuâk sâmb mepaeyelekbi. Yawu.

6

Lama Nanje yâkne gâon nombolân konok ya mem holanjâ pilâop.

1 Yawu sâmb mepaeyeleknetâmâ Lama Nanjanje pepa ya mem kinmu ekban. Yâkne gâon nombolân yâhâp yapâ gâtne konok mem holanjâ pilâop. Mem holanjâ pilâmu songo papato munomaihât dop bia ya yengât kunyenje yanje yahatmâ halahuop. Halahumu engatne munje yamâ himbim gunjguruŋ sâmap yakât dopne nângâwan. Otmu yâkne yuwu sâop. “Gam ari.” 2 Yawu sâmu, beâsi kaok kaok yakât kakjan lok âlâ tatmu ekban. Yâhâmâ beâsi yakât kakjan talop yamâ lok papatoŋe njerendeŋ kunyenjan horarângimai yawuya kunjan horatbanjiwi. Otmu yanjeâmâ kuk otmâ kasalipne itit kiom tuhuyekbe sâmbâmâ tembe nananje teikum gâitmâ hâum ariop.

3 Arimu yanâk Lama Nanjanje pepa gâon yâhâpne ya mem holanjop. Mem holanjmu songo papato ya yengâlen gâtne âlâne yuwu sâmu nângâwan. “Gam ari.” 4 Yawu sâmu yanâk beâsi kuriŋ yanje teteop. Yakât kakjanâmâ lok âlâ talop yanje asama pato miakmâek gam ariop. Otmu lohimbî hionjakmâ kapam ahonjetgât Anitâne mâmâne otbanjim hângângumu giop.

5 Arimu Lama Nanjanje gâon kalimbunje ya mem holanjop. Mem holanjmuâmâ songo pato âlâne yuwu sâop, “Gam ari.” Yawu sâmu yanâk beâsi helenje ya teteop. Yakât kakjanâmâ lok âlâ talop yanje sot me senje âlâlâ kakjan katmâ dop memai ya miop. 6 Ya memu songo papato tatbi yâk yengâlen gâtne âlâne kârikne halahum yuwu sâmb lok beâsi kakjan talop ya ekuop. “Gâne sot âlâ mem aman tipijan mânunjdâ tatmu hâmbâi po tetewuap yanâmâ yakât hâmenje mem yahatbuat. Otmu sot mem itâkalân mânunjmâ yakât hâmenje gurâ mem yahatbuat. Otmu hânjan kulemjan po pato tetem ki lingarakmâ imbuap yakât otmâ wain toŋe otmu nak âlâ, kutne oliwa sâmb, yakât toŋe yakât hâmenjanjeâmâ amutgen talâk.” Yawu sâmb hângângumu giop.

7 Arimu benje Lama Nanjanje gâon imbâtne ya mem holanjop. Mem holanjmu songo papato bâinje yanje kârikne halahum yuwu sâop. “Gam ari.” 8 Yawu sâmu yanâk beâsi gimban kâiâk mâiâk yanje teteop yakât kakjanâmâ lok âlâne talop. Otmu yâkât kutneâmâ Mumuhât Mâtâp Pato yawu. Otmu yâkât betjan lok âlâ, kutne Hiliwaho Hiliwaho sâmb, yanje watmâ takaop. Yâkneâmâ lohimbî mem kâsip misip tuhuyekmâ komot imbât katyehowot. Yawu otmâ komot konohâmâ yongomutâ hiliwahonjetgât wâtyetne tatyiti-giop. Otmu sâmutâ mesek umatne teteyingimu lohimbî nombotneâmâ mum hiliwahowi. Me songo sâtjanje tetem yinginetâ muwi. Me po pato tetemu yanâmâ kapam ahom muwi. Otmu kulem yu teteâkgât yâkne gem surutuk sâmb ba ariowot.

9 Arimutâ yanâk gâon momeŋe ya mem holanjop. Mem holanjmu yuwu tetemu ekban. Hotom u uminiwi yakât alata Yerusalem yengât opon kâmbukjan talop ya dop kum âlâ yawuya himbimân katmu talop ya tetemu ekban. Yanjeâmâ embun lohimbî emelâk yongonjetâ muwi ya yengât umu-tyeŋe ya tatjetâ ekban. Yâk yengât topyeŋeâmâ yuwu. Embânjan angoân lohimbî nombotjanje manmâ Anitâhât tem lâum manmâ kasalipneŋe yengât Porom Lâpio yakât hâkâŋ otbi. Otmu lohimbî nombotjanje Yesu mepaem manjetâ yakât kasalipneŋe yongonjetâ muwi. Komot yâhâp ya yengât

umutyenye ya ekban. ¹⁰ Otmu Anitâ yuwu sâam ulitguwi. “O, Ambonenne, topge yamâ iknjâk tap, ki otmâ tâpikgumat. Yakât otmâ nen kerekne yuwu sâam âihohomunne nânghâ. Lohimbinne hânân manmâ kasa otningim nongonjetâ muwin yakât sâap girawu yaen gâne matne otyingiwuat?” Yawu sâawi.

¹¹ Yawu sâajetâ yanâk Lama Nanne yaen sâangum kaok konok konok yingimu menjetâ yuwu sâam ekyongop. “Yen tipine tatnâ nânghânet. Anjoân yen yongonjetâ muwi. Otmu yapâ torokatnâ bukulipyenye yawuâk yongonjetâ mum gawi. Otmu torokatmâmâ hâmbâi nombotne âlâ yawuâk yongonjetâ munomai ya Anitâne yekmâ nânghâmu dopnan otbuap. Yanâmâ yen yongowi yakât matne nâku kâpekyingiwom.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâam gâonj nombolân konokne ya mem holaņop. Mem holaņmu yan yuwu tetemu ekban. Yanâmâ mososonj pato miop. Memu yan hilâmgât emetsenne irik irik sâop yamâ kâlâp gâwuņe yawu olop. Yâhâ omonjât emetsenne yaenâmâ kuriņ kuriņ hâum heppenne gemu ekmain yakât dopneâk olop. ¹³ Otmu siru pato memu nak esenneņe beretek sâam hânân gemap yakât dop otmu himbimâmbâ pitu yaen aksihâk beretek sâam gewi. ¹⁴ Yâhâ nenne sâangum mem pân pân kepehemain. Yakât dopneâk himbim yamâ ba nombot ga nombot, nombot nombot yaen yawu kepeiahop. Otmu pumne papato otmu mâtuņa yaen aksihâk kaweyenye pilâm orotok sâam gulip malap otbi. ¹⁵ Otmu lohimi kerek, lok papato me inje, lok kunne me tânjât, kaok me helen, iri sikumyenye orop me umburuk mansai, lok topne topne kerehâk ya tetemu wosapâ ba misiņgurakne sâam hâum pâpguwi. ¹⁶⁻¹⁷ Ya misiņgurakne sâam hâum pâpgum yan yuwu sâawi. “Bâe, yuâmâ sâap pato tâlâhuap. Yawu otmâ Anitâ otmu nanne yâk yetņak kuk pato otningim sâamutâ âlâlâ yakât wâtne biatbe sâam oap. Yakât otmâ nen yu gulip otmâ metenomosain yukâ. Anitâ nanjâitne ewun tatnâ nenekdomosawot yamâ embaken hân kâlehen hangunom. Nen yâkât senņan âlepne wâtnenne tatningimu eknomgât dop âlâ ki tap. Yakât girawu otmâ misiņgurakne. Yakât otmâ kât pato me, pumne launje yaen nenehâkgât nanņain.” Yawu sâawi.

7

Isirae lohimbi komotne komotne ya yengât kundenyenjan undip katyehop.

¹ Otmu ya biatmu yakât kakņan aņelo imbât kinņjetâ yekban. Aņelo imbât yaenâmâ hân nombot nombot siru pato dondâ pilâop yakât mâtâpne kum manguwi. Kum manguņetâ nân nân sâop. ² Yawu otmu yan aņelo âlâne sikop gahaņehen tetem kinmâ Anitâ manman amboņe yâkât komot ya yengât kundenyenjan undipne katyekbe sâam kinop. ³ Yawu kinmâ bukulipne yuwu sâam ekyongop. “Yen siru ya ki pilâņetâ miâk. Nenneâmâ anjoân sâap yiwerenye yu Anitâhât lohimbi yamâ iknjâhât undip katyekmunne tâņ tâņjâk tetemuâmâ yakât kakņan siru ya pilâņetâ miâk. Mem yan Anitâhât kasa ya meteyehâk. Otmu undipne orowâk katyekmunne kinnomai yamâ ki meyekbuap.” Yawu sâop.

⁴ Otmu Isirae lohimbi Anitâhât komolân gâtne yongonņetâ nânghâwan yamâ emelâk yâkât pat otbi. Yâk yengât dop yamâ menduhuakņetâ 144,000. Otmu Isirae lohimbi yuņe hionakmâ komot kâi nombotgen yâhâp otbi ya yengât dopyenye yuwu. ⁵ Yura yâk yengât komolân gâtne yapâmâ 12,000 yakât dop. Otmu Luwen yâkât komolân gâtne gurâ 12,000. Otmu Gat yâkât komolân gâtne gurâ yawuâk 12,000. ⁶ Otmu Asehât komolân gâtne gurâ yawuâk

12,000. Otmu Naptalihât komolân gâtje ya gurâ yawuâk 12,000. Otmu Manasehât komolân gâtje gurâ yawuâk 12,000. ⁷ Otmu Simiongât komolân gâtje gurâ 12,000. Otmu Lewihât komolân gâtje gurâ 12,000. Otmu Isasahât komolân gâtje gurâ 12,000. ⁸ Otmu Sewulungât komolân gâtje gurâ 12,000. Otmu Yosepgât komolân gâtje gurâ 12,000. Otmu bâiņeâmâ Benyamingât komolân gâtje 12,000. Lohimbi komot yuņe Anitâhât pat otbi.

Lohimbi kinņitje orowâkņe kinmâ Anitâ yet Yesu mepaeyelekbi.

⁹ Ya ekmune pesuk sâmu yakât kakņan lohimbi kinņitje orowâk hânņan kulemņan manbi yaņe taka menduhuakmâ kinņetâ yekban. Otmu lohimbi ya sâlipyongonomgât dop bia. Yaņe Anitâ otmu Lama Nanņe yâk yetgât gotyetyņan kinbi. Kinmâ sâņgum kaok bolañ bolañ mânunjakņetâ ge enġatyeyambâ hârâtâhâk kinmâ ariop. Yâkņe awu tawu mem lapu lapu tuhumi yuwu sâmi Anitâ mepaem kinbi. ¹⁰ “O, Anitâ Tihit Amboņe. Gâņe nen gike pat sâmi kuningion. Yakât otmâ ki hiliwahonom. Otmu gike nange, Lama Nanņe nengât tosohât otmâ umatņe miop. Yakât otmâmâ sâp yiwerenġe yuâmâ nenņe manman âlepņan manmâ gain.” Yawu sâwi.

¹¹ Yawu sâņetâmâ anġelo kinņitje orowâkņe menduhuakmâ Anitâ otmu Lama Nanņe, soņgo papato imbât, lok kunņe yâk kerek hawamyongom kurâp kinbi. Kurâp kinmâ Anitâ mepaem yuwu sâwi. ¹² “Nen Anitâ Ambonennjahât wâtņan manmain. Yâk nâņġân nâņġânņe âilonġo. Otmu âlâlâ yakât amboņe oap. Yâhâmâ lanņanâk tatmâ gamap. Manman amboņe yu bulâņe. Otmu yâkņe buku âilonġo otningim gamap yakât mepaembisâin.” Yawu sâwi.

¹³ Yawu sâņetâ lok kunņe 24 yâk yenġâlen gâtņe yuwu sâmi âinohop. “Lohimbi yu sâņgum kaok bolañ bolañ mânunjakmâ kinsai ya wosakembâ takai? Otmu topyenġeâmâ girawu?”

¹⁴ Yawu sâmi âinohomu yuwu sâmi ekuwan. “Nâmâ wongât âinohoat? Gâņe eknohoâyâ.”

Sâmune sâop. “Lohimbi yuâmâ emelâk kasalippenġe mem ge katyekne sâmi mem âlâlâ tuhuyekņetâ hâhiwin kakņan manmâ gawî. Yawu otyinġinġetâ sâtgum manmâ biwiyenġe Yesuhâlenâk katmâ manbi. Yakât otmâmâ emelâk Lama Nanņe heņņe tosayenġe piriim ikņe pat kuyinġiop. ¹⁵ Yakât Anitâhât senņan kinmâ sâp ârândâņ yâk mepaem hoņ bawaņgim manmai. Yawu otmâ manmâ yâhâņetâ Anitâ manman amboņe galem yongom mâmâņe otyinġimap. ¹⁶⁻¹⁷ Otmu Lama Nanņe yamâ Anitâhât senņan kinmâ gamap. Yawuhât yâku yawuâk yâk yenġât galem otmâ manman kârikņe yakât to senņanâk dâiyekmâ arimu yan nem piriakmâ mepaeakmâ manmai. Yawu otmâ Anitâņe yâk yenġâlen umatņe âlâlâ teteyinġimapgât manman sânduhân katyekmâ wawaeyekbuap. Yakât kakņanâmâ yâhâņe torokatmâ enġat hako otmâ gilâp isenomaihât dop ki tap. Me sotgât yâhâņe ki po yinġimu munomai. Me tohât enġatyenġe ki saņ sâwuap. Me sikopņe yongomu yan wâtynġe ki houņ sâwuap.” Yawu sâop.

8

Lama Nanņe yâkņe gâoņ bâiņe ya mem holaņmâ pilâop.

¹ Ya ekmune biatmu Lama Nanņe gâoņ nombolan yâhâņe ya mem holaņop. Mem holaņmu yanâk mun ya bialop. Mun ya biatmu Anitâ hawamgum kinbiņe in tatmâ hutuk sâmi kinbi. ² Yawu kinņetâ kâlep ki otmâek anġelo nombolan yâhâņe yaņe Anitâhât senņan tetem kinņetâ yekban.

Kinjetâ Yesujeâmâ lâmun nombolân yâhâp ya yingimu mewi. ³ Otmu yâk yengâlen gâtje âlâjeâmâ kondo golinjak tuhuwi ya memâmâ alata yan hotom uwi yakât nombotgen ari kinop. Otmu lohimbî nombotje alata amutgen kinnâ yan Anitâ ulitgum manbi ya yengât den ya hanj sâmb yâhâmu tepje nângâyinjgiâkgât Yesuje to kukje suk suk yamâ gâimu kondoân ya pik sâmb iop. ⁴ Pik sâmb imu aneloje mem moselemu Anitâhât hâmejan yâhâop. Yâhâmu yanâmâ tepje nângâyinjgiop. ⁵ Otmu ya pesuk sâmbu anelo ya je alata yapâ kâlâp mem kondo kâlehen katmâ mem ari aknjangen panmu hânân sem tok sâmb giop. Hânân gemu elem ya tok sâmb belek sâmbu himbim gunjuruj sâop. Himbim gunjuruj sâmb arimu mososoj pato miop.

Anjelo kândikuje lâmunje kunop.

⁶ Otmu anjelo nombolân yâhâp yanje lâmunyeje âlâku konok konok miakmâ kunne sâmb otmâ menduhuakmâ kinjetâ yekban.

⁷ Anjelo anjoân lâmun kunop, sâp yanâmâ gelâk kândâk kândâk otmu kâlâp yanje hepnjak pato otmâ hânân kionju ekban. Yâhâ hânân giop yanjeâmâ puñ sâmb hewukje nombotjeâk siop. Komot kalimbu gârâmâ yakât ho-hetyenambâ gâtje konohâk yanjeâmâ sem meteop. Yâhâwâmâ talowot.

Anjelo yâhâpnanje lâmunje kunop.

⁸ Yawu otmâmâ anjelo yâhâpnanje lâmunje kunmu yan wahap âlâ giop. Yamâ kâlâp pato yawuya. Yanjeâmâ ge saru kâlehen giop. Saruân gemu yan saru torehenje giowângen yanjeâmâ hewâk pato olop. ⁹ Hewâk pato otmu saruân gâtje yan iwi ya aksihâk muwi. Otmu nombotje saruân wanja mem bam gam otmâ manbi yâk gurâ yawuâk saru kaknan gulip otbi. Yâhâ nombotje pato yamâ âlepne hâmeyeje kinop.

Anjelo kalimbujanje lâmunje kunop.

¹⁰⁻¹¹ Anjelo kalimbujanje lâmunje kunop. Kunmu pitu pato âlâ, kutje Kalak sâmb, yanje sem lanj lanj sâmb kionjuop. Yanje himbimâmbâ ewapâ gemu yan to senje senje yakât nombotjeâk kalak olop. Komot kalimbujanbâ komot konohâk yanjeâmâ kalak olop. Yâhâ yâhâp yamâ ukenje yawuâk olowot. Yawu otmu lohimbî nombotjanje to kalak newi yanje muwi.

Anjelo imbâtjanje lâmunje kunop.

¹² Anjelo imbâtjanje lâmunje kunop. Kunmâ dewutâ emetsenje pitu topje topje lanjinyeje yamâ kâtâpgumu omonjuop. Otmu dewutâ nombotje yamâ nombolâk pilâmu nomborâmâ omonjuop. Otmu emetsenje yawuâk, otmu pitu gurâ yawuâk lanjinyeje inin pilâmu sânduk sâmb iop. Yawu otmu hilâmgât emetsenje ya kâtâpgumu hilâm kâriknan omonj sâhâop. Otmu dop yawuâk omongât emetsenje ya gurâ kâtâpguop.

¹³ Otmu ya biatmu yakât kaknan âlâ tetemu yuwu ekban. Tiwa pato pâp pâp sâmb hanjân yâhâm arimu ekban. Hanjân yâhâm ari kârikne halahum yuwu sâop. “Bâe, âlâlâ teatep yuâmâ ki orotje. Anjelo nombotje âlâ yâkne lâmunyeje kunne sâmb oai. Kunjetâ sâp yanâmâ umatje topje topjanje lohimbî kakyenjan yâhâwuap. Hâmbâi yan girawu otnomai sâmb nângâm oan yukâ.” Yawu sâop.

¹ Anjelo momenjanje lâmunje kunop. Kunmu yan pitu pato âlânje himbimâmbâ gemu ekban dop yawuya anjelo âlânje himbimâmbâ gem hânân kionop ya tetemu ekban yakât topnjeâmâ yuwu. Yâkne hem nâpumje yapâ âlâlâ bâleje topnje topnje holanjmu yahatmâ ariâkgât himbimâmbâ giop. ² Gem hem nâpum yakât gahatje ya mem pilâmu anj sâmu utun pato gam yâhâm emetsenje ya kâtâpgoop. Kâtâpgoomu omoj pato sahapop. ³ Otmu utun yâhâop yakât biwinjambâ dimuj tem pato ya teteop. Tetem utun ya biwinjambâ gemâmâ kulahâ bâlejanje ningimap dop yawuâk yingjio. ⁴ Otmu amboyanjanjeâmâ yuwu sâm ekyongop. “Yenâmâ nak me senje âlâlâ esenje ya nene sâm ki genomai. Me Anitâhât lohimi undip katyinginetâ yakât pat otmâ mansai yâk yekmâmâ hâhiwin ki yingjinomai. Yâhâ nâje mâmânje otyingimune ari lohimi tânjât, undipyeje bia yamâ hâhiwin pato yingjinomai. ⁵ Hâhiwin yinginetâ sâtgam manjetâ emetsenje mome pesuk sâmu yanâmâ sânduk sâwuap.” Yawu sâm hângânyongop. ⁶ Hângânyongomu ge lohimi yinginetâ hâhiwin nângâwi ya biatyngiâkgât mâtâp hâum pâpgum manbi. Hâhiwin ya yawuâk nângâm manjetâ emetsenje mome pesuk sâmu yanâk hâkyenje sânduk sâop.

⁷ Otmu dimuj yanjanjeâmâ yingine sâm beâsije beren beren otmâ kinmap dop yawuâk otmâ kinjetâ yekban. Yâhâ kunyejanjeâmâ njerendenj golinjak tuhuma yawuya mem lok papatnje njerendenj horarangi mai dop yawuyanje horarangi kinjetâ yekban. Kun kundenyeje yamâ lok nengât kun kunden yawuya. ⁸ Yâhâ somotyene yamâ kâkâlep yanje silik solok sâm giop. Yâhâ sâtyene yamâ puaiâ sâtjanje kâkitik sâmap, dop yawuya. ⁹ Yâhâ dihinyenahât katipnje yamâ hâmbâ kârikje yawuya. Yâhâ pengamyenje mun pato pilâop yamâ gâmut huwuwuj sâm gam arimu nângâmain yawuya bia. Ya wangim dop âlâ olop. ¹⁰ Yâhâ sopyenjanjeâmâ boson boson sopnje yawuya. Otmu yanjanjeâmâ lohimi kârâyekmu hâhiwin pato nângâwi. Hâhiwin pato nângâwi yakât kakjan emetsenje mome pesuk sâop. ¹¹ Otmu amboyanje yamâ anjelo âlâ hem nâpum pato tumuje ki eheknje yakât amboje. Anjelo yakât kutnje yamâ Isirae yengât denân Awaron, yâhâ Girik denân Apolion sâmai. Yakât topnjeâmâ yuwu tap. “Kiom Amboje.”

¹² Otmu anjelo momeranje lâmunyeje kunbi yapâ umatnje teteop yamâ bialop. Otmu umatnje yâhâpnje otmu kalimbuje tetewe sâm olop.

Anjelo nombolân konokjanje lâmunje kunop.

¹³ Anjelo âlâ nombolân konok yanje lâmun ya kunop. Kunmuâmâ alata amutgen kinbi yanje Anitâ yuwu sâm ekuwi. ¹⁴ “Emelâk anjelo imbât yanje to pato âlâ, kutnje Euparata sâm, yan lohimi bâleje yanje matnje menomai yakât mambotmâ tatjet sâm dâmân kâlehen katyeknetâ tatbi. Katyeknetâ tatjetâ emelâk yongone sâm yakât hewewen otmâ mitiwahom tatbi. Yâhâmâ matnje yinginetgât anjelo lâmun kunmâ kinsap yu hângângurâ holanjekmu arinetgât nanjain.” Yawu sâwi.

¹⁵ Yawu sânetâ yanâk ari holanjekmâ lohimi kâsipyononetâ komot kalimbu oti ya yengât hohetyenambâ gâtjanje komot konok mem gulip tuhuyeknetgât sâm hângânyongop. ¹⁶ Hângânyongomu emelâk arine sâm bunewâk hejgemahom tatbihât yapâ yahatmâ ariwi. Otmu yâk yengât kapam lok beâsi kakjan tatbi ya sâlipyononmgât dop bia. Yamâ komot pato, 200 milion yawu.

17 Otmu kapam lok beâsi kakñan ariwiñe kapamgât hâk katipñe topñe topñe mem hanjalakbi. Nombotñe kisi kisi, nombotñe kuriñ, kâlâp koketñe kuhuluñ kuhuluñ yakât dop me hep yawuya, yâhâ nombotñe gimban yawuya. Yâhâ beâsi yengât towatyene yamâ yuwu. Kunyañe yamâ pusi pato, kutñe Laion sâmb, yâkât kunñe yawuya. Wâtñeñe pato tatyinñiopat yakât lauyenambâmâ kâlâp pato sem kilik kilik sâmb punduñ sâmb kinmap yawuya ekban. Yañe ari lohimbi kâsipyononjetâ komot kalimbu otbi ya yengât hohetyenambâ gâtñe komot konok sem gulip tuhuyekñetgât sâwi. 18-19 Yamâ betyenehen otmu dâtâpyenehen yamâ sâtñeak hârok. Yâhâ hapeyenañât sâtñe yamâ mumakgât sâtñe dop yawuya bia. Ya wangiap. Yañe lohimbi kerek hilipyongomu hâhiwin dondâ nângâm muwi.

20 Otmu lohimbi komot kalimbu tatbi. Yapâ gâtñe komot konok emelâk gulip otbi. Yâhâ komot yâhâp tatbi yañeâmâ orotmemeyene bâleñe ya ki bet pilâwi. Yamâ kunyañe kârikñe otmâ torokatmâ weke bâleñe yengât nângâñetâ bonñe otmu mepaeyekbi. Yâhâ Porom Lâpio yawuya yengât umutyene ya hâwiwi, me kâtñak gâiwi, me goliñak me siliwanak um kutakum yañak mepaewi. Yawu otmâ wahap tãñât, hâliñe bia, yakât nângâñetâ yahalop. 21 Otmu kombo meyingine sâmb dondâ yongonjetâ muwi. Me sait bâleñe, me karasuña, me kâwâ konda me âlâlâ ya otbi. Yawu otmâ manmâ Anitâhâlen biwi nângân nângânyenyañe ki kepeiwi. Orotmeme bâleñe ya torokatmâ otmâ manbi.

10

Anjelo âlâñe pepa mem Yoane warñmu niop.

1 Otmu ya pesuk sâmbu anjelo âlâ ekban. Yamâ wâtñe pato nandoroñe tatbanñiopat yañe himbimâmbâ elem kulewoñboñ biwiñambâ gemu ekban. Anjelo yakât kun kundenñe yamâ sikopñe siliñ siliñ sâmb hâumap yakât dop otmâ lanñine pilâmbu yâkât kun kundenñan yamâ hambe mohat yañak pato otmu ekban. Kâi pawutñe yamâ kâlâp semu koketñeñe lanñ lanñ sâmb imap dop yawuya. 2 Yâhâ bânñan pepa mem talop yañe perereñ sâop. Otmu kâiñe perereñ sâmb bonângenñe saruân tâlim kanehenñe hânân tâliop. 3 Yawu otmâ yan halahuop. Halahumu elem pato ya hâreakmu himbim gunguruñ sâmb nângâwan. 4 Topñe ya nângâm kulemguwe sâmb ot tatmune benñe, Yesuñe himbimâmbâ den âlâ yuwu sâop. “Yoane, elem kulewoñboñ munñe pilap yakât topñe ki kulembu. Yamâ inâk ândâwâk nângâm biwihanâk katbuat.” Yawu sâop.

5 Otmâ anjelo yañe bânñe bongen siwirañom panmâ himbimân ekmâ yuwu sâop. 6 “Anitâ manman amboñe. Gâ embânân tatmâ gaon. Otmu tatmâ gat, mâne tatmâ yâhâwion. Wâtge kârikñe pato tatgihiap. Yawu tatgihiapgât otmâ himbimân, hânân, toen, saruân, me senñe nâñe wosapâ wosapâ tatmâ arai ya gâñe sârâ tetewi. 7 Wâtge pato yawu tatgihiap yakât otmâ sârâ sâp pato yu emelâk tâlâhuap. Yakât otmâmâ sâp yiwerene yu alata amutgen kinsai ya yengât nângâmâmâ kasalipyeñe matñe bâleñe yinñirâ meñet. Otmu emelâk gâñe poropetelipge den ekyongorâ sâmb tetem gawi yakât bulâñe yiwerene teteâkgât yakât anjelo nombolân yâhâpñeñe lâmunñe ya kunâk.” Yawu sâop.

8 Yawu sâmbu yanâk Yesuñe himbimâmbâ yuwu sâmb eknohop. “Anjelo kâiñe nombotñe hânân tâlim nombotñe saruân tâlim pepa mem perereñ tuhumb kinsap ya ari bânñan me.” Yawu sâop. 9 Yawu sâmbu arimune anjelo yañe yuwu sâmb eknohop. “Pepa yu gihimune mem ne. Nendâmâ lauhan

membuap. Yâhâ nem kut pilârâ tepgan gewuwâwâmâ tepge irik irik sâmu hâhiwin nângâwuat.” Yawu sâm eknohop.

¹⁰ Yawu sâm mem nihimu newan. Mem nemune kâkânan bâok sâop. Yâhâ tepnan giop yanâmâ hâhiwin nihiop. ¹¹ Hâhiwin nihim yanâmâ yuwu sâm eknohop. “Gâ ihilâk lohimbî hânñan kulemñan kapi wosapâ me wosapâ manmâ arai ya yeñgâlen ari yu me ya teteyiñgiwuapgât topñe sâm tetem ekyongowuat.” Yawu sâm eknohop.

11

Anitâhât hoñ bawa lok yâhâp yâk yetgât topyetñe

¹ Otmu kapam dop tuhu tuhu ya mem nihim yuwu sâm eknohop. “Gâ yahatmâ ari. Anitâhât opon kâmbukñahât ginñe hotom umai yakât tunñe nombot yakât dop tuhum ek. Otmu lohimbî nombotñane Anitâ hoñ bawanñim mepaem kinsai ya amonñe kinsai ya sâlipyongom dopyeñe nângâ. ² Yâhâ Anitâhât topñe ki nângâmai yamâ yaehen tai yâhâmâ kasalipyenñe taka emet kapiyeñe Anitâhât kaweñe tap ya limbârongum hâhiwin yingñetâ sât gum mannomai. Sât gum manñetâ emetsenñe 42 pesuk sâwuap. Yakât otmâ yâhâmâ ki sâlipyongowuat. Pilâyekdâ in tatnomai. ³ Yawu otmâ hâhiwin nângâm sât gum manñetâ yan nâñe hoñ bawayâhâtne yâhâp katyelekmune lohimbî yañe munomaihât kou kendâmahom kunyetñan kepeim Anitâhât topñe sâm ekyongom manmutâ emetsenñe 42 pesuk sâwuap.” Yawu sâop.

⁴ Yâhâ Anitâhât hoñ bawa lok yâhâp yâk yetgât topyetñeâm yuwu. Yâhâmâ nak âlâ, kutñe oliwa sâm, yawuya. Me balam yâhâp sem kilik kilik sâm kinmap yawuya. Yâkñeâmâ Anitâ hoñ bawanñim yâkât topñe sâm tetem ekyongom mandomawotgât sâm yitgiop.

⁵ Yâhâ tetemu ekban yakât torokatmâ yuwu sâwe. Lohimbî nombotñane orotmeme bâleñe otmâ mansaiñe yotgone sâm gotyetñan arinñetâ yâk yetgât lauyetñambâ kâlâp punduñ sâm seyekbuap. Yakât sâm kalop. ⁶ Lok yâhâp yañeâm Anitâhât wâtñan kinmâ gelâk âlâ ki giâk sâmutâ ki gewuap. Sâp yan Anitâhât den ekyongoromawot. Yâhâ to senñe hep olâk sâmutâ hep otbuap. Me kundat umatñe topñe topñe teteyiñgiâkgât nângâromawot ya gurâ âlepñe teteyiñgiuwawâk. Yakât wât yetñe pato tatyitgiap.

⁷ Otmu Anitâhât den ya sâm tiñ pilâromawot yan hem nâpum bâleñahât amboñe yañe yapâ yahatbuap. ⁸ Yahatmâ kapi âlâ kutñe âiñe Sotom sâm, otmu kutñe âlâmâ Aihita, yan Kutdâyetñe howanân kuñetâ muop kapi yan ari kasa otyitgim yotgomu mundomawot. ⁹ Yawu otyitgimu yan mitihât kasa hânñan kulemñan kapi wosapâ me wosapâ gâtñe yâk yetgât den pat ya nângâm taka yelekmâ mem hanyotgomaihât galem yetñe kinñetâ ki mem hanyotgonomai. ¹⁰ Yawu otñetâmâ nombotñane yuwu sânomai, “Bâe, hoñ bawa yâhâp yuñe taka hâhiwin kakñan katnenekmutâ sât gum manmâ gain ya muawot.” Yawu sâm bukulipyenñe orop yeñeâk heronñe nanñanñim senñe âlâlâ anñi gunñi otmâ yâhânomai. Otmu yâk yetgât sâm torokatyitgim oñ giriñ otmomai. ¹¹ Yawu otñetâ hilâm kalimbu otmu âlâhât nombolâk ya pesuk sâmu imbâtñan hilâm kârikñan yanâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe ge mâmâñe otyitgimu yahatdomawot. Yahatmâ kinmutâ yan lohimbî nombotñane gotyetñambâ gam arinomai yañe yelekmâ umutyenñe arimu kinñityenñahât dondâ otmomai. ¹² Yawu otmutâ yanâk himbimâmbâ Yesuñe

den âlâ yuwu ekyotgowuap. “Yet yuân gayet.” Yawu sâmb ekyotgomu elem kulewongboŋ biwiŋambâ yâhâmutâ kasalipyetŋe yelekŋetâ sâtŋe otbuap.

¹³ Yâhâromawot yanâk mososoŋ pato membuap. Memu emetyeŋe mem gâsuk tuhumu amon âlâek yaŋe putuk sâwuap. Otmu lohimbî matŋe 7000 yongomu munomai. Muŋetâ yanâmâ lohimbî nombotŋe ki hiliwahonomaiŋe Anitâhât kulem ya ekŋetâ sâtŋe otmu yâkât nâŋgâŋetâ yahatbuap. ¹⁴ Umatŋe yâhâp teteap yamâ pesuk yap. Yakât kakŋan kalimbunŋe yu tetewe sâmb oap.

Anjelo nombolân yâhâŋeŋe bâiŋe lâmunŋe kunop.

¹⁵ Anjelo bât nombolân yâhâŋe, bukuyeŋe bâiŋe yaŋe lâmun kunop. Kunmuâmâ anjelo kiŋitŋe orowâkŋe den kârikŋan yuwu sâŋetâ gemu nâŋgâwan. “Kutdâneneŋe Anitâŋe nanŋe hâŋgângumu ge lohimbî yengât lok kutdâ manmâ tihityeŋe otmâ manbisâp yakât sâp emelâk tâlâhuap.” Yawu sâmb mepaewi.

¹⁶ Otmu lok kunŋe papato 24 ya Anitâ hawamgum tatmaiŋe yuwu sâmb Anitâ kiki mewangwi.

¹⁷ “O, Anitâ, Wâtgât Amboŋe. Embâŋân hân himbim ki kândikyotgonâmbâek tatmâ gaon. Otmâ tatmâ gamat.

Sâp yiwerene yu topŋe katmâ lohimbî hânŋan kulemŋan manmâ arai yamâ gâŋe galemyeŋe pato otmâ yâhâwuat. Yakât nâŋgâmunŋe hân himbim pâroŋ oap.

¹⁸ Yâhâ lohimbî nombotŋeŋe gâhât topge ekmâ nâŋgâhihiŋetâ gemu betgihim komolipge mem âlâlâ tuhuyekmai. Yawu otmâ orotmeme bâleŋe otmâ manmâ gai yakât matŋe yingiwe sâmb oat. Matŋe yingiwe sâmb otdâ kuk pato otmâ ahone sâmb oai. Otmu gâŋe lohimbî kerek yengât biwiyeŋe ekmâ nâŋgâm matŋe yingiwuatgât sâp ya tâlâhuap. Yakât otmâ gâ mepaeheksain.

Otmu sâp yiwerene yuâmâ poropete nombotŋeŋe gâhât tem lâum manmâ gawi, me lohimbî nombotŋeŋe gâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋeŋe kepeim manmâ gawi, yâkŋe hâmeŋe âlepeŋe menomaihât sâp yu tâlâhuap. Yakât sâmb gâ mepaeheksain.”

¹⁹ Yawu sâmb kiki mewangŋetâ Anitâhât opon kâmbukŋe himbimân tap yakât gahatŋe ya hindakmâ aŋ sâmb kinop. Hindakmâ aŋ sâmb kinmu yakât kâlêhen girem den sâmb kulemgum kalop yakât katipŋe ya tetekŋan otmu ekban. Yawu otmâ belek sâmb himbim gunguruŋ sâmb gelâk kândâk papato giop. Yawu otmâ yan mososoŋ pato memu hân hârohâk sâmb sâmb sâop. Yawu tetemu ekban.

12

Imbi âlâŋe naom memu puaiŋe nem kereŋgetbe sâmb olop.

¹ Kulem âlâ himbimân yuwu tetemu ekban. Imbi âlâ hâk katipŋe mânunakmâ talop yakât kundeneŋâmâ sikopŋe siliŋ siliŋ sâmb hâumap yawuya. Yâhâmâ omongât emetseneŋe laŋinŋe pilâop yakât gotŋan kinop. Yâhâ kunŋe mâpuŋanâmâ pitu kâiân yâhâp tatbi. ² Otmu imbi yamâ tepdâek. Yawu gârâmâ naom ya membe sâmb hâliliakmu hâhiwin nâŋgâm isem talop.

³ Yawu olop yakât kulem âlâ himbimân yuwu tetemu ekban. Puaiŋe kuriŋ bâleŋe yawuya. Kunŋeâmâ bât nombotgen yâhâp. Yâhâ kunŋe ya ârandâŋâk lok papatoŋe ŋerendeŋ horarŋimai yawuyaŋe hârâtâhâk horarŋim talop. Yâhâ ŋilipŋeâmâ bât nombot nombot hârok. ⁴ Yâhâ yaŋe himbimân pitu kâsipyongomu komot kalimbu otbi. Komot konok yamâ aksihâk hapeneŋe

gâwâreyekmu pek sâmbân gewi. Yâhâ komot yâhâp yamâ pilâyekmu yanâk tatbi. Otmu imbi yañe naom ya memu puaiyañe nembe sâmbân imbi yakât gotñan ba kinop. ⁵Yâhâ imbi yañe naom miop yañeâmâ hâmbâi lohimbî hârok yengât lok kutdâ manmâ tihityeñe otbuapgât Anitâñe emelâk sâmbân kalop. Otmu puaiyañe nembe sâmbân otmu sâp yan Anitâñe sâmbân naom ya himbimân yâhâmâmâ orowâk talowot. ⁶Yawu otmu imbi yañeâmâ kiñgitñahât otmâ sururuk sâmbân ari lok ki manmaiângen Anitâñe yâkât kawe mem henjenñuwanñim kalop yan ariop. Yan arimu Anitâñe tihitñe otmâ yâhâmbu emetsenñe 42 ya pesuk sâop.

⁷Yâhâ imbi yañe lok ki manmaiângen ariop sâp yanâmâ himbimân kapam pato teteop. Kapam pato tetemu yan añelo patoyeñe, kutñe Mikae sâmbân, yâkñe añelolipñe meyekmu puaiya yakât komolipñe ya yongom mem ge katyekbi. ⁸Mem ge katyekmâ himbimâmâ watyekñetâ hânân yuân gewi. ⁹Yawu gârâmâ puaiya kunsain yakât kutñe yamâ Haknenñan Sâmap, otmu kutñe âlâmâ Satan, yañe lohimbî kerehâk kâityongom mem lohotñe tuhunenekmap.

¹⁰⁻¹¹Otmu alata amutgen kinbi yañe yuwu sâñetâ nâñgâwan. “Satanñe Anitâhât senñan kinmâ haonñmâ ârândâñ nen Anitâhât komolipñe den âian katnenekmâ mem bâlenenekbe sâmbân gamap. Yawu gârâmâ Anitâñe nanñe sârerenenehâkgât hângângumu gem nengât sâmbân muop ya mumuñambâ mem yahalop. Yawu gârâmâ sâp yiwerenñe yuâmâ yâkñe sâmbân yakât añelolipñe Satangât komolipñe watyekñetâ gai. Otmu Lama Nanñe yâkâlen torokatmunñe mâmâñe otningimu Satan otmu yâkât hoñ bawa me mitihât kasa takañetâ lohotñe ki otmâ manbin. Yawu otmâ kârihem kinmâ Lama Nanñe yâkât tem lâuwañim mepawin. Mepaemunñe yakât matñe kasalipñeñe taka nongonñetâ muwin. Yawu gârâmâ Anitâ Kutdânenñe wâtñe pato tatbanñimapñe nen mem henjenñunenekbuapgât mâtâp teteap. ¹²Otmu Lama Nanñe ya mumuñambâ mem yahalop yan Satan mem ge kalop. Yâhâ yakât dopñeâk nenñe Satangât hoñ bawa ya mem ge katyekbin. Topñe yawuhât otmâ himbimân gâtñe yeñe heronñe otbanñim mepaem mannomai. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâñe Satan mem ge katbuap yakât Satanñe nâñgâm kuk pato otmâ yakât matñe sâmbân hânân ge lohimbî mem ge katyekbe sâmbân olop. Yawu gârâmâ yakât nâñgâm tepnenñe dondâ bâleap.” Yawu sâñetâ nâñgâwan.

¹³Yakât otmâ puaiyañe yuwu nâñgâop. “Bâe, hânân gian yukât matñeâmâ imbi yakât naom ya muâkgât nanñan” yawu sâop. ¹⁴Yawu sâop yakât otmâ Anitâñe sâmbân tiwa pengamñe yañe imbi ya âlihithanñiwi. Âlihithanñiñetâ yahatmâ pâp pâp sâmbân lok ki manmaiângen Anitâñe kawe henjenñuwanñiop yan ariop. ¹⁵Arimu puaiya kuriñ bâlêne yañe imbi ya hilipguwe sâmbân launje anju yapâ uwurup pato gam kionop. ¹⁶To yañe gam kionñmâ imbi ya nem kereñgetbe sâmbân olop. Yawu olop yamâ imbi yañe torokatmâ manmâ yâhâmbu emetsenñe 42 pesuk sâekgât Anitâñe sâmbân pumñe âlânje bâok sâmbân to ya lâum kurihiop. Lâum kurihimu imbi ya hâmeñe kinop. ¹⁷Hâmeñe kinmuâmâ puaiyañe ekmâ kuk bâlêne olop. Kuk bâlêne otmâ imbi yakât komolipñeñe Yesuhât den pat âlepñe ya nâñgâm mem biwiyenñan katmâ Anitâhât tem lâum manbi. Komot yengât puaiya yañe kuk bâlêne otyinñim itit kiom tuhuyekbe sâmbân ariop. ¹⁸Ari saru sâñan kinop.

13

Sonjo sâñe kârikñe yamâ kunñe nombolân yâhâp.

1 Saru sâtŋan kinmâ halahumu soŋgo âlâ, sâtŋe kârikŋe, yaŋe saruâmbâ gamu ekban. Soŋgo sâtŋe kârikŋe yamâ ŋilipŋe bât nombot nombot hârok. Yamâ lok kutdâ yengât irimut horarŋgimai ya ŋilipŋan konok konok horarakmâ talop. Kunŋe yamâ nombolân yâhâp yanâmâ Anitâ watmâ yâkât kaweŋan kinbe sâm yan ikŋe kutŋe konok konok kulemgwakmu talop. ²Yâhâ orotmemeŋe yamâ yinsiwet kârikŋe yawuya. Yâhâ kâiŋe bâtŋe yamâ tiwa yawuya. Sâtŋeâmâ puaiâ sâtŋe yawuya. Yâhâ puaiâ ya emelâk ekban yakât wâtŋan kinmâ tem lâuwanŋiop. ³Yâhâ soŋgo yamâ emelâk kasanŋe kunŋe nombolân yâhâp yakât hohetyeŋan gâtŋe konok kuop. Kumu hepŋe pato ga kioŋmu wip sâm benŋe yaŋak sâwâewanŋiop. Sâwâewanŋimu lohimbî hânŋan kulemŋan manbiŋe ya ekŋetâ sâtŋe ologgât yâkâlen torokatmâ yâkât nâŋgâŋetâ yahalop. ⁴Nâŋgâŋetâ yahatmu yuwu sâwi. “Bâe, soŋgo kârikŋe bâleŋe âlâlâ kerek wangiyeksap. Yawu gârâmâ lok girawu yaŋe mem ge katbuap?” Yawu sâm soŋgo yakât nâŋgâŋetâ yahalop. Yawu gârâmâ soŋgo ya konok ki mepaewi. Soŋgo yakât amboŋe puaiâ yaŋe mâmâŋe otbaŋgiop yakât otmâ yâk yâhâp yâhâp nâŋgâyitŋinetâ yahatmu mepaeyelekbi.

⁵Anitâŋe ya ki ekmâ sâyitgiopgât soŋgo yaŋe Anitâhât nâŋgâmu gemu mem ge katbe sâm yuwu sâop. “Anitâ ya emelâk wâtŋe biatmu mem ge katsan.” Yawu sâm ikŋahât nâŋgâmu yahalop. Yawu otmâ kârikŋe otmâ manmu emetsenŋe 42 ya pesuk sâop. ⁶Yâhâ soŋgo sâtŋe yaŋe Anitâ mem ge katbe sâm yakât sâm bâlewanŋiop. Dop yawuâk himbimân manbi ya yengât sâm bâleyiŋgim manop. ⁷Yawu otmâ Anitâhât lohimbî ya kuk otyiŋgim kerehâk mem lohotŋe tuhuyekmâ mem ge katyehop. Mem ge katyekmâ lohimbî hânŋan kulemŋan manbi ya yengât kunŋe manop. ⁸Yakât otmâ lohimbî nombotŋe Anitâhât pat ki otbi yamâ soŋgo yakât nâŋgâŋetâ yahalop. Yâhâ lohimbî nombotŋe Anitâhâlen torokatmâ manbi yaŋeâmâ soŋgo ya ki mepaewi ya yengât topyeŋe yuwu. Emelâk embânân Anitâŋe hân himbim ki kândikyotgop sâp yanâk lohimbî yaŋe biwiyenŋe Lama Nanŋe kuŋetâ muop yâkâlenâk katmâ mannomai yâk yengât Anitâŋe nâŋgâop. Yâk yengât nâŋgâm kutyeŋe pepaen kulemgum Lama Nanŋe wanŋmu mem manman kârikŋe yakât pat kuyiŋgiop. Yawu. ⁹Otmu yeŋe den kulemguan yu sâlikum topŋe nâŋgâŋetâ keterahâk.

¹⁰Lohimbî nombotŋeâmâ hâhiwin kakŋan mannomai. Ya teteyiŋgiwe sâm otbuap yan ki misiŋguraknomai. Yawu otnomaiân kasalipyeŋe mem pâi emetŋan katyeknomai yan sâtŋum mannomai. Yâhâ nombotŋeâmâ kapamŋe mem yongonomai. Ya teteyiŋgiwe sâm otbuap yan âlâengen ki arinomai. Ya ihilâk yongonomai. Umatŋe ya teteyiŋgiuwawân yakât nâŋgâm Yesuhâlen biwiyenŋe kepeim manmâ yâhânomai. Yawu otmâ manŋetâ Anitâŋe meyekbuap. Otmu umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiuwap yan yakât nâŋgâm ki gorâyŋgiuwap.

Soŋgo sâtŋe kârikŋe âlâŋe lohimbî menduhuyekmâ ikŋe kulem bâtyeŋan otmu meteyeŋan kalop.

¹¹Otmu kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Soŋgo sâtŋe kârikŋe âlâ ekban yaŋe hân tumuŋambâ pindilakmâ yahalop. ŋilipŋeâmâ lama lokŋahât ŋilipŋe ekmain yawuya. Yâhâ denŋe engatŋe yamâ bau hulin yerâmunŋe hâok hâok sâmap yawu. ¹²Otmu yamâ emelâk anŋoânâk soŋgo sâtŋe kârikŋe ekban yaŋe emelâk mâmâŋe otbaŋgiop. Mâmâŋe otbaŋgiop yâkât lohimbî yaŋe nâŋgâŋetâ yahatmu yâkâlen torokatmâ manŋetgât sâm ek Yongop. ¹³Otmu Anitâŋe

mâtâp manġum ki mem ge kalop yakât otmâ haonmâ ârândarġ kulem topġe topġe meminiop. Yawu otmâ lohimbi senyeġan kinmâ sâmu kâlâp pato âlâ himbimâmbâ ge hânân punduġ sâmu ekbi. ¹⁴ Yawu otmâ yakât lohimbi dondâ yuwu sâm kâityongop. “Yen soġo kunġe sâwâeop yakât umutġe hâwiġetâ kundenġe teteâk.” Yawu sâm yingioġ. ¹⁵⁻¹⁷ Yawu sâm yingimu Anitâġe mâtâp ki manguyingioġ yakât otmâ yâkât tem lâum umutġe ya hâwiġetâmâ mâmâġe otbanġimu yahalop. Yahatmâ ikġe mepaem manġetġât den sâm yingioġ. Den sâm yingim lohimbi topġe topġe, geheġe me yahat yahatġe, kutyeġe orop me kutyeġe bia, iri sikum tatyingioġ me umburuk manbi, ya kerehâk menduhuyekmâ ikġahât kulem towatġe bâtyeġan otmu meteyeġan kalop. Yawu katyingimu yapâ gâtġaġe yâkġak sot me senġe âlâlâ ya ari puluhonomaihât dop ya teteyingioġ. Yawu otyingimu yâkât nângâġetâ yahatmu mepaem manbi. Yawu gârâmâ lohimbi nombotġaġe yâkât ki nângâġetâ yahalop yakât otmâmâ matġe yingimu mem muwi. Yawu. ¹⁸ Otmu yeġe den kulemġuan yu sâlikum nângâġetâ keterahâk. Yâhâ soġo sâtġe kârikġe ya tetewuap yamâ dopġeâmâ 666, dop yaġeâmâ lok âlâhât kut ya miop. Yawu.

14

Lohimbi kinġitġe orowâġe Lama Nanġe otmu Âwâġe yetġât nângâġetâ yahalop.

¹ Otmu ya pesuk sâmu kulem âlâmâ yuwu tetemu ekban. Pumġe pato âlâ, kutġe Sion sâm, yamâ Yerusalem kapi yan tap yakât dop yamâ himbimân tap. Lama Nanġe yaġe yan kinmu ekban. Otmu yanâmâ lohimbi dopyeġe 144,000 Anitâġe meyekmâ himbingât pat kuyingioġ yâkġeâmâ yâkât senġan kinbi. Kinmâ amboyâhâtyeġe, Lama Nanġe otmu Âwâġe, yâk yetġât kutyeġe yamâ yeġe meteyeġan kulemġuakmâ kinbi. ² Otmu sâp yanâk munġe yuwu tetemu nângâwan. Tâlâm pato âlâ yerâmu munġe pilâmap yakât dop, me himbim ġuġguruġ sâmu nângâmâin dop yawuya, me âlâmâ, lok dondâġe menduhuakmâ waġgam kunġetâ nângâmâin yawuya, yaġe haġâmbâ gemu nângâwan. ³⁻⁵ Otmu lohimbi 144,000 yaġe soġo papato imbât otmu lok kunġe 24 yaġe Anitâhât dâtâpġan kinbi yâk hawamyongom kinmâ Anitâ mepaem kiki mewangġiwi. Kiki mewangġitâ nângâwan. Otmu lohimbi yu yan yuġeâmâ hânân yuân ihilâk mahilâk ki manbi. Yâġe uwawapġe bia manbi. Otmu den perâġe me den guruk ki sâm manminiwi. Lohimbi yawuyaġe Lama Nanġahâlen biwiyerġe kepeim manmâ yâkât tem lâum manminiwiġe Anitâ yet Lama Nanġe yetġât pat manbi. Yawu otmâ yâk hawamyongom kinmâ Anitâ mepaem kiki mewangġitâ yekban. Kiki yakât topġeâmâ lok ihilâk mahilâk manbi yaġe ki nângâwi. Lohimbi Yesuhâlen torokatmâ manbi yâkġak kiki yakât topġe nângâm mewangġiwi.

Anitâġe aġelolipġe kalimbu hâġġanyongomu denġe sâm tetewi.

⁶ Kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Anitâġe aġelo âlâ hâġġangumu haġâmbâ pâp pâp sâm ari lohimbi hânġan kulemġan mansai yâk yengâlen ari yuwu sâm ekyongop. ⁷ “Yeġe biwiyeġe Yesuhâlen katmâ yâkât tem lâum manmâ embâġân anġoânâk Anitâġe pat kuyingioġ ya meġet. Anitâġe lohimbi topyeġe ekmâ den sâm hâreyingġiwe sâm oapġât sâp pesuk sâwomap. Yakât otmâmâ yenâmâ yâkât tem lâuwangim yâk konok mepaenġet. Ambonenġe Anitâġe hân

himbim kândikyotgop. Otmu âliwahap topņe hânân kalop. Yakât yâk konok mepaem mannomai.” Yawu sâm ekyongop.

⁸ Otmu yakât kakņan aņelo âlâ tetemu ekban. Yâkņe yuwu sâop. “Kapi âlâ, kutņe Bawilon sâm, yakât ambolipņaje lohimbi nombotņe hânņan kulemņan manmâ ariwi ya yengâlen ariwi. Ari yenahâk orotmemeyeņe kiņgoņ otbi ya yawuâk otņetgât sâm kendâyinjinetâ nângâyingiwi. Yakât matņeâmâ Anitâņe itit kiom tuhuyekmu kâwurumņe kinâk.” Yawu sâop.

⁹⁻¹¹ Otmu yakât kakņan aņelo âlâ kalimbuņe tetem yan den kârikņe halahum yuwu sâop. “Lohimbi nombotņaje sonņo sâtņe metņe ikņe otmu yâkât umutņe nahân hâwiņetâ golâ otmâ yahalop yâk yetgât nângânetâ yahalop. Otmu yâk yetgât kulem yamâ bâtyeņan otmu meteyeņan kulemguaqmâ mansai ya yengât Anitâņe kuk pato otyiņgim gap. Kuk otyiņgimu yakât otmâ lohimbiņe Lama Nanņe muop yâkât aņelo koko salek ya yengât senyenai kinņetâ kâlâp patoņe seyekbuap. Seyekmu sâtğum manmâ yâhânomai. In yawu ki pesuk sâyingiwuap. Sâp kâlep seyekmâ yâhâwuap.” Yawu sâop.

¹² Yâhâ yenâmâ biwi nângân nângânyeņe Yesuhâlen katmâ Anitâhât den lâuwî yamâ ya yawuâk torokatmâ mannomai. Otmu biwiyeņe yakât galemņe orangim mannomai.

¹³ Yesuņe Anitâhât gotņan kinopņe yuwu sâm eknohop. “Yoane. Gâ den yuwu sâmunu kulemgu. Lohimbi biwiyeņe nâhâlen kepeim mansai yâk yengât kasalipyeņaje nângânetâ bâlemu yongom mem âlâlâ tuhuyekņetâ munomai. Yamâ sâp âlâlen yâkņe manman kârikņe memâmâ manman sânduhân manmâ yâhânomai.” Yawu sâop. Yawu sâmu Anitâhât Wâtğât mâmâņahât Heakņe yuwu sâm ekuop. “Bulâņanâk yat. Yâhâmâ Anitâ hoņ bawanğim hâhiwin kakņan manmâ yâhânomai. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâņe nângâmu munomai yanâmâ bulâņe yiņgiwuap.” Yawu sâop.

Himbimâmbâ gem lohimbi mem hâwuruyehowot.

¹⁴ Kulem ya pesuk sâmu âlâ yuwu tetemu ekban. Anitâņe Yesu hângângumu âwurem gewuap yakât yuwu tetemu ekban. Yesuņe kaperam âlâ goliņe tuhu tuhuņe ya karakmâ, iri goleakmâ, âom kela bânņanâk tatmu elem kulewoņboņ kakņambâ giop. ¹⁵ Otmu aņelo âlâņeâmâ Anitâ yâkâlembâ gemu ekban. Otmu yaņeâmâ aņelo âlâ elem kulewoņboņ yakât kakņan talop ya yuwu sâm ekuop. “Bâiņ, bonņe memehât sâp yu tâlâhuap. Yakât otmâ âom kela yaņe nak kehetņe mem hâwurum mânunğdâ pik sâek.” Yawu sâm ekuop.

¹⁶ Ekumu âom kela yaņe mem mânunğmu pik sâop.

¹⁷ Yawu sâmu yanâk aņelo âlâ Anitâhât opon kâmbukņambâ pilâm giop. Yâkņe tewetņe sâtņe welâk welâk ya mem giop. ¹⁸ Mem gemu yakât kakņanâmâ aņelo âlâ alataen kâlâp um katminiop ya pilâm giop. Yaņeâmâ den kârikņe sâm aņelo tewet mem manop ya yuwu sâm ekuop. “Hânân wain kehetņe emelâk purup pato kinsap. Yawu gârâmâ gâņe tewet miakmâ ge hârem bonņe me. Ya mem mendârerâ toņe giâk.” Yawu sâop. ¹⁹⁻²⁰ Yawu sâmu tewet miakmâ ge bonņe ya hârem mem mendâremu toņe yaņe gem hep olop. Hep otmâ wanğa âlâ kapi yakât betņan kinop yan ge kinop. Yan ge kinmâ lak sâm moseleakmâ hânân ge pik sâm dengân pato olop. Yâhâ dengân yakât kâlepņeâmâ 300 kilomita yawuya olop. Otmu yakât tumuņeâmâ lok kinmu nekamņan otbuapğât dop olop. Yakât dopņeâk lohimbiņe kunyeņe kârikņe otmu orotmeme bâleņe otmâ manmâ gai yakât matņe meņetgât Anitâņe pilâyekmu genomai.

15

Anjelolipne nombolân yâhâp yaŋeâmâ bumbum âlâlâ ikŋiâk ikŋiâk mewî.

¹ Otmu yakât kakŋan kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Anitâhât opon kâmbukŋe himbimân tap yakât kâlehen aŋelo nombolân yâhâp yaŋe kinŋetâ yekmune sâtŋe olop. Yawu otmâ aŋelo yaŋeâmâ bumbum nombolân yâhâp ikŋiâk ikŋiâk mewî. Yâhâ bumbum yamâ Anitâŋe matŋe bâiŋe yinŋimu meŋetâ bialâkgât. ² Ya mem kinŋetâ yan saruwân yawuya pato ekban yamâ omonânâk hewam sikopŋe kumu siliŋ siliŋ sâmu topŋe kuririŋ sâmap yawuya olop. Yâhâ saru ginŋan Anitâhât lohimbi yaŋe iliwetmâ songo sâtŋe metŋe ya, otmu yakât umutŋe nahân hâwiŋetâ yahatmâ golâ olop ya, otmu sâtŋe kârikŋe loggât dop 666 ya miop, ya yengât den kum mem ge katyekbi yaŋe saru ginŋan kinmâ buŋam tâliwi. ³⁻⁴ Yâhâ Moseŋe Anitâhât tem lâum manop yâkât heronŋe nâŋgâm buŋam mem tâliwi. Yâhâ âlâmâ Lama Nanŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu buŋam yuwu sâm tâliwi.

“O Anitâ, kutdânenŋe. Gâ wâtge pato dondâ tatgihiap. Âi memat yamâ mendâ âlepŋe nandoroŋe otnap. Orotmemehe ekmunŋe ae seŋ seŋ, yae yongâe otnap. Gâŋe lohimbi topŋe topŋe yengât kunyeŋe otmâ tatmâ gaonŋak tatmâ gat. Otmu tatmâ yâhâmbisân. Yakât otmâ himbimân taiŋe, me nen hânân taiŋe gâ konok mepaehekmain. Otmu kut patŋe sâm haŋ tuhumunŋe ârândâŋ merândâŋ otmâ imap. Gâ konok uwawapŋe bia, âilonŋo lonŋo tatmat. Yakât otmâ mepaehekmâ yâhânom. Lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ arain nengât tihitnenŋe otnap yakât ga mepaehekmâ mannom.” Yawu sâwi.

⁵ Otmu yakât kakŋan âlâ yuwu tetemu ekban. Opon kâmbukŋe himbimân tap yakât gahatŋe ya hindakmâ aŋ sâm kinop. ⁶ Aŋ sâm kinmuâmâ Anitâhât welâmŋe ya hawangum sâŋgum kâlep hikunŋetâ ge hârândâŋâk kinop ya tetemu ekban. Yâhâ yan songo papato imbât mumuhât dop bia hâlâŋakmâ tatŋetâ yekban. Yâhâ gotyerŋan aŋelo nombolân yâhâp kinbiŋe sâŋgumyeŋe kaok bolan bolan mânunjakbi. Otmu dihinyeŋan kâiput goliŋe tuhum âmbâkuŋetâ giop. ⁷ Otmu lohimbi orotmemeŋe kinŋon otmâ manminiwiŋe matŋe mem hâhiwin kakŋan manŋetgât songo pato âlâŋe aŋelo nombolân yâhâp ya kondo konok konok mem yinŋimu mewî. Otmu kondo ya kâlehen bumbum topŋe topŋe âlâku ikŋiâk ikŋiâk yaŋe pik sâm iop. Yakât Anitâ manman ambonaŋe matŋe sâm yinŋiwuapgât kondo ya mem kinbi. ⁸ Yawu otmâ kinŋetâ yan Anitâ laŋinŋe ambonŋe ikŋe wâtŋe pato tatbaŋgimapŋe kuk bâleŋe olop. Yawu otmu opon kâmbukŋahât kâlehen utun bâleŋe sahaŋop. Utun sahakmâ maŋgumu opon kâmbukŋahât kâlehen yâhânomaihât dop ki olop. Yawu otmu aŋelo nombolân yâhâp yaŋe kumâmâ bumbum bâleŋe moseleŋetâ ge lohimbi bâleŋe yengâlen teteop. Otmu yakât kakŋanâmâ kâlehen yâhânomaihât dop ya teteop.

16

Bumbum moseleŋetâ ge lok bâleŋe yengâlen umatŋe topŋe topŋe teteop.

¹ Anitâŋe aŋelolipne nombolân yâhâp ya yuwu sâm ekyongop. “Yen gemâmâ matŋe yinŋiwom yakât bumbum teteyinŋiâkgât moseleŋetâ giâk.” Yawu sâm hâŋgânyongomu gewi. ² Aŋgoân hânân moselemu giop yakât topŋeâmâ yuwu. Lohimbi nombotŋaŋe songo kârikŋe yakât kulem towatŋe meteyerŋan tuhuangim nahân umutŋe hâwiŋetâ yahatmâ golâ olop ya mepaewi. Komot

yañeâmâ bitâp me use kârikñe ya teteyiñgiâkgât bumbum ya hânân moselemu giop.

³ Yâhâ anjelo yâhâpñeâmâ kondone mem saruân moselemu giop. Moselemu gemu saru yamá lok hiliwahonjetâ hepyeñe gam gara gara otmâ korokñe pilâmap dop yawu olop. Yâhâ saruñe hep gara gara olop yakât kâlêhen senñe âlâlâ tatbi yamá kerek mum metewi.

⁴ Yâhâ anjelo kalimbuñe kondone mem to senñan moselemu giop. To senñan moselemu giop yamá aksihâk hep otmâ meteop. ⁵⁻⁶ Moselem yan Anitâ yuwu sâm ekuop. “O Kutdâne, gâ embânâmbâek tatmâ gamat. Otmu tatmâ yâhâmbisân. Yâhâ lohimbî bâleñe kunyeñe kârikñe otmâ gâhât hâkân otmâ orotmeme bâleñe otmâ manminiwi ya kerekñe matñe mem mum metenjetgât hânñanohorâ ge moselemune giap. Moselemune gemu yan gâñe den sâon yakât bulânge teteap ya nânñamune ârândân oap. Yâhâ poropetelipge nombotñe yongom mem âlâlâ tuhuyekñetâ muwi. Muñetâ yan hepyeñe hânân giop yakât matñe gâñe hep bâleñe yu yingirâ nenjetâ dopñan oap. Ya nânñamune ârândân oap.” Yawu sâop. ⁷ Yâhâ alata amutgen kinbinje Anitâ yuwu sâm ekuñetâ nânñawan. “Bulânñanâk Anitâ Kutdâneneñe gâ wâtge kârikñe tatgihimap. Yakât otmâ den âiân katyekmâ matñe yingirâ miai ya ekmunñe dopñanâk oap.” Yawu sâwi.

⁸ Yâhâ anjelo imbâtñe kondone mem sikowân yan moseleop. Moselemu Anitâñe sâmu sikop yamá pilâm irik irik sâm kâlâpñe sem lañ lañ sâmap yawu otmâ sem meteyehop. ⁹ Otmu kâlâp pato yañe punduñ sâm lohimbî ya dondâhâlâk seyehop. Sem bâleyekmu nânñam nânñam iliwetmâ Anitâ bumbum ambonje yakât awat pilâwanñiwi. Yawu otmâ yâkâlen biwiyenñe ki kepeiwi.

¹⁰ Yâhâ anjelo momeñe yañeâmâ bumbum âlâ moselemu sonjo sâtñe metñe yâkât kawenñan giop. Gemu omoñ pato kum kepeim imu benñe lohimbî yâkâlen torokatbinje hâhiwin pato nânñam nimbilamyenñe pânñan ihim hâreakbi. ¹¹ Yawu otmâ kunyeñe kârikñe otmâ Anitâ himbim ambonñahât awat pilâwanñim orotmemeyenñe bâleñe ya witgum otmâ manbi.

¹² Yâhâ anjelo nombolân konokñe kondone mem to âlâ, kutñe Euparata sâm, yan moselemu giop. Moselemu gemu to yañe aksihâk sañ kititiñ sâop. Sañ kititiñ sâmu yan lok kunñe nombotñe emetsenñe gahanembâ takanomai ya yengât mâtâp meyiñgiop. ¹³ To ya sañ sâmu yan puaia yakât launñambâ weke bâleñe yamá kesuñ pâlâmñe yawuya gemu ekban. Âlâmâ nakñe mem umutñe hâwiñetâ yahatmâ golâ olop yakât launñambâ kionmu ekban. Âlâmâ poropete âlâ den perâkñe sâm kâityongop yakât launñambâ gemu ekban. ¹⁴ Otmu weke bâleñe dondâ yañeâmâ kulem topñe topñe ya mewî, yañeâmâ lok kutdâ bâleñe yâk yengâlen arim kapamgât kuk teteâkgât mâmâñe otyinginetâ Anitâ kum mem ge katne sâm yakât menduhuakbi. Yawu tetemu ekban.

¹⁵ Yâhâ den âlâ Yesuñe yuwu sâop ya sâwe. “Nâñe hâmbâi pârâk sân sâñak takawom. Otmu nâhât pat mansai yenâmâ hewewenñ otmâ âlâlâñe ya mem dunñan tuhuakmâ mambotnihim mannomai. Aman pâlâmñe ki inomai. Yenâmâ biwi nânñan nânñanyenñe galemahom nâhât mambotmâ mitiwahom mannomai. Yawu otmâ manñetâ nâ takawom yan ki anjulaknomai. Yawu otmâ heronje otmâ manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

16 Otmu kapam tetewuap yakât den âlâ torokatmâ sâwe. Weke bâleŋe yaŋeâmâ lok kutdâ dondâ mâmâŋe otyiŋŋiŋetâ kapi âlâ, kutŋe Amaheron sâmu, yan menduhuakbi.

17 Yâhâ aŋelo nombolân yâhâpŋaŋeâmâ kondone ya haŋân moselemu gemu yanâk Anitâŋe yuwu sâmu nâŋgâwan. “Bâiŋ, pesuk yap.” 18 Yawu sâmu yanâk belek sâmu himbim guŋguruŋ sâop. Himbim guŋguruŋ sâmu yanâk mososoŋ pato miop. Mososoŋ nombotŋe memap yakât dop bia, wangim dondâ miop. 19 Otmu kapi pato, kutŋe Bawilon sâmu, yan orotmeme bâleŋe dondâ otmâ manminiwi. Yakât Anitâŋe nâŋgâmu bâlemu matŋe meŋetgât sâmu mososoŋ pato memu Bawilon kapi ya hionakmâ komot kalimbu otbi. Otmu ya hâlâŋmâ kapi tatbiâ yamâ biatmu kâwurumyeŋaŋak kinop. 20 Otmu saru tânâmŋan mâtuŋa pato tipiŋe tatbi yamâ aksihâk guhulakmâ meteop. Otmu pumŋe gimbâŋe ya hâlâŋmâ talop ya gurâ bâok sâmu gulip otmâ meteop. 21 Yawu otmu kât kârikŋe kândâk kândâk giop. Yaŋe gemâmâ lohimi nombotŋe kât yaŋe kum tâtuk meyeŋop. Yâhâ nombotŋe âlâmâ kunyeŋe kârikŋe otmâ Anitâhât awat pilâm sâmu bâlewaŋgiwi.

17

Imbi kondarâ yakât topŋe

1 Aŋelo nombolân yâhâp yaŋe kondoyeŋe mem manbi ya yeŋgâlen gâtŋe âlâŋe yuwu sâmu eknohop. “Garâ arire. Yu tetemu eksat yukât pâŋe konok topŋambâek nâŋgâhât tiripgohomune ek. Imbi yuâmâ imbi kondarâ. Yâkŋe ihilâk mahilâk manmâ to hâlâŋmâ kinsap. Yâhâ yiwereŋe tosaŋahât matŋe Anitâŋe waŋmu hâhiwin pato nâŋgâm yâhâwuapgât dop oap. 2 Yawu gârâmâ imbi kondarâ yukât topŋeâmâ yuwu sâmune nâŋgâ. Lok papato sesengâlâkŋe imbi kondarâ yukâlen torokatmâ yâk orop senŋe âlâlâ aŋgi guŋgi otbi. Otmu orotmemeŋe bâleŋe otminiop ya yawuâk otmâ manbi. Yawu otbi yakât otmâ yaŋe biwiyeŋe mem hâlim tuhuyekmâ gaop. Topŋe yakât otmâ garâ tiripgohomune ek.” Yawu sâop.

3 Yawu sâmu dâinekmâ pumŋe âlâ lok ki manmaiâŋen yâhâwit. Yan yâhâmutŋe Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwine mem purik pilâmu kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Imbi kondarâ yaŋe sonŋo sâtŋe metŋe yakât kakŋan yâhâmu yaŋe sokom talop. Sonŋo yamâ kuriŋ. Otmu yakât ŋilipiŋe yamâ bât nombot nombot hârok. Yâhâ kunŋeâmâ nombolân yâhâp. Yaŋe Anitâhât kawenŋan kinbe sâmu ikŋe kutŋe konok konok kulemguakmâ talop. 4 Otmu imbi yaŋeâmâ sâŋgum kuriŋ hârândâŋâk mânunŋahop. Mânunŋakmâ karanŋ karanŋ ahitŋaŋe tuhuŋetâ âilonŋo nandoroŋe olop ya pilahop. Otmu kâiput goliŋak tuhu tuhuŋe ya âmbâkuahop. Otmu bâhârâ yamâ goliŋak tuhum miop. Bâhârâ memu yanâmâ orotmemeŋe kiŋgoŋ topŋe topŋe ya ikŋe manmanŋahât bonŋe yaŋe yan pik ŋâtâk ŋâtâk sâmu iop. 5 Yâhâ metenŋanâmâ ikŋe kutŋe ya kulemgumu talop. Kut yamâ yuwu. “Bawilon kapi ambolipŋaŋe orotmeme kiŋgoŋ otmâ gawi. Yâhâ imbiŋeŋe yamâ imbi kondarâ. Yâk yeŋgât mâmâyeŋe yamâ nâ.” Ikŋe kutŋe metenŋan yawu kulemgumu talop. Yâhâ kut ya lok âlâŋe ekmâ nâŋgâwuapgât dop bia. 6 Imbi yaŋeâmâ emelâk lohimi nombotŋe biwiyeŋe Anitâhâlen katmâ Yesuhât nâŋgâŋetâ yahalop yamâ kerek sâmu yongonŋetâ muwi. Yongonŋetâ muŋetâ yan imbi yaŋeâmâ yekmu âlepŋe otmu biwi hâlim pato olop. Yawu otmu ekmune sâtŋe otmu pârâk pilâwan.

⁷ Otmu aneloŋe yuwu sâm eknohop. “Girawuhât nângârâ ki orotŋe oap? Imbi yuâmâ soŋgo sâtŋe metŋe yaŋe sokomap. Yâk yetgât topyetŋe yuwu sâmune nângâ. ⁸ Soŋgo sâtŋe eksat yukât topŋeâmâ yuwu. Yâhâmâ emelâk hem nâpumân kionmâ gulip olop. Yapâ gâtŋaŋe hâmbâi yâhâpŋe yahatmâ gawuap. Gamâmâ lohimbi nombotŋaŋe Anitâhâlen ki torokatmâek yaehen manmâ gai. Ya yengât kutyeŋe yamâ emelâk Anitâŋe hân himbim ki kândikyotgowân manman kârikjahât pepaen Yesuŋe ki kulemgum kalop. Lohimbi yaŋe soŋgo sâtŋe ya ekmâ yuwu sânomai. “Bâe, yuâmâ emelâk manmâ gam gulip olop. Yaŋe yâhâpŋe yiwerenŋe teteap.” Yawu sâm nângâŋetâ âilonŋo loŋgo otbuap.

⁹ Otmu aneloŋe torokatmâ yuwu sâm eknohop. “Den yan yukât bulâŋe tetewuap yakât topŋe ekmâ nângânomai. Kunŋe nombolân yâhâp yamâ pumŋe nombolân yâhâp yakât dop. Yâhâ imbi yakât dowâmâ kapi pumŋe nombolân yâhâp yakât tânâmŋan talop ya. Yâhâ pumŋe nombolân yâhâp yakât dop yamâ lok kutdâ nombolân yâhâp. ¹⁰ Yâhâ lok kutdâ yamâ momerâ yaŋe muwi. Yawu gârâmâ âlâmâ nombolân konokŋe sâp yiwerenŋe yu galemŋe otmâ mansap. Yâhâ bâiŋe yamâ hâmbâi tetewuap. Yâhâ tetewuap yanâmâ sâp tâlâwâk galemŋe othe mâne Anitâŋe sâmu mumbuap. ¹¹ Yawu gârâmâ soŋgo sâtŋe yamâ angoânâk manmâ gaop. Yâhâ yiwerenâmâ ki mansap. Gâmâlâhâmâ yahatmâ lok kutdâ nombolân yâhâp yâk yengâlen torokatmâ nombolân kalimbuyenŋe otmâ manbuap. Manmâ yâhâm kâlâwân arimu pesuk sâwuap. Topŋe yawu.”

¹² “Otmu ŋilipŋe bât nombot nombot hârok yeksat yamâ lok kutdâ bât nombot nombot yâk yengât dop oap. Yâkŋe yiwerenŋe ki mansai, hâmbâi tetenomai. Tetem manŋetâ soŋgo sâtŋe yaŋe mâmâŋe otyiŋgimu orowâk torokatmâ tatmâ yâhânomai. Yâkŋe galemŋe otmu sâp tâlâwâk mannomai yakât kakŋan mum biatnomai. ¹³ Yâhâ mannomaiân nângân nângânyenŋe hikuakmâ soŋgo sâtŋe yamâ yâkât wâtŋan kinmâ yâhânomai. ¹⁴ Yâkât wâtŋan kinmâ yan Lama Nanŋe mum yahalop ya kune sâm yâk orop kasa oraŋgim mannomai. Yamâ Lama Nanŋaŋe mumuŋambâ yahatmu âwâŋaŋe sâmu wâtŋe pato nandoroŋe tetewaŋgiop. Yawu otmâ lok topŋe topŋe manmâ gai ya yengât kunyeŋe otmu lok kutdâ ya yengât kunyeŋe pato mansap. Yakât otmâmâ kasalipŋe yongom mem ge katyekbuap. Yâhâ lohimbi yaŋe biwiyenŋe yâkâlen katmâ manŋetâ yakât Anitâŋe ikŋe pat kuyiŋgiop yâhâmâ yâkŋe lok kutdâŋe pato oapgât yâkâlen torokatmâ kasalipyenŋe yongom pesuk pilâyeknomai. Yawu.”

¹⁵ Otmu aneloŋe torokatmâ yuwu sâm eknohop. “Yoane gâ emelâk eksat. Imbi kondarâ yamâ to hâlâŋmâ kinsap. Yâhâ to yakât dopŋeâmâ yuwu. Lohimbi komotŋe komotŋe hânŋan kulemŋan manmâ den topŋe topŋe sâmai ya yengât dop oap. ¹⁶ Otmu ŋilipŋe bât nombot nombot hârok eksat yamâ lok kutdâ yâk yengât dop oap. Yâkŋe soŋgo sâtŋe metŋe yâkâlen torokatmâ imbi kondarâ ya kasa otbaŋginomai. Kasa otbaŋgim imbi yakât lembân tâkŋe ya mem holaŋbaŋginomai. Mem holaŋbaŋgiŋetâ hâk barak kinbuap. Yawu kinmâ itit kiom tuhuŋetâmâ kâwurumŋaŋak kinbuap. ¹⁷ Otmu yamâ inâk ki tetewuap. Anitâŋe biwi nângân nângânyenŋan ya katmâ mem hewewenŋe tuhuyekmu soŋgo sâtŋe ya orowâk menduhuakmâ imbi kondarâ ya mem ge katnomai. Anitâŋe sâop yakât bonŋeâmâ yawu tetewuap.

¹⁸ Otmu imbi kondarâ yamâ kapi pato tap yakât dop. Kapi pato yakât patoyenŋeâmâ lok kunŋe hânŋan kulemŋan tatmâ arai yâk yengât kunyeŋe

otmâ tatmap.

18

Anitâŋe sâmu Bawilon kapi kâwurumŋaŋak kinop.

¹ Kulem ya pesuk sâmu yakât kakŋan kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Anjelo âlâ himbimâmbâ gemu ekban yakât wâtŋe pato tatbaŋgiop. Otmu gem yan yakât laŋinŋe pato yaŋe hânân pilâmu laŋ laŋ sâop. ² Yâkŋe kârikŋe halahum yuwu sâop. “Kapi kutŋe Bawilon yamâ emelâk kâwurumŋaŋak kinsap. Yiwerenċamâ weke bâleŋe dondâ mansai. Otmu nâi bâleŋe ki nenenċe, sopŋan hepdâek, sâmai dop yawuya, ya pik sâm iap. ³ Emelâk lohimbî kiŋgitŋe orowâkŋe yâk yengâlen torokatmâ orotmeme kiŋgoŋ otmâ gam biwi hâlim otbi. Yawu otmâ manbi. Yâhâ lok kutdâŋe gurâ yawuâk orowâk orotmeme bâleŋe ya otbi. Lohimbî nombotŋaŋe yâku anċi guŋgi otne sâmâmâ yawuâk yan torokatmâ hângât senŋe âlâlâ otmu bâleŋe topŋe topŋe otmâ manmâ gamai yawuya Anitâŋe kerehâk yongom tâtuk meyehop.”

⁴ Yawu sâmu Yesuŋe yuwu sâop. “Yen nine komot Bawilon kapiân mansai ya yuwu sâmune nâŋgâŋet. Bawilon kapi ambolipŋaŋe orotmeme bâleŋe me kiŋgoŋ ya otmâ manmâ gamai yakât matŋe yingimune hiliwahonomosai. Yawu gârâmâ yen orowâk yongomaingât orotmeme bâleŋe ya pilâm pilâyekmâmâ nâhâlen ga torokatmâ manŋet.” Yawu sâm ekyongop.

⁵⁻⁶ Yawu sâm anjelolipŋe yuwu sâm ekyongop. “Kapi yukât ambolipŋaŋe orotmeme bâleŋe otbi yakât topŋe Anitâŋe kerek nanċap. Yakât otmâmâ matŋe yu yingiap. Kapi yu ambolipŋe yengât orotmeme yamâ imbi kon-darâ yengât orotmeme yawuya. Ya nâŋgâmunċe dondâ bâleap. Otmu kasalipyeŋe mem bâleyekbi. Yakât matŋe yâku yakât dopŋanâk mem purik pilâm yinginomai. Emelâk kapi ambolipŋaŋe menduhuakmâ orotmeme bâleŋe ya otbi. Yakârâmâ yâku kârikŋe otmâ matŋe kâpekyinginomai. ⁷ Yâhâ emelâk kapi ambolipŋaŋe hop sambe kakŋan manmâ yenhâlâk nâŋgâŋetâ yahatmu hâmeyeŋe bitminiwi. Yakât yengu matŋe tâŋ tâŋâk purik pilâm yinginomai. Yawu otnomai yakât kakŋanâmâ yâkŋe dondâ isem buiakmâ mannomai. Yâhâ yiwerenċamâ ambolipŋaŋe biwiyenċaŋe yuwu nanċai. “Bâe, nenâmâ yiwerenċe hop sambe kakŋan mansain. Yawu manmâ lohimbî dondâ tânyongom mansain. Yâhâ imbi nombotŋaŋe kambut manmâ tep bâle nâŋgâm isem mansai. Yâhâ nenâmâ umatŋe âlâ hâtongowuapċat dop âlâ ki tap. Yakât otmâ hâk sânduhânâk manmâ yâhânċom. Tep bâle nâŋgâm ki isem buiaknom.” Yawu nanċai. ⁸ Yakât otmâ sâmune pârâk sân sânâk umatŋe bâleŋe topŋe topŋe yâk yengâlen tetewuap. Po pato tetewuap. Me bumbum, me aman kundat, me aman mesek topŋe topŋe ya teteyingimu hâhiwiŋ pato nâŋgâm isem buiaknomai. Isem buiakmâ manŋetâ yan kasalipyeŋaŋe taka itit kiom tuhuyekmâ kapiyeŋe unċetâ sewuap. Yakât umatŋe ya yingiwomċat dop tap.” Yawu sâop. Sâop yawuâk tetemu ekban.

⁹ Kasalipyeŋaŋe taka kapiyeŋe unċetâ siowân yanâmâ lok kutdâŋe anċoânâk manmâ gawiân orotmeme bâleŋe Bawilon kapi ambolipŋe ya orop otmâ gawi yaŋeâmâ kâlepŋan kinmâ kapi patoen ekċetâ kâlâp sem utun duk duk sâm yahalop. Utun ya ekmâ yan isem tep bâle otmâ biwiyenċe hoakbi. ¹⁰ Yawu otmu ekmâ kiŋgityenċahât otmâ kâlepŋan kinmâ ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, bâe, Bawilon kapi patoen yan hop sambe pato kinop. Yâhâ yiwerenċamâ pârâk sân sânâk kasalipyeŋaŋe taka matŋe yingiai. ¹¹ Yâhâ

anġoânâmâ yâk orop senġe âlâlâ anġi ġunġi otmâ gem yâhâm manbi. Yâhâ yiwerenġeâmâ emelâk manbi ya pilâm hou latmâ mansai.” Yawu sâam tep bâle otmâ isewi. ¹² Yâhâ torokatmâ yuwu sâwi. “Anġoânâmâ Bawilon kapi pato yakât biwiġan hop sambe pato iminiop. Eheġne ki eheġne, nânġân nânġânġe ki nânġân nânġânġe, senġe âlâlâ topġe topġe tuhuwi. ¹³ Yawu tuhum mem manġetâ wuân me wuân âlâhât pâin ġuin âlâ bia, senġe âlâlâ topġe topġe ya kerehâk tatyinġiop. Otmu kapi kârikġe bâleġe. Kasalipyenġe mem ge katyekenġetâ yâk wenġât amutgen manmâ hon bayinġim gawi. Yâhâ sâp yiwerenġe yuâmâ kerek biatyinġiap.

¹⁴ Bâe, senġe âlâlâ topġe topġe mem hop sambe kakġan manminiwi. Yâhâ nep topġe topġe torokatmâ tuhuwi yiwerenġe ya emelâk biatmâ kititiġ yap. Otmu senġe âlâlâ yu me ya eġnâlem anġi ġunġi otmâ manbi. Ya ġurâ kerek kititiġ yap. Otmu yukât kakġan yâhâpġe âlâ torokatmâ tetewuapġât dop âlâ ki tap,” yawu sâwi.

¹⁵ Otmu lok nombotġe kapi kâleġneġembâ taka yan âi topġe topġe tuhum hâmenġe papato meminiwi yanġeâmâ “Kâlâp yunġe punduġ sâam senenekmap,” sâam yakât kâleġneġen kinmâ ekbi. ¹⁶ Yawu ekmâ kinmâ yuwu sâwi. “Bâe, bâe, kapi yuâmâ aksihâk kiom balu balu oap. Emelâhâmâ Bawilon ambolipġe, me buku nombotġe kâleġneġembâ takawi yanâmâ hâk katipġe kulem topġe topġe yawuya mânunġakmâ manminiwi. Otmu kâiput topġe topġe ya ġolinġak tuhum âmbâkuakbi ya eġnâlem yawuya mem bam gam otbi. ¹⁷ Yawu otminiwi yakât matġeâmâ yiwerenġe yu menġetâ eksain.” Yawu sâwi.

Otmu wenġa ambolipġe, me nep loklipyenġe wenġaen kinmâ ekbi. Otmu nep lok nombotġenġe hikinânġen kinmâ ekbi. ¹⁸ Lok ya kerehâkġe kâleġnġan kinmâ senyenġak pilâm ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, kapi yan ya yu mon? Senġe âlâlâ ya kerehâk ġulip otmâ meteap. Hâpuwân pekatġe sem yawu tuhuap. Bâleġe dondâ oap.” Yawu sâwi. ¹⁹ Yawu sâġetâ biwiyeġe orotok sâop. Otmu yakât tep bâle nânġâm yan kou kendâm ahowi. Isem tep bâle nânġâm yan torokatmâ yuwu sâwi. “Bâe, kapi pato enda eksain. Endanġe âlâlâ ya kerehâk biatmâ kititiġ yap. Yamâ nen wenġa ambolipġe âlâengembâ tohom kapi yanâk anġi ġunġi otmâ yapâ tewetsenġe pato dâim hop sambe kakġan manne sâam ġain. Ya yiwerenġe kâlâpġe mem hote alikġe tuhuap. Yakât ġirawu otnom? Me wosapâ ari tewetsenġe yawuya menom? Ya pesuk yap yukâ.” Yawu sâam isem buiakmâ kinbi.

²⁰ Yawu teteyinġiop yakât anġelo yanġe yuwu sâop. “Yen emelâk poropete nombotġe manbi, otmu aposolo manbi, otmu Anitâhât komot otmâ yâkâlen torokatmâ manbi, yenâmâ kapi yu ambolipġenġe kasa otyinġim mem gem katyekbi. Mem ge katyekenġetâ yakât matġe yu Anitâġe yinġiap yakât yen heronġe kakġan manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

²¹ Yawu sâamu anġelo wâtġe kârikġe tatbanġiopġe kât pato âlâ mem yahatmâ saru tumunġan pilâmu ġiop. Gemu yanâk yuwu sâop. “Nânġe pilâmune ġiap. Yakât dopġeâk Anitâġe kapi pato Bawilon yukât ambolipġe ya yawuâk pilâyekmâ gem tepyenġe kum huhumu ġulip oai. ġulip otġetâ kâwurumyenġak kinsap. ²²⁻²⁴ Emelâhâmâ Bawilon yan imbi anġi ġunġi otmâ manbi. Otmu keġât senġe âlâlâ topġe topġe mem eġnâlem kinmâ on ġirin kakġan manbi. Hop sambe kakġan manbi. Âli hawat topġe topġe ya menġetâ lohimbi dondânġe ya ekmâ yu bonġe mon sâam yan nânġâm tâpikġum manmâ gawi. Yakât otmâ lohimbi hânġan kulemġan tatmâ ariwiġe yâk wenġâlen torokatmâ biwiyeġe hikuakmâ manbi. Yawu manmâ ġam hop

sambe pato teteyingimu âlâlâhât ki pâinmâ manbi. Otmu heronje otmâ bujam me kep topnje topnje tuhumi engat nombotnje watmâ yakât yenjahât sâmbi mepaeakmâ manbi. Otmu yenjahât nângânetâ yahatmu hâkyenje mepaeakmâ manbi. Yakât otmâmâ Anitâ poropetelipnje nombotnjaŋe yâkât den sâmbi tetem ekyongowi. Den sâmbi ekyongonetâ nângânetâ gemu yongonetâ kerehâk mum metewi. Emelâk Anitâhât komot ya mem ge katyekmâ mem âlâlâ tuhuyekbi yakât matjeâmâ yâku yu teteyingiap. Sâp yiwerenje yuâmâ manman ya emelâk biatmâ kititiŋ yap. Emelâk hân yuân torokatmâ âi topnje topnje mem yenjahât nângânetâ yahatmu manmâ gawi. Sâp yiwerenje yu gurâ biatmâ kititiŋ yap. Kapi yu yâhâpnje mem miwirikuŋetâ tetewuapgât dop âlâ ki tap. Yawu.” Yawu sâop. Anelonne kât pilâmu saru tumunje kâlehen giop yaŋe yakât topnje sâmbi teteap.

19

Anitâŋe matje yingiop yakât otmâ iknje lohimbijne mepaewi.

¹ Ya ekmune pesuk sâmbi yakât kakŋan den âlâ yuwu nângâwan. “Lohimbi kiŋgitje orowâkne menduhuakmâ tatmâ Anitâ otmu Kutdânenne Yesu yâk yetgât gotyetŋan kinmâ Anitâ heronje otbaŋgim yuwu sâmbi mepaewi. ² “O, Anitâ, Wâtgât Amboŋe, Gâŋe yu ya otbe sâmbi ya otdâ âlepnje nandoroŋe otmap. Tihitnenne otdâ gâhât amutgen manman sânduhân manmâ yâhânom. Yâhâ imbi kondarâ yâkne orotmeme bâleŋe otminiop. Otmu buku nombotnjaŋe yawuâk otŋet sâmbi kendâyingim gaop. Yakât matje gâŋe yu waŋdâ mem pesuk yap. Yawuhât mepaeheksain. Otmu gâhât komot nombotnje gâhâlen biwiyenjaŋe kepeim manbi yamâ imbi kondarâ yaŋe kasa otyingim yongomu muwi. Yakât gâŋe matje yu waŋmu mem pesuk yap. Yakât otmâ gâ mepaeheksain. ³ Gâŋe kapi pato yu ambolipnje matje yingimu kâwurumŋanjak kinsap. Yukât kakŋan yâhâpnje miwirikum torokatmâ mannomaihât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ heronje otgihaiin.” Yawu sâwi.

⁴ Otmu lok kunje 24 otmu soŋgo papato mumuhât dop bia yaŋe Anitâ mepaem yuwu sâmbi. “Âlepne dondâ nenne Anitâ konok mem mepaene. Ya bulâŋanâk.” Yawu sâwi.

⁵ Otmu yâk yengâlen gâtne âlâŋe yuwu sâmbi nângâwan. “Yenâmâ Anitâ hoŋ bawangim lauŋe lâum yâkâlen biwi nângân nângânyenjaŋe kepeim mansai. Yen lok topnje topnje, lok geheŋe me kutyenje orop, yen kerehâk menduhuakmâ Anitâ konok sâmbi mepaem manŋet.” Yawu sâmbi.

⁶ Yawu sâŋetâ yanâk den âlâ yuwu tetemu nângâwan. Himbimân gâtne dondâŋe menduhuakmâ tatmâ Anitâ mepaenjetâ munyenje nângâwan. Munyenêâmâ himbim gunguruŋ sâmap yawu, me to tâlâm pato yerâmu munje pilâmap yawu. Yawu otmâ yuwu sâmbi. “O, Anitâ, Kunnenne pato, Manman Amboŋe, gâŋe tihitnenne otmâ tatmâ yâhâmbisân. Yakât otmâ gâ mepaeheksain. ⁷⁻⁸ Otmu lohimbi miakmâ heronje otmâ mansai yakât dopŋeâk gâŋe lohimbi nombotnje Lama Nanŋe yâkâlen biwiyenjaŋe kepeim manmâ gawi yakât pat kuyingiop. Pat kuyingiop ya Lama Nanjaŋe meyekmâ ikŋe manman kapiân mem ari katyekmu heron maron otmâ manmâ yâhânomai. Yakât sâp yu tâlâhuap. Yâhâ lohimbilipne sâŋgum kaok bolâŋ bolâŋ mânunjakmâ mambotmâ kinsai. Sâŋgum kaok mânunjakmâ kinsai yamâ manman uwawapŋe bia manmâ gawi yakât dop. Yakât otmâ mepaeheksain.” Yawu sâmbi.

9 Yawu sâñetâ anelone yuwu sâñ eknohop. “Den yuwu sâñ ekgohomune kulemgû. “Lama Nanñaje yiwerene lohimbilipñe pat kuyingñop yâk orop meyekmâ bôt kuangim heron maron otmâ yâhânômai yakât sâp tâlâhuap. Lama Nanñaje yakât bulâne mem tetemu lohimbiñe yâk orop biwiyenñe kepeikmâ konohâk otmu herone kakñan manne sâñ oai yakât sâñ ekyongorâ tep âlep nânğâñet.” Den ekgohoan yuâmâ Anitâne sâop.” Yawu sâñ eknohop.

10 Den yawu sâñ eknohomu nâñe anelohât gotñan bam mepaewe sâñ otban. Yawu otmune yuwu sâñ kunihop. “Kâmbuk. Pilâ. Gâ otmu gâhât bukulipge yenâmâ Anitâhât hon bawa, Anitâhât lauñe lâum hon bawanğimai. Otmu nâ gurâ yawuâk hon bawanğiman. Yesu yamâ Anitâhât nanñe bonñe. Den ekgohoan yuâmâ Anitâhât Wâtğât mâmânahât Heakñe mâmânge otnihim biwine mem hon hon tuhunekmu den yu ekgohoan. Yawu gârâmâ yen me nâ yamâ Anitâ otmu Yesu yâk yetğâlâk nânğâm mepaeyelek mâ yâhânôm.” Yawu sâñ eknohop.

Sonjo sâtñe metñe bukuñait pilâyelekñetâ hemân giowot.

11 Himbim pâron sâmu yakât biwiñan yuwu ekban. Beâsi kaok kaok âlâ ekban. Lok kakñan talop yakât topñeâmâ yuwu. Anitâne âi sâñ wañop ya biwiñane kepeim galemğum heñgeñğumap. Yâhâ lok yengât orot-memeyene sâwuap ya bulânjanâk. Yâkñeâmâ lohimbi den âiân katyekmâ mem kâsipyongowuap. Mem kâsipyongomu ârândân merândân otbuap. Yâhâ yâkñeâmâ matñe menomai yakât topñe katbuap. 12 Yâkât senñeâmâ kâlâp nimbilamñe yawuya. Yâhâmâ lok kutdâne ñerenden golinak tuhuwi yawuya yañe kunñan horatbanginjetâ tatmu ekban. Yâhâ ikñe kutñe yamâ ikñahâk nanğanğimap. Lok âlâne ki nânğawanğimap. 13 Yâhâmâ sângum kaok kâlêp mânunjahop yañe ge hârândân sâñ kinop yamâ heñjak pato. Yâkât kutñe âlâmâ yuwu sâmai. “Anitâhât Kâi Toka.” Yawu.

14-16 Otmu lohimbi bâlenaje matñe meñetğât Anitâne sâop yakât otmâ lauñambâ tewet sâtñe nombot nombot nelañ nelañ yañe ge kinop. Yañe mem lohimbi sambe galemğongom hâhiwin yingimu umutyene arimu kingityenahât otmâ hu halak tuhuwi. Otmu sângum kaok yan otmu ârânjan yuwu kulemgunetâ talop. “Lok topñe topñe manmâ gai ya yengât kunyene. Otmu lok kutdâ ya yengât kunyene pato mansap.” Yawu kulemgunetâ talop. Otmu yâkñe sâmu himbingât kapam lok dondâne yâkâlen menduhuakbi. Menduhuakmâ yanâmâ hâk katipñe kaok bolañ bolañ ya mânunjakmâ beâsi kaok kakñan tatmâ hawamğum Kutdâyeñe orowâk lok bâlene yongone sâñ tohowi.

17 Menduhuakmâ tohonetâmâ anelo âlâ tetemu ekban yañeâmâ sikop senñan kinop. Sikop senñan kinmâ kêe kêe nombotñane pâp pâp sâñ hanñan gam ariwi ya yongonmâ yuwu sâñ ekyongop. “Anitâne sâp pato kalop ya tetewe sâñ oap. Yakât otmâ yen kerek taka menduhuakñet. 18 Yâhâ lok bâlene komotñe komotñe beâsi kakñan tatmâ taka ahone sâñ oai. Ahom yan himbingât kapam lokñe yongom tâtuk meyeknomai. Yongom tâtuk meyekñetâmâ yene taka neme meteyeknomai.” Yawu sâñ ekyongop.

19 Yâhâ sonjo sâtñe metñe otmu lok kutdâ manbi yâkñe kapam ku ku loklipyene ya hâruyekñetâ kerehâk yongone sâñ menduhuakbi. Yakât otmâ lok beâsi kakñan talop, kutñe “Anitâhât Kâi Toka,” yâkñe ikñe kapam lok hâruyekmâ orowâk menduhuakmâ yongone sâñ otbi. 20 Yâhâ sonjo sâtñe

metnje yanje iknje hoj bawa ya angoân mâmânje otbângimu yâkne kulem topnje topnje mem lohimbi kâityongop. Kâityongom iknjahât kulem towatnje bâtyenjan otmu meteyenjan towat kalop. Yakât otmâmâ lohimbi kinjitnje orowâkne yâk yetgâlen torokatmâ sonjo sâtnjahât umutnje hâwim mepaeyelekbi. Yawuhât himbimgât kapam lok yanje yâhâp yâhâp ya pilâyelekjetâ hem topnjehen yaken gemutâ kâlâpne seyelehop. ²¹ Otmu lok beâsi kakjan talop yakât launjabâ tetewt kâlep, sâtnje nombot nombot nelaj nelaj yanje mem kasalipnje hâreyekmu mum metewi. Mum metenjetâ kâe kâenje taka nem meteyekbi.

20

Satan ya kum sâhâm pilâmu iop.

¹ Ya pesuk sâmu yanâk anjelo âlâ himbimâmbâ gemu ekban. Anjelo yanje gem puaia, yakât kutnje âlâmâ Satan, ya sâhâwe sâm tâk kâriknje mem giop. Tâk kâriknje miakmâek hem nâpumângen kionjop. ²⁻³ Kionjâ ge Satan kum sâhâm pilâmu yambu 1000 yakât biwiñan im ariop. Im arimu yambu 1000 ya pesuk sâmu holañmu gamâmâ sâp tâlâwâk biwiñan lohimbi kâityongop.

⁴⁻⁶ Kulem ya pesuk sâmu kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Anitâhât gotñan lohimbi dondânje menduhuakmâ kinjetâ yekban. Yâkneâmâ lohimbi meyekmâ den âiân katyekmâ sâm hâreyingijetgât Anitânje âi ya sâm yingjop. Komot ya yengât topneâmâ yuwu. Yâkne angoân Anitâhât den ya tâñ tâñâk lâum manbi. Yawu manmâ Yesu ki betguwi. Me lok bâlenjanje sonjo sâtnje metnje otmu iknje umutnje hâwim katbi ya yetgât ki nângâyitgim mepaeyelekbi. Me yâkât kulem towatnje ya meteyenjan me bâtyenjan ki katjetâ talop. Yawu otmâ betyitgim manjetâ yakât yâk yetgât hoj bawalipyetñanje kasa otyingim engatyerje hârenjetâ muwi. Otmu yâkne angoân mumuñambâ yahatmâ Yesu Kiristohâlen torokatmâ yakât komot galemyongom tepyerje heronje otmu manjetâ yambu 1000 olop. Yâhâ angoân yahatbi yanjeâmâ Anitâ yet Yesu Kiristo yâk hoj bayitgim mepaeyelekma Yesu orop tatmâ yambu 1000 ya torokatmâ manmâ yâkât komot galemyongom manbi. Otmu yakât kakñan himbimân manman kârikñahât pat otbi yakât otmâ hiliwahom hem nâpumñan ki gewi. Yambu 1000 ya pesuk sâmu lohimbi nombotnje âlânje mumuñambâ yahatbi.

Yambu 1000 pesuk sâmu Satanje yâhâpne tetem lohimbi kâityongop.

⁷ Yambu 1000 pesuk sâmu yakât kakñan anjelo âlâje hem pato ya nâpum kurumbu yakât kâlehen kionjâ ge Satan mem holañop. ⁸ Mem holañmu yapâ yahatmâ gamâmâ lohimbi nombotnje hânñan kulemñan manmâ Yesuhât hâkâñ otbi ya kâityongomu lohotnje otñetâ yan dâiyekmâ manop. Yawu otmâmâ kâsipongomu komot yâhâp otbi. Âlâ, kutnje Goho sâm, âlâmâ kutnje Mahoho sâm, yâk kereknje Yesuhât hâkâñ otmâ manbi. Yâkne menduhuakñetâ dopyenje saru ginñan sak ekmain yakât dop. Ya sâlipyongonomgât dop âlâ ki otbuap. ⁹ Yanje menduhuakmâ taka Anitânje iknje lohimbi wawaeyehop ya kerek hilipyongone sâm hawamyongowi. Hawamyongom kinjetâ Anitânje sâmu yan himbimâmbâ kâlâp punduñ sâm ge sem gâwu gâwu tuhuyehop. ¹⁰ Kâlâpne sem meteyekmu pesuk sâmu Anitânje amboyerje Satan ya mem hem nâpum kâlehen pilâmu giop. Otmu sonjo sâtnje metnje otmu hoj bawañe mâmânje otbângimu den perâkne sâm kâityongop ya yâhâp yâhâp emelâk pilâyelekmu giowot ya yetgâlen gem torokatmu kâlâpne seyekmu

hâhiwin pato nângâwi. Otmu hâhiwin ya pesuk sâyingsiwuapgât dop âlâ ki tap. Hâhiwin dondâñan manmâ yâhâmbisâi.

Anitâñe lohimbi kerekñe otbi mewi yakât den sâm hâreyingioip.

¹¹ Kulem ya pesuk sâmû âlâ yuwu tetemu ekban. Anitâñe kakñan tatat kaok bolañ bolañ yan ge tatmu ekban. Ge tatmu yan hân himbim dâiakmâ pilahowot. ¹²⁻¹³ Otmu lohimbi in muñetâ kurihiyekbi, me saruñe neyehop, me girawu girawu tuhuyekmu muwi, lok geheñe me lok kutyeñe orop, ya kerehâk mumuñambâ yahatmâ yâkât gotñan kinñetâ yekban. Kinñetâ Anitâñe pepa topñe topñe ya mem mewalakum lohimbi golâ manbiân yan otbi mewi yakât topñe kulemgumu tatmap yapâ ekmâ mem sâlikuop. Otmu Anitâ ikñak pepa ya mem sâlikumâmâ otbi mewi ya yengât topyeñe ekmâ âlâku ikñiâk ikñiâk den âiân katyekmâ matñe yingioip. ¹⁴ Otmu lohimbi nombotñe hem kâlâpgât pat otbiñe yan gem torokatmâ sâp kâlêp manmâ yâhânomai. Yâkñe âlâ holañakmâ hâk sânduhân mannomaihât dop âlâ ki tap ¹⁵ Yâhâ Anitâñe ikñe pat kuyingioip ya yengât kutyeñe kulemgumu tatmap yañeâmâ yâhâñe yakât kakñan hiliwahonomaihât dop âlâ ki tap. Yañeâmâ manman kârikñe yakât kapiân ari tatmâ heronñe kakñan manmâ yâhâmbisâi.

21

Anitâñe sâmû hân himbim ango teteowot.

¹ Ya pesuk sâmû hân himbim hâñgiñe ya Anitâñe sâmû bialop. Otmu yâhâñe sâmû hân himbim âiñe tetemu ekban. ² Otmu Anitâñe kapi âiñe tuhuop, kutñe “Yerusalem Anjo” sâm yañe himbimâmbâ gemu ekban. Kapi ya ekmene âlâ kândâkdâ olop. Otmu nenñe imbi miakne sâm otmâ menâleakmain yakât dopñeâk kapi ambolipñeñe menâleakbi. ³ Otmu anjelo âlâñe yuwu sâmû nângâwan. “Kutdânenñe Anitâñe lohimbi orop haonñmâ ârândâñ tatmâ tihityeñe otmâ yâhâwuap. Yawu otmâ yâk orop biwi nângân nângânyenñeñe hikuakmâ konohâk otmu manmâ yâhâmbisâi. ⁴ Yawu manñetâ yâkñe sâmû umatñe topñe topñe yâhâñe ki teteyingsiwuap. Me hâhiwin nângâm ki torokatmâ mannomai. Me ki mum kou kendâm ahonomai. Me yâhâñe gilâp âlâ ki iseanginomai. Wawaeyekmâ hâk sânduk yingimu tep âlep nângâm heronñ maronñ kakñan manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâmû Anitâ Kutdânenñeñe yuwu sâmû nângâwan. “Sâmune emelâk âliwahap kerek biatsai. Yakât otmâ anjo kândikyongowoman. Den yan yu bulâñanâk. Yakât otmâ yeñe nângâm biwiyenñan katmâ manñetâ biwiyenñe ki gewuap. Yawuhât den yan yu kulemgum katdâ talâk. ⁶ Nâñe embâñâmbâek hân himbim ki kândikyotgowan yapâek tatmâ gan. Niniâk kârikñeâk tatmâ gan. Otmu tatmâ yâhâwom. Âlâlâhât topñeâmâ nâ. Otmu nâhât sâtgât teteopgât nâhât sâtgât biatsap. ⁷ Lohimbi nombotñe nâhâlen torokatmâ ki lohotñe otbiñe manman kârikñahât to nene sâm otñetâmâ âlepñe nâñe torokatmâ hâmeñe barak yingimune nem yâhânomai. Otmu lok âlâ me âlâñe nâhâlen biwiyenñe kepeim mannomai ya yengât nâñe nine nanne baratne bulâñe sâm meyekbom. ⁸ Yawu gârâmâ lok bâleñe yengât topyeñe yuwu. Bukulipyeñeñe nângâm bâleyingimâihât lohimbi nombotñeñe nâhât den pilâñ hâkyeñe ihiwe otmu dâiakmâ hurunduñ sâm ariwi. Yâhâ nombotñeñeâmâ biwi nângân nângânyenñeñe nâhâlen kepeim ki manñetgât ihilâk tuhuyekbi. Nombotñeñe den perâkñe sâm kâirahowi. Me den mianñgiwi. Me den gurukñe sahangñgiwi. Yâhâ nombotñe kâwâ konda otmâ manbi. Me

imbilipyenye betyenehen kionji. Me loklipyenye betyenehen kionji. Yâhâ nombotnjeâmâ karasuja, me lok yengât sait, me hawat topnje topnje meminiwi. Yâhâ nombotnje âlânjeâmâ Porom Lâpio topnje topnje tuhum kânângâjetâ kinmu yakât nângâjetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyenaye kepeim manbi. Lok yawuyenye hem nâpum kâlehen genjetâ kâlâpnye seyekmu hâhiwin kakñan manmâ yâhâbisâi. Yawuhât yâhâpnye yapâ holañakmâ yahatmâ âi ya torokatmâ tuhonomaihât dop âlâ ki tap. Den yan yu bulâñanâk.” Yawu sâop.

Kapi âiñe, kutnje “Yerusalem Anjo” sâm, ya teteop yakât topnje.

⁹ Otmu anjelo nombolân yâhâp lohimbi hilipyongowi yakât kondo ya mewi yak yengâlen gâtñe âlâñe yuwu sâm eknohop. “Garâ Lama Nanñe yâkât pat sâsâñe ya tiripgohomune ek.” Yawu sâop.

¹⁰ Yawu sâmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwine mem purik pilâmu anjelo yaye menekmu pumñe pato âlâen yâhâwit. Yan yâhâ kinmune, Anitâhât kapi âiñe, kutnje Yerusalem Anjo, ya himbimâmbâ gemu ekban. Kapi ya ambolipnje Lama Nanñahâlen torokatne sâm meñâleakmâ gewi. ¹¹ Otmu yan Anitâhât lanñnje pato haonmâ ârândâñ sem kinmap. Sem kinmu yan kapi yaye kaok temban temban olop. ¹² Otmu kapi yamâ dâmân kâlep pato yaye kâlehen talop. Otmu yakât gahatñe kâiân yâhâp tap. Yâhâ anjelo kâiân yâhâp yaneâmâ gahatñe yakât âlâku kândâk kândâk galemgun kinbi. Otmu Isirae lohimbi komot kâiân yâhâp yâk yengât kutnyenyeâmâ gahatñan ikñiâk ikñiâk kulemgunjetâ tatmap. ¹³ Otmu kapi yakât dâmân tuhum hawamguwi yakât gahatñe yamâ ârândâñâk kalimbu kalimbu yawu katñetâ talop. Gahatñe yamâ betñehen kalimbu, otmu dâtâpñehen kalimbu, otmu ginñehen kalimbu, yawuâk yawuâk ya katñetâ tatmu ekban. ¹⁴ Otmu dâmân ya honñ honñ sâmap sâm kâtñak mem topñan kum kuratgum tâtâkuwi. Kâtñe kum kuratguwi yanâmâ aposolo kâiân yâhâp yâk yengât kutnyenye ya ikñiâk ikñiâk kulemgum katñetâ tatmap.

¹⁵ Anjelo yaye kapam dop tuhu tuhu âlâ goliñak tuhuwi ya mem Yerusalem kapi anjo yakât dop kuop. ¹⁶ Yâhâ kapi yakât dopñeâmâ âlâhât tipñe. Yakât otmâ yakât ginñe ârândâñâk yakât dop yamâ 2500 kilomita yakât dop. Yâhâ yapâ topnje katmâ ewaken hanñan upu lato yâhâop yamâ 2500 kilomita yakât dop. Nombot nombot yawuâk kerek. ¹⁷ Yâhâ yakât dâmânñeâmâ bapñan bapñan dopñe 64 mita yawu. ¹⁸ Dâmân yamâ kât âlâ, kutnje Yasipa sâm, kaok muñgen muñgen yaye tuhuop. Kapi yamâ goliñak pato tuhuop ya lanñinne pato pilâm imap. ¹⁹ Yâhâ dâmân yakât topñan kâtñak kum kuratguwi yakât topnje yuwu. Anjoân kuratguwi yakât kât kârikñe kaok muñgen muñgen, yakât kutnje Yasipa. Yâhâ yâhâpñe kât âlâ golâ golâ, kutnje Sapaia. Yâhâ kalimbunje kât âlâ kaok kâtâp metâp, kutnje Ahet. Yâhâ imbâtñe kât âlâ golâ golâ, kutnje Emeraldi. ²⁰ Yâhâ momeñe yamâ kât kuriñ kâiâk mâiâk, kutnje Onikisi. Yâhâ yakât betñan kât âlâ kuriñ kuriñak, kutnje Konilian. Yakât betñanâmâ kât âlâ gimban muñgen muñgen, kutnje Kirisolait. Yâhâ yakât betñanâmâ golâ kâiâk mâiâk, kutnje Bereli. Yakât betñanâmâ gimban tekop tekop, kutnje Topasi. Yakât betñanâmâ golâ otmu ñaonñ kâtâp metâp, kutnje Kirisopasi. Yakât betñanâmâ âlâmâ ñaonñ ñaonñ, kutnje Haiasin. Yâhâ bânñe yamâ kuriñ kuriñak, kutnje Ametisi. ²¹ Otmu gahatñe kâiân yâhâp yamâ emet âli âiñe yamâ pitiña hâkñe kândâkdâek yaye tuhuop. Yâhâ kapi yakât mâtâp yâhâm gem otmai yamâ goliñak tuhuwi yamâ lanñinne orowâk belek belehâk yawuya.

²² Anitâhât kapi pato yamâ ikne kai sombem yan Lama Nannâit tatmawot. Yakât otmâmâ yan opon kâmbukne âlâ ki tuhujetâ tap. ²³ Yanâmâ Anitâhât lanjinjane irik irik sâm pilâm laj laj sâmap. Nenne lambe mem saum katmunne lanjinne pilâmap dop yawuya bia, ya wanjim dop âlâ otmâp. Otmu Lama Nanne ikne lanjinjane pilâmu laj laj sâmap. Yakât otmâmâ sikop me omongât emetsenne lanjinyetne ki pilawot. ²⁴ Yanâmâ kapi ambolipne yâkne yan yâhâm gem herone marone otmâ Anitâ yet Lama Nanne mepaeyelekmâ manmâ yâhâmbisâi. ²⁵⁻²⁶ Kapi yanâmâ lanjinne pato yane pilâmu laj laj sâm âilonjo lonjo otmâ imu yakât kâlehen omoj me, me kâtâp metâp, me yuwu yawu âlâ ki tatbuap. Yakât otmâ gahatne ki mangunomai. Inâk aŋ sâm kinmu yan lohimbinje yâhâm gem Anitâ yet Lama Nanne mepaeyelekmâ hoj bayitgim manmâ yâhâmbisâi. ²⁷ Yakât otmâ lohimbi orotmeme bâlene otmâ manbi ya rowâk ki tatnomai. Yâhâ den perâke sâminiwi ya gurâ yawuâk yan ki mannomai. Emelâk Lama Nannejane ikne pat ya kuyingim pepa âlâ mem kutylene kulemguoŋ lohimbi yanâk kâlehen yâhâm genomai.

22

Manman kârikne yakât topne

¹ Otmu aŋelo yane manman kârikjahât to senje âilonjo lonjo gam gemap yakât kakŋan gilik belek sâm imap ya tiripnohomu ekban. To senjeâmâ Anitâ yet Lama Nanne yâk yetgâlen tap. ² Yapâ hindakmâ gem huhum liŋgarakmâ kapiân sombem ya ârândâŋ otmâ imap. Yawu otmâ imu manman kârikjahât nak yane to ya hâlâŋmâ nombot nombot kinmâ arap. Nak yakât kehetne yaneâmâ haonmâ emetsenne ârândâŋ bonjane âilonjo lonjo imu nem yâhâpne ki hiliwahonomai. Yâhâ esenne nem hâk sânduhân mannomai. Neŋetâ yan mesek me umatne topne topne ya ki teteyingiuap. ³ Otmu kapi yanâmâ Anitâhât kasalipneâmâ ki ganomai.

Anitâ yet Lama Nanne yâk yetgât kaweyetne yan tatmu lohimbi kerekne mepaeyelekmâ hoj bayitgim manmâ yâhâmbisâi. ⁴ Yâhâ lohimbi kerekne Kutdâyenjahât senjan manjetâ ikne kutjaneâmâ yâk yengât meteyenan kulemgumu tatbuap. ⁵ Yâhâ Anitâ ikjahâmâ yâk yengât lanjinne pato otmâ yâhâwuap. Yakât otmâmâ sikop yane ki pilâwuap. Yanâmâ yâhâpne omoj âlâ ki tetewuap. Yakât otmâ lambe ki miakmâ mannomai yamâ Anitâhât lanjinjan tatmâ yâhânomaihât torokatmâ hâk sânduhânâk mannomai.

Bulâŋanâk Yesune yâhâpne âwurem gewuap.

⁶ Yâhâ ya pesuk sâmu yakât kakŋan aŋelo yane den yuwu sâm eknohop. “Den yan yuâmâ bulâŋe gâŋgâŋâk miap. Emelâk Anitâŋe Wâtgât mâmâjahât Heak hâŋgângumu poropete yengâlen tetem yâkât den sâm tetem ekpongop. Dop yawuâk Anitâŋe nâ hâŋgânnohomu âlâlâ topne topne tetewuap yakât tiripgohomune eksat.” Yawu sâop.

⁷ Yawu gârâmâ emelâhâmâ Yesune yuwu sâop. “Nâmâ yengâlen burunduŋâk takawomgât sâp tâlâhuap. Yen pepa yu sâlikum den yan yu lâum mannomai yanâmâ âlepne. Den yan yukât bulâŋe yengâlen tetewuap.” Yawu sâm eknohop.

⁸ Yâhâ nâ den kulemguan yu emelâk nâŋgâwan. Otmu âlâlâ tetewuap ya gurâ ekban. Aŋeloŋe yu me ya tetewuap ya tiripnohopgât yâkât gotŋan bam mepaewe sâm otban. ⁹ Yawu otmuneâmâ yuwu sâm eknohop. “Kâmbuk, pilânek. Nâ gurâ gike yuwuya. Nerâmâ Anitâhât hoj bawa. Gâ otmu

gâhât bukulipge nombotŋe yeŋe Anitâhât den sâm tetem ekyongom mansai. Otmu nâ gurâ yeŋe oai yawuâk otmâ mansan. Lohimbi nombotŋe pepa yu sâlikum ekmâmâ Anitâhât den lâum manmâ hoŋ bawanŋinomai. Otmu nâ gurâ yawuâk hoŋ bawanŋiwom. Yakât otmâ yen me nâ yamâ Anitâ otmu Yesu yâk yetgâlâk nâŋgâm mepaem yâhânom.

10 Otmu den yukât bonŋe tetewuap yakât sâp tâlâhuap. Yakât otmâ gâmâ Anitâhât den yuâm pepaen kulemgum katmâ yan ki mem kurihiwuat. Tetekŋan lohimbi senyeŋan sâm mem mewalakum tiripyongowuat. 11 Otmu Lama Nanŋe burunduŋâk takawuap yakât sâpŋe utâpŋuap. Gârâmâ lohimbi nombotŋe orotmeme bâleŋe otmâ manmaiŋe torokatmâ otmâ yâhânomai. Yâhâ lohimbi nombotŋeâmâ orotmeme âleŋe otmâ Anitâhât tem lâuwangim manmai yanŋeâmâ yawuâk otmâ manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

12 Yawu sâm tiŋ pilâmâ Yesuŋe yuwu sâm eknohop. “Nâ yuwu sâmune nâŋgâ. Sâp ki kâlep otmuâk âwurem gewom. Nâŋe lohimbiŋe otbi mewi yakât matŋe mem kâpekâmâ âlâku amboŋan amboŋan yingimune menomai. 13 Nâmâ Anitâŋe hân himbim ki kândikyotgop yapâek tatmâ gan. Otmu tatmâ yâhâwom. Otmu nâmâ âlâhât amboŋe. Wahap yu me ya hânân yuân katyekban ya kerehâk nâŋgâm meteyeksan.

14 Nâmâ lohimbi yeŋgât kunyeŋe pato. Lohimbiŋe nâhâlen biwiyeŋe kepeim manmâ gai yâkŋe Anitâhât kapi ya ambokunomaihât pat kuyiŋgiwan yamâ âleŋe ambokum mannomai. Otmu nâŋe manman kârikŋahât sot yingimune menomai yan ârandâŋâk nem torokatmâ mannomai. 15 Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋe Anitâhât hâkâŋ otmâ mansai, me senŋe âlâlâ ihilâk mahilâk gulip malap otmâ torokatmâ manmâ gai, me lohimbi nombotŋe kasa otyiŋgim yongom manmâ gai, me nombotŋe hânân âlâlâ Porom Lâpio topŋe topŋe yakât nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâk yeŋgâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe kepeim manmâ gai, me manman bâleŋe yakât mâtâwân torokatmâ otmâ manmâ gai, me den perâkŋe sâm kâirahom kombo miangim gai, me den mem manmâ gai, yamâ Anitâŋe dâiyekmâ ikŋan katyekbuapgât dop âlâ ki tap. Yâhâmâ dâmân yaehen tatmâ hâhiwin nâŋgâmbisâi. Yawu.

16 Nâ ahonakmune nâŋgâ. Nâmâ Yesu. Nâmâ Dawitihât sen. Nâmâ pitu kâmŋe pato emet ki orotok sâmuâk tetemap nâmâ yakât dop. Nâhât sâtgât aŋelo ya gem den ya sâm ekgohoap. Yawu gârâmâ gâŋe den ya nâŋgâm nâhât komot ya sâm tetem ekyongowuat.” Yawu sâop.

17 Yawu gârâmâ Yesuhât pat manmai ya Yesuŋe getek ge menenehâkgât biwiyeŋe kilik kilik sâmu Yesuhât mambotmâ mansai. Otmu yen nombotŋe epak yu ekmâ sâlikunomai yan yenâmâ getek teteâhâk yawu nâŋgâŋet. Otmu getehâk tetem gewomap yakât otmâ yen nombotŋe manman kârikŋahât tohât biwiyeŋe kilik kilik sâmap yenâmâ in yawu biwiyeŋe Yesuhâlen katŋet. Yawu otnomai yanâmâ Yesuŋe tep âlep nâŋgâyingim meyekmu yâk orop manman sânduhân torokatmâ manmâ yâhânomai.

18 Nâŋe den yu bulâŋe tetewuap yakât yu tâŋ tâŋâk ekmâ nâŋgâm kulemguan. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe den yu tatmu ya wangim yeŋe nâŋgân nâŋgânyeŋe watmâ den âlâ torokatmâ sânomai yanŋeâmâ hâmbâi matŋe umatŋe menomai. 19 Yâhâ lok âlâ me âlâŋe den yu nâŋgâŋetâ tâŋâŋ otmu mem ge katmâ yeŋe engatyeŋeâk den âlâ torokatmâ sânomai ya gurâ matŋe umatŋe menomai. Anitâŋe ikŋe kapi âilonŋo yakât pat kuyiŋgiop ya bâtyeŋan hindâwuap. Otmu ikŋe kapiân yâhâ manman kârikŋahât nak

kehetŋe nenomaihât mâtâp maŋguyiŋgiwuap. Yawu teteyiŋgimapgât girem den yan yu nâŋgâm biwiyenŋan katmâ manmâ yâhânomai.

²⁰ Otmu Yesuŋe den yukât bulâŋe oap yakât ikŋak yuwu sâop. “Nâ ninak sâmune nâŋgâŋet. Nâmâ burunduŋâk takawomgât sâp utâpguap.” Yesu ikŋak yawu sâop. Otmu den sâop yakât bulâŋe teteâkgât nanŋan. Getehâk tetem giâkgât nanŋan. Yesu Kutdânenŋe gâ hoŋâk taka.

²¹ Otmu Yesuŋe dikin kârikin otniŋimu yakât amutgen nelâm manne. Bâiŋ. Pesuk yap. Yawu.